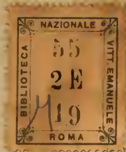
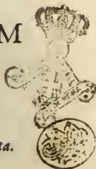

12
13.0
3

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
55
2 E
19
ROMA

1: 65.

D. FRANCISCI TOLETI
Societatis IESV
COMMENTARIA,
Vna cum quęstionibus.
IN VNIVERSAM ARISTOTELIS Logicam.

Nunc denuò, maxima cum diligentia illustrata, sunt edita.

Ex Libris Recessus SS: Ioannis et Pauli de Urbe

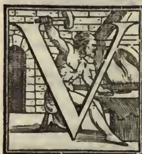
VENETIIS, APVD IVNTAS.

M D LXXXVII.

TIPOGRAPHVS
AEQVO LECTORI.

VT nunquam diligentiam noſtram a vobis, ſtudioſi, paſſi ſumus deſiderari, ita in his Franciſci Toleti in Ariſtotelis logica opera lucubrationi-
8 bus,committẽdum non putauimus, ut tot erroribus, tã fœdiſque, ac multis maculis conſperſæ in manus veſtras venirent,quot & quam multis infectę in vulgus hactenus prodiere. Quamobrem commiſſa huius operis cura ijs quorum ,& doctrinæ, & diligenriæ merito confidimus, id noua hac ędi tione pręſtitiſſe etiam certo ſcimus,ut hoc ipſum iam tandem tale in conſpectum ueſtrum ueniat, ut neque nos ſtudii noſtri pœniteat:neque ſit cũr deinceps de librariorum incuria in hoc ipſo ope re, aliquis conqueratur.

INDEX COMMENTARIORVM

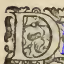
ET QVAESTIONVM.

In vniuerſam Ariſtotelis logicam.

Doctoris Franciſci Toleti Societatis IESV.

De Dialectica in communi.

PROOEMIVM.

Quęſtiones de Dialectica ī cōi.

In librum porphyrij de quinque uniuerſalib.

In Proęmium porphyrii.

De primis, & ſecundis intentionibus.

De ſubiecto huius libri.

In caput primum de genere.

In Primam partem capitis.

In ſecundam partem capitis.

De indiuiduo, quæſt. 2.

In cap. 2. de ſpecie

In caput 3. de differentia.

In caput 4. de proprio.

In caput 5. de Accidente.

Finis lib. prędicab. porph.

In Librum Cathegoriarum Ariſtotelis,

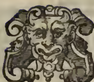
Prologomena in librum prædicam.

In lib. Secundum Posteriorum Analyticorum Aristotelis.

Commentaria

Finis Commentariorum in secundum librum Posteriorum.

Laus Deo, & Domino Nostro Iesu Christo, & Virgini Sacratissimę Mariæ Matri eius Gloriosissimę.
Amen.

IESVS MARIA.

IN VNIVERSAM ARISTOTELIS LOGICAM COMMENTARIA.

Vna cum Quæstionibus.

Per Doct. Francisc. Toletanum societatis IESV.

De Dialectica scriptoribus, & eiusdem vtilitate.

ERPAVCA, ante Arist. eaq; imperfecta præcepta Dialectices extitere; præter rudē quandā cognitionem prędicamētorū (quorum inuentionem ad Architam Tarentinū nonnulli referunt) & præter argumentationum quarundam genera, tunc tpis maxime nota, quibus frequentius vtebātur. Quamuis sophistæ pleriq;, qui disputādi peritia gloriabātur, vt Gorgias Leoninus, Protagoras, Prodicus, & plures alij, Arist. præcesserint: quos quibusdā dialogis exagitat Plato; & ob quorum sophistarū importunitatem Aristot. libros priorum se scripsisse profitetur: vt illorum cauillis, & obiectionibus plene satisfieret. Cæterum ipse Aristoteles primus omnium dialecticam ita perfecit, vt vix vllus eū aliqua in parte superauit. Extitere quidem Stoici pleriq; post Aristotelem, qui differendi artem, & acumine plurimum valuerūt, & eius artis præcepta quàm plurima conscripserunt: ita vt lōgo interuallo Peripateticos, & Aristotelem ipsum (vt ait Cicero, & Seneca, varijs locis) dexteritate disputādi se antecellere arbitrarētur. Cæterum posterorum iudicium secus habuit, & vnū Aristotelem ita omnibus prætulit; vt præstantissimi quiq; Philosophi, eum & sequi, & in eum commentaria edere non dedignarentur, & publice omnibus prælegendum proponere. Hunc etiā præ cæteris Philosophis, ecclesia suscepisse iā videtur, à mille præsertim annis, & eum potissimum in Academijs, cæteris alijs Philosophis post habitis, adolescentibus erudiendis, enarrā dum exhibere. In huius ergo vniuersam dialecticam commentaria edēda curauimus, ad iuuentutis ipsius constitutionem, commoditatem, & vtilitatem. Est autem dialectica, ad plurima & maxima, sine vlla controuersia vtilis: ad scientias, inquā, oēs addiscendas; ad omnes errores vitādos, ad ipsiusq; veritatis occultę cognitionem; ad rerum denique naturam & essentiam, earumque principia, causas, partes, proprietates, & earum accidentia peruestiganda. Hæc enim dialectica res latētes definitione explicat, multiplicia & ambigua distinguit, & diuidit. Hæc subtiliter acute, & apposite, ac sine deceptione, de omnibus ratiocinandi viam aperit. Tamē hæc omnia inuenit, inuenta iudicat, iudicata disponit, disposita, & ordinata probat, ac, si ab alijs oppugnentur, defendit. Denique, vt vno verbo dicam, cum homo sit animal rationis particeps, hæc autem rationē pficiat; vnde & rationalis sciētia merito vocatur, maxime hominis propria censeri debet, & à cæteris illum animantibus potissimum seiungere. Sed tamē antequam ad Aristotelis dialecticam accedamus, breuiter pponenda erit scientiarum diuisio: vt appareat quem ordinem, quemq; locū & gradum dialectica seruet inter alias sciētias, & disciplinas. *Dialect. vtilitas.*

De artium, & scientiarum diuisione. *Art. & sciētiarū diuisio.*

Variæ quidem à diuersis scientiæ, & ar-

ees, multiplicíq; diuisione, distinguuntur. Nos autem Aristotelica duntaxat diuisione contenti erimus, eam, tantillũ locupletando.

Scientia practica, & speculatiua. Omnis igitur scientia, hoc est clara & certa alicuius rei cognitio, ab Aristote, secundo Metaphysices cap. 1. in speculatiuam & practicã distinguitur, quæ distinctio e fine desumpta est: Speculatiua.n. est, cuius finis in sola veritatis contemplatione consistit. Practica vero, cuius finis est opus: ignobiliores etenim cognitiones dubias & incertas, quales sunt opiniones & suspitiones, ac similes aliæ, à rõne scientiæ penitus excludimus.

Speculatiuæ diuisio. Speculatiuã rursus scientiam diuidit idem Aristot. sexto Metaph. c. 1. in Physicam siue Naturalẽ; Mathematicam, & Metaphysicam: quæ vltima, tum diuina, quia de Deo tractat & intelligẽtijs; tũ naturalis Theologia, seu Prima Philosophia, ab ipso & alijs vocari consueuit.

Physica. Physica scientia est, quæ de rebus corporeis mutationi subiectis tractat vt de animalibus, plantis, arboribus, & similibus, sub qua Medicina collocanda videtur, quæ corpus [illegible]o-

Mathe. nes considerat. Mathematica, quæ circa quantitatem & eius affectiones versatur, quæ quidem in quatuor partes diuisa est, ipsiusmet quantitatis diuisione. Alia .n. quantitas est permanẽs, alia successiua. & permanens quidem vna continua, scilicet magnitudo, de qua Geometria disserit, cui annectitur perspectiua, quæ est de linea visuali: altera discreta, scilicet numerus, de qua agit Arithmetica. Successiua similiter alia cõtinua, vt motus & tps, quę in ipsis cęlestibus orbibus maxime pspicua cernũtur, & circa hæc Astrologia versatur quæ & Astronomica dicitur; quis & astrorum cęlorumq; numerum, & magnitudinem, & distantiam, & alia similia, in cælis & astris, ope Geometricæ & Arithmeticæ, ipsa quoque considerat. Tandem alia est successiua, sed discreta quantitas, quasi successiuus quidam numerus, vt harmonicus sonus & oratio longis & breuib. syllabis constans & hanc quantitatẽ eiusque affectiones, & sonorum & concentuũ harmoniam, sonorum inquam numerum,

Metaph. Musica considerat. Item vero Metaphysica est, quæ differit de rebus non corporeis, sed incorporeis: vt de Angelis & intelligentijs, & tãdem de Deo optimo maximo, atque ideo naturalis Theologia, vt diximus, vocatur: quod de istis agat, quantum lumine duntaxat naturali potest cognosci. Diuino autem beneficio pstantior longe Theologia, supernaturali lumine, humano generi à Deo concessa est: cui annecti potest iuris põtificij prudentia: nam

Ius pontificium. ex ea prodijt magna ex parte (præter forẽsia) cum Theologiæ decreta ex sacris literis, & Ecclesię diuino lumine deprompta, tum ad mores, tum ad fidem pertinentia, in vnum corpus redacta, & ipsiusmet Ecclesiæ gubernationem coaluerint: quamuis Theologia, cum sit omnium prima & suprema, non tam speculatiua, quam supra speculatiuã, vocari debet: quæ & èminẽter contineat Practicam, & Speculatiuã, vt ait D. Thomas prima parte. q. 1. art. atque hæc de speculatiuis.

Practicæ diuisio. Practica vero cũ circa operationes versetur, diuiditur ipsarum operationum diuis. in Actiuã videlicet. Actionũ immanẽtium & factiuam, seu effectricem operum externorum: ex Aristotele sexto Meta. c. 1. Operationes enim aliæ sunt internæ, a-

Operationes internæ. liæ externæ, & internæ quidem in eo qui operatur manent, vt intellectus cognitio, & amor, & similes, quę ob id proprię actiones dicuntur, non effectiones: & istarum quidem actiua, est scientia. Sunt autem internæ mentis nostræ actiones triplicis generis voluntatis, intellectus, & memoriæ.

Philosophia Moral. Circa volũtatis quidem operationes, moralis Philosophia versatur: quę quidem definiri potest, sciẽtia recti volẽdi. In tres autem partes secat, in Ethicã, quæ vnius actiones & mores recte instituit. Oeconomicam, quæ actiones domesticas probe disponit. Politicam seu ciuilem scientiam, quę publicas actiones ad Reipublicę videlicet gubernationem complectitur; sub

Ius ciuile. qua Iuris ciuilis scientia magna ex parte cõtinetur, atque ex illa fere ortũ habuit.

Dialect. Iam vero circa intellectus operationes dirigendas, Dialectica uersatur, quæ est recte, videlicet, intelligendi scientia.

Ars memorãdi. Circa memoriæ actiones, ars recte memorandi versatur: qualẽ tradit Cicero, & alij Rhetores, per loca, & imagines, & alia huiusmodi præcepta.

Operationes externæ. Operationes vero alię sunt externe, vocis scilicet, vel operis quæ in eo qui agit non manent, sed in rem transeunt exter-

nam:

nam, siue post illas opus aliquod effectum permaneat, vt post ædificationem, domus siue non maneat, sed solum ipsæ actiones transeunt: vt vox, cãtus, saltatio, &c. huiusmodi. Igitur circa vocis quidem actiones, ad congrue loquendum Grammatica versatur: ad ornate loquendum Rhetorica. cui annecti merito poterit, ad carmina & poemata componẽda, Poetica, & ad historias scribendas, Historia. In externis autẽ operibus efficiendis, cæteræ artes Mechanicæ cernuntur: quæ pro diuersitate rerũ & operum, in quibus versantur, quæque in ipsis efficiunt, distinguuntur: vt Agricultura, Pastoria, Militaris, Nautica, Lanifica, Fabrilis cum alijs. Quæ operosum nimis hic esset sigillatim referre.

Gramm. *Rhetor.* *Poetica.* *Historia.* *Artes mechan.*

At scientiarum quidem & artium diuisio, sic se habet: & quem inter has locum Dialectica teneat, ex dictis constat. Aduertendum est autem, etiam operũ esse posse speculationem, si in se, & per se considerẽtur, & non ad opus agendum referantur. (sunt enim res quædam, vt cæteræ aliæ quas speculamur) esse autem practicã cognitionem, cum ad opus refertur. Ex istis autem aduertendum est, septem liberales artes ab antiquis connumerari solere: sic dictas, vel quòd liberum hominem faciãt, vel quòd liberum deceant hominem, vel ꝙ magis ratione vtantur, quàm cæteræ artes mechanicæ, & seruiles, quæ in corporis potius exercitatione consistunt. Sũt autem hæ liberales reales quidem quatuor, quod in rebus versentur, s. geometria, Arithmetica, Astrologia, Musica, Sermocinales seu ratiocinales tres: quia à sermone, seu rõne cõsistunt, licet diuerso modo vt postea ostẽdemus: Dialectica, Rhetorica, & Grammatica. Sed de his hactenus. Nunc de dilactica nobis iam agendum.

Operum potest speculatio. *Artes liberales.* *Artium liberaliũ diuisio.*

De quibus, & quo ordine agendum.

Igitur antequã ad Aristotelis interpretationem accedamus, quædam in vniuersum ad totam dialecticam spectantia explicanda erũt. Hæc nempe sex: Primo, an dialectica sit ad alias scientias addiscẽdas necessaria? Secundo, an sit proprie sciã? Tertio, an sit vna scientia? Quarto, an sit scientia practica, an speculatiua? Quinto, de dialecticæ subiecto, seu obiecto circa quod versatur. Sexto, de ipsius dialecticæ diuisione & partibus.

QVAESTIO I.

Utrum dialectica sit necessaria ad omnes alias scientias.

INTER alia, quæ in principio cuiuslibet artis & scientiæ qri solent, illud primũ est: an ea ars, aut sciẽtia sit necessaria, vel vtilis: vt eius necessitate, & vtilitate perspecta, facilimè ad eã capescendam accendantur. Cum autem constet de eius vtilitate, nec in ea re vlla sit cõtrouersia, de eius necessitate nũc quæramus. Erit igitur prima qõ. Vtrum dialectica sit necessaria? In qua quæstione tria agemus. Primo titulum qõnis explicabimus, non. n. parum lucis quæstioni definiendæ, & solutioni cõprehendendæ affert, vt quod in dubiũ vertitur, semel intelligatur. Secũdo, quid alij senserint, cum eorum rationibus proponemus, non admodum soliciti omnium sñias referre, sed eas duntaxat, quæ, præterquã ꝙ probatorum virorũ sunt, aliquod emolumentum auditoribus afferre posse videantur. Tertio, quid certius tenendum sit, ostendemus, ac oppositas rationes soluemus, nostram sic sententiam vndiq; corroborãdo, eademq; disputãdo methodo, in alijs omnibus, diuina ope freti vtemur.

In titulo ergo quæstionis, duę uoces explicandæ sunt, ex quarum cognitione eius intellectus pendet. Altera vox est dialectica, altera, necessarium. Dialectica idẽ est quod ratio differendi. i. ars, qua verum à falso discernere docemur à multis pars logicæ constituitur est enim logica, vt tradit Boet. 1. Topic. ratio differendi, cuius duæ sunt partes, vna topica. i. ars inueniendi, & hanc Philosophus dialecticam vocat: alia Analytica. i. ars iudicãdi: Et quamuis Aristoteles aliquando partem topicam dialecticam vocare visus sit: hic tamen de dialectica nos loquimur, vt vtrãq; complectitur partem, & à logica, quæ in vniuersum rõnalis dicitur, non differt. Altera vox est,

Tit. quæstionis expositio. *Dialect.* *Logicæ partes duæ.*

necessarium. Dupliciter autē aliquid necessarium dicitur: vt docet Aristote. lib. 5. Meta. c. 5. vno modo absolute, altero modo ex suppositione. Necessariū absolute illud est, quod ex natura sua, nullo ordine ad aliud habito, nō pōt aliter se habere: vt Deus est necessaria rēs. Et necessariū est, hominē esse animal, duo & tria esse quinque. Aliud est necessarium, quod ex se aliter se potest habere; tamen alio extrinseco posito, non potest aliter se habere: sicut esse calorem, non est necessarium: tamen posito igne, necesse est sit calor. Respirare non est secundum se necessarium: tamen si animal debet cōsistere, respiratio est necessaria. Sagittam non est necessarium sursum tendere: si tamen projiciatur, id efficietur necessarium: & hoc necessarium dicitur ex causa: siue causa sit efficiens, vt in exemplis propositis, siue finalis; vt cibus dr̄ necessarius homini propter vitam: siue sit quæcunq; alia causa. Hoc antem necessarium, quod à fine dicitur, duplex est: alterū, id sine quo talis finis obtineri nequit, quod necessariū simpliciter dicitur, vt cibus homini simpliciter necessarius est ad vitam. alterum, id sine quo finis cōmode non potest haberi: quamuis simpliciter possit: quo pacto homini necessarius est equus ad iter peragendum: & hoc dicitur necessarium ad bene esse, vel vtile. In præsenti loquimur de necessario ad finem: & quærimus, an ista ars disserendi, quæ logica dicitur, sit necessaria simpliciter ad sciētias naturales acquirendas, an solū sit vtilis; ita vt sine Dialectica possit quis scientias omnes alias adipisci. Et hæc de titulo.

Opin. 1. Idem et docet 2. Meta. q. 2. Circa secundam partem. prima opinio est Ioannis Iandu. 2. Met. q. 12. qui asserit, vnam scientiam esse priorem alia ordine doctrinæ dupliciter: vno modo secundum necessitatem absolutā, & simpliciter: altero modo, secundum necessitatem secundumquid. i. ad bene esse, docet aūt logicā non esse necessariam simpliciter, sed solū ad bñ esse, & vtile. Pro hac opinione sunt aliquot argumenta. primo, illud est necessariū simpliciter propter finem, sine quo finis haberi non potest: sed scientiæ possunt acquiri sine logica: ergo non est logica simpliciter necessaria. Maior est certa. Minor probatur: constat enim experiētia multos discere Mathematicas absque logica referunt etiam Hippocratem caruisse arte logicę, qui tamē recte obtinuit Medicinam: & ius ciuile, ac pontificiuh si ne Dialectica acquiritur, & quidem perfecte, vt videtur. secundo si logica esset necessaria propter alias scientias esset, quia docet definire, diuidere, & argumentari: hæc. n. sunt instrumenta, per quæ acquirit cognitio rei: sed quælibet scientia habet suas definitiones, & diuisiones, & argumēta, secundum diuersitatem rerū, quas considerat; ergo logica est superflua. Præterea tertio, si logica esset necessaria ad acquirendas alias scientias, esset primo loco addiscenda. sed hoc fieri non potest. ergo non est necessaria. Minor probatur. Dialectica tractat de his, quæ non cognoscunt; nisi rebus alijs cognitis: vt de argumentatione, syllogismo, propositione: hæc autē non cognoscuntur, nisi cognitis rebus, ex quibus fiunt: propter quā causam Auer. 4. Meta. com. 2. logicam asserit tractare de secundis intelligibilibus, & Auic. 1. Meta. esse de secundis intentionib. At aliæ sciētiæ considerant res ipsas ergo potius aliæ scientiæ sunt prius addiscendæ: & ita logica non erit necessaria. Præterea quædam pars logicę videtur mala, & reijcienda, scilicet illa, quæ docet sophismata, & fallacias qui enim sophistice loquitur, odibilis est Ecclesiast. 37. ergo absolute logica nō est necessaria. Quinto, præterea, si Dialectica esset necessaria ad quamuis scientiā comparandam, cū ipsa Dialectica sit scientia quædam; erit etiam necessaria, ad suimet acquisitionem. Quare antequā Dialectica esset comparata, erit iam acquisita: quod implicat.

Primum fundam. Pro horum determinatione, sit primū fundamentum. homo qua parte intellectu præditus est, omnium naturas cognoscere, & earum causas speculari conatur: nulla tamē ei à natura cognitio insita est, sed solum principiū à natura habet, quo omnia comprehendere possit, quod intellectus dicitur: sicut natura nullā animali uisionem tribuit, sed potentiam visiuam, qua obiecta per se videre posset. vnde Aristot. 1. Ethic. c. 6. sicut pupillę, inquit, inest visus, ita animæ intellectus: & vtrumque à natura datum esse absque vllo opere nostro, docuit secundo de Anima, c. 5. Quēadmodum autē animal ipsum per visum

à na-

a natura receptum postea per se res obiectas videt; ita & anima per intellectum à natura concessum, res postea intelligit & cōtemplatur, propterea 6. Ethic. c. 11. asserebat neminem esse a natura sapienté: hoc tamen inter alia, inter sensum, & intellectum interest: quod sensus facile in suorum cognitionem peruenit; quia eius cognoscendi modus vnus & facilis, ac certus est, scilicet ab ipso obiecto præsente moueri: at intellectus magna difficultate rei speculationem cōsequitur, cum res in cōmuni intelligat, & modo difficili procedat scilicet e notis, & quæ ignota sunt indagando, quem discursum vocamus: hic autē modus multis est expositus erroribus, cū quid ex quo & qualiter sequatur, sit obscurum, nec intellectui, secundum se, præuium. Vnde Aristoteles 3. de Anima c. 3. maximam vitę partem sub errore homines ducere, arbitratur. Hinc enim intellectus in multiplices incidit deceptiones.

Secundū fundam. Sit secundum fundamentum. Quāuis modus procedendi in rerum cognitione, non sit nobis statim notus, aliqua tamē ex parte notus est, cum solo lumine naturali intellectus, aliquos discursus, & ratiocinationes cognoscamus: hoc tamen non sufficit vt absolute rem omnem speculemur, vt optime docet Auic. in sua logica c. 2. Natura, inquit, & prima inchoatio hominis non fuit sufficiens ad verum cognoscēdum; fuit ergo opus aliqua arte, per quam modum procedendi in cognitione haberemus, vt tali modo perspecto, postea ad rerū speculationem accederemus. Hęc autē ars fuit logica, seu Dialectica, quę modum vniuersalem tradit rē quamlibet speculādi: ꝑpter quod a Boetio dicitur Dialectica, scientia discernens verum à falso: a S. Thoma vero Sciētia rationalis, actuū rationis directiua Ab Augustino, logica est ars artium, scientia scientiarum, qua aperta, omnes aliæ aperiuntur, & qua clausa omnes aliæ clauduntur: est enim, quæ ostendit viam cognoscendi. Et ab Alberto magno lib. Prædicab. c. 3. logica est quę à phātasijs quę videntur, & non sunt, liberat: errores damnat; falsitatem ostendit, & lumen rectum in omni opere contēplationis præbet. Hæc autem logica acquiritur: non enim à natura est, quamuis initium aliquod lumine naturali habeatur: quam aliqui logicam naturalem vocant. Et Arist. 1. Rhetor. ad Theodect. c. 1. dicit, hoīes a natura Dialecticos. & Rhetoricos esse tamen consummatio, & perfectio a magistris modo habetur, vel longa obseruatione sicut alij habitus ex assidua operatione in nobis fiunt.

Tertium fundam. Sit tertium fundamentum, quo Dialecticę inuentio explicatur. Sæpe homines multa operantur non cognoscentes modum, quo operentur, sed modum tantum naturaliter tenent: & inde multa a casu di cuntur facere: ita fit in intelligendo: homo enim naturaliter modum intelligēdi habet, cum homo absque vllo magistro in multis discurrat, & ratiocinetur: vt dicit Arist. 1. Elench. c. 11. non tamē modū hūc semper intelligit & aduertit; ac propterea ne scit talem modum applicare omnibus rebus quibus applicari potest. Et ideo nō semper in multis ratiocinatur. Præterea cum modū cognoscendi non intelligat, nescit bonum a malo distinguere: & ob hoc frequenter decipitur: immo nec certam cōsequitur cognitionem, modo ignorato; cum cognitio certitudinis modi non exiguam rei cognitæ certitudinem afferāt. Fuit igitur inuenta Dialectica ex obseruatione cauta & diligenti huius modi; quem homines naturaliter intelligendo obseruant: quia obseruatione rebus cognitis homines supra ipsum modū se reflectebāt ipsius naturam cōsiderantes, & paulatim pꝛ[illegible]rium successione, id quod homo naturaliter. & casu præstabat, ad artem redactum est, & hæc est logica: quod eleganter Arist. docet 1. Rhet. ad Theo. c. 1. probās Dialecticam, & Rhetoricam posse esse artes, ex eo quia, id quod temere, & naturæ ductu fit, ad rationem rectam redactum, fit ars, vt fit in ipsis artibus.

His igitur suppositis fundamētis sit prima conclusio. Modus intelligendi per discursum qui vsus logicę dici potest, est homini naturalis, nec sine illo scientiam aliquam potest consequi. Hæc manifesta est, cū naturaliler homo sit discursiuus, sicut risibilis, aut disciplinabilis: nec in hoc potest nec debet dubium cadere. Vt probaui etiam ex Aristot. 1. Rhetor. & 1. Elēch. in tertio fundamento. *1. Concl.*

Secūda cōclusio. Aliqua cognitio modi est homini naturalis, idest sine aliquo *2. Concl.*

magistro, sed per se ipsum absque vllo labore percepta ex experientia: cum lumen naturale rationis aliquas consequutiones manifestet: qualis est illa, quæ in modo perfecto primæ figuræ fit.

Concl 3. Tertia conclusio. Consummata cognitio modi intelligendi, quę Logica dicitur, non habetur nisi per doctrinam à magistris, vel propria inuentione, quæ magno errandi periculo, & longo labore fit: atq; in his non est controuersia aliqua.

Concl. 4. Quarta cóclusio. Cognitio modi intelligẽdi, siue naturaliter sit nota, siue per inuentionem acquisita, siue per doctrinam accepta, est necessaria simpliciter ad alias scientias perfecte acquirendas, & illis est prius addiscenda.

Arist. 1. Rhet. ad Theod. c. 1. tũc uehemẽter credimus cum demonstratum esse putauerimus.

Probatur primo. Res nõ scitur, nisi cognoscatur: quia aliter se habere non põt: sed hoc fieri non potest, nisi cognoscatur syllogismi illatio certissima; ergo Logica, cuius est syllogismos cognoscere, est ad sciam necessaria. Antecedens est Arist. 1. Post. c. 2. scire, inquit, arbitramur, cum cognoscimus rẽ ex sua cã, & q aliter se hẽre nõ põt quod sit, qñ necessitatem syllogismi cognoscimus, vt explicat Albertus magnus 1. Post. tracta. 2. c. 1. secundo cognoscere non possumus nisi inueniendo & iudicando: sed non potest cognosci, an aliquid sit inuentum, vel non inuentum; nec similiter, an res processerit ex principijs, vel non processerit, nisi per Logicam: ergo est necessaria simpliciter. Hæc est sententia ipsius Aristotelis 2. Met. c. 3. vbi impedimentum vnũ ad sciẽtias capessendas docet; non prius tenere modũ sciẽdi, quẽ Auerroes, & alij vocant Dialecticam etiã ex logicæ ignorantia, sæpissime in errores scientiarum antiquos lapsos fuisse tradit. 1. de Partibus animalium. c. 1. Præterea Auic. in sua logica. c. 2. inquit, esse necessariam & Alber. Magn. Prædicab. c. 3. inquit nesciẽs Logicam, & si scire aliquid videatur, nescit tamen, cum rationem sui sciti nesciant: & se habet ad scitum, & actũ sciendi, sicut ignis ad comburendum lignum, ac propterea dicebat Augustinus: causa Dialectica, oẽs claudũtur scientiæ: nimirũ, quia ignorato mõ sciendi, ignorãt res. Quod idem manifestat Arist. 1. Meta. signũ sciẽtis est posse docere, docere vero non põt, qui rõnem sciti ignorat. Hæc tandem conclusio est Algaze. sua logica. c. 2.

Ad primum ergo argumentum. Respõdeo, negando minorem: nullus enim scientiam consequitur absq; aliqua logicæ cognitione, vel lumine naturali habita, qualis est cognitio aliquarum rationũ Mathematicarum, vel propria obseruatione & diligẽtia acquisita, qualis forsan fuit Hippocratis; vel magistris accepta cum tamen illa, quæ naturaliter habetur, non sit sufficiens ad sciam totam, sed quæ vel est multo tpe inuenta, vel accepta ab alio; Ideo dicitur logicam esse necessariam simpliciter ad scientias, siue inuẽtam, siue acquisitam. Ius vero ciuile & pontificiũ demonstrandi, seu sciendi methodo nõ traditur: non enim res per causas & principia comprobantur, sed sola authoritate credunt, at plurimum etiam ad perfectam eius cognitionem Dialectica conducit. *Ad 1.*

Ad ẽm circa minorem est considerandũ: quod in syllogismo, argumẽtatione, & reliquis instrumẽtis, possumus duo considerare: vnum est forma, alterum materia, ex qua fiunt. Quælibet ergo scientia dat materiam arguendi, sed logicus formam. Itaque si formam consideres, vna potest esse in pluribus materijs, sicut vna forma & figura regis potest imprimi auro, argento, & ferro; ita vna argumentationis forma varijs potest rebus aptari: modo consideratio formæ est communis, & ad logicum pertinet: consideratio materiæ ad particulares scientias pertinet, quæ tales res considerat. Vnde Arist. 1. Rhet. ad Theod. c. 1. inquit, Dialectica est eorum, quæ omniũ quodammodo, & nullius determinatæ scientiæ sunt. Et 1. Elencho. c. 8. dicit, duplicem esse redargutionem: quædam est particularis, quæ in scientia particulari fit, nimirum in certa materia: quædam communis & generalis, & hæc est Dialectica. Vnde Auerr. distinguebat duplicẽ modum sciendi, vniuersalem, & particularem, qui in qualibet scientia per se fit; ex alijs enim principijs cõstat syllogismus Mathematicus, & Physicus, sed eadem est forma. Vide Auerroem de hoc 2. Meta. com. 15. 3. Ethi. comm. 3. & Paraphr. 1. de Partibus aĩalium, & Proœmio 12. Meta. idem etiam Albertus in principio suæ Logicæ. Constat autem, quod non posset in vlla scientia definitio, diuisio, argumenta- *Ad 2.*

tio in particulari fieri; nisi præcognoscere tur in vniuersali: quod fit in logica. Duplex itaq; est modus cognoscendi vniuersalis omnibus scientijs communis, qui diuisione, definitione, argumentatione fit: alter particularis, secundum quem, in qualibet scientia diuersimode proceditur, ac varia est methodus. Vnde duplex Logica, vniuersalis cognitio prioris modi particularis cognitio posterioris. De particulari loquitur Arist. 1. Parti.c. 1. in principio & vocat peritiam. Hæc distinctio est ex locis illis Auerrois. Et 7. Met. com. 2. Et primo Phys. comm. 8. 35. & 8. com. 70.

Ad 3. Ad tertium respódeo, cócedendo dicta Auerrois, & Auicennæ. Dicimus tñ tria, Primum quod simul cognoscimus rem, & vtimur modo cognoscendi, cũ discurrentes cognoscamus per intellectum. Secundo res possumus intelligere, non cognito modo intelligendi: non tamen illa cognitio dicetur scientia, vt ostensum est in cóclusione quarta. Vnde fit, vt quamuis in inuentione Dialecticæ præcesserit rerum cognitio, cognitionem modi, nunquam tñ illa fuit scientia, quousque ista aduenit, & sic natura prior fuit qualibet alia scientia: potius ergo rei cognitio antecessit Logicam, ꝙ scientia rei: cognitio enim rei, sine cognitione rationis, quæ logica est, nó est scientia. Tertio post inuentionem autem, eius cognitio antecedit via doctrinæ, omnes alias scientias.

Ad 4. Ad quartum facilis est solutio, non. n. traduntur fallaciæ syllogismorum in Dialectica, vt eis vtamur; sed vt eas cognoscétes magis rectum syllogismum intelligamus: vt intellectum nostrum ab erroribus qui ex ignorantia earum accidere poterant, liberemus.

Ad 5. Ad quintum respondeo, ad eas tátum sciétias Dialecticam necessariã esse, quas antecedere potest. Quo fit vt cum ante se ipsam esse non possit, non dicat ad se ipsam necessaria, sed ad alias omnes scientias: quamuis, & in ipsa quoque Dialectica, pars vna cognita alteri prosit ad partẽ alterã melius cognoscendã. Immo vero id quod est naturæ, iuuat ad rudé quandam, & imperfectã primam Dialecticæ cognitioné: & hæc imperfecta rursus facultaté præbet ad perfectionem, & ita gradu quodã ipsam se ipsam perficit, vsq; ad suimet vltimam perfectionem. Quam ob rem ét ad se ipsam licet diuersis gradibus est necessaria. Hæc de prima quæstione.

QVAESTIO SECVNDA.

Vtrum logica sit scientia.

Circa tituli declarationem oportet aduertere scientiã dupliciter sumi: vno modo pro ipso actu, scilicet cognitione, qua cognoscimus, quæ scientia actualis dr: altero modo, pro habitu, & promptitudine, quæ ex frequenti alicuius cognitione in potentia cognoscente remanet. *Prima di. scientia.* Vt enim ex assidua circa aliquid operatione, quædam in nobis gignitur facilitas ad operandum postea, quæ dicitur habitus; ita ex frequenti intellectione alicuius, in intellectu superest próptitudo ad cognoscendum, quæ dr habitus cognoscitiuus, & scientia habitualis. Est autem discrimé inter vtramque. Actualis non est, nisi illo tempore quo contemplamur. Habitualis vero ét nobis non cognoscentibus adest, & per eam ad cognoscendum actualiter sumus prompti, & certi.

Oportet præterea aduertere, scientiam tam actualem, quam habitualem dupliciter vsurpari. *Secunda di. scientia.* Vno modo communiter pro quacunque cognitione, præsertim intellectus, siue sit rei cótingentis, siue rei necessariæ idque siue certa, siue incerta ratione sciamus: quo pacto omnes artes etiã Mechanicas scientias vocamus, & secundum quam scientiam dicimur etiam scire quæcunque cognoscimus; Altero modo proprie pro cognitione rei tãtum necessariæ, & per suam causam ad demonstrationem, vt dicemus: quo pacto Aristot. considerat 1. Poster. c. 2. Inter hanc autem scientiam actualem proprie dictã, & habitualem, est discrimen. Actualis enim multiplicatur secundum numerum propositionum cognitarum: alia enim cognitione actuali cognoscitur, homo est risibilis; alia homo est disciplinæ capax, alia singulæ propositiones, quæ diuersis demonstrationibus demonstrantur. Et hoc docet Arist. 1. Elen. c. 8. infinitæ, inquit, sunt scientiæ: quia & demonstrationes sunt infinitæ. At sciétia habitualis nó multiplicat fm numerũ cóclusionũ: immo sub vna scientia habituali

continentur multæ demonstrationes, ut sub vna Geometria, sub vna Arithmetica, plures conclusiones sciũtur. Quo aũt modo scientiæ habituales multiplicentur, inferius docebitur. Quæstio igitur est de habituali scientia tam communiter accẽpta quam proprie. Est enim sensus quæstionis, An logica sit scientia proprie dicta, an communiter dicta; quamuis communiter dicta absolute non est dicenda sciẽtia. Quod autem dicitur de habituali, dici potest etiam de actuali, cum ab habituali procedat actualis.

Ti q̃onis sensus

Prima opin.

Circa secundum fuit quorundam antiquorũ opinio, ut Themistij. 1. Poste. c. 24. quam sequitur Aegidius Romanus. 1. Elẽcho. in principio. Et post hos aliqui Neoterici, logicam non esse scientiam proprie dictam, sed organum & instrumentũ, quo scientiæ acquiruntur. Pro hac autem opinione potest multipliciter duci argumentum. Primo, modus sciendi non est scientia, logica est modus sciendi, ergo non est scientia. Maior est nota, modus enim operandi nõ est ipsa operatio. Minor uero est ipsius Aristotel. 2. Metaph. c. 5. ubi ait, absurdum esse quærere scientiã simul & modum sciendi: ubi per modum sciendi. Dialecticam intelligit: ut D. Tho. & alij exponunt. Et idem ait 2. Metaph. c. 3. & Auer. eodem 2. com. 15. Præterea secundo, Sciẽtia uersatur circa aliquod obiectum. i. tractat de aliqua certa re. at logica non tractat quicquam determinatum. ergo non est sciẽtia. Maior est Arist. multis in locis: præsertim 4. Meta. c. 1. & lib. 11. Met. c. 6. & 1. Post. c. 23. Minor est ipsius Aristotel. expressa. 1. Elen. c. 11. in princip. Et 1. Poster. in c. 8. in fine. 1. Rheto. ad Theod. c. 1. in fine, & 4. Meta. tex. 5. Tertio argumentor. Scientia est de rebus necessarijs, at logica est de syllogismis & argumẽtationibus, quæ nõ sunt res necessariæ, immo aliquando sunt q̃n disputatio fit; cessante autem disputatione, non sunt: ergo non est sciẽtia. Maior est Arist. 1. Post. c. 7. Vltimo una pars logicæ est deceptoria, & potius est ad errores, quam ad scientias capescendas. ergo logica non est, saltem secũdum eam partem scientia.

Secunda opin.

At opposita sentẽtia est cõmunis: nempe logicam esse proprie scientiã: quam sequitur S. Tho. 4. Meta. lect. 4. & Scot. q. 1. super prædicab. & Albertus Mag. suæ Logicæ c. 1. & Auic. c. suæ Logicæ. Solet autem ista quæstio ab antiquis sub alia forma exprimi. Vtrum logica sit pars Philosophiæ? ut uidere est apud Boet. in prologo super Porphy. & Alber. c. 2. logicæ, & Auicen. & Alpharab. in principio suæ logicæ.

Vide de hac re. & Alex. 1. Prior. in prol. ibi. Phil. & Alph. & Nyphus qui late id disputãt The. 1. Post c. 24. eã negat esse scientiã.

Pro huius quæstionis determinatione sit primum fundamentum. Scientia proprie dicta est habitus certus & euidẽs rei necessariæ per suam propriam causam: in qua definitione tres scientiæ continentur conditiones. Prima, quod sit de re necessaria, id est quæ aliter se habere non potest. rerum enim mutabiliũ & uariabiliũ, quæ modo sunt, & postea mutantur, non est scientia. 1. Post. c. 24. ob quam rationẽ singularia & entia per accidens ad scientiam non spectant, ut docet Arist. 7. Met. c. 15. Secũda quod sit cognitio rei per causam: cum enim res etiam necessarias absq; causa cognoscimus, scientia non est: cum scire, rem sit per causam cognoscere. 2. c. li. 1. Post. & 1. Physic. 1. & 1. Met. c. 3. Tertia conditio est, quod ista cognitio sit certa, & euidens: certa ad excludendã opinionem, quæ non est certa; euidens ad excludendam fidem, quæ licet certa sit, est tñ obscura. Hæc autem fient, quomodo talis cognitio ꝓcedit per syllogismum bonũ; & perfectum: syllogismus enim bonus rẽ necessariam probãs per suam causam, qui demonstratio dicitur generat scientiam.

Primum fundam.

Secundũ fundam.

Sit secundum fundamentum maxime animaduertendum; ex cuius inconsideratione, non parua multis accidit deceptio. Aliud est modus operandi, aliud cognitio modi operandi. Modus operãdi simul est cum ipsa operatione. At cognitio modi operandi est tantum in potẽtia cognoscẽte: uerbi gratia est modus quidam operandi ignis, & hic est simul cũ ipsa operatione; huiusmodi cognitio est in homine cognoscente. Vnde põt esse longe diuersum unum ab altero. Ita similiter est modus intelligendi res, & est cognitio modi. Hæc duo quamuis in eadem potentia sint, scilicet in intellectu; unum tamen ab altero secernitur: modus enim cognoscendi rem, est idem cum cognitione rei. At cognitio ipsius modi est alia cognitio per se distincta. Modus igitur cognoscendi non est lo-

gica;sicut res scita non est scientia:sed cognitio & contemplatio ipsius modi est logica. At vero quia ipsa cognitio modi,quę logica est,est in eodem,& in eadem potentia,in qua est ipse modus cognoscendi; fit vt aliqui ea in re decepti fuerint, idem esse vtrumque arbitrantes. Fit rursus,vt intellectus cognito suo mō cognoscendi iuuetur per talē cognitionem ad intelligendū perfectius;quod non fit in igne,quia ipse non cognoscit suum modum operandi. Propterea qui suum modum cognoscit, potest illi m iuuare. Ex quo præcessit illa antiqua distinctio logicæ, quam habet S. Th.4 Meta.lect.4.& Scotus,& alij, in docentem,& vtentem. Vocatur enim logica docens,quæ modum cognoscendi cōtemplatur. Vocatur vtens ipsamet, quatenus cognita modum intelligendi perficit, & p eam logici certe. prompte, & in omnibus discursus,& syllogismos componuntur, & varijs rerum naturis applicant. Hoc obseruandū est maxime.

Distinctio logicæ in docentem & vtentem.

1.Concl. His suppositis sit prima conclusio. Modus sciendi seu intelligendi non est scientia,nec similiter logica, secūdum quod ea vtimur,vt perfectiori modo cognoscam*. Hæc cōclusio est manifesta. Modus.n.operandi,vt modus est, non est operatio, sed qualitas operationis: & similiter ille vsus logicæ non est scientia, sicut vsus rei, vt vsus est, non est ipsa res. Quare nec vsus logicæ est logica absolute nec secundum talem considerationem est scientia; sed dicitur logica vtens,improprio forsan vocabulo,poti* dicēda passiue,logica exercita.

2.Concl. Secunda concl. Logica docens,quæ scilicet tradit & speculatur ipsum sciēdi modum,absq; dubio est proprie scientia. Et præter authoritates doctorū inductas, pbat ratione sumpta ex definitione ipsius scientiæ,expressa in priori fundamēto. Logica est habitus certus, & euidens rei necessariæ per suam cām, & per demonstrationē,ergo est scientia. Consequentia est certa,Antecedens probatur. Cōclusiones enim quæ in dialectica traduntur, sunt necessariæ & demōstratæ;sicut illæ,quæ sunt in Physica: sicut enim est illa necessaria, corpus naturale mouetur,ita demonstratio generat scientiam. Syllogismus Topicus constat ex probabilibus: & sicut Physicus demonstrat illā conclusionē per suā causam,scilicet,omne habens naturā mouetur,corpus naturale habet naturā,ergo mouet: ita dialectici, seu logicus suas demonstrat cōclusiones. Omnis syllogismus procedēs ex probabilibus generat opinionem,Topicus est huiusmodi,ergo generat opinionem. Secundo, præterea, illa est vere scia, quæ habet proprium subiectum, circa quod versatur, de quo proprias passiones cōsiderat,per propria principia demonstrat: dialectica vero est huiusmodi. nam siue ens rationis eius subiectum assignetur,vt postea dicemus,siue argumentatio,aut syllogismus,aut quoduis aliud,tamen illud speculatur, & eius propria principia, & partes, &c.

Item quāuis dialectica sit vtilis ad omnes alias disciplinas, & scientias addiscendas,non ideo id amittit,quod habet in se, & per se, & ex se, etiam si non esset alijs vtilis,vel necessaria, sicut & aliæ scientiæ, quæ alijs sunt vtiles vel necessariæ, nō iō sunt scientiæ. Declaratur similiter,vt bonū,aliud est honestū,aliud est utile,sed tñ in aliquo vtrunq; simul coniungi contingit,vt & idē sit honestū,& vtile. Vt,v.g.fortiter in bello pugnare, ad sui,& suorū defensionem. Nec vero quia illud bonum sit vtile, ideo amittit rationem honesti, sed in se,& per se est honestum: ita scientia vna, vt uerbi gratia dialectica, quamuis sit ad alias omnes vtilis,vel necessaria,non iō rationem scientiæ amittit,quam habet ex se,& in se: quam quidem etiam si nulli esset vtilis, etiam si ad nullam scientiam viā præstaret,tamen in se haberet.

Ad primum argumentum. Respon. concessa maiori,negando minorem, si loquatur de logica docente,ista enim nō est modus sciendi, sed speculatur & ostendit modum sciēdi,nec Arist.vel Auer. docet,modum sciendi esse ipsam logicam, sed dicit prius oportere cognoscere modum sciendi, quām alias scientias, non vero simul utrunque quærere. Cognitio autem hæc modi logica est. *Ad 1.*

Ad secundum Respō. dupliciter posse logicam considerari, aut secundum ea instrumenta,& modū sciendi de quo tractat ut secundū materiam, cui talis modus, & instrumenta applicantur. Si logica primo modo consideretur, habet obiectum determinatum de quo fit, nempe ipsa instru- *Ad 2.*

ſtrumenta & modum ſciendi, & ſecundũ hoc eſt ſcientia determinat: at ſi conſideretur ſecundum materiam, cui applicant eius inſtrumenta, eſt admodum vaſta; quia dat modum cognoſcendi quamcunque rem. Hoc volunt loca Ariſt. non tamen id impedit, quominus obiectum habeat determinatum, quod ſcientiam particularẽ poſſit conſtituere.

Ad 3. Ad tertium reſpõdeo, quamuis iſte ſyllogiſmus, vel ille non ſit neceſſarius, & perpetuus; tamen iſtæ propoſitiones, ſyllogiſmus eſt compoſitus ex tribus terminis, argumentatio eſt conſequentia; & aliæ ſimiles, ita ſunt neceſſariæ, ſicut corpus naturale mouetur; ignis eſt calidus, de quibus eſt Phyſica. Et hoc ſolũ eſt neceſſariũ ad ſciẽtiam: per accidens eſt, quòd nõ ſit iſte, vel ille ſyllogiſmus, ſicut ꝙ corrumpatur iſte vel ille ignis: iſtę.n. oẽs propoſitiones ſunt de extremis naturaliter ſupponentibus.

Ad 4. Ad quartum eſt facilis reſponſio, Logica enim, quæ docet illas fallacias, ita vera, & neceſſaria eſt, ſicut quæ docet alias partes: & ſicut iſta eſt neceſſaria, demõſtratio generat ſcientiam: ita &, Sophiſticus ſyllogiſmus generat errorem. Verum eſt, quòd vſus Sophiſmatis facit errorem; ſed iſte vſus non eſt Logica, nec propterea reijcienda eſt iſta pars, quaſi doceat malum, quia id docet, vt non erremus; abuſus eſt potius Logicæ alios decipere. Hoc autem nihil refert, nam bono poſſumus abuti, nec propterea fit malum.

QVAESTIO III.

Vtrum logica ſit vna ſcientia.

Quid ſit vnũ, & vnitas. CIrca titulum huius quæſtionis, vt intelligamus quid ſit vna ſcientia. Primo aduertendum eſt illud dici vnũ, quod duo habet. Primo, eſt indiuiduum eſſe in ſe. Secundo eſt, diuiſum eſſe à quolibet alio extra ſe: vt lignum vnum dicitur, quod in ſe non eſt, in partes ſciſſum, ſed continuum, & tamen eſt diſtinctum, & diuiſum ab alijs omnibus. Vnde vnitas ſecundum quam vnum eſt, eſt indiuiſio in ſe diuiſio à quolibet alio.

Quotuplex vnitas. Hæc vnitas triplex eſt, quędam numerica, quædam ſpecifica, quædam generica. Vnitas numerica eſt, ſecundum quã, quælibet res ſingularis eſt vna. Vnitas ſpecifica eſt, ſecundum quam plura ſingularia habentia vnicam proximam definitionẽ, sũt vnum, vt Petrus, Ioannes, & Martinus dicuntur vnius eſſe naturæ, quia vnicã participant definitionem, ſcilicet ꝙ ſunt animal rationale. iſta tamen vnitas eſt ſpecifica, nam de vnitate numerica id dici non poteſt, cum alia ſit vnius, alia alterius. Vnitas generica eſt inter illa, quæ quamuis diuerſas habeant proximas definitiones, ac propterea ſpecie differre dicantur, tamen conueniũt in vnica definitione ſuperiori: vt homo, & leo habent quidem diuerſas definitiones, tamen participant definitionem animalis ex ęquo, & propterea ſunt vnius naturæ genericæ. Per hæc patebit, quid ſit differre numero, ſpecie, vel genere. Differunt enim numero, quæ diuerſam ſortiuntur numericam vnitatem, vnã definitionem participantia: Specie vero, quæ diſtinctas habent definitiones in vna tamen ſuperiori conueniunt. Diſtincta genere, quæ nulla definitione conueniunt; vel habent diuerſas dẽfinitiones communes: vt animata, & inanimata, genere differunt, quia ſub ſe varia comprehendunt genera.

Quæ ſit ſcientia vnitas & quotuplex. Eſt ſecundo aduertendum, has vnitates, aliter in ſubſtantijs, aliter in ſcientijs, & habitibus ſumi. In ſubſtantijs enim accipiuntur ſecundum ſe, & ab eo, quod in eis eſt ſcilicet à ſua natura, & definitionẽ. At in ſcientijs non ſic: ſed vnitas numerica ſumitur ab vnitate ſubiecti proximi, in quo eſt, ſicut reliqua accidentia: vnde illa eſt vna numero ſcientia, quæ eſt in vnico intellectu, ſicut vna albedo quæ eſt in vnico ſubiecto: & è contrario ſcientiæ quæ ſunt i diuerſis ſubiectis ſunt numero diſtinctę, vt alia eſt Dialectica tua, alia eſt mea, alia illius, ſicut alia albedo huius Cygni, alia illius vnitas vero ſpecifica, ſeu generica, ab vnitate obiecti id eſt rei, de qua tractat, & finis, ad quem ordinatur: vt illa dicatur vna ſcientia ſpecie, quæ vnius obiecti ſpecifici, & finis eſt: illa vero vna genere, quæ vnius rei genericæ, & vnius finis communis eſt: & è cõtrario fit diuerſitas ſpecifica, & generica. Hinc fit vt cum ſcientiæ, & habitus ab obiectis ſumant ſuam vnitatem & finẽ, definiantur aliquando per vnum, aliquando per alterum, aliquando

per

per vtrunque, vt docet Ammonius in primo Prædicab. poteris enim medicinã definire per obiectum solum: est ars, quæ circa humana corpora versatur: à fine, est ars sanitatis effectiua: ab vtroque vero, est ars quæ circa humana corpora versatur, eorũ sanitatis effectiua.

Tit. quæstionis sẽsus. His suppositis est sensus quæstionis, nõ de vnitate numerica: clarum est.n. esse plures secundũ pluralitatem subiectorũ. Sed de specifica, seu generica, an scilicet sint plures logicæ spẽs, seu genera, quæ diuersis rebus tractent. Hæc de titulo quæst.

Prima opin. Circa secundam quæstionis partẽ. Fuit opinio nominalium multas esse logicas, iuxta numerum eorũ, quæ tractãtur. Vnde alius est habitus, & alia logica, quæ docet definire; alia, quæ docet diuidere; alia, quę docet syllogismos topicos; & alia quę docet demonstratiuos. Immo secundum numerum conclusionum, quæ in Dialectica sunt, tot esse logicas, & habitus. Hæc sẽtentia probatur primo: habitus distinguũtur per obiecta, sed in Logica sunt plura obiecta specie differentia: ergo nõ est vna logica. Maior est certa. Minor patet: nam alia logicæ pars est de syllogismo, alia, de demonstratione, alia de diuisione. Præterea secundo, potest quis habere habitum, & esse promptus in definitionib. cognoscendis, non autem in demonstrationibus seu syllogismis. ergo alius est habitus pro illis, alius pro his. Atque adeò non est vna logica.

Secunda opin. Alia fuit opinio Capreoli. Proso. 1. Sẽ. q. 3. quem sequuntur aliqui discipuli sancti Thomæ: hi enim sustinent, logicã esse vnam specie, & vnicum habitũ simplicẽ. vt enim in igne nõ sunt multi calores, sed vnicus, quo diuersa calefacit; ita in intellectu est vnica simplex qualitas & habit⁹, quo omnibus conclusionibus, quæ in logica sunt, assentimus. Ista sententia probatur primo. Ita se habet habitus ad suum obiectum, sicut potentia ad suum: sed vnica est potentia simplex, qua multa percipimus obiecta, puta vnicus visus, quo multos colores videmus: ergo vnicus & simplex erit habitus quo multas conclusiones vnius rõnis cognoscimus. Secũdo ptерea, Logica est vna scientia, ergo est vnus habitus, ergo est vna qualitas. Tenet illatio à specie ad genus sicut est vnus homo, ergo vnum animal, ergo vnum corpus.

Primum fundam. Pro decisione huius quæstionis sit primum fundamẽtum. Intellectus noster habet duplices operationes. Prior operatio est, qua res ipsas simplici, vel cõposita cognitione percipit; vt quando cogitat hominem, leonem, plantam: seu hominẽ esse animal, leonem non esse hominem, & talis operatio dicitur apprehẽsio. Posterior operatio est, assentire, & acquiescere rebus cognitis & apprehẽsis cognitione composita, quæ operatio dicitur iudicium, sicut dissensio: vt qñ iudicat, ac assentit huic, homo est animal; dissentit vero huic, homo non est lapis; & ex hac operatione oritur veritas vel falsitas: non enim est deceptus intellectus in apprehensione; quantumcunque apprehẽdat aliter quam se habet res: sed quando assentit apprehẽsioni rei, non sic se habentis. Verum autem est quã do assentit apprehensioni rei sic se habentis. Sciẽtia ergo, quæ intellectum perficit ad verum, potius perficit actus iudicij intellectus vt assentiat cui assentire oportet dissentiat cui dissentiendum est. Propterea scientia dr habitus iudicatiuus. Præter hoc etiam perficit intellectus apprehensionem, nam qui scit apprehensiones, & compositiones rectas, per scientiam efficit, quibus assentit.

Secundũ fundam. Sit secundum fundamentum. Ad has duas operationes exercendas, duo cõcurrunt, ex parte rei, quæ intelligitur, vnum; alterum, ex parte intellectus. Ex parte rei concurrit ipsius similitudo recepta, in intellectu: vt enim visus ad videndum recipit in se quandam obiecti imaginem, seu similitudinem, quæ dicitur species: ita intellectus ad intelligendũ. Alterum ex parte ipsius intellectus, scilicet promptitudo ad facilius & certius iudicandum, quæ dr habitus. Est tamen inter vtrumque discrimen: Species enim est necessaria ad cognitionẽ, ita, vt sine ea cognitio esse nequeat: at habitus non est necessarius simpliciter ad iudicandum; cum solus intellectus iudicare possit: sed ad perfectius iudicandum, & cognoscendum: habitus enim perficit operationem potentiæ, vt docet Arist. 7. Physic. c. 3. Scientia igitur est ipse habitus intellectus ipsum ad iudicandum de reb. apprehensis perficiens.

Tertium fundam. Sit tertium fundamentum. Habitus & scien-

scientiæ, distinguuntur per distinctionem rerum, de quibus tractant, & circa quas versantur; non tamen quæcunque rerum distinctio diuersas scientias facit, sed distinctio obiecti formalis. In obiecto.n. & re qualibet, quæ sub scientia continetur, duo sunt consideranda sicut in obiecto potentiarum: Vnum, id quod talis sciētia cognoscit, & circa quod talis potentia operatur; vt albedo, quæ videtur ab oculo; planta, quæ consideratur a Philos. Alterum id ratione cuius, illud prius sub tali scientia cadit, seu a tali potentia percipit, vt in visu est color: albedo en m videtur ab oculo, quia color est, & planta cōsideratur a Philosopho, quia corpus naturale est. prius dicitur obiectum materiale, posterius autē formale obiectum: Potestque esse, vt multa obiecta materialia contineātur sub vnico formali, vt albedo, nigredo, rubedo sub colore, cuius ratione a visu percipiuntur. Distinctio igitur generica, seu specifica scientiarum, ab obiecti vnitate, vel diuersitate formali sumenda est; vt enim non potitur diuersus visus ad albedinem percipiēdam & alius ad nigredinem: quia quāuis sint duo obiecta, sunt tamen materialia, & conueniunt in vnica ratione formali coloris; Ita in sciētijs sit licet enim multa tractentur, tamen si sub vnica formali ratione comprehendatur, erit vna scientia genere, vel specie.

1. Concl. His igitur suppositis, sit prima conclusio. Logica absolute & simpliciter est dicēda vna scientia. Hæc probatur. Vna sciētia est, quæ est vnius obiecti. sed logica vnicū habet obiectum, ergo est vna scientia. Maior est Arist. 1. Post. c. 23. Minor est certa, & probabitur inferius esse ens rationis logicum, seu sciēdi modum, quod idem est. Neque argumentum nominalium prius factum quicquam probat, quamuis enim multæ sint res quæ tractantur in logica, tamen conueniunt sub vnica ratione formali obiecti, scilicet quæ ad argumentationem ordinantur: sicut in Philosophia, & quauis alia scientia.

2. Concl. Secunda conclusio. Logica plures partes habet sub se specie differentes, quæ tamen sub vnica ratione formali generica conueniunt. ac propterea vnius est generis logica ipsa. Hæc conclusio patet, nā in libris De interpretatione est aliud partiale obiectū: aliud in lib. Prio. aliud in alijs; hæc tamen omnia sub ratione modi sciendi, seu argumentationis comprehendūtur quam logicus primo considerat.

3. Concl. Tertia conclu. In logica sunt plures habitus partiales secundum diuersas partes præcipuas ipsius logicę, & hoc patet secundo argumento nominalium: nō tamē propterea sequit esse plures logicas, seu plures partes logicę. Logica enim constat ex pluribus habitibus partialibus vnam sciētiam facientibus: quia eorum obiecta sub vnica ratione generica formali cōueniūt. Nec est simile de potentia; nam potentia a natura est, habitus vero partim ab obiecto fit, partem a nobis. Ad aliud aūt quo arguitur, est vna scientia, ergo vnus habitus, cōcedo cōsequens in hoc sensu, quod est vnus totalis, conflatus tamen ex multis partialibus. Nec est hoc præter doctrinam Aristotelis, qui 5. Met. c. 6. docet, quę sunt plura in vno genere, possunt esse vnū in altero: vt plures milites in ratione substantiæ sunt vnus, in ratione quantitatis sunt multi.

4. Concl. Quarta concl. Probabilis est sententia Capreoli, quòd sit vnus simplex habitus, vt probant argumenta, & alia, quę possent adduci. Sed quia admodum Metaphysica est, omittatur in proprium locum.

QVAESTIO IIII.

Vtrum logica sit scientia speculatiua, an practica.

IN disputatione præsenti primo nobis, quis sensus huius quęstionis sit, aperiēdum est. Practica scientia idem est, quod operatiua. Speculatiua vero idem, quod cognoscitiua, seu contemplatiua. Dicitur aūt sciētia practica illa, cuius cognitio ordinatur ad opus. i. quādo p eam cognoscimus, vt operemur. Speculatiua vero, per quam solum cognoscimus, nec talis cognitio ad opus est aliquod ordinata. Iuxta hoc quæritur de logica, an sit practica, vel speculatiua. *quid scientia practica, & speculatiua.*

Fuit sententia quorundam Neotericorum, logicam esse practicā. Huius opinionis est primum argumentum. Illa scientia est practica, cuius finis est operari, sed finis logicæ est operari, ergo est practica. *Prima opin.*

Ma-

Maior est nota: minor probatur: quia finis ei⁹ est syllogismos & discursus facere: hoc autem est operari. Secundo, scientia Practica est de obiecto operabili & factibili a nobis: at obiectum Dialecticæ scilicet argumentatio, est à nobis factibile; ergo est practica. Tertio, scientia Practica causatur in dirigendis & ordinandis aliquibus operationibus nostris: vt ars pingendi ordinat tales operationes, quibus pingimus: similiter reliquæ artes: sed logica versatur in dirigendis intellectus operationibus, vt ait S.Tho. primo periher. & 1. Poste. ergo est Practica.

Primum fundam. Pro huius quæstionis determinatione, sit primum fundamentum. Scientia Practica & Speculatiua in vno conueniunt, in alijs differunt: conueniunt enim, quia sicut per scientiam speculatiuam res cognoscimus, & de ipsis iudicamus; ita similiter per practicam; vt enim Physicus per Physicam cognoscit plantas; ita artifex per artem, & scientiam practicam, cognoscit res, quas operatur. Differunt autem primo, in fine: per scientiam enim Speculatiuam rem cognoscimus, nō vt illam operemur: at ꝑ practicā cognoscimus, vt operemur. Hanc autem conuenientiam Practicæ & Speculatiuæ simul & differentiam, nō male explicuit Auerr. 2. Met. com. 3. per Speculatiuam, inquit, scimus, vt sciamus: per Practicam sumus sciētes, vt operemur. Est autem duplex finis, intrinsecus, & extrinsecus: intrinsecus est, ad quē scientia ex sua natura ordinatur: extrinsecus, qui finis sciētis dicitur, est quem sibi proponit, qui eā scientiam habet vel addiscit: vt qui disceret Philosophiā animo lucrādi, vel qui disceret artē ædificādi, vt sciret solū. Hic autem finis extrinsecus non facit scientiam Practicam, aut Speculatiuam; sed intrinsecus. Secundo differunt in modo operandi: Practica enim ꝓcedit modo practico, seu operatiuo; considerat rem, vt simul tradat modum operandi, Propterea 2. Meta. c. 3. dixit Aristoteles, Practicum non considerate causam ſm se, sed in ordine ad opus: At Speculatiua solum procedit via cognitionis, nec modum tradit operandi. Hinc sequitur, cum practicæ finis sit operari, & modo operatiuo procedat; quod necessario tractet de re, quæ fit à nobis: non tamē propterea est Practica, licet hoc sit necessarium: quia potest esse Speculatiua de re, quā efficimus: vt Geometria, quæ est de figuris. Sed differentia consistit in fine intrinseco, vt vult Arist. 2. Met. c. 3. & in modo procedendi: ex quo fit, scientiā Practicam & Speculatiuam non differre penes actum suum proprium immediatū; quia per vtramque primo intelligimus res: nec in obiecto; cum possit esse Speculatiua de re à nobis faciēda; sed in fine, & modo. Vnde in quauis sciētia Practica, primo reperitur Speculatio operum, quę tractat & facit; deinde præcepta faciendorum eorum operum; quo scilicet modo fiant; quæ ꝓpriæ cognitio, est ipsa Practica. Sed hæc præterea duplex: vel in vniuersali: vt temperate agendum est: mittendus est sanguis in dolore laterali: vel in particulari, tunc, nunc, & hoc modo, quod est & prudentia experti Medici. *& 3. de an. c. 10.*

Secundū fundam. Sit secundum fundamentum. Cū scientia Practica sit propter operationē: operatio autem duplex sit; quædam, quæ dicitur actio, quædā quæ dicitur effectio, erit duplex sciā Practica, quædam actiua, quædam effectiua. Actio vero est operatio immanens, nec in aliquam materiam exteriorem transiens vt tristari, sentire, amare. Effectio vero est operatio in materiā exteriorem transiēs, vt scribere, pingere, ædificare. Sciā igitur effectiua dicitur, cuius finis est recte has exteriores operationes efficere: quales sunt artes Mechanicæ. Vnde Aristoteles 6. Ethicorum, c. 3. Ars, ait, est habitus verus, cum ratione factiuus. Scientia autem actiua quæ moralis dicitur, est, cuius finis sunt immanentes operationes: qualis est prudentia, quæ dicitur habitus verus cum ratione actiuus.

Vnde Arist. 6. Meta. c. 1. Omnis, inquit, sciētia aut est actiua, aut factiua, aut Theorica, aut Speculatiua. Sumit autē hic sciētiam largo modo pro quocunq; habitu intellectiuo. Inter has tres autē sciētias cōstitutas discrimen quoddam notandū. 11. Met. c. 6. & 6. Met. c. 1. In speculatiuis principium est in ipsis rebus. i. nos sumimus cognitionem ab ipsis rebus, & scientia nostra speculatiua conformatur ipsis rebus, vt tūc perfecta sit, quando ipsis rebus adęquatur: Propterea obiectum in his dicitur principium & mensura sciētiæ: At in practicis, rerum cognitarū principium est in nobis,

nobis, quia nos sumus causa rei, & nostra scientia est rerum ipsarum mensura: vt talis sit res, qualis scientia, a qua procedit. Interest tamen, quod principium actiuæ est electio voluntatis, à prudētia regulata; vnde agibile & eligibile idem est: At principium in factiuis, est ars quæ in intellectu est. Ex quo sequitur quoddam notatu dignum: videlicet illam scientiam, quæ non dirigit operationes immanentes, vt ab electione volūtatis procedunt, non esse actiuam. Quæ est expressa sñia Arist. loco citato 6. Met. & 6. Eth. c. 10. principium, inquit, actionis est electio. Sequitur etiam, quòd intellectus, seu scientia practica hēt pro fine actionem, seu operationem aliquam extra ipsum intellectum: vt clarissime colligitur ex Arist. 3. de ani. c. 9. & docte tradit Alb. Magn⁹. 3. de ani. trac. 4. q. 4.

Tertium fundam. Sit tertium fundamentum: Ex istis potest colligi triplex discrimen inter sciam proprie dictam, & artem. Primo in fine: finis scientiæ est speculatio, & cōtemplatio sui obiecti: finis artis est aliquod opus, vt operatio extra ipsum intellectum. Secundo, in obiecto: ars. n. est de rebus cōtingentibus. 6. Eth. c. 4. s. non de rebus, quæ possunt esse, & nō esse solum, sed de reb. quæ cum sint, possunt aliter & aliter se habere: vt est ars scribēdi; quia scribere potest aliter & aliter fieri. Prudentia est circa actus qui cum sint, possunt aliter, scilicet bene, aut male fieri: Est aūt ars & prudētia, vt bene recteq; fiant. At scientia est de rebus necessarijs, quæ semper sunt & eodē modo. Discrimen tertium est in modo procedendi: ars considerat rem qualiter fiat & causas applicat ad opus: propterea cōponendo semper procedit; & species compositas formando. At scientia, qualiter res sit considerat, & semper minutissimas, & vltimas eius causas, & principia speculatur. His igitur suppositis.

1. Concl. Sit prima cōclusio. Absolute loquēdo logica non est proprie practica scia; nec etiam ars. Probatur primo. Si esset practica, vel esset actiua, vel effectiua; sed neutra harum: ergo non est practica. Maior est nota ex Aristotele loco citato. Minor probatur. Non effectiua; quia eius operatio non transit in materiam externā. Nō actiua, quia nō est circa actionem, quæ procedat ab electione voluntatis, cum eius actio sit intellectu discurrere. Secūdo, scientia practica, aut ars, habet pro fine aliquid extra intellectū: at syllogizare & discurrere, est opus ipsius intellectus, ergo absolute non est ars. Tertio ars, & scientia practica, proprie rei naturam nō tractant: sed qualiter fiat tantum ostendunt, at logica naturam argumentationis & syllogismi aperit, nec qualiter fiant, per se solum ostendit: ergo non est proprie practica. Ex quo patet, quod finis proximus & intrinsecus logicæ est modi procedendi cognitio: finis sequens scientia rei, quæ ex cognitione modi procedit: finis remotus, per logicam syllogismos constituere.

2. Concl. Secunda concl. Logica habet aliquid artis practicæ: hoc scilicet, quod in aliquem finem extra se ipsam ordinetur, scilicet in rei scientiam, & per eam operationes intellectus regulentur; ac propterea dicitur ars rationalis, ars artium. Quæ conclusio satis ex dictis est manifesta.

3. Concl. Tertia conclusio. Simpliciter est dicenda speculatiua, vt patet rationibus ad primam conclusionem inductis. Probatur, Quia licet tradat præcepta argumentādi & definiendi &c. tamen per se primo speculatur quid sit argumentatio, definitio, diuisio, & cætera omnia. Deinde his pspectis, præcipit vt fiat. Ad primum argum. respondetur, negando finem proximum esse syllogismos facere; sed id consequi ex eorum cognitione: sicut qui, cognita natura trianguli, potest triangulum facere. Ad secundum negatur consequentia, est enim fallacia accidentis: ista. n. consequentia est bona. Si est practica, ergo de obiecto factibili: & à negatione cōsequentis, si non est de obiecto factibili; ergo non est practica: non tamen valet, ab affirmatione consequētis. Si est de obiecto operabili; ergo est practica; nisi finis sit operatio, vt diximus.

Ad tertium respondetur: illud probare secundum quid esse practicam, & ita vocari solere quandam artem; non tamen absolute, quia deficiunt illa quæ sunt de ratione artis, & scientiæ proprie practicę.

QVAESTIO V.

Quid sit subiectum logicæ.

Quot modis dicitur subiectum. Vocabulum hoc subiectum, multipliciter apud Aristotel. vsurpatur. Vno enim

enim modo significat inferius alicuius superioris: quo pacto in Ante prædicamétis dicit Aristoteles, quædam de subiecto dicuntur. Secúdo pro una parte propositionis; quomodo dicitur, propositio constat ex subiecto & prædicato. Tertio pro illo cui insunt accidentia: ut corpus est subiectũ albedinis hoc dr subiectũ inhæsionis: priora vero subiecta prædicationis. Quarto subiectũ, pro eo quod a scia primo considerat: vt idẽ sit quod obiectũ. Vnde Aristo. 1. Post. c. 23. vna scientia est vnius generis subiecti & sic in pñti sumitur qđ dr etiam materia. Sed materia multipliciter etiam sumitur. Primo pro substãtia, in qua recipitur forma substãtialis; quomodo dr, materia aiæ est corpus: & sic sumitur. 1. Physic. Secundo pro eo, ex quo aliquid fit. vt ferrum est materia serræ; quia ex eo fit & sic sumitur 4. Physi. c. 3. Tertio pro eo, cui applicatur opus artis vt materia fabri est ferrum, quia opus suum in ferro facit. Quarto, pro illo, circa quod scientia versatur, q̃ dicitur materia circa quam & sic idem est cũ obiecto & subiecto sumpto vltimo modo & secundum hoc, est q̃stio de subiecto logicæ, scilicet quid sit id, de quo præcipue sit logica.

Vt autem aliquid sit subiectũ, seu obiectũ in aliqua sciẽtia, quatuor sunt necessaria; duo ex parte obiecti; duo ex parte ipsius scientiæ. Primũ ex parte subiecti, vt contineat omnia, quæ tractantur in scia adæquate, vt nihil sit sub illa scientia, quod non contineatur ab illo obiecto; nec illud obiectum contineat quicquam, quod non sit sub tali scientia. Secundo, quod det vnitatem & specié sciẽtię, id est ab eo sit sciẽtia vna ab alijs distincta, & per illud definiri possit. Tertio, ex parte scientię; vt nihil scientia consideret, quod non sit subiectũ vel ad subiectum pertines. Quarto, quod tradat causas sui subiecti. 11. Metaph. c. 6. & passiones seu ꝓprietates. 4. Meta. c. 1. & iferiora, partes, & spẽs ipsius. 4. Met. tex. 3.

Prima opin. Circa hanc quæstioné fuit opinio Scoti. q. 2. vniuersaliũ, & Aegidij Romani Syllogismum esse subiectum logicę: ratio est, logica enim docet rationes & discursus intellectus: sed inter oés præcipuus est syllogismus ergo hic est obiectum eius.

Secunda opin. Secunda opinio fuit Auic. logi. c. 3. & Alga. logic. 2. quã sequitur Albertus Magnus lib. Prædicabiliũ. cap. 4. argumentationem esse obiectũ. Cuius rõ est. logica tradit modũ procedendi ex noto ad ignotũ: sed non solũ per syllogismũ, sed per q̃cunq; argumẽtationem hoc fit: ergo argumentatio est subiectum. *Tertia opin.* Tertiã opinio est Amm. esse non oém argumentationé, sed potissimam oium, videlicet demõstrationé, cuius causa oia considerari videntur à logica. *Quarta opin.* Quarta opinio est Neotericorum quorundam orationẽ esse subiectum logicæ: nec illi sumunt quãcunq; orationem, sed illã, quæ est ignoti manifestatiua, qualis est definitio, diuisio, & argumentatio. Huius ratio est: logica tradit modum cognoscendi, sed hic non sola est argumentatio, sed definitio & diuisio, ꝑ quas explicantur natura, & partes rei, hæc per illas cognoscuntur, & sciuntur; ergo aliquid, vt est his commune, erit subiectum. Ista sententia fuit antiqua, eorum scilicet qui sermonem faciebant logicæ communi obiectũ quasi idem esset logica, qđ sermocinalis: quod impugnat Auic. & Alber. locis citatis. *Quinta opin.* Quinta opinio fuit sancti Thomæ 4. Mat. lect. qui asserit ens rationis esse subiectum logicæ. Ratio huius est: quia ens rationis comprehendit ea, quæ sunt in logica, quæ tamen sub oratione, argumentatione, vel syllogismo non continentur, ut prædicatum, subiectũ, genus, species. *Quid sit ens rationis.* Pro declaratione vero huius difficultatis est aduertendum. Res dupliciter posse considerari. Vno modo secundum se & suam naturam: altero modo, secundum quod à nostro intellectu percipiuntur. Si in se cõsiderentur, habent quasdam proprietates, sibi consequentes, vt quod homo sit risibilis sit coloratus, sit quantus. Si vero cõsiderentur, vt à nobis sunt intellectæ; hẽnt alias proprietates: scilicet esse subiectum, esse prædicatum, esse genus, esse propositionem. Inter has autem & illas vnum interest, quod illæ sunt in ipsis rebus: albedo enim, calor, & alia accidentia reb. insunt: at istæ sunt extrinsecæ: vt. n. colũna est mihi dextra, nõ quia in ipsa sit aliquid, à quo dicatur dextra, sed ab extrīseco, qa ego habeo illam ad dextram meam: ita istæ res dicuntur genera, subiectũ &c. non quod in eis sint istæ ꝓprietates, sed ab extrinseco proueniũt; ex eo quod à nobis tali modo, vel tali cognoscuntur: & propterea

pterea tales proprietates dicũtur entia rationis, idest, intellectus, quia ab intellectu cognoscente rebus adueniant. Dicũtur pariter intentiones secundæ: quia cum prius sit rẽ esse in se, quàm à nobis intelligi, proprietates aduenientes rei secundum quod est in se, dicuntur primæ intentiones: posteriores vero, secũdæ intẽtiones. Ex quo patet, quòd ens rationis est proprietas extrinseca adueniens rebus, vt ab intellectu percipiuntur. Hoc voluit S. Tho. esse subiectum logicæ. cũ nihil sit in logica, quod non sit talis proprietas rei. Sunt præterea istis correspondentia in ipsis cognitionib. entia alia rationis illis correlatiua: rei inquàm respectus ad cognitionem; & contra respectus hic rationis cognitionis ad rem, Istæ itaque sunt opiniones pręcipue.

1. *fund.* Pro huius determinatione sit primum fundamentum. Logica, si vocabuli significatio consideretur, idem est quod sciẽtia sermocinalis, seu rationalis; qua ratione grammaticam, Rhetoricam, Dialecticam, sub se complectitur, quia omnes in sermone versantur: tamen cum discrimine; Grãmatica enim solum sermonem per se considerat: cum nihil aliud intẽdat, quàm cõgruum sermonem facere. At Rhetorica non solum sermonem, sed etiam rõnem complectitur: cum & dicere & probare doceat. Vnde qua parte sermonem habet, cũ grammatica conuenit: licet in hoc ipso differat, quòd hæc congruum, illa ornatum doceat sermonem. Grammatica autem & à Rhethorica & a dialectica differt, q̃ rationis non est contemplatiua, cum nullũ argumentandi genus per se grammatica tradat, sicut Rhetorica, & dialectica. Inter has autem duas, vna est conuenientia, sed multiplex differentia. Conueniunt enim in materia remota: sumpta materia ꝓ eo, cui opus artis applicatur vt enim logicus sua applicat instrumenta rebus omnibus, & cuilibet enti, ita & Rhetoricus sua applicat instrumẽta rebus omnibus, ob quã causam ab Aristot. Rhetorica contraposita dialecticæ censetur, & vtramque artẽ communem vocat. Differunt tamẽ inter se. Logicus enim considerat res omnes vt à nobis sunt cognoscibiles: tradit enim methodum rem quamcunq; contemplandi, & speculandi. At Rhetoricus versatur circa res, vt à nobis exprimantur & manifestentur. Propterea Rhetoricus per se considerat sermonem, quo exprimit rem, & vtitur probatione ad aliud, scilicet vt alteri probet. At cum logicus sit primo ad se, per accidens verbo vtitur, cũ cõceptus & probationes alteri communicare intendit: tamen eius integra rõ absq; sermone, est, quod non sit in Rhetorica, ob idq; eloquutio, pars Rhetoricæ, non autem logicę numeratur. Huius discriminis ratio est, quia logicus est ad se, at Rhetoricus præcipue ad alium, vt habet Arist. 1. Rhe. ad The. c. 2. in fine. Vsus ergo Rhetoricæ absque sermone constare non poterit sicut põt vsus logicæ primus & potissimus. Secundo differunt etiam in amplitudine materiæ formaliter nã Rhetoricus in omni re considerat id, quod probabile est, idest dat methodum cognoscendi & persuadẽdi id, quod probabile in omnibus est. At logicus, & id quod est probabile, & id q̃d est necessarium perspicit: idest, dat viã inuestigãdi probabile & necessarium. Propter quod duplex est logicæ pars. Topica, cuius est tradere methodum circa probabile, vt docet Arist. 1. Top. c. 1. & Analytica, cuius est modum necessarij peruestigãdi aperire. Tertio differunt etiam in hoc quòd: Rhetorica considerat probabile singulare, vel cum aliqua circunstantia singularitates: persuadet enim singulare, vel aliquid commune determinatũ, secũdum aliquod tempus, vel locum, vel ordinẽ ad opus: quę omnia ad singulare spectant. ꝓpterea dicitur versari circa q̃stiones definitas, vel circũstantias terminatas, vel hypotheses. At logica, probabile commune, & vniuersale cõsiderat, & ab omni conditione singularis abstrahit: atq; iõ circa q̃ones, quas vocãt infinitas, & theses. Quarto differũt i fine, finis enim logicæ est adhibere methodum, per quẽ consequamur scientiam necessariorũ, probabilium opinionẽ, at Rhetoricæ finis est adhibere methodũ persuadẽdi, ex quo sequitur fides, quæ est remissa quædam opinio, & quæ maxime pendet ex affectione voluntatis. Quinto differunt instrumentis. Rhetoricus enim utitur enthymemate & exẽplo; logicus inductione & syllogismo. Hoc autem ideo fit, cum enim Rhetoricus omnibus alijs probet & persuadeat, nec omnes capaces sint ad percipiendam vim syllogisticam,

ricam, assumit rõnem oĩbus facilẽ.s. Enthymema: cũ aũt Enthymema sit syllogismus maiori suppressa; Dialecticus aũt sit ad se, & ad intellectum, cui nõ potest maior supprimi; syllogismo ad se vtitur; licet aliquñ ad aliũ, enthymemate vtatur. Cum igitur Logicus argumentationem cõsideret, & enthymema sit species quædã argumentationis, merito Rhetoricam, quę speculatur enthymema, Aristoteles particulã & germen Logicæ vocat. 1. Rhet. c. 2.

Secundũ fundam. Secundum fundamentum. Aliud est de obiecto loqui Dialecticæ, secundum se, & in vniuersum Dialecticam considerando. Aliud de Dialectica duntaxat, quam nũc habemus ab Arist. conscriptam, & de eius obiecto. Nã, vt mox dicemus, quædã apparent ad Dialecticã spectantia, de quib. non egit, vt videtur Arist. nẽpe de diuisione, &, definitione, de syllogismis hypotheticis. & alijs: aut si egit, ei⁹ certe libri nõ extãt.

Tertium fundam. Sit tertium fundamentum. Obiectum sciæ duplex est, vt diximus superius; materiale, & formale. Materiale est illud, qđ talis scientia considerat; vt Physica tractat de plantis, de elemẽtis, de animalibus. Aliud est formale i. id rõne cuius omnia illa à tali scientia considerantur; vt Physicus oĩa illa tractat, vt corpora mobilia sunt. Ita fit in qualibet alia scientia, arte, habitu, & potentia. Item obiectum aliud totale est, aliud partiale, sed præcipuum.

1. Concl. His suppositis, sit prima conclusio. Sermo, vel oratio non est subiectum Logicæ.

Patet. Illud est subiectũ Logicæ, quod Logica primo & per se considerat: sed sermo, vel oratio, per accidens & minus principaliter ad Logicum spectat, vt diximus; ergo non est subiectum. Maior est nota: quia cum subiectum sit intrinsecum, & de ratione scientiæ, non debet ab ea quod p accidens est, considerari. Præterea quia sine sermone, seu externa oratione põt Logica constare: cum illa sit, quæ modũ intelligẽdi per se manifestet. Præterea. Sermo, vel oratio, si dicat eam orationem, quæ fit in voce; probatũ est in præcedenti cõclusione, id esse per accidens ad Logicum. Si vero sumatur pro illa, quæ est in mẽte; nõ est subiectum. Nam oratio compræhẽdit etiam eam, quæ non significat verum, vel falsum: vt optatiuam, imperatiuam, & omnia alia, quę ad Grammaticos & Rhetoricos spectant. Hæc aũt Logicus non cõsiderat, sed Grammaticus, & Rhetoricus.

2. Concl. Secunda conclusio. Demonstratio non est totius Logicæ subiectum. Probatur ex prima subiecti conditione: debet. n. continere sub se oĩa illa, q̃ tractãtur in ea scientia. At vero non oĩa, quæ in Dialectica tractantur, continentur sub demonstratione: non. n. syllogismus probabilis, nec sophisticus, nec enthymema sub demonstratione continentur. Est tamen partiale potissimum subiectũ demõstratio: & eatenus recte opinabatur Ammonius, cum inter alia omnia primum locũ teneat demõstratio.

3. Concl. Tertia cõclusio. Ens rõnis ĩ vniuersum non est formale subiectum Logicæ. Patet, quia Logicus non considerat ens rõnis, vt tale est: nec illius causas, nec principia, nec passiones: hæc. n. occultissima sunt: nec oĩa entia rõnis in tota sua latitudine: non. n. priuationes, nec entia rationis Rhetorica, qualia sunt, esse tropum, vel figuram esse exordiũ vel perorãtionẽ, &c. nec Grãmatica entia rationis considerat Dialecticus.

4. Concl. Quarta conclusio. Ens rationis Logicũ i. quod consequitur operationem intellectus, quaten⁹ intellectus intelligit, est formale subiectum Logicæ. Hic autem, vno communi nomine vocari posset ens rationis Logicum, vel intellectuale, vel ratio instrumentaria intelligendi: vel intelligendi modus, seu sciendi, quæ omnia in idem fere incidere videntur. Probatur hæc conclusio. Omnia enim quæ in Logica considerantur, sub illo continentur, & ad id spectant, vt modum sciendi & intelligendi teneamus: & hæc fuit sententia S. Tho. nec sumpsit in vniuersum omne ens rationis: sed illud solum, quod rebus aduenit ex intellectus operatione: non autem illud, qđ voces consequitur: quale est, esse nomen, aut verbum, aut participium, hæc enim Grammaticæ sunt. Propterea definitum superius, ens rationis esse proprietatem reb. aduenientem, quatenus ab intellectu percipiuntur.

5. Concl. Quinta conclusio. Materiale obiectum Logicæ sunt res ipsæ cognitæ, aut cognitiones rerum. Probatur. Nam in istis & ex istis, illa pullulãt entia rationis, & istis cõueniũt, & in istis inhærent, vt tales sunt: nam istæ dicuntur, & sunt Genera, & Spẽs &c. & ex istis fiũt propositiones, syllogis-

mi,&c. voces vero, vt dictū est, per accidēs & secundario à Dialectico considerantur.

Diximus res cognitas, & cognitiones, quia res sunt remotius obiectū; cognitiones vero intellectus propinquus. Et quia sunt correlatiua inuicem: nam si cognitio est, alicuius rei est cognitio, & si res cognita est, per aliquam cognitionē est cognita: habēt.n. inter se mutuū respectum rōnis.

6. Concl. Sexta conclusio. Argumentatio est Logicæ subiectū, si Logicam accipiamus pro ea tantum parte, quam Aristoteles in libris istis, qui ad nos peruenerūt, tractauit. Quod sane uidētur spectasse, qui argumētationem subiectum Dialecticę dixerunt, & eatenus vere affirmarunt. Perspicuū.n. est non egisse de definitione ac diuisione, per se, ut per se faciunt scire essentiam, & partes rei; sed solum quatenus demonstrationi, seu argumentationi subueniunt. Quod sane recte aduertit Albertus Magnus: & vt ipse circa initium Porphyrij refert, Auicenna, & Alpharabius, itē Caietanus in principio Cathegoriarum Aristotelis: & Ægidius in principio, in proœmio, & alij. Id autem siue putauerit minoris esse momenti, quod fusius tractarētur, ac seorsum: siue quia in argumentandi modos, quos primus (vt ipse ait lib. 2. Elench.) inuenit, incumbendum sibi potissimum existimarit: siue quia scripserit quidem his de rebus seorsum, sed eius libri perierint: certe quæ extant illud dūtaxat subiectum argumentationis habent, & eo cuncta referuntur. Immo si quis recte perspexerit, cū desint hypothetici syllogismi; istorū operum Aristotelis sola argumentatio cathegorica subiectum videri poterit. Ex dictis constare potest rationum contrariarum, si quæ sint, solutio; & quo pacto omnes opiniones aliqua ex parte veritatē attigerit, & quomodo omnia vere consonent.

QVÆSTIO VI.

De diuisione, Logicę, eiusque partibus.

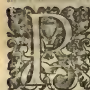
Logica diuersimode ab aliquibus diuiditur. Boetius enim 1. Top. principio in tres diuidit partes, in eam scilicet quæ docet definire; & in eam, quæ docet diuidere, & in eam quæ docet argumentari. Quod si argumētatio procedat ex propositionibus necessarijs, est demonstratio: si ex probabilibus, Topicus: si ex apparentibus, Sophisticus. Et secūdum hæc est pars demonstratiua, Topica, & Sophistica, Philop. in partem inueniendi, quæ topica dicitur; & in partem resoluendi, simul & iudicandi, quæ Analytica dicitur, Logicam distinxit: & partem Sophisticam posuit cum Topica; quia sophisticus syllogismus est obliquitas Topici. Cicer. 1. Topi. Logicā, in iudicandi, & in inueniendi partem diuisit. Possumus tamē aliter commodius Logicam diuidere ex sancto Thoma, principio Periher. celebri & recepta diuisione. Cum enim ipsa dirigat operationes intellectus, diuidetur ipsarum distinctione operationum. Triplex autem est intellectus operatio: prima, simplicium apprehensio, qua res ipsas singulas per se intelligimus: secūda, compositio, seu diuisio, qua res intellectas vnam alteri copulamus: tertia, ratiocinatio est, qua ex noto ignotū discurrentes deducimus, quæ operationes similes sunt sermoni: Aliquando enim simplices uoces proferimus, aliquando propositiones componimus, tandem ex propositionibus syllogismos conflamus, Triplex igitur est Logicæ pars, prima quæ dirigit primas operationes intellectus, docens modum quanque rem per se intelligendi: & ad hanc reducitur pars, quæ tractat de definitione. Secunda, quæ dirigit secundā operationē, quæ tractat de propositione: sub qua aliquo modo continetur de diuisione. Tertia, quæ dirigit tertiam: & hæc est de syllogismis. In singulis autem harū est inuentio, & iudicium: nam & docemur inuenire genera, & differentias: ex quibus est definitio, & de inuentis iudicare. Similiter in propositione, & syllogismo. Vide Boetium 1. Topic. Atque hæc in uniuersum de Dialectica dixisse, sit satis.

Iam ad primam ipsius Dialecticę partem, q̃ de simplicib. disserit, & in hac ad Porphyrij prius, De quinque vniuersalibus tractationem accedamus.

IN LIBRVM PORPHYRII DE QVINQVE VNIVERSALIBVS.

QVi in aliquem authorem commentaria edunt, quædã solẽt quasi procemij loco, ante illi⁹ enarrationẽ pertractare. De illius videlicet operis authore, vita, morib. doctrina, ac laudib. De ipsi⁹ operis argumẽto, vtilitate, ac necessitate. Describendi mõ, & methodo, & ordine, & partib. & similib. alijs. Ex qbus, nos more aliorũ interpretũ, breuiter, q̃tum satis est ad nostrũ institutum, nõnulla referemus.

De authore, & huius operis argumento, ac vtilitate; scribendi methodo, ac modo; eiusdem ordine, & partibus.

Orphyrius Philosoph. natione Phœnix hoc opus edidit, vixit tpe Aureliani, & Dióclet. Imperatorũ: Plotinũ habuit insignẽ Philosophũ Platonicũ pceptorẽ; Discipulos vero inter alios Iamblicũ egregium Philosophum, & Chrysaorũ Roman.⁹ virum patritium, in cuius gratiã librum hunc conscripsit; ea occasione, vt referunt: q cũ Chrysoarius in Arist. prædicamẽta incidisset, & in quasdã ibi voces & res sibi ignotas impingeret; ad Porphyr. scripsit, vt sibi in ea re aliquod auxiliũ ferret. Atq; ita hũc ad eum libellum (quem inscripsit πορφυρίου εἰσαγωγή. i. Porphirij introductió, subaudi in Arist. Dialect.) misit & q̃uis hic author à fide Christiana defecerit, & ei⁹ fact⁹ fuerit hostis acerrimus, aduersus quẽ aliquot nunc extant SS. Patrum scripta pro Christiana Religione, ac D. Hieron. & D. Aug. & aliorũ; Tñ hoc illius opus, qđ Arist. doctrinæ sit cõsentaneũ, & bona ex parte ex Arist. sit decerptum, & ad illius prædicamẽta, imò, & vniuersam Dialect. multum conducat; & nihil aduersus fidẽ cõtineat; merito & ab ecclesia permissum, & in publicis vbiq; scholis interpretandum ante Aristote. Dialecticam susceptum est: Agit enim de quinque vniuersalibus Genere, Specie, Differentia, Proprio, & Accidẽte, quæ de reb. omnibus prædicantur, aut pdicari possunt: tum essentiã rerum intrinsecam, tum extrinseca propria, & accidentia rerum, continentibus. Ex quibus etiam omnes constant de vnaquaq; re quæstiones; immo & definitiones, & diuisiones, & ex istis quoque constant, quæ in prædicamentis collocantur, vt ipsemet postea Porphyrius sui operis vtilitates connumerans referret; & nos postea explicabimus diligentius.

Scribendi modus ac methodus fuit facilis, introductorio. s. more, definiendo, diuidendo, & exemplis singula illustrando; vt ad introductionem tyronis accommodatam, & aptam expediebat.

Ordo hic fuit, vt prius de singulis istis vniuersalib. & quidem à prioribus ad posteriora, naturæ ordine progressus fuerit. Deinde singula inter se cõtulerit. Vnde in partes tres hic liber secatur, in præfatiunculam, seu exordiolum, & ipsorum per se quinq; vniuersalium tractationem, totidẽ capitibus; & in ipsorum vniuersalium inter se comparationẽ; vltimo capite in varias ad inuicem cõparationes sub diuisio.

DE INSCRIPTIONE LIBRI.

Porphyrij Phœniceis introductio.

QVæri põt cur sic inscripserit (introductio) tam late patenti vocabulo? nec addiderit cuius rei sit introductio. Responderi potest, vel per Antonomasiã sic inscriptũ fuisse ob isti⁹ libelli excellentiã, vt dicunt Ammonius, & nonnulli eius libri iterpretes; vel quia ad vniuersam Dialecticam atq; adeo ad vniuersam Philosophiã primum aditum patefaciat; vel quia certe ad Chrysaorium scripserat, & subintelligendum erat, ad id quod ille petierat esse introductionem; videlicet, ad prædicamenta, & Arist. Logicam intelligendam.

Inscribitur autem à complurimis præsertim Neotericis, de quinque prædicabilibus, ab alijs de quinque vniuersalibus,

quod in idem ferè recidit nam illa vniuersalia sunt, quæ prædicantur & dicuntur de plurib. & ideo sunt prędicabilia, quia sunt vniuersalia: de qua tñ re postea agemus.

Alij vero, qui putant Dialecticam non de rebus, sed de vocibus agere, titulum faciunt iuxta eorum sententiam, de quinq; vocibus. Sed in hoc etiam titulo subaudiendum erit aliquid; nempe de quinque vocibus, s. vniuersalibus, seu prædicabilibus. An vero de rebus, seu de vocibus, vel intentionibus Dialectica differat, supra ostendimus; & diligentius paulo post de ea re disseremus. Omnes autem in hoc titulo absolute conueniunt. s. de quinque vniuersalibus, seu de quinque prædicabilibus nihil aliud addendo: licet vnus putet has esse res, alius esse tantum voces.

Cum sit necessarium Chrysaori, & ad eam quę est apud Aristotelem, Prędicamentorum doctrinam.

Diximus superius, cum quæsiuimus, an Logica sit necessaria; quot modis vox, (necessariũ) accipiatur: quod hic breuiter repetemus. Duobus etenim modis necessarium dicitũ, vt ait Arist. lib. 5. Met. c. 5. vno modo absolute necessarium: quod. s. non potest vllo modo aliter se habere. Altero modo ex suppositione necessarium, quod posito aliquo alio, ad id necessario consequitur: quamuis in se res sit cõtingens: vt si ignis est, necessario calor erit: at calor ipse, & calorem esse contingens est. Est autẽ rursus hoc ex suppositione necessarium multiplex, pro suppositionum diuersitate ex q̃bus necessario sequitur, videlicet necessarium ex suppositione causæ alicuius efficientis, formalis, materialis, vel finalis, vel etiam alterius rei cuiusque suppositione, ex quo aliud necessario consequitur. Sed nos, aliis omissis, de necessario ex suppositione finis, quod ad præsentem difficultatem attinet, dicamus. Necessariũ ergo ex fine, seu ad finem est duplex. Alterũ sine quo is finis obtineri non potest: quod dicitur simpliciter necessarium, vel necessarium ad esse rei; vt cibus necessarius est simpliciter ad vitam sustinendam. Alterũ, sine quo non potest cõmode assequi eiusmodi finis; quamuis simpliciter possit. Et hoc dici solet à Pilosophis, necessariũ ad bene esse, vel vtile; vt equus ad iter agendum: nam sine illo iter posset peragi, licet non ita commode: atque ita illud alterũ vocari solet necessarium ad esse rei, hoc ad bene esse: illud simpliciter necessariũ vt res sit: hoc secundum quid necessariũ, vt. s. res bene sit; vel bene fiat.

Deinde aduertẽdum est, posse nos quęrere: vel de hac quinque vniuersaliũ cognitione, an sit necessaria; vel de ipsa Porphyrij tractatione. Igitur tam tractationẽ Porphyrij, quam ipsam per se notitiã vniuersalium, certum est non esse absolute necessariam hominibus: sed ex suppositione duntaxat finis; si velint videlicet dialecticam, præsertim Aristotelis, addiscere, & alias disciplinas. Sed si de necessitate ad finem loquamur; distinguendum erit: ipsa quidem per se cognitio vniuersalium, est necessaria ad eum finem simpliciter: nam tum in prædicamentis Aristoteles ipsorũ frequẽter meminit, Generis, Speciei, Differentiæ, propriorum, & accidẽtium; tum in Topicis, & alijs eius Dialecticæ libris; atque ideo necessarium erit omnino, vel tunc simul addisci, vel antea. Si vero de Porphyrii tractatione loquamur, necessaria quidem non est simpliciter: cum constet alium quemuis authorem de eisdem vniuersalibus disserentem nos posse suscipere. Est tamen vtilis valde, etiam necessaria secundo modo ad bene esse; quod magna dexteritate, & breuitate de eisdẽ egerit. Sed nec etiam ipsa per se cognitio vniuersalium est simpliciter necessaria, vt addiscantur ante ipsa prædicamenta; quandoquidem in ipsis prædicamentis, & aliis libris, cũ occurrerent, addisci possent. Est tamen valde commodum vt prius addiscãtur: ne postea in decursu lectionis Aristotelicę studiosi retardentur. Atque ita necessario etiam antea addiscentur ad bene esse, vt melius. s. & facilius addiscant.

Nosse quid sit Genus, quid Differentia, quid Species, Proprium, & quid Accidens.

Seruauit Porphyrius naturæ ordinem in horum numeratione & tractatione, à prioribus, scilicet secundum naturã ad posteriora profectus: nam prius absolute de ipsis in se vniuersalibus egit: deinde illis con-

constitutis, ea inter se comparauit: prius enim oportet rem esse, deinde ad aliam cõparari & referri: res enim primo est in se, deinde refertur ad aliud. De ipsis vero singulis, similiter naturæ ordinem: vt prius intrinseca, quæ ad essentiam rei attinent, referret: nẽpe Genus, Differẽtiam, & Speciem: deinde extrinseca, quæ extra essentiam sunt rei, Proprium & Accidẽs. Inter extrinseca rursus, prius partes essentiæ, ex quibus essentia tota constituitur, retulit. Nam ex partibus haud dubie totum consurgit, & prius oportet partes adsint, quã totum fiat; quod sine partibus esse non potest. Et in partibus, eam, quæ in potentia prior est, collocauit: scilicet Genus; deinde, quæ illi tanquam actus & perfectio aduenit, Differentiam; ex quibus ambabus tota Speciei essentia consurgit, atque cõponitur; quã tertio proposuit loco. Inter extrinseca quoq; primũ locum Propria, vtpote quæ ex ipsa promanẽt essentia, obtinẽt. Deinde vltimo quæ extrinsecus ex alijs causis contingunt, Accidentia. Tãtillum autem in ipsa tractatione, Naturæ ordinem quem hic proposuit, doctrinæ ordine permutauit. Vt de Specie proxime post Genus ante Differentiam, ꝗ illi esset corrolarium, disputauerit.

Ac præterea idem naturæ ordo ex alia quoque causa cõspicitur: proportione ad rerum naturalium generationem, & eius generationis ordinem, á prima origine vsque ad earum perfectionem. Nam in generatione rei cuiusque naturalis, primum est materia in potẽtia ad formam; deinde in eam ipsa forma inducitur: postea ex materia & forma fit totum compositum: ex composito rursus, ipsius totius essentiç ꝓprietates emergunt: vltimo tandem accidentium ornatus omni rei superadditur. Atque ita res naturalis vndequaque tota interius exteriusq; perficitur. Igitur proportione quadam Genus se habet vt materia, Dria vt forma, Species vt totum cõpositũ: Propria proprijs, & Accidentia accidentib. respõdent. Atq; is ordo est, quẽ Naturæ dicimus, ꝗ à prioribus ad posteriora Natura progrediamur.

Et ad definitionũ assignationem, & omnino ad ea, quç de diuisione, & demonstratione sunt, vtili existente istarum rerum speculatione, compẽdiosam tibi traditionem fecimus.

Vtilis quidem istorũ vniuersalium cognitio est, ad definitiones cõficiendas: fiũt etenim definitiones ex Genere & Differẽtia; & descriptiones fiũt ex Genere & Proprio, vel Genere & Accidentiũ collectione. Ad diuisiones quoq; vtilis est: nã diuisiones quoque fiunt, Generis in Differentias, vel generis in Species, & aliquãdo ẽt per Propria loco Differentiarum: & fiunt quoque subiecti in Accidentia, & Accidẽtis in subiecta, aut Accidentis in Accidentia. Vtilis etiam ad demonstrationes, nã demonstrationis potissimæ medium est definitio ex Genere & Differentia constans: & propria aliqua passio demonstratur de Specie in ipsa demonstratione. Accidentia demum cognoscenda erunt, vt à demonstratione remoueãtur, & quia conferunt plurimum ad rei naturam perfectius cognoscendam.

Sed cur ad hæc vtilẽ dixit Porphyrius horum cognitionem, non etiam necessariam; cum non sit minus necessaria ad hæc, quam ad ipsa Prædicamenta? Facile respondꝰri potest; vel quia antea vsus fuerat vocabulo necessitatis, noluisse idẽ iterum repetere, ne fastidium generaret, sed in aliud affine vocabulum, vt solent scriptores, mutare voluisse: vel quia vtile interdum pro necessario accipitur: dicitur enim vtile duobus modis: vno modo, pro eo, quod alteri cõducit, sed non est ei omnino necessarium ad esse rei: altero modo, pro eo, quod expetitur propter alterum, (de quo loquitur Aristo. 3. Ethic. cap. 2.) siue autem illud omnino necessarium sit, sicut animali cibus, siue non sit necessarium sicut homini vestis. Aliqui vero distinguunt: aliud, (inquiunt) est dicere vtilem ad definitiones faciendas, & diuisiones, ac demonstrationes, & ad hoc est vtilis tantum, cum sine horum vniuersalium cognitione, nonnulli, vt Geometræ, & Arithmetici definiant, diuidant & demonstrent: Aliud est ad artem & præcepta definiendi, diuidendi. & demonstrandi cognoscenda; nam ad hoc non solum vtilis est, sed necessaria horum vniuersalium cognitio. Id quoque obseruandum erit Porphyriũ non de sua tractatione lo-

qui, sed de ipsorum vniuersalium per se cognitione.

Tentabo breuiter, velut introductionis modo, ea quę ab antiquis dicta sunt aggredi: ab altioribus quidem quæstionibus abstinẽs, simpliciores vero mediocriter coniectans.

Hic Porphyrius tractationis suæ modũ indicat, & eius aperit institutum; proponitque se sub breuitate, & vt introductionis ratio exigit, quę ab alijs Philosophis dicta sunt, præsertim Peripateticis, allaturũ; obscuriores vero & difficiliores quæstiones, vt pote ad naturalem vel Metaphysicum potius spectantes, prætermissurum: & ea se solum dicturum, quæ faciliora, & quæ ad rem potius spectare videantur, & legentium captum non superent, magisq; sint accommodata.

Mox de Generibus & Speciebus, illud, quidem siue subsistant, siue in solis nudis intellectibus posita sint; & siue subsistentia corporalia sint, siue incorporalia: & vtrum separata, an in sensibilibus posita, & circa hæc consistentia, dicere recusabo: altissimum enim est huiusmodi negotium, & aliud maioris egens inquisitionis. Illud vero quemadmodum de his, ac de propositis magis probabiliter antiqui tractauerunt & horum maxime Peripatetici, tibi tunc tentabo monstrare.

Aliquot ex illis difficilioribus quæstionibus, quæ de vniuersalibus fieri poterant, quas se prætermissurum pollicebatur, reijcit. Prima quæstio est, an Genera & Species existant in rerum natura: an vero sit contra, aliquod figmentum mente, & intellectu solum conceptum, vt cum dicimus, animal vel homo, sit ne aliqua res ille homo communis, & illud animal commune; an solum generalis sit quædam sola cognitio cum mente nostra, hominis in quam in communi, & animalis in communi. Secunda quæstio est. Esto sint in rerum natura illæ res communes, quas Genera & Species vocamus: an sint corporea, an corporis expertia & incorporea. Tertia quęstio. An existant isthæc Genera & Species in ipsismet singularibus rebus indiuiduis, quas sensu percipimus, an vero ab istis rebus indiuiduis sint separata. Has quæstiones, quoniam ad Metaphysicum potius spectant, prętermittit Porphyrius; pollicetur autem se de ijs tantum tractaturum, quæ vtiliores, & Dialecticis magis accommodatæ videbuntur: quæ ab alijs Peripateticis qui sequuti sunt Aristotelem, tractatæ fuerunt. Sed tamen quia mens nostra non ita his auditis conquiescit, & ob rationes quas iam referemus: de istis nonnulla, quantum satis est Dialectico, magna facilitate, & perspicuitate, ac pariter breuitate referamus.

QVÆSTIONES.

In proœmium Porphyrij.

Erit tripartita disputatio. Primo disseremus de vniuersali in communi. Deinde de primis ac secũdis intẽtionibus quibus ipsa constant vniuersalia, & alia ad Logicã spectãtia. Tertio de huius libri subiecto. Postremo vniuersalium facta diuisione, aggrediemur singulorum in particulari tractationem, hoc ordine qui sequitur.

De vniuersalibus.

Primo. Quid sit vniuersale?

Secundo. Vtrum vniuersalia sint res, an solæ voces vel conceptus?

Tertio. Vtrum vniuersalia sint in rebus distincta ante operationem intellectus?

Quarto. Quomodo respondendum sit quæstionibus de vniuersalibus à Porphyrio factis?

De secundis ac primis intentionibus.

Primo. Quid sit prima & secunda intentio?

Secundo. Quomodo fiat intentio vniuersalis, & aliæ secundæ intentiones; an scilicet per notitiam absolutam per primam tantum abstractionem, an per notitiam comparatiuam?

De

De subiectio huius libri.

Primo. An vniuersale sit huius libri subiectum?

Secundo. An sit genus ad illa prædicabilia, Genus, Speciem, Differentiam, &c.

Tertio. De numero Prædicabiliũ, eorũ ve diuisione; an sint tm̃ quinque vniuersalia, seu quod in idem redit, quinque tm̃ Prædicabilia? Sed iam de singulis, eo ordine quo proposita sunt, disseramus.

QVÆSTIO PRIMA.

Quid & quotuplex sit vniuersale.

Qvamuis Porphyrius ab istis de Generib. & Speciebus quæstionib. abstinuerit, id nobis vitio dari non dẽt, q̃ de eis disputationem aliquã habeamus; præsertim qui non ad Aristo. solum Prædicamenta, sed ad totam Logicam & Physicam auditores instituere studemus, quorum vtilitati & in literis progressui nullatenus fieret satis, si quæstiones has, quæ omni doctrinę maxime sunt necessariæ; in Metaphysicam vsque differremus. Cũ nulla commodior offeratur occasio eas eluci dandi, quã hæc prę sens id quod multi insignes Doctores, inter quos Albertus Magnus & Boetius, diligenter præstiterunt. Nec tñ oĩa, quæ in Metaphysica iure dici possunt; sed ea duntaxat, quæ negotio nostro vtiliora fuerint, ac tanta claritate & breuitate, quanta fieri possit, ꝓponemus.

Primo ergo naturæ & doctrinę ordine, ne in ambiguo versetur disputatio, nobis explicandum est, quid vniuersale, & quotuplex. Vniuersale igitur nomen est multiplex. Vno enim modo sumitur cõplexe, altero incomplexe. Vniuersale complexũ est propositio, cuius veritas ex singulariũ multorum per se veritate dependet, vt si dicatur, omnis homo currit, siue sit circa res contingentes, siue circa res necessarias: quomodo vtit̃ hoc nomine Arist. 1. Post. c. 7. 10. Met. c. 1. Vniuersale, iquit, est principij scientiæ. Vniuersale incomplexũ est aliquid vnum simplex ad plura ordinẽ habens, quod multiplex esse potest per ordinem multiplicem, quem vnũ ad plura potest habere. Primo enim potest habere ordinẽ causæ, siue efficiẽtis, siue finalis: quãdo vna causa existens plures & varios hẽt effectus: quo pacto cœli dicũtur causæ vniuersales horum inferiorum efficiẽtes: quia hæ omnes res naturales cœlorum virtute producuntur. Deus etiam est oĩum causa vniuersalis efficiens, & finalis, quia omnia ab ipso, vt ab efficiente, & ad ipsum vt ad finem supremum & optimum referuntur, & hoc vniuersale cõiter dici solet in causando. Secũdo dicitur vniuersale, id quod multorum est similitudo: vt imago est in mente artificis vniuersale, quia multorum artificiatorum exteriorum est similitudo & exemplar, quod & vniuersale in repræsentando dici solet. Tertio potest aliquid vnũ existens intelligi multorum esse substantiã, quo pacto Auer. falso putabat vnũ esse intellectũ assistẽtem hominib. seu potius Plato, vnicam esse ideam hominibus, q̃ vna existens oĩbus per se dabat hoĩb. esse: & hoc vocat̃ communiter vniuersale in essendo. Quarto est vniuersale in significãdo: quo pacto vna vox vniuoca, seu cognitio vna, multa significat, qualis est aliqua communis. Tandem quinto est vniuersale in prædicãdo. s. id quod de multis diuisim vere affirmatur, vt homo, qui de Petro & Paulo per se prędicatur. De his ergo trib. vltimis est inter Philosophos disputatio, & cõtrouersia. An id, quod de multis vniuoce ꝑdicatur, sit sola vox, vel conceptus; an sit aliqua natura cõis per vocem & conceptum immediatè significata? Quod si natura per vocem & conceptũ significata, An talis natura sit per se separata; an in ipsis rebus habeat esse, de quibus prædicat̃? Hoc autẽ vniuersale Arist. 1. Perihermenias. c. 5. sic definit. Vniuersale est id, quod de pluribus prædicari aptũ est: in qua definitione multæ conditiones vniuersalis tacite assignantur. Primum enim debet esse aliquid vnum in hoc quod d̃r (id quod) vnum inquam & nomine & rõne. Sic enim Arist. docet lib. 1. Post. c. 8. & c. 20. vbi ait, vniuersale esse vnum quid, non solum nomine, sed etiam ratione: hac ergo particula excluduntur primo complexa, quoniã vt talia, non sunt vnum nomine. Excludũtur etiam æquiuoca, quia non sunt vnum ratione. Analoga vero, quia sunt vnum q̃dem nomine, & conceptu formali, & ita quodammodo vnum ratione; sed inæqualiter participãlia, qualia sunt, vnũ, ens, bonũ, ac similia: ideo ab Arist. quibusdam in

strumenta & modum sciendi, & secundũ hoc est scientia det rminat: at si consideretur secundum materiam, cui applicantur eius instrumenta, est admodum vasta; quia dat modum cognoscendi quamcunque rem. Hoc volunt loca Arist. non tamen id impedit, quominus obiectum habeat determinatum, quod scientiam particularẽ possit constituere.

Ad 3. Ad tertium respõdeo, quamuis iste syllogismus, vel ille non sit necessarius, & ꝑpetuus; tamen istæ propositiones, syllogismus est compositus ex tribus terminis, argumentatio est consequentia; & aliç similes, ita sunt necessariç, sicut corpus natura le mouetur; ignis est calidus, de quibus est Physica. Et hoc solũ est necessariũ ad sciẽtiam: per accidens est, quòd nõ sit iste, vel ille syllogismus, sicut ꝙ corrumpatur iste vel ille ignis: istç.n. oẽs propositiones sunt de extremis naturaliter supponentibus.

Ad 4. Ad quartum est facilis responsio, Logica enim, quæ docet illas fallacias, ita vera, & necessaria est, sicut quæ docet alias partes: & sicut ista est necessaria, demõstratio generat scientiam: ita &, Sophisticus syllogismus generat errorem. Verum est, quòd vsus Sophismatis facit errorem; sed iste vsus non est Logica, nec propterea reijcienda est ista pars, quasi doceat malum, quia id docet, vt non erremus; abusus est potius Logicæ alios decipere. Hoc autem nihil refert, nam bono possumus abuti, nec propterea fit malum.

QVAESTIO III.

Utrum logica sit vna scientia.

Quid sit vnũ, & vnitas. CIrca titulum huius quæstionis, vt intelligamus quid sit vna scientia. Primo aduertendum est illud dici, vnũ, quod duo habet. Primo, est indiuiduum esse in se. Secundo est, diuisum esse à quolibet alio extra se: vt lignum vnum dicitur, quod in se non est, in partes scissum, sed continuum, & tamen est distinctum, & diuisum ab alijs omnibus. Vnde vnitas secundum quam vnum est, est indiuisio in se diuisio à quolibet alio.

Quotuplex vnitas. Hæc vnitas triplex est, quędam numerica, quædam specifica, quædam generica. Vnitas numerica est, secundum quã, quælibet res singularis est vna. Vnitas specifica est, secundum quam plura singularia habentia vnicam proximam definitionẽ, sũt vnum, vt Petrus, Ioannes, & Martinus dicuntur vnius esse naturæ, quia vnicã participant definitionem, scilicet ꝙ sunt animal rationale. ista tamen vnitas est specifica, nam de vnitate numerica id dici non poteſt, cum alia sit vnius, alia alterius. Vnitas generica est inter illa, quæ quamuis diuersas habeant proximas definitiones, ac propterea specie differre dicantur, tamen conueniũt in vnica definitione superiori: vt homo, & leo habent quidem diuersas definitiones, tamen participant definitionem animalis ex ęquo, & propterea sunt vnius naturæ genericæ. Per hæc patebit, quid sit differre, numero, specie, vel genere. Differunt enim numero, quæ diuersam sortiuntur numericam vnitatem, vnã definitionem participantia: Specie vero, quæ distinctas habent definitiones in vna tamen superiori conueniunt. Distincta genere, quæ nulla definitione conueniunt; vel habent diuersas definitiones communes: vt animata, & inanimata, genere differunt, quia sub se varia comprehendunt genera.

Est secundo aduertendum, has vnitates, aliter in substantijs, aliter in scientijs, & habitibus sumi. In substantijs enim accipiuntur secundum se, & ab eo, quod in eis est scilicet à sua natura, & definitione. At in scientijs non sic: sed vnitas numerica sumitur ab vnitate subiecti proximi, in quo est, sicut reliqua accidentia: vnde illa est vna numero scientia, quæ est in vnico intellectu, sicut vna albedo quæ est in vnico subiecto: & è contrario scientiæ q̃ sunt i diuersis subiectis sunt numero distinctę, vt alia est Dialectica tua, alia est mea, alia illius, sicut alia albedo huius Cygni, alia illius vnitas vero specifica, seu generica, ab vnitate obiecti id est rei, de qua tractat, & finis, ad quem ordinatur: vt illa dicatur vna scientia specie, quæ vnius obiecti specifici, & finis est: illa vero vna genere, quæ vnius rei genericæ, & vnius finis communis est: & e cõtrario fit diuersitas specifica, & generica. Hinc fit vt cum scientiæ, & habitus ab obiectis sumant suam vnitatem & finẽ, definiantur aliquando per vnum, aliquando per alterum, aliquando *Quæ sit scientia vnitas & quotuplex.*

per

per vtrunque, vt docet Ammonius in primo Prædicab. poteris enim medicinã definire per obiectum solum: est ars, quæ circa humana corpora versatur: à fine, est ars sanitatis effectiua: ab vtroque vero, est ars quæ circa humana corpora versatur, eorũ sanitatis effectiua.

Tit. quæstionis sẽsus. His suppositis est sensus quæstionis, nõ de vnitate numerica: clarum est.n.esse plures secundũ pluralitatem subiectorũ. Sed de specifica, seu generica, an scilicet sint plures logicæ spẽs, seu genera, quæ diuersis rebus tractent. Hæc de titulo quæst.

Prima opin. Circa secundam quæstionis partẽ. Fuit opinio nominalium multas esse logicas, iuxta numerum eorũ, quæ tractãtur. Vnde alius est habitus, & alia logica, quæ docet definire; alia, quæ docet diuidere; alia, quę docet syllogismos topicos; & alia quę docet demonstratiuos. Immo secundum numerum conclusionum, quæ in Dialectica sunt, tot esse logicas, & habitus. Hæc sẽtentia probatur primo: habitus distinguũtur per obiecta, sed in Logica sunt plura obiecta specie differentia: ergo nõ est vna logica. Maior est certa. Minor patet: nam alia logicæ pars est de syllogismo, alia, de demonstratione, alia de diuisione. Præterea secundo, potest quis habere habitum, & esse promptus in definitionib. cognoscendis, non autem in demonstrationibus seu syllogismis. ergo alius est habitus pro illis, alius pro his. Atque adeó non est vna logica.

Secunda opin. Alia fuit opinio Capreoli. Prolo. 1. Sẽ q.3. quem sequuntur aliqui discipuli sancti Thomæ: hi enim sustinent, logicã esse vnam specie, & vnicum habitũ simplicẽ. vt enim in igne nõ sunt multi calores, sed vnicus, quo diuersa calefacit; ita in intellectu est vnica simplex qualitas & habit⁹, quo omnibus conclusionibus, quæ in logica sunt, assentimus. Ista sententia probatur primo. Ita se habet habitus ad suum obiectum, sicut potentia ad suum: sed vnica est potentia simplex, qua multa percipimus obiecta, puta vnicus visus, quo multos colores videmus: ergo vnicus & simplex erit habitus quo multas conclusiones vnius rõnis cognoscimus. Secũdo præterea, Logica est vna scientia, ergo est vnus habitus, ergo est vna qualitas. Tenet illatio à specie ad genus sicut est vnus homo, ergo vnum animal, ergo vnum corpus.

Primum fundam. Pro decisione huius quæstionis sit primum fundamẽtum. Intellectus noster habet duplices operationes. Prior operatio est, qua res ipsas simplici, vel cõposita cognitione percipit; vt quando cogitat hominem, leonem, plantam: seu hominẽ esse animal, leonem non esse hominem, & talis operatio dicitur apprehẽsio. Posterior operatio est, assentire, & acquiescere rebus cognitis & apprehẽsis cognitione composita, quæ operatio dicitur iudicium, sicut dissensio: vt qñ iudicat, ac assentit huic, homo est animal; dissentit vero huic, homo non est lapis; & ex hac operatione oritur veritas vel falsitas: non enim est deceptus intellectus in apprehensione; quantumcunque apprehẽdat aliter quam se habet res: sed quando assentit apprehẽsioni rei, non sic se habentis. Verum autem est quã do assentit apprehensioni rei sic se habentis. Sciẽtia ergo, quæ intellectum perficit ad verum, potius perficit actus iudicij intellectus vt assentiat cui assentire oportet dissentiat cui dissentiendum est. Propterea scientia dr̃ habitus iudicatiuus. Præter hoc etiam perficit intellectus apprehensionem, nam qui scit apprehensiones, & compositiones rectas, per scientiam efficit, quibus assentit.

Secundũ fundam. Sit secundum fundamentum. Ad has duas operationes exercendas, duo cõcurrunt, ex parte rei, quæ intelligitur, vnum; alterum, ex parte intellectus. Ex parte rei concurrit ipsius similitudo recepta in intellectu; vt enim visus ad videndum recipit in se quandam obiecti imaginem, seu similitudinem, quæ dicitur species: ita intellectus ad intelligendũ. Alterum ex parte ipsius intellectus, scilicet promptitudo ad facilius & certius iudicandum, quæ dr̃ habitus. Est tamen inter vtrumque discrimen: Species enim est necessaria ad cognitionẽ, ita, vt sine ea cognitio esse nequeat: at habitus non est necessarius simpliciter ad iudicandum; cum solus intellectus iudicare possit: sed ad perfectius iudicandum, & cognoscendum: habitus enim perficit operationem potentiæ, vt docet Arist. 7. Physic. c. 3. Scientia igitur est ipse habitus intellectus ipsum ad iudicandum de reb. apprehensis perficiens.

Tertium fundam. Sit tertium fundamentum. Habitus & scien-

scientiæ, distinguuntur per distinctionem rerum, de quibus tractant, & circa quas versantur; non tamen quæcunque rerum distinctio diuersas scientias facit, sed distinctio obiecti formalis. In obiecto.n. & re qualibet, quæ sub scientia continetur, duo sunt consideranda sicut in obiecto potentiarum: Vnum, id quod talis potentia cognoscit, & circa quod talis scietia operatur; vt albedo, quæ videtur ab oculo; planta, quæ consideratur a Philos. Alterum id ratione cuius, illud prius sub tali scientia cadit, seu a tali potentia percipitur, vt in visu est color: albedo enim videtur ab oculo, quia color est, & planta cōsideratur a Philosopho, quia corpus naturale est. prius dicitur obiectum materiale, posterius autē formale obiectum: Potestque esse, vt multa obiecta materialia contineātur sub vnico formali, vt albedo, nigredo, rubedo sub colore, cuius ratione a visu percipiuntur. Distinctio igitur generica, seu specifica scientiarum, ab obiecti vnitate, vel diuersitate formali sumenda est; vt enim non ponitur diuersus visus ad albedinem percipiēdam & alius ad nigredinem: quia quāuis sint duo obiecta, sunt tamen materialia, & conueniunt in vnica ratione formali coloris; Ita in sciētijs fit licet enim multa tractentur, tamen si sub vnica formali ratione comprehendatur, erit vna scientia genere, vel specie.

1.*Concl.* His igitur suppositis, sit prima conclusio. Logica absolute & simpliciter est dicēda vna scientia. Hæc probatur. Vna sciētia est, quæ est vnius obiecti. sed logica vnicū habet obiectum, ergo est vna scientia. Maior est Arist. 1. Post. c. 23. Minor est certa, & probabitur inferius esse ens rationis logicum, seu sciēdi modum, quod idem est. Neque argumentum nominalium prius factum quicquam probat, quamuis enim multæ sint res quæ tractantur in logica, tamen conueniunt sub vnica ratione formali obiecti, scilicet quæ ad argumentationem ordinantur: sicut in Philosophia, & quauis alia scientia.

2.*Concl.* Secunda conclusio. Logica plures partes habet sub se specie differentes, quæ tamen sub vnica ratione formali generica conueniunt. ac propterea vnius est generis logica ipsa. Hæc conclusio patet, nā in libris De interpretatione est aliud partiale obiectū: aliud in lib. Prio. aliud in alijs; hæc tamen omnia sub ratione modi sciendi, seu argumentationis comprehendūtur quam logicus primo considerat.

Tertia conclu. In logica sunt plures habitus partiales secundum diuersas partes pręcipuas ipsius logicę, & hoc patet secundo argumento nominalium: nō tamē propterea sequitē esse plures logicas, seu plures partes logicę. Logica enim constat ex pluribus habitibus partialibus vnam sciētiam facientibus: quia eorum obiecta sub vnica ratione generica formali cōueniūt. Nec est simile de potentia; nam potentia a natura est, habitus vero partim ab obiecto fit, partem a nobis. Ad aliud aūt quo arguitur, est vna scientia, ergo vnus habitus, cōcedo cōsequens in hoc sensu, quod est vnus totalis, conflatus tamen ex multis partialibus. Nec est hoc præter doctrinam Aristotelis, qui 5. Met. c. 6. docet, quę sunt plura in vno genere, possunt esse vnū in altero: vt plures milites in ratione substantiæ sunt vnus, in ratione quantitatis sunt multi. 3.*Concl.*

4.*Concl.* Quarta concl. Probabilis est sententia Capreoli, quòd sit vnus simplex habitus, vt probant argumenta, & alia, quę possent adduci. Sed quia admodum Metaphysica est, omittatur in proprium locum.

QVAESTIO IIII.

Vtrum logica sit scientia speculatiua, an practica.

IN disputatione præsenti primo nobis, quis sensus huius quęstionis sit, aperiēdum est. Practica scientia idem est, quod operatiua. Speculatiua vero idem, quod cognoscitiua, seu contemplatiua. Dicitur aūt sciētia practica illa, cuius cognitio ordinatur ad opus. i. quādo p eam cognoscimus, vt operemur. Speculatiua vero, per quam solum cognoscimus, nec talis cognitio ad opus est aliquod ordinata. Iuxta hoc quæritur de logica, an sit practica, vel speculatiua. *quid scietia practica, & speculatiua.*

Prima opin. Fuit sententia quorundam Neotericorum, logicam esse practicā. Huius opinionis est primum argumentum. Illa scientia est practica, cuius finis est operari, sed finis logicæ est operari, ergo est practica.

Ma-

Maior eſt nota: minor probatur: quia finis ei⁹ eſt ſyllogiſmos & diſcurſus facere: hoc autem eſt operari. Secundo, ſcientia Practica eſt de obiecto operabili & factibili a nobis: at obiectum Dialecticæ ſcilicet argumentatio, eſt à nobis factibile; ergo eſt practica. Tertio, ſcientia Practica cauſatur in dirigendis & ordinandis aliquibus operationibus noſtris: vt ars pingendi ordinat tales operationes, quibus pingimus: ſimiliter reliquæ artes: ſed logica verſatur in dirigendis intellectus operationibus, vt ait S. Tho. primo perihcr. & 1. Poſte. ergo eſt Practica.

Primum fundam. Pro huius quæſtionis determinatione, ſit primum fundamentum. Scientia Practica & Speculatiua in vno conueniunt, in alijs differunt: conueniunt enim, quia ſicut per ſcientiam ſpeculatiuam res cognoſcimus, & de ipſis iudicamus; ita ſimiliter per practicam; vt enim Phyſicus per Phyſicam cognoſcit plantas; ita artifex per artem, & ſciētiam practicam, cognoſcit res, quas operatur. Differunt autem primo, in fine: per ſcientiam enim Speculatiuam rem cognoſcimus, nō vt illam operemur: at ꝑ practicā cognoſcimus, vt operemur. Hanc autem conuenientiam Practicæ & Speculatiuæ ſimul & differentiam, nō male explicuit Auerr. 2. Met. com. 3. per Speculatiuam, inquit, ſcimus, vt ſciamus: per Practicam ſumus ſciētes, vt operemur. Eſt autem duplex finis, intrinſecus, & extrinſecus: intrinſecus eſt, ad quē ſciētia ex ſua natura ordinatur: extrinſecus, qui finis ſciētis dicitur, eſt quem ſibi proponit, qui eā ſcientiam habet vel addiſcit: vt qui diſceret Philoſophiā animo lucrādi, vel qui diſceret artē ædificādi, vt ſciret ſolū. Hic autem finis extrinſecus non facit ſcientiam Practicam, aut Speculatiuam; ſed intrinſecus. Secundo differunt in modo operandi: Practica enim ꝓcedit modo practico, ſeu operatiuo; conſiderat rem, vt ſimul tradat modum operandi, Propterea 2. Meta. c. 3. dixit Ariſtoteles, Practicum non conſiderare cauſam ſm ſe, ſed in ordine ad opus: At Speculatiua ſolum procedit via cognitionis, nec modum tradit operandi. Hinc ſequitur, cum practicæ finis ſit operari, & modo operatiuo procedat; quod neceſſario tractet de re, quæ ſit à nobis: non tamē propterea eſt Practica, licet hoc ſit neceſſarium: quia poteſt eſſe Speculatiua de re, quā efficimus: vt Geometria, quæ eſt de figuris. Sed differentia conſiſtit in fine intrinſeco, vt vult Ariſt. 2. Met. c. 3. & in modo procedendi: ex quo fit, ſcientiā Practicam & Speculatiuam non differre penes actum ſuum proprium immediatū; quia per vtramque primo intelligimus res: nec in obiecto; cum poſſit eſſe Speculatiua de re à nobis faciēda; ſed in fine, & modo. Vnde in quauis ſciētia Practica, primo reperitur Speculatio operum, quę tractat & facit; deinde præcepta faciendorum eorum operum; quo ſcilicet modo fiant; quæ ꝓpria cognitio, eſt ipſa Practica. Sed hæc præterea duplex: vel in vniuerſali: vt temperate agendum eſt: mittendus eſt ſanguis in dolore laterali: vel in particulari, tunc, nunc, & hoc modo, quod eſt & prudentia experti Medici. *& 3. de an. c. 10.*

Secundū fundam. Sit ſecundum fundamentum. Cū ſcientia Practica ſit propter operationē: operatio autem duplex ſit; quædam, quæ dicitur actio, quædā quæ dicitur effectio, erit duplex ſcīa Practica, quædam actiua, quædam effectiua. Actio vero eſt operatio immanens, nec in aliquam materiam exteriorem tranſiens vt triſtari, ſentire, amare. Effectio vero eſt operatio in materiā exteriorem tranſiēs, vt ſcribere, pingere, ædificare. Scīa igitur effectiua dicitur, cuius finis eſt recte has exteriores operationes efficere: quales ſunt artes Mechanicæ. Vide Ariſtoteles 6. Ethicorum, c. 3. Ars, ait, eſt habitus verus, cum ratione factiuus. Scientia autem actiua quæ moralis dicitur, eſt, cuius finis ſunt immanentes operationes: qualis eſt prudentia, quæ dicitur habitus verus cum ratione actiuus.

Vnde Ariſt. 6. Meta. c. 1. Omnis, inquit, ſciētia aut eſt actiua, aut factiua, aut Theorica, aut Speculatiua. Sumit autē hic ſciētiam largo modo pro quocunq; habitu intellectiuo. Inter has tres autē ſciētias cōſtitutas diſcrimen quoddam notandū. 11. Met. c. 6. & 6. Met. c. 1. In ſpeculatiuis principium eſt in ipſis rebus. i. nos ſumimus cognitionem ab ipſis rebus, & ſcientia noſtra ſpeculatiua conſermatur ipſis rebus, vt tūc perfecta ſit, quando ipſis rebus adęquatur: Propterea obiectum in his dicitur principium & menſura ſciētiæ: At in practicis, rerum cognitarū principium eſt in

nobis,

nobis, quia nos fiimus causa rei, & nostra scientia est rerum ipsarum mensura: vt ta lis sit res, qualis scientia, a qua procedit. Interest tamen, quod principium actiuæ est electio voluntatis, à prudẽtia regulata; vnde agibile & eligibile idem est: At principium in factiuis, est ars quæ in intellectu est. Ex quo sequitur quoddam notatu dignum: videlicet illam scientiam, quæ non dirigit operationes immanentes, vt ab electione volũtatis procedunt, non esse actiuam. Quæ est expressa sñia Arist. loco citato 6. Met. & 6. Eth c. 10. principium, inquit, actionis est electio. Sequitur etiam, quod intellectus, seu scientia practica hẽt pro fine actionem, seu operationem aliquam extra ipsum intellectum: vt clarissime colligitur ex Arist. 3. de ani. c. 9. & docte tradit Alb. Magn°. 3. de ani. trac. 4. q. 4.

Tertium fundam. Sit tertium fundamentum: Ex istis potest colligi triplex discrimen inter sciam proprie dictam, & artem. Primo in fine: finis scientiæ est speculatio, & cõtemplatio sui obiecti: finis artis est aliquod opus, vt operatio extra ipsum intellectum. Secundo, in obiecto: ars. n. est de rebus cõtingentibus. 6. Eth. c. 4. s. non de rebus, quæ possunt esse, & nõ esse solum, sed de reb. quæ cum sint, possunt aliter & aliter se habere: vt est ars scribẽdi; quia scribere potest aliter & aliter fieri. Prudentia est circa actus qui cum sint, possunt aliter, scilicet bene, aut male fieri: Est aũt ars & prudentia, vt bene recteq; fiant. At scientia est de rebus necessariis, quæ semper sunt & eodẽ modo. Discrimen tertium est in modo procedendi: ars considerat rem qualiter fiat & causas applicat ad opus: propterea cõponendo semper procedit; & species compositas formando. At scientia, qualiter res sit considerat, & semper minutissimas, & vltimas eius causas, & principia speculatur. His igitur suppositis.

1. Concl. Sit prima cõclusio. Absolute loquẽdo logica non est proprie practica scia; nec etiam ars. Probatur primo. Si esset practica, vel esset actiua, vel effectiua; sed neutra harum: ergo non est practica. Maior est nota ex Aristotele loco citato. Minor probatur. Non effectiua; quia eius operatio non transit in materiam externã. Nõ actiua, quia nõ est circa actionem, quæ procedat ab electione voluntatis, cum eius actio sit intellectu discurrere. Secũdo, scientia practica, aut ars, habet pro fine aliquid extra intellectũ: at syllogizare & discurrere, est opus ipsius intellectus, ergo absolute non est ars. Tertio ars, & scientia practica, proprie rei naturam nõ tractant: sed qualiter fiat tantum ostendunt, at logica naturam argumentationis & syllogismi aperit, nec qualiter fiant, per se solum ostendit: ergo non est proprie practica. Ex quo patet, quod finis proximus & intrinsecus logicæ est modi procedendi cognitio: finis sequens scientia rei, quæ ex cognitione modi procedit: finis remotus, per logicam syllogismos constituere.

Secunda concl. Logica habet aliquid artis practicæ: hoc scilicet, quod in aliquem finem extra se ipsam ordinetur, scilicet in rei scientiam, & per eam operationes intellectus regulentur; ac propterea dicitur ars rationalis, ars artium. Quæ conclusio satis ex dictis est manifesta. *2. Concl.*

Tertia conclusio. Simpliciter est dicenda speculatiua, vt patet rationibus ad primam conclusionem inductis. Probatur, Quia licet tradat præcepta argumentãdi & definiendi &c. tamen per se primo speculatur quid sit argumentatio, definitio, diuisio, & cætera omnia. Deinde his pspectis, præcipit vt fiat. Ad primum argum. respondetur, negando finem proximum esse syllogismos facere; sed id consequi ex eorum cognitione; sicut qui, cognita natura trianguli, potest triangulum facere. Ad secundum negatur consequentia, est enim fallacia accidentis: ista. n. consequentia est bona. Si est practica, ergo de obiecto factibili: & à negatione cõsequentis, si non est de obiecto factibili; ergo non est practica: non tamen valet, ab affirmatione consequẽtis. Si est de obiecto operabili; ergo est practica; nisi finis sit operatio, vt diximus. *3. Concl.*

Ad tertium respondetur: illud probare secundum quid esse practicam, & ita vocari solere quandam artem; non tamen absolute, quia deficiunt illa quæ sunt de ratione artis, & scientiæ propriẽ practicæ.

QVAESTIO V.

Quid sit subiectum logica.

Quot modis dicitur subiectum. VOcabulum hoc subiectum, multipliciter apud Aristotel. vsurpatur. Vno enim

enim modo significat inferius alicuius superioris: quo pacto in Ante prædicamētis dicit Aristoteles, quædam de subiecto dicuntur. Secūdo pro una parte propositionis; quomodo dicitur, propositio constat ex subiecto & prædicato. Tertio pro illo cui insunt accidentia: ut corpus est subiectū albedinis hoc dr subiectū inhæsionis: priora vero subiecta prædicationis. Quarto subiectū, pro eo quod à scia primo consideratur: vt idē sit quod obiectū. Vnde Aristo. 1. Post. c. 23. vna scientia est vnius generis subiecti & sic in p̄senti sumitur qd̄ dr etiam materia. Sed materia multipliciter etiam sumitur. Primo pro substātia, in qua recipitur forma substātialis; quomodo dr, materia aiæ est corpus: & sic sumitur. 1. Physic. Secundo pro eo, ex quo aliquid fit, vt ferrum est materia serræ; quia ex eo fit & sic sumitur 4. Physi. c. 3. Tertio pro eo, cui applicatur opus artis vt materia fabri est ferrum, quia opus suum in ferro facit. Quarto, pro illo, circa quod scientia versatur, q̄ dicitur materia circa quam & sic idem est cū obiecto & subiecto sumpto vltimo modo & secundum hoc, est q̄stio de subiecto logicæ, scilicet quid sit id, de quo præcipue sit logica.

Vt autem aliquid sit subiectū, seu obiectū in aliqua sciētia, quatuor sunt necessaria; duo ex parte obiecti; duo ex parte ipsius scientiæ. Primum ex parte subiecti, vt contineat omnia, quæ tractātur in scia adæquate, vt nihil sit sub illa scientia, quod non contineatur ab illo obiecto; nec illud obiectum contineat quicquam, quod non sit sub tali scientia. Secundo, quod det vnitatem & speciē sciētię, id est ab eo sit sciētia vna ab alijs distincta, & per illud definiri possit. Tertio, ex parte scientię; vt nihil scientia consideret, quod non sit subiectū vel ad subiectum pertines. Quarto, quod tradat causas sui subiecti. 11. Metaph. c. 6. & passiones seu p̄prietates. 4. Meta. c. 1. & iferiora, partes, & spēs ipsius. 4. Met. tex. 3.

Prima opin. Circa hanc quæstionē fuit opinio Scoti. q. 2. vniuersaliū, & Aegidij Romani Syllogismum esse subiectum logicę: ratio est, logica enim docet rationes & discursus intellectus: sed inter oēs præcipuus est syllogismus ergo hic est obiectum eius.

Secunda opin. Secunda opinio fuit Auic. logi. c. 3. & Alga. logi. c. 2. quā sequitur Albertus Magnus lib. Prædicabiliū. cap. 4. argumentationem esse obiectū. Cuius rō est. logica tradit modū procedendi ex noto ad ignotū: sed non solū per syllogismū, sed per q̄cunq; argumētationem hoc fit: ergo argumentatio est subiectum. *Tertia opin.* Tertia opinio est Amm. esse non oēm argumentationē, sed potissimam oium, videlicet demōstrationē, cuius causa oia considerari videntur à logica. *Quarta opin.* Quarta opinio est Neotricorum quorundam orationē esse subiectum logicæ: nec illi sumunt quācunq; orationem, sed illā, quæ est ignoti manifestatiua, qualis est definitio, diuisio, & argumentatio. Huius ratio est: logica tradit modum cognoscendi, sed hic non sola est argumentatio, sed definitio & diuisio, p̄ quas explicantur natura, & partes rei; hæc per illas cognoscuntur, & sciuntur; ergo aliquid, vt est his commune, erit subiectum. Ista sententia fuit antiqua, eorum scilicet qui sermonem faciebant logicæ communi obiectū quasi idem esset logica, qd̄ sermocinalis: quod impugnat Auic. & Alber. locis citatis. *Quinta opin.* Quinta opinio fuit sancti Thomæ 4. Met. lect. qui asserit ens rationis esse subiectum logicæ. Ratio huius est: quia ens rationis comprehendit ea, quæ sunt in logica, quæ tamen sub oratione, argumentatione, vel syllogismo non continentur, vt prædicatum, subiectū, genus, species. *Quid sit ens rationis.* Pro declaratione vero huius difficultatis est aduertendum. Res dupliciter posse considerari. Vno modo secundum se & suam naturam: altero modo, secundum quod à nostro intellectu percipiuntur. Si in se cōsiderentur, habent quasdam proprietates, sibi consequentes, vt quod homo sit risibilis sit coloratus, sit quantus. Si vero cōsiderentur, vt à nobis sunt intellectæ; hēnt alias proprietates: scilicet esse subiectum, esse prædicatum, esse genus, esse propositionem. Inter has autem & illas vnum interest, quod illæ sunt in ipsis rebus: albedo enim, calor, & alia accidentia reb. insunt: at istæ sunt extrinsecæ: vt. n. colūna est mihi dextra, nō quia in ipsa sit aliquid, à quo dicatur dextra, sed ab extrīseco, qa ego habeo illam ad dextram meam: ita istæ res dicuntur genera, subiectū &c. non quod in eis sint istæ p̄prietates, sed ab extrinseco proueniūt; ex eo quod à nobis tali modo, vel tali cognoscuntur: & propterea

præterea tales proprietates dicũtur entia rationis,id est,intellectus, quia ab intellectu cognoscente rebus aduenjant. Dicũtur pariter intentiones secundæ:quia cum prius sit ré esse in se,quàm à nobis intelligi,proprietates aduenientes rei secundum quod est in se,dicantur primæ intentiones: posteriores vero,secũdæ intẽtiones. Ex quo patet,quòd ens rationis est proprietas extrinseca aduenjens rebus, vt ab intellectu percipiuntur.Hoc voluit S.Tho.esse subiectum logicæ. cũ nihil sit in logica, quod non sit talis proprietas rei.Sunt præterea istis correspondentia in ipsis cognitionib. entia alia rationis illis correlatiua: rei inquàm respectus ad cognitionem; & contra respectus hic rationis cognitionis ad rem,Istæ itaque sunt opiniones præcipue.

1. *fund.* Pro huius determinatione sit primum fundamentum. Logica,si vocabuli significatio consideretur , idem est quod sciẽtia sermocinalis, seu rationalis; qua ratione grammaticam,Rhetoricam,Dialecticam, sub se complectitur,quia omnes in sermone versantur:tamen cum discrimine;Grãmatica enim solum sermonem per se considerat:cum nihil aliud intẽdat, quàm cõgruum sermonem facere. At Rhetorica non solum sermonem , sed etiam rõnem complectitur:cum & dicere & probare doceat.Vnde qua parte sermonem habet,cũ grammatica conuenit:licet in hoc ipso differat, quòd hæc congruum , illa ornatum doceat sermonem.Grammatica autem & à Rhethorica & a dialectica differt, ꝙ rationis non est contemplatiua, cum nullũ argumentandi genus per se grammatica tradat,sicut Rhetorica,& dialectica. Inter has autem duas,vna est conuenientia, sed multiplex differentia. Conueniunt enim in materia remota: sumpta materia ꝓ eo, cui opus artis applicatur vt enim logicus sua applicat instrumenta rebus omnibus, & cuilibet enti, ita & Rhetoricus sua applicat instrumẽta rebus omnibus, ob quã causam ab Aristot. Rhetorica contraposita dialecticæ censetur, & vtramque artẽ communem vocat. Differunt tamẽ inter se. Logicus enim considerat res omnes vt à nobis sunt cognoscibiles: tradit enim methodum rem quamcunq; contemplandi,& speculandi. At Rhetoricus versatur circa res,vt à nobis exprimantur & manifestentur. Propterea Rhetoricus per se considerat sermonem,quo exprimit rem, & vtitur probatione ad aliud,scilicet vt alteri probet. At cum logicus sit primo ad se, per accidens verbo vtitur,cũ cõceptus & probationes alteri communicare intendit: tamen eius integra rõ absq; sermone est,quod non fit in Rhetorica, ob idq; eloquutio, pars Rhetoricæ, non autem logicę numeratur.Huius discriminis ratio est, quia logicus est ad se, at Rhetoricus præcipue ad alium, vt habet Arist. 1.Rhe. ad The.c.2.in fine. Vsus ergo Rhetoricæ absq́ue sermone constare non poterit sicut põt vsus logicæ primus & potissimus. Secundo differunt etiam in amplitudine materiæ formaliter nã Rhetoricus in omni re considerat id, quod probabile est, idest dat methodum cognoscendi & persuadẽdi id, quod probabile in omnibus est. At logicus, & id quod est probabile , & id qđ est necessarium perspicit:idest, dat viã inuestigãdi probabile & necessarium . Propter quod duplex est logicæ pars.Topica, cuius est tradere methodum circa probabile,vt docet Arist.1.Top.c.1.& Analytica, cuius est modum necessarij peruestigãdi aperire. Tertio differunt etiam in hoc quòd: Rhetorica considerat probabile singulare, vel cum aliqua circunstantia singularitates:persuadet enim singulare, vel aliquid commune determinatũ, secũdum aliquod tempus,vel locum, vel ordinẽ ad opus:quę omnia ad singulare spectant.ꝓpterea dicitur versari circa q̃stiones definitas,vel circũstantias terminatas, vel hypotheses.At logica,probabile commune, & vniuersale cõsiderat, & ab omni conditione singularis abstrahit:atq; iõ circa qõnes,quas vocãt infinitas,& theses. Quarto differũt ĩ fine,finis enim logicæ est adhibere methodum , per quẽ consequamur scientiam necessariorũ, probabilium opinionẽ, at Rhetoricæ finis est adhibere methodũ persuadẽdi, ex quo sequitur fides, quæ est remissa quædam opinio , & quæ maxime pendet ex affectione voluntatis. Quinto differunt instrumentis. Rhetoricus enim utitur enthymemate & exẽplo; logicus inductione & syllogismo. Hoc autem ideo fit,cum enim Rhetoricus omnibus alijs probet & persuadeat,nec omnes capaces sint ad percipiendam vim syllogisticam,

ticam, assumit rõnem oĩbus facilẽ.f. Enthymema: cũ aũt Enthymema sit syllogismus maiori suppressa; Dialecticus aũt sit ad se,& ad intellectum, cui nõ potest maior supprimi; syllogismo ad se vtitur; licet aliqñ ad aliũ, enthymemate vtatur. Cum igitur Logicus argumentationem cõsideret, & enthymema sit species quædã argumentationis, merito Rhetoricam, quę speculatur enthymema, Aristoteles particulã & germen Logicæ vocat. 1. Rhet. c. 2.

Secundũ fundam. Secundum fundamentum. Aliud est de obiecto loqui Dialecticæ, secundum se,& in vniuersum Dialecticam considerando. Aliud de Dialectica duntaxat, quam nũc habemus ab Arist. conscriptam, & de eius obiecto. Nã, vt mox dicemus, quædã apparent ad Dialecticã spectantia, de quib. non egit, vt videtur Arist. nẽpe de diuisione, &, definitione, de syllogismis hypotheticis. & alijs: aut si egit, ei⁹ certe libri nõ extãt

Tertium fundam. Sit tertium fundamentum. Obiectum sciæ duplex est, vt diximus superius; materiale,& formale. Materiale est illud, qđ talis scientia considerat; vt Physica tractat de plantis, de elemẽtis, de animalibus. Aliud est formale: id rõne cuius omnia illa à tali scientia considerantur; vt Physicus oĩa illa tractat, vt corpora mobilia sunt. Ita fit in qualibet alia scientia, arte, habitu,& potentia. Item obiectum aliud totale est, aliud partiale, sed præcipuum.

1. Concl. His suppositis, sit prima conclusio. Sermo, vel oratio non est subiectum Logicæ.

Patet. Illud est subiectũ Logicæ, quod Logica primo & per se considerat: sed sermo, vel oratio, per accidens & minus principaliter ad Logicum spectat, vt diximus; ergo non est subiectum. Maior est nota: quia cum subiectum sit intrinsecum,& de ratione scientiæ, non debet ab ea quod p accidens est, considerari. Præterea quia sine sermone, seu externa oratione põt Logica constare: cum illa sit, quæ modũ intelligẽdi per se manifestet. Præterea. Sermo, vel oratio, si dicat eam orationem, quæ fit in voce; probatũ est in præcedenti cõclusione, id esse per accidens ad Logicum. Si vero sumatur pro illa, quæ est in mẽte; nõ est subiectum. Nam oratio comprahẽdit etiam eam, quæ non significat verum, vel falsum: vt optatiuam, imperatiuam, & omnia alia, quę ad Grammaticos & Rhetoricos spectant. Hæc aũt Logicus non considerat, sed Grammaticus,& Rhetoricus.

Secunda conclusio. Demonstratio non est totius Logicæ subiectum. Probatur ex prima subiecti conditione: debet.n. continere sub se oĩa illa, q̃ tractãtur in ea scientia. At vero non oĩa, quæ in Dialectica tractantur, continentur sub demonstratione: non.n. syllogismus probabilis, nec sophisticus, nec enthymema sub demonstratione continentur. Est tamen partiale potissimum subiectũ demõstratio: & eatenus recte opinabatur Ammonius, cum inter alia omnia primum locũ teneat demõstratio. *2. Concl.*

Tertia cõclusio. Ens rõnis ĩ vniuersum non est formale subiectum Logicæ. Patet, quia Logicus non considerat ens rõnis, vt tale est: nec illius causas, nec principia, nec passiones: hæc.n. occultissima sunt: nec oĩa entia rõnis in tota sua latitudine: non.n. priuationes, nec entia rationis Rhetorica, qualia sunt, esse tropum, vel figuram esse exordiũ vel perorationẽ, &c. nec Grãmatica entia rationis considerat Dialecticus. *3. Concl.*

Quarta conclusio. Ens rationis Logicũ .i. quod consequitur operationem intellectus, quaten⁹ intellectus intelligit, est formale subiectum Logicæ. Hic autem, vno communi nomine vocari posset ens rationis Logicum, vel intellectuale, vel ratio instrumentaria intelligendi: vel intelligendi modus, seu sciendi, quæ omnia in idem fere incidere videntur. Probatur hæc conclusio. Omnia enim quæ in Logica considerantur, sub illo continentur,& ad id spectant, vt modum sciendi & intelligendi tẽneamus: & hæc fuit sententia S. Tho. nec sumpsit in vniuersum omne ens rationis: sed illud solùm, quod rebus aduenit ex intellectus operatione: non autem illud, qđ voces consequitur: quale est, esse nomen, aut verbum, aut participium, hæc enim Grammaticæ sunt. Propterea definitum superius, ens rationis esse proprietatem reb. aduenientem, quatenus ab intellectu percipiuntur. *4. Concl.*

Quinta conclusio. Materiale obiectum Logicæ sunt res ipsæ cognitæ, aut cognitiones rerum. Probatur. Nam in istis & ex istis, illa pullulãt entia rationis,& istis cõueniũt, & in istis inhærent, vt tales sunt: nam istæ dicuntur,& sunt Genera,& Spẽs &c. & ex istis fiũt propositiones, syllogismi *5. Concl.*

nū,&c. voces vero, vt dictū est, per accidēs & secundario à Dialectico considerantur.

Diximus res cognitas, & cognitiones, quia res sunt remotius obiectū; cognitiones vero intellectus propinquus. Et quia sunt correlatiua inuicem: nam si cognitio est, alicuius rei est cognitio, & si res cognita est, per aliquam cognitionē est cognita: habēt.n. inter se mutuū respectum rōnis.

6. Concl. Sexta conclusio. Argumentatio est Logicæ subiectū, si Logicam accipiamus pro ea tantum parte, quam Aristotelis in libris istis, qui ad nos peruenerūt, tractauit. Quod sane uidetur spectasse, qui argumētationem subiectum Dialecticę dixerunt, & eatenus vere affirmarunt. Perspicuū.n. est non egisse de definitione ac diuisione, per se, ut per se faciant scire essentiam, & partes rei; sed solum quatenus demonstrationi, seu argumentationi subueniunt. Quod sane recte aduertit Albertus Magnus: & vt ipse circa initium Porphyrij refert, Auicenna, & Alpharabius, itē Caietanus in principio Cathegoriarum Aristotelis: & Ægidius in principio, in prooemio, & alij. Id autem siue putauerit minoris esse momenti, quod fusius tractaretur, ac seorsum: siue quia in argumentandi modos, quos primus (vt ipse ait lib.2. Elench.) inuenit, incumbendum sibi potissimum existimarit: siue quia scripserit quidem his de rebus seorsum, sed eius libri perierint: certe quæ extant illud dūtaxat subiectum argumentationis habent, & eo cuncta referuntur. Immo si quis recte perspexerit, cū desint hypothetici syllogismi; istorū operum Aristotelis sola argumentatio cathegorica subiectum videri poterit. Ex dictis constare potest rationum contrariarum, si quæ sint, solutio; & quo pacto omnes opiniones aliqua ex parte veritatē attigerit, & quomodo omnia verè consonent.

QVÆSTIO VI.

De diuisione, Logicę, eiusque partibus.

Logica diuersimode ab aliquibus diuiditur. Boetius enim 1. Top. principio in tres diuidit partes, in eam scilicet quæ docet definire; & in eam, quæ docet diuidere, & in eam quæ docet argumentari. Quod si argumētatio procedat ex propositionibus necessarijs, est demonstratio: si ex probabilibus, Topicus: si ex apparentibus, Sophisticus. Et secūdum hæc est pars demonstratiua, Topica, & Sophistica, Philop. in partem inueniendi, quæ topica dicitur; & in partem resoluendi, simul & iudicandi, quæ Analytica dicitur, Logicam distinxit: & partem Sophisticam posuit cum Topica; quia sophisticus syllogismus est obliquitas Topici. Cicer. 1. Top. Logicā, in iudicandi, & in inueniendi partem diuisit. Possumus tamē aliter commodius Logicam diuidere ex sancto Thoma, principio Periher. celebri & receptā diuisione. Cum enim ipsa dirigat operationes intellectus, diuidetur ipsarum distinctione operationum. Triplex autem est intellectus operatio: prima, simplicium apprehensio, qua res ipsas singulas per se intelligimus: secūda, compositio, seu diuisio, qua res intellectas vnam alteri copulamus: tertia, ratiocinatio est, qua ex noto ignotū discurrentes deducimus, quæ operationes similes sunt sermoni. Aliquando enim simplices uoces proferimus, aliquando propositiones componimus, tandem ex propositionibus syllogismos conflamus. Triplex igitur est Logicæ pars, prima quæ dirigit primas operationes intellectus, docens modum quanque rem per se intelligendi: & ad hanc reducitur pars, quæ tractat de definitione. Secunda, quæ dirigit secundā operationē, quæ tractat de propositione: sub qua aliquo modo continetur de diuisione. Tertia, quæ dirigit tertiam: & hæc est de syllogismis. In singulis autem harū est inuentio, & iudicium: nam & docemur inuenire genera, & differentias: ex quibus est definitio, & de inuentis iudicare. Similiter in propositione, & syllogismo. Vide Boetium 1. Topic. Atque hæc in uniuersum de Dialectica dixisse, sit satis.

Iam ad primam ipsius Dialecticę partem, q̄ de simplicib. differit, & in hac ad Porphyrij prius, De quinque vniuersalibus tractationem accedamus.

IN

IN LIBRVM PORPHYRII DE QVINQVE VNIVERSALIBVS.

QVi in aliquem authorem commentaria edunt, quædã solẽt quasi procemij loco, ante illi⁹ enarrationẽ pertractare. De illius videlicet operis authore, vita, morib. doctrina, ac laudib. De ipsi⁹ operis argumẽto, vtilitate, ac necessitate. Describendi mõ, & methodo, & ordine, & partib. & similib. alijs. Ex q̃bus, nos more aliorũ interpretũ, breuiter, q̃tum satis est ad nostrũ institutum, nõnulla referemus.

De authore, & huius operis argumento, ac vtilitate; scribendi methodo, ac modo; eiusdem ordine, & partibus.

Orphyrius Philosoph. natione Phœnix hoc opus edidit, vixit tpe Aureliani, & Dioclet. Imperatorũ: Plotinũ habuit insignẽ Philosophũ Platonicũ pceptorẽ; Discipulos vero inter alios Iamblicũ egregium Philosophum, & Chrysaoriũ Roman⁹ virum patritium, in cuius gratiã librum hunc conscripsit; ea occasione, vt referunt: q cũ Chrysoarius in Arist. prædicamẽta incidisset, & in quasdã ibi voces & res sibi ignotas impingeret; ad Porphyr. scripsit, vt sibi in ea re aliquod auxiliũ ferret. Atq; ita hũc ad eum libellum (quem inscripsit πορφυρίου εἰσαγωγὴ, i. Porphirij introductiõ, subaudi in Arist. Dialect.) misit & q̃uis hic author à fide Christiana defecerit, & ei⁹ fact⁹ fuerit hostis acerrimus, aduersus quẽ aliquot nunc extant SS. Patrum scripta pro Christiana Religione, ac D. Hieron. & D. Aug. & aliorũ; Tñ hoc illius opus, qđ Arist. doctrinæ sit cõsentaneũ, & bona ex parte ex Arist. sit decerptum, & ad illius prædicamẽta, imò, & vniuersam Dialect. multum conducat; & nihil aduersus fidẽ cõtineat; merito & ab ecclesia permissum, & in publicis vbiq; scholis interpretandum ante Aristote. Dialecticam susceptum est: Agit enim de quinque vniuersalibus Genere, Specie, Differentia, Proprio, & Accidẽte, quæ de reb. omnibus prædicantur, aut pdicari possunt: tum essentiã rerum intrinsecam, tum extrinseca propria, & accidentia rerum, continentibus. Ex quibus etiam omnes constant de vnaquaq; re quæstiones; immo & definitiones, & diuisiones, & ex istis quoque constant, quæ in prædicamentis collocantur, vt ipsemet postea Porphyrius sui operis vtilitates connumerans referret; & nos postea explicabimus diligentius.

Scribendi modus ac methodus fuit facilis, introductorio. s. more, definiendo, diuidendo, & exemplis singula illustrando; vt ad introductionem tyronis accommodatam, & aptam expediebat.

Ordo hic fuit, vt prius de singulis istis vniuersalib. & quidem à prioribus ad posteriora, naturæ ordine progressus fuerit. Deinde singula inter se cõtulerit. Vnde in partes tres hic liber secatur, in præfatiunculam, seu exordiolum, & ipsorum per se quinq; vniuersalium tractationem, totidẽ capitibus; & in ipsorum vniuersalium inter se comparationẽ; vltimo capite in varias ad inuicem cõparationes sub diuisio.

DE INSCRIPTIONE LIBRI.

Porphyrij Phœniceis introductio.

QVæri põt cur sic inscripserit (introductio) tam late patenti vocabulo? nec addiderit cuius rei sit introductio. Responderi potest, vel per Antonomasiã sic inscriptũ fuisse ob isti⁹ libelli excellentiã, vt dicunt Ammonius, & nonnulli eius libri iterpretes; vel quia ad vniuersam Dialecticam atq; adeo ad vniuersam Philosophiã primum aditum patefaciat; vel quia certe ad Chrysaorium scripserat, & subintelligendum erat, ad id quod ille petierat esse introductionem; videlicet, ad prædicamenta, & Arist. Logicam intelligendam.

Inscribitur autem à complurimis præsertim Neotericis, de quinque prædicabilibus, ab alijs de quinque vniuersalibus,

quod in idem ferè recidit: nam illa vniuersalia sunt, quæ prædicantur & dicitur de plurib. & ideo sunt prędicabilia, quia sunt vniuersalia: de qua ea re postea agemus.

Alij vero, qui putant Dialecticam non de rebus, sed de vocibus agere, titulum faciunt iuxta eorum sententiam, de quinq; vocibus. Sed in hoc etiam titulo subaudiendum erit aliquid; nempe de quinque vocibus, s. vniuersalibus, seu prædicabilibus. An vero de rebus, seu de vocibus, vel intentionibus Dialectica differat, supra ostendimus; & diligentius paulo post de ea re disseremus. Omnes autem in hoc titulo absolute conueniunt. s. de quinque vniuersalibus, seu de quinque prædicabilibus nihil aliud addendo: licet vnus putet has esse res, alius esse tantum voces.

Cum sit necessarium Chrysaori, & ad eam quę est apud Aristotelem, Prędicamentorum doctrinam.

Diximus superius, cum quæsiuimus, an Logica sit necessaria; quot modis vox, (necessariũ) accipiatur: quod hic breuiter repetemus. Duobus etenim modis necessarium dicit, vt ait Arist. lib. 5. Met. c. 5. vno modo absolute necessarium: quod. s. non potest vllo modo aliter se habere. Altero modo ex suppositione necessarium, quod posito aliquo alio, ad id necessario consequitur: quamuis in se res sit cõtingens: vt si ignis est, necessario calor erit: at calor ipse, & calorem esse contingens est. Est autẽ rursus hoc ex suppositione necessarium multiplex, pro suppositionum diuersitate ex qbus necessario sequitur, videlicet necessarium ex suppositione causæ alicuius efficientis, formalis, materialis, vel finalis, vel etiam alterius rei cuiusque suppositione, ex quo aliud necessario consequitur. Sed nos, aliis omissis, de necessario ex suppositione finis, quod ad præsentem difficultatem attinet, dicamus. Necessariũ ergo ex fine, seu ad finem est duplex. Alterũ sine quo is finis obtineri non potest: quod dicitur simpliciter necessarium, vel necessarium ad esse rei; vt cibus necessarius est simpliciter ad vitam sustinendam. Alterũ, sine quo non potest cõmode assequi eiusmodi finis; quamuis simpliciter possit. Et hoc dici solet à Pilosophis, necessariũ ad bene esse, vel vtile; vt equus ad iter agendum: nam sine illo iter posset peragi, licet non ita commode: atque ita illud alterũ vocari solet necessarium ad esse rei, hoc ad bene esse: illud simpliciter necessariũ vt res sit: hoc secundum quid necessariũ, vt. s. res bene sit; vel bene fiat.

Deinde aduertẽdum est, posse nos quęrere: vel de hac quinque vniuersaliũ cognitione, an sit necessaria; vel de ipsa Porphyrij tractatione. Igitur tam tractationẽ Porphyrij, quam ipsam per se notitiã vniuersalium, certum est non esse absolute necessariam hominibus: sed ex suppositione duntaxat finis; si velint videlicet dialecticam, præsertim Aristotelis, addiscere, & alias disciplinas. Sed si de necessitate ad finem loquamur; distinguendum erit: ipsa quidem per se cognitio vniuersalium, est necessaria ad eum finem simpliciter: nam tum in prædicamentis Aristoteles ipsorũ frequẽter meminit, Generis, Speciei, Differentiæ, propriorum, & accidẽtium; tum in Topicis, & alijs eius Dialecticæ libris; atque ideo necessarium erit omnino, vel tunc simul addisci, vel antea. Si vero de Porphyrii tractatione loquamur, necessaria quidem non est simpliciter: cum constet alium quemuis authorem de eisdem vniuersalibus disserentem nos posse suscipere. Est tamen vtilis valde, etiam necessaria secundo modo ad bene esse; quod magna dexteritate, & breuitate de eisdẽ egerit. Sed nec etiam ipsa per se cognitio vniuersalium est simpliciter necessaria, vt addiscantur ante ipsa prædicamenta; quandoquidem in ipsis prædicamentis, & aliis libris, cũ occurrerent, addisci possent. Est tamen valde commodum vt prius addiscatur: ne postea in decursu lectionis Aristotelicę studiosi retardentur. Atque ita necessario etiam antea addiscentur ad bene esse, vt melius. s. & facilius addiscant.

Nosse quid sit Genus, quid Differentia, quid Species, Proprium, & quid Accidens.

Seruauit Porphyrius naturæ ordinem in horum nomẽ ratione & tractatione, a prioribus, scilicet secundum naturã ad posteriora profectus: nam prius absolute de ipsis in se vniuersalibus egit: deinde illis con-

constitutis, ea inter se comparauit: prius enim oportet rem esse, deinde ad aliam cõparari & referri: res enim primo est in se, deinde refertur ad aliud. De ipsis vero singulis, similiter naturæ ordinem: vt prius intrinseca, quæ ad essentiam rei attinent, referret: népe Genus, Differẽtiam, & Speciem: deinde extrinseca, quæ extra essentiam sunt rei, Proprium & Accidẽs. Inter extrinseca rursus, prius partes essentiæ, ex quibus essentia tota constituitur, retulit. Nam ex partibus haud dubie totum consurgit, & prius oportet partes adsint, quã totum fiat; quod sine partibus esse non potest. Et in partibus, eam, quæ in potentia prior est, collocauit: scilicet Genus; deinde, quæ illi tanquam actus & perfectio aduenit, Differentiam; ex quibus ambabus tota Speciei essentia consurgit, atque cõponitur; quã tertio proposuit loco. Inter extrinseca quoq; primũ locum Propria, vtpote quæ ex ipsa promanẽt essentia, obtinẽt. Deinde vltimo quæ extrinsecus ex alijs causis contingunt, Accidentia. Tãtillum autem in ipsa tractatione, Naturæ ordinem quem hic proposuit, doctrinæ ordine permutauit. Vt de Specie proxime post Genus ante Differentiam, ꝙ illi esset corrolarium, disputauerit.

Ac præterea idem naturæ ordo ex alia quoque causa cõspicitur: proportione ad rerum naturalium generationem, & eius generationis ordinem, à prima origine vsque ad earum perfectionem. Nam in generatione rei cuiusque naturalis, primum est materia in potẽtia ad formam; deinde in eam ipsa forma inducitur: postea ex materia & forma fit totum compositum: ex composito rursus, ipsius totius essentię ꝓprietates emergunt: vltimo tandem accidentium ornatus omni rei superadditur. Atque ita res naturalis vndequaque tota interius exteriusq; perficitur. Igitur proportione quadam Genus se habet vt materia, Dfia vt forma, Species vt totum cõpositũ: Propria proprijs, & Accidentia accidentib. respõdent. Atq; is ordo est, quẽ Naturæ dicimus, ꝙ à prioribus ad posteriora Natura progrediamur.

Et ad definitionũ assignationem, & omnino ad ea, quę de diuisione, & demonstratione sunt, vtili existente istarum rerum speculatione, compẽdiosam tibi traditionem fecimus.

Vtilis quidem istorũ vniuersalium cognitio est, ad definitiones cõficiendas: fiũt etenim definitiones ex Genere & Differẽtia; & descriptiones fiũt ex Genere & Proprio, vel Genere & Accidentiũ collectione. Ad diuisiones quoq; vtilis est: nã diuisiones quoque fiunt, Generis in Differentias, vel generis in Species, & aliquãdo ẽt per Propria loco Differentiarum: & fiunt quoque subiecti in Accidentia, & Accidẽtis in subiecta, aut Accidentis in Accidentia. Vtilis etiam ad demonstrationes, nã demonstrationis potissimæ medium est definitio ex Genere & Differentia constans: & propria aliqua passio demonstratur de Specie in ipsa demonstratione. Accidentia demum cognoscenda erunt, vt à demonstratione remoueãtur, & quia conferunt plurimum ad rei naturam perfectius cognoscendam.

Sed cur ad hæc vtilẽ dixit Porphyrius horum cognitionem, non etiam necessariam; cum non sit minus necessaria ad hæc, quam ad ipsa Prædicamenta? Facile respõderi potest: vel quia antea vsus fuerat vocabulo necessitatis, noluisse idẽ iterum repetere, ne fastidium generaret, sed in aliud affine vocabulum, vt solent scriptores, mutare voluisse: vel quia vtile interdum pro necessario accipitur: dicitur enim vtile duobus modis: vno modo, pro eo, quod alteri cõducit, sed non est ei omnino necessarium ad esse rei: altero modo, pro eo, quod expetitur propter alterum, (de quo loquitur Aristo. 3. Ethic. cap. 2.) siue autem illud omnino necessarium sit, sicut animali cibus, siue non sit necessarium sicut homini vestis. Aliqui vero distinguunt: aliud, (inquiunt) est dicere vtilem ad definitiones faciendas, & diuisiones, ac demonstrationes, & ad hoc est vtilis tantum, cum sine horum vniuersalium cognitione, nonnulli, vt Geometræ, & Arithmetici definiant, diuidant & demonstrent: Aliud est ad artem & præcepta definiendi, diuidendi, & demonstrandi cognoscenda; nam ad hoc non solum vtilis est, sed necessaria horum vniuersalium cognitio. Id quoque obseruandum erit Porphyriũ non de sua tractatione lo-

qui, sed de ipsorum vniuersalium per se cognitione.

Tentabo breuiter, velut introductionis modo, ea quę ab antiquis dicta sunt aggredi: ab altioribus quidem quæstionibus abstinēs, simpliciores vero mediocriter coniectans.

Hic Porphyrius tractationis suæ modū indicat, & eius aperit institutum; proponitque se sub breuitate, & vt introductionis ratio exigit, quę ab alijs Philosophis dicta sunt, præsertim Peripateticis, allaturū; obscuriores vero & difficiliores quæstiones, vt pote ad naturalem vel Metaphysicum potius spectantes, prætermissurum: & ea se solum dicturum, quæ faciliora, & quæ ad rem potius spectare videantur, & legentium captum non superent, magisq; sint accommodata.

Mox de Generibus & Speciebus, illud, quidem siue subsistant, siue in solis nudis intellectibus posita sint; & siue subsistentia corporalia sint, siue incorporalia: & vtrum separata, an in sensibilibus posita, & circa hæc consistentia, dicere recusabo: altissimum enim est huiusmodi negotium, & aliud maioris egens inquisitionis. Illud vero quemadmodum de his, ac de propositis magis probabiliter antiqui tractauerunt & horum maxime Peripatetici, tibi tunc tentabo monstrare.

Aliquot ex illis difficilioribus quæstionibus, quæ de vniuersalibus fieri poterant, quas se prætermissurum pollicebatur, reijcit. Prima quæstio est, an Genera & Species existant in rerum natura: an vero sit contra, aliquod figmentum mente, & intellectu solum conceptum, vt cum dicimus, animal vel homo, sit ne aliqua res ille homo communis, & illud animal commune; an solum generalis sit quædam sola cognitio cum mente nostra, hominis, inquam in communi, & animalis in communi. Secunda quæstio est. Esto sint in rerum natura illæ res communes, quas Genera & Species vocamus: an sint corporea, an corporis expertia & incorporea. Tertia quęstio. An existant isthæc Genera & Species in ipsismet singularibus rebus indiuiduis, quas sensu percipimus, an vero ab istis rebus indiuiduis sint separata. Has quæstiones, quoniam ad Metaphysicum potius spectant, prętermittit Porphyrius; pollicetur autem se de ijs tantum tractaturum, quæ vtiliores, & Dialecticis magis accommodatæ videbuntur: quæ ab alijs Peripateticis qui sequuti sunt Aristotelem, tractatæ fuerunt. Sed tamen quia mens nostra non ita his auditis conquiescit, & ob rationes quas iam referemus: de istis nonnulla, quantum satis est Dialectico, magna facilitate, & perspicuitate, ac pariter breuitate referamus.

QVÆSTIONES.

In proœmium Porphyrij.

ERit tripartita disputatio. Primo disseremus de vniuersali in communi. Deinde de primis ac secūdis intētionibus qui bus ipsa constant vniuersalia, & alia ad Logicā spectātia. Tertio de huius libri subiecto. Postremo vniuersalium facta diuisione, aggrediemur singulorum in particulari tractationem, hoc ordine qui sequitur.

De vniuersalibus.

Primo. Quid sit vniuersale?

Secundo. Vtrum vniuersalia sint res, an solæ voces vel conceptus?

Tertio. Vtrum vniuersalia sint in rebus distincta ante operationem intellectus?

Quarto. Quomodo respondendum sit quæstionibus de vniuersalibus à Porphyrio factis?

De secundis ac primis intentionibus.

Primo. Quid sit prima & secunda intentio?

Secundo. Quomodo fiat intentio vniuersalis, & aliæ secundæ intentiones; an scilicet per notitiam absolutam per primam tantum abstractionem, an per notitiam comparatiuam?

De

De subiectio huius libri.

Primo. An vniuersale sit huius libri subiectum?

Secundo. An sit genus ad illa prædicabilia, Genus, Speciem, Differentiam, &c.

Tertio. De numero Prædicabiliũ, eorũ ve diuisione; an sint tñ quinque vniuersalia, seu quod in idem redit, quinque tñ Prædicabilia? Sed iam de singulis, eo ordine quo proposita sunt, disseramus.

QVÆSTIO PRIMA.

Quid & quotuplex sit vniuersale.

QVamuis Porphyrius ab istis de Generib. & Speciebus quæstionib. abstinuerit, id nobis vitio dari non dẽt, ꝙ de eis disputationem aliquã habeamus; præsertim qui non ad Aristo. solum Prædicamenta, sed ad totam Logicam & Physicam auditores instituere studemus, quorum vtilitati & in literis progressui nullatenus fieret satis, si quæstiones has, quæ omni doctrinę maxime sunt necessariæ; in Metaphysicam vsque differemus. Cũ nulla commodior offeratur occasio eas eluci dandi, quã hæc pręsens id quod multi insignes Doctores, inter quos Albertus Magnus & Boetius, diligenter præstiterunt. Nec tñ oĩa, quæ in Metaphysica iure dici possunt; sed ea duntaxat, quæ negotio nostro vtiliora fuerint, ac tanta claritate & breuitate, quanta fieri possit, ꝓponemus.

Primo ergo naturæ & doctrinę ordine, ne in ambiguo versetur disputatio, nobis explicandum est, quid vniuersale, & quotuplex. Vniuersale igitur nomen est multiplex. Vno enim modo sumitur cõplexe, altero incomplexe. Vniuersale complexũ est propositio, cuius veritas ex singulariũ multorum per se veritate dependet, vt si dicatur, omnis homo currit, siue sit circa res contingentes, siue circa res necessarias: quomodo vtĩ hoc nomine Arist. 1. Post. c.7.10. Met. c. 1. Vniuersale, inquit, est principii scientiæ. Vniuersale incomplexũ est aliquid vnum simplex ad plura ordinẽ habens, quod multiplex esse potest per ordinem multiplicem, quem vnũ ad plura potest habere. Primo enim potest habere ordinẽ causæ, siue efficiẽtis, siue finalis: quãdo vna causa existens plures & varios hẽt effectus: quo pacto cœli dicitur causæ vniuersales horum inferiorum efficiẽtes: qa hæ omnes res naturales cœlorum virtute producuntur: Deus etiam est oĩum causa vniuersalis efficiens, & finalis, quia omnia ab ipso, vt ab efficiente, & ad ipsum vt ad finem supremum & optimum referuntur, & hoc vniuersale cõiter dici solet in causando. Secũdo dicitur vniuersale, id quod multorum est similitudo: vt imago est in mentè artificis vniuersale, quia multorum artificiatorum exteriorum est similitudo & exemplar, quod ẽt vniuersale in repræsentandò dici solet. Tertio potest aliquid vnũ existens intelligi multorum esse substantiã, quo pacto Auer. falso putabat vnũ esse intellectũ assistẽtem hominib. seu potius Plato, vnicam esse ideam hominibus, ꝗ vna existens oĩbus per se dabat hoib. esse: & hoc vocãt communiter vniuersale in essendo. Quarto est vniuersale in significãdo: quo pacto vna vox vniuoca, seu cognitio vna, multa significat, qualis est aliqua communis. Tandem quinto est vniuersale in prædicãdo. i. id quod de multis diuisim vere affirmatur, vt homo, qui de Petro & Paulo per se prędicatur. De his ergo trib. vltimis est inter Philosophos disputatio, & cõtrouersia. An id, quod de multis vniuoce ꝑdicatur, sit sola vox, vel conceptus; an sit aliqua natura cõis per vocem & conceptum immediatè significata? Quod si natura per vocem & conceptũ significata, An talis natura sit per se separata; an in ipsis rebus habeat esse, de quibus prædicatᷣ? Hoc autẽ vniuersale Arist. 1. Perihermenias. c. 5. sic definit. Vniuersale est id, quod de pluribus prædicari aptũ est: in qua definitione multæ conditiones vniuersalis tacitè assignantur. Primum enim debet esse aliquid vnum in hoc quod dr̃ (id quod) vnum inquam & nomine & rõne. Sic enim Arist. docet lib. 1. Post. c. 8. & c. 20. vbi ait, vniuersale esse vnum quid, non solum nomine, sed etiam ratione: hac ergo particula excluduntur primo complexa, quoniã vt talia, non sunt vnum nomine. Excludũtur etiam æquiuoca, quia non sunt vnum ratione. Analoga vero, quia sunt vnum q̃dem nomine, & conceptu formali, & ita quodammodo vnum ratione, sed inæqualiter participãlia, qualia sunt, vnũ, ens, bonũ, ac similia: ideo ab Arist. quibusdam in

locis vniuersalia, ista; scilicet vnũ, ens, bonum, vocantur: vt 3. Metaph. c. 3. & 4. cum ait, ens & vnum esse maxime vniuersalia. & lib. 4. cap. 2. tot ait esse spẽs vnius, quot sunt species entis: quibusdam vero alijs locis, id negare videtur, vt 4. Metap. c. 2. cum ait, ens & vnum non esse vniuersalia, & eadem in oĩbus, & 1. Ethic. cap. 6. ait, bonum æque ac ens, non esse quicquam vniuersale ac vnum: quia in omnibus Prædicamentis reperiantur: sunt enim vniuersalia, analoga, & transcendentia, nõ vniuersalia vniuoca, quæ sint vere Genera aut Species. Oportet ergo proprie vniuersale sit vnũ, s. incomplexum & vniuocum, quod indicauit Aristo. cũ in eius definitione posuit particulã, illam (id, quod) Deinde in secũda particula cum dicit (prædicatur) intellige, affirmatur de pluribus. s. diuisim; ita, vt illa multitudinem habeant in illo nomine; quo pacto, hic, Deus non est terminus vniuersalis: quia licet tribus personis cõueniat, non tñ s͂m illum recipiunt multitudinem, cum non sint plures Dij. Præterea intellige in prædicatione propria & directa, qua superius de inferiori, vel Accidens de subiecto prædicatur. Notandum etiam est Arist. non definisse vniuersale ꝑ actum prædicãdi, sed per aptitudinẽ: quia non est necesse, vt actu prædicetur, vt sit vniuersale, sed sit aptum de pluribus prædicari. Vniuersale ergo debet esse incõplexum, vniuocum, prædicatum directum de pluribus in illo diuisim multitudinem habentibus. Alteram definitionem vniuersalis attulit Arist. lib. 7. Metap. c. 13. quæ est huiusmodi. Vniuersale est, quod aptũ est, vt in pluribus insit: quæ quidem ab altera in eo differt, ꝙ hæc per causam, illa traditur per effectum. Causa. n. cur aliquid vere possit de multis affirmari, ideo est, qa illud re ipsa est in multis: alioquin nõ posset vere de illis affirmari, si in eis nõ esset: nam quia Petrus est homo, & in eo est natura humana; ideo vere homo de Petro affirmatur: & quia albedo est in subiecto, & in re ipsa est album; ideo de illo albũ dicitur: ab eo etenim quod res est, vel nõ est, oratio dicit vera vel falsa, vt recte ait idem Arist. Cum autem hæc definitio ab altera definitione solo verbo, insit, differat; intelligendũ est verbũ insit. i. quod vere rei ipsi conueniat: id autem siue intrinsece & secundum essentiam cõueniat, vt esse hominem, vel rõnale: siue extrinsece & extra essentiam, vt Propria & Accidẽtia reb. ipsis conueniunt. Atque ita cum illo effectu ꝓdicationis primæ definitionis reciprocabitur. Nam cum sic insit pluribus, de plurib. vtique vere prædicabitur, vere plurib. inerit. De hoc aũt vniuersali, an sit res aliqua à parte rei existens, an solæ sint voces vel cõceptus, vel quid aliud, iam videndũ est.

QVAESTIO SECVNDA.

Vtrum vniuersalia sint res, an solę sint voces, vel conceptus.

Titulus ipse quæstionis, ex dictis satis est perspicuus, vt nulla alia indigeat explicatione. De isto nanque vniuersali in prædicando, quod iam definiuimus, quæritur, num sit in rebus, an in sola tñ mente & cogitatione & quidem initio, hoc primo notandum est, negari nõ posse, esse aliquas voces communes & vniuersales, & esse conceptus quoq; formales mentis cões & vniuersales. Sed quæstio in hoc versat, an etiam in rebus ipsis sint vniuersalia, an vero tantum sint voces, vel conceptus.

Fuerunt igitur in hac re tres Philosophorum opiniones, duæ extremæ, & una quasi media.

Igitur vna fuit sententia Nominalium, quã tradit Ochan suę Logicę. c. 14. & aliorũ qui illũ sequuti sunt, Vniuersale in ꝑdicando esse idem cum vniuersali in significando: ita vt non sit aliqua natura cõis, ꝗ de multis prædicetur: sed solum esse vocẽ cõem significantem plura, ꝗ aliquã inter se habent similitudinẽ. Sic ẽt Buridanus in principio Prædicabiliũ, inquit: Vniuersale est terminus cõis, cui ex mõ suæ significationis non repugnat prædicari de multis vniuoce & diuisim: & alij pleriq; istius sũt sñiæ, qui iõ Nominales vocantur: ꝙ tũ hæc, tum alia multa tribuant nominibus. *Prima opin.*

Hęc opinio probatur. 1. Arist. 1. de anima. c. 1. inquit vniuersale nihil est, aut posterius est: quod idem videtur esse, ac si dicatur, nihil esse vniuersale, nisi vocem, aut conceptum in repræsentando, vel significando, quod vniuersale posterius est: cum res sint priores vocibus & cõceptib. Item idem Arist. in Prædicamentis cap. de substantia, ait, secundas substantias hoc est vniuer-

vniuersales significare quale quid: & hoc rebus non conuenit, sed nominibus.

Præterea. Quicquid est in Mundo, est singulare, vt experientia patet, ergo nullum est vniuersale.

Tertio. Si aliqua esset natura vniuersalis, vel haberet principium, vel à nullo esset, hoc fieri non potest, omnia.n.per Deũ principium habent: quod si habet principium, ergo per aliquam actionem incepit esse; ergo est singularis, & non vniuersalis: actio.n.singularis est. 1.Met.c.1.

Secunda opin. In opposita sñia fuit Plato, vt tradit sæpissime Arist. hic.n.singulas substãtiæ species posuit naturas separatas quasdã per se existẽtes, cõmunes & vniuersales, quarum participatione res cõstaient singulares: & has ingenerabiles, & incorruptibiles posuit, Ideasq; vocauit. Huiꝰ placiti Aris. 7.Met.à tex.17.vsq; ad 32.inclusiue, recitat duo motiua, & vtrunq; impugnat. Primo.n.Plato motus est ad ponẽda ista vniuersalia separata pp sciam: scia.n.est vniuersalium, & necessariorum, ergo p similia oportet cõstituere vniuersalia, quorũ sint scientiæ, & definitiones. Sedò pp generationes; cũ multoties videamus ignẽ à nõ igne, & alia à nõ similibus produci: qđ ostendit esse aliquã causam vniuersalẽ similẽ, à qua producunt per sui cõicationẽ.

Aliqui Platonem interpretantes, asserũt hoc ei Arist impossiisse: inter quos est Aug.lib.83.q.46. dicit Platonẽ per Ideas intellexisse rõnes & imagines existẽtes in mente diuina, idem cum sua essentia, per quas oĩa produxit: quod idẽ interpretatur Seneca lib.8.Epi.66. Deus, inquit, in se rerũ exẽpla habet, quas Plato Ideas vocat. Sed quicquid de hoc sit, quod parum ad phs conducit negocium, illa sñia sic secundum Arist. exposita, est falsa, & impossibilis. Quod primo patet. Nulla qdditas est separata ab eo, cuius est quidditas & natura: sed illa natura est quidditas singulariũ. ergo nõ est ab eis separata. Præterea. Nullus singularis homo potest esse cõis omnib. hominibus, nã singulare est, quod de pluribus dici, aut prædicari non põt: sed illa Idea hominis, sic p se separata ab alijs hominibus, qui intereũt, & corrũpuntur, esset quoddam singulare ab alijs realiter distinctum, ergo illis cõis esse non posset. Tertio. Præterea, quod ab altero realiter distinctũ est, de illo prædicari, aut dici non potest, nec esse idem cũ altero: immo hoc implicaret contradictionem, esse distinctũ realiter ab aliquo, & esse idem realiter cũ illo. Sed illa Idea hominis, si esset separata ab indiuiduis, per se existens, & per se subsistens, esset realiter distincta à quolibet alio hoĩe particulari, & singulari: ergo de illo dici, aut idẽ ei esse nequiret. Quarto rursus, hæc vera est prædicatio, Petrus est hõ: ista esset falsa, Petrus est illa Idea: igitur homo in communi non est illa Idea separata; neq; id significatur per vocẽ hãc, homo, sed aliud quid. quod vere conuenit Petro, & est in Petro, & quod de vno particulari, & in vno exemplo hominis dicimus, de omnibus eadem ratione accipiendum est. Quinto, amplius magis intrinseca sunt vnicuiq; rei, quæ ad eius essentiã attinent, q̃ eius rei accidentia: sed accidentia rei hærent in ipsamet re, ergo multo magis ipsa natura communis. s. Genera, & Species, quæ sunt rei ipsius essentia. Multis posset hæc sententia redargui: q̃ omittantur in locum proprium.

Tertia opinio. Fuit ergo tertia sententia quasi media inter vtranq; Diui Thomæ, Alberti Magni, Scoti, & Realium omnium, Et sine dubio Aristot. Vniuersale in prædicando, nõ solam esse vocem vel conceptum: sed naturã communem per vocem immediate, vel conceptum significatam; quia non est tantum realiter à singularibus separata, sicut aiebat Plato, sed in ipsis singularibus: quo autem modo, postea declarabimus. Hæc sententia probatur, Primo. Sũt multæ propositiones, in quibus p̃dicatum nec vocibus, nec singularibus potest conuenire, ergo est natura vniuersalis. Antecedẽs patet: si dicatur, homo est præstantissima spẽs aĩalium: prima definitio hoĩs est aĩal rõnale: sonus est obiectũ auditus; in his clarum est, prædicata nõ voci, sed naturę cõi p vocẽ significatę cõuenire. Secundo. Scia est de rebus, & non singularibus, ergo vniuersalibus. Maior est Aristo.4.Meta.c.1.& minor ipsius 7.Met.c.15. Prǽterea, ex Aristo.7.Met.c.13. Item vniuersale est in illis qe quibus prædicari aptũ est; sed vox non inest, ergo aliqua natura est in eis communis. Ista sententia est vera, & à probatissimis authoribus Græcis, Latinis, Arabibꝰ, recepta. Propterea positis aliquot funda-

men-

mentis, aliquibus etiam conclusionib. explicanda erit diligentius. Quarto rursus Idem ex Arist. testimonijs plane conuincitur, vt lib. 1. Periher. c. 5. rerum, ait, quasdã esse singulares, quasdã vniuersales quo nihil apertius dici posse videtur, aduersus Nominales: & primo lib. Post. c. 2. ait vniuersalia esse notiora singularibus: itẽ vniuersale intellectu, singulare sensu cognosci posse. Et c. 7. nec definitionem. nec demonstrationem esse de singularibus, & vniuersalia esse perpetua, quæ omnia uocib. conuenire non possunt. Ac præterea quoties Arist. disputat contra Platonẽ. vt li. 7. Met. c. 13. & plerisq; alijs locis, non eũ reprehendit, q vniuersales res posuerit. sed quasi supponendo, q essent res aliquæ, reprehendit, q à rebus separata vniuersalia, quas Ideas vocabat, posuerit, & non potius in ipsis rebus.

Primum fundam. Sit igitur primum fundamẽtum. Quęcunque res Mundi adinuicem conueniũt, & adinuicem differunt: vt patet, si vniuersè considerentur. Petrus & Paulus vterq; est homo, licèt particalariter differant: similiter, planta, & animal, vtrunq; viuens: intellectus autem noster quandoque percipit id, in quo multa cõueniũt, & sine differentia; & tunc illud in quo multa conueniunt, nude consideratum, dicitur vniuersale. Vnde vniuersalia secũdum Arist. sunt collecta ex particularibus in intellectu, q accipit inter ea conuenientiam, & eam facit intentionem vnam. Plato ponebat vniuersalia extra animam existentia.

Secundũ fundam. Sit secundum fundamentum, quo natura abstractionis per quam vniuersale fit, manifestatur. Omnis nostra potentia cognoscitiua tam sensitiua, q̃ intellectiua limitata est, & finita: ita vt vnum possit percipere, non aliud, verbi gratia, visus videt colorem, non odorem: gustus sentit saporem, sed non sonum: intellectus cognoscit primo communia, non singularia, inuenitur autem hoc passim in rebus, vt multæ res diuersæ sint, & coniunctæ sint: vt in pomo simul sunt substantia ipsius, color, odor, sapor, quantitas, humiditas, quæ omnia, clarum est, esse inter se longe diuersa: ex his duobus fit, vt quando aliquid huiusmodi nostræ potentiæ cognoscitiuæ limitatæ, cognoscendum proponitur, ipsa tantum percipiat, quod suum est cognoscere: omittat autem alia, quæ sua non sunt: v. g. visui proposito pomo, uisus ex omnib. his, quæ sunt in pomo, non percipit nisi colorẽ proprie; non odorẽ: gustus saporem, sed non colorem. Istæ cognitiones si considerent ratione eius quod per illas cognoscimus, dicuntur sensationes, si fuerint sensus: intellectiones, si fuerint intellectus: at si eædẽ considerentur quatenus suũ obiectũ percipiunt, ut multa alia quæ ibi erãt, maneant incognita, dicũtur abstractiones: abstractio. n. non aliud est, q̃ cognitio unius, non cognitis his, quibuscum coniuncta erant: nec oportet existimare, q ibi fiat aliqua separatio realis: non. n. mutatur color pomi, per hoc q à pomi qualitatibus alijs cognoscatur seiunctus: sed dicitur abstractio similitudine quadam ad abstractionẽ, quæ in rebus fit, isto modo etiam intellectu abstrahimus: dũ vnum absq; alio coniũcto intelligimus, licet multum sit inter sensum, & intellectum discriminis à nobis modo prætermittendum. Vnum tñ adnotandũ est, q sensus rẽ cognoscit unã absq; alijs, non tñ componit affirmando, aut negando, ut uisus uidet colorẽ absq; odore pomi, nõ tñ affirmat uel iudicat, color nõ est cum odore, atq; ideo qui colorẽ solũ percipit, nõ decipitur, aut habet falsitatẽ, quia falsum & uerum in iudicio solo cõponente consistunt: ita intellectus aliqñ intelligit rem unam absq; alia, nõ tñ componit, & diuidit; ut qñ simplici cognitione cognoscit hominem nõ cognitis eius accidẽtibus, & ista dicitur abstractio pręcipua, in hac nõ est deceptio, ut docet Boet. hoc procemio, & Arist. 2. Phys. c. 2. abstrahentiũ inquit, non est mẽdacium: & Auer. 12. Met. com. 39. intellectus, inquit, noster natus est adunata in esse, diuidere in ea, ex quib. componuntur: licet non diuidantur in esse. Aliam tñ præter hanc propriã habet intellectus abstractionẽ, qua composita unũ ab alio diuidit, ut qñ iudicat, homo nõ est coloratus, & hæc dicitur abstractio negatiua, in qua potest esse uerum, & falsum. Nec de ista in pñti loquimur, sed de simplici in qua error & falsum non est, q̃uis aliter quam sint res p talẽ abstractionẽ intelligantur, sicut in sensu nõ est falsum.

Tertium fundam. Sit tertium fundamentum. Triplex est potentia in nobis per quã cognoscimus: sensitiua exterior, idest uisus, auditus, &

reli-

reliqui sensus exteriores. Sensitiua interior, scilicet imaginatiua, per quam absentia imaginamur. Tertia intellectus, quo rerũ naturas cognoscimus. Vnaquęque aũt harum potentiarum non percipit suũ obiectũ, nisi prius recepta similitudine illius, quæ vocatur species: hæc autem similitudo non repręsentat aliud, q̃ quod à tali potẽtia percipi potest. verbi g. Species pomi quam visus recipit, repræsentat visui colorem pomi cum figura & loco & præsentialitate. At species quã recipit gustus, repręsentat saporé in corpore illo præsenti, nõ aũt coloré. Vnde potentię cognoscunt id, quod per talé speciem repræsentatur: & cũ in specie repræsentetur vnum, non aliud, dicuntur potentiæ abstrahere, quando cognoscunt, sed prior abstractio est in specie repræsentante vnũ, non aũt aliud: ista aũt species non eodem modo fit, nec eodé modo repræsentat i his potẽtijs: sed in sensu exteriori pducitur ab obiecto exteriori: v.g. in oculo, à re colore affecta: in odoratũ, à re odorifera: at in sensu interiori ab ista specie recepta in sensu exteriori pducitur alia similis in interiori, quæ idé obiectũ repręsentet, & talis species dicitũ phantasma: at ex isto phantasmate virtute quadam animæ, quæ dicitur intellectus agens, producitur alia species, quæ recipitur in intellectu, qui vocatur possibilis: & iste per talé speciem intelligit ré in ea repræsentatã. Istæ species non eodé modo repręsentant, ppterea non est eadé abstractio in sensibus, & in intellectu: in sensu n. exteriori repręsentat rem rõne alicuius qualitatis, scilicet coloris, vel saporis, vel odoris: tamen repræsentat rem cũ loco, & figura, & rem præsenté: propterea sensus exterior per illam cognoscens, abstrahit ab his, quæ in ea non repręsentantur, cum autem repræsentet rem præsenté, sensus exterior nõ abstrahit à pręsentia rei: at species sensus interioris abstrahit à pręsentia, quia non repræsentat rem præsentem, & actu existentem: vnde absentiã, & præterita sensu interiori imaginamur, non autem sensu exteriori percipimus: at species intellectus repręsentat ré nõ repræsentata singularitate cum qua erat: verbi gratia, phantasma repræsentabat hunc hominé; at species intellectus repræsentat hoĩem; vt sicut species coloris repręsentat oculo colorem, non saporem, ita species intellectus repræsentat naturam, non autem singularitaté, per quam erat singularis: quia repræsentat naturam, non repræsentando locum, aut figuram, aut colorem, quæ repræsentabat phãtasma: & cum talis natura in specie repræsentetur, nõ repræsentatis alijs omnibus; ita intelligitur. Et talis abstractio dicitur à singularibus: ex quo fit, vt illa natura fiat vniuersalis: non quòd in se sit vniuersalis, sed q̃ ab intellectu cognoscatur tanquam vniuersaliter, dũ cognoscitur separata à singularibus: & hoc est, quod dicitur, vniuersale fit per abstractionem intellectus, vel per abstractioné speciei à phãtasmatibus: sicut color dicitũ separatus ab odore, non q̃ ita sit, sed quòd videatur non viso odore: ita fit natura vniuersalis, non q̃ fit, sed q̃ intelligitur, non cognitis singularibus, & inde dicitur esse vniuersale per intellectum.

Sit Quartum fundamentum. Vniuersale duo habet in se, materiale, scilicet, & formale: vt enim album pro materiali dicit corpus, at pro formali dicit albedinẽ: ita vniuersale in materiali significat naturam illam, scilicet hominem & leonem; in formali vero ordinem ad plura. Ista vero natura in ipsis singularibus est; scilicet homo, in Petro, Ioanne, Cæsare, nec reperitur vna omnibus cõis: at quando talis natura separata intelligitur, iam est communis, & vniuersalis: & per talé intellectioné, cõmunitatem, & vniuersalitaté acquirit ab extrinseco: propterea fit ab intellectu vniuersale, nõ quòd fiat natura & materiale vniuersalis, illud. n. in rebus est, tamen nunquam acquirit vniuersalitatem quousque talis natura per intellectũ abstrahitur. i. intelligitur, non intellectis differentiis singularibus: propter qđ Auer. 1. de anima cpm. 8. intellectus, inquit, facit vniuersalitatem in rebus, nec propterea existimandum est istã vniuersalitaté esse in rebus ipsis intrinsecam, sed est relatio & proprietas quædam extrinseca, consurgens ex hoc, q̃ intellectus cognoscit rem, non cognitis singularibus differentijs, quę proprietas habet solum esse per intellectus considerationem, & propterea dicitur ens rationis, vt inferius dicemus. *Quartũ fundam.*

Ex his fundamentis, colligitur prima conclusio, Vniuersalia pro materiali, qđ funda- *1. Concl.*

fundamentum dicitur, sunt in rebus, scilicet naturæ ipsæ factæ singulares.

2. *Concl.* Secunda conclusio. Tales naturæ dicuntur vniuersales per intellectum considerantem illas non consideratis singularibus.

3. *Concl.* Tertia conclusio. Vniuersalitas consurgit rei ab extrinseco, ex tali intellectus abstractione.

4. *Concl.* Quarta cõclusio. Talis vniuersalitas est quidã respectus, & relatio, qua natura intellecta abstracta ad plura inferiora refertur, de quibus prædicari potest.

5. *Concl.* Vltima conclusio. Tunc res primo dicitur vniuersalis, quando in specie intellectus repræsentatur non repñtatis singularibus; secundo autem quãdo cognoscitur nõ cognitis ẽt eisdem singularib. Per hæc patet solutiõ ad argumenta Nominaliũ.

Ad primum. Ad primum respon. sensum Aristotel. hunc esse: nullam esse naturam communem & vniuersalem separatam: ꝗ si est, posterius est, idest per intellectum abstrahentem illam à singularibus præexistentibus. Ad aliud testimonium Arist. ex lib. Prædicam. respondetur: omnia ferè quæ in Prædicamentis tractat, esse de rebus ipsis vt constat, & in eodem capite differuit de ipsa substantia reali. Sensus ergo fuit Arist. secundas substantias, idest nomina secundarũ substantiarũ significare quale quid; primas vero substantias, idest nomina primarum substantiarum significare hoc aliquid; sed res ipsas esse primas substantias, & in eis esse secundas substantias.

Ad secũdum. Ad secundum respondetur, concedendo, nihil esse in reb. ipsis secundum se vniuersale separatum; tamen per considerationem fiunt naturæ vniuersales.

Ad tertium. Ad tertiũ etiam est facilis solutio: actiones enim sunt rerũ per se existentium, hæ aũt omnes sunt singulares: at vniuersale in reb. nullum per se existit, sed sunt ipsa singularia solum intellectu vniuersaliter res appræhẽduntur, & horum nulla est generatio, sed vt in singularibus sunt.

Nec argumentum Platonis quicquam valet: nam licèt corrumpatur iste, vel ille homo, iste vel ille equus, semper tñ manet equus, qui idem est in hoc & in illo. Semper etiam manent propositiones, homo est animal rationale, equus est hinnibilis, quod sufficit ad scientiam. Similiter nec secundum valet, quia vnumquodque producitur à suo simili, vel formali, vel in virtute: sed de hoc alibi dicendum.

Possunt autẽ omnes opiniones ex parte quadam cõciliari si dicamus esse vniuersalia quædam in voce, uidelicet uoces specificas, & genericas, &c. immo etiã in scripto simili mõ, & esse ẽr uniuersalia in mẽte, cõceptus, uidelicet intellectus formales, specificos, & genericos, &c. quæ pñt dici vniuersalia formalia. Esse præterea uniuersalia in rebus, rerum uidelicet ipsarum genera & species realia, &c. quæ possunt dici uniuersalia obiectiua, quia sunt ipsarũ cognitionum uniuersalium, obiecta: nam profectò uoces ipsæ, in uoce prædicantur de pluribus, & subijciuntur: & conceptus in mente prædicantur & subijciunt: & res ipsæ per conceptus subijciuntur, & prædicantur. Demum esse quoq; separata à rebus alia vniuersalia. s. ideas in Deo ipso; uidelicet, & mẽte diuina, ut aliq Plat. interpretantũ, atq; ita oĩa conuenirent ueritati.

QVAESTIO III.

Vtrum vniuersalia sint in rebus distincta, ante intellectus operationem.

HVic quæstioni partim uidetur satisfactum ex præcedẽti: quãuis illic solum intẽdimus præcipue ostẽdere, uniuersale non esse realiter separatum à singularibus: hic uero disputatur; constituto iam, quòd uniuersale non sit realiter extra singularia. s. sola intellectus operatione, qđ omnes Peripatetici admittũt. Dubitatur, an sit in singularibus aliqua natura, quæ secundum se sit uniuersalis, & non ex operatione intellectus? Pro cuius adhuc maiori explicatione est aduertendum: quòd aliqua rei natura, puta hominis, leonis, aut ignis, põt tripliciter considerari. Vno mõ, ut in singularibus, & indiuiduis est cõtracta, & determinata singularibus differentijs. Altero modo, ut repræsentatur in specie intelligibili, siue ut cognoscitur ab intellectu denudata à talib. differẽtijs. Tertio modo potest secundum se, & suam substantiam considerari. Quam triplicem cõsiderationem expressit Auic. suæ Logicæ c. 1. Si primo modo consideretur: non dubiũ est quin sit singularis, homo enim eum

cum differentia singulari est Petrus aut Ioannes, aut aliud indiuiduũ: at si conside retur vt est in intellectu cognita, aut repræsentata nõ dubiũ, quin sit vniuersalis, & habeat quandam relationem & ordinẽ ad multa, quæ relatio dicitur vniuersalis. Natura itaque primo modo dicitur vniuersalis in potẽtia remota; natura secũdo modo est vniuersalis actu separata iã per intellectũ ab indiuiduis: at si consideretur tertio modo; est difficultas, an talis natura secũdum se sit vniuersalis, idest habeat aptitudinem, vt participetur à pluribus, quod vocant aliqui vniuersale obiectiuũ, seu in potentia propinqua.

Prima opin. Scotus 7. Metaph. q. 18. & 2. sen. d. 3. q. 1. quem sequitur Paulus Venetus quæst. de vniuersalibus, item ante hos Albertus lib. 1. dict. tract. vlt. cap. 3. dicit esse hãc opinionem realium: asserunt, quod natura rei, si secundum se consideretur, habet aptitudinem quandam, vt ei nõ repugnet à multis participari: verbi gratia natura hominis, quæ est in Petro, vt natura hominis est apta, vt sit in Ioanne, Paulo, & quouis simili: ac proinde est vniuersalis, quamuis nõ actu, quousque per intellectum separetur à singularibus: vnde duas vnitates ponit in rebus ante operationem intellectus: vnitatem numericam, quã habet natura per hoc, quod contrahitur ab indiuiduali differentia: & aliam specificam, seu genericam, secundum quam natura in se, & sua substantia considerata vna est specie, vel genere. Huius sententiæ est primũ argumentum.

Obiectum præcedit actum potentiæ, sed vniuersale est obiectum intellectus, ergo præcedit operationem intellectus, ergo vniuersale est antequàm intellectus operatio fit. Maior patet, color enim prior est visione, & sonus auditione. minor vero est Arist. 1. Physi. 50. in fi.

Item. Secundo natura humana secundum se est indifferens ad plura, non magis vt sit Petrus, quam Ioannes, ergo secundũ se est apta vt sit in pluribus.

Preterea Tertiò, Seclusa operatione intellectus, istæ omnes propositiones sunt veræ, Petrus est homo, Ioannes est homo, Cæsar est homo, ergo seclusa operatione intellectus est aliqua vna natura in eis cõmunis, quæ de ipsis prædicetur.

Præterea Quarto. Natura secundũ se sumpta est ens, ergo est vna. Nõ numero. quia secundum se non est singularis ergo specie, ergo illa natura secũdum se est cõmunis. Prior cõsequentia patet, quia ens & vnum se mutuo sequũtur. 4. Meta. c. 2.

Secunda opin. Opposita sentẽtia est S. Thomæ in opusculo de ente & essentia. cap. 4. & aliorũ, qui eum sequuntur: cuius placitum hoc est. Natura quælibet secundũ se sumpta, nec est vna numero, nec specie, nec vniuersalis, aut particularis, sed ei conueniunt sua prædicata essentialia, s. genus, differentia, & proprium: accidit ei, quòd sit vna numero, quatenus est in hoc, vel illo indiuiduo: similiter accidit, quod sit vniuersalis, quatenus per intellectum consideratur abstracte: v. g. homo s͂m se solum habet, quod sit substãtia viuens, animal rõnale, visibile, & cætera essentialia: vt aũt est i Petro, est vnus numero, & particularis, vt per intellectũ solitarie consideratur, est vnus specie, & vniuersalis. Ista vr̃ expressa sentẽtia Auic. 5. Met c. 5. Equinitas, inquit. i. natura equi secũdum se, est t͂m equinitas, nec vna, nec plures, nec vniuersalis, nec particularis.

Hæc opinio probatur. Si natura aliqua puta hominis, secundũ se est vniuersalis, ergo nullo pacto posset fieri particularis, sed natura hominis in Petro est particularis, ergo secundum se non est vniuersalis. Consequentia est certa: & minor patet. Maior probatur, quia cui vnum oppositũ per se competit, alterum oppositum competere nequit: at vniuersale & singulare opponuntur. Secundo. quod per se cõpetit naturæ, prædicatur de illis, quibus talis natura competit: Si natura hominis per se est vniuersalis, ergo Petrus, qui est homo, erit vniuersalis, quod absurdum est.

Primum fundam. Circa huius quæstionis dissolutionẽ sit primum fundamentũ. Tripliciter aliquid dr̃ esse in intellectu; vno modo subiectiue, scilicet ea, quæ insunt, vt accidẽs in suo subiecto: quo pacto scientiæ & species intelligibiles, & conceptus dicuntur esse in intellectu, quia ei insunt sicut albedo corpori: altero modo aliqđ dr̃ esse in intellectu, sicut effectus in causa, nimirum quia intellectus est causa eorum: quo pacto dicitur, domus est in mẽte artificis, quia mens artificis est prima cã domus: sed iste modus est extrinsecus, quia domus facienda secun-

secundum suum esse non est in ipso intellectu subiectiue. Tertio modo aliquid dr esse intellectu obiectiue, illud.s. quod ab intellectu cognoscitur: quo pacto omnia, que intellectus cognoscit, dñr esse obiectiue in intellectu: non ꝙ ipsi inhæreant; sed ꝙ per ipsius operationem intelligant: vnde res, quæ est extra intellectũ, qñ cognoscitur, dicitur esse obiectiue in intellectu. Horum igitur, quæ obiectiue sunt in intellectu, quædam habent esse in se, licèt nõ eo modo, quo intelliguntur: vt homo, animal, albedo, habent esse obiectiue in intellectu & in se, quamuis nõ sint separata sicut intelliguntur: quædam non habẽt aliud esse in se, quam cognosci, & ista dicuntur habere solum esse obiectiue in intellectu: sicut Chimera, & ea quę nõ sunt, quando à nobis cognoscuntur horum vero quæ obiectiue tãtum habent esse in intellectu, quædam sunt obiectiue directe: nempe ea, quæ per talem intellectus operationem cognoscuntur, vt Chimera, Antechristus: quædam habent esse obiectiue indirecte & consequenter, scilicet illa quę non sunt nisi aliqua existente operatione intellectus, licèt nõ per illam eandem cognoscantur, sed consequuntur ad rẽ ipsam cognitam obiectiue existentem in intellectu: vt quando intellectus cognoscit hominem, resultat quædam relatio vniuersalitatis hominis intellecti in communi, quæ non habet esse, nisi solum obiectiue in intellectu: tamen indirecte; quia quãdo ego hominem considero, non considero tunc eius vniuersalitatem: hoc igitur est discriminis inter naturam rei, & eius vniuersalitatem: ꝙ natura est in rebus, & etiam obiectiuè in intellectu: at vniuersalitas non est, nisi obiectiue in intellectu. Præterea, natura est obiectiue directe, vniuersalitas autẽ indirecte.

Sit secundum fundamẽtum. Vt aliqua natura sit vniuersalis, duo necessaria sunt: alterũ vt sit vna, si enim essent multę naturę, nihil esset, ꝙ à multis participaretur, quoniam vnum participaret vno, aliud alio: & hoc significat Aristoteles dum dicit esse vnum potentia multa: hoc tamen non sufficit, sed est necessaria aptitudo, vt possit pluribus inesse: quod docuit 7. Meta.c.13. Vniuersale est aptum esse in pluribus: ita vnitas cum aptitudine, vocatur vnitas specifica, seu generica, seu vnitas vniuersalis, id fit hoc pacto: si non reperiat in rebus natura cum tali vnitate, nõ est ea rõne vniuersale in rebus: natura.n.q̃libet est singularis, nec fit vna cõis, nisi quando ab omnibus separatur, & in intellectu repræsentatur, & cognoscitur: tunc.n. habet esse quoddã cõceante intellectus aũt operationem, natura ex se vna est, sicut quælibet res est vna transcendentali vnitate tãtum; re non est distincta ab vnitate indiuidui nisi interueniẽte intellectus operatione, per quã consideratur natura non consideratis singularibus, & tũc talis vnitas est cõis, & natura dr vniuersalis, & hęc est opinio S.Thom.q̃ magis Peripatetica est nec argumenta Scoti aliquid probant.

Ad primum distinguitur consequens: vniuersale.n.est obiectum intellectus possibilis, & intelligentis, & huius operationẽ præcedit vniuersale: quia, vt diximus, vniuersale statim est, ac repræsentatur in specie intelligibili, quæ prior est ipsa intellectione: si vero argumentum probet, ꝙ vniuersale est ante intellectus agẽtis operationem, per quam abstrahitur spẽs vel genus, falsum est: nam intellectus agens est potentia actiua, & obiectum potẽtiæ actiuæ nõ præcedit eius operationem, sed per eam fit: antea vero solum erant res ipsæ indiuiduæ, hic homo, & ille homo, illæ scilicet naturæ factæ singulares, & determinatæ, & contractæ differentiis indiuiduantibus, ex quib. intellectus abstrahit species illas intelligibiles repñtantes vniuersale.

Ad secundum negatur consequẽtia, natura enim vt fit vniuersalis; dẽt esse abstra, vt sit in pluribus: at secũdum se nec est ipta, nec inepta: sicut homo ex natura sua neque est albus, nec non albus: sed natura, si per intellectũ cõsideretur, est apta vna ad plura, in rebus verò est singularis: & est magna fallacia argumenti in reduplicatiuis: argumentari à negatiua ad affirmatiuam, vt homo secundum se non est albus, ergo secundum se est non albus.

Ad tertium. Illæ omnes propositiones sunt veræ, quia natura humana est in omnibus indiuiduis, licet in vnoquoque sit vna numero facta: quòd si est unum prædicatum, id fit, quia per intellectum abstrahitur: prædicatio enim non fit, nisi interueniente intellectus opera.

Ad

Ad 4. Ad quartum. Est facilis solutio. Natura enim secundum se est vna; sed ista vnitas non est communis, sed ea quæ vnū quodque in se ipso consideratum, est vnum.

QVÆSTIO IIII.

Quomodo respondendum sit quæstionibus à Porphyrio factis.

EX his, quæ in hac quæstione & præcedenti dicta sunt, possumus quæstiones à Porphyrio positas soluere.

Ad primam enim dicimus vniuersalia non subsistere per se extra intellectū; nec similiter esse quid ab intellectu fictū: sed sunt naturæ existentes in rebus, separatæ tantum à singularibus per intellectum, & hoc significat Aristoteles cū dicit vniuersalia non esse substantias, id est non subsistere per se. 3. Met. tex. 20. & lib. 7. tex. 45. & lib. 13. c. 10. subsistunt enim in singularibus, quæ si fuerint substantiæ, & vniuersalia ad substātiam pertinent, vt homo, leo, animal: si accidens, ipsa sunt accidentia, vt albedo, color, quantitas.

Ad secundam quæstionem Respon. corpus aliquando sumi pro trina dimēsione, scilicet latitudine, longitudine, & profunditate; incorporeum autem pro eo quod quantitas non est. Altero modo pro substantia indiuidua corporea habēte hāc dimensionē, s. ligno hoc, vel illo, Petro, Ioāne. Tertio modo pro cōposito ex materia & forma. Vniuersalia non sunt corporea, primo & scdo modo accepta, q̄a nec sunt quantitates, nec substantiæ indiuiduæ: at vero tertio modo: essent quædam corporea, scilicet illa, quæ haberēt materiam, vt homo, & animal, & leo; quædā alia essent incorporea, quæ scilicet non habent materiam, vt angelus & spiritus alia, s. Deus.

Ad tertium Respō. Vniuersalia ista corporea non esse separata à sensibilibus singularibus, sed solum per intellectus operationem intelligentis naturā, non cognitis singularibus differentijs. Ex dictis intelligimus, quæ soleant à Philosophis appellari vniuersalia ante multa, in multis, & post multa: vniuersalia, si quidē ante multa, si quę essent, illa essent ideæ Platon. in multis, sunt res ipsæ, seu rerum naturæ in ipsis rebus existentes, vt ait Aristot. Vniuersale vero post multa est ipsa vniuersalitatis rō per intellectum facta: ac de his hactenus:

De primis & secundis intentionibus.

QVÆSTIO I.

Quid sit prima & secunda intentio.

CVm frequenter in hac materia, & in reliquis mentio fiat primæ, & secundæ intentionis, vtile erit, si, quid sint, & in quo inter se differāt, semel dixerimus. Intētio igit in vniuersum, si vim nominis spectemus, nihil aliud est, quam actus mentis nostræ, quo in aliquid tendit, atq; inde dicta intentio, q̄ in aliud aliquid mens tendat; hinc etiam pro ipsa re, in quam tendit quoq: accipitur, atque ita apud Philosophos, tū actus ipse mentis, tum res in quas fertur per illū actū, intētio vocari consueuit, est enim freq̄ues vt nomine actionum vocemus obiectū ipsius, & cōtra, ex inopia nominū hinc factū est, vt duplex dicatur intentio scilicet formalis, & obiectiua: formalis est ipse actus: obiectiua est ipsum obiectum. s. res ipsa, in quā fertur talis actus res inquam obiecta, vt obiecta est.

Iam vero voluntatis intentio ad Morales Philosophos spectat, quæ est actus volūtatis, quo finē volumus: de qua nihil ad Dialecticū. Intellectus vero intētio, quæ ad nostrū attinet institutū, nihil est aliud, quàm conceptus, seu cognitio ipsa intellectus, qua rem sibi obiectam cognoscit, vt quo Solē, verbi gratia, percipit, cuius obiectum ipse est Sol: ac ita prima intentio formalis, ipse actus; secunda intentio obiectiua, dicitur ipsum obiectum cognitum hæc etiam, quod in idem omnino recidit, vocantur & vocari consueuerunt conceptus formalis, & conceptus obiectiuus.

Sed rursus, vt antea dictum est, in re cognita quam vocamus intentionem obiectiuam, seu conceptum obieictuum, resurgit quidam respectus eatenus, quatenus inquam cognita est, quem vocamus, ens rationis, quod ad ipsam operationem intellectus consequitur, & hic dici potest secunda intentio obiectiua, quando ipse met per reflexam cognitionem cognoscit: vt verbi gratia cum de vniuersali, & modo, quo fit, dicebamus, intellectum cognoscere rem aliquam, non intellectis conditionibus

tionibus indiuiduantibus, ex quo talis natura sic cognita, seu potius per speciem repræsentata, fit vniuersalis, & resultat ista vniuersalitas, quæ dicitur ens rationis: similiter resultant alia, scilicet ratio speciei & generis, ac (vt ita loqui liceat) ipsa genereitas, & varia entia rationis.

Igitur ĩ ipso vniuersali, naturæ ipsæ primo cognitæ & repræsentatæ, dicuntur primæ intentiones obiectiuæ: illa vero entia rationis secundæ intẽtiones obiectiuæ: intellectus autem nõ solum cognoscit naturas, & primas intentiones, sed postea reflectitur, & considerat ipsam vniuersalitatẽ & secũdas intentiones: illa ergo cognitio, qua cognoscit rem, seu primam intentionem, dr̃ prima intentio formalis, seu cõceptus, seu notitia prima formalis: illa aũt cognitio, qua entia rõnis cognoscit, dr̃ secunda intentio formalis. Quadruplex ergo intẽtio intellect⁹ reperitur, videlicet prima obiectiua. secũda obiectiua, qui cõceptus obiectiui dicũtur, deinde prima formalis, secũda formalis: inter duas priores & duas posteriores est hoc discrimen, vt diximus, ꝙ priores intentiones sunt res cognitæ: posteriores sunt ipsæ notitiæ & cognitiones per quas intelligũtur. Secundum est discrimen, quòd intentio formalis est subiectiue in intellectu, quia est operatio ipsius intellectus, & accidens reale: at prima & secũda intentio obiectiua non est subiectiue, sed obiectiue in intellectu; licèt cũ discrimine: nam prima est etiam in rebus, propterea est ens reale, at secũda est obiectiua tantum, & ens rationis. Sicut autem de cõceptibus diximus, ita de nominibus, quæ illis respondent, dicendum, esse nomina primæ intentionis, & nomina secundæ intentionis. Ex his præterea possumus colligere, vniuersale pro materiali quidẽ esse primam intentionem, pro formali esse secundam intentionem.

QVÆSTIO II.

Utrum vniuersale & aliæ secundæ intentiones fiant per notitiam comparatiuam intellectus.

VIdendũ est iam, quõ fiant secũdæ intẽtiones, tum vniuersalis, tũ aliorũ; an per notitiam absolutã, an per notitiam comparatiuã. Igitur notitia ipsa est intellectus operatio, qua rẽ cognoscimus. Dupliciter autem possumus rem cognoscere: vno modo in se, non cognoscẽdo illam in ordine ad aliud, vt quando cognosco Hominem secundum se album, animal: & talis cognitio dicitur notitia absoluta: altero modo possumus rem cognoscere in ordine ad aliud, vt quando cognosco naturã humanam cõuenire multis indiuiduis, naturam animalis multis Speciebus, & Accidens inesse subiecto: & talis cognitio dicitur notitia comparatiua. Ex his patet sensus quæstionis, cum natura in rebus non sit vniuersalis actu, nec Species, nec Gen⁹, quousq; accedat operatio intellectus abstrahentis.

Quæritur, an res dicatˀ vniuersalis, Species, aut Gen⁹, qñ notitia absoluta cognoscitur per primam abstractionem duntaxat, an qñ cognoscitur notitia cõparatiua, s. in ordine ad inferiora? Sunt multi, qui asserunt has secundas intentiones non resultare, quousque res cognoscatur notitia comparatiua: verbi gratia, Homo non dicitur vniuersale, quousq; cognoscatur ab intellectu pluribus cõuenire, nec Species, quousque cognoscatur de pluribus numero differentib. prædicari. Sed iudicio meo ista opinio peccat in æquiuocatione, vel est falsa: aliud enim est, vniuersale esse Speciem; aut Genus esse, aliud est cognosci: vniuersale quidem Species & Genus sunt, simul atque intellectus cognoscit naturam, non intellectis inferioribus, quæ inferiora, si fuerint indiuidua immediata, talis natura dicetur Species: si vero inferiora fuerint Spẽs, dicetˀ Genus: immò prius natura ante cognitionem sunt in specie intelligibili repræsentante naturam absque inferioribus: at ista non cognoscuntur ab intellectu, esse uniuersale, genus, aut speciem, nisi per notitiam comparatiuam, vt explicuimus. Et hoc est argumentum magnum contra illam sententiam, ꝙ natura non dicitur vniuersalis, Species, aut Gen⁹, eo ꝙ actu prædicetur de pluribus, sed ꝙ aptum sit proxime de pluribus prædicari: vnde quando in specie intelligibili repræsentatur, vel actu, & notitia absoluta cognoscitur, est aptum proxime de pluribus prædicari; quamuis actu non nisi per notitiam comparatiuã de plurib. prædicetur.

De

De subiecto huius libri.

QVAESTIO I.

Vtrum vniuersale sit huius libri subiectum.

POstquam de vniuersalibus; & primis ac secundis intētionibus egimus, nūc videndum est, An vniuersale sit huius libri subiectum. In qua quæstione primum oportet cognoscere discrimen inter vniuersale & prædicabile. Vniuersale est, qđ aptum est esse in multis, vt antea ostensum est, siue qđ à multis participari aptū est: illa aūt, quæ vniuersalis rationē participant, dicūtur singularia, siue sint prsus singularia, siue minus vniuersale. hoc. n. respectu magis vniuersalis singulare quodāmodo dicitur. At Prædicabile dicitur, qđ aptum est de pluribus prædicari & sic refertur ad subiicibile. Igitur ꝙ vniuersale non sit subiectum huius libri apparet.

Primo, quia nullam in hoc libello eius Porphyrius fecisse mentionem videtur: cū tamen si esset subiectum, præcipua de illo deberet esse tractatio, & de illo passiones tradi & demonstrari oporteret.

Secundo, si esset eius subiectū, alię sciētiæ nō tractarent de vniuersalibus, at Aristoteles tū in Topicis egit de genere, Specie, Differentia, Proprio, Accidenti, tum in 7. Meta. c. 13. & sequentibus de vniuersalibus disseruit. Immo vero omnes scientiæ de vniuersalibus agunt, vt idem Arist. sæpe docet, præsertim 1. Poster. c. 7. & 2. de anima c. 5.

Tertio, videtur potius Prædicabile esse subiectum, & non vniuersale: quia hic Porphyrius tractat de indiuiduo, quod ait esse, quod de vno tantum prædicatur: at indiuiduum, vt constat, nō est vniuersale, sed singulare est tamen quoddam prædicabile, scilicet de vno tantum.

Quarto, quia tam genus, ꝗ Speciem, ꝗ proprium, quàm reliqua definit Porphyrius per prædicari, non per esse vniuersale, vt constat; ergo potius erit predicabile genus, & non vniuersale.

Quinto. Omnis scientia demōstrat passionem propriam de suo subiecto, si ergo prædicabile esset proprium animalis, posset de illo demonstrari, quod nō videtur.

Pro istius quęstionis dissolutione, sit primum fundamētum. Causa quare aliquid est prædicabile, hoc est, quare prædicari aptū est de multis; est, quia est in multis, vel aptum est esse in multis, vt antea diximus ex Arist. 7. Meta. c. 13. cum duplicem vniuersalis definitionem attulimus: atque adeo intrinsece, & per se, hoc cōuenit vniuersali, scilicet esse in multis: prædicari vero est quid consequens, tanquam propriū ipsius vniuersalis: vniuersale itaq; est essentia, prædicabile vero vniuersalis est ꝓprium: atque ideo opus fuit: vt de vniuersalibus tractaretur, vt ait Albertus lib. Prædicabilium tract. 2. c. 1. *Primum fundam.*

Respondemus igitur vnica cōclusione. vniuersale est subiectum istius libri Porphyrij. Probatur primo: quia illud est subiectum alicuius tractationis, in qua omnes species illius subiecti tractantur: atqui in hoc libello omnes vniuersalis species tractantur, scilicet genus, Species, Differētia, proprium. & Accidens, ergo est subiectum vniuersale.

Secundo: quia omnes subiecti conditiones ei conueniunt: nam eius passio, scilicet prædicabilitatis in omnibus suis inferioribus ostenditur: etiam, nihil tractatur in hoc libro, quod non possit ad vniuersale aliquo modo reuocari, vel tanquam ad partes eius, vel tāquam ad passiones eius, vel tanquam ad essentiam eius &c. ergo vniuersale est subiectum.

Ad argumēnta, Ad primum respondemus, in hoc libello factum esse mentionē vniuersalis, capite de genere, cum ait, eorum, quæ prædicātur, quędā de vno, quædam de pluribus prædicantur: vbi aperte definitio vniuersalis traditur per eius proprium, scilicet prædicari de pluribus: atq; idem postea, cum omnia comparat inter se vniuersalia, agit cap. vltimo, cū ait hoc commune esse omnibus vniuersalibus, vt de pluribus prædicentur. *Ad 1.*

Ad secundum argumētū: dicimus alias scientias agere de rebus ipsis, quæ vniuersales dicuntur. Dialecticæ vero proprium est de vniuersalibus, quatenus vniuersalia sunt, & quatenus prædicabilia, agere: pro formali itaque relatione vniuersalitatis, & prædicabilitatis considerando; aliæ sciētiæ pro materiali duntaxat, res scilicet ipsas, quibus talis ratio conuenit, & qui- *Ad 2.*

dem res ipsas in se, non vt subsunt tali rationi. Topica quidem de vniuersalibus agit, Genere, Differentia, &c. quatenus efficiunt & constituunt quæstionum Dialecticarum diuersa genera. hic vero per se: & in se considerantur vniuersalia; eorum natura, & propria eorum explicantur: in Metaphysicis autem non quatenus conferũt ad modum sciendi, seu intelligẽdi, vel quatenus conferunt ad Prædicamenta, & alias Dialecticæ partes cognoscendas, vt Dialecticus considerat; sed ipsam per se essentiã in abstracto, speculando & contẽplando; & in hoc à Dialectico in illorum tractatio ne differt.

Ad 3. Ad tertium. Tractauit Porphyrius de indiuiduo, quatenus erat necessariũ illud cognoscere ad cognitionem ipsorum vniuersalium, quæ de pluribus differentibus numero prædicantur, & quia est quoddã subijcibile, de quo illa prædicari possunt, & quia est correlatiuum oppositum vniuersali ipsum singulare.

Ad quartum. Ad quartum. Porphyrius hoc ipso indicat se de vniuersalib. agere, quòd propria passione ipsius vniuersalis vtitur in omnium illorum explicatione. Potius autem per prædicationem definit, quia notior erat vniuersalis essentia, & talis occultior: atque ita ad finem, quẽ volebat introductionis, accommodatius. Dici etiam secundo potest, Prædicabile duobus modis accipi: vno modo, pro aptitudine ad prædicandum; & ita esse propriam passionem vniuersalis: altero modo, pro principio intrinseco, vnde prouenit illi ipsa aptitudo: & eatenus esse essentiam, & veram ipsam differẽtiam essentialem indicare, per quã vniuersale est vniuersale. Cum vero dicimus prædicabile esse proprium vniuersalis, intelligendum est, vt superius in vniuersalis definitione exposuimus. s. prædicabile de plurib. vniuoce per se directe, &c. quo pacto indiuiduum non prædicatur, & cetera, quæ tunc exclusimus.

Ad quintum. Ad quintum demonstrari potest per illam primã essentialem definitionem vniuersalis hoc modo: omne quod est aptum esse in multis, est prædicabile, sicut aptum prædicari de multis: sed vniuersale est aptum esse in multis, ergo est prædicabile de multis.

QVAESTIO SECVNDA.

Vtrum vniuersale sit genus ad illa quinque: Genus, Speciem, Differentiam, &c.

Posset hic dubitare quis, An vniuersale sit genus ad quinq; prædicabilia? Albertus Magnus lib. Prædicab. tract. 2. c. 9. existimat, esse prædicatum analogũ, quia ratio vniuersalis, s. esse in pluribus seu de pluribus prædicari, nobilior & perfectior est in vno prædicabili, q̃ in alio: nam Genus, & Species, nobiliorem modum prædicandi habent, vt patebit postea, q̃ differentia & alia duo: & Differentia q̃ Proprium, & hoc quàm Accidens. Similiter nobiliori modo est Genus, & Species in pluribus, quam Proprium, & Accidens, nã illa sunt substantia eorum quibus insunt at hæc sunt extra substantiam. *Prima opin.*

Secundo item possumus idem sic ostendere. Vniuersale & prædicabile non conuenisit in vna, & eadem rõne, nec ex æquo omnib. illis, sed aliquib. prius, alijs posterius, igitur non est vniuocum sed analogũ: nã Gñi & Speciei cõuenit vniuersale primo, vt prædicatur de pluribus inferiorib. sub se: at Differentiæ & Proprio vt prædicatur primo de ęquali, s. de ipsa Specie, cuius est Differentia vel proprium & de indiuiduis inferioribus: postea mediãte Specie. Iã vero Accidens alia rõne, scilicet extrinsece & posterius prædicatur. Immo & Genus de indiuiduis, mediante Specie, p̃dicatur: Species vero infima immediate de indiuiduis. At vero id Analogũ est, quod non eadẽ ratione dicitur, & q̃d vni primo, alijs cõuenit posterius, ergo vniuersale, & p̃dicabile, est analogũ, & ita nõ erit genus.

Tertio, si esset Genus, sequeretur, q̃ aliquod Genus sub sua Specie contineretur, nempe vniuersale sub Genere: siquidẽ oẽ Genus continetur sub Genere incõmuni: at hoc videtur falsum, & impossibile, vt genus sub sua Specie contineatur: ergo vniuersale non erit genus.

Quamuis ista sententia Alberti sit p̃babilis, mihi magis placet sententia Scoti q͂. 8. esse scilicet genus ad illa quinque. Quod probatur primo: quia ratio vniuersalis in communi vniuoce eis conuenit, s. aptum

aptū esse in multis, prout abstrahit ab esse mediate, vel immediate: sic etiam ratio prædicabilis in communi, aptum prædicari de multis, prout abstrahit à prædicatione mediate, vel immediate, q̄ postea species prædicationis distinguuntur, & prædicabilium, secundum diuersitatem modorum, quibus res insunt in multis de quib. prædicātur, quæ sunt Differentiæ diuidētes Genus vniuersalis, & eius rationē vniuersalem. Præterea cum vnumquodq; p̄dicabile, per illud definiatur, dū dicimus, Genus est uniuersale, Species est uniuersale, Differētia est vniuersale, & sic reliqua, conuincitur esse Genus: nam alias id non liceret, si Genus non esset, & vniuocū: de finitio.n. non est per analogum assignāda, vt Arist. docet. 6. Top. c. 2.

Ad primum. Ad argumenta respondendum erit. illam rationem Alberti, infirmam esse, non enim illud solum facit analogiam: siquidē id in omnibus Generibus apparet, nā verbi gratia, animal est Genus, & tamen perfectius est in vna Specie quam in altera, & eodem modo in cæteris.

Ad secūdum. Ad secundum, dictū est conuenire vna, & eadem ratione communi, prout abstrahit ab esse mediate, vel immediate. Deinde dici etiam potest. Differentiam, & Propriū, quis immediate de Specie p̄dicentur, alterū in quale essentiale, alterū in quale accidentale; tamen hoc ipso esse uniuersalia, quia de uniuersali prædicantur exæquo; & ita vtrūq; postea de indiuiduis inferiorib. & ita hoc solum discrimen efficere, varias esse formas, seu species uniuersalis, quia sunt variæ formæ, & species prædicationis: nam si vnus solus esset in omnib. prædicandi modus, vna tunc solum esset species vniuersalis, non vero quinque.

Ad tertium. Ad tertium, dicimus non contineri vniuersale sub vna specie. s. sub Genere, essentiali prædicatione, sed accidētali. Est enim hæc accidētalis prædicatio, vniuersale est Genus, sicut hæc, Animal est genus, & (qd̄ in idem recidit) materialiter continetur, non formaliter. Est autem inconueniens, & impossibile, ut idē contineatur sub vna specie essentialiter; prædicatione scilicet essentiali.

Potest etiā dubitari, An vniuersale habeat aliquam propriam passionem, cum sit genus; subiecta enim sciētiarum, & partium sciarum habent suas passiones, & proprietates vt patet 1. Post. c. 23. Respō. passionem vniuersalis, vt dictum est, esse, prædicare, seu prædicari posse de plurib. inferiorib. ut.n. ab homine, vt homo est, p̄cedit hæc proprietas, q̄ sit risibilis; ita ab uniuersali, ut ad plura ordinem hēt, fluit, quòd sit prædicabile, & prædicetur.

QVAESTIO III.

Vtrum sint tantum quinque vniuersalis species (seu) quod in idem recidit, quinq; tantum p̄rędicabilia.

De numero iam vniuersaliū, seu prædicabilium inquirendum est: nū tantum sint quinque, an vero plura, aut pauciora. At primo, quòd sint pauciora, q̄ quinq;, apparet: nam prædicabile, & prędicatum idem videntur esse: in hoc enim solum differunt, quòd vnum dicit actum, alterum dicit aptitudinem, seu potētiam ad eiusmodi prædicationis actum: at vero quatuor tantum prędicata ab Arist. tradūtur, 1. lib. Top. cap. 3. Proprium, videlicet. Definitio, Genus, & Accidens, de quibus postea sigillatim differit.

Quòd vero fiut plura, sic ostēdi potest. Definitio est quoddam prædicabile, siquidem loco citato inter alia prædicata connumeratur Ab Aristotele: quare iam erūt sex, si definitio ad illa quinque addatur.

Secundo. Imò etiam alicui videri poterit ipsa quoq; diuisio, aliud prædicabile: siquidē de diuiso ipso potest diuisio prędicari, vt Animal, aliud est hō, aliud brutū.

Tertio. Genus & species dicunt essentiam rei; sed existentia rei vr̄ aliud prædicatū. quod prius adhuc ante essentiā quęri debet, nam prius quærimus, an res sit, deinde quid sit, aut qualis. Hæc itaq; est omnium de existentia rei prima quæstio, An inquā sit? erit ergo existētiæ quoddam prædicabile, & quidem omnium primum, vt videtur.

Quarto. Præterea indiuiduum vagum, vt quidam homo, de pluribus prædicatur sub disiunctione, est enim Petrus vel Ioannes, &cæt. ergo etiam aliud vniuersale. Immo de ista voce, hic Homo, seu conce-

ptu respõdente, videtur idem dicendum, ex se indifferenter posse, isti vel illi homini applicari, & de hoc vel illo dici, & pdicari, vt hic Homo est Ioannes, hic Homo est Petrus, &c. atque ita cætera, quæ dicũtur indiuidua demonstratiua.

Primum fundam. Ad istius quæstionis solutionem, Primum sit fundamentum, Species vniuersalium nos posse colligere trib. modis. Primo à posteriorib. & notiorib. quo ad nos: vt Porphyrius collegit ex diuersitate prędicandi. Vel secundo modo, à priori ex diuersitate existendi in alio: si quidē vniuersale est, quod aptũ est esse in multis. Tertio modo ex ipsismet rebus, à parte rei, & his, quæ secundum naturam ipsis reb. conueniunt; si quidem vniuersale fundamentum habet in rebus, & per intellectum pficitur in ratione vniuersalis: & postea sic conceptum, de rebus ipsis prædicatur: & ea ipsa quæ sunt in rebus à nobis cognoscũtur, si vere cognoscimus. Sunt etiã alię viæ hunc numerum vniuersalium ostendendi, tamen hæ tres videntur præcipuæ.

Secundũ fundam. Sit secundum fundamentum. Ad hoc vt aliquid sit vniuersale, oportet (vt antea fuit ostēsum, cum quæsiuimus, quid esset vniuersale) vniuocum, & simplex, & directa prædicatione de pluribus sub eadem ratione prædicetur.

1. Concl. His positis sit prima conclusio. quinq; tantũ esse Prædicabilia, seu vniuersalium species: nempe Genus, Speciem, Differentiam, Proprium, & Accidens: quæ sic ostēditur. Primo modo, Porphyrij ratione, ex quintuplici diuersitate modi prædicandi, videlicet de vno, & de pluribus, in quid, vel in quale; in quid rursus de plurib. numero, vel pluribus differentib. specie: at in quale, uel essentiale, uel accidentale: & demum accidentale, conuersim, seu reciproce, uel non cõuersim. Igitur quicquid dicitur, seu de altero prædicatur, aut pdicatur de uno tãtum, & hoc est indiuiduũ, & singulare: aut de pluribus, & hoc est uniuersale. Rursus si de pluribus, aut in quæstione quid est, aut in quæstione quale est. Si in quid, uel de pluribus Specie differentibus, & est Genus: uel de numero tm̃ differentibus, & est Species. Si in quale, aut essentiale, quod dici solet, quale quid, & est Differentia: aut quale accidentale, scilicet, Accidens accidētaria prædicatione: & tunc aut conuersim & reciproce prædicatur de specie aliqua, uel Genere, & est Prorium: aut non conuersim, & est Accidens.

Secundo modo, idem ostendi potest à priori Philosophice, ex modis existendi in multis: nam quicquid est, aut est id, in quo omnia alia insunt, aut sunt ea, quæ insunt: si id in quo insunt omnia, est indiuiduum: si quæ in alio insunt; uel quæ in vno solo, & hæc sunt indiuidualia accidentia, & conditiones aliæ indiuiduantes, uel insunt in multis, & sunt uniuersalia. Sed omisso indiuiduo, & quæ ut indiuiduo conueniunt. de eo quod inest in multis videamus: si est in multis, ergo aut intrinsece inest in essentia eorum, aut extra essentiam extrinsece adiacet, ut in subiecto: & si extrinsece, aut inest ut totum, aut ut pars: si ut totum, scilicet tota essentia, est Species: si autem inest, ut pars in toto, quæ se habet ut materia, & in potentia, & est Genus: aut tanquã forma, & est Differentia: si uero inest extrinsece, & in subiecto, uel ut ab essentia fluens ab intrinsecis ab ea dependens, & est proprium: uel subiecto adueniens ex externis causis extrinsece adiacens, & est Accidens.

Tertio modo ex ipsismet reb. à parte rei. Quicquid est in una quaq; re siue singulari siue uniuersali, & quicquid de illa cognosci põt, aut sunt eius rei essentia, aut accidētia; si essentia, aut tota essentia rei, aut pars essentię, si pars essentiæ, aut ĩ qua conuenit cũ alijs rebus, & est genus: aut in qua differt, & est Dtia. Si tota rei essentia, est Species: iam uero si Accidens est, aut proprium eius tm̃ rei, & est proprium Accidens: aut cõe cum alijs, & est Accidens commune, quod absolute uocamus Accidens communi uocabulo; ac de his superius quoq; diximus, cum ostendimus Naturæ ordinem seruasse Porphyriũ in istorum uniuersaliũ tractatione: quare plura hoc loco non erit necesse superaddere.

Nunc ad argumenta. Ad primum dicimus, Aristotelem de his egisse in lib. Topicorum, quatenus spectant ad efficiēda uaria genera quæstionum Dialecticarum: atque ideo illa quatuor sola retulit, quæ discrimen quæstionum efficiebant, & diuersitatem locorum, ac tractationis, & ob id etiam addendam quæstionem de eodē *Ad 1.*

&

& diuerso, præter alias quatuor quæstiones, Generis, Definitionis, Proprij, & Accidentis: quòd diuersam ab alijs requirere tractationem, & loca videntur. Speciē ergo ob id ad Genus reuocasse videtur Aris. eo q ex ijsdē locis, quibus quæstio Generis tractat, pōt ēt quæstio tractari Speciei. Differentiam vero ad definitionē retulisse videtur: siquidem vltra Genus addit ipsam Differentiam, vel Differentias. Atque ita omnia conueniunt, & nulla est Aristotelis cum Porphyrio repugnantia.

Ad 2. Ad alia argumenta, quòd sint plura, quàm quinque. Respondemus ad primum & secundum. Vniuersalia, & Prædicabilia nos simplicia tantum quinque asserere: at composita & complexa Prædicabilia esse posse per multa & definitionem, & diuisionem, & complexa alia omnia vel accidentalia vel essentialia.

Ad 3. Ad tertium dicimus, Existentiam rei, cū quærimus de re aliqua, an sit, non esse prædicatum aliquod præter ipsum verbum, quod medio verbo de subiecto dicatur: sed est ipsummet substantiuum verbum. Vnde in hac quęstione, si rectè dispicimus, non tam quęritur aliquod prædicatū, quā ipsummet subiectum quæritur per se, an sit in rerum natura. Postea vero subiecto iam posito existente in rerum natura, de illo & quærimus & dicuntur quinque illa Prædicabilia vniuersalia. Et certum est, antequam res sit, nihil ei posse conuenire, & oportere, vt res prius sit, antequam ei aliquid conueniat, aut de ea prædicetur.

Ad 4. Ad quartum, Quidam homo, vel hic homo, & alia similia indiuidua vaga, includunt in sua ratione duo. naturam communem, & rationem seu Differentiam indiuiduantem; quare impossibile est, vt vnica & eadem ratione conueniant singulis indiuiduis: atque ideo vniuersalia nec esse, nec dici possunt, quia non prædicantur de multis sub vna & eadem ratione. Deinde hæc indiuidua vaga ex modo significandi sunt complexa, non solum complexione vocis (quia posset facilè vna vox imponi ad significandum illud ipsum) sed complexione significationis, & conceptus appręhendētis multa singularia per disiunctionem: nam tantum valet quidam homo, ac si diceres, hic homo, vel iste homo, vel ille homo &c. Tandem de indiuiduo demonstratiuo, cum dicimus homo, & demonstrando, verbi gratia Petrum, & hic homo demonstrando v. g. Ioannem: in mente diuersus omnino conceptus illorum diuersorum respondet, atque adeo non est eadem ratio communis, sed æquiuoca & diuersa: & ideo non est vniuersale. Ac de his hactenus: nunc de singulis vniuersalibus videamus.

Caput primum de Genere.

Videtur autem neque Genus neque Species simpliciter dici. Genus enim dicitur & aliquorum quodammodo se habentium ad vnum aliquod, & ad se inuicem collectio: secundum quam significationem Romanorum dicitur Genus, ab vnius scilicet habitudine (dico autem Romuli) & multitudinis habentium aliquo modo adinuicem eam, quę ab illo est, cognationem secundum diuisionem ab alijs Generibus dictū. Dicitur autem & aliter rursus Genus, quod est vniuscuiusque generationis principium: vel ab eo qui genuit, vel ab eo loco in quo quis genitus est: Sic enim Orestem quidem dicimus à Tantalo habere Genus, Hylum autem ab Hercule: & rursus, Pindarum quidem Thebanum esse Genere, Platonē vero Atheniensem: etenim patria principium quoddam est vniuscuiusque generationis, quemadmodum & pater. Hęc autem videtur promptissima esse significatio. Romani enim dicuntur, qui ex genere descendunt Romuli, & Cecropidę, qui à Cecrope, & horum proximi. Et prius quidem appellatum est Genus vniuscuiusque generationis principium: dehinc etiam, & multitu-

do eorum, qui fiunt ab vno principio, vt à Romulo: quam diuidentes & ab aliis separantes, dicebamus omnem illam collectionem Romanorum Genus. Aliter autem rursus Genus dicitur, cui supponitur Species: ad horum fortasse similitudinem dictum. Etenim principium quoddam est huiusmodi Genus earum, quæ sub ipso sunt, Specierum: videtur etiam multitudinem continere omnem, quæ sub ipso sunt, Specierum.

Tripliciter igitur cum Genus dicatur, de tertio apud Philosophos sermo est, quod etiam describentes assignauerunt, Genus esse, dicentes, quod de pluribus & differentibus Specie in eo quod quid est prædicatur, vt Animal. Eorum enim quæ prædicantur, alia quidem de vno dicuntur solo, sicut indiuidua, vt Socrates, & hic, & hoc: alia vero de pluribus, quemadmodum Genera, & Species, & Differentia, & Propria, & Accidentia communiter, sed non proprie alicui: est autem Genus quidem, vt animal: Species vero, vt homo; Differentia autem, vt rationale: Proprium, vt risibile: Accidens, vt album, nigrum, sedere. Ab ijs igitur, quæ de vno solo prædicantur, differunt Genera: eo quòd hæc de pluribus prædicantur. Ab ijs autem rursus quæ de pluribus: à Speciebus quidem, quoniam Species etsi de plurib. prædicantur, non tamen de differentibus Specie, sed numero, homo enim cum sit Species, de Socrate & Platone prædicatur, qui non Specie differunt, sed numero: Animal vero, cum sit Genus, de homine, & boue, & equo prædicatur, qui differunt à se inuicem Specie, non numero solum. A Proprio vero differt Genus: quoniam Proprium quidem de vna sola Specie, cuius est Proprium prædicatur, & de ijs, quæ sub ipsa Specie sunt indiuiduis: quemadmodum risibile de homine solo, & de particularibus hominibus: Genus autem non de vna Specie prædicatur, sed de pluribus & differentibus. A Differentia vero, & ab ijs, quæ communiter sunt Accidentia, differt Genus: quoniam & si de pluribus & differentibus Specie predicãtur Differentiæ, & communiter Accidentia, non tamen in eo quod quid est prædicantur, sed in eo quod quale quid est. Interrogantibus enim aliquibus, quid est illud, de quo prædicantur hæc; Genus respondebimus, Differentias autem, & Accidentia non respondebimus: non enim in eo quod quid est prædicantur de subiecto, sed magis in eo quod quale quid est: interroganti enim quale quid est homo; dicimus quod Rationale: & quale quid est Coruus; dicimus quod nigrum: est autem rationale quidem Differentia, nigrum vero Accidens: quando autem quid est Homo interrogatur, animal respondemus, est autem hominis Genus animal. Quare de pluribus prædicari diuidit Genus ab ijs quæ de vno solo, eorum, quæ sunt indiuidua, prædicantur: hoc vero, de differentibus Specie, separat ab ijs, quæ sicut Species prædicantur, vel sicut Propria: in eo autem quod quid est prædicari, diuidit à differẽtijs & communiter Accidenciden-

cidentibus, quę nō in eo quod quid est, sed in eo quod quale quid est, vel quomodo se habet vnumquodque, pręedicantur de ijs, de quibus pręedicantur. Nil igitur superfluum, neque minus continet Generis dicta descriptio.

Quæstiones cur prius de genere, quàm de Specie aut alijs agitur.

AGgreditur modo Porphyrius de singulis vniuersalib. in particulari tractationem:quam quinq; sequentibus capitib. absoluit postea vltimo capite ea inter se comparat;& quam adinuicem habitudinē habeant,ostēdit. Incipit igitur ab ipso Genere:in quo merito quis dubitare posset,qua ratione id factū fuerit:Boetius huius duas assignat causas: prior est, Genus .n.est vniuersalius, eū comprehendat sub se multas Species. Vniuersalia autem nobis sunt notiora. 1.Phy.c.1. propterea ab eis est incipiendum: cuius rationem dat. Arist.1.de partibus.c.1. Si enim vniuersalia primo non traderētur, cum illa sint in particularibus, oporteret in particulariū tractatione sæpe idem repetere Posterior ratio,quæ est etiam Ammonij, Genus est generatione prius,quam Species,cuius signum est: si Genus auferatur, auferuntur Species,at non ablata vna,aut altera Specie,Genus aufertur:quod docet Aristo.2. de generatione animal. c.3.dum dicit,vitā plantæ priorē esse,deinde vitam sensitiuam,tandem rationalem. Ex vtraque autem ratione colligitur Porphyrium seruasse & Naturę,& Doctrinæ ordinem,seu cognitionis:Naturæ,dum à prioribus: cognitionis,dum ab vniuersaliorib. incœpit. Hæc tamen vtraq; ratio declaratione indiget: Genus enim & Species dupliciter considerari possunt: vno modo secundum naturam,& substratum; altero modo formaliter secundum rationem, & relationē Generis,& Speciei.Si primo modo considerentur; Genus, scilicet natura ipsa est prior, & communior Specie: at si secundū relationem, tūc simul tempore, & natura sunt:non est prius,Genus q̃ sit Species,sicut non prius,formaliter Pater, q̃ sit. Filius, relatiua.n.simul natura sunt; vt docet Arist.in Prædicamento, Ad aliquid.

Sed si sic est,poterit merito quis obijcere, cum hic considerentur ista secundum formam, videntur ergo istæ rationes non sufficientes.Ad quod dicendum, rationes esse nihilominus bonas, & ꝓbabiles, quia cum natura ipsius Generis sit prior,& cōmunior, æquum fuit, vt eius intētio prius consideretur.Possumus autem tertiam rationem addere etiam secundum intentiones ipsas: cum enim ista introductio sit ad Prædicamenta Arist.fuit congruum, vt illud primo explicaretur, quod illic primo occurrit: illic autem primo occurrit Genus; cum statim ens in decē diuidatur: & in Prædicamento quoq; substantiæ,quod ante accidentia est;primum sit ipsum Genus generalissimum; hæc autem ratio est vniuersalis probans ordinem omniū Prædicabilium; substantia enim est primum Prædicamentum;in quo, nec Propria nec accidentia sunt, & in eo primum locum habent Genera, & Species; illæ autem rationes solum ordinem inter Genus & Species probant.

Videtur autem neque Genus neque Species,dici simpliciter.

Hoc caput in duas potest partes secari. In priori, aliquot modos acceptionis nominis huius narrat:in posteriori Genus ipsum Logicum de quo præsens inquisitio est,definit, ipsáq; definitionē manifestat.

Tripliciter ergo Genus sumit. Primo. Genus dicitur congregatio multorum habentium inter se aliquam affectionē, vel habitudinem,& hæc habitudo, & affectio, adinuicem ad vnū aliquid est;sicut dicitur Genus Heraclidarū,cōgregatio multorū, qui inter se ordinem habent aliquo mō, scilicet,q̃a affines,vel cognati sunt: & hoc respectu vnius, scilicet Herculis,à quo descendunt: & propterea, dicuntur Genus Heraclidarum, & summūt nomen ab vno illo, vt distinguantur ab alijs Generibus. Hoc exemplum sumpsit Porphyrius ab Aristo.10.Meta.11. Boet. quia Romanus erat, transtulit Genus Romanorum, qui ab vno Romulo descendunt. Secundo sumitur pro ipso principio, à quo talis colle

ctio emanauit; qđ duplex esse potest, aut Pater, aut Patria: nam & ipsa patria, quoddam principium est: non enim solum locus naturalis est corporum contentiuus, sed eorum aliquo modo productiuus, & conseruatiuus: cum influxum habeat erga corpora: cuius argumento, est diuersa tem peries horum & illorum corporum, & varietas eorum quæ diuersis locis producuntur. Sic inquit Virgilius.

Hic segetes, illic veniunt felicius vuæ.

Arborei fœtus alibi, atque iniussa virescunt.

Gramina: nonne vides, croceos vt Tmolus odores.

India mittit ebur, molles sua thura Sabæi.

Et Chalibes duri ferrum?

Dubiũ. Hic posset esse dubium. An ipse pater, vel patria sint dicenda Genus. Auerroes videtur id affirmare: at credendum cũ Caietano non dici Genus patrem ipsum, aut patriam, sed ipsum principium, & originẽ, quæ ab eis ducitur.

Statim Porphyrius comparat has duas acceptiones dicit itaque, posterior est prõptissima, id est se primo offert, est enim prior: quod probat: prius enim illud principium, quod Genus dr̃, fuit, atque ab eo appellatio facta est, scilicet Genus Romanorum, Heraclidarũ. Vnde potest duplex ratio fieri, propter quam ista significatio est magis in promptu: Primo, quia ab eo, quod est Genus primo modo, sumitur denominatio, dicitur enim ab Hercule Heraclidarũ genus: Secũdo, quia ista fuit prior: prius enim fuit illud principiũ, quam collectio eorum qui ab eo fluxerũt: Tertio sumitur Genus pro eo, cui supponitur Species, idest pro eo, quod de Speciebus prędicatur, & hoc est Genus Logicum, cuius est tractatio præsens.

Huius Generis Porphyrius similitudinem assignat cũ alijs Generibus: cũ posteriori secundo modo accepto: sicut.n. Genus secũdo modo est principium eorum, quæ ab eo originem trahũt, ita genus hoc est suarum specierum principium: similiter est simile generi primo modo accepto, vt enim hoc est multorum collectio, ita & Genus Logicum est multarum specierum aggregatio, idest sub se multas cõtinet Species.

Dubia aliquot situ digniora in priorem hanc partem capitis de Genere.

Circa hanc capitis partẽ aliquot sunt aduertẽda. Primo, Porphyrium has Generis acceptiones ex Aristot. ferè desumpsisse; nam Arist. 5. Metap. c. 28. refert quatuor Generis acceptiones. Primo, Genus dr̃ cõtinua aliquorũ generatio, quod idem est cum collectione multorum habentium habitudinem secundum generationem: vbi intelliges istam habitudinem, quã dicit Porphyrius esse inter illos, quorũ collectio dicitur Genus, debere esse secundum generationẽ & ea quæ ad generationẽ attinent; vt quòd sint cognati, vel consanguinei, vel filij, vel aliud simile. Qđ adnotauit Albertus explicans Porphyriũ contra Auicennã. Secũdo dicitur, Genus principium, à quo talis generatio est, qđ est pater, vel patria, & aliquando etiam dicitur mater. Tertio Genus est subiectum, ex quo res fiunt, vel in quo: quomodo dicitur Genus figurarum specialiũ esse aliud à Genere solidarum: & in naturalibus materia dicitur Genus: quo pacto cœli & elementa dicũtur esse Genere diuersa: iuxta eorum sententiam, qui asserunt esse ex diuersa materia: & tale Genus dicitur Physicũ. Quarto genus est, quod prædicatur, scilicet illud, quod hic proponitur tertio loco à Porphyrio.

Poterit autẽ quis dubitare, Quare p̃termisit Porphyri⁹ Genus tertio loco positum ab Aristotele? Dicitur, q̃ istud habet similitudinem quandam cum Logico, vt enim Logicum est, ex quo fiunt Species ita & illud: Logicum enim est, velut materia Specierum, vel forsan, quia parabat facilem introductionem, & esset obscurum explicare, quid esset illud subiectũ, quod genus appellatur. *Dubiũ.*

Circa verba ipsius Porphyrii, Nota illud verbum (videtur) aliquando.n. pro eo, quod apparet, & non est, sumitur; vt patet apud Arist. 1. Elencho. c. 1. & 2. Sunt syllogismi, inquit, qui uidentur, & non sunt: at hic non sic vsurpatur; sed pro eo, quod est, & patet, ac est manifestum. Nota verbum (simpliciter) nam vno modo idem est, quòd vniuersaliter; vt habetur 1. Meta. tex. 48. & 1. Elench. c. 6. Secundo modo

quidem est, quod vniuoce, vt habetur 1. Met. tex.47. Tertio nō accipitur pro eo, quod est sine addito diminuēte. 1.Elech. c.5.quo pacto dicitur, Æthiops nō est simpliciter albus. Vltimo modo pro eo, qđ est solum, vt Brutū est simpliciter sensitiuum: qua significatione vtit Porphyrius c.de Differentia: hic si mitur, modo secūdo:ac si dicat, Genus nō dicitur vniuoce.

Nota præterea, dicit (vt detur autē) hic velut excusat se ab eo, quod proposuit, scilicet docere, quid sit horū quodq;, ac propterea incepturus erat à definitione: sed id phibet eius æquiuocatio, æquiuoca.n. prius diuidenda. Nota præterea nō explicasse nisi Genus, & Speciem, quia ista sunt relata, vt docet Ammoni⁹: vel vt vult Boetius, omnia alia subintelligi, quæ ét sunt æquiuoca: quæ quia iam erant enarrata, prolixitatis vitandæ gratia prætermisit.

Nota vltimo, secundū Albertum discrimen inter Genus tertio modo, & alia Genera: Genus.n. secundo modo, non est in tota collectione eorum, quæ ab eo procedunt: nō enim est Romulus in singulis Romanis: at tota natura Generis est in singulis Speciebus: Homo enim est substantia animata, sensibilis, pariter & Leo, & aliæ Species. Præterea Genus primo modo cōtinet multa tanquam partes integrantes, de quib. prædicari nequit: non enim singuli Romani sunt Genus; at Genus hoc, de singulis Speciebus per se prædicari valet.

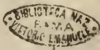
Tripliciter igitur cum Genus dicatur, de tertio apud Philosophos sermo est.

Hæc est posterior c. pars, qua Porphyr. definit Gen⁹ tertio modo: eius enim vsus ad Dialecticos & Philosophos pertinet. Definitio est ista. Genus est id, quod prædicatur de pluribus differentibus Specie, in eo, quod quid est: quæ definitio ad literam desumpta est ex Aristo. 1.Topic.c.4. pro cui⁹ explicatione Porphyrius tres distinctiones insinuat eorum, quæ prædicantur: quædam enim de vno prædicantur; vt Socrates, Plato: quædam de pluribus; vt Homo. Secunda; eorum quæ de pluribus prædicantur; quædam de pluribus differentibus numero, quædam de differentibus Specię prædicantur. Tertia: eorū quæ de pluribus differentibus Specie pdicantur qdam prædicantur in eo quod quale, quædam in eo, quod quid. Illud est prædicari in quid, esse tale prædicatum, vt ad quæstionem factam per quid de re, scilicet de natura rei, possit per illud responderi: vt quid est homo? congrue respondebis, si dicas, animal: animal igitur prædicatur in quid de homine. Illud autem est prædicatum in quale, esse tale pdicatum, vt possit per illud rnderi ad quęstionem factam de qualitate rei: vt, qualis est homo? dices, doctus, aut albus: ista prædicantur in quale. Hac diuisione Porphyrius colligit definitionem Generis sufficientem esse, cum ipsum separaret ab omnibus alijs Prædicabilib. Ex hoc enim qđ Genus de Pluribus prædicatur, ab indiuiduo distinguitur; qđ quidē prædicat, sed de vno solo. Per hoc quod Genus prædicatur de differentibus Specie, à Specie distinguit, & à Proprio; Species.n. de pluribus indiuiduis, Propriū autem de vnica Specie, cuius est propriū, de indiuiduis illius Speciei quoque prædicatur: per hoc autem quod in eo, quod quid, à Differentia & Accidenti distinguitur. Hæc enim in eo quod quale, de pluribus prædicantur: vt si dicas, qualis est hō? respōdebitur, est rationalis, vel Albus. Patet igitur definitionem neque esse superfluam, nec diminutam iuxta præceptum Arist.6.Topic.c.1.& 2.

Hic notat Ammonius, ꝙ definitio superflua diminuit definitū, idest coarctat: vt iuxta illam definitionem paucioribus conueniat, q̄ conuenit: vt qui dicit, homo est animal rationale, album, facit, vt non sint homines nisi albi: definitio vero diminuta, definitum dilatat; vt qui dicit, homo est animal mortale, facit, vt equus sit homo, qui est animal mortale: hoc fit, quando definitio est superflua per additionem illius quod nō est de natura rei, aut ipsius naturæ, Proprium.

De definitione Generis quæstiones quatuor.

Circa definitionem Generis positam, videnda sunt quatuor deinde de indiuiduo, cuius tum in hoc capite, tū in sequentib. frequenter fit mentio, agendum quoque,

quoque. Igitur quæremus. Primo, quid sit definitum in hac Generis definitione? Secundo quæ sit ista definitio, an quidditatiua, an sit descriptiua? Tertio quid loco Generis in hac definitione ponat? Quarto recte ne sit posita: vbi videbimus, quo modo singulæ partes sunt intelligendæ? Vltimo de indiuiduo, an indiuiduum prædicetur?

QVAESTIO I.

PRo declaratione primi dubij, aduertere oportet ista nomina secundæ intétionis, scilicet Genus, Speciem, Differentiam, & reliqua esse cōnotatiua, & ita duo includere in sua significatione, videlicet materiale, & formale, vt antea sæpe dictū fuit. Significat enim pro materiali, seu pro substrato, quod idem est, naturam & rem aliquam: pro formali vero secundum intétionem obiectiuam: sicut album pro materiali significat corpus, pro formali, albedinem. Est igitur dicendum, quando definitur Genus, an definiatur intentio ipsa, an materiale substratum, an simul materiale substratum cum intétione. Est autem rursus aduertendum, aliud esse in connotatiuis, id quod definitur, aliud rationem, secundum quam definitur, verbi gratia, qñ dicitur album est visus disgregatiuum: qđ definitur est subiectum, vt formæ substat: at ipsa ratio secūdum quam est definitio, est forma. Præterea aliud est, cui conuenit definitio, aliud ratio per quam conuenit: vt id quod disgregat, est corpus album: ratio disgregandi est albedo: definitio enim de subiecto verificatur. Quod Caietanus alijs verbis explicuit, dicés, q definitio cōpetit subiecto denominatiue; formæ quidditatiue. Hoc supposito, perspicuis quibusdam conclusionibus respondemus, quæ per se satis manifestæ sunt, & ex iam dictis constaut.

1. *Concl.* Sit prima conclusio. Natura & substratum Generis est id, quod definitur, vt intentioni substat.

2. *Concl.* Secunda conclusio. Ratio, secundum quam definitur, est secunda intentio.

3. *Concl.* Tertia, Definitio competit naturę substratæ: Animal enim est, quód prædicatur, & corp⁹, & aliæ naturæ, quæ Genera sunt, sed non prædicantur, nisi quia Genera, & vt secundæ intentioni subsstant: nō tamen intentio prædicatur: hoc idem dicimus de alijs definitionibus Prædicabilium.

QVAESTIO II.

CIrca secundum sunt tres opiniones. Scotus, vniuersaliū. q. 15. existimat, hanc definitionem esse quidditiuá, cuius Genus est Prædicabile. Alij existimant esse discriptiuā: & dari per Genus qđ est Vniuersale, & propriam passionem, quæ est ꝑdicari. At Ammonius credit hanc definitioné esse discriptionem, nec per Genus proprium assignari, nec posse assignari. Ratio Ammonij est duplex, prior est. Genus hic definitum compræhendit decem Gesuprema, nam singula sunt Genus, at nihil potest esse Genus generis supremi: ergo Genus non potest definiri per Genus. Posterior, Genus hoc compræhendit Genera Substantiæ, & Accidentis, sed Substantiæ & Accidenti nihil est cōe Vniuocum, ergo non potest assignari ipsi Generi.

Hæ rationes Ammonij fundantur in hoc: cum hic definiatur natura Generis, vt substat intentioni: si definiri debet quidditatiue, erat dandum Genus, non solum ex parte intentionis, sed ex parte materialis quod esse non pōt: quia materiale est Substantia, vel Accidens, quæ non possunt habere Genus cōe, sed accidens aliqđ, & illā proprietatem, quę est prædicari: & propterea dicit esse descriptioné, & est sententia Alberti, trac. 3. c. 3. vniuersale enim ex parte solius intentionis, Genus quidem est, non tamen ex parte materialis.

Sed hæc sententia Ammonij & eius rationes non placent: nam in concretis accidentalibus, definitio & essentia attendenda est secundum formam, quæ potest esse vnius rōnis, ét si materialia non sint eiusdem rationis: & certum est, rationem vniuersalis eandem esse, siue materiale sit Accidens, siue Substantia, sicut in distinctis etiam substātijs: pōt ergo esse Genus proprium; atque ideo dicédum est, definitionem esse potuisse quidditatiuam, quantū est ex ꝑte Generis, si deinde addita fuisset essentialis Differentia: vt si diceretur, Genus est uniuersale, quod inest multis Specie differentibus; sed tamen cum per Prædicabile, tanquam per notius nobis definierit

nieris Porphyrius, puro, descriptionē hāc esse, vt dicit secunda opinio, & idem Porphyrius, quia non per Differentiā, sed per passionem.i.prædicationem datur.

Et ad primam rōnem Ammonij dicendum. Esse posse aliquid Accidēs Genericum, immo Specificum, quod cōueniat supremo Generi, & alijs Generibus.s.rationem ipsam Generis. Ratio vero posterior Ammonij non valet: nam diuersis prædicamentis nihil potest esse vniuocū quidditatiue, potest tamē aliquid esse accidentale, quales sunt hæ intentiones: sicut etiam relatio vniuoce conuenit multorum Prædicamentorum fundamentis, quamuis secundum Porphyrium non ponatur vniuersale, vt Genus: vt in sequenti dubio dicetur.

QVAESTIO III.

SEd tunc dubitabis circa tertium quid saltem constituatur loco Generis, secundum Porphyrium? Breuiter respondebo, non Vniuersale loco Gñis, sed Prędicabile constitui. Huius est ratio conueniens, Differentia in definitione ponitur, ad excludendum ea, quæ sub eodem Genere cōueniunt: verbi gratia rationale ponitur in definitione hominis; vt separet illa animalia, quæ non sunt rationalia: non autem ponitur ad differētiam lapidis, aut alterius extra Genus: sed Porphyrius exclusit indiuiduum à ratione Generis, per illam differentiam prædicari de pluribus: ergo Genus non est vniuersale, quia indiuiduum non continetur sub vniuersali; continetur autem sub prædicabili: nam indiuiduum est prædicabile, sed de vno: Genus autem de pluribus: Prædicabile ergo erit loco generis.

QVAESTIO IIII.

CIrca quartum, An videlicet recte sit posita Generis definitio? obijcitur contra definitionem ipsius Generis. Primo contra vltimam particulam; in qua à differentia distinguitur. Differentia prædicatur in quid, ergo non differt in hoc à genere. Probatur antecedens ex Aristotele expresse 7.Topic.3.& 4.Topic.c.4. vbi nō in hoc differre à Genere docet, sed quòd Genus de pluribus, quàm differentia prędicetur.

Secundo. Accidens nec est de substātia rei, nec pars substantiæ rei; ergo nō prædicatur in quale quid, vt dicit Porphyrius.

Tertio. Multa sunt propria quæ de pluribus Speciebus prædicantur, ergo nō differt in hoc à genere, q. solū de vna specie proprium prædicetur. Antecedēs probatͬ mobile, ęquale, simile: sunt passiones propriæ, quæ tamen de pluribus corporibus specie differentibus prædicantur.

Quarto. Differentia nō prædicatur de pluribus Speciebus, ergo non conuenit in hoc cum Genere: patet Antecedens: rationale.n.est Differentia, quæ tamen vni speciei est propria.

Quinto. Genus prędicatur de pluribus differētibus numero, animal.n.de Petro, & Ioanne prædicatur, ergo à specie non differt.

Pro horum argumentorum solutione: est primo notandum duo esse necessaria, vt aliqua differant specie: alterum est, vt habeāt distinctas definitiones: quapropter Petrus, & Paulus. & indiuidua vnius Speciei Specie non differunt: alterum est, qđ sub eodem sint genere, quod docet Arist. 10.Metaphy.c.11. differre ergo specie est sub eodē gñe distinctas hēre definitiones.

Possumus autem tres modos differēdi Specie desumere, ex Arist.5. Metap.c.10.

Primo illa differūt Specie, quæ sub eodē genere distinctas habent definitiones, & ipsa in alias Species inferiores diuidi nequeunt. quo pacto differunt species vltimæ, Homo, Leo; & ista dicuntur differre Specie athoma, & hæc est propria Differentia specifica.

Secundo, illa differunt Specie, quæ sub eodem Genere ex æquo cōtinērur, & rursus diuidi possunt in alias Species sub se: sicut corpus animatum, & corpus inanimatum & ista dicuntur differre specie subalterna, seu Genere intermedio. Dicuntur autem ex æquo cōtineri sub Genere, quæ per æquales Differētias illius Generis cōponuntur: sicut corpus animatum, & corpus inanimatum: corpus.n. quod est illorum Genus, æqualiter per animatum, & inanimatum diuiditur.

Tertio, illa differunt Specie, quæ sub eodem sunt Genere, tamen non æquali-

ter; cum videlicet vnum est communius, alterum minus commune: quia pluribus intermedijs Differentijs, ab illo Genere, in quo conueniunt, distant: licet non vnũ sit superius ad alterum: quo pacto, homo, & planta Specie differunt: clarum est.n.ꝙ planta communior est quam homo, sed non ad hominem, quia homo planta non est: Si.n.esset superior illo, esset Genus: at Genus, & Species sub ipso, non dicuntur differre Specie, vt ait Arist. 10. Meta. c. 11. Genus igitur est, quod de pluribus Specie differentibus prædicatur, vtcunque Specie differant, siue primo, siue secundo, aut tertio modo.

Est secundo notandum, Duo esse necessaria; vt aliquod prædicatum prædicetur in quid: vnum ꝙ sit de natura, vel pars naturæ rei; nec hoc sufficit; nam Differentia est pars naturæ rei, tamen non prædicatur in quid: sed est necessarium alterum. s. ꝙ prædicetur per modum naturæ. s. ꝙ nõ sit connotatiuum, quando subiectum fuerit absolutum; tunc.n. significat per modum Accidentis: sed vel vtrunque absolutum, vel vtrunque connotatiuum. Genus ergo respectu Speciei habet utrunque, & est de natura Speciei, & prædicatur per modum naturæ, & substantiæ, propterea prædicatur in quid. At differentia habet vnum. s. est de natura rei, non tamen habet modũ prædicandi: propterea non prædicatur in quid, sed dicitur in quale quid: quid, quia est de substantia rei, quale, quia est ad modum Accidentis, & Accidens neutrum habet, propterea simpliciter in quale prædicatur: vnde fit, vt constituatur prædicatio in quid, & in quale quid, & in quale.

Ad primum. His suppositis, Respon. ad primũ. Differentia prędicatur in quid secundum rẽ, sed non secundum modum, sicut Genus, quod absolute in quid prædicatur. Nec Aristot. dicit oppositum, sed asserit prædicari in quid, sed differt à Genere, quia se habet vt qualitas, in quo manifestat prædicari in quale quid.

Ad secũdum. Ad secundum Respõ. Quando dicitur, quale quid est coruus? illud quid, nõ petit naturam, sed idem est, ac si dicatur, quale ens est coruus?

Ad tertium. Ad tertium Resp. admittendo aliquod proprium de pluribus Speciebus prædicari, sed id non habetur vt proprium, & Porphyrius hoc intẽdit, quòd prędicatio, quę necessario, & semper constituit Genus, sit de pluribus Speciebus prædicari; at prædicatio necessaria propriè est de vna Specie: reliquum est per accidens, & secundario, quia illa sua Species, de qua prædicabat, erat subalterna. Dici etiam potest, concedendo illationẽ: aliqua inquã propria esse generica, quæ de Genere immediate ꝓdicatur; aliqua esse Propria specifica, quæ de specie vltima prædicantur: differre aũt à Genere, & Specie, quia non in quid, sed in quale prædicantur.

Ad quartum. Idem Resp. ad quartum de prædicatione de indiuiduis; hæc.n. prædicatio, est primo & immediate, & speciei, non autem Generis, nisi secundario, & mediate.

Ad quintum. Ad quintum Respon. Porphyrium existimasse, nullam esse particularem, & propriam Speciei Differentiam, sed omnes esse communes, & rationale nõ solum homini, sed Angelis conuenire. Sed de hoc latius dicemus capite de differentia.

De indiuiduo.

QVÆSTIO I.

Utrum indiuiduum prędicetur.

Prima opin. Circa vltimam difficultatem, an. s. indiuiduũ prædicetur, sunt tres opiniones. Prima est S. Tho. 7. Meta. c. 3. qui loquens de indiuiduo substãtiæ, inquit, posse dupliciter prædicari: vno modo de alio, vt homo est Petrus, animal est Cæsar, & talis est ꝓdicatio per accidẽs, & indirecta altero mõ potest de se prædicari, scilicet Petrus est Petrus, & talis est prędicatio ꝑ se, & hoc uidetur asserere quoque Boet. Nihil, inquit, uerius, quã idem de se ipso prædicari. Immo uidetur Arist. sententia 2. Periherm. c. ultimo. Bonum, inquit, per se est bonum: vbi approbat prædicatiõnẽ identicam, qua idem de se ipso prædicat & 5. Meta. cap. 18. homo per se est homo. Eiusdem sentẽtiæ est Porphyrius, qui indiuiduum de vno prædicari affirmat, scilicet de seipso.

Secunda opin. Secunda opinio est Auerr. c. de specie, qui interpretans Porphyrii definitionem, illam, Indiuiduum de vno prædicatur, dicit,

cit, duplex esse indiuiduum; substantiæ, vt Petrus: accidentis, vt hoc albũ: indiuiduũ accidẽtis de vno prædicatur, at substantiæ indiuiduum de nullo: & propterea non bene Porphyrius definiuit, quia soli indiuiduo Accidentis illa definitio cõpetit. Melius Arist. dixit 1. Periherm. c. 5. Singulare est, quod nõ de multis prędicatur. Ista sententia vr Arist. c. de substantia, & 7. Meta. c. 1. Prima substantia, inquit, idest indiuiduum substantiæ, de nullo prædicatur: nõ enim Auer. vult prædicationem esse eiusdem de seipso. 1. Priorũ, in digressione de quarta figura, quæ est Galeni, inquit, Si daretur quarta figura, idẽ de se ipso prædicaretur, quod est in fine abominationis, & 10. Meta. com. 3. & 4. Meta. com. 3. dicit illam esse nugatoriam, neque habere subiectum, neque prædicatum.

Tertia opin. Tertia opinio est Caiet. cap. de Specie: vbi distinguit duplicẽ prædicationẽ; naturalem, & artificialẽ. Naturalis est, quæ est vera, tñ non est apta ad disputationẽ aliq̃, & talis est illa, in qua idem de se ipso prędicatur: Alia est artificialis sicut sunt reliquæ, quarũ vsus arti sciæ, deseruit, & per hanc distinctionem conciliat opiniones.

Pro huius determinatione, est aduertẽdum, aliud esse necessarium ad veritatem prædicationis, aliud ad proprietatẽ. Vnde aliud est pdicatio vera, aliud propria: ad veritatem sufficit, quòd ita sit in re, sicut ipsa significat: ad proprietatem est necessarium ꝙ prædicatum sit forma, & subiectũ materia, quod esse non potest in prædicatione eiusdem de seipso.

1. Concl. Iuxta hoc sit prima conclusio. Prædicatio, qua indiuiduum substãtiæ de alio prædicatur, vt iste veniens est Petrus, est p accidens: ista est Arist. 1. Priorum c. 28.

2. Concl. Secunda conclusio. Prædicatio, qua de se ipso aliquid prædicatur, est vera, sed impropria pp rõnem prædictã. Hæc est Alb. tract. 3. c. 4. & Auerrois: nec oppositum voluit Boetius: dixit enim, nihil verius, non autem dixit, nihil proprius: immo nec sanctus Thomas: qui dixit, illa esse per se eo modo, quo ẽt vocat Arist. per se, idest, nõ p aliã causam: si enim dicas, quare Homo est Homo? dices, nulla causa, sed per se, & ita interpretat Boet. 2. Perihermenias.

3. Concl. Tertia conclusio est, quantum existimo etiam vera contra Auerroem: nec indiuiduum Accidẽtis de vno proprie prędicatur, quamuis vere de illo prædicetur. Hæc est sententia expressa Arist. c. 2. Ante prædicam. Hoc albũ, inquit, est in subiecto, sed de nullo prædicatur. Ratio autẽ est, quia quando demonstrat̃ Accidens in diuiduum, demonstratur ipsum subiectũ, in quo est, quia ab eo indiuiduatur: vnde perinde est dicere, Petrus est hoc album, ac Petrus est ipse habens albedinem.

QVAESTIO II.

Quæ & quot sint prędicationum genera.

Quia tamen de prædicatione loquuti sumus, & omnia ista ad prædicationem spectant; non erit inutile, quid prædicatio, & quotuplex sit, ostẽdere. Est igitur prædicatio, affirmatio alicuius de aliquo: propositio enim negatiua, non propriè pdicatio, sed diuisio quædam dicitur. Hæc prædicatio duplex est, quædã propria, q̃dam impropria: propria est, cuius veritas pendet ex propria significatione, & ppria acceptione terminorũ, vt homo est albus: impropria, cuius veritas ex impropria acceptione terminorũ pẽdet, vt hõ est bulla, diuitiæ sunt fumus. Propria est triplex, ordinata, & inordinata contra ordinem, & in ordinata præter ordinem.

Ordinata est, in qua subijcitur id, quod subijci debet, scilicet id, quod se habet, vt materia: prædicatur id, quod debet prædicari, scilicet quod habet modum formæ, quales sunt prædicationes inferiorum respectu superiorum prædicatorum, & accidentium de subiectis, & Differentiarum, de suis Speciebus. Hæc ordinata duplex est, essentialis, & accidentalis: essentialis est, in qua prædicatum, vel est natura, vel de natura subiecti: quæ duplex est, essentialis quidditatiua, essentialis sola: essentialis quidditatiua, qualis est prædicatio Generis, & Definitionis, scilicet quando prædicatum est in quid: essentialis sola, quando prædicatũ est in quale quid, qualis est prædicatio Differentiæ. Accidentalis, in qua prædicatum non est de natura subiecti: quæ duplex est, propria, & cõmunis: accidentalis propria est, in qua prædicatum est Proprium alicuius Speciei, vt Homo est risibilis: communis est,

in

in qua prædicatur Accidens commune, vt homo est, albus. Accidentalis communis duplex; externa, & interna: interna, in qua prædicatur Accidens, quod inest subiecto, de quo prædicatur: vt homo est albus: externa in qua Accidens non inest subiecto de quo prædicatur, vt homo videtur. Præterea triplex est, prima, quæ sumitur ab actibus animæ, vt paries videtur, homo amatur: secunda, quæ sumitur à secundis intẽtionibus, vt Homo est Species, Animal est Genus: tertia, quæ sumitur ab aliquo alio extrinseco, siue loco, vt homo est Romanus, siue alia habitudine, Philosophus est Platonicus.

Inordinata prædicatio contra ordinem est, in qua id prædicatur, quod debet subijci, id subijcitur, quod debet prædicari; istę sunt oppositę, seu cõuertẽtes omniũ ordinatarum, nec oportet nunc has rursus distinguere. Antiqui vocabant ordinatã prædicationẽ, naturalẽ; inordinatam, nõ naturalem: quã distinctionem ponit Auer. 7. Met. com. 59. & 4. Phys. com. 33. vbi soluit problema Logicum, scilicet cur Aristoteles facit syllogismos ex terminis conuertibilibus in secunda figura ex puris affirmatiuis, cum possit per conuersionem eos facere in prima, & esset consequentia bona de forma? dicit id non fecisse, ne daretur prædicatio nõ naturalis, scilicet in qua subiectum de Accidenti, vel definitio de passione prædicetur. Eandem distinctionẽ habet Themistius 1. Post. c. 38. Alij prædicationem naturalem vocant directam, non naturalem indirectam.

Vide Philopsoh de hac pdic. 1. Poster. cõ 83. et 34. & in bù. fol. 3. co. 8.

Alia est prædicatio inordinata præter ordinem; Hæc est triplex, quædam identica: quædam disparata; quædam per accidens: identica, qua idem de se ipso prædicatur: disparata, qua disparatum de disparato, vt homo est leo vel cõtrarium de contrario, vt album est nigrum: per accidens est, in qua duo connotatiua inuicem prædicant, quorum prædicatio in abstracto falsa est. Est enim obseruandum, quando connotatiua prædicantur, ad veritatem propositionum sufficere identitatem subiecti, vt album est dulce: veritas huius pẽdet ex eo, quod albedo & dulcedo sunt in aliquo vno subiecto; tales vocamus per accidens, dũ modo illorum prædicatio in abstracto nõ valeat: aliter enim erit non per accidens: vt album est coloratum, non est per accidẽs; valet enim albedo est color. Hæc est triplex. Prima, in qua connotatiuũ vnius prædicamenti prædicatur de alio alterius Prædicamenti, vt album est simile. Musicus ædificat. Secunda in qua connotatiuũ vnius Prædicamenti prædicatur de cõnotatiuo eiusdem Prædicamenti, vt albũ est dulce. Tertia, in qua vna Differentia, vel Proprium de alio, vt rationale est sensibile, risibile est flebile.

De Specie. Cap. II.

Species autem dicitur quidem & de vniuscuiusque forma: secundum quam dictum est. Prima quidem species digna est imperio. Dicitur autẽ Species & ea, quæ est sub assignato Genere, secundum quam solemus dicere hominem quidem speciẽ animalis, cum sit genus animal, album autem coloris speciem: triangulum vero figurę speciem. Quòd si etiam genus assignantes speciei meminimus, dicentes quòd de pluribus & differẽtibus Specie in eo quod quid est prædicatur, & speciẽ dicimus id quod sub assignato genere est: nosse oportet, quòd quoniam & genus alicuius est Genus, & Species alicuius est Species, vtrunque vtriusque, iccirco necesse est in vtrorumque rationibus vtriusque vti. Assignant ergo & sic speciem. Species est, quæ ponitur sub genere: & de qua Genus, in eo quod quid est, prędicatur. Amplius autem sic quoq;. Species est, quæ de pluribus & differentibus numero, in eo quod quid est, prædicatur. Sed hęc quidem assignatio specialissima est, & quæ solum Species est, non autem & Genus: alię vero erunt etiam non specialissimarum. 1

Pla-

2 Planum autem erit quod dicitur hoc modo. In vnoquoque Prędicamento sunt quędam Generalissima, & rursus, alia specialissima: & inter generalissima, & specialissima sunt alia, quæ genera, & Species dicuntur eadem. Est autem generalissimum quidem, supra quod nullum aliud sit superueniens Genus. Specialissimum autem est, post quod non est alia inferior Species. Inter generalissimum autem, & specialissimum alia, quæ Genera, & Species sunt eadem, ad aliud tamẽ, & ad aliud sumpta. Fiat autem in vno quidem Prædicamento manifestum quod dicitur. Substantia est quidem & ipsa Genus: sub hac autem est corpus: & sub corpore animatum corpus: sub quo animal: sub animali vero rationale animal: sub quo homo: sub homine vero Socrates, & Plato, & qui sunt particulares homines. Sed horum substantia quidem generalissimum est, & quod Genus solum: Homo vero specialissimum, & quod solum Species. Corpus autem Species quidem est substantiæ, Genus vero animati corporis, sed & animatum corpus Species quidem est corporis, Genus vero animalis: rursus Animal Species quidem est corporis animati, Genus vero rationalis animalis: sed rationale animal Species quidem est animalis, Genus autem hominis: homo vero Species quidẽ est rationalis animalis, non autem Genus particularium hominum, sed solum Species: & omne, quod ante indiuidua propinque prædicatur, Species erit, solum, non etiam Genus.

Generum ac Specierum in Prędicamento Substantię ordo.

Genus	Substantia	generalissimum
Species	Corpus	& Genus
Species	Animatum corpus	& Genus
Species	Animal	& Genus
Species	Rationale animal	& Genus
Species	Homo	specialissima.
Particulares	Socrates, & Plato	homines.

Quemadmodum igitur substãtia cũ suprema sit, eo quòd nihil supra eam sit, Genus est generalissimum: sic etiã homo cum sit Species, postquàm non est alia Species neque aliquid eorum, quę possunt diuidi in Species, sed solum indiuidua (indiuiduũ.n. est Socrates, & Plato, & hoc album) Species erit solum, & vltima Species, & (vt dictum est) specialissima: quæ vero sunt in medio, eorum quidẽ, quæ ante ipsa sunt, erunt Species: eorum aũt, quæ post ipsa sunt, Genera: Quare hæc quidem duas habent habitudines, eã, quæ est ad ea, quæ antecedunt, secundum quam Species ipsorum esse dicuntur: & eã, quæ est ad posteriora, secundũ quã Genera ipsorum esse dicuntur. Extrema vero vnam habẽt habitudinem. Nam & generalissimum ad ea quidem quæ posteriora sunt, habet habitu-

bitu-

bitudinem, cum sit Genus omnium id quod est supremum: eã vero, quæ ad superiora non habet, cum sit supremum, & primum principium, & (vt diximus) supra quod non est aliud superueniens Genus. Specialissimum autem vnam habet, & ipsum habitudinem, hanc quidem, quæ est ad superiora, quorum est species: eã vero, quæ est ad posteriora, non diuersam habet habitudinem, sed eandem; & Species indiuiduorum dicitur: sed Species quidem dicitur indiuiduorum, velut ea continens: Species autem superiorum, velut quæ ab eis continetur.

3 Determinant igitur generalissimum Genus ita, quòd cum Genus sit, non est Species, & rursus, supra quod non est aliud superueniēs Genus. Specialissimam vero Speciem sic, quæ cum sit Species, non est Genus: & quam, cum sit Species, in Species diuidere non possumus: adhuc autem, & quæ de pluribus, & differẽtibus numero in eo quod quid est prædicatur. Ea vero, quæ in medio sunt extremorum, subalterna vocãt Genera, & Species, & vnũquodque ipsorum Speciem esse, & Genus ponunt: ad aliud tamen, & aliud sumptum. ea enim, quæ sunt ante specialissima vsque ad generalissimum ascendentia, & Genera dicuntur, & Species subalterna: vt Agamemnon, Atrides, & Pelopides, & Tantalides, & vltimum Iouis. Sed in familijs quidem plerunque ad vnum reducuntur principium, verbi gratia ad Iouem: in generibus vero & speciebus nõ sic se habet. Neque enim est commune vnum Genus omnium ens: nec omnia eiusdẽ Generis sunt secundum vnum supremum Genus, quemadmodum dicit Aristoteles: sed posita sint (quemadmodum in Prędicamentis dictum est) prima decem genera, quasi prima decẽ principia. Et si omnia quis entia vocet, æquiuoce (inquit) nuncupabit, sed non vniuoce. Si enim vnum esset cõmune omnium Genus ens, vniuoce omnia entia dicerentur. Cum vero decem sint prima, communio secundum nomen est solum, non tamen secundum rationem, quæ secundum nomen est.

Decem igitur generalissima, quidem sunt: specialissima vero in numero quidem quodam sunt, non tamen infinito. Indiuidua autem, quę sunt post specialissima, infinita sũt. Quapropter vsque ad specialissima à generalissimis descendentes, iubebat Plato quiescere: descendere autem per media diuidentes specificis differentiis, infinita vero (inquit) relinquenda sunt, neque enim eorum scientiam posse fieri. 4

Descendentibus igitur ad specialissima, necesse est diuidentes per multitudinem ire: ascendentibus vero ad generalissima necesse est colligere multitudinem in vnum: collectiuum enim multorum in vnam naturam Species est, & etiam magis id, quod Genus est: particularia vero, & singularia ecõtrario semper in multitudinem diuidunt id, quod vnum est: participatione enim Speciei plures homines, vnus: particularibus autem & singularibus vnus, & communis plures: diuisiuũ enim semper est, quod singulare est: collectiuũ autem: & adunatiuum, quod commune est. 5

A si-

autem & adunatiuum, quod commune est.

Assignato autem Genere & Specie, quid sit vtrunque eorum, & 6 genere quidem vno existente, speciebus vero pluribus (semper enim in plures Species diuisio generis est) Genus quidem semper de Specie prædicatur, & omnia superiora de inferioribus: Species auté neque de proximo sibi Genere, neque de superioribus: neque enim conuertitur. Oportet enim aut æqua de æquis prædicari, vt hinnibile de equo: aut maiora de minoribus, vt animal de homine: minora vero de maioribus minime: neque enim dices animal esse hominem: quemadmodum hominem dices esse animal. De quibus autem Species prædicatur, de ijs necessario & Speciei genus prędicabitur & generis Genus vsque ad generalissimum: si enim verum est dicere Socratem hominem, hominem autem animal, animal autem substantiam: verum est & Socratem animal dicere, atque substantiam, semper enim cum superiora de inferioribus prædicentur, Species quidem de indiuiduis prędicabitur, Genus autem & de Specie, & de indiuiduo: generalissimum vero de Genere vel generibus, si plura sint media & sub alterna, & de Specie, & de indiuiduo. Dicitur enim generalissimum quidem de omnibus sub se positis generibus, & speciebus, & indiuiduis: Genus autem, quod ante specialissimum est, de omnibus specialissimis, & indiuiduis, solum autem Species, de omnibus indiuiduis, indiuiduum autem de vno solo particulari.

Indiuiduum autem dicitur Socrates, & hoc album, & hic veniens Sophronisci filius, si solus sit ei Socrates filius. Indiuidua autem dicuntur huiusmodi, quoniam ex proprietatibus consistit vnumquodque eorum, quarum collectio nunquam in alio eadem erit: Socratis enim proprietates nunquam in aliquo alio particularium erunt eædem: eæ vero, quæ sunt hominis proprietates, (dico autem eius qui est communis) erunt eædem in pluribus, magis autem & in omnibus particularibus hominibus, in eo quod homines sunt. 7

Continetur igitur indiuiduum quidem sub Specie: Species autem sub Genere. Totum enim quiddam est Genus: indiuiduum autem pars. Species vero & totum est, & pars, sed pars quidem alterius: totum autem non alterius, sed in alijs, in partibus enim totum est. De Genere igitur & Specie, & quid generalissimum, & quid specialissimum, & quæ Genera eadem, & Species sint, quæ etiam indiuidua, & quot modis Genus & Species dicantur, sufficienter dictum est. 8

Cur de Specie post Genus, & non prius de Differentia egerit?

Post genus tractat Porphyrius de Specie: qua in re non absque ratione potest quis dubitare, cũ Differentia sit prior Specie: est enim eius pars, & cũ in procemio fuerit ante Specié proposita, cur modo de Specie, postposita Differentia tractauerit? Ammon. & Boet. huius vnam assignant causam: nempe quia Genus, & Species relatiua sunt, & vnum relatiuum perfecte absque altero cognosci nequit.

Auicen. secundam huius dat causam, quia Genus est magis intrinsecum Speciei, quã Differentiæ, propterea post Genus sequit̃ Species: Species enim constat ex Genere, & Differentia: Genere, vt materia: Differẽtia, vt forma: vt autem materia magis est intrinseca composito, cuius est pars, quàm formæ: ita genus Speciei, quã Differẽtię est magis propinquum. Poterit ẽt tertio dici, quòd quamuis in esse præcedat Differentia tamen in prædicãdi modo prior est Species: prædicatur enim in quid, at Differentia in quale, & fere ad modũ accidẽtis.

Species autem dicitur &c.

B Hoc igitur caput in tres diuiditur partes: in prima tradit acceptiones Speciei & definitiones, in secunda cõstituit ordinem prædicatorum, in tertia definit & diuidit indiuiduum. Dupliciter igitur sumit̃ Species. Vno modo; pro forma & pulchritudine rei, quo pacto dicimus, præstantissima Species digna est imperio, scilicet homines pulchri & formosi sunt digni, vt aliis imperent. Secũdo modo dicitur Species, quæ subijcitur Generi, quo pacto dicitur, homo est Species animalis, de qua in præsenti loquitur Porphyrius. Et quia poteramus ei obijcere quare Speciem per Genus definit, cum genus per speciẽ definierit? vitiũ. n. est circulus in definitionib. scilicet definire vnum per alterum, & ecõtra: excusat se, dicens id in his quæ relata & ad aliud sunt, non esse inconueniẽs: immo vnum per aliud definire necesse est.

Huius Speciei tres assignat definitiones. Prima est, Species est quę ponit̃ sub Genere. Secũda, Species est de quo Genus in eo qđ quid prædicatur: quãuis has duas aliqui, inter quos est Auicenna, vnã esse velint & admodũ probabile videtur, scilicet, Species est quę ponitur sub Genere, de qua Genus in eo quod quid prædicatur, vt posterior pars sit prioris declaratio. Tertia, Species est quæ prædicatur de plurib. differentib. numero in eo, quod q d. vt homo prædicatur de Petro, & de Paulo, & alijs simil. Statim hanc tertiã comparat duabus præcedentibus, & hic manifestat Porphyrius, illas esse duas. dũ pluraliter de eis loquitur: discrimen autẽ est illæ duæ priores competũt omni Speciei, ista posterior soli speciei vltimæ, & specialissimæ.

Est enim duplex Species, quædam quę solum est Species & relata ad superiora, & relata ad inferiora: ad superiora; qa inferius dicitur Species superiorum: ad inferiora quidem; quia sunt solum indiuidua, & singularia de quibus prædicatur: vt homo, leo, equus: & hæc dicitur Species specialissima, seu athoma, seu Species subijcibilis & sic prædicabilis.

Altera Species est quæ relata ad superiora est Species, ad inferiora vero est Genus quia inferiora eius sunt plura Specie Differentia, vt animal respectu viuẽtis, seu substantiæ est Species, at respectu hominis & leonis est Genus; & hæc dr̃ Species subalterna. Modo illæ definitiones priores conueniunt vtrique Speciei specialissimæ, & subalternæ: at tertia definitio solũ specialissimæ competit.

Dubia aliquot scitu digniora in primã partem capitis, de Specie.

Circa hanc partem est primo notandũ ꝙ Species est nomen primæ intentionis, idest significans res ipsas secundũ se: & est nomen secundæ intentionis, vt rem significat; qua rõne prædicatur vel subijcitur: si priore modo cõsideret̃, adhuc multiplex est: significat enim apud Philosophos similitudinem rei, quæ in potentia cognoscẽte recipitur; quo pacto loquuti sumus superius. Scd̃o significat formã rei substantialẽ, quæ est altera pars cõpositi: compositum enim cõstat ex materia, & forma, cuius vsus est frequens apud Aristotelẽ, qui formam rei vocat Speciem. Tertio sumit̃ pro pulchritudine corporis, quæ quoddã accidens est. Porphyrius duas priores prętermisit, quia obscuræ erãt. tertiam explicuit, quia facilis est, & similitudinem aliquã cum Specie Logica habet: vt enim rei pulchritudo ex debita partium compositione fit, ita Species ex Generis & Differentiæ recta vnione & coniunctione: quæ Species dicit̃ Logica, & secunda intentio. *Not. Primo.*

Est præterea notandum: circa literam; aliquos textus habere (Species Priami digna est Imperio) & ita legit Albertus, & Auerroës: at Græce habetur, prima seu præstans Species digna est Imperio; quasi pul- *Nota Secundo.*

pulchritudo corporis, animi virtutem arguat. vt dicit Arist. 1. Rheto. Lineamenta corporis virtutis animi signa sunt.

Circa exemplum Porphyrij, quo triangulum assignat tanquam Speciē, & figurā, vt Genus: aliqui id esse falsum existimant, credentes figurā non esse Genus ad triangulū, quadrangulū, & alias; quia per prius dr̄ de vna, q̄ de altera, & quia ex triangulo reliquę componūtur. Ammonius hic Porphyriū defendit; nos hoc prætermittim⁹, quia in secundo de aīa, vbi maior hoc examinandi offeretur occasio, differemus: interim id saltem supposuisse satis est.

Nota tertio. Est tertio notādum. Circulus in aliqua definitione, vel demonstratione fit, quādo per id quod definitum est, definimus aliquid eorum, quæ in definitione sunt, vel per id quod probatum est, probamus iterum ea, quæ ad illius probationem assumpsimus: quod quidem vitium est, vt docet Arist. 1. Poster. c. 3. quia sequitur aliquid esse notius se ipso. Nam si hoc verbi gratia. A. definitur per B. seu probatur per B. notius est B. quia definitio est notior, & antecedēs similiter notius est, q̄ consequēs: iterum si B. definitur per A. seu probatur per A. sequitur ꝙ A. est notius quàm B. ergo A. est notius se ipso, quia est notius eo, quod ipso est notius. At quamuis hoc non liceat in alijs, in relatiuis licet vnum per alterū definire; quia iste defectus non committitur in his: relatiua. n. sunt æque ignota per se sola; singula tamen ad alterū relatiuum comparata sunt & fiunt notiora se ipsis, non ad alind relatis; & innotescunt cum alijs sumptis: notius enim est relatiuum, pater, simul cum suo relatiuo sumptum, quàm ipsum per se; hoc autem non est inconueniens.

Nota Quarto. Est quarto notādum esse dubium circa definitionem primam: Species est quæ ponitur sub Genere: videtur enim alijs competere quàm speciei; nam indiuiduum ponitur sub Genere: aliqui sic intelligūt vniuersale, alij prædicabile, asseruntque hoc debere intelligi de prędicatione immediata. Albertus & Caietanus hoc vidētes nō esse cautum, quia indiuiduū Generis immediate ponitur sub Genere, scilicet hoc animal est animal, nescio quid imaginātur s. ꝙ Species est sub Genere, quantum ad ordinem positionis, & participationis, & totalis principiationis: qđ est dicere, Species est inferior per se Genere ordine naturali, & prædicandi, & iste est ordo positionis, & est inferior ordine participationis, quia Species in sua substantia participat Genus, Genus vero nō Speciē: & Genus continet totam substantiā speciei; nā species constat ex Genere & Differentia: at Differentia in potentia continetur sub Genere; & hoc est dicere Genus esse totale principium speciei, & speciē habere ordinem ad Genus totalis principiationis, quod non fit in indiuiduo: quia indiuidua tio est in materia & accidentibus, non autem procedit à Genere sicut Differentia: & sic volunt isti doctores, illud (Sub) in definitione. s. Species est quæ sub genere ponitur, habere hos tres ordines: hęc optime dicta sunt ab Alberto tractatu quarto. c. 1. Sed profecto nescio an præter rem: cū sensus sit alia ex parte clarissimus, & minus expositus cauillo, scilicet, Species est quæ ponitur sub Genere, tali positione secundum qualem Genus est Genus: & hoc nulli præter speciem competit.

Nec similiter est curandū, cur Porphyrius dixit sub assignato Gn̄e: volunt. n. ꝙ (sub assignato). i. certo & determinato: qa vna Spēs ad vnū ꝑtinet Genus: patet. n. ibi significare illud verbū sub assignato gn̄e, i. definito & descripto paulo ante: & hoc ipse declarat consequenter dicēs, Genus assignantes. i. definientes, seu describentes.

Secunda pars capitis de Specie.

Planum autem erit, quod dicitur hoc modo, &c. 2

Hæc est capitis secunda pars, qua Porphyrius manifestat hoc, quod dixerat de duplici Specie, & comparatione, & ad superiora & ad inferiora, describitq; totum prædicamentum, quo ista continentur.

Hæc aūt pars in tres alias diuidi pōt. In prima, ea q̄ in vnoquoq; Prædicamēto cōstituunt, explicat & dr̄iam assignat & eorū similitudinē. In scđa, singula eorū definit, & exēplo quodā manifestat, ostendens i quo similitudo, & dissimilitudo exēpli cōsistat. In tertia eorū numerū, & modū ea constituēdi, & inter se ꝑdicandi ordinē enarrat.

Nota primo. Circa primum est notandũ, q; Prædicamentum, vt in præsenti sumitur, est quædam multorum Generum & Specierũ ordinatio sub vnico supremo contentorum: vt patet in exemplo, quod Porphyrius ꝑponit in substantia: est.n.quoddam commune, substantia.s.sub qua est corpus, sub corpore est corpus animatum, sub corpore animato est animal, sub animali animal rationale, sub animali rationali homo.

Nota secundo. In quo exemplo duo sunt consideranda, alterum q; hic defectu nominũ ponuntur vocabula cõposita, tñ illa consideranda sunt, tanq̃ simplicia, quorũ loco ponuntur; alterũ est, q; Porphyrius in ista ordinatione ponit animal rationale tãquam Genus hominis, quia ipse existimabat cœlos & Angelos esse animalia rõnalia, sed ista sñia est error, nec eam recipit Christiana religio. Immo nec schola Peripatetica: sed animal rationale est solus homo, propterea istud Genus est prætermittendum.

Nota tertio. Est etiam aduertendum tertio: potuisse istam coordinationem in prædicatis accidentis constitui: quia vero notior est in substantijs: & prima; propterea in substantia fit exemplum.

Enarrat Porphyrius ea, quę in hoc Pręedicamento sunt. Sũt autem tria. Primum est generalissimum quoddam, vnum Genus omnia alia complectens: est etiam species vltima, & sunt intermedia: verbi gratia Genus supremum substãtia; species vltima, homo: Genera intermedia, animal, corpus, & reliqua. Hæc aũt sic se habent. Genus supremum non habet aliud Genꝰ supra se; propterea semper est Genus: Species vltima, nõ habet speciem sub se, propterea semper est species, at intermedia vtrunq; habent, & supra se Genus, & sub se Species: ꝑpea hñt duas habitudines, q a respũ superiorũ spẽs sunt; respũ vero inferiorũ: Genera: at Genꝰ supremũ vnicã hẽt habitudinẽ, sicut Spẽs vltima: vocat habitudinem, relationem mutuãtem denominationem: vnde species vltima duas habet relationes, & ad superius, & inferius: sed vnica est habitudo, quia secundum vtranque dicitur species. Hæc est prima pars huius secundæ partis.

3 Determinant igitur generalissimum Genus ita &c.

Hac secũda parte describit Porphyrius horum singula: generalissimi aũt duas ponit descriptiones. Prima est, generalissimũ est, quod cum sit Genus non est species. Secunda, Generalissimum est Genus, supra quod non est aliud Genus.

Speciei autẽ ponit tres descriptiones. Prima est, species specialissima est q̃ cum sit species non est Genus. Secũda cum sit species nõ diuiditur in species. Tertia species est quæ prædicatur de pluribus differẽtibus numero, in eo quod quid: Speciei vero subalternæ est descriptio, quæ cum sit Genus est species, & cum sit species est Genus respectu diuersorum.

Hanc prædicamentorũ seriẽ exemplo familiari naturalis generationis manifestat: in generationibus enim datur vnũ vltimum, vt verbi gratia, Agammemnon, ante quẽ est pater scilicet Atrides: ante hũc Pelops: ante hunc Tantalus: ante hunc vero Iuppiter: sed discrimen est, nã plerũq; ista ad vnum referũtur; at ista Genera prima & Prædicaméta sunt plura, sunt enim decem suprema Genera, quæ ad vnũ Genus reduci nequeunt: nam si ad vnum reducerentur, hoc esset ens, quod nõ potest esse Genus, quia genus, vt constat, esse debet vniuocum: at ens secundum Aristo.4. Meta.c.2.est analogum; quod hic Porphyrius vocat æquiuocum.

Nota. Circa quod est considerandum, ista Genera dici generalissima superlatiuo gradu negatiue sumpto, vt substantia est Genus generalissimum; nõ q; sit communior omnibus, sed q; nihil illa sit communius: eadem ratione singula aliorum generalissima, & suprema dicuntur.

4 Decẽ igitur generalissima sũt &c.

Hic numerũ eorũ, q̃ in Predicamento collocantur, cõstituit tali cõclusione. Genera suprema decẽ tñ sunt, specialissima vero plura sunt, sed non infinita: at indiuidua infinita sunt. Hæc duo probat ex doctrina Platonis: quæ hr in dialogo dicto, Sophista. Plato.n.iubebat, vt qñ ab aliquo generalissimo descẽderemus ad inferiora, sisteremus in Speciebus, nõ vltra procedẽtes: quia vltra speciẽ sola sunt indiuidua: hæc aũt sunt infinita, propterea ad artẽ, & scientiam non spectant: ars enim & scientia certis limitibus continetur.

Hic

Nota. Hic nota, infinitũ bifariã sumi: vno modo in actu, quo pacto si modo realiter infiniti simul homines existerẽt, diceretur numerus infinitus in actu: altero modo est infinitum in potentia: & hoc in numeris apparet, quorum augumentum nunquã cessat, sed multis datis, adhuc plura dantur: quo pacto si Mũdus esset duraturus in æternum, cum hominũ perpetua, prorogatione, vt existimauit Porphyrius, darẽtur infiniti homines, non quidem actu, sed potentia: quia nunquam cessarent: alij, & alij continue nasci, & esse. De hoc infinito est intelligendus Porphyrius, quando asserit indiuidua esse infinita, non quidem actu, sed potentia. At species vtroq; modo finitæ sunt, & actu, & potẽtia: quia sp sunt eædem species, licet non eadem indiuidua.

5 Descendentibus igitur ad specialissima necesse est, &c.

Obiectio. Hic Porphyrius, quantũ existimo, rñdet obiectoni, quam qs põt obijcere: s. n. generalissima decẽ sunt, quare species tot sunt, & indiuidua infinita? *Solutio.* Respondet, vniuersalia i. se multa inferiora includere: ita, vt sub vna specie singularia innumera; sub vno Genere, species multæ; & sub Genere superiori multa inferiora comprehenduntur: vniuersale enim est collectiuũ, & quò magis vniuersale, magis est collectiuum: & particularia sunt plura, & quò magis particularia, plura sunt: & propterea superiora Genera per differẽtias varias in varias species multiplicantur.

Nota. Hic notandũ est, dupliciter aliquid posse dici magis collectiuum, vt notat Caietanus: priori modo id quod est magis vnum, quod dicitur magis collectiuum intẽsiue: altero modo id quod plura comprehẽdit, & sic dicitur magis collectiuum extẽsiue. Iuxta hoc intellige minus vniuersale esse magis collectiuum intensiue, quia magis sunt vnũ, quæ in minus vniuersali conueniunt, q̃ quæ solum in magis vniuersali: at magis vniuersale est magis collectiuum extensiue, quia sub se plura cõtinet, & sic loquitur Porphyrius.

6 Assignato autem genere, & specie &c.

Ordinem prædicãdi horũ, quæ in Prædicamento constituuntur, hic explicat, & ex his quæ clare & recte dicit, ista conclusio potest colligi: s. superiora de inferioribus, & de his, de quibus dicuntur inferiora, prædicantur, & æqualia de æqualib. vnde Genus de speciebus & indiuiduis prædicatur: & Genus superius de inferioribus Generibus, & horum Speciebus, & earum indiuiduis; & tandẽ generalissimũ de omnibus inferiorib. non tamen ẽ contra inferiora de superiorib. prædicãtur: hæc intellige de prædicatione ordinata & directa.

Indiuiduum autem dicitur Socrates, &c. 7

Pars Tertia.

Hæc est tertia huius capitis pars, in qua quid indiuiduum sit, & quotuplex, & quale indiuiduũ dicaẽ, tractat. Est igitur indiuiduũ, quod de vno prædicatur, vt dixim⁹ superius: triplex esse indiuiduum exẽplo manifestat: est indiuiduum substantiæ determinatum, vt Petrus, Ioannes: & est indiuiduum ex suppositione, vt filius Petri, si vnicum habeat filium: est etiam indiuiduum Accidentis, vt hoc album, & sub hoc potest esse indiuiduum ex demonstratione, scilicet iste homo, hoc animal.

Dicitur autem indiuiduũ, eo quod collectio proprietatum, quę in vno sunt, in altero esse non possit: & optime dixit collectionẽ ꝓprietatũ, quia vnũ Accidẽs vnius indiuidui nihil prohibet esse in altero: vt q; sit ex eisdẽ parẽtibus natus, vel eodem loco, vel eodem tpe: at oẽs simul, quæ in vno sunt, in altero esse nequeũt, sicut proprietates speciei, quæ omnibus sunt cões.

Hæ autem proprietates indiuiduorum ad septẽ plus minus reduci pñt, sub quib. omnes continentur, quæ sunt hæ: Forma, Figura, Locus, Tempus, Sanguis, Patria, Propriumq; nomẽ: per formam intellige temperiem: per figurã vultum coloremq; corporis, & staturam, ac quãtitatẽ: per sanguinem cognationem, parẽtes, & reliqua. *Septem Proprietates indiuidui.* Hoc loco Auerroes reprehendit Porphyrium, quia ista definitio indiuidui soli indiuiduo Accidentis videatur competere: & ita eius iudicio melius esset cum Aristo. 1. Periher. c. 5. dicere, Indiuiduũ est qđ non

prædicatur de multis. Sed iā de hoc quid sentiendum esset, quodq; Auerrois sententia non sit vsquequaque vera, latius diximus cap. de Genere.

Dubium Est vnicum dubium: nā habetur 7. Metaph. c. 15. indiuidui, vel singularis nō esse definitionem, neque scientiam: quomodo ergo hic definitur? *Respon.* Ad hoc dico indiuiduū posse dupliciter cōsiderari vno modo prime intentionaliter, scilicet pro ipsa re, q̄ est singularis secundum se, scilicet pro Petro, aut Paulo: & sic nullatenus potest definiri, Petrus enim non definitur: altero modo secunde intentionaliter, scilicet pro re singulari, quatenus habet hanc proprietatem intellectus, q̄ de vno prædicetur, vel non possit in alia inferiora diuidi: & sic definiri potest, & in præsenti definitur à Porphyrio.

8 Continetur igitur indiuiduū sub specie, &c.

Porphyrius ex his, q̄ dixit, scilicet Genus de speciebus, & speciem de indiuiduis prædicari, infert indiuiduum sub specie, & Speciem sub genere cōtineri: vnde species & ad Genus refertur, & ad indiuidua, sed aliter ad vnum, aliter ad alterum: ad Gen⁹ enim vt pars ipsius, ad indiuidua vero vt totum in ipsis: & ad explicandas has duas diuersas relationes, & respectus, diuerso loquendi modo est vsus, s. Species est alterius, scilicet Generis, quia est eius pars: & Species est in alijs. s. indiuiduis, tanquam totū in partibus. Tandem epilogat Porphyrius ea quæ dicta sunt.

Totū est triplex. Est notandū totū esse triplex, vniuersale, definibile, & integrale: vniuersale est superius respectu inferiorū, & inferiora dicū partes potētiales: totū definibile est definitum respecto partium definitionis: totum integrale est compositum respectu partiū integrantium & quantitatis, vt manuum, pedum, capitis.

Iuxta hoc intellige speciē esse totū definibile respectu ipsius Generis, & Genus partē: nā ex Gñe, & Dña fit Spēs: at Spēs est pars potētialis Gñis, & ipsum Gen⁹ est totum vniuersale: & ita loquitur Porphyrius, s. Genus est totum vniuersale, & Species est eius pars potentialis, indiuiduorum vero est totum vniuersale. Hæc quantum ad capitis interpretationem.

QVÆSTIO VNICA.

An definitiones Speciei, & reliqua de Specie, à Porphyrio recte tradita sint.

Circa ea, quæ in capite hoc de Specie, & eius definitionibus dicta sunt, præcipuę aliquot difficultates erunt agitādę. Et primo objiciam nonnulla contra definitiones duas Speciei, deinde contra alia.

Sit ergo primū argumentū. Species vt Species est, est quoddā vniuersale, sed illę definitiones non sunt de Specie, vt est vniuersale, ergo non sunt rectæ. Maior est nota. Minor probatur, quia vniuersale dr aliquid in ordine ad inferiora, sed Species relata ad Genus nō sumitur in ordine ad superius. *Primum argum.* Secundo arguitur cōtra id quod dicitur, vltimam definitionē soli Speciei specialissimæ competere. Genus etiam prædicatur de pluribus differentib. numero in eo quod quid: ergo nō soli speciei vltimæ cōpetit illa definitio. Antecedens est notum; animal n. de Petro, & Paulo, & reliquis in eo quod quid prædicatur. *Secundū*

Tertio. Illa definitio tertia non conuertitur cum Specie, ergo non est bona. Probatur antecedēs. Sūt multæ Species quæ de plurib. non pdicantur, vt Sol, Phœnix, Mūdus: ergo non omnibus speciebus definitio competit: similiter sunt multa q̄ prędicantur de pluribus numero differentib. in eo quod quid, quæ tn̄ nō sunt Species. Probatur. Pūctus pdicatur de multis punctis, & instans de multis instantib. anima de multis animab. hæc aūt nōn sunt Species, quia sub nullo genere sunt: punctus n. nō est in Genere, nec alia, cum in Prædicamēto non sint, sed reductiue, ergo non sunt Species: aliter n. Species esset, quæ nō est sub Genere, contra aliam definitionē. *Tertium*

Quarto. Petrus & Paulus & similiter alia indiuidua proprie non differūt numero, ergo Spēs non prædicaē de differētib. numero. Antecedēs patet. Differre numero non potest, nisi qd est numerus, sed Petrus per se, & Paulus per se sunt vnū, qd non est numerus, sed numeri principium: ergo non differūt numero. Præterea quia sunt multæ Species, quæ nulla ratione de numero differentibus dicuntur, quia numerus *Quartū.*

merus pertinet ad quantitatem individua autem & Species multæ sunt extra quantitatem.

Quintū. Quinto, Argumētor cōtra quædā alia, quæ in capite continent̄, Genus est prius Specie, vt superius probauimus: ergo Genus & Species non sunt relata. Patet cōsequentia, quia relata simul sunt natura, vt docet Arist. in Prædicamento ad aliquid.

Sextum. Sexto. Id quod dicitur Genus inferius generalissimo, esse Genus subalternū. Cōtra. Esse subalternū, est esse sub altero, sed Genus, vt sub altero est, nō est Genus, sed Species: ergo est implicatio, & repugnātia in adiecto, dicere Genus subalternum.

Septimū. Septimo. Ista Genera vocantur media. Cōtra. Mediū participat naturā extremorū, vt color medius, s. rubedo, vt v̄r, constat ex albedine & nigredine: at Genus non fit nec participat ex superiori, & inferiori: ergo non est dicendum medium.

Octauū. Octauo. contra id quod d̄r, vniuersale esse collectiuum. Si ita esset, ista nomina essent collectiua, homo, animal, corpus, & tandem omnis terminus cōmunis, sed hoc manifeste est falsum: ergo & antecedens illud est falsum. s. vniuersale est collectiuū.

Alia possent proponi argumenta, contra ea, quæ de Specie dicuntur, quæ quia minoris momenti sunt, & partim ex his, q̄ diximus in capite de Genere nota, præter mittuntur: hæc autem, quæ proposuimus, eiusmodi sunt, quorum solutio, maxime Speciei naturā, & essentiam perfectamq; eius notitiam aperiunt.

Circa primū ergo argm̄, Alpharabius & Auicēna in sua Logica. c. de Specie, mouent dubium, an Species, vt ad Genus refertur, sit vniuersale? Auicenna v̄r dubitare: propter quod ab Alberto reprehenditur tractatu quarto. c. 2. asserit. n. Albert. cum Alpharabio, Speciem, vt ad Genus refertur, non esse vniuersale: cuius ratio est fortis. Species, vt ad Gen⁹ refertur, est subiectum, nempe de qua Genus prædicatur: sed vniuersale, vt vniuersale, est prædicatum; est enim vniuersale vnum in multis, & de multis: ergo vt Species refertur, *ad Genus* non est vniuersale.

Ex hac doctrina infert Caietanus in p̄senti. Cū de natura Speciei vt Species est, sit ad Genus, & Species vt Species non sit vniuersale, de natura speciei non est esse vniuersale, sed est proprietas & accidens, quod sequitur ipsam Speciē. Atq; ita Porphyrius definiēs Speciē in ordine ad Genus, definit illam secūdum naturam: in ordine vero ad indiuidua definit p̄ proprietatem: vnde secundum Albertum & Caietanum, Speciei, vt ad Genus refertur, accidit esse vniuersale.

Sed pace tantorū virorum dicā. Ista sententia non mihi v̄r recipienda, quia prius est esse vniuersale, quam esse Speciē: cum vniuersale sit cōius. Immo, vt antea ostendimus, sit Genus ad Speciem, & alia Prædicabilia: ergo non accidit Speciei. Et præterea, quod me magis mouet, Species est non solū quod refertur ad Genus, sed qđ refert̄ immediate ad Genus: sed quod immediate ad genus refertur, est vniuersale, cum Genus vt genus immediate de singularibus non prædicetur, ergo Species, vt ad Genus refertur, est vniuersale, & de ratione tali est quòd sit vniuersale.

Propterea dico. Species hēt tria ꝙ sit vniuersale, ꝙ sit Species; & specialissima: ꝙ sit vniuersale, hēt in ordine ad inferiora: qđ sit Spēs in ordine ad superiora, ita tn̄ ꝙ nisi sit vniuersale, nō sit Spēs: ꝙ vero sit specialissima respectu ad inferiora indiuidua de quib. immediate prædicatur, atque ita species specialissima constituit f̄m Prædicabile, & est Spēs vere, & vniuersale eius Genus. Quòd si Albert. voluit dicere, ꝙ illa Species non d̄r vniuersale cōparatione ad Genus, sed ad inferiora, recipimus: si tn̄ velit dicere cū Caietano, quod nō est de natura speciei q̄ ad Genus refertur, esse vniuersale, falsum est, vt p̄baui: qa ꝙ immediate ad Genus refert̄, est vniuersale: ex quo patet tertia definitio Porphyrij, q̄ est de Spē, vt Spēs specialissima est.

Diciēt pōt, vt arbitror, facilius, & clarius, adhibita quadā distinctione, q̄ omnē v̄r euacuare difficultatē. Vniuersale vt vniuersale, sicut antea ostēsum fuit, d̄r per se & intrinsece esse in multis, & ex hac eius essentia, quia tale est, duas relationes, seu duas proprietates cōsequitur: quarū altera est esse p̄dicabile de multis altera est esse subijcibile, f̄m illa oīa multa, q̄ in se cōtinet: sicut econtra, indiuiduū habet duo, quæ ipsum, vt tale est consequuntur: alterum, quod de vno tantum prædicatur: alterum, quod subijcitur, vt vnum tantum. *Distin.*

Vnde fit, vt ficut aliud eſt prædicabile de multis, ſcilicet vniuerſale, aliud prædicabile de vno, ſ. ſingulare & indiuiduum: ita ſubijcibile, alterum ſit ſubijcibile vniuerſale, alterum ſubijcibile, ſed ſingulare.

Dicendum igitur, Speciem vt Generi ſubijcitur, eſſe ſubijcibile, ſed tñ ſubijcibile vniuerſale. Nã Genus immediate non de indiuiduis, ſed de Specieb. vniuerſalib. prædicatur: & ita ipſæ Species, vt tales ſubijcibilia vniuerſalia ſunt: ſimiliter vt reſpicit inferiora, eſſe prædicabile vniuerſale: ſed ſi inferiora ſint, vniuerſalia, quoque eſſe Genus ſubalternum; ſi indiuidua tñ, eſſe Speciem ſpecialiſſimã, prædicabile, ſ. de ijs tñ, & ita tam ſecũdum prædicationem, quàm ſecundum ſubijcibilitatem, eſt vniuerſale. ſ. prædicabile vniuerſaliter, & ſubijcibile vniuerſaliter: atq; ita per omnes gradus prædicabile genericum, & ſubijcibile genericum, & prædicabile ſpecificũ, & ſubijcibile ſpecificum, & prædicabile, ac ſubiicibile medium, ſ. ſubalternum.

Immo vero ſi quis ſubtilius conſideret, vniuerſale ex ſe & ſe prius eſt: & abſtrahit à prædicabili, & ſubijcibile, quatenus. ſ. eſt in multis: ſiue prędicetur ſiue ſubijciatur, ſiue non; nec ſub talibus rationibus concipiatur, ſed ſecũdum intrinſecum, vt eſt in multis & ita ex ſe & per ſe diuidi põt intrinſecè per eſſe in multis, in his. ſ. aut in illis.

Quoddam itaque eſt Genus generaliſſimum, ſi ſit in omnibus quæ non conueniunt genere cum aliis: eſt Species, ſi eſt ſolũ in his quæ differunt tantũ numero: eſt ſubalternum, & altius, & minus altum quod eſt in pluribus uel paucioribus ſub ſe contentis. Quamobrem nec per prædicabile, nec per ſubiicibile conſtituitur intrinſece, uniuerſale Genus, uel Species, ſed per eſſe in multis, in iſtis, aut illis. Nam prædicari & ſubiici poſtea conſequuntur. In quib. tota difficultas euacuata eſt.

Ad primum argum. Ad argumentum dicitur, quod quãuis Spẽs à tali relatione ad Genus non ſit uniuerſale, tñ taliter non poſſe referri niſi eſſet uniuerſale: propterea dum ad Genus definitur referri, eſſe uniuerſale definitur.

Secundo reſpõdetur à tali relatione ad Genus formaliter, & intrinſecè non eſſe Speciem, neq; uniuerſale, ſicut nec à relatione prædicabilitatis, ſed ab eo quod eſt eſſe in multis, uerũ tanquã per duo propria, eſſentiam, illis duabus relationib. ſubiicibilitatis uniuerſalis, & prædicationis uniuerſalis explicari; & merito; quia ad eſſentiam ambæ illæ pariter conſequuntur.

Circa ſecũdum, Auicenna ſuæ Logicæ cap. nono, uoluit propter hoc argumentũ, addendum ſeu intelligendum particulam excluſiuam, tantum: ut ſit ſenſus, Species eſt quæ prædicatur tantum de plurib. differentibus numero: at Genus prædicatur de his, & de differentib. ſpecie: quam ſententiam recipit Caietanus, At quia poſſet fieri argumentum, Genus prædicatur etiã tantum de differentibus numero, quia ꝓdicatur de indiuiduis quæ differũt numero, & de ſpeciebus, quę eo differunt numero, nam maior diſtinctio includit minorem, quæ enim differunt ſpecie, differũt numero, licet non econtra.

Propterea alii dicunt differẽtibus ſolo numero: unde duas excluſiuas addũt: Species eſt, quæ prædicatur tãtum de plurib. differentibus numero tantum.

Sed melius eſt cum Alberto dicere tractatu quarto c. 1. in fine, hic fieri ſermoné de prædicatione immediata: quãdo enim Genus de indiuiduis ꝓdicatur, eſt mediata prædicatio, qa prius ſpeciei & per Speciem indiuiduis ineſt, at ſpecies immediate ab indiuiduis participatur: Nec eſt aliqua excluſio addenda, quia denominatio abſoluta indicat præcipuum denominatũ; per differentiam vero numero, ſingularia ſimpliciter intelliguntur. *Ad ſecũdum argum.*

Ad tertiũ reſpondet Boetius explicãs definitionem ſpeciei, quæ fere in fine capitis traditur: & ait, quòd dupliciter põt excuſari Porphyrius. Primo, quia multo plures ſunt ſpecies, quę de numeroſis indiuiduis prædicantur, quam quæ de uno: Porphyrius autem definiuit quæ ut plurimũ inuenitur. Secundo dicit quòd intelligẽdus eſt Porphyrius de aptitudine & poteſtate, non actu: illæ tamen ſpecies quamuis actu de pluribus non prædicentur, poteſtate tamen prædicantur: & iſta eſt melior ſolutio. *Ad tertium argum.*

Dubium Sed dubitabis, & merito, an ſufficeret hoc ad Genus, quòd poteſtia de pluribus ſpecieb. prædicetur? quod eſt dicere, ſi unica eſſet actu Species, an eſſet Genus per hoc quòd poteſtate de pluribus ſpeciebus prędicaretur? Ad hoc reſpõdet Boetius loco alle- *Solutio.*

allegato, & paulo superius in eodem cap. Quod nullatenus, sed necessario, vt Genus sit plures actu species requiruntur: quam sententiam ex professo sustinet Albertus, tract.4. cap.6. & videtur doctrina Arist.4.Topic.c.3. Horum ratio est, quia Genus contrahitur ad speciem per Differentiam, sed Differentia non constituit nisi simul distinguens ab alijs, ergo Genus non est in vna specie, sed pluribus.

Nota. Pro declaratione est notandum, quod aliter se habet Genus ad Speciem, aliter Species ad indiuidua: natura enim Generis est natura imperfecta, & incõpleta, quę perficitur per formam, sicut materia per formam perficitur, & sicut cera, quæ quid informe est in Genere artificiatorũ, p formã aũt perficitur. Præterea, sicut materia non per vnam formam perficitur quantũ ad totam eius potẽtiã, sed per multas, ita nec Generis natura per vnã differentiã solam habet perfici, sed per plures: & ex hac parte natura Generis nõ põt existere perfecta in vnica Specie, & inde cum non sit natura Genus nisi sit perfecta, hinc est, q postulat Genus Species, At Speciei natura in se est natura perfecta, nec ab indiuidui accidentibus perficitur, sed multiplicatur, in vno tamen perfecta manet: inde est, q sufficit indiuiduũ vnum, vt dicat ma nere Speciem, & sufficit q possit de alijs prædicari: quod in Genere nõ est: quia in vna Specie non existit eius natura perfecta, & hæc doctrina est maxime considerãda. Huius sententię fuit idem Boet. in lib. de Diuisionibus, & D. Thomas dist.19. q. 4. art. 2. lib.1. Sententiarum.

Ad secundam partem huius argumẽti respõdet Caietanus & bene, quod ad Speciem duo sunt necessaria: & quod prædicetur de pluribus numero differentibus in quid, & quod sit natura perfecta, scilicet ptinẽs ad lineã rectam prædicamenti sub aliquo Genere, & hoc secundũ deest illis, puncto, animæ, instanti, quia non sunt nisi partes naturæ perfectæ, cum per se in Prędicamento non collocentur: dicentur aũt Species imperfectæ quæ propriæ nõ sunt prædicabiles prędicatione pdicamentali.

Ad quartũ rñdet Boetius, q indiuidua non dicũtur numero differre, quasi vnum indiuiduum faciat distinctum numero ab alio, sed quasi dum numeratur differant, s. quando numeramus singularia, vnũ distinctum ab alio facimus, nec sub eadẽ vnitate collocamus. Ad aliã partem respondeo, admittendo esse alias Species præter quãtitatẽ, tamẽ harum indiuidua numero differũt per ordinẽ ad quantitatẽ: nã distinctio numerica accidentiũ, sumit penes diuersitatẽ subiectorũ, in qbus est quãtitas, vel habent ordinem ad quantitatem, hæc .n. albedo differt ab illa, penes subiectum.

Ad quintum facilis est solutio. Genus enim & Species possunt dupliciter cõsiderari, vno modo fundamentaliter, secundũ naturas ipsas, materialiter significatas: & sic natura Generis est prior natura quam Speciei natura: si vero altero modo considerentur formaliter, tunc sunt relata, nec vnum est altero prius, nõ enim dicitur Genus, nisi sint Species. *Ad quintum.*

Ad sextũ perinde est facilis solutio. Genus enim non dicitur subalternũ, quia sub altero ponitur, sed quasi alternatim se habeat, vt modo supponatur alteri, modo sit Genus, modo sit Species. *Ad sextum.*

Ad septimũ respõdeo, medium multis sumi modis: aliquãdo dicitur medium positiue, scilicet quod ęqualiter distat ab extremis, vt punctus est medium in circulo, siue in linea: aliud est medium participatiue, quod ex extremis conficitur: vt rubedo dicitur medius color inter albedinem & nigredinẽ: aliud est mediũ metaphoricũ, vel secundũ rõnem, quo pacto dicitur, Virtutem esse in medio: aliud est mediũ in prędicatione, quale est in præsenti, scilicet id quod de alio, & de quo aliud prædicatur: vt animal dicit mediũ inter viuens & hominẽ: hoc autẽ mediũ, in multis differt à medio ex participatione: in medio ex participatione extrema concurrũt per mistionẽ quandã accidentalẽ ad faciendũ mediũ, vel per virtutẽ vtrinque ex parte cõicatam. Præterea, nulla est inter ea prædicatio, cũ nec medium ab extremis, nec extrema de medio prædicentur. Pręterea tertio, medium est posterius extremis, cũ sit eorum effectus: at in medio prædicationis, non concurrunt extrema, non enim animal fit ex homine, & viuenti, sed viuẽs est de essentia & substantia animalis, & animal de substantia hominis. *Ad septimum.*

Præterea, extremũ superius de medio, & mediũ de extremo inferiori prædicatur: & tertio

& tertio vnum extremum superius est natura prius medio, sed mediũ est prius natura altero extremo, vt viuens est prius natura animali, sed animal prius est natura quàm homo.

Ad octauum. Circa octauũ argum. nota, aliqua multa tripliciter possunt in vnum conuenire.

Primo, in vnum aliquod extrinsecũ puta locum, finem, causam efficiẽtẽ, vt plura grana cõgregari vno loco, & plures ciues vnica Vrbe, & plures hoies ad aliquod agẽdum; & nomina significantia ista plura, secundum talem vnitatem dicuntur simpl'r collectiua, vt Ciuitas, Vrbs, Senatus.

Scđo, aliqua plura cõueniunt in aliqđ vnum intrinsecũ, siue accidẽtale, siue substantiale, quod tñ nõ est in singulis per se perfecte, & totaliter: quo pacto plures partes domus cõueniunt sub vnica forma, & plures partes totius sub vna formatotius, quæ tñ in singulis per se nõ est, vt Petrus, Ioannes, homo respectu animæ, & corporis: & talia noia significantia plura sub ista vnitate, non sunt dicenda collectiua.

Tertio, aliqua plura conueniunt sub aliqua forma intrinseca, quæ tñ est in omnibus & singulis per se: & talia nomina dicũtur vniuersalia, Species, & Genera, & reliqua, quæ de singulis diuisim prędicãt, qa forma, quam significant, in singulis per se perfecte inueniũ: & de tali collectiuo hic loquitur porphyrius, quod constat longe diuersum ab eo, quod simpliciter vocatur collectiuum: hoc enim tertium non proprie collectiuum, sed vniuersale dicitur.

De differentia Cap. III.

1 Differentia vero, & communiter, & proprie, & proprijssime dicitur. Nam communiter quidem differre alterum ab altero dicitur, quod alteritate differt quocunque modo, vel à seipso vel ab alio. Differt enim Socrates à Platone alteritate, & ipse à seipso, & puero existẽte & viro facto, & faciente aliquid vel quiescente: & semper in aliquo modo habendi se alteritatibus spectatur. Proprie autem differre alterum ab altero dicitur, quando inseparabili accidente alterum ab altero differt. Inseparabile vero accidens est, vt cæcitas oculorum, aut nasi curuitas, aut cicatrix cum ex vulnere occalluerit. Proprijssime autem differre alterum ab altero dicitur, quando specifica differẽtia differt: quemadmodum homo ab equo specifica differentia differt, rationalis qualitate. Vniuersaliter ergo omnis Differentia addita alicui alteratum facit.

Sed eæ quidem, quæ & communiter & propriæ sunt, alteratũ faciũt, que vero proprijssimæ, aliud. Quæ quidem igitur aliud faciunt, specificæ vocantur: illæ vero, quæ alteratũ, simpliciter differentiæ. Anima si enim adueniens rationalis differentia, aliud fecit: eius autem quod est moueri, alteratum solum à quiescente fecit. Quare illa quidem aliud, hæc vero alteratum solum fecit. Secundum igitur aliud facientes differentias, diuisiones generum fiunt in Species, & definitiones assignantur, quæ sunt ex Genere & huiusmodi differentijs: secundum autem eas, quæ solum alteratum faciunt, alteritates solum consistunt, & aliquo modo se habentis permutationes. 2

A superioribus ergo rursus inchoanti, dicendum; differentiarum alias quidem esse separabiles, alias vero inseparabiles. Moueri enim, & quiescere, & ægrum esse, & sanum esse, & quæcunque his proxima sunt, separabilia sunt: at vero aquilinum esse, vel simum, vel rationale, vel irrationale, inseparabilia sunt. Inseparabilium autem aliæ quidem sunt per se, aliæ vero 3

per

per accidens. Nam rationale per se inest homini, & mortale, & disciplinæ esse susceptiuum: at vero aquilinum esse, vel simum, per accidens, & non per se. Illæ igitur, quæ per se sunt, in substantiæ ratione accipiũtur, & faciunt aliud: illæ vero, quæ secundum accidens, nec in substantiæ ratione accipiuntur, nec faciunt aliud, sed alteratum. Quæ quidem igitur per se sunt, non suscipiunt magis & minus: quæ vero per accidens (etsi inseparabiles sint) intensionem, accipiunt & remissionem. Nam neque Genus aut magis & minus prædicatur de eo cuius fuerit Genus, neque generis differentiæ, secundum quas diuiditur. Ipsæ enim sunt, quæ vniuscuiusque rationem complent: esse autem vnicuique vnum & idem, neque intensionem, neque remissionem suscipiens est. aquilinum autem esse, vel simũ, vel coloratum, aliquo modo & intenditur, & remittitur.

4 Cum igitur tres species differentiæ considerentur: & hæ quidem sint separabiles, illæ vero inseparabiles: & rursus inseparabilium hæ quidem sint per se, illæ vero per accidens: rursus earum: quæ per se sunt, differentiarum, aliæ quidem sunt, secundum quas diuidimus genera in species, aliæ vero, secundum quas ea quæ diuisa sunt specificantur: vt cum per se differentiæ omnes huiusmodi animalis sint, animatum & sensitiuum, rationale & irrationale, mortale & immortale: animati quidem & sensitiui differentia constitutiua est substantiæ animalis. (est enim animal substantia animata sensitiua) mortalis vero & immortalis differentia, & rationalis & irrationalis diuisiuæ sunt, animalis differentiæ: per eas enim genera in species diuidimus. Sed eæ quidem, quæ diuisiuæ sunt, differentiæ generum completiuæ fiunt, & constitutiuæ specierum: diuiditur enim animal rationalis & irrationalis differentia, & rursus mortalis & immortalis differentia, sed rationalis & mortalis differentiæ constitutiuæ fiunt hominis: rationalis vero & immortalis Dei: irrationalis autem & mortalis irrationalium animalium. Sic vero & supremę substantiæ, cum diuisiuæ sint animati & inanimati differentiæ, & sensitiui & insensitiui, animata quidem & sensitiua, iuxta substantiam sumptę animal perfecerũt, animata vero & insensitiua perfecerunt plantam. Quoniam ergo eædem aliquo modo quidem acceptæ fiunt constitutiuæ, aliquo modo autem diuisiuæ, specificæ omnes vocantur.

Et his maxime opus est ad diuisiones generum, & ad definitiones: sed non his, quæ secundum accidens inseparabiles sunt, neque etiam magis ijs, quæ sunt separabiles. 5

Quas etiam determinantes dicunt. Differentia est, qua abundat Species à Genere. Homo enim plus habet quam animal, rationale & mortale: animal enim nihil horum est. Nam vnde species haberent differentias? Neque verò omnes oppositas habet, quoniam idem simul habebit opposita. Sed, quemadmodũ censent, potestate quidem habent 6

per

oẽs eorũ, quæ sub se sunt, differẽtias; actu verò nullam? ac si neq; ex ijs, quæ non sunt, aliquid fit, neq; opposita circa idem erunt. Definiunt aũt eam & hoc modo. Differẽtia est, quę de pluribus & differentibus Specie in eo quod quale quid est prædicatur. Rationale.n.& mortale de homine prædicatum in eo qđ quale quid est homo dicitur: sed non in eo qđ quid est. Quid est enim homo? nobis interrogatis, conueniens dicere, animal: quale autem animal? inquisitis, quod rationale & mortale est, cõueniẽter assignabimus. Rebus enim ex materia & forma cõstantibus, uel secundũ proportionem ad materiã & formã, constitutionem habentib. quemadmodum statua ex materia quidem ex ære, ex forma autem figura; sic & hõ cõis & specialis ex materia quidem proportionaliter consistit ex Genere, ex forma autem Differẽtia. totum aũt hoc, animal rationale mortale, homo est, quemadmodũ illic statua. Describunt autem & hoc modo. Differentia est quod aptum natum est diuidere ea, quæ sub eodẽ Genere sunt: Rationale.n.& irrationale hominem & equum, quæ sub eodẽ genere sunt, quod est animal, diuidũt. Assignat aũt & hoc modo. Differentia est, qua differunt a se singula, nãque homo, & equus sẽdm Genus non differunt, sumus.n. animalia nos, & equi: sed additum rationale disiunxit nos ab illis, & rationales sumus & nos, & Dij: sed mortale appositum disiunxit nos ab illis. Exactius autem pertractantes ea, quæ ad differentiam pertinent, dicunt non quodlibet diuidentium ea, quæ sub eodem genere sunt, esse differentiã, sed quod ad esse conducit, & quod quid erat esse, & quod rei pars est. Neque enim quod natum est nauigare, est hominis differentia, etsi proprium hominis. Dicere enim possumus animalium hæc quidẽ apta esse ad nauigandum, illa verò minime, diuidentes hominem ab alijs: sed aptum natum esse ad nauigandum, non est substantiæ completiuum nec eius pars, sed aptitudo solum ipsius: iccirco quia nõ est talis differentia, quales sunt, quæ specificæ dicuntur differentiæ. Erunt ergo specificæ differentiæ, quæcunque alteram faciũt speciem, & quæcunque in eo quod quid erat esse accipiuntur. Et de differentia quidem tot sufficiant.

Non oportet, vt bene dicit Boetius, hic quærere, quare Differẽtia Proprio, & Accidenti anteponatur, cum in dubium reuocatum fuerit, an Speciei esset proponenda: est enim prædicatum essentiale, quod nec Proprio, nec Accidenti competit. Nõ autem hic agimus de differentia concreta. s. de ipsis, quæ differre dicuntur, sed de ipso principio & forma, per quam vnum ab altero differt: vt differentia sit formà, ꝑ quã vnum ab altero differt. Nec agimus de isto principio, & forma secundum se, sed vt per intellectum assumitur ad prędicandum de illo cuius est Differentia.

Hoc igitur caput in duas partes diuiditur: in priori sunt quinque diuisiones Differentię, in posteriori quinque definitiones: est autem prima diuisio, Differentia triplex est, quædam communis, quædam propria. quædam proprijssima. Diuisio 1a.

Differẽtia cõis est Accidens, separabile, per qđ vnũ ab alio, vel à se aliqualiter differt, vt Petrus sedẽs à nõ sedẽte, currẽs à quiescẽte, senex à se ipso puero differũt.

Differentia propria est Accidẽs inseparabile, per quod vnũ ab alio differt, vt cęsijs oculis differt ab eo, qui non est oculis cæsijs,

cæsijs, illa oculorum affectione, & colore cæsio, quæ dicitur differentia propria: illa enim affectio non separabitur à subiecto, dum ipsum fuerit.

Differentia proprijssima est forma substantialis, per quam vnum ab alio differt, vt homo ab equo differt p rationale: Porphyrius ponit conuenientiam inter has, & discrimen: omnes enim tres hoc habent, q faciunt diuersum vnũ ab altero, sed differunt, q duæ primæ faciunt differre in Accidenti, tertia vero in substantia: vnde illæ duæ primæ dicuntur tantum facere diuersum, seu alteratum; tertia vero facit aliud, idest diuersum in substantia.

Nota primo. Circa istam diuisioné est primo notandum ex Auicenna hoc capite, q acceptiones Differentiæ aliter se habent, quã acceptiones Speciei, & Generis: istæ.n. Generis.s. & Speciei, non oés sunt Logicæ, sed tñ tertia Generis, & Posterior Speciei; at istæ tres acceptiones Differentiæ omnes ad Logicum & Physicum spectant.

Nota secundo. Nota secundo cum Boetio, q istæ duæ primæ Differentiæ, scilicet prima, & secunda sunt indiuiduorum, & singularium; ista enim Accidentia proprie sunt singulariũ: at Differentia tertia est specierum, & Generum, idest per quam Species, & Genera differunt, sicut per illam differunt indiuidua: qua de causa illæ tres differentiæ superius positæ, scilicet differentia numerica, specifica, & generica ad has reducũtur: numerica enim ad duas priores, specifica vero, & generica ad tertiam.

Nota tertio. Nota tertio. Differentia prima dicitur cõiter dicta, iudicio meo, propterea cõis dicitur, quia sit tale Accidens, quod sicut modo accidit vni extremo, quod per cãm differt ab alio, põt etiam & istis alias accidere: verbi gratia, sedés differt à stante, accidenti, & dña cõi; secundum quã põt ét, & qui modo stat à sedente differre; nam stans põt sedere, & qui sedet aliquãdo sta re: reliquæ dicuntur propriæ differentiæ; idest peculiares vniuscuiusq; quia qd semel per illas differt, semper p easd differt.

2 Differentiarum ergo aliæ quidem &c.

Ex discrimine superius inter illas tres Differentias assignato, Porphyrius infert

Diuisio secunda. diuisionem secundam. Quædam Differentiæ faciunt alteratum, i. diuersitates in Accidenti: quædam faciunt aliud, idest diuersam substantiam: sub priori membro sunt Differentia prima, & secunda, scilicet communis & propria: sub posteriori vero est tertia, scilicet proprijssima: inter quas est duplex discrimen: prius Differétiæ facientes alteratum dicuntur simpliciter & tantum Differentiæ, at facientes aliud dicuntur Differentiæ specificæ, quod additũ est perfectionis, explicans huius Differentiæ specificæ munus, qđ explicat in posteriori discrimine: nam definitiones quidditatiuæ & Generum diuisiones fiunt per has specificas Differentias, & facientes aliud, non per illas, secundum quas non fiũt nisi alterationes, & mutationes quædam accidentales.

A superioribus ergo rursus incho 3 antibus.

Diuisio tertia. Rursus in communi iterum tertio diuidit Differentias. Quædam sunt Differentiæ separabiles, quædam inseparabiles: separabiles sunt Accidentia, quæ non constant, vt sedere, currere, & sub hoc mébro, est Differentia communis: inseparabiles sunt, quæ nunquam à re manente dimouentur, quales sunt Differétia propria, & proprijssima.

Diuisio quarta. Et hãc subdiuidit in inseparabilem per Accidens, qualis est propria, quæ Accidés est quoddam inseparabile; & inseparabilé per se, qualis est proprijssima; quæ ad rei substantiam & naturam pertinet: & hæc est quarta diuisio, quæ sub diuisio est potius vnius mébri, tertiæ præcedentis. Constituit aũt duplex discrimé inter has duas inseparabiles. Alterum; inseparabilis per Accidens facit diuersum in Accidenti vt superius diximus: at inseparabilis per se facit aliud, idest diuersum in substantia, Alterum; Differentia inseparabilis per Accidens suscipit magis & minus, idest non æqualiter semper inest: nam aliquis homo est magis cæsius, quam alius, & curuiori naso, quam alius: at inseparabilis per se non suscipit magis aut minus, vnus homo nõ est magis rationalis quam alius. Huius dat rationem, quia Differentia pertinet ad esse, & naturam rei; at esse & natura non suscipit magis in his,

his, quã in illis, aut minus: vnus enim non est magis homo, aut animal, quam alius, nec magis corpus quam alius.

4 Cum igitur tres species Differentiæ considerentur.

Porphyrius epilogat has diuisiones ꝓpositas, insinuans vnum consideratione dignum: videlicet Species differentiæ esse solum tres illas primo loco cõstitutas: sed quia variæ sunt proprietates illarum, factæ sunt rursus aliæ diuisiones secundum ea, quæ illæ habent: vnde eadem sunt prorsus numero membra diuidẽtia, s. illæ tres Differentiæ, & inter has quædam inueniuntur facientes alteratum, quædam aliud, quædam separabiles, quædam inseparabiles; tam per se, quam per accidens.

Diuisio quinta. Postea vero Porphyrius Differentiam inseparabilem per se, s. specificam, quinta diuisione subdiuit: quædam, inquit, sunt alicuius Generis diuisiuæ, idest per quas Genus diuiditur: quædam illius Generis constitutiuæ, s. per quas Genus illud constituitur: verbi gratia, animal hẽt has Differentias; animatum, sensibile, rationale, irrationale, mortale, immortale: sed harum quædam sunt, per quas animal constituit, s. duæ priores: animal. n. est animatum, & sensibile corpus: per alias diuiditur, per rationale & irrationale, mortale, immortale. Inter has vnum est discrimen, nam per diuisiuas Generis cõstituuntur Species illius Generis, non autem per cõstitutiuas: vt per rationale, mortale, iuxta opinionẽ Porphyrij cõstituitur homo, ꝑ rationale, immortale, simul cum animali, Deus: per irrationale vero mortale constituitur brutum. At vero, quãuis istæ cõnstitutiuæ nõ faciant Species, tamen si ad superius tale Genus considerentur, tales differentiæ dicentur illius superioris diuisiuæ, & ipsius inferiorum, tanquam Speciei cõstitutiuæ; vt animatum, & sensibile, sunt superioris diuisiuæ, corpus n. per animatum, & inanimatum diuiditur: & corpus animatũ per sensibile, & insensibile: animatum aũt, & sensibile, cum substantia, faciunt animal sicut insensibile cũ animato facit plantam, vnde eædem differentiæ simul sunt & diuisiuæ, & constitutiuæ: sed inferiorum constitutiuæ, superiorum diuisiuæ: quapropter omnis Differentia specifica dici põt, quia constituit Speciem aliquam siue subalternam, siue specialissimam.

Circa hoc, Nota istud exẽplum esse falsum: non. n. Deus est animal, nec corpus; nec aliquod est animal, quod sit immortale. Porphyrius loquitur, vt Philosophus Platonicus, vt superius diximus.

Nota secundo. Nota ẽt genus generalissimum solum habere Differentias diuisiuas, non constitutiuas: cum nullum supra se habeat Genus: specialissimam vero solas habere Differentias constitutiuas, quia sub se nõ habet inferiores Species, in quas per Differentias diuidatur.

Nota tertio. Nota similiter tertio; si istæ differentiæ ad idem Genus comparentur, aliæ distinctæ sunt differentiæ diuisiuæ, aliæ constitutiuæ: si vero ad diuersa comparentur, eadẽ potest esse differentia diuisiua, & constitutiua, sed respectu diuersorũ: superioris quidem diuisiua, inferioris vero constitutiua.

Et his maxime opus est ad diuisiones Generum &c. 5

Hic Porphyrius duos vsus harum differentiarum specificarum ponit. prior est ad diuisiones Generum faciendas, hæc enim præcipue per tales Differẽtias diuidũtur: posterior ad definitiones cõponẽdas ipsarum specierum; aliæ. n. differentiæ ꝑ Accidens, tam separabiles, quã inseparabiles, non sunt aptæ ad præcipuas diuisiones, & definitiones, sed ad descriptiones, & diuisiones nõ essentiales, & minus præcipuas, cum sint accidẽtia rei, nec de eius natura.

Differentia est, qua abundat Species a Genere. 6

Hæc est posterior pars huius capitis, qua ponuntur aliquot ipsius Differentiæ definitiones.

Prima definitio Differentiæ. Prima est proposita, s. Differentia est, in qua Species excedit Genus: natura enim Speciei ex Genere & Differentia constat: vñ plus includit in sua natura, quã Genꝰ; Genus. n. non includit in sua natura Differentiam Speciei, sicut ipsa Species.

Dubitatio. Posset tamẽ dubitare quis, vnde habet species Differentiam? nõ enim à Genere; qa in Genere quomodo possunt esse plures Differentiæ oppositæ? non aũt Differentia põt esse ex nihilo: à quo ergo est?

Respond.

Sol. Respon. quod Differentiæ sunt in Genere,non actu,idest non sunt de natura eius; sed in potentia, quia ex illo fiũt:sicut è cera extrahitur forma alicuius imaginis: & nõ est inconueniens q̃ multæ differentiæ sint in Genere in potentia, vt multæ figuræ ceræ in potentia.

Secunda. Secunda definitio est. Differentia est, quæ prædicatur de pluribus differẽtibus Specie in quale quid: quod exemplo claro ostenditur: vt enim res cõponuntur ex materia & forma, vel aliquo simili materiæ & aliquo simili formæ:vocat simile materiæ subiectum in rebus artificialibus, vt statua fit ex ære,vt materia, & figura tanquam forma: dicit autem subiectum simile materiæ, quia proprie materia est pars compositi substãtialis:ita, inquit, Species, s.homo componitur ex Geuere tanquam ex materia, & ex Differentia tanquã formæ:vt ex hoc intelligamus,quòd Differentia est velut qualitas, sicut forma.

Tertia. Tertia definitio. Differentia est, per quam Genus separatur, idest diuiditur in ea quæ sub se sunt.

Quarta. Quarta vero Differentia est, secundũ quam vna Species ab alia differt, At quia istæ duæ vltimæ videbantur insufficiẽtes, cum essent aliqua,per quæ Genus diuiditur,& vna Species ab alia differt,s.accidentia propria: dicit Differentiam non solum habere hoc, sed etiam esse de definitione & quidditate rei, & ipsius definitionis & quidditatis partem.

Quinta. Propterea addit quintam definitionẽ, exactam,scilicet, Differentia est, qua vna Species ab alia separatur, cũ sit ipsius natura,Speciei pars.

Quæstiones seu dubia quædam scitu digniora in caput de Differentia, præsertim circa eius definitionem, rectè ne sit tradita?

Dubium primum. Circa hoc caput sũt aliquot dubia,quę a nobis breuiter erunt examinanda. primum est,Cum Logicus non tractet de rebus ipsis secundum se; sed vt intentionibus substant, tales intẽtiones cõsiderãdo, cur hic Porphyrius de Dña ipsa reali tractat,qđ munus vr̃ esse Metaphysici, quod quidem tractat Arist.5.Metã.c.9.

Solutio. In hac re dicendum,q̃ Differentię tres actus habent. Primus est diuidere,seu determinare Genus ipsum. Secundus est cõstituere naturam. Tertius est eam ab alijs distinguere. Isti tres dupliciter possunt cõsiderari: vno modo fundamentaliter,vt in rebus ipsis sunt. Nam in rebus ipsis natura Generis est determinata, & facta Species per differentiæ naturã,& natura specifica ab alijs distincta: & tunc isti tres actus ad Metaphysicum pertinent, & cõsiderare differentiam secundum istos actus in rebus. Altero modo possunt considerari,vt per intellectum isti assumuntur & exercentur, idest quatenus Genus ipsum abstrahentes per Differentias diuidimus, & Speciem ex Genere cum Differẽtia cõponimus,& per differentiam ab alijs separamus:& sic considerare Differentiam est Logici: consideramus enim differentiã,vt intentioni secundę substat,& ex his procedit quidam quartus actus ipsius Differentiæ,q̃ magis est Logici.s. prædicari de his quæ per talem cõstituuntur Differentiã, & hoc peculiariter hic consideratur,s. vt est prædicabile:At quia omnia ista melius considerantur & cognoscuntur in ipsis rebus; propterea Porphyrius miscet res ipsas: tamen intelligenda sunt omnia in ordine ad intentiones.

Dubium secundũ. Dubitatur secundo. Videtur enim ista definitio diminuta,scilicet prædicatur de pluribus Specie differentibus in eo quod quale quid:cum multis Differentijs non competat; nam vltimæ Differentiæ non prædicantur nisi de vnica Specie.

Prima opin. Circa hoc multiplex est dicẽdi modus. Fuit prima sententia Burlei in pręsenti loco:cum duplex Genus sit Differẽtiarũ: quædam genericæ,per quas Genus constituitur:quædam sunt vltimæ,per quas vltima Species, & specialissima componitur, inquit Burle. Sicut in capite de Specie, quædam est data definitio,quæ soli specialissime cõpetit,quædam aliæ pro vtraque Specie: ita in hoc capite ista definitio est pro dña generica, aliæ pro omnibus sunt.

Secunda opin. Alia fuit sententia multorum asserentium, Porphyrium non meminisse in hoc capite,nisi solum Differentiarum genericarum,quia vltimę non sunt cognitę à nobis:& hic modus dicendi non. vr abhorre-

re.

Poteſt autem aliquid tripliciter determinari. Vno modo, ad aliquem modum ſe habendi accidentalem, vt homo poſtquã eſt homo, eſt indifferẽs, vt ſit albus, vel niger, calidus, vel frigidus: & vniuerſaliter omnis ſubſtantia poſtquã eſt, eſt indeterminata, vt ſic, vel ſic ſe habeat, & talis forma determinans in cõi dicitur qualitas accidentalis. Secundo, aliquid eſt indifferẽs ad eſſe ſubſtantiale, quo pacto materia eſt quædam ſubſtantia indeterminata ex ſe, & imperfecta, ex qua multa fieri poſſunt, & determinatur per formam ipſam, vt ſi ſit forma ignis, fit ignis, ſi forma equi, fit equus: & talis forma dicitur qualitas ſubſtãtialis. Tertio, aliquid eſt indifferẽs, tãquã aliquid confuſum, & multa cõprehẽdẽs, & per particulare determinatur, quo pacto ſe habet Genus reſpectu Differentiæ, vnde & Differentia dicitur etiam qualitas ſubſtantialis: has qualitates poſuit Ariſtoteles 5. Meta. c. 14.

Nota. Eſt autem notandum diſcrimen inter has. qualitas enim accidentalis, cum eo, quod determinat, non facit aliquam natu ram, vt albedo determinat hominem, ſed homo & albedo non faciunt vnicam naturam per ſe, ſed tantum compoſitum accidentale: at forma cum materia facit vnicã naturam per ſe, ſ. vnicum compoſitũ ſubſtantiale hominem, leonẽ, aut aliud quod uis: ſimiliter Differentia cum Genere facit vnicam naturam ſpecificam.

Sed omiſſa qualitate accidentali inter has, ſcilicet formam & materiam, Differẽtiam, & Genus, eſt triplex diſcrimen conſiderandum. Primum, materia vel forma per ſe non claudunt totam rei ſubſtantiã, ſed materia dicit vnicam partem, forma alterã partẽ: at Genus & Differẽtia vnũquodque per ſe totam ſubſtãtiam dicũt, & claudunt, verbi gratia animal totam ſubſtantiam compoſitam ex forma & materia dicit: ſimiliter rationale, ſed cum diſcrimine: nam animal in homine dicit totã ſubſtantiam hominis ſecundum quòd in ea eſt aliquid, in quo homo aliis animalibus eſt ſimilis: at rationale dicit eandem hominis ſubſtantiam, ſm quòd in ea eſt aliquid, in quo ab alijs animalibus ſeparatur: & vniuerſaliter Genus dicit rei integram ſubſtãtiam, vt in ea alijs Speciebus aſſimilatur: at Differentia dicit eandem rei ſubſtãtiã, vt in ea aliquid eſt, quo ab alijs ſeparetur. Propter quod S. Thom. de Ente & Eſſentia. c. 3. dicit hominem, ſeu Speciem non componi ex Genere & Differentia ſicut ex duabus rebus, ſed ſicut ex re aliter intellecta, & eadem re aliter intellecta.

Secundum diſcrimen eſt, quod ex hoc infertur, materia & forma, cum ſingulæ ei ſubſtantiam non dicant, de cõpoſito prædicari nequeunt: non enim dicetur homo eſt anima, homo eſt corpus, at Genus & Differentia, cum ſingula totam rei ſubſtãtiam dicant, per ſe de re prædicantur; vt homo eſt animal, homo eſt rationalis.

Tertium, compoſita ſingula non participant totam materiæ ſubſtantiam, cũ ex alia parte materiæ fiat vnũ, ex alia aliud: at ſingulæ Species totum Genus participant, quantum ad eius ſubſtantiam, quæ per definitionem explicatur, vt homo per ſe, leo per ſe, capra per ſe ſunt participes integræ ſubſtantiæ animalis: ſed non participant ſingulæ Species totam Generis potentiam, quia Genus in potentia continet omnes Species ſuas: at vna Species nõ continet aliam.

Hinc patet quantum interſit inter Genus & materiam, & Differentiam & formam, quòd ſi Genus dicitur materia, & Differentia forma, eſt ad ſimilitudinẽ: vt enim materia contrahitur, & forma contrahit; ita Genus per Differentiam contrahentẽ limitatur: vnde Differentia ipſa dicitur enim qualitas.

Sed eſt maxime conſiderandum. Differentia poteſt dupliciter comparari, & ad ipſum Genus, quod determinat, & ad Speciem, quam conſtituit: reſpectu enim Generis eſt qualitas, ſed extrinſeca aliquo modo, quia nõ eſt de natura Generis: vnde de Genere prædicatur in quale, ſed non eſſentiale: at Speciei eſt qualitas eſſentialis, quia eſt pars naturæ eius: propterea de Specie, in quale quid prædicatur, ſicut anima eſt qualitas corporis, ſed nõ eſt de eſſentia corporis, at hominis & cõpoſiti eſt pars: propterea dixit Porphyrius: Differẽtia dat eſſe rei, ſcilicet ſpeciei, & eſt pars eius ſubſtantialis, ideſt eſt intrinſeca ei. *Nota.*

Dubium Quartũ. Dubitatur quarto breuiter, quò vltima Differentia, cum de vna ſpecie prædicetur, ſit vniuerſale? *Solutio* Dico primo, ſecundum nos nullum dubium eſſe, qui diuimus

mus huius libri subiectum primũ, esse vniuersale, vt est in multis, & quia rationale est in multis; sicut & ipsa species quã constituit; ideo esse vere, & proprie vniuersale: sed etiam si quis subiectum diceret esse Prædicabile; idem consequitur, constat.n. Differentiam esse prædicabilem.

Dici etiam secundo posset, Differentiã talem esse vniuersale, quia de subiecto vniuersali prædicatur, vnde & de cõtentis sub tali specie prædicabitur, sed cum discrimine, nam Species immediate, ac. Differentia mediate, scilicet per Speciẽ ipsam prædicabitur.

Dubium Quintũ. Dubitatur quinto, quomodo Porphyrius vtitur, Differentijs priuatiuis, scilicet irrationale, immortale? Boetius existimauit tales Differentias posse cõstituere Speciem: sed quia aliàs latius de hoc dicemus: interim dico absq; vllo dubio sñiam Boetij esse contra Aristotelem. q.1. de partibus animæ, vbi docet & probat oppositũ. Boetius forsan sequitur Platonẽ, qui huius sententiæ fuit: ratio est clara contra eum, quia priuatio non est de essentia alicui⁹ entis positiui & absoluti, quales sunt Species.

Solutio. Vnde dico, illas Differentias priuatiuas poni loco positiuarum: quod fit ob duplicem causam, quam tradit Arist. 6. Topic. c.3. vel quia Differentiæ aliæ sunt occultæ, vel quia sunt multę, quas enuntiare esset prolixum.

De proprio. Cap. IIII.

Proprium uero quadrifariam diuiduntur. Nam & id, quod soli alicui Speciei accedit, etsi non omni, Proprium dicitur; ut homini medicum esse, uel geometram. Et quod omni accidit Speciei, etsi non soli, quemadmodum homini esse bipedem. Et quod soli & omni, & aliquando; ut omni homini in senectute canescere. Quartum autem id, in quo conuenerunt & soli, & omni, & semper: quemadmodum homini esse risibile. nam etsi nõ semper rideat, tamen risibilis dicitur; non q rideat semper, sed quòd semper aptus natus sit ut rideat; hoc autem ei semper connaturale est, quemadmodum & equo hinnibile. Hęc autem & proprie Propria dicuntur, quoniam etiã conuertuntur. si quid enim equus est, hinnibile est; & si quid hinnibile est, equus est.

Sequitur. Quartũ prædicabile, s. Proprium, quod merito Accidenti præponit, quia quamuis de rei substantia non sit, est tamen substantiæ & essentię rei proximũ, ab ea, scilicet, immediate emanans. In hoc igitur capite duo tantum continentur: alterum, quatuor sunt Proprij acceptiones, alterum ipsius Proprij Logici prædicabilis definitio.

Sumitur autem Propriũ quatuor modis. Primo dicitur Proprium, prædicatum 1 aliquod accidentale, quod soli alicui Speciei inest, non tamen omnibus indiuiduis illius Speciei cõpetit, sicut esse Grammaticum, Medicum, non nisi homini conuenit, non tamen omni homini.

Altero modo Proprium dicitur prædi 2 catum accidentale, quod omni indiuiduo alicuius Speciei, non tamen ei soli competit, quo pacto homini est Proprium esse bipedem, omnis enim homo est bipes, nõ tamen solus homo, quia alia aliqua animalia duos pedes habent.

Tertium. Proprium est prædicamentũ 3 et accidẽtale, quod omni indiuiduo alicuius speciei, & soli competit, tamen non semper, sed aliquo tempore; quo pacto canescere est Propriũ homini; omnis enim homo, & solus homo canescit, sed nõ semper, nisi in senectute: fit enim canities, ex corruptione humidi, quòd calor naturalis, quia modicus est, ex longa & continua actione non potest consumere, quod potissimum tempore senectutis fit quando calor tenuis est: potest etiam accidenti aliquo talis calor impediri ab actione, & tũc humidum corrumpetur, & fient cani. sunt etiam aliqui, qui etiam senes tarde, aut nunquam canos habent, in quibus humidum est subtile, & pingue, quod modicus calor potest consumere.

Quarto

Quarto modo dicitur Proprium, prædicatum accidentale, quod omni, & soli & semper conuenit: & hoc proprie & simpliciter dicitur Propriũ, sicut risibile est Proprium homini, solus enim homo, & omnis homo, & semper est risibilis. Posset autem aliquis dubitare, nam non sp̃ homo ridet. Respond. quãuis actus ridendi semper nõ insit, tamen aptitudo ad ridẽdum est semper: propterea semper homo est risibilis, idest aptus natura ad risum. Ex hoc infert proprietatem vnam Proprij, scilicet q̃ cõuertitur cum suo subiecto: valet enim, homo est, ergo risibile est: risibile est, ergo homo est. Ex quibus potest componi integra definitio Proprij, scilicet, Proprium est accidentale prædicatum, quod conuenit omni, & soli, & semper Speciei, & conuersim prædicatur de ea.

Dubia quædam scitu digniora in caput de Proprio.

1 Circa hoc caput aduertendum est primo, Proprium dupliciter sumi: vno modo vt distinguitur contra improprium: quo pacto dicimus homo proprie significat viuum, improprie dictum, & sic in præsenti non cõsideratur: altero modo vt distinguitur contra commune, vt id sit Propriũ alicui, quod non alijs præter ipsum competit: & sic in præsenti sumitur. Vbi considerandum quoque est, in omnibus his acceptionibus Proprij, semper loco Generis, sumi illud (accidit) idest, est prædicatũ accidentale, idest quod nõ est de natura rei, de qua prædicatur.

2 Est secundo aduertendum, q̃ Aristo. 1. Top. c. 4. distinguit Proprium in absolute Proprium, & ad aliquid, & quando. Proprium absolute est (vt definit ipse) q̃d non indicat naturam rei: soli autem inest, & cõuersim p̃dicatur. Prima particula est ad excludendum Genus, Definitionem, & Differentiam, quæ sunt natura rei, vel de natura rei: secunda particula ad excludendũ Proprium secundo modo, & Accidens cõmune, quæ pluribus insunt: tertia particula ad excludenda Propria primo & tertio mõ, q̃ soli Speciei insunt, tamen non conuertuntur. Proprium ad aliquid est, quod s̃m se, cõmune est; tamen si subiectum, cui inest, alijs comparetur, illi est Proprium, vt bipes absolute homini nõ est Propriũ, tamen si homo ad equum cõparetur, homini bipes est Proprium. Proprium, quando est idem q̃d Porphyrius ponit, & quamuis non his verbis de Proprio Porphyrius egerit, tamẽ omnia, quæ dicit, re ipsa sunt eadem cum Arist. nam Proprium, quarto modo, est absolute Proprium: & definitio hic assignata (vt dixi) est eadem cum illa Aristotelis. Propriũ autem tertio modo vocat Aristoteles, quando reliqua sunt ad aliquid: quamuis Proprium primo modo cum sit indiuiduorum, particulariter ab Arist. sit prætermissum, qui ea, quę vniuersaliter dicuntur, ibi quærebat.

3 Dubitari etiam solet, an Proprium sit dicendum Vniuersale? Aliquibus videtur dubium, quia non prædicat̃ de indiuiduis, vt proprium est, nisi mediate: dico tamen esse vniuersale, & immediatum: vt enim vniuersale sit immediatũ, sufficit q̃ immediate de vniuersali prædicetur: scilicet de Specie, sicut diximus de vltima Differentia superius, & quod sit in multis sicut ipsa Species cui conuenit.

De Accidente. Cap. V.

Accidens autem est, quod adest & abest præter subiecti corruptionem. Diuiditur autem in duo: hoc enim ipsius separabile est, illud vero inseparabile. dormire quidem separabile accidens est: nigrum vero esse inseparabiliter coruo & Aethiopi accidit. Potest enim intelligi & coruus albus, & Aethiops abijciens colorem, præter subiecti corruptionem. Definiunt autem sic quoque. Accidens est quod contingit eidem inesse & non inesse. Et quod neque Genus est, neque Differentia, neque Species, neque proprium: semper autem est in subiecto subsistens. Omnibus autem determinatis quæ proposita sunt (dico autem Genere, Specie, Differentia, Proprio, Accidente) dicen-

dum est quæ eis communia sunt, & quæ propria.

Nō est hic, q̃ in dubium vertamus, quare de Accidenti tractet Porphyrius, cum nullum supersit Prædicabile, cui anteponatur: cumque inter omnia sit maxime extra rei essentiam. In hoc igitur breuissimo capite sunt tres Accidentis definitiones, cum vnica diuisione.

Prima definitio est. Accidens est, quod adest, & abest, præter subiecti corruptionē: ac si dicat, est prædicatū vniuersale, quod de subiecto ita affirmari, vel negari potest, vt nec propter eius præsentiā, vel affirmationem, nec propter eius absentiam, vel negationem, natura subiecti destruatur, vt siue dicas, homo est albus, siue homo non est albus, nō propterea homo corrumpitur.

Sequitur Accidētis diuisio. Duplex est Accidens, quoddam est separabile, quoddā inseparabile: inseparabile, quod à subiecto separari nō pōt, vt albedo est Cygno inseparabilis: separabile, quod separari potest, vt sedere, currere. At quia quis posset obijcere Porphyrio, q̃ hæc diuisio videatur aduersari definitioni, si enim est Accidens inseparabile, non ergo adest, & abest. Respon. quamuis re adesse, & abesse non possit, intellectu tamē separatur, dum Æthiopem absq; nigredine, & Cygnū absq; albedine considerare possumus.

Secunda definitio est. Accidēs est, quod contingit eidē inesse, & nō inesse. Ista magis explicat naturam Accidētis: nā adesse, & abesse, nō solū Accidentib. sed alijs cōpetit: at inesse est proprium Accidentis.

Tertia definitio est, Accidens est, quod nec est Genus, nec Species, nec Differētia, nec Proprium, semper autem est in substātia subsistēs, idest nunquam extra substantiam reperitur. Hæ duæ vltimæ definitiones sunt Arist. 1. Top c. 4.

Dubia quædam seu Quæstiones scitu digniores in caput de Accidenti, & eius definitiones.

1 Omnia fere, quæ in hoc capite continē tur, ab Auicenna reprehenduntur: at vt nos horum sensum perfectum teneamus erit primo aduertendum, Accidens tripliciter sumi: vno modo, vt distinguitur contra substantiam, vt omne ens, quod nō est substantia est Accidens, quo pacto dicitur ens diuidi in substantiam & Accidens, & hoc aliqui vocant Accidēs nominale, quia scilicet per nomen Accidētis significatur, & de illo in se dr, hoc est Accidēs: Altero modo latius sumitur pro omni eo, quod extra substantiam alterius est, siue sit substantia, siue accidens, quo pacto homo est Accidens animalis, & Petrus hominis, in qua significatione Philosophi concedunt illas esse prædicationes Accidentales; animal est homo, homo est Petrus, & hoc vocant Accidens verbale: quia non tam dicitur, homo est Accidēs animali, quam accidit animali: & de isto modo Accidentis loquutus est Arist. 5. Meta. c. 30. Nota.

Tertio. Accidēs sumitur particularius pro vna parte Accidentis primi modi accepti, quod dicebatur nominalis: hoc. n. diuiditur in commune, & proprium. cōmune est, quod nō fluit ex principijs essentialibus alicuius subiecti, respectu cuius dicitur commune, vt albedo respectu hominis: non. n. ex natura hominis fluit albedo. Aliud est, quod ex subiecti natura fluit, & hoc illi dicitur Proprium, vt risibile homini: tunc autem signum erit fluere ex principijs essentialibus subiecti, quando nec illud sine subiecto, nec subiectū sine eo esse possunt: quando vero contra non fluit, cōmune reputatur: illud ergo Accidens pro prium facit quartum Prędicabile, commune vero quintum Prædicabile.

Ex quo sequitur Accidens, qđ est quintum Prædicabile, non esse Accidens secūdo modo, quia secundum illud fiunt prædicationes indirectæ, quæ non sunt artis: nec esse Accidens in vniuersum, vt distinguitur contra substantiam, quia hoc comprehendit Proprium, & istud Prædicabile quintum: sed est Accidēs commune quod non fluit ex principijs essentialibus subiecti de quo prædicatur, & hoc non voluit aduertere Auicenna.

2 Est secundo notandum, Accidens tripliciter posse considerari. Vno modo, secundum quòd in rebus est, & secundum suam essentiam & naturam, & sic ad Metaphysicum pertinet. Altero modo secundū qđ est in intellectu, & hoc respectu eorū, quæ sua

sua sunt, idest respectu inferiorum vel superiorũ, vel Differentiarum, & sic nec est quartum, nec quintũ Prædicabile, sed aliqua sunt Genera, aliqua Species, & Differentiæ. Tertio modo, vt ad subiectum cõparantur, de quo prædicantur, & tunc Accidens proprium facit quartum, commune vero quintum Prædicabile: & hoc est considerandum. Vnde Accidens non dicitur prædicatũ Proprij, aut Accidentis, nisi respectu subiecti: & ita Porphyrius de istis duobus semper in ordine ad subiectũ tradidit, nam respectu inferiorum, vel superiorum, Genera sunt, aut Species.

3 Dubitatur contra primam definitionẽ, quid ibi loco Generis cõstituatur? In quare oportet annotare, illa verba in prima definitione, dupliciter posse considerari. Vno modo prime intentionaliter, scilicet adesse pro reali inhærentia Accidentis in subiecto: & abesse pro reali Accidentis separatione: corruptionem subiecti, pro reali destructione: vt sit sensus, Accidens est, quod realiter subiecto inhæret, & non inhæret absq; vlla reali subiecti corruptione: & iste sensus, quis sit verus, non est Logicus, qui res absolute non considerat. Alter sensus est secunde intentionaliter, vt adesse sit affirmari; abesse negari: subiecti corruptio sit repugnantia naturæ subiecti: vt sit sensus, Accidens est prædicatum vniuersale, quod de subiecto affirmari, & negari potest, absque vlla repugnantia naturæ subiecti: vt siue dicas homo est albus, siue dicas, homo non est albus, nihil dicitur repugnans naturæ subiecti: & talis sensus est Logicus, & sic à multis intelligitur talis definitio: ita.n. explicat Caieta. & idem vr̃ Auer. & tunc loco Gñis est illud ṗdicatũ vniuersale, qđ in multis alijs ponitur.

Ratio autẽ, quæ mouet hos authores, vt existiment definitionem esse intelligendam in sensu secundæ intentionis, est, quia iste sensus est Logicus, & potest definitio sub eo explicari. Possumus etiam dicere, ꝙ sumitur prime intentionaliter, nec est incõueniens: quia cum Logica innitar̃ Metaphysicæ, potest aliquando ab ea aliqua petere: præsertim, quãdo clara & valde nota sunt, sicut ista: hæc enim definitio potiꝰ admittere vr̃ sensum realem: nam si Porphyrius intẽderet definire Logico modo, clarius id posset explicare, ꝗ explicauit:

4 Dubitatur, an tali definitione definiar̃ Accidens propriũ, quibusdam enim videtur, ꝙ sic: quia si aliqua ratio id vetaret, esset, quia Proprium ab esse non potest: at eadem ratione inseparabile abesse non potest: quod si dicas inseparabile intellectu separari, similiter & Propriũ separatur, vt enim coruus absque nigredine, ita homo absque risibilitate intelligi potest. Alijs visum est opposito modo, nec Propriũ, nec inseparabile hic definiri, sed tantum separabile, quia hoc solum potest abesse. Sed hoc non videtur ad mentem Porphy. si. n. Accidens separabile hic definiretur, oportuisset distinctionem præmittere definitioni, & non committere vitium: prius. n. distinguendum est æquiuocum, seu multiplex, quàm definiendum. Alijs communiter visum est, & hoc magis est ad mentem Porphy. vtrumq; tantum Accidens commune definiri, sed ad argumentum non vno modo respondetur.

Albertus videtur dicere, ꝙ hominem sine risibilitate intelligere possumus, at risibilitatem sine homine nullatenus: coruũ vero absque nigredine, & nigredinem absque coruo possumus intelligere. Hæc doctrina vera est & certa, & est Aristo. 7. Meta. c. 5. tamen non soluit dubium, nã Porphy. loquitur de separatione subiecti: dicit enim, ꝙ Cygnum absque albedine possumus intelligere. De hac autem separatione, ita etiam hominem absque risibilitate possumus intelligere.

Caietanus aliter respondet: distinguit de duplici separatione per intellectum: altera est simplex, qua vnum absque alio intelligimus, altera est composita, qua vnũ ab alio diuidẽtes, separamus: vt si quis intellectu componat, homo non est albus, dicit primo, simplici cognitione possumus subiectum absque Proprio, & absque inseparabili æque intelligere, scilicet hominẽ absque risibilitate, & coruum absque nigredine. Secundo, abstractione composita subiectum à Proprio separare non possumus, dicentes, homo non est risibilis, subiectum vero ab inseparabili possumus optime separare, dicentes, coruus non est niger. Quod si dicas id non posse fieri, quia sicut prior est falsa, ita & posterior. Respõ. Tertio, quod posterior est falsa, nõ alia ratione, nisi quia ita nõ est in rebus: at prior

est falsa, nō solum quia ita non est, sed qa destruitur natura subiecti, cui repugnat, q̃ nō sit risibilis. Ista snia est subtilis & vera, quis ad mentem Porphyrij existimo esse dicendum, subiectum accidentis, inseparabilis posse intellectu cōiungi cum Accidenti opposito, scilicet Aethiopem albū intelligere: nec erit compositio implicans repugnantiam: & hoc manifestat ipsum Porphyrij exemplum: at subiectū eius opposita forma Proprij, non possumus intelligere, quia est implicatio, quamuis absq; vllo Accidēti nude possit intelligi, & hęc omnis abstractio fit absq; aliqua compositione propositionis, sed per simplicem cognitionem eo modo, quo corpus albū simplici cognitione cognoscere possumus. hæc etiam sententia fuit Aegidij Romani 1. Poste c. 6. in fine tex. 18.

5 Dubitatur circa secundam definitionem, an tantum separabili Accidenti cōpetat? Resp. q; ita existimauit Auer. alij vero inter quos Caietanus, credunt vtrūque tam separabile, quam inseparabile: cuius ratio est firma, quia ista definitio est desumpta ab Arist. 1. Top. c. 4. Sed Arist. illic vtrūque definit, quia ad problema Accidentis, de quo illic tradebat, æqua est vtriusque Accidentis ratio.

Sed tunc insurgit argumentum, quia sunt multa Accidentia, quæ non adesse, & abesse possunt sine subiecti corruptione, vt lethales morbi, similiter mors, combustio, corruptio, & alia similia.

Ad ista Rñdet Albertus, mortē, cōbustionē, non esse Accidentia, sed destructiones substantiæ & priuationes. Caietanus Respondet, hanc, homo est mortuus, esse disputatam, sed veram propter ampliationem, quia sensum facit homo qui est, vel fuit, est mortuus: immo, inquit, est per se causalis, quia cā, quod mortuus est, est qa fuit. Sed hoc vr̃ ridiculum. nam q d dicet ad hanc, domus est cōbusta? non enim causa, quia combusta est, est quia fuit & sunt aliæ innumeræ huiusmodi propositiones.

Propterea existimarem ita esse dicendū, subiectū febris esse hominem; tamē febris sua præsentia non corrūpit hominē; immo dum febris est, homo est, & cum homo non est, febris nō est: immo si multum febris durat, homo etiam durat. Ad illud vero de morte, & combustione, & corruptione; crederem illarum mutationum, in quibus substantia corrumpitur, subiectū non esse hominem, nec lignum; quod cōburitur, sed materiam ipsam: & hæc semper manet. similiter destructionis domus materia ipsa est. subiectum, & hæc ēt manet, destructa domo. Ista est sentētia Burlei super hoc caput: & videtur idem docere Ammonius in præsenti.

Dices, Si subiectū est materia, ergo prædicabuntur de materia, dicendo, materia est mortua, lapides sunt destructi, qđ est falsum. Dico igitur quod istæ mutationes inducunt alicuius præexistentis priuationem, vel alicuius quod non erat, positionem, & propter hoc de eodem prædicantur, dicendo, domus est combusta, qa priuatio est domus. homo est mortuus, quia homo non est: & contra ignis est generatus, quia ignis acquirit esse.

De his quę communia sunt quinque vniuersalibus.
Cap. VI.

Commune quidem est omnibus de pluribus prædicari queadmodū dictum est. Sed Genus quidē de omnibus sub se Specieb. & indiuiduis; & Differentia similiter. Species aūt de ijs, quæ sub ipsa sunt indiuiduis. At uero Proprium & de Specie, cuius est Proprium, & de ijs, quæ sub Specie sunt indiuiduis. Accidens autem & de Specieb. & de indiuiduis. Nāque animal de equo & boue prædicatur, quæ sunt Species, & de hoc equo & de hoc boue, quæ sunt indiuidua: irrationale uero de equo & boue, & de ijs, qui sunt particulares, prædicatur. Species autē, ut homo, solum de ijs, qui sunt particulares homines, prædicatur. Proprium uero de Specie cuius est Proprium, & de iis, quæ sub Specie sunt indiuiduis: ut risibile de homine, & de ijs,

qui

qui sunt particulares. Nigrũ autem, & de Specie coruorum,& de ijs quę sunt particulares, quod est accidens inseparabile: & moueri de homine, & de equo, quod est Accidens separabile: sed principaliter quidem de indiuiduis, secunda ratione autem de ijs, quæ continent indiuidua.

Postquam Porphyrius de singulis secũdũ se Prædicabilib. tractauit, ea ipsa inter se comparat: explicans, quibus inter se & conueniunt & differũt. Caput quidẽ hoc, vt est lõgissimum, ita est clarissimum, nec est expers vtilitatis, cum magis Prædicabilium naturæ & proprietates, ex mutua cõparatione clarescãt. Ea igitur omnia, quæ hic Porphyrius fusissime tradit, in summam quandam breuem, & epilogum redigemus, si quid dignum occurrerit, adnotantes.

In hoc ergo capite fiunt decẽ collationes Prædicabilium inter se, vnde in decẽ posset secari partes. In prima Genus cum Differentia confertur, & quantum ad ea, quæ communia, & quantum ad ea, quæ diuersa habent. In secunda confertur similiter Genus cum Specie. In tertia Genus cum Proprio. In quarta Genus cum Accidenti. In quinta Differentia cũ Specie. In sexta Differẽtia cum Proprio. In septima Differẽtia cum Accidenti. In octaua Species cum Proprio. In nona Species cũ Accidenti. In decima Propriũ cum Accidenti. Ac si quis recte inspiciat, reperiet non posse esse plures istorum inter se vniuersalium comparationes: nec enim oportuit multiplicare collationes Differentię cum Genere, nec posteriorum cum superiorib. quia eædem sunt cum collationibus superiorum cum inferioribus.

Ante vero quam vnum alteri conferat, vnum omnibus commune ponit, scilicet de pluribus prædicari, Genus de Specieb. & indiuiduis Specierum: Differentia de suis Speciebus & Specierum indiuiduis: Species de suis indiuiduis: Proprium de Specie, & eius indiuiduis: Accidẽs de Speciebus etiam, & de indiuiduis.

Hic nota pulchrũ quoddam discrimen, quod inter Proprium & Accidẽs assignat. Propriũ enim per prius de Specie, & per posterius de indiuiduis dicitur: prius natura enim homo est risibilis, posterius Petrus est risibilis: at prius Petrus est albus, posterius homo est albus: Huius ratio est, quia Proprium oritur immediate tanquã ex causa, & principijs Speciei: at Accidens ex materia, & indiuidualibus principijs, quod docet Arist. 10. Meta. c. 12. homo, inquit, est albus, quia Gallias est albus.

Posses hic dubitare in his omnibus prædicationibus, an quando Genus de indiuiduis prædicatur, sit prædicatio Generis: & quando Differentia, & proprium similiter de indiuiduis, sit prędicatio proprii, & prędicatio Differentiæ? Respondendum est, tales prædicationes esse Generis, & ꝓprii, & Differentiæ; nec valet, quia Species ꝑdicatur de indiuiduis, ergo illa prædicantur vt Species: hoc enim nihil est, quia Species in quid, immediate de indiuiduis, Genus vero mediate, Propriũ mediate, & in quale prædicatur, similiter & Differentia: non dubium, quin principales prædicationes, sint illæ, quæ per definitiones explicantur, ut Genus de Speciebus, Proprium de indiuiduis. *Dubium*

De his in quibus Genus & differentia conueniunt.

2 Commune autem est Generi, & Differentiæ continentia Specierum. Continet .n. Differentia Species, & si non omnes, quot Genera. Rationale enim, & si non continet irrationalia, quemadmodum animal, tamẽ continet hominem & Deum, quæ sunt Species. Et quæcunque prædicantur de Genere ut Genus, & de ijs, quæ sub ipso sunt speciebus, prædicantur: & quæcunque prædicantur de differentia ut differentia, & de ea, quæ ex ipsa est, Specie prædicabuntur. Nam cum Genus animal sit, non solum de eo prædicantur ut Genus, Substantia, & animatum, & sensibile, sed etiam de ijs, quæ sunt sub animali Specieb. omnibus

prædicantur hæc, vsque ad indiuidua. Cumque Differentia sit rationale, prædicatur de ea vt Differentia, id quod est ratione uti: & non solum de eo quod est rationale, sed etiam de ijs, quæ sunt sub rationali, Speciebus prædicabitur, ratione uti.

Commune quoque est perempto Genere, uel Differētia, simul perimi quæ sub ipsis sunt. Quemadmodum enim, si nō sit animal, non est equus, neque homo: ita si non sit rationale, nullum erit animal, quod utatur ratione.

Dubitabit merito quis, cum post Genus secuta fuerit Spēs, quare Genus prius cum Differentia, q̃ cum Specie conferatur? ad quod facile Respon. id factum fuisse, quia hic erat naturę ordo, vt primo Genus, deinde Differentia, postmodum ex vtrisq; totum compositum, s. Species sequatur, vt supra diximus. Vel, quia plura sunt ea, quæ in comparatione Generis cū Differentia inueniuntur communia, cum in pluribus conueniant, & tamen differant minus, quàm quæ in collatione cum Specie.

Sunt autem tria, in quibus conueniunt. Primum; sicut Genus de plurib. speciebus ita & Differentia iuxta Porphyrij sententiam prædicatur: loquitur autem de diuisiua Differentia: propterea dicit, ꝙ non de tot prædicatur, sicut Genus. Quid autem dicendum sit de Differētia vltima, & quomodo Differentia dicatur prædicari de pluribus differentibus Specie, supra explicuimus. Auicenna quidem interpretatur; quòd non repugnat Differentiæ de pluribus prædicari Speciebus: sed alij aliter, vt supra vidimus.

Secundo. Quidquid de Genere essentialiter prędicatur, etiam de specie prædicabitur: hoc idem de Differentia est intelligendum: Dixi (essentialiter) ad vitādas secundas intentiones; non. n. valet, homo est rationalis, rationale est Differentia: ergò homo est Differentia.

Tertio. Sicut perempto Genere, perimuntur eius Species, ita perēpta Differētia perimūtur Species, quæ sub ea sunt: vt .n. valet, nō est animal, ergo nō est homo, ita non est irrationale, ergo nō est equus. Auicen. existimat hanc secundam esse omnibus vniuersalem conuenientiam: quod .n. de Proprio, & Accidenti realiter prædicatur, etiam de his, de quibus ea prædicantur, prædicabitur. Et id videtur approbare Alber. sed mihi non placet, dicitur enim homo est, albus, album est Accidens, non tamen dicitur homo est Accidens.

De differentijs inter Genus & Differentiam.

Proprium autem est Generi de 3
pluribus prædicari quam differentia, & Species, & Proprium, & Accidens. Animal enim de homine & equo, & aue, & serpente prædicatur: quadrupes uero de solis quatuor pedes habentibus: homo uero de solis indiuiduis: & hinnibile de equo solum, & de ijs qui sunt particulares: & Accidens similiter de paucioribus. Oportet autem Differētias accipere, quibus diuiditur Genus, non eas, quæ complent substantiam Generis, sed quæ sunt diuisiuæ. Amplius, Genus continet differentiam potestate (animalis enim hoc quidē rationale est, illud uero irrationale) Differentiæ uero non continent Genera. Amplius, Genera quidem priora sunt ijs, quæ sunt sub se positæ differentijs: propter quod simul quidem eas auferunt, non autem simul auferuntur ab eis: sublato enim animali, aufertur rationale & irrationale. Differentiæ uero non amplius simul auferunt Genus: nam etsi omnes interimuntur, tamen substantia animata sensitiua intelligitur, quæ est animal. Amplius, Ge-

nus quidem in eo quod quid est: Differentia uero in eo quod quale quid est, quemadmodum dictum est, prædicatur. Amplius, Genus quidem unum est secundum unamquanque Speciem, ut hominis id, quod est animal: Differentiæ uero plures sunt, ut rationale, mortale, mentis & disciplinæ perceptiuum, quibus ab alijs animalibus differt. Et Genus quidem consimile est materiæ, formæ uero Differentia. Cum autem sint & alia communia, & propria Generis & Differentiæ, nunc ista sufficiant.

Sex sunt, quibus Genus à Differentia
1 differt. Primo, Genus de pluribus, quàm
Differentia prædicatur, cum Genus de op
positis Differentijs, ipsæ autem non de se
inuicem prædicentur: loquitur autem de
diuisiuis Generis respectu eiusdem Gene
2 ris. hæc est Arist. 4. Top. c. 6. Secundo, Ge-
nus potestate continet Differentiam, non
3 è contra, de hoc supra diximus. Tertio Ge
nus est prius natura, Differentia, sicut for-
ma est posterior ipsa materia, à qua educi-
tur. Genus autem est, vt materia; hæc sem
per intellige, de diuisiuis Differentiis: vn-
de fit, vt sublato Genere, auferantur Diffe
rentiæ omnes, at sublatis Differentiis om
nibus diuisiuis, adhuc manet integra natu
4 ra Generis, saltem per intellectum. Quar
to, differunt in modo prædicandi. Genus
enim in quid, differentia in quale quid p̄-
5 dicatur. Quinto. Vnius Speciei vnicum
Genus est immediatum, at sub illo Gene-
re multæ Differentiæ vnius Speciei: Ge-
nus hominis est animal, at rationale, mor-
tale, Differētiæ. Ecce clare, docet Porphy
rius, non esse Differentias vltimas, sed
Species componi per multas Differentias
communes simul sumptas, aliter enim
6 vnius Speciei esset vnicum proximum Ge
nus, & vna vltima Differentia. Sexto
differunt, in compositione enim Speciei
Genus habet locum materiæ, Differen-
tia uero locum formæ, non quòd sint
materia, aut forma, vt supra declara-
uimus.

De comparatione Generis cum Specie.

Genus autem & species commune quidem habent de pluribus, quemadmodum dictum est, prædicari, sumatur autem species ut species solū, sed non ut Genus, si fuerit idem Species & Genus. Commune autem his est, & priora esse ijs, de quibus prædicantur. Et totum quoddam esse utrunque. 4

Differunt autem eo, quòd Genus quidem continet Species sub se: Species uero continetur, & non continet Genera: de pluribus enim Genus quam Species prędicatur. Amplius, Genera præiacere oportet, & informata specificis differentijs perficere Species. Vnde & priora sunt naturaliter Genera, & simul interimentia, sed quæ nō simul interimantur, & Species quidem cum sit, est & Genus omnino: Genus uero cum sit, non omnino erit Species. Et Genera quidem uniuoce de speciebus prędicantur: Species uero de Generibus, nullime. Amplius, Genera quidem abundant earum, quæ sub ipsis sunt specierum continentia: Species uero a Generibus abundant proprijs differentijs. Amplius, neque Species fiet unquam generalissima, neque Genus fiet unquam specialissimum.

Tria sunt, quibus Genus, & Species cō
ueniūt, hic autem sumitur Species specia
lissima: aliter enim, inquit, esset idem Ge-
nus cum Specie. Primo est cōe suprapositi- 1
tum .s. de pluribus prædicari. Secūdo sicut 2
natura Generis est prior naturaliter Spe-
cie, quia est ipsius principium, ita species
.i. natura, quæ dicitur Species, est natura-
liter prior indiuiduo; vt prius natura est
animal quam hō, & homo, quàm Petrus.

Tertio

3 Tertio ficut Genus est quoddam totū cōtinens Species, ita & Species totum continens indiuidua. Sed hic nota, non eodem modo esse totū Genus Speciei, sicut Species indiuiduorum; nam Genus non continet totam quidditatē Speciei in actu, qa Species non solum ex genere, sed etiā ex Differentia constat, at Species cōtinet totam naturam indiuidui, cum indiuidua nō habeant aliam essentiam, quam essentiam & definitionem, seu quidditatem, quod idem est, ipsius Speciei: nisi quis cum Scoto vellet addere Differentias intrinsecas indiuiduantes, nam tunc eadem esset vtriusque ratio, quantum ad hoc Generis & Speciei.

1 Differunt autem primo, q Genus continet Speciem: Species autem non continet Genus: hoc intellige quātum ad potestatem, idest Genus cōtinet Speciem, & omnia, q in potentia Speciei sunt. s. indiuidua; at Species continet quidem Generis naturam, sed non potestatem, quia non cōprehendit omnia, quæ sub Genere continētur: & hinc est, quod Genus de pluribus

2 quam Species prædicetur. Secundo differunt, q Genus est veluti materia, ex quo simul cum Differentia fit Species. Ex quo

3 sequitur tertia differentia, q Genus est prius natura Specie, sicut prius est aurum, ex quo fit statua, quam ipsa statua: & ex

4 hoc etiam sequitur, quarta differentia, q sublato Genere per intellectum, aufertur Species, tamen ablatis Speciebus, adhuc manet per intellectum integra natura Ge

5 neris. Quinto differunt, quod Genus de Speciebus vniuōce prædicatur, non è contra Species de Genere; Hoc intellige non quòd Species æquiuoce de Genere prędicetur, sed quòd non faciat prædicationem per se, & ordinatam, sed indirectam, & per

6 accidens. Sexto Genus quantum ad potestatem excedit singulas Species per se, qa Genus in potentia continet omnes, at q̄tum ad actum Species excedit Genus in Differentia: nam Species in sua natura includit Differentiam, quæ tamen non est in natura & essentia Generis, vt diximus.

7 Septimo differunt, q nullum Genus potest fieri specialissima Spēs, nec vlla Species Specialissima Genus. Hæc sunt in q̄bus Species & Genus mutuo cōueniunt, & mutuo differunt.

De comparatione Generis cum Proprio.

Generis autem & Proprij cōmune quidem est sequi Species: si quid enim homo est, animal est; & si quid homo est, risibile est. Et æqualiter p̄dicari genus de Speciebus, & Proprium de ijs, quæ illo participant indiuiduis; æqualiter enim & homo & bos animal est, & Cato & Cicero risibile est. Commune autem est etiā uniuoce prædicari Genꝰ de proprijs Speciebus, & Proprium de ijs, quorum est Proprium. 5

Differunt autem, quoniam Genus quidem prius est, posterius uero Propriū: oportet. n. esse animal, dehinc diuidi Differentijs & Proprijs.

Et Genus quidem de pluribus speciebus prædicatur, Proprium uero de una sola Specie, cuius est Proprium. Amplius, Proprium quidem conuersim prædicatur de eo, cuius est Proprium, Genus uero de nullo conuersim prædicatur: nam neque si quid animal est, homo est, neque si quid animal est, risibile est: si quid uero homo est, risibile est, & ecōuerso. Amplius, Proprium omni Speciei inest, cuius est proprium, & soli, & semper; Genus uero omni quidē speciei inest, cuius fuerit Genus, & semper, non autem soli. Amplius, Propria quidem interempta, non simul interimunt Genera; Genera uero interempta simul interimunt Species, quarum sunt propria: quare, & his, quorum sunt propria, interemptis, & ipsa simul interimuntur.

Tria sunt, quibus Genus & Proprium conueniunt. Primum. Quemadmodum in bona consequentia ex Specie infertur Genus, 1

Genus, ita & Proprium. Valet enim eſt
homo, ergo eſt animal: eſt homo, ergo eſt
2 riſibile. Secundo ſicut Genus de ſuis Spe
ciebus non ſecũdum magis & minus prę-
dicatur ita & Proprium; non enim homo
eſt magis vel minus animal quã alia Spe-
cies, nec vnus homo magis riſibilis, quam
3 alius. Tertio ſicut Genus, & definitio Ge
neris de Specie prædicatur, dicẽdo, homo
eſt animal, & homo eſt ſubſtantia animata
ſenſibilis, ita & Proprium, & definitio pro
prij de ſuo ſubiecto prædicatur.

Contra hoc tamẽ poteſt eſſe obiectio.
Proprium definitur per ſubiectum, ergo
ſi definitio Proprij de ſubiecto prædica-
tur, eſſet nugatio; dicendo homo eſt ho-
mo aptus ad ridendum. Ad hoc Reſpon.
Alber. tra. 8. cap. 6. quòd Proprium poteſt
dupliciter definiri: vno modo, ſecundum
ꝙ proprium eſt, & tunc per ſubiectum ha
bet definiri: altero modo, vt eſt in ſuo Prę
dicamento conſtitutum, & tunc aliter de-
finietur. ſ. riſibile eſt aptum ridere, & ſic
prædicatur. Hæc reſponſio nunc ſufficiat,
poſſet autem aliter fortaſſe reſpõderi, ſed
extra limites Logicos egrederemur, cum
pertineat ad 7. Meta. c. 5.

1 Ea autem, quibus differunt, ſunt quin-
que Primo, Genus eſt prius natura Spe-
cie, de qua prædicatur, Proprium vero eſt
poſterius: Genus enim eſt principium Spe
2 cierum, at Species eſt Proprij principiũ.
Secundo, Genus de pluribus ſpeciebus
prædicatur, at Proprium de vna: hoc intel
lige, ꝙ ſemper Genus de pluribus prædi-
catur. Proprio autẽ non repugnat de vna
ſola prædicari: nam aliqua ſunt Propria,
quæ de pluribus ſpeciebus prædicantur,
ſcilicet ea, quæ ſunt Propria aliquorum
ſubiectorum communium: mobile enim
eſt paſſio, & Proprium corporis natura-
3 lis. Tertio, Genus cum ſingulis ſpeciebus
non prædicatur conuerſim, at Proprium
cõuertitur cum ſpecie, cuius eſt Propriũ.
4 Quarto, Proprium ineſt ſoli Speciei ſuæ,
omni, & ſemper: at Genus ineſt quidem
omni, & ſemper, ſed non ſoli, ſcilicet Ge-
nus non interimitur per interemptionẽ
& negationem ſpecierum, vt diximus: nõ
enim valet, nõ eſt homo, ergo nõ eſt aĩal,
at interempta Spẽ, interimit Propriũ, va-
let enim, non eſt homo, ergo nõ eſt riſibi-
le; non eſt equus, ergo non eſt hinnibile.

De comparatione Generis cum Accidenti.

Generis uero & Accidentis com- 6
mune eſt, de pluribus, quemadmo-
dum dictum eſt, prædicari, ſiue ſe-
parabilium illud Accidens ſit, ſiue
inſeparabilium: etenim moueri de
pluribus, & nigrum de coruis, & de
Aethiopibus, & aliquibus inanima- 7
tis prædicatur.

Differt autem Genus ab Accidente: quoniam Genus ante Species eſt; Accidẽtia uero ſpeciebus poſteriora ſunt: nam etſi inſeparabile ſumatur Accidẽs, tamẽ prius eſt illud cui accidit quam Accidens. Et Genere quidem quæ participant, æqualiter participant. Accidẽte uerò nõ æqualiter: intenſionem enim & remiſſionem ſuſcipit Accidentium participatio, Generum uero minime. Et Accidentia quidem in indiuiduis principaliter ſubſiſtunt: Genera uero & Species naturaliter priora ſunt indiuiduis ſubſtantijs. Et Genera quidẽ in eo quod quid eſt prædicantur de ijs, quæ ſub ipſis ſunt: Accidentia uero in eo quod quale aliquid eſt, uel quomodo ſe habeat unumquodque: qualis enim eſt Aethiops interrogatus, dices niger: & quemadmodum ſe Socrates habeat, dices, quòd ſedet uel ambulat.

Genus igitur, quo ab alijs quatuor differat, dictũ eſt. Contingit aũt etiã unumquodque aliorum differre ab alijs quatuor: quare cum quinque quidem ſint, unumquodque autem ab aliis quatuor differat, quater quinque, uiginti fiunt omnes differẽtiæ. Sed non ita ſe habet, ſed ſemper

deinceps enumeratis, & duobus quidem uni Differentia deficientibus (propterea quoniam iam sumpta est) tribus uero duabus, quatuor uero tribus, quinque uero quatuor, decē omnes fiunt Differentiæ, quatuor, tres, duæ, una. Genus enim quo differt Differentia, & Specie, & Proprio, & Accidente, dictum est: quatuor igitur differentiæ. Differentia uero, quo differat a Genere, dictum est, quando quo differt Genus ab ea dicebatur: reliquum est igitur quo differat Differentia a Specie, Proprio, & Accidente dicatur: & fiunt tres. Rursus Species quo quidem differat a Differentia dictum est, quando quo differt a Specie Differentia dicebatur: quo etiam differat Speciës a Genere dictum est, quando quo differt Genus a Specie dicebatur: reliquum est igitur ut quo differat Species a Proprio, & Accidente dicatur: duæ igitur sunt & hæ Differentiæ. Proprium autem quo differat ab Accidente relinquetur: nam quo a Specie, & Differentia, & Genere differat, prædictum est in illorum ad ipsum Differentijs. Quatuor igitur sumptis Generis ad alia differentijs, tribus uero differentiæ, duabus autem speciei, una uero proprij ad accidens, decem erunt omnes: quarum quatuor, quæ sunt Generis ad reliqua, superius demonstrauimus.

Differentiarum quinque vocum numerus.

Genus.	Species.	Differentia.	Proprium.	Accidens.
1		1	1	1
		1	1	1
			1	1
				1

Vnum inter alia, quę assignari possent, est in quo genus cum accidenti conuenit, scilicet de pluribus prædicari: hoc autem tam accidenti separabili, quàm inseparabili inest. Quatuor autem sunt ea, quibus
1 differunt. Primo Genus est prius natura ipsa Specie, at Accidens vtrunq; est posterius, tam separabile quàm inseparabile.
2 Secundo, Genus non prędicatur secundū magis & minus, at Accidens suscipit ma-
3 gis & minus. Tertio, Accidentia in indiuiduis subsistūt, at Genera prius natura sūt in se, quàm in indiuiduis, & Speciebus.
4 Quarto Genus prædicatur in quid, at Accidēs in quale, vel in quo modo se habet: si enim dicitur, qualis est homo Resp. est albus: qualiter se habet? Resp. sedet; aut studet. Hic reddit rationem Porphyrius, quare non tradidit comparationem Differētiæ ad Genus, nec tradit Proprij ad Genus, & Speciem: inquit facta comparatione superiorum cum posterioribus, non est necessaria rursus comparatio posteriorū cum prioribus, quia eadē est, quod supra diximus.

De comparatione Differentiæ cum Specie. 7

Cōmune ergo Differentię & Speciei est, æqualiter participari. Homine enim æqualiter participant particulares homines, & rationalis Differentia. Commune etiam est & semper adesse ijs, quæ illis participant. Semper enim Socrates rationalis est, & semper Socrates homo.

Pro-

Proprium autem Differentiæ quidem est in eo quod quale est prædicari; Speciei uero in eo quod quid est Nam etsi homo uelut quale quid accipiatur, non tamen simpliciter erit, quale, sed secundum id, quod Generi aduenientes Differentiæ cũ constituerunt. Amplius, Differentia quidem in pluribus sæpe speciebus consideratur, quemadmodum quadrupes in pluribus animalibus Specie differentibus; Species uero in solis ijs, quæ sub Specie sunt, indiuiduis est. Amplius, Differentia prior est ea Specie, quæ est secundum ipsam; simul n. ablatum rationale interimit hominem, homo uero interemptus non aufert rationalē, cum sit Deus. Amplius, Differentia quidem componitur cum alia Differentia (rationale.n. & mortale compositum est in substantia hominis) Species uero Speciei non componitur, ut gignat aliam aliquam Speciem; quædam enim equa cuidam asino permiscetur ad muli generationem; equa autem simpliciter asino cōposita nunquam perficeret mulum.

Duo sunt, quibus Differentia cum Spe
1 cie conuenit, Primo, neutra s̃m magis, &
2 minus, de suis prædicatur. Secundo sicut
Species semper adest indiuiduis, ita Differentia Speciei: ac si dicat, sicut non potest indiuiduũ sine Specie intelligi, quia est natura eius, ita nec Species sine Differentia: vnde vtrique est commune, vt semper adsint suis subiectis, de quibus prædicantur. Vide hic Alber. tract. 8. c. 8. de propositionibus, quas vocāt sempiternæ veritatis.
1 Differunt autē in quatuor. Primo, Dif-
ferētia pdicatur in quale, Species in quid.
2 Secundo, Differentia de pluribus Specie-
bus prædicatur, at Species. s. specialissima
3 solum de pluribus indiuiduis. Tertio Dif-
ferentia est prior natura Specie, cũ sit vniversalior: vbi videtur Porphyrius non cognouisse differētias vltimas: vnde Auicenna paulo seuerius inquit, hęc omnia à Porphyrio per ignorantiam fuisse dicta: sed tamen quo modo hæc intelligenda sint, & num cognouerit Porph. vltimas Differentias specificas, atq; ét Aristo. superius satis
dximus in capite de Differentia Quarto, 4
Multæ Differentiæ concurrũt ad vnā Speciem, at multæ Species nũquam ad vnius constitutionē. Ratio huius est Auic. quia vna Differentia habet se vt potētia respectu alterius, quæ est velut actus: & hoc verum habet de Differentijs subordinatis, quarum vna est sub altera, vt sensibile, & rationale secundum veritatem: nam prior constituit Genus, quod est velut potentia: & materia respũ posterioris Differentiæ.

Quòd si obijcias duas Species aliquando ad tertiam cōcurrere, vt cũ ex animantibus Specie diuersis tertium interim procreatur, sicut mulus ex equo & asina nascitur, & similiter alia, Resp. Alber. id esse in indiuiduò, tamē ipsa natura vnius Speciei non cōiungitur cum altera ad tertiæ constitutionem, sed ista maiora sunt quàm locus præsens patiatur.

De comparatione Differentię cum Proprio.

Differentia uero & Proprium 8
commune quidem habent ęqualiter participari ab ijs, quæ illis participant; æqualiter enim rationalia, rationalia sunt. & risibilia, risibilia sũt. Et semper & omni adesse commune utriusque est. etsi enim curretur qui bipes est, tamen ad id, quod natum est semper, dicitur; quoniam & risibile in eo quod natum est habet semper, sed non in eo quod semper rideat.

Proprium autem Differentiæ est, quòd hæc quidem de pluribus speciebus dicitur sæpe, ut rationale de Deo, & homine; Proprium uero dicitur de una sola specie, cuius est Proprium. Et Differentia quidem illis est

eſt conſequens, quorum eſt Differentia, ſed non conuertitur; propria vero cõuerſim prędicantur de ijs, quorum ſunt propria, propterea quod conuertuntur.

Differentia & Proprium in duobus cõueniunt, & in duobus differunt. Conue-
1 niunt primo, vt enim Differentia prædicatur æqualiter de ſuis Speciebus, non ſecũ-
2 dum magis & minus, ita & Proprium. Secundo ſicut Differentia vniuerſaliter de ſuis Specieb. prædicatur, ita Propriũ vniuerſaliter de Specie, & eius indiuiduis.
1 Differunt, q Differentia de plurib. ſpeciebus (eo modo, quo antea diximus) Pro-
2 prium de vna prædicatur. Secundo, Differentia non conuertitur cum Specie, Proprium vero conuertitur.

De comparatione Differentiæ cum Accidenti.

Differentiæ autem & Accidenti commune quidẽ eſt de pluribus dici. Commune vero eſt & ad ea, quæ ſunt inſeparabilia. Accidentia, ſemper & omni adeſſe; bipes enim ſem-
2 per adeſt omni homini; & omnibus coruis nigrum eſſe ſimiliter.

Differunt autem, quoniam differentia quidem continet Species, & non continetur; continet.n. rationale Deum & hominem; Accidentia vero aliquo quidẽ modo continet, eo quòd in pluribus ſint; aliquo vero modo continentur, eo quòd non vnius accidentis ſuſceptiua ſint ſubiecta ſed plurium. Et differentia quidem intenſibilis eſt, & irremiſſibilis; Accidentia uero magis & minus ſuſcipiunt. Et impermixtæ quidem ſunt contrariæ differentiæ: miſta uero nonnunquam ſunt contraria Accidentia. Huiuſmodi quidem cõiones & proprietates differentiæ, & cæterorum ſunt. Species uero quidem differt a Genere, & differentia dictũ eſt in eo, quod dicebamus, quo genus differt a cæteris, & quo differentia differt a cæteris. Deinceps quo differt a cæteris. Deinceps quo differt a Proprio & Accidente dicetur.

Conueniunt primo. Tam Differentia quàm Accidens de pluribus prædicatur. 1
Secundo, Sicut Differentia ſemper conuenit his, quib. eſt Differentia, ita Accidens inſeparabile ſemper ineſt. 2

Differt autem primo, q Differẽtia ſemper prædicatur vniuerſaliter de Specieb. & de omnibus indiuiduis, at Accidens nõ vniuerſaliter: album.n. de homine, ſed nõ de omni prædicatur. Secundò, Differẽtia 1 2
nõ ſuſcipit magis aut minus, at Accidens ſuſcipit. Tertio contrariæ Differentiæ nõ 3
ſimul miſcentur, vt rationale & irrationale: at contraria Accidentia miſcentur: ex albo enim & nigro fieri pñt colores medij, vt rubrum, pallidum &c.

De comparatione Speciei cum Proprio & Accidenti.

Speciei autem & proprij commune quidem eſt, adinuicem cõuerſim prædicari. Nam ſi quid homo eſt, riſibile eſt; & ſi quid riſibile eſt, homo eſt. Riſibile uero q ſecundum id, quod natum eſt ridere ſumendũ, ſæpe iam dictum eſt. Commune eſt quoque & æqualiter eſſe; æqualiter enim adſunt Species ijs, quę illis participant, & propria ijs, quorum ſunt propria.

Differt autem ſpecies a Proprio, quoniam ſpecies quidem poteſt & aliorum Genus eſſe; Proprium uero aliarum ſpecierum eſſe Propriũ impoſſibile eſt. Et Species quidem ante ſubſiſtit quam Proprium; Proprium uero poſt fit in Specie, oportet.n. hominem eſſe, ut ſit riſibile.

Am

Amplius, Species quidem super actu adest subiecto: Proprium uero aliquando & potestate, homo enim semper actu est Socrates: non uero semper ridet, quamuis natus sit semper ut sit risibilis. Amplius, quorum termini sunt differentes, & ipsa sunt differentia. Est autem speciei quidem sub Genere esse, & de pluribus & differentibus numero in eo quod quid prædicari, & cætera huiusmodi: Proprij uero, & soli, & omni, & semper adesse.

11 Speciei uero & accidentis commune quidem est de pluribus prædicari. Raræ uero sunt aliæ communitates, propterea, quòd quamplurimum distant abinuicem accidens, & id cui accidit. Propria uero sunt utriusque Speciei quidem in eo quod quid est prędicari de ijs, quorum est Species, Accidentis autem in eo qđ quale quiddam est, uel quomodo se habens est. Et unamquamque substantiam una quidem Specie participare, pluribus autem accidentibus & separabilibus & inseparabilibus. Et Species quidem præintelligũtur accidentibus, etsi etiam sint inseparabilia (oportet enim esse subiectum, ut illi quidem accidat) accidentia uero posterioris Generis sunt, & aduentitiæ naturæ. Et Speciei quidem participatio æqualiter est: Accidentis uero etsi inseparabile sit, non æqualiter: æthiops enim æthiope habere posset colorem uel intensum, uel remissum magis secundum nigredinem. Restat autẽ de Proprio & Accidente dicere: quo enim Proprium a Specie, & Differẽtia, & Genere differt, dictum est.

In duobus ista conueniunt. Primo Pro 1
prium & Species de se inuicem prædican
tur, Secundo, sicut Species æqualiter, & 2
non secundum magis & minus de indiui-
duis prædicatur, ita & Proprium.

Differũt autem primo, q̃ species respe 1
ctu vnius põt esse Species, respectu alio-
rum Genus: loquitur aũt de subalterna:
at propriũ semper respectu vnius speciei
est Propriũ, intellige adæquate, & imme-
diate, quia Propriũ ab vnico subiecto pro
xime fluit. Secundo, Species est natura 2
prior Proprio, Proprium autẽ posterius.
Tertio species semper dicit actum, at Pro 3
prium aptitudinem. Vt risibile, flebile.
Quarto, alia est definitio speciei, alia Pro 4
prij: hec differentia ponitur, vt cognoscamus diuersam naturam esse Speciei, & Proprij.

Cum Accidenti vero conuenit in vno 1
quod de multis prædicatur.

Sed differt. Primo, species in quid, Ac- 1
cidẽs in quale vel quomodo se habet, prę
dicatur, Secundo vnicũ indiuiduum vnicã 2
habet speciem, tamen multa Accidentia
diuersa, Tertio, Species est prior Acciden 3
te. Quarto non suscipit magis aut minus: 4
Accidens vero suscipit.

De comparatione Proprij & Accidentis.

Commune autem proprio & inseparabili accidenti est, quòd præter ea nunquam consistant illa, in quibus cõsiderantur, quemadmodũ enim præter risibile non subsistit homo, ita nec præter nigredinem subsistit Aethiops. Et quemadmodũ semper & omni adest proprium, sic & inseparabile accidens. Differunt autem, quoniam propriũ uni soli Speciei adest, quemadmodum risibile homini inseparabile uero accidens, ut nigrum, non solum Aethiopi, sed etiam coruo adest, & carboni, & ebeno, & quibusdam alijs. Amplius, Proprium conuersim prædicatur de eo

cuius.

cuius eſt proprium, & æqualiter eſt, inſeparabile uero accidens conuerſim non prædicatur. Et propriorum quidem æqualis eſt participatio, accidentium uero uel magis, uel minus. Sunt quidem aliæ communitates, uel proprietates ijs, quæ dicta ſunt, ſed ſufficiunt & hæ ad diſcretionem eorum, communitatiſque traditionem.

Proprium cõuenit cum Accidenti inſeparabili, vt ſubiectum, cuius eſt Proprium vel Accidens non ſit ſine vtroque cum Accidenti vero vtroque conuenit, quia omnia in quali prædicantur.

Sed differunt, primo, quod Proprium 1
ſoli conuenit, non tamen vtrunque Accidens. Secundo, Proprium conuertitur cũ 2
Specie. Tertio, non ſuſcipit magis & mi- 3
nus. Accidens vero nec conuertitur, nec æqualiter ſe habet, ſed ſecundum magis & minus.

Finis Porphyrij.

CATHEGORIARVM ARISTOTELIS. QVAE PRAEDICAMENTA DICVNTVR.

Commentaria, unà cum quæstionibus.

Per Doct. Francisc. Toletum societatis IESV.

De quot, quibusque rebus acturus sit.

OST Porphyrij introductionem, ipsius Aristotelis doctrinā, Deo authore, prosbteri agredimur: & quāuis multa, quæ ad ipsius opera, & modum procedendi, & ordinē vniuersalē, præmittenda essent: ea tñ in præsenti, q̄ commodius alibi tractāda sunt, & mō nos nulla cōgit necessitas, relinquemus: idque solum, quod operi huic nostro magis deseruit, trademus. Octo aut inter alia, q̄ in initio cuiuslibet libri tractari solent, præcipua delegimus, sunt autē hæc. Primo propositum, seu finis, quis sit, quæue intētio, aut institutum, quæ omnia idē sunt, secūdo quæ vtilitas, tertio quis ordo, quarto diuisio huius libri, quinto proportio ad alios, sexto via doctrinæ, septimo inscriptio libri, octauo eius auctor.

Circa primum, hæc tria speculabimur, primum, quis finis peculiaris huius libri erit, secundo subiectum eius: tertio an ad Logicum, an potius ad Metaphysicum p̄tineat talis cognitio.

De fine huius libri prædicamentorum.

Vt igitur ad primum deueniamus: finis ex duob. locis Arist. colligi pōt. primo ex 1. Topi. in princ. vbi dicit, propositum esse methodum tradere, per quā possimus de omni proposito problemate syllogizare. Ex hoc hic finis Topicorum colligitur, scilicet perfecte habere methodum ad consequendam rerum opinionē, quæ p̄ tales syllogismos Topicos fit. Alter locus est 1. Priorum in prin. vbi inquit intendere, q̄d demonstratio & sciētia demonstratiua sit, tradere: ac si dicat, finem esse cognoscere demonstrationem, per quā scientia acq̄ritur: ex vtroq; aūt loco colligi in vniuersū pōt, finem totius ipsius Logicæ esse (vt dictum antea fuit) cognoscere methodū, & viam sciēdi, vel opinādi. Hęc aūt via, seu methodus est tripartita in methodū definiendi, methodū diuidendi, & methodum argumentādi: duo. n. sunt, q̄ de quaque re cognoscimus, rē ipsam, & rei proprietates, & accidentia; sed in re ipsa, tū essentiā, tū partes: igit ad essentiæ rei cognitionē est definitio, ad partium cognitionē est diuisio, ad proprietates de re inquirēdas est argumentatio, licèt diuisio secundario ordinetur ét ad definiendū, & ad argumentandum, & definitio quoq; ad argumētandū. Hic ergo est finis Logicæ, cognoscere methodum sciendi rem sic totam perfecte.

Hic aūt finis non hr̄ nisi per tres actus, vt inquit Alber. ordinare, cōponere, colligere. Ordinare est simplicia ipsa cognoscere, & sic cognoscere, vt vnūquodque qualiter in prædicando, & in subijciēdo se habeat, cognoscamus: sunt enim varij prædicandi & subijciendi modi; multipliciter enim aliqua & prædicantur, & subijciuntur, secundum rerum multiplicitatem. Componere, est ista ordinabilia adinuicem coniungere, siue dum definimus, siue dum enunciamus: colligere est inferre, & vnum ex alio deducere. Hi tres actus, vt antea in diuisione Logices dixim⁹, in Dialectica, seu Logica tradūtur, & pficiuntur,

ſed primus in libro præſenti, q; tradit methodum, per quam, vnumquodque ſimplex ordinemus, & diſponamus ſecũdum ſuum modum prædicandi, & ſubijciendi, ex quibus finis huius patet: eſt enim eius proximus finis cognitio omnium ordinabiliũ in prædicatione, & ſubiectione: finis vltimus eſt, ad definitiones, & argumentationes, quæ non ſine his conſtare poſſunt.

De ſubiecto libri Prædicamentorum.

Sed de ſubiecto huius libri iam agẽdũ. Non eſt autem ſatis inter omnes conſtitutum, quòd id ſit, varia enim exiſtunt placita, ſicut id uniuerſum de totius Logicæ ſubiecto, & de libro Prædicabilium dicebamus.

Prima opin. Alexan. & Simpli. exiſtimant, hic agi de vocibus ſimplicibus, quod colligunt ex capite 2. ſequenti: vbi dicit Ariſtoteles: quædam cum complexione, quædam ſine complexione dicitur: hoc autem uidetur rebus conuenire non poſſe, ſed vocibus.

Secunda opin. Alia fuit ſentẽtia Euſtratij, & Auerr. & aliorum, hic agi de rebus, nõ autem de vocibus: ratio eſt ex Ariſtotele c. 2. huius, vbi diuidit ens in decem Prædicamenta: non ergo Prædicamenta ſunt de vocibus.

Tertia opin. Tertia ſententia fuit Porphyrij, vt videtur, & aliorum, q; nec de rebus, nec de vocibus, ſed de conceptibus exiſtimarunt eſſe, ſcilicet de Generibus, & intentionibus ſecundis ab intellectu factis: cuius motiuũ fuit id, quod in huius fine Ariſt. dicit, ſcilicet, de Generibus hæc dicta ſufficiant.

Quarta opin. Quarta ſententia fuit Ammonij, q; de vocibus hic tractari, vt per conceptus rerũ ſignificatiuæ ſunt, aſſerit: vel de rebus, vt medijs conceptibus per voces explicãtur. Hoc ét habet Boet. dum docet, hic agi de vocibus, vt rerũ ſunt ſignificatiuæ. Nominales ad voces, & nomina, omnia referunt, vt ſolent. Hæc difficultas pẽdet ex alia nimirum quid primo prædicetur, an termini, ſeu voces, an res ipſæ.

primũ fundam. Exiſtimo eſſe dicendum, res prædicari, enunciari, dici: voces vero, prædicare inſtrumentaliter, dicere, & enunciare; cõceptus vero formaliter, intellectus effectiue: verbi gratia ſi quæras, quid prædicatur, vel ſi petis, quæ eſt cauſa effectiua prædicationis? eſt intellectus: ſi petas, per quid prædicat formaliter; ſunt notitiæ & conceptus: ſi petis inſtrumenta: voces dicam: at quid prædicatur? quid vero enuntiantur? dicam res: res igitur prædicantur, & enuntiantur: vnde res ſunt prædicatum, & ſubiectum paſſiuũ, quod alij prædicari obiectiue vocãt.

Reſponſio ad quæſtionem. Ex quo ad difficultatẽ illam reſpõdeo, hic tractari primò, & per ſe de rebus vocibus ſignificatis, aut p̃ cõceptus expreſſis: deinde ſecũdario ipſos conceptus: & vltimo tanquam externa quædam inſtrumenta prædicationum, voces ipſas; non tamen abſolute res, vel voces, vel conceptus hic cõſiderantur; ſed vt ſunt ordinabiles ſecũdum ſubiectionem, & prędicationem: ſubiectum igitur huius libri, vt optime dixit Albert. eſt ſimplex ordinabile per ſubiectionem, & prædicationem.

An liber Prædicamentorum ad Logicum, an ad Metaphyſicum potius pertineat.

Sequitur, quod tertio fuit loco propoſitum, An iſte liber ad Metaphyſicum, vel potius ad Logicum pertineat? *Prima opin.* Aliqui viri docti ex Neotericis vehemẽter cõtendũt, nullatenus pertinere ad Logicum, ſed ad Metaphyſicum: quorum ratio fortiſſima hæc eſt. Hic liber totus eſt de rebus, at Logicus res non tractat, ſed intentiones: ergo Logicus non eſt hic liber. Ad hanc rationem poteſt reſpõderi ex Albert. *Secunda opin.* hoc loco non tractari iſta entia, vt entia, & naturæ ſunt, hoc enim eſt mun⁹ Metaphyſici, ſed vt ordinabilia ſecundum ſubiectionem, & prædicationem, & hoc idem ſuſtinet Burleus, aſſerens, hic agi de rebus, vt ſubſtant intentionibus. Quòd ſi obijciatur, hic res ſecundum ſe tradi, vt patet in cõtextu, Reſpondetur cum Boetio in præſenti, q; hic traduntur res, quia voces non plene explicantur, niſi præſuppoſita aliqua rerum cognitione: ita poſſet dici de intentionibus, quæ ſine aliqua rerũ cognitione perfecte non cognoſcuntur.

Primum fundam. Sed vt hoc ex propria radice eruamus, & veritas magis conſtet, eſt aduertẽdum: quòd intellectus primo ſcientiam, & cognitionem naturæ rei conſequi affectat; tamen multipliciter ab hoc impeditur. Primo propter multitudinem naturarum rerum, Cum enim innumeræ ſint rerum

naturæ,

naturæ, difficile est cognoscere, ad quam harum, res, quam cognoscere studemus, pertineat: mens.n. vagatur admodũ hinc inde inquirendo. Impeditur secũdo, propter communionem, & coniunctionẽ multarum naturarum in vnum; cum in vna re, vel subiecto, multæ concurrant naturæ, quas distinguere esset admodum difficile, vt in homine vno, coniungũtur substantia, & varia accidentia. Tertio impeditur, quia nõ habet aliquam viam, vel modum distinguendi, & cognoscendi rem. Contra hæc tria adhibuerunt Metaphysici per eorum scientiam remedium. Cõtra primum reduxerunt omnem multitudinem naturarum ad decem, vt nulla sit res finita, cuius natura sub vna ex his decem non comprehendatur. Contra secundum, istas decem naturas ita distinxerunt, vt earum in rebus permistio intellectum non confunderet. Contra tertium, proprietates, & signa quædam ipsarum inuenerũt, per quæ dignoscerentur.

Secundũ fundamentum responsione ad quæstionem. Ex quibus non erit difficile rei propositæ naturam inuenire, quamuis nõ in particulari statim. Hæc omnia Metaphys. sunt. Logicus autem ex his decem naturis decem modos prædicandi desumit fundatos in his decem modis entis, ad quos omnis modus prædicandi rei pertinet, & reliquos desumit secundarum intentionum respectus: vt quemadmodum ex cognitione Metaphysica rei naturã cognoscimus, ita

Vide Arist. 1. Topi. cap. 7. in fine. ex modis his prædicãdi, & alijs respectib. secundarum intentionum, primo vnumquenq; per se cognoscamus & hinc postea singulas propositiones, & quæstiones cõsequamur, an sint Generis, an Differẽtiæ, & qualis, an Accidentis huius, vel alterius & possimus secũdum varia prædicata cognitiones, & cognoscendi modos definire, diuidere, argumẽtari. At vero, quia, vt superius dixi, non possumus hos modos cognoscere, quin aliqua facilis, & cõfusa rei cognitio prætermitteretur; optima rõne, & cõsilio, Aristot. res ipsas proposuit; non sicut Metaphysicus earum inquirens naturã, sed supponens; vt varios modos prædicandi & cognoscendi super eas res fundatos, eliceremus: quod ipse clare ostẽdit, dũ definiens per prædicationem præcipue, & alijs similibus rationis respectibus, definiuit. Semper enim substantiam per prædicationem explicat, & qualitatem dicit esse, secundum quam quales esse dicimur.

Vnde alia ratione hęc Metaphysicus, alia Logicus considerant. Et iudicio meo hoc est euidens: nam in libris Topic. innumera loca argumentandi, sunt propositiones Metaphysicæ. f. si quod magis vr inesse, non inest, nec id, quod minus: cõtrariorum eadẽ est disciplina: & alia multa: Hæc tamen Logicus considerat, non vt probet, sed vt declaret, & ex eis modos ratiocinandi & argumentorum eliciat. Cur ergo nõ præsupponet hic aliquam rerum facilem cognitionem, vt numeros prædicandi modos, & alios respectus intellectus colligat? Infertur igitur, Prædicamentorum doctrinam esse Logicam quantum ad modum hunc eam tractandi, considerando modos prædicandi, & alios respectus mẽtis in eis.

De vtilitate, ordine, diuisione, proportione, doctrinæ via, inscriptione, & authore huius libri.

Sequitur, secũdum de vtilitate. Hæc autem Prædicamẽtorum cognitio vtilis est, & ad definitiones quæ ex Generib. & Differentijs cõstãt, & ad diuisiones, quæ multipliciter fiunt; & ad demõstrationes, quæ de subiectis per definitiones proprietates ostendunt, & ad Topicos syllogismos, quę circa problemata varia sunt: quorũ aliud est problema accidentis, aliud, prij, aliud generis, aliud definitionis. Hæc autem omnia ex prædicamentis habentur.

Ordo est clar9, cũ.n. iste liber de simplicissimis tractat, ante alios est collocãdus.

Diuisio est in tres partes, in quædã præludia necessaria ad ipsa prædicamẽta, quæ ante prædicamẽta dicuntur, & in ipsa prędicamenta: & in quædam multis communia, quæ post prædicamenta dicuntur.

Proportio huius est sicut partis ad totum, si ad totam Logicam comparetur.

Circa aliud, scilicet doctrinæ viam, est considerandum apud Auerr. ista duo maxime distingui, f. ordo doctrinæ & via doctrinæ. Via doctrinæ est modus & genus probandi rẽ. Ordo doctrinæ est, ſm quem in scientijs, quædam prius, quædam posterius traduntur: modo hic non traditur

via ſcientifica: & demonſtratiua doctrinæ, cum non demonſtratione agatur; ſed modo quodam potius diſciplinæ, cum proceſſus definitione & diuiſione fiat. Modus.n. eſſe poteſt vel per demonſtationem, vel per definitionem, & diuiſionem tantum. Cum ſola eorum explicatione, vel leniori etiam aliqua probatione, quam ipſa ſit demonſtratio. Hæc ergo Prædicamenta, iuxta naturæ ordinem ſunt collocata mod⁹ autem eſt, quem diximus, non per demonſtrationem, ſed definiendo, diuidendo, & explicando, ac narrando ſingulorum propria, & quandoque facili, & breui aliqua ratione id probando.

Circa inſcriptionē, iſte liber dr̄ Cathegoriarum & vt notat Ammonius, & Porphyri⁹, & alij interpretes, Cathegoria nō hic ſumitur pro accuſatione, quę apud iudices in foro fiebat, ſed pro prædicato, vt ſit ſenſus, liber decem prædicatorum: Latini conuertunt Prædicamentorum. Prædicamentum autem aliquando ſumitur pro ipſo genere ſupremo, aliquando pro coordinatione integra multorum pręddicatorū ab vltima Specie vſque ad genus ſupremū incluſiue & ſic eſt ſenſus, liber decem Prędicamentorum, ideſt decem ſupremorum Generum, vel coordinationum talium.

Huius author eſt Ariſt. vt volunt Themiſt. & Auerro. licet Iamblicus, vt refert Boet. velit eſſe Architæ, Prædicamentorum inuentionem. Tamen hic liber Ariſt. eſt habendus.

De Aequiuocis, Vniuocis, Denominatiuis.

Caput Primum.

AEquiuoca dicuntur, quorū nomen ſolum commune eſt, ſecundum nomen uero ſubſtantiæ ratio diuerſa, ut animal, & homo, & quod pictum eſt: horum enim ſolum nomen commune eſt, ſecundum nomen uero ſubſtantiæ ratio diuerſa. Si enim quis aſſignet quid ſit eorum utrunque quo animal eſt, propriam aſſignabit utriuſque rationem. Vniuoca uero dicuntur, quorum & nomen commune eſt, & ſecundum nomen eadem ſubſtantiæ ratio, ut animal, & homo, atque bos, communi enim nomine horum utrunque animal nuncupatur, & eſt ratio ſubſtantiæ eadem. Si quis enim aſſignet utriuſque rationem, quid utrunque eſt quo animal eſt, eandem aſſignabit rationem. Denominatiua uero dicuntur, quæcunque ab aliquo differentia caſu, ſecundum nomen habēt appellationem: ut a grammatica grammaticus, & a fortitudine fortis.

Cur de his Ante prædicamentis prius egerit, & cur hoc ordine.

Totus hic liber græce ſolum in capita quatuordecim eſt diſtributus, ac liber cathegoriarū inſcriptus: at Latini in tres diuiſerūt partes, vt dictum eſt, in ante prędicamenta, poſt prædicamenta, & prædicamenta. Prima pars eſt ante prædicamentorum, quæ nihil aliud ſunt, quàm quædā præambula vtilia ad ipſorum prædicamētorum cognitionem: ſecūda pars eſt ipſorum prædicamentorum; tertia quorundā, quæ ipſa communiter conſequuntur: & hæc poſt prædicamenta vocantur.

In his igitur ante prædicamētis cōtinētur tres definitiones, duæ regulæ, duæ diuiſiones: vnde multi aſſerūt, ante prædicamenta eſſe tria, definitionem, diuiſionē, & & regulam: alij vero eſſe quinque, ſm ea, quæ definiuntur, diuidūtur, & quorum regulæ ſunt, ſcilicet vniuoca, æquiuoca; denominatiua, ſubiectum, & prędicatum.

In hoc igitur capite tres definitiones cōtinetur, cuius finem vt intelligamus, aduertendum eſt, omnia decem prædicamēta tripliciter poſſe comparari, vt notat Albert. tract. 5. ca. 2. Primo, ad ipſum ens, cuius membra diuidentia ſunt. Secundo, vnumquodque ad ſua inferiora. Tertio, primum prædicamentum ad nouē ſequentia, vel nomen ad ipſum primum, quod eſt ſubſtantia. Si ergo ad ens comperentur, in eo æquiuocationem quandam habet, cum

tum ens ad decẽ ista genera æquiuoce se habeat, vt superius dixit Porphyrius: si nero singula ad sua inferiora comparentur, vniuoce de eis prædicatur, cum omne vniuersale uniuoce ꝑdicetur. Tertio, si nouẽ ad primum comparentur, omnia de eo denominatiue dicuntur.

Cum igitur hæc tria in prædicamentis contineantur, merito Arist. præmisit, quæ æquiuoca, quæ vniuoca, quæ denominatiua dicantur: incepit autem ab ęquiuocis, quia prima est comparatio ad ipsum ens, in quo æquiuoce conueniunt: est autẽ prima, quia ante omnia alia ens in decem genera diuiditur, uel ut notat Ammonius, quia sunt æquiuoca simpliciora, quam uniuoca, cum æquiuoca solo nomine, at uniuoca re & nomine conueniant: definiũtur autem sic.

Aequiuoca dicuntur, quorum solum nomen commune est, secundum nomen vero substantiæ ratio diuersa.

Primum fundam. Pro cui⁹ explicatione aduerte, res significatas, & uoces pariter significantes dici uniuocas, & æquiuocas mutuo ordine: voces, ut res significant, res ut uocibus significantur: uniuoce, uel æquiuocę dicũtur. Solet autem à Logicis hoc ita distingui: nam uoces dicuntur uniuoca uniuocantia, uel æquiuoca æquiuocantia: at res significatæ, uniuocata, uel æquiuocata: hic autem non uoces, sed res uniuocæ uel æquiuocę definiuntur.

Secundũ fundam. Aduerte præterea tria esse opus, ut aliqua secundum aliquod nomen sint æquiuoca. Primum quòd uniuocum nomen habeant, quando enim singula sua nomina uaria habent, non æquiuoca, sed multiuoca dicentur. Secundo, quòd habeant diuersas definitiones: si enim illa plura unicam habeant definitionem, nõn æquiuoca dicẽtur, unde Petrus, & Paulus non æquiuoca sunt, quia unicam habent definitionẽ. Tertio, quòd habeãt distinctas definitiones secundum illud nomen idest quatenus per illud nomen significantur: in quo monemur esse plura habentia diuersas definitiones, quæ tamen in aliquo nomine sunt non æquiuoca, quia illas non habent, ut per tale nomen significantur, uerbi gratia, homo & leo in nomine animali, æquiuoca non sunt: quia licet distinctas habeãt definitiones, non tamen secundum illud nomen: immo vt animal sunt, vnicam habent definitionem. Ex quo elicitur aliqua esse æquiuoca respectu alicuius nominis, nõ autem respectu alterius: quia secundũ illud nomen diuersas habent definitiones, non autem secundum hoc: verbi gratia canis latrabilis, & canis cœlestis, & marinus in hoc nomine, canis, æquiuoca sunt, quia diuersas sub eo definitiones habent, non autem sub hoc nomine, corpus, quia vt corpora sunt, vnicam habẽt definitionem.

Explicatio Definitionis æquiuocorum. Hæc igitur tria ad æquiuoca necessaria significantur in definitione: primũ in hoc quorum nomen est commune: secundum in hoc, ratio diuersa: tertium in illo verbo, secundum nomen: hoc exemplo animalis ad hominem viuum, & pictum manifestat, vbi secundũ tale nomen diuersas assignat definitiones illorum.

Sed hæc iterum ipsa verba Aristotelis, singula considerantes paulo diligentius scrutemur. In primis dicit [æquiuoca] non æquiuocum: quia vna res non habet diuersas definitiones sub vnico nomine, vnde nec æquiuoca dici potest. Dicit [dicũtur,] non autem sunt: q̃a vere in se res sunt vniuocæ, nec æquiuocæ, nisi secundum voces, per quas significantur, vt notat Boet. Prop̃terea dicit, dicuntur. Dicit [nomen,] non solum vt distinguitur contra verbum, vt notat Ammon. sed pro quacunque dictio ne significatiua, quo pacto. 1. lib. Perihet. c. 3. dicitur.

Verba secundum se nomina sunt. Dicit, [Solum] vt dicit Ammon. ad excludendam definitionem, vt sit sensus, habent cõmune solum nomen: i. nomen non autem definitionem commune. i. ex æquo conuenit multis: ratio idest, definitio, vel aliqua descriptio: non enim omnia definitionem habent quidditatiuam: sat est, sit descriptio aliqua, vel notio, aut manifestatio. [Substantiæ:] non hic pro substantia distincta ab accidenti vsurpatur, sed pro re seu essentia, vt ratio substantiæ significet rei definitionem: & hoc optimo consilio ab Aristotele fuit positum, aliter enim omnia æquiuoca dicerentur vniuoca respe ctu eiusdem nominis: quia omnia habent

vnam, definitionem illius nominis & vocis: quod Arist. caueus dixit, definitio substantiæ.i.rei, non nominis.

Nota. Notat Boet. q ratio quadrupliciter accipitur: vno modo, pro ratione, quæ est in anima nostra, quæ est idem cum intellectu: altero modo, pro ratione, computationis, secundum quam dicimus, redde rationem: tertio, ratio naturę, idest similitudo, quæ est, inter id, quod producitur, & id, à quo producitur: quarto, pro eo accipitur, quod definitione, vel descriptione explicatur: sic in præsenti sumitur. Secundũ nomen, additur propter tertium quod ex plicuimus supra.

Vniuoca dicuntur quorũ nomen commune est, & secundum nomẽ est eadem substantiæ ratio.

Hæc definitio ex his, quę in pręcedenti dicta sunt, est facilis, eodem enim tenore verba procedũt: sed aliqua peculiarius hic explicabimus. Primum quare definit vniuoca pluraliter, cum cõstet res singulares, esse vniuocas respectu suorum nominum: est enim Petrus vniuocum nómen ad vnicum Petrũ, & alia similiter, indicio meo, arbitror, ita esse respõdendum. Hic. Aristotelem vniuocationem, & prædicationem in prædicatis considerare: & ea, quæ vniuo cantur vel ęquiuocantur secundũ aliquod prædicatum: cum autem vox singularis in prædicatione propria, vti diximus, prædicatum non sit, non hic ab Aristotele considerantur: non dubium tamen, quin talia nomina vniuoca sint censenda, si ad vnum significatum comparentur.

Primum dubium. Dubitatur, qua ratione nomẽ vniuocatis ipsis, & etiam in æquiuocatis asserat esse commune, cum commune sit vniuersale, quod in pluribus est, & de pluribus vniuoce prædicatur: at vnum nomen non est in pluribus rebus, nec nomen de æqui uocis rebus vniuoce prædicatur. Respon. ex Ammoni. & Boe. & Dexippo, cõmune multipliciter dici Primo, quod in partes diuiditur & non totum commune manet, sed partes singulorũm sunt: vt domus dicitur communis, quam multi habitant. Secundo, dicitur commune, quod in partes non diuiditur, sed vicissim in multorum vsus transit: quo pacto equus dicitur communis, cuius vsus multorum est. Tertio, commune dicitur, quod vsu, cuiusque fit proprium, tamen post vsum commune manet: quo pacto theatrum dicitur commune: cum enim quis eo vtitur, illi est proprium: quando discedit, in commune remittitur. Quarto, dicitur commune, quod totum vnico tempore in singulos venit: quo pacto dicitur vox communis, quia vnico tempore in singolorum aures venit: & ita existimat Boet. & alij, hic nomen commune dici: sed ista communitas uidetur esse non penes significatas res, sed ab extrinseco penes eos, ad quos vox peruenit: propterea dicerem hic vocari nomẽ commune, quod à multis rebus significatis participatur: hæc autem participatio non alia est, quàm significatio, rem enim nomine participare est, per id significari, & repræsentari.

Dubitatur præterea, quid est habere rationem eandem vel diuersam. Aliqui existimant, quòd habere rationem, est, quòd definitio sit vna illorum, vel diuersa, secundum quod sit siue accidẽtalis, siue substantialis: vnde dicunt homo & leo sunt vniuoca in hoc nomine, albus quia participant nomen, & definitionem eandem: homo enim est albus, & leo est albus, & inquantum albus, vnicam habent albi rationem. *Secundũ dubium.*

Sed hæc est magna huius doctrinæ peruersio quãuis Caietanus dicat, id esse Aristotele dignum, sed profecto nihil magis ab eo alienum: nullum enim accidens de substantia secundum nomen, & rationem dicitur, vt ipse expresse dicit cap. de substantia: non ergo subiecta dicenda sunt habere rationem prædicati accidentalis: vnde album non vniuoce de homine dicitur: habet enim suum medium dicendi, quomodo sequitur, scilicet denominatiue: debent autem illa participare definitionem eandem, quæ sit illis intrinseca. ac propterea additur illud verbum, ratio substantiæ illa autem definitio albi respectu illorum, nominis est, non rei, & hoc est hic considerandum: non enim loquitur de omni vniuocatione, sed de propria, secundum quã vnum prædicamentum de alio non dicitur, sed de suis inferioribus eiusdem prædicamenti. *reiectio solut.*

Deno-

Denominatiua dicuntur, quæcunque ab aliquo solo differentia casu, secundum nomen habent appellationem.

Primum Fundā. Explicat Aristoteles quæ denominatiua dicātur, & vt notat Simplicius & Aug. 1.tomo.c.4. suarū cathegoriarum, quodāmodo sunt media inter æquiuoca, & vniuoca. Vniuoca.n. nomē & rōtionē habent eandem: æquiuoca nomen solum, non rationem: denominatiua vero rationem non habent prorsus eandē, sicut vniuoca: nec prorsus diuersam, sicut æquiuoca: nomen autem, nec prorsus idem, nec prorsus diuersum: sicut album & albedo, eandem rē dicunt, sed non eodem modo alterum, vt per se, alterum, vt est in subiecto: nomina non sunt prorsus idem, nec diuersum, sed *Secundū Fundā.* habēt quādā cadentiā & deriuationē inter se, & hæc dicuntur denominatiua.

Sunt igitur quatuor necessaria ex Ammonio, vt aliqua dicantur denominatiua. Primū, ut sit aliqua cōueniētia rei, & rōnis, Scdo, vt sit ēt aliqua diuersitas, quorū defectu homo & humanitas non dicuntur denominatiua. quia sunt eadem res: nec homo, & leo: quia adinuicem non habent conuenientiam, scilicet quòd leo sit aliqd hominis, vel homo aliquid leonis. Tertio, quod in nomine sit aliqua dissimilitudo. Quarto, quòd sit in nomine aliqua similitudo: quorum defectu, iustus & misericors nō sunt denominatiua, quia omnino sunt diuersa nomina: nec iustus & iustis, seu musica pro arte, & musica pro muliere habente artem: quia prorsus sunt eadem nomina. Sunt ergo denominatiua, quæ neq; omnino eandem rationem, nec omnino idem nomen, nec omnino diuersum habent.

Explicatio Definitionis Denominat. Per hæc explicatur definitio Aristotelis: illa sunt denominatiua, quæ ab aliquo habēt nōis appellationē, idest quę sumūt nomē ab aliquo, & denominationem, seu nominant ab aliquo, à quo casu, idest trāsfiguratione aliqua vocis differūt: quia scilicet denominatiuum & id à quo denominatur, in nomine conueniunt, & aliqua nominis mutatione differunt; vt album, albedo: iustus, iustitia. Hæc magis in quæstione sequenti examinabuntur.

Nota. Ex his definitionib⁹ Aristotelis aliquot nobis vtilia colligere possimus. Primo, cum æquiuoca, vt æquiuoca, in nulla definitione communi conueniant, non habēt Genus, vt æquiuoca sunt, præterea à prædicamento excludunt, nec.n. sunt Genus, nec Species, quia hæc vnicam habent definitionem. Secūdo docemur, omnia Genera, & Species, vniuoce prædicari, quia vnā habent rationem. Tertio omnia accidentia denominatiue de substantia dici: nominant enim substantiam ab aliquo accidenti, à quo casu nominis differunt.

Quæstio vnica circa hoc idem Cap. primum.

Num quæ ab Aristotele hic dicuntur recte sint dicta?

Argumēta in cōtrariū. Vt aliqua quæ difficiliora in hoc capite videtur, nota fiant. & horum exactior habeatur cognitio: oportet, vt aliquot argumenta breuiter proponamus, quorum solutione illa facilius consequemur, argumentum primum sit.

Primum Argum. Nomen non solum est vox ipsa, sed etiā significatio; est enim nomen vox significatiua: sed vox ęquiuocorū non habet eādem significationem, vt notum est: ergo non est vnum nomen, sed plura; & si ęqui voce non habent commune nomen, vel si vnum nomen habent; quare non dicentur vniuoca, idest vnius vocis & nominis?

Secundū Arg. Secundum contra exemplum Aristotelis. Homo viuus & pictus non sunt æquiuoce animal, sed analogice; animal enim ad ea non est nomen æquiuocum, sed analogum: ergo exemplo falso vtitur, & dimi nutus est, cum de analogis non disserat.

Tertium Arg. Tertium. Præterea æquiuoca sunt plura, & plures habent definitiones, ergo nō erant vnica definitione definienda.

Quartū Arg. Quartum. Illa definitio denominatiuorum vocibus conuenit, non rebus: ergo non rectum tenorem seruat Aristoteles, cum primo res æquiuocas & vniuocas definierit, postea transferit ad voces: antecedens patet; quia denominatiua dicūtur casu differentia; at casu differre, nominū est, non rerum.

Ad primū Prima Solutio. Circa primum argumētū. Alber mag. tract. 1. huius c. 2. inquit, in nomine quolibet esse tria, Primum se habet vt materia,

ria, scilicet sonus ipse, qui ore hominis fit. Secundum est forma; & hæc est talis illius soni configuratio, & articulatio, secūdum quam varia est vox, homo, leo, capra; quā configurationem ab imponēte ad significandū habet. Atque hæc duo, inquit sunt de natura nominis, quibus multiplicatis, nomen multiplicatur. Tertium est ipsa significatio; & hæc nō est forma nominis, sed actus secundus. i. perfectio cōsequens, sicut motus animalis, qui sequitur ipsum animal: non tamen est ipsius forma, & hac multiplicata, non multiplicatur, nec variatur nomen: & per hoc respondet ad argumentum: æquiuoca enim habent vnum nomen, cum tale nomen sit eiusdem materiæ & formæ.

Ista sententia non mihi placet in hoc, quod asserit significationem, non esse formam nominis, sed configurationem: hoc enim videtur falsum, quod patet sic. Ablata significatione a voce, etiam manente eadem configuratione, non dr nomen ergo illa non est forma. Præterea, pōt esse talis configuratio in voce, & quòd nō sit nomē defectu significationis; vt patet in vocibus non significatiuis: ergo significatio est forma. Pręterea nomē vt nomē est, signū est; vt patet ex Arist. 1. Periherm. sed de natura signi est significare, ergo & de natura nominis. & ita existimo esse dicendum.

1. Solu. tio. Ad argumētum aūt Respon. q in compositis ex materia, & forma, siue substātiali, siue accidentali, non est sumenda multitudo numerica penes formam, sed penes materiam; vt docet Arist. 1. cœli. c. 9. vnde licèt in Petro multa, & varia accidentia sint, nō Plura, sed vnum ens est dicēdum: ita similiter licèt multæ significationes sint: quia vnum est subiectum illarū, idest vna vox, dicitur vnum nomen non plura, & hoc est obseruandum.

Ad replicam vero, qua argumentabat, ergo dicentur æquiuoca vniuoca potius, quando quidem vnum sit nomen: Dico ex Simplicio in prologo, quòd non dicuntur vniuoca solum, quia vnum habeāt nomen: sed quia simul, & coniunctè, & inseparabiliter vnum nomen habeant. i. illud nomen uniuocum simul res significat: qua ratione vnam, eandem aliam: vt homo, omnes homines: nec potest cadere à significatione vnius, quin cadat, & mutetur à significatione aliorum: & hinc est, quòd vnica impositione ea omnia significat. At æquiuoca habent quidem vnum nomē, sed nō inseparabiliter, quando alia rōne vnum, alia aliud significet: & potest à significando vno deponi, nec tamen cadat ab alterius significatione; & inde est, q pluribus impositionibus æquiuoca ad significādum imponuntur: propter hanc separabilitatē, dicuntur æquiuoca, idest vocis æqualis.

Possumus autē hinc colligere, res multipliciter se habere ad voces. Quædam. n. vnica definitione, & vnico nomine conueniūt, & hæc vniuoca latine, synonima græce vocātur. Quędam ex opposito multas definitiones, & multa nomina habent: vt homo & leo, respectu harum duarum vocum: hæc latine diuersiuoca dici possunt, græce heteronyma dicuntur. Quædam tertio multas definitiones sub vnico habent nomine, ista latine æquiuoca, græce homonyma dicuntur. Quædam ex opposito vnam definitionem variis nominibus expressam habent, vt ensis, gladius, & hæc multiuoca, Græce homyonima vocantur: quamuis, vt notat Simplicius, & ex Aristotele i poetica probat, hæc aliquando synonima vocātur: deinde velut in medio denominatiua, græce paronyma dicta, collocantur: quia hæc nec omnino idem, nec omnino diuersum nomen habent & definitionem.

Circa secundū argumentum distinctionem æquiuocorum proponere oportebit: *Ad secūdum.* eorum vero naturam, quia altior & obscurior est, alibi explanabimus: & quia facilior erit, si per voces, quam si per res expliceretur, ipsas voces diuidemus. ac quidem diuisionem Ammonij & Boet. sequentes eā perficiemus. *Diuisio æquiuocorum & Analogorum.* Aequiuocorum duplex est, quoddam à fortuna, vel vt alij dicunt, à casu: quoddam à consilio. A fortuna est quādo vox imponitur ad plura significandum, nulla consideratione, sed casu quodam: vt aliquis Romæ imponit filio nomen Petri, aliquis etiam in Hispania imponit idem nomen; tunc talis vox illa plura significat; & est æquiuocū à casu. Aequiuocum à consilio est, quando consideratione, & ratione quadam, nomen ad plura significandum imponitur; & hoc duplex est, à consilio pure æquiuocum, & analogum; pure equiuocum à consilio est, quando

quando vox plura significat, non propter ordinem, aut similitudinem aliquam ipsarum rerum significatarum inter se; sed propter aliquid ex parte imponentis: vt quando aliquis imponit nomen filio suo Caroli, propter memoriam & recordationem parentum, qui tali nomine vocati sunt: tunc nomen Caroli est æquiuocum ad parentes, & ad filium à consilio; sed purè æquiuocum, quia non significat sua significata propter ipsorum ordinem, uel similitudinem. Hoc inter alia duplex est; a memoria, & à spe, pro diuersitate, scilicet eorum, quæ mouent ad imponendum nomen. Igitur a memoria est, quod modo prediximus: à spe, quod imponitur ad plura significandum, propter aliquam boni expectationem, vt si quis puero imponat nomen Platonis, quia expectat futurum philosophum: vel nomen Petri, quia sperat futurum diuo Petro deditum.

Analogum vero est quod plura significat, propter aliquem ordinem, vel similitudinem ipsorum, & hoc maxime est considerandum: non enim omne æquiuocum à consilio, analogum est, vt multi falso existimant, cum à memoria, & à spe sint æquiuoca à consilio, non autem analoga: illud autem analogum est, quod multa, vti diximus, propter aliquem vnius ad alterū ordinem, vel similitudinem significat. Hoc autem est triplex, à similitudine, à causa, à proportionalitate. Analogum à similitudine est, quod multa propter similitudinem vnius ad alterum, quod principaliter se habet, significat, vt homo principaliter viuū significat, & pictum propter similitudinē, quam habet ad viuum. Hoc duplex est, quoddam à forma, quoddam ab actione. A forma dicitur, quando similitudo in forma consistit; vt homo viuum, & pictum significat. Ab actione, quando similitudo in actione consistit, vt homines potentes crudeles vocantur Nerones, propter similes operationes cum operationibus Neronis Regis. Analogum à causa est, quod multa significat propter ordinem & dependentiam ab vno, quod est illorum causa: quod si fuerit causa efficiens dicitur analogum ab efficienti: si finalis, à fine; si vero fuerit materialis, à materia. Vnde triplex est analogum à causa: primum, ab efficienti, quod multa significat propter dependentiam ab vno, quod eorū est causa efficiens, verbi gratia medicans, seu medicinale dicitur de Medico curante ægrotum, similiter de potione, & cibo, & emplastris, sed medicus dicitur medicans, tanquam cā efficiens; reliqua eatenus medicamenta dicuntur, quatenus ab illa cā efficienti ordinata procedunt. Analogum à fine est, quod multa nomē significat propter ordinem ad aliquem finē, vt sanū dicitur de animali habente sanitatem: de vrina & medicina: sed de animali, tanquam de eo, in quo est sanitas: de reliquis, vt ad sanitatem ordinantur: vrina, quia est signū; medicina, quia est cā illius. Analogum a materia est, quod plura significat propter ordinem ad vnū, quod est, vt subiectum illorum: vt ens significat plura accidentia, & substantiam; sed accidentia ideo dicuntur entia, quia omnia ordinantur ad substantiam, tanquam eorum subiectum.

Hoc vnum est omnibus cōmune, quod maxime est considerandum, & memoriæ mandandum: q̄ hęc analoga à causa singula significant vnam formam, quæ principaliter & intrinsece est in vno significatorum, & ab eadem reliqua extrinsece denominantur, idest per eius ordinem, verbi gratia, sanum significat vnam formam, sanitatem, & dicitur de animali, vrina, & medicina: sed de animali, principaliter, tanquam de eo, in quo sanitas est, de reliquis, extrinsece; nam vrina nō dicitur sana; quia in se habeat sanitatem, nec medicina: sed ab illa sanitate animalis, ista duo extrinsece dicuntur sana: vnum, quia illius est signum: alterum, quia illius est cā. Similiter medicans intrinsece de medico medente: de reliquis extrinsece: & ens principaliter de substantia: & hoc vocauerunt Metaphysici, dici per prius, & posterius de illo dici tūr per prius, de quo intrinsece: de illis p posterius, de quibus extrinsecè.

Analogum proportionalitatis est, quod plura significat propter quandam significatorum proportionalitatem. Pro quo ad uerte, quòd apud Arithmeticos ista duo vocabula differūt, proportio & proportionalitas. Proportio est habitudo inter duos numeros æquales, vel inæquales, vt habitudo quatuor ad duo, nam quatuor inclu dunt bis duo. Proportionalitas est habitudo, seu potius similitudo duarum proportionum,

tionum, secundum quam dicimus, sicut se habēt quatuor ad duo, ita se habēt sex ad tria: in vtroque enim numerus maior his includit minorem: propterea proportionalitas dicitur proportio proportionū, quæ inter quatuor (vt minimū) formaliter terminos fit, duos ex vna parte, & duos ex altera.

Hoc supposito sunt aliqui termini plura significantes propter talē proportionē, vt ridere de prato, & homine. ridet enim homo, ridet, & pratum, sed propter hanc proportionalitatē. vt enim risus se habet in homine, quia eius lætitiam ostendit, ita viriditas in prato, quia eius fœcunditatem ostendit. Huiusmodi sunt multa nomina, in quibus omnibus illud considerandum est, hæc nomina non significare illam similitudinem, aut proportionalitatē: sed res propter talem similitudinem.

Nota. Cum igitur tot Species æquinocorum sint, in definitione ista Aristotelis conueniunt, quòd nomen est commune, & ratio diuersa: non tamen Aristoteles ea omnia distinguere curauit, quia negotio præsenti id erat inutile: nos autem declarauimus sequuti omnium fere probatissimorum interpretum rationem, quæ suis vijs hæc loco præsenti tractarunt, quia vniuersaliorē cognitionem, quam prædicamētorum doctrinam instituimus.

Ad tertium. Ad tertium argumentum, est solutio facilis. Aequiuoca enim, si vnumquodque p se sumatur, definiri nequeunt, scilicet canis, cum suis significatis per se. Homo cum suis, scilicet viuo & picto per se, & alia: at si omnia sub hac proprietate vniuersali considerentur, quòd æquiuoca sunt, definiri possunt in hac enim vniuoce cōueniūt, scilicet esse æquiuoca. & sub hac definiuntur in præsenti.

Ad quartum, Primum fundam. Circa quartum argumentum est considerandum. Primo in denominatiuis concurrunt aliqua ex parte rerum, aliqua ex parte vocum: ex parte rei, concurrit vna forma, & id, quod talem formam participat, scilicet albedo, & subiectum ipsum albedinis, scilicet corpus: ex parte vero vocum concurrit nomen illius formæ, quod dicitur abstractum: & nomen participantis talem formam, quod dicitur connotatiuum, vt albedo, & albū, iustitia, & iustū.

Secundū fundam. Aduerte quia potest esse, quod vnicam formam in re, multa varie participent: vt à sapientia anima dicitur sapiens, & homo, & sermo, & operationes, quæ omnia aliquo modo sapientiam participant: ita similiter in homine ab vno multa deriuant, vt sapientia, sapiens, sapienter, & sapiētis, obliqua enim explicant variam participationem in re vnius formæ.

Tertium fundam. His suppositis, Nota res ipsas, id est formam, & participantia talem formā, dici denominatiua denominata; voces vero denominatiua donominantia. nec est curanda admodum huius sermonis proprietas, dummodo res intelligatur: sic enim Logici loquuntur, græce vero vocant paronyma, tam, res, quam nomina: sed non per se, sed ordine vnius ad alterum: sunt enim illæ res paronymę, quæ cum vna aliam participet, nomen habent consimile: quia in sola extremitate differūt eorum nomina. Similiter & nomina paronyma, q̄ cum cōsimilia sint, res hmōi se habētes significāt.

Resp. ad quæstionem. *Prima cōclusio.* Cum ergo & res & voces sic paronyma dicantur, sub iudice est, an in definitione res, vel nomina definiantur, ad quod videtur mihi esse respondendum. Primo neutrum, scilicet esse euidēs, quia vtrisque potest definitio adaptari, si enim vocibus adaptetur, erit sic dicendum, paronyma sunt nomina, quæ ab aliquo habent nominis appellationes. i. ab aliquo deriuationē habent, scilicet vnum ab alio, à quo solo differunt casu. Si vero rebus adaptetur. erit hic sensus, paronyma dicuntur res, quæ ab aliquo, scilicet ab aliqua forma, secundum nomen habent appellationem. s. sic nomen & denominationes in voce sumunt, vt ab ea, scilicet eius nomine solo, differat casu: ac si dicatur, sunt res ita se secundum nomen habentes, cum vna sit ab altera, q̄ illarum nomina solo casu differant.

Secunda cōclusio Dico secūdo, mihi esse probabilius hic non voces, sed res, vt per voces significantur, definiri. Hoc præterquam quod est sententia Ammonij, Boet. & aliorum, consecutio ipsa verborum Arist. id postulat, cū dixerit: æquiuoca dicuntur, vniuoca dicuntur, demonatiua dicuntur, eodem tenore: at. illic res difiniuntur, ergo & hic. Præterea quia dicit, (dicuntur) rerum autem est dici per uoces, vocum autem dicere. Præterea, quia si uoces definiat, non a fortitudine fortis descendit, ut dicit Arist. sed

potius

potius à forte fortitudo: at in re fortitudo est forma, à qua fortis est.

Est etiam præter hæc notandum, duo esse necessaria, vt aliqua paronyma, seu denominatiua dicantur. Alterum, ꝙ forma, & id, quod formam participat, sint distinctæ naturç, quod designat vt notat Alber. in hoc, quod dicit; quæcunque ab aliquo: illa enim propositio inter ea distinctionem designat. Ex quo sequitur ꝙ nec Speceis respectu generum, aut differentiarum. nec indiuidua respectu Specierum denominationem habent: quia genera, & differentiæ sunt de substantia Specierum, & Species indiuiduorum, tam in generib. substantiæ, quàm in generibus accidentium. *Nota.*

Est secundo notandum, non solum ad denominationes esse necessaria participatio in re, sed etiam in voce, & econtrà. Vnde aliqui solent distinguere triplex denominatiuum, in re tantum, in voce tantum, in re, & voce simul: in re, quãdo participatio quidem est in re, non autem est in nomine, vt virtus, & ipse homo qui eam participat, in voce tamen non est denominatio, quia in voce correspondent, virtus, & studiosus: alia sunt in voce sola, vt studiũ, & studiosus, non enim in re, à studio dicitur studiosus, cum aliud studium, aliud studiosum significet, studium enim diligentiam, studiosus virtute præditum significat: aliæ sunt in re, & voce, quando est participatio in re, cum participatione vocis ad modum prædictum, vt albedo, album, & hæc sunt perfecta denominatiua, seu paronyma, quæ hic Aristoteles definit, alia enim secundum quid sunt. *Nota.*

De diuisione eorum quæ dicuntur & sunt.

Cap. II.

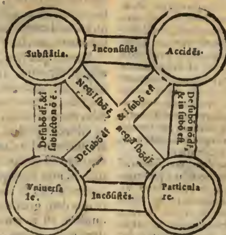
Eorum quæ dicuntur, alia quidem secundum complexionem dicuntur, alia uero sine complexione. Ea igitur quæ secundum complexionem dicuntur, sunt, ut homo currit, homo uincit: ea uero, quæ sine complexione dicuntur, sunt, ut homo, bos, currit, uincit.

Eorum quæ sunt, alia de subiecto aliquo dicuntur, in subiecto vero nullo sunt, ut homo de subiecto quidem dicitur quodam homine, in subiecto uero nullo est. Alia autem in subiecto quidem sunt, de subiecto autem nullo dicuntur. In subiecto uero esse dico, quod cum in aliquò sit, non sicut quædam pars, impossibile est esse sine eo in quo est: ut quædam grammatica in subiecto quidem est in anima, de subiecto uero nullo dicitur: & hoc album in subiecto quidem est corpore: omnis enim color in corpore est: de subiecto autem nullo dicitur. Alia uero de subiecto dicuntur, & in subiecto sunt, ut scientia in subiecto quidem est in anima, de subiecto uero dicitur, ut de grammatica. Alia uero neque in subiecto sunt, neque de subiecto aliquo dicuntur: ut quidam homo, & quidam equus: nihil enim talium neque in subiecto est, neque de subiecto aliquo dicitur. Simpliciter autem quæ sunt indiuidua, & unum numero de subiecto nullo dicuntur: in subiecto autem nihil aliqua prohibet: quædam enim grammatica in subiecto est, at de subiecto nullo dicitur.

non

Con-

Complexionum consistentium & inconsistentium descriptio.

Eorum quę dicuntur alia quidem secundum complexionem dicuntur.

In hoc capite continentur duæ diuisiones, in quibus velut in quodã cõpendio cõtinentur decem sequentia prædicamenta, & ad ipsa eadem fuit præambulum quoddam necessarium, cum in his diuisionibus ex qualibus rebus, & quibus vocibus prædicamenta constent, doceamur.

Est igitur prior diuisio rerum, vt per voces significantur: scilicet, quædam sunt cõplexæ, quædam incomplexæ, quæ etiam potest vocibus adaptari, vt notat Ammo.

Immo secundum mentẽ Aristotelis magis est vocum, vt res significat: nam capite 4. subdiuidens vocibus tribuitur, & ita vult Simpl. & bene, licet Auerr. det rebus hanc diuisionem: nam quædam voces sunt complexæ, vt homo currit. quædam incõplexæ vt homo; per se, & currit, per se: in quibus obseruare oportet, vt in introductione diximus, non solum vocum multitudinem, sed significatam rem: cum enim Logicus non voces secũdum se, sed vt rerum significatiuæ sunt scrutetur, vt bene dixit Auic. non sumit rationem complexi, aut incomplexi secundum vocem solam, sed præcipue secundum rem, vnde possit esse complexum aliquod in voce, quod Logicus iudicet incomplexum, & econtra in voce incomplexum, quod complexum sit, ut illa genera quæ apud Porph. c. de Specie legimus: quæ incomplexa sunt, licet uoce complexa appareant, ut corpus animatum, substantia corporea: ponderemus igitur Aristotelis uerba.

[Dicuntur.] Notat Ammo. uerbũ hoc, & rebus, & uocibus; & conceptibus posse adaptari; quamuis diuersimode: dicuntur enim res quasi per uoces significentur, & manifestentur: dicuntur uoces quia proferuntur, & pronunciantur: dicuntur conceptus quasi enuncientur, & per eos propositiones mentales fiant: ex quo fit, quod ista diuisio rebus, uocibus, & conceptibus applicari possit: & res enim cum cõplexione dicuntur, quando plures pluribus uocibus significatiuis manifestantur: res uero sine complexione dicuntur, quando singulæ per se singulis uocibus uel pluribus idẽ significantibus significantur. Voces uero uel conceptus cum complexione dicũtur, quando plures multa significantes & enũciantur, & proferuntur: sine complexione uero quando uniuoci, & conceptui res significata respondet: hic autem obserua,

non

non esse complexionem aliquam in voce, & conceptu, quia aliqua cõnexio vocum, aut conceptuum compositio interueniat: non enim conceptus æquiuocis respõdentes complexi sunt, sed absolute plures: nec vox æquiuoca complexa, quia nõ per modum alicuius compositionis significat: nec pariter res, cum per talem modum non significantur.

[Secundum complexionem,] Dubitabis, quare præmisit complexa, cum incomplexa sint simpliciter? Respondet Ammo. & Simpl. cõplexa esse nobis notiora, quia sunt tota, & quãuis ordine doctrinæ precedant simplicia, hic tamen Aristo. horum doctrinam tradere non studet, sed solum quandam diuisionem assignare, propterea notiora præmittit. Præterea & quia quando diuidimus intentione, & animo subdiuidendi, membrum subdiuidendũ posteriori loco collocamus, ita fecit Arist. quia incompleta rursus in posteriori diuisione erat diuisurus, & similitudo postea in decem prædicamenta.

[Currit. Vincit.] Notat Ammon. ideo Aristot. vsum esse verbo tertiæ personæ, quia verba secundæ, & primæ magis apparent complexa in re, quia suppositum habent determinatum, at verbum tertię minus, quia suppositum est indeterminatũ. Sed vere complexa hæc etiam sunt re, qa semper est aliquid significatum cui tribuatur illatio, propterea meli⁹ est dicere currere, vincere, quia hic significatur actio sine supposito. Hæc sententia mihi nõ placet, est enim maxime considerandum nomen, vel vocem dici complexum penes rem, quam significat: non penes rem quã consignificat, vel cõnotat, aliter enim oĩa connotatiua essent complexa, cum significent formam per modum inhærentis subiecto, quod tamen est falsissimum, aliter enim non esset in prædicando. Præterea Aristo. 10. Periher. cap. 3. inquit: Verba secundum se dicta, nomina sunt: & aliquid significant: si ergo per se potest sumi, ergo est incomplexum: significat enim vnũ aliquid, quãuis connotet aliud. Hic etiam oportet notare, quamuis exemplum complexi sit propositio, non solum propositiones, sed alias etiam orationes esse complexas, per quas rerum diuersitas significatur, vt equus albus, homo iustus, quæ etiã ad prædicamenta per se non pertinent, sicut nec propositiones.

Eorum quę sunt. Diuisio II.

Eorum quæ sunt, alia de subiecto aliquo dicuntur.

Hæc est posterior diuisio, quæ quadrimembris est, virtute tamen continet duas diuisiones bimembres. Prior est etiã quædam sunt substantiæ, quædam accidentia. Posterior, entium tam substantiarum quã accidentiũ, quædã sunt vniuersalia, vt homo, leo, animal, color, albedo: quædam particularia, vt hic homo, hoc animal, hic color, hæc albedo.

Sub hac duplici diuisione continentur decem Prædicamenta, tam Genera suprema, quam ea, quæ sub eis sunt: nam primũ Prædicamentum est substantia, reliqua accidentia: simpliciter in quolibet prædicamento non aliud est per se, quam vniuersalis natura, & particularis, siue substãtia, siue accidens. Aristoteles autem hæc sub quadrimembri diuisione est complexus, ne posteriorem diuisionem postea applicaret substantiæ per se, & accidenti per se, & diuisiones multiplicaret, dicendo, substantiarũ aliæ vniuersales, & aliæ particulares, & similiter accidentium alia vniuersalia, alia particularia. Diuidunt igitur ea, quæ sunt, in vniuersales substantias, & particulares substantias, in vniuersalia accidentia, & particularia accidentia. *Nota primo.*

Non tamen his nominibus diuisit Aristoteles, nec hoc vtitur ordine: & non sine ratione, vt postea dicemus, substantiã explicat per non esse in subiecto: accidens, per esse in subiecto: vniuersale per dici de subiecto, particulare per non dici de subiecto. Vnde copulando vtrunque, scilicet substantiam cum vniuersali, vel particulari, similiter accidens, duplici vtitur modo, vt substantia vniuersalis non sit in subiecto, sed de subiecto dicatur. *Nota secundo.*

Formalis igitur diuisio Aristotelis est. Eorum, quæ sunt, quædam de subiecto dicuntur, in subiecto vero non sunt, scilicet vniuersalia substantiæ, homo, animal: quædam in subiecto sunt, sed de subiecto non dicuntur, scilicet particularia accidentia, hoc album, hæc grammatica: quædam & *Nota tertio.*

de

de subiecto dicuntur, & in subiecto sunt, scilicet vniuersalia accidentis, vt color, albedo: vltimo quædam nec in subiecto dicuntur, scilicet particulares substantiæ, vt quidam homo, quoddam animal: & concludit omnia indiuidua hoc vnum commune habere, quod de subiecto nō dicantur, quamuis eorū aliqua in subiecto sint, qualia sunt indiuidua accidentis.

Dubia quædam scitu digniora circa diuisionem Arist. præcedentem.

Prima opin. Dubitatur primo, quæ qualisve est ista diuisio? Solent aliqui, & non male respondere, sub hac diuisione duas concludi: altera est: entium aliud substantia, aliud accidens; & hæc est analogi in sua analogata, secundum enim sententiam Arist. 4. Meta. cap. 2. ens est analogum ad substantiam, & accidens: altera est: entium aliud vniuersale, aliud particulare: & est diuisio per accidentia, nam rei accidit esse vniuersale per intellectum: per materiam vero fit in rebus particulare.

Secunda opin. Sed posset quis petere, ista diuisio, sic ab Arist. expressa, quæ est, Alber. tracta. 1. c. 5. respondet esse velut Generis in spés: sed hoc non omnino placet, Genus enim vniuocum est speciebus, at nihil hic reperitur his membris vniuocum.

Tertia opinio. Iudicio meo optime respondet Simpl. hanc non esse diuisionem, sed potius enumerationem quandam entium: si qua diuisio est, æquiuoci est potius, vel analogi, quam alterius.

Dubium secundū. Dubitatur secundo, quare Aristoteles non vsus est his nominibus, scilicet substātia, accidens, vniuersale, particulare? Respondet Simpl. id fecisse, vt magis rei naturam explicaret: explicuit autem dum eorum tradidit descriptiones: vt enim magis manifestat natura vniuersalis per dici de subiecto, quam per nomen vniuersale: ita & natura substantiæ per non esse in subiecto & alia similiter, Crederem etiā id fuisse factum, quia tali loquendi modo, magis est propinquus ad prædicationis naturam explicandam.

Dubium tertium. Dubitatur tertio, quare substantia vniuersalis accidenti particulari coninnxit? Existimo id esse, quia videntur inuicē contra poni substantia vniuersalis, cū accidenti particulari: & accidens vniuersale cum substantia particulari, vt patet si eorū inspicias descriptiones. hoc idē dicit Simpl.

Dubium quartū. Dubitatur quarto, quid vocat dici de subiecto? breuiter respondetur, prædicari de subiecto est de aliquo sibi essentialiter inferiori prædicari, seu affirmari: quo pacto species de suis indiuiduis: & Genus de speciebus: similiter, & differētiæ de suis prædicantur, & dicūtur tanquam de subiecto: similiter accidentia de suis accidentibus: at quando accidens de substantia prædicatur, non sic de subiecto dicitur: id. n. dicitur in subiecto esse, vt modo declarabim⁹: dici ergo de subiecto inest cuilibet prædicatorum respectu suorum inferiorum.

In subiecto uero esse dico, quod cum in aliquo sit, non sicut quædam pars, impossibile est esse sine eo, in quo est.

His verbis Aristote. explicat, & describit, quid sit esse in subiecto, quod accidentium est: & per hoc manifestabitur substantia, quæ non est in subiecto: per positionē enim intelligitur negatio.

Tres igitur assignat conditiones eius, quod est in subiecto, seu accidentis: prima quod est in aliquo: secunda quod non est in aliquo, sicut pars: tertia quod ab eo, in quo est, separari nequit.

Primum fundam. Pro cuius declaratione oportet nosse, quot modis vnum in alio esse contingat. Boet. secutus Arist. 4. Physic. c. 3. quē multi sequuntur, octo assignat modos; at quia iste numerus perfectus non est, cum Aristoteles aliquos prætermiserit, quia illorū nōdum erat tradita cognitio: vt dicit Simplicius, plures à nobis multiplicandi sunt cū Ammonio & Simplicio. Vndecim igitur modis aliquid in alio esse dicimus. Primo vt pars in toto: dicimus enim; manus est in corpore. Secundo vt totum in partibus: dicitur namque, perfectio totius est in partibus: & ego in carne mea videbo Saluatorem meum. Tertio vt Genus est in speciebus, vt animal in homine, & leone. Quarto vt species in suo genere. Quinto vt forma in materia, anima in corpore. Sexto res in suo fine, vt auarus est in diuitijs totus. Septimo in mouēte, & efficiente, subditi sunt in manu regis.

Octa-

Octauo in loco,sum in lyceo. Nono vt in vase,vinum in dolio. Decimo in tempore, vt Noe fuit tempore diluuij. Vndecimo vt accidens in subiecto, sicut calor inest corpori.

Et hoc definit in præsenti per illas tres cōditiones supra positas,scilicet est in aliquo,non vt pars,& ab eo,in quo est,separari nequit. Quam descriptionem sic aliqui interpretantur:inter quos sunt Doctores Louanienses,& Caie. & alij,ut prima pars sit communis omnibus modis, quibus aliquid est in aliquo:secunda sit differentia ad excludendas partes tam integrātes,vt manus,pedes,quam essentiales, vt species, & genera, differentias: tertia ad excludenda illa,quæ sunt in loco.& causa mouente,& fine.

Dubium primū. Dubitatur autem contra hanc expositionem. Ac primo obijcitur,nam hoc pacto non excluditur modus,quo totum est in partibus, cum sit in aliquo, & non vt pars,& nō possit a partibus separari. Præterea secundo,non excluditur forma,anima. n.est in corpore, & non est eius pars, & ab eo nō potest separari existēs,loquendo de brutis,quorum animæ non possunt existere citra corpus. Tertio præterea videtur definitio competere loco, & tēpori, & cęlo, quia nullum corpus à loco separari potest,nec à tempore,& non est pars loci,aut temporis,sed est in eis,ergo dicetur accidēs. Tādem, Quarto quia aliquod accidēs videt posse separari ab eo,in quo est, nā odor pomi manet in manu ei admota.

Solutio. Propter hæc existimo illam descriptionem sic esse intelligendam,quòd est in aliquo,non sumatur ita communiter,sed pro eo,quod est esse in aliqua re vna, non omnino extra esse eius, quo pacto albedo est in lacte,& vinum etiam est in dolio, quod quamuis in eo intrinsece non sit, cum eo tñ coniunctū est,& similiter alia,quo supposito facile est ad argumenta respōdere.

Ad primum. Ad primum enim dicitur cum Simpl. & Ammon. Totum non dicitur esse in aliquo, quia non est in vna re, sed in multis totum enim est in pluribus partibus, potius ergo dicitur esse in aliqbus. Excluditur etiam modus existendi in fine, & causa mouente: quia quæ sic in eis existunt, sunt prorsus eis extrinseca: pari ratione excluditur modus existendi in tēpore vel excluditur cum loco,vt dicemus.

Ad secundum. Ad secundum dico:per illam particulā secundam excluditur quæcunque pars integralis,seu essētialis,qualiter genera Speciebus, & Species indiuiduis insunt: & ita interpretatur Alb.tract.1.c.5.mihi etiam videtur per hanc eandem particulā excludi modum,quo forma inest materię, quia licet non sit materię forma pars, est tamē ipsius compositi,quod cum ea per se constituit: hoc est enim discrimē inter formā respectu materiæ,& accidens respectu subiecti, ꝙ forma cum materia vnum ens facit per se,cuius est pars: at accidens non cum subiecto facit vnum per se.

Ex quo non caret reprehensione Boet. qui modū existendi formæ in materia coniunxit,& miscuit,cum modo accidentis in subiecto,quod idē credidit Iamblicus,cuius sententia à Simpli. reprehenditur: nec omnino mihi placet Simplic. qui per primam partem excludit formam:nā inquit, pes aliquid,non intelligit Arist.nisi compositum ex materia, & forma:sed hoc uidetur esse clare contra eundem Arist.qui exempla non de compositis ponit: dicit enim,hæc grammatica est in anima,& color,in corpore: propterea melius est dicere,quòd forma est in materia vt pars non ipsius materiæ,sed ex ea compositi per se: at accidens nō existit alicuius per se pars. Per tertiam particulā excluditur modus existendi,in loco,& tempore,& vase, nam separabilia sunt.

Ad tertium. Nec argumentum tertium quicquam valet,quia licet res a loco, & tempore in communi separari non possit,potest tamē existere sine hoc loco, & sine hoc tēpore, in quo erat,vt notat Boet.

Ad quartum. Ad quartum respondent aliquī, quòd odor non separatur à pomo, sed nouus odor in manu producitur,sed hæc philosophia non habet fundamētum. Boet.respōdet ad hoc,quòd Aristo. non dixit, odor non potest separari ab eo,in quo erat, sed ab eo in quo est; ac si dicat, non potest istud accidēs esse sine isto subiecto,in quo est,vt intelligatur nunquam accidēs posse esse sine subiecto aliquo, quāuis modo sit in hoc, modo in illo,at quamuis idem dicat Ammon. non mihi talis philosophia placet:non enim vnum, & idem accidens permeat de subiecto in subiectum: propterea

ptcrea optime dixit Simpli.ꝙ nūquā odor à suo subiecto separatur,sed cum partibus subtilib.substātiæ exhalat.& desertur, qđ signū est pomum marcescere,& rugas con trahere ex cōtrectatione:sed de hoc aliàs.

Not. Primo. Ex quibus sequitur accidens esse in ali quo,idest alicui substantiæ inexistere,non sicut partem illius, nec integrantem, nec essentialē,nec posse à subiecto separatum per se esse. Hoc intellige naturaliter,nam supra naturaliter manet accidēs sine subie cto in venerando Altaris Sacramento.

Nota secundo. Sequitur & aliud esse subiectū in quo; aliud subiectum de quo: subiectū de quo, est quodcunque inferius respectu sui supe rioris.s.indiuiduum speciei, & species ge neris tam in substantijs,quā accidentibus at subiectū in quo, est sola substātia respe ctu accidentium : vnde accidentia habent substantiam pro subiecto in quo,sua infe riora ꝓ subiecto de quo:vocat autē subie ctum de quo,subiectum prædicationis,su biectum vero in quo, subiectum inhæsio nis. Ammon. vocat subiectū ad subsisten tiam,& subiectum ad prædicationem.

Nota tertio. Hic vnum aduerte,ꝙ non dicitur,acci dens non posse esse sine subiecto, quia non possit à substantia separari. Potest.n,sepa rari;sunt enim multa accidentia separabi lia:vt diximus,sed dū separantur,corrum pūtur,hic autem dicimus,ꝙ sine subiecto non potest accidēs per se separatū existe re,sicut vinū a dolio,& corpus à loco isto, & tempore separatum existit.

Regulæ in predicatis essentialibus. Cap. III.

QVando alterum de altero prę dicatur,ut de subiecto,quęcun que de eo quod prædicatur dicun tur, omnia etiam de subiecto dicen tur:ut homo, de homine quodam prædicatur;animal uero de homine: ergo & de quodam homine animal prædicabitur: quidam enim homo, & homo est,& animal.

Diuersorum generum & non sub alternatim positorum diuersæ sunt specie differentiæ : ut animalis, & scientiæ : animalis enim differentiæ sunt gressibile, bipes,& uolatile , & aquatile : scientiæ uero nulla earum est:neque enim scientia a sciētia dif fert,in eo quod bipes est. Subalterno rum uero generū nihil prohibet eas dē esse differentias : superiora enim de ijs, quæ sub ipsis sunt generibus, prædicantur:quare quotcunque dif ferentiæ prædicati fuerint, totidem & subiecti erunt.

In hoc capite continentur duæ regulæ maxime vtiles ad singula prædicamēta or dinanda in se : in quolibet enim prædica mento duo præcipue sunt. Alterum est se ries quædam prædicatorum substantialiū, à summo genere , per genera intermedia descēdendo,vsq; ad indiuidua,quæ cōmu niter dicitur recta linea prædicamentalis: & Ammon. profunditatem prædicamen ti vocat,per proportionem ad profundita tem corporū,qualis est ista series,substan tia,corpus,viuens,animal,homo, quidam homo. Alterum,sunt differētiæ oppositę, per quas & genera superiora diuiduntur, & species constituuntur; & hæc dicuntur latera prædicamenti,quam Ammon. vo cat latitudinem eadē proportione ad cor pus,sicut corporeū,incorporeum, anima tum,inanimatum,& reliquæ,quarū quæ dam faciunt vnum ordinem,quędā alium oppositum. Hæc igitur,quæ isto capite cō tinentur,his duobus deseruiunt. *Primum fundam.*

Expositio Regulæ. Est prior regula maxime ꝓ recta linea, Qđ aliquod prędicatū,de aliquo subiecto dr,tanquam de subiecto, quicquid de præ dicato dicatur,etiam de subiecto dicetur, vt si homo de quodam homine dicitur,vt de subiecto,& animal de homine, & ani mal de quodam homine dicetur.

Hæc regula ita est vera;vt varijs expoſi tionibus,& singulis quidem in se veris lo cum dederit.1. Alber.tract.1.huius.c.6.ex tendit regulam hanc in hunc sensum, Quando aliquid prædicatur de aliquo,ꝓ dicatione alicuius quinq; prædicabilium; quicquid de prædicato in qđ prædicatur, prædicabitur & de subiecto:vocat.n.præ dicari de aliquo,vt de subiecto; prædicari prædicatione alicuius prædicabilis: vnde

valet.

valet, homo est animal, & animal est corpus, ergo homo est corpus: similiter, Petrus est homo, homo est animal, etiam Petrus est animal: homo est rationalis, rõnale est particeps intellectus, hõ ẽt est particeps intellectus: nix est alba albũ est coloratum: ergo nix est colorata: deniq; qd quid in quid de tali prædicato dicitur, ẽt de subiecto dicetur: sed dicit Ammon. nõ esse in vniuersum hoc verum; homo enim est albus, & album est color, non tamen homo est color. Hęc sententia non fuit solius Alber. est enim Andronici, & aliorũ, vt refert Simpli.

Auic. & Algaze. magis extendunt regulam, dum asserunt etiam valere in negatione alicuius à prædicato, quando illud est contrariũ prędicato; vt homo est animal, & animal non est insensibile, ergo homo non est insensibilis: homo est albus, albũ non est nigrum, ergo homo nõ est niger.

Burle. adhuc latius extẽdit ẽt ad prędicata accidentalia; vt si homo est albus, & albus est musicus, homo est musicus, seruata tñ quantitate distributionis; & ne varietur suppositio dicendo, homo est animal, aial est genus, ergo homo est genus.

Alij tandem restringunt maxime ad solam lineam rectam prædicamẽtalem. s. de prædicatis in quid, & hoc habet Ammon. & Simpl. & Boet.

Ad hoc tñ dicendum est cũ Paulo Vene. Potest quidem extendi veritas regulę ad ea, quę dicta sunt, tñ secundum mentẽ Aristo. in pręsenti hic est sensus, vt vocet, dici de subiecto, essentialiter prędicari, siue vt differentia, siue vt genus: ita vt, si aliqđ prędicatur de subiecto tãquã de eius substantia, quidquid de illo prędicato fm substantiam prędicatur, etiam de subiecti substantia fit; homo est animal, animal est corpus, erit etiam homo corpus; similiter animal est sensibile, homo etiam sensibilis erit: ista est sententia Auerr. immo iudicio meo Arist. qui cap. de substantia probat differentiam de indiuiduis prędicari, quia prædicatur de specie, & allegat hanc regulam, ergo non est astringenda ad sola prædicata quidditatiua. Nec existimes, ꝙ hic doceat aliquem modum arguendi de primo ad vltimum, vt aliqui putãt: sed est quædam regula prędicationibus prædicamentorum deseruiens.

Regula secunda, genera non subalterna a subalternis distinguens.

Diuersorum generum, & non subalternatim positorum.

Hæc est secunda regula bimembris: ꝓ cuius declaratione est aduertendum. Trípliciter plura genera dicuntur diuersa. Primo, quia sunt diuersorum prædicamentorum, vt animal, quod est de prędicamẽto substantiæ, & numerus, qui est de prædicamento quantitatis. Secũdo, dicuntur genera diuersa, quando ad idem pertinent prædicamentum, tamen vnum est sub altero, vt animal, viuens, corpus, omnia enim eiusdem prædicamẽti sunt, vnumque sub alio est, scilicet scientia, habitus. Tertio, quando sub eodem sunt prædicamẽto, & genere, tamen vnum non est sub altero, vt animal gressibile, animal volatile, vtrũque enim sub animali sunt, nõ tñ vnum sub altero: similiter, potentia & figura sunt, duo genera, vtrunque sub qualitate, non tamẽ vnum sub altero: Ista duo posteriora vocãtur hic ab Aristotele gñra subalternatim posita, scilicet quãdo vnum sub altero vel vtrunque sub tertio, prima genera vocantur non subalternatim posita. *Primum fundam.*

Est secundo aduertendum, quod supra diximus capite de Differentia. Differẽtię alicuius generis sunt in duplici differentia: quædam sunt constitutiuæ illius, vt animatum, sensibile, componunt animal: quędã diuisiuæ, vt rationale, & irrationale sunt diuisiuę animalis: inter has est vnũ discrimen, quòd differentiæ constitutiuæ generis, omnes participantur à singulis speciebus illius generis: diuisiuæ vero nõ omnes, sed aliquę ab vna specie, aliquę ab alia: rationale enim ab homine, irrationale vero à bruto participat: vnde fit, vt quã do vnum genus sub altero ponitur, inferius participat omnes differentias constitutiuas superioris generis, non tamen omnes diuisiuas, vt animal participat differentias constitutiuas omnes viuentis, scilicet corporeum, animatum: vnam autem diuisiuam, scilicet sensibile: viuens enim diuiditur per sensibile, & insensibile: animal autem est sensibile. *Secundũ fundam.*

Est tertio aduertendum, Quando duo genera sic se habent, quod vnum sub alte- *Tertium fundam.*

ro non est, tamen vtrunque sub tertio, potest aliquando eadem differentia diuisiua esse vtriusque: verbi gratia, animal volatile & animal gressibile sunt duo genera huiusmodi: & tamen bipes est differentia gressibilis, & etiam volatilis diuisiua: non tamen hoc semper fit, nã angelus, & corpus, sunt sub substantia nõ tamen habent differentiam diuisiuam eandem. Hæc sententia est expresse Arist. 6. Topi. c. 3. loco 41. at quando genera sunt diuersa primo modo, nullam differentiam, nec diuisiuam, nec constitutiuam participant.

Expositio regula. Ex his patet regula Arist. Cuius prior pars est.

Diuersorum generum non subalternatim positorum.

Scilicet quæ diuersorum sunt prædicatorum.

Diuersæ sunt Specie differentiæ.

Per quam docemur in diuersis prædicamentis diuersas esse oẽs differentias, tam diuisiuas, quam constitutiuas, sicut sunt diuersa genera, & species, vt exemplo manifestat: alijs enim differentijs diuiditur animal, alijs scientia: similiter & cõstituitur.

Nota. Hic autem est notandum mẽdose legi species, scilicet diuersæ sunt species, & differentiæ: debet legi, diuersæ sunt specie differentiæ, nam græce in datiuo legitur, τῷ εἴδει. Vocat autem specie diuersas differentias, scilicet natura, & forma diuersas: nam, vt bene dicunt Simpl. & Ammo. aliquando diuersorum prædicamentorũ sunt eædem differentiæ, sed non re, & natura, sed similitudine quadam, & proportione: vt enim dicimus animalium aliud esse habens pedes, ita etiam dicimus instrumentorum domus, alia habere pedes, vt tribus lectum: sed istæ differentiæ natura sunt diuersæ: similitudinẽ autẽ, & proportionem quandam habẽt aliquando. n: nomine sunt eædem, vt corporeũ in substantia, corporeũ in quantitate, sed natura est diuersa. Alij legerunt τῷ εἴδει. & vertunt, species. Sed quamuis sententia sit vera, tamen omnino est extra contextũ, & omnes græci interpretantur in ablatiuo.

Posterior pars regulæ est.

Generum subalternatim positorum, nihil prohibet easdem esse differentias.

Hæc potest intelligi de generibus, quorum vnum est sub altero, & debet intelligi de constitutiuis omnibus, & aliqua diuisiua, vt dixi: & iste videtur sensus Arist. nam hoc probat, quia quæ dicuntur de superiori, dicũtur de inferiori: at de superiori constitutiuæ per se dicũtur, & diuisiuæ sub disiũctione, scilicet corpus est animatum, vel inanimatum, vt vult Alber. dixit autem negatiue. Nihil prohibet, iudicio meo, propterea q non semper genus superius habet constitutiuas, quando est generalissimum. Simpl. vult, q hæc prior pars, scilicet nihil prohibet diuersorum generum, &c. fit de generibus, quorum vtrunque est sub tertio, quæ aliquando habent eandem diuisiuam, sed non semper, vt dixi in tertio notabili seu fundamento.

Quod sequitur vero.

Superiora. n. de ijs, quæ sub ipsis sunt generibus prædicantur.

Hoc asserit Simpl. propter illud verbũ, [nihil prohibet.] quod videtur non asserere semper differentias esse easdem, de cõstitutiuis vero semper est. Ista doctrina vera est, sed mihi videtur textui non posse adaptari: nam quod sequitur, reddit causam præcedentis, scilicet propterea vnum genus ex positis subalternatim habet differentias alterius: quia quæ dicuntur de superiori, dicuntur de inferiori, quod non valet, nisi de illis, quorum vnum est sub altero: dixit autem, nihil prohibet, propter causam assignatam superius.

Incomplexorum in decem prædicamenta diuisio. Cap. IIII.

Eorum quæ secundum nullam complexionem dicuntur, unumquodque aut substantiam significat, aut quantum, aut quale, aut ad aliquid, aut ubi, aut quando, aut situm esse, aut habere, aut agere, aut pati. Est autem substantia quidem

dem, ut in figura dicatur, ut homo, equus. Quantum autem, ut bicubitum, tricubitum. Quale, ut album, grammaticum. Ad aliquid, ut duplum, dimidium, maius. Vbi uero, in foro, in lyceo. Quando autem, ut heri, superiore anno. Situm uero esse, ut iacet, sedet. Habere autem, ut calceatum esse, armatum esse. Agere uero, ut secare, urere. Pati, ut secari, uri. Singula igitur eorum quę dicta sunt, ipsa quidem secundum se in nulla affirmatione dicuntur, uel negatione: horum autem ad se inuicem complexione affirmatio, uel negatio fit. Omnis enim affirmatio, aut negatio uidetur uel uera, uel falsa esse: eorum autem, quę secundum nullam complexionem dicuntur, nullum neque uerum, neque falsum est: ut homo, album, currit, uincit.

Nota. Hic Arist. incomplexa in decem genera suprema distinguit: nec mireris, quòd voces diuidat & rerum exépla ponat: hic enim non absolute, & per se de vocibus agitur, de rebus enim præcipue, quæ per voces explicantur, est intentio, propterea uoces in ordine ad res, primo diuidit, postea rerum exempla ponit.

Expositio text. Diuiditur ergo ens reale simplex, qđ voce incomplexa significatur, in decem genera, quorum primum est substātia, vt homo, animal, & reliqua, quæ manifesta in ipso capite sunt: horum singula probat Aristot. nó esse propositiones, quamuis ex eis possint fieri propositiones, quia nullum per se significat vere, aut false, quod est ꝓprium propositionum: quæ. n. dicit substātiam per se, quantitaté per se, qualitatem per se, & reliqua, nihil dicit verũ, aut falsũ: quamuis vnum alteri componendo, vel ea quæ sunt in vnoquoque inter se coniungendo, propositiones quis potest facere.

Nota. Multæ possent hic graues, & difficiles quæstiones moueri, scilicet, An ens vniuocum esset ad ista decé genera? an plura sint prædicamenta quam decem? quali distinctione inter se distinguātur? an res spirituales ad prædicamenta referantur? an cócreta potius quam abstracta collocenť in prædicamento? & alia huiusmodi quæ prætermitto, quia harum maiorem parté, in particulari prædicamentorum enarratione discutiam: alia post ipsorum traditionem differam: reliqua, quæ materiam trāscendunt, in proprium locum reseruabo: interim vero aliqua de ipso ente in communi breuiter adnotabimus, quātum hoc loco satis est.

QVÆSTIO I.

Quod ens non sit genus nec vniuocum, sed analogum ad decem prædicamenta, ex sententia Arist.

PRimum ens nec esse genus, nec vniuocum ad decem ista genera, sed analogum. Vnde diuisio nõ est generis in species, nec vniuoci in vniuocata, sed analogi in analogata.

In primis ens non est genus: hoc enim docet clare Arist. 3. Met. c. 3. tex. 10. huius ratio est consideranda. Pro qua est notandum, ꝙ genus habet differentias, per quas diuiditur, & determinatur ad species: hæc autem est natura generis, & differentiæ, ꝙ de natura generis non est differentia, sicut nec de natura differétiæ est genus, animal enim vt animal non est rationale, nec rationale, vt rationale est animal: alias vnum non contraheret alterum: semper. n. contrahens est diuersum à cõtracto, sicut forma est alia à materia, & animal à corpore. Ex his est argumentũ Arist. si ens esset genus, per aliquam differentiam limitaretur ad inferiora, sed nulla talis potest esse, ergo nó est genus. Minor ꝓbatur, quia differentia, vt talis, differt à genere, at nihil potest esse differentia, quòd non sit ens, quia ens est tam latum, vt quicquid aliquid est, ens sit. Secundo nec est ens vniuocũ ad decé genera: hæc est Arist. 4. Met. c. 2. & probatur. Vniuocum dicit aliquam naturam communem multis, sed decé prædicamenta non conueniunt in aliqua vna natura communi, vt expresse dicitur 12. Met. c. 4. & propterea, si conuenirent in tali natura, differentijs different, at nulla potest esse talis differentia entis, vt diximus, ergo

non vniuoce de illis prędicatur: ex quibus sequitur decem prædicamēta esse decem genera, & naturas supremas, quæ in nulla natura superiori cōueniunt, propterea quòd se ipsis differunt, & simplices naturæ, & non compositæ ex genere, & differentia sunt, quod docet expresse Arist. 8. Metap. cap. 6. text. 16. & dicuntur primo diuersa, quia in nullo conueniunt: vt dicit 10. Met. cap. 5. tex. 12. conuenientia enim in ente est communitas nominis seu cōceptus formalis, non rei. Tertio, Ens est Analogum ad decem ista genera: hoc est Aristotelis 4. Metaph. c. 2.

In quo autem eius Analogia consistat, non est facile determinare. Est reuocandū in memoriam id quod supra diximus, scilicet Analogum à causa significare vnum intrinsece, reliqua vero extrinsece in ordine ad illud, vt sanum dicitur animal habēs sanitatem, à qua vrina dicitur sana, quia eius est signum: medicina sana, quia ipsius est causa: ita ens ipsum per se substantia dicitur, reliqua eatenus sunt entia, quatenus ad substantia referuntur, & aliquid ipsius sunt; quantitas enim dicitur ens, quia est mensura substātiæ: qualitas, quia modus substantiæ: & reliqua similiter, quod pulchre docuit Aristo. 4. Metaphy. cap. 2. in principio, cuius verba sunt: Ens multipliciter dicitur, sed totum ad vnum principium: quædam enim quoniam substantiæ, entia dicuntur: quædam quoniam passiones substantiæ: quædam, quoniam via ad substantiam, aut corruptiones, aut priuationes, aut qualitates, aut effectiua, aut generatiua substantiæ. hæc Aristotel. & hoc est, quod dici solet, ens per prius dicitur de substantia, per posterius de accidenti: sed an ista analogia sit causæ efficientis, aut finalis, aut materialis, aut formalis, non est Logici discutere, sed Metaphysici, cuius est perfecte naturam entis inuestigare.

Secunda pars de Prædicamentis.
Cap. V. de substantia.

1 SVbstantia autem est, quæ proprie, & principaliter, & maxime dicitur, quæ neque de subiecto aliquo dicitur, neque in subiecto aliquo est: vt quidam homo, & quidam equus.

2 Secundæ autem substantiæ dicuntur species, in quibus eæ, quæ principaliter substantiæ dicuntur, insunt: & hæ quidem, & harum specierum genera, vt quidam homo in specie quidem est in homine, genus vero speciei animal. Secūdæ igitur hæ substantię dicuntur: ut est homo, atque animal.

3 Manifestum est autem ex ijs, quæ dicta sunt, quòd eorum quę de subiecto dicuntur, necesse est, & nomen & rationem de subiecto prædicari: vt homo de subiecto quodam homine dicitur, prædicatur etiam & nomen: hominem enim de quodam homine prædicabis, & ratio quoq; hominis de quodam homine prædicabitur: quidam enim homo & homo est, & animal: quare & nomen & ratio de subiecto prędicabitur. Eorum vero quæ in subiecto sunt, in plurimis quidem neque nomen, neque ratio prędicatur de subiecto: in aliquibus autem nomen quidem nihil prohibet prædicari aliquando de subiecto, rationem vero impossibile est, vt album cum in subiecto sit corpore, prædicatur de subiecto: dicitur enim corpus album, ratio uero albi nunquam de corpore prędicabitur.

4 Alia uero omnia aut de subiectis dicuntur primis substantijs, aut in subiectis eis sunt. Hoc autem manifestum est ex ijs, quę per singula proponuntur, ut animal de homine prædicatur: ergo & de quodam homine animal prædicabitur: nam si de nullo quorundam hominum, neque omnino

omnino de homine. Rursus, color in corpore est, ergo & in quodam corpore. Nam, si non in aliquo esset singulorum, nec omnino in corpore. Quare alia omnia aut de subiectis primis dicuntur substantiis, aut in subiectis eis sunt.

Non ergo existentibus primis substantijs, impossibile est aliquid aliorum esse.

5 Secūdarum vero substantiarum, magis substantia est species, quàm genus: propinquior enim est primæ substantiæ. Si quis.n. assignet primā substantiam quid est, euidentius & conuenientius assignabit speciem, quam genus assignans, vt hominem quendam aliquis assignans, manifestius assignabit hominem, quam animal assignans: illud.n. proprium magis cuiusdam hominis, hoc autem cō munius: & cum quandam arborem assignauerit, manifestius assignabit assignando arborem, quam plātam. Amplius, primæ substantiæ, ideo quòd alijs omnibus subijciuntur, & omnia alia vel de ipsis prædicantur, vel in ipsis sunt, propter hoc maxime substantiæ primæ dicuntur. Quemadmodum autem primæ substantiæ ad alia omnia se habent, sic & species ad genus se habet. subijcitur enim species generi, genera.n. de speciebus prædicantur: species autē cum generibus non conuertuntur. Quare & ex his species genere magis substantia est.

6 Ipsarum vero specierum, quæcunque non sunt genera, nihil magis alterum altero substantia est: nihil enim familiarius assignabis de quodam homine, hominem assignā do, quam de quodam equo, equum. Similiter autem & in primis substantiis nihil magis alterum altero substātia est: nihil enim magis quidam homo substantia est, quàm quidam bos. Merito igitur post primas substantias sola aliorum omnium species, & genera secundæ substantiæ dicuntur. Sola enim hæc, eorum quæ prædicantur, primam substantiam indicant: quendam enim hominem si quis assignauerit quid est, speciem quidem quam genus assignando, familiarius demonstrabit: & manifestius faciet hominem assignando, quam animal: aliorum vero omnium quidquid assignauerit quis, assignabit extranee: velut album, aut currit, aut aliud quodcunque talium assignans. Quare merito hæ solæ aliorum secundæ substantiæ dicuntur. Amplius, primæ substantiæ, eo quòd aliis omnibus subijciuntur, & omnia alia de illis prædicantur, vel in ipsis sunt, proprijssimæ substantiæ dicuntur: sicut autem primæ substantiæ ad alia omnia se habent, ita genera & species primarum substantiarum ad reliqua omnia se habent: de his enim reliqua omnia prædicantur: quēdam enim hominem dices grammaticum esse: ergo & hominem, & animal grammaticum dices: similiter autē & in aliis.

Cōmune autem omni substantiæ 7
est in subiecto non esse. Prima nanq; substantia nec in subiecto est, nec de subiecto aliquo dicitur. Secundarum vero substantiarum constat quidem etiam sic, quòd nulla est id subiecto: homo.n. de subiecto qui-

dem quodam homine dicitur, in subiecto vero non est: neque enim in quodam homine homo est? similiter autem & animal de subiecto quidem dicitur quodam homine: non est autem animal in quodam homine. Amplius, eorum quæ in subiecto sunt, nomen quidem de subiecto aliquando nihil prohibet prędicari, rationem vero impossibile est: secundarum vero substantiarum de subiecto & ratio prædicatur, & nomen: rationem enim hominis de quodam homine prædicabis, & animalis similiter: quare non erit eorum substantia, quæ sunt in subiecto. Non est autem proprium substantiæ hoc: sed & differentia eorum est, quæ non sunt in subiecto: bipes enim & gressibile de subiecto quidem quodam homine dicitur, in subiecto vero non est, neque enim in homine est bipes, neque gressibile. Ratio quoque differentiæ de illo prædicatur, de quocunque ipsa differentia dicitur: velut si gressibile de homine prædicetur, & ratio gressibilis de homine prædicabitur: est enim homo gressibilis.

8 Non conturbent autem nos substantiarum partes, quæ ita sunt in toto, quasi in subiecto sint: ne forte cogamur eas non esse substantias cõfiteri: non enim ita ea quæ sunt in subiecto dicebãtur, quasi vt partes inessent alicui.

9 Inest autem substantijs & differẽtijs omnia vniuoce prædicari. Omnia enim quæ ab his prædicata sunt, aut de indiuiduis prædicantur, aut de speciebus: à prima nanque substantia nulla est prædicatio: de nullo enim subiecto dicitur. Secundarum vero substantiarum species quidem de indiuiduo prædicatur: genus vero & de speciebus, & de indiuiduis: similiter autem & differentię & de speciebus, & de indiuiduis prędicantur. Et rationem quoque suscipiunt primę substantiæ specierum, & generum, & species generis: quæcunque enim de prædicato dicũtur, eadem & de subiecto dicentur. Similiter autem rationem differẽtiarum suscipiunt & species, & indiuidua, vniuoca autem erant, quorum & nomẽ commune est, & ratio eadẽ. Quare omnia quæ à substantiis & differẽtijs sunt, vniuoce prędicantur.

Omnis autem substantia videtur hoc aliquid significare. In primis igitur substantijs indubitabile, & verum est, quòd hoc aliquid significant, indiuiduum enim & vnum numero est quod significatur. In secundis vero substantijs videtur quidem similiter appellationis figura hoc aliquid significare, quandoquis dixerit hominem vel animal: non tamen verum est, sed magis quale aliquid significant: neque enim vnum est quod subiectum est, quemadmodum prima substantia: sed de multis homo dicitur, & animal. Non autem simpliciter quale quid significat, quemadmodum (nihil enim aliud significat album, quam qualitatem) at species & genus circa substantiam qualitatem determinant, qualem enim quandam substantiam significant. plus autem in genere determinatio fit, quã in specie, dicens enim animal, plus comple- 10

ple-

plectitur, quam qui hominem.

11 Ineſt autem ſubſtantijs nihil illis eſſe contrarium. Primæ enim ſubſtãtiæ quid erit contrarium, vt cuidam homini, vel cuidam animali? at vero nec homini, nec animali aliquid eſt contrarium. Non eſt autem hoc ſubſtantiæ proprium: ſed etiam multorum aliorum vt quantitati: bicubito enim vel tricubito nihil eſt contrarium, at vero nec decem, nec alicui talium. Niſi forte quis multum pauco dicat eſſe contrarium, vel magnũ paruo. determinatorũ vero quãtorum nullũ nulli eſt contrarium.

12 Videtur autem ſubſtantia non ſuſcipere magis & minus. Dico autẽ, non quod ſubſtantia non eſt à ſubſtantia magis & minus ſubſtantia (hoc enim dictum eſt quod eſt) ſed quòd vnaquæque ſubſtantia hoc ipſum quod eſt, non dicitur magis & minus, & ſi eſt eadem ſubſtantia homo, non erit magis & minus homo, neque ipſe ſeipſo, neque alter altero, non enim eſt alter altero magis homo: ſicut eſt album alterum altero magis & minus album: & bonum alterum altero magis & minus bonum: ſed ipſum ſeipſo magis & minus dicitur, vt corpus cum ſit album, magis nunc album eſſe dicetur quam prius: & cum calidum ſit, magis & minus calidum dicitur. ſubſtantia vero non dicitur magis neque minus: nihil enim homo magis nunc homo quam prius dicitur: neque aliorum quicquam, quæcunque ſubſtantiæ ſunt. Quapropter non recipiet ſubſtantia magis & minus.

13 Maxime verò proprium ſubſtantiæ eſſe videtur, cum vnum & idem numero ſit, contrariorum ſuſceptiuum eſſe: quale in aliis quidem non habet quiſquam quod proferat tale, quæcunque non ſunt ſubſtantiæ; quod cum ſit vnum numero, ſuſceptibile contrariorum ſit, velut color, qui eſt vnus & idem numero, non dicitur albus & niger, neque eadem actio & vna numero praua & ſtudioſa: ſimiliter autem & in aliis, quæcunque non ſunt ſubſtantiæ. Subſtantia vero, cum vnum & idem numero ſit, ſuſceptiua cõtrariorum eſt, vt quidam homo cum vnus & idem ſit, aliquando quidem albus, aliquando fit niger, & calidus & frigidus, & prauus & ſtudioſus, in aliis autem nullis aliquid tale videtur. Niſi quis forſitan inſtet, dicens orationem & opinionem contrariorum eſſe ſuſceptibilia. eadem enim oratio vera, & falſa videtur eſſe, veluti ſi vera ſit oratio, ſedere quempiam, eo ſurgente ipſa eadem falſa erit. ſimiliter autem & de opinione: ſi quis enim verum putet aliquem ſedere, ſurgente eo, falſo putabit, eandem de ipſo opinionem habens. Sed ſi quis & hoc ſuſcipiat, tamen modo differt. Nam ea, quæ in ſubſtantijs ſunt, ipſa quidem mutata ſuſceptibilia ſunt contrariorum, frigidum enim ex calido factum mutatur (alteratur enim) & nigrum albo, & ſtudioſum ex prauo: ſimiliter autem & in aliis vnumquodque eorum mutationem ſuſcipiens, ſuſceptibile contrariorum eſt. Oratio autem & opinio, & ipſa quidem immobilia omnino perſeuerant: cum vero res mouetur, contraria

circa ipsa fiunt: oratio nanque eius quòd sedeat aliquis, permanet eadē: cum vero res mota sit, aliquādo quidem vera, aliquando autem falsa dicitur, similiter autem est in opinione. Quapropter saltem modo proprium substantiæ est, vt secundum mutationem suiipsius susceptibilis sit contrariorum. Si quis autem recipiat etiam hæc, orationem & opinionem susceptibilia esse contrariorum, non est hoc verum. Oratio namque & opinio, non eo quòd ipsa aliquid recipiant, contrariorum susceptibilia esse dicuntur: sed eo quòd circa alterum aliqua passio facta sit. nam eô quòd res est, aut non est, eo etiam oratio vera vel falsa esse dicitur, non eo quòd ipsa susceptibilis sit cōtrariorum; simpliciter enim à nullo, neque oratio, neque opinio mouetur, quapropter non erunt susceptibilia contrariorum, cum nulla contrarii sit passio in eis facta. Verum substantia eo quòd ipsa contraria recipiat, hoc susceptibilis esse contrariorum dicitur, languorem enim & sanitatem suscipit, & candorem & nigredinem: & vnumquodque talium ipsa suscipiendo contrariorum susceptibilis esse dicitur. quare proprium erit substantię, hoc, cum vnum & idem numero sit secū dum suiipsius mutationem, suscepti bilem contrariorum esse. De substātia quidem hac dicta sint.

Cur de substantia prius egerit Arist. & quid per substantiā intelligit, quotque modis sumatur.

Merito Arist. prius de substantia, quā de alio quouis genere tradidit: est enim substantia in qua omnia alia insunt, atq; sustentantur, tanq̄ in subiecto, propterea de ea tanq̄ de cōi omnium subiecto oportuit primo loco tractari. Præterea, quia est prior natura alijs, vt docet Arist. 7. Metaph. c. 1. substantia enim in sua natura à nullo dēpēdēt accidēti, at oīa accidētia ab ea dependēt, ab ea igitur incepit tanq̄ de priori: hæc duplex rō est Ammo. & Boet.

Sed quæ sit ista substantia, de qua modo est sermo, non est facile explicare: prætermissis igitur diuersis multorū diuisionibus substantiæ, quæ non mihi plene videntur rem attingere, sic mihi apparet esse distinguendum.

Substantia primo modo sumitur, pro essentia cuiusque rei, quæcunque sit, siue eius, quæ substantia dicitur, siue accidentis, quo pacto in definitionibus superioribus vsurpabat de vniuocis, & æquiuocis.

Secundò modo pro eo omni, quod non est in subiecto, & hoc modo est quoddam ens distinctum contra accidens, & sic tripliciter sumitur. Vno modo pro simplici quadā substātia separata à materia, quales sunt angeli, quæ intelligentiæ dicuntur, & Deus gloriosus, & hanc substantiam ponit. 12. Meta. c. 2. Secundo dicitur substantia ens sensibile, ita vt omnia entia sensibilia, & partes eorum dicantur substantiæ, & sic manus est substantia, & pes, & corpus, aīa, forma, materia, compositum, hoc modo sumitur. 5. Meta. c. 8. in principio.

Tertio modo strictius sumitur substantia, pro composito sensibili singulari, & ipsius prædicatis in quid, quo pacto 5. Met. c. 8. in fine sumitur, & sic nec pes, nec manus, nec anima, nec corpus substantia dicū tur, sed indiuidua ipsa cōposita, & eorū p̄dicata, in quid: hoc igit modo sumit in pręsenti: & notū est Aristotel. in præsenti per primam substantiā intelligere compositū singulare, per secundas vero substātias ipsa prædicata in quid compositorum.

Sunt ergo quatuor gradus substantiæ. Primus essentia cuiusque rei. Secundus substantia immaterialis: Tertius substantia sensibilis in cōi, vt ad composita, & omnes partes, & prædicata se extendit. Quartus p̄ cōposito, & prædicatis in q̄d ipsius sumpta substantia: & sic secundū mentem Arist. in primam, & secundam diuiditur.

Nota. Est præterea aduertendum, quòd substãtia dicitur à duplici proprietate. Prior est substare accidentibus, & esse subiectū in quo: altera est, substare superioribus, & esse subiectum de quo. Prior est communis omni substantiæ, scilicet singulari, & speciei, & gñi supremo, omnia enim hæ substant accidentibus: at posterior omnibus inest, præter generalissimam, quod nullus est subiectum de quo, cum non habeat superius vniuocum essentiale. His breuiter adnotatis, ad ipsius textus interpretationem accedamus.

1 Substantia autem, quæ proprie & principaliter, & maxime dicitur.

Aristo. diuisione quadam in primam & secundam substantiæ subintellecta ipsam primam describit. s. quæ nec de subiecto aliquo dicitur, nec in subiecto aliquo est. Prior pars denotat eius singularitatem: secunda pars eius esse. s. non esse accidens, sed substantiam, est enim idem: ac si dicat, est substantia singularis, vltimum subiectum de quo alia dicuntur, & in quo alia sunt.

Nota primo. Hic noscere oportet, quare Aristo. primam hanc substantiam proprie principaliter, & maxime substantiam vocauerit, Proprie potest vno modo dici, cōtra id, quod improprie est, & sic vsurpant multi, inter quos Alber. tract. 2. c. 2. ad differentiā substantiæ, quæ sumitur pro essentia cuiusq;, s. accidentis, & substantiæ, sic enim improprie accidens dicitur substantia: at Sanct. Thom. opusc. 38. c. 3. sumit, & bene proprie, quasi per se, & non per aliud, nec ab alio: prima enim substantia per se substat accidentibus, reliqua vero per primam: eo enim homo est albus, quia quidam homo est albus: dicitur principaliter substantia, quia omnia accidentia per prius insunt ei, & ipsa est, quæ subsistit, secundæ vero in ea subsistunt. Dicitur maxime substantia, quia substat omnibus, est enim subiectum non solum accidentium, sed de quo omnia alia superiora prædicantur.

Nota secundo. Oportet secundo noscere ex Ammon. q duplici ex causa negatiue definimus. Prior est propter maximam rei perfectionem, qua excedit alia omnia illius generis, nec tamen ipsa in se manifesta est: quo pacto Deū describimus dicentes, nec esse leonem, nec animal, nec corpus, nec angelum, sed his aliquid præstãtius. Posterior est pp imperfectionem tantam rei, quæ à cunctis in illo genere superatur: quo pacto dicitur materia prima, nō est ignis, nō est aqua, non est leo, non est planta, non est aliquod compositum, e st. n. his omnibus imperfectior substantia: ista autem descriptio primæ substantiæ est propter perfectionem in suo genere, ipsa enim est quæ in substandi ratione cuncta excedit.

Nota tertio. Quamuis autem istæ definitiones per negationem dentur, non tamen est intelligendum esse puras negationes, sed habēt aliquid secum positionis: prima enim substantia est quædam sensibilis natura, quæ nec de subiecto dicitur, nec in subiecto aliquo est.

Secundæ autem substantiæ dicuntur species. 2

Describit, quę secūdæ substantiæ dicātur, easq; dicit species, & genera esse harū primarum. s. in quibus hæ primę substantiæ insunt. Dicit autem, in quibus primæ insunt, ne decipiamur existimantes omnes species, & genera substantias secūdas esse, non enim sunt, nisi solum illę species, & genera, quæ de primis, tanquam de subiecto prædicantur. Hic posset statim dubium suboriri, quomodo si prima substantia in nullo subiecto est, dicitur inesse in speciebus? Ad quod facile respōdeo, quando primæ substãtiæ in superiorib. insunt, non in sunt, vt in subiecto, hic n. est modus existendi accidentis, qui nulli substantiæ competit, at dicuntur inesse in superioribus tanquam in quadam vniuersali forma comprehendente, & concludente multa.

Manifestum autem ex his. 3

Hic Arist. ostendit qualiter secūdæ substantiæ se habent ad primas: & similiter, qualiter reliqua accidentia, quorum est subiectum: dicitq; e, ex his, quæ capite 2. præcedenti dicta sunt, esse manifestum, has secundas prædicari secundum nomē, & rationem de primis, cum dicantur de eis tanquam de subiecto; at dici de subiecto est essentialiter prædicari, quādo non solum nomen rei, sed etiam definitio competit subiecto: quidam enim homo est homo,

homo, & etiam animal rationale: at accidentia non sic ad primam substantiam se habent, sed multa nec secundum nomen, nec secundum rationem, idest definitionẽ prędicantur: aliqua vero secundum nomẽ prædicantur quidem, nulla tamen secundum rationem. Illa, quæ nec secũdum nomen, nec secundum rationem prædicantur, sunt, vt omnes ferè dicunt, abstracta accidentium, quorum nomina, & definitiones de substantia non prædicantur: nec.n. dices, homo est albedo, nec homo est color disgregatiuus visus.

Sed licet hoc verum sit, melius videtur cum Ammonio dicẽdum, ista quæ nec secundum nomen prædicantur, esse aliqua accidentia, quorum nullum est nomẽ impositum ad substantiam denominandã, vt virtus est in anima, à qua dicitur virtuosa, & huiusmodi sunt alia multa. Ea vero, q̃ secundum nomen prædicantur, sunt concreta, quæ de substantia prædicari valent.

Dubium primum. Contra hoc, dubium posset occurrere: non enim, videtur solum nomen in accidentibus prædicari, cum etiam definitio secundum illud nomẽ prædicetur, dicitur enim, homo est albus, & homo est coloratum disgregatiuũ visus, quæ est definitio albi. Ad hoc Respon. Alber. tract. 2. huius c. 3. Definitio quidem concreti accidentis prædicatur de subiecto, sed non vt definitio. i. quæ explicet naturam subiecti: hoc est autem prædicari secundum rationem de aliquo, quòd definitio sit essentialis ei, de quo dicitur, at definitio albi æque extrinsece prædicatur de homine, sicut ipsum nomen albi. Hic autem debes aduertere, accidentia & secundas substãtias comparari ad primam, de qua accidentia nulla secundum rationem prædicantur: nam si accidentia ad sua inferiora conferantur, absque dubio de eis secundum nomen & rationem, tam concreta, quàm abstracta prædicantur: vt enim ista est essentialis, homo est animal, ita & ista, album est coloratum, & albedo est color, vt dicitur 1. Topico. cap. 7.

Alia vero omnia aut de subiectis dicuntur.

Facta collatione secundarum substantiarum, & accidentiũ ad primam substantiam, quantum ad prædicationem, modo ea, quantum ad dependentiã à prima substantia comparat, eorumque dependentiã quasi æqualem ponit. s. quòd tam secũdæ substantiæ omnes, quàm accidentia à prima substantia dependent; licèt cum discrimine: substantię enim secundæ dependẽt, quia de ea, vt de subiecto, dicũtur: accidentia, quia in ea, vt in subiecto sunt, qđ manifestat, nam homo de quodam homine dicitur & animal de homine, ergo & de quodam homine: aliter enim, de quodam non diceretur, cum non sit homo separatus: similiter accidens, color enim est in corpore, ergo & in quodam corpore: ex quibus infert, Cum ista omnia à prima dependeant, sublatis primis nihil aliorum, siue secundarum substantiarum, siue accidentium remanebit.

Dubitat̃ primo. Hoc enim videtur expresse contradicere Porphyrio c. vltimo, vbi dicit: omnibus indiuiduis sublatis, non aufertur species, nec ablatis speciebus omnibus aufertur genus. Et præterea, quia videtur argumentum fieri à negatione inferioris ad negationem superiorum: qui est ineptus modus argumentandi, cum superius sit prius. *Dubium*

Respon. cum Alberto. tract. 2. c. 4: naturæ istæ genericæ, & specificæ, quæ sunt secundæ substantiæ dupliciter possunt considerari: vno modo, secundum talem naturæ gradum, quem dñt, vt animal, fm naturam sensitiuam: homo secundum naturã humanam, & reliqua. Secundo possunt cõsiderari secundum vltimam perfectionem suam, quæ est existere, & habere esse extra intellectum: hæc autem existentia est singularium, vnde tales naturæ non existunt perfectæ, nisi in singularibus, secundum se enim non sunt existentes nisi per intellectum. Hinc patet responsio, corruptis singularibus istis substantiæ, quæ dñr primæ substantiæ, manẽt quidem genera & species, secundum suam peculiarem naturam, sed imperfecte, quia non sunt nisi per intellectũ, & hoc dicebat Porphyrius: tamen: quo ad suam perfectionem vltimã, scilicet existentiam non manent; nulla.n. illarum existet citra primam substantiam singularem.

Ad argumentum. Respondet Albertus bene, non esse argumentum à negatione inferioris, sed talis modus argumentandi

di à destructione omnium primarum substantiarum tenet, per locum à sufficienti partium enumeratione.

5 Secundarum vero substantiarum magis est substantia species.

Tres substantiarum cōparationes Aris. facit: primam, inter secundas substantias.s. specierum cum generib. secundam inter ipsas species æquales quarum vna non est genus: tertiam, inter primas substātias: statuit ergo, primo inter secundas, magis est substantia species, quàm genus. Hanc dupliti ratione patefacit, & probat: prior sumitur ex priori significatione substātiæ.s. pro prædicato in quid ipsarum primarum substantiarum, argumentum huiusmodi potest proponi: Substantia dicitur prędicatum in quid primæ, ergo quod magis in quid prædicatur, magis erit substantia: sed species est magis quid indiuidui quam genus, ergo illa est magis substantia. Probat minorem si quis enim quęrat de quodam homine, quid est: distinctius respondetur per speciem, scilicet est homo, quam animal & ratio est clara, quia homo dicit rationale, quod non dicit animal: & semper inferiora plura habent, quam superiora, quia superaddunt differentias. Sed nota vnum, quod dixit, distinctius responderi p speciem, cōfusius per genus: vt intelligas, gen⁹ & superiora includere ēt omnia quę sunt in inferioribus, sed in potentia & confuse, inferiora vero distincte, & in actu: pfectius aūt est actu continere, quam potentia: & distincte continere quàm confuse.

Dubium primum. Obijcies, Species non cōtinet distincte naturā, cū id sit munus definitionis. Dico, quòd species si ad definitionem comparetur, confusum dicitur, at ad genus quid distinctū est: propterea Aristoteles dicit distinctius respōderi per speciem, quam per genus. Posterior ratio est, Eo prima substantia maxime substantia dr̄, quia omnib. substat, & substantijs secundis, & accidentibus, sed post primam pluribus substat species, quàm genus, quia & substāt omnibus, quibus genus, & ipsi generi, ergo erit magis substantia.

Dubium secundū. Hic forte dubitabis, quare cum species magis sit substantia quàm genus, & genus inferius quàm superius, non multiplicantur substātiæ, vt species sit secunda, genus tertia, & superius quarta vsq; ad generalissimum. Pro hoc aduerte, q̄ ratio primæ substantiæ hæc est, quòd sit vltimū subiectum, de quo omnia alia prædicantur: & in quo omnia alia sunt: ratio vero secundæ substantiæ est, esse prædicatum in quid primæ: & omnium aliorum esse subiectū in quo, scilicet accidentium, Cum igitur hæc sit ratio substantiæ secundæ, quod postea magis, vel minus sit in quid, pluribus, vel paucioribus substet, cum hanc rationē non mutet, non multiplicabit substantias secundas, vt albedo, vt quatuor, albedo vt octo eiusdem speciei sunt, quia iste excessus non mutat rationem albedinis; magis enim & minus sub eadem ratione non variat speciē.

Ipsarum vero specierum quæcunque non sunt genera &c. 6

Hic fit comparatio inter ipsas species inter se, & non sumit inęquales species. nā si vna genus est, altera non; quæ genus est, minus est substantia, quam altera. Sed cōferuntur species ęquales sub eodem genere, & sic dicitur, vna non est magis substantia quam altera: quod probat: non enim magis in quid vna species de suo indiuiduo prædicatur, quàm altera de suo: ita.n. bene respondetur per hominem, si quæretur, quid est quidā homo; quā p equū si q̄ratur de quodam equo. Vltimo cōparantur primæ substantiæ inter se, & eadem ratione, vna non est magis substantia, quā altera. Ex his colligit rationem, quare scđæ substantiæ dicantur substantiæ, nō autem accidentia. Ad qđ dicit illas vocari substātias, pp duo. Primo quia sunt prædicata in quid de prima. Secundo quia substant omnibus accidentib. alia vero prædicata non sunt de natura primarū, nec substant alijs.

Dubitatur primo. Substantia secundā nempe species, & genera, sunt priora indiniduis: ergo dicenda erant potius substantiæ primæ, & indiuidua secundæ. Respon. dupliciter. Primo, secundum Boet. *Dubium primū.*

Quamuis illæ naturæ generū & specierum sint priores, tamē indiuidua sunt primo cognita, quia sensibus substant; propterea primo est nomen eis substantiæ impositum: ac ideo primæ substantiæ dicuntur.

Secundo

Secundo resp. ex Alber. tract. 2. c. 3. quòd istæ naturæ dupliciter possunt considerari: vno modo secundum se, & vt ipsorum indiuiduorum principia sunt, & sic priores sunt: altero modo, vt prædicata quædã substantialia sunt, scilicet genera, & species, & sic posteriora sunt, vniuersale.n. posterius est; & cum sic in præsenti considerentur, merito secundæ substantiæ dicuntur, quia posteriores sunt, scilicet ab ipsis primis abstractæ.

7 Commune autem omni substantiæ &c.

Hæc est posterior pars huius capitis, in qua Aristoteles, postquam quid prima, & secunda substantia, & quo modo inter se, & adinuicem se habeant, explicauit, quasdam ipsius substãtiæ proprietates assignat, quæ locũ descriptionis cuiusdam habent: non enim ista generalissima aliter definiri queunt. Est igitur prima proprietas. Omni substantiæ conuenit, non esse in subiecto: hanc dupliciter manifestat, primo in ipsis primis, & secũdis inductione quadã, ex earum descriptionibus. Nam prima est, quæ neque est in subiecto, nec de subiecto aliquo dicitur. Secunda, quæ dicitur de subiecto, sed non est in subiecto. Secundo probat de ipsis secundis, quia maior est in his difficultas, cum per se nõ existant. Ea, quæ in subiecto sunt, non prædicantur secundum rationẽ: at omnes secundæ substantiæ secundum nomen, & rationẽ prædicantur, ergo in subiecto nõ sunt. Subdit, hoc non solum substantiæ, sed etiam differentijs cõmune esse: cum enim hæ secundum nomen & rationem prædicentur, in subiecto non sunt.

Dubium primũ. Posset quis dubitare. Cum hoc sit proprium substantijs, quare vocatur commune? Respõ. cum Ammonio. Proprium duo habet: & conuenit soli, & conuenit omni: igitur respectu eorum, quibus omnibus competit, commune est, vt commune est omni homini esse risibilem, licet aliorum collatione sit proprium. Ita in pręsenti, omni substantiæ commune hoc est, sed illi proprium, quia non inest accidentibus.

Dubium secundũ. Dubitatur secundo. Nam videtur asserere differentias non esse substantias: dicit enim non solum hoc substantię proprium est, sed etiam differentijs, vbi differentiam à ratione substantiæ separare videtur. Dico breuiter ad hoc (postea.n. in quæstione quadam circa hoc caput, latius hoc disputabitur) quòd differẽtia quo ad rem ipsam substantia est, quo ad modum vero est veluti accidens, quia se habet ad modum qualitatis, vt superius diximus: genus vero & Species, & prima substantia, & quo ad rem, & quo ad modum, vt substantia sunt: nam genus, & species in quid prędicantur. Cum autem hic de substantia non solũ quo ad rem, sed quo ad modum etiam tractetur, quia modus prædicandi simul attenditur, differentia non reputatur simpliciter substantia.

Neque vero nos substantiarum partes. 8

Hæc secundum Ammonium, & Simplicium, continuantur cum præcedentibus, vt sit sermo de differentijs, quæ cum partes sint, possent alicui videri non esse substantiæ: quod remouet Aristo. dicens esse substantias: quia in subiecto esse, non est esse in aliquo, vt illius partem, sed esse in aliquo tanquam accidens: at differẽtia est pars Specierum, propterea accidens non est. Boet. vero, & Alber. hoc intelligũt de partibus integrãtibus, & de materia & forma, quas aliquis posset existimare non esse substantias: cum nulla eorum fuerit habita ratio. Hoc remouet Aristoteles dicẽs esse substantiam, nõ autem accidens: quia accidens non inest tanquam pars, & vtraque est congrua expositio.

Est tamen notãdum duplex discrimen inter partes has, & accidentia. Primo hæ partes componunt vnicam naturam, aut vnum totum per se, vt materia cum forma vnam facit naturam, & manus, caput, ac reliqua, vnicum faciunt totum: at accidentia nec inter se, nec cum subiecto vnicam rem, aut totum per se faciunt. Secundo. partes istæ integrantes, & nomen, & rationẽ, à toto, in quo sunt, accipiũt: manus .n. à toto abscissa non est simpliciter manus, nec caput similiter ratio partis est, secundũ quam suum exercet munus, & officiũ: at partes extra totum suũ munus non habẽt: ergo non habent suam rationem, & formam extra totum: Accidens vero se- *Nota.*

paratum,

paratum, & suum nomen, & suam retinet rationem, & formã: albedo enim separata, ita est albedo, sicut ea quæ in subiecto est.

9 Inest autem substantijs, & differentijs.

Hæc est secunda proprietas substantiarum, quæ etiam differentijs competit, vt omnes de primis vniuoce prædicetur. Probatur. Quæcunque secundum nomen & rationem, prædicantur, vniuoce prædicantur, sed secundæ substantiæ secundum nomen, & rationem, similiter & differentiæ prædicantur, ergo vniuoce. Huius rationis primo loco secundum morem suum posuit minorem, posteriori vero maioré. Hic breuiter nota, differentias non habere propriam definitionem quidditatiuam, cũ ex genere, & differentia non componantur, ac propterea simplices conceptus dicuntur: habent tamen quandam descriptionem, per quam illarũ natura explicatur, & secundum hanc de prima substantia prædicantur.

10 Omnis autem substantia uidetur hoc aliquid significare.

Hæc est tertia proprietas. Omnis substantia videtur hoc aliquid significare: sed non significat. nam secunda quale quid potius significat. Est aduertẽdum, quòd hoc aliquid dicitur natura per se subsistens & nullo modo in alio qualia sola esse singularia substantiæ, credidit Aristoteles: Plato uero, vt diximus, existimabat naturas vniuersales per se subsistere extra singularia, propterea eas hoc aliquid opinabatur: Aristoteles uero, non nisi in ipsis singularibus existere, ita tamẽ, vt sint eorum essentia: ae ob id, vt intelligamus has naturas vniuersales non per se existere, sed in singularibus, vocat qualitates: at ne decipiamur, existimantes sic esse in singularibus, vt eorum sint accidẽtia, cum sint ipsorum substantia, vocat qualitates substantiales. Inde est, quòd nomina primarum substantiarum, hoc aliquid significant: at nomina secundarum quale quid: dicit tamẽ, quod videntur significare hoc aliquid figura appellationis, idest modo significandi nominis, quòd cum absolutum sit, significat rẽ illam per modum subsistentis, cum tamen uere per se non subsistat nisi in singularib.

Inest autem substantijs, nihil illis esse contrarium.

Hæc est quarta proprietas substantiæ, s. Substantiæ, nec primæ, nec secundæ quicquam est contrarium: hoc autem non solis substantijs, sed etiam quãtitatib. inest, quibus nihil est contrarium: vt enim homini, animali, Petro, nihil est contrarium, ita ternario, bicubito, nihil est contrarium. At quia posset quis obijcere, magnum & paruum sunt quantitates, tamen vnum alteri contrarium est. Resp. quamuis admittatur id, scilicet illa esse quantitates, quod relinquit tractandum in prædicamento quantitatis, tamen hoc saltem est certum, quantitatibus determinatis nihil esse cõtrariũ: vocat autem quantitates determinatas, ipsas species quãtitatis, vt est ternarius, quaternarius, lineæ, corpus, quæ cõtraria non habent: magnum & paruum sunt indeterminata, cum modo vni speciei, modo alteri insint: similiter, quia quod magnum est, alterius collatione paruum fit: nec est certa ratio, in qua magnitudo, vel paruitas consistat.

Dubitatur primo. Quomodo substantia non habeat contrarium, ignis enim & aqua contraria sunt, & tamẽ sunt substantiæ. Præterea omne, quod corrumpitur, à contrario corrumpitur, at substantiæ corrumpuntur: ergo à contrarijs suis. Præterea, quia ita distant inter se homo & leo, sicut calidum, & frigidum, sed hęc sunt contraria: ergo & illa. *Dubium primũ.*

Pro huius difficultatis dissolutione oportebit considerare, quæ dicantur cõtraria. Tria autem necessaria sunt, vt aliqua dicantur cõtraria. Primum, ꝙ sub eodem sint genere: quæ enim sub diuersis generibus, vel prædicamentis sunt, non contraria, sed diuersa dicuntur. Secundo, quòd sint formę positiuæ, quãdo enim alterum priuatiuum quid est, non dicuntur contraria, propter quod cæcitas, & visus contraria non sunt: hæc tamen duo non sufficiunt, nam homo & equus hæc duo habent, non tamen contraria sunt. Est tertium necessarium, ꝙ mutuo inter se pugnent, & agant circa idem subiectũ, à quo vnum mutuo alterum expellat, vt calor à manu expellit frigiditatem. Ista autem actio fit secundum ipsas formas, vel ea, ex qui- *Fundamẽtum.*

quibus fiunt, vt calor fni se pugnat contra frigiditatē: & albedo, & nigredo agunt per qualitates ex quibus intrinsecæ fiunt.

Responsio ad dubium. Ex his facile erit respōdere, Ignis enim & aqua secundum se, & substantiam suam non sunt contraria, sed secundum qualitates, quas habēt, s. calorem, & frigiditatem, quibus mutuo pugnant inter se. Similiter ad secundum, quod corrumpitur non corrumpitur nisi per qualitates cōtrarias, ex quibus constat: Ad tertium dicitur, non quæcunque, & si diuersa inter se sint, contraria dici, sed ea, quib. illa tria insunt: hęc autem reperiuntur in calido, & frigido, nō autem in homine, & equo: propterea illa sunt contraria, non autem hæc. Hæc sufficiant, reliqua enim sunt Physica & Metaphysica.

12 Videtur autem substantia non suscipere magis.

Proponit quintam proprietatē substantiarum omnium, scilicet non suscipere magis, aut minus: nō enim vnus homo est magis homo, quàm alius, nec quàm ipsemet, sicut vnum est magis album, aut calidum, quàm aliud, aut quam ipsummet erat in alio tempore. Hanc proprietatem cum præcedenti Aristote. non probat, qa sunt alterius scientiæ hic autem supponuntur, vt Logicus habeat, aliquem effectum, per quem vtcunque ascendat ad cognitionem substantiæ. Hæc autem proprietas etiam inest quantitati, non enim quantitas suscipit magis, vel minus: semper. n. ista coniuncta sunt, suscipere magis, vel minus, & habere contrarium.

Dubium primum. Posset quis obijcere. Superius dictum est, vnam alia magis substantiam esse: quo modo dicitur, non suscipere magis, aut minus? Respondet Aristoteles substantiā dupliciter posse considerari. Vno modo, vt substat, & aliorum est subiectum, & sic superius dictum fuit, suscipere magis; vna. n. pluribus subicitur quàm alia. Altero modo consideratur secundum se ipsam, & naturam per potentiam: & sic in præsenti asseritur, non suscipere magis, non enim homo in se, animal in se, magis, aut minus patitur.

13 Maxime uero proprium substantię esse uidetur.

Vltima proprietas est. Substātia vna numero, scilicet indiuidua & singularis est susceptiua contrariorum, idest recipit in se contraria, non simul, sed modo vnum, modo alterum: vt vnus, & idem homo, modo calidus, modo frigidus, modo albus, modo niger est. Dicit autem, quod vna numero, & singularis substantia recipit contraria, nam accidens vnum genere contraria habet, vt color in communi album cōtinet, & nigrum: sed non vnus & idem color singularis albus est, & niger. Hæc proprietas est maxime substantiæ propria, non enim vlli accidenti competit, sed soli substantiæ. Obijcit autem contra hoc Aristotel. nam videtur, hoc etiam posse accidenti competere, nam ista eadem propositio, Petrus sedet, Petro sedente, est uera, eadem, Petro surgente, est falsa: verum autem & falsum contraria sunt: similiter & opinio qua cogito Petrum sedere, modo est vera, modo falsa. Respon. Arist. hoc discriminis esse: nam substantia recipit contraria in se ipsa, & ipsamet mutatur ex vno in aliud in se ipsa: at propositio, & opinio quādo modo vera, modo falsa dicitur, non recipit aliquam mutationem in se, sed ab extrinseco ab eo, q res mutatur vel sic est, aut nō est dicitur vera, aut falsa. Si quis enim existimet propositionem in se mutari, falsum putat: vnde saltē hoc modo, s. per mutationem in se contraria suscipere soli inest substantiæ, & ipsius est maxime proprium.

QVÆSTIO. I.

De diuisione substantię, ac primo qualis ea sit diuisio substantię in primam & secundam.

Aequum est, vt ea, quę caput exponētes adnotauimus, maiori examine, & diligentia perpendamus. Et primum differendum occurrit de diuisione substantiæ, in primam, & secundam. Deinde, quod sit genus generalissimū in prædicamento substantiæ. Tertio de tota ipsius prædicamenti diuisione, seu coordinatione.

Igitur primo videamus, qualis sit illa diuisio substantiæ, in primam, & secundā. Obijcitur ergo primo contra eam. Vel est diuisio generis in species, vel totius in partes, vel æquiuoci in ęquiuocata non enim appareet *Argumēta in contrarium.*

apparet, an sit aliqua ex alijs diuisionum modis: sed quòd nulla ex supra dictis sit probatur. Primo, nõ est generis in species, quia species inter se nõ sic se habẽt, quod vna sit in alia, nec q̃ vna corrupta, corrũpatur alia: at secundæ substantiæ sunt in primis. & destructis primis destruuntur.

Secundo, nec est totius in partes: nã par tes totius, vt docet Arist. 2. lib. de partibus anima. c. 1. sunt in duplici differentia: quædam similares, quæ dicũtur homogeneę, quia inter se, & cum toto, sunt eiusdem rationis, & nominis: vt partes vnius ossis, quarum singulæ os sunt, & rationem ossis habent: & partes carnis: & partes aquæ. Aliæ sunt partes dissimilares, quæ eterogeneæ dicuntur, quæ eandem cum toto rationem & nomen non habent: vt manus, caput, pes: quæ neque inter se, nec cum toto idem habent nomen, & rationem. Hęc igitur diuisio non est totius in partes similares, quia partes similares, vt dictum est, idem prorsus nomẽ & rationem inter se cum toto habent: at prima substantia, & secunda diuersum nomen, & diuersam habent definitionẽ. Nec est in partes dissimilares: nam cum totum in partes has diuiditur, vna non continet aliam: at prima continet secundam. Prętereà totum partibus dissimilibus nomen non impartit: at prima substantia & secunda, dicuntur substantia: caput vero, aut manus, non dicitur animal.

Præterea, nec est æquiuoci diuisio in æquiuocata, quam Simplicius, & Porphyrius, & Boet. non diuisionem, sed enumerationem censent esse dicẽdam. Probatur quòd non sit talis. Æquiuocatis nihil præter nomen est commune: at hic non solũ est commune nomen, cum omnibus sit cõmune substantijs, non esse in subiecto: ergo non est diuisio æquiuoci.

Prima opin. Propter hoc multiplex argumentum. Ammo. existimat non esse aliquam diuisionem ex prædictis, immo nullã esse diuisionem, sed quendam ordinem enumeratorum: sicut qui numerat principia orationis, dicit: primæ sunt litterę, secundæ syllabæ, tertiæ dictiones: & sicut qui numerat discumbentes, iste est primus, ille est secundus: ita hæc est quædam enumeratio constitutorum in prædicamẽto substantiæ.

Fuit secunda sententia Alber. tract. 1. huius. c. 3. quem sequitur Caietanus, qui sustinet diuisionem hanc esse analogi, in analogata. Illud enim est analogum quod per prius vni, quam alteri inest: at esse substantiæ prius primæ, quæ maxime substantia est quàm secundæ inest. *Secunda opin.*

Tertia sententia fuit doctorũ Louaniẽsium. Dicunt enim diuisionem esse accidentis in accidẽtia, sicut qui diceret; alborum, aliud dulce, aliud frigidũ, aliud amarum: ita substantiarum, idest eorum, quæ substant, & sunt subiecta, quoddã est vniuersale, scilicet secunda substantia: quoddam particulare, sicut prima substantia. *Tertia opinio.*

Quarta sententia fuit Burlei, in præsenti, hanc esse diuisionem subiecti in accidentia: sicut animalium, aliud album, aliud nigrum, aliud medio colore se habens, ita natura per se, & non in alio stãs, alia est vniuersalis, alia particularis: accidit enim naturæ, quod sit vniuersale, vel particulare. *Quarta opin.*

Vltima sententia est quorundam Neotericorum, hanc esse diuisionem generis in species. *Quinta opin.*

Circa huius determinationem proponam aliquot fundamenta, quæ vice etiam conclusionum esse poterunt, quibus propositæ quæstioni satisfaciemus.

Sit primum fundamentum. Triplex est substantia sensibilis, vt docetur 2. de Anima c. 1. & 7. Meta. c. 3. quædam materia, quædam forma, quædam compositum: vt in animali, corpus est materia, anima forma, totum ipsum est compositum, similiter in alijs. *Primum fundam.*

Ex hac triplici substantia, dubium est, quæ hic ab Arist. consideretur. Boethus Græcus, quem refert Simplicius hoc capite supra. prima verba existimauit hic Aristotelem considerare compositum, & materiam. Ratio eius erat: qa illa descriptio primæ substantiæ non soli indiuiduo, sed etiam materię competit: hęc enim nec est in subiecto, nec dicitur de subiecto: forma vero, quia erat in materia, credidit annumerẽdam inter illa, quę sunt in subiecto, velut accidentia.

At Simpli. Porphy. Ammon. Boet. & Arabes solam compositam substentiã hic inter primas, & secundas collocant substantia enim vtraque composita est. Quorum

rum ratio est, quia hic agit de substantia sensibili, nota, & manifesta: at materia est obscurissima, nec satis de ea cōstabat. Possset etiam secūdo dici, quòd hic tractat de substantia, vt subijcitur in prædicationibus, tam accidentalibus, quàm substantialibus: at talis est composita, nō enim subijcitur, nec prædicatur, secundum prædicationem prædicamenti, nisi compositum.

Nec argumentū Boethi quicquā valet: in illa enim definitione est assumendum id, quod notum est & proprie substat: sed id est compositum, & natura perfecta sensibilis, quæ nec est in subiecto, nec dicitur de subiecto. Hoc igitur compositum dupliciter sumitur, vno modo in particulari: scilicet hic homo, hæc plāta, hoc animal, & talia sunt primæ substantiæ: altero modo in vniuersali, homo, planta, animal, & hæc dicuntur secundæ substantiæ.

Secundū fundam. Secundum fundamentum est. Vnicum compositum non habet nisi vnicam formam, & materiam habet tamen plurimas operationes, & proprietates communicatas, & procedentes ab illa forma: verbi gratia, homo est per se, est quantus, viuit, mouetur, augetur, nutritur, sentit, discurrit: similiter & reliqua: inter has quædam reperiuntur communissimæ, quæ nō solum illi rei, sed multis insunt: quædam minus communes: quædam adhuc minus: & tandem quædam illi soli conuenientes: verbi gratia, esse per se non soli homini, sed omnibus inest substantijs: viuere, augeri, non omnibus, sed plantis: sentire nō plantis, sed animalibus at discurrere, soli homini: sed hæc adhuc omnibus indiuiduis humanis conueniunt: at quædā alię sunt, quæ huic vni soli, non alteri insunt; vt illæ conditiones indiuiduantes, de quibus superius diximus.

Ex hoc patet quasdā esse rei operationes, seu proprietates, quibus alijs reb. cōmunicat: quasdam quibus ab eis differt: verbi gratia, in hoc, quod est per se esse, cōmunicant substantiæ istæ inferiores cum intelligentijs: sed differunt in quantitate: in hac autem communicat homo cum lapidibus inanimatis, sed differt in nutritione, & vita, in qua cū plātis conuenit: a quibus per sensum differt: in sensu cum brutis participat, sed differt per rationem.

Hoc supposito, philosophi considerantes vnicā rem tot habere operationes, varijs nominibus eam significant: quorum singula talem rem significant, vt in ea peculiaris quædam operatio inueniretur: verbi gratia, quia homo, per se stat, dictus est substantia: quia quantitatem habet, corpus: quia nutritur, viuens: quia sentit, animal: quia ratiocinatur, homo. Omnia autem hæc nomina in vno vnicam tantum naturam in eo significant, sed non eadem ratione, sed secundum diuersas operationes in eo inuentas: non quòd talia nomina operationes ipsas significent. (significant enim rem ipsam, & eius substantiam) sed sunt imposita ad significandum substātiam ex diuersis operationibus, & proprietatibus, q̄ in ea sunt: vt inferius dicemus.

Sed hic est summopere aduertendū: cū quædam operationes sint, quibus multa conueniant: quædam, quibus differant, alijs tamen conueniant; nomina, quæ à talibus operationibus sumuntur, etiam aliquibus conuenient, & erunt communia: alia etiam differentia, & quibusdam peculiaria: verbi gratia, animal dicitur omne quod sentit: rationale, quod solum discurrit, viuens, quod nutritur. Vnde omnia huiusmodi communia sunt, quia substantiā non vnius rei solius, sed multarum significant: & istæ sunt secundæ substantiæ, inter quas, quædam sunt genera, quædam species, quædam differentiæ: genera sunt illa, quæ sumuntur ab operationibus pluribus rebus specie distinctis, conuenientibus secundum quòd eis conueniunt. Differētiæ quæ sumuntur ab operationibus, quibus quædam ab alijs differunt. Species, quę sumuntur ab vtrisque & his, quibus differūt & his, quibus conueniunt: species enim genus, & differentiam continet.

Sit tertium fundamentum ex sancto Thom. 1. p. q. 13. ar. 8. & q. 18. ar. 2. Sæpe nomina significant aliquam rem, & imponuntur ad significādum ab aliqua rei proprietate, quam non significāt. Vnde aliud est, quod significant, aliud, à quo imponūtur ad significandum: verbi gratia, lapis significat rem talem, ad quam significandā fuit impositum, ab hac proprietate, quòd lædat pedem, non tamen tale nomen hāc significat proprietatem, sed rem illā, quæ substantia est: ita fit in hoc nomine substantia: significat enim quandam essentiā *Tertium fundam.*

& natu-

& naturam, quæ per se est.i.non in subiecto: non quòd nomen hoc talem significet proprietatem, sed illam naturam absolute significat, licet ab hac proprietate fuerit impositum: at quia de ista natura secundũ se loqui non possumus, quia occulta est, ꝑ hanc proprietatem manifestamus, per se esse, siue substare: & dicimus substantiam esse naturam, cui hoc inest, ꝙ per se sit, idest non in subiecto.

Hæc autem potest dupliciter considerari. Vno modo primè intentionaliter.s.per se esse, vt substantia sit natura, quæ per se est: & tunc dicitur sumi primè intentionaliter. Altero modo, secundè intentionaliter: vt per se esse, seu subsistere, idẽ sit, ꝙ esse subiectũ: & tunc substantia dicitur secundè intentionaliter: & vtroq; modo adhuc dupliciter: primo, pro natura quacunque, quæ substat tam simplici, quam composita; altero modo, pro natura cõposita, quæ substat, vt hic sumitur apud Aristo.

1.Concl. His suppositis vnica conclusione respõdemus. Quamuis omnes illæ sententiæ veræ sint, varia consideratione, tum diuisi, tũ membrorum diuidentium; sicut eas supra explicuimus: tamen ad mentem Aristotelis placet sententia Alberti: hic enim considerat substantia, idest natura composita sub his proprietatibus, per se esse, quæ est primè intentionalis, & subijci, quæ est secũdè intẽtionalis: hæc autem talis substantiæ per prius inest primæ, quæ per se maxime est, & maxime substat: per posterius aũt secundæ substantiæ competit: & ita erit diuisio analogi in analogata.

QVÆSTIO II.

Quod sit genus generalissimum in prædicamento substantiæ, & an complectatur Angelos & Deum.

Prima opin. Dvbitabis, quod sit genus generalissimum in hoc prædicamẽto? Qui existimant Angelos esse in hoc ꝓdicamento ponunt substantiã ꝓ generalissimo cõplectentẽ corpoream naturam, & spiritualẽ.

Secunda opin. Qui verò eos à prædicamẽto reijciũt, ponunt corpus, siue substantiam compositam: igitur aliqui putant saltẽ ſm sententiam Aristotelis intelligentias in prædicamento non poni: hic enim ex sentẽtia Ammonij, Simplicij, Boet. Porphyrij, & aliquorum aliorum, solum tractat de substantia composita sensibili.

Secundo. Præterea si essent in prædicamento, essent ex genere & dria, cũ vel tanquam prima substantia, vel tanquam secũda essent collocandæ: at secundum sententiam Aristot. vt vř, intelligentiæ simplices sunt, & actus puri. 8. Met. tex. 16. vnde docet Auer. 2. cœli. Commen. 49. quæ habẽt genus, & differentiam esse composita ex materia & forma. Præterea.

Tertio si essent in prædicamento, substarent accidentibus: at secundum Aristo. nulli substant accidenti, vt ait in Metaphysicis: ergo non sunt substantia prędicamentalis: & sic Auerr. 12. Meta. com. 25. distinguit substantiam; quædam. n. habet accidens, vt sensibilis quędam caret accidenti, vt intellectualis.

Quarto. Præterea 12. Met. c. 5. assignãs principia prædicamenti substantiæ, tanquam principia omnium aliorum prædicamentorum; ea ponit, materiam, formam, priuationem, à quibus intelligentiæ remotæ sunt.

Quinto. Aristoteles. 10. Metap. tex. 26. ait. Corruptibile & incorruptibile differũt gñe. Cum ergo intelligentię sint incorruptibiles, videtur nullum genus eis posse esse commune cum corruptibilib. rebus.

Sexto eodem lib. 10. Text. 12. Diuersa, ait genera sunt, quæ differũt materia, nec habent mutuã transmutationem, vel quorum alia prædicamenti figura.

Septimo. Arist. 9. Meta. Tex. 17. Æterna, ait, carent potentia: sed genus est quid potentiale, ergo genus non est in æternis,

At hæc sententia falsa est, & cõtraria vera, nempe Angelos, seu intelligentias in prædicamento substantiæ collocari, & eos ex genere & differentia compositos esse, & accidentib. substantes, in prædicamento poni, præter gloriosum Deum, qui nulli accidẽti subiectus, totius compositionis est expers: vnde genus generalissimum erit, Substantia complectens corporea, & incorporea. 1.Concl.

Hæc autem substantia, ne decipiaris, non est illa, quæ in primã & secundam diuiditur; sed est vnum genus inter secundas substantias. Vnde substantia dupliciter capitur. Vno modo, pro perfecta natura, quæ subsistit per se, & subiectum est: Primum fundam.

& hæc diuiditur in primam & secundam inter secundas est vna, quæ est genus generalissimum, quæ etiam vocatur substãtia. Sed altero modo, scilicet natura perfecta per se, quæ est primũ prædicabile, & principium eorum omnium, quæ tali linea cõtinentur. Non dixi naturam compositam, sed perfectam, vt includerem intelligentias non sunt compositæ, saltem compositione physica.

Probatio conclusionis. Quòd autem intelligentiæ, seu Angeli in prædicamento ponantur, asserunt primo D. Tho. prima parte q. 50. arg. 2. ad primum, ponens eos compositos ex genere, & differentia. Item Simplicius ad calcem Ante prædicamentorum. Idem Simpl. ad initium prædicamenti substantiæ, soluens argumentum Plotini aduersus Arist. qđ fecerat in primo tractatu de Generib. entis cap. 1. & 2. & idem Plotinus eãdem tribuit sententiam Arist. eisdem capitibus. Item Alexander, vt refert ter idẽ Simpl. in expositione prædicamenti substantiæ. Item Themistius in initio 3. Physic.

Et probatur his Arist. testimonijs & rationibus, primo Arist. in 1. Physic. tex. 13. argumentatur contra Parmenidẽ, qui dicebat, dari vnum tantum ens immobile, & incorruptibile, & argumentatur hoc pacto. Si est vnum, ergo est in aliquo prædicamentorum; quoniam omne ens est in aliquo prædicamentorum: loquitur autẽ de ente incorruptibili, vbi vide Simpliciũ, Themistium, & Philoponum.

Idem Arist. 1. de anima, ait, Quærentẽ quid sit anima, debere prius inquirere; in quo sit genere: includit autem rationalẽ, vt videre est in text. 7. & ita in 2. de anima tex. 3. concludit, animam esse in prædicamento substantiæ, & tamen est incorruptibilis & spiritualis. Item si excluderentur intelligentiæ, maxime fieret, quia incorruptibiles, pp illũ text. Arist. corruptibile & incorruptibile differũt genere. Sed hæc ratio nulla est, nam etiam quantitas secũdũ ipsos contrariũ opinantes, Auerroem & alios, est incorruptibilis, & tamen ponitur in prædicamento. Item cœlum, astra, sol luna, & dæmonia sunt in prædicamento substantiæ, vt ait Arist. in 5. Metaph. text. 15. & 7. Metaphy. text. 5. & 8. Metaphy. tex. 1. & in his omnibus locis vide Alexandrum. Item materia prima, vt videre est in 2. de anima tex. 2. & octauo Metaphy. tex. 3. Item idem Arist. aliquoties diuidit substantiam in sensibilem, & insensibilem, vt in 12. Metaphysi. tex. 5. agit autem de substantia prædicamẽtali, vt videre est in tex. 2. de qua etiã dixerat in 8. Metap. tex. 11. esse in hoc prædicamento substantiæ: qđ paulo antea distinxerat ab alijs esse, in quã quasdam substantias concessas ab omnibus & manifestas: quasdam non cõcessas: has autem non concessas, intelligit spirituales, immobiles, & incorruptibiles, vt videre est in 6. Metaphysi. text. 2. & in 7. Metaphy. text. 5. & 6. Et in octauo Metaphysic. & alijs etiam locis. Tandem in 12. Metaphysi. tex. 5. ait, substantias esse tres, vnam sensibilem corruptibilem: aliam sensibilem sempiternam: aliam immobilem: de qua disputat in toto postea libro, quærens quid sit, num Mathematica entia, num formæ seu Ideæ, num intelligentiæ, quas vltimas, reiectis alijs, cõcludit dari, in tex. 41. quærens deinde earum numerũ vsque ad text. 49.

Rationibus etiam sic probatur. Primo; quia hæc est essentialis prædicatio, orbis lunæ est intelligentia, & intelligentia Martis, &c. ergo est prædicatio generis de specie; vel de indiuiduis: non est autem analogum nomen intelligentia, sicut ens, quia non conuenit ratio intelligentiæ, vt intelligentia vni prius intelligentiæ: & per illam primam, alijs: sicut ens, quod conuenit primo & simpliciter substantiæ, & alijs in ordine ad substantiam: ergo si est essentialis illa prædicatio: & superioris de inferiori & non analogi: erit generis de specie, vel speciei de indiuiduo: si ergo sunt sub genere, & specie: ergo sunt in prædicamento. Confirmatur sic, quia quotiescũque aliqua multa participant aliquo vno sine dependentia vnius ab alio; non tollitur vniuocatio: sic est in Angelis, licet enim habeant ordinem nobilitatis, non tamen causalitatis, quia non sunt inuicem causæ.

Secundo intelligentiæ, possunt definiri definitione essentiali: ergo constant genere, & differentia: atque ita erunt in prædicamento: vt definitio verbi gratia, erit vnius intelligentiæ, hæc est intelligentia talis, puta motrix infimi cœli, vel secundi, vel tertij: nam conueniunt in hoc, quod

sunt

sunt intelligentiæ: & præterea differunt essentialiter inter se, quia vna non est altera: neque vna æque perfecta essentialiter atque altera, vbi autem est conuenientia essentialis & differentia essentialis, ibi est genus & differentia.

Tertio. Ex operationibus colligimus rerum essentias, vt antea dictum est ex Aristotele: sed vbi videmus operationes naturales cões rebus, ibi colligimus substantiã cõem quæ est principium talium operationum, vt verbi gratia, ex vegetatione colligimus in omnibus quæ vegetantur, substantiæ quoddam genus cõe, s. viuens: ratione cuius, primo & per se illa operatio conueniat. Et rursus, cum naturales operationes rerum proprias videmus, in quibus differunt: vnde colligimus essentialem inter eas differentiam, quæ talis sit, sit operationis causa, principium, & origo. Iã vero in intelligentijs deprehendimus naturales operationes cõmunes, videlicet intelligere & mouere; & præterea differentes, videlicet tale intelligere, singularum proprium nam haud dubie etiam secundum Aristotelem vna melius altera intelligit; & mouet hunc, vel illũ orbem: ergo necessario conuincit illis respondere substantiam genericam essentialem, & differentias essentiales, vnde istæ operationes primo, & per se nascantur. Confirmatius idẽ fit, quia accidentia Angelorũ sunt vniuoca formaliter accidentibus intellectus nostri: sunt enim intellectiones, volitiones, qualitates: ergo & substantia ipsorum erit vniuoca cum substantia istorum inferiorum.

Quarto postremo. Intelligentiæ habẽt aliquam potentiam, quia acceperunt esse à Deo, & inæquale esse, quibus, vt ait Arist. lib. cœli, communicatum est esse his clarius, illis obscurius.

Quinto. Item non sunt omne ens, nec perfectissimum ens: ergo habent in sua essentia entis negationem, & maiorem, & minorem: per quæ differunt etiam intrinsece, & mouent motæ; immo hodie vno motu, cras alio, atque alio: sed quę habent potentiam, & actum, nõ sunt omnino simplicissima: ergo sunt composita, saltem ex actu & potentia essentiali: sed quæ talia sunt: collocantur sub genere: ergo &c. sed quia hæc Logici caput transcendunt, ista sint satis. Nunc ad argumenta contrariæ opinionis respondeamus.

Ad primum, negamus Arist. solum tractare de substantia sensibili: immo definitiones tam primæ, q̃ secundæ substantiæ, & communia & propria & substantiæ, conueniunt suo gradu etiam intelligentijs. *Ad primum.*

Ad secundum cum Arist. ait, esse actus puros, & simplices, intelligit respectu compositionis physicæ: quia sunt separatę à materia, & sine cõpositione ex materia; & corporis deniq; omnis expertes: non aũt excludit compositionem Metaphy. ex genere & differentia: nec sequitur, sunt simplices, & puri actus, ergo carẽt omni genere, & differentia: quia quamuis sint puri, tamen non sunt purissimi, nec simplicissimi: sed alij sunt puriores alijs, & simpliciores: quod manifeste asseruit Aristoteles loco illo citato. lib. Cœli. cum aiebat, alijs communicatum est esse, his clarius, illis obscurius. *Ad 2.*

Ad Auerr. dictum, dicimus esse falsum, si, vt iacet, intelligatur: nisi velit dicere, q̃ habent genus, & differentiam, esse cõposita ex aliquo, tanquam materia, & aliquo, tanquam forma; vel illa esse composita ex materia & forma metaphysica.

Ad tertiũ rñdemus secundũ Arist. non suscipere accidentia corruptiua, sed bene perfectiua: vt cœlum, lumen. Item manifestum est, non posse Aristot. intelligere de omni accidenti; nam suscipiunt haud dubie respectus varios ad se inuicẽ, & ad orbem, & ad motũ, ac ad effectus suos, quos faciunt, vel in se, vt subordinatæ sunt causæ, vel in alijs: & secundum nos ẽt mutantur: sed intelligit de accidentibus solum absolutis, vel de corruptiuis. *Ad 3.*

Ad quartum respõdemus, Arist. nõ ibi trãdere principia intelligentiarum, nec locum ibi fuisse, vt de eis ageret, sed postea in lib. 12. Egisse autem primo de substantiæ sensibilis principijs, quia hæc apparet maxime substantia nobis: vt ipse ait 2. de anima. cap. 1. vt per sensibilem posset substantiam, ex motu insensibilem inuestigare, vbi corporea magis substantiam vocat quàm incorporea: & 7. Metaphy. eadem ait, corporea esse manifestissime substantias, ac merito de his primo egit, vt per sensibilem &c. vide sensum Aristot. ac de his hactenus. *Ad 4.*

Ad quintum.

Ad quintum variæ illis locis Aristotelis extant expositiones, quarum singulę satisfaciunt argumento. Igitur primo. Respondeo cum Diuo Thoma ibidem; intelligere Aristotelem, genus physicum, idest materiam, cũ ait. Incorruptibile & corruptibile differunt genere, atque ita differũt genere, idest materia. Secundo Caietanus respondet primo capite, de analogia nominum, ac dicit differre genere physico idest, secundum esse perfectius, non absolute secundum rationem importatam à genere, idest, perfectius ibi esse genus, quam hic; nõ tamen nullum ibi esse genus. Tertio illis verbis, corruptibile & incorruptibile differunt genere, vt videtur hoc solũ vult Arist. ac si quis diceret alterabile & inalterabile differunt genere. Generabile & ingenerabile differunt genere. i. continent sub se diuersorum prædicamentorum, & generum diuersorum res: quia aliquæ res sunt incorruptibiles in substantia, in quantitate, in qualitate, ac similiter aliquæ corruptibiles ĩ substãtia, qualitate, &c. Quarto, tandem si quis recte consideret, probabile admodum est. ibi Arist. per genus intelligere speciẽ. Hic enim erat eius scop⁹. Nam tex. 24. & 25. proxime præcedentibus, dixerat differentiam specificam fieri per contrarietatem. Deinde in hoc textu 26. quærit: An corruptibile, & incorruptibile faciant differentiam specificam: & dicit facere specificã; quòd sint, vel essentiæ, vel fluant ex essentia. Quare ait, Plato errabat, quia hominem corruptibilẽ eiusdem speciei ponebat cum Idea, cum differant non solum specie, sed etiam genere. homo enim est sub animali, ideæ vero sub incorruptibile: atque ita solum hoc haberetur ex eo loco, specie differre, ex fine, & scopo, ac progressu disputationis Aristotelis.

Ad sextum respondeo non solum velle Aristotelem illa esse diuersa genera, quæ non habent materiam communem, vel q̃ non habẽt transmutationem: alias homo, & equus differrent genere, quia non trãsmutantur: & alia quæ habent materiã cõmunem non differrent genere, vt quantitas & qualitas, quod est falsum, & exemplum Aristotelis, de ijs quæ differunt pdicamenti figura, non ideo allatum ab eo fuit, quasi nullo alio genere differrent, sed quia id erat manifestissimũ: & ita id, exempli vnius solius causa, allatum fuit.

Ad septimum respódeo. Carent potentia physica, & de ea ibi intelligit Arist. non aũt de potentia Metaphysica qualis est generis: nam hanc hñt, vt ostendimus. Erit ergo genus & gñalissimum prædicamenti substantiæ, Substãtia finita cõplectẽs: corporeã, & incorporeã, ita vt solus Deus benedictus simplicissimus excludaẽ nec contineatur in prædicamento. De quo tamen nunc pauca quoq; breuiter dicamus.

QVÆSTIO III.

An Deus sit in prædicamento.

De intelligẽtijs seu Angelis vidimus esse in prædicamento; de Deo vero, q̃uis aliqui eũ in prædicamento collocẽt, vt Gregorius de Arimino & alij, tamen dicendum est, nõ esse in prædicamento tam secundum veritatem, quam secundum Aristo. & ita opinatur D. Thomas 1. par. q. 3. arg. 5. & 1. sententiarum distin. 8. q. 4. arg. 3. & de potentia. q. 6. artic. 3. Item Albertus tractatu primo prædicamentorum. c. 7. & plerique alij.

Idque his testimonijs, & rationib. breuiter probari põt. 1. Arist. 5. Metaph. text. 15. numerans acceptiones substantiæ non ponit Deum: & 3. Physicorum tex. 3. cum distinxisset secundũm Alexandrũ, & Themistiũ, duplex ens, vnũ actu, vt est Deus, aliud actu & potentia, hoc diuisit in decẽ prædicamenta: & ratione ostenditur: quia Deus est quid illimitatũ, at omnis species est limitata per drãm: ergo &c. Secundo: Item, esse, est quidditatiuũ Deo: ergo vel ipsum ens est genus Dei contra philosophum. 3. Metaph. tex. 10. vel nullũ aliud, quia ens supereminet omnibus. Tertio, Deus est purus actus, at quidquid est sub genere habet actum admistum potentiæ: ergo Deus non est sub genere. Quarto. Itẽ quicquid est sub genere & specie, est compositum ex genere & differẽtia, & ex perfectibili & perficiente: at Deus est simplicissimus & incompositus, nec põt perfici ab aliquo, nec habet aliquid perfectibile in sua essentia, esset enim quædam imperfectio in Deo, sed omnia quæ habet in se sunt infinitè perfecta; immo vero sunt

vna

ma sola infinita & simplicissima pfectio: ergo nō est compositus ex genere & differentia: atque de his ista sufficiant, sunt.n. altioris speculationis.

QVÆSTIO IIII.

De diuisione, seu coordinatione eorum, quæ in prædicamento substantiæ continentur.

PRo cognitione harum substantiarum, solent aliquot tabellas assignare: quibus ea, quæ in hoc prædicamento ponuntur, clarius perspiciantur; id etiam singulis fit prædicamentis. quod etiā, si Logico non conueniat, cum talis rerum cognitio scientiarum sit aliarum: tamen vt ad alias scientias non prorsus ignarus accedat, & magis suorum cognitio rerum cognitione innotescat, velut exempla quædam, ea ,pponemus: non omnia particulariter exquisiteq; indagantes, sed vniuersali quodā modo, reliqua proposito loco concedentes. Præmittamus ergo rerum distinctionem; postea tabellam ordinare, non erit difficile.

Erit igitur prima diuisio, Substantiæ finitæ, quædam est corporea, quædam incorporea: hic definitur substantia perfecta, ad excludendas partes; & finita, ad excludendum gloriosum Deum, qui cum infinitus sit, nullo continetur prædicamē to: sed est supra omne ens, & totius entis principium. Substantia incorporea facit quoddam genus, quod dicitur spiritus: sub quo sunt innumeræ species angelorum excedentium numerum specierum sensibilium, quorum natura in particulari occulta nobis est. Substantia corporea facit aliud genus, quod dicitur corpus, scilicet compositum ex materia, & forma sub quo omnia ista inferiora sensibilia cōtinentur. Secunda diuisio, Corporum, quædā sunt animata, quædam inanimata: Corpus inanimatum facit vnum genus sub quo omnia vitæ expertia continentur: vt elementa, lapides, liquores, & alia, quæ dicemus. Corpus animatum cōstituit genus, quod dicitur viuens, sub quo sunt omnia, quæ habent animam, vt plantæ, animalia. Tertia diuisio, Viuentium, quædam sensibilia, quædam insensibilia: viuens sensibile facit animal; viuens insensibile plātam constituit. Quarta diuisio; Plantarum, quædam est arbor, quædam frutex, quædam herba, radix: arbor, vt populus auelanus, pyrus, frutex, vt genista, mirth*, arundo, ai bustum: herba, vt borrago, menta, thymus; radix, vt allium, cæpæ, rapa. Quinta diuisio, Animalium, quoddam rationale, vt homo: quoddam irrationale, vt brutum. Sexta, Brutorum, quoddam aquatile, sub quo sunt varia piscium genera: volatile, sub quo varia auium genera, terrenum. Septima. Terrenorum, quoddam gressibile, vt equus, leo, quoddam reptibile, sub quo varię serpētum species. Octaua. Corporis inanimati, quoddā simplex, quoddam mistum: simplex, quod ex pluribus corporibus non fit mistum, qđ ex corporibus, i. elementis fit. Nona. Simplicium, quædam incorruptibilia, vt omnes cœli, & planetæ: quædam corruptibilia, vt elementa, ignis, aqua, terra, aer. Decima mistorum, quoddam imperfectum, quod non ex omnibus elementis fit: nec durabile est. vt nix, glacies, venti, fulgur, iris, nubes: quoddam perfectum, quod cōstans est. Vndecima. Perfecti misti, quoddam lapis gemma, piropus, smaragdus: quoddam metallum, vt argētum, aurum, plumbum: quoddam est genus liquorum, vt aquæ stillatæ, gummi, sulphur.

Multæ sunt aliæ species, & genera sub his contenta, quæ persequi esset extra modum Logicæ limites excedere, ppterea relinquuntur. Nec me præterit, aliquos credidisse, cęlos esse animatos: aliquos metalla inter viuentia ascripsisse: aliquos animaliū, & plantarum medium assignasse, quæ græcæ Zoophyta, latine ancipitis generis dicuntur, qualium meminit Simplicius: in præsenti tamen illa sint cōiter dicta, reliqua examinare, non est loci præsentis.

QVÆSTIO V.

De quibusdam alys, quę priori parte capitis continentur, num recte ab Aristotele dicta sint.

POstquam ea, quæ generaliter ad prædicamentum hoc spectant, examinauimus; nempe de substantiæ diuisione, genere eius generalissimo, & eiusdem prædicamenti coordinatione, superest, vt quædam, quæ in ipso capite continentur, particularius examinemus. Est autem primò

argum. in cōtrarium
Primum argum.

argumentum, Quidam homo, quidam equus, prædicantur de multis, ergo non debuit Aristoteles hæc numerare inter primas substantias: antecedēs est notum. Petrus enim est quidam homo: Paulus est qdam homo, & reliqui.

Primum fundam.

Circa hoc argumentū est primo notandum, ista quinque partim esse idem, partim vero non, scilicet singulare, indiuiduum. prima substantia, suppositum, persona, sunt quidem aliquo modo idem, qa omnia nomina sunt rei vnius non habētis sub se aliqua inferiora, differunt tamen, nam duo priora sunt communia accidentibus, & substantijs: accidentia enim dicuntur indiuidua, & singularia: pariter & substantiæ, dicuntur tamen indiuidua quatenus sub se inferiora non habent in quę diuidantur, vt hæc albedo, hic homo, singularia autem respectu vniuersalis sub quo continentur. Illa tria posteriora in substātijs solis inueniuntur, quamuis persona
12 non nisi in rationali natura. Prima substantia dicitur substantia singularis, vt accidentibus substat primo: dicitur suppositum, ut per se subsistit: dicitur persona, vt subsistit in natura aliqua intellectuali: nō enim brutum dicitur persona, sed Petrus Ioānes: quod.n. in alijs substantijs dr̄ suppositū, hoc in rationalibus, & intellectualibus dicitur persona.

Secūdū fundam.

Est secundo notādum: sicut species ad genus addit differentiam, ita prima substātia addit ad speciem existētiam; verbi gratia, homo supra animal habet in actu ratienale: quidam vero homo super hoīes habet existentiam: non.n. existunt nisi singularia: hoc autem vel illud singulare, s. Petrus, Ioannes super existentiam addūt talia accidentia, & tales preprietates.

Respōsio ad arg.

Ex his Respon. ad argumentum, quòd quidam homo prædicatur de multis, sed non tanquam de subiecto: vt enim de subiecto prędicetur, debet prędicare aliquā naturam, quæ sit de essentia inferiorum; at quidam homo nō prædicat naturam de indiuiduis, sed ipsa eadem indeterminate: sicut qui diceret, Petrus est Petrus, Paulus est Paulus: constat hoc complexum prædicatum non prædicare aliquam naturam superiorem, sed idem indeterminate: ita se habet quidam homo ad ea, de quibus prædicatur, est tamen prima substantia, quia de nullo subiecto dicitur. De indiuiduo vago vide Caietanū cap. de specie, & Albertum, tract. 3. prædicab. cap. 4. tu tamen obserua hæc, quæ dicta sunt.

Secūdū argum.

Est secundum argumentum. Differētia est de essentia speciei, sicut genus similiter de essentia indiuidui, ergo debuit computari inter secundas substantias.

Tertium fundam.

Circa hoc diligenter aduerte. quòd aliquid in aliquo prædicamento quadrupliciter continetur. Primò directe, scilicet illud qđ in recta linea est, vel vt prima substantia, vel vt genus, vel vt species. Scđo indirecte, quod etiam si secundum se in linea non constituatur, tamen assumitur cū aliquo, qđ in linea ponit̄ quomodo differētiæ directæ ad prædicamentum spectāt: quia ad constitutionem specierum, quæ in recta linea sunt, assumuntur. Tertio aliquid pertinet ad prædicamentum reductiue, quod licèt in linea non sit, nec cū his, quæ in linea sunt assumatur; tamē est principium eorum, quæ in linea sunt: vt materia & forma, quæ sūt principia speciei: partes integrantes, quæ sunt principia indiuiduorum: similiter punctus principium linearum, quæ pertinent ad quātitatem: & vnitas, quæ est principium numerorum: ista reductiue sunt in prædicamento eius, cuius principia sunt. Quarto. Aliquid per quid pertinet ad prædicamentum per accidens; quod cum non sit aliquid ex prædictis, est tamen aliqua via ad ipsū: quomodo generatio, & corruptio ad substantiam pertinent, quia uia ad substantiam sunt & alteratio ad qualitatem, & deniq, motus refertur ad prædicamētum eius, ad quod est motus, seu mutatio ex quibus patet, quo modo ad prædicamentum differētiæ pertineant, scilicet indirecte, seu ad latus lineæ directæ prædicamentalis.

1. Dubiū prima opin.

Sed adhuc manet dubium quare in linea non sint. Simplicius proponit hāc difficultatem: fuit.n. difficile intellectu apud antiquos, quæ esset natura differētiæ substantialis: quidam enim existimabant esse accidens inseparabile, quidam esse substātiam: ipse Simplicius credit esse medium quoddam inter accidens & substantiam: sicut quædam naturæ sunt media inter viuentia. s. plantas, & animalia. quæ dicuntur Zoophyta.

Secunda opin. At Boetius, & bene, distinguit triplicē substantiam. Quędam, ait, est s̄m rem sed non secundum modum, & hæ sunt differentiæ, quę re vera substantię sunt; tamen modum prædicãdi habent accidentalem: & aliqua ex parte officium habent accidentis, s. genus determinare, & modificare. Alia est substantia s̄m modum, sed non secundum rem: vt accidentia in abstracto sumpta, quæ cū re accidentia sint, per se significant, & separata considerantur. Quædam est substantia secundum rem, & modum; & ista est in recta linea: ista doctrina est bona: sed adhuc est dubium, quare non sit in recta linea. Propterea existimo esse dicendum, quòd differentia, vt differentia, duo habet, scilicet diuidere genus, & species constituere: vt speciei constitutiua est, cū ipsa specie iam assumitur: at vt diuisiua est, in recta linea esse nō potest, quia cum ea, quę in prędicamēto sint sub genere per se contineantur: differentia per se non habet genus: quia, vt diximus, genus in sua natura non includit differentias, per quas diuiditur: nec differentiæ claudunt essentialiter genus: vnum enim est extra essentiam alterius. propterea super se genus non habentes ad latera generis collocantur, tanquam illius diuisiuæ, per quas genus in varias species descendit. Vide Alber. tracta. 2. huius cap. 6. qui de hoc tractat.

Dubium secundū. Dubitabis qualiter vna differētia de altera prædicetur, scilicet cum dicitur, rationale est sensibile. Breuiter ad hoc Respō. esse quidē prædicationem verā, non tamē essentialem, sed velut accidentalem: non enim rationale, vt rationale in sua natura habet sensibile, cum nec habeat animal: sed conceditur prōpter identitatē subiecti, & rei, scilicet quod est rōnale est sensibile, idem in alijs huiusmodi. Scio Albertum existimasse, illas esse prædicationes quidditatiuas: alias essentiales mediatas: sed hoc mihi magis placet: quamuis illud non careat magna probabilitate.

Tertium argum. Est tertium argumentum. Videtur. n. expresse contradicere sibi Aristoteles: hic enim fatetur indiuiduum, maxime substātiam: & speciem magis substantiam quàm genus; at 8. Meta. c. 1. tex. 2. magis, ait, substantia genus, quàm species est, & vniuersale, quàm singulare.

Fundamentum & Resp. ad arg. Circa hoc aduerte, quòd quadrupliciter apud Arist. inuenit aliquid magis sub stātiam dici. Primo, perfectior, & nobilior substantia dicitur magis substantia, quo pacto 2. Metaph. c. 1. intelligentiæ censentur maxime entia, cum sint aliorum omnium principia. Secundo magis substantia dicitur notior nobis substantia: quo pacto 2. de Anima. c. 1. corpora magis substātiam vocat, quàm incorporea, & 3. Metap. c. 5. elementa vocat maxime substantiam: quod explicat in 7. Met. c. 2. dum dicit corpora esse manifestissime substantias. Tertio dicitur magis substantia ab hac proprietate, quæ est substare, vt illa sit magis substantia, quæ pluribus subijcitur: & sic loquitur in præsenti & 7. Metaphy. cap. 3. Quarto magis substantia dicitur illa, quæ in sua natura habet intensionem, secundū quā inuenitur maior quam erat. Pro declaratione aduerte: calorem, qui est in manu, dupliciter posse crescere: vno modo, si se extendat, & dilatet per brachium, & totum corpus; & tunc dicitur extensiue maior, quàm erat: altero modo, si in eadem manu fortior fiat, & augmentum sumat & tunc dicitur maior intēsiue, & hoc proprie dicitur suscipere magis & minus: ita possumus intelligere de substantia, s. homine: potest augeri, secundum quantitatem, & sic crescit, & dilatatur, & fit homo maior, altero modo, ꝙ natura humana in se ipsa sumat augumentum: vt modo dicatur magis homo, quam erat: & hoc est suscipere magis intensiue, quod impossibile est substantiæ: & sic sumitur in posteriori parte capitis, quando dicitur, quòd substantia non suscipit magis & minus. Per hæc possunt solui aliqua quæ videbantur in locis Aristo. contradictionem, & obscuritatem adducere.

Dubium Posset qs dubitare, Vtra est magis substantia, idest perfectior, species, an genus? Respon. Natura specifica pfectior est q̄ natura generica: ratio huius est, id enim est perfectius, quod plus habet actus & entitatis: at natura specifica est magis in actu, cum includat differentiam, quæ est extra naturam generis. Sed vtra natura perfectior, species, an indiuiduum? dico perfectior est natura specifica, est enim tota natura indiuiduorum: nec addunt substantiam, vel essentiam indiuidua supra spe-

ciem, sed existentiam, vel subsistentiam, vt diximus, & accidentia. Præterea, quia perfectius est, quod secundum se est, q̃ quod per participationem est: at indiuidua participant naturam specificam, ergo ipsa secundum se est perfectior. Præterea, quia hæc est incorruptibilis. Sed vtra pfectior substantia, compositum, an sua forma? Alex. 7. Meta. co. 15. & Simpl. 1. Phy. cõ. 70. merito credunt compositum, cum totum sit, esse perfectius forma, q̃ pars est. Et sufficiat hæc responsio modo, nam omnes hę tres quæstiones sunt Metaphysicæ.

QVÆSTIO VI.

De quibusdam alijs, circa posteriorem partem capitis, scilicet de proprietatibus & communitatibus substantiæ.

Primum fundam. CIrca has sex substantiæ proprietates, est aduertendum, primo non omnes æqualiter se habere ad substãtiam ipsam: tres enim illarum, scilicet prima, non esse in subiecto. Quarta non habere contrarium: & quia non suscipere magis, vel minus, conueniunt omni substantiæ, sed non soli: nam prima differentijs, quarta vero & quinta, etiam quantitati insunt: illarum autem tertia, scilicet hoc aliquid significare: & sexta, susceptiuam esse contrariorum, solis insunt, sed non omnibus substantijs, sed tantum primis: quamuis, si illa tertia sit, videri significare hoc aliquid omnibus etiam inest: at secunda, scilicet vniuoce de primis prędicari; nec omnibus nec solis conuenit, cum primis non insit, competatque differentijs.

Secundũ fundam. Est secundo aduertendum, q secunda & tertia, non rebus absolute, sed vocibus vel conceptibus, vt rerum sunt significatiua, conueniunt: non enim res in se prædicantũr, nisi per intellectum conceptæ, & verbo expressæ: nec significare hoc aliquid vel quale, rerum est, sed vocum illarum significatiuarum, & conceptuum: aliæ vero quatuor rebus ipsis absolute insunt: quarum tres primæ sunt negatiuæ, scilicet nõ esse in subiecto, non habere contrarium non suscipere magis: vltima vero est affirmatiua, scilicet suscipere contraria.

Ex his suppositis se offert primũ argumentum, Nulla ferè ex his proprietatibus est absolute propria, ergo frustra ab Arist. traduntur. *Argum. in contrarium.* Secundo contra tertiam, Si secundæ substantiæ quale quid significant, ergo in quale prædicantur: non ergo erũt genera, aut species, quæ prædicantur in quid. Tertio differentiæ diuidentes genera, re ipsa substantię sunt, quando genera sunt substantiæ: sed differentiæ omnes sunt contrariæ, ergo substãtiæ aliquid est contrarium. Quarto multæ sunt substantiæ, quæ non suscipiunt contraria, ergo id non est maxime proprium substãtiæ. Probatur antecedens, ignis enim est calidus, & nullo modo potest suscipere contrariam frigiditatem: similiter cygnus albus non mutatur secundum nigredinem: & cœli deniq; non suscipiunt contraria, quia sunt impassibiles.

Ad primum. Ad primum breuiter Resp. descriptiones non solum ex proprijs simplicib. colligi, sed ex pluribus communibus appropriatis, quorum singula quamuis per se alijs insint, simul tamen iuncta soli illi rei: Dicitur etiam secundo multa ex his esse propria quarto modo, si in genere fiat sermo ad hunc modum, substantię conuenit, vt & ipsa, & ipsius differentiæ in subiecto non sint: substantia conuenit, vt ipsius genera, species, & differẽtię de prima vniuoce prædicentur, similiter substantiæ inest, videri significare hoc aliquid, & vt ipsius indiuidua contrariorum sint susceptiua.

Ad secũdum. Ad secundum Respon. aliud esse significare quale quid, aliud prædicari in quale quid. Alber tract. 2. c. 8. existimat, significare quale quid esse significare quandã naturam, quæ componit ex eo, quod se hẽt, vt quid, & ex eo, quod se habet, vt quale, scilicet ex genere, & differentia: sed mihi hoc non placet, nam hoc pacto generalissimum non posset significare quale quid, cũ naturam quandam simplicem, non compositam ex genere, & differẽtia significet: propterea dicẽdum, quòd significare quale quid, est significare quandam substantiam, quæ in se non est, sed in alijs: ita tamen est in alijs, vt sit de eorum substantia: sed quia naturam, quæ in alijs existit, significat, degenerat à perfecta ratione substantiæ, quæ per se existit: at quia in alijs est, non vt in subiecto, distat à natũra accidẽtis: propterea talis natura dicitur quale

quid,

quid,& nomen eius dicitur significare qua le quid,at prædicari in quale quid,est tale esse prædicatum per quod respondeamus ad quæstionem factam per quale illius,de quo prædicatur, & talis est differentia, nō autem genus aut species. Dices,quare differentia est huiusmodi. Dico, quia differentia habet munus accidentis,s.determinare aliquod extrinsecum: ita differentia extrinsece quodammodo genus contrahit, quia est extra naturam generis ei adueniens.

Dubium Dubitatur,quid est,vt ait,q̃ nomina secundarum substantiarum videantur hoc aliquid significare?Respō. aliqui, quia per ea aliquando de suppositis loquimur, dicentes; homo venit, animal currit. Sed non placet hoc,quia ex Arist. 1.Topi.c.6. habemus, quòd non solum per substantiā id fit,sed per accidentia: dicimus enim voca sedentem,musicus venit:dicendum ergo est, vt supra, videntur enim significare hoc aliquid figura appellationis, idest modo significandi ipsarum vocum,quæ absolutæ sunt: vt enim absoluta nomina primarum substantiarum significant,etiam & nomina secundarum.

Ad tertium. Ad tertium facile Resp. quòd aliquando contrarietas sumitur large, vt patet ex 10.Meta.c.6.& 7.pro quacunque oppositione,& diuersitate sub eodem genere, & sic differentiæ sunt contrariæ,& formæ,& priuationes:altero modo proprie contrarietas ꝑ ea,de qua superius locuti sumus, & sic in presenti differentia,sicut nec substantia,habent contrarium.

Ad quartum. Ad quartum Respon.Aristotelem non dixisse vnam numero substantiam esse susceptiuam omnium cōtrariorum,sed tantum contrariorū. Vnde dico, licet ignis non recipiat nigredinem,recipit tamē alia contraria, frigiditatem.s.& calorem:similiter ignis licèt non recipiat frigiditatem,recipit motus contrarios, sursum naturaliter, & violenter deorsum:idem dicendum de cœlis: non recipiunt ista contraria corruptibilia, tamen recipiunt motus cōtrarios,secundum partes,quibus modo ad ortum,modo ad occasum mouentur, modo delationes,modo accessiones habent,& alias passiones huiusmodi.

Dubium Sed posset esse dubium de sacratissimo altaris sacramento, vbi non est panis, sed corpus Christi: & hostia potest calefieri, & frigefieri, vbi calor & frigiditas non in corpore Christi, sed in quantitate, quæ erat panis, recipiuntur: ecce ergo quomodo quantitas, quæ est accidens, susceptibilis est contrariorum. Dico id non esse nisi substantiæ proprium: quòd si illa quantitas hoc habet, id est vt locum substantiæ tenet, quod fit maximo miraculo, & potentia Dei infinita: nos modo id, quod naturaliter est, consideramus: præsertim s̃m Aristote. qui nec id cognouit.

De quantitate. Cap. VI.

QVanti autem aliud quidem est discretum, aliud autem continuum:& aliud quidem ex habentib. positionem ad se inuicē in ipsis partibus constat: aliud autem ex non habentibus positionem. Est autem discretum quidem ut numerus,& oratio:continuum uero,ut linea, superficies, corpus: amplius autem præter hæc locus,& tempus. 1

Partium etenim numeri nullus est communis terminus, ad quem copulantur partes eius: ut quinque, si sunt denarij partes, ad nullum terminum communem copulātur quinque & quinque, sed semper discreta sunt: & tria & septem ad nullum communem terminum copulantur, neque omnino habeas in numero communem terminum partium accipere, sed semper discretæ sunt: quapropter numerus quidem discretorum est. Similiter autem & oratio: quod etenim quantum est oratio, manifestum est: mensuratur enim syllaba breui, & longa: dico autem cum uoce orationem factam: at nullum enim communem terminum particulæ eius copulantur: non enim est communis termi- 2

terminus, ad quem syllabæ copulentur: sed unaquæque diuisa est, ipsa secundum seipsam.

3 Linea uero continua est: est enim sumere communem terminum punctum, ad quem partes eius copulentur: & superficiei, lineam: plani namque partes ad aliquem communem terminum copulantur: similiter autem & in corpore habeas sumere communem terminum, lineam uel superficiem, ad quam corporis partes copulantur. Est autem talium & & tempus & locus: præsens enim tempus copulatur ad præteritum & ad futurum: rursus locus continuorum est; locum enim quendam partes corporis obtinent, quæ ad communem terminum copulantur: ergo & loci partes quæ obtinent singulas corporis partes, ad eundem communem terminum copulantur, ad quem & corporis partes. Quapropter continuus erit & locus: ad unum enim communem terminum eius partes copulantur.

4 Amplius autem, alia quidem constant ex partibus quæ in eis sunt, positionem habentibus ad se inuicem: alia autem ex non habentibus positionem, ut lineæ quidem partes positionem habent ad se inuicem, singulæ nanque earum sitę sunt alicubi: & habeas unde distincte sumas, & assignes ubi singulæ sitæ sint in plano, & ad quam partem reliquarum copulantur. Similiter autem & partes plani positionem habent aliquam: similiter nanque assignaretur unaquæque ubi iacet: & quæ copulantur ad se inuicem, sed & solidi partes similiter, & loci. In numero autem non poterit quisquam ostendere, quemadmodum partes eius positionem aliquam habent ad se inuicem, aut ubi iacent, aut quæ partes ad se inuicem connectuntur. Neque ex quæ temporis sunt, nihil enim permanent partes temporis: quod autem non est permanens, quomodo positionem aliquam habebit? Sed magis ordinem quendam dices habere: eo quòd aliud quidem prius sit temporis, aliud uero posterius. Sed & in numero similiter, eo quod prius numeratur unus quam duo, & duo quam tria, & sic habebunt aliquem ordinem: positionem uero non omnino accipies. Sed & oratio similiter, nulla enim remanet partium, sed dictum est simul, & non est hoc amplius assumere, quapropter non erit ulla positio partium eius: siquidem permanet. Igitur alia ex habentibus positionem partibus cōstant: alia ex non habentibus positionem.

Proprie autem quanta hæc dicuntur sola, quæ dicta sunt: alia uero omnia secundum accidens, ad hæc enim aspicientes & alia dicimus quanta, ut multum dicitur album, eo quòd superficies multa sit. & actio longa, eo quòd tempus multum sit, & motus multus. Neque enim horum singulum per se quantum dicitur: ut si quis assignet quanta actio est, tempore definiet annuam, uel sic aliquo modo assignans: & album quantum quid sit assignans, superficie definiet: 5

niet: quanta enim fuerit superficies, tantum album esse diceret, quare sola proprie secundum seipsa dicuntur quanta, quæ dicta sunt: aliorum uero nihil per se, sed si forte, per accidens.

Amplius, quanto nihil est contrarium. In definitis enim manifestum est quòd nihil est contrarium: ut bicubito uel tricubito, uel superficiei, uel alicui talium, nihil enim illis est contrarium. Nisi quis forte dicat multum pauco esse contrarium, uel magnum paruo. Horum autem nihil est quantum, sed magis eorum quæ sunt ad aliquid, nihil enim ipsum per seipsum magnũ uel paruum dicitur: sed eo quòd ad alterum refertur: ut mons quidem paruus dicitur, millium uero magnum: quòd hoc ijs quæ sunt sui generis maius sit, illud uero ijs quę sui sunt generis minus; ergo ad alterum est eorum relatio. Nam si per seipsum magnum uel paruum diceretur, nunquam mons quidem aliquando paruus, millium uero magnum diceretur. Rursus in uico quidem plures homines esse dicemus, Athenis uero paucos, cum sint illis multo plures: & in domo quidem multos, in theatro uero paucos, cum sint plures. Amplius, bicubitum quidem & tricubitum, & unumquodque talium quantum significat: magnum uero uel paruum non significat quantum, sed magis ad aliquid: quoniam ad alterum considerantur & magnum & paruũ; quare manifestũ est, quòd ipsa sunt eorum quæ ad aliquid.

Amplius, siue aliquis ponat quanta esse hæc siue non ponat, nihil est in illis contrarium: quod enim non potest sumi per seipsum, sed ad alteru m refertur, quomodo huic aliquid erit contrarium? Amplius autem, si sunt magnum & paruum contraria, continget idem simul contraria suscipere, & ea ipsa sibimet esse contraria: contingit enim simul idem paruum esse & magnum, est enim ad hoc quidem par uum, ad aliud uero id ipsum magnum. quare idem & paruum & ma gnum eodem tempore esse contingit: quare simul contraria suscipere. Sed nihil est, quod uideatur simul contraria suscipere posse, ut in substantia quidem: susceptibilis enim contrariorum esse uidetur: sed nullus simul sanus est & æger, neque album & nigrum est simul: nihilque aliud simul contraria suscipiet, Et eadem sibi ipsis contingit esse contraria, nam si est magnum paruo contrarium: ipsum autem idem simul est magnum & paruum: ipsum sibi erit contrarium: sed impossibile est aliquid sibi ipsi esse contrarium: non est igitur magnum paruo contrarium, neque multum pauco. Quare nisi & eorum quæ ad aliquid hæc quid dicat, sed quanti, nihil contrarium habebunt,

Maxime autem circa locum esse uidetur contrarietas quanti, sursum enim ei quod est deorsum contrarium ponunt: locum qui in medio est deorsum dicentes, eo quòd plurima distantia est medij ad mundi terminos. Videntur autem & aliorum cõtrariorum ab his afferre defi-

definitionem : quæ enim plurimum à se inuicem distāt, eorum quæ sunt sub eodem genere, contraria esse definiunt.

9 Non uidetur autem quantum suscipere magis & minus : ut bicubitum. neque enim alterum altero magis bicubitum : neque in numero : ut tria quam quinque nihil magis quinque aut tria dicuntur, neque quinque quam tria, nec tempus alterum altero magis tempus dicitur, nec in nullo eorum, quæ dicta sunt omnino, magis & minus dicitur. Quare quantum non suscipit magis & minus. Proprium autem maxime quanti est, quòd æquale & inæquale dicitur, unumquodq; enim eorum quæ dicta sunt quantorum, æquale & inæquale dicitur : ut corpus, æquale & inæquale dicitur, & numerus & tempus, æquale & inæquale dicitur, similiter autem & in alijs, quæ dicta sunt, unumquodque æquale & inæquale dicitur. In cęteris uerò quęcūq; quāta nō sunt, non prorsus uidebitur æquale & inæquale dici, ut dispositio æqualis & inæqualis non omnino dicitur, sed magis similis & dissimilis, & album æquale & inæquale non omnino dicitur sed simile uel dissimile. Quare quanti maxime sit proprium, & æquale & inæquale dici.

Cur post substantiam de quantitate prius egerit quàm de qualitate.

POsset quis nō immerito dubitare, cur post substantiam statim de quantitate, postposita qualitate, disseruit: cum Architas, qui primus fertur prædicamentorum author, statim post substantiam qualitatem fuerit aggressus, vt refert Simplicius. Immo videtur ratio illi fauere : primo, quia substantiæ incorporeæ, quæ præcipuæ substantiæ sunt, per qualitates potius, quam per quantitatem innotescant. Secundo, quia cum duplex sit in composito substantia, materia nempe, & forma, nobilior multo est forma, vt docet Aristo. in Physic. c. 1. at forma est causa qualitatis, sicut quantitas à materia habet ortum, ergo vt dignior præponenda erat qualitas. Tertio, quia qualitas magis videtur conuenire cum spiritualibus quàm quātitas, cum qualitas secundum se sit indiuisibilis nō enim diuiditur per se qualitas, nisi per accidens ad subiecti diuisionem.

Aristoteles vèro his non obstantibus, ò ptimis rationibus quātitatem reliquis omnibus anteposuit : cuius multiplex potest assignari causa. Primo cum Ammonio, quia in prædicamento substantiæ in duabus proprietatibus parem fecerat quantitatem substantiæ, fuit ergo æquum, vt ipsius cognitionem non differret. Secundo, quia, inquit, diuiserat substantiam in primam, & secundam : at primum, & secundū ad numerum spectant, qui quantitas est: sed hæc non est admodum valida ratio. Tertia ipsius est, quia prior est materia, q̄ forma : at quantitas sequitur materiam, qualitas vero formam, ergo prior est quantitas, Boet. huius adducit etiam alias tres causas. Primo nam rem immediatius sequitur quantitas : statim enim quòd res est, vna extat vnum ad quantitatem refertur. Præterea secundo. Supposito Aristo. solam substantiam compositam in prædicamento collocasse, ita vt secundum ipsum, vt quidam volunt, corpus esset generalissimū genus, tūc sic ait Boetius. Prima passio, & proprietas, quæ à substantia composita, scilicet corpore fluit, ut corpus est, est quantitas, hæc ergo anteponenda fuit. Architas autem supponebat res incorporeas esse in prædicamento : & sic superiores rōnes procedebant: id vero Arist. non recipit : tamen hæc ratio non conuincit simpliciter, nisi secundum illorum opinionem : nam vt antea diximus, etiam secundum Aristo. sententiam, incorporeæ substantiæ sunt in prædicamento. Tertio, inquit Boet. quia magnam habet quantitas cum substantia similitudinem, cum

nec

nec habeat contrarium, nec recipiat magis, immo adde tu, quòd est aliquo modo receptiua contrariorum, cum per ipsam, vt per medium quoddam reliqua accidentia substantiæ inhæreant: non enim esset corpus album, nigrum, calidum, moueretur, & reliqua, nisi haberet quantitatem. Simplicius addit aliam rationem, scilicet, quia est adeo quantitas substantiæ coniuncta, vt mutatione facta in quantitate, fiat etiam mutatio in substantia, nō enim augmentatio fit, nisi addita aliqua de nouo substantia.

1 Quanti autem aliud est discretum &c.

Caput hoc duas partes cōtinet: in priori sunt tres diuisiones quantitatis: in posteriori, tres ipsius proprietates: prima diuisio virtualiter continetur in principio, formaliter vero in medio capitis. Duplex est quantum, per se, & per accidens: quantum per accidens vocatur id, quod quantitatē participat, quantum per se est ipsamet quantitas. Secūda diuisio. Quanti per se, alterum est continuum, alterū discretum: quanti continui quinq; sunt species, linea, superficies, corpus, tempus, locus: linea vocatur longitudo sola corporis, prætermissa latitudine, & profunditate, cuius lineæ extrema dicuntur puncta: superficies est latitudo extrema alicuius corporis: corpus vero dicitur profunditas ipsius substantię: horū cognitio patet ex Geometria; discreta vero quantitas numerus, & oratio sunt.

2 Partium etenim numeri nullus est communis terminus. &c.

Hic Arist. probat numerū & orationē, ad discreti genus pertinere, probatque de numero, ꝙ sit discreta quātitas: possumus autem ex istis probationibus sumere horum definitiones. Continua quātitas est, cuius partes vnico cōi termino copulantur, vocat autem terminum partium communem, id, quod sic vnam partem terminat, quod illud vnū, & idem alteram partem terminet: vnde neutrius partis est ꝓprius terminus, verbi gratia duæ medietates lineæ continuantur vnico puncto medio, quod pūctum & vnius, & alterius partis extremum est: per hoc patet, quid sit, nō habere partes copulatas termino cōi.

Hoc supposito, probat de numero esse quantitatem discretā. Partes numeri non coniungūtur aliquo cōi termino, ergo numerus est de genere discretorū. Patet antecedens, nam quinq;, & quinq;, quæ sunt partes denarij, nullo cōi cōtinuātur: cum omnes vnitates separatæ sint inter se.

Probat secūdo de oratione, & explicat se non loqui de quacunque oratione; nam ea, quæ in mente est, non est quātitas: sed de ea solum, quæ est in voce loquitur: probatq; duo, & ꝙ sit quantitas, & ꝙ sit discreta: primo quòd sit quantitas: quod nō probauit de numero, quia id erat per se notum, in oratione autem id obscurum est: probat autem sic: Orationi insunt passiones quantitatis, scilicet quòd sit longa, & ꝙ sit breuis, ergo etiam inest ratio quātitatis. Probat secundo, ꝙ sit discreta: partes enim eius scilicet syllabæ, sicut vnitates in numero nullo communi termino copulantur.

Linea vero continuum est, est. n. sumere &c. 3

Probat modo de quantitatibus continuis, non autem probat, ꝙ quantitates sint, quia id patet, sed quòd continuæ sint. Primò de linea, partes enim lineæ communi termino copulantur, scilicet pūcto: partes etiam superficiei linea, sicut partes corporis superficie iungitur. Similiter de tempore, præteritum enim & futurum, quæ partes sunt temporis, præsenti copulātur. De loco probat sic locati partes copulantur aliquo termino, ergo etiam ipsius loci partes: singulæ enim loci partes correspondent locati partibus: vt ergo est pars in locato, seu terminus continuans eius partes: ita correspondet terminus in loco coniungens partes loci: vocat autem Aristoteles terminum loci, & locati eundem, non quòd idem sit numero, sed proportione, idest per correspondentiam: vt sicut pars loci correspondet parti locati, ita similiter terminus communis partium loci correspondet & opponitur termino communi partium locati.

Amplius autem alia quatuor constant ex partibus. &c. 4

Hic ponitur alia diuisio quantitatis: quædam constat ex partibus habentibus positionem,

tionem, quædam ex partibus non habentibus positionem. Pro cuius declaratione aduerte, ꝙ positio est habitudo corporis ad locum, in quo est: secundum quam dicitur esse in loco, quod est habere positionem: non enim aliud est habere positioné, ꝗ in loco esse: habere auté partes positioné habentes, est habere partes in loco: nó autem sic sumitur in præsenti, vt existimauit Ammonius, affirmans numerum habere partes positionem habentes, quia partes numeri, quæ corporum vnitates sunt, in loco sint: at sine dubio non bene considerauit, cum Aristoteles expresse asserat numerum carere partibus positionem habentibus.

Nota. Propterea notandum est, aliud esse habere partes positionem habétes, aliud habere partes positionem habentes inter se: illud enim est, vt dixi, habere partes loco inexistentes, & de hoc nihil modo curat Aristoteles: at habere partes positionem inter se habétes, est tales habere partes, vt vna sit velut alterius locus, & vna sit in altera, quomodo dicimus digitus est in manu, & manus in brachio: & non solũ hoc, sed ꝙ possumus designare hanc in ista, & istã in illa, & ꝙ hæc est ante, illa retro, ista sursum, & hæc deorsum: huius positionis hic meminit Aristoteles, à qua longe distant partes numeri, vt dicemus.

Nota. Vt autem partes quantitatis alicuius, hanc habeant positionem, tria sunt necessaria. Primo, ꝙ sint in aliquo continuo, idest in subiecto: & hoc vocat alicubi esse, non ꝙ sit in loco, vt credidit Porphyrius in suis interrogationibus: nam eo modo locus non haberet positionem, cum locus non sit in loco: sed ꝙ illæ partes sint in subiecto aliquo, vt dicit Alber. tract. 8. c. 6. Et secundo ꝙ sit continuum tale subiectum. Tertio ꝙ partes sint permanentes. Tria ergo partes hæ debét habere, existentiam in subiecto, continuationem, & permanentiam.

Nota. Defectu continuationis, numerus caret partibus habentibus positionem, non. n. dices, hæc pars numeri est ante, ista retro, hæc vnitas est in illa: defectu permanétię, tempus non habet partes huiusmodi: defectu vtriusque oratio, quæ est discreta, & successiua.

Sunt ergo quatuor quãtitates positionem habentes, linea, superficies, corpus, locus: tres, non habentes: tempus, numerus, & oratio: dicit tamen Aristoteles in his tribus inueniri quidem ordinem, secundũ quem vna pars præcedit alteram: præcedit enim tempus tempus, & numerus numerum, & syllaba syllabam: sed nulla est partium positio.

Proprie autem quanta dicuntur quæ dicta sunt. &c. 5

Hæc est illa diuisio, quam Aristoteles superius insinuauit, quantum quoddam per se, quoddam per accidens: per se quantum sunt ipsæ species quantitatis annumeratæ: quantum per accidens est id, quod non quantum à se est, sed quia quantitaté participat, vt actio, quæ dicitur longa, à té pore, quo sit, & motus longus, à loco. Hæc sunt quanta per accidens. Sed dubitare posset aliquis, quare hæc sit diuisio quãti, cũ in nullo prædicamento alio similis fiat diuisio: hoc posterius in disputatione elucidabimus.

Quanto nihil est contrarium, &c. 6

Posterior capitis pars est ista, in qua tria accidentia quantitatis explicantur: primum est, Quantitas non habet contrarium, cuius meminerat etiam in prædicamento substantiæ: sed modo obijcit idé, quod illic obiecit: magnum enim & paruum, multa & pauca ad quantitatem spectant: tamen vnum alteri contrarium videtur.

Ad hoc respondet Aristot. dupliciter. Primo, illa non esse de genere quãtitatis, sed alterius prædicaméti, quod dicitur ad aliud: probat hoc dupliciter. Primo. Omne quantum, in se ipso, quantum est: at magnum & paruum, multa, & pauca non in se, sed ad aliud dicuntur, ergo nó sunt quãtitates: maiorem non exprimit, sed minorem cum conclusione: minorem explicat exemplo, & probat. Primo, nam milium non dicitur magnum, nisi comparatũ ad alia grana eiusdem speciei: & mons dr̃ paruus relatus ad alios montes maiores. idé de multis, & paucis dicit. probat autem minorem: si enim magnum & paruum absolute dicerentur, & non relatione ad aliud, nunquam montem paruum, nec milium magnum dicere contingeret.

Secunda

Secunda ratio est sumpta à significatione vocabuli, vt dicit Simplicius, magnum enim, paruum, & reliqua similia non quantitatem, sed excessum potius quantitatis ad aliud significant, ergo ea nō sunt quātitates: loquitur autem de magno, & paruo, quæ ad quantitatem continuam spectare videntur: de multis vero & paucis, quę ad discretam.

7 Siue aliquis ponat quantitatem esse hæc &c.

Posterior responsio est. Quamuis admitteretur illas esse quantitates nullo tamen modo admittendum est, cōtraria esse. hoc probat triplici ratione: Prima, nā contraria sunt naturæ absolutæ, & per se, at magnum, & paruum, & reliqua huius mundi non sunt ad se, sed ad aliud: ergo non sunt contraria. Secunda, contraria nō sunt simul: hoc enim repugnat, substantia enim est quidem contrariorū susceptiua, sed non simul: non enim quis simul est sanus & æger; at ista simul sunt, idem .n. est magnum, & paruum: ergo non sunt contraria. Loquitur autem hic de contrarietate proprie dicta, vt superius diximus. Tertia si magnum, & paruum contraria dicerentur, vnum, & idem sibi ipsi contrarium esset, cum sit idem magnum, & paruum: at id omnino impossibile est, ergo contraria proprie non sunt.

8 Maxime autem circa locum videtur esse contrarietas &c.

Obijcit secundo Arist. adhuc circa idē. Locus est vna ex speciebus quantitatis & contrarium habet, omnes enim locum loco contrarium ponunt, scilicet locum deorsum, qui est in medio, idest centro mundi, contrariari loco sursum, qui est in cœli concauo: ista enim loca maxima distāt, immo in definitione contrariorum dicitur contraria maxime distare, & talis distantia est per proportionem dicta, à distantia locorum, ergo loca sunt contraria. Ad hoc nihil respondet, non q. approbet, loco esse contrarium: non enim dicit, locus habet, sed videtur habere, vt notat Simplicius, sed forsan quia non erat locus iste istud elucidandi, cum quid locus sit, non esset competitum.

Possumus tamen respondere. Dupliciter aliqua quantitas consideratur, vt dicit Simpl. Primo, vt quædam quantitas est, & in ratione quantitatis. Altero modo, vt admissa, & coniūcta est cum qualitate, vel alia ratione alterius generis: verbi gratia, linea vt linea est, aut curua, aut recta est: hę enim sunt qualitates, s. rectitudo, & curuitas. Similiter superficies, vt superficies est, vel vt aspera, vel vt lenis est, q̄ qualitates sunt. Similiter tempus, vt tempus est, vel vt importat lumen, aut tenebras: secūdum quæ dicuntur dies & nox, tunc respōdetur, quantitati in ratione quantitatis nihil est contrarium: at ratione qualitatis adiunctæ contrarium habet, vt in exemplis patet.

Per hoc similiter respondetur de loco: locus enim potest considerari in ratione quantitatis, & tunc non est aliud, quàm superficies continens aliquod corpus, cui nullum est contrarium, altero modo, vt dicit certum situm, & certam distantiam à centro, & partibus mūdi, & sic dicitur vbi, quod est aliud prædicamentum, & tūc patitur contrarium, vt probat argumentum, non tamen vt ad quantitatem spectat.

Non videtur autem quantitas suscipere magis &c. 9

Constituitur secunda proprietas quantitatis, quæ est, non suscipere magis, vel minus: hæc enim maxime coniuncta sunt, habere contrarium, & suscipere magis, vel minus, ita vt quæ contraria non habeant, magis, vel minus non suscipiant, cum intensio, vel remissio ex contrariorum mistione proueniat. Tertia proprietas est, quantitas dicitur æqualis, vel inæqualis: hæc est autem omnino propria quantitatis, vt quoties aliquid æquale, vel inæquale sentiamus, illic quantitatem esse iudicemus, dummodo hæc sumantur proprie: nam aliquando vna albedo alteri æqualis dicitur, vel inæqualis; & vnus calor alteri, sed id abusiue & improprie: albedines .n. colores, vel qualitates, non æquales, vel inæquales, sed similes, vel dissimiles dicendę sunt: illud enim maxime quantitati est proprium. Hæc de quantitate circa Aristotelis verborum interpretationem.

QVÆ-

QVÆSTIO I.

An quantitas sit genus ad continuam & discretam, & qua ratione.

QVamuis omnia fere; quæ in hoc capite peti possunt & petuntur, præter eam cognitionem; quam facilé, & communem Arist. in præsenti tradidit, Physica & Metaphysi. sunt, nec intellectu facilia: eorum tamen cognitio maxime est vtilis, cũ plurimum Logicæ intentiones rerum ipsarum cognitione innotescant: propterea non mirum videri debet, si pro veritate Logicæ explicanda, aliquid misceamus de rerum speculatione.

Est igitur prima difficultas circa diuisionem primam capitis, An diuisum, s. quantitas, sit genus, vel potius analogum quoddam. Simplicius existimat, quantitatem esse quoddam genus, quod potest diuidi, & per continuum & per discretum, tanquam per differentiàs adæquate diuidentes, & similiter potest iterũ diuidi per habere partes positionem habentes, & non positionem habentes, tanquam per alias duas differẽtias etiam adæquatas, sed sub alia ratione est vna diuisio, sub alia vero altera: sicut qui animal primo per rationale, & irrationale diuideret & iterũ, inquit idem animal per mortale & immortale se caret. Ista opinio Simpl. quantum ad priorẽ partẽ, s. priorem diuisionem, esse generis per differentias, est Alber. tract. de quantitate. c. 1. & est communis sententia: quantum vero ad posteriorem, est contra communem, communiter enim tenetur, illam diuisionem quantitatis in habentẽ positionem, & non habentem, esse subiecti in accidentia: sicut animalium, aliud album, aliud nigrum, aliud medio modo se habens.

Argumẽta in cõtrarium, Primum argum. At circa priorem diuisionem non modica difficultas est, quo modo quantitas sit genus ad continuam, & discretam, sunt enim valida argumenta in cõtrarium. Primum, Nullum genus, denominatiue prædicatur de sua specie, vt docet Aristot. 4. Topi. c. 1. & ratio est manifesta, cũ genus secundum nomen, & rationem prædicetur: quod non faciunt ea, quæ denominatiue prædicantur: at quantitas de suis speciebus prædicatur denominatiue, cum in concreto etiam prædicetur: dicitur enim linea est quantitas & quanta: longitudo est longa: numerus est quantitas, & quantus; ergo non est genus, vel si est restat dubium, quare tales prædicationes non fiũt in alijs generibus: non. n. dicimus, albedo est alba, calor est qualitas, & qualis.

Secundũ argum. Secundo. Vnius generis vna species nõ fit ex altera: at numerus fit ex continuo, cũ ex diuisione cõtinui fiat, & resultet numerus, vt docet Aristot. 3. Physi. *Tertium argum.* Tertio. Species vna non prædicatur denominatiue de alia specie eiusdem generis, at numerus de linea prędicatur denominatiue, ergo nõ sunt species, & per cõsequens, quantitas nõ est genus: minor probatur, dicimus. n. linea est numerata. *Quartũ argum.* Quarto. Cõtinua & discreta quantitas nõ conueniunt in vnica rõne cõi, ergo nõ habent aliquod idem genus. Probatur antecedens, q̃a talis ratio, vel est, ꝙ vtraque sit diuisibilis, vel ꝙ vtraque sit mensura: non prior, q̃a diuisibilitas prius inest continuo, vt diximus: non posterior, quia ratio mensuræ prius inest discreto, cum nõ mensuremus nisi per vnitatem, eam multiplicãdo, & faciendo numerum, ergo non est vna ratio vtrique communis & generica.

Prima opin. Propter hæc inter asserentes quantitatem esse genus non cõuenit. Alber. enim tract. de quantitate. c. 1. existimat hic considerari quantitatem, vt est mensura quędam substantiæ, non autem vt est ratio diuisibilitatis, quod etiam sequitur Caieta. & S. Tho. opusculo 48. c. 2. & fere est communis sententia: quorum ratio est, quia Arist. distinguit species quãtitatis, vt sunt mensuræ substantiæ; nam quantum ad diuisibilitatem non differrent locus, & superficies, cum locus sit superficies vltima corporis continentis. Patet autem eandẽ esse diuisionem loci, & superficiei, tamen in ratione mensuræ differunt: nam locus est mensura extrinseca locati, cum ipsi nõ inhæreat: superficies autem est mensura intrinseca; scilicet inhærens corpori, cuius est mensura.

Secunda opin. At vero Burle. & alij asserunt, hic considerari quantitatem, vt est diuisibilitatis ratio, & sub hac ratione est genus quoddam ad continuam, & discretam: cuius ratio est, nam in ratione mensuræ est pure analogum, cum mensura primo com-

petat

petat vnitati, & numero, & non continuo nisi in ratione vnitatis, scilicet quatenus assumimus aliquam quãtitatem continuã ĩ ratione vnitatis, vt ea metiamur alia omnia: vt docet Arist. 10. Metap. c. 2. Hoc autem argumentum maxime molestum est authoribus oppositæ factionis, à quo subducere se nequeunt: non minus tamen illorum argumentum est his difficile, ita vt rei veritas non satis apud hos, vel illos innotescat. Dabimus operam, Deo fauente, vt breuiter, & clare rẽ istam aperiamus, & dilucidemus id, quod deceptionis cã pốt esse manifestantes sequentib. fundamẽtis.

Primum fundam. Primum fundamentum. Quantitas dupliciter accipitur. Vno modo pro quantitate corporum, secundum quam ipsa corpora extensa sunt, vel numerari possunt: & hæc dicitur quantitas molis, quæ in rebus spiritualibus non inuenitur, & de hac sermo est in præsenti loco. Altero modo accipitur quantitas pro certo gradu virtutis, & essentiæ, quem vnumquodque participat, secũdum quam dicimus, magnus est dominus & infinitus, non quidem corporis quãtitate, sed in essentia & virtute: dicimus ẽt creatura est finita: & talis quantitas reperiẽ ẽt in spiritualib. de qua nõ loquimur modo, & hæc diciẽ quãtitas virtutis.

Hinc fit, ꝙ etiam æquale & inæquale dupliciter accipiuntur, & vt à quantitate primo modo sumuntur, & sic res spiritales non dicuntur æquales, vel inæquales: & vt à quantitate secundo modo sumuntur: & sic omnia, quæ sunt, adinuicẽ æqualia, vel inæqualia dici possunt: dicimus.n. filius est æqualis patri secundum diuinitatem: nullus angelus æqualis est Deo, & hæc dixit Arist. in fine capitis, dum docuit non multum æqualitatis, vel inæqualitatis reperiri in alijs.

Quod dicimus de quantitate cõtinua, dicendum etiam est de discreta: numerus enim duplex est, & qui reperitur in spiritualibus etiam, secundum quem dicimus, tres sunt pſonæ, & vnus Deus: Millia millium angelorum ministrant ei. Dicimus etiam tria puncta, tres albedines, & talis numerus vocatur transcendẽtalis, de quo in præsenti non fit sermo. Alter est numerus, qui solum in rebus corporeis inuenitur, & iste prædicamentalis est, de quo hic agimus. Patet igitur sermonem in præsenti fieri de quantitate continua, & discreta vt in rebus, & substantijs corporeis est.

Hæc autem quantitas ab Aristotele 5. Meta. c. 13. sic definitur in concreto. Quãtum est, quod est diuisibile in ea, quæ insunt, quorum vtrunque, aut vnumquodque; vnum quid aptum est esse: id est, quantum est subiectum aliquod habens partes quarum singulæ per se esse possunt, & rationẽ quanti sortiri: verbi gratia, lignum diuidi potest in partes, quæ singulæ continuæ sunt, & per se esse possunt, similiter numerus in vnitates, quæ singulę per se esse possunt, diuiditur: vnde patet longe alias esse partes à quantitate prouenientes, ab alijs omnibus: partes.n. potẽtiales non sunt alicuius subiecti, sed alicuius superioris prædicati partes, similiter differẽtia. Accidentia vero & potentiæ sunt quidem subiecti vnius, aliquando partes, sed singula per se esse non possunt, nec sunt vnum subiectũ: nec similiter materia & forma: at partes quantitatis sic alicuius subiecti, & vnius rei sunt, vt singulæ per se vnum quid faciant: & hoc valde nota.

Sit secundum fundamentum. Quantitas multa tribuit subiecto suo. Primo.n. *Secundũ fundam.* ante omnia, dat partes tales, quales dixi in primo fundamento, quod est dicere, ratio qua subiectum tales partes habet, est q̃titas: si partes fuerint extensionis, est quantitas continua: si numerationis, discreta: & hęc est prima ratio quantitatis, esse formalem rationem partium illarum.

Ab hac quantitatis natura fluunt quædam passiones propriæ. Prima, esse diuisibile: ex eo enim ꝙ aliquis partes habet, diuisibile esse consequitur. Similiter sequitur, secunda esse finitum, vel infinitũ. Tertia esse æquale, vel inæquale alteri. Quarta esse mẽsurabile. Omnes hæ quatuor rationes sunt propriæ passiones fluentes ex illa natura prima quantitatis: & subiecta recipiunt omnia ista quinque à quantitate: quarum passionum natura, numerus, & ordo, sufficienter in Metaphysica traduntur, Deo adiuuante.

Interim tamen aduerte vnum diligenter, Quòd quantitas omnia ista quinq; tribuit suo subiecto formaliter, idest, est forma quędam, qua subiectum habet partes, & est diuisibile, est finitum, æquale, & mẽsurabile: vt enim ab albedine corpus for-

maliter est album, & visibile disgregatiuß visus:ita corpus à quantitate est quantum, idest partes habet,finitum & mensurabile est: & hoc significant illa verba, quantitas est ratio partium, est ratio diuisibilitatis, est ratio mensuræ.

Tertium fundam. Ex his sit tertium fundamẽtum, à quo fere natura & intelligentia nõ solum quãtitatis, sed aliorũ multorũ pendet. Aliud est id,quo mensuramus, aliud quod mẽsuramus: aliud id ratione cuius aliquid mensuratur,vel mensurari potest. In primis vt à noto incipiamus, id, quod mensuramus est corpus, vel res corporea; tam cõtinua, quàm discreta: id vero ratione cuius illa mensurantur, vel mensurabilia sunt, est quantitas: volo dicere, forma, à qua corpus habet,quòd mensuretur, est quãtitas, nisi enim quantitatem haberet,mensurari non posset, quod superius dicebamus, est ratio mensuræ formalis: id autẽ,quo mensuramus,est quoddam quantum, quo vtimur, vt indiuisibili quodam ad mensurandas alias quantitates, vt vtimur vlna, vtimur modio; tanquàm vno quodam, per cuius multiplicationem alia quanta mensuramus:vnde ista proprie dicẽda est mensura: illa vero qua subiectum est mensurabile, non mensura, sed mensurabilitas est quædam, seu dicatur mensura passiua, & formalis, & altera mensura actiua & instrumentalis.

Vtrunque quidem quantitas subiecto communicat formaliter: est enim ratio, qua corpus, vel subiectũ est mensura mensurans, & qua mensurabile etiam est, sed magno discrimine: nam non omnis quantitas est mensura mensurans, non.n.mensuramus nisi quadam parte quantitatis determinate eam multiplicantes: at omnis quantitas est ratio mensurabilitatis. Prætere a esse mensuram mensurantem magis competit vnitati, quæ est principium numeri, vt argumentum superius probabat: at mensurabilitatis ratio omnibus quantitatibus ex æquo inest.

Quartũ fundam. Sit quartum fundamẽtum. Ista omnia, quæ diximus per prius ipsi quantitati insunt, ipsa enim est partes habens per se, vt patet in lineis, superficiebus per se consideratis; & in tempore, cuius partes sunt aliæ à partib. subiecti. Similiter ipsa quãtitas est diuisibilis, mensurabilis secũdum se, vt patet in sanctissimo sacramento altaris. Secundario vero hoc tribuit subiecto, & substantiæ:nam diuisibilitatem,& mensurabilitatem,& reliqua,substantia à quãtitate habet. Tertio ꝙ maxime notorium est,quantitas hæc tribuit alijs accidentib. nam accidentia habent partes, diuisibilitatem & cætera à quantitate, vt patet in albedine, quæ tanta est, quanta superficies, cui inest, quod nullum accidens habet. Quantitas igitur primo illa habet in se. Secundo substantiæ communicat, Tertio alijs accidentibus.

Hinc est,quòd de se ipsa suscipit prędicationem abstracti & concreti, dicendo linea est quanta,& quantitas: quod non fit in alijs accidentibus. Similiter distinguitur duplex quantum,per se,per accidens: per se est ipsa quantitas, per accidens sunt accidentia illa, quæ quantitatem participant, quæ distinctio in alijs accidentibus non fit. Sequitur etiam optime Arist.tractasse quantum in concreto,vt legitur grçce: quanti aliud continuum &c. vt intelligamus eandem esse in hoc peculiari prædicamẽto prædicationem abstracti & concreti. Hæc sunt ex quib. non mediocris q̃titatis cognitio haberi potest,& quod non passim inueniuntur: cætera Metaphysico relinquantur. Respõ.ergo ad quæstionem sequentibus conclusionibus.

Prima conclusio. Quãtitas,vt est ratio partium,est quoddam genus, cuius differentiæ sunt,continuum & discretũ: quantitas enim continua est magnitudo, discreta vero multitudo, quæ sunt duo genera eius subalterna,varias sub se species includentia. Hæc conclusio hoc vnico argumẽto patet, Quantitas secundum talem rationem prædicatur in quid de plurib. suis speciebus,ergo est genus:consequentia est certa,& antecedens manifestum. *1. Concl.*

Secunda cõclusio. Habere positionem, vel non habere quantitatis differentię nõ sunt,vt existimat Simp. sed passiones. Probatur vnico argumento. Si essent differentiæ,non posset quantitas continua abstrahi à positione:at per intellectum superficies sine vlla positione consideratã cũ intelligatur abstracta à loco ,& subiecto. ergo illa positio nõ est quantitatis differẽtia,cũ species absque sua componente differentia intelligi nequeat. Hic autem aduerte, *2. Concl.*

quòd

quòd non est idem, quãtitatem continuã esse, & positionem habere, cum quantitas aliqua continua non eam habeat, scilicet tempus: nec similiter esse discretum, & nõ habere positionem, cum etiam continua aliqua non habeat. Vnde sic ista se habẽt, scilicet continuum & habens positionem, quòd omne habens positionem est continuum, non tamen omne cõtinuum habet positionem: at discretum, & non habens positionem sic se habent, quòd omne discretum est non habens positionem: at non omne non habens positionem est discretum.

3. Concl. Tertia conclusio. Quantitas ista quę ratio partium est, consideratur in præsenti, vt sub tali ratione est genus generalissimũ omnes has species continens. Ista conclusio iudicio meo est manifesta ex ipso contextu Aristotelis, in quo continuum, & discretum, sub quibus sunt omnes species quantitatis, non aliter definiuntur, quam per ipsas partes, quæ copulantur, vel non copulantur termino communi. Præterea quia logicus considerat intentiones secundas, quæ in primis fundantur: at ratio generis quantitatis non fundatur in mensuræ ratione, quia hæc est passio, non natura generica: ratio autem, qua genus est, est quãtitas. vt ratio partiũ est. Præterea, quia tota ratio & argumẽtum illorum inualidum est: dicunt enim aliter non posse distingui species quãtitatis, quàm in ratione mensuræ: hoc autem inualidum est, sic enim optime distingui possunt, & distinguuntur. Linea est ratio partium secũdum longitudinem in continuo: superficies ratio partium secũdum latitudinem: corpus ratio partium secundum profundi tatem: tempus ratio partium successiuarum in continuo: locus est ratio partium continentium aliquid: numerus ratio partium discretarum: oratio ratio partium discretarum cum successione: & hæc valde obserua.

Ad 1. Respondetur igitur per hæc ad argumenta quatuor supra posita, quibus probabatur, quantitatem non esse genus. Ad primum respõdent Burleus & Scotus, q. 17. Linea, superficies, & quælibet alia quantitatis species, dupliciter potest cõsiderari. Vno modo, vt est in subiecto, & simul cum subiecto sumitur, & tunc prædicatur genus de illis denominatiue, qa cũ subiecto sumuntur. Altero modo considerantur in abstracto absque subiecto: & sic species quantitatis sunt, & sic falsum esset dicere, linea est quanta, ista responsio non placet, quia linea nõ dicit subiectum magis quàm albedo. vt ergo de albedine nunquam dicitur, quòd est qualis, ita nec de linea dicetur illa ratione. Pręterea, qa subiectum non per lineam, sed per lineatum explicatur. Propterea aliter dicendũ est, nempe, illam prædicationem concreti de abstracto non esse denominatiuam, sed essentialem in re, licet modus quidam denominatiuus sit id quod fit propter peculiarem rationem, quæ in quantitate reperitur, vt explicui in quarto fundamento.

Ad 2. Ad secundum respon. quòd ex vna specie in communi altera non fit: nulla enim species in sua ratione, & natura admittit aliam speciem sibi coæqualem: tamen ex indiuiduo vnius speciei non pugnat, vt materialiter fiat indiuiduum alterius speciei: vt enim ex aqua fit ignis, aqua tamen non manente, ita ex continuo fit discretũ, continuo tamen nõ manente: nec hoc est inconueniens vllum.

Ad tertium respon. quòd linea non dicitur numerata à numero denominatiue, quia numerus in ea fit: sed dicitur numerata ab actu intellectus, per quem numeramus: numerare enim opus est rationis & intellectus.

Ad quartum est maxime notanda solutio: negatur enim maior: ratio enim generica, in qua omnis quantitas conuenit, est habere partes eiusdem rationis, vt supra diximus: negatur etiam minor: immo ratio diuisibilitatis vniuoce competit continuo & discreto, non autem vni per prius, alteri per posterius. Verum est, quòd ex diuisione continui aliquando resultat, & fit numerus, tamen non semper: nec ex natura numeri est, fieri ex continuo, constituto autem numero, & continuo, vnumquodque per se diuisibile est, & non vnum per alterũ. Ad illud de mensura, fuit magna sine dubio in hoc apud scriptores ambiguitas: nam ratio mensuræ, scilicet mensurantis, per prius discreto conuenit, vti diximus & sic est ratio analoga: at ratio mensuræ passiuæ, idest qua subiectum mensurabile est, vniuoca

est omni quantitati: & hæc sufficiant. Sat scio me aliqua ex parte breuem in verbis, & obscurum in his fuisse: tamen mediocriter auditori versato, & diligenti manifesta ista erunt, cuius rationē semper in his habeo, præsertim quia viua voce ista exponēda à magistro sunt.

QVÆSTIO II.

Circa reliqua quæ in hoc capite continentur, an rectè dicta sint ab Aristotele.

QVia multa sunt in hoc capite, quę intelligentia, & examine aliquo indigent, particularius à nobis tractanda sunt, & disputatione elucidanda.

Argumēta in cōtrarium, Primum argum. Est igitur primum argumentum contra ordinem procedendi Aristotelis & ipsius modum. Vnumquodque vniuocum prius per definitionē, quam per diuisionem notificandum est: sed quantitas est genus vniuocum, ergo à difinitione oportebat exordiri, non à diuisione, vt facit Aristoteles.

Secundū argum. Secundo Aristoteles in diuisione præposuit cōtinuum discreto, ergo male postea in tractatu discretū pposuit cōtinuo.

Tertium argum. Tertio. Nihil in vno prædicamēto collocatum constitui debet in altero: sed corpus est in prędicamento substantiæ: ergo nullo mō corpus potest esse species substantiæ, & quantitatis.

Quartū argum. Quarto. Videtur doctrina ista non cōsonare doctrinę eiusdem Arist. 5. Meta. c. 13. ibi enim inter quantitates non numerat locum, nec orationem: & inter quātitates per accidens ponit tempus & motum: at hic & locum, & orationem: & tempus inter quantitates per se cōstituit, motus autem non meminit.

Quintū argum. Quinto. Videtur, quòd nullo mō oratio quantitas sit: nam uel accipitur pro oratione uocali, mentali, uel scripta: sed oratio scripta est potius substantia materialiter, formaliter vero, scilicet ut significatiua est, est relatio, vel qualitas; mentalis autem, quæ in intellectu est, est qualitas, cum in intellectu non sit quantitas: vocalis autem si materialiter sumatur, est aer verberatus, qui substantia est: si formaliter, est ipsum significare, quod non est quantitas: ergo nullo modo oratio est quantitas, & hoc admisso quod esset quantitas non esset ponenda inter discretas, sed inter continuas: vnica enim syllaba cōtinua est, & motu continuo profertur.

Sexto. Magnitudo, multitudo, sunt quātitatis species subalternæ, & longitudo ēt est quædā species ipsius: ergo magnū, multa, longum species sunt quantitatis, & nō pertinent ad prædicamentum ad aliquid. *Sextum argum.*

Septimo. Vnitas & punctum ad quantitatem spectant, vt patet, tamen non sunt sub aliqua specie ex assignatis: ergo diminuta doctrina hæc videtur. *Septimū argum.*

Octauo. Multa etiam alia vidētur prętermissa, quæ tamen quantitates sunt, vt graue, leue, omnia etiam pondera, omnes mensuræ, vncia, libra, modius, gomor, & reliqua huiusmodi, quæ nō apparet in alio prædicamento esse constituenda, quam in isto, quorum tamen Aristoteles nullatenus meminit. Ista argumenta à nobis soluenda ordine sunt: ex quorum solutionibus perfectā prędicamenti huius cognitio dependet.

Ad primum argumentum respōdet Alber. tract. de quantitate. c. 1. hic considerari quantitatem, vt mēsura est: cum autem alia sit ratio mensuræ in continuis, alia in discretis: nec eiusdem rationis sit vna in omnibus mensuræ ratio: non definitione, sed diuisione vsus est. Hæc responsio non satisfacit. Primo, quia, vt superius diximus, hic quantitas in sua ratione prima consideratur, scilicet vt est ratio partium. Secundo, quia si nō est vna ratio mensurę in continuo, & discreto, non esset genus: nec hic tanquam genus consideraretur, qd videtur falsum: quòd si est ratio vna, quamuis communissima, hæc potius definienda erat. *Prima Solutio Ad primum.*

Doctores Louanienses dicūt, id factum fuisse, quia generalissima non habent definitionem propriam constantem ex genere, & differentia, cum sint suprema genera. Sed hoc non placet, quia eadem ratione nullum aliud definiret, at definit ad aliquid, & qualitatem. Præterea, quia generalissima habent descriptionem: immo vt superius diximus, & declarauimus, Aris. 5. Meta. c. 13. quantum ipsum descripsit ante diuisionem. *Secunda Solutio*

Pro-

Tertia Solutio Propterea existimo dicendum esse, Aristotelem non tradere hic rerum cognitionem distinctam, nisi quantum sufficit Logico pro rerum coordinatione, & pro prædicationibus, & ipsarum partibus perfecte intelligendis: & quia ipsum quantum, est maxime notum, vtpote maxime præ omnibus alijs sensatum, nulla circa id vsus est descriptione; sicut in alijs fecit, quę non substant sensibus in vniuersum.

Possumus tamē facile eius definitionē assignare, sicut & ipsius specierū: hę enim definitiones specierum ex Aristotelis verbis deducuntur. Potest autem quātitas in communi per suas proprietates describi: quātitas est ratio partium, vel quæ per se partes habet: quantitas est ratio mensuræ substantiæ: quantitas est ratio diuisibilitatis in partes eiusdem rationis: similiter est forma, secundū quam æquale, vel inæquale aliquid dicitur; quantitas vero cōtinua est quantitas, cuius partes termino communi copulantur: discreta vero est, cuius partes termino communi non cupulantur: linea est continua quantitas, cuius partes in puncto copulantur primo: superficies cuius partes in linea copulātur: corpus cuius partes superficie copulantur. locus est superficies vltima corporis continentis: tempus est continua quantitas successiua, cuius partes in instanti copulantur: numerus est continuorum permanētium mensura discreta: oratio est successiuorū mensura discreta.

Prima solutio ad secundum. Ad secundum respondent aliqui, continuam quantitatem in ratione diuisibilitatis priorē esse discreta, ex diuisione.n.continui resultat numerus: at in ratione mensuræ priorem esse discretam, non.n.mensuramus nisi quantitate aliqua continua sumpta tanquam vnitate, cuius multiplicatione mensuramus: vt vtimur vlna, grano, palmo, multiplicatis ad mensurandum: & hoc consilio ductus Aristoteles prius continuum posuit in diuisione, in declaratione vero discretum antepofuit. Hæc ratio non mihi displicet.

Secunda Solutio Alter etiam respondet Alber. tract. isto c.1. & bene. Quantitas enim continua notior est, quia magis composita; at discreta simplicior est, i. prior est: nam discreta quantitas nullam habet positionem; at inter continuas inuenitur positio: ac propterea Aristoteles tali ordine vsus est, vt vnum & alterum exprimeret. Hæc doctrina est vera, & Aristotelis ipsius. pr. Poste. ca. 23. Arithmeticam simpliciorem Geometria existimat. & 1. Metaph. ca. 2. ob id, quòd illa fit de discreta quātitate, hæc de continua.

Ad tertium. Ad tertium respōdetur. Corpus tripliciter sumitur, est enim æquiuocū. Primo pro toto composito substantiali, ex materia & forma cōstituto, quo pacto dicimus, Angelus non est corpus: plantæ vero, animalia, lapides sunt corpora, & sic corpus est vnum genus substantiæ, de quo supra diximus esse generalissimum. Secūdo modo sumitur corpus pro altera parte viuentis, quo pacto dicimus, animal constare ex anima & corpore: & sic non est genus, nec prædicatur de speciebus vllis: sed ponitur reductiue in prædicamento substantiæ, sicuti pars. Tertio modo sumitur pro quantitate quadam, scilicet profunditate, quæ est accidens corporum substantiæ, & isto modo est species huius prædicamenti: nec hoc est vllum inconueniens, quòd vnum secundum diuersas rationes ad varia pertineat prædicameuta.

Prima solutio ad quartum. Ad quartum non est facilis solutio. Quidam enim dicunt; has quantitates, scilicet locum tempus, orationem dupliciter posse considerari: vno modo, vt sunt rationes diuisibilitatis, seu in ratione diuisionis, & sic ab Aristotele considerantur in 5. Met. & tunc locus non est species distincta à superficie, cum eadem sit superficiei, & loci diuisio: similiter nec oratio à numero distinguitur: tempus autem & motus sunt diuisibilia ad diuisionem spatij, per quod fit motus, idest quantitates per accidens sunt: hoc igitur fuit in causa, quo minus Aristoteles locum & orationem non posuerit, tempus autem & motū inter quātitates per accidens assignauerit. Possunt tamen secundo considerari in ratione mēsuræ, & tunc locus est quantitas per se distincta à superficie, quia locus est mensura corporum separabilium à se: similiter & oratio à numero distinguitur, cum oratio sit mensura sonorum discretorū: tempus etiam est per se quantitas, cum sit motus mensura: motus autem semper est quantus per accidens in ratione diuisionis, quia diuiditur per aliud, scilicet spatium: & in ratio-

ratione mensuræ, quia mensuratur per tẽpus. Cum igitur hic consideretur quantitas, vt est mensura, optime ponuntur eius species aliter quàm in Metaphysica, ĩ qua consideratur quantitas, vt est ratio diuisibilitatis.

Ista solutio non est spernenda, est enim insignium virorum: tamen mihi in hoc nõ placet, nam esse mensuram est passio quãtitatis ipsius, fluens ab eius natura: sed talibus speciebus prædictis non inest per se quantitatis ratio secundùm eos, ergo nec inerit passio: & quo enim per se remouetur natura, remouebitur etiã & passio: & præterea, quia diximus hic etiam naturã ipsam quantitatis considerari.

Secunda solutio. Burl. ad hoc dicit, locum non esse speciem per se quantitatis illo modo nam locus denotat duo, superficiem de materiali, & continentiam de formali: materialiter ergo non differt à superficie: formaliter vero non est quantitas, quia continentia quantitas non est: ac propterea ab Aristotele non numeratur in 5. Meta. hic vero locus ponitur inter quãtitates, qa Aristoteles loquitur vulgariter, & secundùm opinionem celebriorem. Omnes autem antiqui locum inter quantitates constituebant: & hoc videtur docere Auer. 5. Meta. com. 18. Hæc sententia fuit Alber. tract. isto. c. 5. vbi locum explicat esse illud spatium totum, longum, latum, profundum, quod est inter latera corporis continẽtis, vt antiqui credebant. 4. Phy. immo vulgus modò ita existimat. Hoc tamẽ impugnat illic Arist. & secũdum veritatem ostẽdit, locum esse superficiẽ vltimã corporis continentis: hoc etiam videtur docere. Simpl. & Doctores Louanien asserunt locum secundùm Arist. non esse quantitatẽ distinctam à superficie: hic autem fuisse locutũ iuxta receptam sui tẽporis, & communẽ opinionem.

Dicit secundo Burl. motum esse quãtitatem per se, sicut tempus etiam in rõne diuisionis: fuisse autem prætermissum ab Aristo. non quia non esset, sed quia nõ curauit omnes species enarrare.

Dicit tertio, in Metaphysica tempus, & motũ dici quanta per accidens, non ꝙ nõ sint per se quantitates, sed quia ab alio, scilicet à spatio & mobili recipiunt esse quãtitates, sed recipiũt ab eis effectiuè solũ, in se tamen quantitates formaliter sunt.

De oratione autẽ dicit quarto, esse ẽt per se quantitatem à numero distinctam.

Ista sententia Burlei in hoc, ꝙ concedit motum esse quantitatem per se, est Alber. magni tract. isto ca. 18. & Iambli. vt refert in præsenti Simpl. Dicũt enim motũ duo dicere, & fluxum, & formam aliquam, cuius est fluxus: & ꝙ successio quantum ad fluxum est quantitas, quantum ad formã non: sed aliquando est qualitas, aliquando vbi, aliquando quantitas, secundum quòd fluxus potest esse in qualitate, vel vbi, vel quantitate: ac propterea hic non numerat inter quantitates, quia totum eius esse non est quantitas, nec vnius est generis.

At Porphyrius lib. 2. iterro. & Ammo. credunt motum secundum suam naturã non esse quantitatem; sed esse quantum per accidens, sicut substãtia est quãta per accidens. Ad locum Meta. respon. illic Alex. Aristotelem solum tractare de quãtitate permanente, propterea ista prætermisit.

Sed in hac difficultate ne confusio insit audienti, quantum pro captu logico exigitur, existimo ita dicendum. Primo omnes has species hic enumeratas esse quantitates per se: & hæc est cõmunis opinio, non solum in ratione mensuræ, sed etiam in ratione partium, & diuisibilitatis, vt superius diximus.

Dico secundò, tempus dupliciter posse diuidi. Vno modo secundum partes successionis, scilicet præsens, præteritum, futurum, & secũdum hanc diuisibilitatis rationem est quantitas per se, & ita hic consideratur. Altero modo diuiditur secũdũ spatium, per quod mobile tẽpus efficiens mouetur: & secundũ hanc diuisibilitatem est quantitas per accidens, vt dicitur in Metaphysica: considerare autem tempus secundum suas partes ad Physicum spectat, & id notius est: propterea in Metaphysica non inter quantitates per se cõllituitur, sicut in Logica. *Tertia solutio.*

Dico tertio orationẽ sub numero comprehensam fuisse illic: non enim ibi loquitur de numero particulariter, vt distinguitur ab oratione, sed vt numerũs est idẽ quod multitudo, vt ibidem interpretatur Auerroes.

Dico quarto, locum etiam sub superficie

ficie contineri: ibi enim considerat superficiem in cõmuni, vt includit superficiem ambientem,& terminantem:hic autem loquitur particulariter de superficie terminante.

Dico vltimo,motum non esse quantitatẽ per se, vt bene dicit Ammo. & Porph. quia motus,vt motus, est solum actus quidam imperfectus, vt suo loco tractabitur. Hæc omnia obserua, quia existimo Arist. & veritati maxime esse conformia.

Ad quintum. Ad quintum est insignis difficultas de intellectu orationis,quid sit. Omissis aliorum sententijs,dicam, quæ in hoc diligenter excogitaui, idque declarabo sequentibus fundamentis.

Primum fundam. Aduerte igitur primo, quòd sonus est quoddam accidens, & qualitas effecta in aere ex collisione duorum corporũ. Vox autem est, non omnis sonus, sed ille tm̃ qui efficitur in aere ex collisione quarundam corporis partium,scilicet linguæ, palati,dentium &c. est autem vna vox, quæ vnica fit percussione,plures autem voces, quæ plurib. fiũt percussionibus, sicut sunt syllabæ, quęlibet.n. syllaba vnica fit percussione,plures autem plurib. Oratio autem est aggregatio ex multis vocib. syllabarum,vt dominus:vnde omnis oratio est discontinua,& discreta.

Secundũ fundam. Aduerte secũdo, Discretio duplex est: quędam subiecti,vt albedo lactis, & albedo niuis discreta sunt, quia duobus insunt discretis subiectis: altera est discretio formæ,sicut quando duo insunt vni subiecto, tamen vnum alteri idem nõ est: sicut albedo & dulcedo lactis. Oratio igitur discreta est,non quidem subiecto, quia in eodẽ aere omnes syllabarum percussiones recipiuntur,sed discretæ formæ: nec similiter est discreta in tempore cœli, quia vnico tempore simul duo possunt loqui quorũ sermones simul tempore:& subiecto sunt, formæ tamen discretæ sunt.

Tertium fundam. Aduerte tertio, In ista voce possumus tria considerare. Id quod est eius essentia, scilicet id,ratione cuius est sonus. Secundo aliquid quod se habet,vt qualitas eius, scilicet quod sit acuta,grauis,sonora, rauca. Tertio est quędã extẽsio,& velut corpulentia ipsius vocis, secũdum quam vox magna,breuis, æqualis, inęqualis dicitur. & hęc est vocis quantitas,quę dicitur tempus vocis: vnde quando audis syllabas habere tempus, non intelligas de tempore, quod dicitur dies,annus &c. sed de ista intrinseca extẽsione & vocis dilatione, quæ maior est in vna,quàm in altera, secũdum quòd breuis vna,altera longa dicitur.

Quartũ fundam. Aduerte quarto. Oratio dicitur iste numerus horum temporum syllabarũ successiuarum,& discretarum:sed maxime cõsiderat,quòd non solum oratio est multitudo temporum horum, sed superaddit temporum diuersitatem, & ordinem: vnde alia oratio est populus pro arbore, alia pro ciuitate: nam illa est ex prima longa, hęc ex prima breui: similiter alia est species orationis domin⁹,alia domini. In summa, hæc oratio continet omnia carmina, & carminum genera, & omnes pedes carminum, quæ non solum diuersa sunt in multitudine syllabarum, sed præcipue ordine, & quantitate: vnde musæ, in recto spondæus est, cum ex vtraque longa constet: at in recto singulari trochęus est,quia posterior est breuis, & sic de reliquis. Hæc oratio est iudicio meo numerus musicus, & harmonicus, de quo Musica speculatur.

Ex his sequitur,hic multo aliter orationẽ quàm in libro Periher. sumi: hic enim pro vna etiam dictione vocali,illic ꝑ pluribus. Pręterea in pręsenti impertinens est, ꝙ significet, nam etiam si non significet,oratio dicitur: illic autẽ est necessaria vocum significatio. Pręterea in pręsenti oratio non est ipsa vox,sed quantitas ipsarum vocum & dictionũ: in lib. vero Periher. oratio est ipsa vox significatiua, ac ꝓpterea hic Arist. dixit, oratio,quæ in voce fit: quasi non sit vox,sed vocis quantitas.

Per hęc patet solutio ad argumentum. *Solutio.* Ad replicam dico. Quamuis syllaba sit ꝑ se continua, tamen quia syllaba non per se, sed cum dictione ordinatur, non facit quantitatis per se speciem, sed cũ oratione,quę discreta est: sed dicendum est, syllabam esse vnitatem in oratione,sicut est vnitas in numero arithmetico.

Ad sextum. Respon. magnitudinẽ, longitudinem, & multitudinem, aliquando sumi absolute pro ipsis quantitatibus, vt magnitudo idem sit, quod quantitas continua, pręsertim permanens, quo pacto sumitur 1. cœli. c. longitudo idem, quod li-

minus ea quæ ad aliquid sunt, suscipere, simile enim & dissimile magis & minus dicitur: & æquale & inæquale magis & minus dicitur, cum utrunq; sit ad aliquid, simile enim alicui simile dicitur, & inæquale alicui inæquale. Nõ autem omnia quæ sunt ad aliquid suscipiunt magis & minus, duplum.n.non dicitur magis & minus duplũ, nec aliquid talium.

6 Omnia autem quæ sunt ad aliquid, ad conuertentiam dicuntur, ut seruus domini seruus: & dominus serui dominus esse dicitur: & duplum dimidij duplum: & dimidium dupli dimidium, & maius minore maius, & minus maiore minus: similiter autem & in alijs: Sed casu aliquotiens differrent secundum locutionem, ut scientia scibilis scientia dicitur: & scibile scientia scibile, & sensus sensibilis sensus: & sensibile sensu sensibile.

7 At uero aliquotiens non uidebitur conuerti, nisi conuenienter ad quod dicitur assignetur, sed peccet is qui assignat, ut ala si assignetur auis, non conuertitur, ut sit auis alæ. Non enim prius conuenienter assignatum est ala auis, neq; enim quare auis est, eatenus ala ipsius dicitur: sed eo quòd alata est, multorũ enim & aliorum alæ sunt, quæ non sunt aues. Quare si assignetur conuenienter, & conuertitur: ut ala alati ala est: & alatum ala alatum.

8 Aliquotiens autem forte & nomen fingere necesse erit: si non fuerit nomen impositum ad quod conuenienter assignetur: ut temo si assignetur nauigij, non est assignatio conueniens, neque enim eo quòd nauigium est, eo ipsius temo dicitur, sunt enim nauigia, quorum temones non sunt. quare non conuertitur: nauigium enim non dicitur temonis nauigium. Sed forte conuenientior assignatio erit, si sic quodammodo assignetur: temo temonatæ rei temo est, aut quomodocunque aliter: nomen enim nõ est positum, & conuertitur si conuenienter assignetur; temonatum enim temone temonatum est. Similiter autem & in alijs: ut caput conuenientius assignabitur capitati caput, quam si animalis assignetur; neque enim eo quòd est animal, caput habet, multa enim animalia sunt capita non habentia.

Sic autem fortasse facillime quis 9
sumet, quibus posita non sunt nomina, si ab ijs quæ prima sunt, & ijs ad quæ conuertuntur, nomina ponantur: ut in ijs quæ prædicta sunt, ab ala alatũ, a temone temonatum. Omnia igitur quæ ad aliquid dicuntur, si conuenienter assignentur, ad conuenientiam dicuntur, quoniam si ad quodlibet aliud assignantur, & non ad id ad quod dicũtur, non conuertuntur.

Dico autem, quoniam neque eo- 10
rum quæ in confesso ad conuertentiam dicuntur, & nomina eis posita sunt, nihil conuertitur, si ad aliquid eorum quæ sunt accidentia assigneutur, & non ad id ad quod dicuntur, ut seruus, si non domini assignetur, sed hominis uel bipedis, uel cuiuscunque talium, non conuertitur, neque enim dici potest, homo est serui homo: non enim conueniens est assignatio. Amplius, si quidem

dem

dem cõuenienter aſſignetur ad quod dicitur, omnibus alijs ſublatis, quæcunque accidentia ſunt, relicto autem ſolo illo ad quod aſſignatum eſt conuenienter, ſemper ad ipſum dicetur, vt ſi ſeruus ad dominum dicitur, circunſcriptis omnibus, quæ accidentia ſunt domino, vt eſſe bipedem, vel ſcientiæ ſuſceptibilem, uel hominẽ, relicto uero ſolo quòd dominus eſt, ſemper ſeruus ad ipſum dicetur, ſeruus enim domini ſeruus dicitur. Si autem non conuenienter ad id, ad quod dicitur aſſignetur: circunſcriptis omnib. alijs, relicto autem eo ſolo, ad quod aſſignatum eſt, non dicetur ad ipſum: aſſignetur enim ſeruus hominis, & ala auis, & circunſcribatur ab homine eſſe dominum, non ſane amplius ſeruus ad hominem dicetur: cum enim dominus non ſit, neque ſeruus eſt: ſimiliter & de aue, ſi adimitur eam alatam eſſe: non enim amplius erit ala ad aliquid, cum enim non ſit alatum, nec ala erit alicuius. Quare oportet aſſignare ad id, ad quod conuenienter dicitur. Et ſi ſit nomen poſitum, facilis erit aſſignatio: ſi autem non ſit, fortaſſe neceſſarium erit nomen fingere: ſi autem ſic aſſignentur, manifeſtum eſt: quoniam omnia quæ ad aliquid ſunt, ad conuertentiam dicuntur.

11 Videntur autem ipſa ad aliquid ſimul eſſe natura: & in plurimis quidem verum eſt: in aliquibus uero non uerum: ſimul enim duplum & dimidium ſunt, & cum ſit dimidiũ, duplum eſt: & cum ſit dominus ſeruus eſt: & cum ſit ſeruus, dominus eſt: ſimiliter autem his & alia. Simul autem hæc auferunt ſeſe inuicem: ſi enim non ſit duplum, non erit dimidium: & ſi non ſit dimidiũ, non erit duplum: ſimiliter autem & in alijs, quæcunque talia ſunt.

Non autem in omnibus quæ ad aliquid, uerum uidetur eſſe ſimul natura ſcibile enim ſcientia prius uidebitur eſſe: nanque in pluribus præexiſtentibus rebus ſcientias accipimus: in paucis enim uel nullo quiſquam hoc perſpiciet ſimul cum ſcibili ſcientiam eſſe factam. Amplius, ſcibile ſublatum ſimul aufert ſcientiam: ſcientia uero ſimul non aufert ſcibile, nam ſi ſcibile non ſit, non erit ſcientia, nullus enim erit ſcientia: ſcientia uero ſi non ſit, nihil prohibet eſſe ſcibile, ut circuli quadratura ſi eſt ſcibilis, ſcientia quidem eius nondum eſt, ipſa uero ſcibilis eſt. Amplius, animali quidem ſublato non erit ſcientia, ſcibilium uero plurima eſſe contingit. 12

Similiter autem his ſeſe habent ea quæ de ſenſu ſunt: ſenſibile enim prius quam ſenſus eſſe uidetur, ſublatum enim ſenſibile ſimul aufert ſenſum; ſenſus uero ſenſibile non ſimul aufert, ſenſus enim circa corpus & in corpore ſunt, ſenſibile autem ſublato, aufertur & corpus, ſenſibile enim corpus eſt, Cum autem corpus non ſit, aufertur & ſenſus, quare ſimul aufert ſenſibile ſenſum: ſenſus uero ſenſibile non ſimul aufert: ſublato enim animali, ſenſus quidem aufertur, ſenſibile autem erit corpus: ut calidum, dulce, amarum, & omnia alia quæcunque ſunt ſenſibilia. Amplius, ſenſus quidem 13

dem simul cum sensitiuo fit: simul enim fit animal, & sensus. sensibile vero ante animal, aut sensum est. Ignis enim, & aqua, & alia huiusmodi, ex quibus ipsum animal constat, ante sunt quam animal omnino sit, aut sensus: quare prius sensibile quam sensus esse uidebitur.

14 Habet aūt dubitationem, utrum nulla substantia ad aliquid dicatur, quemadmodum uidetur, si hoc contingat secundum quasdam secundas substantias. Nam in primis substantijs uerum est, nam neque tota, neque partes primarum substantiarum dicuntur ad aliquid. Nam quidam homo non dicitur alicuius quidam homo, neque quidam bos alicuius quidam bos. Similiter autem & partes: quædam enim manus non dicitur alicuius quædam manus, sed alicuius manus. & quoddam caput nō dicitur alicuius quoddam caput sed alicuius caput. Similiter autem & in secundis substantijs, atque hoc quidem in pluribus, vt homo non dicitur alicuius homo, nec bos alicuius bos, nec lignū alicuius lignum, sed alicuius possessio dicitur: in huiusmodi ergo manifestum est, quoniam non sunt ad aliquid. In aliquibus uero secundis substantijs habet dubitationem, ut caput alicuius caput dicitur, & manus alicuius dicitur manus, & singula huiusmodi, quare hæc fortasse ad aliquid esse videbuntur. Si igitur sufficiēter eorum quę sunt ad aliquid, definitio assignata est, aut omnino difficile, aut impossibile est ostendere, quòd nulla substātia eorum quæ sunt ad aliquid dicitur.

15 Si autem non sufficienter, sed sunt ad aliquid, quibus hoc ipsum est esse, ad aliquid, quodamodo se habere, fortasse aliquid cōtra ista dicetur. Prior uero definitio sequitur quidem omnia ea quæ sunt ad aliquid, non tamen in ipsis idem est: cum eo quod est esse ad aliquid, ipsa quæ sunt, aliorum dicantur. Ex his autem manifestum est, quòd si quis aliquid eorum quæ sunt ad aliquid, definite sciet, & illud ad quod dicitur, definite sciturus est. Manifestum igitur & ex ipsis est: si enim nouit aliquis hoc quod ad aliquid est (est autem esse ijs, quæ ad aliquid sunt, idem ac ad aliquid aliquo modo se habere) & illud nouit, ad quod hoc aliquo modo se habet. Si enim non nouit omnino ad quod hoc aliquo modo se hebet; neque si ad aliquid hoc aliquo modo se habet, noscet. Sed & in singulis palam hoc est, ut si quid nouit quis definite, quod duplum est, & cuius duplum est, mox definite nouit. si enim nullius definitorum nouit ipsum duplum esse, neque si sit duplum omnino nouit. Similiter autem & hoc aliquid, si nouit quis quod melius est, & quo melius est statim de finite necessarium est nosse. Propter hæc autem non indefinite hoc cognoscet, quòd hoc est peiore melius: suspitio enim hæc est, non scientia: non enim adhuc sciet exacte quòd est peiore melius: si enim sic accidit, nihil est deterius ipso. Quapropter palam est quòd necessariū est, si nouerit quis aliquod relatiuorum definite, & id ad quod definite, necesse est nosse.

16 Caput uero, & manus, & eorum singula, quæ substantiæ sunt, ea ipsa

quæ

quæ sunt sciri definite possunt: ad quod uero dicantur, non est necessarium scire: cuius enim hoc caput, uel cuius hæc manus sit, non est scire definite: quare non erunt hæc ad aliquid. Si uero non sunt hæc eorum quæ sunt ad aliquid, uerum erit dicere, quòd nulla substantia eorum est quæ sunt ad aliquid. Fortasse autem difficile sit de eiusmodi rebus nehementer asserere, nisi ea sæpe pertractata sint: dubitasse autem de horũ unoquoque non est inutile.

Cur potius de prędicamento Ad aliquid, quàm de qualitate egerit?

NOn parua primo se nobis offert difficultas, cur prædicamentũ hoc qualitati anteponatur, ratio enim dubitandi est: prius est rem esse in se, quàm ad aliud comparari, sed qualitas conuenit rei secũdum se, relatio vero vt alteri comparatur, ergo prior est qualitas secundum naturã: immo Aristoteles ipse 5. Meta. c. 14. quale præposuit, & in diuisione horum prædicamentorum præcedẽti. Architas illa ratione motus, vt refert Simpli. quale antepo-suit ipsi prædicamento ad aliquid.

Circa hoc aduerte ex Simplicio in his prædicamentis, quòd duplex est ordo, quidam naturæ, & essentiæ, secundum quem vnum in suo esse, & natura alterum præcedit: alter est ordo doctrinæ, secundũ quem vnius cognitio, & doctrina prius traditur cognitione alterius, & vnum prius, alterũ posterius docemur.

Hoc supposito, Doctores Louanien. dicunt hic non ordinem naturæ, sed doctrinæ solum seruari, secundum quẽ illa semper præmittenda sunt, quæ magis priorũ cognitioni necessaria sũt, siue priora sint, siue posteriora. Constat autem post quantitatem magis necessariam esse relatiuorũ cognitionem, cum in prędicamento quantitatis longa facta fuerit mentio eorũ, scilicet de magno, & paruo, & reliquis. quæ ad aliquid dicuntur. Quam rationem ẽt tradit Ammo. huius ordinis quo ad aliqd præponitur qualitati.

At Simpli. Porphy. & Boet. etiam ordinem naturæ cum ordine doctrinæ seruari insinuant secundum Aristo. quia substantia corporea prius est quanta, quàm qualis, cum quãtitas sit eius passio primo, sed ad quantitatem immediate sequitur esse magnum, vel paruum, æquale, inæquale, quæ omnia ad aliquid sunt: prius ergo est ad aliqd ipso quali: nec obstat, aliquas relationes, & habitudines eẽ posteriores qualitatibus, f. illas, quæ ex qualitatibus oriũtur: sat est à toto genere, quòd natura ipsius ad aliquid in aliquibus præcedat qualitatẽ, non autem qualitas vlla antecedat quantitatem; prior igitur natura est relatio, similiter & doctrina propter rationẽ dictam prius.

Ad aliquid uero talia dicuntur quæcunque hoc ipsum, quod sunt, aliorum esse dicuntur, uel quomodolibet aliter ad aliud &c.

Caput istud in tres partes diuiditur. Prima continet definitionem quandam eorum; quæ ad aliquid sunt, & ipsius explicationem; quæ definitio communis erat tẽpore Aristotelis, immo ipsius Platonis, vt vult Alber. & Boet. quamuis id neget Simplicius. Secunda cõtinet quatuor proprietates, quæ secundum talem definitionem consequuntur. Tertia proponit vnum absurdum, quod iuxta talem definitionem sequitur, & ea reiecta aliã ponit, quæ maxime relatis conuenit. Similiter quandã ipsorum infert proprietatem.

Attende autẽ has definitiones generalissimorum, vt sæpe dixi: non esse proprias definitiones, cum genere & differentia careant, sed descriptiones quædam sunt, per quas rem magis manifestam facimus per ea, quæ clariora sunt. Nota

Aduerte igitur, accidẽtis duplex esse genus. Quoddam inest subiecto absque alterius subiecti dependentia, vt albedo inest niui, calor igni, superficies corpori absque alterius vllius ordine, & habitudine: & hoc accidens absolutum dicitur. Quoddã accidens inest alicui subiecto cum dependentia alterius subiecti accidentis: vt paternitas inest vni homini, dependenter tamen Nota.

men ab alio; cui inest filiatio, simile inest huic albedini, depédenter tamé ab altera albedine, cui inest etiam illa similitudo: tale igitur accidens dicitur respectiuum, & ad aliquid. cuius natura hæc est, vt non insit vnum alteri; quin etiam alterum ei correspondens, alteri simul insit.

Ex quo collige rationé tituli huius præ dicamenti, dicitur enim in plurali, de his, quæ sunt ad aliquid, & semper Aristo. in capite pluraliter loquitur: cuius ratiõ est, vt notat Ammo. & Albert. tract. isto ca. 3. quia nunquam ista singula consistunt, sed semper bina, vnum ad alterum. Nec propter hoc negamus quin singulariter possit proferri, vt notat Simpli. dici enim potest, pater est ad aliquid; & duplum est ad aliquid: sed ad insinuandam horum naturam, quæ sine multitudine esse nõ potest, pluraliter loquimur. *Nota.*

Per hæc itaque manifestatur Aristotelis descriptio: Illa sunt ad aliquid, quorũ hoc ipsum, quod sunt, idest, quorum natura, & substantia est ad aliud dici, & referri: at quia varie vnum ad alterum dicitur, aliquando per habitudinem genitiui, vt pater est filij pater; aliquaudo per habitudinem datiui, simile est alicui simili simile: vel ablatiui, maius est minore maius: aliquando id fit per accusatiuum, aliquando cum præpositione, aliquando sine illa, vt dicit Simplic. Propterea dicit Aristoteles aliorum dicuntur, vel quomodolibet aliter ad aliud. s. dicuntur. Hæc est omnium explicatio cõmunis descriptionis huius.

Ponit Aristoteles exempla per varios casus. Maius, inquit, aliquo maius est; duplum etiam alterius duplum est & alia similiter quæ adinuicem conferuntur. Hęc græce genitiui habitudinem explicant: quamuis latine sint casus varij.

2 At vero sunt etiam & hæc ad aliquid &c.

Prosequitur Aristoteles exempla proponere eorum, quæ ad aliquid sunt, ponit autem ista, quæ sequuntur, scilicet habitũ, dispositionem, scientiam, sensum, positionem: in quibus notabis hoc, quatuor prima ad obiectum referri. Si enim habitus est, alicuius obiecti habitus est; similiter & dispositio, differunt enim hoc solo habitus & dispositio, quòd habitus inhæreret subiecto, à quo difficile remoueri potest: dispositio est, quæ facile remouẽt; similiter scientia, & sensus, alicuius obiecti sciẽtia, & sensus sunt: positio autem refertur & ad subiectum, & ad locũ: est enim positio habitudo corporis ad locum.

Dubitabis, vt quid Aristoteles non continuauit hæc exempla prioribus, sed quadam interruptione vsus est, dicens, (sunt etiam & hæc ad aliquid) Respondet Ammo. id factum fuisse propter duo. Alterum est, quia priora exempla erant habitudinis genitiui, quibus explicatur illa definitionis pars, aliorum dicuntur: nunc aũt ista sunt habitudinis aliorum casuum, quibus explicatur illa altera pars, vel quomodolibet aliter ad aliud. Alterum est, quod etiam notat Simpl. ista, quæ ad aliquid dicunt, oriũtur ex multis prædicamentis: quædam ex quantitate, vt duplum, maius: quædam ex qualitate, vt scientia, habitus: quædam ex situ, vt positio, & cubatio: & quia exempla priora erant de his, quæ quantitatem consequũtur, posteriora vero de his, quæ qualitatem, & alia sequuntur, ideo distinxit & interruptione illa vsus est. Sed potest huius tertia ratio non spernenda adhiberi: q. ista definitio Aristotelis non est ipsius, sed communis, quam ipse est postea reiecturus: suscipit tamé eam modo explicandã, quia tunc passim circunferebatur: ac propterea multa secundum hanc infert, & dicit, quæ non tanquam vera, sed tanquam absurda ex tali definitione promanãtia recipienda sunt: id, quod docte aduertit Ammo: est autem vnum ex his, quod subiunxit, ac dicat: si ad aliquid sunt, quæ aliorum dicuntur, ista ad aliquid sunt, scilicet habitus, dispositio: & reliqua; quæ tamen vere ad aliquid non sunt, cum sint aliorũ prædicamentorum, ac propterea secundũ talem definitioné probat esse ad aliquid, dum dicit ista dici ad aliud, & non aliud quiddam, idest nõ habent aliud quicquã, quàm ad aliud dici: sed horum veritas postea examinanda est. *Dubium primum.*

Ad aliquid igitur sunt, quæcunque hoc ipsum, quod sunt &c. 3

Ex manifestatione superiori per exempla infert definitionem eandem, velut aliqua ratione probatam: infert etiam eam,

vt alijs

vt alijs exemplis habitudines aliorum casuum exprimentibus, declaret: magnum enim ad aliquid dicitur, & simile & reliqua: subiunxit etiam accubitum, stationẽ & sessionẽ esse ad aliquid, & probat, quia sunt positiones, positio vero ad aliqd est: at ipsorum concreta, scilicet sedere, stare, non sunt ad aliquid.

Dubium primũ. Dubitabis, quare id dicit Aristoteles de concretis. Respondent Ammonius & Simplicius, quia cõcreta sunt alterius prędicamenti, scilicet situs, abstracta vero huius: & posset quis decipi, existimans, etiam ista poni in hoc prædicamẽto, cũ eorũ abstracta collocentur. Notantq; vnum isti doctores maxime aduertendũ, nõ semper abstractum, & eius concretum ad idẽ pertinere prædicamentũ, nam locus & tẽpus sunt in quãtitate, tñ esse in loco est aliud prædicamentũ, scilicet vbi: & esse in tempore, est aliud, s. quando, quæ duo prædicamenta sunt denominatiua ab illis.

Dubium secundũ. Dubitabis quare statio, sessio, ad aliqd sunt, non autem sedere, & stare. Respõdẽt etiam isti doctores, quia abstracta non includunt subiectũm ipsum, sed tantum habitudinem ad illud dicunt, quæ ad aliquid est: at ipsa concreta non habitudinem, sed subiectum ipsum, & substantiam dicunt. Hæc omnia intellige iuxta definitionem assignatam: an enim ista sit secundum definitionem exactam Aristotelis, quam in fine tradit, postea examinabimus.

4 Inest autem contrarietas in his, quæ sunt ad aliquid &c.

Hæc est secunda pars capitis, in qua ea, quæ huic prædicamento insunt, Aristoteles ponit, & enarrat: incipit autem à communibus. hæc enim est doctrina, quam ipsemet docet 1. Phys. c. 7. vt primum communia, deinde propria tradantur. Conuenit igitur his, quæ ad aliquid sunt, habere contraria: hoc autem exẽplis manifestat, virtus enim vitio, & ignorantiæ sciẽtia cõtraria est: at hoc, inquit, in omnibus, quæ ad aliquid sunt, inest: duplum enim non habet contrarium, nec dimidium, & tamẽ ista ad aliquid sunt.

Dubium primũ. Posset quis non immerito obijcere, superius enim in quantitate dixit Aristoteles magnũ & paruum non esse contraria, quia sunt ad aliquid: quo igitur modo hic docet, ea, quæ ad aliquid sunt, esse cõtraria? nec potest dici, hic loqui de contrarietate large, vt complectitur quancunque oppositionem, sic. n. non diceret, aliqua nõ habere contrarium, cum constet, omnia quæ ad aliquid sunt, relatiue opponi: loquitur ergo de contrarietate propria, de qua in alijs prędicamẽtis loquutus est.

Aduerte, istos respectus, qui ad aliquid sunt, semper esse simul cum alijs accidẽtibus absolutis, a quibus procedunt: vt similitudo est cũ qualitate, magnũ cum quantitate &c. Vnde dupliciter possunt considerari: vno modo, secundum illos respectus puros, & vt ad aliquid sunt, & tũc nõ habent contrarium: & hoc est, quod dixit cap. de quantitate: altero modo secundũ illud accidens, cui copulantur, quod fundamentũ vocatur, & tunc si illud habuerit contrarium, dicetur istud habere contrarium: si vero non habuerit, dicetur istud non habere: & quia non omnia accidentia in quibus ad aliquid fundatur, contraria habent, ideo dicit aliqua habere, nẽpe ex illis, quæ in qualitate fundãtur: aliqua vero non habere. s. illa quę in quantitate innituntur: ita docet Simp. & Ammo. & bene: cuius signũ est, ꝙ quando contraria assignat, non ponit correllatiua: vt scientia non contrariatur scibili, sed ignorãtię: virtus non cõtrariatur ei, cuius virtus est, sed vitio, non ergo vt adinuicem referuntur, contrarietatem habent, sed vt secundum se, & in fundamento sumuntur.

Dubium secundũ. Dubitabis, quomodo in hoc prædicamento scientiam virtutẽ, & alia collocet, cum tamen hæc in quarto prædicamento constituantur. Respondet Ammo. non id ex propria sentẽtia fecisse, sed simulanter ad labefactandã illã definitionem, ex qua sequatur, ista in hoc prædicamento esse. At vero aliter respõdet Simplic. & Boet. in pręsenti, & Alber. tract. isto cap. 4. quod maxime notandũ est: asserunt enim, ista & in hoc prædicamento, & in alijs esse, non enim est inconueniens, quòd vna res secũdum varias rationes, & cõsiderationes, ad varia pertineat prædicamenta: scientia. n. ignorantia, virtus, & reliqua, vt secundum se sumuntur, & subiectũ ipsum perficiũt, & disponunt, qualitates sunt, & ad quartũ prædicamentũ pertinẽt: at vt ad obiectũ suum

suum referuntur, secundũ tales habitudines,& respectus in prædicamento isto, collocantur:sed harum opinionum iudicium postea in disputatione proferetur.

5 Videntur autem magis & minus ea,quę ad aliquid sunt,suscipere &c.

Hæc est secunda ipsius ad aliquid proprietas,s.suscipere magis, & minus, quam exẽplari inductione manifestat: simile.n. & dissimile, æquale, & inæquale ad aliqd sunt, tñ suscipiunt magis, & minus: vnum enim alio magis est simile, & magis dissimile: æquale,vel ĩæquale,magis,vel min⁹.

Hic aduerte, quando audis, ista esse ad aliquid, ne intelligas ista esse ad aliquid ad inuicem:aliud enim est,esse ad aliquid seu quod alij vocãt,relatiua,& esse ad aliquid ad se inuicem, quod alii vocant correlatiua: relatiua enim, seu ad aliquid dicuntur plura, quorum singula ad aliud dicuntur, non tamen vnum ad alterum inter se: vt pater, duplum, simile: relatiua sunt, seu ad aliquid, quia dicuntur vnum ad alud, non quidem inter se, sed singula ad suum proprium terminum: pater enim ad filiũ, duplum ad subduplum: simile ad simile: correlatiua vero, seu ad aliquid adinuicem dicũtur, quorum vnum ad alterum dicitur, sicut pater, & filius sunt correlatiua: per ista intelliges exempla numerata esse relatiuorum, sed non correlatiuorum.

QVÆSTIO.

An relatio suscipiat magis & minus.

Dub. primo. DVbitatur, an suscipere magis, vel minus, competat relatis, ratione fundamenti, sicut habere contraria: an ratione naturæ propriæ, ita vt in quantum ad aliquid sunt, magis, vel minus suscipiãt. Hoc dubium est principale, & dignum considerátione, prius tamẽ sunt explicãda verba, quæ post ista sequuntur: inquit enim Aristoteles nõ omnibus hoc inesse relatis; duplum enim magis vel minus non recipit.

Prima opin. Ad dubium igitur rñdet Alber. tract. isto.c.5. Simplicius, Ammonius, & Boet. & tandem est sententia communis, relatiua suscipere magis, vel minus, non sui ratione, sed fundaméti: quòd si eis obijcias, aliqua fundamenta non suscipere contraria, vt quãtitas, in qua æquale, vel inæquale fundantur, non suscipit magis vel minus, ipsum tamen æquale, & inæquale magis suscipiunt: Ad hoc non eodem modo respõdent: Boetius enim & Simplicius dicunt æquale, & inæquale esse passiones quasdam, & qualitates ipsius quãtitatis: & quantitas secundum se nõ suscipit magis, vel minus, sed secundum has qualitates: & iudicio meo, isti doctores hoc sibi volũnt, quòd relatio nõ est, quæ magis, vel minus denominatur, sed quantitas per has relationes, quæ qualitates ipsius sunt: quantum enim vnum est magis vel minus inęquale alteri.

Ista opinio non absoluit dubiũ, nec respondet quæstioni, nam eodem mõ qualitas nõ suscipit magis, vel minus, sed subiectum per eam: vnum enim est magis alteri simile subiecto per albedinẽ, & tamẽ hoc non obstante, asserimus, qualitati à se, & non à subiecto cõuenire suscipere magis: esset ergo idem dicendum de relatione.

Secunda opin. Alber. tract. isto. c.5. aliter respondet dicit enim quãtitatem aliquo modo suscipere magis vel minus: vna enim maior, altera minor est, & hoc sufficit, vt ab ea relatio æqualis, vel inæqualis suscipiat magis vel minus.

Sed nec hoc plene satisfacit; nam cum magis & minus in relatione sit intensiue, & maius, & minus in quantitate sit extensiue, videtur, non relationi à fundamento, sed à se, id inesse.

Tertia opinio. Ammonius aliter etiam respondet: inquit, æquale, vel inæquale non suscipere proprie magis vel minus, sed improprie, & abusiue quod enim proprie magis & minus suscipit, cum suo contrario miscetur; vt album; quo magis est cum nigro mistũ, minus est album, quo vero minus, magis est album: & æquale, & inæquale non miscentur illo modo: æquale enim nihil habet inæqualitatis, nec inæquale aliquid participat æqualitatis; cum æqualitas consistat in indiuisibili, à quo recedere, non iã æquale sit; & inæquale nihil participat æqualitatis, dũ inæquale manet: improprie tamen est, illud magis & minus, quomodo æquale etiam vocamus, quod nõ multum distat ab æqualitate propria. Hæc ex Ammonio.

At si

Quarta opin. At si hoc altius consideramus, inueniemus, Architam, vt refert Simplicius, existimasse, suscipere magis vel minus, inesse ipsis relatis, vt relata sunt, & nō ratione fundamenti: vnde Architas ipse non assignauit illud, scilicet habere contraria in his q̃ ad aliquid sunt: posuit tamen hanc ꝓprietatem, s. suscipere magis: illa enim proprietas non relatis à se, sed à fundamento inerat: hæc vero ipsis secūdum se competit.

Et hæc opinio probatur argumento, iudicio meo, satis conuincenti. Si non suscipit relatio magis vel minus, nisi ratione fundamenti, sequitur, quoties fundamentū suscipit magis, & ipsa relatio suscipiet magis, & quoties fundamentum suscipiet minus, & ipsa relatio suscipiet minus: & quoties fundamentum nec magis, nec minus est susceptiuum, nec ipsa relatio suscipiet: sed videmus totum oppositū, patet: Sint duo alba, vnum intensum vt octo, alterum, intensum vt quatuor: ista sunt similia; tunc sumo similitudinem illius, quod est vt octo, & pono q̃ albedo remittatur, & fiat vt septem, tunc similitudo est maior, & illud magis simile: & si fiat, vt sex, magis erit simile: & si fiat vt quatuor, multo similius. Præterea sint duo alba vt quatuor, ista sunt maxime similia: augeatur, & intendat̃ vnum, & fiat, vt quinque, tūc minus erūt similia, & quò magis vnū intenditur, tanto in eo minus suscipit similitudo. Præterea æquale, & inæquale, magis suscipiunt, tñ non ratione fundamēti, quia fundamentum, vel non suscipit, vel multo aliter suscipit, scilicet extensiue, inæquale vero intensiue suscipit.

Respōsio ad dubium. Propterea existimo esse dicendum, Dupliciter posse intelligi, relationem suscipere magis, vel minus, rōne fundamēti. Vno modo, vt non habeat aliam intensionem, nec suscipiat magis, vel minus aliter, quã suum fundamentum: sicut non habet contraria, nisi contraria fundamenti: ita vt nō illa relationi, sed fundamento contraria sint, vt aliqui intelligunt: & iste sensus est falsissimus, vt argumēta superiora euidenter probant. Altero modo, q̃ non suscipiant magis, vel minus, per solam sui mutationem, sicut qualitates, scilicet albedo, nigredo, & alia, quę sola sui mutatione intenduntur; at ista intēdantur, & remittantur per mutationem fundamēti aliquam, licet non sit suscipere magis, vel minus, sicut in quantitate vbi est maius, minus, sit magis, vel minus, ęqualis vel inęqualis, ex mutatione quantitatis: quia vel augetur, vel minuitur: & iste sensus est verissimus, & intentus ab Archita, & Metaphysico dignus.

Patet igitur, relationes in se, & secundū se, magis, vel minus suscipere, non tamen sine aliqua subiecti, seu potius fundamenti mutatione, & variatione, nec ista est ſicut prima communitas suscipiendi cōtraria: & hoc docte aduertit Caietanus, & est maxime memoriæ mandandum.

Dubium secundū. Dubitatur, Si relatiua suscipiūt magis, vel minus, secundum se, & non secundum fundamētum, quæ igitur relatiua non suscipient magis vel minus? ad hoc dico, relatiua quamuis in se magis, & minus recipiant, non tamen id fit, nisi aliqua fundamenti variatione comitante. Sunt autem quædam accidentia relatiua, quæ non ex solo fundamento procedunt, sed ex fundamento vnico modo inuariabili se habēte procedūt, vt duplum, triplum, & alia, quæ ex quantitatibus sic se habentibus consequūtur, scilicet q̃ vna alteram, bis aut ter adæquate contineat: & tales non suscipiūt magis, nec minus: quia variato fundamento ab illa vniformitate, destruitur relatio. Quędam alia procedunt ex fundamento, sed non vno modo, & inuariabili se habente, vt similitudo ex duobus albis vtcunq; se habentibus fluit: & inæquale ex quantitate: & ista variato fundamento magis, vel minus recipiunt.

Dubium tertium. Dubitat̃ præterea: nã hoc pacto æquale non susciperet magis, nec minus, quia æqualitas oritur inter duas quãtitates indiuisibili modo se habens, ita vt neutra ab altera excedatur, nec excedat: dico facile, non hic in tanto rigore sumi æquale, sed abusiue: vt etiam quod accedit ad prorsus æquale, dicatur æquale, & quod magis accedit, magis æquale.

Omnia autē quæ sunt ad aliquid ad conuertentiam dicuntur &c.

6 Hæc est tertiã proprietas relatiuorum, scilicet correlatiua dici ad conuertentiã: & diutius immoratur in ista, quã in alijs, facitque quatuor. Primo eã exēplis explicat.

tat. Secundo ostendit, quo modo in ea cōtingat errare. Tertio adhibet remedium contra errorem. Quarto docet canonem obseruandi, quando ad conuertentiam dicantur.

Aduerte igitur, non hic de conuertētia duorum terminorum æqualium, qua ab vno ad alterum valet illatio, agi, qua m ali qui vocant conuertibilitatem, ut notat Alber. tract. isto. c. 6. nec similiter de conuertentia duarum propositionum, qua ab vna ad alteram, transmutatis extremis, licet argumentari, quæ conuersio vocatur: sed est sermo de mutua illatione qua correlatiua se ita habent, non vt vnum de alio prædicetur, sed vt vnum per habitudinem ad alterum exprimatur, & adinuicem conferantur: qđ exemplis manifestat Aristoteles: seruus est heri seruus, & herus est serui herus: duplum est dimidij duplum, dimidiū est dupli dimidium. Notatque Aristoteles vnum in ista conuertentia, quamuis correlatiuorum habitudo mutua sit, tamen non semper secundum locutionem est idem casus: aliquando enim vnum per genitiuum alterum vero altero casu refertur, vt scientia est scibilis obiecti scientia, scibile autem est scientia scibile, vel per scientiam: sensus est, sensibilis rei sensus, sensibilis vero res est sensu, vel per sensum sensibilis: idem in multis alijs euenit.

7 At uero aliquoties non uidebitur conuerti &c.

Hæc est secunda particula, in qua docet istam conuertentiam mutuam deficere, quando non est conueniens correlatiuorum assignatio idest quādo vnum alterius non est proprium correlatiuum: exemplo manifestatur, ala, & auis, non ad conuertentiam dicuntur mutuo, quamuis enim verum sit auis est ala auis, non tamen ala est alicuius auis ala, quia multa habēt alas quæ tamen aues non sunt: hæc autem conuertentia non fit, quia non sunt correlatiua vera, hæc enim sunt ala, & alatum, & tunc est conuertentia, ala est alati ala, & alatum est ala alatum: nam vespæ, & apes & formicæ alatæ sunt, non tamen aues sunt; patet ergo quoties conueniens assignatio fit, correlatiua dici ad conuertentiam.

Aliquoties autem forte & nomen fingere necesse erit, &c. 8

Hæc est tertia particula, ī qua docet remedium ad conuertentiam faciendam: multoties enim non potest fieri ista nominum correlatiuorum assignatio, & accomodatio, ratione defectus nominum, quia vnum correlatiuum habet quidem nomē sed non alterum: verbi gratia, remus, & triremis; triremis enim remo triremis est, non tamen ē contra, remus est triremis remus, cum alia à triremibus remos habeāt: tunc autem vult Aristoteles, vt in tali nominum defectu ad cōuertentiam assignandam, nomen fingamus, quo apte correlatiuū explicetur, vt remus est remiti remus. Similiter, inquit, caput, & animal, nō conuertuntur: non enim animal est capite animal, cum animalia sint caput non habentia, vt vermes, conchylia, cāeri: licebit ergo fingere capitatū, & tunc conuertentur, caput est capitati caput capitatum est capite capitatum. Aduerte græce non remus est, sed pedaliō, quod est clauus, temo, seu gubernaculū, quo nauis gubernatur: Boet. vero transtulit remum, vt simili vteretur exemplo in latina lingua: sed nihil refert.

Sic autem fortasse facillime quis sumet, &c. 9

Tradit regulam, qua modus nomina fingendi ostenditur. Inquit, ab illo nomine, cuius correlatiuum assignandum est, esse sumendum denominatiuum comprehendens omnia, quę illud nomen participiāt. Verbi gratia, volo assignare correlatiuum capitis, quod non est impositum, tūc à capite sumendum est denominatiuum scilicet capitatum quod omnia ea, quæ capite prædita sunt: comprehendat: idem in alijs obseruandum est: ex quo infert omnia ad aliquid dici ad conuertentiam, si eorum fiat cōueniens assignatio. Hæc omnia exempla vult Ammon. nō esse ex propria sententia, sed ex aliena ad repellendam illorū definitionem, ex qua ista sunt ad aliquid, caput, manus, clauus, quæ tamē substantiæ sunt: & probat Ammon. ista vere non esse ad aliquid, quia eorū, quæ ad aliquid sunt, vno destructo alterum non cōsistit, at manus, caput, & reliqua abscissa ab eo cuius sunt, & dr̄ manus, & caput.

Sed posset respōdere Ammo. ista æquiuoce iam dici caput & manus, vt docet Ari. 2. de anima. c. 1. & lib 1. de partibus. ca. 1. de hoc tamen dicetur postea.

10 Dico autem neque eorum, quæ indubitanter, &c.

Hæc est quarta particula, in qua Arist. ostendit non solum non fieri conuertentiam, quando defectu impositionis nominum non fit conueniens correlatiuorum assignatio, sed etiam non fieri, quando ēt si nomina imposita sint, tamen non assumitur nomen, tamen habitudinem explicās: verbi gratia: Si quis dicat, pater est, ergo hominis pater est, non valet, non quia nomen correlatiui deficiat, sed quòd non assumatur illud nomen, secundum quod vere est relatio. s. pater ē filij pater: in quo docemur in conuertentia nō solum correlatiua, sed etiam nomina ipsa tamen correlationem significantia esse sumenda, quæ si sumantur, in omnibus erit conuertētia.

Nota. Subiungitque canonem ad obseruādū, an fuerit recta correlatiui assignatio. Pro cuius declaratione, aduerte, quòd sicut in re vna multæ aliæ coniunguntur, ita etiā varijs, vnum, & idem, nominibus significatur: singula autem illud significant ab vnica speciali ratione, & forma, quæ in illo est, idem enim dicitur homo animal, album, pater, legens, & reliqua. Ex quo sequitur, quòd vnum correlatiuum posset multis nominib. assignari, ductis ab alijs, quæ in eo sunt: verbi gratia, pater est filij pater, & si filius est homo, hominis pater, colorati pater, studentis pater, tamen non omnia ista explicant rationem, secundum quam refertur pater, nisi filius: & propterea ab Arist. omnia illa accidentia vocantur, non φ oīa accidentia sint, sed quòd accidant, & non sint de natura relatiui.

Canon autem est hic ad cognoscēdum quod sit vere inter illa correlatiua: obseruandum est, an si omnia alia remouerentur, & illud solum superesset, diceretur ad huc ad aliquid, & esset conuertentia: quando enim id fit est correlatiuum: quādo vero non, correlatiuum non est: verbi gratia, pater est filij pater: si volumus ergo cognoscere, an filius sit vere correlatiuum, obseruare oportet, an remoto à filio, φ sit homo, quòd sit albus, quòd sit bipes, manente hoc, φ filius sit, adhuc pater conuerteretur: & quia ita est, est verū correlatiuū, tn̄ pater est hominis pater, & homo non est correlatiuum: qa remotis omnib. alijs ab homine, scilicet φ sit filius, albus, & reliqua, nō cōuerteretur pater. Hæc, exēplo, de dño & de alio, manifestat Aristoteles.

Videtur autem ad aliquid simul esse natura, &c. 11

Hæc est quarta proprietas eorum, quæ sunt ad aliqd, vt sint simul natura, & vnum absque altero minime possit existere, vt duplū non est sine subduplo, nec pater sine filio. Aduerte ex Arist. c. 13. horum ꝑdicamentorum, duo esse necessaria, vt aliqua sint simul naturæ. Alterum, vt ab vno ad alterum mutua sit consequentia, quantum ad eorum existentiam. vt si pater est, est etiam filius. Alterū, vt neutrum sit cā alterius. defectu prioris, homo, & animal non sunt simul natura: nec vniuersaliter inferius & superius: defectu vero posterioris, sol & lux non sunt simul naturæ, quia sol est cā lucis: vtraque tamen hæc in correlatiuis obseruantur, valet enim, ab vno ad alterum: & vnum alterius nō est causa.

Dubitāt Pr̄, & filius, cā, & effectus sunt correlatiua, tamē vnum est ante alterum, & vnum est causa alterius: pater enim est ante filium, & cā est cā effectus: ergo non sunt simul natura. Pro hoc nota, duo esse in his quę ad aliquid sunt: alterum est ipsa forma relationis, ſm quam ad aliud sunt: alterum ipsum fundamētum, & subiectū, cui talis relatio inest, & ipsum denominat. Igitur secundum relationis formam nullū relatiuum antecedit suum correlatiuum, nec eius est causa: non enim est prior relatio paternitatis, nec prius aliquid dicit̄ pater, quā relatio filiationis, & quam aliqd dicatur filius, nec similiter vnū est alterius causa, cum sit mutua vtriusque dependentia à se inuicem: & hoc est, quod hic docet Arist. At secūdum fundamētum, & subiectum nihil vetat, quòd vnum sit prius altero, & causa eius, vt argumentum probat, ille enim homo qui pater dicitur antecessit hominem, q filius est. Similiter & res, quæ est causa, præcessit rē, q̄ est effectus, non tamē prius fuit pater, & prius fuit cā, *Dubium* quàm

quàm fuerit filius, & quàm fuerit effectus: ita docet Ammon. & bene. & Alber. tract. isto. c. 7. inquit, relatiua esse simul natura, idest, forma relationis: nam secundum naturam eorum, quæ referuntur non sunt simul. Simpl. cum Archita asserit, relatiua esse ad inuicē sibi causas, vt pater est causa, vt sit filius, & filius causa vt sit pater: tamen diximus iam ex Arist. correlatiuorū, vnum non esse alterius causam, quamuis & illud sit probabile.

12 Non autem in omnibus relatiuis verum videtur, &c.

Hanc correlatiuorum proprietatē non vniuersalem esse contendit, manifestatq; duplici instantia, aliqua correlatiua nō esse simul natura. Primo in scientia, & scibili, quæ correlatiua sunt, tamen scibile est prius scientia, quod probat dupliciter. Primo, quia à reb. ipsis præexistentibus scientiæ acceptæ sunt, ergo res scibiles præcesserunt scientias. Secundo, scibili ablato auffertur scientia, & scientia ablata non tollitur scibile, ergo non sunt simul. Consequentia est certa ex hoc, quod diximus, simul natura esse simul existentia. Antecedēs dupliciter probatur. Primo, quod ablato scibili auferatur scientia: scientia non potest esse fine obiecto, sed ablato scibili aufertur obiectum, ergo sine scibili nō est scientia. Secundo vero quòd ablata scientia nō auferatur scibile, patet primo, quia multa scibilia sunt, quorum scientia nondum est inuenta; quadratura enim circuli apud Geometras scibilis est, tamen nondū eius est scientia. Præterea, scientia auferri potest ablato homine, in quo est scientia: sed etiam si homo non esset, manerēt multæ res scibiles: non ergo scientia aufert scibile, & sic simul natura non sunt.

Dubium Circa hoc aduerte verba Aristo. inquit enim. A rebus ipsis iam existentibus scientias accepimus, in paucis enim aut in nullis res scibilis, & scientia simul sunt. Posset esse dubium de sensu horū verborum. Boet. inquit, hic loqui Aristo. de scientia, qua res impossibiles & imaginarias cognoscimus, hæc enim cognitio simul est cum re cognita, nec fuit res scibilis ante scientiā: sed quia istæ scientiæ sunt raræ, & impropriæ, ppea dixit (in paucis aut in nullis.) Hæc ratio est etiam Ammo. & Simpl.

Aliam etiam huius declarationem affert Ammon. & Alber. tract. isto. c. 7. pro quo aduerte id, quod in quæstione quadā proœmiali diximus, scientias esse in dupli ci genere. Quædam sunt speculatiuæ, per quas solum res cognoscimus, & hæ sunt posteriores rebus, qā à reb. sumptæ sunt. Quædam aliæ sunt scientiæ practicæ per quas non solum res cognoscimus, sed etiā eas operamur: & istæ sunt priores reb. scibilib. cum sint ipsarum causæ: propter has, inquit Ammo. & Alber. dixit Arist. in paucis scientiā, & scibile esse simul: at quia aliquo modo in practicis etiam res præcesse runt, propterea dicit (in nullis.)

Sed dices, Scientia practica prior est re scibili, non ergo scientia & scibile simul hic sunt. Respondent, sumēdum esse scibile p intellectum, ac si dicat, simul fuit scia: verbi gratia, scamni, cum ipso scamno faciendo cognitio. Aliā huius interpretationē addit Simpl. hic loqui de scientia intelligentiarum, quæ simul est cum ipso scibili; quælibet enim se cognoscit tāquam scibile: quæ cum paucæ sint, & à multis negatæ, ppterea dicit (in paucis aut in nullis.) Quælibet harum interpretationum est bona, sed non parua in hoc, & sequenti exemplo est difficultas, quam in disputatione elucidabimus.

Similiter his se se habent ea quæ de sensu sunt, &c. 13

Altera instantia manifestat Aristo. non omnia correlatiua simul esse: hæc aūt est de sensu, & sensibili, quæ correlatiua sunt, tn̄ simul non sunt, Probatur. Sensibili ablato sensus aufertur, sed sensu ablato nō aufertur sensibile: ergo non sunt simul, sed vnum est altero prius. Loquitur autē hic de sensibili passiue, pro eo qđ sentiri pōt.

Probatur antecedēs dupliciter. Pro cuius declaratione aduerte, sensus esse ī corpore, vt in subiecto, visus enim est in oculo, auditus in aure, & reliqui in corpore subiectantur, & circa corpus sunt tanquam circa obiectum, quod enim sentimus corpus est, vnde & corpus est sensibile. Sensus tamen quamuis in corpore vt in subiecto sint, non tamen in quocunque, sed in corpore animalis: quamuis corpus, quod sentitur, sit non solum animal, sed etiam alia omnia, vnde corpus quod sentit, animal Notab.

est,corpus sensibile,idest,quod sentitur,& animal,& alia corpora sunt.

Est modo primum argumentum. Ablato sensibili aufertur quodcunque corpus, & animal: sed ablato animali aufertur sensus,ergo de primo ad vltimum,ablato sensibili aufertur sensus,non tamen è contra, ablato sensu aufertur sensibile: nam ablato animali aufertur sensus, tamen ablato animali, nō propterea auferuntur reliqua corpora,quæ sensibilia sunt. Vis huius rationis hæc est. Ablato superiore aufertur inferius & eius proprietas, non tamē ablato inferiori aufertur superius cum ꝓprietate, sed sensus est passio aīalis, quod est inferius corpore, cuius corporis passio est sensibile:ergo ablato aīali cum sensu, non auferē corpus cum sensibili,his uero ablatis,auferuntur illa,ergo nō sunt simul. Posterior ratio est.Sensus non est nisi quādo animal est,sed ante animal,sunt illa,ex quibus animal fit,s.elementa, quæ sensibilia sunt,ergo sensibile est prius sensu.

14 Habet autem dubitationem, utrum nulla substantia ad aliquid dicatur, &c.

Ista est tertia capitis pars, in qua Arist. mouet dubium quoddam ad ostēdendam insufficientiam definitionis prioris. Dubium autem est:utrum nulla substantia sit ad aliquid.Circa quod, diuidit substantiā quadrupliciter,in primam & secundam,in partes primæ,& in partes secundæ substantiæ:verbi gratia,homo,quidam homo, caput,quoddam caput:quo supposito docet primas substantias,& earum partes ad aliquid non dici: non enim dicimus,quidam homo,est alicuius quidā homo:nec quoddam caput; dicitur alicuius quoddam caput sed tantum alicuius caput. Similiter id etiam manifestum est in secūdis substantijs: homo enim non dicitur alicuius homo, nisi per modum possessionis: quo pacto dicitur æquus alicui⁹ est æquus:sed tunc non refertur vt substantia, sed vt res possessa:at de partibus substantiarum secundarū est ambiguum;nā videtur ad aliquid dici,caput enim alicuius est caput,& manus alicuius est manus.Ad quod respōdet Arist.secundum definitionem præcedentem sequi, illas esse ad aliquid necessario,cum ad aliud dicantur: quod tamen absurdum indicat,si tales partes substantiæ sint,vt superius dictum est.

Si autem non sufficienter, sed sunt ad aliquid,&c. 15

Hic suam definitionem proponit,secundum quam nulla substantia ad aliquid est; definitio vero talis est,ad aliquid sunt,quibus hoc ipsum est esse. Ad aliquid aliquo modo se habere,idest; quorum natura est ad aliquid,aliquo modo se habere.

Est autem discrimē inter hanc, & illam definitionem:hęc enim dicit,naturam eorum quæ ad aliquid sunt, esse ad aliud se habere: illa autē dicit,ad aliquid esse,quæ dicūtur ad aliud. Possunt autem multa ad aliud dici,& cum alio conferri,quæ tamen non secundum naturā suam sunt ad aliud: possumus enim hominem cum alio cōferre; homo tamen secūdum naturam suam ad aliud nō est: quæ igitur vere ad aliquid sunt,secundū naturam ad aliud sunt: cum igitur partes substantiarum secūdum suā naturam substantiæ sint, & ad aliud non sint, non pertinent ad aliquid.

Ex qua definitione Arist. vnicum correlarium infert,scilicet vnum relatiuum definitione nō posse cognosci, quin alterum correlatiuum definite cognoscatur: quod dupliciter probat. Primo,ratione ex definitione sumpta: nam natura eorum quæ ad aliquid sunt, est ad aliud: ergo non cognoscitur natura talis,quin cognoscatur illud etiam aliud,ad quod refertur. Probat secundo inductione exemplari, vt de duplo,& alijs; si quis enim cognoscat determinate aliquod duplum, & determinate cognoscet dimidium,cuius est duplum. Similiter si quis cognoscit aliquid esse meli⁹ determinate; necesse est cognoscat id quō eo deterius est.Nec satis est,ad cognoscendum,hoc esse melius, cognoscere aliquid deterius esse in communi, & indeterminate: sed cognoscere hoc certo, quod eo deterius est. Potest enim esse, quòd aliquid sit deterius, sed non illo deterius. Propterea si determinate hoc melius esse cognoscere debemus: oportet,vt id determinate, quod illo deterius est: cognoscamus. Nec sufficit cognoscere deterius in communi, ista enim est cognitio confusa, & opinio: pōt enim esse aliquid deterius, sed non illo.

Dubi-

Dubium Dubitatur, quid est definite cognoscere relatiuum? Auerr. Alber. & S.Tho. existimant definite cognoscere esse cognoscere per definitionem quidditatiuam, vt sit sensus, quidditatiue vnum relatiuum cognoscit, & correlatiuum necesse est quidditatiue cognoscat: hæc doctrina vera est, sed non admodum ad mentem Aristotelis. *Prima opin.*

Secunda opin. Potius dicédum est cum Boet. definite cognoscere, esse determinate, & particulariter cognoscere: verbi gratia, duplum dupliciter consideratur. Vno modo in communi, vt duplum est, & tunc qui duplũ cognoscit, satis est cognoscat dimidium in communi. Altero modo potest cognosci duplum aliquod particulare, scilicet hoc duplum, quod est octo ad quatuor: & tũc vt cognoscamus octo esse duplum, quod est determinate cognoscere, & definite, nõ satis est cognoscere dimidium in communi, sed quatuor esse huius dimidium: & vt vtamur exemplo Aristo. quod non bene à multis intelligitur. Vt maius, seu melius determinate cognoscatur, scilicet, hoc melius, non satis est cognoscere deterius in communi, nam ex cognitione deterioris in communi, s. aliquid est deterius, non co gnoscitur hoc esse melius, nisi cognitione incerta, & opinatiua. Oportet enim cognoscamus definite illud deterius, quod illo meliori est deterius: aliter enim posset cognosci deterius in communi: & si nullum sit in particulari deterius illo, profectò illud non dicetur melius. Hanc interpretationem valde considera.

16 Caput vero & manus & eorum singula, &c.

Ex hac proprietate relatiuorum, necessario colligit partes substantiæ ad aliquid non esse. Patet, nam manum, & caput definite cognoscere non possumus, quin cognoscamus particulariter & distincte ea, quorum tales partes sunt: non possumus enim caput animalis cuiusdam, caput esse cognoscere, quin illud animal cognoscamus: præsertim quando caput videtur, occulto animalis corpore, vel cum animalis species incognita est, tunc enim caput etiã vniuersaliter cognoscitur ignorata specie illa, cuius caput est.

Ex quo dissoluitur dubium, scilicet aul lam substantiam esse ad aliquid. At quia illa definitio prior cõiter recepta erat: hęc autẽ nouiter inducta, non probata, inquit Aristo. difficile esse in his maxime obscuris, & receptis quicquam asserere absque probatione: tamen saltem recipiatur ista per modum dubitationis: non .n. parum est vtile in istis bene dubitasse, atque hæc circa textus interpretationem.

QVÆSTIO I.

Vtrum ad aliquid sit speciale genus entis.

POst textus interpretationẽ, vt moris est, ea quæ grauiora dubia sunt, & quæ magis naturam eorum quæ cõsideramus, aperiunt, tractabimus. Ac primo circa ipsum ad aliquid. Posterius circa dubia ex verbis Aris. & sẽsu pcedẽtia, versabimur.

Est igitur prima quæstio, An sicut substantia est quoddam entium genus ab omnibus alijs distinctum, & similiter quantitas est aliud genus, qualitas, & reliqua, ita sit ipsum ad aliquid, de quo diximus.

Videbitur autẽ genus aliquod non esse propter rationes sequentes. Prima, Id qđ nunquam per se sumitur, sed cum varijs, immo omnibus rerum naturis coniunctũ, & commixtum, non facit per se vnum genus, sed huiusmodi est ad aliquid: ergo nõ est vnum distinctum ab alijs genus: maior est nota, cum consequentia: minor probatur, quia relatio modo est cum quantitatibus, vt æquale, magnum, duplum: modo cum qualitatibus, vt simile, dissimile: modo cum actionibus, vt pater, causa, modo cum alijs: ergo nunquam per se est. *Argumẽta in contrariũ. Primum arg.*

Secundo, Id quod non est in rebus, sed solum habet esse per intellectus operationẽ, non ptinet ad genus aliquod entis, quia hic considerantur entia realia, quæ habẽt esse præter operationẽ intellectus; vt substantia, quantitas, & reliqua. At ipsum ad aliquid non est in rebus, nisi per operationem intellectus; ergo non est inter ea, quę sunt genera entis. Minor patet, quia similitudo, æqualitas, & reliqua, non videntur aliud habere esse, quàm per operationem intellectus cognoscentis, & vnum alteri comparantis. Tertio. Omne quod est, vel est subiectum, quod est substantia: vel est in subiecto, quod est accidẽs: sed ad ali- *Secundũ arg.*

quid nec est subiectum, cum nō sit substantia, nec est in subiecto, cum relatio, vt relatio non sit in alio esse, sed ad aliud esse: ergo nec est accidens, nec substantia, & ita nō est entis genus. Quarto. Genus omne habet differentias, species, & genera subalterna: sed istud ad aliquid hæc non habet, ergo non videtur esse genus: nec enim apparent species, nec differētiæ, nec has explicat Aristo. non ergo est genus aliquod entis peculiare distinctum ab alijs.

Prima opin. Circa hanc difficultatem fuit antiquorum opinio ante Arist. & Platonem, cuius meminit Auer. 5. Metaph. com. 20. quam c. 1. huius tract. ascribit Zenoni. Hi existimabant, ad aliquid non esse peculiare aliquod genus, sed multis mistum & ex varijs congestum, quorum rationes superius aliqua ex parte principio proposuimus.

Secunda opin. Altera fuit opinio Arist. & Platonis, & reliquorum omnium, ad aliquid esse vnum quoddam genus ab alijs omnibus distinctum & diuersum.

Primum fundam. Pro horū declaratione, ne per ignota procedamus, erit primum fundamentum hoc. Quemadmodum ab hac intrinseca proprietate, quę est per se esse, omnis substantia in vniuersum dicitur substantia: ita similiter ab hac intrinseca proprietate, scilicet esse in subiecto, quæ dicitur inhærentia, omne accidens dicitur accidens: & sicut omnis substantia per se est, ita omne accidens in subiecto est & inhæret. Accidentia tamen dupliciter inhærent, & in subiecto sunt: quędam insunt in subiecto, ita vt nō ordinent subiectum ad aliquid aliud extra ipsum subiectum: vt albedo, & quantitas insunt subiecto, non tamen vt ipsum ordinent ad aliquid extra se: & ista accidentia dicuntur pure absoluta. Quædam alia insunt in subiecto, ita vt ipsum per se ordinent ad aliquid aliud extra ipsum, vt scientia inest animæ, vt cognoscat per eam res alias, similiter potentia visiua inest oculo, vt ipse oculus alia extra se videat: & ista accidentia dicuntur relatiua.

Hæc autem sunt in duplici differentia. Quædam enim sic insunt subiecto, & ordinant ipsum ad aliud, vt tota eorum natura nō sit ordinare ad aliud, sed ipsum subiectum in se afficere, & disponere: sicut scientia inest quidem animæ vt intelligat; tamē scientiæ natura præcipua nō est ad aliud, sed ipsam animam perficere: & disponere in se: similiter habitus, potētia, & alia multa: talia accidentia dicuntur relatiua secundum dici. Quædam alia, sic ad aliud subiectum ipsum ordinant; vt eorū tota natura, vt talia sunt, sit ad aliud subiectum ipsum afficere: vt paternitas, & alia, quæ dicuntur relatiua secundum esse.

Hæc autem relatiua secundum esse, dupliciter sumuntur: vno modo, vt sunt in ipsis rebus: altero modo, vt à nobis cognoscuntur, scilicet quando vnum alteri comparamus. Ista autem relatiua, vt in rebus sunt, dicuntur ad aliquid, quod nomē Plato primus, vt dicitur, imposuit: vt vero à nobis cognitæ sunt, dicuntur magis propriæ relationes: quia intellectus vnum alteri confert, & vnum ad alterum refert: quamuis etiam inde tractum nomen: accipitur quoque pro illis, ut sunt in rebus, vt autem in intellectu sunt, dicūtur relationes conceptæ.

Ex his omnibus vnum infertur, qđ valdè memoriæ mandandum est: accidentia non dici relatiua, nec secundum esse, nec secūdum dici per respectum ad subiectū, sic enim omnia essent relatiua, cum omnia subiecto insint, sed dicuntur relatiua per id, ad quod subiectum ipsum ordināt: quod dicitur terminus. Vnde multa sunt accidentia, quę nec secundum dici, nec secūdum esse, relatiua sunt: cum subiectum ad aliquid extra se non ordinent.

Sit secundum fundamentum. Hæc est natura eorum quæ sunt ad aliquid, vt nūquam insit subiecto; nisi medio aliquo accidenti absoluto & simul coexistente alio accidenti insit relatio alterius subiecti. Vnde ad relatiui existētiam tria necessaria cōcurrūt. Primum, subiectum ipsum cui inhæret: quod ab aliquibus dicitur fundamentum remotum. Secundum est illud absolutum accidens: ratione cuius inhæret: quod dicit fundamētum propinquū. Tertium illud accidens alterius subiecti: in quod relatiuum terminatur: quod dicitur terminus, siue correlatiuum: quod quidem est eiusdem rationis cum altero; habet enim & fundamentum: & subiectum, & illud etiam alterum vt terminum; cum inter vtrumque sit mutua habitudo: verbi gratia sunt duo alba vnum alteri simile, similitudo vnius inest corpori vni: vt subiecto: *Secundū fundam.*

biecto, media albedine, vt fundamento; & depēdet ab altera similitudine, vt à termino: hæc pariter similitudo inhæreret alteri corpori, vt subiecto, media ei⁹ albedine, vt fundamento, & ab illa similitudine adinuicem dependet, ex quo fit: vt cum relatio & à termino, & à fundamento, & à subiecto dependeat necessario; horum quolibet destructo, & ipsa destruatur.

Vnde similitudo vnius albi, potest tripliciter perire, & recedēte altero simili, & ipso corpore destructo, & ipsa etiam albedine mutata: quamuis non sit hoc vniuersaliter verum de fundamentis, nisi quando fundamenta sunt permanentia; in successiuis enim non valet, vt fundamentum paternitatis est generatio, quæ transit manēte paternitate.

Hic tamen vnum est maxime considerandum; relationes non ab omnib. his tribus æqualiter depēdere: relatio.n. duo habet, alterum, vt accidens est, & hoc est subiecto inhærere: alterum, vt tale accidens est, scilicet relatiuum, & hoc est ad aliud esse: vt accidens est, à subiecto suo necessario dependet: vt relatio est, à termino. Vnde Gilbertus dicebat, relationem vt relationē non habere esse infixum, sed affixū, idest ad aliud fixum; ratione vero vtriusq; à suo fundamento dependet. Verbi gratia similitudo dependet ab albedine, & vt accidens est ipsa similitudo, quia vere nō in hæreret subiecto nisi albedine interueniēte: & similiter, vt ad aliquid: & relatio est; ab illa dependet; quia talis similitudo nō esset; nisi à tali albedine. Et hinc est; vt diximus, quod variatis fundamentis; ipsæ etiam in se variantur relationes; vt maxime patet in his relationibus; quæ consequuntur quantitatem, vt duplum, triplum, in quibus fit mutatio ex variatione fundamenti. Hoc dixerim, vt maxime attendamus fundamenta, ad distinguendas relationum naturas, quæ ab eis per se pendent, tanquam à causa intrinseca.

Tertium fundam. Sit tertium fundamentum. Fundamenta harum relationum sunt tria in communi. Primum est quantitas, supra quā fundatur æquale, inæquale, & omnes proportiones Arithmeticæ, Geometricæ, & Mathematicarum aliarum, similiter omnes relationes temporis & loci. Aliud fundamē tum est qualitas, supra quam fundatur simile, dissimile, amicus, inimicus &c. Tertium est actio, & passio, qua fundantur, pater, filius, causa, effectus, & alia multa.

Hoc autem est triplex: quædam n. actio est naturalis, vt generatio, productio, denique omnis illa, quæ à natura procedit: q̄dam est artificialis, quales sunt actiones artificum: quædam vero sunt mentis, vt cognitionis, appetitus circa res: Supra primas fundatur pater, filius, causa, effectus naturalis. Supra secūdas oēs relationes & habitudines; quæ inter artificiata reperiūtur. Supra tertias, omnes Logicæ & aliæ multæ, esse genus, speciē, esse magistrum, discipulum, doctorem, lectorē, & reliqua.

Quartū fundam. Sit quartum fundamentum, relatio in communi duplex est; quædam realis, quædam rationis. realis est relatio existens in rebus absque operatione intellectus, per quam vnum ad aliud est: vt paternitas, q̄ est in aliquo homine sine aliqua intellectus operatione, per quam ad filium refertur: contra relatio rationis est, quæ nō est in rebus, nisi per operationem intellectus, vt animal dicitur genus respectu speciei: sed talis relatio generis non dicitur nisi p̄ operationem intellectus.

Iterum relatio est duplex; quædam mutua, quædam non mutua. Mutua est quando ex parte vtriusque extremi correlatiui est realis vel rationis: verbi gratia pater refertur ad filium per paternitatem, quę est relatio realis: similiter & filius refertur ad patrem per filiationem, quæ etiam est relatio realis. Item genus ad speciem refertur per relationem generis, quæ est relatio rationis: & species refertur per speciei formam, quæ pariter est relatio rationis: relatio non mutua, est quando ex parte vnius extremi est relatio realis, ex parte alterius vero non est, nisi rationis: verbi gratia, nos referimur ad Deum per relationem realem: & Deus ad nos per relationem rationis: quia nos sumus realiter serui Dei relatione in nobis existente: vt ipse dominus noster dicitur, non quia habeat in se aliquod accidens reale, per qđ dicatur dominus, sed quia cognoscimus & comparamus eum ad nos, qui sumus sui. Similiter scientia refertur realiter ad scibile, scibile vero nō, nisi per intellectus operationem.

Iterum relatio est duplex, quædã æquiparantiæ, quædam disquiparantiæ. Æquiparantiæ est, quando denominatio est eiusdem rationis in vtroque correlatiuo: vt similitudo quæ est inter duo alba, secundũ quam vnum alteri dicitur simile, & etiam alterum ei dicitur eodẽ modo simile. Disquiparantiæ est, quando est diuersa denominatio in vtroque, vt paternitas, & filiatio, duplum, subduplum. Ammoni. vocat relatiua vniuocationis, æquiparantiæ relatiua; & disquiparatiæ, vocat relatiua æquiuocationis.

Tamen summopere aduerte non solũ dici relatiua æquiparãtiæ, quia est eadem in vtroque denominatio, sed & quia fundamẽtum est eiusdem rationis in vtroque: vt vnum simile, alteri dicitur simile, quia est in vtroque fundamentum eiusdem rationis, scilicet quia vtrumque est album, vel nigrum: relatiua vero disquiparantiæ, habent fundamentum diuersæ rationis, vt pater supra actionem, filius supra passionem fundatur: similiter duplum super totum aliquod, subduplum supra partem similiter mediate fundatur.

Prima conclusio. His suppositis fundamentis fit prima conclusio. Non omnis relatio est rationis, sed sunt multæ relationes reales in rebus existẽtes præter operationem intellectus. Hæc cõclusio est contra antiquos illos ante Aristo. & Platonem, qui nullam in rebus relationem constituebant, sed tãtum adinuicem res per intellectum referri: cuius oppositum docet Aristo. & Auerr. 12. Meta. com. 19. & eandem etiam ipsorum opinionẽ arguit Ammo. in præsenti. Hæc autem conclusio non solum veritati naturali est conformis, sed maxime deseruit Theologicæ veritati; secũdum quam relationes in diuinis reales collocãtur: quamuis hæ, aliæ sint ab his, quæ in hoc prædicamento ponuntur.

Et probatur conclusio. Seclusa operatione intellectus vnum album magis cum altero albo, quàm cum nigro conuenit, & pars ad totum vnum magis, quàm ad aliud, accedit; ergo seclusa intellectus opera, est similitudo inter illa, quæ relatio est: immo in vniuersis rebus hoc experimur; quòd quædam magis quædam minus inter se conueniunt: & mutuo se afficiunt; ergo est inter eas relatio extra opus intellectus: propterea quia res ordinatæ perfectiores existunt se ipsis inordinatis etiam extra intellectum, & non ob aliud nisi propter ordinem, qui est relatio; ergo dantur relationes reales.

Secunda cõclusio. Secunda conclusio. Relatio sola realis pertinet ad istud prædicamentum, nullo modo relatio rationis. Hæc patet, quia relatio est vnum ex decem generibus entis: sed ens diuisum in ista prædicamenta est ens reale, vt patet 6. Meth. c. 2. ergo relatio prædicamenti huius est realis.

Dubium. Dubitabis. Quare aliquæ sint relationes reales: aliquæ vero rationis. Dico, & id aduertendum est, quòd relatio realis nunquam consurgit in aliqua re, nisi aliqua mutatione facta in illa re, cum nullũ ens reale possit habere esse vel in se vel in aliquo, nisi ꝑ mutationem aliquam in eo existentem: cum autem reperiantur res, quæ connexionem cum alijs habent, non per sui mutationem aliquam, sed per intellectus operationem, inde est, quòd sint in his relationes rationis solum. Verbi gratia, res non mutantur per hoc, quòd scientiæ de eis acquirãtur, mutatur tamẽ ipsa scientia, quę realiter ex rebus fit, quę tamen ante non erat: propterea res scibiles dicuntur, non relatione reali, sed intellectus cõparatione: at ipsa scientia, in qua est mutatio, refertur relatione non rationis, sed reali: eodem modo se habent genus, & species: in rebus enim nulla est mutatio, propterea illæ vtræque relationes ꝑ intellectum solum sunt.

Tertia cõclusio. Tertia conclusio. Probabile maxime mihi videtur etiam relatiua secundum dici in prædicamento hoc collocari: & me in hac parte mouet auctoritas Alber. Simpli. & Boet. & Paul. Venet. quamuis minus principaliter, cum secundum naturã suam præcipuam, in alijs prædicamentis sint: nec obstat argumentum Ammoni. quia ex hoc, inquit, sequeretur omnia accidentia in hoc prædicamento esse reponenda cum omnia sint relatiua secundum dici, habent enim respectum ad subiectum. Hoc argumentum nullius est roboris; qa. vt dixi in primo fundamento, & maxime est considerandum, non quicunque respectus facit relatiuum secundum dici: est eñ duplex respectus, & ad subiectũ, qui respectus dicitur transcẽdentalis, qualẽ oĩa accidentia

cidentia habent ad subſtantiam, ſed hic non facit accidens relatiuum: eſt alter reſpectus ad terminum qui dicitur prædicamentalis, & iſte facit accidens relatiuum, & hunc non omnia accidentia habent, vti diximus.

Hoc tamen non obſtante:probabile eſt etiam, ſola relatiua ſecundum eſſe, in hoc eſſe prædicamento : vt vult Ammo. præſertim quia his ſolum competit definitio poſterior Ariſto. quamuis ad hoc poſſet dici, etiam relatiua ſecundum dici ſecundum id, ratione cuius in hoc prædicamento collocantur, totum eſſe habere ad aliud.

Quarta cõcluſio. Quarta cõcluſio. Ad aliquid eſt vnum genus entis ex decem, diſtractum ab omnibus alijs. Probatur, quia illud ens facit nouum genus quod eſt ens reale, & diuerſum habet prædicandi modum de ſubſtantia: tale autem eſt ad aliquid, quod ſolum de ſubſtãtia vt alteri refertur, prædicatur: ergo eſt nouum genus.

Ad primum. Per iſta poteſt ad argumenta reſponderi. Ad primum diſtinguitur maior, quod enim ita cum alijs eſt miſtum, & cõfuſum, vt non habeat naturam ab eis diuerſam, admitto non facere genus per ſe diſtinctũ, at relatio licet alia accidentia ſequatur, ſuam tamen naturam habet diuerſam ab alijs omnibus: propterea eſt vnum nouum genus.

Ad ſecũdum. Ad ſecundum negatur minor: immo vt diximus in prima concluſione, non ſolum relationes ſunt per intellectus cõparationem, ſed etiam ante opus intellectus exiſtunt in rebus relationes, per quas vna res ad aliam ſe habet.

Ad tertium. Ad tertium negatur etiam minor: nam relatio non ſolum eſt ad aliud, ſed etiã in alio : vt enim diximus, & relatio eſt accidens, & tale accidẽs, vt accidẽs eſt in alio ſcilicet ſubiecto, vt tale accidens, ſcilicet relatiuum, ad aliud eſt.

Notab. Ad quartum. Ad quartum negatur non eſſe genus, nec alia in hoc prædicamento. Pro quorũ declaratione aduerte : relatio dupliciter cõſideratur. Vno modo vt eſt forma accidentalis determinata ad vnũ extremũ correlatiuorum, vt quãdo dicimus paternitatem, filiationem, & huiuſmodi, tunc enim relationes determinatas ad vnũ extremorum correlatiuorum ſumimus. Altero modo relatio ſumi poteſt in communi non determinata vlli extremorum, ſed indifferenter cõſideratur, ſiue pro vno extremo, ſiue pro altero, vt quãdo dicitur relatio diſquiparantiæ, tunc enim dicimus non ſolum relationem vnius extremi ſcilicet paternitatem, ſed etiam alterius ſimul extremi, ſcilicet filiationem.

Hoc ſuppoſito, dico genus generaliſſimum eſſe ad aliquid, quod eſt idem, ac accidẽtalis forma, per quam vnum ad aliud ſe habet, non explicando, & determinãdo formam huius correlatiui vel illius: & ſub hoc etiam ſunt genera ſubalterna, quæ etiam relationis formã indeterminate dicunt, vt ad Aliquid æquiparantiæ. Ad aliquid quantitatis. At quãdo relationes determinatæ ſumuntur ad extrema, frequẽter ſunt ſpecies, vt paternitas, filiatio, duplum: quãdo autem cum determinatis ſubiectis, ſunt indiuidua, vt hæc paternitas hic filius, hoc duplum.

Poterit ergo ipſum ad aliquid primo diuidi per differentias ex fundamentis ſumptas, quæ nomine ſimplici carent, vt aliquid aliud ſit in quantitate, aliud in qualitate, aliud in actione: & paſſione. Poterit iterũ diuidi in cõmuni in ad aliquid æquiparãtiæ, & ad aliquid diſquiparantiæ: quæ differentiæ ſingulæ genus ſubalternum cõſtituunt : & iterum ad aliquid in quantitate. Poteſt rurſus diuidi per æquiparãtiam in quãtitate, & diſquiparantiam: ſimiliter ad aliquid in qualitate, quamuis quæ in actione, & paſſione ſunt, diſquiparantiæ tantum ſint. Et hæc ſatis ſint quantum ad naturam eorum, quæ ad aliquid ſunt, quæ cum hic deeſſe videntur, Deo iuuante, in Metaphyſica explanabuntur.

QVÆSTIO II.

Circa reliqua quæ in textu ab Ariſtotele dicuntur, Num recte dicta ſint.

Eorum, quæ ſunt ad aliquid natura, & his quæ ad ipſam in communi ſpectant vtriſque elucidatis, ſupereſt aliqua quæ in literæ interpretatione prætermiſimus, breuiter examinare, & ut ad diſputationis normam reducatur: arguitur primo. *Argumenta in contrarium. Primum argum.*

mo. Nullum est discrimen inter priorem & posteriorē definitionem: ergo non bene ab Arist. prior reijcitur: quòd si prior non erat conueniens, frustra in mediū adduci-tur secunda. Secundo, Vitium est in definitione idem per idem definiri, cum sit petitio principij, sed in secunda definitione id fit, ergo non est bona. Minor probatur, quia definiens ad aliquid: ipsa in definitione iterum sumit, scilicet quibus hoc ipsum est esse ad aliquid, aliquo modo se habere.

Secundū argum.

Tertium argum. Tertio: omne genus habet aliquam passionem sibi propriam, at ad aliquid nullā habet talem; nec ab Arist. assignatur, ergo vel non est genus, vel insufficienter traditur ab Aristotele: Minor patet, quia suscipere contrarietatem, & magis vel minus, alijs generibus competit, vt patet: dici vero ad conuertentiam etiam alijs inest, cū homo, & risibile conuertantur, quæ ad aliquid non sunt: similiter album, & albedo, album enim albedine est albū: albedo autem est albi albedo. Simul autē esse natura ipse Arist. docet non omnibus inesse relatiuis: ergo nihil eis est proprium.

Quartū argum. Quarto, videtur Arist. sophisticū esse argumentum, quo probat, scientiam, & scibile, sensum & sensibile non esse simul: nam comparat scibile in potentia, cū sciētia in actu: si enim vtrumque eodem modo consideratur, simul sunt vel in actu, vel in potentia.

Quintū argum. Quinto, asserit partes primæ substātiæ non dici ad aliquid: videtur hoc falsum, dicimus enim hoc caput est huius capitati caput: sicut alia relatiua, hic pater est huius filij pater.

Sextum argum. Sexto vnum relatiuum non potest definiri per alterum: ergo non qui definite cognoscit vnum, cognoscit alterū: probatur: definitio est ꝑ clariora, vt dicitur 6. Top. c.2. at correlatiua sunt ęque ignota. Prætere a, quia vnum nō est de essentia alterius, cum nec sit vnum alterius genus, nec differentia, nec pars, ergo vnum non est de definitione alterius quidditatiua.

Primum fundam. Ad hæc argumenta respondetur. Sed pro primi solutione est aduertendum, nominum defectum maxime in hoc prædicamento generare æquiuocationem, quę obscuritatis & deceptionis mater est: propterea alia prædicamenta, in quibus nomina imposita rebus significandis sunt, oportebit re spicere: sunt autē tria in alijs. Primum, est subiectum, & subiecti nomen, in quo tale accidens inest. Secundum, est ipsa forma in abstracto considerata, & nomen ipsius, vt albedo, nigredo. Tertiū, est ipsamet accidentalis forma, vt est in subiecto, & ipsius nomen, quod denominatiuū est, vt album, nigrum, quale.

Hæc ergo omnia sunt in isto prædicamento, sed non sunt omnia nomina per quæ explicentur: est ipsum subiectum, cui inest relatio, scilicet homo, cui inest paternitas, & album, quod est simile: est forma, scilicet ipsa relatio, sed non est nomē, quo explicetur distincte: nam relatio secundum se, & vt est in subiecto, & ipsum subiectū, cui inest relatio, dicuntur ad aliquid, quā uis gratia distinctionis varia fiat additio: dici enim ad aliquid, est nomen denominatiuum, quod de subiecto habente relationem dr: vt enim dicimus, homo est albū, homo est qualis, ita homo dicitur ad aliquid: esse vero ad aliquid est nomē ipsius relationis, & in concreto, & in abstracto: vt enim dicimus album est quale; albedo est qualitas, ita dicit pater est ad aliquid, & paternitas est ad aliquid.

Et hinc manifestat illa distinctio Arist. 5. Metaph. c. 15. dupliciter ad aliquid esse, ꝑ se, & per accidēs: vocat ꝑ se ad aliquid, quod hic vocat ēē ad aliqd, seu hře se ad aliquid: vocat per accidēs ad aliquid, quod hic dicit aliquid. s. subiectū relationis, qđ dicitur ad aliquid, non tamen est aliquid.

Per hoc patet solutio ad argumētum: definitio enim illa prior potius est subiectorū, & eorum quæ ad aliquid sunt ꝑ accidens: posterior, vero est eorum quæ per se ad aliquid sunt, scilicet relationum, & in concreto, & in abstracto. *Ad primum.*

Ad replica. respōdetur cum Auer. illā definitionem fuisse cōmunem: propterea traditam ab Arist. quia facilius erit veritatem docere illum, qui doctus est communia, quàm qui ignarus prorsus est.

Ad secundum, respondetur illud ad aliquid positum in definitione, non esse idē cum definito: nam definitum est particulare ad aliquid, in definitione vero sumit ita, vt idem sit quod aliqua res: & notanda est vis illius præpositionis [ad] denotat enim habitudinem termini: aliud. n. est esse in aliquo, aliud esse ad aliquid: esse in *Ad secūdum.*

se in aliquo est esse vt in subiecto: esse ad aliquid, est esse vt ad terminum: non enim vti diximus, accidēs est ad aliquid, quia sit in subiecto, sed quia sit ad terminū, quod expresse docet Arist. 5. Met. c. 15. Visus, inquit, ad aliquid est, non respectu cuius est visus, scilicet subiecti, sed respectu eius quod videtur, scilicet coloris.

Ad tertiū. not. Ad tertium, est notandum. S. August. in suis Catheg. assignat quatuor propria relatiuorum. Primum est simul intelligi, vt sicut vnum absque altero existere nequit, ita nec vnum absque altero est intelligibile. Secundum est, dici ad conuertentiam. Tertium est, vt simul in eodem subiecto possint existere, respectu diuersorum, vt idem & pater & filius esse potest: & duplū & subduplū. Quartum, vt alterū de altero in obliquo prædicetur, pater enim est filij pater, & filius est patris filius: hæc tñ fere ad ea quæ Arist. tradidit, reducuntur.

Propterea ad argumentum dico cum Simplic. & alijs, conuertentiam esse propriam omnino relatiuorum; non autem quæcunque conuertentia hic sumitur, sed illa per quam mutua affectio, & ordo relatiuus exprimitur: quando autem diximus, album est albedine album: album refertur ad albedinem, non vt ad terminum, sed vt ad formam: albedo vero ad album, vt ad subiectum refertur. Propterea nō est similis conuertētia. Similiter illa alia proprietas, esse simul natura, solis relatiuis inest, & omnib. his, quæ vere relatiua sunt: sciētia aut etiam scibile: sensus, & sensibile, non absolute relatiua sunt, at secundum quid, scilicet secundum dici.

Ad quartum. Ad quartum respondet Simplicius & Ammonius, admittendo illa, si in actu simul sumatur, esse simul: similiter si vtrunque etiam in potentia.

Sed profecto hoc est expresse cōtra Arist. 3. an. m. c. 2. vbi docet contra antiquos sensibile, & sensum in actu simul esse: tamen in potentia non esse simul: & ibi id fatetur Simplicius.

Notab. Propterea maxime considerandum est, quid Arist. per ista vocabula significet. Vocat igitur sensum actu, ipsam operationē sentiendi: sensum potentia, ipsam potentiam, qua sentimus, sensibile vero actu ipsum obiectum, quando actu sentitur: sensibile vero potentia, ipsum sensibile, quando actu non sentitur. Simili modo sciētia in actu est ipse actus, & operatio contemplandi; scientia potentia est ipse habitus vel intellectus absque operatione: scibile autem actu res est ipsa cognita de præsenti: scibile vero potentia, est res, quæ actu non consideratur. Ex his patet prius esse sensibile & scibile potentia quàm ipsas potentias sciendi uel sentiendi: & hoc maxime est considerandum, quia conducit ad multa in Arist. difficilia intelligenda.

Ad quintum. Notab. Ad quintū est aduertendum relationē posse sumi tripliciter: vno modo in specie: altero modo particulariter: Tertio modo singulariter. Vt si dicamus, paternitas, aliqua paternitas, hæc paternitas, si in specie sumatur, tunc ad terminū refertur in specie: paternitas enim est ad filiationem, & duplum ad subduplum: si particulariter vero sumatur, etiam ad terminū particularem refertur: aliquid duplum est alicuius subdupli duplū, & aliquod melius aliquo peiori melius, vt Arist. docuit.

At in singulari non dependet à singulari termino nō enim indiuiduatur relatio, nisi à subiecto, in quo est, vt hæc paternitas non est, quia est ad hanc filiationem, sed quia est in hoc patre, scilicet tali homine: & hoc duplum non est ab hoc subduplo in singulari, potest enim esse hoc duplum respectu huius medietatis, & omniū æqualium.

Hinc est, vt insinuaret Arist. relatiua in singulari vt singularia sunt, nō à terminis, sed potius à substantijs pēdere, inde dicit partes primæ substātiæ scilicet singulares nō referri in singulari, cum relatiua alia sub ratione singulari non referantur.

Ad sextum respondetur, vnum correlatiuum esse de definitione essentiali alterius, nō quia sit pars essentiæ vel tota eius essentia, sed quia est terminus & complementum ipsius essentiæ, sine quo nulla ratione esse potest. Ac propterea dicit Alb. vnum correlatiuum non definiri per alterum, sed potius est alterum: & quāuis per se æque ignota sint, tamen simul sumpta mutuo se declarant, & manifestant.

Sed hæc satis sint de quæstione hac, qa vlterius prosequi est difficultatibus Metaphysicis omnia confundere, & horum omnium exactius disputandorū tempus proprium nos Deo iuuante expectat.

De Qualitate, & Quali.
Cap. VIII.

1 QValitatem vero dico; secundum quam quales quidam esse dicuntur. Est autem qualitas, eorum quæ multipliciter dicuntur.

2 Vna quidem igitur species qualitatis, habitus & dispositio dicatur. Differt autem habitus a dispositione, quòd permanentior, & diuturnior est. Tales uero sunt scientię & uirtutes: scientia enim uidetur esse permanentium, & diuturnorum: ut si quis uel mediocriter sumat scientiam, nisi grandis permutatio facta sit, uel ab ægritudine, uel ab aliquo huiusmodi. similiter autem & uirtus, ut iustitia, & temperantia. & singula talium non uidentur posse facile moueri, neque facile permutari. Dispositiones uero dicuntur, quæ sunt facile mobilia, & cito permutabilia: ut calor, & infrigidatio, & ægritudo, & sanitas, & quæcunque alia huiusmodi: afficitur enim quodammodo secundum eas homo: cito autem permutatur, & ex calido frigidus fit, & ex sanitate in ægritudinem transit. Similiter autem & in alijs, nisi aliqua earundem contingit per temporis longitudinem congenita, & immobilis, uel omnino difficile mobilis, existens, quam iam quispiam ut habitum uocet.

3 Manifestum est autem quòd hæc uolunt habitus dicere, quæ sunt diuturniora, & difficilius mobilia. nanque disciplinas non multum retinentes, sed facile mobiles existentes, non dicunt habitum habere, & tamen dispositi sunt aliquo modo secundum scientiam peius, melius ue. quare differt habitus a dispositione, quòd hæc quidem facile mobilis sit: ille uero diuturnior & difficilius mobilis. Sunt autem habitus & dispositiones: dispositiones uero nō necesse est habitus esse; qui enim retinent habitum, & quodammodo dispositi sunt secundum ipsos: qui autem dispositi sunt, non omnino retinent habitum.

Aliud uero genus qualitatis enim, 4
secundum quod pugillatores uel cursores, uel salubres, uel insalubres dicimus:: & simpliciter & quæcunque secundum potentiam naturalem uel impotentiam dicuntur. Non enim, quoniam sunt dispositi aliquo modo, unumquodque huiusmodi dicitur: sed quod habent naturalem potentiam uel impotentiam facile aliquid facere, uel nihil pati: ut pugillatores, uel cursores dicuntur, non quòd sint dispositi aliquo modo, sed quòd habeant potentiam naturalem, uel impotentiam aliquid facile faciendi. Salubres autem dicuntur, eo quòd habeant potentiam naturalem, ut nihil a quibuslibet accidentibus facile patiantur: insalubres uero, quòd impotentiam habeant naturalem nihil facile a quibuscunque accidentibus patiendi. Similiter autem his durum & molle se habent: durum enim dicitur, quòd habeat potentiam non facile secari: molle uero, quod eiusdem ipsius habeat impotentiam.

Tertium uero genus qualitatis 5
est,

est, passibiles qualitates, & passiones. sunt autem huiusmodi, vt dulcedo, & amaritudo, & austeritas, & omnia his cognata: amplius, & calor, & frigus, & albedo, & nigredo. Quòd quidem igitur & hæ qualitates sunt, manifestum est: quæcunque enim has susceperint, ipsa qualia dicuntur secundum ipsas: ut mel, quoniam dulcedinem suscepit, dicitur dulce: & corpus album, quoniam albedinem suscepit. Similiter & in cæteris.

6 Passibiles vero qualitates dicuntur, non quòd ea, quæ illas susceperint qualitates aliquid patiantur: neque enim mel, quoniam aliquid passum sit, dicitur dulce, neque aliquid aliud huiusmodi. Similiter autem his & calor & frigus passibiles qualitates dicuntur, non quòd ea, quæ illas suscipiunt, aliquid passa sint, sed quoniam secundum sensus unaquæque dictarum qualitatum passionis effectiua est, passibiles qualitates dicuntur: dulcedo enim passionem quandam secundum gustum efficit, & calor secundum tactum: similiter autem & aliæ. Albedo autem, & nigredo, & ceteri colores non eodem modo ijs, quæ dicta sunt, passibiles qualitates dicuntur: sed eo quod ipsæ ab aliqua passione innascuntur.

7 Quòd enim fiunt propter aliquã passionem multæ colorum mutationes, manifestum est: erubescens enim aliquis, rubeus factus est, & timens pallidus, & vnumquodque talium. quare etiam si quis natura aliquid talium accidentium perturbationemue passus est, similem colorem uerisimile est eum habere: quæ enim affectio nunc in eo quod uerecundetur circa corpus facta est, etiam secundum naturalem constitutionem eadem fieri potest affectio, vt & naturalis color similis fit. Quæcunque igitur talium accidentium ab aliquibus passionib. difficile mobilibus & permanentibus principium sumpserunt, passibiles qualitates dicuntur: siue enim secundum naturalem constitutionem pallor sit aut nigredo, qualitates dicuntur (quales enim secundum eas dicimur (siue propter ægritudinem longam, uel propter æstum eidem contingit nigredo, uel pallor, & nõ facile prætereunt, uel etiam per uitam permanent, passibiles qualitates & ipsæ dicuntur: similiter enim quales secundum eas dicimur. Quæcunque uero ex ijs, quæ facile soluuntur, & cito transeunt, fiunt, passiones dicuntur, qualitates uero minime: non enim aliqui secundum ipsas dicuntur quales, neque enim qui propter uerecundiam rubeus factus est, rubeus dicitur: neque cui pallor propter timorem uenit, pallidus est: sed magis eo quòd aliquid passus est: quare passiones quidem huiusmodi dicuntur, qualitates uero minime.

Similiter autem his, & secundum animam passibiles qualitates & passiones dicuntur. Quæcunque enim mox in nascendo ab aliquibus passionibus difficulter mobilibus fiunt, qualitates dicuntur & ipsæ: ut amentia, mentis alienatio, & ira, & alia huiusmodi: quales enim secundum 8

cundum eas dicuntur, ideſt iracundi atque amentes. Similiter autem & quæcunque alienationes non naturales, ſed quæ ab aliquibus alijs accidentibus factæ ſunt difficile prætereuntes, & omnino immobiles, qualitates ſunt etiam huiuſmodi, quales enim & ſecundum eas dicuntur, Quæcunque uero ab ijs, quæ facile & cito prætereunt, fiunt, paſſiones dicuntur, ut ſi quis contriſtatus, iracundior fiat. non enim dicitur iracundus, qui huiuſmodi paſſione iracundior eſt, ſed magis quia aliquid paſſus: quare paſſiones quidem huiuſmodi dicuntur, qualitates uero minime.

9 Quartum uero genus qualitatis eſt figura, & circa unumquodque conſtans forma. Amplius autem ad hæc rectitudo, & curuitas, & ſi quid aliud his ſimile eſt, ſecundum enim unumquodq; eorum quale quid dicitur, triangulum enim uel quadrangulum eſſe quale quid dicitur, & rectum aut curuum, & ſecundum etiam formam unumquodque quale dicitur.

10 Rarum uero, & ſpiſſum, & aſperum, & lene putabuntur quidem quale quid ſignificare: ſed aliena huiuſmodi putantur eſſe a diuiſione, quæ circa quale eſt. quandam enim poſitionem magis uidentur partium utrunque monſtrare: ſpiſſum.n. dicitur, eo quòd partes ſibijpſis propinquæ ſint: rarum uero, eo quòd diſtent a ſe inuicem. & lene quidem, quòd in rectitudinem aliquo modo partes iaceant: aſperum uero, quòd hæc quidem ſuperet, illa uero ſit inferior. Fortaſſe quidem igitur alius quiſpiã modus apparuerit qualitatis: ſed fere qui maxime dicuntur hi ſunt: qualitates itaque ſunt, quæ dictæ ſunt.

Qualia uero ſunt, quæ ſecundum has denominatiue dicuntur, uel quo modolibet aliter ab his. In plurimis itaque, & fere in omnibus denominatiue dicuntur: ut a candore candidus, & a grammatica grammaticus, & a iuſtitia iuſtus. Similiter & in alijs. In aliquibus uero, eò quòd non ſunt poſita qualitati nomina, non contingit ea quæ dicuntur, ab ijs denominatiue dici, ut curſor, aut pugillator, qui ſecundum naturalem dicitur potentiam, a nulla qualitate denominatiue dicitur, non enim poſita ſunt nomina potentijs, ſecundum quas iſti quales dicuntur: ſicuti diſciplinis, ſecundum quas pugiles uel palæſtrici ſecundum diſpoſitionem dicuntur: pugillatoria enim & palæſtrica diſciplina dicitur: quales uero ab his denominatiue dicuntur, qui diſponuntur. Aliquando autem & poſito nomine non dicitur denominatiue, quod ſecundum eam quale dicitur; ut a uirtute ſtudioſus, eo enim quòd uirtutem habeat ſtudioſus dicitur: ſed non denominatiue a uirtute; non autem in pluribus hoc tale eſt. Qualia ergo dicuntur, quæ denominatiue a dictis qualitatibus dicuntur, aut aliquo modo aliter ab eis. 11

12 Ineſt autem & contrarietas ſecundum qualitatem: ut iuſtitiæ iniuſtitia contraria eſt, & albedo nigredini, & alia. Similiter autem & ea quæ ſecundum eas qualia dicuntur: ut iniuſtum iuſto, & album nigro.

Non in omnibus autem hoc accidit. Rubro enim aut palido, aut huiusmodi coloribus nihil est cōtrarium, qualibus existentibus. Amplius, si contrariorum alterum fuerit quale, & reliquum erit quale: hoc autem palam est ex singulis proponenti alia prædicamenta, ut si ex iustitia iniustitiæ contrarium quale autem ex iustitia: quale igitur & iniustitia. Nullum enim aliorum prædicamentorum aptabitur iniustitiæ, neque quātum, neque ad aliquid, neque ubi, nec omnino aliquid huiusmodi, nisi quale, sic autem & in alijs, quæ secundum quale sunt contraria.

13 Suscipiunt autem qualia magis & minus. Album enim magis & minus album alterum altero dicitur: & iustum alterū altero magis & minus: sed & ipsa intensionem suscipiunt, cum candidum nanque sit, contingit amplius candidum fieri. Non tamen omnia, sed plurima: iustitia nanque, si dicatur magis & minus iustitia, potest quilibet ambigere. similiter autem & in alijs dispositionibus, quidam enim dubitant de talibus. iustitiam nanque iustitia non omnino aiunt magis & minus debere dici, nec sanitatem sanitate: minus autem habere alterum altero sanitatem aiunt: & iustitiam alterum minus altero habere dicitur: sic autem & grammaticam, & alias dispositiones, sed tamen ea, quæ secundum eas dicuntur, indubitanter recipiunt magis & minus: grammaticior enim alter altero dicitur, & iustior, & sanior, sic autem & in alijs. Triangulus uero & quadrangulus non videntur magis & minus suscipere: neque aliqua aliarum figurarum. quæ enim definitionem trianguli recipiunt & circuli, omnia similiter trianguli uel circuli sunt: eorum autem, quæ non recipiunt rationem eandem, nihil magis alterū altero dicetur. nihil enim quadratum magis quam parte altera longius, circulus est: neque alterum enim recipit circuli rationem, simpliciter autem, si utraque non recipiunt propositi rationem, non dicetur altero magis: non ergo omnia qualia recipiunt magis & minus.

Horum itaq; quæ prædicta sunt, nullum est proprium qualitatis. Similia uero aut dissimilia secundum solas dicuntur qualitates, simile .n. & dissimile alterum alteri non est secundum aliud, nisi secundum id quod quale est. Quare proprium est qualitatis secundum eam simile, uel dissimile dici. 14

At uero non decet cōturbari, ne quis nos dicat de qualitate propositum facientes, multa eorum quæ sunt ad aliquid connumerasse: habitus enim & dispositiones eorum quæ ad aliquid sunt, esse dicebamus. Penè enim in omnibus qualitatibus genera ad aliquid dicuntur, nihil autem eorum quæ sunt singularia: nam cum disciplina genus sit, idipsum quod est alterius dicitur: alicuius enim disciplina dicitur. eorum uero quæ singularia sunt, nihil ipsum quo ad alterius dicitur, ut grammatica non dicitur alicuius grammatica: nec musica alicuius alterius musica: sed forte secundum genus & hæ ad aliquid dicuntur: ut grammatica alicuius dicitur disciplina, non alicuius 15

ius grammatica: & musica alicuius disciplina, non alicuius musica. Quapropter quæ singularia quidem sunt, non sunt ad aliquid, dicimur autem quales secundum singula, hęc enim & habemus: scientes enim dicimur, eo quòd habemus singularum scienriarum aliquas: quare hæ erunt etiam qualitates, quæ singulares sunt, secundum quas aliquando & quales dicimur: hæ autem non sunt eorum quæ sunt ad aliquid. Amplius, si contingit idem ipsum & quale & ad aliquid esse, nihil est inconueniens in utrisq; hoc generibus enumerare.

Cur prius de qualitate egerit quam de alys sequentibus prædicamentis, ac cur titulo duplicato.

CVriosum est, inqt Boet. cur qualitatem reliquis prædicamentis antepo suerit, dubitare, cum maxima sit disceptatio etiam prioribus duobus esse præponēdam: tamen ne vlia prorsus supersit dubitatio, huius ratio est manifesta, quam dat Alber. tract. isto cap. 1. est enim qualitas principium actionis, & passionis ipsi substantiæ inhærens: propterea merito anteponitur actioni, & passioni, & alijs quatuor quæ substantiæ sunt extrinseca, qualis est locus, à quo est vbi, & tempus, a quo quando, & reliqua.

Titulus tamen est maxime notandus. De qualitate & quali, ita enim legitur grę ce, πε,ὶ ποιοῦ καὶ ποιότητος, & quāuis Alexand. Achatius, & Simplicius. solum existiment legendum illorum vnum, illudq; vitio scriptorum tribuant: tamen Ammo. Boet. Alber. & S. Aug. ita legunt, vt vtrumque inscribatur. Cuius prima ratio traditur à Porphy. nempe vt vtriusque vocabuli cognitio haberetur, & qualitatis, & qualis. Secunda ratio est Albert. c. 2. quia qualitas & modi prædicandi ipsius manifestantur per ipsum quale in cōcreto: propterea vtrūq; inscribitur. Tertia ratio est Ammo. Pro quo aduerte, accidēs dupliciter pōt considerari. Vno modo secundū se, & vt à subiecto separatum cognoscitur; quod nomine abstracto significatur. Altero modo, vt est in subiecto, quod significatur per nomen concretum cognoscere autem accidens in abstracto intellectus ipsius est, cuius est tale accidens abstrahere: at cognoscere accidens in concreto, sensus est: hic enim album, nigrum, calidum sentit: propterea nobis est in concreto accidens notius, quàm ī abstracto. Ex his extat hęc ratio Ammo. hic enim traditur qualitas, & manifesta ista est in concreto, propterea titulus vtriusque inscribitur. Quarta ratio est Boet. Inquit, quale aliquando ꝓ subiecto, aliquando pro ipsa qualitate sumi; & ne forsan quis deciperetur existimans hic quale considerari rationē subiecti, propterea Arist. vtrunq; copulauit: vt nihil aliud per quale quam per qualitatē intelligeremus: cum quale significet ipsam qualitatē, vt est in subiecto. omnes hæ rationes bonæ sunt, & hæc vltima est etiam Simpli.

Ex his patet ratio quare non de quantitate, & quanto inscripsit: quantitas enim est accidēs in vniuersum, sensibus substās, & suscipiens mutuam prædicationem in concreto, & abstracto, vt diximus: at ipsa qualitas nō sensibus in vniuersum substat, cum sint innumeræ qualitates insensibiles: nec de concreto abstractum, vel ē contra prædicatur: propterea satis fuit, ibi de quantitate inscripsisse, nō autem hic, cum ista non ita idem sint.

Qualitatem uero dico secundum 1
quam quales quidam esse dicuntur &c.

Caput hoc in quatuor partes diuiditur. Prima definitionem seu descriptionem ipsius qualitatis cum diuisione specierum ipsius continet. In secūda traditur dę quali. In tertia sūt tres proprietates qualitatis. In quarta est dubium & solutio.

In prima ergo parte, distinctionis causa quinq; sunt particulæ. In prima est descriptio qualitatis in singulis quatuor, sunt quatuor species ipsius qualitatis, singulæ in singulis particulis.

Est ergo qualitas secundum quam quales quidā dñr, vt ab albedine corpus quale

le dicitur:si enim interrogeris, quale corpus est dices album.

Nota primo. Hic primo aduerte hic describi,& manifestari abstractum per concretum, quia vt dixi ex Ammon. notiora nobis sunt concreta, vt pote sensib. percepta: & similiter quia cõcretum est magis compositum cũ significet accidens, vt est in subiecto, compositũ autem notius est nobis, quam simplex, vt docet Auer. 1. Physi. com. 3.

Nota secundo. Aduerte secundo, ne turberis in verbis Arist. definien. qualitatem in singulari, & vtitur verbo plurali, ne ideo existimemus ex hoc ab vnica qualitate semp multa dici qualia: sed in definitionibus voces à numero absoluuntur: vt idem sit sensus, qualitas est, à qua aliquid dicitur quale: sicut à qualitatibus aliqua qualia dicuntur.

Nota tertio. Aduerte tertio, q̃ Alber. in p̃senti notat dici per verbum primæ personæ, scilicet [quidam dicimur] vt intelligamus duplices esse qualitates: quædam sunt spirituales, quæ nõ nisi animæ, vel rei spirituali insunt: quædam sunt corporeæ quæ nõ nisi corporibus insunt. Propterea. n. dicit ꝑ verbum personæ primæ, qua significant homines, in quibus solis hæ vtræq; qualitates simul sunt. Ista doctrina vera est, sed impertinẽs ad Arist. græce. n. habetur verbum tertiæ personæ, vt vertit Boet.

Nota. 4. Aduerte quarto, videri istam non esse bonam descriptionem, omnia enim accidentia in quali prædicantur, & secundum ea quales dicimur: ergo non hoc isti prædicamento proprium est.

Propterea nota ex Arist. 5. Meta. c. 14. qualitatẽ multipliciter sumi. Primo pro omni forma substantiali, & differentia rei constituta, formæ enim qualitas inest, & differentiã generis dicitur qualitas, sed essentialis. Altero modo qualitas sumitur ꝑ quacunq; forma accidẽtali, quæ est extra naturam subiecti: & sic comprehendit omnia nouem prædicamenta. Tertio mõ sumitur specialiter ꝑ accidẽti huius quarti prædicamenti, à quo dicitur aliquid simpliciter, & pure quale. Dicit enim Alber. c. 1. & bene, à qualitate primo modo non dicitur aliquid quale tantum, sed cum aliqua cõpositione: scilicet à quantitate non quale absolute, sed quantum, vel aliquot. Ab alijs vero propter hoc, non quale, sed qualiter se habet: q̃d sedet enim, vel stat, vel iacet, vel currit, vel patitur, potius dicitur aliquo mõ se habere, q̃ quale absolute. Hæc vero qualitas hui⁹ p̃dicamẽti quale simpliciter facit: & ita est intelligenda descriptio. Et huic cõsonat, q̃d Porphy. dixit in c. de cõmunitatibus in dña gñis, & accidentis, accidens prædicari in quale, vel in quo modo vnumquodq; se habet.

Nota. 5. Posita descriptione qualitatẽ diuidit. Qualitas, inquit, multipliciter sumit̃. Nõ hic intelligas multipliciter idest, æquiuoce sumi, sed generice, nimirũ quia multas species habeat, vt notat Ammon. Boet. & Alber. & hoc manifestum est ex his, quæ subiungit: Vna, inquit, species est quod nõ dixisset, nisi qualitas esset genus, vt notat Simpli.

Vna quidem species qualitatis habitus, & dispositio est, &c. 2

Hæc est secũda particula, in qua Arist. de prima specie qualitatis tractat. Et primo differentiam inter habitum, & dispositionem assignat: ex qua quid vtrunque sit ostenditur. Secundo, illam differentiam probat. Tertio, quomodo adinuicem se habitus, & dispositio habeant, aperit.

Differt ergo habitus à dispositione, q̃ habitus est quædam qualitas difficulter à subiecto mobilis: quæ nõ facile corrumpitur, & à subiecto non facile recedit, sicut scientia, virtus: qui enim semel scientiam acquisiuit, non facile perdet eam, sed magna difficultate, vt pote morbo aliquo grauissimo correptus. Dispositio vero est qualitas facile à subiecto mobilis, & quæ remouetur cito à subiecto, vt sanitas & ægritudo, quę facile recedũt. Quamuis vt notat Aristo. aliquæ dispositiones longa cõsuetudine fiunt habitus, vt febris, quę tempore longiori fit Hectica.

Ex his facile colligitur, q̃d vtrunq; sit: est enim habitus qualitas non facile mobilis à subiecto. Dispositio vero est qualitas facile mobilis à subiecto: vocamus vero mobilem qualitatem, non quæ cum ipso subiecto corrũpitur, sed quę subiecto manente potest ipsa recedere, & corrumpi.

Manifestum est autem quoniam hæc, &c. 3

Hoc discrimen Aristo. probat ex vsu lo-

quendi in ipsis disciplinis: illos enim qui non probe veritatem perceptam retinēt, vocamus dispositos, quamuis inter hos ali qui magis, aliqui minus dispositi inueniantur: illos vero qui probe retinēt, nec facile ab ea mobiles sunt, habitus asserimus habere. Postea hæc duo comparat: omnis (inquit) habitus dispositio est, nō tamen omnis dispositio habitus est, neq; qui dispositionem tenet, necesse habitum tenet.

Nota. Pro quo aduerte, quòd dupliciter dicitur dispositio. Vno modo generaliter pro qualitate facile vel difficile mobili, quo pacto. 5. Meta. c. 20. & in præsenti habitus dispositio dicitur. Altero modo specialiter pro qualitate facile mobili, & sic habitus non est dispositio: vnde species est nomen generis, & cuiusdam speciei generis. Subdit exemplum Ammo. de nomine: aliquā do enim nomen cōmuniter pro omni parte orationis sumitur, aliquando particulariter pro vna parte est verum distincta. & hæc est expositio communis, & vera. Quā uis etiam aliter possimus Arist. interpretari. vt loquatur de dispositione particulariter dicta, vt sit sensus. Habitū præcedunt dispositiones, cum prius subiectum hēat dispositionem, per quam ad habitum peruenit, quamuis id non semper sit necessarium; tamē dispositionē non præcedit habitus, cū ex dispositionib. fiat habitus, non autem ex habitibus dispositio. vtraq; expositio est bona, prior communis est.

4 Aliud vero qualitatis gen⁹ est, &c.

Hæc est particula tertia in qua tractat de secunda specie: nec mireris quòd habitum vocauerit speciem, hoc vero genus dicat, quia vt notant Ammon. & Simpl. hæc quatuor subalterna genera sunt, quæ & speciei, & generis nomen iure sibi vendicant, vt ex interpretatione Porphyr. manifestum habemus.

Not. Primo. Pro huius autem generis intellectione aduerte, operationum duo esse principia: alterum quod simpliciter ad operandum est: alterum ad bene vel male operandum: verbi gratia, rusticus habet principium vt cognoscat, vt operetur, tamen doctus, & artifex etiam aliud habet principiū, vt bene operetur, vt perfecta cognoscat: prius dicitur potentia, posterius habitus vel dispositio: prius à natura est reb. concessum, posterius acquisitum, & à nobis partum: prius ad quamcunq; operationem est necessarium: sine potentia enim non contingit operari, nec bene nec male: posterius non est in omni operatione necessarium: nec in omnibus operātibus sunt habitus. Istud vero, scilicet habitus & dispositio est in prima specie pdicta, at prius illud principium pertinet ad hanc secundam speciem, quæ dicitur potentia vel impotētia naturalis, nec intelligamus de illo principio quod non est naturale, idest à natura concessum, sed à nobis conquisitum.

Nota Secundo. Aduerte secundo, q. huius potentiæ quadruplex est gradus seu species. Prima est quædam naturalis promptitudo ad facile agendum aliquid, sm quam sunt homines pugillatores, luctatores, idest naturalem habent quandam insitam potentiā: ad ista opera: nec loquimur de his qui arte, & vsu id efficiunt, nam tunc ad primam pertinerent speciem, sed de his, qui naturaliter id præstant: similiter sunt aliæ innumeræ aptitudines hominum secundum quas naturaliter inclinantur ad facile opera aliqua exercenda. Secūda species est naturalis quædam potentia, secūdum quam aliquid fortiter resistit sibi contrarijs, & aduersantibus, secundū quam dicimus homines salubres, quibus talis inest potētia, vt omnibus nociuis fortiter resistant, nihil eis noceat: in hac est durities qua aliquid resistit diuisioni, & sectioni, q̄ tendit in ipsius destructionem. Tertia est quædā actiua potentia, secundū quam difficulter aliquid agit, qualiter hebetudo, seu ingenij seu corporis ad operationes exequendas. Quarta est q̄dam potētia qua aliquis facile suscipit id quod sibi aduersatur, & in sui destructionem tendit, qua potentia dicimus homines insalubres, qui semper valetudinarij sunt à natura, & omnia eis nocent: similiter mollities est in his, secundum quam facile res sui diuisionem patitur. Et maxime notandum est duas priores vocari ab Aristo. naturales potentias: duas vero posteriores, quæ prioribus contrariæ sunt impotentias naturales; & merito, quia potentia operādi difficulter, potius dicitur potentia non operandi facile: & potentia non resistendi, & patiēdi, impotentia resistendi: ita tamen ista intelligas,

gas, vt non propterea existimes impotentiam esse priuationem seu negationem potentiæ, sed dicit qualitatem positiuam cõtrariam potentiæ. Per hæc facillime intelligitur ista species, & sensus Arist.

Dubium Dubitabis, quare hoc genus duplici nomine sub disiunctione explicatur: dico id esse, quia nomen vnicum non est, quo istas quatuor qualitates explicemus: iõ duplici simul nomine Arist. est vsus. dicit enim φυσικὴ δύναμις καὶ ἀδυναμία.

5 Tertia vero species qualitatis est passibiles qualitates, &c.

Nota. Aggreditur explicare tertiũ qualitatis genus, & quia iste textus obscurus est & doctrinam continet obseruãdam, aliquot fundamenta opus erit præmittere. Primo passio tripliciter, quantum pro præsenti sufficit, apud Arist. accipitur. Vno modo pro receptione cuiusque formæ, siue tendentis in rei perfectionem, siue in disconuenientiam: vt patimur quãdo recipimus calorem, siue iste sit nociuus, siue ꝓficuus: quomodo 2. de anima 5. & li. 3. c. 2. sensus docet pati quando recipiunt speciẽ & similitudinem obiecti. Altero modo accipitur passio pro receptione formæ disconuenietis, & nociuę, vt quando subiectũ patitur sibi calorẽ aduersum. Tertio mõ passio significat illam qualitatẽ quę ex passione prouenit, tanquam ipsius effectus, vt nigredo, quæ ex combustione procedit, dicitur etiam passio, & harum duarum acceptionum meminit 5. Meta. c. 21.

Nota. Aduerte secundo, ꝙ istæ qualitates tripliciter se habent ad passionem secundo modo dictam. Quædam solũ sunt principia actionũ, seu passionũ, quę faciũt passionẽ, nõ tñ fiũt ex passione alia, quales sunt primæ quatuor qualitates, calor, frigus, siccitas, humiditas. Quædã sunt effectus passionũ, tñ ipsæ non efficiunt passionẽ propriam in alio, quales sunt colores, ij.n. ex passione primarũ quatuor qualitatũ fiũt, tñ ipsi nõ in alio passionẽ efficiunt, cũ colores per se nihil frigefaciãt, vel calefaciãt vel aliũ colorẽ ꝓducãt. Quædã aliæ sunt qualitates, quę ẽt fiũt ex passionib. secundo mõ, & ipsæ sunt causæ ẽt passionum in alio, quales sunt odores & sapores: hi.n. ex primis qualitatibus fiunt sicut colores; tamen ipsi rursum efficiunt passionem in sensibus, cum odor, & sapor calefaciãt, exsiccent, & humectent: & hinc est quòd minus multo defatigamur videntes, cum nõ patiamur à coloribus, quàm gustantes & olfacientes quia patimur.

Aduerte tertio, ꝙ isti colores & qualitates, quæ sunt effectus passionum, sunt in triplici differentia. *Nota tertio.* Quædam proueniunt ex naturali passione, quæ fit simul cũ ipsa rei generatione, vt albedo cygni, nigredo corui: hi enim colores sunt ex passione illa, quæ fuit inter qualitates, quando ista generata sunt. Quædã proueniunt ex passione accidentali, scilicet quæ non est a natiuitate, tamen est passio perseuerans, vt qui ex aliquo morbo colorem aliquẽ diuturnum contraxit pallidum, vel rubrũ, vel alium. Quædam proueniunt ex accidentali passione, sed non perseueranti, & facile recedenti, vt rubedo, quæ ex verecundia, & pallor qui ex timore procedunt. Hi aũt tres modi qualitatum & sunt ratione corporis, vt hi quos diximus, & sunt aliquando ratione mentis, & animæ, vt insania, furor, dementia, quæ proueniunt & ex passione natiua, & ex passione accidentali perseueranti, & aliquando ex passione subita, & non durabili.

Aduerte quarto, quòd illæ qualitates, quæ sunt causæ passionum, non solum efficiunt passionem in nobis, sed etiã in aliis multis, vt calor, qui calefacit omnia mista: aliquæ solum efficiunt passionem in animalibus, vt odores & sapores. tamen ab Arist. omnes sumuntur, quia inferunt animalibus passionem: quia nobis istæ omnes passiones notiores sunt, qui animalia sumus: non enim cognosco ignem alteri, scilicet ligno intulisse passionem, nisi ꝑ passionem, quam ego experior cognoscẽs, & tangens lignum & ignem. *Not. 4.*

His suppositis deueniamus ad Aristot. hęc enim particula continet quatuor. Primo speciem exemplis explicat, & probat enumeratas esse qualitates. Secundo ostẽdit, quomodo dicantur passibiles qualitatẽs. Tertio discrimen inter passibiles qualitates, & passiones constituit. Quarto id in qualitatibus secundum mentem etiam explicat. *Expositio text.*

Dicit ergo primo, genus tertium qualitatis esse passibiles qualitates & passiones,

quales sunt dulcedo, amaritudo, albedo, nigredo,& calor, ac similes: q autem hæ qualitates sint, manifestū est: per eas enim dicitur subiectum quale, nempe album, dulce calidum.

4 Passibiles vero qualitates dicuntur,&c.

Explicat quomodo istæ dicantur passibiles qualitates.

Nota. Aduerto autem tripliciter aliquā qualitatem posse dici passibilem. Vno modo: quia subiectum recipiens illam, secundū eam patitur, vt calor in manu receptus dicitur qualitas passibilis, quam manus secū dum eum patitur. Altero modo dicitur passibilis qualitas; qa ipsa fit causa passionis, vt calor ignis est causa passionis in ligno vel in tactu. Tertio dicitur passibilis qualitas, quia sit effectus passionis, vt diximus. Hoc supposito ostendit has qualitates non dici passibiles: eo q ipsarum subiectum aliquid patitur. non enim mel patitur, quia habet dulcedinem, nec ignis, quia habet calorem, sed dicuntur passibiles, quia sunt causæ passionum, vt calor,& sapores: vel quia sunt effectus passionis, quales sunt colores. Dupliciter ergo passibilis qualitas dicitur, vel quia est causa passionis in alio subiecto, vel quia est effectus ipsius passionis.

5. Quoniam ergo fiunt per aliquam passionem,&c.

Hic ostendit Arist. colores omnes esse effectus passionum,& tale est argumentū. Colores isti, qui à natura sunt, similes sūt iis, qui fiunt ex accidenti: sed isti ex accidenti, scilicet qui proueniunt ex verecundia vel timore, fiunt ex aliqua passione: ergo existimandum est illos et qui à natura sunt, ex passione prouenisse. Et nota admodū hanc rōnem, ex ea n. deduces pulchrā viā naturales cās indagādi, penes cās accidentales, ex quibus similes proueniūt effectus; quā ipse obseruauit. tertio sect. probl. q. 1. vbi qrēs naturā melāchōlicorū, eos ebriis in effectib. similes cōtēplās, quod ebriis accidentaliter accidit, id melācholicis à natura prouenire existimat.

Statim subdit has qualitates, quę effectus passionū sunt, esse in duplici differentia: quidam perueniunt ex passione durabili,& perseuerāti, siue à natura, siue ab aliquo accidenti; s. morbo, vel quolibet alio: & istæ dicuntur passibiles qualitates: & quædam sunt effectus passionum, qui non durant sed transeunt,& istæ non dicuntur qualitates, sed passiones: & probat, quia simpliciter ab his non denominamur quales, non. n. qui rubedinem contrahit ex verecundia, rubeus dicitur, sed passus ruborem: nec intelligas q iste rubor nullo modo sit qualitas, cum in hoc prædicamēto sit, sed dicit, q quantum ad denominationem absolute non est dicenda qualitas, videlicet permanens, ita vt ab ea talis denominetur, scilicet rubeus.

Dubium Dubitabis, quare hic non meminit odorum,& saporum, cū tamen passibiles qualitates sint, sunt enim causæ passionū in sensibus. Dicendū, q odorum, & saporū, prorsus est eadem ratio, nec odores, nisi per sapores cognoscūtur adeo, vt fere eisdem nominibus nominentur species, & differentiæ odorum & saporum, vt docet 2. de anima. c. 9. propterea non meminit odorum, quia sub saporibus ea ratione cōprehenduntur; vel quia non erat necesse connumerare omnes qualitates, & præsertim omnibus notas.

De sono dicit Alber. non meminisse, quia nō fit ex qualitatibus primis, sicut reliquę qualitates passibiles: forsan posset dici, potius esse passionem animę q̄ passibilem qualitatem, cum non sit perseuerans. Dubitatur circa dicta: nam colores videntur causa passionis, omnis. n. sensus patitur à sensibili, vt dicitur 2. de anima. ca. 12. immo in q. 30. sect. 31. proble. dicit Aristot. viride maxime delectari oculos, quos alij colores defatigant. Dico primo colores non agere in oculos passione corruptiua, cum imprimat speciem, & similitudinē, quæ non corrūpit, dico secundo, quod colores aliqui agunt passione corruptiua, sed id non fit ratione coloris, sed subiecti in quo tales colores sunt, quod est humidum, vel siccum, vel splendens magis, vel minus, & inde prouenit, quod lædat, vel delectet visum. Dubitatur secundo odores, & sapores sunt etiam effectus passionum, vt diximus, vt quid ergo magis dicuntur qualitates passibiles, q sint causæ passionis, quam quod sint effectus,

ctus, quandoquidē vtrunque habeant? Ad hoc solutio in promptu est, dignius.n. est esse causam passionis quā effectum, & vnū quodque à principaliori sumere denominationem.

8 Similiter autem his, & secundum animam, &c.

Postquam Arist. ostēdit esse passibiles qualitates secundum corpus qui effectus sint passionum, & similiter esse passiones; hoc idem esse etiam in qualitatibus secundum animam ostendit: sunt.n. quædam qualitates prouenientes ex passione secūdum animā; sed à natiuitate, vt dementia, secundum quam quis nascitur demens: sunt etiam quæ ex passione accidentali, sed permanenti perueniunt, vt dementia ex morbo, vel aliquo alio diu perseuerāte Sunt ēt aliæ ex passione cito recedenti, vt dementia ex ira subita, paruō rpe durans, quemadmodum aūt illæ duæ priores qualitates dicebantur qualitates, quia secundum eam dicebamur quales: tertia vero non qualitas, sed passio erat; cum secūdū eam subiectū nō diceretur quale; ita similiter in his quæ secundū mentem sunt, illæ duæ priores sunt qualitates, & ab eis quales denominamur: posterior vero non qualis, sed passio dicenda est, nec secundū eam quale quid dr, non.n. dicitur demens qui ex breui ira in quādā dementiā breuissime durantem incidit, sed potius dicitur ꝙ passus est dementiam.

9 Quartum vero genus qualitatis est figura, &c.

Dubium Accedit iam ad vltimam qualitatis speciem quæ est figura vel forma. Dubiū autem est, quid per hæc duo intelligat. Ammo. existimat ꝑ figurā intelligere eā, quæ in reb. inanimatis est, per formam vero eā quę in animatis est; non autem hic loqui mut. de forma substantiali terū, sed de ista exteriori sensibili, quam ars imitatur.

1. sententia.

2. sententia. Boet. & Simpl. per formam intelligunt idem, quod per pulchritudinem, per figuram vero eam solam quæ in quātitate cōsistit, Albertus cap. 8. idem existimat esse figuram & formam sed ratione differre: nā figura dicitur rēspectu quantitatis cuius extrema faciunt figuram, forma vero dici tur respectu subiecti naturæ, quælibet.n. natura specifica suam habet propriam figuram exteriorem, quæ dicitur forma.

3. sñia. At profectò mihi placet sententia Iambli. vt refert Simpl. hic enim dicit per figuram intelligi eam quæ in solis mathematicis est quantitatibus, vt esse triangulum, quadrangulum, cubum & reliqua: & per formam intelligit eam quæ in corporib. naturalib. est. Et hoc patet ex ipso Aristo. qui probat figurā esse qualitatē, quia secundum eam dicitur quale: ita subdit exempla, esse triangulare, quadrangulare.

Huic generi adiungit Arist. curuitatem & rectitudinem, quæ qualitates sunt; quia quodammodo figuræ sunt, quamuis imperfectæ.

Nota. Vbi notat Ammo. & bene, ꝙ ex quantitatibus procedūt passiones seu affectus, figuræ & formæ, sed nō hæc omnia ab omnibus quantitatibus: à linea procedunt affectus, scilicet curuitas, rectitudo, etiam & angulus: à superficie continenti longitudinem & latitudinem procedunt affectus scilicet angustia, amplitudo, etiam procedunt figuræ, scilicet triangulus, quadrangulus, & reliquæ figurę superficiales: à corpore vero, procedunt affectus, grauitas, leuitas, similiter figuræ, scilicet cubus, pyramis. procedunt etiam formæ a tali quantitate, vt est in subiecto substantiali omnia autem ista, quæ à quantitate dimanant, qualitates sunt.

Rarum vero & spissum & asperum, &c. 10

Excludit dubium. Posset quis dubitare, an istæ qualitates sint, cum secūdum ea quale dici appareat. Respondet non esse qualitates, sed potius pertinere ad positionem quæ ad aliquid est, quod ex horū definitione apparebit, est enim rarum, quod partes sibi habet distantes inuicem, spissum, quod partes sibi coniunctas habet, asperum, quod partes inæqualiter habet insurgentes, lene quod partes rectitudinē quandam obseruent, hæc autem ad partiū positionē spectant: concludit has esse qualitates; quæ maxime qualitates dicuntur: [forsan autem alius apparebit modus qualitatis.] Hæc verba in disputatione examinabuntur.

11. Qualia vero sunt, quæ secundum has denominatiue dicuntur, &c.

Hæc est secunda huius capitis pars principalis, in qua de ipso quali Arist. tract. ipsumq; describit, Quale (inquit) est, quod à qualitatibus denominatiue dicitur, vel quomodolibet aliter.

Hæc descriptio duas habet partes. Altera est, quale dici denominatiue à qualitate diximus enim superius, tunc dici denominatiue, quando in nomine est quædam conuenientia cum extremitatis differentia aliqua, & in re est quædam forma, & id quod formam participat: patet autē ita esse in multis qualitatibus, vt candor, & candidus, albedo, albus, calor, calidus; in his concreta denominatiua sunt à qualitatibus ipsis abstractis.

Altera pars est [vel quomodolibet aliter,] quia aliquando non fit denominatio ab aliquibus qualitatibus, vel quia nomen eis nō est impositum, vt dicuntur pugillatores, cursores, à potentia quadam naturali currendi, & actum pugilis exercēdi, cui potentiæ non est nomen impositum, sicut sunt nomina imposita artibus, quibus hęc fiunt. Diximus enim pugillatores dici & ab arte & à potentia quadam naturali; similiter cursores, luctatores, artibus quidē nomē impositū est, sed non potentijs.

Huiusmodi aliquando nomina quidē 2 imposita sunt qualitatibus, sed nō ab illis sumitur nomen concretum denominatiuum idem significans, vt qualitas quædam dicitur virtus, sed non ab ea virtuosus quis, sed studiosus dicitur: sed ista non sunt multa: omnia autem hæc qualia dicuntur, quæ vtcunque à qualitatibus sumuntur.

Dubium Dubitatur. Videtur Arist. non seruasse præceptum illud 6. Top. c. 3. ne committatur circulus in definitionibus, vt vnū per aliud, & hoc iterum per illud definiatur: hic autem qualitatem per quale, modò quale per qualitatem describit.

Ad hoc respondet Boet. istam non esse proprie definitionem, sed descriptionem quandam, in qua non est vllum absurdū, vt vnum per alterum describatur, tanquā per notius nobis, & hoc iterum per illud tanquam per notius natura: quale enim nobis est notius, cum sit magis compositum, & composita nobis sunt notiora: at qualitas est notior natura, & minus nobis nota, est enim prior natura qualitas, quā quale, & est ipsius qualis causa: vnde postquam iā nobis manifesta est qualitas per ipsum quale, iterum quale per qualitatē manifestamus, tanquam per notius natura, vt cognoscamus radicem & causam ipsius qualis esse qualitatem: nec iste est circulus, tunc enim hic fit, quando idem est modus cognitionis.

Inest autem & contrarietas secundum qualitatem &c. 12

Hæc est tertia capitis pars, in qua explicantur ea quæ qualitatibus insunt; hæc autē sunt tria. Primo est qualitatibus inesse contrarietatem, quod exemplis manifestatur, iustitiæ enim iniustitia, & albedini nigredo contrariatur: & nō solum hoc abstractis qualitatibus, sed ipsis qualibus inest, iustum enim iniusto, & album nigro contraria sunt: hoc tamen non omnibus inest qualitatibus, nam rubedo, pallor, & reliqui colores medij, non habent contrarium.

Dubium primum. Dubitabit hic aliquis, nam iste locus videtur aduersari alteri loco. 5. Physi. cap. 1. vbi dicitur non solum extrema, sed etiam media extremis contraria esse, & 2. Eth. c. 8. & 1. magn. moral. c. 9. docet extrema vitiosa, & inter se cōtraria, & cū virtute, quæ est in medio. liberalitas enim quæ in medio est, prodigalitati & auaritię contrariatur. Ad hoc dico, dupliciter aliquid posse alteri cōtrariari: vno modo secundū se primo: altero modo secundum aliquid, quod in se participat: verbi gratia, ignis aquæ est contrarius non quidem secundum se, sed ratione caloris, & frigiditatis, quæ in eis sunt: at ipse calor & frigiditas secundum se cōtraria sunt. Modo dico ꝙ colores medij contrariantur extremis, sed non secundum se, sed vt magis vni aut alteri accedunt extremo: verbi gratia rubrum aduersatur albo, quia magis participat nigrum, at ipsi colores extremi secundum se contraria sunt, & per hoc patet concordia huius loci cum illo 5. Physi.

Ad illud de virtute respōdet Albert. c. 9 virtutem contrariari extremis in ratione extremi: idest inquantum virtus bonū morale,

morale est,extrema vero mala sunt, bonū autem & malum extrema sunt.

Dubium secundū. Dubitabis,cum multa clara exēpla possent proponi qualitatum non habentium contraria; figura enim & forma contraria non habent,vt quid Arist.hoc de colorib. medijs, quod nō satis perspectū erat, proposuit?Iudicio meo,id non sine cā factum esse existimandum est: cā igitur huius est, vt intelligamus perfectam & primam contrarietatem inesse extremis,& alijs ipsorū rōne, ac propterea verbis sequētib. alterā contrariorum proprietatem subiungit,scilicet,vt sint talia extrema, quæ sub eodē gńe sint;vt si vnum ad qualitatem,& alterum etiam ad qualitatē spectet:sunt enim contraria in vno & eodem prædicamēto.

13 Suscipiunt autem qualia magis & minus, &c.

Inest ēt qualib. suscipere magis & minus: non solū aūt vnū altero magis album calidum,aut frigidum est, sed ēt vnum , & idem modo album, modo magis albū est.

Dubium Sed posset quis dubitare,an sicut suscipiunt contrarietatem qualitates sicut qualia, ita suscipiant etiam magis vel minus, vt vna sit magis albedo quàm alia. Et dicitur hoc quibusdā visum fuisse, inter quos fuit Plato,vt referunt Alex.Boet. & Alb. At ipse Arist.magis accedit ad hoc,ꝙ non abstracta, sed concreta, magis, vel minus suscipiunt: ista tn̄ proprietas non inest omnibus, cum ipsis abstractis qualitatib. non insit;immo nec omnib. qualib.hæc.n.quę à figuris dīr,non suscipiunt magis vel minus, sed ratio earum in indiuisibili consistit;vt aliquid videlicet sit circulus vel nō sit, conuenit absolute: non vero dr̄ magis vel minus circulus,q̄ alter. Nec quadrangulum vnum vtpote quadratum, est magis quadrangulum altero, ꝙ sit altera parte longius;sed absolute vtrunq; est, & dicitur quadrangulum seu quadratum: esse.n. circulum vel aliam figuram cōsistit in vnica ratione non suscipienti variationē: hoc idem in ipsis concretis. Quadratum autē dicitur figura plana, quatuor rectis lineis æqualibus contenta:altera vero parte longius, quod quadrangulum vocant, est ex quatuor lineis,duabus existētibus inæqualibus,alijs duabus.

Horum itaque quæ prædicta sunt, &c. 14

Ostēdit nullum ex his duobus esse ꝓprium qualitatib.cum non insit omnibus: propterea verum proprium ponit omni, & soli conueniens,vt secūdum solā qualitatem dici contingat simile vel dissimile. Ne autem existimes simile & dissimile esse qualitates, sunt.n.ad aliqd,sed sunt passiones qualitatis, nec est inconueniens ꝙ res in vno prædicamento, & eius passio in altero collocetur, vt diximus: homo.n.in substantia, at risibile in qualitate est: ita qualitates huius prædicamenti sunt, at simile & dissimile ad aliquid pertinent.

At vero nō decet conturbari, &c. 15

Hæc est vltima capitis pars, in qua Aristo.respōdet cuidam obiectioni,quæ ei ex dictis præcedentib. obijci poterat nempe, in prædicamēto ad aliquid collocata sunt scientia,& habitus, nihil autem vnum, & idem in duobus prædicamentis est constituendum: ergo non sunt ista in prædicamento qualitatis, vel non sunt ad aliquid. Ad hoc dupliciter r̄ndet. Primo inquit scientiam, & habitū in genere esse ad aliquid species vero ipsi⁹ esse qualitates: nec repugnat genus esse in prædicamento ad aliquid, & species in qualitate; & hoc idē docet 4.Top.c.4. Respondet secundo, ēt genus .s. scientiam & habitum esse in hoc prædicamento qualitatis,& ad aliquid: nā vnum, & idem secundum diuersas rationes, ad diuersa potest pertinere prædicamenta, vt scientia quatenus subiectū facit quale, in qualitate est: quatenus ad obiectū refertur,ad aliquid est.

Ex vtraq; solutione Arist. habetur secūdum ipsius mētem, scientiam, & habitum aliquo modo ad aliquid pertinere, quod nos supra diximus contra Ammo.

Dubium primum. Dubitatur,quo pacto fieri potest,vt genus, quod de natura specierum est, sit in vno prædicamento, & species in alio:cum supra docuerit Arist. quicquid de genere essentialiter prædicatur, etiam de specie prædicabitur. Ad hoc respondet Alexan. Scientia secundum naturam suam est qualitas, quia subiectum ipsum primo dispo-

nit secundum se: ex scientia autem similiter & ex habitu nascitur quidā respectus ad obiectum: & ratione huius respectus, q non est natura scientiæ, sed à natura fluit, est in prædicamento ad aliquid: sicut risibile ratione subiecti est in substantia, ratione risibilitatis est in qualitate: species autem sunt in prædicamento, in quo est natura sui generis, & ita hic scientiæ, & habitus secundum naturam suā in qualitate sunt. Et hoc est quod bñ dicit Simpli. quia species scientiæ, & habitus ipsius, non sunt scientiæ, & habitus species, quatenus illa sunt ad aliquid, sed vt qualitates sunt.

Dubium secundū. Tamen est aliud dubium, quod maxime hoc ipsum manifestat, & cuius consideratio à multis prætermissa est. Nam sicut à natura scientiæ in communi fluit quidā respectus, & comparabilitas ad obiectum scibile in communi: ita ex qualibet scientia in particulari fluit respectus particularis ad suum obiectum: ergo qua ratione genus ad aliquid spectat, ita etiā ipsæ species pertinebunt. Præterea, nō videtur recta doctrina, propterea scientiam esse ad aliquid, quia respectus ex ea consequatur, ratione cuius ad aliquid est: eodem enim modo diceretur: Petrus est in qualitate ratione coloris, qui in eo est.

Dico ad hoc, est etiam valde notandū, q scientia in communi nō solum habet illum respectum, sed etiam nomen ipsius scientiæ, & talem qualitatem simul cum respectu significat, cum sciētia dicatur ab hoc, quod est scire, & cognoscere aliquid. At reliquæ scientiæ particulares habent quidem respectum: sed nomina ipsarum solam qualitatem sine respectu significāt; vt Grammatica, Rhetorica, Geometria: & inde non dicuntur ad cōuertentiam cum obiecto, non enim dicitur Grammatica est, vt ita loquamur, grāmaticabilis grammatica: sicut dicitur scientia est scibilis scientia.

Inde est, quod scientia & habitus in genere possunt ad aliquid pertinere ratione alicuius in sua significatione contenti; nō tamen ipsius species: & hoc valde obseruā circa hunc textum: atque hæc de capitis interpretatione.

QVÆSTIO I.

Vtrum qualitas sit genus? & de eius speciebus, ac specierum qualitatum diuisione.

HOc prædicamentum dignum est speculatione propter rerum obscuritatem, & ipsarum insignem, & vniuersalem vtilitatem, cum & morali, & naturali philosopho, & mathematico, maxime sit huius opus, quandoquidem omnia hæc fere comprehendit. Est igitur prima d.ficultas. An qualitas sit genus supremum omnium specierum enarratum? videtur enim non esse genus, cum Arist. dicat qualitatē multipliciter dici, quod idem videtur ac æquiuoce dici, vel saltem analogicæ, vt loquitur Arist. 4. Mete. c. 2. 11

Argumēta in contrarium, q. s. non sit genus. 1. argu.

Præterea, quia genus significat aliquam communem naturā omnibus suis speciebus: at non patet, quæ ista sit natura communis, quam dicit qualitas.

2. argu.

Præterea in hoc prædicamēto nō vidētur omnes satis conuenire. Simpl. n. existimat qualitatem esse analogū; Ammo. Alexan. & alij esse vniuocum genus.

Præterea, Simpl. & Boet. credunt alias esse qualitatis species præter has Ammo. & Alber. non esse vllum aliud genus.

3. argu.

Præterea, insufficientia huius diuisionis positæ ab Arist. non cōueniunt, quidā enim alter q̄ alij illam sumunt. In primis Ammo. sic procedit. Qualitates se habēt in duplici differentia, quædam dīt potentiam vel impotentiam, & hæ faciunt secūdam speciem: quædam dicuntur actū, & hæ rursus sunt in differentia duplici: quædam sunt perfectiuæ vel deprauatiuæ subiecti: quædam nec perfectiuæ, nec deprauatiuæ: vocantur perfectiuæ, quæ simul sunt cum natura rei, vt calor ignis, albedo niuis; vel q̄ tendunt in perfectionem rei, vt virtus, scīa: deprauatiuæ verò sunt, quæ subiectorum sunt destructiuæ, & ipsorum imperfectionem habent, vt acor vini, putredo pomi: vocat autem non perfectiuas, quæ non sunt secundum naturam rei, sed fiunt per aliquam rei mutationem, vt dulcedo in iure, quæ fit cum alteratione iuris. Similiter figuræ & formæ, quæ nec sunt ēt deprauatiuæ, cū nō tēdāt in rei corruptionē.

4. argumenta cōtra diuisionē in illas quatuor species. Rō illius Diuisionis ex Ammo.

Ter-

Tertia sub diuisio. Quæ sunt perfectiuæ vel deprauatiuæ, sunt adhuc in duplici differétia: quædam insensibiles, idest quæ non sensu aliquo percipiũtur, quales sunt habitus tam boni quàm mali: & dispositiones, & hæc faciunt primam speciem: quædam sunt sensu perceptibiles, idest quæ agũt in sensus nostros, & istæ sunt illæ qualitates passibiles, quę sunt causa passionis, vt calor, frigiditas, sapor.

Illæ autem quæ nec perfectiuæ, nec deprauatiæ sunt, iterum se habent dupliciter: quædam insunt in superficie exteriori solum, sicut figura & forma: quædam etiã in profundo corporum, vt color, & albedo, & reliqui colores, qui quamuis soli superficiei inesse videantur, tamen eorũ causa à profundi mutatione prouenit. Similiter etiam se habent aliæ qualitates quæ in profundo etiam sunt: & hæ vel sunt durabiles, & tunc dicuntur qualitates passibiles, quæ sunt effectus passionum: vel non sunt durabiles, & sunt passiones: hęc inter alia dicit Ammo.

Sed profecto ista doctrina non videtur exacta, non enim explicat quæ sit ratio cuiusque horum generum; quod maxime refert. Præterea dicit qualitates primæ speciei esse sensu imperceptibiles, cum tamé constet oppositum ex ipsis Arist. exẽplis: dicit enim calorem, & frigiditatem esse dispositiones & posse fieri habitus; & tamen ista sensibilia sunt.

Ratio diuisionis illius ex Simpl.

Simp. aliter procedit, inquit, qualitates se habere in duplici differentia. Quædam sunt aduentitiæ, & acquisitæ: & istæ faciũt primam speciem: quædam naturales; & istæ vel dicunt potentiam, vel actum. Si dicant potentiam, constituunt secũdam speciem: si dicant actum, vel est in profundo subiecti, & sic est tertia: vel in superficie exteriori, & sic fit quarta species.

At nec hæc videtur omnino exacta sententia; non enim explicat rationes specierum harum, nec sufficientiam. Præterea quia ponit qualitates primæ speciei aduẽtitias: constat autem secundum Arist. sanitatem esse in prima, quæ tamen naturalis est qualitas.

Primum fundam. Rõ vera illius diuisionis.

Propterea aliter in hac parte est procedendum. Est igitur primo considerandũ: qualitas est nihil aliud quam modus & determinatio eius quod indifferens est; non tamen quicunque modus facit hoc prædicamentum: sunt enim in rebus considerãda duo, esse rei, & ipsius operatio: & in substantijs corporeis est tertium aliud; quod quantitas dr: & ratione horum trium est indifferentia quædam. Primo, res secundum suum esse solitarie consideratũ manet indifferés, vt bene vel male se habeat: & determinatur quantum adhoc per qualitates primæ speciei, q̃ sunt habitus vel dispositiones, quæ modificant rem, vt bene vel male se habeat in se. Manet præterea res indifferés, vt possit operari vel nõ possit operari: & quantum ad hoc modificatur à qualitatibus secundæ speciei, quæ dicuntur potẽtiæ, per quas subiectum est potens operari. Tertio manet indifferens etiam quantum ad operationes, quæ dicũtur passiones sensus: quia scilicet vel illas efficiunt, vel ex illis procedunt, & quantũ ad hoc modificatur à qualitatibus tertiæ speciei. Tandem modificatur res in sua quantitate à figura vel forma: quantitas enim tenderet in infinitũ, nisi à figura terminaretur, & concluderetur: Nec manet alius modus intrinsecus in ipso subiecto: nam quòd sit in loco, tempore, ad aliud, sunt ista ab extrinseco; ex quib. patet qualitatem esse modum rei intrinsecum, vel secundũ esse, vel secundum operationem, vel secundum quantitatem.

Secundũ fundam.

Est secundo cõsiderandum, ꝙ ordo horum generum non est sumendus secundũ rem absolute, sic enim potentiæ præcedũt habitus, sed secundum ordinem modificandi, secundum quem habitus & dispositio præcedunt; quia esse rei disponunt bene vel male: & aliæ species quæ rẽ ipsam totàm, & substantiam disponunt, præcedunt figuram, quæ est circa quantitatem exteriorem. Erunt igitur rationes formales singulorum generum istæ. Prima species est qualitas ipsum subiectũ bene, vel male disponens. Secunda species, qualitas principium operandi. Tertia species, modificans secundum passiones. Quarta modificans quantitatem.

Tertium fundam.

Est tertio considerandum, Vnam & eandem rem posse pertinere ad diuersa prædicamenta, vel ad diuersa genera eiusdem prædicamenti diuersis rationibus; vt bene docet Simpl. Quemadmodũ enim vnius conclusionis, vt dr. 1. Post. c. 28. potest es-

se scientia, & etiã opinio, si ab vno per demonstrationem, ab altero per rationẽ probabilem cognoscatur: ita similiter res varijs rationibus formalibus sub varijs põt esse generibus: verbi gratia, calor, & frigus, si vt causa passionis circa sensum sint sumantur, ad tertiam pertinent speciẽ: at si respectu sui subiecti considerentur, quatenus illud bene vel male disponũt: sunt habitus vel dispositiones. Et ita considerauit Arist. qui illa in duobus generibus constituit. Similiter forma, & figura, si vt terminus quantitatis sunt, sumantur, in quarta sunt specie: at si vt subiecti perfectionẽ vel imperfectionem dicunt, habitus sunt, vel dispositiones.

1. Concl. His suppositis est prima cõclusio. Qualitas genus est ad omnia ista quatuor genera. Hæc est sententia communis: nec Simplic. aliter voluit affirmare: solum hoc dixit species qualitatis non esse æqualiter perfectas, & propterea vocauit analognm: sed analogia non impedit quin sit genus: nec obstat illud verbum, [multipliciter,] vt notat Porphy. quod aliquando significat æquiuoce, aliquando notat solam multitudinem absque æquiuocatione, & hoc probant verba Arist. quæ sequuntur dicit enim, Vna species qualitatis est, quod nisi esset genus, dici non posset: & patet ratione, quia dicit vnicam naturam, s. esse modum intrinsecum, vt explicui, & prædicatur in quid de omnib. qualitatibus, vt notum est: ergo est genus.

De prima Specie Qualitatis, & eius diuisione.

Accedam⁹ deinde ad singulas spẽs seu potius genera. Et primo dubitatur: an habit⁹ & dispositio differãt specie, ita vt sint duæ species vel genera inter se. Et quidẽ Ammo. Boet. & Alber. docent differre numero: sicut albedo remissa, & albedo intẽsa: paruus calor, & magnus calor nõ differunt specie, sed numero: ita dispositio & habitus. At S. Thom. prima secũdæ. q. 49. ar. 2. optime ad hoc respõdet: inquit. n. aliquos esse habitus qui nõ differunt nisi numero à dispositione: vt calor, q facile mobilis est, & calor qui fortiter radicatus est in subiecto, & aliquando dispositiones ex nimia radicatione in subiecto fiunt habitus; at aliæ qualitates ex natura sua sunt dispositiones, quæ ex natura sua sunt facile mobiles: vt ephimera ex natura sua dispositio est, & non potest fieri habitus: aliæ sunt habitus ex natura sua, scilicet quę ex natura sua sunt difficile mobiles, vt habitus virtutum, habitus sciẽtiæ. & in his clarum est, habitum & dispositionem specie differre.

Et quia hoc tempore solent præfigi auditoribus aliquot tabulæ, quibus ea quæ in prædicamentis singulis continentur, descripta sint, licet id negotij Dialectici non sit, tamẽ quia citra vtilitatem non est, per modum simplicis enarrationis proponemus ea, quæ in singulis his generibus comprehenduntur, aliqua rescindentes, quæ minus considerate ab aliquibus ad ista genera trahũtur: fiet ergo per modum diuisionis, vt postea cuilibet sit facile oĩa hæc suis tabellis accommodate describere.

Habitus igitur sunt in duplici differentia: quidam sunt animæ: quidam corporis: animæ sunt qui ab aĩa originem, vel in aĩa sedem hñt: corporis sunt, qui pręcipue sunt in corpore, & ad aliquam operationẽ corpoream primo ordinantur: & horum quidam in toto corpore sunt vt sanitas, ęgritudo: quidam in parte, vt habitus in manu pulsandi: in pedibus saltandi.

Rursus, habitus animæ quidam acquisiti sunt, quos labore, & industria paramus: quidam infusi, qui à solo Deo in nobis generantur, vt gratia, fides, spes, charitas, & reliquæ virtutes, & dona infusa, quorũ Arist. nullam habuit notitiam, tamen in ista prima specie collocandi.

Habitus acquisiti quidã sunt intellectiui, idest existentes intellectu quidam sunt morales, idest pertinentes ad mores nr̃os, secundum quos bene vel male, laudabiliter, vel vitiose, operamur: horum moraliũ quidam sunt virtutes, vt iustitia, prudentia: quidam vitia, siue per excessum, vt prodigalitas, temeritas: siue per defectum, vt timiditas, auaritia.

Habituum autem intellectiuorũ quidam sapientia, quidam scientia, quidam intellectus, ars, & prudentia sunt: & hi semper veri, idest per quos semper verum cognoscimus: alij non semper veri sunt, vt opinio. Sapientia est rerum altissimarum cognitio: hæc si sit supernaturalis, idest cognitio non ex naturali acquisita, sed à reuelatione

uelatione Dei pendens, est Theologia: si naturaliter acquisita, est Metaphysica.

Scientia est quadruplex. Mathematica, Physica, Moralis, Rationalis; Mathematica, quæ dimensiones corporũ, & quantitatum passiones cõsiderat: quæ quadruplex est Arithmetica, Geometria, Musica, Astrologia. Physica, quæ motus & rerũ mutationes speculatur, duplex est: Medicina: & quã vocamus moralem Philosophiam. Moralis mores instruit vel singulorũ proprios, dicitur Ethica: vel cõmunitatis, dicitur Politica: vel domorum & familiarum particulariũ, & dr Occonomica. Rationalis triplex. Grammatica, Rhetorica, Dialectica. Intellectus dicitur cognitio principiorum primorum. Ars multiplex est, nauigandi, fabrilis, militaris &c.

Omnes hi habitus in hac prima specie seu genere collocantur, & omnia inferiora horum habituum: qui si non difficile mobiles fuerint, dispositiones erunt: defectu enim vnius nominis generici, idem genus duplici nomine explicamus.

De secunda specie qualitatis, & eius diuisione.

Secunda species est naturalis potentia, & impotentia: nec oportet iterum hãc declarare, quia in textus interpretatione eã satis exposuimus: tantum ea, quæ sub ea continentur, explicabimus. Potentia duplex est, corporis, & animæ: corporis, quędam actiua, vt virtus magnetis, & guttæ quædã passiua, vt salubritas, mollities, durities.

Potentia animæ, quadruplex, vegetatiua, cognoscitiua, appetitiua, loci motiua.

Vegetatiua, duplex principalis, & ministerialis. Principalis triplex: nutritiua, per quam viuentia alimentum in sui naturam conuertunt: augmentatiua, per quam crescunt: generatiua per quam sibi simile generant. Ministerialis quadruplex, attractiua, per quam vnumquodque membrũ ad se alimentum trahit: alteratiua, seu digestiua, per quam alimentum disponit: receptiua, per quam ipsum retinet; ne, dum digerit & disponit, relabatur: expulsiua, per quam superfluum alimenti expellit.

Sensitiua, & intellectiua sunt partes potentiæ cognoscitiuæ. Intellectiua est intellectus: sensitiua duplex. exterior, quales sunt quinque sensus, visus, auditus, olfactus, gustus, tactus: interior, sunt sensus cõmunis, imaginaria, phantasia, cogitatiua, memoria.

Potentia appetitiua duplex: cõcupiscibilis; & irascibilis: per concupiscibile inclinamur in bonũ, vel auersamur malum: per irascibilem tendimus in bonum arduũ ad obtinendum, vel contra malum arduum ad enitandum: reliquæ passiones particulares, idest, amor, odiũ, & reliqua nõ inter potẽtias, sed inter passiones collocãdę sũt.

Loci motiua est vel volandi, vel natãdi, vel progrediendi potẽtia. Inter appetitus collocanda est voluntas: est.n. appetitus rationalis: reliqui sunt appetitus sensitiui.

Ad hanc etiam speciem pertinent fere omniũ specierũ & generũ propriæ passiones, vt risibilitas, hinnibilitas: omnes aptitudines, & inclinationes particulares ad aliquid operandum. Et non solũ istæ qualitates in abstracto, sed etiam in concreto, sicut in qualibet specie, sumi possunt.

De tertia specie qualitatis, & eius diuisione.

Tertia species est passibilis qualitas vel passio. Diximus autem superius qualitates passibiles esse in duplici differentia: quædam sunt causæ passionis in sensibus, qualia sunt obiecta, tactus, gustus, & odoratus: quędã sunt effectus ex aliqua passione subiecti prouenientes, difficile tamen mobiles: nam si nõ sunt durabiles, nõ qualitates, sed passiones vocantur, passiõ enim. & passibilis qualitas quæ est effectus passionis, quales sunt colores, differũt penes facile, & difficile mobile: non autem sicut prima species, vt notat Simpl. nam qualitas primæ speciei dicitur facile, vel difficile mobilis: ea tamen est, quæ subiectum bene vel male secundum suum esse disponit. At ista tertia species est qualitas, quæ secundum passionem est facile, vel difficile mobilis.

Sub hac specie sunt passiones animæ, vt ira, amor, gaudium, spes & reliquę. Similiter aliqui constituunt lumen, lucem, & species, quibus fit cognitio: sed iudicio meo istæ nulla ratione in hac specie continentur, cum non sint per se causæ passionis, nec effectus vllius passionis: immo existimo Aristo. non meminisse harum, quia secundum communem sententiam, lumen

lumen non erat accidens, sed substantia.

Possunt tamen optime collocari in prima specie, lumen enim dispositio est, & species ipsæ: sunt enim ista facile mobilia: lux autem, quæ in ipso corpore luminoso est, habitus quidam ipsius est: de sono diximus potius esse sub passione; est enim effectus passionis, s. collisionis duorum corporum, & permanens non est.

De quarta specie Qualitatis, & eius diuisione.

Quarta species est figura, vel forma, q̄ in textus interpretatione explicuimus: figura quædam est discretorum, vt numerus triangularis, quadrangularis: est etiam figura continuorum, vt triangulus, & figuræ Geometriæ. Præterea, figura quædam superficialis quæ in superficie describitur, vt triangulus in superficie cartę, & est figura solida, vt corpus columnale, pyramidale, atque hæ dictæ sunt figuræ perfectæ: aliæ vero sunt imperfectæ: vt curuum, rectum, par, impar, concauum, conuexum, & similia. Et in vniuersum omnes figuræ, & formæ rerum à quantitate prouenientes in hoc sunt genere: siue naturales, siue artificiatæ sint.

Dubium Dubitatur de raro & spisso, leni, & aspero, an sint qualitates; Quare breuiter oportebit ista explicare.

1. snia. Boet. & Aug. vocant rarum corpus, quod intra se habet concauitates, & poros quosdam: quorum ratione alienum corpus potest recipere in se: vt spongia, & pumex: vocant autem densum corpus, quod intra se alienum recipere nequit.

2. snia. Alij vero vocant rarum corpus, quod sub magna quantitate paucam continet substantiam quamuis porosum non sit: vt cera liquefacta: spissum vero vel densum, quod sub parua quantitate multas continet substantiæ partes, vt ferrum. Vtraque explicatio est bona.

3. snia. Nec mihi placet quod dicit Alber. rarū esse diaphanum, & spissum opacum: potest enim esse diaphanum, & spissum: vt vitrum, & crystallus.

Asperum vero dicitur, cuius partes exteriores inæqualiter insurgunt, sed quędā prominētes, quædam depressę sunt: lene vero, cuius partes exteriores æqualiter insurgunt. Vnde patet discrimen: lene.n. & asperum considerantur secundum partes exteriores: at rarum & spissum secundum partes interiores: rari enim partes magis inter se distant: at partes spissi inter se magis admouentur.

Responsio ad dubium. Hoc supposito est sententia communis Alber. Auer. Gilberti, & aliorū, ista principaliter esse positionem: dicunt enim ordinem partiū inter se, at minus principaliter, & secundario dicere qualitates, secundū quas ista tactu percipiuntur. Et quāuis ista sententia mihi omnino non placeat, cum secundū Arist. nullatenus qualitates sint: tamen propter tantam afferentiū authoritatem hoc modo recipiamus: non.n. hic locus est exactius hæc omnia inuestigandi, & hæc de qualitate sufficiant.

De actione & passione. Cap IX.

Recipit autem agere & pati contrari etatē, & magis & minus. Calefacere enim ei quod est frigefacere contrarium est, & calefieri ei quod est frigefieri, & delectari ei quod est contristari. quare suscipiunt contrarietatem. Et magis & minus, est. n. calefacere & magis & minus, & calefieri magis & minus, & tristari magis & minus, suscipiunt igitur magis & minus agere & pati. De his igitur tot dicuntur.

Ex prædicamēta, quæ supersunt, summo compendio Aristo. percurrit cuius rationem tradunt Porph. & Simpl. nēpe q̧ his qui discere incipiunt, satis sit, si ea quę ꝓposita & tractata prius sunt optime perceperint. eorum vero quæ sequuntur, summam eam tenuerint, vt ad ipsa redigere vnumquodque ex inferioribus valeant: præsertim quia illorū quatuor amplissimus est in scientijs vsus, horum autē non ita frequens, & ea quæ necessaria sunt in Physica tradantur.

At quidam dictus Gilbertus Porretanus Græcus author id negociū assumpsit, vt hæc sex latius explicaret, quia in eis multa digna speculatione inueniuntur; ac propterea author sex principiorum cōmuniter est nuncupatus: cuius consilio alij viri

viri illustres Philosophi ducti, eadem principia tractarunt: inter quos fuerũt Simpl. & Alber. non ergo nobis dabitur vitio, si idem consilium sequentes, aliquid in horũ prędicamentorum cognitionem breuiter addiderimus, si tamẽ prius hæc pauca verba Arist. interpretati fuerimus.

Duas ergo actionis & passionis proprietates ponit. Prior est, actio & passio contrarietatẽ habent, calefacere enim est contrarium ei quod est frigefacere; & calefieri ei quod est frigefieri; nec explicat quid vtrumq; sit, istis exemplis contentus. Posterior est, actio, & passio suscipiunt magis & minus, aliquid enim magis vel minus calefacere vel calefieri potest.

Notab. Circa hæc aduerte primo actiones, & passiones secundum se non suscipere contrarietatem, sed secundum formas, in quibus insunt, vel sm id circa quod sunt: omnis. n. actio vel passio terminatur in aliquã formam, verbigratia calefactio in calorẽ, frigefactio in frigiditatem, & secundum tales formas in terminos contraria recipiũt. Similiter etiam magis & minus secundum tales formas habent.

Notab. Aduerte secundo, quod ex hoc sequitur, non oẽm actionem, vel passionem cõtraria habere, nec magis nec minus recipere, cum multæ actiones & passiones fiant secundum formas non suscipientes contraria, vel magis & minus; vt generare vel generari non recipiant ista. Similiter nutrire, scribere, & alia: non ergo hæc duo sunt propria simpliciter; cum nec omni nec soli insint.

De ceteris prædicamentis.
Cap. X.

Dictum est de eo quod est fiũ, esse in ijs quæ sunt ad aliquid, quod denominatiue à positionibus dicitur. De reliquis vero, id est. Quando, & Vbi, & Habere, propterea quòd manifesta sunt, nihil de ipsis aliud dicitur, quàm quæ in principio dicta sunt, quòd Habere quidem significat calceatum esse, armatum esse. Vbi vero, vt in Lycio in foro: & alia quæcunque de his dicta sunt. Igitur de omnibus generibus, quæ proposuimus, sufficiunt quæ dicta sunt.

Ne mireris si fere nihil de istis dicturus, eundem ordinem quẽ supra in istis enarrandis proposuerat, peruerterit: illic. n. rectum naturæ ordinẽ obseruauit, secundum quem vltimo loco actionem & passionem enumerauit, cũ res non absolute operetur nisi iã omnino perfecta; quam perfectionem ex varijs prædicamentis habet, at hic præposuit, quia plura de his verba facturus erat. Similiter adiungit prædicamentum situs, cuius paulo ante in prædicamento ad aliquid meminerat: docetq; situm esse, esse denominatiuum à positione, quæ in prędicamento ad aliquid est, vt sedere, stare, accumbere; reliqua exemplis solum absoluit; & sic se de decem generibus doctrinam tradidisse concludit. Nos autem de singulis his latius, sub breuitate tamen dicamus, ab actione incipientes.

DE ACTIONE.

QVÆSTIO I.

Quid sit Actio.

Tria nobis de actione tractanda sunt, vt eadem Arist. methodus obseruet. Primum quid sit actio. Secundum de speciebus ipsius. Tertium quæ sint eius proprietates.

Circa primũ, actio à Gilberto sic describitur. Actio est forma, secundum quam denominamur agere vel facere in subiectam materiam: verbi gratia, id secundum quod ignis dicitur calefacere aquam, vel aliquid aliud, quod vocatur subiecta materia, dicitur actio. *Prima definitio & eius explicatio.*

Et vt hanc definitionem intelligas, aduerte quòd ad actionem concurrunt quatuor. Primum, ipsum quod agit simul cũ virtute, & principio, per quod dẽt agere: concurrit & id quod per talem actionem agitur seu fit primo: concurrit tertio id, in quo agitur, & pręter hæc, est ipsa actio. Exemplo hoc manifestatur. Ignis agit & calefacit aquam: hic est primum, id quod agit, scilicet ignis, cum virtute, per quam agit, scilicet cum calore: secundum est ipsa aqua, in quam agit: est tertium ipse calor

lor qui actione fit:& tãdem est calefactio, & hæc dicitur actio, à qua ignis denominatur agens,& calefaciens.

Vnde virtus ignis per quã agit, scilicet calor, quæ in eo est, non est actio, qa ignis ab eo calidus dicitur, non autem calefaciens: nec similiter calor productus vt calor est, actio est; quia ab eo aqua non dicitur calefaciẽs, sed calida vel calefacta, nec ipsa aqua est actio: id ergo quod superest, à quo ignis denominatur agens vel calefaciens, dicitur actio. propterea non dicitur, actio est forma, per quam agimus, qa tunc virtus agentis esset actio, cum per eam agamus, quod tamen falsum est: sed dicitur, actio est, à qua denominamur agere: quid autem aliud ista actio sit non apparet. Si enim calefactio non est calor ignis nec aquæ calor, nec aqua ipsa: quid aliud, sit non est facile explicare.

2. definitio, & eius confutatio. Quidam non recte, ita dicunt, actio est relatio agentis ad patiens. Vnde secundũ hanc descriptionem calefactio est relatio ignis ad aquam, vel ad id quod calefacit.

Sed hoc dictum, & assertum, licet multorum sit, est intolerabile, & indignum Philosopho Peripatetico: est enim doctrina expresse & late ab Arist. tradita 3. Physic. cap. 1. & 2. actionem & passionem formaliter esse motum; & actionem scilicet calefactionem esse in aqua patiente: quomodo ergo actio est relatio existens in igne, vel in ipso agente?

Respon. ad quæstionẽ. Quid sit actio & passio. Propterea secundum Arist. & veritatẽ dicendum est, & ne ab exemplo discedamus, quòd calor qui in aqua ab igne producitur, potest considerari vt est quædam qualitas, a qua aqua denominatur, & est calida, & tunc calor dicitur, & ad tertiam qualitatis speciẽ pertinet. Alterò modo consideratur vt in fluxu quodã & successu est, secundum quem paulatim incessanter in aquam introducitur: & tunc calor iste sic fluens motus est. Potest tertio iste calor fluens considerari, vt sic fluit, quòd ab igne, & ignis virtute procedat, & tunc dicitur actio. Et tãdem quartò vt in aquã paulatim immittitur, & dicitur passio. Nihil ergo aliud est calefactio, quam ipse calor fluens ab ipso igne procedens. Erit igitur actio actus, seu forma ab aliquo procedens & in aliud fluens: non ergo simpliciter actio relatio est, sed forma fluens, quamuis aliquid relationis habeat, & hoc maxime menti trade.

Dubiũ. Quòd si obijcias, quomodo ignis dicitur calefaciens ab illo calore fluenti, qui in aqua est: videtur enim aliquid nõ posse denominari ab eo, quod in se non est. Ad hoc dico, dubium hoc non esse nouũ, sed ab Aristo. propositum loco allegato: at quod ipse respondet, id non esse inconueniens, vt aliquid ab eo, quod in se non est, ab eo tamen procedit, denominetur. Vide tu, quomodo consonet ista Aristotelis doctrina illis asserentibus actionẽ esse relationem.

QVÆSTIO II.

De Speciebus Actionis.

Quot modis accipitur actio. Svperest secundo, vt de ipsius actionis speciebus dicamus. Et quidẽ hoc nomen Actio aliquando ab Arist. pro operatione immanente, idest non transeunte in materiam exteriorem vsurpatur; ad differentiam illius, quod est facere, quod significat operationem transeuntem, vt patet 6. Ethi. Aliquando pro actione solum humana sumitur, vt patet. 1. magn. moral. c. 11 inquit, nullum inanimatorum, nec animatorum, vno homine excepto, dicimus agere. *Ad 3.* Aliquando sumitur pro actione naturali, quæ proprie secundum qualitates fit, de qua in exemplo superiori loquuti sumus: & sic loquitur Arist. 3. Physic. c. 2. at in præsenti latius nomen extenditur pro quacunque agentis operatione, siue transiens, siue immanens sit.

Diuisio Actionis. Vnde possumus actionem diuidere. Primo in duo genera subalterna; nempe in actionem animæ, & actionem corporis: actionem animæ vocamus quamcunque actionẽ cuius principium primũ est anima, vel aliqua substantia immaterialis, vt includantur etiã actiones angelorũ: actiones corporis vocamus eas, quarũ primum principium non est anima, vt anima.

Actio aiæ est quadruplex, quædã pcedẽs ab aĩa, vt rationale principiũ est, sicut amare, velle, sapere, iudicare: quædã procedit rõne sensus, vt imaginari, sentire, amare, appetitu sensitiuo: quędã pcedit ab anima rõne potẽtię vegetatiuæ, vt augere, nutrire, attrahere, digerere, quædam ab anima ratione potentiæ motiuæ: & hæc duplex,

plex, altera quæ transit exterius, ad locũ, vt ambulare, natare, volare: altera q̃ transit in corpus aliud', quales sunt percussiones, & operationes omnium artium: vnde hæ omnes actiones animæ sunt, quippe q̃ non sine anima possint exerceri.

Ex quo colliges, q̃ minus recte aliqui p̃cussiones, & operationes artis vocẽt corporis operationes, cũ ab anima ita dependeant, sicut sentire; nec propterea dicẽdæ sunt corporis, quia corpore exercẽtur, cũ etiam nutritio, & vegetatio, atq; sensatio, corpore ac circa corpus exerceantur.

Actio ergo corporis est, quæ à forma corporis, idest quæ ab anima nõ est, procedit; qualis est ignis calefactio: & denique elementorum actiones, & mistorum inanimatorum, vt actio magnetis in ferrum; & similiter omnes actiones: quæ quamuis ab animatis procedant, non tamen procedũt ab eis vt animata sunt: vt actiones q̃ sunt à virtutibus herbarum, à partibus animaliũ & à reliquis. Vnde posset congrue diuidi talis actio corporis, in actionem elementorum simplicem, & actionem mistorum inanimatorum, vt lapidum, & aliorum: & in actionem animatorum, non vt animata sunt.

Potest rursus actio secundo diuidi in actionem immanentem, & actionem transeuntem: actio immanens illa dicitur, quæ in exterius non transit, vt amare, sapere; actio transiens exterius transit, idest extra ipsum agens, vt scindere, secare.

De proprietatibus Actionis.

CIrca tertiũ vero, oportet ipsius Actionis proprietates tradamus: & quidẽ præter illas duas supra ab Aristot. positas Gilber. duas alias tradit: altera est, omnis actio est cum motu, & motus ẽt cũ actione: idest Actio non fit sine aliquo motu, motus enim ab agente fluens actio est.

Hoc intellige de motu large sumpto p̃ quacunque processione ab alio, quamuis non sit successiua, & paulatim tendẽs: sunt enim aliquæ actiones quæ in instanti ab agentibus procedunt, vt illuminatio solis, generatio substantiæ.

Altera proprietas, Actio infert passionem, idest non contingit aliquid agere, quin aliquid aliud re, vel ratione distinctũ patiatur, hæc de actione.

DE PASSIONE.

Quid & quotuplex sit passio.

PAssio, intelligi ea quæ de actione diximus, facillima cognitu est: fere.n. eadẽ omnia actioni & passioni communia sunt, præter definitionem & naturam, propter quod semper vtraq; copulantur.

Quid sit passio. Passio igit̃ est, vt Gilber. describit, actionis effectus: vt enim vtamur eodẽ exẽplo superiori, calor fluẽs & ab igne procedẽs vt in ipsam aquam introducitur, dicitur passio Vnde ipsa passio dr̃ effectus actionis, qa ex hoc q̃ ab igne calor fluit, & succedit, q̃ actio est, inde aquã introducitur, & passio est: vnde passio est forma fluens, vel in subiecto adueniens.

Posset etiam eodem modo, quo actio describi, s. Passio est s̃m quam subiectum patitur. Nec definiẽda est, vt aliqui faciũt, Passio, est relatio patientis ad agẽs. Vocamus autem hic passionem, non ipsam formam absolutam, vt in prædicamento qualitatis, sed formæ receptionẽ, siue nocinam sit, siue conueniens.

Diuisio passionis. Potest autem prima illa diuisione diuidi in passionem animæ & corporis; nec existimes cum quibusdam, qui tabulas conscripserunt, passionem animæ esse, quæ ab anima fit, vt videri, amari: sed passio animę dicitur, qua aliquid ratione animæ in se patitur, vt tristari, augeri, nutriri, & reliqua quæ dicem*. Passio vero corporis est, qua in animata vel animata, non vt animata sunt, patiuntur: vt calefieri, frigefieri, secari. Esto autem diligens in his considerandis, quæ philosophica sunt, & altiores & profundiores radices hñt quam appareat.

Nota primo. Circa has passiones & actiones considera, ne decipiaris ex voce, dũ omne verbũ actiuum, uel habens vocem actiuam existimas, significare actionem: semper.n. recipienda est significatio, an sit passio, vel actio: vnde sunt verba actiua, & neutra, quę si ad examen philosophicum iudicentur, passionem significant, vt videre, audire, intelligere, hæc enim & operationem apprehensiuam significent, passionem dñt: similiter veneo, vãpulo, fio: alia contra, sub voce passiua actionem significant, vt multa deponentia.

Nota secundo. Nec similiter existimas omnia verba significare actionem vel p assionem: aliqua enim

enim substantiam vel aliquid substantiæ, scilicet existētiam eius significant, vt sum, subsisto, existo.

Nota terno. Hic notat vnum Simpl. & Ammo. hæc prædicamenta potius explicanda per abstracta, aut per infinitiuũ, vt dicatur, actio, passio, agere, pati, calefactio, vel calefacere: nam concreta, & verba cum includant subiectum, videntur claudere relationẽ simul, vt agens, & patiens. hæc de passione.

DE QVANDO.

Quid sit Quando, seu esse in tempore, & quæ eius species, & propria.

Primum fundam. HOc est aliud prædicamentum, quod iuxta ordinem Gilber. sequitur immediate actionem & passionem. Et ante huius explicationem, est vnum notandum maxime, quod docte docuit Ammon. ista sex prædicamenta esse facta, & velut composita ex quatuor præcedētibus. Actio.n. & passio sunt formæ fluentes, & ab alio in aliud procedētes. hæ autem, formæ aliorum sunt prædicamentorum. Præterea, quando, nihil aliud est, quàm tempus, qđ quantitas est, cum substantia. s. esse in tempore: similiter. Vbi esse in loco, & à relatione cum substantia esse situm, scilicet iacere, sedere: & ab habitu, scilicet indumento & ornatu, scilicet esse vestitum.

Secundũ fundam. Nec intelligas ista prædicamẽta esse accidens cum substantia: hoc enim est falsum, sed sunt accidentia aliorum prædicamentorum, vt doctissime dicit Albert. super addentia certum modum, qui in alijs prædicamentis non cōtinetur: propterea prædicamenta per se cōstituũt, & hoc valde nota: sunt enim non ita multi, qui hoc aduerterint: verbi gratia locus in se & respectu subiecti sui, quantitas quædam est: tamen respectu corporis quod continet, & circumscribit, dicitur vbi, & non quantitas. Similiter tempus respectu illius qđ à tempore mensuratur, dicitur quando. Similiter & habitus est quarta species qualitatis in se, & respectu sui subiecti: at respectu corporis, cuius habitus est, dicitur aliud prædicamentum.

Tertium fundam. Tandẽ scias esse aliqua accidentia, quæ non solum suo subiecto insunt, sed etiam extrinsecum corpus afficiũt secundum se: & ista duo prædicamenta respiciunt, qualia sunt locus, tempus, & reliqua quatuor: ex quo fit, ista quatuor vltima præsertim in concreto sumenda esse, vt explicent talem modum.

Dices ergo ista sunt relatiua ad aliquid: *Dubium primum* dico non esse ad aliquid. Primo, quia ista habitudo non est ad terminum, sed ad subiectum, licet extrinsecum. Præterea quia aliud relatiuum non denominatur à suo correlatiuo, pater enim non denominatur à filio, sed à paternitate at locatum à loco sic se habente per modum formæ dicitur locatum, & ab habitu vestitum. Præterea, quia solum ad aliquid denominat: at hic non solus respectus loci, aut locati denominat locatum, sed ipse locus sic se habẽs. Vnde sicut album dicitur ab albedine sic se habente, qui modus albedinis non est relatio: ita esse in loco, à loco sic se habente; nō tñ talis modus est ad aliquid: at qa ista denominatio, & modus sumitur ab extrinseco, nec in re est, tam verum subiectũ locatũ, sicut corpus albedinis, videtur minimum habere relationis, tamen absoluta simpliciter sunt secundum formam à qua denominantur, licet aliquid relationis habentia: sed nullo modo ad aliquid, nec relata simpliciter sunt vocanda.

Ex quo intelliges, quam digni sint reprehensione, qui omnia ista prædicamenta per relationem tantum describũt: quis enim vnquam sibi persuadet, esse vestitũ, esse in loco, esse tantum relationes?

Accedamus ergo ad prædicamentum, *Quid sit tempus, & quid esse in tempore, quod dicitur Quãdo.* Quãdo, quod à Gilber. ita describitur, Est id quod ex tēporis adiacētia relinquitur. Explicemus ergo, quid sit tempus, & quid esse in tempore, & quid est, quod relinquitur ex hoc quòd aliquid est in tempore. Tempus est rerum mensura continua successiua, scilicet est quædam mensura rem totam ita mensurans, vt non totam simul mensuret, sed partem post partem, & qñ vna pars est, & aduenit altera recedit, vt patet in his, quæ in tempore sunt. Corruptibilia enim omnia habent duo, suum esse, & suas operationes, & vtrunq; sub tempore; nam esse non totum, quod habitura sunt similiter habent, vt patet in puero, & planta, & alijs, quæ paulatim acquirunt esse, & substantiam, & non totam simul, & vna parte acquisita, altera abit, & recedit: similiter si operantur, non simul

omnia

omnia faciūt, sed est initium operationis, & medium, & finis: & horum vno succedēte, alterum recedit.

Nihil ergo aliud est esse sub tempore, quā variationem & fluxum in suo esse, & & operationem secundum temporis variationē pati. Id aūt est relinqui ab adiacētia tpis denominati ab ipso tpe mensurante, & fluente, & hoc est Quando non tempus ipsum, sed tempus sic se habens. Et quia tēpus est quid successiuum, non vere denominat, nisi quando aliqua pars, & quantitas eius sumitur simul, vel quia transacta est, vel quia transitura operatur, uel, q a iā iam transiens percipitur: id ergo dicitur Quando esse, quod relinquitur ex adiacētia temporis: vocat autem adiacentiā, non inhærentiam, quia tempus nō inhæret nobis, sicut albedo corpori, sed ab extrinseco mensurat: tempus enim est motus primi cæli realiter, vel eius passio.

Species seu diuisio ipsius, Quando

Genera ipsius Quādo penes partes pricipales temporis sumenda sunt, vt esse in præterito, præsenti, futuro: sub quib. sunt variæ species temporis, quæ diuersas nominationes inducunt: vt superiori anno, proximo die, heri, & reliqua. Quamuis .n. tempus sit quantitas vnius speciei, tamen simul cum hoc modo sumptum, & genera, & species varias efficit.

Proprietates ipsius, Q̄n

Proprietates huius p̄dicamenti vel rei, quam vocamus, Quando sunt tres. Prima quòd non habet contrarium ratione sui: heri enim non est contrarium hodie, nisi ratione eorum, quæ in tempore accidūt, quia heri fui forte lætus, hodie mestus. Secunda, quando non suscipit magis & minus. Tertia proprium est ipsius quando, vt solum denominet corpora corruptibilia: hæc enim omnia solum sunt proprie sub tempore, & dicuntur Quando, idest esse in tempore, vel fuisse, vel fore.

DE VBI.

Quid sit vbi, seu esse in loco, & quæ eius species, & propria.

VBi, ut Gilbe. definit, est circūscriptio corporis ex circunscriptione loci p̄ueniens. In huius declaratione oportebit aduertere, quid sit locum circunscribere corpus, ex hoc enim apparebit, quid sit loci actiua circunscriptio, & ipsius corporis circunscriptio passiua.

Quid sit locus, & quid circunscribi & esse ī loco, q̄ dicitur Vbi.

Locus, vt superius diximus, est superficies vltima corporis continentis. Illa igitur superficies, quæ locus est, primo ipsum corpus locatum totum circunstat, & ambit, ita vt illud locatum idem, vel pars eius alibi non sit, secundo ipsius locati partes ita etiam ambiuntur, vt vbi vna est, altera nō sit, & vbi totum est, pars adæquate nō sit, tertio ita locus corpus circunditat, vt dum tale corpus ibi est, aliud quicquam tali in loco esse non possit. verbi gratia, est vinū in aliquo vase, & in illa parte aeris circundante qua apertum est vas: tunc vinū ita a tali loco continetur, vt alibi non sit nec vinum, nec pars eius; & similiter pars loci q̄ continet inferiorem partem vini, non continet superiorem partem, & præterea nihil aliud vas capiet, dum ibi vinum fuerit; hoc est locum circunscribere corpus: & loci talis habitudo, & modus, dr̄ circunscriptio actiua: & ex hoc patet, quid sit corpus circunscribi a loco: & quid sit ipsa circunscriptio loci passiua: & corpora quæ sic in loco sunt, dn̄r esse circūscriptiue in loco.

Hinc demū patet, quid sit vbi, seu esse in loco: nihil enim aliud est quam à loco sic affici, à loco circūscribi, vt quemadmodum esse album, est ab albedine sic se habente denominari, siue ab albedine affici, ita vbi à loco, vt esse Romæ, esse in classe. Vnde inutiliter quidam distinguunt duplex Vbi, actiuum, scilicet circūscriptionem loci: & passiuum, scilicet circumscriptionem corporum: cum vnum sit vbi, s. à loco circumscribente contineri, vt declaraui.

Quid sit esse in loco impropriè.

Hinc fit quod ad maiorē declarationē adiungā. Quandò aliquid ita est in aliquo loco, vt alibi simul sit, vel possit ibi alia simul compati, vel non habeat partes iuxta partes loci, nō dicitur esse vbi propriè: p̄p quod Theologi optime dicunt. Deum nō esse in cœlo tanquam in loco, quia simul est extra celum, & corpus Christi non est circūscriptiue in hostia: quia simul est in multis hostijs; & illic non est secundū quantitatem hostiæ, quia in qualibet hostię parte est totum corpus: sed de his hactenus.

De varijs modis existendi in loco.

Vnum solum inferamus, proprie non esse in loco, nisi corpus sensibile, secūdum istam definitionem præsentem. Propterea

non mihi placet distinctio illa de vbi composito, quod est pro corporibus: & de vbi simplici pro angelis: hæc enim est præter Arist. doctrinam, licet alias illud verũ sit: Potius diuidemus aliud esse in loco circũscriptiue, quia scilicet à loco circumambitur, vt corpus: aliud esse in loco definitiue, scilicet quia ibi sit præsens tantum nec circumambitur à loco, scilicet aliqua superficie loci, vt Angelus. Aut etiam hoc pacto distingui potest, aliud esse in loco proprio, aliud in loco cõmuni: in loco proprio quæ adæquate corpus continent: in loco communi, idest in adæquato: vt esse Romæ, esse in terra.

Potest etiam esse analoga diuisio, esse in loco per se, vt corpus: esse in loco p aliud vt puncta, & lineæ, per superficiem dicuntur esse in loco. Proprietates sunt faciles, proprie non habere contrariam, nec susci pere magis vel minus. Hæc de vbi.

DE POSITIONE SEV SITV.

Quid sit Positio, & quotuplex, & quæ eius propria.

POsitio est quidam partium situs, & generationis ordinatio. In declarationẽ aduerte, quòd duplex est positio. Altera est ordo partium inter se, secũdum quem vna est ante aliam vel in alia, vel alio quouis modo. & ista est positio, de qua in prædicamento quantitatis locuti sumus quæ ad aliquid est, cum sit purus ordo. Alia est positio ipsarum partium inter se, & in ordine ad locum, qui situs dicitur; & hæc est huius prædicamenti, secundum quem corpus sic, vel aliter se habet ad locum, secundum suas partes, vt dicimus, sedere, stare, cubare: hæc enim omnia ordinem partiũ secundum locum dicunt. Propterea definitio dicit partium situs: nam situs locum includit.

Positio autem duplex est, quædã naturalis, quædam accidentalis. Naturalis est, quã natura præfixit animatis, secũdũ quã homo sursum habet caput: bruta deorsum seu pſona brachia; tali loco, & reliqua. Positio accidẽtalis est, quam voluntas humana præfigit: quæ duplex est: quædam animatorum, vt stare, sedere, accumbere: altera inanimatorum, vt adiacere, erigi, obliquari, & similia. Ad explicandos igit hos situs tam naturales, quàm voluntarios, dicit partiũ situs, & generationis ordinatio.

Proprietates situs faciles sunt, non habere contrarium proprie, nec suscipere, magis vel minus. Et hæc breuiter sufficiãt de positione.

DE HABITV

Quid sit Habitus, & quotuplex, & quæ eius propria.

HAbitus multipliciter sumitur. Vno modo pro qualitate difficile mobili, & sic est primum genus qualitatis. Altero modo, pro habitudine & relatione rei penitus extrinsecæ ad aliud, cuius dicitur esse: secundum quod dicitur amicus est habitu: dignitas est habita ab alio. Tertio pro aliqua forma, vel re, certo modo se habente circa corpus: quo pacto dicimus, esse vestitum, esse calceatum: & sic, hoc prædicamentum facit, & describitur. Habitus est corporũ, & eorum, quæ circa corpus sunt, adiacentia.

Habitus est duplex. Quidam pertinens ad ornamentum, vt habere anulum, mitrã, & reliqua. Quidam ad indumentum vt esse calceatum, & similia. Et hæc adhuc sunt in duplici differentia, sunt n. vel indumenta domestica, vel militaria.

Proprietates huius eædem sunt cum superioribus. Et hæc breuis explicatio logico sufficiat, plura alijs in locis proprijs cognito.

DE POSTPRÆDICAMENTIS.

De oppositis. Cap. XI.

DE oppositis autem, quot modis solent opponi dicendum est. Dicitur enim alterum alteri opponi quadrupliciter, aut ut ea quæ ad aliquid, aut ut contraria, aut ut priua-

priuatio & habitus, aut ut affirmatio & negatio. Opponitur autem unumquodq; istorum ut sit figuratim dicere, tanquam ea quæ ad aliquid quidem, ut duplū dimidio: tanquam contraria, ut malum bono: tanquam autem secundum priuationem & habitum, ut cæcitas & uisio: tanquam uero affirmatio & negatio, ut sedet non sedet.

2 Quæcunque igitur ad aliquid opponuntur, ea ipsa quæ sunt oppositorum dicuntur, aut quomodolibet aliter ad ipsa: ut duplum dimidij, hoc ipsum quod est, alterius dicitur: alicuius enim duplum dicitur: & scientia scibili, tanquam ea quæ sunt ad aliquid, opponitur, & dicitur scientia ipsum quod est scibilis: & scibile dicitur ipsum quod est ad oppositū ad scientiam: scibile enim aliquo dicitur, scilicet scientia scibile: quecunque ergo opposita sunt tanquam ad aliquid, ea ipsa quæ sunt oppositorum, uel alio quolibet modo ad inuicem dicuntur.

3 Illa uero, quæ opponuntur ut contraria, ea ipsa quidem quæ sunt nullo modo ad se inuicem dicuntur: contraria tamen sibi inuicem dicuntur: neq; .n. bonum mali dicitur bonum sed contrarium, quare differunt ab inuicem hæ oppositiones.

4 Quæcunque uero contrariorum talia sunt, ut in quibus nata sunt fieri, & de quibus prædicatur necessarium sit alterum ipsorum inesse, horum nihil est medium: quorum uero non est necessarium alterum inesse horum, omnino est aliquid medium. Vt ægritudo & sanitas in corpore animalis nata sunt fieri: & necessariū est alterū ipsorum inesse animalis corpori, uel ægritudinem, uel sanitatem: & par quidem & impar de numero prædicantur: & necesse est horū alterū numero inesse uel par uel impar: & non est horum aliquod medium; neq; ægritudinis & sanitatis, neq; imparis atq; paris.

5 Quorum autem non est necessarium alterum inesse, eorum est aliquod medium, ut nigrum & album in corpore animalis nata sunt fieri, & non est necessarium alterum eorum inesse corpori: non enim omne corpus uel album uel nigrum est. sed & prauum & studiosum prædicantur quidem de homine & de alijs compluribus: non est autem necessarium alterum eorum inesse ijs, de quibus prædicantur: non enim omnia aut praua aut studiosa sunt, sed est aliquid eorum medium: ut albi & nigri, fuscum, & pallidum, & quicunque alij colores: praui uero & studiosi, quod neque prauum neque studiosum est. In aliquibus igitur medijs posita sunt nomina: ut albi & nigri, fuscum & pallidum, & quicunque alij huiusmodi colores: in aliquibus uero non est nomine facili medium assignare, utriusque uero extremorum negatione medium definitur: ut quod neque bonum neq; malum est, neque iustum neque iniustum.

6 Priuatio uero & habitus dicuntur quidem circa idem aliquid: ut uisio & cæcitas circa oculum. uniuersaliter autem dicere est in quo natus est habitus fieri circa hoc dicitur utrumque eorum fieri.

7 Priuari uero tunc dicimus unumquodque habituum susceptibilium, quando in quo natum est inesse, uel

quando illud natum est habere, nullo modo insit. edentulum enim dicimus non quod non habet dentes, & cæcum non quod nõ habet uisum: sed quod non habet, quando natum est habere. aliqua enim ex natiuitate, neque dentes habent, neque uisum: sed non dicuntur edentula, neque cœca. Priuari uero & habere habitum, non est priuatio & habitus, habitus enim uisus est, priuatio uero cœcitas: habere autem uisum non est uisus, nec cœcum esse, cœcitas: priuatio enim quædam est cœcitas: cœcum uero esse priuari, non priuatio est. Amplius, si idem esset cœcitas & cœcum esse, utraque de eodem prædicarentur. sed cœcus quidem dicitur homo, cœcitas uero homo nullo modo dicitur. Opponi quidem etiam ista uidentur, priuari scilicet & habere habitum, quemadmodum priuatio, & habitus, idem enim modus est oppositionis. Nam sicut cœcitas uisui opponitur, sic cœcum esse, & uisum habere, opponuntur.

8 Non est autem neque hoc quod sub affirmatione & negatione est, affirmatio & negatio: affirmatio nanque oratio affirmatiua est, & negatio oratio negatiua: quod uero sub affirmatione & negatione est, nulla est oratio sed res. dicuntur autem hæc esse opposita adinuicem tanquam affirmatio & negatio: nam & in his modis oppositionis idem est: sicut enim affirmatio ad negationem opponitur, ut quod sedet, ei quod non sedet, & sic & res quæ sub utroque est opponitur, scilicet sedere aliquem, ad non sedere.

Quòd autem priuatio & habitus non opponuntur ut ad aliquid, manifestum est, non enim dicitur id ipsum quod est oppositi, uisus enim non est cœcitatis uisus. non ullo alio modo ad ipsum dicitur. Similiter autem neque cœcitas uisionis cœcitas dicitur: sed priuatio quidem uisionis dicitur, cœcitas uero uisionis non dicitur, neque uisus cœcitatis. Amplius, ad aliquid omnia ad conuertentiam dicuntur. quare, si cœcitas eorum quæ ad aliquid sunt, esset, utique & conuerteretur ad illud ad quod dicitur, sed nõ conuertitur: non enim dicitur uisus cœcitatis uisus.

Quod autem neque ut contraria opponuntur quæ secundum priuationem & habitum dicuntur, ex his manifestum est. Contrariorum enim, quorum nihil est medium, necesse est uel in quibus fieri nata sunt, aut de quibus prædicantur, alterum ipsorum inesse semper: eorum enim nihil medium erat, quorum alterum inesse susceptibili necessarium erat, ut in languore & sanitate, & impari atque pari. quorum uero aliquid medium est, nunquam necesse est omni inesse alterum, neque enim necesse est omne susceptibile uel candidum uel nigrum esse, neque frigidum uel calidum: horum enim medium aliquid nihil esse prohibet. insuper autem & horum erat aliquid medium, quorum alterum inesse susceptibili non necessarium erat præter illa, quibus unum inest naturaliter, ut igni calidum esse, & niui candidum. in his enim determinare necessarium alterũ est inesse, & non 10

vtrumuis contingit, non.n.possibile est ignem, frigidum esse neque niuem nigram. Quare omni quidem susceptibili non necessarium est alterum ipsorum inesse, sed solis quibus natura unum inest: & his determinate unum non vtrumuis contingit. In priuatione autem & habitu neutrum eorum quæ dicta sunt verum est: non enim semper alterum eorum inesse susceptibili necessarium est. quod enim nondum natum est habere uisum, neque cæcum, neque uisum habens dicitur, quare non erunt hæc, ut ea contraria, quorum nihil est medium. Sed neque ut ea, quorum aliquid est medium: necessarium enim est aliquando omni susceptibili alterum eorum inesse. quando enim iam ad habendam uisionem natum fuerit, tunc aut cæcum, aut habens uisum dicetur, & eorum non determinate alterum, sed utrumuis contingit. non enim necessarium est uel cæcum uel uisum habens esse, sed utrumuis contingit. in contrarijs autem, quorum aliquid medium est, nunquam necessarium erat omni susceptibili alterum inesse, sed quibusdam: & his determinate unum, & non utrumuis contingit. Vnde palam est quòd secundum neutrum modorum tanquam contraria opponuntur ea, quæ secundum priuationem & habitum opponuntur.

11 Amplius, in contrarijs quidem cum sit susceptibile, adinuicem mutationem fieri possibile est: nisi alicui unum natura inest, ut igni calidum: & enim sanum possibile est languere, & candidum nigrum fieri, & calidum frigidum: & ex studioso prauum, & ex prauo studiosum fieri possibile est. prauus enim ad meliores exercitationes deductus, & doctrinas (etsi ad modicum aliquid proficiat, ut melior sit) si certe semel quamuis modicum incrementum sumpserit, palam est, quia aut perfecte mutabitur, aut satis multum incremenrum sumet. semper enim bene mobilior ad uirtutem fit, etiam quodcunque incrementum sumpserit a principio. quare etiam uerisimile est plenius eum sumere incrementum, & hoc dum semper fit, perfecte in contrarium habitum restituetur: nisi forte tempore prohibeatur. Verum in priuatione & habitu impossibile est adinuicem mutationem fieri, ex habitu enim in priuationem mutatio fit, a priuatione vero in habitum impossibile est. neque enim cæcus factus aliquis, rursus vidit: neque cum caluus fuerit, rursus comatus factus est: neque cum fuerit edentulus, dentes ei iterum orti sunt.

Quæcunque vero tanquam affirmatio & negatio opponuntur, palam est quòd nullo prædictorum modo opponuntur. in solis enim his necessarium est semper, hoc quidē eorum uerum, illud autē falsum esse, neque.n.in contrarijs necessariū est semper alterum uerum esse, alterum autem falsum: neque in ijs, quæ ad aliquid sunt: neque in habitu & priuatione, ut sanitas & languor contraria sunt: & neutrum horum neque uerum neq; falsum est. Similiter aūt & duplum & dimidium tanquam quæ ad aliquid opposita sunt: & non est eorum neutrum, neque ue- 12

rum, neque falsum: sed neque ea quæ secundum priuationem & habitum dicuntur: sicur uisio & cœcitas. Omnino autem eorum quæ secundum nullam dicuntur complexionem, nihil neque verum, neque falsum est. omnia autem quæ dicta sunt, sine complexione dicuntur. Verumtamen maxime tale hoc contingere videbitur in ijs quę secundum complexionem contraria dicuntur. sanum nanq; esse Socratem, ad languere Socratem cōtrarium est. Sed neque in his necessarium semper alterum verum esse, & alterum falsum. cum enim Socrates sit, aliud quidem uerum, aliud autem falsum erit: cum uero non sit, ambo falsa sunt. neque enim languere, neque sanum esse uerum est, cum ipse non sit omnino Socrates. In priuatione uero & habitu cum non sit omnino, neutrum uerum est. cum autem sit, non semper alterum quidem uerum erit, alterum autem falsum: habere nanque uisum Socratem ei quod est cœcum esse Socratem opponitur, sicut priuatio & habitus. & cum sit, non necessarium est alterum uerum esse uel falsum. cum enim nondum sit natus habere, utraque falsa sunt. & cum non sit omnino Socrates, similiter quoque falsa sunt utraque & uisum eum habere, & cœcum eum esse. In affirmatione uero & negatione semper siue sit, siue non sit, hoc quidem falsum erit, illud autem uerum. Languere nanque Socratem, & non languere Socratem, cum ipse sit, palam est quòd alterum eorum uerum, alterum uero falsum est, & cum non sit, similiter. languere etenim cum non sit, falsum est: non languere autem, uerum. Quare in his solis proprium erit semper alterum eorum uerum, alterum falsum esse, quæcunque tanquam affirmatio & negatio opponuntur.

Cōtrarium autem bono quidem ex necessitate malum est. hoc autem per singulorum inductionem palam est: ut sanitati languor, & iustitiæ iniustitia, & fortitudini timiditas: similiter autem & in alijs. Malo autem aliquando quidem bonum est contrarium, aliquando malum. defectui enim, cum malum sit, superabundantia contraria est, cum sit etiam ipsa malum. similiter autem & mediocritas, cum utrique contraria sit, bonum est. Sed in paucis quis tale hoc aspiciet, in pluribus uero semper malo bonum contrarium est. Amplius, contrariorum non necessarium est si alterum sit, & reliquum esse. Sanis nanque omnibus, sanitas quidem erit, languor uero non. Similiter autem albis omnibus, albedo quidem erit, nigredo uero non. Amplius, si ei quod est Socratem sanum esse, Socratem languere contrarium est: non contingit autem simul utraque eidem inesse: non utique continget cum alterum contrariorum sit, & reliquum esse. cum enim sit Socratem sanum esse, languere Socratem non erit. Palam uero est quod circa idem, aut specie, aut genere nata sunt fieri contraria. Languor nanque & sanitas in corpore animalis nata sunt fieri, albedo autem & nigredo, simpliciter in corpore: iustitia uero & iniustitia in anima hominis. Necessarium autem est omnia contraria,

ria,

ria, uel in eodem genere esse, uel in contrarijs generibus, uel ipsa genera esse. album enim & nigrum in eodem genere sunt: color enim eorum genus est. iustitia uero & iniustitia, in contrarijs generibus: illius nanque uirtus genus est, huius autem uitium. bonum uero & malum non in genere sunt, sed ipsa sunt genera aliquorum existentium.

Cur iam de his postprædicamentis, & de quot, quoque ordine disserat.

DIximus in principio huius tractatus, eum in tres partes esse diuisum. In prima quidem parte traduntur, quædam præambula ad prædicamentorũ cognitionẽ necessaria. In secunda de ipsis prædicamentis, & generibus agitur. In tertia quæ postprædicamenta dicitur, aliqua, quæ in ipsis prædicamentis communiter reperiũtur, & ipsorum velut proprietates cõmunes sunt, continentur.

Hæc autem sunt quinque Oppositio, Prius, Situs. Motus. Habere. De quorum singulis in suis capitibus agemus: & quomodo in prædicamentis inueniantur, explicabimus:

Primum ergo est Oppositio, de qua in quatuor primis prædicamentis sermo factus est, dum dicitur substantiæ non esse contrarium, & in quantitate magnum opponi paruo: & in qualitate pariter, & relatione, & præterea in omnibus prædicamẽtis oppositio inuenitur, cum differentiis oppositis genera quæque diuidãtur. Agit igitur de oppositione.

Est autem hoc caput diuisum in tres partes principales. Prima continet quatuor species oppositionis, & earum declarationes. In secunda fiunt quædam earũ adinuicem collationes, vt cuiusque differentia nota fiat: In tertia particularius agitur de contrarijs.

1 De oppositis uero quoties solent opponi, &c.

Hæc est prima pars, in qua materiam capitis proponit, nempe agẽdum esse de oppositorum modis: quadrimembremq́; facit diuisionem: & eorum exempla proponit: postea de singulis disserit.

Opposita igit quadrupliciter opponuntur, Relatiue, Contrarie, Priuatiue, Contradictorie, Relatiue, vt duplum dimidio opponitur. Contrarie, vt bonum, & malum. Priuatiue, siue secundum priuationẽ & habitum, vt visio & cæcitas. Contradictorie, seu tanquam affirmatio vel negatio, vt sedet, non sedet.

Hic dubitabis, quomodo malum & bonum sint contraria, cum malũ nihil aliud dicat quã carentiã & priuationẽ boni: malum enim est priuatio alicuius boni quod in re erat futurum, vel iam erat, vt cæcitas dicitur malum oculi, quia priuat oculũ visu suo: vt autem duo sint contraria, vtraq; debuerint esse alicujus naturæ positiuæ. Ad hoc dico, non esse negãdum naturam mali esse priuatiuam, nullum enim ens positiuum in sua natura est malum. Sed hic Aristo. sumit bonum, & malum pro ipsis rebus quæ dicuntur bonæ & malæ, vt habitus virtutis & habitus vitij; ille enim bonus, hic vero malus dicitur, & contrarij sunt: & vnum contrariũ vniuersaliter dicitur bonum, alterũ malum in rebus naturalibus, vt dulcedo bona, amaritudo mala.

Quæcunque igitur ut ad aliquid opponuntur, &c. 2

Singulos oppositionum modos aggreditur. & primum à relatiue oppositis incipit. Illa autem opponuntur ad aliquid, quæcunque hoc ipsum, quod sunt, oppositorum dicũtur, vel quomodolibet aliter ad ipsa. Ponit exempla variorum casuum, quique relatiua ad sua correlatiua referũtur, vt diximus superius: ex quibus varijs exemplis rursus eandem infert velut probatam definitionem. Dubitabis quare dixit (oppositorũ dicuntur) & non, aliorũ dicuntur, vt superius dixit. Dico relatiua dupliciter posse comparari. Vno modo ad sua correlatiua, vt scientia ad scibile, virtus ad suum obiectum. Altero modo ad alia quæ sibi correlatiua non sunt, vt scientia ignorantiæ, virtus vitio. Si relatiua primo modo sumantur, sic intra ad aliquid oppo nũtur, & ita loquitur in præsenti: ac ppterea

rea dixit, oppositorũ dicitur, vt cognoscamus hãc oppositionem esse intra ipsa correlatiua adinuicem. Si posteriori modo sumantur, contrariam aliquando sortiuntur oppositionem, vt scientia ignorãtiæ & virtus vitio contraria est: suis tamen correlatiuis vnumquodque horum ad aliqd, seu relatiue opponitur: & hoc etiam in exemplis manifestatur. Dubitat quomodo duo correlatiua dicuntur opposita adinuicem: cum simul existant, & vnum alterum non auferat, immo absque altero alterum nequit consistere. Respondet Albertus, non opponi secundum hanc coexistẽtiam, sed secundum quod vnum, alterum à subiecto expellit: pater enim non compatitur in eo subiecto, in quo est, filiationem eam ad quam dicitur, & cui opponitur: & hac ratione simul non existunt.

3 Illa uero quæ opponuntur, ut contraria &c.

Secundò loco aggreditur contraria; & ipsa sic describit. Contraria sunt quæ cum adinuicem non sint, vnum alteri inuicem contrarium dicit. Et est aduertẽda ista descriptio, duas autem habet partes. Altera est. Contraria ad inuicem non dicũtur, nõ enim dicitur album est nigri album, & nigrum est albi nigrum: tamen hæc particula non sufficit: nam in priuatiue oppositis etiam hoc inest, & in contradictoriis: non enim dicitur cæcitas est visus cæcitas, & è contra: propterea est altera particula. (Et vnum alteri est contrarium.) idest, est similis & æqua ratio, & habitudo in vtroq; secundum quam album nigro contrarium, & item albo nigrum est contrarium: & hoc in nullis alijs oppositis, præter relatiua, inuenitur: propterea excepit relatiua, dicitur enim; cæcitas est priuatio visus, sed non dicitur visus priuatio cæcitatis. Similiter non sedet, dicitur negatio illius, qui sedet: sed sedet nõ dicitur negatio alterius, sed affirmatio. Hoc igitur indicat illa particula in contrarijs, alterum alteri sibi inuicem contrarium dicitur. Dubitatio hic oritur, contrarietas est quædam relatio, sicut similitudo, dissimilitudo, inæqualitas, & reliqua: ergo quæ opponuntur secundum contrarietatem opponũtur relatiue. Dico hoc esse sophisma: hic enim non sumimus oppositionem in illa relatione, q dicitur contrarietas, sed in ipsis extremis quibus inest talis contrarietas: quæ extrema, scilicet album, nigrum, si secundum talem relationem contrarietatis opponũtur, sunt relatiua: sed secundum formas ipsas absolutas, quibus contrarietas inest, contraria sunt, & non ad aliquid.

Quæcunque uero contrariorum talia sunt &c. 4

Diuisionem quandam cõtrariorum hic ponit. Contraria quædam non habent medium, quædam autem medium habent: illa medium non habent, quæ circa proprium subiectum ita se habent, vt proprio eorum subiecto proposito, sit necessarium alterum illorum inesse: verbi gratia, par & impar sunt contraria, non habentia medium, quia posito numero aliquo, qui est subiectum parationis vel imparationis, necesse est quòd ille numerus sit par vel impar: & proposito aliquo, quod est subiectũ sanitatis & ægritudinis, necesse est, vt illud aliàs sit sanum vel ægrum: secũdum enim Aristo. non est medium inter sanitatem & ægritudinẽ: vt vult Galen. hic enim asserit conualescentiam esse medium: hoc tamen non recipit Arist. sed hoc determinare est extra rem: sat est hic posita esse pro exemplo ista duo, tanquam non habentia medium. Hic aduerte, semper sumendum esse subiectum proprium contrariorum: id autem proprium subiectum vocat; circa quod apta sunt cõtraria vt versentur, & ei insit: vt corpus aliquod mixtum dicitur subiectum proprium albedinis & nigredinis, cui albedo vel nigredo inesse potest: aliter enim nisi proprium subiectum sumas, medium inuenies in non habentibus mediũ, vt angelus nec est sanus, nec æger, nec par, nec impar, sumendum ergo est proprium subiectum.

Quorum autem non est necessarium &c. 5

Explicat quæ medium habeant, nempe quæ subiecto proprio posito non est necesse alterum illorum inesse: vt album & nigrum medium habent: posito enim corpore, nõ est necesse quòd album sit vel nigrum, potest namq; esse rubrum vel pallidum: quamuis, inquit, non omne medium nomẽ habeat: in quo insinuat duplex esse contra-

contrariorum medium, alterum per parti cipationem, alterū p negationē extremorum. Illud est per participationē, quod est aliqua forma ex extremis cōposita, vt pallor, rubor, quę ex albedine & nigredine cōflantur: illud aūt est per negationem extremorum, quando non est aliqua forma media vel cōposita ex extremis, sed aliquod subiectū particulare propriū, à quo vtrunque extremum remouetur: vt paruū & studiosum habent medium, non quidem participatione, sed subiecto: nam datur aliquod ex proprijs subiectis, qđ nec sit prauum, nec studiosum, scilicet homo qui nō dum habet habitum virtutis vel habitum vitij: hic enim paruum & studiosum sumuntur secundum habitum, nam secundum actum nullus est homo adultus rōis capax, qui non sit bonus vel malus, scilicet in peccato vel in gratia: pōt tamen esse q nec habitum virtutis nec vitij habeat, vt qui vnum aut alterum peccatū habet, ex quibus nondum factus habitus est.

6 Priuatio uero, & habitus dicuntur quidem circa idem, &c.

Explanatis contrarijs accedit ad opposita priuatiue, explicatque quæ opponantur priuatiue, seu quid sit priuatio & habitus, & quid priuari & habitum habere. Priuatio, inquit, & habitus circa idem aliquid sunt, vt cæcitas, & visus circa oculum. Pro cuius declaratione aduerte, contraria versari quidem circa idem subiectum, sed non semper circa idem subiectum specie vel numero: vt album & nigrum calidum, frigidum, circa corpus sunt, quia non nisi corpori insunt, at non in eadem corporis specie, nec in eodem corpore numero. Similiter reliquæ oppositiones non est necesse sint circa idem subiectum numero: at habitus, & priuatio nata sunt fieri circa idem subiectum specie & numero, vt cæcitas, & visus, semper oculum: & in oculo, in quo visus est, ibi nata est cæcitas inesse. Ac propterea dicit Aristo. debent non solum circa idem, sed circa idem aliquid: & quia non eodem modo, & ordine se habēt circa tale subiectum: non enim simul sunt in eodem, sed vno adueniente alterum recedit, & non æqualiter, nam post habitum potest semper aduenire priuatio, non tamen semper post priuationem aduenit habitus; cum nunquām, postquam aliquis mortuus est, iterum naturaliter redeat ad vitam, sicut post vitam, semper est mors: propterea dicit habitus & priuatio videlicet sunt circa illud subiectum circa quod habitus aptus est esse: non enim vtrumque semper versatur circa subiectum, in quo priuatio est: in oculo enim, in quo priuatio est, visus inesse non potest: sicut in quo visus est, cæcitas inesse potest. Postea explicat quid sit esse priuatum in concreto: dicitque illud subiectum priuatum dici, quod caret habitu, & forma, quam aptum erat habere illo tempore, quo, ea caret. Aduerte non quodcunque subiectum non habens formam aliquam, dicitur priuari tali forma, sed illud subiectum, cui talis forma inesse apta est, verbi gratia: lapis non dicitur priuatus visu, seu cæcus, eo quód non habeat visum, quia nō est aptus habere visum: nec hoc sufficit, sed est necessaria etiam circunstantia determinata partis, & temporis; non enim dicetur homo cæcus eo q̃ non habet visum in manu, quamuis homo sit aptus ad vidēdum, sed propter subiectum aptum est necessaria circunstantiæ partis, scilicet quód nō habeat visum in oculis Similiter circunstātia temporis, vt careat forma, tempore, quo habiturus illam erat: catulus enim ante nouem dies nō dicitur cæcus, quamuis non videat, quia illo tempore non est aptus habere visum: nec infans dicitur edentulus, quia tali tempore non est aptus habere dentes: illud ergo priuatum dicitur, quod cum sit subiectum aptū ad formam aliquam debito tempore, & parte, illa caret: vt dicitur homo cæcus, qui visu sic caret quo tempore & parte habiturus erat eum, in quo manifestatur natura priuationis: est enim priuatio negatio formæ in subiecto apto secundum naturam, illam habere, debitis circunstantijs.

Priuari uero, & habere habitum, non est priuatio, & habitus, &c. 7

Cum aliter priuationem, & habitum, aliter priuatum esse, & habere formam explicaret; ostendit, idem ista duo non esse: differunt enim, sicut albedo, & album esse: cum vnum subiectum includat, alterum vero minime. Id autem probat dupliciter. Primo, cæcum esse, & cæcitas idem non sunt,

sunt:& similiter visum habere,& visus: at cæcum esse,&visum habere sunt priuari & haberi:cæcitas autem, & visio, priuatio & habitus:ergo priuatio, & priuatum esse, & habere,& habitus:nō sunt idem.Præterea secundo de aliquo prędicatur cęcum esse, & visum habere;de quo non cæcitas,& visio: ergo idem non sunt: nam homo dicitur priuatus & cæcus, non tamen cæcitas vel priuatio.Statim subiunxit in quo hæc conueniant, nempe eadē oppositione opponantur, scilicet priuatiua, abstracta, & concreta:vt enim cęcitas & visio priuatiua sunt,ita cæcum esse & visum habere.

8 Non est autem hoc quod sub affirmatione,& negatione est &c.

Hic explicat ea q̄ contradictorie opponuntur,& ea explicat penes voces: qa oppositio contradictoria nō solis rebus inest, nisi ut cognitione apprehenduntur, vel oratione explicantur;nam,non sedet, absolute in rebus non est, nisi ut oratione, vel conceptu sumitur, vt postea dicemus; docetq; affirmationem & negationē non esse id quod affirmatur vel negatur, sicut vox significans non est res significata; tamē hoc vtique inest, quòd sicut oratio in se opponitur,ita res quæ per talem orationem significatur.

9 Quoniam autem priuatio, & habitus non opponuntur &c.

Hæc est secunda principalis capitis huius pars, in qua Aristo. istas oppositiones confert:ac primo priuatiua cum relatiuis, contraria autem non comparat,quia superius dixerat nō esse adinuicem.Probat autem dupliciter priuatiuā non esse ad aliquid. Primo, quia visus & cæcitas non dicuntur ad inuicem, non enim visus est ad cæcitatem,nec cæcitas ad visum.Secundo quia non dicuntur ad conuertentiam:non enim visus cæcitatis visus est, nec cæcitas visionis est cęcitas: non ergo sunt ad aliqd.

10 Quoniam autem neque ut contraria &c.

Hic cum contrarijs,comparat & dupliciter probat, quæ secundum priuationem & habitum opponuntur,non opponi contrarie.Primum argumentum,est hoc breuiter,quia satis plixum est in littera Contraria quædam habent medium, quædam nō habent medium:at priuatiua,nec sunt ex contrarijs habentibus medium, neque ex non habentibus:ergo non sunt contraria.Minor probatur de contrarijs non habentibus medium. Ista contraria sic se habent,quód in subiecto proprio,necessario alterum insit & hoc in omni subiecto, ita, vt nullum detur subiectum susceptibile, cui alterum illorum non insit. At datur aliquod subiectum proprium priuationis & habitus, cui non necessario vnum horum insit: catulus enim est subiectum proprium,& aptum, quāuis ei deficiat circunstantia temporis,tamen nec est cæcus,nec videns. Probatur autem de contrarijs habentibus medium:hæc enim sic se habent, vt in nullo proprio eorum subiecto vnum necessario insit, nisi quando à natura insunt:vt album & nigrum habent medium, & nullum corpus dabitur quod necessario sit album vel nigrum,nam potest esse pallidum.Patet.Illi corpori, cui à natura inest album vel nigrum sicut niui, & pici, inest albedo vel nigredo naturaliter. Similiter de calido & frigido, calor enim inest naturaliter igni. Præterea ista subiecta quibus naturaliter inest vnum contrariorū ex his, habent vnum determinate,idest ita vnum; quòd nō alterum, vt nix albedinem, ignis calorem; at in priuatiuis hoc non fit; in primis sunt subiecta propria in quibus naturaliter non insunt, & tamen in eis necessario vnum oppositorum inest vt homini,& cani adulto necessario inest vel cæcitas vel visus:neutrum tamē a natura inest, cum eis manentibus possunt adesse. Præterea, quia non datur extremum determinatum ad vnum subiectum, sicut in illis contrarijs datur vnum quod necessario sit album, & non nigrum, at in his nullum datur subiectum ex natura sua determinatum ad vnum, quodlibet enim est cæcum vel videns.

Circa istam rationem dubitabis, videtur enim non procedere recte:nam ad probandum non esse contraria non habentia medium, sumit subiectum non susceptibile priuationis & habitus, nempe catulū ante nonum diem: & postea sumit subiectum susceptibile pro cōtrarijs mediatis. *Dubium*

Ad

Ad hoc dico argumentum esse bonum: & eius vis,& robur hoc est. In cōtrarijs non habētibus medium omni tempore alterū illorum inest subiecto susceptibili, nec expectat tempus aliquod, vt insit subiecto: at priuatiua, non omni tempore subiecto insunt, cum catulus aliquo tempore nec videns nec cœcus sit: & tamen ille subiectū est, cum post aliquod tempus visurus sit, vel futurus cœcus: Quod si dicas catulus nondum est aptus tūc, vt recipiat alterum illorum: Ex hoc colligitur aliquod aliud præter subiectum esse necessarium ad priuationem, quando quidem illi nōdum inest aliquod horum, siue habitus siue priuatio: quod tamē in contrarijs non est, cū tale tempus postquam subiectum existit, non expectetur: & ita differunt à contrarijs. Et hic est sensus verissimus ipsius Aristo. quem optime insinuauit Simpl. Similiter de altera parte argumenti circa cōtraria mediata. Vis argumenti hæc est. Nullo tempore est necessarium aliquod illorum contrariorum subiecto inesse, nisi sit à natura vnum extremum: at aliquando, vt ipse textus expresse dicit, est necessarium alterum istorum, siue habitus siue priuatio insit, vt homini vel cani adulto, ergo non est ex illis cōtrarijs: & hoc obserua. Dices: quo pacto calor igni, & albedo niui inesse à natura dicuntur? Dico non inesse à natura, quia sint de eorum substantia, vt aliqui existimarunt, credentes esse formas substātiales, cum tamen hoc sit contra Arist. ipsum, vt recte dicit Alb. c. 8. asserit enim esse contraria, at substantiæ non est contrariū: sed dicunt de natura illorū, quia sunt passiones naturam cōsequentes non separabiles, nisi per corruptionem subiecti.

11 Amplius in contrarijs quidem cum sit susceptibile, &c.

Hoc est secundum argumentum, quo probat priuatiue opposita, non esse cōtraria: etenim cōtraria circa idem subiectum possunt mutuo se expellere, & ad inuicem mutari, nisi quando vnum inest à natura, vt potest quod languorem habet, sanari: & quod sanum, est languere; & calidum fieri frigidum, & frigidum fieri calidum: & ex studioso potest quis prauus, & ex prauo studiosus fieri: quod probat, nam homo prauus si bene incipiat assuefieri, absq; dubio potest vel modicum in virtute proficere: at si iterū atq; iterum assuefiat, poterit ad virtutem peruenire, vel saltē magnum incremētum facere. Hoc dicit propter Platonem, vt dicit Alber. qui dicebat virtutem non fieri assuetudine: & contra Stoicos, qui existimabāt virtutem esse inamissibilem: cōtraria igitur mutuo mutantur, at in priuatis id non fit, ergo sunt diuersa. minor patet, quia ex videnti cœcum fieri potest, & comato caluum, & ex habēti dentes edētulum: at econtra, à priuatione ad habitum regressus est impossibilis.

Quæstio, Num à priuatione ad Habitum possit esse regressus.

Dubitatur: nam videtur à priuatione esse regressus ad habitū: nam à somno potest quis ad vigiliam restitui: & à nocte & tenebris aer redit ad lucem: & ex non igne fit ignis: quomodo ergo à priuatione non est regressio?

Circa hoc aduerte. Duplex potest considerari regressus: alter ad idem numero, idem prorsus numero, quod ante fuit, redeat: alter regressus ad idem specie, vt redeat idem specie, cum eo, quod ante fuit: vt quando aliquis infirmus sanatur, restituitur quidem ei sanitas eadem, non quidem numero, sed specie. Præterea, regressus iste in specie est duplex: alter immediatus: alter mediatus. Immediatus est, qui absque aliqua alia mutatione illud in quod aliquid mutatum est, redeat iterum: vt si aer vertatur in aquam, & ex aqua rursus absq; vlla alia mutatione fiat iterum aer, est regressus immediatus. at regressus mediatus est, quando non ex vna mutatione, sed varijs illud restituitur, vt dicit Aristo. ex vino fit acetum, tamen ex aceto nō immediate fit vinum, nisi prius mutetur in aquam, & rursus aqua vino infusa mutetur in vinum 8. Meta. c. 5. *Primum fundam.*

Aduerte præterea. Priuatio est triplex, prima priuat solum actum, vt somnus, qui priuat tantum actum videndi: & tenebræ lucem. Altera non solum actu, sed etiam potentia priuat: vt cœcitas quæ est in oculo læso, in quo nō est potentia visiua. Ista potētia est duplex, propinqua, & remota. Propinqua est proximum principium ad operandum, quod nō indiget altero supra addito principio post se ad operationem, *Secundū fundam.*

vt

vt est potentia visiua ad videndum, & illa est priuatio priuans potentia propinqua. Altera est potentia remota, quæ est principium operandi, sed tamen indiget alio principio superaddito, vt anima est principium remotum ad videndum, quia indiget alio principio ad visionem, nempe potentia visiua. Et ita est tertia priuatio priuans potẽtiam propinquam, & remotam, vt mors quæ etiam corpus priuat anima, & dispositione, quæ erat in corpore ad animam, quæ erant in principio vitæ.

Prima conclusio. Hoc supposito sit prima conclusio. Regressus ad idem numero in omni priuatione naturaliter est impossibilis: verbi gratia, quando dormiens restituitur ad visionem seu vigiliam, nõ est illa uisio, & actus, idem numero cum eo qui erat ante. Dico naturaliter, nã supranaturaliter Deus idẽ numero potest restituere: immo restituit, quando in hoc mundo mortuos resuscitauit, & nos in resurrectione post mortẽ erimus ijdem numero.

Secunda cõclusio. Secunda conclusio. Regressus ad idem specie ex priuatione priuante actu, est possibilis. hæc clara est, vt argumenta probãt de somno, tenebris, & alijs.

Tertia cõclusio. Tertia. Regressus immediatus ex priuatione priuante potẽtia siue propinqua siue remota, est impossibilis, vt qui amisit potentiam visiuam rursus naturaliter non videbit: & cadauer non fiet homo: & hoc est quod hic docet Arist. at dixi regressum immediatum, quia mediate regressus potest ille fieri, vt patet in aceto, quod fit aqua, & rursus vinum: & cadauer terra, & iterum terra planta, & fructus, & fructus cibus, sanguis & semen, ex quo iterum fit anima: sed iste regressus, mediatus est. Ad illud de igne & aqua: dico, quando ignis fit aqua: priuatio illa priuat materiã actu, sed non potentia propinqua: quia materia elementorum inter se est in potentia propinqua ad quamlibet formam elementi: & hoc nota, quamuis pertineat potius ad Philosophiam.

12 Quæcunque uero tanquam affirmatio, &c.

Hic iam Aristoteles opposita contradictorie alijs omnibus comparat: docetque præterea non esse nec relatiue opposita, nec contrarie, nec priuatiue, tali argumento. In oppositis cõtradictoriè, semper vnũ est verum, alterum falsum, at in alijs omnibus oppositis: neque est verum neq; falsum: ergo sunt distincta opposita, antecedens probat, quia reliqua non sunt cõplexa, nec propositiones, vt exemplis probat: ista vero secundum complexionem dicuntur. Proponit autem dubium: ꝗ si reliqua opposita cum complexione sumantur, vt Socrates est albus, Socrates est niger, pater, filius, videns, cœcus: rñdet adhuc non esse eadem: quia in istis nõ est necesse vnũ esse verum, alterum falsum: Patet, si enim subiectum non existat, reliqua opposita sunt falsa, vt si Socrates non sit, falsa sunt ista, Socrates est albus, niger, pater, filius, videns, cœcus. Immo in priuatiuis non solũ quãdo subiectum non est, sed & quando aptum nõ est, erit falsum vtrunque oppositum, vt diximus: at in cõtradictorijs semper siue subiectum sit, siue non sit, alterum est verum, alterum falsum, vt si nõ sit Socrates, falsum erit, ꝗ sedet, verum tamen erit, quòd non sedet: hæc enim est natura talium oppositorum.

Contrarium autem bono ex necessitate quidem malum est, &c. 13

Hæc est tertia capitis principalis pars, in qua aliquot theoremata contrariorum quæ eorum naturam manifestãt, ponunt.

Primum est. Bono ex necessitate malũ contrariatur, malo autẽ & bonum, & malum aliquando. Huius prior est pars, bono ex necessitate malum contrariatur: quæ non significat, ꝗ semper bonum habeat contrarium, non enim hoc ita est multa namque bona contrarium non habent: sed significat, ꝗ quoties bonum habet contrarium, id malum, non bonum est. Oportet autem intelligere, quid per bonum, quid per malum intelligat: & quidẽ dupliciter potest ad hoc responderi: primo per bonum intelligunt qualitatem secundum se appetibilem, vt est iustitia, scientia, sanitas: per malum autem qualitatem secundum se non appetibilem, vt vitium, ignorantia, languor: & tunc est sensus, qualitati bonæ qualitas mala opponitur, vt sanitati languor, iustitiæ iniustitia: malo autem aliquando bona, vt timiditati fortitudo; aliquando mala, vt timiditati temeritas, sunt enim duo mala, alterum per excessum, alte-

alterum per defectum, virtuti, quæ in medio est, contraria. Nec mireris, si vni duo contraria sint, cum id fit diuersis rationib. Potest secundo etiam responderi generalius, vt per bonum intelligat qualitatem conuenientem subiecto, & per malũ qualitatem disconuenientem subiecto, vt calor est bonus subiecto cui conuenit, & huic frigiditas mala, vt sit sensus, cui vnum cõtrarium bonum est, & conueniens, alterum malum est, & nociuum: at cui aliquod malum est, alterum aliquando est bonum, aliquando etiam malum. vterque sensus mihi probatur, sed prior est melior.

Alterum theorema. Non est necessariũ vtrunque contrariorum esse in rerum natura, potest enim vnum absque altero inesse: possunt enim omnia bene se habere, possunt ꝑterea omnia colorata esse alba.

Tertium. Contraria simul non sunt in eodem subiecto: nihil enim est sanum, & languidum, calidum, & frigidum: hoc intellige secundum eandem partem subiecti, & & in gradibus intensis: aliter enim possunt esse simul, ista est communis limitatio huius theorematis; quamuis ego existimem non esse opus limitatione: sensus enim est, Vnum & idem subiectũ numero simul non recipit absolutas prædicationes contrariorum: non enim dicitur calidum, & frigidum, quamuis in vna parte calorem, in altera frigiditatem possit recipere.

Quartum. Contraria existunt absolute in eisdem subiectis vel specie, uel genere, non tamen in eodem numero, vt modo dixi: in quo à priuatiue oppositis differunt, quæ ordine quodam circa idem subiectũ numero existunt, vt diximus superius.

Quintum. Contraria uel sunt in eodẽ genere proximo, vt albũ, nigrum, vel sub diuersis generibus eiusdem prædicaméti, ut iustitia sub virtute, iniustitia sub vitio: vel ipsa sunt genera eiusdem prædicamenti; vt virtus quę dicitur bonum, vitium qđ dicitur malum: nunquam tamé ab eodem prædicamento egrediuntur, vt etiam prędicamento qualitatis. Ex his posset contrariorum descriptio sumi. Cõtraria sunt qualitates, quæ cum adinuicem non depẽdeant, sub eodem sunt prædicamento, & ab eodem subiecto mutuo se expellunt, ab eodem, inquam, numero.

Dubia quædam scitu digniora.

Circa istud caput dubiũ est de numero, & ordine harum oppositionum prædictarum: ad quod bñ respondet Ammo. Oppositio. n. aut põt considerari, ut in rebus est, aut vt in rebus ẽm quod voce significantur: si hoc postremo modo consideretur, est oppositio, vt affirmatio & negatio: vt auté in reb. est, aut res sunt absolutæ, aut respectiuę, si respectiuæ, fit oppositio ad aliquid: si absolutæ, aut agunt ad inuicem, & mutuo se expellunt, aut non: si adinuicem & mutuo se expellunt, sunt cõtraria: sin uero non mutuo, sunt priuatiua. Patet igitur non esse alias oppositiones præter has. *Dubium primum de numero & ordine oppositorũ.*

Et ex hoc colligitur ordo: est. n. ordo ab imperfectiori opposito, & debiliori: patet aũt minimã oppositioné esse relatiuorũ, q̃ non se mutuo expellunt à suis subiectis, imò de necessitate simul existũt. Post hãc oppositionẽ aliarũ minima, est contraria, quia est regressus ab vno ad alterũ mutuo in priuatiuis vero non est mutuus regressus: oppositionũ aũt maxima est ẽm affirmationé & negationem, quæ adeo repugnãt, vt nunquã simul stent, siue subiecto extante, siue nõ extante, semper. n. alterũ verum, alterũ falsum est: in alijs id nõ fit, vt diximus circa textus interpretationé.

Hic vnũ aduerte; alias tres oppositiones absolute esse in rebus, quia est oppositio incomplexorũ existentiũ, & sunt in uocibus, si cum cõplexione sumantur, ut diximus, qñ facimus ex illis cõplexiones, at cõtradictio, cum sit secundum affirmationem & negationem, nõ est in rebus absolute, sed in eis, vt voce & conceptu significantur. *Nota.*

Obijcies fortasse etiã esse contradictionem in simplicibus, ut homo, non homo, equus, non equus. Non negamus hoc, sed est magnum discrimen à reliquis oppositis, nam reliqua opposita secundum vtrunque extremum ponũt aliquid reale in rebus etiam priuatiuis hoc fit, nam priuatio nõ est pura negatio formæ, sed negatio in quodam subiecto, at in his contradictorijs extremum negatiuum est ens rationis purum, cũ sit negatio, nec ponat subiectum; nam, non homo, etiam quæ non sunt significat: præterea ab Arist. 4. Meta. tex. 7. vocatur negatio extra genus. *Dubium secundũ de cõtradictione.*

Dubi-

Dubium 3. de oppositio in genere. Dubitatur. An oppositio sit genus ad has quatuor: videtur.n.esse analogũ, cum Arist. dicat oppositionem dici quadrupliciter: & præterea quia oppositiones sunt inæquales: maxima enim oppositio est cõtradictoria, minima relatiua; & quod magis est, quia omnis oppositio mensuratur per contradictionem: vnum enim extremum negationem alterius debet habere, vt Arist. docet. 10. Meta. Alber. c. 2. ita existimat, s. esse analogum, & Iamblicus. & ita mihi videtur: præsertim cum aliqua sit oppositio non absolute realis, sed rationis, vt contradictoria. Simplicius, & Porphyrius credunt esse genus quoddam; & sententia quoq; ista probabilis est satis.

Dubium 4. de priuatione. Circa priuationem aduerte, vt dicebamus, in hoc differt à negatione pura, q; negatio non ponit existentiam subiecti, possumus.n. vere dicere, chimæra non sedet: at priuatio ponit aliquod subiectum, non enim cæcum dicitur, nisi quod existit. secundum autem quod quadrupliciter ꝑsup ponit subiectum, quadruplex est priuatio, vt docet Arist. 5. Meta. c. 22. Tribus quidẽ modis primis nõ ꝓprie, quarto vero proprie dicitur priuatio. Primo priuatio dicit carẽtiam alicuius formæ in subiecto quocunque, siue apto, siue inepto ad illam formam: quo pacto dicitur planta cæca, & mare surdum. Altera priuatio dicit carẽtiam formæ in subiecto apto ad illam formam, non quidem in specie, sed in suo genere. i. quia tale subiectum est aptum ratione sui generis, suscipere illam formam, quamuis non secundum suam speciem; vt talpa dr̃ cæca, nõ quidem quòd sit apta in tota sua specie, vt vult Arist. videre, tamen est in tali genere, in quo visus reperitur, est. n. animal. Tertio dicitur priuatio, negatio formę in subiecto, apto quidem & secundum speciem recipere talem formam, sed non tali tp̃e, vt catulus est cæcus ante nonum diem. Tandem quarto priuatio dicit negationem formę in subiecto quidem apto, & ſm speciem, & tempus, vt homo cęcus qui caret visu, quando habiturus eum erat: & sic sumitur priuatio ab Arist. in præsenti: & hæc dicitur proprie priuatio.

De modis Prioris. Cap. XII.

1 PRius autem alterum altero dicitur quadrupliciter. Primo quidem & maxime proprie secundum tempus: secundum quod antiquius alterum altero, & uetustius dicitur: in eo enim quòd tempus amplius est, & antiquius, & uetustius dicitur. Secundo autem, quod non conuertitur secundum subsistendi consequentiam, ut unum duobus prius est: duobus enim existentibus, mox unum esse consequens est: uno uero existente, duo esse non necessarium est. quare non conuertitur ab uno consequentia, ut reliquum sit. prius, autem illud esse uidetur, a quo non conuertitur eius quod est esse consequentia. Tertio uero secundum ordinem quendam prius dicitur; quẽadmodum & in scientijs, & in orationibus, nam in demonstratiuis scientijs est prius & posterius ordine: elementa enim priora sunt ordine ijs quæ describuntur, sed in Grammatica elementa syllabis priora sunt, & in orationibus similiter procœmium narratione prius ordine est. Amplius, præter ea quæ dicta sunt, quod melius & honorabilius est, prius natura esse uidetur consueuerunt autem & multi honorabiliores & magis dilectos a se, priores apud se dicere, est quidem & pene alienissimus priorũ hic modus. Modi igitur qui dicti sunt de priore, fere tot sunt.

Videtur autem præter eos qui dicti sunt, alter esse prioris modus, eorum enim quæ conuertuntur secundum esse consequentiam, quod alteri quomodolibet causa est, conuenienter prius natura dici possit. Quod uero quædam sunt huiusmodi, palam est, esse nanque hominem, secundum ipsius esse consequentiam 2

ad ve-

ad ueram de se conuertitur orationem. nam si homo est, uera est oratio, qua dicimus, quòd homo est & conuertitur, nam si uera est oratio, qua dicimus, ꝙ homo est, est homo. Est autem uera oratio nequaquam causa, ut sit res, uerumtamen res quodammodo causa uidetur, ut sit uera oratio, eo enim quòd est res est aut non est uera oratio aut falsa dicitur. Quare secundum quinque modos prius alterum altero dici potest.

HOc est aliud post prædicamentum; nempe quot modis dicatur, prius: constat enim in prædicamento substantię, substantiam singularem fuisse dictam primam: & in capite, Ad aliquid, scibile prius esse scientia; & tandem inter omnia prædicamenta, & inter prædicata singulorum prædicamétorum est quidam ordo, secundum quem vnũ prius, alterum posterius est: propterea oportuit, vt quotupliciter prius aliquid diceretur, explicaret.

1 Prius autem alterum altero dicitur quadrupliciter, &c.

Quatuor modos, quibus vnum altero prius esse communiter dicitur, assignat. Primus est, secundũ quem, vnum alteri tempore præcedit: quo pacto dicimus imperiũ Persarum fuisse prius Romanorũ Imperio Hunc prioris modum maxime proprium appellat, eo quia notissimum omnium est, cum fundetur in tempore, quod omnibus patet. Præterea quia fuit prima impositio, & significatio huius vocabuli, Prius, est sit maxime nota: & reliqua, quæ priora dicuntur, eatenus priora dicuntur, quatenus ad prioritatem illam primã referuntur: vt.n. prius tempore sine posteriori existere potest: ita quæ indepédentia ab alijs sunt, priora dicuntur eis, quæ ab illis dependent. Secundus modus prioris est, ſm quem illud dicitur prius, à quo non conuertitur subsistendi cõsequentia, idest, id quod ab alijs infertur, quod tamen nõ infert: vt vnum est prius duobus, quia si duo sunt, vnum est, non tamen si vnũ est, duo sunt: & sic vniuersaliter omnia superiora suis inferioribus hoc modo priora dicuntur.

Tertio, aliquid dicitur prius ordine, qui modus non in tempore, nec in illatione, sed in quadam multorum habitudine consistit, secundum quam vnum alterum consequitur. ponit exépla de duplici ordine, & de ordine docendi, & de ordine dicendi. Ordine quidem docendi, seu doctrinę, eleméta in Geometria sunt definitiones, vt quid sit punctum, quid linea, quid superficies, quid figura, prius traduntur quã descriptiones, idest propositiones per se notæ & reliquæ conclusiones: vt à puncto in punctum lineam ducere, totum est maius parte, triãgulus hét tres angulos æquales duobus rectis: similiter in Grammaticis elementa, idest literas prius docemur quam syllabas, & syllabas prius quam dictiones. Ordine autem dicẽdi prius procemium, quàm narratio; & hæc, quàm confirmatio: omnia igitur hæc ordine priora dicuntur, ita, vt quamuis prius tempore diceretur narratio, procemium tamen semper suam prioritatem ordinis haberet.

Quarto. Id dicitur prius quod dignius est, & honorabilius; quo modo magis amicos, priores alijs apud nos vocamus, seu primos apud nos, & hęc est prioritas dignitatis: sed istum docet esse modum alienũ, & improprium, vulgarem tamen. Ratio, huius ex Ammo: hæc est: hunc enim modum dicit nõ esse proprium, quia vere nõ fundatur in ipsis rebus, sed in existimatione & affectione nostra, quæ extrinseca est ipsis, quæ priora dicuntur, vel posteriora: Aliam etiam huius rationem tradit Simplicius, nempe quia in sermone non est vsitatus modus loquendi, amiciores, & honorabiliores vocare priores: ac propterea dicit alienissimum hunc modum, quasi nõ proprie dictum tali vocabulo, quod tamé vulgariter dicitur.

Videtur autem præter eos qui dicti sunt, &c. 2

Hi sunt quatuor modi prioris, qui communes sunt, & ab omnibus assignantur: prę͏ter hos vnum alium ex propria sententia, vt notant Alber. & Boet. enumerat: ac propterea superiori numero hic non est comprehensus, cum dixit, Prius quadrupliciter dici, quia id secundum cõmunem senten-

sententiam docebat: id enim vltimo alio modo Prius dicitur, quod cum alio in consequentia conuertitur, & illius est causa, vt homo est prior risibilitate, quia inter vtrunque est mutua consequentia, & homo est risibilitatis cā: & hoc dicitur prius natura. Ponitur huius exemplum; ista propositio, homo est, vera est, eo quòd homo in se fit: etiam conuertitur, nam si homo, in re est, & ipsa propositio vera erit: tamē quòd homo sit, scilicet res ipsa, est causa veritatis ꝓpositionis. Vt. n. docet Arist. 9. Metaph. c. 12. non quòd nos vere te putamus album esse, tu albus es, sed quia tu albus es, nos qui dicimus, verum dicimus: & hoc est quod dici solet, veritatē esse in rebus sicut in causa: de quo differemus in libris Perih. Res igitur est prior natura, quā ꝓpositio dicatur vera: & vniuersaliter omnis causa prior est natura suo effectu: hæc autem prioritas non dicit illam temporis præcessionē: possunt enim duo simul esse tempore, vnum tamē altero natura prius esse: sicut in eodem tēpore, est sol & lux: homo & risibilitas: at sol luce; & homo risibilitate priores natura sunt, eo quod sol lucis, & homo risibilitatis, sint causa. Hi sunt modi Prioris, quod Arist. enumerat: & ijdem prorsus sunt modi Posterioris: nam in oppositis quot modis dicitur vnū, tot etiam alterum: vnde etiā est posterius tempore, in consequentia, dignitate, ordine, & natura.

Not. Primo. Circa hoc caput aduerte, maxime Prius & Posterius esse in prædicamento ad aliquid, sunt enim mutuo correlatiua: immo omnia post prædicamenta in prædicamentis sunt supradictis: oppositio enim ad aliquid est: & contrarietas, & reliqua similiter simul ad aliquid est, Motus autem ad actionem; & passionem refertur: habere ad aliquid; & post prædicamenta ista fiunt propter duo: primo quia sunt ꝓprietates diuersorum prædicamētorum, & pluribus insunt, in substantia enim, qualitate, quantitate, & quando, inest prioritas: alia similiter multis competunt. Secundo quia ista multipliciter dicūtur, propterea in cōmuni sumpta nullius sunt prædicamēti: æquiuoca enim à prædicamento excluduntur, vtalia sunt, nec ad prædicamentum pertinent, nisi ratione significatorum per se. Propterea ista hic per se sumūtur, vt distinguantur, & distincta in suis collocentur generibus. Aduerte præterea, Aristo. exactè tradidisse in 5. Met. cap. 11. de priori, & posteriori: hic autem illos modos assignat, qui in ipsis prædicamentis frequentiores sunt, quamuis forsan omnes alij ad hos reduci possent, vt dicit Simpl. sed hoc in Metaphysicam reseruemus.

Nota secundo. Aduerte etiam non repugnare vnum, & idē multis modis esse prius: similiter vnū esse prius vno modo, & posterius altero, verbi gratia, pars est prior toto natura, q̄a est causa; sed totum prius dignitate. Similiter animal est prius homine consequētia, similiter etiam natura, quia est superius homine, & ipsius causa.

Nota tertio. Aduerte tandem, omnē causam suo effectu esse natura priorem; hic tamē Arist. nō loquitur nisi de causa, & effectu, quæ simul sunt, & conuertuntur: non q̄ illa cā, q̄ simul non est cum effectu, non sit natura prior, vt Petrus qui absque suo patre, q̄ cā est, potest esse; sed quia talis causa, quæ sine effectu est, fit prior tempore; q̄ modus prioris perfectissimus est.

De modis simul. Cap. XIII.

Simul autem dicuntur simpliciter quidem & proprijssime, quorum generatio in eodem est tempore. neutrum. n. eorum neque prius neque posterius est. Simul āt secūdum tempus hæc dicuntur. Natura uero simul sunt, quæcunque conuertuntur quidē secundum eius quod est esse consequentiam, sed nequaquam alterum alteri cā est, ut sit. ut in duplo & dimidio, conuertūtur etenim hæc. nam cum duplum sit, dimidium est: & cum dimidium sit, duplum est: sed neutrum alteri cā est, ut sit. Dicuntur āt simul natura, & quæ ex eodem genere è diuerso abinuicem diuiduntur. E diuerso āt diuidi abinuicem dicuntur, quæ secundum eandem sunt diuisionem: ut uolatile, gressibile, & aquatile. hæc. n. abinui-

cem

cem è diuerſo diuiduntur, cum ſint ex eodem genere: animal nanque diuiditur in hæc, in uolatile,greſſibile & aquatile: & nihil horum prius uel poſterius eſt, ſed ſimul hæc natura eſſe uidentur. Diuiditur autẽ & unũ quodque horum in ſpecies rurſus, ut uolatile,greſſibile,& aquatile; erunt ergo & illa ſimul natura, quæcunq; ex eodem genere. ſecundum eãdem ſunt diuiſionem:genera vero ſpeciebus ſemper priora ſunt neque enim conuertuntur ſecundum eius quod eſt eſſe conſequentiam, vt cũ quidẽ aquatile ſit,animal eſt, cum vero ſit animal, nõ neceſſe eſt ut aquatile ſit. Simul ergo natura dicuntur,quęcunque quidem conuertuntur ſecundũ eius quod eſt eſſe conſequentiam, ſed nequaquam alterum alteri, ut ſit cauſa eſt:& ea quæ ex eodem genere è diuerſo diuiduntur abinuicẽ. Simpliciter autem ſimul ſunt, quorum generatio in eodem eſt tempore.

Hic de ſimul aduerbio tractat,ac tres modos, quibus aliqua ſimul eſſe dicuntur, tradit. Primus eſt proprijſſimus quo multa ſimul tempore dicũtur. [Quorum generatio eſt in eodem tempore,] id eſt quorum vnum tempore, neque prius, nec poſterius eſt,quo pacto ſimul dicimur currere,& loqui:ſi currentes loquamur,& ſimul fuerunt Alexander,& Ariſtoteles. Alius modus eſt quo aliqua dicũtur ſimul natura, nempe quæ in conſequentia mutuo conuertuntur, & vnum non eſt alterius cauſa:dicimus enim ſimul natura eſſe duplum,& dimidium:patrem & filium:& correlatiua quæ ſe inuicem ponunt, & vnum alterius non eſt cauſa:& iſte modus eſt oppoſitus modis duobus Prioris, ſcilicet ſecundo & quinto. Tertius modus eſt, quo illa dicuntur ſimul quæ ex æquo diuidunt aliquod genus,vt volatile,greſſibile, aquatile,ſimul ſunt,quia ex æquo animal diuidunt diuidere ex æquo genus,eſt quã do æque immediate differentiæ, vel ſpecies genus aliquod diuidunt, ita vt vna nõ diuidat id quod per aliam conſtituitur: ſicut ſi diuideretur animal per rationale, volatile, & irrationale; tunc enim volatile & irrationale non eſſent ſimul, quia volatile potius diuidit irrationale: præterea diuidunt ex ęquo,quando nulla eſt ad inuicem dependentia,vt volatile nõ magis à greſſibili,quam greſſibile à volatili dependet:propterea iſte modus eſt oppoſitus modo tertio Prioris ſcilicet ordine.Ex hoc colligit Ariſt.genera & ſpecies non eſſe ſimul natura, ſicut duplum & dimidium,quia non eſt mutua cõſequẽtia a genere ad ſpeciem:vbi nõ ſumit genus ad ſpeciem ratione intentionis ſecundæ,nam ſic ſunt correlatiua,& ſimul natura, vt diximus,ſed ꝓ ipſis naturis. ſ. animali homine, & reliquis: tripliciter ergo Simul eſſe contingit,vt dictum eſt.

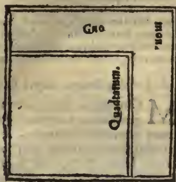
Dubium Dubitabis forte,an eſſe ſimul, opponatur Priori.Alber. reſpondet non opponi, ſed eſſe diſparatum, quia Prius poſteriori opponitur: & è contra præterea quia multis modis dicitur eſſe Prius.ſ.loco, dignitate.quibus non dicitur eſſe ſimul,ſed profecto probabilius mihi videtur quod opponantur: & ita patet ex Ariſt. qui tanquam de oppoſito ad prius & poſterius,loquitur de ſimul; nec ratio quicquam valet, nam prius poſteriori proprie opponitur, at Simul vtrique, Priori ſcilicet & poſteriori. Ad aliud reſpondet Ammo.c.de priori,illum modum prioris dignitate eſſe impropriũ:propterea nõ habere oppoſitum modum de ſimul, quamuis poſſet quidẽ dici in re eſſe talem modum,quia re vera duos poſſumus æqualiter amare,& honorare licet modus loquendi per ſimul non, ſit ꝓprius. Similiter eſſe põt, vt duo ſint ſimul loco,non quidem vt ſint in eodem penetratiue:ſeu in eodẽ loco vulgari, vel communi,vt ſit in eadẽ ſede, in eodẽ ſcamno.

De ſpeciebus Motus. CapXIIII.

Motus autem ſpecies ſunt ſex: generatio,corruptio, augmentum, diminutio, alteratio, & ſecundum locum mutatio. Alij itaque motus palam eſt quòd ab inuicem diuerſi ſunt: non enim eſt genera-

tio corruptio, neque augmentum diminutio, neque secūdum locum mutatio. similiter autem & alij. In alteratione uero habet quandam dubitationem: ne sit forte necessarium id quod alteratur, per aliquam reliquarum motionum alterari. Hoc autem non uerum est; nam secundum omnes pene passiones, aut complures accidit nos alterari, nulla aliarum communicante motionum. nam neque augeri necessarium est quod per passionem mouetur, neque diminui. Similiter autem & in alijs. Quare alia preter alios motus erit alteratio. nam si esset eadē, oporteret id quod alteratur, mox & augeri, vel minui, vel quandam aliarum motionum sequi, sed non necesse est. Similiter autem & quod augetur, aut alia aliqua mutatione mouetur, alterari oporteret. sed sunt quædam quæ augmentantur, quæ non alterantur, vt quadratum gnomone circumposito creuit quidem, alteratum uero nihil factum est. sic & in alijs huiusmodi. quare alij motus sunt ab inuicem.

Quadrati accretio, Gnomone circumposito.

Est autem simpliciter motui quidem quies contrarium: ijs vero quæ per singula sunt, & singula, generationi quidem corruptio contrarium, augmētationi uero diminutio, secundum locum mutationi, secundum locum quies. maxime autē uidetur opposita esse ad contrarium locum mutatio, ut enim quę inferius est, ea quę superius est: & ei quæ superius est, ea quæ inferius est. Reliquo uero assignatorum motuum non facile est assignare quid forte est contrarium. uidetur autē nihil esse ei contrarium nisi quis & in hoc secundū qualitatē quietem opponat, aut in contrarium qualitatis, mutationem: sicut & in mutatione secūdum locum quietem secundum locum, aut in contrarium locum mutationem: est enim & alteratio mutatio secundum qualitatem quapropter opponitur motui secundum qualitatem, quies secundum qualitatem: aut in contrarium qualitatis mutatio, ut album fieri, ad id quod nigrū est fieri. alteratur enim in contraria, qualis mutatione facta.

Exacta eorum, quæ in hoc capite continentur, cognitio prorsus physica est, & abunde, si faxit Deus, eam illic trademus: sat erit in præsenti facilem aliquā adhibere explicationem, quæ Logico pro his cognoscendis, & in prædicamento collocandis sufficiat.

Quid motus? & An vniuoce dicatur de eius speciebus.

Aduerte igitur ante capitis interpretationem quód res antequam facta sit, dicit esse in potentia alicuius materiæ, quod nihil aliud est quam dicere, quod ex aliquo alio possit fieri verbi gratia, Planta antequam fit, dicitur esse in potentia seminis quia.

quia ex semine fieri potest, & phiala antequam fit, est in potentia argenti, ex quo fieri potest: vnde quando aliquod agens aliquid facit ex aliquo: verbi gratia, ignis ignem alium ex ligno, & artifex phialam ex auro: dicitur tale agens educere rem ex potentia in actum.

Motus igitur, in communi, & lato sumpto vocabulo loquendo, est ille transitus rei ex potentia in actum, vt transitus plantæ ex potentia seminis in actum plantæ dicitur motus plantæ: dico autem lato vocabulo, & in communi loquendo, quia proprie non dicitur motus, nisi quando talis transitus est accidentis alicuius, hic tamen communiter loquitur Aristo. de trāsitu tā substantiæ quàm accidentis, & vtrumque lato vocabulo vocat motum.

At cum iste transitus fiat secundum formas, & res varias diuersorū prædicamentorum, fit vt motus, qui est transitus formæ non omnino habet vniuocationem, ac ideo inter post prædicamenta, vt distinguatur, collocetur: quamuis, n. Arist. vocet spēs motus, nō propterea intelligit motū esse proprie genus, & vniuocū, sed particularia, vocat spēs: & hoc nota admodū pro horum intelligētia. sequitur igitur caput.

Species Motus.

Motus autem species sunt, &c.

CAput in duas partes diuidit: in priori continentur sex motus species: in posteriori earum proprietates. Species igitur motus sunt. generatio, corruptio, augmētum, diminutio, alteratio, latio seu motus secundum locum: harum singulas breuiter explcemus. Generatio est productio compositi substantialis, vt productio ignis plantæ, hominis: corruptio est destructio huius substantiæ, vt extinctio ignis, mors hominis. Augmentum est acquisito maioris quantitatis, præsertim in viuentibus, vt quando crescit planta, & animal. Diminutio est amissio habitę quantitatis, vt quando decrescit homo senectute, & fructus atrectatione manuum minuitur. Alteratio est qualitatis motus, vt productio caloris in aqua: & vniuersaliter motus secundum qualitates, alterationes dicūtur. Latio est motus secundum locum, vt progressus, natatio volatus.

Hoc supposito probat Aristo. differentias inter motus, qui magis conuenire videntur, vt eorum distinctio fiat notior & primo dubitat de alteratione, an sit distinctus motus ab alijs: & probat esse motum distinctū, quia stat esse alterationē, quādo nullus ex alijs motibus est patet quando aliquod calefit, tunc alteratur, & tamen nec augetur, nec minuitur in sua quantitate, nec mouetur secundum locum, nec generatur, nec corrumpitur: ergo alteratio est ab omnibus his distincta: at de augmento, & diminutione est maius dubium, quia res naturales non augētur nec minuūtur, nisi simul alterentur à qualitatibus: non enim viuens crescit nisi calore naturali alterante cibum, & conuertente in substantiam ipsius viuentis, vnde procedit augmentum: propterea egregie Arist. ostēdit exemplo Geometrico augmentū fieri sine alteratione: ex quo patet non esse idē: si enim idem essent, nullibi esset vnum, vbi alterum non esset.

In quo tu diligenter considera pulchrā Aristotelis viam inquirendi distinctionem duorum, quæ simul sunt: nempe, si alibi vnum absque altero inueniatur, quære re: si enim ita sit, sine dubio illic, vbi simul erant, vnum idem non erant: verbi gratia, video semper fere colorē simul cum quātitate. possem dubitare, an idem sint: tunc aduertam, an alicubi vnum sine altero inueniatur, & qa quātitatē in cęlis & elemētis puris, in quibus color non est, inuenimus, ideo, vbicunq; illa duo sint, distincta iudicamus. Hoc maxime memoriæ trade: quia quanti hoc momenti sit, postea scies. *Nota.*

De exemplo Arist. Augmentationis Quadrati.

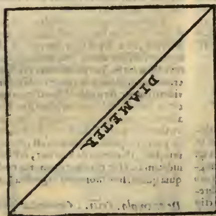
Pro intelligētia igitur exempli Aris. de quo tractat Euclid. lib. 2. aduerte, q quadrangulus est figura constans ex quatuor lineis rectis, siue omnes sint inter se ęquales qui dicitur quadratum, siue duæ solū duabus æqualibus inęquales sint, & æquales inter se, ita vt duo latera ęqualia, duobus lateribus æqualibus inęqualia sint q dicitur quadrāgulus altera parte longior. Diameter autem dicitur linea recta qua- *Nota.*

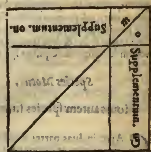
dranguli diuidens angulos duos per medium, vt in figura infra scripta manifestatur, talis autem quadrãgulus dicitur cõtinere diametrum illum, à quo diuiditur.

Aduerte præterea, quod talis diameter cuiusque quadranguli potest protrahi ex vna parte, vt extra quadrangulum sit, & talis pars protracta põt circunscribi quadrãgulo alio, hoc pacto: à latere quadranguli prioris protrahatur linea, ita vt ab ea ducatur linea recta vsque in extremum punctum Diametri protracti, & ab altero latere similiter id fiat (loquor autem de lateribus, quæ à Diametro non sunt intercisa) postea à lineis duabus illius anguli prioris quadrãguli, à quo diameter est protractus singulæ lineæ rectæ trahantur, quousque alijs iungantur, tunc resultabunt, & vnus quadrangulus paruus illam partem Diametri circumscribens, & duo quadranguli altera parte longiores, ad duo latera prioris quadrãguli: & isti duo dicuntur supplementa, quadrangulus uero cum duobus supplementis dicitur gnomon.

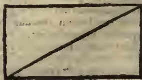
Hoc supposito scias istum gnomonem additum quadrangulo sic se habere, vt solum augeat illum, non tamen mutet figuram; sed si erat altera parte lõgior quadrãgulus, addito gnomone, vel detracto resultabit quadrangulus altera parte longior: si erat autem quadratum, etiam manebit cũ illo augmento quadratum: ubi uides rem augeri non mutata qualitate: ac inde fit augmentum sine alteratione. Hæc facili & simplici narratione dicta sint, nam omnia ista exacte, & demonstratiue tractare non est præsentis loci: figuram considera.

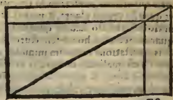
Quadrata.

Quadranguli altera parte longiores.

Est

Est autem simpliciter motui quidē quies contrarium, &c.

Hæc est altera huius c. pars, qua Aristo. quomodo ista inter se contrarientur, exponit; ac docet motui in communi quietem opponi in particulari autem particularia sortiri contraria: vt generatio cõtraria est corruptioni, augmentum diminutioni: secũdum locum autem motus habet quietem secundum locum contrariam: & motus sursum contrarius est motui deorsum similiter alteratio habet in communi contrariam quietem, secundum qualitatem, nó enim aliud assignari potest: in particulari autem dealbatio contrariam habet denigrationem: & calefactio frigefactionem. Hic aduerte, quietem non esse proprie contrariam, sed priuationem: est enim quies motus priuatio: vocat aũt hic contrarium etiam priuatiuum large: sicut primo Physic. etiam priuationem vocat contrarium, dum dicit principia esse contraria. hæc de istis motibus logico sint satis.

Nota. Vnum autem hic est maxime aduertendum, singulos hos motus posse dupliciter sumi: vno modo vt significent actionem, altero, vt significent passionem: verbi gratia alteratio est actio secundum quam alterat agens, & alteratio est nomen passionis secundum quam alteratur patiẽs; similiter generatio, corruptio, latio, & reliqua: propterea distinguenda sunt tanquã æquiuoca: vt enim actionem dicũt, ad prædicamẽtum actionis pertinent: vt aũt passionẽ ad prædicamentum passionis spectant.

De modis Habere.

Cap. XV.

HAbere secundum plures modos dicitur. Aut enim ut habitum & dispositionem, aut aliam aliquam qualitatem: dicimur enim disciplinam aliquam, atque uirtutem habere. Aut ut quantum, ut quam contingit aliquis habens magnitudinem. dicitur enim tricubitam habet magnitudinem, uel quadricubitam. Aut ut ea quæ circa corpus sunt, ut uestimentum, uel tunicam. Aut ut in parte, ut in manu annulum. Aut ut partem, ut manum uel pedẽ. Aut ut in uase, ut modius grana ut tritici, aut amphora uinum, uinum.n. habere amphora dicitur, & modius grana tritici: hæc enim omnia habere dicuntur, ut in uase. Aut ut possessionem: habere.n domum & agrum dicimur. Dicitur autem & uir uxorem habere, & uxor uirum. sed qui nunc dictus est modus, alienissimus est eius quod est habere: nihil.n. aliud uxorem habere significamus, quam quod cohabitant. Forte tamen & alij quidam eius quod est habere, apparebũt modi: sed qui dici consueuerunt, pene omnes enumerati sunt.

TAndem ultimum post prædicamẽtũ distinguit, quod est Habere: est enim æquiuocum admodum vocabulũ hoc, varia prædicamenta, & uarias res diuersorũ prædicamentorũ amplectens. Dicitur igitur primo mõ habere secundũ habitũ, uel dispositionẽ, vt non sit aliud habere quàm dispositũ vel habituatũ esse, quo pacto dicimur habere calorẽ, scientiam, odium, frigiditatem, & reliqua: ista non aliud sunt q̃ esse frigidũm, calidũ, scientem, & reliqua. Secũdo, habere, est secundũ quantitatem, vt habere tres vlnas, tres palmos; hoc non est aliud, q̃ esse mensurabile secundũ tres ulnas, uel palmos. Tertio, secundũ vestimẽtum, vel ornatũ, vt habere vestẽ, annulum & hoc non est aliud, q̃ esse vestitum, ornatum annulo. Quarto secundũ partem habere caput, pedẽ, animam, quod nõ aliud est q̃ esse capitatũ, animatũ. Quinto habere p modũ vasis; vt amphora hẽt vinũ, horreũ triticũ; in summa hrc denotat cõcretũ aliqđ nomen ab his, q̃ habentur: qđ aliqñ est impositũ, vt habere calorem, calidum esse; aliqñ nõ est impositũ, vt amphora habet vinum. non.n. à vino est concretum significans uinum in amphora, sed suppletur per illud verbũ, habere. Sexto habere secundum possessioné, vt habere agrum.

domū. libros, diuitias. Vltimo dicitur uir habere uxorum, & uxor uirum: sed istud dicit esse improprium, quia vir nō dicitur habere vxorem, nisi quia cohabitat, uidelicet legitime in legitimo matrimonio. Sic autem cohabitare, non est habere, nec sic matrimonio esse coniunctum, est habere. Tandem concludit forsan alios esse modos habendi, sed ex cōmunibus pene omnes sunt isti enumerati; reliqui ad hos reduci possunt: de quibus vide in quinto libro Metaphy. c. 23. & hæc circa hoc caput sufficiant.

DE PRÆDICAMENTIS IN COMMVNI.

QVÆSTIO PRIMA.

De numero prædicamentorum, vtrum tantum sint decem Prædicamenta.

Singulis iam generibus manifestatis locus postulat, vt de eorum sufficientia aliquid dicamus: ac primo de eorum numero; deinde de eorū distinctione agem⁹. De eorum ergo numero, magna fuit inter antiquos digladiatio, nec adhuc inter neotericos de hoc vnanimis est consensus, quibusdam multiplicantibus, quibusdam demetibus ex his quæ assignata sunt.

Antiquorū 1. opi. Inter antiquos numerum prædicamentorum coarctantes primus fuit Plato, qui vt refert Arist. 3. Meta. c. 3. unum esse omnium genus & prædicamentum existimauit, nempe ipsum ens: quam sententiam illic repellit Aristo. & nos supra reiecimus, cum ens non sit vniuocum.

Secunda opin. Post hunc fuit Zenocrates, & Andronicus, qui duo prædicamenta constituerunt, diuidentes res omnes in per se, & in alio: & substantias uocabant res per se, accidentia uero res i alio, vt refert Simplicius: sed ista sententia non est uera: quia sicut ens non est genus ad ista decem, quia non potest contrahi vlla differentia quæ non sit etiam ens: ita accidens non potest contrahi differentia, quæ non sit accidens: vnde propr ie non erit genus ad omnia accidentia, sed æquiuocum, a ut analogum: omnis enim differentia debet distingui à genere, nam contrahens distinguitur à contracto.

Tertia opinio. Alia fuit sententia stoicorum asserentium. Quatuor solum esse prædicamenta; nempe substātiam, quale, quomodo se habet, quomodo se habet ad aliud: sed ista sententia diminuta clarissime est, cum prǽter ista quatuor, sit etiam. Quantum, vt docet Simplicius.

Quarta opin. Quarta sñia fuit Nicostrati, qui referente Simplicio, actionem & passionem sub vno constituit prædicamento, nempe sub motu, & ita visus est nouem prædicamenta constituere: sed de hoc postea dicemus.

Quinta opin. Vltima sententia fuit Arist. Pytago. Architæ, & aliorum, & communis antiquorum post hos, decem esse prædicamēta, & ita docet Aristo. 5. Met. c. 7. & plurimis locis id repetit, & affirmat.

Neotericorum. Prima opin. Inter neotericos etiam adhuc lis sub iudice, est Quidam enim solum quatuor prædicamenta recipiunt, inter quos est Suessanus in suis Indicris, nempe substātiā, quantitatem, qualitatem, ad aliquid: reliqua. n. vt ipse vult, ad ista reducuntur.

Secunda opin. Alij nouem ponunt. nam Vbi ad quantitatem referunt: alij etiam. Quando reponunt in quantitate, vt Paul. Vene. refert.

Tertia opin. Alij vndecim faciūt: prǽter ista. n. decē, vnum aliud pro entibus rationis faciunt; sed quia multa ex his facile dicūtur, & absque consideratione, opus erit, vt breuiter quid in hoc certius sit, explicemus.

Primum fundam. Oportet ergo aduertere, prædicamētorum duplicem esse considerationem: altera est secundum quam entia quædam uaria, & inter se diuersa sunt: altera vt ex entia diuersa sint, varium obtinent prædicādi modum Quod quidem alter dici solet: prædicamenta considerari secundum primas intentiōnes, vel secundum primas vt substant secūdis. Hoc autem est inter hæc discriminis: contemplari enim talia, entia vt entia solum sunt, Metaphysici est: at cōsiderare talia entia, vt prædicabilia, & prædicata quædam sunt, Logici est.

Secundū fundam Aduerte secundo, ista duo, nempe modum essendi. & modum prædicandi, seu esse, & prædicari, ita esse coniuncta vt diuersum ens diuersum habeat prædicandi modum: & quæ idem sunt, eundem etiam habeant prædicandi modum, quod dici solet, modus prædicandi sequitur modum essen-

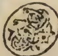
essendi: verbi gratia, quia quantitas est ens diuersum à qualitate, modus prædicandi quantitatis est alterius rationis à modo prædicandi qualitatis: illa enim in quãto, hæc in quali prædicatur. Preterea sicut in ipsis entibus, vt entia sunt, datur vnum primũ ens, penes quod omnia alia distinguuntur & à quo habent esse. vt docet Aristoteles. 4. Meta. ca. 2. ita in ipsis vt prædicata sunt, dabitur vnum primum subiectum, à quo omnia alia distinguantur, & de quo varia prædicata prædicentur, hoc autem est prima substantia: ac propterea Aristo. 12. Meta. c. 1. comparat substantiam inter reliqua Regi, & Imperatori in exercitu.

Tertium fundam. Ex hoc est tertio aduertendum, quod si nos volumus numerum prædicamentorũ venari, constituto primo ente scilicet substantia prima, diuersos modos entis circa ipsam primos, & supremos inquirere debebimus, logice autem modos prædicandi diuersos, de prima substantia.

Hos autẽ pulchre docet S. Tho. lib. 5. Metaph. lect. 7. inquiens, quòd multipliciter aliquid de prima substantia prædicatur: primo tanquam de eius natura, & essentia, & ex talibus prædicatis constituitur prædicamentum primum nempe substantiæ: secundo tanquam accidens inhærens ipsi, & hoc vel est absolutum, vel ad aliud: si ad aliud, est prædicamẽtum tertium ad aliquid: si autem est absolutum accidens vel competit primæ substãtiæ ratione materiæ, vel ratione formæ suæ: si competit ratione materiæ, est quantitas, si ratione formæ, est qualitas: est enim hoc notandum discrimen inter quãtitatem & qualitatem: *Nota.* quòd quantitas competit rebus ratione materiæ: quod est dicere, ratio propter quam inest alicui quantitas, est materia, & nisi materia sit, quantitas nõ erit, vt patet in angelis, in quibus quãtitas nõ est quia materia nõ est: qualitas autem sequitur formam, quod est dicere: ratio propter quam rebus inest qualitas, est forma, ita vt etiam si detur res absque materia possit habere qualitatem, vt patet in angelis, & anima rationali, in quibus sunt scientiæ, & habitus, &, non habent materiam. Tertio aliqd prędicatur de prima substantia ab extrinseco, quia ei non inhæret: & hoc vel est tanquam mensura eius quantitatis, & sic est vbi, seu esse in loco continẽti, & mensurante quantitatem locati: vel est tanquam mensura corporis, cum ordine partium ipsius coropris, vt sedere, stare & hic est situs: vel est tanquam mensura operationis, seu durationis rei, & hoc est quando: vel tandem non est mensura, & hoc est habitus prædicamentum, scilicet esse vestitum: hæc quatuor extrinsece, prędicari dicuntur de prima substantia, quia locus, situs tempus, vestis, non insunt ipsis inhæsiue, de quibus prædicantur. Quarto id quod prædicatur potest esse partim inhærens, partim non inhærens: & hoc est duplex: vel inhæret secũdum principium, & sic est actio, uel secundum finem, & sic est passio: verbi gratia, sumo calefactionẽ, secundum quam ignis calefacit, ista calefactio inest igni secũdum suum principium, quia calor, qui in igne est, est principium eius, non tamen secundum finem: nam calor productus, qui est finis actionis, est in aqua, vel in re calefacta. Vides igit actionẽ secundum principium inhærere agenti, non secundum finem: econtra passio inhæret secundum finem, non secundum principium, propterea dicuntur ista prædicata partim inhęrere, partim non inhærere, seu ab intrinseco, & ab extrinseco esse. Hæc est sufficientia horum decem generum:

Ex his est prima conclusio. Tantum esse decem prædicamenta est probabile, nõ tamen est euidens. & demonstratum. Hęc cõclusio quo ad priorẽ partem nota est, ex auctoritate tot doctorum asserentiũ decẽ prædicamenta: similiter ex diuisione superius adducta ex S. Tho. quo ad posteriorẽ partem etiam nota est, cum à multis negetur, nec ab vllo huc vsque demonstretur. *Prima cõclusio.*

Secunda conclusio. Entia rationis ad prædicamenta entium realium reducuntur, nec particulare prædicamentum constituunt. Circa quam aduerte, non quod cunque ens in prædicamenta diuidi, sed ens reale finitũ: entia enim rationis, quia non habent verum esse, nisi in quantum cum entium realium consideratione sumuntur, genus proprium non faciunt, sed ad alia reducũtur tãquam extrinsecę quædam proprietates: vnde negationes, priuationes, entia rationis logica, reductiuè sũt in prædicamento eorum, quorum sunt negationes, priuationes, vel entia rationis logica: *Secunda cõclusio.*

gica: quemadmodũ Aristoteles sub eadẽ potentia constituit visibile, & non visibile, odorabile, & non odorabile, & reliqua.

QVÆSTIO II.

De abstractis & concretis prædicamentorum, Utra potius in eis collocentur.

DVo nobis vltimo circa prædicamentorum distinctionem examinanda supersunt: alterum an in his prædicamentis abstracta nomina potius quã concreta sumenda sint: alterum quam inter se sortiantur prædicamenta distinctionem.

Prima opin. Circa primum non conuenit inter doctos: nam Auic. lib. 3. suæ Meta. c. 3. existimat abstracta accidentium præcipue esse in prędicamẽtis cuius sentẽtiæ fuit Sanct. Thomas opusculo 42. ca. 19. & alii multi.

Secunda opin. At in oppositum est sine dubio sententia Aristo. qui abstracta in vno prædicamẽto ponit, concreta vero in alio: nam in ad aliquid collocat sessionem, accubitum in abstracto: eorum autem concreta sunt in prædicamento situs, & illic id nos notauimus cum Simplicio, & Ammonio: præterea, quia in quibusdam prædicamentis si abstracta sumas, non erit nouum prædicamentũ. vt vbi, qñ, vestitum esse quorum abstracta sunt locus, tempus, vestis, q̃ in alijs prædicamẽtis sunt: ac propterea ab Arist. consulto in concreto ponuntur, vt patet.

Primum fundam. Sit igit̃ pro huius declaratione primo aduertendum, tam in substantiæ nominibus quam accidentis, esse abstracta, & concreta, vt notum in his est, homo, humanitas, animal animalitas, album albedo, calidum calor. Inter concreta autem & abstracta hoc discrimen est: nam abstracta significant solam naturam accidẽtis vel substãtiæ: at concreta significant naturam simul cum suo modo intrinseco, nempe concreta substantiue substantiam, ut est per se; concreta accidentium, accidentium naturam, vt est in alio: ex quo fit, vt homo, humanitas, eandem rem, seu naturam significent: differant autem quod humanitas quandam naturam solam, homo naturam cum modo substantiæ, scilicet, vt est per se significat: similiter album, & albedo,

Notab. At discrimen est notandum inter substantiæ & accidentis concreta; nam concreta accidentium cum significent rem, cum modo, qui modus est esse in alio, inde talia concreta aliqua ex parte significant aliquid præter ipsum accidens, scilicet subiectum, ac ideo dicuntur connotatiua: sed concreta substantiæ cum significent rem cũ modo, qui modus non est ad aliud extrinsecum, sed esse per se, ideo talia dicuntur absoluta, & prorsus nihil præter substantiam significare, vel connotare.

Sit secundo aduertendum, prædicamenta se habere in duplici differentia: quædam enim continent rerum naturam præcipue: simul etiam natura modum, qualia sunt substantia, quantitas, qualitas, ad aliquid, & partim actio, & passio; in his enim accidentium diuersæ naturæ continentur, modi etiam, qui talem naturam intrinsece consequuntur, scilicet esse per se, seu esse in alio; alia vero prædicamenta præcipue modos accidentium, non ipsas naturas continent, qualia sunt reliqua quatuor, vbi, quando, & cætera: vbi enim non locus, sed esse in loco: quando non tempus, sed esse in tempore: vestitum esse, non vestis est.

Dubium Dices fortasse tu. Quare hi modi quatuor faciũt nouum prædicamentum à suis formis: non autem alij modi: verbi gratia, quare esse calidum non est alterius prædicamenti quàm calor; & esse in loco, tempore, esse vestitum, nouum faciunt prædicamentum, præter illud, in quo sunt locus, tempus, uestis, seu habitus, & situs.

Solutio Dico ad hoc, & est valde notandum: quod illi modi aliorum sunt modi accidentis vt accidens est: nam modus accidentis, ut accidens est, est esse in subiecto, & tales sunt modi horum, nempe quantitatis, qualitatis, & aliorum, propterea concreta nõ faciunt aliud prædicamentum ab abstractis: quia illa dicunt modos eiusdem rationis & naturæ cum abstractis. At isti modi horum quatuor non sunt modi accidentis, vt accidens est, cum non sint per modum inhærentię, esse enim in loco non est inhærere, nec esse in tempore, nec esse vestitum, nec sedere propterea Aristo. superius explicans quid est esse in subiecto sicut accidens, hos modos reijcit, vt illic

decla-

declarauimus, ac ideo nouũ alterum prædicamentum faciunt, quàm suæ formæ, & quàm abstracta, & hoc nota ad modum.

Prima cõclusio. His suppositis, est prima conclusio. Si ne vllo dubio quatuor prædicamenta enumerata in concreto constituuntur. Hæc conclusio propter rationes supra in principio positas, patet, & ex natura horum prædicamentorum in secundo fundamẽto exposita, quam nescio an ita multi penetrauerint.

Secunda cõclusio. Secunda conclusio. Multo probabilius est prædicamenta in concreto sumenda esse. Probatur primo. Omnia prædicamenta accidentium distinguuntur & constituuntur penes nouos modos essendi, & prædicandi de prima substantia: sed hi modi non nisi per concreta explicantur: ergo concreta precipue in prædicamento sunt. Maior patet etiam ex ipsis oppositũ sentiẽtibus: propterea ex Aristo. 4. Metaphy. ca. 2. qui sumit prædicamenta accidentium per habitudines ad substantiam: & in prædicamento substantiæ omnia comparat cum secundis substantijs respectu primarum. Secundo probatur. Concreta magis significant accidentia quàm abstracta, & similiter magis significant id quod in prædicamento est: ergo illa sunt cõstituenda. Probo antecedens ex 7. Metaphy. cap. 1. vbi dicit Aristo. albedinem & sessionem esse non ens, album & sedere esse ens: perinde est, ac si dicat, concreta magis significare naturam accidentis, quæ est esse in alio. Tertio probatur, ille modus accidentis est in eodem prædicamẽto, s. albedo vt est in subiecto, calor vt est in subiecto: sed tales modi significantur per concreta, ergo ista sunt in prædicamento. Patet consequẽtia, quia in substantia ideo sunt concreta, quia significant modum intrinsecum substantiæ: sed etiam accidentibus suus est modus intrinsecus, ergo eorum concreta etiã in his quinque prædicamentis præcipue ad prædicamentum pertinent.

Tertia cõclusio. Tertia conclusio. Abstracta aliqua ab ipso Aristo. in prædicamento ponuntur: vt patet in quãtitate, qualitate, ad aliquid ne si concreta ponat, aliqui decipiantur, existimantes subiecta concretorum in prædicamento illo esse, vel aliquos alios respectus, qui in subiectis sunt: qui enim dicit calidum, videtur dicere subiectum: qui dicit agens, videtur dicere relationem agentis: propterea nõ subiectum caloris in qualitate constituamus, & actionem in relatiõne, propterea in abstracto sumit sed reuera abstracta, vt in subiectis sunt, id est cum tali modo, in prædicamento ponuntur, q modi in concreto significantur.

QVÆSTIO III.

De distinctione prædicamentorum, An distinguantur realiter inter se.

Primum fundam. Alterum examinandum est, An omnia ista decem genera distinguantur realiter: hoc autem ea causa disputo, ut saltẽ ipsos explicẽ terminos, qui profecto assidue à neotericis tractãtur, & minus declarantur. Oportet ergo intelligere, quid per distinctionem realem intelligamus. Distinctio quidem duplex est, altera realis, altera rationis: distinctio realis non est aliud, quàm multarum rerum pluralitas: res autem dicitur quodcũque ens existẽs citra operationem intellectus, vt calor extra intellectus operationem subiecto inhæret: propterea calor dicitur res. Erit igitur distinctio realis, pluralitas rerum, idest entium diuersis existentiis existentibus, si cut albedo & dulcedo lactis realiter distinguuntur, quia diuersas habẽt extra intellectum existentias.

Secundũ fundam. Huius distinctionis triplex est gradus. Primo quædam distinguuntur realiter; qa sunt diuersa supposita existẽtia, vt Petrus, & Paulus, homo, & leo, realiter distingui dicuntur. Secundus gradus est, quo distinguuntur ea, quæ diuersis suppositis seu subiectis insunt, vt albedo niuis, & albedo cygni. Tertio distinguuntur realiter ea, quæ cum in eodem subiecto insint: in eo tamen variam habent existentiam, vt albedo & frigiditas in eadẽ niue realiter distinguũtur.

Distinctio autem rationis, & quæ inuenitur inter entia rationis, & quæ non sunt in rebus extra intellectum: cuius est triplex gradus. Primus est, quando vtrunque extremum est ens rationis, vt Adam & Antichristus distinguuntur ratione, quia neuter est in rebus, nisi per operationem intellectus: Alter gradus est quãdo vnum quidem extremum est ens reale, alterum

terum tamen per intellectum, quæ distinctio est sæpe inter contradictoria, scilicet homo, non homo, leo, non leo: similiter inter, me & Antichristum est huius gradus distinctionis, qa ille non est nisi p intellectum, ego autem realiter sum. Tertius gradus distinctionis huius est, qui est inter extrema, quæ tamen vnum sunt in rebus, & vnam habent existentiam, tamen hoc vnũ æquiualet multis, & ista multa sic vnum sunt, quòd ex natura sua esse possunt multa: verbi gratia, in homine anima uegetatiua, sensitiua, rationalis, eædem res sunt; tamen ista anima facit, quòd tres animæ per se faciunt: & ista tria sic vna anima in homine sunt, quòd ex natura sua possunt esse distincta in diuersis rebus: nam in plantis est vegetatiua siue alijs, in brutis sensitiua sine rationali: ista igitur dicuntur tria & distincta, ratione, & intellectu aliter cognoscẽte vnum, aliter alterum: sed talis distinctio non est vlla ex illis dictis, quia hic ista omnia extra intellectum sunt, quãuis vna res existant: hæc distinctio peculiaris nomine dicitur distinctio rationis ratiocinatæ, aliæ duæ distinctiones rationis ratiocinantis dicuntur.

Prima cõclusio. His suppositis breuiter, quia locus iste alienus est ab hac disputatione, sit prima conclusio. A substantia omnia nouem prędicamenta realiter distinguntur in communi. dico autem in communi, non quod omnia & singula distinguantur, sed quòd in omnibus prædicamentis sunt accidẽtia realiter à substantia distincta, quod alii dicunt pro generibus singulorum.

Secunda cõclusio. Secunda conclusio. Inter se non omnia realiter distinguuntur: similitudo enim quæ ad aliquid est, vt multi volunt, non distinguitur a qualitate realiter, nec figura a quantitate, nec quando à tempore, nec vbi à loco: scire autem quæ distinguantur, quæ non distinguãtur, prætermittatur modo.

Tertia cõclusio. Tertia conclusio. Quæ realiter non distinguuntur, ratione, tertio mõ distinguuntur. Hoc enim notissimum est: aliter enim non esset distinctum prædicametum, nisi esset ens reale, & aliquo modo ab altero diuersum & distinctum. Et hęc sufficiant p prædicamentorum explanatione. Sit laus Deo optimo maximo, qui nos ad finem perduxit: ipse faciat, vt hæc omnia studia, in sui nominis gloriam, & magnam legentium vtilitatem cedant. Amen.

Finis Prædicamentorum.

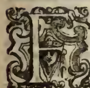

GILBERTI

GILBERTI PORRETANI, PERIPATETICI SEX PRINCIPIORVM LIBER.

De Forma. Cap. I.

FORMA est compositioni contingens, simplici & inuariabili essẽtia consistens. Compositio etenim nõ est: quoniam a natura compositionis seiungitur. Compositio enim alteri unaquæque adueniens, maiorem se coniunctam efficit quodam modo. In forma autem hoc commune non est: nam in eo quòd corpus album est, non dicitur maius aut minus seipso non albo: nec si non album intelligatur, destructio compositionis, uel minoratio aliqua facta est, sed alteratio solum. Quoniam autẽ fortasse in alijs idem contingit, proferri additum conuenienter existimo, inuariabili essentia consistens: in anima enim alteratio contrarietatis inuenitur, ut tristitiæ, & gaudij. Sed quoniam (ut aiunt quidam) simplicitatũ, nulli uero uariationi subiecta est, ut ea quæ est anima mundi, dissocians hanc ab omnibus, addidi, compositioni contingens. Erit itaque terminus formæ dictæ definitio: neque enim superflua, neque diminuta, si quis subtiliter inuestigauerit, reperietur. Habet autem dubitationem ex præcedentibus, utrum aliqua forma uariabilis sit: hoc autem uidetur in pluribus, nam eadem oratio susceptiua ueri & falsi est: & albedo claritatis & obscuritatis, & oratio eius quod est in re, & non est. Sed non est ita, nam nihil differt albedinem claram dicere, quam suscipiens clarum dicere: non est autem oratio eadem susceptiua contrariorum, nec oratio eius quæ in re est & non est: sed orationes notæ sunt earum, quæ sunt in anima passionum: de his autem dictum est alibi. Substantiale uero est, quod confert esse ex quadam compositione compositioni, ut in pluribus, quod impossibile est deesse ei: ut ratio & sensus: siue horum similia, ut continuum & discretum. Hoc uero erit ut materia, & illud ut forma: ut corpus, quod est hominis materia, anima uero forma: erit itaque substantiale, ut corpus, homo, & ratio. hæc autem in his quæ de Categorijs dicta sunt, expedita sunt.

Videtur autem forma, quædam a natura esse, quædam uero ab a-

ctu: ratio enim a natura est, color uero, & passio quædam in actu consistunt. In quibusdam autem dubitatio est, utrum a natura, an ab actu incipiant esse, ut in figura incisionis: nam nihil additionis fit, sed separatio quædam partium. Dico autem figuram esse a natura: assentiri uero ab actu. sed quæ coniunctionis est, ab actu est, ut domus. manifestum autem de his. Sed in his quæ in pluribus sunt, palam non est: nam ea quæ in pluribus sunt in actione esse impossibile est, a natura autem non uidetur fieri, quoniam, ea quæ a natura sunt, a creatura præexistente sumunt principium: palam uero est creaturam non esse: nihil enim rationis omnino, quare hæ creaturæ sint, poterit explicari. Natura igitur in his occulte operatur. nam sicut ex plurium partium coniunctione constitutio quædam primorum excedens quantitatem, efficitur: sic ex singularium discretione unũ quoddam intelligitur, eorum excedens prædicationem. Quapropter communitas omnis naturalis est, quia a singularitate procedit, quæ creationi adæquatur. Subtiliter autem etiam speculantes, sicut naturam in actionibus operari latenter inuenimus, sic creaturarum creatorem in natura, ex actu, qui numero naturam stabiliuit. Sed hæc hactenus, alterius enim considerationis sunt. Formarum uero alia quidem est, in subiecto, & de subiecto dicitur, ut scientia in subiecto quidem est, ut in anima: & de subiecto quidem dicitur, ut de Grammatica. Quædam autem in subiecto est, de subiecto autem nullo dicitur, ut albedo Socratis. Quædam uero neque in subiecto est, neque de subiecto dicitur, ut humanitatis Socratis & Platonis: similiter autem & his, quæcunque formarum sunt indiuiduæ. Quædam uero dicuntur de subiecto, & in subiecto nullo sunt, ut rationale mortale. Eorum uero quæ in subiecto sunt, & quæ de subiecto non sunt dicibilibia alia quidem sensibilia sunt, alia insensibilia. sensibile uero est, quod sensu comprehenditur. ut albedo, color, sonus, saopr, percussio, dulcedo. Insensibilia, quæ ratione comprehenduntur: ut doctrina, disciplina: simpliciter autem nihil eorum quæ de subiecto dicuntur, sensibilia sunt. Manifestum est autem ex his, quæ proposita sunt, sita alicubi ut nigredo in oculo; Quædam uero difficile est assignare, ut scientia, paternitas, filiatio: nisi forte in componentium, & generantium complexione, singulorum autem quæ dicta, incomplexionis eius quæ in uoce est, notatio est: hoc uero sub sistens erit uel contingens. Eorum uero quæ contingunt existenti, singulum aut extrinsecus aduenit, aut intra substantiam consideratur simpliciter: ut linea, superficies, corpus. Ea uero quæ extrinsecus contingunt, aut actus, at pati, aut dispositio, aut esse alicubi. aut in mora, aut habere, necessario erunt. Sed de his, quæ subsistunt, & quæ non solum in quo exigunt, existunt, in eo qui de Categorijs libro inscribitur,

scribitur, disputatum est: de reliquis uero continuo.

De actione. *Cap. II.*

Actio uero est, secundum quam in id quod subijcitur, agere dicimur: ut secans quis in eo quod secet, secans dicitur. Est autem alia quidem animæ, alia uero corporis. Differunt autem, quoniam ea quæ corporis est, mouens est necessario illud in quo est: idem enim quod corpus agens est, & mobile est: actio autem animæ non id mouet in quo est, sed coniunctum: anima autem dum agit, immobilis est, mouet enim corpus, anima autem permanet immutabilis. quoniam anima nec secundum locum mouetur, nec secundum quemquam aliorum motuum, nisi secundum alterationem, non in suscipiendo crementum, neque decrementum mouetur neque diminuendo, neque ad oppositum locum transeundo. locus enim corpus est: anima uero non est corpus. Impossibile est autẽ non corpus corpore moueri, quia nullam loci suscipit mutationem: solum uero corpus, eo quòd de loco ad locum transit, mouetur. Hoc autem in quibusdam dubitabile apparebit: speculo enim permanente immobili, imaginis motus fieri uidetur ad oppositi mutationes: impossibile ergo erit soluere, concesso quòd ibi forma existat uere: Si uero non est, incredibilis error in uulgo putabitur, licet sit conuenientius. Scire autem oportet, quòd omne quod in motu est, in affectione est: moueri enim actio est: si quid enim mouetur, agit necessario: omnis ergo actio in motu est, omnisque motus in actione firmabitur. Proprium igitur actionis est in motu esse sicut proprium motus in actione: Et in his quidem actionibus, in quibus est generatio aliqua, palam est: de his uero quæ corrumpuntur, fortasse obijcitur... nam qui destruit, in motu est: nihil autem facere uidetur, nam nihil efficitur, sed quod factum est destruitur. Dico autem actionem, non quid, sed in quid agat exigere. Non est autem motus actio, sed quale, quiescere enim quale est; quare & motus quidem quale erit: simpliciter autẽ quæcunque contrariorum, oppositionem suscipiunt, eiusdem suscipiunt generis prædicationem: Naturalis uero actionis proprietas est passionem ex se in id quod subijcitur, inferre. omnis enim actio passionis est effectiua: & omne passionem inferens, actio est. Contingit autem actionem actione effici. actio enim eius quod per se mouetur, eius actionis, quæ per aliud mouetur, generatiua est: actio enim ab animali illata, ab ea quæ est animalis, principium sumit. Nihil autem interest siue agere, siue pati animalis eius quod ab animali agere est, principium dicitur. Et sic actus quidem est primordiale principium. pati uero permixtum. quamobrem actionis, passionisque actus est generatiuus. Facere uero est id quod quale est, ex se gignit. Qualitas

quæ calor est, eam efficit quæ calefacere est, actionem. Quantitatum vero particularium positio effectrix est & qualitatum: asperitas enim & similia qualia sunt: linea vero, & superficies, & soliditas quantitates sunt: vniuersa enim è situ substantiam & generationem habent. Quantitas autem quantitatis: & ut longitudinis linea, latitudinis planum, altitudinis solidum corpus. Qualitatis uero qualitas: ut calor caliditatis. Situs autem agere & pati: in dispositionis nanque compositione quædā generatio simplicium fit, qua in motiua actione consistere necesse est. Quando uero tempus. Vbi uero locus. Habere autem corpus: ea enim quæ circa corpus sunt, habere dicuntur. Eorum uero quæ in subiecto non sunt, indiuiduorum corruptio quidem est in primis: generatio autem in his quę mox post primorum constitutionem consistunt. Eorum uero, quæ de ipsis prędicata sunt, ea a quibus omnino generaliter nulla est prædicatio, ut omnes quidem homines eius hominis, qui communis est, & uniuersalis. Recipit autem facere & pati contrarietatē, & magis & minus. secare enim ad plantare contrarium est, & vrere ad humidum facere, & calefieri magis & minus dicitur, & in frigidari, siccari, & humidum fieri, tristari, & gaudere magis & minus dicitur.

De Passio Cap. III.

PAssio est effectus illatioq; actionis secundum quam hæc quidē patiuntur magis, illa uero minime: secundum quod quædam animatiora sunt alijs: vt animantius quidē brutum est arbore, animantius uero irrationali rationale. Omnia vero, quæ de generatione dicta sunt, eadē dici possunt de ea, quæ in rebus est, passione; quadam autem prolatione non recta, sed mutatione. Est autem pati eorum quæ multipliciter dicuntur. animæ enim actionum vnaquæque passio dicitur, quas quidem sub actione locauimus: vt amor, odium tristitia, & gaudere: quæ omnia qualitates passibiles, actiones animæ appellamus. Dicitur quoque passio, qđ in naturam agit: vt morbus, febris, ægritudines, & reliqua quę qualia dicta sunt. Passio vero, ut dictum est, prima est generatio actionis. Nō est autem in agente passio, sed in eo in quod agitur, & operantis actum suscipit. percutiens enim pati non dicitur, sed materia actum suscipiens. Ea vero, quæ nunc reliquuntur, in eo qui est de Generatione libro, tractantur. Et de passione hæc sufficiant.

De Quando. Cap. IIII.

QVando vero est, quod ex adiacentia temporis relinquitur:

Tempus

Tempus uero quando non est, utriusque autem ratio coniuncta est, vt tempus quidem præteritum quando non est: effectus autem eius, & affectio, secundum quam dicitur aliquid fuisse, quando est. Instans autem quando non est, sed secundum quod aliquid æquale, vel inæquale est: eius autem affectio, secundum quam aliquid dicitur instanti esse, quando est. Futurum similiter tempus quando non est, sed id quod futurum est: quoniam contingere necesse est, secundum quod aliquid dicitur futurum esse cras, vel in aliquo tempore. Est igitur qnando, aliud ex eo quod abijt, aliud ex eo quod instat. aliud vero ex eo quod necesse est contingere.

Dictum est enim in Categorijs præteritum & futurum esse quantitates, & quod magis est continuans ad præsens, de præterito quidem dictum est hoc, non quod in substantia permaneat, sed quoniam in excessu suo nondum præterijt, de futuro autem. quoniam necesse est contingere, quod tantum est, ac si instaret. nulla enim differentia est in eo quod permanet, & quod futurum est, & quod nunc abijt. Quamobrem & de futuris agitur, & secundum ea aliquid dicitur, & nuncupationem existentium sortiuntur: vt Sol orietur cras, cras erit nauale bellum, heri obijt Socrates: & aliquid dicitur secundum tempus id quod futurum est, de eo qui nascetur futurum, aut necessario de eo quod est in Callias disputabit cras, vel non disputabit cras: disputabit enim, futuram actionem significat: nihil autem inde est, quod in substantia adhuc sit, Differt enim quando, ab eo quod est vbi: quoniam in quocunque tempus est, vel fuit, vel erit. in eo quidem quando, est vel fuit, vel erit, quod secundum idem tempus dicitur. quando enim quod existenti est cum ipso instanti est, & simul in eodem sunt: quando vero ex eo quod abijt, & quod futurum est, nunquam simul erunt vbi uero & locus a quo est, uel sit, nunquam simul in eodem; ubi autem in circumscriptione est: locus autem in complectente. Distat autem quando, quod ex præterito est, ab eo quod ex futuro procedit: quoniam quando quod ex futuro, præterito posterius est quod uero ex præterito, est prius futuro. Quando autem unum & idem, primum quidem ex futuro est, secundum ex præsenti, posterius uero ex præterito: quemadmodum tempus: primum quidem nunc est futurum, postea uero præsens, deinde præteritum. Sicut autem & tempus, aliud quidem compositum est, aliud uero simplex. Est autem compositum, quod in composita actione consistit, simplex uero quod cum simplici procedit. Et ita quando, aliud simplex, aliud compositum. simplex quidem, ut in momento, & nunc esse, compositum autem, ut in hora, die, hebdomada, & similibus. Amplius, quemadmodum temporis partes sine mora succedent; similiter, & partes, & quando:

quando quippe præteritum, & futurum ad præsens copulatiue reducuntur. Distat autem & tempus ab eo quod quando: quoniam secundum tempus aliquid est mensurabile: ut motus annuus quis, & motus multus dicitur, eo quòd multo tempore permanet. At uero secundum quando nihil mensuratur, sed aliquando dicitur, esse, & secundum idem temporale, & uariabile pronunciatur. Inest autem quando non suscipere magis & minus: non enim dies uel diurnus magis & minus die, uel diurno dicitur, nec unumquodque diurnius alio: sic & de alijs. quare omni quando inest, non dici secundum magis & minus. Amplius, quando nihil est contrarium: etenim quando ex præsenti est unum, & idem quando de futuro & præterito; impossibile est autem duas de eodem prædicari indiuiduo contrarietates. Amplius autem, contraria nunquam in eodem erunt insimul, quando autem, quod secundum præteritum & futurum, insimul erit in eodem: idem nanque quod est fuisse, uerum est esse & permansurum. contrariorum uero ratio est, nunquam in eodem simul consistere, neque de indiuiduo eodem dici, & in eodem tempore. Quare contrarietas in eo, quod quando est, non enunciabitur. Est autem quando in omni eo, quod incipit esse, ut corpus quidem uniuersum aliquando est & in tempore: suscipit enim temporum alterationes, alteratur enim corpus in æstu, uere, hyeme, & autumno. Similiter autem & animalia acutius quædam in hyeme, quædam in æstate, quædam in uere speculantur secundum instrumenti complexionem. Anima enim coniuncta corpori imitatur complexiones ipsius, ut qui aride uel gelide compaginationis, dementiores seipsis in autumno fiunt sæpe: quibus uero sanguis principiatur, in uere. Similiter autem & in alijs secundum similitudinem complexionis animalium & temporum. Erit igitur in tempore, quicquid temporis suscipiens uariationes afferatur secundum tempus. Huiusmodi uero sunt quæ dicta sunt: de paucis autem, aut de nullis alijs conuenientius erit proferre.

De ubi Cap. V.

Ubi uero est circumscriptio corporis, a circunscriptione loci proueniens. Locus autem in eo, quod capit, est, & circumscribit. Est ergo in loco, quicquid a loco circumscribitur & complectitur. Non est autem in eodem locus, & ubi, locus autem in eo, quod capit: ubi uero in eo quod circumscribitur & complectitur. Videtur autem non omnia adesse: anima enim nusquam est nullum enim locum occupat, neque implet: animatum nanque aliud capere potest. Nunquam autem contingere palam est occupatum quidem aliquo locum capere aliud & cōplecti posse occupante permanente, granum enim

enim modio adueniens, retineri nõ posset, aere, quo implebatur quiescente. aere. n. expulso granum utiq; recipitur. Nequaquam igitur duo in eodẽ loco esse simul possunt, nec idem unum in diuersis: Quamobrẽ nec anima quidem localis erit, cum locum nullatenus occupet: Similiter autem & quæcunque a corporis ratione, dissentiunt, loci carent circunscriptione: Mouet autem quis quæstionem fortasse, idem in diuersis & pluribus concludens: etenim uox in auribus diuersorum est. uox autem & si aer non sit, esse non poterit sine aere: & in auribus diuersorum est. Quare dicitur & corpus idẽ esse in diuersis locis: uox enim omnino una & eadem in diuersis quidem aeris partibus esse non potest. Concedentibus itaque nobis unam & eandem uocem omnino in auribus diuersorum sentiri, utique & confiteri oportet omnino unam particulam aeris, ad aures diuersorum peruenire: simpliciter autem unum & in pluribus totum impossibile est inueniri. Quamobrem etiam concedere cogimur, uel diuersum quidem in auribus diuersorum sentiri, uel unum & idem omnino in pluribus locis. Relinquitur igitur diuersum sensum esse imaginabiliter se generantiũ, & similiter. quare & uox quædam non animalis est: ea enim, quæ imaginabiliter fit, similiter animalis non est, quoniam ab animali non profertur. Adhuc autem dicimus omnem uocem animalis esse. Quis enim uocem ab initio audiuit, in silentio quidem simpliciter, nisi animalium; quare uox quidem animalis dicitur, quæcunque quidem ab ipso proferente fit, unius ergo uox ad aures diuersorum dirigitur: una autem & eadem non contingens est. Vbi autem, aliud quidem simplex, aliud uero compositum. Simplex quidem, quod ex simplici loco procedit: compositum autem, quod ex composito. Locus autem simplex est origo, & constitutio eius quod est continuorum. Locus autem, ut dictum est compositus quidem habet particulas copulatas ad eũdem terminum, ad quem particulæ corporis copulantur: corporis uero partes iuxta punctum. loci ergo particulæ solidorum particulas claudunt: etenim loca simplicia corporis minimi occupatiua sunt. Quare nec locus sine corpore, nec soliditas sine loco erit. Contentio autem de sphæræ extremitate oritur: nihil enim extra ipsam est. In ea autem locus esse non poterit, ut dictum est a Superioribus, quod ab eo quidem loco ambitur. Confitentibus ergo nobis sphæram localem esse, contineri utique necesse est, aliud quidem præter eam, in quo extremitatis locus existat; nihil autem præter ipsam est: quare extremitas quidem in loco non est: de huiusmodi autem insolitum & occultum est pronunciare, & contra sensibilia. Caret autem ubi intensione & remissione: non enim dicitur alterum altero magis in loco esse uel minus, licet etiam maiorem, uel minorem locum possideat, non autem secundum ubi, uel secundum quantitatem aliquam, est

magis & minus, sed secundum id quod quale est. Inest autem ubi aliud esse contrarium: eo quod nec loco quidem inest contrarietas: locus enim loco non est contrarius. Quod autem nec alijs manifestum est: sursum enim & deorsum esse contraria pluribus uidentur. multum enim distare uidetur id quod sursum est ab eo quod deorsum est, quemadmodū sursum & deorsum. quare contrarietas uidetur ubi circa sursum esse & deorsum, quēadmodū circa locorum quantitates. Contingit autem contraria in eodē esse: sursum enim & deorsum esse, in eodem sunt: idem enim sursum & deorsum est ad diuersa quidem sumptum: nam turris altitudo sursum est ad nos, sphæræ autē extremitati comparata inferior est. Amplius contrarium sibimet quidē idem fore contingit. s.n. sursum esse & inferius esse contraria sunt, cum idem sursum & deorsum sit, colligitur idem sibimet contrarium fieri. Non ergo contrarietas ulla in eo quod in loco est.

De positione. *Cap. VI.*

POsitio est quædam partium situs, & generationis ordinatio, secundum quam dicuntur stantia, uel sedentia, uel aspera, uel lenia, uel quodlibet aliter dispositæ: sedere autem & iacere positionis non sunt, sed denominatiue ab his dicta sunt. Solet autem quæstio induci de curuo & recto, aspero & leni, quadrangulo & triangulo, bicubito & tricubito, magno & paruo, breui & longo, & similibus: quandam enim positionem partium significare uidentur: Asperum enim dicitur, cuius partium una alteri supereminet. Lene uero dicitur, cuius particulæ æqualiter porrectæ sunt similiter autem & de alijs. Non sunt autem positiones ea, quæ dicta sunt omnia, sed qualia circa situm existentia. ex eo nanque quòd partes sic sunt dispositæ, ex eo talia sensibus iudicantur: non autem ex eo quòd talia, scilicet & aspera & lenia, uel bicubita, uel tricubita sunt. similiter autem & de alijs huiusmodi, quæ partium habent positionem. Erit igitur unumquodque prædictorum non positio, sed quale, quod circa positionem nascitur. Suscipere autem uidetur situs contrarietates. nam sedere, ad id quod stare, contrarium esse uidetur. contraria enim sunt, quæ in eodem indiuiduo, eodemque tempore impossibile est reperiri: uicissim tamen possibilia inesse: sedens autem illico stare potest, & stans sedere. quocunque autem sedente, impossibile est eundem stare. Ponentibus autem nobis hæc contraria esse, inconuenientia recipere cogimur, hoc, quòd unum sit contrarium plurium. secundum enim dictorum consequentiam non magis sedere ad id quod est stare contrarium est, quam ad accumbere. Similiter autem & quemadmodum sedere & stare nunquam in eodem simul reperiuntur, ita & accumbere & sedere & stare: secundum igitur huiusmodi dispositiones situs nulla contrarietas inerit. Fortassis autem nec insolitum quidem putabitur unum plurium

esse

esse contrarium: pallor enim ad album & nigrum contrarium esse uidebitur: nam sub eodem genere cũ sint, nunquam simul inueniuntur, & uicissim transmutantur. relinquitur ergo unum pluribus esse aduersum. Non est autem pallidum ad nigrum, uel album contrarium: etenim cum utroque, in eodem est: pallidum enim & colores reliqui ex albo & nigro conficiuntur; necessarium ergo in quocunque pallidum est, in omni eo esse album & nigrum: similiter autem & de cęteris quidem coloribus. Amplius autem contrariorum quidem ratio est, circa idem natura existere: sedere enim & iacere, non circa idẽ natura sunt seiũcta; est enim sedere proprie circa rationalia: iacere uero & accumbere circa diuersa. huius autem signum est equi & hominis similitudo, quibus sine dubio accubitus esse probatur. Proprium autem positionis, neque magis neque minus dici. Sedere autem non magis positio est quam accumbere, neque minus, neque sedens alterum altero magis & minus dicitur, neque accumbens; neque uniuersaliter secundum aliam positionem. Magis autem proprium uidetur esse positionis, substantiæ proxime assistere: omnibus quidem alijs formis suppositis. Positio autem nihil aliud est quam naturalis ipsius substantiæ ordinatio, qualis uel a principio quidem innata est, ut ea quæ asperis & lenibus, æqualibus & inæqualibus inest. uel a naturali quidem motu consueta, ut sessio, & accubitus, & similia. Quicquid igitur proxime substantiæ & assistens, id necessario positio est: & omnis quidem positionis huius ratio suscipit prædicationem.

De Habitu Cap. VII.

Habitus est corporum, & eorum quæ circa corpus sunt, adiacentia: secundum quam hoc quidem habere, illa uero dicuntur haberi. Hæc autem non secundum totum dicuntur, sed secundum particularem diuisionem: ut armatum esse, calceatum esse. His autem neque simplicia nomina imposita sunt, quibus ea appellantur, sed sunt eis posita, armatio, calceatio: horum autem secundum proportionem & reliquis. Suscipit autem habitus magis & minus: armatior enim est eques pedite. dicitur & calceatior, qui calceamentis & caligis utitur, quam qui solis calceamentis, uel caligis utitur. In quibusdam autem nõ uidetur quòd cum magis & minus prædicentur: ut uestitum esse, & similia. Habitui quoque nihil est contrarium: etenim armatio calceationi non est contraria: idem etenim armatus & calceatus. quòd autem alijs contrarium non est, palam est: similiter autem his & reliqua. Proprium quidem habitus est in pluribus existere, ut in corpore, & in his quæ circa corpus sunt existentia; adiacet enim corpori, & his quæ circa corpus sunt. hoc autem, ut dictum est, fit secundum eam, quæ est in partibus diuisionem. In paucis autem alijs principijs huiusmodi inuenies: in quantitate enim solum, & in

his, quæ ad aliquid sunt, similia reperies. ad aliquid autem, ut figuraliter dicatur, & similitudo & dissimilitudo, quæ insunt pluribus similibus & dissimilibus. Quantitas autem, ut numerus qui in numerabilibus inest, utique semper crescens secundum unitatum multifariam ascensionem, simpliciter autem nihil inuenies tot distribui partibus, ut numerum. non autem omnis quantitas, aut relatio talium est. Habitus autem omnis in pluribus necessario existit, ut in corpore, & in his quæ circa corpus sunt. Omne igitur quod in corpore & circa corpus est existens, habitus nomen sortitur. Quare magis propriũ quidem habitus erit in corpore, & circa corpus existentibus, secundum eam, quæ partium est diuisionem, ut in pluribus existere. Dicitur autem habere multis modis. habere enim dicitur alterationem, ut albedinem, & nigredinem: quantitatem, ut longitudinem. nihil enim aliud est dicere albedinem, aut longitudinem habere, quam album, aut longum esse. Dicitur etiam uas aliquid habere, ut modius triticum: quod nihil aliud est habere, quam continere. Habere quoque in membro dicimur, ut in digito annulum: quod tantundem est dicere, quantum est digitum in annullo esse. Dicitur uir uxorem habere, & recipere uxor uirum: hic autem insolitus est habendi modus, quo vir habetur, uel haberi dicitur. hoc autem habere nihil aliud est quam cohabitare. Quare modi habendi, qui dici consueuerunt, quinario, numero terminantur. Fortassis quidem essent alij modi habendi præter hos qui dicti sunt: sed si qui sunt, diligens inquisitor inueniat. Et quidẽ de principijs hæc dicta sufficiant: reliqua uero in eo quod de Analyticis est, quærantur uolumine.

De eo, quod est plus, minusue suscipere. Cap. VIII.

Dicitur autem magis & minus suscipere tripliciter. Aiunt enim quidam secundum crementum, uel diminutionem eorum, quæ suscipiunt subiectorum. aliter autem & alij ipsa quidem, quæ suscipiuntur, in suscipienre diminui, & crescere annunciant. Alij autem secundum utrunque amborum diminutionem & augmentationem. A primis itaque inchoantes, quæ eorum rata sit ac firma sententia manifestabo. Siquis uero primam & secundam destruxerit, utique & tertiam destruit, quæ ex utraq; conficitur coniunctione. Non ergo secundum suscipientium ipsorum crementum, uel decrementum, cũ magis, uel minus aliqua dicentur. Nulla enim ratio obuiaret dicẽti hominem & animal & substantiam, & cætera consimilia cum magis, & minus dici, concedentibus nobis secundum subiecti intensionẽ, & remissionem quælibet cum magis, & minus dici. Amplius autem equus quidem & augmenti, & diminutionis motũ frequenter sustinet. dicitur enim equus minor, uel maior lapide quodam, qui nunquam intensionem & remissionem passus est. mons etiam alio monte maior dicitur, cum neuter crescat, uel decrescat. Amplius

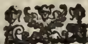
autem

autem margarita albior quidem equo dicitur, cui pedem album cõtingit habere. hoc autem non est, quia equus quidem in essentia a margarita superatur. Colligere igitur oportet, uel margaritam quidem albiorẽ equo pronunciari, secundum magnitudinem subiecti uel paruitatem: uel non uerum albiorem equo margaritam esse: uel nihil omnino magis uel minus dici secundum subiectorum magnitudinem uel paruitatem, neq; secundum crementum uel diminutionem. Hoc autem palam est, quòd secundum magnitudinem subiecti margarita albior equo non dicitur, tamen margaritam albiorum equo esse non falsum est. Relinquitur ergo nihil secũdum magnitudinem subiecti amplius uel minus dici: similiter autem neque secundum paruitatem. Amplius autem neque secundum ea quæ inficiunt. Si enim secundum magnitudinem albedinis uel alicuius cęterorum dicitur aliquid albius aliquo, uel secũdum paruitatem minus album, uel quomodolibet aliter utique & minus albus equus, uel homo, uel quodlibet aliud albius margarita dicetur. etenim maior albedinis quãtitas equo accidit quam margaritæ. Amplius autem magis & minus alterum altero dicitur non secundum subiecti, neque accidentis cremẽtum. Quoniam autem non secundũm subiecti cremẽtum magnitudinẽ aliud paruius alio dicatur, manifestum est: neque ergo secundum ipsius accidentis ampliorem quantitatem. etenim quantitas ultra subiectum protendi non potest, quoniam terminus quantitatis est corpus. paruitas autẽ quantitati supponitur: quare ultra paruum quidem subiectum paruitas ipsa nõ porrigitur. quanto igitur subiectum paruius efficitur, tanto paruius quantitas minoratur. Patet itaque nihil secundum magis & minus prædicari, neque secundum subiectum solum augmentum uel diminutionem, neque secundum accidentia: quare neque secundum utrunque. Oportet igitur ab alia eam inuenire, quæ cum magis & minus dicantur. Huiusmodi uero sunt ea quæ sunt in uoce eorum quæ adueniunt, & non secundum subiecti uel mobilis cremẽtum uel diminutionem, sed quoniã eorum quæ sunt in uoce. impositioni propinquiora sunt, siue ab eadem remotiora sunt: de his etenim cum magis dicuntur quæ proximiora sunt ei quæ in ipsa uoce est impositioni, cum minus autem de his quæ remotiora consistunt. Vt album dicitur illud, in quo pura albedo est. quanto igitur ad uocis impositionẽ accedens puriori inficitur albedine, tanto & candidior assignabitur. & paruum quidem dicitur, quod alijs comparatũ staturæ diminutione & quantitate uincitur, quicquid igitur est, quod in quantitatis mensura superatur, id continuo paruius pronunciatur, similiter autem de alijs. Dubitabit autem aliquis, quare hæc quidem cum magis & minus dicantur, substantiæ uero minime. Hoc autem contingit, quoniam substantiarum impositio quidem in termino est, ultra quem transgredi impossibile est. Additur autem & de accidentibus quibusdam, quæ sine magis & minus dicuntur: ut quadrangulus, & triangulus, & similia. non. n. triangulus magis unus altero dicitur. Con-

tingit autem, quoniam in substantiarum quidem designatione accipitur etenim quadrangulus quantitas nuncupatur, & corpus quadrangulatum. uel eadem, quæ in superioribus est ratio, hic uetat, quoniam huiusmodi impositio in termino facta est, ultra quem transgredi non licet, quemadmodum in superlatiuis. etenim albissimus uel nigerrimus & huiusmodi siue amplius sunt, & minus eo, quòd huiusmodi impositio in termino est, ultra quem porrigi impossibile est, & citra permanere: possibile enim si contingit, nullum sequitur impossibile. quapropter si omnes puncti componantur, nullam faciunt magnitudinẽ, quoniam punctus puncto additus nihil auget. Est autẽ generatio simplex, & corruptio non congregatione nec segregatione atomorũ, sed quando transmutatur ex aere specificato in hoc totum. In subiecto enim duo sunt quorum hæc quidem est forma secundum rationem: hæc autem secundum materiam. quando igitur in his duobus est transmutatio, generatio & corruptio erit simpliciter secundum ueritatem.

Dicitur autem simpliciter generari in his magis hoc aliquid & formæ, quam terra. musicus homo corruptus est, homo immusicus generatus est, homo manet idẽ: siquidem in his passio non esset secundum se musica & immusica, his quidem generatio esset, his autem corruptio. Ideo hominis quidem hæ passiones, hominis autem musici & immusici generatio quædam, & corruptio nunc autem est hominis hæc passio: manentis musica & immusica: ideoque alteratio talis est. Est autẽ materia maxime quidem subiectum generationis & corruptionis proprie susceptibile. Sed quare discens nõ dicitur generari simpliciter, sed quòd generari disciplinatum, hæc determinata sunt in Prædicamentis. hæc autem hoc aliquid significant & substantiam hæc autem quale, hæc autẽ quantum. Quæcunque igitur non substantiam significant, non dicuntur simpliciter, sed secundum aliquid generari. Est autem cui in est secundum naturam moueri, ut ignis.

Libri Sex Principiorum Finis.

PERI-

PERIHERMENIAS ARISTOTELIS LIBRI PRIMI EXPOSITIO.

Per Doct. Francisc. Toletum societatis IESV.

De fine seu scopo huius libri, inscriptione, connexione cum aliis, modo procedendi, & eius diuisione.

ANTE explanationem, libri de interpretatione Arist. quatuor præmittere oportebit. Primo, quod institutum quis finis & scopus huius libri sit. Secundo, quæ inscriptio libri, & quæ inscriptionis causa. Tertio, quam connexionem & ordinem cum reliquis partibus Logicæ habeat. Quarto, quis procedēdi modus: scilicet, quæ libri diuisio, quæ ve eius partes.

1. *Finis seu scopus huius libri.* Circa primum aduerte, scopum & institutum huius libri esse sumēdum à scopo, & instituto totius Logicæ; Logicæ autem institutum hoc est, syllogismi, vel demonstrationis, quæ perfectissima argumētatio est, cognitionem exactam tradere. Cum tamē demonstratio, & syllogismus materiā, & formam habeant, materia autē sint simplices ꝓpositiones, quę ex simplicibus dictionibus, seu conceptibus componuntur, fuit necessarium, syllogismi cognitionem traditurum, de simplicibus vocibus, & de complexis, ac propositionibus prius disserere. Cū vero de simplicibus rerum significatiuis vocibus in libro prædicamētorum tractatum sit in hoc sequenti libro nostro de complexis, quibus verum vel falsum exprimitur, disputatur. Et hic est huius libelli scopus proximus.

2. *inscriptio.* Huius inscriptio est græce περὶ ἑρμηνείας .i. de interpretatione. est.n. idem quod interpretor, nec illa est vna dictio, vt aliqui dicunt. sed est genitiuus cum præpositione. Sed quid interpretatio significet declarare oportet. Boet. in prima editione inquit, interpretatio est vox significatiua per se aliquid significans. Vbi duo docet interpretationem habere: esse vocem significatiuam, nam voces non significatiuæ non dīt interpretationes: alterum esse significatiuā per se, nā cōiunctiones & præpositiones, & sinchategoremata nō sunt interpretationes, quis significatiuæ voces sint, quia p se nō significāt.

At vero quia ista definitio, non videbatur exacta, nam voces brutorum, cum significatiuæ sint passionum ipsorum, interpretationes dicerentur, quod non ita est, propterea in secunda editione sua, aliam particulam addidit, nempe ꝙ sit vox articulata .i. syllabis, & pronunciatione distincta, ita, vt possit charactere designari, quales nō sunt huiusmodi voces brutorum.

At quia adhuc istud non satis erat, nam sūt voces brutorū articulatæ, quales Psitacorum, Picarum, Coruorum, & aliorum, tādē addidit, ꝙ sit vox explicans cōceptus iternos, quales nō sūt illę voces Psitacorū. Vnde licet ex omnibus eius dictis, integram colligere descriptionem. Interpretatio est vox significatiua per se articulata interiores passiones manifestans.

Ex quo asserit vnum hoc discrimē esse inter voces, vt in libro prædicamentorum considerantur, & vt hic sumuntur, illic.n. vt rerum significatiuæ sunt veniunt in considerationem, hic autem vt interiorū passionum manifestatiuæ, ac propterea titulus est de interpretatione.

Quòd si obijcias non rectam inscriptionem esse, quandoquidem aliæ multæ orationes sunt interpretationes, nempe optatiua,

 tiua,

tiua,& imperatiua,& reliquæ, de quibus hic non agitur,sed solum de Enunciatiua. Ad hoc respondet Boet.non esse inconueniens inscriptionem esse vniuersalē,quamuis nō tractetur nisi de particulari, subdit exemplum,si q̄s vellet de homine differere,recte inscriberet. De animali.

2.opin. Aliter respondet Alex.istam esse mancā inscriptionem,oportet enim addere de interpretatione logica seu philosophica, quæ sola enunciatio est.

3.opin. Ammon.dicit hic interpretationem sumi pro enunciatione, quia illa est præcipua interpretatio, qua verum vel falsum exprimimus.idem S.Tho.dicit, ex quibus constat, subiectum secundum hos doctores huius libri esse enunciationem simplicem, quæ hic interpretatio dicitur; simplices enim dictiones nō interpretatio,sed partes interpretationis sunt.

1.Fund. Hæc doctrina est bona & communiter recepta; at in hac parte tria existimo esse dicenda;Primo,non solum voces vt conceptuum significatiuæ pñt hic considerari, sed etiam vt rerum manifestatiuæ sunt nā Arist.propositionē explicās, quòd sit vniuersalis, particularisq; semper in ordine ad res explicat.

Est autem discrimen inter ea quæ in prędicamentis.& hic considerantur, vt notat Alber.tracta.hoc.1.cap.2.in prædicamentis enim res præcipue considerantur, quæ vocibus significantur,& illa est rerum consideratio,& eorum quæ rebus insunt, vel accidunt, vt quòd sint genera vel species, at hic primo de vocibus;vt rerum significatiuæ sunt,agitur,& de his,quæ vocibus primo insunt,vt esse nomen,verbum,propositionem,& reliqua huiusmodi.

2.Fund. & respō. ad qōnē. de inscriptione. Dico 2.cum Alber.loco allegato, & est maxime memoriæ mandandum. Propositio tripliciter potest considerari.Primo respectu rerum,vt rerum complexionem solum significat, & sic eius partes sunt nomen,& verbum,similiter habet secundum hoc varia accidentia,esse nempe, vniuersalem,particularem, affirmatiuam, negatiuam,veram,falsam, simplicem, compositā,& alia.Altera ratione cōsideratur,vt est ordinabilis in syllogismo, vel argumentatione,& sic accidit ei conuersio, q̄ sit maior,aut minor,aut conclusio. Tertio consideratur, vt non solum est in argumentatione ordinabilis, sed est probatiua alterius,& sic est necessaria,probabilis,contingens,&c.

Cum igitur tripliciter cōsideretur enūciatio, hic primo solummodo consideratur,nempe respectu rerum,quarum complexionem vere,vel falso significat. Secundo vero modo ad libros Priorū pertinet. Tertio modo ad reliquos libros.Vt aūt hoc esset manifestum, propterea inscribitur de interpretatione. vt intelligamus hic enunciationem considerari;vt rerum est significatiua, respectu quarum interpretatio dicitur. 2 Fund.

Propterea multo melius Interpretationem,quam Propositionē dixeris esse obiectum.non enim hic de ea,vt est argumentationis pars;disseritur, sed vt est rerum significatiua;quod inest ei primo.

Dico tertio, quamuis possimus dicere hic interpretationem esse inscriptionem particularem: tamen possumus etiam sustinere vniuersaliter sumi pro quacunque etiam oratione, licet intentiō non sit nisi de sola enunciatiua tractare sufficiet enim quòd oratio in cōmuni definiatur & diuidatur vt fit in ca.4.huius ad hoc quod simpliciter inscribatur de interpretatione.

Dubitatur, an Enunciatio simplex tantum sit huius obiectum, an enuntiatio in communi, vt compræhēdit tam simplicē quam coniunctam.Ammo.& S.Th.& fere reliqui affirmant simplicem enunciationem hic esse obiectum, non autem, tractari de coniuncta.Cuius duplex est ratio. Altera est S. Th.quia coniuncta cōstat ex simplicibus: propterea ad eas refertur. 1.Dubiū 4.opi.

Altera ratio est, quæ etiam est Ammo. Pro qua aduertere oportet,istos antiquos doctores non vocare hypotheticam propositionem,nisi conditionalem, quia hæc non habet virtutem absolutam,sed ex suppositione: vt qui dicit,si homo currit,mouetur,absolute non dicit quod currat nec q̄ moueatur, sed ex suppositione dicit si homo currit tūc verum erit, quod mouet dicitur hypothetica, quod ex suppositiōe aliquid differat. Nota.

Hoc supposito est ratio horum doctorū hic agitur de enunciatione: cuius futurus est vsus in demōstrationibus,& alijs syllogismis,sed hæ propositiones cum non habeant veritatem absolutam, nō sunt aptæ

ad

ad quicquam probandum, nisi quatenus fundantur in simplicibus vt patet: si homo currit, mouetur, nihil probat, nisi adiũgas simplicem, homo currit, ergo mouetur, propterea nõ meminit nisi Simplicis.

Hæ rationes, salua pace, mihi non placent, nam cum coniunctæ sint enunciationes, & verum, uel falsum significent, & sint aliæ præter conditionales: profecto alicuius partis logicæ istæ erunt, cum auté non alterius erit huius præsentis.

2. dub. *1. opi.* Propterea probabile mihi videtur hic quamlibet enunciationem cõsiderari. cum Aristo. omnem definiat in cap. & diuidat *2. opi.* in simplicem & cõiunctam, quòd si Arist. pauca tradidit de his, eo est, quia hic considerantur non vt, syllogismum ingrediuntur, sub qua ratione habet multa peculiaria, sed sub ea ratione hic sumuntur, vt verum, vel falsum complexe dicant, quomodo fere eadem cum simplicibus cõia hñt.

Dubium Dubitatur vtrum vna vox sit dicẽda interpretatio, an potius tota enũciatio, Boe. & Alber. existimant singulas voces per se esse interpretationes. at S. Tho. id non recipit: potius dicendas esse partes interpretationis censet: & mihi hoc placet. Cuius ratio hæc mihi se offert, quia hic simplices voces non per se considerantur, sed vt partes enunciationis sunt, cum autem partes obiecti non habeant idem nomen cum toto obiecto, non enim partes Animalis recte vocabis, Animalia, quod est obie-*Tertium* ctum in scientia de Animali: ita nec par-*connexio* tes enunciationis dicentur interpretatio, *huius li* sicut ipsa enunciatio, quæ vt interpretatio *bri cũ ca* est, est obiectum in præsenti libro.

teris. Sequitur circa tertium de connexione huius cum reliquis partibus Logicæ. Pro quo aduerte, Logicam esse regulam operationum intellectus quãtum ad veritatem, vel falsitatem. Et quia voces respondent conceptibus, & operationibus intellectus inde etiam logica regulat sermonem quãtum ad veritatem, sed secundario & mediate opus erit ergo intellectus operationes cognoscere, nam quo ordine ipsæ procedunt, eodem etiam partes Logicæ.

Triplex igit est opatio intellectus. Prima res singulas per se, & seorsum intelligere, quæ dicitur simplicium apprehẽsio, cui operationi respõdet locutio simpliciũ vocum per se. Altera est compositio, vel diuisio. i. quando rẽ vnam alteri copulãdo intelligimus, siue affirmando, siue negando: cui etiam respondet sermo, qui per solas propositiones fit: tertia est ratiocinatio, qñ ex vno cognito alterum cognoscimus: cui respondet discursus vocalis.

Iuxta has operationes tres, est triplex Logicæ pars. Prima circa simplicia, & ita est liber Prædicamentorum. secunda circa composita, & ita est iste liber. tertia circa discursus: & sunt reliquæ Logicæ partes:

Hinc patet hũc librum esse immediate post prædicamenta, & inde apparet vtilitas eius, vt enim sine compositione non discurrimus, ita nec sine libro hoc constabit doctrina sequentium.

Circa 4. quis sit modus procedendi. Dico esse facilem, nempe definitiuum, exemplarem, inductiuum. tandem de diuisione dico præcipue hic agi de quadruplici propositione, & ipsius proprietate, primo de simplici finita, deinde de simplici, de extremo infinito, rursus de propositione, de tertio adiacẽte, & vltimo de propositione cum aliquo ex illis quatuor modis. *Quartũ Quis modus procedendi, & diuisio libri 1.*

ARI-

ARISTOTELIS STAGIRITAE, PERIPATETICORVM PRINCIPIS, de interpretatione Liber primus.

SEVERINO BOETIO INTERPRETE.

SVMMA LIBRI.

De Notis, De Orationis principijs. De ipsa Oratione, Enunciatione, ac ipsius Speciebus. De enunciationum oppositionibus, ac circa ipsarum veritatem, & falsitatem regulis, in quocunque tempore.

De Notis: Et vt intellectu, ita etiam in voce verum & falsum reperiri.

CAPVT PRIMVM.

1 *Sectio prima Graecos. secundum*

PRIMVM oportet ponere quid sit nomen, & quid uerbum: postea quid est negatio, & affirmatio, & enunciatio, & oratio.

Sunt ergo ea quæ sunt in uoce, earum quæ sunt in anima passionum notæ: & ea quæ scribuntur, eorum quæ sunt in uoce. Et quemadmodum nec literæ omnibus eædem, sic nec eædem uoces.

In 3. de Anima tex. 39.

Quarum tamen hæc primum notæ sunt, eædem omnibus passiones animæ sunt: & quarum hæ similitudines, res etiam eædem, De his uero dictum est in ijs, qui sunt de Anima: alterius.n. hæc sunt negotij. Est autem quemadmodum in anima, aliquando quidem intellectus sine uero uel falso, aliquando autem cui iam necesse est horum alterum inesse: sic etiā in uoce, circa compositionem.n. & diuisionem est uerum & falsum. *Circa cō positionē & diuisionē est verū & falsum.* Nomina igitur ipsa & uerba consimilia sunt ei, qui sine compositione & diuisione est, intellectui ut homo uel album, quando non aliquid additur, neque.n. falsum, neque uerum adhuc est, Signum autem huius est, hircoceruus enim aliquid significat: sed nondum uerum aliquid uel falsum, nisi esse uel non esse addatur, uel simpliciter, uel secundum tempus.

PRimū oportet cōstituere, quid sit nomē. Hoc caput diuiditur in duas partes. In prima Philosophus quæ proœmii loco est proponit ea, de quibus tractaturus est. In secunda, quę ad tractatum pertinet, de uocum significatione disseritur.

Proponit igitur esse necessarium ante omnia constituere, idest definire, quid sit nomen quid uerbum, quid negatio, affirmatio, & oratio. Dicit aūt (Primum) idest antè doctrinā syllogismi, & demonstrationis, qui finis totius Logicæ sunt. Dicit (oportet) quasi necessariū sit ita, vt absq; horum cognitione non possit demonstrationis haberi cognitio. Dicit (Cōstituere seu ponere)

ponere) idest definire, quia definitio positio dici solet. Post proponit ea, quæ tractanda sunt: inter quæ vnum est obiectũ, nẽpe Enunciatio. Alterum enunciationis genus, s. Oratio; aliud enunciationis species, Affirmatio, & Negatio; aliud partes essentiales enũciationis, s. Nomẽ, & verbũ.

Dubium primum. Hic primo dubitabis, cum scia non definiat suum obiectum, cur quærit quid sit enunciatio? *Responsio,* Dico scientiã definire quidem suum obiectum, non tñ probare definitionẽ de suo obiecto v. g. scientia de aïa definit, quid sit anima, non tamen ad eam sciẽtiam pertinet probare talem definitionem de anima: ita similiter hic definitur enunciatio, sed definitio non probatur.

Dub. secundum Respons. Dubitatur 2. quare non dixit oportere definire, quid sit propositio, seu enũciatio seu vniuersalis, particularis vera, falsa. Dico: ea quæ sunt in scientia duplici modo cognoscuntur. Quædam definitione, quale est subiectum, & ipsius partes: Quædam discursu, & probatione, quales sunt proprietates; ac ppea. Arist. nõ dixit. quid sit vniuersalis vera, falsa, quia ista demonstrãda potius, q̃ definiẽda sunt: ac ppa ẽt dicit; oportet primũ definire, quid nomen verbum, & reliqua, quasi passiones cognosci nequeãt, & probari, nisi præsupposita definitione subiecti, & ipsius partium.

Dubium tertium, Dubitatur 3. de ordine isto, quo tractãda enumerat, vltimo, n. loco orationẽ, quæ genus est ponit, cũ tñ generis priusquã species cognitio sit tradẽda, vt docet Ari. 1. de partibus. cap. 1. Prætetea negationẽ affirmationi præposuit, cũ cõstet affirmationem priorẽ esse. Ad hoc accedit Arist. post i progressu ordinẽ ꝑposterũ obseruasse: nã prius de oratione, secundo de affirmatione, vltimo de negatione disseruit.

1. opin. Respondet S. Tho. huius cãm esse quia inceperat proponere partes, dũ posuit nomen, & verbum: postea. vt eandem rõnem partium continuaret, posuit affirmationẽ & negationem, quæ sunt species enunciationis, & enunciationem postea, quæ est species orationis: partes autem species dicuntur, non sicut nomen & verbũ, q̃ sunt partes essentiales, species autem sunt partes potentiales generis, sed ista ratio non mihi admodum placet. quia si ista causa sufficiebat: vt species generi anteponeret quare non fecit vt eundem postea ordinẽ in tractatu obseruaret.

Solũ. Propterea dico cũ Boetio in 2. Editione id esse factum, ne si primo loco orationem constitueret, arbitraremur ipsum hic de quàlibet oratione disserturum, qđ ita non est propterea species antepofuit; ut genus non alia rõne considerari hic intelligeremus, qnam vt has species continet, quarum hic est præcipua consideratio.

Dubium 1. opin. Ad illud de affirmatione, & negatione respondet S. Tho. admittendo affirmationem esse priorem: tamen, inquit, negationem magis includere rationem partium, à quibus incipit Arist. Nam negatio dicit diuisionẽ, & separationem prædicati à subiecto, diuisio autem partes importat.

2. opin. Aliter respõdet Sirianus, vt refert Boe. inquit duplicem esse negationem. Vnã q̃ consurgit ex defectu aliquo particulari, sicut non currere eum, qui currebat: & talis posterior est affirmatione. Alteram ex defectu cõi. sicut ex non esse, & hæc prior est prius. n. fuit non esse, quam esse. Sed ista opinio est extra Arist. vt bene dicit Alber. qui mundum semper esse, & fuisse posuit.

3. opi. & vera Boet. dicit, negationem esse quidem posteriorem affirmatione si vna ad alterã referatur; at si ad suum genus comparetur, vna altera prior non est, cum sint species independentes respectu generis, & ita non est mirum, si negationem præposuerit, cũ sit species, sicut affirmatio, & hæc est bona & apta responsio.

Solũ. Quamuis possimus etiam cum Alber. tract. hoc 1. cap. 3. dicere, nempe hic considerasse Arist. has species, vt oppositionem habẽt, & quia oppositio incipit a negatione, ad quam omnia opposita, vt supra diximus, reducuntur, propterea eãm proposuit; an tamen istæ species sint, postea examinabimus.

Sunt ergo ea, quæ sunt in voce, &c.

Aristoteles de verbis, nominibus, & orationibus tractaturus, q̃ significatiua sunt, de eorum significatione, diuersitate significãdi ante oïa disputat, vt docet Boet. Et qdẽ i hoc textu quatuor asseriões cõtinẽt

1. Fund. Pro quarum declaratione fundamẽtũ vnum aduertendum est. Homo tripliciter se circa res habet. Primo ipsas non solum sensu, sed etiam intellectu percipit formas earum

earum similitudines, quæ dicuntur passiones & conceptus; at quia isti conceptus occultissimi sunt, vtitur vocibus, velut quibusdam signis ad tales cõceptus explicandos; Cum autem voces hæ non sint permanẽtes, nec totę simul nec omnibus pręsentes esse possint; vtitur homo alio signo, nempe scriptura, vt docet Aug. tomo 3. li. 2. de doct. Christ. cap. 4. sunt igitur quatuor: res cognitæ, ipsi conceptus, & cognitiones quæ dicuntur passiones, & voces & scripturæ.

Hoc supposito est prima Aristot. assertio. (Ea quæ sunt in voce sunt signa & notæ passionum, quæ sunt in anima, & ea quæ scribuntur eorum, quæ sunt in voce) idest voces explicant conceptus internos animæ, & scripturæ ipsas voces explicant. Vocat passiones conceptus intellectus, nõ quod intellectus patiatur, quando intelligit, passione aliqua destructiua, sed quia intellectus intelligit recipiendo species à rebus, s. intelligere pati, & intellectio passio dicitur 3. de anima cap. 4. Dicit autem passiones quæ sunt in anima, quia vt inferius dicemus, voces significant res, vt ab anima intelliguntur, atque indicant ipsos conceptus. Et ideo excluduntur voces brutorum, quæ hasce passiones nõ explicant, & etiam voces humanæ, quibus naturaliter affectus explicamus. Loquimur enim hic de voce explicante conceptus intellectus.

Ex quo cõperitur deceptio Andronici quem citat philosophus 1. Animæ. Tex. 3. & reprehendit de hoc; existimantis hunc non esse librum Arist. quia non vocat Aristoteles conceptus, passiones in libro de anima; sed iam hoc ex ipso Arist. probauimus esse falsum.

Hæc verba Alexander interpretatur similitudinarie idest sicut voces sunt signa cõceptuum, ita scripturæ vocum; at Porphyr. & Boet. hoc non recipiunt, nam voces ita sunt signa cõceptuum, vt mutatis vocibus non mutetur rei conceptus, At voces mutãtur ex mutatione scripturarũ, aliter enim vna vox, aliter altera scribitur

Dubium Dubitatur primo circa assertionẽ, quare Arist. non dixit voces, sed ea quæ sunt in voce: vel literas, sed ea quæ scribuntur: & non dixit passiones, sed passiones quæ

1. Solu. sunt in anima Ad hoc respondet Prophir. hic intelligenda esse semper nomen, & verbum, orationẽ, & reliqua; Est. n. oratio triplex, & quę fit intellectu, & quæ fit verbo, & quæ scripto, vt etiam dicit Amm. ac ideo ad distinguenda dicit ea quæ sunt in uoce, idest nomina, uerba & reliqua, quæ uoce fiunt; & ea quæ scribuntur, nempe nomina, uerba, & reliqua quæ in scripto sunt similiter quæ sunt in anima.

Sed melius, dicendum est cũ Boet. Ammon. & S. Tho. uoces ipsas secundum se non esse signa conceptuum, nisi prius constituantur & imponantur ad significandũ, sicut argentum secundum se non est uas quousq; introducatur forma, unde nomina & uerba non sunt uoces solum, sicut nec uas argentum, sed sunt uoces cum impositione & significatione, habet se enim uox ad nomina, & uerba sicut argentũ ad uas, cum ex quinto de generatione Animalium, cap. 7. eorum materia. Est enim subiectum. Ac propterea optime Aristot. non dixit uoces sed ea quæ sunt in voce, nempe nomina, uerba, & reliqua, quæ ex uoce, addita significatione fiunt, ea uero ratione non dixit literas, quia literæ etiam sunt in uoce, sed dixit ea quæ scribuntur. *2. Solu.*

Secũda assertio Aristo.) quemadmodũ literæ omnibus non sunt eædem, sic nec uoces) Ac si dicat, non omnes eisdẽ characteribus inscribendo utuntur, nec similiter ijsdem uocibus idem significant, nam alia uoce Latinus, & Græcus alia, & alij singuli ex reliquis conceptum hominis, & cuiuslibet alterius explicant, & similiter, aliter vnus, aliter alius talem uocem characteribus exprimit, in quo comperitur significationẽ uocum esse ad placitum, non naturalem, si enim uoces naturaliter significarent, idem apud omnes repræsentarent sicut apud omnes eadem est ignis natura.

Tertia assertio (res, & passiones, animæ eædẽ apud omnes sunt) ac si dicat, eadẽ est natura hoĩs, & idẽ apud oẽs homines conceptus, quamuis non eadem uoce. & scriptura ad talem rem, & conceptum significandum omnes utantur, idem de alijs dicendum est.

At circa hoc dubium posset esse quomodo idem sint conceptus apud omnes, cum constet alium conceptum me habere hominis, alium habere Petrum, alium Ioannem: *Dubium*

nem: præterea quo modo res apud omnes sunt eædem, cum diuersæ vestes, pro diuersitate locorum sint aliæ domus, alii ritus, alii mores, & negocia.

Ad hoc autem dico primo q Arist. vocat eosdem conceptus, non quidem numero, q vnicus & idem numero cóceptus sit in omnibus; hoc .n. falsum & impossibile est, sed vocat eosdem forma, & substantia, sicut dicitur eadem imago Regis, quæ est Romæ, & quæ est Mantuæ, quia sub eadé forma, & ratione idem significat, per sensus enim eadé re omnibus proposita, omnes eundem conceptum eius in mente habebunt, si intelligant eam, non tamen eadem voce talem cóceptum exprimét, nec scriptura. *1. solut.*

2. solut. Dico secundò cũ Alber. tract. 2. c. 3. cũ Arist. dicit easdem esse res omnibus, intelligere oportet de rebus naturalibus & ipsarum natura: natura enim ignis, Leonis, Plantæ apud omnes in quibus reperiũtur, eiusdem naturæ sunt; non tamen loquitur de artificiatis, & quæ à nostra dependent voluntate: harum enim eadem est ratio cũ vocibus significatiuis.

Vnum autem verbum in litera est considerandum nempe; (voces esse notas passionum primo.) Notat enim vnum Boet. & optime: voces non solum conceptus nostros significare, sed etiam res per tales cóceptus cognitas. qui .n. dicit hanc vocem, homo, non solum hominis conceptum internum, sed etiam rem ipsam tali conceptu cognitam significat, prima tamen vocum institutio fuit ad conceptus manifestãdos; sicut scripturarum institutio ad voces, propterea voces primo dicit esse notas & signa passionum.

Quarta assertio Aristotelis. Quemadmodum operatio intellectus duplex est, vt dicitur etiam 3. animę ca. 6. altera simplex apprehensio, in qua non est verum nec falsum, altera est compositio, vel diuisio, in qua necessario inest verum, vel falsum, ita etiam in vocibus. quæ conceptibus correspondent, aliquæ sunt. quæ nec vere nec falso significant, ut dictiones per se, nẽpe nomina vel verba per se, quædã sunt, quæ verum vel falsum significãt, vt voces compositę secũdum enunciationem, quod probat exẽplo eleganti. Qui dicit hanc solam vocem, hirco ceruus, idem, qui idé Græce tragelaphos, nihil nec vere nec falso, dicit quousque verbum aliquod addit, scilicet est, vel non est.

In quo exemplo notãdum est cum Boe. in secunda editione esse cõpositæ figuræ ab hirco, & ceruo, significatque animal simile ceruo in cornibus, hirco vero in mento & barba, vt sit sensus, si nomen compositum, quod magis videbatur significare verum vel falsum, non significat per se sine verbo, multo minus significabunt alia simplicia, nempe nomina & verba. *Notab.*

Possumus etiam secundo exponere, vt sit & nomé mõstri, sic ut chimera ex Boet. 2. editione: & Psell. & tũc sit subtilis interpretatio; si nomen hoc rem significans impossibilé, nihil veri vel falsi significat, quo vsque addatur verbum: nulla ergo dictio per se, nec vlla compositio, quæ nõ sit enũciatio, verum, vel falsum significabit.

Hic autem sunt notanda illa verba (nisi, inquit, addatur verbum simpliciter vel secundum tempus.) Quid enim intelligit per verbum simpliciter. & per verbum secundum tempus? Ad quod Respondet primò S. Thomas verbum simpliciter, significare verbum præsentis tẽporis, quod perfecte verbum est, futurum autem & pteritum, vocari verba secũdum tempus. i. secundum quid; quia reliqua per præsens regulantur, preteritum enim presens fuit, futurum præsens erit. *Nota.* *Dubium* *1. solut.*

At Ammon. per verbum simpliciter intelligit verbum cuiusque temporis sine aduerbio temporali, vt est. vel fuit, vel erit, at per verbum secundum tempus idem verbum addito aliquo temporis aduerbio, vt hodie est, cras erit, olim fuit. *2. solut.*

Boet. in prima editione idé cum S. Tho. sentit, sed alia ratione pcedit, dicit verbũ præsentis vocari simpliciter, idest solitarie verbum: quia re vera præsens, inquit, non est tempus, cum non sit, nisi vnicum instans præsens, sed significat confinium temporis preteriti, & futuri, instans enim non est tempus, sed continuatio temporum, vt dicitur 4. Phys. cap. 10. præteriti verbum, & futuri dicuntur verba secundum tempus, quia præteritum, & futurum tempus sint. *3. solut.*

At in 2. editione aliam subiunxit expositionem, quæ est Alex. & Magentini. & quam valde laudat Albert. tract. 2. cap. 2. *4. solut.*

etiam

etiam est. Auicen. Pro quo aduertunt verbum (est) aliquando denotare substãtiam, & vnionem substantialem prædicati cum subiecto, vt in propositionibus essentialibus fit, homo est animal, rosa est flos, De° est: hic enim non denotatur, nisi quod prædicatum est de essentia subiecti, ꝑpterea omni tempore sunt veræ; quas propositiones vocant sempiternæ veritatis. Aliquando est, significat existentiam, quando certum tempus importat; & pro eo vnit, ut qui dicit homo est, leo est albus, hic denotatur, quod hoc tempore præsenti existit homo, & leo est albus; verbum primo modo dicitur verbum simpliciter, quasi non restringens extrema pro tẽpore determinato, posterius dicitur secundum tempus, quia temporis certam differentiam dicit; & secundum eam vnit extrema. Omnes expositiones hæ sunt bonæ, & recipiendæ, vtcunq; sit fine nomine, & verbo, vocibus nec verbum, nec falsum inest.

QVÆSTIO II.

De significatione, & modo significandi uocum.

Difficultas est de vocum significatione. nempe, an significẽt conceptus, an potius res, an vtrumque & de modo significandi, an naturale, vt voluit Plato, an ad placitũ vt voluit Arist. significent?

1. Fund. Quid signum. Pro quorum facili declaratione sit primum fundamentum. Signum, vt dicit Aug. de doctr. Chri. c. 1. est res, quæ præter speciem, quam ingerit sensibus, aliquid aliud facit in cognitionem venire: id est, est res, quę per sui cognitionẽ alterius cognitionem inducit, sicut fumus est signum ignis, cognitio enim fumi cognitio nem ignis facit.

Signi. diuisio. Est autem signum proprium, & improprium; signum proprium est, quod non solum sui cognitione alterius facit cognitionem: sed etiam ad hoc ordinatum est siue à natura, siue ab alio, vt aliud indicet: quo pacto ramus appositus est proprium signũ vini vẽdibilis, quia sui cognitione facit cognitionem vini, & ad hoc ordinatus est, ut indicet vinum.

Improprium autem est, quod sui quidẽ cognitione aliud facit cognoscere, non tamen ad hoc ordinatum est, ut fumus, est signum ignis, & effectus causarum, & ę contra, sed non sunt proprie signa, cum non ad hoc ordinata sint. Huiusmodi sunt multa signa naturalia, quæ ventura indicant, de quibus Plini. lib. 27. vt fragor arborum signum tempestatis est, & ranarum coaxatio signum pluuiæ; quæ prognostica dicuntur. Sed non propria signa, quia ad hoc instituta non sunt, nisi quis uelit cum Virgil. dicere 7. Georg. ad hoc esse instituta inquit enim.

Atq; hęc vt certis possimus discere signis.
Æstusque pluuiasque, & ingentes frigora uentos.
Ipse pater statuit, quid mẽstrua Luna moneret,
Quo signo caderent Austri; quod sæpe ui dentes,
Agricolæ proprius stabulis armenta tenerent. &c.

Signorũ altera diuisio. Signum in communi triplex est, Quoddam naturale; Quoddam voluntarium, siue ex instituto, uel ad placitum, quod idem est. Quoddam ex consuetudine quadam. Signum naturale est, quod ex se habet ut per sui cognitionem, alterius cognitionem faciat: sicut uox animalis signum naturale est affectus interni, & fumus signum naturale ignis. Signum ad placitum: quod volũtate humana habet per sui cognitionem alterius inducere cognitionẽ, nõ tñ ex natura sua: sicut sonitus campanæ est signum ad placitum lectionis, quia id non habet sonitus ex se, sed ex hominum instituto. Signum ex consuetudine est, quod nec ex natura sua, nec ex humano instituto, alterius facit cognitionẽ; sed ex quadam consuetudine; sicut canis sæpe aliquem sequens præuisus, inducit illius cognitionem, & mappæ appositæ sunt signa prandij ex quadam consuetudine, qua prope tempus prandij solent appo ni mappæ.

Sit 2. fundamentum duplex significatio in vocibus reperitur, altera est naturalis: qua affectiones animæ internas exprimũt, & similiter suum prolatorem, qua significatione participant voces brutorum & humanæ, quæ naturaliter significant passiones interiores, & ad hoc institutæ à natura sunt, & de his loquebatur Aristo. 7. politi. cap. 2. uox est molesti, & iucundi significatio.

gnificatio. similiter significat naturaliter suum prolatorem, sicut fumus indicat ignem, & ita per loqutionem distinguimus hominem; per rugitum cognoscitur leo, talis autem significatio naturalis est, & omnes voces tali significatione gaudēt.

Altera significatio inest vocibus, scilicet, quod significent, & manifestent conceptus intellectus, & res ipsas cognitas. Talis autem significatio ad placitū, & ex humano instituto est, quæ non inest nisi vocibus humanis, & ab hac significatione, ad placitum, voces dicuntur nomina, verba, orationes, & locutiones, & hoc maxime est obseruandum.

Tertium fundam. Sit tertium fundamentum duplex est signum, Alterum manifestatiuum solum, Alterum manifestatiuum, & suppositiuū simul. Signum manifestatiuum est, quod per sui cognitioné alterius facit cognitionem, vt sonitus est signum manifestatiuū lectionis, Manifestatiuum vero & simul suppositiuum est, quod non solum aliud manifestat, sed etiam illius loco substituitur, & eius vices sortitur, sicut Prorex, qui ipsius Regis personam indicat, & ipsius locum tenet, ita se habent voces istæ significatiuæ, sunt enim signa manifestatiua conceptuum internorum, & affectionum, & de hac significatione loquitur hic Arist. sunt enim signa manifestatiua, & suppositiua rerum, quia non solum res indicant, sed earum loco sumuntur, ac de vocibus istis loquimur perinde, ac de ipsis rebus, de qua significatione, seu acceptione locutus Arist. 1. Elench. cap. 1.

1. cōclu. His suppositis fundamentis sit Prima Conclusio, significatio vocum quá omnes suum indicant prolatorem, vel qua passiones internas exprimunt, naturalis est, quæ omnibus vocibus brutorum etiam inest. Hæc conclusio nota est ex primo fundamento & secundo. Non enim ista significatio inest ipsis vocibus, ex aliqua consuetudine, vel ex instituto humano ergo a natura.

2. cōclu. Secunda conclusio, significatio, qua voces intellectus conceptus & res manifestant, non à natura, sed ad placitum inest. hęc est secundum mentem Arist. nec oppositum existimauit Plato quantū existimo, sed forsan loquebatur de priori significatione, velut explicat bene Michael Psellus cap. de nomine, ideo dicebat significationem naturalem, quia loquebatur de optimo, & perito impositore, imponente talia nomina rebus, qualia illarum naturis conueniebant. propterea vocabat nomina naturaliter significare, solemus enim artificialia, quæ maxime naturam immitantur, naturalia per exaggerationē vocare, & forsan illud est genesis 2. omne quod vocauit Adam, ipsum est nomen eius.

Tertia conclusio scripturæ vocum sunt manifestatiua, & suppositiua signa, ut scribere vocis prorsus locū obtineat, est enim scriptura, vox quasi quædam perpetua. *3. cōclu.*

Quarta cōclusio simul scripturæ & voces res indicant, earum loco constitutæ, & simul conceptus rerum proferentis manifestant, & hoc est quod dici solet, voces subordinantur conceptibus, vel significant res mediantibus conceptibus; idem de scripturis. non tamen existimes voces vel scripturas pro ipsis conceptibus supponi, sed solum pro rebus: conceptus tamen indicant & manifestant, & hæc de vocum significatione dicta sufficiant. *4. cōclu.*

QVÆSTIO II.

Quid sit veritas, & in quo subiecto?

Questionem hanc exacte disquirere ad Metaphysicum potius quam ad Logicum pertinet, breuiter tamen quid in ea sentiēdum sit prout expedit Logico explicabimus, ueritas igitur duplex est; Quædam incomplexa, quæ trascendentalis, seu in essendo ab alijs dicitur. Altera veritas cō plexa, seu in dando. Veritas incomplexa est conformitas quædam rei ad sua principia, vt talis sit res, qualem sua principia, esse petunt, vocamus enim uerum amicum, qui est secundum leges præstitutas amicitię, vocamus verum aurum, quod est secundum principia naturalia auri, & hac veritate vnumquodq; ens verum est secūdum naturam suam, & propterea dicitur veritas incomplexa, quia in simplicibus inest, & dicitur trascendentalis, quia omnibus conuenit, quam definiebat Auicena. Est proprietas esse vniuscuiusq; rei, prout stabilitum est ei, & hæc veritas *Quid sit?*

inest

inest etiam primæ operationi intellectus, quando talem conceptum habet rei, qualis est res, & sensui, quando talem habet speciem, qualе est obiectum, & de hac dixit Aristo.secundo de anima cap. 6.sensus propriorum sensibiliū semper est uerus.

Altera ueritas est complexa,quę est cōformitas intellectus componentis vel diuidentis ad res compositas,vel diuisas.s.quādo ita componit vel diuidit,sicut res se habent:Dicitur autem componere, quando affirmat iudicando: diuidere vero, quando negat etiam iudicando: Talis autem conformitas veritas dicitur, difformitas uero dicitur falsitas, quando aliter intellectus componit vel diuidit quam se habet res:v.g.mente affirmo, homo est animal, vel nego homo non est animal, veritas est illa conformitas prioris cognitionis ad rē, falsitas vero est difformitas posteriorum ad rem.

In quo subiecto sit. Hinc patet secundum: si petas, vbi est veritas,seu in quo subiecto, dico cum Ammo.& alijs,est in intellectu tanquam in subiecto, illa enim conformitas vel difformitas intellectui inest, præterea est in rebus,tanquā in causa,quia ab eo, qđ est res vel non est, inde intellectus verus vel falsus dicitur: in propositione autem vocali est, vt in signo indicante intellectus conceptus, & res, vnde res dicitur vera causaliter: propositio tanquam signum, seu instrumentaliter,intellectus formaliter.

Vnde verum analogice de his tribus dī sicut sanum, quod de animali formaliter, de vrina;vt de signo, de medicina effectiue siue causaliter dicitur,de hac igitur veritate loquimur, quæ non in simplicibus, sed enunciationibus inest, & hæc de quæstione præsenti sufficiant Logico.

De Nomine. Cap. II.

NOMEN igitur est uox significatiua, secundum placitum, sine tempore, cuius nulla pars significatiua est separata: in nomine enim quod est equiferus, ferus nihil per se significat, quemadmodum in oratione, quæ est equus ferus. At uero non quemadmodum in simplicibus nominibus, sic se habet in compositis. In illis enim nullo modo pars significatiua est in his autē uidetur quidem, se nullius est, separata, vt in eo quod est equiferus hoc quod est ferus. nihil significat per se. Secundum placitum uero quoniam natura nominum nullum est, sed quando fit nota, quoniam designant & illiterati soni, ut ferarum quorum nullū nomen est.

Non homo uero non est nomen at uero nec positum nomen est, quo illud oportet appellare. neque enim oratio,neq; negatio est, sed sit nomē infinitū: quoniam similiter in quolibet est,& quod est, & quod non est.

Philonis autem, aut Philoni, & quæcunque talia sunt, non sunt nomina,sed casus nominis, ratio autem ipsorum est, in alijs quidem eadem: differunt autem, quoniam cum est, uel fuit,uel erit, neque uerum,neque falsum est, nomen uero semper, ut Philonis est, uel non est, nondum enim,neque uerum dicit,neque falsum.

Cur de Nomine & Verbo tantum, & non de alys partibus orationis agitur? & cur hoc loco? & cur prius de Nomine quàm de Verbo?

ARistoteles de enunciatione tractaturus ordinem obseruat naturæ; nēpe à partibus ad ipsum totum procedendo; sunt autem partes enunciationis nomen & verbum.

Dubium Circa quod merito dubium occurrit quare solum has duas tradiderit partes, cum aliæ multæ sint orationis partes, quas etiam ipse in sua poetica tradidit. *Respon.* Ad qđ respondet Ammo.& S. Thom. id esse factum, quia partes necessariæ enunciationis hę sunt,sine his enim nulla cōstat enunciatio, potest autem absque aliis constare, immo

immo reliquas non existimat partes esse, sed iuncturas partium, quæ se sicut claui in nauibus habent.

At si petas, quare saltem illas non adducit, siue nomine partiū, siue nomine quouis alio quamuis necessariæ non sint? Aduerte circa sermonem non eodem modo Logicus, Grammaticus, & Rethor se habent; Grammaticus enim eius congruitatem inquirit; Rethor eius ornatum, simili ter poeta eius compositionem; propterea plures petunt partes quam nomen, & verbum, at Logicus veritatem sermonis quærit: est enim artifex scientiarum, in quibus ueritas sola petiē, & exquiritur: at ueritates scientiarum in rebus, naturisque, & ꝓprietatibus, ac operationibus in ipsarū consistunt: hæc autem omnia non nisi uerbo, & nomine explicantur, propterea Logicus vt Logicus, non alias quærit suæ orationis partes quam nomen, & verbum.

Dubiū. 2 Dubiatur secundo. Cum in libro prędicamētorum de simplicibus tractatum sit, quid modo oportuit iterū de simplicibus istis disserere? Ad quod respondet S. Tho. simplices voces tripliciter posse cōsiderari. Vno modo vt rerū solum significatiuæ sunt & eorū loco ponūtur, & sic ad prædicamenta spectāt. Altero modo, vt enunciationis partes sunt & sic ad hūc librū referētur. Tertio, ut ordinem syllogisticum habēt, qui in tribus terminis & propositionib. cōsistit: & sic ad libros priorū ꝑtinent.

Nota. Circa quam doctrinā, quæ vera est; Aduerte, quia illic, nempe in prædicamentis, uoces respectu rerum considerantur, sicut innumeræ uoces secūdum multitudinem rerum, quælibet enim res suam habet uocem, at quia hic voces, ut etiā partes enunciationis sunt, considerantur, & huius non sunt, nisi duę partes necessariæ nomen, & verbū, inde multitudo illa uocū superior ad duo coarctatur; quia ex illis omnibus, aut nomē, aut verbum, tantum conficitur: At in syllogismis, quia omnibus ordo eorum in tribus cōsistit dictionibus, illa multitudo ad tria coarctatur, nempe maius extremum, minus, medium.

Hinc patet illud quod dicit Ammo. nēpe hæc omnia re idem esse; rōne vero diuersa: uocem simplicem, nomen verbum, dictionē, terminum. Vox simplex, est uox solum respectu rei considerata, quo pacto non in nomen, nec in verbum est distinguenda, & sic ad prædicamenta diximus pertinere nomen, & verbum. Dicitur vox, quando iam præter rem significatam in una consideramus casus, articulos, non in alia, & hoc iam ad enunciationem dirigitur. Dictio dicitur uox quando iam in cōpositione, & oratione spectatur terminus, cum in ordine syllogistico collocatur.

Dubitatur 3. Quare potius à noīe, quā a verbo incipit Arist. ad quod respondent Ammo. & S. Tho. quia nomen significat naturam, & rem, uerbum, autem id quod adiacet rei, prius autem est res, quàm id quod adiacet rei: sicut substantia prior est. accidente, & materia prior est forma: quā etiam expositionem sequitur Alber tract. 1. cap. 4. nec ista ratio est spernenda. 3. dubiū.

Sed mihi occurrit alia ratio obseruanda scilicet, nomen esse simplicius uerbo, quia nomen significat aliquid, at uerbum aliquid cum tempore, compositum ergo magis est verbum, quàm nomen, & est textus notandus Arist. 1. post. 23. Arithmetica, inquit, prior est Geometria, qa simplicior. nam Arithmetica cōsiderat quantitatem non habentem positionem; at Geometria tractat de quātitate cū positione, simile est prorsus de nomine significāte sine tempore, & de uerbo significante cum tempore.

Nomen igitur est vox significatiua secundum placitum &c.

Hoc breue caput non aliud quam nominis definitionem, & eius explicationem continet, diuiditur autem in duas particulas. In priori una pars definitionis constituitur. In posteriori altera pars: quæ magis difficilis est, ponitur, & probatur.

In quo egregiū Aristotelis artificiū considera; qui nōn statim integram definitionē ꝓposuit, sed paulatim. quia partes probatione indigebant, quod multi nō aduertentes, verba priora integram esse difinitionem existimauerūt quod tñ falsum est, cum Arist. & paulatim definitionis partes, & earum probationem exposuerit.

In priori ergo parte hæc uerba continētur. (Nomen igitur est) dicitur (igitur) quasi sequaē ex illis verbis proemij (Oportet definire quid nomen) &c.

Partes definitionis sunt (vox significatiua ad placitum sine tempore, cuius nulla

pars est separata significatiua,

Non probat.quod sit vox significatiua, quia iam hoc ex primo capite manifestū erat.

Sed probat ultimam illā partem, quia magis proxima erat,nempe, quod sit talis vox,cuius partes per se separatæ non sint significatiuæ: nam oratio esset nomen, quod tamen non est: nomen enim pars orationis est, non oratio, cum pars non sit ipsum totum.

At quia potest qs dubitare de nominibus compositis.quæ sunt nomina, & tamē eorum partes per se uidentur significare ut æquiferus: respōdet,partes quidē uidētur significare, non tamen significant, in nominibus autem simplicibus partes nec uidentur significare,nec significant.

Probat alteram particulam(secundum placitum)tali ratione;uoces brutorum naturaliter significant, & tamen nec nomina nec verba sunt,aliter bruta haberent locutionem,ergo nomina; & verba non à natura,sed ab impositione dependent:similiter de vocibus illitteratis, & inarticulatis etiā humanis.quæ nomina non sunt, quia non imposita sunt ad significandum.

Illam particulam(sine tēpore) non probat,quia est negatiua,& pendet ex declaratione affirmatiuæ, scilicet, cum tempore propterea differt in caput sequens.

2 Non homo uero non est Nomen &c.

Hæc est posterior capitis pars, in qua Aristot.conatur adhuc definitionem perficere: nam non Homo,non Leo, non sunt nomina,tamen eis competunt verba definitionis hucusque assignata:nec sunt nomina, quia significant tam id quod est quā id quod non est·qui enim dicit non homo dicit ea, quæ non sunt homo, quod entibus, & non entibus competit.nec ista sunt orationes; quia partes non significant per se; nec negationes, quia non sunt enunciationes dicantur ergo defectu nominis nomina infinita.

Ex quo colligitur nō esse definitionem illam exactam; nisi addamus differentiam aliam ad excludenda ista, scilicet,quod nomen sit uox finitæ & determinatæ significationis.

Catonis autem, & Catoni,& quæcunque &c. 3

Hic textus est aduertēdus, i quo Arist. adhuc conatur aliā supperaddere differentiam,ad complendam definitionem; & utitur ratione hac, Catonis, & obliqui non sunt nomina, sed alia secundum se ipsa, idest differunt à nominibus, & tamen ratio eius est, idest, definitionis præcedentia verba illis competunt,ergo adhuc aliquid deest, & ad cognoscendam hanc differentiam, scrutatur quare non sint nomina; nempe, quia non semper cum verbo faciunt propositionē:at nomen cū uerbo facit enunciationem, addamus ergo talem differentiam, quod sit uox recta idest,cum uerbo semper propositionem faciens, eritque perfecta nominis definitio, Vox significatiua ad placitum sine tempore, cuius nulla pars separata significat finita, & recta.

Nota. Vbi nota,Aristot non dixisse obliquum cum verbo non facit enunciationem, sed semper: nam aliquando facit,ut Placet Potro,tędet me,sed id non semper,at nomen semp,id habet.aduerte igitur hoc Aristo. artificium in perfecta nominis definitione indaganda, nec uero existimandum est illam priorem esse integram definitionem, quam nonnulli sic existimarint, ut S. Th. Auerro.& Ammo.cum tamen non sit.

QVÆSTIO. I.

Num definitio Nominis rectè sit tradita,in qua singulę eius particulę examinantur,ac primo de voce,quid sit, & quotuplex.&c.

Quid uox. Cica hanc definitionem oportet uerba singula examinare, inprimis de uoce dicamus,Aristot 2.de anima,cap.8.definit quid sit sonus,& quid uox, Sonus est qualitas perueniens in aere ex duorum corporum collisione, quæ qualitas auditu est perceptibilis,ut sonitus campanæ, sonitus ex collisione manuūn. Vox autem est sonus, sed non omnis,sed is qui ab ore animalis procedit cum imaginatione aliquid significandi,idest, quæ apta est exprimere passionem internam, unde uox quidem

sonus

sonus est, nõ tñ oĩs sonus, est vox, sed sonus animalis, non quicũq; sed ore factus. Stridor. n. Cicadarũ nõ est vox q̃a nõ fit ore, sed cum imaginatione aliqd significãdi.

Vocis diuisio. Vox autem primo diuiditur in illitteratam, & litteratam, seu articulatam, & inarticulatam. Vox illitterata seu inarticulata dicitur, quę nõ est prolatione syllabarum distincta, ita vt scribi possit, vt latratus canum, mugitus bouum. Litterata seu articulata, quæ syllabis est distincta, ita vt possit describi, vt vox, homo, animal, iterum. Vox quædam significatiua, quædam non significatiua actu. Et inter literas seu articulatas, etiam aliqua significatiua reperitur, ut leo, album; aliqua non significatiua, vt blitiri: similiter inter illitteratas aliqua est significatiua, vt latratus canum, rugitus, & voces brutorum, aliqua non significatiua, vt sibilium, & aliæ, quas homo inaniter proferre potest: cum igitur multiplex vox sit, nomen est inter voces significatiuas articulatas.

1. dubiũ. *1. opin.* Dubitatur an vox sit genus in hac definitione, ad hoc respõdet Psellus vocẽ dupliciter posse considerari: vno modo, vt ab ea sedulatur significatio, vt vox sit sonus ore animalis prolatus, & sic nõ genus est, sed potius materia nominis, & uerbi, & orationis; altero modo, uox cum significatione in communi, & sic genus est.

2. opin. Ammo uero. & S. Th. simpliciter dicũt uocem esse materiam orationis, seu potius subiectum.

Primum fundam. Circa quod aduerte nomen uerbum, orationem, & similia duo includere, alterum ut subiectum & materiam, alterum ut formã: sunt enim uel ut artificiata quædam, scilicet, statua, cathedra, imago, quæ duo includunt formam, seu figuram, & subiectum, ex quo fiunt, nempe lignum, aurum, aut aliud aliquid.

Orationis materia uox est, ut expresse docet Aris. lib. 5. de gener. animali. c. 7. forma uero est significatio ad placitũ, ut em supra diximus, significatio naturalis non facit orationem, alias bruta haberent locutionem, quæ soli homini concessa est, ut dicitur sect. 11. proble. q. 57.

Prima cõclusio. Quo supposito, dico absolute, uox est materia, & subiectum orationis, & nominis, & uerbi, non autem genus. hoc patet. uox est quid naturale, at oratio est quid uoluntarium, & ad placitum, sed naturale non est genus artificiati. ergo nec uox est genus orationis, nec aliorum.

Secunda cõclusio Dico 2. ista definitio non datur per genus, & differentiam, sed per subiectum, & formam, sicut qui diceret, domus est lapides, & ligna, sic constructa, quemmodum definiendũ commendat Arist. 8. Meth. c. 3. ita similiter uox est subiectũ, reliqua uice formæ locum habent, ita enim artificiata definire oportet.

3. cõclu. Dico 3 si aliquid loco generis ibi constituitur, non est uox, sed significatiua ad placitum, quod totum unico erat dicendum nomine, quod Ammon. alijs uerbis indicat, dicens notam, seu signum uocale esse genus nominis, & hoc mihi placet: genus enim artificiatorum debet sumi præcipue secundum formam, quod autem uox non tãquam genus sumi possit, patet quia sola uox non prædicatur proprie, est enim expressa doctrina Arist. 2 genet. c. 1. statua non dicitur aurum, sed aurea. & 7. Meth cap. 7. at si loco generis uox constitueretur, proprie prædicaretur, quod non est, cum sit subiectum, & materia, & secundum hoc potest dici hanc diffinitionem esse per genus, & differentiam, uox enim significatiua ad placitum est genus, reliqua differentia.

2 dubiũ *1. opin.* Circa illã particulam, ad placitum, quæ supra iam explanata fuit, Ammon. recitat sententias quatuor, quidã enim asserebãt nomina secundum subiectum, & secũdum significationem esse à natura, & hi fuerũt Cratillus, & Heraclitus.

2. opin. Alij asserebant uocem esse à natura, & significationem uocabant naturalẽ, quia ut supra diximus maxime competebat rebus significatiuis.

3. opin. Alij significationẽ asserebãt, ita esse ad placitũ, ut in impositione nulla ratio naturæ rei fuerit habita, sed à casu quodam.

Aristo. uero docuit significationem esse ad placitum, sed ita ut rei consideratio in impositione haberetur, quamuis non hoc in omnibus dictionibus factum fuisse credendum est.

4. opin. Alia particula (sine tempore,) relinquatur in caput de uerbo.

Sequitur altera (Cuius nulla pars separata significat (vbi aduerte hoc discrimen esse inter duo nomina, quæ conueniunt.

in compositione, & quæ conueniunt in congruentia grammatica, sicut armiger, & arma gerens, nam quæ conueniunt in congruentia, retinent suam significationẽ ita, vt tota oratio non habeat significationem, nisi partium ipsarum significatarum. at quando conueniunt in compositione, perdunt suam significationem, & fit vna significatio totius. quamuis significatio hæc sit fere similis aliquãdo significationibus partium, vnde iam tunc partes ibi non significant etiam si significare uideantur aliquando.

Assimilatur autem hæc compositio mixtioni naturali, quando enim elemẽta componunt rem, destruuntur elementa, & fit vnum aliud, & duo colores mixti corrumpuntur, & faciunt tertium, congruentia autem similatur congregationi, quia plura grana faciunt cumulum, & vnumquodque manet per se integrum.

Potest autem probari, nomina compositæ figuræ nõ habere de se partes significantes. immo nec quæ videntur semper significare. nam si illud per se haberent, semper esset, quod tamen non est: nam partes huius armiger, nec vidẽtur significare nec minus in his, in quibus videntur, significant, vt diximus.

Dubium Dubitabis quare excluditur oratio à ratione nominis. saltem complexi ... ex duobus. vt homo albus. dico, quia in his est significatio per accidens, orationis enim significatio est ex partibus, at nomen per se debet significare. Præterea quia hic tradit partem necessariam enunciationis, tales autem partes sunt simplices, compositæ enim orationes ex simplicibus constant.

3. dubiũ 1. fund. Alia particula est (finitæ) circa quã aduerte negationem dupliciter cadere super aliquod nomen, vno modo negatiue, altero modo priuatiue, tunc cadit negatiue quando ita destruit significationem nominis, vt prorsus nihil ponat in re, vt non homo, dicit puram negationem hominis, tunc cadit priuatiue, quando ita destruit significationem nominis, vt ponat aptitudinem in aliquo subiecto, vt non homo sit id, quod non est homo, sed potest esse homo, quo pacto est frequentissimus horum vsus in philosophia, quando dicimus ex non igne fit ignis: id est ex eo, quod non est ignis, sed est in potentia ad ignẽ, ex non aqua fit aqua.

Est autem aduertendum, quando negatio cadit supra cõnotatiuos terminos, cõmuni vsu tenetur priuatione, quia negat, formam, & ponit subiectum, vt non albũ corpus, quod non est albũ; non consecuta misericordiam, id est plebs non recipiens misericordiã, quãdo vero supra terminos absolutos, vtroque modo teneri potest. 2. fund.

Sed hic in præsenti non vocatur infinitum, nisi quando tenetur negatiue, quia tunc veritatem habent verba Arist. nõ homo est in quolibet, & quod est, & quod nõ est, de quorum interpretatione aliqui sunt sine causa soliciti. existimant enim esse intelligendã. quantum ad significationem, id est significant id quod est, & id quod non est: non tamen quãtum ad prædicationem: cum nõ dicamus, chimera est non homo, est enim propositio affirmatiua de subiecto non supponente, quę falsa est, vt ipsi existimant. 3. fund.

Sed mihi non probatur hæc sententia, dicendum est enim cum S. Thom. & Amnion. hæc intelligenda esse de prædicatione: dicitur enim leo est non homo, & chimera est non homo, non enim omnis propositio affirmatiua de subiecto nõ supponenti est falsa, cum prædicatum sit intrinsecũ subiecto, vt enim ista nullo refragante est vera, chimera est monstrum, ita eadẽ ratione erit ista, chimera est nõ homo.

De hoc autẽ infinito termino dico primo esse incomplexam vocẽ, semper enim attendenda est significatio vocis, non homo autem vnicum primo significat, nẽpe negationem hominis. ac propterea dicit Arist. nec esse orationẽ, nec negationem. 1. cõclu. 2. cõclu.

Dico secundo, esse vocem vniuocam, quia quamuis significet, quæ sunt, & quæ non sunt, ea tamẽ significat sub vna ratione negatiõis alicuius, & vt supra diximus ex Ammon. In prædicab. non prohibet res, quę in nullo essentialiter conueniunt, in aliqua proprietate vniuoce conuenire, vt esse genus, species vniuoce inest substantiæ, & accidenti, ita negatio alicuius vniuoce est his, quæ sunt, & non sunt. Aduerte tamen talis negatio est ens rationis, non esse hominem, non esse leonem, solum rebus intellectu inest, propterea potest conuenire his quæ sunt, sicut alia entia rationis. Nota.

Dico

Tertia conclusio Dico tertio, probabilius est tales uoces esse absolutas non connotatiuas. connotatiui enim termini duo significant, vnum principaliter, alterum minus principaliter, quod dicuntur connotare, ut album principaliter albedinem, minus principaliter corpus significat, at non homo, & similes voces singulæ unum tantum significant, scilicet negationem concretam. absolutæ ergo sunt censendæ.

Quarta conclusio. Dico quarto transcendentia in tota sui generalitate sumpta non infinitantur, ut non ens, non vnum. ratio est, quia solum dicuntur de his quæ non sunt: idem enim est non ens, & nihil. at infinitæ uoces de his quæ sunt, & non sunt dici debent, similiter nec priuantur, quia nullum est subiectum, quod priuetur ente in communi, possunt tamen infinitari, & priuari si particulariter sumãtur, ut infinitatur ens sumptum pro ante perfecto, seu pro substantia, & sic apud Aristot. reperitur priuatum ens 1. Physi. vt non ens fit, quod non est perfectum ens, est tamen in potentia ut perficiatur.

Vltima particula est (recta) quæ significat, ut talis uox, quæ cum uerbo semper uerum vel falsum cõstituat, ut patet ex ipso textu, ex quo fit adiectiua adiectiue sũpta nomina non esse, quia eadem ratione cum uerbo nihil, ueri, uel falsi faciunt, ut Albus est, dico adiectiue sumpta, quia quã do substantiuæ sumuntur, tunc nomina sunt, ut album, currit.

Non sufficit, quod cum substantiuo faciant propositionem, quia pari ratione obliqui essent nomina, quia cum recto possunt propositionem facere, ut filius Petri, currit, non ergo adiectiua sunt nomina, adiectiones nominum.

In obliquis autem aduerte eundem cõceptum correspondere recto, & obliquis quantum ad significationem principalem ut homo, hominis, homini semper eãdẽ rẽ significant, sed differt, nam rectus habet significationẽ, absque modo, at obliqui habent aliquem modum significandi, quem uocant per modum, ut cuius, cui, uel ut quem. &c.

Et hic modus significandi, mutat ueritatem propositionis. aliud enim est dicere Michael est Dei, & aliud Michael est Deus prior est vera, posterior falsa. Vnde circa ueritatem propositionum aduertẽdus est modus significandi obliquorum, in quo sæpe fallaciæ reperiuntur, cum igitur à nomine solo modo differant, dicuntur casus nominis.

De uerbo. Cap. III.

VErbum autem est, quod consignificat tempus, cuius pars nihil significat seorsum, & est semper eorum, quæ de altero prædicantur, nota. Dico autem quod consignificat tempus. ut ualetudo quidem nomen est. ualet uero uerbum, consignificat enim nunc esse & semper eorum, quæ de altero dicuntur nota est, ut eorum quæ de subiecto, uel in subiecto sunt, 1

Non ualet autem, & non laborat non uerbum dico. cõsignificat enim tempus, & semper de aliquo est. Differentiæ autem huic nomen positũ non est: sed infinitum uerbum sit: quoniã similiter in quolibet est, & quod est, & quod non est. Similiter autem & ualebit, & ualebat non uerbũ est, sed casus uerbi. Differũt autẽ a verbo, quod hoc quidem præsens consignificat tempus, illa uero id quod circuncirca est. 2

Ipsa igitur secundum se dicta uerba nomina sunt, & significãt aliquid, constituit enim qui dicit intellectum, & qui audit quiescit: sed si est, uel non est, nõdum significat. neque enim signum est rei esse, uel nõ esse. neque si ipsum ens dixeris nudum: ipsum enim nihil est, consignificat autem compositionẽ quandam, quam sine compositis non est intelligere. 3 *a.l. ipsum g se ipsum.*

Sequitur altera enunciationis pars, quæ verbum dicitur, in hoc autem capite vnus est scopus, nempe verbi definitio: tamē in duas est diuisum partes: in priori definitio continetur, in posteriori, dubio tacito respondetur. Circa definitionem vero, Aristoteles vtitur eadem methodo, qua in capite de nomine: non enim omnes partes definitionis statuit, sed aliquot, cæteras autem probando addit, ponit autem quæ sequuntur.

Verbum autem est, quod consignificat tempus, cuius nulla pars significat extra, & est semper eorum, quæ de altero prædicantur nota. &c.

Inprimis hic subintelligere oportet verba eadē, quę in nominis definitione erant, nempe vox significatiua, ad placitum: hæc enim nomini, verbo, & orationi insunt.

Dubium Sed dubitabis, quare Aristo. hec, subticuerit: respondet Ammo. & S. Tho. quia ista sunt verbo cum nomine communia; quod si obijcias, & illa particula cuius nulla pars signans extra; etiam est communis & tamen est adiecta hic ab Arist. Respondet Ammon. hanc particulam non esse eā dem cum ea, quæ est in definitione nominis, dicit enim cum Porphyr. duplex esse complexum, & ex nomine, vt homo albus, & ex verbo, vt currit vel vincit. illa ergo particula in definitione nominis excludit complexū ex nominibus; at particula verbi excludit complexa ex verbis, & mihi placet ista responsio.

S. Tho. aliter respondet, inquit enim, in verbo hanc particulam esse iterum positā, quia verbum videtur magis habere rationem complexi quam nomen, cum significet rem, vt de aliquo dicitur: propterea ne quis maiori occasione deciperetur existimans verbum esse complexum. iterum posita est illa particula, sed magis mihi probatur expositio Ammo.

Mihi occurrit alia ratio, nempe quia illa omnia vnius generis locum obtinent, cumque nomen, & verbum ex quo partes enunciationis sint, genus in unius definitione collocatum in alterius definitione subticuit, cum sit idem cōtextus, & differentias addidit.

Accedit igitur ad has definitionis particulas explanandas, & prima est (consignificat tempus, quam exemplo manifestat, & probat. Valetudo seu sanitas, & sanatur, nomen illud solam rem significat, at verbum rem cum tempore nempe sanitatem nūc esse significat, ex quo patet hoc distinguere verbum à nomine.

Notat autem Ammo. non dixisse Arist. verbum significare tempus, sed consignificare: seu connotare. est enim discrimen inter hæc duo, significare enim tempus, est principaliter esse signum temporis, vel alicuius partis temporis, quod nominibus concessum est, significant enim principali significatione tempus, vt dies, hora, annus: at consignificare, nempe quādo aliud principaliter significat, tamen prout tempore fit, & mensuratur, tempore inquam scilicet, præterito, vel futuro, idem etiam notat Boet.

Aliam particulam non explicat, quia in definitione nominis iam explanata fuit. & illic diximus, quare complexa à ratione nominis vel verbi excludantur.

Sequitur tertia particula & est nota eorum, quæ de altero prædicantur, vbi distinguit ea quæ prædicantur in ea quæ in subiecto sunt.

Sed dubitabis, quid sibi velit notam esse eorum semper quæ prædicantur. ad hoc dicit Boet. in vtraq; Editione, verba semp. significare accidens, & hoc est notam esse eorum, quæ prædicantur, verba enim actionem vel passionem significant, quæ accidentia sunt. quorum est prædicari de substantia, nomina autem non semper accidens significant, quod si dicas, quid intelligit per dici de subiecto, & esse in subiecto, respondet ipse cum Porph. vtrumque accidenti cōuenire, accidens enim inhæret substantiæ, & de ea prædicatur, propterea dicitur esse in subiecto, & de subiecto. vnde verba sunt vel significant accidēs quod prædicatur de subiecto, & est in subiecto. *Primum dubium.* *Prima sent.*

Mihi non placet ista expositio, primo quia non omnia verba significant actionē vel passionem: nam est, est verbum, non tamen actionem vel passionem significat: præterea ex alijs caleo, frigeo, non actionem vel passionem significant, sed qualitatem, & superius diximus, verbum habere, reperiri in omnibus fere prædicamētis:

secun-

secundo quia cũ paulo superius esse in subiecto,& dici de subiecto distinxerit,inconueniens uideretur vtrumq; confundere,& mutare: præterea quia accidens non semper prædicatur, aliquando enim est subiectum in prædicatione propria, vt albedo est color,calidum calefacit.

Secũda sent. Ammo.&Psellus per hæc uerba intelligunt,uerbum semper est nota eorum,quæ prædicantur, idest semper obtinet locum prædicati, dicit semper, quia nomen aliquando subiectum, aliquando prædicatum est, uerbum semper prædicatum est, *Solutio.* hoc autem intelligendum est, vt Ammo. & S. Tho. dicunt, quando verbum, vt verbum sumitur,aliquando enim loco nominis sumitur, & subiectũ est, vt currere est bonum,curro est verbum.

Dubiũ secundũ. Dices, quomodo ergo verbum est prædicatum de subiecto, & in subiecto? respõ *Prima Sẽtẽtia.* det Ammo.& Psellus & etiam Boet. verbum aliquando de substantia prædicari, ut homo ambulat, & sic constituit prædicationem accidentalem, & dicitur esse in subiecto,aliquando de inferiori, & sic constituit prædicationem essentialem, & dicitur de subiecto,vt currere est moueri, Vnde Arist.per esse in subiecto intelligit prædicatum accidẽtale,per dici de subiecto prædicatum essentiale, & verbum est vtrunque prædicatum.

Ista sententia est probabilis, sed mihi non in omnibus placet, primo, quia amplius dicit esse notam eorum,quę prædicãtur,quam esse prædicatum, vt dicemus, præterea quia illa prædicatio currere est moueri,non est uerbi de verbo : nam ipsemet Ammo.dicit teneri,ut nomen; aliter uerbum esset subiectum,probabilius multo esset sumere has propositiones currens mouetur, ædificans agit, calidum calefacit. præterea quia adhuc per dici de subiecto non videtur Arist. intelligere essentialem prædicationem, nec per esse in subiecto accidẽtalem. præterea quia semper loquitur de verbis adiectiuis, non de uerbo est,quod tamen ab Arist.magnifit.

Secunda sententia. Propterea, saluo meliori iudicio, mihi videtur sensum Arist.huuc esse,nempe verbũ est nota eorum, quę de altero prędicãtur,idest semper prædicat aliquid.i. significat aliquid,vt de altero dicitur,Dupliciter autem verbum Prędicat aliquid, uno modo prædicat solã rem, quam significat, vt in verbis istis,currit,vincit, & similibus, & tale uerbum vocat Auer.prædicatũ, ut qñ aliqñ nõ solum suã significationem prædicat,sed adiunctũ aliud, vt homo est albus, & tunc vocat Auerr. verbum tale prædicatũ,vt quo, hoc autẽ aliqñ est substãtia, vt homo est animal, aliquando est accidens; vt homo est albus,propterea dicit Aristo. prædicata ea, quæ dicuntur de subiecto nempe substantia,uel quæ in subiecto sunt nempe accidentia alia enim verba præter est,fere semper prædicant accidens.

Hæc igitur est huius particulæ declaratio,per quam uerbum à participio, & infinitiuo excluditur, similiter à modis alijs scilicet optatiuo,subiunctiuo,qui non prædicant rem, nam prædicare ad propositionem spectat, quæ non fit ex illis modis in quibus nec verum,nec falsum est.

Nõ sanatur uero, nõ ęgrotat, &c. 2

Definitio verbi nondum est completa ex partibus præcedentibus,vt bene dicunt Ammo.& doctores Louanien. propterea Arist.conatur eam perficere nouis differentijs: ideoque proponit aliquid cui præcedentia competunt, tamen non est verbum vt nos inde aliud a præcedentia superaddamus:non sanatur,non est verbum cum de eo, quod est, & quod non est,prædicetur;& tamen consignificat tempus, & habet reliqua, collige, verbum ergo debet esse præter dicta,vox finita, sicut & nomen.

At adhuc hæc non sunt satis, nam præteritum, & futurũ non sunt uerbum, cum tamen omnia præcedentia habeant : quod autem non sint uerbum,probat, quia uerbum debet tempus præsens cõsignificare, at prætertium & futurum nõ præsens, sed circa præsens significant,nempe preteritũ quod fuit præsens,futurum,quod erit præsens:ergo perfecte,& absolute uerbum debet esse præsentis tẽporis cõsignificatiuũ, quia omnia reliqua tempora à præsenti dependẽt,& ad præsens ordinantur. propterea addenda est differentia, quæ hoc significat,nempe,quod sit vox recta.

Definitio igitur perfecti, & absoluti uerbi, integra est, Verbum est vox signifi-

catiua ad placitum, tempus consignificās, eorum quæ de altero dicuntur, semper nota, finita, & recta.

Ipsa igitur secundum se dicta uerba nomina sunt, &c.

Hæc est capitis posterior pars, in qua secundum Ammo. intendit Arist. ostendere quomodo uerba se habeant ad significandum uerum uel falsum.

At secundum S. Tho. agreditur ostendere, in quo uerbum cum nomine conuenit, & in quo à nomine differt. quod idem dicit etiam Boet.

Mihi uero uidetur, ut ista uerba illatiue legantur, quod ex contextu patet, in quibus Arist. ex præcedenti definitione elicit duo, alterum quid uerbum significet, quid consignificet. in quo eum nomine conuenientia, & differentia apparebit. alterum nec uerum, nec falsum significare probat, quod in primo capite dixerat de nomine, & verbo per se; sed non probauerat de uerbo, sicut de nomine.

Dubium 1. Sententia Dicit igitur uerba secundum se dicta nomina sunt, & aliquid significant: hic manifestatur significatio verbi, nempe significat aliquid, sicut curro cursum, amo amorem significat:

Dices, cum nomē, & verbum sint distinctæ partes, qūo verbū nomen appellat? ad hoc respōdet Ammo. & S. Tho. hic nomē communiter sumi pro dictione significante, sed ista expositio nō placet, esset enim, in breuissimo cōtextu, æquiuocatione vti, cum modo nomen pro dictione, modo ut distinguitur contra uerbum, sumatur.

2. Sententia Boet. & Auerr. dicunt nomen hic sumi, ut in præcedenti capite definitū est, & sensus est; verba secundum se, idest extra propositionem, dicta sunt similia nominibus

Nota. Pro cuius declaratione aduerte in verbo duo posse cōsiderari, alterum, id quod principaliter significat, & hoc nō est aliud quam res, etiam per nomen significata, sicut curro principaliter id quod nomē cursus, significat, & lego idem quod lectio, alterum cōsignificat uerbū, seu minus principaliter significat, scilicet, significat rem per modum compositionis cum altero, & ut subsťat tempori: hoc igitur est quod Arist. dicere intendit uerba secundum se, idest, extra compositionem quantum ad rem significatam non differunt à nomine, propterea dicit (&) aliquid significant vbi illud, (&) tenetur secundum Ammo. declaratiue.

Probat autem Aristot. quod significent aliquid, nam qui profert, voces, constituit idest determinat intellectum audientis, vt conceptum formet alicuius rei, & qui audit. quiescit, idest, conceptum format, nō solum uocis: sed etiam rei, ut qui audit legit, lectionis formas notitiam, & signum ergo est verba per se esse significatiua, & aliquid significare:

Nota autē hic uerbum Græcū διάνοια significare intellectum, quia sensu & imaginatione dependet, idest, intellectum intelligentem ea; quæ sentit, & talis est intellectus, qui intelligit, & format conceptum ex uocibus quas sentit. *Nota.*

Posita significatione uerbi extra propositionē, remonet quod remouerat cap. 1. nempe significare uerū uel falsum. tamē nō probauerat de uerbo, nūc probat: propterea dicit uerbum secundum se nihil ueri, uel falsi significare; significat quidem rem, sed non rem esse, uel non esse; argumentum à maiori est notum ipsum uerbum (Est) quod non solum est uerum uerbum, ut dicit Psellus, sed significat ipsum esse, adhuc uerum est falsum, non dicit, ergo multo minus alia verba. & hoc est quod dicit (si ipsum, est, purum dixeris, nihil dixeris (idest si, est extra prupositionem dixeris, nihil ueri, uel falsi dicis, ut interpretatur optime Boetius. & Ammō. Psellus & alii doctissimi. Vnde uide, quam longe ab Arist. sensu sint, qui dicunt nihil dixeris idest, est synchategorema: nec mireris, quod Græce dicitur ipsum ens, nam sumitur pro ipso verbo, est, quod nō bene aduertit Alex. *uel*

Tandem subdit Arist. quod uerbum cō significat cōpositionē. i. rē significatā. componit uero uel falso; sed talis compositio non intelligitur, nec est sine extremis.

Ex quibus collige uerbum tria habere significat enim rem aliquam, in quo cum nomine conuenit, sed illam per modum compositionis, & ut tēpori subsťat, significat, quod soli inest uerbo.

QVÆ

QVAESTIO I.

De ijs, quæ in capite tertio de uerbo continentur. Num recte ab Aristotele dicta sint?

Dubium est an uerbum sit propositionis pars, idest, sit subiectum, uel prædicatum, est autem notandum ex Porphy. duplex esse verbum; alterũ, quod uocatur ad
Nota. iectiuum, hoc autẽ illud est, quod actionẽ, passionem, uel aliquid accidens significat, vt currit legit, alterũ est, quod uocatur substantiuum, vt sum, es, existo, subsisto.

Adhuc istud aliquando est cum apposito, & supposito, quod dicitur de tertio adiacente, ut homo est albus aliquãdo est cũ solo supposito, quod dicitur de secũdo ad
1. opi. iacente, ut homo est.

Difficultas ergo præcipua est de uerbo substantiuo, quando est de tertio adiacente: sunt enim quidam Neoterici, qui putãt esse syncathegorema; nec prædicatum esse, nec subiectum; sed solum unire prædicatum subiecto; quorum argumenta sunt primo quia si esset propositionis pars, esset terminus nam. 1. Prior, cap. 1. terminus est in quem resoluitur propositio, ut in subiectum & prædicatum, at illic non fit mẽtio de verbo. præterea quia quando Arist. loquitur de quãtitate propositionum, q̃d prædicatum inest subiecto, aut omni subiecto. nec pro subiecto, nec pro prædicato sumitur uerbum: præterea quia nec est maior extremitas, nec minor, nec medium, ut patet præterea quia in cõuersione, in qua ex prædicato fit subiectum, uerbum non trasmutatur, ergo non est tale uerbum pars propositionis.

Opposita sententia est omnium Græcorum, & Latinorum antiquorum, & doctorum Louanien, & ratio maxime hoc probat, quia uerbum est cum non mutat nec perdit suam significationem, si sine apposito est prædicatum, & significat aliquid, ergo cũ apposito etiam: præterea Aristo. cap. 2. libri. 2. huius, Homerus est poeta homo est albus, uocat de prædicato cõiuncto, quod non esset, nisi verbum esset pars prædicati cum apposito.

1. fund. Propterea aduerte propositionis partes esse in duplici differentia, quædã sunt materiales, scilicet, nomen ipsum, tam oppositũ quã suppositum, quædã sunt formales, sæpe verbum, qua parte compositionem significat, v. g. in domo aliqua lapides, ligna, calx, & reliqua partes materiales dicũtur, at illa compositio & connexio partium, & forma est, ita similiter suppositum, & appositum materia enunciationis sunt, at ipsa cõpositio seu impsum componens, quod verbũ est est forma, q̃ si dicas; quomodo appositũ est materia; cum habeat locũ prædicati & formæ? dico formã esse si ad subiectum cõparetur, materia uero respectu totius propositionis & uerbi componentis; quod est forma enunciationis.

Aduerte secundo: omne uerbum non solum componit: sed significat aliquid quod componit: cum significet aliquid quod illi doctores non aduertunt: vt curro significat cursum componendo: & ipsum, est, significat ens componendo. ex quo fit unum dignum consideratione. Verbum ratione rei significatæ est pars materialis, quia est cum nomine idem. at ratione connotati est formalis pars, cum vtrumque habeat. est tamen discrimen, aliquando nihil prædicat, nisi suam significationem, ut homo currit, homo est, aliquando suam significationem determinatã, & limitatam ab altero, ut homo est albus, idest, est illud ens, quod est album, perinde enim est addere appositum verbo substãtiuo, ac alijs, ut enim dum dicis, ergo amo Petrum, illud additum non aufert, quin verbum amo, secundum rem significatam prædicetur, sed limitatur, ita quando dicitur, homo est albus, & hoc obserua contra eosdem. 2. fund.

Ex quo sequitur manifeste, omne uerbũ esse partem propositionis, formalem quidem ut vuult, & cõponit, materialem vero secundum id quod significat, hoc enim prædicat, vt diximus ex Ammo. & alijs, semper uerbum esse prædicatum, quannis quando cum apposito tenetur, sit partiale prædicatum. & si nõ sit prædicatum, quę modo ipsi consonant Arist. dicenti superius uerbum semper esse prædicatum.

Aduerte tertio pro solutione argumentorum couersiones quantitatis, numerum terminorum syllogismi, semper consistere in partibus materialibus enunciationis, & ita quando conuertis propositionem, non formam uerbi, sed significatam 3. fund.

tam

tam rem conuertis, vt homo currit, currẽs est homo, ita homo est animal, animal est homo, quod si non dicis ens animal est homo, est ex eo, quia sub vnoquoque includitur ens: per hoc patet responsio ad omnia argumenta.

Dubiū. Circa verbum infinitum est dubium in quo à negato differat, S. Tho. dicit infinitum esse vnicam dictionem simplicem, at
1. opi. negatum esse duas, nempe negationem & verbum, tamen asserit in propositione esse infinitum: id quod recepit etiam Ammo. 2. Periher. cap. 1.

2. opi. Oppositum tamẽ habuit Alex. & Boet. 2. Periher. qui in propositione verbum infinitum esse idem cum negato volunt, idẽ docet Alber. tract. de nomine ca. 5. & tract. de verbo cap. 2.

1. Fund. Pro cuius declaratione maxime aduertendum est, primo uerbum habet significationem: significat enim rem aliquam, aut operationem, aut proprietatem: habet etiã consignificationem, quia significat aliquid per modum cõpositionis, & vnionis cum aliquo, sub certa differentia temporis.

Est autem discrimen: quando enim infinitatur uerbum, negatio destruit significationem eius, non currit dicit negationẽ cursus, at quando negatur negatio, cadit supra eius compositionem, vt homo non currit idem sit; ac dicere non est talis compositio, homo currit.

Et huius expositionis author est Aristo. si attente consideretur. nã verbum, infinitum, concedit esse notam eorum quæ prędicantur. & prædicatur de eo quod est, & quod non est, quæ verba absque dubio argumento sunt, infinitum esse in propositione, & negatam habere significationem: præterea docet negationem oppositã esse affirmationi, cum autem oppositio consistat secundum formas negatio erit opposita formæ affirmationis; quæ affirmatio formaliter consistit in compositione: ergo circa compositionem erit negatio etiam.

2. fund. & dubii solutio. Aduerte secundo, compositionem non habere verbum, nisi in propositione, cum compositio non sit absque extremis: at significationem habet & in propositione, & extra propositionem: ex quo fit, ut extra ꝓpositionem non sit negatum uerbum, at in propositione, & extra propositionem sit infinitatum, cum semper retineat suam significationem.

Est tamen discrimen considerandum inter negatum in propositione & infinitum, nam infinitum habet solam negatam significationem. & hanc cõponit, vt homo non laborat, idest non laborem habens, at negatum habet negatam compositionem, & hoc formaliter loquendo: at quia talis compositio infiniti, idest, non laborãs æquiualet negationi, non est laborans. inde dixerunt illi doctores infinitum, & negatum, esse idem, & Arist. 2. Periher. sub negato includit infinitum. Non sunt autem idem formaliter, cũ negatio in uno supra compositionem, in altero supra significationẽ cadat, & hoc est obseruandum.

Dubitabis, an omne verbũ possit infinitari? ad quod idem dico, quod de nomine, nempe verbum ens transcendenter sumptum non infinitatur, nisi vt limitatur pro ente actu vel pro perfecte existente, quod etiam docet Alber. *Dub. 2*

Dubium autem est de quibusdam propositionibus, in quibus verbum, tempus importare non videtur, vt chimera est mõstrum, uacuum est locus carẽs corpore, homo est animal, ad quod breuiter dico verbum in his absolui à tempore; quòd non significet tempus, hoc enim fieri non potest, nã nõ esset verbum, sed cum verbum faciat duo in ꝓpositione, videlicet ut uniat extrema, & talem vnionem restringat ad differentiam temporis quã importat; verbũ tunc absoluitur à tempore, qñ vnit extrema, sed non restringit ea ad differentiã tẽporis, quã importat. quod quidẽ fit, qñ extrema sunt essentialia, & naturaliter coniuncta: vt in illis, quas diximus, quæ dicunt propositiones sempiternæ veritatis. *Dubiū.* *Respons.*

De oratione, Enunciatione, vna, ac pluri: Affirmatione, & Negatione, ac Contradictione.

Cap. IIII.

ORATIO autem est uox significatiua, cuius partium aliqua, significatiua est separata, ut dictio, sed nõ ut affirmatio ∴ uel negatio: ∼vt homo aliquid significat, sed non quod est aut non est · sed erit affirma- *∴ Mul. Co. nõ habent uel negatio.*

affirmatio uel negatio, si quid additum fuerit. Sed non hominis syllaba una: neque enim in eo, quod est sorex, rex significat, sed vox nunc est solum. In duplicibus uerò significat, quidem aliquid, sed non secundum se, quemadmodum dictum est. Est autem oratio omnis quidem significatiua, non autem sicut instrumentum: sed quemadmodum dictum est, secundum placitum.

al. addit in superioribus.

Enunciatiua uero non omnis: sed in qua uerum uel falsum est, non autem in omnibus inest: ut deprecatio oratio quidem est, sed neque uera, neq; falsa. Cæteræ igitur relinquantur. Rhetoricæ enim, uel Poeticæ conuenientior est consideratio: enunciatiua uero præsentis est speculationis. Est autem una prima oratio enunciatiua affirmatio, deinde negatio: aliæ uero omnes coniunctione una. Necesse est autem omnem enunciatiuam orationem ex uerbo esse uel casu uerbi, etenim hominis ratio, nisi addatur, aut est, aut fuit, aut erit, aut aliquid huiusmodi, nondum oratio enunciatiua est: quoniã unum quiddam est, & non multa, animal gressibile bipes: non enim eo, quòd propinquæ partes dicuntur, vna erit. est autem alterius hoc tractare negotij. Est autem una oratio enunciatiua, quæ unum significat, vel coniunctione una: plures autem, quæ plura & non unum, uel inconiunctæ.

3 Nomen igitur, uel uerbum dictio sit solum: quoniam non est dicere sic aliquid significantem uoce, ut enunciare, uel aliquod interrogante uel nõ, sed ipso sponte proferente.

Harum autem hæc quidem simplex est enunciatio, ut aliquid de aliquo, uel aliquid ab aliquo: hæc autem ex his composita, uelut oratio quædam iam composita. Est autem simplex enunciatio uox significatiua de eo quod est aliquid, vel non est, quemadmodum tempore diuisa sunt. Affirmatio uero est enunciatio alicuius de aliquo. Negatio uero enunciatio alicuius ab aliquo. 4

Quoniam autem enunciare est, & quod est, non esse: & quod non est, esse: & quod est, esse: & quod non est, non esse: & circa ea quæ extra præsens, tempora sunt, similiter omne utique contingit quòd quis affirmauerit, negare: & quod quis negauerit, affirmare. Quare manifestum est quòd omni affirmationi opposita est negatio, & omni negationi affirmatio. Et sit hoc contradictio affirmatio & negatio oppositæ. Dico autem opponi eiusdem de eodẽ, nõn autem æquiuoce, & quæcunque cætera talium contra sophisticas determinauimus importunitates. 5

Oratio autem est uox significatiua, cuius partium aliquid, &c. 2

Finis & scopus huius capitis est explicare, quid enunciatio sit, & quæ eius species. In tres autem partes est diuisum. in prima explicatur genus enunciationis, nempe oratio quid sit: Secundo quid enunciatio, & quotuplex. Tertio quæ species enunciationis simplicis, & quomodo inter se habeant.

Circa primum, est definitio orationis (uox significatiua, cuius partium aliquid est significatiuum separatum, ut dictio, non vt affirmatio) In primis hic reperitur genus, uox significatiua, quia cum oratio sit composita, & nõ sit pars, sicut uerbum, poterat esse dubium, si genus nõ exprimeretur,

retur, cuius aliquid partium, idē est; ac cuius aliqua pars significat, ut dictio, non ut enunciatio.

Dubium. In primis propter hæc verba Aspasius & Porph. voluerūt hanc definitionem nō esse orationis in communi, sed simplicis; quia oratio composita habet partes quæ

1. sententia sunt enunciationes. At ista sententia uidetur contra Arist. quia in hoc eodē capite, ponit enunciationem speciem orationis, & enunciationem rursus diuidit in simplicem, & compositam, quod fieri nō posset, nisi eius genus comprehēderet etiam orationes compositas.

2. sententia Alexand. & Ammo. & S. Tho. asserunt hic etiam compositam orationem cōprehendi: nam in composita sunt etiam dictiones, sicut in simplici.

Sed dices cur adiecit, & non ut affirmatio? respondet Boet. in secunda editionē ex Alexand. & Porphyr. quia aliquando dictio orationem etiam, seu enunciationem significat propterea adiecit illud uerbum ut pro simplici dictione sumi significaret, & hæc quidem est bona interpretatio.

3. sententia Possumus autem aliter contextum hūc facilius, nec minus uere explicare. pro quo aduerte, quòd in oratione tres possent partium modi concurrere, primum syllabę ipsæ literæ enim non partes, sed elemēta dicuntur, secundo dictiones simplices; tertio propositiones: & inter syllabas aliquando inueniuntur aliquæ significatiuæ, sed non ut syllabæ sunt: ut in hoc nomine forex

Responsio ad dubiū rex syllaba significare uidetur.

Vult ergo Arist. orationem habere partes significatiuas, non partes quæ sint enūciationes, nec partes quæ sint, syllabæ, sed quæ sint dictiones, & sensus est: cum oratio omnis habeat partes, partes quæ orationem constituunt, non sunt enunciationes, quamuis aliquando esse possint, nec syllabæ, etiam si aliquando significare uideantur; sed partes quæ sunt dictiones, & tales dictiones, vt per se significent: ad excludendas partes nominis compositæ figurę, de quo superius diximus.

At quia nōdum explicuerat, quopacto significaret oratio, addit, quod non significat ut, instrumentum sicut alij dicebant, ideſt naturale, sed ad placitum, circa quod aduerte orationem aliquid habere naturæ aliquid uoluntarii, & ab instituto, sicut res artificiatæ. v.g. cathedra nec tota est ab arte, quia lignum est à natura, nec tota est à natura, quia forma est ab arte: tamē simpliciter proferimus esse ab arte, quia iudicium sumitur secundum formā. ita oratio habet uocem à natura, tamen significationem, ordinationem, dispositionem, & reliqua à uoluntate. propterea absolute dicitur esse ad placitum, & non à natura, & est instrumentum uoluntarium, nō naturale.

Enunciatiua vero non omnis, sed in qua verum, &c.

Hæc est secunda pars: in qua Arist. mira breuitate multa dicit. primo insinuans diuisionem orationis in enunciatiuam, & non enunciatiuam; docet, enuntiationem esse orationem, in qua est verū uel falsum, reliquæ autem non sunt enunciatiuæ, quarum usus est Rethorū, & Poetarum, sicut vsus enunciationis est Dialectici.

Et huius ratio est: finis. n. Dialectici est indagatio ueritatis, & argumentatio, quæ huius instrumentum est: at ueritas nō nisi enunciatione significatur nec argumentatio ex aliis, quàm ex enunciationibus componitur: propterea enūciatio sola ad Dialecticum spectat.

Definitione posita ipsam enunciationē Arist. diuidit: ac primo in unam principaliter, cuius species affirmatio, & negatio sunt, & in unam coniunctione diuidit: Explicat autem ex quibus oratio enūciatiua componatur, & quid sit una enunciatio: dicit ergo enunciatiuam omnem componi, ex uerbo, aut casu uerbi. intellige simul ex nomine, nam ex uno non fit compositio: exprimit autē, hoc quia nulla oratio, quātuncunque una sit, enunciatiua dicetur, nisi habeat uerbum quod manifestat in definitione, definitio enim oratio est, & una, nondum tamen enunciatiua est, quousq; sit uerbum.

Dicet aliquis: definitio quomodo est una oratio scilicet animal gressibile, bipes? respondet non esse unam, quia simul & continuo proferatur: uel quia partes coniunctionem habeant Grammaticalem, sed alia ratione, quam inquit, non esse præsentis loci, sed Meta. c. 12. ubi id tractant, sed nos dicemus postea.

Tandem explicat, quæ enunciatio dicatur una, & distinguit: quædā est una, quia unum

vnum significat, vt homo est aīalis: quędā est vna, quæ cõiūctione est vna, quāuis plura significat, vt homo est aīal, & leo vincit. Vnde ex opposita duplex est propositio, seu enunciatio, plures, & quæ plura significat, vt canis mouetur, vel non unum significat, vt Petrus & Paulus ambulāt; vel quę sunt sine coniunctione, vt homo est animal, Leo vincit, equus currit.

Potest ēt dici, nō dixisse vnam propositionem plura & non vnū significare, quia vniuocum aliqñ significat plura, tamen ut conueniunt in vno: & ita explicat Psellus.

3 Nomen igitur, & uerbum dictio sit solum, &c:

Ne, dum dicit propositionē significare vnū, aliquis deciperetur, existimans significare vnum sicut nomē & verbū per se: hoc remouet, docēs ista esse solum dictiones, nec significare vnum enunciatiue, siue qs vtatur hic respondendo alicui interrogationi, siue ex se proferat ea nunquā enim simplici dictione enunciat quis: hoc ēst, qđ dicit. (Non est dicere sic aliquid significantem vocem enunciare) idest non est afferēdum vocibus solū simplicibus per se utentem enunciare (vel aliquo interrogāte, vel non, verum, i. sed ipso proferente (idest sine interrogatus respondeat voce simplici vel ipse, ex se ipso loquatur & proferat, nūquam voce simplici vllus aliquis enunciabit nisi aliquid subintelligat, vt fit in respōsionibus, & in quibusdam vocibus alijs, vt pluit, tonat. & similia, quæ enunciant virtute alicuius subintellecti.

4 Harum autem hæc quidem simplex est enunciatio, &c:

Hic continetur diuisio enūciationis, in simplicē & cõpositā. Simplex vt hō currit composita vt homo currit, & leo vincit.

Dubium Dubitabis an ista sit eadem diuisio cum ea, q̄ est in vnū & plures & resp. secundum Ammo. & Boe. & S. Th. nō esse eandē non .n. est idē esse simplex, & vnū. vt docet Aristo. 12. Met. sia. 7. vnū. n. opponitur multis, simplex āt opponitur cõposito: vnde veritas enūciationis vel pluraliter, considerat̄ s̄m significationem dictionum enunciationis, & ipsius enunciationis. At simplicitas vel compositio s̄m numerum dictionū, q̄ sunt necessariæ ad enunciationē vel abundantes: potestq; esse plures, & simplex: vt canis mouetur. potestque esse composita, & vna, vt animal, gressibile, bipes, mouetur & hanc modo diuisionem Aristo. assignat. Estque simplex enūciatio, vt subdit Arist. (vox significans aliquid esse vel nō esse de alio) idest, habēs simplex p̄dicatum de simplici subiecto: composita vero, quæ præter hæc superaddit, nempe habens plura p̄dicata, vel subiecta, vel vtra que plura.

Vbi est dubium, an hic Aris. definiat simplicem enunciationē? Alex. enim asserit esse definitionem enūciationis, quæ æquiuoca est ad affirmationē & negationem: ac propterea definitur per sua significata, qno definiri possunt omnia ęquiuoca: nempe definitione nominis. *Dubium 1. Sent.*

At S. Th. & Ammo. nolunt esse illā definitionē, sed diuisionē enūciationis in affirmationē & negationē: & rō est, quia iā superius definita erat enunciatio, nēpe orō. in qua est verū vel falsum, sed nō ista parū videtur firma, cū prius enūciatio simplex. *2. Sent.*

Propterea dico cum Boe. & Porph. istā esse definitionem enūciationis simplicis, scilicet est vox, quæ significat aliquid esse, vel non esse de alio.

Datur āt talis definitio p ea q̄ sunt inferiorū specierū: quia non est facile propriā assignare d̄iam, & vt dicit Boe. quia simul definiēdo diuideret simplicē in affirmationē & negationem: quas definit, dicēs, affirmatio est enunciatio alicuius de aliquo, negatio est enunciatio alicuius ab aliquo.

Vbi præpositiones sunt aduertendę, nā (Ab) importat quandam separationē quæ fit in negatione [De] quandam coniunctionem, quæ fit in affirmatione. An vero enūciatio sit genus ad affirmationem, & negationem, vel æquiuocum, dicemus postea.

Quoniam autem enunciare est, & quod est, non esse, &c. 5

Hic Arist. explicat, q̄o se affirmatio, & negatio inter se habeant, quæ est tertia capitis pars, & intendit docere esse oppositas inter se, ad quod probandum ingeniose sumit duo. Alterum est: quadrupliciter contingit enunciare. Primo, quod est esse, idest affirmare, quod est, quod fit in enunciatione uera, vt homo est animal.

Secun-

Secundo, quod nō est, nō esse idest negare quæ non sunt, quod fit in negatione vera, vt homo nō est. Tertio, quod est, nō esse, quod fit in negatione falsa, vt homo nō est animal. Quarto, quod nō est esse, quod fit in affirmatione falsa, vt homo est leo.

Ex hoc fundamento sequitur alterum; omne quod affirmatur, posse negari, contra: & hoc manifeste sequitur ex præcedēti: si enim non affirmarentur nisi quę sunt & negarentur, nisi quæ non sunt, non omnis affirmatio haberet negationem, nec è contra; cum igitur & quæ sunt, & quæ nō sunt enunciare contingat esse, vel nō esse; illud manifeste sequitur.

Ex vtroque autem sequitur negationē opponi affirmationi, & econtra nō autem quæcunque affirmatio cuicūque negatio ni opponitur, sed quando sunt ex ijsdem extremis. & habent vniuocas dictiones, & reliqua, quæ sunt necessaria, quę explicuit 1. Elench. c. 4. propter sophistas.

QVÆSTIO I.

De oratione.

Vt ordinem Arist. in disputando obseruemus, de oratione oportet pri⁹ disserere & quidem ꝑposita eius diuisione duo dubitari possunt; Primum an omnis oratio ab Arist. hic definiatur? alterum an oratio sit genus enunciationis?

Quotuplex sit Oratio.

1. Diuisio. Circa primum quotuplex oratio sit inquiramus. Laurentius Valla in sua Dialectica, orationem primo in plenam. pleniorem, & plenissiam diuisit, vocat plenam orationem quæ solū partibus necessarijs constat; nempe nomine & verbo; vt homo currit, vocat pleniorem, quæ plures habet partes quam necessarias, vt syllogismus at quæ numeris omnibus absoluta est, plenissima dicitur, quales orationes Rhetoricæ. ista diuisio quamuis bona sit, non tamen est prima, nec diuidit omnem orationem.

2. Diuisio. Propterea Boetij diuisio amplectenda est quem postea oēs fere sunt sequuti: quà uis ipse à Græcis eam diuisionem accepe rit. Est igitur oratio duplex perfecta, & imperfecta, perfecta est quæ perfectū sensum generat in animo auditoris. vocamus sensum sententiam ipsam. vocamus perfectū, non cui non possit aliud adiungi, sed qui facit intellectum quiescere, quantum ad apprehensionē alicuius rei. vocamus auditorem, aduertentem & intelligentem. oratio vero imperfecta, est oratio imperfectū sensum generans, quales sunt orationes sine verbo, vel cum verbo, in quibus est coniunctio suspendens, vel relatiuum, qui, cū vno verbo, & aliæ similes.

Oratio perfecta diuiditur ab Ammo. in præfatione huius libri, & à S Th. tract. super hunc librum, c. 2. in quinque partes; in enunciatiuā, vocatiuam, interrogatiuam, imperatiuam, optatiuam, vel deprecatiuā in prima inest verū vel falsum, in reliquis vero non.

Harum quatuor sufficientiam ponit S. Tho inquit enim homo potest comparari ratione alicuius inferioris, vel ratione alicuius superioris. cum inferiori, tripliciter se habet, vel vult illius mētem in se cōuertere, & ad hoc vtitur vocatiua oratione; vel vult mentē eius sibi explicari, & vtitur interrogatiua; vel vult vt exequatur aliquod opus: & vtitur imperatiua, vel exhortatiua. cum superiori vero non nisi deprecatiua vel desideratiua vtitur. reliquæ ad has reducuntur. *Nota.*

Sed dices, quare in his nō est verum vel falsum, sicut in enunciatiua? nota ex Boet. in hominem duplicem potentiam: altera est intellectus, in quo solo inest verum, vel falsum; altera est appetitus, in quo inest bonū vel malū, enūciatiua solum explicamus ea, quæ intellectu cōcipimus: propterea illi inest verum vel falsum: aliis omnibus explicamus ea quæ habemus in appetitu, ꝓpterea nec verū vel falsum habent; quāuis interdum enunciamus ea, quæ appetimus: id fit, quatenus eadē cognoscuntur ab intellectu. reddi et alia ratio pōt; quia ab eo, quod res est, vel nō est, enunciatio est, & dicitur vera vel falsa sola aūt Indicatiua enūciat, quod aliquid sit vel non sit: aliæ non ita. Et hinc etiam est, quod illa sola perfectū generat sensum, aliæ minimè. *Dubium*

An oratio in communi hic definiatur ab Aristotele, an solum oratio perfecta?

His igitur suppositis dubiū est, an oratio, 1. *opin.*

tio, tam perfecta quam imperfecta hic definiatur, an sola perfecta, Albert. tract. de enũciatione. c. 1. cum Philop. existimat solam perfectam hic definiri, est autem rõ Alber. quia sola perfecta est genus enunciationis, hic autem oratio consideratur, vt genus enũciationis: ratio uero Philo. est partes non dicuntur nisi respectu totius, sed oratio imperfecta non est totum, totũ n. perfectũ est, ergo imperfecta nõ habet partes, & sic ei non competit definitio.

2. opi. Alii, de quibus superius diximus, inter quos sunt Aspasius, & Porph. solã hic simplicem orationem definiri uolunt.

3. opi. At vero opposita sententia est Boet. S. Tho. & aliorum; nempe orationem in cõi, vt includit tam perfectam quam imperfectam, simplicem, & compositam, hic defi- niri. & ita est tenendum. Primo, quia definitio omni competit orationi, ut patet, & supra exposuimus, præterea, quia hic definitionem uocat Arist. orationẽ, & vnam quæ tamen est imperfecta oratio, cum sit sine uerbo,

Nec argumentum Alber. habet robur, quia non solum oratio perfecta est genus enũciationis, sed etiam oratio in communi habet enim se oratio ad enunciationẽ, sicut viuens ad hominem, est nanque genus remotius.

Quod si dicas, nõ licet definire, nisi per genus propinquum dico id non esse semper verum: quando enim addimus differẽtias, quæ sunt ab illo genere usque ad propinquum, licet bene definire per remotũ: ut si dicas, homo est uiuens sensibile; rationale, ut docet Arist. 6. Top. c. 3. loc. 27. ita illa differẽtia uerum uel falsum secum habet; quod se oratio perfecta.

Ad illud Philop. respõdet bene S. Tho. partes in aliquo toto se habere dupliciter aliquę primo sunt ipsius totius, quales sũt illæ, quæ nihil aliud, quam tale totum cõponunt; sicut caput, pectus brachium, & similia componunt corpus aliquę non primo totum ipsum componunt, sed p aliud ut oculus, lingua, nasus, non primo corpus ipsum, sed caput, & per caput corpus cõponunt: ita similiter lapides nõ primo domum, sed parietes constituunt. ex quo fit vt partes non solum respectu totius perfecti, sed etiam imperfecti dicantur.

Hinc patet solutio, potest enim esse oratio imperfecta, & partes habere, nẽpe illas ex quibus primo oratio perfecta nõ componitur ut Deus iustus, & bonus, est oratio, & tales partes, primo istam orationẽ componunt, & per eam cõponunt aliquã perfectã. ut si addas, miseretur peccatorũ

Ad illud Aspasii. supra responsum est.

Patet igitur orationem in cõmuni hic definiri ab Aristotele.

An oratio sit genus enunciationis?

Dubitatur an oratio sit genus enunciationis? Quidã existimant non esse genus præsertim propositionis, quia propositio, est in uoce, mente, & scripto; at oratio nõ est nisi in sola voce.

Dico primo orationẽ non solum voce, sed in mente & scripto etiam reperiri, ut supra diximus de mente Boe. & Ammon. Dico secundo: hic cõsideratur propositio ut rem uere vel falso significat, & ut conceptus est manifestatiua, ac propterea enunciatio dicitur, hoc enim est enunciare, rei veritatem uel falsitatem manifestare: ideo huius genus optime ponitur oratio. quæ autem sit propositio in mẽte primo Prio. cap. 1. traditur.

QVÆSTIO. II.

De Enunciatione.

De nomine Enunciationis

Primo de nomine enunciationis. Secũdo de eius diuisionibus, Tertio quales diuisiones sint, est tractandum.

Circa nomẽ aduerte, multa nomina eãdem orationem significare, diuersis rationibus: primo oratio, ut verum uel falsum significans, quatenus conceptus & rei est manifestatiua, enũciatio & interpretatio dicitur eadem quatenus in syllogismo, tã quam aliud probans sumitur propositio. quatenus iã probata, conclusio quatenus sub dubio ponitur probanda, si fuerit necessaria, quæstio; ut utrum homo sit risibilis? si probabilis problema; ut parẽtes sint honorandi, nec ne, si apparens. & multiplex, sophisma; ut vtrum canis moueatur, quatenus adducitur ad obuiandum dictis alterius, instantia, quatenus ipsi initiatur demonstratio, dignitas, postulatio, petitio seu suppositio, dicitur. Nota.

Et

Et ita bonorum est usus loquēdi apud Peripateticos: quamuis etiā Neoterici quamlibet orationem significantem uerum uel falsum, propositionem vocent: tamen ista distinctio obseruanda est. proprie igitur talis oratio, ut hic consideratur, enunciatio dicitur.

De diuisione enunciationis.

1 *Diuisio Enunciationis.* Hæc igitur enunciatio primo diuiditur in unam & plures. Enuntiatio una est, quæ unum significat idest vnicam complexionem actu & potentia significat, ut homo currit. Triplex autem inuenitur enunciatio una. primo una uoce, & significatione quādo est una complexio in re & in uoce, ut homo currit. Secundo una re, sed nō voce, quando uoces idem re significāt, ut animal, gressibile, bipes currit? illud enim subiectum unicam rem significat. Tertio una coniunctione, ut quādo dicitur homo currit. & leo uincit: nec ponimus cum Alber. unum uoce, sed non re, quia talis est simpliciter plures, ut canis mouetur.

Propositio plures est, quæ plura & non unum significat, quæ verba supra explicuimus. est autem quadruplex propositio, seu enunciatio multiplex. Primo, quando sunt plures nō connexæ formaliter, ut homo currit, leo uincit, Petrus studet. Secundo, quando est una quidem uoce, sed multæ re, ut canis mouetur. Tertio, quādo est cum multiplici subiecto non connexo, ut Petrus, leo, equus, mouetur: sunt enim tales multæ, nō actu, sed potestate. Quarto, quando id est a parte prædicati, vt homo est doctus, iustus, studiosus, diligens. sunt enim omnes hæ quatuor plures, cum uel formaliter uel uirtualiter plures cōnexiones absque coniunctione.

1. *Sent.* Dubitatur, quid sit enunciatio coniunctione una? In hac parte Neoterici multū ab antiquorum doctrina deuiant. idem. n. per enunciationem coniunctione unam, & per compositam intelligunt; quam uocant propositionem hypotethicam. dicūt autem propositionem hypotethicam quā cunque enuntiationem cōstantem ex pluribus enunciationibus principalibus, media aliqua cōiunctione; siue sit copulatiua, siue desiunctiua, siue quæcunque alia.

2. *Sent.* Antiqui uero hypotheticam uocabant casualum, rationalem, conditionalē, enunciationem, ut refert Boet. supra Topi. Cice. ex Eudemo. & Theophrasto. & ratio est clara, quia hypotetica idem est, ac si latine dicas suppositiua, quasi propositio, in qua una supposita & data parte, pars altera sequitur: quod non in copulatiuis fit, & hoc idem docet Boet. in tract. de syllogis. hypot. ubi illas tres enūciationes cōmuniter uocato cōditionales. Philop. addit etiā disiunctiam constantem ex oppositis partibus immediate, quia etiam in hac data una parte sequitur altera, vt vel Petrus stat, uel non stat, currit, uel non currit.

Ex hoc fit, ut hic per enuntiationē coniunctione unam, intelligatur cōditionalis, quæ in illas tres diuiditur, & desiunctiua: & ista est sentētia Ammo. Boet: & Alber. mag. tract. de enunciatione c. 2. & similiter Arabum, Auice. & Algaze. vbi Ammo. copulatiuam non unam appellandam cēset, sed multiplicē; est enim vt manipulus ex multis congregatus.

At quamuis ista sentētia sit tenenda, quantum ad hoc quod hypotethicæ proprie dicendæ sunt disiunctiua & conditionalis: existimo tamen hic per propositionem coniunctione unam non solam hypothethicam, sed etiā copulatiuam, & si quæ aliæ sunt, quarum partes quacunque coniunctione sunt coniunctæ, esse intelligendum: cum tales enunciationes non solum habeant hoc, quod in se multas simplices cōcludant, sed speciale aliquid quā tum ad veritatem uel falsitatē prӕter simplices addant. 3. *Sent.*

2. *Diuisio enunciationis.* Secunda diuisio est enūciationis ipsius in simplicem & compositam: hęc āt ut diximus superius & docet Boe. i 2. editione, nō est eadem cū superiori, cum, possit esse simplex, & plures, ut canis mouetur: & una, & composita, ut animal rationale, mortale currit. simplicitas enim propositionis cōsistit in hoc, quod unum simplex subiectum, & prædicatum habeant, vt homo disputat. composita uero in hoc, quod multitudinem in subiectis & prædicatis patiatur.

Vnde distinguitur composita, in eam, quæ ex pluribus propositionibus fit, ut si lucet sol, est dies: & in eam, quæ ex pluribus subiectis vel prædicatis, unum facientibus, seu significantibus constant, ut animal rationale, mortale, est homo: & in eā quæ

quæ ex pluribus similiter subiectis, uel prædicatis, non tamen facientibus unum conficitur, ut homo, & leo, & equus currit, homo est iustus, sapiens, & diligens.

3. *Diuisio.* Tertia est subdiuisio enunciationis simplicis in affirmationem, & negationem, ut supra explicauimus.

Dub. 1. Quibus suppositis est dubium de diuisionibus his quales sunt. Estq; te aduertendum, has diuisiones esse secundum substātiā propositiones, scilicet quod sit vna, vel plures simplex, vel composita, affirmatio, uel negatio: aliæ diuisiones sunt secundū accidētia, vt quod sit vniuersalis, vel particularis. & quidem de diuisione in vnam, & plures simplicem, & compositam, oēs fere conueniunt esse analogi in analogata

Dub. 2. Ad de tertia subdiuisione est dubiū an sit generis in species, vel analogi in analogata. Alexan. Aphrod. cuius meminit etiam Ammo. in proœmio huius libri. Et vt videre est apud ipsum in 1. Prio. cap. 1. & ibidem Philop. contra Alex. & Buran. qui defendit Alexandrum, & sustinuit eandem sententiam. Sustinet æquiuocam enunciationem, ad affirmationem, & negationē: præcipua ratio hæc est. vbi prius est, & posterius, ibi est analogia at affirmatio est prior negatione, ergo enūciatio est æquiuoca ad ea: maior est clara, quia in vniuoco ratio est eadem; minor patet ex Arist. in hoc capite: vbi dicit (vna prima enunciatio affirmatiua) vbi Boet. 2. Editione illud) prima iungit cum affirmatione, vt sit sensus: affirmatio est prior, deinde negatio, & expresse primo Post. ca. 21. vocat priorem affirmationem negatione: & probatur ratione, quia affirmatio est compositio, negatio diuisio: sed prior natura est compositio diuisione, ergo & affirmatio est prior negatione, pręterea qa negatio est priuatio, affirmatio est habit⁹, sed habitus naturaliter prior est priuatione, ergo & affirmatio prior est.

2. opi. Opposita sentētia est Porphyr. Ammo. Boet. Simpl. in predica. quantitatis S. Th. & aliorum asserentium talem diuisionem

1. Fund. esse generis in species, propterea sit primo aduertendum: affirmationem quadtupliciter esse negatione priorem. Primo est prior quia simplicior est: negatio enim fit ex affirmatione aliquo superaddito, & hoc est qđ dicit Boet. affirmatio est prior negatione. idest prolatione, & Ammo. dicit, est prior affirmatio simplicitate dictionis. Secundo est prior quia notior: nullus enim cognoscit affirmationem per negationem, at negationem ipsam ex ipsa cognitione affirmationis consideramus: & hæc prioritas notionis ponitur ab Aristo. 1. Post. cap. 21. Tertio est prior secundum rem significatam, vt dicit S. Tho. tract. super hunc librum cap. 6. nam affirmatio significat rem esse, negatio non esse, quāuis aūt in particulari prius sit aliquid nō esse, quam esse tamen absolutè loquendo, esse semper præcessit non esse: aliter nihil posset produci: propterea dicit Arist. 9. Met. actus prior est potentia. Quarto dicitur prior secundum intellectum, quia intellectu prius cōponimus, quod est affirmare, quam diuidamus, quod est negare.

Est secundo valde aduertendum quod non vbicunq; est prius, & posterius, ibi est *2. Fund.* æquiuocatio, seu analogia Logica: dupliciter. n. aliquid dicitur prius, vel posterius: vno mō inuenitur inter aliqua inter se secundum q̄ vnum altero est perfectius, vel vnū virtualiter includit alterū: quo pacto vna species altera prior est, vt homo leōe, & quadrangulus triangulo, & binario trinarius. tale aūt prius, & posteri⁹ nō aufert vniuocatione duorū, vel pluriū in aliquo superiori, vt patet in exēplis assignatis, immo inter spēs generū talis ordo inuenitur.

Altero modo inuenitur prius, & posterius in ipso superiori respectu inferiorum, quando eius ratio vni inest primo, & p ipsum alijs, vt sanum dicit sanitatē, quæ primo est in animali, in vrina vero & medicina per ordinem ad animal: similiter inest ens substantiæ, & accidenti non sic autem animal homini, & leoni, tale prius, & posterius constituit analogiam, hoc autem non inuenitur in enunciatione respectu affirmationis, vel negationis quamuis enim vna respectu alteri⁹ prior sit, vt diximus, tamen enunciatio primo illi inest, cum eque ipsa, & eius definitio de vtraq; prędicetur. *1. cōclu.*

Est ergo vniuoca enunciatio sicut figura, numerus, animal, in quibus est eadem ratio, hæc doctrina est Simpl. prædic. quātitatis. & Ammo. in hoc cap. & Boet. & S. Th. loco allegato, & est consideranda.

Ex quibus patet enunciationē simplicē esse genus ad affirmationē, & negationē. *2. cōclu.*

Nec argumentum Alex. quicquam valet; non enim probat, nisi affirmationem esse priorem negatione, si adinuicem comparentur; at si ad enunciationem referantur non prius vna enunciat, & participat naturam enunciationis, quàm altera. *Ad 1. Arg.*

Dices, esse affirmatiuam, vel negatiuã, videtur dicere qualitatem enunciationis, ergo affirmatio, & negatio non differunt specie, sed qualitate, & accidenti; sicut homo albus, & homo niger, non differũt specie, vt dicitur 10. Met. c. 12. *Dubit.*

Dico esse affirmatiuam, vel negatiuam, esse quidem qualitates enunciationis, sed qualitates essentiales cõstituentes cũ ipso genere species distinctas, quomodo differentiæ dici solent qualitates generis, pro quo aduerte quòd esse affirmatiuam, uel negatiuam, non consistit in materia propositionis; aliter enim non constituerent speciem: sed in forma, nempe in compositione, quam uerbum importat, & quia sunt diuersæ compositiones affirmatio, & negatio, & diuersimodi enunciandi, inde constituunt varias species, ac propterea negatio semper debet cadere supra uerbum; & nõ solum supra significationem uerbi, nã hęc non est negatio, homo est non currens. *Solutio.* *Nota.*

Circa hoc caput occurrere posset dubium, cuius solutionem prætermisit Arist. quare definitio cum plures partes habeat, dicatur vna? quod ipse 7. Metaph. cap. 12. docet, *Dub. 2.*

Dico, & est aduertendum, singulas partes definitionis per se dicere totam naturam definiti confuse, vnam autem partem explicare distincte v. g. rationale dicit totã naturam hominis confuse, distincte uero illam, ut principium ratiocinandi est: animal, dicit totam hominis naturam confuse distincte uero hoc, quod principium sentiendi est, & sic de reliquis: unde definitio est conflata ex pluribus idem confuse significantibus, sed singulis aliquid in eo distincte exprimentib. Ideo dicitur una, quia re uera idem dicit unum quod alterũ, quantum ad rem, sed non quantum ad modum significandi qui modus non multiplicat orationẽ, cũ vnitas, & multitudo a re significante sumatur, & hãc doctrinam obserua. *Solutio.*

Tãdem dubitatur circa illa uerba Arist. [cõtradictio est affirmatio & negatio opposita] videtur. n. non esse verum, nam et ad oppositionem contrariã, & subcontrariam est necessaria affirmatio, & negatio. *Dub. 3.*

Dico, quod contraria, & subcontraria oppositio nõ in sola negatione, & affirmatione consistunt, sed in quantitate et subiecti, qd utraq; sit uel uniuersalis, uel particularis, at contradictio, per se in pura negatione, & affirmatione, ita ut si solã affirmationẽ, & negationem inspicias, remota quantitate, est contradictio, propterea inuenitur contradictio in singularibus propositionibus, & in ipsis terminis, ubi nulla est uniuersalitas uel particularitas, quę sunt quantitates. propterea dixit contradictio est affirmatio & negatio, quasi formaliter in his cosistat, at quia non quæcunque negatio affirmationi quicunque contradicit, ideo addit, opposita. *Solutio*

Quæ autẽ affirmationes. & negationes oppositæ sint, partim hic explicat, partim explicuit 1. Elench, c. 4. est enim oppositio unius, & eiusdem, non solum rei, sed rei, & nominis non synonimi, sed eiusdẽ ad idẽ, secundum idem, similiter, in eodem tempore. i. dicunt constare ex eodem subiecto, & prędicato. dicũt terminos esse vniuocos nõ synonimos, sed idem prorsus, & dñt, similiter, secundum idem. unde non opponuntur hę enunciationes, ista tabula est dupla, & ista nõ e dupla: si prius ad medietatẽ, posterius ad tertiã comparetur, quia non ad idem, sic etiam quia non sunt secũdum idem, ista nõ opponuntur. Aethiops est albus secundum dentes, non est albus secũdum faciem: rursus, quia non similiter, nec hæ opponuntur, Petrus currit velociter, non currit tarde. Et quia non eodem tempore, & loco, non hę opponuntur: heri legi, hodie non legi, sum extra pontem, non sum extra pontem, si una hic, altera alibi proferatur, & hæc de hoc capito. *Nota.*

Diuiditur Enunciatio iuxta quantitates notas. Enunciationum oppositiones assignantur: circaque ipsarum Veritatem ac falsitatem regulæ tradũtur, ac quæ sit una affirmatio, & negatio determinatur. Cap. V.

Quoniam autem, sunt quidem rerum uniuersales, illæ uero *Sectio secũda secundum Graeco.*

co singulares. (Dico autem vniuersale, quod in plurib. prædicari natum est. Singulare uero quod non: ut homo quidem uniuersalium est. Callias uero eorum quæ sunt singularia:) necesse est quoque enunciare quòd inest aliquid, aut non, aliquando quidem alicui eorum quæ uniuersalia sunt, aliquando autem eorum quæ singularia.·.sunt.

.·.a.l. ergo sunt si quidem in vniuersali. Si ergo in uniuersali uniuersaliter enunciet quis.·.quod est, aut non est cõtrariæ enunciationes erunt. Dico autem in uniuersali enũciare uniuer
2 saliter: ut omnis homo albus est, nullus homo albus est.

.·.a.l. qd est aliqd aut non erunt hæ cõtrariæ enunciationes. Quãdo autem in uniuersalibus, nõ uniuersaliter autem, .·. nõ sunt cõtraria: quæ autem significãtur, est esse aliquãdo cõtraria. Dico autem non uniuersaliter enũciare in ijs quæ uni
3 uersalia sunt, ut est albus homo, nõ est albus homo: cum enim uniuersale sit homo, non uniuersaliter utitur enunciatione. omnis namque non vniuersale significat, sed quod uniuersaliter. *.·.a.l. hæ quidem non sunt cõtrariæ.*

4 In eo uero qd prędicatur uniuersale, id quod est uniuersaliter prædicare, nõ est uerũ. Nulla enim affirmatio uera erit, in qua cum uniuersale sit prædicatũ, uniuersaliter prędicatur: ut est oĩs homo, omne animal.

5 Opponi aũt affirmationem negationi dico cõtradictoriæ, quę uniuersaliter significat idem, quod nõ uniuersaliter: ut omnis homo albus est, nõ omnis homo albus est: nullus homo albus est, aliquis hõ albus est. Cõtrariæ uero uniuersalem affirmationem & uniuersalem negationẽ .·. ut omnis homo iustus est, nullus homo iustus est. *.·.a.l ut omnis hõ albus est nullus hõ albus est.*

De subiectis, & prædicatis enunciationum.

Cum in capite præcedenti negationẽ, & affirmationem opponi inter se doceret, nunc de hac enunciationum oppositione differere prosequitur cum autem oppositio & secundum quantitatem, & secũdum veritatem, vel falsitatem enunciationũ cõstet: in hoc capite de quantitate, quæ præcipue in subiectis spectatur: in sequenti veritate, & falsitate tractat.

Primo igitur hanc conclusionem constituit. Omnis enunciatio aut est de subiecto vniuersali: aut de subiecto singulari, siue affirmatiua, siue negatiua sit, quam tali syllogismo demonstrat: quoties enunciamus, siue affirmatiue, siue negatiue, rem de re enunciamus: sed omnis res vel vniuersalis est, vel singularis ergo quoties enũciamus, vel de vniuersali vel de singulari rem enunciamus: maiorẽ non expimit, minorẽ sub forma diuisionis proponit, eamque descriptione & exemplis illustrat, inquit.

Quoniam autem sunt hęc quidẽ rerum uniuersalia &c. 1

Ac si dicat, quia res quædam sunt vniuersales, quædam sunt singulares, & nota, quòd dicit [quoniã] vt intelligas esse probationem, a causa. Ex hoc enim quod res sint vel vniuersales vel singulares, & semper de re enunciamus, fit, vt enunciatio vel sit de subiecto communi, vel singulari.

Describit autem, quæ dicãtur uniuersalia, & dicit, Vniuersale est quod in pluribus prædicari aptum est, vt homo, animal leo. Dicit autem [aptum est] quia non est necesse, vt rem vniuersalem proferamus, quod actu eam de multis prædicamus. Sat erit, si ipsa aptitudo sit, verum vt S. Th. dicit propter multa, quæ actu non habent plura, de quibus prædicentur; sunt tamen vniuersalia, quia aptitudinem habent, ut sol, mundus. Singulare est, quod non est de pluribus prædicari aptum, ut Socrates, Plato.

Dubium Dices, quare Arist. non dixit de prædicatis, quæ prædicata enũciare contingant? dico primo, q̃a quãtitas propositionis nõ à prædicato, sed à subiecto sumitur, vñ ista prędicatio cẽsetur singularis, Plato est animal, quamuis prędicatum sit vniuersale.

Dico secundo quia ex doctrina præcedenti prædicamentorum constat, semper uniuersalia prædicari; reliquæ enim sunt prædicationes indirectæ, uel impropriæ. æqua enim de æquis, vel superiora de inferioribus, non autem inferiora de superioribus, nec singularia de se ipsis, propriè prædicantur; hac igitur de causa Arist. nō prædicatorum, quę iam determinata sunt esse vniuersalia, sed subiectorum meminit.

2 Si ergo in uniuersali, uniuersaliter enunciet, quis quoniam est, &c.

Circa illam partem, qua de re vniuersali, aliquid vel affirmatiue vel negatiue enunciatur, Arist. trimembrem diuisionem necessariam facit; & per singulas postea partes procedit, ostendendo, quomodo opponatur, & reliqua circa explicando.

Tripliciter ergo de vniuersali affirmatiue vel negatiue enunciamus, primo de vniuersali uniuersaliter, vt omnis homo iustus est, nullus homo iustus est: secundo de vniuersali, de neutro tamen uniuersaliter, ut homo iustus est, homo iustus nō est: tertio de uniuersali, sed de uno uniuersaliter, de altero non uniuersaliter ut omnis homo iustus est, homo iustus non est uel nullus homo iustus est, homo iustus, nec aliter ullo modo enunciare cōtingit de uniuersali.

In omnibus autem his notat Ammon. semper intelligi de affirmatione & negatione ex eodem subiecto, & prædicato: & cum reliquis circunstantijs, quæ sunt ad oppositionem necessariæ. De oppositis enim affirmationibus, & negationibus hic differitur.

Accedit igitur ad primæ partis explicationem, & docet quoties de uniuersali uniuersaliter enunciamus affirmatiue & negatiue, tales sunt enunciationes contrarię ut omnis homo iustus est, nullus homo iustus est. Exponit autem quid sit de uniuersali uniuersaliter enunciare, exemplo quodam: nempe, quando propositio signum aliquod uniuersalitatis habet, ut omnis homo albus est nullus homo albus est.

Dubium Solutio. Dubitat S. Thom. quare talis oppositio dicatur contraria, & respondet subtiliter & bene, ut etiam Ammon. dici per similitudinem ad res, quæ contrariæ dicuntur: illæ enim res contrariæ dicuntur, quæ maxime inter se distant & secum pugnant, ut album maxime à nigro distat, & calidum à frigido, unde media non proprie extremis contraria sunt: cum ab eis non distent maxime. At istæ propositiones maxime distant, omnis homo albus est, nullus homo albus est; cum prior ponat omnia indiuidua hominis copulatiue, at altera omnia etiam neget. Ista vero non omnis homo albus est, non aufert omnia; significat enim aliquis homo albus non est, merito ergo illa dicuntur contraria.

Quando autem in vniuersalibus non uniuersaliter, non sunt contrariæ, &c. 3

Hoc est alterum diuisionis membrum; nempe, aut enunciamus de uniuersali, non tamē uniuersaliter; ut homo albus est, homo albus non est, explicat autem quando de uniuersali non uniuersaliter prædicemus; nimirum quando dicimus, homo albus est, homo albus non est.

Quod si dicas in his enunciationibus subijcis uniuersale, ergo uniuersaliter enunciamus: respondet, homo, leo, animal, & similia subiecta significare quidem rem uniuersalem, sed non cum hoc modo uniuersalitatis, quam significat ipsum signū omnis, nullus, & simili: hæc enim signa nō ipsum uniuersale significant, sed ipsū in vniuersaliter subijci. quod non aliud est, quā deuotare: prædicatum, omni inferiori subiecto copulatiue, nullo dēpto, inesse, uel ab omni eo remoueri. tales autem enūciationes asserit non esse cōtrarias, quas nos uocamus subcontrarias.

Addit tamen hæc uerba de ipsis. (Quæ significantur est esse aliquando contraria) qui locus satis est difficilis propter uarias interpretationes, imprimis Hermiaius, ut refert Boet. in 2. editione exponebat hoc pacto, istas subcontrarias aliquando significare contraria, quia aliquando una est uera, & altera est falsa, ut in materia necessaria uel impossibili. ut homo est animal, homo non est animal. Sed ista reijcitur expositio, quia nondum quicquam de ueritate, uel falsitate dictum est. *1. expositio.*

Alex. quem commendat & sequitur S. Thom. interpretabatur subcontrarias aliquando *2. expositio.*

quando

quando significare contrarias, quia in certa materia scilicet necessaria æquiualent contrariis, ut homo est aīal, & omnis hō est aīal, hō non est aīal, & nullus homo est animal, non tamen in materia contingēti.

3. Expositio. Tertia expositio habet profecto celebres interpretes, nempe Porphy. Ammo. Psell. & Boet. hmōi est. Pro quo notāt aliqua esse, quæ habent contraria, aliqua carent contrariis Album. n. calidum, par, cōtraria habent, animal uero, corpus, currit ambulat contraria non habent. Hinc fit quorundam negationes importare contraria, quorundam uero non, ut non album, importat contrarium, nempe nigrum uel medium, quod participat de contrario, nō sanum importat ægrum. At non ambulat non animal non importat contrarium.

Cum igitur in his particularibus in vna affirmetur prædicatum, in altera negetur & negatio aliquando importet contrariū fit vt aliquando tales enunciationes, licet contrariæ non sint, eorū tñ significata contraria sint ut hō est calidus, homo, non est calidus, ibi non calidus, dicit, quod sit frigidus, homo non est sanus, idest, est æger Hoc autem dicit, ne existimemus contrarietatem prædicatorum, enunciationes cōtrarias facere, & pp tantam expositorum auctoritatē nō mihi displicet hæc exposit.

Quod si dicas hoc etiam in contrarijs enunciationibus inest, respondetur, id uerum esse, sed in istis particularibus hoc notatur, quia aliam contrarietatem non habent, quam prædicatorum.

4. Expositio. Amm. ppea dubitat in subcontrarijs, quia in his est prædicatum negatum. i. hō non albus, sed hæc ratio nulla est, quia & in vniuersali negat prædicatum, nullus hō est albus. melius dicetur q in contrarijs dubium non erat, cum contrariæ iam sint, at in his est dubium cum non sint contrariæ posset. n. quis arbitrari esse contrarias quia significāt res contrarias, & non significare contraria cū non sint contrariæ, ꝓpterea autē utrūque esse & esse non contraria, & significare aliquando contraria.

6. Expo. Est alia expositio modernorū sine dubio non spernenda nempe hic Arist. loqui de enunciationibus, in quibus subiectum est vniuersale sine aliquo signo, nec vniuersali nec particulari, quas indefinitas vocant, vt homo albus est, homo nō est albus, & has dicit esse seu aliquando fieri cōtrarias nēpe. signis solum additis uniuersalitatis, ois, nullus, quod non fit in singularibus, nec in particularibus, quæ signum habent particulare. hæc est expositio quam sequitur Suessanus.

Inter has omnes mihi placet expositio tertia Porph. & aliorum: quāuis sub censura sanioris iudicij addere hunc locū hic nos posse commodius interpretari, ut loquatur de his quæ subiectū habent vniuersale, siue cum signo particulari sint, ut aliquis homo est albus, aliquis homo non est albus siue sine aliquo signo, vt hō est albus, quia sicut nec istæ sunt contrarię, ita nec illæ. ac propterea Arist. loquitur negatiue. s. quæ sunt de subiecto uniuersali nō uniuersaliter: nec dixit particulariter, ut utrasque intelligeremus, & qñ est cū signo particulari, & sine aliquo signo. aliter n. diceret de uniuersali particulariter uel indefinite. & sensus iste est, has ꝓpositiones non esse contrarias, tñ extrema, q̄ per has enunciamus. (aliquando est esse cōtraria) id est contingit enunciare contrarię. vt hō est albus, homo non est albus. aliquis hō est albus, aliquis hō non est albus. Eadem significata, & eādem rem, quam non contrarię enunciaui per istas, possum aliqñ cōtrarię enunciare: nempe si vniuersaliter ꝓferam, per hoc. n. quod vniuersaliter, vel particulariter, seu indefinite dico non aliā rē, sed alio, & alio mō enuncio. Ac propterea dicit, (quæ significantur) ut non de ipsis enunciationibus intelligas, quod possunt fieri contrarię, sed de rebus significatis; quæ modo contrariæ, modo non contrariæ enunciari ualēt: quam expositionē existimo maxime textui consonantem. 7. Expo.

In eo vero, quod uniuersale prædicatur, id quod est uniuersaliter, &c. 4

Hic dubium Arist. aufert posset. n. quis dubitare in propositionibus cōtrarijs affirmatiuis: an sit addenda vniuersalitas, etiā prædicato, nam in negatiuis prædicatum vniuersaliter dr, virtute negationis omnia distribuentis, at in affirmatiuis prædicatū est quidē vniuersale, sed non uniuersaliter dicitur: ꝓpterea dubiū est, an vniuersalitas sit addenda: & hanc expositionē aduerte; nō. n. loquitur de negatiuis, sed de affirmatiuis: in his. n. prædicatum vniuersale

est, sed vniuersaliter dicitur.

Respondet igitur Aristo. id non esse faciendum cuius ratio est, quia esset enūciationem affirmatiuam, in omni materia falsam facere cum semper sit affirmatio falsa, in qua affirmatur prædicatum uniuersaliter, de subiecto vniuersaliter; ut oīs homo omne animal est.

Et reputat Arist. in cōueniens genus de speciebus, & superius de inferioribus uel æquale de æqualibus falso affirmari, cum etiam negatio falsa fit, & tunc in materia necessaria utraque esset falsa, & affirmatio & negatio. ubi aduerte Arist. loqui de propositionibus quę in disciplinis vsu veniunt nō de aliis portentosis, q̄ confingi possent.

Nec est recipienda doct. Boet. & Leui. in suis annotationibus super Auer. qui asserunt, signum vniuersalitatis posse uel addi prędicato superiori, vt hō seu oīs homo est omne animal &c. tūc est falsum hoc affirmare, vel posse addi prædicato æquali, vt oīs homo est omne rationale, & tūc est superfluum. hoc non placet: immo semper est falsum, vt hic docet Arist. & recipit Alber. tract. de oppo. cap. 1. & S. Thom. quia sensus esset. hic non est omne rationale, & hic homo est omne rationale, & ita de cæteris. Si quidem omnis accipitur distributiue, q̄ singulę particulares essent falsæ. & ita, tota vniuersalis falsa. Quia cū nullus homo sit oē rationale: nec omnis homo erit omne rationale. Quod si in alio sensu acciperentur illæ voces distributæ vniuersaliter, non quasi distributæ, sed acceptione vt Dialectici vocāt simplici, verum esset dicere, omnis homo est omne rationale: Nam sensus esset idē est, re ipsa, omnis homo & omne rationale. Sed si distributiue accipiātur, sensus est falsus, vt diximus.

Opponi autē affirmationem negationi dico, &c.

Hoc est tertium diuisionis membrum, in quo Arist. proponit ea quæ de uniuersali altero dicuntur uniuersaliter, de altero uero vniuersali, sed non vniuersaliter, vt oīs hō albus est, non oīs hō albus est, vel vt negatiua sit vniuersaliter, nullus hō albus est, aliquis hō albus est. illud enim nō omnis locū particularis habet, nempe aliquis non tales autē enunciationes docet esse contradictorias, contrarias vero q̄n utraque est ullis, vt oīs hō est albus, nullus hō est albus. hæc continent in hoc capite.

QVÆSTIO.

De diuisione rerum qualis scilicet, sit talis diuisio. Dubium

Dubium posset alicui esse, qualis diuisio esset hæc, rerum quædam sunt uniuersales, quędam particulares, seu singulares. nam vī hic Arist. admittere res aliquas existentes vniuersales, quod tñ ipse negat expresse contra Plato. 7. Meta. cap. 13.

Ad quod facile est respondere ex his, q̄ superius diximus in materia uniuersalium super Porph. diximus. n. rerum naturas nō existere vniuersales, secundum se, sed quatenus ab intellectu non consideratis indiuiduis, & inferioribus apprehenduntur dicuntur vniuersales, quatenus vero cū ipsis accidentibus, & singularibus sunt, sunt singulares, vt natura humana de se nec est uniuersalis nec singularis, sed ut ab intellectu nō consideratis indiuiduis percipitur fit vniuersalis, vt autem in ipsis indiuiduis est, & cognoscitur, dicitur singularis: vnde esse vniuersale uel singulare, accidit rei alterum per intellectum, alterum à rebus ipsis. Vnde merito dici debet ista diuisio subiecti in accidentia. Solutio.

Est autem hic notandum vnum, q̄ res non habet esse vniuersalis, nisi respectu intellectus, at esse singulare a rebus hēt, & inde ab intellectu cognoscit singularis, q̄ñ cū talibus accidentibus indiuiduis cōsideratū. intellectus ergo vtrūq; cognoscit & rōnlem & singularē, sed cū discrimine: nam cognoscit vlē, & ipsam tē vniuersalem facit, at cognoscit singularē rē, sed nō facit.

Hinc sequitur qđ dicit Amm. & S. Th. cū hic non de rebus secūdum se, sed vt vocibus significantur, tractetur, & non possint res vocibus significari, quin primo cognoscantur, fit vt quia res in uniuersali, & in singulari cognoscuntur, ita ēt voces significentur. ac ideo ista diuisio rerum in ordine ad intellectū prima fit, quia res & in uniuersali, & in singulari cognoscit, ac deinde, in ordine ad uoces significantes id quod intellectu comprehendimus. Nota. 1.

Est autem hic notanda doctrina S. Th. quam tradit in præsenti & tractat de enūciatione capit. 7. & 8. nam aliqua res. v. g. homo, potest dupliciter considerari, vel vt Nota.

est

est in intellectu obiectiue cognitus, vel vt est in ipsis rebus, & singularibus existens: si modo priori cosideretur, acquirit prædicata in duplici differentia; quædã conueniunt ei à tali operatione intellectus, vt quod sit vniuersale, quod sit prædicatum subiectum species & similia quæ dicuntur prædicata secundæ intentionis: quædam alia conueniunt ei, quatenus est res, quę velut vna cõsideratur, ac si per se existeret, vt quãdo dicimus, homo est dignissima creatura inferiorũ, homo est creatus ad vitã æternã, hõ redẽptus est, & ista prædicata sunt realia.

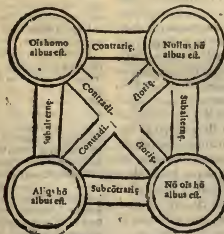
Altero modo põt homo considerari, vt est in rebus, & tunc acquirit prædicata in duplici ẽt differentia, quædam ei secundũ naturam suam competunt, vt homo est animal rationalis, risibilis, viuens, quædam ei proueniunt ab indiuiduis, in quibus est vt homo currit, homo legit, scribit est doctus.

Est autem inter hęc discrimen, nã priora prædicata, cum ei secundum naturam competant, semper insuut & vbicunq; natura talis est, ibi & talia sunt prædicata, & cum natura in omnibus sit indiuiduis, etiã sunt ibi talia prædicata at vero alia prædicata, cum ab indiuiduis ei proueniant, & nõ semper indiuiduis idem insit, ideo nec de natura nec vniuersaliter, & semper prædicatur.

Et ex hoc, ad distinguendum, quando naturæ aliquid, vt in omnibus est, conueniat; inuenta sunt signa tam affirmatiua, quam negatiua, omnis, nullus, & similia. ad denotandum uero, quando non omni ex parte naturæ competat aliquid, inuentã sunt signa particularia: aliquis: aliquis non, immo quando volumus ostendere, quando aliquid natura ab aliquo certo indiuiduo proueniat, vtimur signo demonstratiuo: quamuis vniuersale, cum signo particulari, & sine vllo signo æquipolleat. & de similibus prædicatis Aristo. loquitur in præsenti, quæ rei, vel secundum naturã vel ab indiuiduis competunt: in his enim licet subiecto signum aliquod addere. Nota. 4.

Similiter est notandum quòd singulari triplex prædicatum competit. primum ut ab intellectu cognoscitur, & sic dicimus Petrus est indiuiduum: alterum à natura speciei, Petrus est animal: tertium à sua propria & singulari conditione, & sic dicitur Petrus currit, studet, legit, &c. & hæc sufficiunt pro his prædicatis & pro declaratione diuisionis. Nota. 5.

De regulis oppositarum enunciationum. Cap. VI.

De regulis oppositarũ propositionũ.

QVocirca has quidẽ impoßibile est simul esse ueras: his uero oppositas contingit aliquando in eodem simul esse ueras; ut non oĩs hõ albus est, & aliquis homo albus est.

2 Quæcunque igitur contradictiones uniuersalium sunt uniuersaliter necesse est alteram esse ueram uel falsam: & quæcunque in singularibus sunt: ut est Socrates albus, non est Socrates albus. Quæcunque autem in uniuersalibus quidem, non uniuersaliter autem, nõ semper hæc quidem uera est, illa uero falsa est: simul .n. uerum est dicere quòd est homo albus & quod non est hõ albus, & est homo pulcher, & nõ est hõ pulcher. si enim turpis est, non est pulcher. & si sit aliquid, non est.

3 Videbitur autem subito inconueniens esse: idcirco quoniam uidetur significare idem, hoc, non est homo albus, & hoc, nullus homo est albus hoc autem neque idem significat, neque simul necessario.

4 Manifestum est autem quod una negatio unius affirmationis erit. hoc .n. idem oportet negare negationem quod affirmatio affirmauit, & ab eodem uel ab aliquo singularium, uel ab aliquo uniuersalium: ut uniuersaliter, uel ut nõ uniuersaliter. dico autem ut est Socrates albus, non est Socrates albus. Si autem .a. aliud aliquid ab eodem, uel ab alio idem, non est opposita; sed erit ab ea diuersa. Huic uero quæ est, oĩs homo albus est illa quæ est, non omnis homo albus est. Illi uero quæ est, aliquis homo albus est, illa quæ est, nullus homo albus est. Illi autem quæ est, est homo albus, illa quæ est, non est homo albus.

.a. Aliud vel ab alio idem non eodem.

Quòd igitur una affirmatio uni negationi opponitur contradictoriè & quæ sunt hæ, dictum est. & quod contrariæ aliæ, & quæ sunt illæ dictũ est. & quod non omnis uera uel falsa contradictio, & quare, & quando uera uel falsa. 5

Quocirca has quidem impoßibile est, &c. 1

Modo Arist. de his enunciationib. oppositis determinat, qualiter se ad ueritatem & falsitatem habeant: ac primũ de contrarijs infert. cum de uniuersali uniuersaliter enuncient, simul ueras esse non posse: ut **omnis homo est iustus, nullus homo est iustus**, nulla ratione simul ueræ esse possũt, cum impoßibile sit idem prædicatum uniuersaliter affirmare & remouere ab eodẽ uere, ac inde ista uerba sunt legenda ut illata ex his, quæ dixerat in fine præcedentis: omnia enim hæc sub uno cõtextu sunt.

Huic possumus addere, cõtrarias posse simul esse falsas, ut omnis homo est albus, nullus homo est alb⁹, utroq; modo est falsa, & in hoc assimilatur qualitatibus contrarijs, hæ .n. simul eidẽ subiecto inesse nõ possunt, ab eodem tamen remouentur: ut uni corpori inesse calidum nec frigidum, simul possibile est, tamẽ esse aliquod corp⁹ quod nec calidum nec frigidũ sit, fieri potest, nempe cælum. ita similiter contingit in his, non posse simul esse ueras, falsas tamen nil prohibet.

Subdit autem Aristo. oppositas contrariis nẽpe particulares, simul posse ueras esse particulares enim sunt contradictoriæ contrarijs, ut aliquis hõ est albus, aliquis hõ non est albus. hę simul ueræ sunt quæ tamen contradicunt contrarijs: aliquis enim homo est albus, cõtradicit huic, nullus homo est albus; aliquis uero homo nõ est albus, huic omnis homo est albus; quæ duæ uniuersales sunt contrariæ.

Huic adde particulares in nulla materia posse esse simul falsas, in contingenti quidem simul ueræ possunt esse, & in hoc habent se opposito modo ad contrarias, quæ simul ueræ esse non possunt, possunt tamen esse falsæ.

Quæ-

2 Quæcunque igitur contradictiones uniuerſalium ſunt uniuerſaliter, &c.

Hic de contradictoriis modo loquitur: & eſt aduertendum, quod cõſtituit triplex genus contradictoriarum. primum quando ſunt de ſubiecto vniuerſali in vna uniuerſaliter ſumpto, vt omnis homo eſt albus, aliquis homo non eſt albus. ſecũdum ſingularium vt Plato legit, Plato nõ legit: infimum genus eſt, de vniuerſali ſine ſigno, quas nos indefinitas vocamus, ut homo albus eſt, homo non eſt albus.

Et primum quidem ac ſecũdum genus contradictoriarum, docet ſic ſe habere, ut neceſſario altera ſit vera, altera falſa: impoſſibile eſt.n. ſimul eſſe veras, aut falſas: ad tertiũ genus nihil ꝓhibet ſic ſe habere, ut aliqñ vtraq; ſit vera. vt iſtæ poſſunt eſſe ueræ, homo eſt pulcher; homo non eſt pulcher, homo eſt albus, homo non eſt albus, quod probat de primis, põt enim eſſe, qđ ſit homo pulcher, & ꝙ ſit homo turpis: & uerũ ſit ſimul, utrumque dicere. tũc ſic arguitur, homo eſt turpis, eſt ſimul uera cũ hac homo eſt pulcher, ſed iſta, hõ non eſt pulcher, ẽ eadẽ cũ hac: homo eſt turpis; ergo ſimul ueræ ſunt, hõ eſt pulcher, homo nõ eſt pulcher, probat de alijs, homo eſt albus, põt eſſe vera cũ hac homo fit albus, ſi vnus iã ſit albus, alter fiat, ſed iſta hõ non eſt albus, ſtat ſimul cũ hac, homo fit albus; nam quod fit, nõ eſt, ergo ſimul veræ ſunt homo eſt albus, homo non eſt albus.

3 Videbitur autem ſubito incõueniens eſſe, &c.

Remouet dubium quorundam aſſerentium homo nõ eſt albus, eſſe idẽ eum hac, nullus homo eſt albus. quod ſi ita eſſet, nõ eſſent ſimul veræ homo eſt albus, & homo nõ eſt albus, ſicut nec iſtæ, homo eſt albus, nullus homo eſt albus: quæ ſunt contradictoriæ primi generis.

Ad hoc reſpondet Ariſt. non idem ſignificare illas duas: nam vna enunciat vniuerſaliter de ſubiecto, ſcilicet nullus homo ẽ albus, altera non vniuerſaliter, ſcilicet homo non eſt albus, neque idem ſignificat neque ſimul neceſſario, ideſt; poteſt eſſe falſa illa, nullus homo eſt albus, ut modo fit eſt enim falſa. Illa autẽ eſt uera, homo non eſt Albus nam Aethiops homo eſt q tamen non eſt albus,

Manifeſtum eſt autem quoniam una negatio, &c. 4

Omnes fere expoſitores in hoc conueniunt, vt in his verbis Ariſt. doceat, vnius affirmationis vnam eſſe negationem; eo quia ex præcedentibus poſſet quis de hoc dubitare: cum huic enunciatiuæ affirmationi, omnis homo eſt albus, opponantur duæ negationes, nempe: nullus homo eſt albus, & non omnis homo eſt albus. docet autem modo uni affirmationi unam opponi negationem tantum, in eodem genere oppoſitionis, & ita declarat Magentinus. & Pſellus. & addit Alber. ſi quãdo euenit multas negationes opponi uni affirmationi, in eodem genere oppoſitionis, tunc illæ ſunt æquipollentes. 1. expoſitio.

Hæc autẽ expoſitio, quãuis doctrinã ueram contineat, videtur præter mentem ipſius Ariſt. nec vlla ratione cum uerbis quadrat, cum manifeſte de ſola oppoſitione contradictoria hic loquatur: quæ in tres gradus eſt diuiſa, vt ſuperius diximus.

Propterea cum Boet. ſic mihi videntur iſta uerba continuanda, vt ſit quædam alia ratio ad probandum has enunciationes, homo non eſt albus, & nullus homo eſt albus, non eſſe idem ratio eſt huiuſmodi vni affirmationi, vna ſola negatio contradicit, ſed hæc, homo non eſt albus, contradicit huic, homo eſt albus; hæc autem nullus homo eſt albus, cõtradicit huic, aliquis homo eſt albus, ergo nõ ſunt idem. aliter illa affirmatio homo eſt albus, uel aliquis hõ eſt albus, quæ sũt diuerſæ, haberẽt duas negationes, vel ſi una negatio eſſet, vna negatio duabus affirmationibus coreſpõderet: 2. expoſitio.

Maiorem probat ratione & exemplo: ratio eſt, quia negatio contradictoria debet id ſolum negare, quod affirmatio affirmabat, ergo vnius affirmationis una eſt negatio exemplis manifeſtat, & eſt inductio quædam exemplaris, nam huic Socrates albus. contradicit Socrates non eſt albus. ſimiliter in vniuerſalibus vniuerſaliter, huic omnis homo eſt albus, hæc, non omnis homo eſt albus, uel æquiualens, aliqs homo

mo non est albus, & illi, aliquis homo est albus, illa, nullus homo est albus, ac si diceretur: nec aliquis homo est albus: similiter & isti, homo est albus, ista homo non est albus; quando enim aliud prædicatum in vna, aliud in altera enunciamus, nõ sunt oppositæ: uel quando idem prædicatũ in vna da vno subiecto, ĩ altera de altero enũciamus similiter nõ sunt oppositæ. & hinc fit hanc, nullus homo est albus, non opponi huic, homo est albus; quia illa negat aliud subiectum. nempe aliquis homo, cũ idem sit, nullus, & nõ vllus vel nõ aliquis. & hæc interpretatio est maxime obseruãda.

Nota. 1. Sed tota hęc ratio pẽdet ex cognitione discriminis inter propositionem particularem, & indefinitam, nempe aliquis homo est albus, homo est albus, & in primis non differunt quãtum ad veritatem vel falsitatem, nam quoties uerum est, enunciare indefinite, verum est enunciare particulariter, ad vtriusque autem veritatem sufficit vnius inferioris veritas, vt autem in hoc conuenire certũ est; ita etiam in hoc differre est manifestum; quod particulares iã habent quantitatem determinatam, at indefinitæ sunt indifferentes, & ad vniuersalitatẽ, & ad particularitatem, ac propterea indefinite id est interminate dicũtur.

Est aliud discrimen valde notandum, q̃ signum particulare additum vniuersali, iã ipsum ad aliquod indiuiduum, & ad vnum determinat, quãuis non distinctè illud manifestat, vt qui dicit aliquis homo, vnum dicit singulare quãuis quod sit non determinet: ac ideo dicitur determinatũ vniuersale, quasi iam ad singulare unũ sit limitatũ. at vniuersale sine signo ex significatione enunciationis, non est limitatũ ad singulare, nec ex modo enunciandi: quamuis quo ad veritatem enunciationis sit limitatum, quia ad eius veritatem sufficit vnum singulare, sed ibi est totum uniuersale.

Ex quo sequitur has enunciationes, aliquis homo est albus, aliquis homo non est albus, quando diuersa indiuidua demonstrantur, esse quidem ueras. sed non oppositas, ut docte concedit S. Th. nec Arist. eas uocauit oppositas, sed oppositas cõtrarijs, non autem inter se. At hæ: homo est albus homo non est albus; & si sub subiecto diuersa singularia sumas, sunt oppositę: quia uariatis singularibus non mutatur uniuocatio subiecti uniuersalis; quod illa omnia sub unico conceptu significat: sicut mutatur uniuocatio huius, aliquis homo, quia hoc tenetur pro singulari, & eo uariato fit æquiuocatio & impeditur oppositio, sicut in his Alexander est rex, Alexander non est rex; si in una regem, in altera philosophum intelligas, hoc est ex modo enunciationis. quamuis iam Dialectici considerantes tam particulares quam indefinitas quãtum ad ueritatem esse idem, uerasque sub contrarias uocent; sed tamen aliter secundum Aristo. est dicendum: quæ omnia exacto iudicio perpendit.

Quoniam igitur una affirmatio, uni negationi, &c. 5

Hic resumit ea, quæ dicta sunt: nempe unã negationem uni affirmationi contradicere, & quot gradus contradictoriarum sint, & qui sint: dictum est similiter alias oppositiones esse contrarias; & quo pacto nõ omnes contradictoriæ sint uerę, uel falsæ, sed quæ sunt ex primo & secundo genere, & quod tertij generis contradictoriæ neræ, uel falsæ sint. & quare.

Vbi uides Aristo. non ponere nisi duas oppositiones contrarias, & contradictorias: & sub cõtradictorijs includit tres gradus: nempe contradictorias communiter dictas & indefinitas, particulares uero ab oppositis reijcit.

De affirmatione & negatione vna. Cap. VII.

VNA autem affirmatio & negatio est, quæ unum de uno significat, uel cum sit uniuersale uniuersaliter, uel non similiter. ut omnis homo albus est, non omnis homo albus est: est homo albus, non est homo albus: nullus homo albus est aliquis homo albus est: si album unũ significat, Si uero duobus unum nomen positum est, ex quibus non est unũ, nõ est una affirmatio neque 1

vna

una negatio: ut si quis ponat hoc nomé, tunica, homini & equo: quod tunica alba est, hæc non est una affirmatio, nec una negatio. Nihil enim differt hoc, quam dicere quod est homo equus albus. hoc aũt nihil differt quam dicere est homo albus, & est equus albus. Si ergo hæ multa significant, & sunt plures, manifestum est quòd & prima, uel multa, uel nihil significat: neque enim est aliquis homo, equus. Quare nec in his necesse est hanc contradictionem ueram illam uero falsam esse.

Cum unam negationem vnius affirmationis esse oppositã docuerit, optimo consilio in hoc capite, vt Ammon. tradit quid affirmatio vna, & negatio vna sit ostendit.

Est auté vna negatio, vel vna affirmatio quæ unum de uno significat, idest unum, ac vniuocum habet subiectum, similiter & prædicatum, ut homo est albus, omnis homo est albus, nullus homo est albus. Ostẽdit autem uniuocum oportere esse prædicatum, dum dicit, si albus vnum significat, idest, si uniuocum sit, non quod nõ sit vniuocum, sed vt ostendat necessariam esse vniuocationem prædicati, similiter est necessaria vniuocatio subiecti, & hoc ostendit, dum dicit, si tunica significaret idem, quòd hæ duæ uoces, homo & equus, tunc tunica est alba, uel non est alba, nec esset una negatio, nec affirmatio: sicut nec ista, homo equus, est albus: nam ista æquivalet istis, homo est albus, equus est albus, absque vlla coniunctione.

Nam quamuis in textu sit coniunctio, scilicet homo est albus, & equus est albus talis coniũctio est continuatiua sermonis non constitutiua propositionis coniunctę.

Quod aliqui non aduertentes dixerũt, æquiualere hanc, tunica est alba, illi, homo est albus, & equus est albus, quantum ad multiplicitatem propositionum, sed non quantum ad ueritaté, quia tunica est alba, est vera, si vnũ significatũ est uerũ, at coniuncta péder ex utriusque partis ueritate.

Sed hoc prorsus est præter mẽté Arist. non enim illa est coniunctę sumenda, sed tanquam duæ enunciationes inconnexæ, & tunc in omnibus sunt æquiualentes, & utraque est plures, tam tunica est alba, quã iste homo est albus, equus est albus. & hoc patet ex illa, quam sine coniũctione sumpsit, nempe homo, equus est albus, non ergo illud (&) sumendum est nisi ut sermonis particula continuatiua.

Hinc docet quãdo negatio uel affirmatio non est una, sed æquiuoca, non esse necesse, affirmationem, & negationem esse ueram uel falsam, sicut nec in contradictorijs de subiecto uniuersali, non uniuersaliter sumpto: quæ possunt esse ueræ, ita & istæ. Petrus currit, Petrus non currit, si pro pluribus sumatur subiectum, & hęc est expositio communis.

Sed mihi uidetur aliquid amplius præter hoc Aristotelé uelle docere: uidelicet Non solum quid sit una affirmatio in se, & quid negatio una in se, sed quid sit una affirmatio, & negatio simul, ut unitas cadat super utramque simul, & dicit vnam affirmationem & negationem esse, quæ significant unum de vno idest eodem prædicato & subiecto participant, & pro eodem sumpto. ut quod altera affirmat, idem prorsus altera neget. *2. Expositio.*

Et hoc, patet, nam tunica est alba, tunica non est alba, non uocat Arist. unam affirmationem & negationem, si in vna pro equo, in altera pro homine sumatur. & tamen constat, utramque per se esse unam, quia æquiuocum pro uno significato est, uniuocum, sumit igitur hic Arist. vtrãque simul, & docet. vt participent eodem subiecto, & prædicato.

Vnde si dicis, omnis homo est albus; eius negatio idem subiectum habebit, non omnis homo est albus: hic enim de contradictorijs loquitur. & si dicis aliquis homo est albus, negatio erit, nullus, idest nec aliquis homo est albus.

Et ex hoc apparet solutio dubij præcedentis, ista enim homo est albus habebit hanc homo non est albus, non hanc nullus homo est albus: ista enim non est vna cum illa, affirmatione, quia nullus homo est albus est illius, aliquis homo est albus, quæ aliud habet subiectum. *Solutio dubij.*

Et cõsidera: in subiecto numerat etiam signum quantitatis, & ex hac expositione nostra, facilis est contextus, & exempla *Nota.*

pla Aristo.manifestantur,quæ per contradictoria dantur, & hoc est obseruandum circa hoc caput.

Quo pacto in futuris contingentibus cõtradictionis regula veritatem habeat. Cap. VIII.

1 IN ijs ergo quę sunt, & quæ facta sunt, necesse est affirmationem uel negationem ueram esse uel falsam. Et uniuersalibus quidem ut uniuersaliter, semper hanc quidem ueram illam uero falsam esse, & in ijs quę singularia sunt, quemadmodum dictum est. In uniuersalibus autem quæ non uniuersaliter dictæ sunt, non necesse est. dictum est autem & de his. In singularibus uero & futuris, non similiter.

2 Nam si omnis affirmatio & negatio uera uel falsa est:& omne necesse est esse uel non esse.·. quare si hic dicat futurum esse aliquid: ille uero non futurum dicat hoc ipsum manifestum est, quòd necesse est uerum dicere alterum ipsorum: si omnis affirmatio uel negatio uera uel falsa est utraque enim non erunt simul in talibus.

a.·.si enim hic quidem dicit

3 Nam si uerum est dicere, quòd album uel non album necesse est esse album uel non album, & si est album uel non album, uerum erat affirmare uel negare: & si non est, falsum dicit:& si falsum dicit, non est. Quare necesse est semper affirmationẽ, aut negationem ueram esse uel falsam. Nihil igitur neque est, neque fit, nec a fortuna, nec utrumlibet cõtingit, neque erit, neque non erit, sed ex necessitate omnia, & non utrumlibet contingit, aut enim qui dicit uerus est, aut qui negat. similiter enim uel fieret, uel nõ fieret, quod enim utrũ libet contingit, nihil magis sic uel non sic se habet, uel habebit. 4

Amplius aũt si est, est albũ nunc, uerum erat dicere prius, quod erit album, quare semper fuit uerum dicere, quodlibet eorum quæ facta sunt, quod est, uel erit: si autem semper uerum fuit dicere quod est, uel erit, non potest hoc non esse, uel non futurum esse. quod autem non potest fieri: & quod impossibile est non fieri, impossibile est nõ fieri, necesse est fieri: omnia igitur quæ futura sunt, necesse est fieri Nihil igitur utrumlibet contingit neque a fortuna erit.·. nam si a fortuna, non ex necessitate.

At uero nec quòd neutrum uerum est dicere contingit: ut quod neque erit, neque non erit. Primum enim cum sit affirmatio falsa, negatio non uera erit. & cum hæc falsa sit, contingit affirmationem nõ ueram esse. Et ad hæc, si uerum sit dicere, quod album est simul & magnum, oportet esse utrumque. si uero erit cras. oportet fore cras: si autem neque erit, neque non erit cras, non erit utrumlibet contingit, ut est nauale bellum· oporteret enim neque fieri nauale bellum, neq; non fieri. 5

a.l.ad dit. sed omnia ex necessitate.

6 Quæ ergo contingunt in conuenientia hæc sunt, & huiusmodi alia: si quidem omnis affirmationis & negationis, aut in uniuersalibus dictis ut uniuersaliter, uel in ijs quæ sunt singularia, necesse est oppositarum, hanc quidem ueram esse,

illam

il'am uero falsam: nihil autem utrūlibet contingit esse in ijs quæ fiunt, sed omnia esse & fieri ex necessitate. Quare neque consultare oportebit, neque negotiari: quod si hoc quidē facimus erit hoc: si uero non hoc, non erit hoc:

7 Nihil enim prohibet, & in annum decies millesimum hunc quidem dicere hoc futurum esse, illum uero nō dicere. quare ex necessitate erit utrū libet eorum, quod ab ipso uerum erat dicere tunc.

At uero nec hoc differt, si aliqui
8 dixerint contradictionem, uel non dixerint: manifestum enim quòd sic se habent res, etiam si non hic quidem affirmauerit quid: ille uero negauerit. non enim propter negare, uel affirmare erit, uel non erit, nec in decies millesimum annum, magis quam in quantolibet tempore. Quare si non omni tempore sic se habebat ut alterum uere diceretur, necesse erat hoc fieri, & unumquodque eorum quæ fiunt, semper sic se habebant, ut ex necessitate fieret. si enim uere dixit quis quod erit, non potest non fieri: & quod factum est, uerum erat dicere semper quòd erit.

9 Si itaque hęc impossibilia sunt: uidemus enim esse futurorum principium, & ab eo quod consulamus, atque aliquid agimus: & quod est, omnino in ijs quæ non semper actu sunt, possibile esse, & non esse similiter, in quibus utrumque contingit & esse & non esse quare & fieri, & non fieri. & multa nobis manifesta sunt sic se habentia: ut quod hanc uestem possibile est incidi, & non incidetur, sed prius exteretur, similiter autem & non incidi possibile est, non enim esset eam prius exteri, nisi possibile esset non incidi: quare & in alijs generationibus, quæ secundum huiusmodi potentiam dicuntur.

Manifestum igitur est, quòd non 10
omnia ex necessitate, uel sunt, uel fiunt: sed alia quidem utrumlibet contingit, & nihil magis affirmatio quam negatio erat uera uel falsa: alia uero magis quidem, & ut in pluribus alterum, nihilominus contingit fieri, & alterum, alterum uero minime.

Igitur esse quod est, quando, est 11
& non esse, quod non est, quando non est, necesse est, sed non omne quod est, necesse est esse, nec quod non est, necesse est non esse. non idē est, omne quod est, necessario esse, quando est & simpliciter ex necessitate esse. similiter autem & in eo quod non est.

Sed & in contradictione eadem 12
ratio est: esse quidem uel nō esse omne necesse est, & futurum esse uel nō: non tamen diuidentem, dicere alterum necessarium: dico autem ut necesse est futurum esse bellum nauale cras, uel non futurum esse: non tamē fieri cras bellum nauale necesse est, neque non fieri: fieri tamen, uel non fieri necesse est.

Quare cum similiter orationes uē 13
ræ sint, quemadmodum & res, manifestum est quòd quæcunque sic se habent ut sint utrumlibet contingit, & contraria suscipiant, necesse est similiter se habere & contradictionem, quod contingit in ijs, quæ non semper sunt, uel non semper non sunt: horum enim necesse est

est alteram partem contradictionis ueram esse uel falsam, non autem hanc uel illam, sed utramlibet contingit:& magis quidem ueram alteram, non tamen iam ueram, uel falsam.

14 Quare manifestum est, quod non est necesse omnis affirmationis, uel negationis oppositarum, hanc quidem ueram, illam autem falsam esse: non enim quemadmodum in ijs quæ sunt, sic se habent & in ijs, quæ non sunt quidem; possibilius tamen esse uel non esse quemadmodum dictum est.

1.

Antequam hoc caput interpretemur, quod insignem & obscuram continet doctrinā; oportebit aliquot pri' statuere fundamēta, vt eius facilior fiat interpretatio.

1. *fund.* Est igitur primo aduertendum Ammo. c. 5. præcedenti, quæ doctrina est celeberrima, & communissima, triplex esse genus enunciationum secundum materiam nempe necessarium impossibile, contingens.

2 Est autem materia propositionū cohærentia prædicati ad subiectum, idest, habitudo, & ordo quidam prædicati ad subiectum secundum quem vel taliter prædicatum ad subiectum se habet: vt ei semper insit, nec ab eo separari possit; & talis materia dicitur necessaria, in qua genus euūciationum necessarium, in quibus genera de speciebus, vel species de indiuiduis, vel ꝓpriæ passiones, vel accidētia inseparabilia prædicātur, & alia huiusmodi, vel secundū talem ordinem se habet, secundum quem prędicatum nec subiecto insit, nec vlla ratione inesse possit.

Et huiusmodi cohærentia, & ordo est materia, quam vocant remotam, in qua cōstituuntur enunciationes impossibiles affirmatiuæ, vt homo est leo, album est nigrum.

Sumimus enim has materias, secūdum enunciationes affirmatiuas, quæ sunt necessariæ, vel impossibiles nam negatiuæ sunt in eadem materia, cum suis affirmatiuis, & negatiuæ se habent opposito modo; in materia.n.necessetia sunt impossibiles, in remota necessariæ.

Tertio est talis ordo, secundum quem, prædicatum inest subiecto, ita, vt possit non inesse, vel non inest, sed potest in esse, vt homo currit, homo disputat, & tales ꝓpositiones tam affirmatiuæ quàm negatiuæ, dicuntur contingentes.

Est autem triplex gradus enunciationū contingentium, primus quando prædicatum frequēter inest subiecto, quamuis aliquando nō insit, vt homo loquitur, homo meridie prandet. Secundus quando prædicatum raro inest, & hoc dicitur contingens à fortuna, illud vero contingens in plurimum, vt fodiens vineam inuenit Thesaurum. Tertius quando prædicatum frequenter inest. & frequēter non inest, vt homo ambulat, Petrus cantat, & tale contingens dicitur ad vtrumlibet.

Est secundo aduertendum: enunciationes contradictoriæ possunt fieri in hac triplici materia, secundum triplex tempus, præsens, præteritum, & futurum, vt omnis homo est animal, non omnis homo est animal, omnis homo fuit animal, non omnis homo fuit animal, omnis homo erit animal, omnis homo non erit animal: similiter in alijs omnibus, vt facile erit cuilibet tales contradictiones cōstituere: præterea possunt fieri contradictiones & de subiecto vniuersali, vt in exemplis propositis & de subiecto singulari etiam in omni materia, & secundum quodlibet contingens, ex quo resultat copiosus enunciationum oppositarum numerus. 2. *fund.*

Aduerte tertio in contradictionibus de præsenti & de præterito in omni materia altera est determinate uera, altera determinate falsa. est aūt determinate vera enūciatio, quæ sic est vera, vt pro tēpore, quo est vera, nō possit esse falsa. è contra determinate falsa est quæ pro tempore quo est falsa, non potest esse uera. v.g. Petrus currit, Petrus nō currit: Petro currente, affirmatiua est determinate vera, quia quo tēpore currit, nō pōt esse falsa, negatiua uero determinate falsa, quia pro eodē tempore non potest esse vera. 3. *fund.*

Hoc ergo in omni materia inuenitur in contradictionibus de præterito, & de præsenti, vt vna sit determinate vera, altera de-

termina-

terminata falsa, siue affirmatiua, siue negatiua sit.

At in cõtradictionibus de futuro est ambiguum an vna sit determinate vera, altera determinate falsa. non est autem in omnibus de futuro dubium, nam in materia necessaria & remota, tam determinata est de futuro, sicut de pñti, & de præterito: similiter in materia contingenti, quando vt plurimũ vel raro euenit prædicatum, nõ est magnum dubium, quia iam fere est determinata vera affirmatiua vt plurimum eueniens, & falsa raro contingens, sed dubium est de contingenti ad vtrumlibet: similiter nec est difficultas, quãdo subiectũ est vniuersale, quia iam istę vniuersales fere etiam determinatæ sunt, cum vt plurimum vniuersales affirmatiuæ, vel negatiuæ falsæ eueniant. Sed summa difficultas est de enunciationibus de futuro contingenti ad vtrumlibet. de subiecto singulari vt Petrus cantabit. Petrus non cantabit.

Et hic est scopus huius capitis, nempe examinare, an in contradictionibus istis, una pars sit determinate vera, altera falsa, sicut in his quę sunt de pręterito & pręsenti: est aũt in duas partes diuisum caput, in priori sũt argumẽta circa hãc difficultatẽ, in posteriori est quæstionis determinatio

1 In ijs ergo, quæ sunt, & quæ facta sunt, &c.

Boet hæc verba nõ initium capitis, sed præcedentium epilogum esse existimat; at S.Tho. noui capitis initium asserit. parum autem refert hoc, quamuis conformior sit Aristo. sententia S.Tho.

Proponit igitur in cõtradictorijs de pręsenti, & de pterito, necessario affirmationem, vel negationẽ esse veram vel falsam; tam in contradictoriis de subiecto uniuersali uniuersaliter, quam contradictorijs de subiecto singulari. nam in aliis de subiecto vniuersali nõ uniuersaliter sumpto. id non est necessariũ; cum utraq; possit esse uera.

Et nota ista verba esse legenda disiũcti ue, ut sit sensus: affirmatio uel negatio est uera, uel falsa, idest uel affirmatio est vera, & negatio est falsa uel negatio est uera, & affirmatio est falsa: non enim est legenda disiunctiue, hoc modo: affirmatio est vera, uel falsa, negatio est uera, uel falsa, ac propterea dixisse, necesse est hanc quidẽ ueram, illam uero falsam esse, quod uocamus determinate ueram, & determinate falsam, scilicet quando in contradictione: do tibi unam partem, quæ uera sit, & alteram quæ falsa sit. at uero in singularibus & futuris, idest, in contradictionibus enunciationem de futuro, & subiecto singulari nõ est necesse, ut una pars determinate sit uera, altera falsa.

S. Tho. uult, addamus uerbum in futuris, nempe contingentibus, at Porphyr. & Alex. in hoc, quod dicit singularia uolunt contingentiam includi: nam singularia contingentia sunt. sed melius est si dicamus cũ Ammo. in hoc quòd dicit futura, notat contingentiam. necessaria enim non fore, sed semper esse magis, ppriè dicũtur.

Nam si omnis affirmatio, uel negatio uera, uel falsa est, &c. 2

Hic. Arist. incipit probare non omnem affirmationem, uel negationem esse verã, uel falsam: & facit hoc argumentum. omnis affirmatio, uel negatio, est uera uel falsa, ergo quæ sunt, necessario sunt, & quæ nõ sunt, necessario nõ sunt, illud. n. (&) legendum est illatiue pro igitur. alterum enthymema facit de futuro: omnis affirmatio vel negatio est uera uel falsa, ergo si unus dicat Petrus leget, & alter Petrus nõ leget, necessario unus dicet, verũ, alter dicet falsum, & sic necessario leget, vel necessario non leget. cõsequentiam & antecedens primi enthymematis probat, & prius consequẽtiam. Nam si uerum dicit qui dicit album est, necessario album est, alter. n. non diceret uerum, & si qui dicit, albũ nõ est, falsum dicit, ergo necessario nõ ita est aliter non esset falsum.

Et si est album, uel non album, uerum erat affirmare &c. 3

Hic probat Arist. antecedens quod affirmatio pñtis vel negatio sit vera uel falsa, nam fieri non potest quin albũ sit, uel non sit; utroque autem modo uerũ uel falsum dicitur, nam si est, uerum est dicere, ꝙ est, falsum, ꝙ non est, si uero non est ẽ contra verum est dicere quòd non est, falsum uero qđ est: semp igitur talis affirmatio, uel negatio erit uera, uel falsa: postea probat conse-

consequentiam in enthymemate secũdo: nam antecedentis eadem est probatio, & posterius rerũ probabitur; si inquit in his affirmatio, vel negatio est vera vel falsa: ita, vt vnus dicat verum, alter falsum, omnia necessario erũt, nec quicquam à fortuna, nec ad vtrumlibet, nec erit, nec nõ erit. idest, nullum erit contingens, nec raro, nec ad vtrumlibet, nec in plurimum, sed omnia fient, vel non fient, idest vel necessario fient, vel non fient, idest vel necessario fient, vel necessario non fient; & ita non est utrumlibet, hoc enim est, quod potest sic esse, vel non esse, fore vel non fore: necessaria autem nõ habent hanc indifferentiam.

4 Amplius autem, si est album nunc, &c.

Hæc est altera ratio, quia ex determinata veritate futurorũ infert necessitatem in omnibus: aliunde tamen sumit necessitatem, scilicet ab ipsa re iam existenti argumentatur sic, modo sit album, ergo verũ fuit dicere heri, album erit; & omnia, quæ facta sunt, antequam fierent verum fuit dicere fient: tunc si verum fuit dicere fore, ergo necessario futura erant, nam si verum erat quod futura essent; non potuerunt non esse, si non potuerunt non esse impossibile fuit non fore; si impossibile fuit non fore, ergo necessarium fuit, vt fierent, & sic necessario eueniunt omnia, & 5 euenerunt.

At vero quoniam neutrum uerum est dicere, &c.

Posset quis dicere, neutrum verum est, scilicet album non erit, album erit; hoc reiicit: nam sequeretur in contradictorijs negatiuam esse falsam, affirmatiuam non veram; & e cõtra: & ita vtraq; pars esset falsa, cum non sit vero ista, album erit, nec ista album non erit: præterea si ex hoc, q dicitur albũ, est, sequitur si verũ est, quod album sit, & magnum est, quod magnũ sit ita si verũ est dicere erit cras, oportet fore cras: si ergo verum est dicere nec erit, nec non erit, sequit, quod res nec erit, nec non erit, & ita nõ est cõtingens hoc enim est quod potest esse, & non esse, non ergo dicendum est; neutram partẽ esse verã cõtradictionis, sicut non est verum dicere, nec est, nec non est, nec erit nec non erit, cum alterum necessarium sit; vel est, vel non est, vel erit, vel non erit. non ergo est conueniens ista solutio harum.

Ea igitur absurda, quæ contingunt hæc sunt, &c. 6

Infert Arist. incõuenientia quæ sequuntũ ex affirmatione hac, quod omnis negatio vel affirmatio est vera vel falsa determinate, nullum. s. esse cõtingens ad vtrumlibet, sed omnia eueniũe ex necessitate hic sequitur aliud absurdum quod. s. non esset negotiandum, nec consultandum, negotia n. & consilia sunt de his, quæ sic, vel aliter possunt euenire: negotiamur autem vel cõsultamus, vt hoc vel illo eueniant modo, si autẽ omnia necessario euenirent, nõ oporteret hæc facere, quod absurdum est.

Nihil enim prohibet, & in annũ decies millesimum, &c. 7

Hic Aristo. reijcit vnũ, quod posset qs dicere; nempe, enunciatio de futuro proximo tempore enunciata, est vera vel falsa & tunc est effectus necessarius: tamẽ à multo tempore ante rem, est contingẽtia hoc repellit: quia si in decies millesimũ annũ aliquid enunciaret ut futurum vel non futurum, tunc vnum illorum esset verum necessario, siue futurum, siue non futurum, & iã necessario eueniret: immo cũ omnia que facta sunt, antequam essent, possent enunciari vere futura esse, necessario euenerunt nota illa verba superioris textus. (Quoniam si hoc quidem facimus, & reliqua) esse verba negotiantium: ac si diceret si omnia necessario sunt; nõ oportet negotiari, & dicere, si hoc facimus, erit hoc, si hoc non facimus, non erit hoc: cum tamen omnia ex necessitate fiut.

At uero nec hoc differt, si aliqui dixerint, &c. 8

Excludit aliam respõsionem aliquorũ. Posset enim quis dicere esse res contingentes in se, tamen quando quis enũciat eas sub affirmatione, vel negatione fieri necessarias, vel impossibiles: hoc excludit dicẽs propter nostram affirmationem vel negationem, res non ita esse vel non esse, immo quia ita sunt, vel non: sunt, inde affirmatio vel negatio, dicitur vera vel falsa: vnde sic necessaria ẽ omnis affirmatio, vel negatio

gatio: profecto & rem esse est necessarium vel non esse:& ita omnia eueniunt necessario absque nostra affirmatione, de quibus affirmatio, si fierit.uera erat futura.

9 Si quidem, hæc impossibilia sunt, uidemus enim &c.

Hic ratione probat nõ esse in rebus necessitatẽ semp sed multa esse cõtingẽtia. Pro quo aduerte duplex esse genus effectuũ contingentium, quidã sunt uolũtarii, qui radicẽ. & cãm suæ cõtingentiæ hñt in

Nota. volũtate nostra, ut legere, nõ legere, studere, nõ studere, & similia: quidã allii sunt naturales, qui contingentiã hñt à materia rei ex quo.n.res factæ sunt ex materia apta ad multa recipiẽda.fit, ut ipsę res expositæ sint uariis acidentib. ut ꝙ infirmentur ꝙ nõ infirmẽtur ꝙ moriatur, vel nõ. ꝙ casefiant, uel nõ: hæc ex materia proueniũt. An vero sola volũtas, & sola materia horũ contingẽtiũ sit cã, nõ est pñtis disputare. Arist; ergo has duas radices contingentiæ ponit, & argumentatur a causa: nempe, datur uoluntas in nobis libera, datur potentia in rebus naturalibus ad esse, & non esse, ergo sunt effectus contingentes, & de primo probat, quia consultamus, & negotiamur & apti sumus à natura ad consilia negotia, frustra ergo natura hoc faceret, nisi consilia & negotia profutura essent: ꝙ si omnia necessario euenirent, illa oia essent frustrã: similiter probat in naturalibus potentiam ad esse & non esse, hæc uestis potest incidi, ut manifestum est, potest etiam non incidi: forcipe; patet: quia potest deteri, & vsu cõsumi; si ergo potest usu consumi; potest nõ incidi, ergo potest incidi, & non incidi: & sic in rebus est potentia ad esse, & non esse.

10 Manifestum igitur est, quoniam non omnia ex necessitate, &c.

Hic suã sniam cõcludit: nẽpe, nõ omnia ex necessitate esse vel fieri, sed aliqua esse contingentia ad vtrumlibet, in quibus tã affirmatio q̃ negatio non est magis dicenda vera q̃ falsa, & esse contingens in plurimũ quod freqũẽter accidit: quãuis aliquãdo deficiat, & non accidat: & esse similiter contingens nõ in plutimum, scilicet raro eueniens, quæ sententia sine dubio digna est laude, cum hominem liberum constituat, & in naturalibus multa contingentia affirmet, qđ & ueritati, & religioni Chrianæ maxime est consorme, est.n. hõ in suis operationibus liber nec omnia, quæ secundum naturã eueniunt.i.in rebus ipsis, naturaliter eueniunt, sed multa contingenter.

Igitur esse quod est, qñ est, &c. 11

Hæc est huius capitis secunda pars, in qua Aristot. quo pacto ueritas in affirmatione & negatione fit, manifestat. distiguit aũt primo res, postea enunciationem, res igit una simplex, dupliciter potest esse necessaria, uno modo absolute. quando nullo alio supposito aliter se habere non põt ut Sol est quid necessarium absolute, sm enim naturam suam aliter se habere non põt, similiter in simplicium enunciationũ significatis: vt hominem esse animal,

Alia res est necessaria secundum quid, nempe ex suppositione aliqua, ut homo currit pro illo tẽpore, pro quo currit, necessario currit, quia simul non potest currere, & non currere & hoc est, quod dicit, res quando est, necesse non esse.

Est autem notandum non valere consequentiam ab isto necessario secũdũ quid, Nota. ad necessarium simpliciter, vt non ualet, Petrus quando currit, necessario currit, ergo Petrus necessario currit: Petrus quãdo non currit, necessario non currit ergo necessario non currit.

Huiusmodi fallacia peccat argumẽtum primum, quando album est: dicitur, si est uera, ergo necessario ita est, ergo res necessario est alba, dicitur, quod est necessitas secũdum quid, ut pro illo tẽpore, quo propositio est uera, res fit, tamen absolute rem esse, non est necessarium. Vnde in contradictione de presenti datur pars determinate vera, & determinate falsa, sed ista determinatio ueritatis vel falsitatis, non est secundum necessitatem absolutam, sed secũdum tẽpus, scilicet, pro illo, in quo unum est.alterum non est, seu pro tempore quo Petrus currit, & Petrus non currit, quo tempore est unum determinate uerũ, alterum falsum.

Et i cõtradictione eadẽ rõ est, &c. 12

Distinxerat rẽ simpliciter, idest, non in comparatione ad suum oppositum, modo rem in ordine ad suum oppositum, distinguit, scilicet currere non currere, cantare uel non cantare, & in cõi uotat esse, re

non esse futurum uel non futurum.

Inquitque dupliciter posse esse hoc totum necessarium, nempe cantare uel non cantare, legere uel non legere uno modo; ut cadat necessitas supra utrunque disiunctum,& simul, ut necesse sit cantare, vel nō cantare, esse uel non esse, futurum uel non futurum, quæ necessitas dicitur disiunctionis: & sic asserit omne disiunctum esse necessarium etiam in contingentibus, præteritis, præsentibus,& futuris: ut necessariū Antichristum fore uel nō fore, Petrū cantaturum uel non cantaturum, cantare uel non cantare, cantasse uel non cantasse.

Altero modo necessitas potest cadere supra illa membra diuisiue, ut necessariū sit cantare, aut necessarium non cantare, necessarium sit fore, aut necessarium sit non fore & isto modo. non est necessitas in contingentibus, nec enim est necessarium quod cantet, nec necessarium quòd non cantet, nec necessarium, quòd futurus sit Petrus albus, nec necessarium, quòd nō sit futurus albus.

Immo est maxima fallacia argumentari à necessitate disiuncti ad necessitatem partium per se in contingentibus: non enim valet, necessarium est Petrum cātaturum vel non cantaturum, uel necessarium est Petrum cātaturum, vel necessariū est Petrum non cantaturum.

Talis igitur necessitas est in cōtingentibus, similiter & talis ueritas, nempe disiunctim sed non diuisiue quamuis sit discrimen inter præsens & futurum, nam in præsenti datur pars determinate uera, & falsa determinate altera, sed talis determinatio non est absoluta, sed secundum quid, nempe pro tali tempore. At in futuro non est pars determinate vera, nec determinate falsa sed de singulis partibus dices, est uera uel falsa, vt Petrus cātabit, est vera, uel falsa. Petrus non cantabit, est vera vel falsa.

13 Quare cum similiter orationes ueræ sint &c.

Id quod Arist. dixit de ipsis rebus oppositis, in ipsis enunciationibus esse idē prorsus confirmat, vt sicut necessarium est, rē esse uel non esse simul; non tamen singula per se ità similiter necessaria est affirmatio, uel negatio disiunctim: ut Petrum fore, uel non fore, neutram tamen partem per se: immo quælibet pars est indeterminata: ut nec sit dicenda uera, nec si dicenda falsā, sed uera uel falsā, quia in contingentibus de futuro tam indifferens est, ꝙ res sit, quàm quòd res nō sit. quamuis ut dicit Arist. Aliqua cōtingentia magis determinata sint ad esse, nempe quæ frequētius accidunt, tamen cum, & hæ possint aliter esse, nondum ueritatem hābent determinatam, ac ideo nec, uera uel falsa ꝑ se sunt dicenda, sed uera uel falsa simul.

Quare manifestum est, quoniam non est necesse, &c. 14.

Hic concludit non esse necessarium, ut omnis affirmatio, uel negatio sit determinate uera uel falsā, sed aliter in futuris aliter in præsentibus,& præteritis, in futuris neutra pars ꝑ se determinate uera uel determinate falsā, sed vtraq; uera uel falsā, at in præsentibus,& præteritis una determinate, uera, altera determinate falsā, sed ista determinatio est secūdum quid: nempe, secūdū tale tempus, quo sunt uel fuerunt, ut diximus.

Dubitabis tu, sicut in enunciationibus de præsenti, una ē determinate uera altera falsā,& similiter in enunciationibus de præterito, talis autē determinatio est secundum tempus: quare non dicemus idē in his, quę sunt de futuro. ut vna sit uera nempe pro tempore, quo futura sit res,& una falsa, quo tem pore nō futura sit res? *Dubium.*

Dico esse latissi mum discrimen, nam antequam res sit semper manet indifferētia, vt possit esse & non esse, fieri uel non fieri: propterea enunciatio de futuro non potest habere constantem veritatem: at quando iam res est uel non est secundum tempus præsens uel præteritū, uacat ista indifferentia. quod enim est, non est indifferens, ut illo eodem tēpore non sit, similiter quod non est nō potest illo eodē tēpore esse, propterea ista constantem habent ueritatem uel falsitatem, sed secūdū quid, scilicet secundum tempus præsens. *Solutio.*

Ex quo soluitur argumētum secundū superius, nempe si albū est modo, fuit heri uerum determinate dicere, album erit nego cōsequentiam, quia antequam esset erat indifferens ad esse,& nō esse, propterea talis ꝓpositio hesterna nō magis erat determinate uera, quam falsā, erat igitur illa

illa de futuro indeterminate uera, licet de præsenti sit determinata.

QVÆSTIO I.

De contingentibus.

Quamuis nõ sit præsentis loci ista exactius, quàm ab Aristo. dicta sunt examinare, tamen vt saltem ea melius intelligantur, vnum aut alterum circa hoc dicemus. Solet autem summa in hoc uersari difficultas quo pacto cum gloriosus Deus horum futurorum, antequam fint præscitus sit, post sint cõtingẽter euenire. Deus enim in sua sententia non decipitur, sed infallibilis est.

1. Error. Circa hoc fuerunt duo philosophorum errores quidã enim Stoici, inter quos fuit Chrysippus, vt refert Cicero de fato, & Aul. Gel. lib. 6. cap. 2. Existimabãt oẽs effectus euenturos esse necessario: existimabãt enim causas omnes esse destinatas ad suos effectus, & talem ordinem constitutum ab æterno in mente diuina, qui mutari non posset, quem ordinem vocabant fatum: & hæc est opinio fere Poetarum, Virg. te tua fata trahunt; nec cæpta relinquere possis: & similiter. Parce metu, manent immota tuorum fata. & Lucanus, quo tibi feruor abit? aut quo fiducia fati. similiter martẽque secundum, iam, nisi de genero fatis debere recusat, & alia plurima.

2. Error. Alij contingentiam in rebus, & libertatem asserebant, tamen Deum esse præsciũ horum singularium futurorum negabant cuius sententiæ, seu dementiæ fuit Cicero lib. de natura deorũ, ut refert Aug. 5. de ciui. c. 9. idem etiam impie sensit Auer.

3. Sent. uera. At ueritas Christiana cõsistit in medio nec modo Christiana uerum etiam Philosophica, quam fere omnes ueteres Peripatetici sunt assecuti. ut uidere. est apud Ammonium hic, qui eam tribuit Aristoteli. psel. & Magẽt. ibidem, apud Alex. Aphro. in libro, quem de fato ex sentẽtia Aristotelis conscripsit ad Antoninum, & Seuerum Imperatores c. 16. & apud eundẽ. primo naturalium quæstionum cap. 4. & 25. & in ca. 14. apud Themistium in Paraphrasi. 12. Metaphys. apud Philoponum in 1. Post. suo comm. 94. & pulcherrime apud Simplicium. 8. Phis. in 2. digressione contra Philop. paulo post principium, ubi ait. Dei opt. cognitionem esse omnium simul præsentium præteritorum, & futurorum idem super Epictetum cap. 67. & 2. Phys. 77. & 2. de cęlo. 56. idem etiam Eostratius 10. Ethicorum. cap. 8. ad calcem.

Tenet ergo hęc sententia, esse effectus, contingentes in rebus, esse libertatem in homine suarum operationum, & omnium futurorum Deum esse ab ęterno præsciũ.

Pro cuius expositione aduerte primo duplex esse genus causarum quædam causæ sic operantur, vt nunquam naturaliter impediantur, ut Sol oritur, & occidit, & iste causarum superiorum actiones & motus naturales non impediuntur. Aliæ causæ impediuntur à suis operationibus, & effectibus naturaliter, vt equus impeditur à productione equi, quia aliquando vel producit monstrum vel non peruenit embrio ad perfectionem, impeditur etiam aliud à contrario suo, vt patet in his causis naturalibus inferioribus. *1. fund.*

Præterea adhuc est duplex causa. quædam quæ determinata ad operandum ita, vt propositis necessarijs ad operandũ: non possit non operari, vt ignis proposito combustibili non potest non comburere, quæ esse dicuntur naturales. quædam non est determinata ad operãdum, sed propositis necessarijs potest non operari, qualis est volũtas hominis; quę, si ei proponatur aliquod bonum, vt velit, potest uelle, & non uelle, & hæc dicitur causa libera.

Aduerte secundo. omnium effectuum positiuorum Deus est causa, quod est dicere, ignis solum non comburit, sed Deus cũ igne, & omnis res operatur, sed simul concurrente Deo ad talem operationem cũ illa re. & est maxime necessarium: ita Deus concurrit cum illa re, vt simul operetur secundum modum naturæ illius rei, cũ igne enim concurrit eo modo, quo ignis operatur, nempe necessario calfaciẽdo, & cum uoluntate hominis liberę uolendo, nõ. n. cogit res ut agant, sed secundum modum illarum rerum, & naturam, iuuat eas, ut agant. cum necessario, cum his quæ impediuntur, modo etiam, quo impediri possit operatur. nec earum destruit naturas. *2. fund.*

Aduerte tertio omnia antequam fiant, Deus cognouit, & omnium est ab ęterno præscitus, non tamen eodem modo omnia cognoscit, sed necessaria cognoscit futura *3. fund.*

necessaria, & contingentia cognoscit, ut contingentia, id est ita cognoscit futura esse, ut simul cognoscat posse non fieri.

Vnde sicut ex hoc, quòd omnium est au ctor, & cum omnibus causis operatur, non sequitur quòd causæ necessario operētur omnes, quia secundum modum illarum concurrit; ita ex hoc, quod omnia præscit ac præcognoscit, nullam futuris necessitatem imponit, sed illa vt futura sunt cognoscit, vnde sic cognouit me hodie lecturũ, ut etiam cognosceret libere lecturum, & me posse non legere.

Respons. ad argumentum. Vnde respondetur ad argumentum cõmune in hac materia. Deus scit me lecturum cras, ergo ego non possum non legere, concesso antecedēti negatur consequētia, quod si dicas Deus non potest falli, ergo non possum non legere: dico: stante, præscientia diuina non possum nõ legere quod alij vocant in sensu composito; sed hoc non colligit absolute, me non posse non legere: explicatur, ergo necessario lecturus sum, vel non lecturus. libere tamen me applicabo, uel ad hoc uel ad illud extremum: Deus præscit, ad quod libere me postea sum applicaturus. dicere itaque stante præscientia diuina non possum nõ legere, est dicere, Deus non decipi potest in cognitioue illius, quod ego sum postea libere facturus; ex quo nõ colligitur, quòd ego postea necessario sim operaturus, & hoc vocant aliqui, quòd non licet arguere à sensu composito ad sensum diuisum. & hæc sufficiunt de hac difficultate in præsenti.

Finis Libri Primi.

ARI-

ARISTOTELIS
DE INTERPRAETATIONE,
LIBER SECVNDVS.

SVMMA LIBRI.

De enunciationibus infinitis: de enũciationũ vnitate, ac pluralitate Et pdicationibus cõiunctis, atq; diuisis. De enunciationibus modalibus. Et quæ enunciationes magis inuicẽ sint cõtrarię.

De enunciationibus infinitis cuiuscunque generis, ipsarumque oppositionibus, ac consequentijs. Nomina item ac verba transposita, idem significare. Caput Primum.

1

Voniam autem est aliquid, de aliquo affirmatio significans: hoc autẽ uel nomen est, uel innominatum: unum autẽ oportet esse & de uno id quod est in affirmatione: nomen autẽ dictum est & innominatũ prius: (non homo enim nomen quidem non dico, sed nomen infinitum: unũ enim significat aliquo modo infinitum nomen: quemadmodum & non ualet non uerbum: sed infinitum verbũ. erit igitur omnis affirmatio & negatio, uel ex nomine & uerbo, uel ex infinito nomine & uerbo.

.·. a l. ad dic dico.

2 Sine uerbo autem nulla affirmatio uel negatio est: est enim, uel fuit uel erit, uel fit, uel quæcunque alia huiusmodi uerba, ex ijs sunt. quæ posita sunt consignificant enim tẽpus. 3

Quare prima erit affirmatio & negatio, est homo, non est homo: deinde, est non homo: non est non hõ. Rursus, est omnis homo: non est omnis homo: est omnis non homo, nõ est omnis non hõ. Et in ijs, quę extrinsecus sunt tẽporibus, eadẽ rõ est quando autem est, tertiũ adiacens prædicatur, dupliciter dicuntur oppositiones. Dico autẽ ut est, iustus homo, ipsum est, tertiũ dico adiacere nomẽ uel uerbũ in affirmatione.

Sectio tertia secundũ Græcos.

Quare, ob id ipsum quatuor erunt illæ quarum duæ quidem ad affirmationem, & negationem se habebunt secundum cõsequentiam, vt priuationis: duæ uero minime. Dico autem quòd est, * aut iusto adiacebit, aut nõn iusto: quare etiã negatio; quatuor igitur erũt. Intelligimus uero quod dr̃ ex ijs, quæ subscripta sunt. Et iustus hõ, huius negatio est, non est, iustus hõ: est non iustus homo, huius negatio est, non est non iustus homo: est enim hoc in loco, & non est, iusto & non iusto 4

.·. a l. ad hic.

adiacebit. Hęc igitur, quemadmodum in Resolutorijs dictum est, sic sunt ordinata.

6 Similiter autem se habebunt & si uniuersaliter nominis sit affirmatio: ut omnis est homo iustus, negatio; huius, non omnis est homo iustus: omnis est homo non iustus, nō omnis est homo non iustus.

In fine primi Priorum

Tamen non similiter angulares ueras esse contingit: contingit autē aliquando. 8

Enunciationum indefinitarum dispositio, ex primo Priorum in fine.

Simplex affirmatio. Homo iustus est.	Simplex negatio. Homo iustus non est.
Priuatoria negatio. Homo iniustus non est.	Priuatoria affirmatio. Homo iniustus non est,
Infinita negatio. Homo non iustus non est.	Infinita affirmatio. Homo non iustus est.

Earundem dispositio in terminis uniuersaliter ac in parte.

Simplex affirmatio vniuersaliter. Omnis homo iustus est.	Simplex negatio in parte. Non omnis homo iustus est.
Priuatoria negatio in parte. Non omnis homo iniustus est.	Priuatorio affirmatio uniuersaliter. Non omnis homo iustus est:
Infinitiua negatio in parte. Non omnis homo non est iustus.	Infinita affirmatio uniuersaliter. Omnis homo non iustus est.

7 ***Vt dispositę sunt hæ enunciationes de subiecto finito, eodem pacto disponi possunt enunciationes de subiecto in finito adendo ipsi homini dictio nem. non.***

Hę igitur duæ oppositæ sunt mutuo. Aliæ antem duæ ad non homo, quasi ad subiectum aliquod additum. ut est iustus non homo: non est iustus non homo, est non iustus non homo: non est non iustus non homo, plures autem his non erunt oppositiones: Hæ autem extra illa, ipsa secundum se erunt, ut nomine utentes eo, quod est non hō.

9 In quibuscunque autem est non conuenit, ut in eo quod est sanum esse, & ambulare, in ijs idē facit sic positū, ac si est adderetur: ut sanus est omnis homo: non sanus est omnis homo, sanus est omnis non homo. non sanus est omnis non homo: non enim dicendum est non omnis homo, sed non negationem ad id quod est homo, addēdum est, omnis enim non uniuersale significat, sed quod uniuersaliter. Manifestum est autē ex eo quod est, ualet

homo,

homo, non ualet homo: ualet non homo non ualet non homo. hæc enim ab illis differunt, eo ꝙ uniuersaliter hon sunt, quare omnis, uel nullus nihil aliud cōsignificat, quam quod uniuersaliter de nomine, uel affirmationem, uel negationem, ergo & reliqua eadē oportet apponi.

10 Quoniam uero contraria est negatio ei quæ est, omne est animal iustum, illa quæ significat, quod nullum est animal iustum: hæ quidem manifestum est, quod nunquā erunt neque ueræ simul, neque in eodem: his uero oppositę erunt aliquando: ut non omne animal iustū est, & est aliquod animal iustum. Sequuntur uero, & hæ, eam quidem quę est, omnis, est homo non iustus, hæc, nullus homo est iustus, .·. illam uero, est non oīs homo non iustus, opposita, ꝙ est aliquis non iustus, necesse est enim aliquem esse.

*a. l. illā uero quę est, aliqs est hō iustus opposita, ꝙ nō omni, hō est nō iustus.

Manifestum est autem etiam, quòd in singularibus si uerum est interrogatum negare, quòd & affir-

11 mare uerum est: ut, putas ne, Socrates sapiens est, non Socrates igitur est non sapiens. In uniuersalibus uero non est uera quæ similiter dicitur: uera autem negatio est, ut putas ne, omnis homo sapiens est; non omnis igitur homo non sapiens est: hoc enim falsum est: sed non, igitur omnis homo sapiens est, uerum est: hęc enim opposita est, illa uero contraria.

12 Quæ uero secundum infinita contraiacentes sunt nomina & uerba, ut in eo, quod est non homo, uel non iustus, quasi negationes sine nomine & verbo esse uidebuntur. sed non sunt: semper enim uel ueram vel falsam esse necesse est negationem: qui vero non homo dixit, nihil magis quam qui dicit homo, sed etiam minus verus vel falsus fuit nisi aliquid addatur.

Significat autem est omnis homo iustus nulli illarum idem, nec huic opposita, quę est, non est omnis non homo iustus, illi quæ est, nullus est iustus non homo, idem significat. 13

Transposita vero nomina & verba idem significant: vt est albus homo, & est homo albus. Nam, si hoc non est, eiusdem multę erunt negationes, sed ostensum est, quod una unius est. Eius enim quæ est, est albus homo, negatio est, non est albus homo, eius autem quę est, est homo albus, si non eadem est ei quæ est, est albus homo, erit negatio, vel ea quæ est, non est non homo, albus, uel ea quæ est, non est, homo albus: sed altera quidē est negatio est, quæ est, non est non homo albus, * eius est non homo albus: altera uera eius quæ est, est albus homo, quare erunt duæ vnius. Quod igitur transposito nomine & verbo, eadem fit affirmātio & negatio, manifestum est. 14

*a. l. negatio eius q̃ est nō homo albus.

De enunciationibus infinitis.

De nomine, & diuisione huius libri, ac primi eius capitis.

Hæc est secundum Latinos, secundus Perihermenias, liber secundum Græcos uero, apud quos unicus est tantum continuus liber in sectiones diuisus. est ista sectio tertia: cū aūt hoc nihil doctrinæ ueritatē impediat. diuisionem Latinorum Latini sequemur.

Nomen libri huius.

Obscuritas libri huius. Est quidem obscurus liber, & quorundam locorum difficultate aliis Logicæ partibus non postponendus: sed utilis, ualde eius cognitio est, ac sine Logici nomen nullus sibi iure uindicabit: Dabimus operam, ut sensum Arist. simul & ipsius uerba ita interpretemur diuino auxilio, ut uel minimū aduertenti admodum facilia sint; nec obscuritas ignorantiæ, nec labor tedii cuiquam sit causa.

Diuisio lib. In hoc igitur libro continentur quatuor. Primū est, de enunciationibus, quæ aliquam particulam additam alicui extremo recipiunt, nempe infinitum sortiuntur subiectum, uel prædicatum, uel utrunque, Secundum est quomodo se habeant propositiones, quæ præter uerbum substātiuum aliud recipiunt prædicatum quantum ad coniunctionem & diuisionem uerbi cū illo prædicato. Tertium de enunciationibus habentibus modum aliquem ipsas modificātem. Quartum cuidam dubio de enunciationum oppositione satisfacit.

Nota. In quibus omnibus docemur præcipue multiplicare enunciationes innumeras. Etenim in priori libro, ut tradit Albert. lib. 2. hoc cap. 5. tradita sunt ea quæ ad constitutionem enunciationis pertinebant, tam essentialem, quàm accidentalem; nempe eius partes, nomen, uerbum; eius genus oratio; eius constitutio, una, plures, simplex composita: eius species; eius quantitas quæ accidens est, eius ueritas, uel falsitas; eius opositio, nunc eius multiplicatio, secundum aliquod additū: atque etiā, ut docet Albert. eius consequentiam: nempe unius ad alterum, ut patet etiam in tractatu.

Diuisio primi capitis. In hoc igiť capite tria principaliter cōtinentur. Primo tractat de enūciationibus de uerbo (est) extremum finitum, uel infinitū habentibus. Secundo de enunciationibus aliorum uerborum. Tertio aliquid de harum opositione tradit.

1 Quoniam autem est aliquid de aliquo affirmatio significans, &c.

Variationem enunciationum secundū extrema, & partes ipsarum assignare intendens, merito ea, quę dicta sunt repetit, ex quibus colligit, primo, uariari enunciationem secundum nomen subiectum, uel uerbum; cum hæc primo, & necessario ipsam constent, ac componant, ac propterea talia uerba, sub nota causali assumit, dum dicit, (Quoniam autem) dicit autem, (omnis affirmatio aliquid de aliquo significat, aliquid autem nomen est uel innominatum) idest, quod de aliquo dicitur, uel de quo aliquid dicitur: uel est nomen uel innominatum, scilicet infinitū uel infinitum. ipsum enim Infinitum uocat innominatum, quia ante Aristot. nomine uacabat, propterea dicit innominatum prius.

Et quantum existimo, in his uerbis est includit uerbum, ut fit sensus aliquid uel est nominatum, uel innominatum, & colligit enunciationem significare unum de uno. ex quo infert omnem enunciationē constare ex nomine & uerbo, uel ex nomine innfinito & uerbo, ut totus discursus fit iste, omnis enunciatio unum de uno significans ex nomine uel ex infinito nomine & uerbo constat. at omnis enunciatio unum de uno significat, ergo omnis enunciatio constat ex nomine, & uerbo, uel ex infinito nomine, & uerbo: maiorem non explicat, minorem assignat, & prima uerba minoris sunt probatio. nempe, enunciatio aliquid de aliquo siue innominatū, siue nominatum sit, significat, ergo unum de uno; interponit autem parenthesim, qua explicat quid uocet innominatum, dicit autem (infinitum nunc dictum est nomen) id est, nominatum est, quod tamen prius nomine carebat: non tamen dicitur nomē, sed infinitum nomen sicut nō sanatur, non uerbum, sed infinitum dicitur uerbum, & reddit rationem quare nomen infinitum tamen dicatur, & inquit, quia unum aliquo modo significat.

Dices quare hic loquitur solum de affirmatione in principio? dico, & aduerte, hic Aristote. multiplicationem enunciationum docere intendit, propterea quæritomnium primam, hæc autē est affirmatio quæ simplicior est, & prior negatione. *Dub. 1.*

Dubitabis, quomodo infinitum nomen, & uerbum unum significant, cum ante, & quæ sunt, & quæ nōn sunt, significare dicta sint? dico, non significare unum *Dub. 2.*

unum ex parte rei; nam quæ sunt, quæ & non sunt in nulla re conuenire queunt, sed unam ex parte intellectus apprehendentis: ea sub negatione alicuius, scilicet quod non sunt homo, non sunt leo, non sanantur, ac propterea dicit unum aliquo modo significant, at quia sub hac minima, & debili entitate nihil certi continetur: sed quæ sunt, & quæ non sunt infinitum nomen uel uerbum dicitur.

Dub.3. Dubitabis, quare non enumerat etiam eam enunciationem, quæ fit ex uerbo infinito? Responderet ex Alexandro, Boetio, Alberto, & Ammon. quod in propositione uerbum infinitum non differt à negato, & hæc est sententia Arabum quamuis etiam docet Ammonius, posse dici sub uerbo inclusisse finitum, & infinitum, sed prior sententia est potior, quæ intelligenda est, ut superius declarauimus. cap. de uerbo. *Respons.*

2 Præter uerbum autem nulla est affirmatio uel negatio, &c.

Hoc dicit Aristoteles, ut ostendat multiplicandam esse enunciationem per nomen quando est finitum uel infinitum: non per uerbum, quod non sic dicatur in enunciatione. Ostendit non sic nomen & uerbum se habere ad enunciationem; aliquando enim enunciatio est sine nomine ut pote cum nomen habet infinitum, at sine uerbo nec affirmatio, nec negatio esse potest, uel ut sit sensus, affirmationem, & negationem in uerbo consistere: quando enim negatio in uerbum non cadit non est negatiua enunciatio, similiter de affirmatione; cum igitur uerbum semper sit necessarium in enunciatione, uariatio erit secundum nomen finitum uel infinitum, & hoc cum uerbo est fuit; erit, fit, uel simile, quę sunt uerba, cum significent tempus; & quibus definitio præcedens uerbi competit, & nota sicut supra assumpsit affirmationem, quia erat prior, hic assumit uerbum substantiuum & similia, quæ sunt omnium uerborum prima: ex his enim primæ enunciationes fiunt.

Quare prima est affirmatio, & negatio &c. 3

Infert primam omnium affirmationē & negationem esse hanc, homo est, homo non est, secunda de nomine infinito, nō homo est, non homo non est. Tertia affirmatio, & negatio uniuersalis simplex, uocatur. n. simplex enunciatio finita, ut omnis homo est, nō omnis homo est. Quarta infinita, omnis non homo est, hoc similiter docet in aliis esse temporibus: nempe præterito, & futuro, secundum quę ēt similes ordinari possunt enūciationes, & erunt uiginti quatuor simplices, siue duodecim oppositiones, ut facile est cuilibet, exēplo coperire, quod si his uelis addere oppositiones singularum, & particularium multiplicabis multas alias, secundum finitum, & infinitum, & secundum diuersa tempora, non tamen secundum uniuersalitatem ac propterea forsan Arist. harum non meminit, nec singulare, nec particulare capax est uniuersalitatis.

Quando autem est tertium adiacens prædicatur, &c. 4

Postquam de enunciationibus simplicissimis, quæ ex unico nomine uel infinito nomine, & uerbo constant, egit, accedit ad compositiores, quæ cum uerbo etiā aliud admittunt prædicatum, quas uocant de tertio adiacente, & ipsum est tertium adiacens prædicatur, id est, est prædicatum tertio loco superueniens, non quod in enunciatione sint tria prædicata, sed quod ipsum prædicatum tanquam tertium nomen uel uerbum, idest tanquam tertia dictio. hic enim, secundum omnes fere, nomen pro dictione, significante sumit, & dicit, Est tertiam dictionem, in enunciatione adiacēs quam etiam uocat uerbum, ut non quamcumque dictionem esse significet, unde sic est littera ordinanda, dico, est, adiacere tanquam tertium nomen, seu ut potius dicam uerbum, in enunciatione.

Vbi hic aduerte cum Ammo. quod nos supra docuimus, ipsum, est, tertium adiacens prædicari, quod hic exprese docet Arist. *Nota.*

Arist. quando enim dico homo est albus, esse album de homine prædico, licet Albertus cap. 2 huius doceat, est tertiũ adiacens, non esse prædicatum, sed copulam extremorum. idem Boet. cap. de uerbo. & Suessa. ibidem.

Dubiũ. Dices quare nocatur tertium cũ potius locum obtineat medium uel primũ apud Arist. qui suo loquẽdi modo uerborum p ponit, dico cum Alber. prolatione quidẽ nõ esse tertium: at re tertium est, ut enim composita præcedunt formam componẽtem, nempe lapides, & ligna formam domus, ita & nomina tam subiectum, quam prædicatum ipsum uerbum.

Solutio. Quamuis iudicio meo mihi uideatur iste locus aliter interpretandus, & tũc cessat hoc dubium, est enim sensus, dico est tertium, quando adiacet nomen uel uerbum, i. quãdo uerbum, est, est tertium uel nomẽ aliquod est tertium: dummodo eã sint tres dictiones, sit uerbum tertium, uel nomen dicatur tertiũ, unde etiam potest uerbum dici tertium, & tũc propter rationem Alber. & nomen potest dici tertium quia ultimo prædicatur.

Quando igitur talis est enunciatio, tũc insurgunt aliæ nouæ oppositiones, nempe, & de prædicato finito & infinito; quare dupliciter erũt oppositiones, altera oppositio erit sm prædicatũ, finitum, altera oppositio secũdum prædicatum infinitum ac propterea subiũxit, quatuor erunt enũciationes ex duabus enim oppositionibus quatuor emergunt enunciationes; hic autem præsupponit subiectum infinitum; postea enim dicet, quando subiectum, est infinitum harum quatuor exempla subdit, homo est iustus, homo non est iustus, homo est non iustus, homo non est non iustus, & tali ordine collocãtur quo enarratæ sunt, ut habetur 1. Prior. c. ultĩ.

Hæc exempla de iniusto nõ sunt ex textu Arist. nec exempla enunciationum uniuersalium; sed postea ab Arist. traduntur aliqui tabulam hanc inseruerunt, nõ tamẽ in textu continuanda sunt.

5 Quarum duæ quidem ad affirmationem & negationem, &c.

Textus hic insignem & celeberrimam difficultatem continet; quem uarie uiri doctissimi interpretantur & Græci, & Latini: ne tamen tyronem, in re hac tam diuisis sẽtentiis obruamus: unam, quæ magis Arist. uidetur conformis, adducemus: quæ expositio est Porph Boe. Alber. & S. Tho. Ea nimirũ est: inter has quatuor assignatas enunciationes (duæ quidem secundum affirmationem & negationem) inest. quarum una est affirmatiua, altera negatiua (dicuntur, ad cõsequentiam) ut ab affirmatiua ad negatiuã ualeat, (duæ uero minime dicuntur) idest a negatiuis ad affirmatiuas non ualet: uelut alii uolunt, (duæ uero minime idest) nec affirmatiuæ inter se nec negatiuæ dicuntur secundum consequentiam: sed primum sequamur.

V. g. ab affirmatiua simplici ad negatiuam infinitam ualet, non e contra, ut homo est iustus, ergo homo non est non iustus: similiter ab affirmatiua infinita ad negatiuam simplicem, non e contra, ut homo est non iustus, ergo homo non est iustus sunt enim ita compositæ, ut affirmatiua finita simplex simul sit cum negatiua infinita & affirmatiua infinita, cum negatiua simplici, ac propterea Theophr. uocabat has transpositas.

A negatiuis uero non ualet, non enim dices homo non est iustus, ergo est non iustus, quia prior non existẽte homine est uera, quia est negatiua, at posterior falsa, similiter in aliis duabus.

Ac propterea Aristo. has infinitas comparat priuatiuis, in quibus, ut Arist. docet 1. Prior. capit. ultimo, non ualet a negatiuis ad priuatiuas, sed ualet a contra. ut homo non est iustus, non ualet, ergo est iniustus: quia de equo potest dici quod non est iustus, non tamen quod est iniustus; ualet tamen, homo est iniustus, ergo non est iustus. *Nota.*

Plura enim comprehendit negatio, quam priuatio, & infinitatio, quamuis infinitatio in plures se habeat, quam priuatio ut docet Ammo. *Nota.*

Dices enim de equo, ꝙ est non iustus, non tamen ꝙ est iniustus: neutrum tamẽ dices de homine non existente, nec quod est non iustus, nec quod est iniustus dices tamen, quod non est iustus, in plus ergo se habet negatio, deinde infinitatio, post ea priuatio, ultimo affirmatio, quæ solum de habẽte dicitur, ac propterea benedicitur

tur affirmatiuam simplicem, & affirmatiuam infinitiuam habere se ad negatiuas, sicut priuationes, quia ab eis ualet consequentia ad negatiuas, non e contra.

Hæc est huius loci explanatio diligenter mente obseruanda horum doctorum insignium, secundum quam Aristot. per duas, quæ secundum consequentiā dicuntur intelligit affirmatiuas; per eas uero, quę minime, negatiuas duas significat, a quibus non ualet consequentia.

Altera expositio. Quod si licet inter tot graues doctorū sententias unum, quod mihi diu cogitanti se obtulit, interponere dicā unum, quod quantum coniicere possum, ipsius Aristo. proprium explicat sensum. uerba igitur Aristot. fideliter in Latinum cōuersa sunt ista eadem, quæ in Boetii uersione habentur, quam etiam Græci interpretes suis cōmentariis insinuant. (Quatuor erunt, ille quarum duæ ad affirmationē, & negatiōnem se habeut secundum consequentia, ut priuationes, duæ uero minime) habere se ad affirmationem, & negationem, non est aliud, quam opponi ut patet de cōtextibus oībus præcedentibus, semper enim affirmationem uel negationem uocat ipsam contradictionē, sensus igitur est, duæ ex illis quatuor opponuntur, sicut priuatiuæ duæ uero non opponuntur, priuatiuæ, illæ quæ sunt de extremo infinito. Affirmatiua infinita est, sicut affirmatiua priuata negatiua infinita est, sicut negatiua priuatiua. Aliæ duæ non sic opponuntur. nempe affirmatiua, & negatiua, simplices, & hoc est quod dicit, se habent secundum consequentiam, ut priuationes, i. se habent ad modum, & similitudinē priuationum, ut interpretatur Boet. in prima editione, & similitudo in hoc consistit, ut enim in priuatiuis tam affirmatio, quam negatio habent prędicatum cum negatione, ut homo est iniustus, homo non est iniustus, ita infinitis, ut homo est non iustus, homo non est non iustus.

Nec oportet intelligere hic consequentias, quod ualeat ab uno ad alterum, quæ sine dubio non sunt certa: ut eñ diximus superius etiam ex mente horū doctorum, infinitum de his quæ sunt, & quæ nō sunt prædicatur, unde affirmatiua infinita tam ampla est, quam negatiua, ut enim dicitur chimæra nō est homo, ita chimæra est nō homo, quamuis sit infinitum superius priuatio. ista expositio non mihi displicet, quamuis huius iudicium ab aliis potius quam a me sit exhibendum.

Similiter autem se habebunt & si uniuersalis, &c. 6

Eandem rationem obseruandā docet; quādo prædicatæ oppositiones in uniuersali sumuntur; sunt enim aliæ quatuor enunciationes eodem ordine, omnis homo est iustus, nō oīs homo est iustus, omnis homo est non iustus, nō omnis homo est non iustus: dicit has similiter se habere, sicut priores, tu intellige, secundum sententiam priorem illorum doctorum: similiter; id est, affirmatiua simplex infert negatiuam infinitam, & non infertur ex ea, ut omnis homo est iustus, ergo non omnis homo est non iustus: præterea affirmatiua infinita infert negatiuam simplicem, non ę contra; ut omnis homo est nō iustus. ergo non omnis homo est iustus, sicut fiebat in illis prioribus. at secundum expositionem nostram, similiter se habent istę, quia priuatiuis assimilantur duæ, nempe infinitæ, ut declaraui.

Sed non similiter Angulares ueras esse contingit, &c. 8

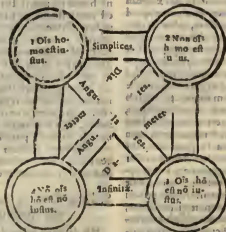
Hic est alius locus difficilimus expositorum iudicio: dixit enim Arist. has quatuor esse similes illis quatuor superioribus, nunc discrimen ostendit, unum, nempe in illis Angulares simul esse ueras, in his uero non, sed aliquando, id est aliquas Angulares.

Difficultas est, quas uocet Angulares enunciationes, uocat enim positas per diametrū in cuius expositione laborauerunt Græci, tamen expositio Boet. amplectenda uocat Angulares affirmatiuas finitam, & infinitam inter se, ut homo est iustus, homo est non iustus, & negatiua finita, & infinita inter sę, homo non est iustus, hō nō est nō iustus. *Dubium* Similiter in uniuersalibus omnis homo est iustus, omnis homo est non iustus, sunt angulares similiter negatiuæ, non omnis homo est iustus, non omnis homo est non iustus.

Est autem modo discrimen in primis enim, quia indefinitæ sunt, omnes angula

res simul esse uere possunt, in materia contingenti, at in his uniuersalibus impossibile est quod simul sint omnes ueræ. aliquæ possunt quidem, nempe illæ negatiuæ particulares.

Dubiũ. Dices, quare uocat Angulares seu oppositas per diametrum, dico, cum talem habeant ordinem, ut affirmatiua simplex sit prima, eius negatiua secunda, affirmatiua infinita tertia eius negatiua quarta, si constituas quadratum, & singulis angulis singulares ex his, ita ut primo, superiori angulo sit affirmatiua simplex, secundo eius negatiua, tertio inferiori dextro affirmatiua infinita, quarto eius negatiua: hoc enim ordine tales anguli numerantur, tunc inuenies affirmatiuas in angulis per diametrum oppositis, & negatiuas similiter, ut hac sequenti figura intelliges.

Simili figuræ constituendæ sunt particulares.

Altera expositio. Alii uarie sumebant angulares in figura; nam utrasque affirmatiuas superioribus angulis describebant, & tunc dicebant opponi per diametrum, i. per lineam rectã, similiter negatiuas inferioribus, ac per diametrum opponi lineam perpendiculariter cadentem supra utramque ad inuicem, sed illa expositio non est recipienda diameter enim non est quæcunque linea recta, aliter costæ quadrati dicentur diameter, quod absurdum est, sed ut diximus, diameter est linea in duas medietates figuram per oppositos angulos diuidens, patet igitur sensus huius loci.

Concludit Aristot. hæ igitur duæ oppositiones præcedentes, altera quando est prædicatum finitum, altera quando est infinitum.

Aliæ autem duæ, ad non homo, &c.

Illæ duæ oppositiones erant subiecto existente finito. at si sumatur infinitum, nẽpe non homo, sunt totidem, nõ homo est iustus, non homo non est iustus, non homo est non iustus, non homo non est non iustus, similiter in uniuersali, nec possunt esse plures oppositæ secundum finitũ uel infinitum, quam hæ; ut patet (istæ autem extra illas sunt) id est, non est consequentia inter has, & illas: inter se tñ istæ eandem rationem, quã superius diximus, obseruãt, ut ab affirmatiuis ad negatiuas ualeat, non econtra, uel ut dixi, de similitudine ad priuatinas (utentes tñ non homo, ut nomine) id est habent semper tam affirmatiuæ, q̃ negatiuæ simplices, uel infinitæ

finitæ in prædicato, idem subiectum infinitum, sicut in alijs erit subiectum finitũ semper, nec mutabitur in aliqua.

1 In quibus uero est non conuenit, &c.

Hæc est secũda pars, in qua de alijs verbis adiectiuis differit: docetque quamuis in his non sit ipsum [est] perinde tamen esse oppositiones faciendas, ac fiunt in ipso[est]hoc intellige de [Est]secundo adiacente. ista enim verba adiectiua, quamuis re ipsa est tertio iacenti æquipolleant tamen voce, vt dicit Boet. similia secundo adiacẽti sunt, propterea infinitionem subiecti solam habent. vt homo sanatur, homo non sanatur, non homo sanatur nõ homo non sanatur. similiter in vniuersali.

Nota. 1. Et quamuis ista exempla Boet. sint per uerbum[est]scilicet, homo sanus est. legẽda sunt p verba adiectiua, vt habetur Græce, & ipsemet legit in suis editionibus.

Nota. 2. Hic aduerte ex 1. Prio. cap. 42. ista uerba actiua aliquando aliquod additum recipere post se, vt amat homo Deum, & similia, & ratione tantum oppositorum recipiunt infinitatem, vt homo amat nõ Deũ, video non album: tamen quia ista prædicati principalis non obtinent rationem, sed potius sunt verbi significationi adiuncta, non vocantur tales enunciationes infinitæ absolute. propterea maxime cauendum est in istis, ne argumentemur ab illis tanquam ab infinitis affirmatiuis ad negatiuas. non enim valet, video non album, ergo non video album, possum enim albũ & nigrum simul videre. nec valet, amo nõ Deum, nempe Petrum, qui non est Deus ergo non amo Deum, nec valet possum non currere, ergo nõ possum currere, quia argumentatur à non distributo ad distributum, ex parte participij inclusi in verbo adiectiuo, vt alias dictum est.

Dubitat autem Arist. quãdo infinita sit vniuersalis, an addenda sit negatio signo, an subiecto, vt dicamus non omnis homo, an dicendum sit omnis non homo? Respõdetur, negationem non esse addendam signo, quia illud non significat vniuersale, sed vniuersaliter, idest modum quendam, secundum quem notamus cuilibet parti vniuersalis conuenire prædicatum, vel à qualibet remoueri probat autẽ quod non significat vniuersalem rem, sed modum, quia hæ enunciationes, homo currit, non homo currit, non differunt ab illis in quibus talia signa sunt, nisi in hoc quod illæ sine tali signo rem enuncient uniuersalem, non uniuersaliter, hæ uero cum signo rem vniuersalem, sed uniuersaliter, non ergo illa signa addunt, nisi hunc modum vniuersaliter, & vide quod diximus supra, capite quinto indefinitas, & vniuersales non differre in re significata, sed in modis significandi.

Concludit Aristo. [ergo & reliqua eadem oportet apponi]idest, si istæ oppositæ de verbis adiectiuis sunt similes alijs, reliqua oportet opponi, idest, obseruanda sunt ea, quæ diximus de illis, quantum ad singulares veras uel falsas. vel possumus interpretari[ergo & reliqua debent apponi eadem]idest si non est differentia inter has, nisi in signo, negationes sunt in uniuersalibus vniuersaliter ponendæ in ipsis vniuersalibus, sicut in illis in quibus non est signum, vt dicatur omnis nõ homo est iustus, quando negatio infinitat.

Quoniam uero contraria est negatio ei quæ est, &c. 10

Hæc est tertia pars in qua Aristo. ostendit quæ propositiones simul veræ esse possint, quia docuerat angulares non posse simul esse veras aliquando sunt ergo tria dicta: primum, contraria simul esse uera nequeunt, vt omne animal est iustum, nullũ animal est iustum.

Secundum. opposita, his nempe particularia uera possunt esse in materia contingenti, vt non omne animal est iustum, aliquod animal est iustum.

Tertium dictum, hæ duæ oppositæ: nẽpe, nullum animal est iustum, aliquod animal est iustum, se consequuntur cum illis duobus oppositis infinitis, nempe, omne animal est non iustum, non oẽ animal est non iustum, hæc modo vniuersalis affirmatiua infinita cum negatiua infinita cum affirmatiua simplici, ut nullus homo est iustus, cum hac; omnis homo est non iustus, & non omnis homo est nõ iustus, cum hac aliquis homo est iustus.

Aduer-

Aduerte: quòd propterea dixit has consequi se cum illis quia illæ primæ nõ sunt Angulares. At quia Angulares, se cum illis consequũtur, fit ut eadem sit harum & illarum ratio. v. g. istæ non sunt simul ueræ, omne animal est iustum, nullum animal est iustum; sed non sunt Angulares. At omne animal est non iustum quæ est Angularis affirmatiuæ, est idem cum hac, nullum animal est iustum. Ergo sicut hæc cum affirmatiua simplici, non erat simul uera: ita nec illa infinita, quæ æquipollet negatiuæ. Similiter in particularibus; ut aliquod animal est iustum; aliquod animal non est iustum, sunt simul ueræ: sed non sunt Angulares. At affirmatiua æquipollet negatiuę Angulari scilicet, non omne animal est non iustum, ptopterea osten dit ueritatem uel falsitaté in illis primis; quia illic est magis nota; postea ostendit, has illis æquipollere.

Dubium Sed unum dubium magnum superest, an ab affirmatiua sit procedendum ad negatiuam an econtra. sunt enim uarij textus Latini & Græci in hoc, in primis hic Boetius legit ab affirmatiuis esse procedé dum at in suis commentarijs, in vniuersali bus à negatiua ad affirmatiuam proceden dum, in particularibus ab affirmatiua ad negatiuam: quod idem docet Alber. c. 3.

At ĩ textu Græco pręsenti, & traductio ne noua sic habet, ut ab affirmatiua uniuersali ad negatiuam, & à negatiua particulari ad suam affirmatiuam sit consequẽtia, quod etiam recipit Psellus.

Ego existimo dicendum cum Ammonio, ut mutuo se cõsequatur affirmatiua, & negatiua. Quòd si dicas infinitum, non prædicatur affirmatiue de his; quæ non sunt, non enim dicitur Chimæra est non homo, dico, superius diximus ita affirmati uam sicut negatiuam esse ueram, & hoc hic dicit Ammon. & hoc corroborat expo sitio, quam attulit in illis uerbis. (Duę ue re minime.)

Quòd si hoc non placet, dico cum Psello, hic Arist. loqui de supponẽtibus termi nis, & his quæ existunt.

Vel cum Alberto, ut ponatur constantia, qua indicemus rem subiectam esse, atque tunc est mutua consequentia.

Manifestum est autem etiam quoniam in singularibus &c. II

Ostendit diuersimode se habere negationem in enunciationibus singularibus & vniuersaliter uniuersalibus: in singularibus enim nihil prohibet uel in principio, uel in medio, uel in fine collocare, ut Socrates est non sapiens, uel Socrates nõ est sapiens, uel Socrates est sapiens idem est dicere: at in uniuersaliter uniuersalibus non idem est; differt enim dicere, omnis homo est non sapiens, & non omnis homo est sapiens, quia illa est contraria uniuersalis. hæc contradictoria: vnde in interrogationibus multum differt, quęrere de uniuersali, & de singulari, nam si respõdens vere negat singulare, possum ergo uere affirmare per indefinitam, vt putas ne Socrates est sapiens? si uere respondet interrogatus, nõ est, possum inferre, ergo Socrates est non sapiens: in uniuersali nõ licet, ut putas, omnis homo est albus? non, non dicam ergo omnis homo est non albus, sed non omnis homo est albus: in quo docemur ex negatiua uniuersali non infer re affirmatiuam uniuersalem. ut non omnis homo est iustus. ergo omnis homo est non iustus. in singularibus id licet semper ex negatiua inferre affirmatiuam: ubi con stat secundum Arist. ualere à negatiua ad affirmatiuam infinitam, ut Socrates non est sapiens, ergo Socrates est non sapiens, nisi in illis propter vniuersalitatem, non autem propter suppositionem, uel nõ sup positioné, ut aliqui iterpretãtur superius.

Illæ uero secundum infinita contra iacentes nomina, &c. 12

Arist. unum hic dubium remouet; cum enim negationes nominibus per se apponantur, & uerbis per se; ut non homo non iustus, non currit; posset quis dubitare esse negationes absque nomine, & uerbo, non homo enim est negatio absque uerbo, non currit, est negatio absque nomine, quod supra negatum est; cum dixit affirmationem & negationem, esse ex nomine, uel ex finito nomine & uerbo simul: & hoc est quod dicit, (illæ negationes con tra iacentes) idest, compositæ secun-

dum

dum infinita nomina, & verba. Sunt autem compositæ ad finita nomina & uerba uidentur esse negationes, respondet: nullo modo esse negationes, & probat. omnis negatio uerũ uel falsum significat, at illæ voces negatæ nec uerum nec falsum significãt, quousque aliud eis addatur, ergo nõ sunt negationes. Quòd autem nihil ueri uel falsi significent, manifestat ex oppositis, nempe; homo, animal, per se, uincit, currit ista nihil per se ueri uel falsi significant, quominus illa. Huius ratio est secundum Ammo. & Alber. quia cum illa aliquam naturam significent, magis uidebantur verum uel falsum significare, quã illa infinita quæ nihil uidentur significare: vel secundum Caietanum, illæ uoces simplices sunt propinquiores enũciationi, quam infinitæ; quia enũciatio simplex & infinita prior est, & cum hæ ueri uel falsi nihil significent, ergo minus significabunt infinitæ uoces per se.

13 Significat autem est omnis non homo iustus, &c.

Illo dubio de negatione interposito, reuertitur Arist. ad ostendendam consequentiam in infinitis. superius autem dixit de infinitis ex prædicato, subiecto manente finito; nunc docet eas, quæ subiectum habent infinitum, & primum dicit, has omnino esse extra illas, quod superius dixit: idest non ualet cõsequentia ab his quæ de subiectio infinito sunt ad eas quæ finitum habent subiectum, tamen inter se habent similem rationem cum illis: vnde istæ, omnis homo est iustus, non omnis homo est iustus nihil significant, cum illis de finito subiecto: tamen quemadmodum illæ duæ sunt æquiualentes, omnis homo est non iustus & nullus non homo est iustus: addetur, sicut etiam illæ idem ualent, aliquis homo est iustus, & non omnis homo est non iustus, ita & hæ, aliquis non homo est iustus, & non omnis non homo est non iustus, eadem enim in his est inter se oratio

14 Transposita vero nomina & uerba idem significant, &c.

Dubium ultimo soluit quod oritur ex eo, quod modo nomẽ modo uerbum ponit, modo substantiuum, modo adiectiuum: posset quis decipi existimans esse propterea diuersas enunciationes: quod repellens Aristo. docet nomina & uerba transposita idem significare v. g. idem est, est albus homo, & est homo albus: quod probat quia aliter una affirmatio duas haberet oppositas negationes, quod supra reprobatum est. patet sumo has, est albus homo & est homo albus: illa prior habet hanc negationem, non est albus homo, illa posterior quam habebit? vel hanc, non est non homo albus: & hoc non, quia ista correspondet illi non homo est albus, vel hanc, non est homo albus, sed ista est negatio etiam illius, est albus homo, ergo uel ista, est albus homo habebit duas negationes, priorem scilicet non est albus homo, & hanc, non est homo albus: uel istæ erunt eadem negatio: ita ut est: quod si una negatio sunt, nõ est albus homo. & non est homo albus; ergo & eadem affirmatio erunt, est albus homo, est homo albus.

Hic unum probandum superest, nempe illas duas negationes non est homo albus & non est albus homo esse negationes illius est albus homo hoc facile est, quia eodẽ modo se habet quantũ ad oppositionem, cum una sicut cũ altera, nec in ueritate uel falsitate ullo modo illæ differunt.

Colligit ergo, [nomina, & uerba trãsposita idem significant.] circa quam aduerte, duplicem esse transpositionem, ex Ammonio & Caietano: est situalis solum in qua solus situs terminorũ mutatur, sicut qui solum mutat duo loca. altera est situalis, & formalis; quando non solum locus sed aliqua mutatur forma, ut qui cũ loco ualetudinem, uel dispositionem mutat, ita similiter, quando non solum termini quo ad situm mutantur, sed quo ad formam, quia ex subiecto in prędicatum, uel ex prędicato in subiectum mutantur.

Propositio autem Aristot. de sola transpositione situaliter, intelligenda est, quando nomen uel uerbum situm mutant, non formam; sed prædicatum manet, & subiectum manet idem, nec proprietas Logica mutatur.

Ex hoc capite duos vsus maximos percipimus, alter est, abundantia enunciationum multiplex, nam uel est uerbum adiectiuum,

ctiuum uel substantiuum: si adiectiuum, tunc uel subiectum est finitum, uel infinitũ, tam in affirmatione quam in negatione, uel uniuersaliter, uel nõ uniuersaliter; & tunc sunt octo propositiones de præsenti, totidem de futuro, totidem de præterito, si fuerit uerbum substantiuum, tũc vel de secundo adiacente, uel de tertio: si de secundo, eodem modo sunt octo, secundum quodlibet enim temporum: si de tertio, tunc uel subiectum est infinitum, & tunc secundum prædicatum finitum uel infinitum, sunt octo secundum quodlibet tẽporum uel de subiecto infinito, & tunc sunt totidem secundum tempora, unde resultat magnus numerus, quẽ describere exẽplis cuilibet erit facile. Quod si uelis hic sumere subiecta singularia, & particularia, facies tot enunciationes, quod præcedentes, demptis uniuersalibus uniuersaliter; quia singula, uel particularia uniuersalitatem non recipiunt.

Alter fructus est modi arguendi penes finitum, & infinitum; qui sunt duo, quando subiectum est finitum: alii duo subiecto existente infinito. In subiecto finito, alter ab uniuersali affirmatiua infinita, ad negatiuam simplicem uniuersalem: & e contra subiecto supponenti; ut omnis hõ est non iustus, ergo nullus homo est iustus. alter ab affirmatiua finita particulari ad negatiuam infinitã particularem. & e contra ut aliquis homo est iustus, ergo nõ omnis homo est non iustus, iidem modi sunt seruato subiecto infinito, ut omnis nõ homo est non iustus, ergo nullus nõ homo est iustus. & aliquis non homo est iustus, ergo non oĩs non homo est iustus, & hæc sufficiant circa hanc materiam de infinitis enunciationibus,

De enunciationum unitate, ac pluralitate. & quo pacto ueritas, & falsitas in eis reperiatur in ꝓdicationibus cõiunctis, atq; diuisis.

Cap. II.

1 AT uero unum de pluribus, uel plura de uno affirmare, uel negare nisi sit unum aliquid quod ex pluribus significatur, non est affirmatio neque nagatio una. Dico autem unum, non si unum nomen positum sit, non sit autem unum aliquid ex illis, ut homo est fortasse, & animal, & bipes, & mansuetum, sed ex his, unum fit, ex albo autem, & homine, & ipso ambulare non est unum. Quare nec si unum aliquid de his, affirmet aliquis erit affirmatio una. sed uox quidem una, affirmationes uero multæ, nec si de uno ista: sed similiter multæ.

2 Si ergo Dialectica interrogatio responsionis est petitio, uel propositionis, uel alterius partis contradictionis, propositio uero contradictionis, est unius pars: non erit una respõsio ad hæc, neque enim interrogatio una, neque etiam si sit uera, dictum est autem de his in topicis.

Simul autem manifestum est, quod nec hoc ipsum quid est. Dialectica interrogatio est, oportet enim datũ esse ex interrogatione eligere, utrã uelit contradictionis partem enunciare, sed oportet interrogantem determinare, utrum hoc sit homo, an non hoc. 8. Top. 3

4 Quoniam uero hæc quidem prædicantur composita, ut unum omne prędicatum fiat, eorum quæ extra prædicãtur: alia uero non: quæ est differentia, De homine enim uerum est dicere, & extra animal, & extra bipes: & hæc ut unum: & hominem, & album: & hæc ut unum sed non si ∴ contrarius est, & bonus etiam contrarius bonus, ∴ Si enim quoniam utrumq; uerum esse oportet & simul utrumque, multa in conue- ∴ a l. quare non rẽ ũ uerũ.

conuenientia erunt. De homine enim, hominem uerum est dicere & album: & quare & omne. rursus si album ipsum, & omne. quare erit homo albus, albus & hoc in infinitũ & rursus musicus albus ambulans, & hæc eadem frequenter implicita in infinitum. Amplius, si Socrates est, & Socrates est homo: Socrates homo est, & si homo & bipes, erit homo bipes. Quod igitur, si quis simpliciter ∴ dicat complexiones fieri, multa accidit dicere inconuenientia, manifestum est.

5 Quemadmodum autem ponendum est, nunc dicimus, Eorum igitur quę prædicantur, & de quib. prædicari accidit, quæcunque secundum accidens dicuntur, uel de eodem, uel alterum de altero, hæc non erunt unum: ut homo albus est, & musicus; sed non est unum album & musicũ, accidentia enim sunt utraque. Nec si album, musicum uerum est dicere tamen non erit album musicum unum aliquid. secundum accidens enim album musicum. quare non erit album musicum unum aliquid. quo circa nec cõtiarius bonus simpliciter: sed animal bipes: non enim secũdum accidens.

6 Amplius nec quæcunque insunt in altero: quare neq; album frequenter: neque homo, homo animal est uel bipes: in sunt enim in homine animal & bipes.

7 Verũ est autem dicere de aliquo & simpliciter: ut aliquem hominem hominem, aut aliquem album hominem, hominem album, non autẽ semper. Sed quando in adiecto quidem aliquid oppositorũ insit, quod consequitur contradictio, non uerũ sed falsum est: ut hominem mortuum hominem dicere. quando autem non sit, uerum.

8 Aut, quando insit quidem, semper non ~verum est: quando ~vero non insit, non semper uerum est, ut Homerus est aliquid, ut poeta, utrũ igitur est an non secundum accidens enim prædicatur, est, de Homero (quòd enim est poeta) sed non secũdum se predicatur de Homero ipsum est.

9 Quare in quibuscunque prædicationib. neque contrarietas inest, si definitiones pro nominibus dicantur, & secundum se prædicentur & non secundum accidens, in his aliquid & simpliciter ~verum erit dicere. Quod autem non est, quoniam opinabile est, non est uerum dicere esse aliquid opinio enim eius est, nunquid est, sed quod non est.

Huius capitis scopus est, cum multæ sint enunciationes coniunctæ, quæ plura prædicata uel subiecta habent, & multæ sint simplices, quæ singula ex illis per se prædicantur, aliquando euenit, ut quæ uere coniuncta prædicamus, diuisim enunciemus falso: vt cadauer est homo mortuus: vera est coniuncta, diuisa falsa, cadauer est homo aliquando diuisa vera enunciamus, ut homo est Musicus, homo est albus, tamen coniucta falsa est Musicus albus. Aristoteles igitur hoc capite docet, quando diuisa coniungere, quando coniuncta diuidere liceat, & hic est scopus capitis, quod in tres particulas claritatis causa diuidi potest. Primo docet quæ multiplex quæ una enunciatio sit: hoc enim necessarium est ad doctrinam de coniunctis & diuisis. secũdo mouet quæstionem circa, hoc & argumentis disputat circa illam. Tertio soluit difficultatem hanc, docendo qđ intendit.

1 At ~vero unum de pluribus, uel plura de ~vno. &c.

Nota. Primo ergo constituit quid enunciatio una, quid multiplex sit. Est aduertendum, quòd possumus quadrupliciter enunciare, uel plura de pluribus, ut homo, & leo est fortis, & mansuetus, uel unum de uno, vt homo est albus, uel plura de vno, ut Deus est iustus, fortis & patiens, uel vnũ de pluribus, ut homo & leo est fortis. Inter has unam enunciationem uocat Aristoteles quæ unum de uno enunciat, reliquas vero multiplices.

Explicat autem, quid uocet unum, quid plura. unum non solum debet esse uoce, sed re significata, ita: vt si una vox sit, multa tamen æquiuoce significet, talis enunciatio simpliciter sit multiplex, secundum quid una, nempe voce vt canis currit similiter plura intelliguntur re, quæ non faciunt unam rem per se, nam si sint plures uoces unam tamen rem significent, vel plura unam rem facientia per se, sicut animal bipes, mansuetum, quæ est definitio hominis: tunc talis erit enunciatio vna. In summa, est consideranda unitas, vel pluralitas rerum significatarũ, non uocum.

Dubiũ. Dubitabis, quare Arist. dixit hæc verba cum coniunctione, & dubitatione, nempe homo fortasse est animal, & mansuetum, & bipes? respondens Boet. ex Porhyr. in secunda Edit. docet, quòd istæ partes definitionis dupliciter possunt prædicari, aut per se, & tunc faciunt plures enunciationes, homo est animal, & homo est bipes, & homo est mansuetus, aut coniunctæ, & tunc faciunt enunciationem unam, ut homo est animal, bipes, mansuetum: hic autem illam coniunctionem dicit per se sumi: ut sit sensus, istæ partes, quæ per se sumptæ enunciationes plures faciunt, coniunctæ tamen, & quando de uno subiecto prædicantur, unam faciunt enunciationem, quia significant rem unam. dixit autem (fortasse) quasi aliquando accidat ex illa vna plures fieri enunciationes, quando separatim partes sumantur.

2 Si ergo Dialectica interrogatio responsionis est &c.

Iuxta. Alber. & Escula. & alios, hic probat Aristo. illam esse enunciationem multiplicem, in qua plura enunciamus, de pluribus, uel vnum de pluribus, uel plura de uno. probat autem ex responsione: propositio enim est responsio interrogationis, sed illa non est una interrogatio, quæ fit per tot prædicata vel subiecta, ergo nec erit una responsio, nec vna enunciatio, sed multiplex. unde qui petit, canis nec est substantia multa petit, ideo non debemus unica responsione respondere: etiam si uerũ sit, illa multa enunciare simul. Accidit enim quòd uera sit, ut Deus est iustus, & sapiens utrum quidem utrunque, sed interrogatio est multiplex, & ideo non debet esse unica responsio, hæc est interpretatio horum.

At melius est cum Græcis, ista verba, non tamquam probatiua, sed illatiua legere, ut sit sensus, ex quo tales enũciationes sunt multiplices, fit ut interrogationes harum non mereantur vnã responsionem. *Altera expositio.*

Sed ut ista rectius intelligatur, aduerte, quòd hic non de Dialectica in communi loquitur, quæ in partem demonstratiuã & Topicam est diuisa, sed solum de parte Topica. *Nota. 1.*

Est autem discrimen inter eum, qui demonstratione utitur qualis est ille qui habet rei scientiam, & illum qui syllogismo Topico, qualis ille est, qui rei hẽt opinionem: qui demonstrat quærit semper necessaria, quæ semper uera sunt, nec aliter se habere possunt: ut quòd homo sit risibilis, quòd ignis sit calidus: & ea intentione circa illa uersabitur, ut eorũ cãm indaget, & consequatur. At Topicus cõsiderat probabilia, quæ taliter se habent, vt aliter se habere possint, & ea inquirit, ut probabiliter, & opinatiue cognoscat.

Hinc sequitur vnum: quod qui vtitur demonstratione sumit unam partem contradictionis probandam, nempe quæ necessaria est, nam ambæ partes simul necessariæ esse non possunt: at qui Topice procedit, quia utraque pars contradictionis potest esse probabilis, probat utramque, modo hanc, modo illam. quod docet Aristo. primo elenchorum, cap. 11.

Hinc & sequitur quod aliter, utit inter rogatione scientificus, & qui demonstrat aliter Topicus: Qui demonstrat: interrogat unam partẽ, quæ necessaria est, ut sibi demonstretur: petit enim Physicus, an ani

ma

ma sit immortalis, ut demonstret: petit Geometra, an triãgulus habeat tres æqua les duobus rectis, ut demonstret. At Topicus petit utramque partem contradictionis, siue hanc, siue illã: vt probabiliter circa vtramque disputet.

Nota. 2. Est igitur interrogatio Dialectica, seu Topica contradictionis petitio, vt sibi hæc uel illa detur pars: & hoc est, quod docet Arist. sed consideranda sunt verba, inquit (est petitio responsionis uel propositionis uel alterius partis contradictionis,) omnia idem sunt, sed notãt uarios modos, uel respondendi uel interrogandi Topice aliquando solet responderi per particulam non, uel sicut est anima diuisibilis? potest diei, sic uel nõ: propterea dicit est petitio responsionis: aliquando repetitur eadem propositio, ut si dicat. anima est diuisibilis ideo dicitur petitio propositionis. aliquando qui interrogat, exprimit duas partes, ut anima est diuisibilis an non? & tunc respondetur per unam partem contradictionis. propterea dicit, est responsio alterius partis contradictionis.

Nota. 3. Tamen hic aduerte, licet Topicus aliquando, interroget unam partem formaliter, aliquãdo ambas partes, uirtualiter semper interrogat inter utramque partem cõtradictionis, siue hoc, siue non, quod non facit demonstrator, nec uirtualiter, nec formaliter.

3 Simul autem manifestum, est quoniam &c.

Hic unum infert, quod maxime declarat interrogationem Topicam, nempe petere, quid est homo? non est Topica interrogatio, nec petere quid hoc est? Pro quo

Nota. aduerte ex Boetio secunda editione, triplex est interrogatio, prima est Topica, quæ contradictionis partem quærit, ita ut determinet contradictionem, sed liberum relinquat respondenti, quamlibet eligere, ut qui dicit, anima est una, an non? hic, coarctat interrogans respondentem, ut intra has partes respondeat, sed manet in electione, hoc uel illud respondere: hæc igitur est interrogatio Topica. Alia est interrogatio non dialectica, seu non Topica, quæ inter cõtradictionis partes nõ quærit, sed uaga est, quæ si fuerit rei necessariæ, est demonstratiua, vt quid est homo? hic enim nullam partem determinat: similiter quæ differentia est animalis? si uero fuerit rei accidentis, seu contingentis, est interrogatio familiaris: ut cuius est domus? quã do uenisti? hic patet sensus Aristo. dicit enim, quid est non esse interrogationẽ Dialecticam, idest Topicam, quia non determinarur ad aliquot partes contradictionis alicuius, & obserua hanc doctrinam.

Dubium Obijcies primo Top. cap. 4. inter interrogationes Topicas est una, desinitionis problema, definitio autem explicat quid est, ergo est interrogatio Topica ipsius q d est. Dico ad hoc. Duplex est quæstio, seu in-

Respons. terrogatio, quid est, altera uaga & indeterminata ad partes contradictionis, ut si dicas, quid est homo? quid est Angelus? & talis non est Topica, ut hic dicitur, altera est determinata sub contradictione, ut utrum animal rationale sit definitio hominis, nec ne? & talis est Logica, & hoc docet primo Top. Idem est dicendum de Genere de Differentia, quæ si interrogentur uagæ, non sunt interrogationes Topicæ: ut, quod est Genus hominis? quæ est Differentia hominis? si uero determinate petantur sunt Logicæ: ut an rationale sit differentia hominis nec ne? & hanc solutionẽ maxime serua. quam etiam Arist. hic exprimit: dum dicit, Dialecticum determinare, an hoc sit homo, an non hoc.

Quoniam uero hæc quidem prædicantur composita, &c. 4

Incipit Aristo. quæstionem de coniunctis & diuisis proponere. huiusmodi autem est interrogatio. Cum multã diuisim uere enuncientur, quæ, si cõiuncta prædicemus enunciatio falsa erit: alia autem multa & coniuncta, & diuisa uere enunciẽtur, quæ erit huius distinctionis causa? quod autem illud ita eueniat, patet: dicimus enim uere diuidentes. Socrates est homo, & Socrates est albus, & etiam uere coniungimus, Socrates est homo aliquis: similiter, homo est animal, & homo est bipes, & coniuncte homo est animal bipes: aliquando non ita dicitur enim est homo cytharædus, & homo est bonus, non autem est cytharædus bonus si enim ille sit studiosus non tamen admodum peritus artis cytharizandi, di-

S 2 uisa

visa est vera, coniuncta est falsa.

Quid igitur dicetur ad hoc (posset quis respondere, & assignare regulam hanc, quādo diuisa enunciare verum est, tunc enunciare coniuncta verum erit hoc reijcit Aristo. tanquam falsum. Primo de homine est verum dicere, quòd est homo, & quod est albus, ergo coniunctè, quòd est homo albus, uel alterius de illo homine uerum est dicere, quòd est homo albus, & uerum quòd est albus, ergo dicetur quòd est homo albus: & iterum sumam illud idem, & faciam multas negationes, quod non licet, præterea, de homine est verum dicere, quod albus, & diuisim quod est Musicus, & quod est ambulans, ergo quòd est albus Musicus, ambulans, & iterum de homine est verum ista coniunctè dicere, & iterum vnum ex illis ergo omnia coniunctè, & iterum sæpius illa implicabo, quod absurdum maxime est: præterea Socrates est Socrates, & est homo ergo dicam Socrates est Socrates homo, quæ est negatio, nec admittenda.

6 Quemadmodum autem ponendum est, &c.

Determinat hanc difficultatem, & primo de coniunctis, quando liceat diuisa cōiungere, postea de diuisis, quando liceat coniunctè diuidere. circa primum duas regulas assignat, quando non licet diuisa cōiungere. Altera est, quando quæ diuisim p̄dicantur, sunt accidentia ad inuicem, vel respectu alicuius tertij: nam tunc alia non faciunt vnum per se, v.g. homo est albus, & homo est musicus, nō valet, ergo albus Musicus, quia vtraque accidunt homini, similiter homo est citharædus. & est bonus non valet, ergo est citharædus bonus, quia vtraque accidunt homini, & ad inuicem etiam dico (ad inuicem) quia si vnum alteri accidat, non e contra, nō impedit, ut Socrates est homo, & est albus, ualet, ergo est homo albus, quia vnum est accidens alterius, non autem è contra.

6 Nec quæcunque insunt in altero, &c.

Altera regula est nec ex his, quæ diuisa prædicantur, vnum includatur in altero actu: qua ratione superiora argumenta non valent coniuncta, quia in una parte actu includitur altera: dico (actu) quia potentia nihil prohibet: dicimus enim, homo est animal, & rationale, ergo animal rationale, & tamen animal, quia genus est, differentias continet in potentia.

Verum est autem dicere de aliquo & simpliciter, &c. 7

Hic de diuisis agit, ostenditque coniuncta diuidere aliquando licere, vt hic est homo albus, ergo est homo, & est albus: sed non semper id licet, quando uero non liceat, duabus regulis explicat, altera est, qn̄ coniunctum constat ex partibus repugnantibus non licet uti diuisione: dicitur enim, cadauer est animal mortuum, sed non diuides, ergo est animal: similiter imago est homo pictus, nō valet ergo est homo: quia illa duo repugnant quòd sit mortuum, & animal, quòd sit homo & quòd sit pictus: dices tu si repugnant; quomodo coniunguntur, non.n. dicitur homo irrationalis. Dico & aduerte: quādo iunguntur, vnum non retinet significationem principalem, sed transumptiuam, ibi enim fit distractio termini, vt non pro significato proprio, sed improprio supponat, vt quando non additur membrum distrahens, non fit coniunctio, propterea non dicitur homo irrationalis nec animal insensibile. *Nota.*

An etiam quando inest, semper non uerum est &c. 8

Dubitat Aristo. an sicut semper est falsum huiusmodi coniuncta repugnantia diuidere. ita semper verum sit reliqua cōiuncta semper diuidere, & docet adhuc non esse: quod explicat. Auerr. & Boet. quando partium coniunctio, vna per alteram inest subiecto, dicitur per accidens vnde non valet, est Cytharedus bonus, ergo est bonus, quia bonus inerat subiecto per artem cytharizandi, non per se: vide Caietanum hic.

Et ponis alteram regulam, quando unum prædicatur per accidens. non licet diuidere, vt Homerus est poeta, est uera, non tamen licet dicere, ergo Homerus est:

est: quia, est per accidens prædicatur.

Dubiū. Dices tu quid est, quod (Est) per accidens prædicetur? nota ex Boet. & Ammō. Aliquando (Est) unit suam significationē nempe existentiam immediate subiecto, & mediate unit prædicatum, ut homo est albus, idest existit albus, & tunc dicitur per se prædicari, idest immediate de subiecto aliquando nō immediate subiecto unitur sed mediante prædicato, ut Homerus est Poeta. non dicitur hic, quod Homerus immediate per se existat, sed existentia illi applicatur ratione Poetæ, ut sit sensus: Homerus in sua poesi existit, non in se, & tunc dicitur per accidens prædicari de subiecto, quia non ratione sui, sed ratione talis prædicati, & hoc obserua, ubi uides clare ipsum (est) de tertio adiacente prædicari.

9 Quare in quibuscunque prædicationibus, &c.

Concludit Arist. hic ostendens, quando ita non fit, ut in his duobus casibus, coniuncta diuidi possunt; & pro primo casu ostendit, quando cognoscatur repugnantia illorū coiunctorum, nempe si definitiones eorum assignentur, ut patet si definitur animal, & mortuum, tunc cognoscitur repugnantia animal enim est uiuens, mortuum uero priuatum uita.

Secundam regulā ostendit pulchro, exēplo; de re quæ non est, dicimus quod est imaginabilis, seu opinabilis; dicere, quod opinabilis est, nō est dicere, quod est in se, immo non est; sed dicitur qd existat; non in re sed in imaginatione, ita fit illis; Homerus est Poeta, &c.

Circa hoc aduerte: quando diuisa coniungis, ut serues idem subiectum pro eodem, & secundum idem tempus, & coniungas totalia prædicata, unde non ualet, animal est cygnus, & animal est nigrum, ergo est animal cygnus niger, non enim pro eodem sumis subiectum, nec ualet Cicero fuit puer & fuit sapiēs ergo fuit puer sapiens, non enim idem tempus sumis, nec ualet uideo hominem, & uideo nigrum, ergo uideo hominem nigrum, quia totalia prædicata non iungo prædicata autem totalia sunt uidens hominem, & uidens nigrum: circa diuisionem aduerte, quando negata diuidis, diuide disiunctiue, ut Socrates non est homo albus. ergo non est homo, uel non est albus, at affirmata cōpulariue, ut Socrates est homo albus, ergo est homo, & Socrates: est albus, hæc de hoc capite.

De enunciationibus cum modo, & earum adinuicem oppositionibus, ac consequentijs, tum ex aliorum, tum ex propria opinione. Cap. III.

HIS uero determinatis considerandum est, quemadmodum se habent negationes & affirmationes ad se inuicem, quæ sunt de possibili esse & non possibili, & de contingenti & non contingenti, & de impossibili & necessario: habent enim aliquas dubitationes. Nā si eorum, quæ complectuntur, illæ sunt sibi inuicem oppositæ contradictiones, quæcunque secundum esse & non esse disponuntur? ut eius quæ est, esse hominem, negatio est, non esse hominem: non ea quæ est esse non hominem: & eius quæ est, esse album hominem, ea quæ est non esse album hominem, sed non ea quæ est, esse non album hominem (si enim de omni aut affirmatio, aut negatio est, lignum, erit uerum dicere esse non album hominem:) ∴ quod si hoc modo & in quibuscunque esse non additur, idē faciet quod pro esse dicitur: ut eius quæ est, homo ambulat non hæc, ambulat non homo negatio erit, sed hæc, non ambulat homo: nihil enim differt dicere hominem ambulare, uel hominem ambulantem esse. Quare si hoc modo ubique & eius quæ est possibile esse, negatio erit posi-

1 Sectio quarta, secūdum Græcos.

∴ a. l. ad dit. quod in cōuenièt est.

possibile non esse, sed non ea quæ est, non possibile esse,

2 Videtur autem, idem posse & esse & non esse: omne enim quod est possibile diuidi, uel ambulare, & non ambulare. & non diuidi possibile est. Ratio autem est, quoniam omne quod possibile est, non semper in actu est quare: inerit ipsi etiam negatio: potest enim & non ambulare quod est ambulatiuum, & non uidere quod est uisibile: atuero impossibile est de eodem oppositas ueras esse affirmationes & negationes. non igitur eius quæ est, possibile esse, negatio est hæc, possibile non esse.

3 Contingit enim ex his, aut idem affirmare & negare simul de eodem. aut non secundum esse uel non esse, quæ opponuntur fieri affirmationes, & negationes: si ergo illud impossibile est, hoc erit magis eligendum: est igitur negatio eius quæ est: possibile esse ea quæ est, non possibile esse, sed non ea quæ est, possibile non esse. Eadem quoque ratio est, & in ea quod est contingens esse: etenim negatio eius est, non contingens esse, & in alijs quoque simili modo, ut in necessario & impossibili.

4 Fiunt enim quemadmodum in illis esse & non esse oppositiones, subiectæ vero res, hoc quidem album, illud vero homo: eodem quoque modo hoc in loco, esse quidem & non esse ut subiectum fit, posse uero & contingere oppositiones sunt, determinantes (quemadmodum in illis esse & non esse) ueritatem & falsitatem: similiter hæ in eo, quod est, esse possibile; & esse non possibile.

Eius vero quæ est, possibile non esse, negatio est, non ea quæ est, non possibile esse, sed ea quæ est, non possibile non esse, & eius quæ est possibile esse, non ea quæ est, possibile non esse, sed ea quæ est, non possibile esse. Quare & sequi se se inuicem uidebuntur, possibile esse, & possibile non esse. idem enim possibile esse, & non esse: non enim contradictiones sunt sibi inuicem huiusmodi possibile esse, & possibile non esse. Sed possibile esse, & non possibile esse, nunquam simul in eodem ueræ sunt, opponuntur enim: neque ea quæ est, possibile non esse, & non possibile non esse, nunquam simul in eodem ueræ sunt. Similiter autem & eius quæ est necessarium est esse, negatio non est ea, quæ est, necessarium non esse, sed ea quæ est, non necessarium esse eius vero quæ, est, necessarium non esse, ea quæ est, nõ necessarium non esse, & eius quæ est, impossibile esse, non est, ea quę est, impossibile non esse, sed hæc, non impossibile esse. eius uero quę est, impossibile non esse, ea quæ est, non impossibile non esse, Vniuersaliter uero) quemadmodum dictum est) esse quidem & non esse oportet ponere quemadmodum subiecta: negationem vero & affirmationem hęc facientem, ad esse, & non esse apponere. & has oportet putare esse oppositas dictiones; possibile, & non possibile: contingens, non contingens: impossibile, non impossibile: necessarium, 5

non

non necessarium ueru, non uerum.

6 Consequentiæ uero secundum rationem sunt cum ita ponuntur: illa enim quæ est, possibile esse, sequitur ea, quæ est, contingit esse. & hæc conuertitur illi, & non impossibile esse, non necessarium esse: illam uero quæ est possibile non esse, & contingens non esse, ea quæ est, non necesse non esse, & non impossibile non esse: illam autem quæ est: non possibile esse, & non contingens esse. ea quæ est impossibile esse, & necesse non esse: illam uero quæ est, non possibile non esse, & non contingens non esse, ea quæ est impossibile non esse, & necessarium esse: consideretur autem ex subscriptione, quemadmodum dicimus.

Enunciationum modalium consequentia secundum alios.

Ordo I.
Antecedentes.
Possibile esse.
Contingens esse.

Sequentes.
Non impossibile esse,
Non necessarium esse.

Ordo II.
Antecedentes.
Possibile non esse.
Contingens non esse.

Sequentes.
Non impossibile non esse.
Non necessarium non esse.

Ordo III.
Antecedentes.
Non possibile esse.
Non contingens esse.

Sequentes.
Impossibile esse.
Necessarium non esse.

Ordo IIII.
Antecedentes.
Non possibile non esse.
Non contingens non esse.

Sequentes.
Impossibile non esse.
Necessarium esse.

7 HAE igitur impossibile, & non impossibile, eam quæ est contingens & possibile, & non contingens, & possibile sequuntur quidem contradictoriæ; sed conuersim: eam enim quæ est possibile esse, negatio impossibilis sequitur, quæ est, non impossibile esse: negationem uero affirmatio: nam illam, non possibile esse, ea quæ est, impossibile esse. affirmatio enim est impossibile esse: non impossibile vero negatio.

Necessarium vero quemadmodum se habet, considerandum est. 8 Manifestum est: enim quod non eodem modo se habet, sed contrariæ sequuntur, contradictoriæ autem sunt extra: non enim est negatio eius, quæ est necesse non esse, ea

quæ eſt, non neceſſe eſſe: contingit enim ueras eſſe utraſque in eodem. quod enim eſt neceſſarium non eſse non eſt neceſsarium eſse.

9 Cauſa autem huius eſt, cur non ſequitur neceſsarium ſimiliter cæteris: quoniam contrariæ, impoſsibile eſse, neceſsario redditur idem ualet. nam quod impoſsibile eſse, neceſse hoc, non quidem eſse, ſed potius non eſse, quod vero impoſsibile non eſse, hoc neceſsarium eſse. quare ſi illa ſimiliter ſequuntur poſsibile & non poſsibile: hæc è contrario: quoniã non ſignificant idem neceſsariũ & impoſsibile. ſed (quemadmodum dictum eſt) conuerſim.

10 Aut certe impoſsibile eſt ſic poni contradictiones neceſsarii. nã quod neceſsarium eſse, poſsibile eſse: nam ſi non, negatio conſequetur: neceſse enim eſt, aut affirmare, aut negare. quare ſi non poſsibile eſse, impoſsibile eſse. igitur impoſsibile eſſe, quod neceſse eſse. quod eſt incõueniens. At uero illam quæ eſt. poſsibile eſse, non impoſsibile eſsè, ſequitur. haud uero; ea quæ eſt, non neceſsarium eſse quare, contingit quod neceſsarium eſse, non neceſsarium eſse: quod eſt inconueniens.

At uero neque neceſsarium eſse, 11 ſequitur eam quę eſt, poſsibile eſse, neque ea quæ eſt neceſsarium non eſse. illi enim utraque contingit accidere. harum autem utralibet uera fuerit, non erunt illa uera: ſimul enim poſſibile eſse, & non eſse, ſi uero neceſse eſse uel non eſse, non erit utrumque poſsibile. relinquitur ergo non neceſsarium non eſse, ſequi eam quæ eſt, poſsibile eſse. hæc enim uera eſt & de neceſse eſse. hæc enim fit contradictio eius, quæ ſequitur illam, quæ eſt, non poſsibile eſse illam enim ſequitur ea quæ eſt impoſsibile eſse, & neceſse non eſse, cuius negatio eſt, non neceſse non eſse. Sequuntur igitur & hæ cõtradictiones ſecundum prædictum modum: & nihil impoſsibile contingit ſine poſitis.

Enunciationum modalium conſequentia ſecundum Ariſtotilem.

Ordo I.	Contrariæ.	Ordo II.
Antecedentes. Poſſibile eſſe. Contingens eſſe.	Contra- Contrariæ. dictoriæ	Antecedentes. Poſſibile non eſſe. Contingens non eſſe.
Sequentes. Non impoſſibile eſſe. Non neceſſarium non eſſe.	Contra- Contrariæ. dictoriæ	Sequens. Non impoſſibile non eſſe. Non neceſſarium eſſe.
Ordo III. Antecedentes. Non poſſibile non eſſe. Non contingens non eſſe.	Contra- dictoriæ	Ordo IIII. Antecedentes. Non poſſibile eſſe. Non contingens eſſe.
Sequentes. Impoſſibile non eſſe. Neceſſarium eſſe.	Contra- Contrariæ. dictoriæ	Sequentes. Impoſſibile eſſe. Neceſſarium non eſſe.

12 Dubitabit autem aliquis, si illam quæ est, necessarium esse, ea quæ est, possibile esse sequitur. Nam si non sequitur, contradictio sequetur quæ est, non possibile esse, & si quis, hanc non esse dicat contradictionem, necesse est dicere possibile non esse, quæ utrę quæ falsæ sunt de necesse est.

∴At uero rursus idem uidetur esse possibile incidi & non incidi, & esse & non esse. quare erit necesse esse contingens non esse, hoc autem falsum est.

∴A.l. addit quare ad necessariũ esse, possibile esse sequitur.

13 Manifestum est autem, quod non omne possibile uel esse, vel ambulare etiam opposita potest: sed est in quibus, non sit uerum. primum quidem in ijs quæ non secundum rationem possunt. ut in ignis calefactiuus est, & habet uim irrationalem. Quæ igitur secundum rationem potestates sunt. eadem plurium etiam contrariorum sunt. irrationales uero non omnes: sed (quemadmodum dictum est) ignem non est possibile calefacere, & non: neque quæcunq; alia semper agunt, alia vero possunt & secundum irrationales potestates simul opposita suscipere. sed hoc huius gratia dictum est: quoniam non omnis potestas oppositorum susceptiua est, neque quæcunque secundum eandē speciem dicuntur.

Quædam uero potestates æquiuocæ sunt: possibile. enim non simpliciter dicitur; sed hoc quidem, quoniam verum est quod in actu est, vt possibile ambulare, quoniam ambulat iam & omnino possibile esse, quoniam iam est in actu quod dicitur esse possibile. illud uero, quoniam actu esse posset: vt possibile ambulare, quoniam ambulare posset. & hæc quidem in solis mobilibus est potestas, illa uero & immobilibus: vtrumque uero verum est dicere, possibile ambulare uel esse, & quod ambulat & actu est, & ambulatiuum. Sic igitur possibile non est verum de necessario simpliciter dicere, alterum autem uerum est. Quare quoniam partem uniuersale sequitur, illud quod ex necessitate, consequetur posset esse: sed non omne. 14

Et est quidem fortasse principium quod necessarium est, & quod non necessarium est, omnium uel esse, uel non esse, & alia, ueluti horum consequentia considerare oportet. 15

Aliorum modorum ad ipsum necessarium consequentia.

Ordo I.	Ordo II.
Necessarium esse.	Non necessarium esse.
Non possibile non esse.	Possibile non esse.
Non contingens non esse.	Contingens non esse.
Impossibile non esse.	Non impossibile non esse.

Ordo

Ordo III.	Ordo IIII.
Necessarium non esse.	Non necessarium non esse.
Non possibile esse.	Possibile esse.
Non contingens esse.	Contingens esse.
Impossibile esse.	Non impossibile est.

16 Manifestum est autem ex ijs quæ dicta sunt, quòd id quod ex necessitate est, secundum actum est. quare si priora sunt sempiterna, & quæ actu sunt potestate priora sunt: Et hæc quidem sine potestate actus sunt, ut primæ substantiæ, alia uero cum potestate, quæ natura quidem priora sunt, tempore uero posteriora: alia autem nunquam actus sunt, sed potestates solum.

1 His uero determinatis perspiciendum est, &c.

ISTA est huius libri tertia principalis pars, in qua de enunciationibus modalibus differit. i. de enunciationibus quæ aliquem habent modum ex his, possibile, contingens, impossibile, necesse, ratione quorum enunciationes nouum habent oppositionis modum præter reliquas.

Atque hoc caput in tres partes principales est diuisum, in prima de harũ oppositione differit in secũda de earum mutua consequentia. in tertia dubium quoddam soluit de possibili & necessario.

Circa primum quærit an oppositiones in his sunt sumendæ (ab eo; quod est esse vel non esse) id est, an illæ sint contradictoriæ, quarum una dicit rem esse, altera rem non esse. & ex una parte probat ita esse, quia in alijs omnibus enunciationum oppositionibus ita fit, ut patet, si discurramus per omnes, primum his, quæ sunt de secundo adiacente, homo est, opposita non est, non homo est; sed in qua ipsum est negatur, homo non est. similiter de tertio adiacente, est albus homo, negatio est, non est albus homo, non autem illa, est non albus homo, nam si ista esset, duæ contradictoriæ vere esse possent, quæ tamen non possunt; sed si negatio uera est, affirmatio falsa est, & è contra; & si negatio falsa affirmatio uera est. at istæ si sunt oppositæ. est albus homo, est non albus homo sequitur q esset uerum dicere de ligno, q est nõ albus homo, quæ tamen falsa est; q tñ sit uera patet, quia eius affirmatio est falsa, est albus homo de ligno; ergo non est illa eius negatio; sed hęc in qua negatur. (est) non est albus homo, idẽ fit in alijs uerbis, quæ quãuis nõ sunt ipsum, est tñ se habent ad ipsius modũ, ut homo ambulat, negatio non est, non homo ambulat, sed homo non ambulat simili ergo ratione huius negatio possibile esse, erit, possibile non esse, in qua ipsum, est, negatur sicut in alijs.

Videtur autem idem posse esse & non esse, &c. 2

Ex opposita parte argumentatur Arist. si oppositio huiusmodi sumatur in his: sequitur duas contradictorias esse ueras simul, hoc autem impossibile est, ergo oppositio non sic est sumenda secundum esse, & non esse in his. illa maior patet, nam idem potest esse, & non esse, ambulare, & non ambulare. incidi & non incidi, quia nõ omnia semper actu sunt, id est, non omnia semper habent operationem, sed aliquando sunt, & operantur; postea non sunt nec operantur. propterea idẽ & potest esse, & potest non esse, ecce quo pacto duæ oppositæ simul ueræ de eodem existunt.

Contingit enim ex his aut idem affirmare, &c. 3

Ex his concludit Arist. uel asserendum esse duo opposita esse uera, uel oppositionem non penes esse uel non esse, sumendum esse in istis. at minus inconue-

niens

niens est hoc asserere, quam docere duas oppositas simul ueras propterea hoc erit dicendum oppositionem in istis non secumdum esse, uel non esse consistere, sed secundum modum ipsum unde huius possibile esse; negatio non erit, possibile non esse, sed non possibile esse, & huius contingens esse. hæc non contingens esse, & uniuersaliter obserua, vt semper uerbum relinquas in vtraque simile, modum autem neges uel affirmes & sic oppositionē certam in omnibus facies, ut in exemplis poteris comperire.

4 Fiunt autem quemadmodum in illis esse, &c.

Comparat Arist. has modales ad reliquas enunciationes & assignat duo discrimina notanda. Alterum est, in illis ipsum (est) habebat locum principalis appositionis, & prædicati, nomina uero erant subiectum, ut homo est albus, ipsum (est) hic est forma; homo, & albus: sunt respectu eius subiecta. At hic in modalibus ipsum (esse, uel non esse) habet locum subiecti ipse uero modus est prædicatum: vt possibile est esse, possibile est non esse.

Alterum est: illic, ueritas uel falsitas secundum esse uel non esse considerabatur ut homo est homo non est, & harum ueritas uel falsitas à uerbo dependet, idest quando res ita se habet, sicut uerbum ipsum enunciat. At hic, non à uerbo, sed à modo dependet, ut possibile est esse huius ueritas non ab eo quod res est uel non est, ut uerbum notat, petenda est: sed à modo. nempe ab eo quod esse potest, quam uis actu non sit.

Nota. In quo unum docemur maxime necessarium, pro modalium ueritate, uel falsitate indaganda: non respicere solum tempus per uerbum importatum, sed ipsam modi qualitatem: nec respicere solum, an ita sit, ut uerbum enunciat: sed modus est considerandus. Si quis enim dicat, Petrus impossibiliter currit, quamuis nō currat, est falsa. quia modus denotat, sic non currere, ut non possit non currere.

Et inde aliqui nouas regulas faciunt; nempe ad ueritatem enunciationis, de possibili requiri non quod res sit, sed quod possit esse, sicut ad falsitatem, non quod res non sit, sed quod non possit non esse. & alias similiter constituunt regulas pro aliis, quæ ex modorum significatione cuiliber aduertenti parum notæ esse possunt, & olim diximus in introductione.

Eius uero, quæ est possibile non esse negatio est, &c. 5

Prosequitur Aristo exempla proponere harum oppositarum quæ secūdum modi negationem constituuntur: & superius posuit exempla, quando esse est affirmatum: modo ponit, quando esse est negatum.

Vt verbo uno dicam, aduerte, oppositionem consistere in negatione ipsius modi inuariato manente ipso infinitiuo uerbi, si in una opposita fuerit negatum, ita maneat in altera si affirmatum uero, simili modo. v.g. huius possibile est esse, est negatio non possibile est esse. & huius. possibile est non esse, hæc, non possibile est non esse. & huius, impossibile est esse hæc, non possibile est esse, huius autem impossibile est non esse, hæc, non impossibile est non esse idem in alijs est faciendum, atque hæc est prima pars huius capitis, in qua harum oppositio continetur. Nota.

In secunda parte continentur harum consequentiæ: & quia multa circa hoc diximus in introductione nostra. non admodum in his immorabimur: sed aliqua repetemus, quātum pro huius partis intelligentia sufficiat, ut auditores has enunciationes memoria tenere valeant. 1. Fund.

Erit igitur primo aduertendum quatuor esse enunciationes secundum modos quatuor, hoc ordine constitutas, ut prima sit de possibili, secunda de contingenti, tertia de impossibili, quarta de necessario in singulis autem ex his duæ sunt partes, altera, uerbum infinitiui, ut possibile est currere, contingens est esse; quod habet locum subiecti, & dicitur communiter, dictum, altera pars est ipse modus cū uerbo.

Secundum quas duas partes constituitur quadruplex ordo modalium: primus earum in quibus tam modus, quam dictū, sunt affirmata, ut possibile est currere. contingens est ambulare, & reliqua. Secundus ordo est earum, in quibus modus affirmatur, sed dictum negatur, ut possibile est

est non currere; contingit non ambulare impossibile est non uiuere, necessarium est nō moueri. Tertius ordo earum in quibus negatur modus, sed affirmatur dictū, ut nō possibile ē currere,& similia. Quartus earum, in quibus negatur utrumque, vt non possibile est non currere.

Ex quo fit, ut singuli modi faciant quatuor enunciationes hoc ordine, ut in prima, totum affirmetur, in secunda affirmetur modus negato dicto, in tertia negetur modus affirmato dicto, in quarta negetur vtrumque; ut facile est cuilibet in tabula has describere ordine modorum: quæ est, possibile contingens, impossibile necesse.

2. *fund.* Sit secundum fundamentum. Quælibet harum de possibili habet alias tres sibi respondentes, unam de contingenti, alteram de impossibili, tertiam de necessario.

Vnde efficitur, vt in omni ordine sint quatuor æquiualentes, v.g. in ordine primo enunciationum de impossibili, scilicet quādo totum est affirmatum, ut possibile est currere, respondet ei altera de cōtingēti.s. contingens est currere alia de impossibili, nempe non impossibile est currere: ultima de necessitate, non necesse est non currere. idem fit in alijs ordinibus.

3. *fund.* Sed ut optime sciatur quæ quibus equiualeant, in singulis ordinibus oportebit dictiones quasdam antiquorū explicare: aduerte igitur tertio, esse quatuor has dictiones. Amabimus. Edētuli, Iliace, Purpurea in quibus omnes hæ æquiualentes cōtinētur: circa quas aduerte. Primas syllabas significare modales de possibili. Secundas de contingenti. Tertias de impossibili. Quartas de necessario. præterea sunt quatuor uocales. A. designat modalem totam affirmatiuā. E. designat negatiuam de dicto, affirmatiuam de modo I. negatiuā de modo, affirmatiuam. de dicto. V. negatiuā de utroque.

In his ergo dictionibus facile comperies omnes æquipollētes, si obserues, quę syllaba correspondet cui modali, & qualis litera fuerit; talem facies modalem. v. g. in amabimus. Prima syllaba est de possibili, & quia est A. erit tota affirmata, possibile est currere. Secunda est de contingenti, & quia est A. erit etiam tota affirmata, ut contingens est currere. Tertia est de impossibili, & quia est I. erit negata de modo, sed affirmata de dicto, non impossibile est currere. Quarta est pro necessario, & quia est V. erit tota negatiua non necesse est non currere hæ igitur quatuor sunt æquiualentes. eadem artē tu poteris inuenire in alijs, & in tabula describere, quæ quia late à me iam sunt in introductione disputata prætereunda sunt; non quod necessaria non sint, sunt n. maxime, sed quia facile ex illis intelligi possunt.

Sit quartum fundamētum. Si uelis oppositiones omnes harum cognoscere, scias eas, quæ in prima, & tertia dictione continentur, sibi esse inuicem contradictorias, similiter quæ sunt in secunda, & quarta, & tertia & quarta sunt cōtraria, prima & secūda subcontraria, quāuis Arist. præcipue hic contradictorias considerat. his suppositis ad textus explicationem accedamus. 4. *fund.*

Consequentiæ uero secundum rationem fiunt, cum ita ponuntur, &c. 6

Hic Arist. harum modalium consequētias, secundum antiquorum opinionem ponit: & ita constituit quatuor ordines modalium, in quibus hoc unum discrimē. ab his, quas Aristo assignat, & nos supra assignauimus, inuenies: quod in primo ordine, loco huius non necessarium est non esse, habet non necessarium est esse, sicut nō impossibile est esse ponunt. n. has, possibile est esse, contingens est esse, non impossibile est esse, non necessarium est esse & ita sicut nos diximus Amabimus, ipsi dicerent, Amabitis, præterea in secundo ordine. sicut nos dicimus non necessarium est esse, dicunt, non necessarium est non esse, & dicerent Edentulus, permutant in quartum modalem primi, & secundi ordinis, in reliquis idem dicunt, cum Aristo. & his, quæ supra diximus.

Hæc igitur impossibile, & nō impossibile eam quę est. &c. 7

Approbat Aristo. aliqua, quę dicta sūt ab antiquius circa tres modos primos, possibile. n. contingens impossibile, se mutuo sequuntur contradictoriæ, tamen, ut non possibile, & non contingens inferunt impossibile, & ē contra, & nō impossibile in

fert possibile,& contingens,&c contra dicto inuariato manente in omnibus,contra dictione facta sola in modis.

8 Necessarium uero quemadmodũ se habet, &c.

Circa necessarium uero non bene antiqui senserunt, & vt intelligas istum textũ recordare illius,quod diximus. primum & tertium ordinem sibi contradicere: similiter secundum,& quartum:duos vero vltimos,tertium & quartum esse contrarios. eum igitur isti antiqui in tertio ; & quarto bene assignauerint modales, sequitur, vt in contrarijs de necessario.non errauerint immo recte assignabant,quarta.n. de Iliace est necessarium,non esse quarta de Purpurea est necessarium esse, quæ contraria sunt, possunt enim ambo esse falsa, simul autem uera esse nequeunt,at in primo, & secundo ordine errabant circa quartas de necessario. propterea non assignabant ueras contradictorias. nam primus ordo con tradicit tertio,secundus quarto, in tertio autem quarta de Iliace est necessarium nõ esse in primo ordine, quia dicebam, amabitis est ista,non necessarium est esse, & sic constituebant has contradictorias necessarium est non esse,& non necessarium est esse. similiter in secundo constituebant has cõtradictorias, nõ necessariũ est non esse, & necessariũ est esse in Purpurea, & Eden tuli, quæ contradictoriæ ueræ non sunt.

Hoc igitur est,quod dicit Aristo. (circa necessarium contrarię sequuntur)idest,bene sunt assignatæ, (at contradictoriæ sunt extra)idest non sunt ueræ contradictoriæ, & hoc in enunciationibus de necessario, aliæ enim bene assignantur. & hoc est qđ dicit,illius,necesse est non esse, quæ est in Iliace,nõ est contradictoria hac quam isti assignant,nõ necesse est esse,dicẽtes Amabitis, & probat non esse oppositas, quia ambæ ueræ simul esse possunt; ut patet: nam Chimæram necesse est non esse, & eãdem nõ est necesse esse.& hoc est, quod dicit, (quod enim necessarium est nõ esse non est necessarium esse) ut exẽplo patet, non igitur sunt contradictoriæ.

9 Causa aũt huius est, quòd non sequitur similiter in cęteris,&c.

Dicet aliquis,cur sicut dicimus possibile est esse,contingens est esse, non impossibile est esse, ubi semper manet esse affirmatum , non etiam dicemus non necessarium est esse? ut in omnibus quatuor cõse quẽtibus remaneat dictũ eodẽ modo causam huius docet:quia sicut ipsi modo possibile,& impossibile,qa idẽ nõ significant. modo opposito se consequuntur,vt impossibile , & non possibile, similiter possibile: & non impossibile;ita impossibile & necessarium idẽ dicunt, sed opposito modo ꝺm dictum , nam quod est impossibile esse est necessariũ non esse & quod est necessariũ esse,est impossibile non esse: cum ergo secundũ dictũ opposito modo se sequantur, non potest eodẽ modo esse in utraq;,unde istæ non æquiualent, nõ impossibile est esse,non necessarium est esse,sed non esse,ut dicet inferius, sicut nec illæ æquipollent, possibile est esse, impossibile est esse, sed non impossibile est esse.

At certe impossibile est sic poni contradictiones necessario, &c. 10

Argumento probat nõ sic ponendã con tradictionem de necessario,ac si dicat non istæ sunt æquiualentes possibile est esse, contingens esse , non impossibile est esse cum hac non necesse est esse argumẽtum est huiusmodi,quod necessarium est esse, possibile est esse , quod possibile est esse non,impossibile est esse.quod non impossibile est esse per te nõ necessariũ est esse, ergo de primo ad ultimum,quod necessariũ,est esse non necessarium est esse, quod absurdum est,& implicat:dices tu,non ualet,quod necesse est esse,possibile est esse, probat, quia si non ualet , necessarium est esse,ergo,possibile est esse , ergo necessarium erit non possibile,ꝙ si non possibile, ergo impossibile,erit ergo necessarium impossibile,quod fieri ullo modo nequit ergo æquiualent:nõ impossibile esse;& possibile esse: cum hac non necessarium esse.

At uero neque necessarium esse sequitur eam, &c. 11

Dicet quis,si non sequitur illa nõ necessarium est esse ut dicunt antiqui,sequetur una ex his,aut necessarium est esse , vt dictio sit Amabatis, uel illa necessarium est

non

non esset, vt dictio sit Amabitis, respōdet, nullo pacto vllam ex his constare cum ea quæ est possibile est esse: nā possibile esse simul uera est cum hac, possibile non esse, ut supra docuimus, at necessarium esse non admittit illam possibile non esse. similiter necessarium non esse non admittit illā possibile est esse, ergo nulla ex his sequitur eā, quæ est possibile esse. à sufficiēti ergo partiū diuisione colligit hāc esse illi cō sequentē; nō necesse non esse, & ita dictio non erit amabitis, nec amabitas, nec amabites, sed amabimus. & ita est uera contradictio cū illa, q est in Iliace scilicet necesse est non esse, hęc non necesse non esse dices, quare non loquitur de secūdo ordine, in quo ēt errabant antiqui, dico, quia cum duo vltimi recte assignati sint, & hic primus firmat illā, quæ est in secūdo, relinquit manifeste nullā aliam ponendam in secundo, nisi eā quæ erat in primo, quia nulla restat, & erit ista, nō necesse est esse, ut dictio non sit Edentulus, sed Edentuli.

12 Dubitabit autem aliquis, si illam quæ est, &c.

Constitutis ordinibus modalium secundum consequentias & oppositiones sequitur tertia pars principalis capitis? in qua Arist. dubium mouet circa id, quod paulo superius dictum est, nempe valere hanc cō sequentiam, est necessarium, ergo est possibile: dubium igitur est: at valeat necessarium est esse, ergo possibile est esse, & ex altera parte videtur sequi: nam si non valet, necessarium est esse, ergo possibile est esse; ergo sequitur uel non possibile est esse, uel possibile est non esse, vt supra diximus, quæ vtraque de necessario asserere falsum est. At ex altera parte, quòd non sequatur, probatur, quia quod possibile est esse. potest esse, & non esse; quod possibile est ambulare, & incidi, potest non ambulare, & non incidi; at quod necessarium est esse. non potest non esse ergo. necessarium non est possibile. Solutio Aristo. consistit in hoc, non omne possibile potest esse, & non esse, sed aliquod, vnde superius est ad necessarium, & sicut non valet homo est animal, & animal est leo, ergo homo est leo, quia homo non est omne animal, ita non ualet, necessarium esse possibile est esse, possibile esse potest esse, & non esse, ergo necessarium potest esse, & non esse, sed hanc solutionem oportet latius explicemus ipsum textum interpretantes.

Manifestum autem quoniam nō omne possibile, &c. 13

Docet non omne possibile esse ad opposita, s. ad esse & non esse, ambulare, & non ambulare, aliquod enim possibile est solū ad vnum vel esse, vel operari.

Pro cuius explicatione aduerte. Potētia vt habetur 5. Met. c. 12. nō est aliud quàm principiū operationis uel esse. illud. n. principium quo operamur siue agentes, siue patientes, dicitur potentia, siue talis potentia tendat ad solā operationē, siue tendat ad esse, potentia. n. ambulandi est ad operādum, at potentia vt sit ignis uel rosa, uel animal, est potentia ad esse. *Nota.* 1.

Duplex est autem potentia, vt habetur 9. Meta. altera irrationalis, altera rationalis: illa est rationalis, secundum quam operamur ex electione voluntatis, vt ipsa volūtas est potentia rationalis, quia libere secūdum eam operamur, similiter intellectus est potentia rationalis secundū quem hoc uel illud intelligimus, & denique quæcunque potentia operatur non ex se, sed a uoluntate imperata.

Potentia irrationalis est, quæ nō ex electione, sed ex sua dispositione naturali habet operationem, ut potentia ignis ad calē faciendum, visus ad videndum: hæc autem adhuc duplex est, altera actiua ad agēdum uel faciendum, altera passiua ad patiendū vt lignum habet passiuam potentiam ut comburatur; rationales autē potentiæ actiuę sunt.

Est autem considerandum, vnum discrimen inter has potentias. rationales enim & irrationales passiuæ, sunt differentes ad plura opposita, non quòd simul recipiant uel agāt opposita, sed quòd ipsæ sint principia ad operandum non magis hoc oppositum, quàm illud. v. g. volūtas est potentia indifferens nō magis ad volendum hoc, quàm ad nolendum, intellectus ad assentiendum vel dissentiendum. similiter in passiuis irrationalibus lignum est in

potentia

potentia non magis ad calorem recipiendum, quam ad frigiditatem, & materia secundum se, nō est in potentia magis, ut sit hæc, quam illud uel aliud: at potentia acti ua irrationalis est ita determinata ad unū agendum, ut per se aliud non faciat, nec possit illud non facere, ut ignis est in potentia ad calefaciendum, ita ut per se non possit frigefacere immo nec non calefacere nam non calefacere, aliquando non prouenit ex potentia ignis, sed ex impedimē to extrinseco.

Nota. 4. Aduerte præterea cū tot modis dicatur potentia totidem dicitur possibile: quod à potentia dicitur: possibile enim & secundum potētiam rationalem. & secundum irrationalem tam actiuam, quam passiuam & sicut non omnis potentia est ad opposita ita nec quodcunque possibile.

Ex.tex. His suppositis, accedamus ad textus explanationem. (Manifestum, inquit, est, nō omne possibile esse, uel ambulare, idest, operari (est ad opposita) nempe ut possit operari, & non operari, ut possit hoc uel illo modo operari, est enim aliquod possibile, quod ad unum est, & huiusmodi est id, quod secundum potentiam irrationalem dicitur possibile, ut ignis potest calefacere sed ex se non potest non calefacere uel frigefacere, nec omnis potentia irrationalis est huiusmodi, sed ea quæ actiua est, nam passiua oppositorum est susceptiua, sicut & potentiæ rationales, quæ contrariorum multorum potentiæ sunt: uoluntate enim & intellectu multos actus contrarios operamur circa uaria opposita.

Cōcludit, non igitur omnis potestas suscipit opposita, nec solum de potestate in communi loquendo, immo in eadem specie potestatis: scilicet irrationalis inuenitur potestas, quę nō sit oppositorum qualis est actiua.

Vnum uerbum hic considera circa uerba ista Arist. (ignem non est possibile calefacere, & non, neque quæcunque alia semper agunt duas hic insinuat potentias irrationales actiuas, altera, que semper ex se determinatur ad agendum, nec ex se potest non agere, tamen ab extrinseco impeditur, ut ignis se habet ad calefaciendum qui ex defectu combustibilis, non calefacit. Altera quæ nunquam deficit, ut potentia secundum quam cœlum mouetur nec naturaliter impediri potest & ab utraque potentia dicitur possibile.

Quædam uero potestates æquiuocæ sunt, &c. 14

Adhuc potestātem, seu potentiam distinguit, est enim nomen non simpliciter idest non uniuoce dictum, & hæc dictio comprehendit omnes potētias quæ dictæ superius sunt. quædam est potentia includens actus priuationem, secundum quam ea quæ in potentia sunt, actum nōdū habent; sed actus principium: dicitur enim posse ambulare, qui nondum ambulat, & esse, quod nondum est. Altera dicitur potentia, quæ est simul cum actu, secundum quam id. quod currit, dicitur posse currere, quod operatur, posse operari, & quod est, posse esse, quæ potentia aliquando nō aliud dicit, quam non repugnantiam ad actum, ut idem sit, qui currit; potest currere, & dicere, qui currit, non habet repugnātiam nec impedimentum ad cursum, quæ dicitur potentia Logica, & in rebus Mathematicis potentia Mathematica.

Est autē discrimē inter has: prior enim est in rebus mobilibus, & corporeis, quæ aliquando sunt actu aliquādo nō sunt, seu aliquando operantur aliquando nō, at posterior est etiam in necessarijs, & his, quæ semper sunt, & semper operantur.

Possibile ergo utramque cōprehendit ac propterea est superius ad necessarium & conuenit ei, sicut uniuersale conuenit parti scilicet inferiori, ideo infertur ex necessario possibile, sicut ex īferiori superius.

Et est quidem fortasse principium, &c. 15

Alium ordinem consequentiarum modaliū perfectiorē ponit, & quia proprius erat præter communē, ideo (fortasse) dixit nō dubitationis sed modestiæ causa. ordo est, ut incipiamus à necessario ad possibile contingens, impossibile, quandoquidem inferius est in consequentia, & ab inferioribus ad superiora rectior est consequētiarum processus.

Sumendæ sunt igitur quatuor de necessario. eo ordine, quo constituebantur de possibili. Prima tota affirmatiua de necessario. Secunda negatiua de dicto affirmatiua de modo. Tertia negatiua de modo affirma-

affirmatiua de dicto. Quarta negatiua de vtroque. modorum autem hic erit ordo, necesse, possibile, contingens, impossibile.

Et vt rectius hæc memoria teneas, accipe quatuor dictiones nostras, in quibus omnes ęquiualentes inuenies; obseruado eandem rationem, sicut in alijs: solum ordinem mutando, semper enim prima syllaba pro necessario Secunda pro possibili. Tertia pro contingenti. Quarta pro impossibili deseruit: dictiones auté hæ sunt Argutele. uestigia. sine mutu mutabatis. circa quas aduerte primam tertiæ. secundā quartæ, contradicere, & vlterius, primam, & secundam esse contrarias, tertiam, & quartā subcontrarias, poterit ergo quilibet in tabula assignare omnes has.

16 Manifestum autem ex his, quæ dicta sunt, &c.

Hunc ordinem consequētiarum rerum vniuersi, ordini comparat, & ipsa comparatione comprobat; In vniuerso enim tres rerum naturas comperimus, quædam sunt semper actu, ita vt nūquam defuturę sint, nec defuerint, & hæ sunt primæ substantię, uocat autem hic primas substantias, non vt in prædicamento substantiæ, ipsa singularia, sed gloriosum Deum, & intelligentias, & hæ sunt secūdum Aristotel. naturæ sempiternæ, & omnium principia prima, & istæ habent actum sine potentia, idest, quæ habent in se, semper habuerunt, & habebunt nihil illis defuit, nec deerit. propterea dicuntur non esse in potentia, scilicet quæ est cum priuatione; & his assimilatur necessarium, qui modus significat, quod semper est.

Snnt aliæ naturę, quæ habēt actum cum potentia, idest, ita sunt, quod non semper fuerunt, vel non semper erunt, & ista si compararērit secundum id, quod actu sunt; & id quod potentia fuerunt, inueniemus actum perfectiorem esse, & natura priorem, idest, nobiliorem potentia, quia res perfectiori modo existit, quando est, quàm quando esse potest. at potentia prior est tempore actu ipso: quia prius tempore potuerunt esse, quàm sunt, & fuerunt, quales sunt naturæ istæ corruptibiles. & in his inuenitur possibile proprie, & contingens.

Aliæ sunt naturę: quæ nunquam perueniunt ad actum perfectum, sed semper manent in potentia, ut si velis numerare numerum maximum, nunquam peruenieris ad illum, si diuidatur continuum, non dabitur minima pars, tempus, motus secundum Arist, non peruenient ad actum consumatum. in his inuenitur impossibile, quatenus nunquam ad actum perfectum eę uenire possunt.

Cum igitur harum rerum iste sit ordo, ut primæ res primo loco, medię secundo, ultimo uero ista postremo cōstituantur: ergo & modi eis corrospondentes eundem obseruabunt ordinem, & ita à necessario incipientes ad possibile, contingens, & impossibile deueniemus: istum rerum ordiné exactius prosequi Metaphysicæ est; satis sit ista circa explanationem attigisse, hæc de textus interpretatione. *Quid sit modus.* *t. Snia.*

QVÆSTIO.

Quid sit modus, quid modalis enunciatio, & quotuplex? & de eius quantitate.

Circa caput hoc, oportet breuiter examinare, quid sit modalis, & quotuplex & de eius quantitate, hæc autem facilius percipientur. si quid sit modus, examinauerimus.

Circa quod antiqui & moderni Gręci ac Latini laborarūt nō parū, inter Latinos S.T. tract. de nunc c. 11. inquit modus est rei adiacens determinatio, idest additū aliquod extremū enunciationis vel totā enūciationem determinans; dicimus enim, homo docte disputat illud (docte) pdicatum determinat, & limitat ut stet pro disputatione docta, at quia ista definitio omnibus modis communis erat, eam limitāt dicés, modum esse enūciationis cōpositioné determinatam, duo enim in verbo considerāmus, alterū est eius significatio, idest res quam significat, vt disputo: disputationem significat, & lego lectionem; alterum est uerbi compositio quod est ipsius formale.

Sunt igitur modi in duplici differentia quidam determinant uerbi significationé: ur docte disputat, uelociter currit: alij determi- *Quotuplex modus.*

determinant verbi compositionem, ut Petrum currere est possibile, idest ita cõpositio est possibilis Petrus currit. tales autẽ sunt isti modi præsentes.

Quod si obiicias esse plures modos, ut uerum, falsum, respondet S. Th. istos nihil addere ad simplices enunciationes, idẽ enim est dicere Petrus currit, & Petrum currere est verum, propterea nõ habet peculiarem difficultatẽ, ideo hic prætermittuntur.

2. Sent. Alber. Trac. 2. ca p. 1. dicit illos modos verum, falsum, differre ab istis, quia non ampliant tempus dicti, sicut isti quatuor.

Alii plures etiam modos multiplicant etiam compositionem determinantes, ut scibile, opinabile. sed hoc est multiplicare modos præter artem, & rationem.

3. Senti Græci aliis verbis, quamuis eundem facientibus sensum modum definiunt.

4. Sent. Ammo. & Psell. modus est vox significans, qualiter prædicatum subiecto insit, quæ definitio est etiam Auerro. at Græci hanc definitionem communem pluribus modis faciunt dicuntque Arist. hic solum præcipuos considerasse.

5. Sent. At circa hoc aduertendum est primo,
1. Fund. triplex est enunciationis materia ut superius diximus, materia enim est habitudo prædicati ad subiectũ, tripliciter autem prædicatum se habet ad subiectum, unde est triplex materia. primo prædicatũ aliquod ita inest subiecto, ut non possit non inesse, ut homo est animal, & talis est materia necessaria: alterum non inest, sed nec potest inesse, ut homo est lapis, & talis est materia remota, seu impossibilis, aliud nõ inest sed potest inesse, uel inest, sed potest non inesse ut Petrus currit, & talis est materia contingens.

Est igitur modus vox significatiua enunciationis materiam explicans, ut patet in illis modis assignatis, & ita sumitur in præsenti. Cum autem triplex sit materia, triplex erit modus rei necessarium, impossibile, contingens. nam possibile, ut docet Boeth. sola uoce differt à contingenti, & quia possibile componitur, dicimus enim impossibile, sed non dicimus incontingens.

2. Fund. Aduerte secundo, duplex est cõpositio in modali enunciatione, altera est dicti, ut hæc compositio sortem currere, altera est modalis totius, ut sortem currere est possibile: quando audis modum determinare materiam totius enunciationis, seu compositionis, intellige de dicto, ut notant Alber. trac. 2. ca. 1. & Alex. qui dicit enim sortem currere, est possibile, determinat compositionem illam sortem currere, nõ autẽ totam ipsam modalem, nam modalis ipsa nulla est contingens, sed vel impossibilis vel necessaria.

Præterea quando dicimus modum explicare materiam, intellige cum Ammo. & Psell. modum non esse materiam, materia enim est ipsa enunciatio dicti, sed explicat modus materiam illam. & aliquando explicat materiam quæ non est, ut qui dicit Petrum currere est necessarium. sicut aliquando diuidimus, quæ diuidenda non sunt, & componimus, quæ componenda non sunt, ut quando dicimus homo nõ est animal, leo est irrationalis.

Ex his omnibus facile colligitur, quid sit enunciatio modalis. & quotuplex, & quomodo non sunt plures quam hæ, quas Aristoteles enarrat, & quãtum ab aliis omnibus differant. *Quid sit modalis Enunciatio & Quotuplex.*

Circa quantitatem modalium, aduerte in eis esse triplicem quantitatem. duas ex parte subiectorum, tertiam ex parte modi est enim in modalibus duplex subiectum: Alterum ipsius dicti quod Albertus uocat subiectũ locutionis, ut in hac, sortem currere est possibile. sortes est subiectũ locutionis: alterum est subiectum totius modalis, quod uocat subiectum enũciationis. Et iuxta hæc duo subiecta, insurgit duplex quantitas, secundum quid, altera ex dicto & secundum hanc, quædam modalis dicitur vniuersalis, quædam particularis, quædam indefinita, quædã singularis, vt enunciationes simplices. *De Quantitate modalium.*

At secundum subiectum enunciationis quod est ipsum dictum integrum, semper modalis est singularis, quia illud integrum dictum locũ habet vnius singularis, subiecti, cum non possit distribui totum ipsum.

Tertia quantitas est. præcipue à modo sunt enim duo modi vniuersales, necesse & impossibile, & æquiualentes, & duo particulares, possibile, contingens, & æquiualentes, & secundum hos, modales vniuersales vel particulares dicuntur.

Dices, quare illi duo sunt uniuersales, hi duo particulares? dico, quia necesse est quod omni tempore inest, impossibile qđ nullo tempore: propterea vniuersalitatem temporis claudunt, reliqui duo aliquando vel nõ aliquando: propterea temporis particularitatem habent.

Pręterea necesse, uel impossibile, si superiori uel uniuersali termino iunguntur, distribuunt virtualiter. Idem enim est dicere, homo necessario est animal, & omnis homo necessario est animal, & homo impossibiliter est leo, & nullus homo est leo. reliqui non similiter. Hæc sufficiant, quia quæ restant, lat e iam in introductione dicta á nobis sunt.

Quę enunciationes contrarię magis sibi inuicem esse dicantur.
Cap. IIII.

Sectio quinta, secũdum Graecos. 1 VTRVM autem contraria est affirmatio negationi, an affirmatio affirmationi, & oratio orationi quæ dicit, qnòd omnis homo iustus est, ei quę est, nullus homo iustus est aut omnis homo iustus est, ei quæ est, omnis homo iniustus est: ut, est Callias iustus, non est Callias iustus Callias iniustus est, utra harum contraria est? Nam si ea quæ sunt in uoce, sequuntur ea quæ sunt in intellectu, illic autem contraria est opinio contrarij, ut quod omnis homo iustus est, ei quæ est, omnis homo iniustus est, etiam in ijs quæ sunt in uoce affirmationibus, necesse est similiter sese habere, quòd si neque illic contrarij opinio contraria est, nec affirmatio affirmationi erit contraria: sed ea quæ dicta est negatio. quare considerandum est quæ opinio falsa opinioni uerae contraria est, utrum negationis, an ea quæ contrarium esse opinatur. Dico autem hoc modo.

Idem in principio primi huius.

est quædam opinio vera boni, quod bonum est: alia autem ꝙ non bonũ, est falsa: alia uero, quod malũ: utra harum contraria ueræ? & si est una, secundum quamnam contraria,

Nam arbitrari contrarias opiniones definiri, eo quod contrariorum sunt, falsum est. Boni enim quod bonum est, & mali quod malum est, eadem fortasse opinio est etiam vera, siue plures, siue una sit. sunt autem ista contraria, sed non eo quod contrariorum sint, contraria sunt, sed magis eo quod contrariæ. 2

Si ergo est boni quidem quod est bonum opinio, alia autem quod nõ bonum est: est autẽ aliquid aliud qđ non est, neque esse potest: aliarũ quidem nulla ponenda est, neque quæcunque esse quod nõ est opinantur, neque quæcunque nõ esse quod est. infinitæ enim utreque sunt, & quę esse opinantur quod non est: & quæ non esse quod est. 3

Sed in quibuscunque fallacia est hæ autem sunt ex his, ex quibus sunt generationes. ex oppositis uero generationes. quare etiam fallaciæ. 4

Si ergo quod bonum est, & bonum & non malum est: & hoc quidẽ secundum se, illud vero secundum accidens (accidit enim ei non malum esse) magis autem in unoquoque uera est quę scdm se est etiã falsa, siquidem & vera: ergo ea quę est, quod non est bonum quod bonũ est, eius quę scdm se, falsa est: illa uero quę est ꝙ malũ est, eius quę scdm accidens. quare magis erit falsa de bono, ea quę est negationis opinio, quam ea quę est contrarii. Falsus est autem maxime circa singula, qui contra- 5

riam

riam habet opinionem : contraria enim ſunt eorum quæ plurimum circa idem dfferunt: Si igitur harum contraria eſt altera: magis uero negationis eſt contraria : manifeſtum eſt quod hæc erit contraria. Illa uero q̃ eſt, quod malum eſt quod bonũ eſt, implicitia eſt.etenim quod non bonum eſt, neceſſe eſt forte ipſum eundem opinari.

6 Amplius, ſi etiam in alijs ſimiliter oportet ſe habere, & hoc modo uidebitur bene eſſe dictũ. Aut enim ubique ea quæ eſt contradictionis, aut nuſquam. quibus uero non ſunt contraria, de illis quidem falſa, quæ eſt uere oppoſita: vt qui hominem non putat eſſe hominem, falſus eſt. ſi igitur hæ contrariæ ſunt, etiam & aliæ, quæ ſunt contradictionis.

7 Amplius, ſimiliter ſe habet opinio boni quod bonum eſt, & non boni quod non bonum eſt. & præter has boni quod non bonum eſt, & nõ boni quod bonum eſt. Illi ergo quæ eſt, non boni quod non bonum uerę opinioni, quæ eſt contraria? Non enim ea quæ dicit, quod malum eſt,* ſi aliquando fuerit uera. non quam autem uera uerę contraria eſt, eſt enim quoddam non bonum malum. quare contingit ſimul eſſe veras. At uero nec illa quæ eſt, quod non malum : uera enim & hęc ſimul enim & hęc erunt, Relinquitur igitur ei quę eſt non boni; quod * nõ bonum eſt, contraria ea quę eſt non boni, quod bonum eſt, falſa enim hec.* quare & ea quę eſt boni quod non bonum eſt, ei quæ eſt boni, quod bonum eſt.

* a.l. ſimul aliquando.

* a.l. non boni uere cõtraria ea q̃ eſt nõ boni, q bonum falſa. falſa enim hæc.

8 Manifeſtum ergo eſt, quod nihil intereſt, nec ſi vniuerſaliter ponamus affirmationem, vniuerſalis enim negatio contraria erit ut opinioni quæ opinatur, quod omne quod eſt bonum, bonum eſt, ea quę eſt, quod nihil eorum, quæ bona ſunt, bonum eſt. nam ea quę eſt boni, quod bonum. ſi uniuerſaliter ſit bonum, eadem eſt ei, quæ opinatur, quod quicquid bonum eſt, quod bonum eſt. hoc autem nihil differt ab eo quod eſt, quod omne quod eſt bonum, bonum eſt. ſimiliter autem & in non bono.

9 Quare ſi in opinione ſic ſe habet: & ſunt hæ quæ ſunt in uoce affirmationes, & negationes, notæ earum quæ ſunt in anima : manifeſtum eſt quod affirmationi contraria quidem negatio eſt, quæ de eodem uniuerſaliter: ut ei quę eſt, quod omne bonum, bonum eſt, uel quod omnis homo bonus, ea quę eſt, quod nullum uel nullus: contradictoriæ autem quæ eſt quod non omne,* aut non omnis. Manifeſtum eſt autem quod veram uerę non contingit eſſe contrariam, neque opinionem, neque contradictionem, contrariæ enim quæ circa oppoſita ſunt: circa eadem autem contingit verum dicere eundem : ſimul autem non contingit idem ineſſe contraria

* a.l. & quod.

1 Vtrum autem contraria eſt affirmatio negationi &c.

Hæc eſt quarta & vltima pars huius libri, in qua Ariſtoteles dubium unum proponit circa oppoſitionem : quod caput aliqui non eſſe Ariſtotelis exiſtimarunt, inter quos eſt Porphy. & dubius eſt Ammonius,

monius. At quia reliqui antiqui Graeci, & Latini hoc tanquam Aristotelis recipiunt non erit inutile illud exponere.

Quaestio igitur huiusmodi est: Vtrum affirmationi opponatur magis negatio cõtraria, an affirmatio de praedicato contrario? verbi gratia huic affirmationi, omnis homo est iustus, utra est magis opposita, uel haec nullus homo est iustus, an haec, omnis homo est iniustus? & huic sortes est iustus, vtra magis opponit sortes est non iustus, an haec sortes est iniustus: vbi praedicatum est cõtrarium. (Nam si ea quae sunt in voce sequuntur ea) proponit viam, secundum quam ista quaestio determinanda est, nempe vt ea quae in mente sunt, cõsideremus: uoces enim nõ aliud sunt, quam signa eorum, quae menti insunt. Considerandum ergo est quae opinio in mente opinioni opponatur, an quae est secundum negationem, an quae est secundum cõtrarium. Voces enim eodem modo opponentur.

Vnde fit quaestio huiusmodi: aliquis habet hanc opinionem, bonum est bonum, verum, habet aliam falsam, bonum nõ est bonum, & aliam etiam falsam, bonum est malum. Peto, quae opinio harum duarum illi opposita est? & nota ista uerba Aristotelis. (Si est vna secundum quam contraria) potest esse vnus sensus, in vna harum duarum est contraria, vtra erit? siue illud (Si) sit dubitantis, siue asserẽtis: & hic sensus est bonus, & ita exponit Caietanus.

a expositio. Nota. Aliter interpretat Ammonius, & Boetius notantque vnum, quod nos supra explicuimus capite de oppositis, Duplex est contrarium, quoddam habet mediũ, quãdo non est necesse, vt alterum extremorũ proprio insit subiecto, ut album est nigrũ: non enim est necesse vt corpus vel sit album velsit nigrum: potest enim esse rubrum. Talia dicuntur habere medium. Alia medio carent, quorum alterum necesse est inesse proprio subiecto vt par, impar, sanum, aegrum, calidum, frigidum, necesse est enim numerum esse parem, vel imparem, corpus calidum, uel frigidum, animal sanum vel aegrum. in contrariis habentibus medium negationis vnius contrarii, non est eadem, cum affirmatione alterius contrarii, ut non est idem non est album, & est nigrum, at in alijs vna est re, idem enim re est, non est par, & est impar, non est sanum & est aegrum.

Intelligitur in his respectu proprij subiecti, alias enim non idem sunt: nam Chimaera non est calida, non tamẽ propterea est frigida: respectu ergo subiecti suscepti ui vtriusque contrarii oportet intelligere.

Hoc supposito, est clarus sensus Aristotelis: dicit enim, an bonum non est bonũ, opponatur huic, bonũ est bonum: an ista, bonum est malũ? (quod si vera sit) idest, si aliquando idem re sit, vt in contrarijs medio carentibus fit respectu proprij subiecti, hinc, vtram assumemus tanquam oppositam, negationem an affirmationem? & hic sensus etiam bonus.

In ista quaestione aduerte, quod vocatur opinio iudiciũ intellectus, quo assentimus vel dissentimus alicui enunciationi. & opinari, aliquando iudicare dicitur, ut patet tertio de anima, capi. 3. Imaginari inquit possumus cum volumus: opinari autem, idest, iudicare, non, quamuis alijs locis aliter opinio sumatur, vt videbitur. Nota.

Nam arbitrari contrarias opiniones definiri, &c. a

Excludit responsionem quam aliquis ei poterat dare, nempe contrarias opiniones esse, quae sunt circa res contrarias, vt opinio boni, & opinio mali cõtrariae sunt. Docet id non sufficere ad contrarietatem opinionũ: quod dupliciter probat. Primo quia eadem est fortasse opinio contrariorum. Et secundo, quod si nõ est eadem, sed plures sint possunt ambę verę esse, vt opinio de bono, quod bonum est, & opinio de malo, quod malum est: hae opiniones vel vna sunt, vel sine una, siue plures sint, verae simul sunt: vtrũque autem repugnat opinionibus contrarijs.

Hoc est ergo vnum aliud, nempe quod opiniones contrario modo se habeant, & tum contrariae sunt, non tamen propterea quod cõtrariorum sint, oportet ergo in inuestigandis opinionibus contrarijs, quo modo contrariae se habeant inuestigare. Nota.

Aduerte quãdo Aristoteles dicit eandẽ opinionẽ esse contrariorum, ut, quod bonum est bonum, & malum est malum, nõ intelligas de opinione, & iudicio actua Nota.

li.

li. hoc enim fieri non potest, cum alio actu iudicem, bonum esse bonum, & alio diuerso numero actu, malum esse malum; sed de eadem opinione, intellige habituali, idest, eodem habitu vtrumque cognoscitur.

Vel, quod melius est intellige de iudicio actuali, & tunc fit sensus quòd est una opinio specie, contraria autem non sunt vnius speciei. propterea illæ duæ actuales opiniones non sunt contrariæ, scilicet, quòd bonum est bonum, & quòd malum est malum.

3 Si ergo est boni quidem quoniam bonum est, &c.

Incipit Aristoteles determinare hanc quæstionem, doceteque oppositionem consistere in negatione eiusdem prædicati de eodem subiecto, non autem in affirmatione oppositorum: & primo probat non consistere in alio, quam in negatione eiusdem; Vnum vni tantum opponitur, sed infinita essent opposita quæ illo opponuntur modo, nempe affirmando opposita uel negando propria alicuius; ergo non hoc modo est sumenda oppositio: minor probatur. sit hæc opinio, bonum est bonum: sit eius opposita sunt quæ affirmant id, quod bono non conuenit, vel removent quæ conueniunt, sunt hæc innumera, nam dici potest bonum est malum, bonum est odibile, bonum est inhonestum, bonum est inutile, similiter removendo propria; bonū non est amabile, bonum non est utile, bonum non est sectandum. si igitur opposita hæc sunt, infinita sunt. Non ergo sumenda est oppositio affirmationis alicuius per affirmationem oppositorum, nec per negationem eorum omnium, quæ insunt alicui subiecto.

4 Sed in quibus fallacia est, hę autē sunt, &c.

Ostendit secundum, quam affirmationē & negationem sit sumenda oppositio, ac docet consistere oppositionem in negatione & affirmatione eius prædicati de eodē subiecto: hoc autem dicit his verbis (in his consistit oppositio, in quibus fallacia; fallacia vero in his est, in quibus generationes, generationes vero ex oppositis sunt, secundum idem.

Pro quorum uerborum intelligentia est aduertēdum, quòd generatio est mutatio alicuius ex non esse ad esse: quando fit aliquid quod non erat ante, tunc generari dicitur, Corruptio autem est mutatio ab esse ad non esse, scilicet quādo aliquid quod erat, non est, dicitur mutatum fuisse unde termini generationis & mutationis primi sunt ens, & non ens, generatio incipit à non ente, & terminatur in ens. Curruptio incipit ab ente, & terminatur in non ens. Versantur igitur inter opposita secūdum idem, nempe inter ens, & non ens. *Nota. 1*

Aduerte secundo, intellectus noster in rerum cognitione proportionaliter se habet; nam in his mutationibus quantum ad hoc quod uera cognitio rei assimilat generationi, sicut generatio pcedit ex eo, quod non erat ad id, quod est, Ita uera cognitio procedit ex eo, quod non erat cognitum, ad id quod cognitum est, & sicut curruptio est ab ente in non ens: ita error & deceptio est ab ea cognitione, qua vere res cognoscenda erat, recessus in illam cognitionem, qua rem aliter, quam est cognoscimus. Vnde si petas, in quo consistit uera cognitio? dicam in eo, quod res ut est, cognoscitur. Si petas in quo error & deceptio, dicā ante omnia in eo, quod cognoscis de re, quod non est: Sunt igitur termini cognitionis & fallaciæ ens, & non ens, homo & non homo, & reliqua; oppositio ergo sumenda est per affirmationem & negationem eiusdem de eodem. *Nota. 2.*

Hæc doctrina in hoc cōsistit, ut quemadmodum generatio in hoc cōsistit, quod aliquid fiat ex eo quod non erat, siue fiat ex terra, siue ex aere, siue ex alia quauis re, & deceptio in eo quod intelligat quod non est res, siue intelligat hoc vel illud falsum; ita & oppositio in hoc quòd idem negetur de eodem de quo affirmatum erat, & est subtilis non solum doctrina, sed etiam probatio eiusdem conclusionis, quòd oppositio fit secundum affirmationem & negationem eiusdem de eodem.

Si ergo quod bonum est, &c. 5

Tribus rationibus probat conclusionem illam. Primo: illa sunt magis opposita, quæ magis secundum se repugnant in veritate, & falsitate idest, quorum vnum magis

magis eſt falſum & alterum eſt magis verum; ſed ita ſe habent affirmatio, & negatio eiuſdem, ergo ea ſunt magis oppoſita: maiorem probat, quia contraria maxime diſtant. minorẽ oſtendit. iſta propoſitio, bonũ eſt bonũ, eſt magis vera quã hæc, bonũ non eſt malum; ergo & iſta, magis falſa, bonum non eſt bonum quam hæc, bonum eſt malum, & ita illæ duæ opponuntur, bonum eſt bonum, & bonum non eſt bonũ, & aliæ duæ inter ſe, bonum eſt malum, & bonum non eſt malum.

Probat quòd illa ſit magis vera, quia ſecundum ſe eſt uera, ideſt immediate, & ſine cã. Si enim dicat quis. quare bonũ eſt bonum, non eſt cã. at illa, bonum eſt malũ, eſt ſecundum accidens, i. mediata, quia cãm habet: propterea. n. bonum non eſt malũ, quia bonũ eſt bonũ. Iſta ergo opponetur, bonum non eſt bonũ, non ãt illa, quæ implicita eſt, ideſt, bonũ eſt malum: iſtã nocat, implicitã, quia includit illã tanquam priorem, bonum non eſt bonũ attẽde rationem hanc quæ ſubtilis eſt.

6 Amplius ſi & aliis oportet ſimiliter ſe habere, &c.

Idem probat ſecunda ratione, quæ talis eſt: inueniuntur oppoſitiones, in quib. non poteſt aliter, quàm ꝑ affirmationem & negationem ſumi contrarietas, ergo in omnibus ita ſumetur, uel in nullis, quandoquidem oppoſitio eſt eiuſdem rationis: antecedens patet in his, quib⁹ non eſt cõtrariũ ut homo eſt homo, hic enim non aliter contradicimus quàm per negationẽ eiuſdem falſam ſcilicet homo non eſt homo, ergo etiam in aliis ita erit, in quibus contrarium eſt. quòd ſi in his dicas non eſſe oppoſitionem, ergo nec illis: quòd ſi in iſtis ſaluatur oppoſitio per affirmationem & negationem, eadem erit oppoſitio in illis, cùm etiam poſſimus illic negare & affirmare.

7 Amplius ſimiliter ſe habet opinio boni, &c.

Hæc eſt tertia ratio, qua idem probat Ariſtoteles. argumentum autem eſt huiuſmodi. iſta, bonum eſt bonum, & iſta, non bonum non eſt bonum, ſunt veræ & de ſubiecto oppoſito penes finitum, & infinitum, hæ autem falſæ, bonum non eſt bonum, & non bonum eſt bonum, & oppoſitæ ſecundum ſubiectum, vnde harum duarum, & illarum æqua eſt ratio, ſed huic nõ bonum non eſt bonũ, opponitur illa, non bonum eſt bonum, ergo & illi bonum eſt bonum, altera bonum non eſt bonũ: quòd autem illi, non bonum non eſt bonum, opponatur illa, non bonum eſt bonum, patet, quia non opponi poteſt iſta nõ bonum eſt malum, nec iſta, non bonum nõ eſt malum, nam eſſent duæ oppoſitæ ueræ.

Quod probatur: & ut hoc inconueniẽs appareat, ſume in uniuerſali, omne nõ bonum non eſt bonum, quæ vera eſt, ſi iſta eſt contradictoria, nõ bonum eſt malum, eſt vera cum illa, ſi iſta non bonum non eſt malum, etiam eſt vera, aliquod enim non bonum non eſt malum. ſunt enim quæ nec ſunt bona nec mala moraliter loquendo. lapis enim nec eſt bonus, nec malus, ideſt nec iuſtus nec iniuſtus. neutra ergo illi opponitur, ſed iſta non bonum eſt bonum, quæ negatio eiuſdem eſt, & falſa, ergo & illa ita opponentur bonum nõ eſt, bonum, & bonum eſt bonum: eſt autem argumentum hoc ab oppoſitis: ita ſe habet negatio & affirmatio de non bono, ſicut affirmatio, & negatio de bono, illa opponuntur ſecundum affirmationem, & negationem eiuſdem, ergo & hæc,

Manifeſtum ergo quoniam nihil intereſt, &c, 8

Concludit Ariſt. oppoſitionẽ omnẽ ſm affirmationem, & negationem eſſe primo ſumendam, tam in contrarijs quàm in cõtradictorijs, vt enim opinioni, omne bonũ eſt bonũ opponitur opinio contradictoriæ, quæ dicit, non omne bonum eſt bonũ ita & opinio iſta contrariæ, quæ dicit nullum bonum eſt bonum, vtraque enim negatio eſt eiuſdem ſiue in vniuerſali, ſiue nõ vniuerſaliter ſumatur negatio.

Quare ſi in ordine ſic ſe habet, &c. 9

Determinata quæſtione oppoſitarũ opinionum facile concludit, quid de voce dicendum ſit, ſi enim vox eſt nota eorum,

quæ

quæ sunt in intellectu, in intellectu autem oppositæ sunt illæ opiniones, quæ secundum affirmationem, & negationem sunt, in hoc etiam eodem enunciationum uocalium consistit oppositio & sicut contrariæ opiniones de eodē simul esse veræ nequeunt, ita nec in voce cōtrarię uel contradictoriæ enūciationes verę simul erunt de eodem.

Dico (simul) quia de eodem contrariæ veræ, & contradictoriæ possunt enunciari, vt de Petro quod est albus, & quòd nō est albus, quòd sedet, & non sedet; sed simul, idest, pro eodem tempore id omnino tepugnat, ut supra diximus.

Hic est finis capitis, & totius libri de interpretatione Aristo. si aliqua prætermissa sunt, eo factum est, quia suis locis copiose, & exacte tradētur, Deo fauente, cui sit gloria in sempiternum. Amen.

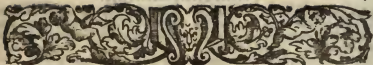
FINIS.

LAVS DEO.

B. Q. V. M.

ARI-

FRANCISCI TOLETI SOCIETATIS IESV COMMENTARIA,

Vnà cum Quæstionibus, in libros Posteriorum Analyticorum Aristotelis.

De subiecto, inscriptione, ordine, procedendi modo, & diuisione horum librorum.

POSTERIORVM libri & dignitate, & vtilitate reliquas omnes Logicę partes antecellunt, hi enim sunt qui alijs tum sciẽtijs, tùm artibus, magnũ vsum exhibent, & a quibus, & vniuersalis peritia, & exacta cognitio Logico comparantur; adeo vt Aristoteles Themistio visus fuerit consulto in his, ob eorum sublimitatem, obscuritatem affectasse.

Antequam autem ad contextum descendamus, non ab re erit quinque prælibare, ex quorum cognitione facilior erit processus. primum est libri obiectum, alterum inscriptio, tertium ordo, quartum procedendi modus, postremo diuisio, manifesta fient.

QVÆSTIO I.

Prolegomenorum de subiecto lib. Post. Analyt.

Pri. fun. Circa primum aduertendum est. Logicam, vt sępe diximus, in hunc vsum fuisse inuentam, vt modum aperiret, quem intellectus noster obseruat in rerum veritatibus cognoscendis & indagandis: vt enim artes docent modum, quo res operamur, ita & Logica modum quo nos intelligimus. Duplex autem est rerum veritas, altera, quę per se ipsam, postquam intellectui obijcitur, nota fit; nec intellectum erga eam errare contingit, quales sunt veritates eorum, quę principia dicuntur: vt omne totum est maius sua parte; quodlibet est vel non est, & similia, de quibus Aristoteles in 2. Metaph. in principio dixit, in ianuis quis aberrat? hęc autem non opus habent Logica, sunt enim per se manifesta, nec aliter intellectus ea cognoscit, quàm sensus, puta visus, suum obiectum pręsens, vt bene dixit Linconien. 1. Poste. capitu. 9. & Aegid. 2. Poste. capit. vltimo. *t.m.1*

Altera veritas rerum est, quę non statim per se intellectui est manifesta, nisi vtamur aliquo discursu, & raciocinatione, qua talem veritatem per aliam notiorẽ deducamus: quales sunt eę veritates, quę de conclusionibus habentur, non enim sine discursu tales cognosci possunt: hęc

autem Logica indigent, quæ talem modum nempe discursum, & ratiocinationem ostẽdat, explicet, & doceat: atque hic est vsus, & necessitas Logicę. licet enim modum cognoscendi etiam simplicia tradat, quod factum est in prædicamentis, tamẽ ea omnia in compositam, & discursiuam cognitionẽ ordinantur.

Sec. fun. Est præterea, aduertendum veritatem hanc, quæ discursu habetur, esse in duplici differentia, quædam est, cuius cognitio dicitur scientia, quædã vero cuius cognitio dicitur opinio: seu clarius, quasdam res opinione, quasdam scientia discurrentes cognoscimus: ea sciuntur, quæ sic se habent sicut cognoscuntur, nec aliter se habere possunt quàm vt intelliguntur. v. g. scimus hominem esse risibilem, quia re vera ita est, nec aliter esse potest quin homo sit risibilis, & nobis manifestum est ita id esse: propterea scientia, cognitio vera, necessaria, & clara dicitur. de his vero opinamur, quę sic se habere non constat, sed coniectura & probabilitate quadam cognoscuntur, quare aliter se habere possit, quàm opinamur; & ideo opinio incerta, obscura, ac mutabilis, cognitio dicitur.

Iuxta has duas cognitiones duplex est in nobis discursus: & is, quo scientiam consequimur, qui demonstratio dicitur, & is quo opinionem, qui syllogismus Topicus nuncupatur: vnde fit, vt Logica maximè in hac vtraq; parte versetur, nempe, & Demonstratiua, & Topica, quæ Dialectica peculiariter dici solet: harum altera his libris continetur, nempe demonstratio, altera vero libr. Topicorum.

1. concl. Est igitur horum librorum obiectum, & materia circa quam versantur, demonstratio. nempe syllogismus, quo scientiam rerum consequimur, quæ sententia est communis omnium Græcorum, & fere omniũ Latinorum, immo ipsius Aristotelis qui 1. Priorum c. 4. proposuit obiectum Analyticæ partis ipsam demonstrationem, prætermittendo tamen cognitionem syllogismi in communi, tanquam vniuersalioris: ex obiecto autem apparet quanta sit vtilitas huius partis Logicę, a qua, velut ab instrumento necessario scientiæ reliquæ dependent.

Opi. contraria, et ius rationes. At circa hoc fuit Auuerrois sententia in hoc prologo, non in his libris demonstrationem solam per se, sed etiam definitionẽ considerari: propterea demonstratio obiectum non erit, enim non omnia, quę in hac parte considerantur, complectatur. Hanc sententiam receperunt quidam iuniores, quorum rationes præcipuæ sunt.

Pri. ratio Primo. ad Logicum spectat tractare per se de definitione, est enim instrumentum cognoscendi, qua consideratione ad Metaphysicum pertinere non potest: sed nulla pars Logicæ est, quæ definitionem consideret, nisi ista, ergo ad hanc partem pertinet. probant minorem, quia si ad aliquam partem aliam spectaret, maximè ad 6. Topicorum: sed ad eam non pertinet, cum Topicus ibi non definitionem construat, sed cõstructam examinet, vt notat Alex. ibidem in in principio.

Secundo, etiam si non esset demonstratio, adhuc definitio esset, & a Logico consideraretur, ergo definitio non propter demonstrationem, sed propter se in Logica consideratur.

Præterea nobilior est definitio ipsa demõstratione, ergo non ipsius causa debet a Logico considerari. sed potius demonstratio propter definitionem: antecedens patet, ex Aristo. 7. Meta. text. 4. nobilius, (inquit) est scire quid sit homo, quàm qualis sit. Sed illud habetur per definitionem, hoc autem per demonstrationem; ergo potius instrumentum est definitio, quàm demonstratio. Ob hæc igitur asserunt horum librorũ tam demonstrationem, quàm definitionem esse obiectum.

Confut. huius opinionis. Hæc sententia non est recipienda, multis ex causis: primo, quia est contra communem omnium Gręcorum, & Latinorũ opinionem. Secundo est etiam contra Aristotelem, nam 1. Priorum cap. 4. proponit se intendere de demonstratione disserere; prius autem de syllogismo. tanquam de superiori; quo loco definitio non per se, sed cum demonstratione sumpta ponitur, alias enim ante syllogismum esset tractanda, cũ syllogismus non sit definitione superior. Tertio, sententia ista est contra rationem. primo, sicut totius scientię vnicum est commune obiectum, ita partium scientiæ vnicũ est per se particulare obiectum: sed libri hi vna pars Logicæ sunt, ergo vnicum est eorum per se obiectum: non ergo definitio simul, & demonstratio per se considerantur: prę sertim cum maxime differant; definitio enim

enim est instrumentum simplicium, demõstratio compositorum; definitione, quid res sit, demonstratione, qualis, & propter quid sit scimus. Hoc argumento coguntur isti ponere obiectum horum librorum modum sciendi: contemplantes autem talium instrumentorum diuersitatem, asserunt tale obiectum esse ęquiuocũ: Sed confutatur hoc argumento: Vel illud est pure ęquiuocum vel analogum, si pure æquiuocum, ergo iam non datur vnum obiectum, cum in eo nulla sit vnitas rei, sed solius vocis: si vero est analogum. ergo vnum significatum est propter alterũ. Quarto, rationes huius sententię inualidissimę sunt.

Ad pri. Ad primam, respondetur cum Eustrat. prologo 2. Poster. definitionem hic non considerari secundum se, sed vt est causa vna, qua probamus passionem inesse subiecto, quo etiam modo aliæ causę quoque hic considerantur. Ad maiorem autem argumentũ, Eustrat. admittit Metaphysicum per se considerare definitionem; sed mihi hoc non satisfacit, nam Metaphysicus eam considerat, vt dicit rei substantiam, non vt est cognitionis instrumentum: hoc enim Logicum est, vt dixit Auerr. 7. Metaph. comment. 42. Propterea neganda est maior, Logicus enim non per se & immediate definitionem considerat, sed ut ad demonstrationem pertinet: quod optime dixit Aegidius in procemio 1. Priorum: vt enim intellectus operationes simplices non sunt propter se, sed an compositas ordinantur: ita & definitio, quæ simplicium est, non propter se, sed ad argumentationem ordinanda est: nec ex hoc sequitur definitionẽ non tractari exactè in Logica: vt enim Physicus exactè de forma, & materia dicit, & de anima, & reliquis, licet vt ad corpus naturale ordinantur, ista consideret: ita & Logicus de definitione.

Alber. tracta. 1. sũę Logicę, capi. 5. dicit hanc partem Logicę, de definitione, non extare: vnde posset optime dici, quòd quanuis Logicus de definitione per se ageret, tamen talis tractatus omnibus libris de argumentatione anteponendus esset, cum sit simplex; esset enim immediate post prędicamenta.

Ad secũdam. Ad secundum respondetur facile, si demonstratio esset ablata, maneret definitio, sed Logica esset mãca, nec haberet eam rationem, quam modo habet, cum eius finis mutetur.

Ad tertiam. Ad tertiam negatur definitionem esse potiorem; nec ille textus quicquã contra nos probat: illic enim inquit nobilius esse scire quid res sit, quam solum qualis sit: at demõstratio non solum ostendit qualis res sit, sed propter quid etiam talis sit: in hoc autem includitur, quid sit; & hęc est maxima cognitio, nempe scire res per suas causas, quod demonstratione fit. immo si textus consideretur, est contra eos: nam subdit Aristoteles rationem quare sit melius scire quid; quia, inquit, qui sit, quid, facile sciet, quale: ac si dicat, quid scit definire, scit demõstrare hactenus de subiecto, nunc de inscriptione horum librorum dicamus.

QVÆSTIO II.

De Inscrip. Lib. Post. Analyt.

Inscriptio huius libri Gręcè est, τῶν ἀναλυτικῶν ὑστέρων 1. resolutoriorum posteriorũ; in cuius gratiam prius quid resolutio sit explicemus: circa quam uehementer neoterici digladiantur.

Quid resol. Resolutio igitur, vt Alex. & Philop. 1. Priorum in Principio afferunt, non est aliud quàm regressus quidam rei in ea principia, ex quibus est, seu a quibus pendet. v. g. est corpus aliquod ex elementis constitutum, dissoluitur, in eadem elementa redit: talis reditus resolutio dicitur.

Resolutio a realis, & rationis. Est autem hęc resolutio duplex, quędam realis, quędam rationis: realis est quę in ipsis fit rebus, actione in ipsis realiter existẽte, ut quando uere mixtum in elementa resoluitur, quando totum in particulas secatur: resolutio rationis est quæ ipsis rebus accidit, non quidem actione existente in ipsis, sed intellectus operatione: vt enim mixtum sui corruptione in elementa realiter resoluitur, ita intellectus sua consideratione mixtum in elementa redigit; talisque resolutio rationis dicitur.

Resolutio rõnis duplex. Mathematica, & Logica. Hęc resolutio rationis duplex est, altera Mathematica, altera Logica. Mathematica est qua propositum conclusionẽ in proprias causas, per quas demonstretur, reducimus: vt nihil aliud sit talis resolutio, quã inquisitio & perscrutatio quędam causarũ

illius conclusionis: sicut in Moralibus, consultationes sunt inquisitiones mediorum ad res faciendas, vt docet Aristoteles 3. Eticho. c. 3. ex quo patet, hanc resolutionē non esse demonstrationem; demonstratio enim per causam effectum monstrat, resolutio vero posito effectu, causam indagat: resolutio tamen ipsi demonstrationi deseruit, vt docet Eustrat. in prolog. 2. Poste. talis resolutio Mathematica dicitur, nō quòd solus Mathematicus ea vtatur, cum & aliæ scientiæ etiā in proprias causas conentur sua redigere, sed quod mathematici frequentius, & clarius id efficiant.

Quid resolutio rationis Logica, & quotuplex.

Logica resolutio, quamuis multiplex sit, vt 1. Prior. diximus, tamen quantum ad tē spectat, duplex est, altera vniuersalis, altera particularis, vniuersalis est, qua cōclusionē aliquam in figuras quasdā, & modos quibus est syllogizanda, redigimus; ab his enim tanquam à principijs illationis depēdet: similiter eadem resolutione reliquas argumentationis species in syllogismum, vt cuius vi innituntur, resoluimus, & ipsum etiam syllogismum in duas propositiones, & in tres terminos reducimus Resolutio vero particularis est qua propositā conclusionem, figura, & modo iam suppositis, in præmissas, & principia quædam necessaria, & quæ ipsius causam importent, reducimus; quæ quidem resolutio maxime deseruit Mathematicæ resolutioni; hęc enim in causam resoluit effectum Logica vero particularis præmissas necessarias secundum causas disponit, & quærit. Possumus enim in syllogismo aliquo duo considerare, & illationem quandam qua conclusio ex præmissis infertur, & probationē etiam, qua conclusio per principia necessaria, & per suas causas probatur: vnde dupliciter resoluimus conclusionem, & in principia inferendi, nēpe in figuras, & modos, quæ resolutio a Latinis dicitur resolutio formæ, à Græcis resolutio syllogismi simpliciter: & in principia probantia, non vtcunque; sed necessario, & per causam, quæ resoluito a Latinis dicitur, materiæ, a Græcis particularis. illa resolutio prior est, cum sit formæ, & communior; hæc posterior, cum sit materię, & particularis, vnde fit, vt pars Logicę, qua communis resolutio traditur, liber Priorum dicatur; pars vero qua particularis continetur, liber Posteriorum.

Hęc igitur inscriptionis huius ratio; de resolutione posteriori. i. de modo inquirendi principia necessaria, & pręmissas, quę eaę sint per quas conclusio est demonstranda, ac in eas resoluenda. Hic autem oportebit vnum adnotare, has partes Logicę resolutiuas dici, non quòd ipsę resoluendo procedant; sed ꝙ resoluere doceant iuxta duos hos resolutionis modos: cum autem resolutio non fiat nisi cōposito, vel eo ꝙ resoluendum est pręcedente, hinc fit vt istę partes Logicę ostendant quod est resoluendū, nempe conclusionem aut syllogismum, & ea in quę ista sunt resoluenda. *Cōclusio quæst.*

Dubium. An hi lib. aliqua ex parte sint compositiui.

Dubitatur. An hi libri aliqua ex parte cō positiui sint, & non semper resolutiui. Respondent Philopo & Bura. 1. priorum in his aliquid compositionis contineri: nam in libro Priorum docemur syllogismum componere; in libro vero Posteriorum demonstrationem: tamen quia potior est resolutio, & difficilior, idcirco libri resolutiui dicuntur. *Aliorum sententia.*

Mihi aliter videtur dicēdum, nempe hos libros docere conclusionem propositam in pręmissas, quibus inferatur, resoluere, quod simpliciter syllogizare dicitur, & conclusionem etiam in pręmissas necessarias resoluere, quod est demonstrare: & quia hęc tradi nō potuerunt quin prius, quid syllogismus, quid demonstratio esset explicaretur, propterea ista in his continentur: hoc tamen non est componere, sed ea ostendere, in quę resolutio facienda est. Fatendum est tamen cum ex resolutione nota fiat compositio, eadem arte nos doceri, & resoluere, & componere, sed illius prius. *propria opinio.*

QVÆSTIO III.

De diuisione Logices in partem Iudicatiuam, & Inuentiuam.

Est aliud dubium, in quo elaborauerunt qua ratione hęc pars Logicę Analytica

indicatiua dicatur, Topica vero inueniua.

1. alioru ſententia. Ad quod aliqui reſponderunt non tam vere, quam ſubtiliter, nempe Topicam argumentari ex ſignis quibuſdam, Analyticam vero ex cauſis: & quia ſigna ad inuentionem, cauſæ ad reſolutionem ſpectare videntur, inde ad Topica inuentio, ad Analytica reſolutio, & iudicium ſpectat: ſed hoc poſteaquam quod leue eſt, non ſatisfacit, nam pars prior Analytica cum non pet cauſam ſyllogizet, non eſſet iudicatiua, quod falſum eſt. *Refell: i ea ſententia.*

2. ſent. Alij reſpondent in Topica, & Analytica eſſe inuentionem, & iudicium, liber .n. Priorum medium ſyllogizandi inuenit, & de inuento iudicat: & Poſteriorum liber docet etiam inuenire medium, nempe cauſas, & præmiſſas, & de eiſdem iudicare, an ita ſint, & demum liber Topicorum docet inuenire probabilia, & de ipſis, an talia ſint, iudicare: tamen quia in parte Analytica difficilius eſt iudicare, quam inuenire, iudicatiua dicitur: eſt autem difficilius iudicare, nam concluſioni demonſtrandæ vnum eſt medium, quia non niſi neceſſarium demonſtramus, non enim vtraque pars contradictionis demonſtratur: at iſtud innumeras habes leges & conditiones, propterea inuentio eſt facilis, quia eſt vnius, iudicium difficile, quia multa debet habere: at in Topica facilius eſt iudicare, quia conſiderat probabile, quod facile examinatur, ſed difficilius eſt inuenire, quia oportet vtraque contradictionis partem probabilitet oſtendere, ac propterea a principaliori inuentiua dicitur. Hæc ſententia habet aliquid apparentiæ, ſed caret fundamento.

3. ſenten. Alij reſpondent, aliter Topicum, & Analyticum eſſe inuentiuum, nam præmiſſas vterque quærit ad concluſiones probandas, intereſt tamen inter vtrumque, nam Demonſtrator ſolum verum probat, & a falſo ſeparat, at Topicus verum a falſo non diſcernit, cum ſolum probabile conſideret, quod aliquando verum, aliquando falſum eſſe poteſt, ideo alter iudicatiuus, quaſi diſcretiuus veri a falſo dicitur, alter ſolum inuentiuus manet.

Propria authoris opi. Dicendum eſt meo iudicio, primo, duas eſſe argumentationis partes, alteram habentem ſe, vt materiam, nempe propoſitiones ipſas, & terminos rerum ſignificatiuos, alteram ut formam, diſpoſitionem nempe ſecundum figuram & modum: vnde qui argumentationem aliquam componere vult, opus habet quærere hæc duo, & formam, & materiam aliquam quæcunque ſit.

Secundo, inuenire non eſſe aliud quam occultum, ſiue ignotum inquiſitione aliqua manifeſtum, & notum facere, vt exemplo eorum, qui inueniunt aliquid comprobari poteſt iudicare vero eſt aſſenſu, vel diſſenſu rem ſic, vel aliter ſe habere, cognoſcere, vei bi gratia inuenimus rem, dum vario diſcurſu tandem in eius cognitionem deuenimus, iudicamus, dum talem qualem quærebamus, conſideramus. *Secundũ fun.*

Tertio, ignoranti argumentationẽ opus eſſe prius duplici inuentione, ſimiliter duplici iudicio, oportet enim materiam inuenire, ex qua confici debet argumentatio, ſimiliter de ea iudicare, an talis ſit, qualem quærebat; oportet præterea formam, quę eam diſponat inuenire, & talis forma ſit iudicare: his enim omnibus abſoluitur argutatio: atque ad Logicum aliqua ſpectant, qui argumentationem docet: dico aliqua, quia materia non eſt negocij Logici, non enim res conſiderat, ſed formam argumentandi ipſis applicat. *Tertium fund.*

Quarto, inuenire argumentandi formas non eſſe ipſius Logicę artis, cum ſit ante ipſam, nam ideſt inuenire Logicam, ſed artis eſt ipſas formas inuenta docere, probare, & declarare, & rebus applicare, quod totum ad iudicium pertinet: propterea liber Priorum formæ iudicatiuus dicitur. ſimiliter inuenire res, ſeu terminos, quibus forma applicatur, non Logici, ſed aliarum ſcientiarum, ſeu habituum, qui res conſiderant munus eſt: ea tamen ſecundum propoſitiones ordinare, & an tales ſunt quales petuntur dignoſcere. hoc eſt iudicare, & ad Logicum ſpectat. *Quartũ fund.*

Quinto, materiam hanc eſſe triplicem, neceſſariam, probabilem, apparentem, in quarum ſingulis eſt inuentio, & iudicium proprium. Omiſſa apparenti, de qua dicemus poſtea, neceſſariam ad librum præſentem, Topicam, ſeu probabilem ad libros Topicorum referri certum eſt. Cum autem inuentio non ſit Logici, ſed iudicium materiæ neceſſariæ, inde lib. Poſte. iudicatiuus dicitur, quia nihil ex hoc Lo- *Quintũ fun.*

idem multoties inutiliter repeteretur, nam in demonstrationis doctrina oportebat explicare ea, quæ insunt ratione syllogismi in communi, & eadem iterum repetere in syllogismo Topico. & hæc est ratio, qua Arist. 1. de partibus. c. 1. ostendit communia particularibus esse prius tradenda: non igitur de hoc dubitabit vllus.

Dubiũ. Dubium tamẽ est de libris Topicorum, & Elenchorum an huic sint anteponendi. *Snĩa Philopo. & Aui.* Philopo. & Auic. quorum etiam meminit Auerro. in hoc prologo, asserunt librum Topicorum immediate sequi librum Priorum, & huic nostro esse anteponendum. Est autem vna ratio Philoponi, quando intellectus ad aliquam veritatem capiendam disponitur, prius rationibus probabilibus quam demonstratiuis præparatur, ergo cognitio & doctrina probabilium, quæ Topica est, antecedere debet doctrinam demonstratiuam, antecedens est notissimum, est enim hic mos communis, & præsertim Aristot. qui prius veritatem rei probabiliter, & dialectice exagitat, quam demonstratiue conuincat. *Probatˀ snĩa Philoponi. 1. Ratio.* Altera est ratio Auicennæ: communiora sunt præmittenda, sed probabile est superius necessario, quod uocat intelligibile, nam omne necessarium est probabile, non tamen omne probabile est necessarium præmittendo, ergo est doctrina probabilium. *2. Ratio.* Circa librum Elench. Philop. docet esse postponẽdum libris Posteriorum, quia sunt de syllogismo deceptorio, prius autem oportet doceri veritatis instrumenta, quàm erroris.

Refellitˀ sententia Philopo. Hec opinio non est recipienda, imò asserendum est cum Alex. 1. Elench. c. 4. & Albe. hoc libro, tract. 1. c. 1. & S. Tho. atque etiam Auer. in hoc Prologo, & reliquis, librum Posteriorum immediate coniungi cum libris Prior. & profecto non debet quis dubitare hoc esse de mente ipsius Arist. vt diximus 1. Prior. c. 4. vbi se velle demonstrationem tractare proposuit a syllogismo tamẽ inceptūrum, quia communior erat, post syllogismi igitur cognitionem immediate demonstrationis doctrina sequitur.

Rõ. qua probatur auctoris sententia. Ratio autem huius ab authoribus in præsenti multiplex assignatur, qua non solum dignitate, sed etiam cognitione, & necessitate hunc librum esse anteponendum probatur: imperfectum non cognoscitur nisi ex perfecto, sed Topicus syllogismus quid est imperfectum, demõstratio vero perfectum, ergo huius cognitio anteponenda est; maior est certa, quia in imperfecto est aliqua priuatio, quę sine positiuo cognosci nequit: nullus enim quid cęcitas, quid tenebrę, qd mors cognoscet, nisi visum, lumẽ, & vitam pręcognoscat: minor ostenditur ex effectibus ipsorum, nam Topicus syllogismus inducit opinionem conclusionis, demonstratiuus vero scientiam: at opinio est quędam scientia imperfecta, est enim cognitio incerta & obscura,

Potest etiam minor aliter explicari, & probari, propterea aduerte cum Alberto, & S. Thoma, in prologo. tres esse rationis & intellectus processus: primus quo ex necessarijs, & semper veris propositionibus deducit conclusiones necessarias ac semper veras, quas non contingit aliter esse, & hic processus est perfectissimus, cum cognitionem discursiuam perfectissimam generet, nempe scientiam, talis est demonstratio. alter est processus ab isto deficiens, & imperfectus, quo intellectus non ex necessarijs, & semper veris, sed ex his quę maiori ex parte vera sunt infert conclusionem non semper veram, sed quę aliter se habere possit: & talis est processus Topicus. tertius est qui non ex necessarijs aut probabilibus, sed ex apparentibus inducit conclusionem apparentem; & hic est imperfectissimus, efficit enim deceptionem, sicut secundus opinionem. Cum igitur hi duo processus sint obliqui, & imperfecti, regulandi sunt ex perfecto, ob idq; eius cognitio anteponi debet: eademque ratione libri Topicorum antecedunt libros Elenchorum. *Rõ confirmatur.*

Ad argumentum primum Philoponi. Respondet Auer. in præsenti cõcedendo prius oportere rationibus probabilibus rem attingere, quàm demonstratione ostẽdamus, negat tamen eundem ordinem obseruandum esse in eorum doctrina, immo prius oportet docere necessaria, quorum sint demonstrationes, quàm probabilia. *Soluitur 1. Phi.*

Ad secundum Auicen. etiam Respondet Auerroes dupliciter, primo admittendo necessaria esse probabilia non tamen sequitur vt doctrina probabilium sit prœmittenda, quia in logica non consideratur ipsa probabilia non necessaria, sed traduntur regulę ad cognoscenda probabilia & necessaria, quę sunt diuersę inter se, nec aliorum *Soluitur 2. Auic.*

regulæ in aliqno cum aliorum regulis communicant, & sic soluitur primo argumentum. Alteram etiam affert solutionem, nempe negando omnia necessaria esse probabilia; hoc enim falsum est, cum multa sint necessaria quæ sunt non probabilia, vt diximus lib. 1. Topicorum.

QVÆSTIO V.

De Modo procedendi.

Sequitur modus procedendi, hic autem facilis est, nempe, definitiuus, diuisiuus, inductiuus, & syllogisticus, eiusmodi enim instrumentis demõstrationis naturam manifestat.

Dubiũ. Sed dubium est vnum, a quo uix aliqui se possunt expedire: num demonstratione vtatur circa ipsam demonstrationem: non enim fieri posse videtur antequam cognita sit demonstratio posse quemquam vti demõstratione, ob idque aliqui id negant, inter

1. opin. quos fuit Paulus Venetus, quod profecto

2. opin. est clarissime contra Aristotelem, qui c. 2. huius libri demonstratione probauit demonstrationem constare ex veris, & primis &c. quia facit scire, vnde a fine materiam probauit, quod est demonstrare: & hoc idem etiam sæpe facit. propterea dico sine dubio Aristotelem in inuestigandis his, quæ ad demõstrationem exiguntur vti etiam demonstratione.

Atque vt hoc ex suo principio intelligatur, aduerte hominem solo intellectu absque alio habitu, & scientia sæpe syllogizare, & discurrere, & demonstrare, & rationibus, ac demonstrationibus acquiescere, licet earum naturam ignoret, quod docuit Arist. 1. Rhetor. ad Theodect. cap. 1. perfecte uero cognoscere hos discursus, & ratiocinationes perfecte facere logicæ artis est, nec peruentũ fuit ad eorum cognitionem nisi eisdem rationibus naturaliter exercitis, & imperfecte cognitis, quod docte dixerunt Philopo, & Alber. 1. Pri. c. 1. docentes in artib. & scientijs præsupponi notiones naturales. Iuxta hoc respondeo. qui tradit doctrinam demonstrationis, cum iam demonstrationem cognouerit, poterit circa eam demonstratione uti, qui uero discit, talem demonstrationem recipit notione naturali, qua cognoscit esse rationem bonam, quamuis non cognoscat exacte naturam illius, quousque demonstrationem in vniuersum didicerit.

Quod si obijcias, quomodo demonstratio probat demonstrationem, nam se ipsam probaret? dico, demonstratio qua probat sumitur, ut instrumentum probandi, demonstratio quæ probatur tanquam obiectum commune omnibus demonstrationibus: non repugnat autem ut idem probet se ipsum diuersa ratione sumptum, scilicet, vt instrumentum est, & vt sub eo quod probatur continetur; quo pacto definitio definitionis se ipsam definit. *Obiectio & resolutio.*

De diuisione.

Superest vt de diuisione dicamus, & quidem in duas partes principales diuiditur hic totus liber, in priori sunt ea, quæ ad demonstrationem ipsam pertinent, in posteriori vero quę ad ipsius medium, sub quo definitio est, & sufficiat ista generaliter diuisisse quę postea particularius sunt enarranda. 6

ARISTO-

ARISTOTELIS STAGIRITAE,

Peripateticorum Principis,

Posteriorum resolutoriorum. Liber primus.

SEVERINO BOETHO INTERPRETE.

SVMMA LIBRI.

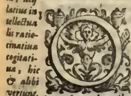
De demonstrationis essentia, conditionibusque ad eam requisitis. De differentia demonstrationum quod seu quia, & propter quid. Quæ figura aptior sit demonstrationi. De ignorantiæ speciebus, quæ in scientijs accidunt. Finitos esse demonstratiuarum propositionum terminos. De demonstrationum varijs speciebus, ac earum inter se comparatione. De varijs demum Theorematibus ad demonstrationem conferentibus.

1 *Omnem doctrinam, omnemque disciplinam intellectiuam ex præexistenti fieri cognitione. Quot sint præcognitionum modi, quæq; ea quæ præcognoscuntur. Dubitationum solutio circa propositionem contingentium. Cap. Primum.*

** Verbũ hoc quod discursiua interpretatũ est, alij pressius syllogistica, alij latius intellectualis ratiocinatiua cogitatiua, hic & alibi vertunt.*

** al. perficiuntur.*

** orationes aliqui vertunt.*

1 MNIS doctrina, & omnis disciplina* discursiua ex præexistente fit cognitione. Manifestum autem hoc speculantibus in omnib. Mathematicæ nanque scietiarum per hunc modum * accedunt, & aliarum unaquæque artium. Consimiliter autem & circa * rationes, & quæ per syllogismos, & quæ per inductionem. ambæ enim per ea quæ præcognoscũtur faciunt doctrinam: illæ quidem accipientes, tanquam a cognoscenti bus, istæ uero monstrantes uniuersale per id quod manifestum sit singulare. Itidem & Rhetoricæ persuadet. 2 aut enim per exempla, quod est inductio: aut per enthymemata, quod est syllogismus.

3 Bifariam autem necessarium est præcognoscere. alia nanque quòd sunt præsuscipere necessarium: alia uero quid est quod dicitur, intelligere oportet: alia autem ambo, ut quod quidem omne ut asserere, aut negare, uerum, quod est: triangulum uero, quod hoc significat; unitatem autem ambo, & quid

& quid significat,& quod est. non enim consimiliter horum, vnumquodque manifestum nobis est.

4 Est autem cognoscere, alia quidẽ prius cognoscentem, quorũdam uero & simul accipientem cognitionem: vt quæcunque sunt sub vniuersalibus, quorum habet cognitionem. quod enim omne triangulum habet duobus rectis æquales, præsciuit: quod autem hoc, quod est in semicirculo, triangulum est,*simul inducens,cognouit. Quorũdam enim in hunc modum disciplina est, & non per medium, extremum cognoscitur: quæcunque iam singularia sunt, & non de subiecto aliquo.

** al. l. simul dicere cognouit: Ita ut cõiunctim hæc uerba legantur hoc modo legit Io. gran. illud Th. 8. Auer.*

5 Ante vero quam inductum sit, aut acceptus fuerit fallogismus. modo quidem aliquo fortasse dicendũ est scire, modo autem alio non.

6 Quod enim non fuerit si est simpliciter, hoc quomodo sciuit, quod duos rectos habet simpliciter? sed manifestum quod ita quidem scit, quoniam uniuersaliter scit, simpliciter autem non scit.

7 Si uero non, quæ in Menone, dubitatio continget, aut enim nihil ad discet, aut quæ nouit.

8 Non enim iam, veluti quidã nituntur soluere, dicendum. an ne nosti omnem binarium, quod par est, aut non? asserente autem, attulerunt quendam binarium, quem non existimabat esse: quare neque parem. Soluunt enim, non dicentes omnem scire binarium parem esse, sed quem sciunt, quòd binarius. Atqui sciunt quidem, cuius demonstrationem habent, & cuius acceperunt: acceperunt autem non de omni, de quo utique noscant, quod triangulum, aut quod numerus, sed simpliciter de omni numero, atque triangulo: nulla enim propositio accipitur talis, quod quem tu nosti numerũ, aut quam tu nosti recti lineam; sed de omni. Cæterum nihil, puto, uetat, quod addiscit aliquis, est sic scire, est autem sic ignorare. absurdũ enim, non si nouit quodammodo quod addiscit, sed si ita, ut inquantum addiscit, & sic.

Vide 2. Prior. c. 26.

Omnis doctrina, & omnis disciplina.

ARISTOTELES optimus artifex omnia quæ de qualibet re proposita peti solent de demonstratione tradit, quærimus enim primo an res sit, deinde quid sit, tertio qualis sit, postremo quare talis sit; his anim scientia absoluitur. Atque hæc quatuor de demonstratione docet, quia multi negarunt demonstrationem esse negantes scientiam haberi de rebus, cũ caducæ, & mutabiles sint: quales fuerunt Heraclitus, Democritus, & alij. Alij asserentes nihil de nouo sciri, sed scientiam nostram non esse aliud quam recordationem, & reminiscentiam eorum, quæ anima sciebat; qualis fuit Plato, vt quidam asserunt, hos remouet errores, docẽs & sciẽtiam esse, ac de nouo fieri affirmans, ideoq; demonstrationem esse: propterea statuit omnem doctrinam fieri ex præexistenti cognitione, atque postea intendit inferre ex ista, (vt notat Philop,) demonstrationem, quæ doctrina est, fieri ex pexistenti cognitione.

De sensu Propositionis.
Omnis doctrina, &c.

Sed dubium est de sensu huius celebratissimæ propositionis: quidam recentiores per doctrinam & disciplinam, intelligunt quamcunq; cognitionem intellectus, propterea enim additur illud verbum, intellectiua, ad excludendas cognitiones sensuũ. Cognitio autẽ intellectus duplex est, altera

Prima opinio recentiorum.

ta simplex, seu incomplexa, in qua non est verum, vel falsum, quam Auerroes in psen ti vocat secundũ uiam formationis, altera est cognitio composita, & cõplexa, in qua inest uerum, aut falsum, quam vocat Auerroes secundũ viã verificationis: hæ autem cognitiones sic se habent, ut nunquã sit cõ posita, quin simplex præcedat, simplex tñ esse potest, ut nulla alia simplex, aut composita præcedat in intellectu: non tamen esse potest quin præcedat aliqua cognitio sensus, cũ non contingat intellectũ intelligere absque precedẽti sensus cognitione. quo supposito, secundũ horum sentẽtiam sensus ꝓpositionis est, omnis cognitio intellectus fit antecedẽti cognitione sensus.

Improbatur prima expositio. Hæc doctrina vera est, sed non videtur ad mentem Aristotelis esse, non enim simplices notitias intellectus quis doctrinas aut disciplinas vocabit, sicut nec ipsas notitias sensuum exteriorum.

Secunda sententia Themistij. Aliorum fuit opinio asserẽtium per doctrinam, & disciplinam intellectiuam esse intelligendam cognitionem complexam veritatis: hæc autem duplex est, quædam prima, & immediata, quæ ex alterius veritatis cognitione non dependet, qualis est cognitio principiorum per se notorum; altera est veritatis cognitio, quæ ex altera pẽdet, quæ discursiua dicitur; & hæc vtraque veritas semper præsupponit aliquã cognitionẽ: non enim quis totũ maius esse parte intelliget, quin prius quid totum, quid pars sit cognoscat, & tunc dicunt illud verbum, intellectiua, addi ad excludendas cognitiones sensum, quæ etiam doctrinę dicuntur, vt patet in multis brutis, quæ discunt, & doctrinam aliquam capiunt.

Improbatur 2. snia. Hæc sententia non est spernenda, est enim Themist. Philopo. S. Thomæ, & doctrina vera est, & conformis Aristoteli, sed non videtur admodum ad mentem Aristotelis. nam non videtur de quacunque cognitione veritatis loqui, sed de discursiua, vt patebit; nihilominus tamen est sententia probabilissima.

Tertia Sẽtẽtia Albe. & aliorũ. Alia est sententia quæ maxime mentem Aristotelis exprimit, nempe per doctrinã, & disciplinam intellectiuam intelligi veritatem discursiuam, quæ ratiocinatione & discursu habetur: hoc enim illud verbum, intellectiua, græcè significat, & tũc est sensus, omnis cognitio vel omnis assensus qui ratione & discursu habetur, fit ex aliquo alio antecedenti iudicio, nempe præmissarum, aut principiorum, aut antecedentis, ex quo illa discursiua cognitio deducitur: hæc est expositio Auerrois. Alber. Linconien. Appollini Pauli. & Aegidij: & mihi videtur ad mentem Aristotelis esse.

Circa verba autem notare oportet cum Philop. & alijs, per doctrinam & disciplinam eandem te cognitionem intelligi, nã eadem cognitio vt a magistro procedit doctrina dicitur, vt vero a discipulo recipitur disciplina: attende autem ex Linconien. non solum doctrinam, seu disciplinam dici quã a magistro viua voce quis accipit, sed etiã quam ex scripturis. i. proprio labore inueniendo consequitur. *Nota. 1.*

Aduerte præterea per cognitionem intelligi, non inuentionem, vt voluit Alexã. sed quid superius, nempe cognitionem tã discursiuam, quam non discursiuam, inuẽtam, aut a magistro traditam, intellectiuã, aut sensitiuam: ut sit sensus; doctrina. i. iudicium conclusionis haberi ex præexistenti cognitione siue hæc sit alio discursu habita, siue immediate cognita, siue sit intellectus, siue ipsius sensus. *Nota. 2.*

Aduerte præterea, cum illa propositio, (ex) dicit habitudinem termini, aut partiũ, aut materiæ, aut causæ efficientis, hic causam efficientem denotat, vt sit sensus, cognitio, seu assensus præmissarum faciũt doctrinam seu asserentem ipsius cõclusionis. atq; hęc est huius propositionis explicatio. *Nota. 3.*

Manifestum autem hoc speculantibus, &c. 2

Inductione propositionẽ probat in omnibus artibus & disciplinis quæ ratione vtuntur, nec hæc probatio est p exempla, ut qui dã ex recẽtioribus asserunt. sed est inductio vt docet Auerr. Philopo. Them. & alij.

Inductio igitur est, Primo in mathematicis artibus, hæ enim doctrinam faciunt suarum conclusionum ex præcedenti cognitione principiorum: & sub his disciplinis intellige alias scientias speculatiuas.

Secundo inductio fit in alijs artibus, & per eos intelligit Themist. artes operatiuas, licẽt id non placeat Auer. sed tamen uerũ dicit Them. in his enim non contingit ueritatem discursu consequi, nisi ex pręexistenti cognitione, quamuis Themist. explicet *Refellit snia Auer. de artibus operatiuis.*

explicet de veritate non discursiua secundũ suam interpretationem, vt diximus.

Tertio in orationib. dialecticis. i. in ratiocinationib. probabilibus, quæ sunt syllogismi, & inductiones, in quib. fit doctrina. i. conclusionis, cognitio ex præcedenti cognitione; nã in syllogismo dialectico accipimus præmissas tanquã notas, & datas, in inductione vero ex singulariũ cognitione doctrinã vniuersalis facimus. Hic nota dixisse syllogismos pluraliter, nam dialecticus de quo hic fit sermo, non solũ vnã partem contradictionis sicut demonstrator, sed vtranque probabiliter ostendit, propterea syllogismos dicitur facere.

Nota.

Vltimo inductio fit in discursibus Rhetoricis quæ sunt enthymema, & exemplũ, in quib. non fit doctrina consequentis nisi ex præcognitione antecedentis.

Vocat autem enthymema syllogismũ, & exemplum inductionem, vt notat Themist. quia enthymema est imperfectus syllogismus, & exemplũ imperfecta inductio,

Sed nõ mihi admodũ hoc placet, nam licet enthymema dici possit imperfectus syllogismus, cũ syllogismo perficiat, tñ exẽplũ cũ nõ ad inductionẽ, sed ad syllogismũ reducat, & in ipso pficiatur, nõ dicetur imperfecta inductio, exẽplũ. n. p singulare probat singulare, at inductio per singulare vniuersale. Propterea mihi videtur sensum Aristotelis esse, enthymema esse apud Rhetoricũ, quod apud Dialecticum syllogismus, & exemplum, quod apud Dialecticum inductio; & hoc solum intendit Aristoteles; dũ vocat enthymema, & exemplum inductionem, & syllogismum.

Dupliciter autem præcognoscere oportet, quædam enim. &c.

Postquam Arist. oẽm doctrinã ex præexistẽti cognitione fieri docuit, nũc ea quę ante demonstrationẽ pcognoscere oportet, ac modos quibus præcognoscantur tradit.

Nota de Præcognitionibus aliqua.

Pro quorũ intelligentia aduertendũ est, ea dici præcognita, quorum cognitio est necessaria ipsi demõstrationi, adeo vt demonstratio absq; tali eorũ cognitione nõ possit procedere, nõ tñ in ipsa demõstratione, sed extra cognoscunt. modus aũt cognitionis quo hæc præcognoscere necesse est, præcognitio dr, vt modo clarius explicabitur: concurrunt. n. ad demonstrationẽ tria, quęstio quæ demõstranda pponitur, vt an animus sit immortalis. propositiones ex quibus est demõstranda qstio, nẽpe oĩs actus immixtus materiæ est immortalis, oĩs animus est actus imixtus materiæ: ex his. n. sequitur, animus ergo est immortalis: tandẽ principia quorũ virtuti & robori innitũtur & pbãt hę propositiones, nẽpe impossibile est duo cõtradictoria esse simul vera: ex huius enim veritate prouenit vt illæ duę propositiones illã quęstionẽ probent, aliter enim illis cõcessis, negaret conclusionem aliquis nisi sequeretur, negata conclusione sequeretur animum esse actum immixtũ, & non esse actum immixtũ, quod fieri non põt, & talia principia demonstrationis dicuntur dignitates, quarum vsus clarius & frequentius in mathematicis perspicitur.

Nota se.

Est secũdo aduertẽdũ non oĩa hæc tria demõstrationẽ cõponere, & cõstituere, sed duo priora, quæstio enim mutata forma fit conclusio, nã sub forma dubitandi, quæstio est, sub forma vero assertionis illata, est cõclusio; præterea ipsæ propositiones intrinsecæ demonstrationem componunt tãquã præmissæ, at dignitates extra demõstrationis compositionem manent, non enim eã formaliter componunt.

Expositio.

His duobus suppositis Arist. docet eum quis aliquã demonstrationẽ facit, aut ea cõuincitur, præcognoscere debere tria, duo ex parte qstionis, vnũ ex parte propositionũ. in qõne. n. sunt partes duæ, pdicatum, qd a latinis passio, a Gręcis qsitum seu interrogatũ dr, qd demonstrandum de altera parte proponitur, quã latini subiectum, Græci datum vocant. vt in superiori quæstione, an animus sit immortalis; immortale, quæsitum, animus vero datum dicitur.

In hac ergo quæstione de dato, duo pręcognoscere necesse est, nẽpe quid animus significet, & an sit, nisi. n. hæc duo iã de animo pcognouerimus, neqnq ad demõstrationẽ accedemus, nã qo hæc de illo supponit, est. n. sensus, supposito cognosci, quid animus significet. & animũ esse, petitur, an sit immortalis, hoc enim est demõstrandũ.

De qsito vero vnũ pcognoscere oportet, nẽpe quid significet, vt quid per immortale significetur. nã φ immortale sit, hoc ipsum in demonstratione cognoscitur, dum de subiecto demonstratur. Ex parte autẽ præmissarum

missarum vnum oportet pręcognoscere, nempe dignitates quæ extra demonstratio nem sunt, his enim non præcognitis non fit demonstratio: opus autem est de his præcognoscere an sint.i.veras esse, nam sicut an sit de re simplici, petit an ens sit, ita de complexo an sit, petit an verum sit, patet igitur, tria esse pręcogn ta, datum seu subiectum, quæsitum, & dignitatem, duas autem esse pręcognitiones, an sit, & quid significet.

Expositio. His suppositis ad textus uerba accedamus, in quibus notare oportet per unitatem intelligi subiectum, seu datum, per triangulum, quæsitum, seu passionem, per verum est affirmare vel negare, quamlibet dignitatem. Nec decipiaris existimans hæc ad unam, & eandem demonstrationem pertinere, vnitas enim, & triangulus non ad eandem demonstrationem pertinent, sed aduersam, ut notat Philipo. Alber. & alij, nam triangulus est primum quæsitum in Geometria, & unitas primum datum in Arithmetica, dignitas uero illa omnibus est communis demonstrationibus.

Dubit. Dubitabis, nonne maiorem, & minorē oportet pręcognoscere, cum conclusionis doctrina non nisi ex propositionum præcognitione fieri possit quare ergo dignitatem solam præcognoscendam docet? aliqui sub dignitate etiam ipsas propositiones intelligendas dicunt, quod tamen non est ad Aristotelis mentem in hoc textu: propterea diligenter aduerte; hic intendit Aristoteles ea pręcognita manifestare, quæ in ipsa demonstratione non cognoscuntur, sed ante; cum in ea non reperiantur. cum autem duo sint quæ demonstrationem pręcedant, ad ipsam tñ necessaria, nēpe dignitas, & q̄stio, (hæc enim formaliter nō faciūt demonstrationem, licèt sint necessaria) hęc oportet pręcognoscere: reliqua enim sicut propositiones, & conclusio vt cōclusio est, in ipsa demōstratione cognoscuntur: ob id igitur talia præcognita assignauit.

Est autem cognoscere alia quidē.

Istum textum magnę difficultatis esse varia, & multiplex grauissimorum interpretum expositio comprobat. In medium adducam ea omnia quæ dicūtur, ex his enim vtilitatem decerpemus, licet ad mentem Aristotelis hę omnes expositiones nō sint.

1. Expo. Latinorum. Latini fere omnes, hunc textum ita explicant, ut uelit Aristoteles explicare, & docere quo ordine maior, & minor ante conclusionem præcognoscantur, in pręcedēti enim textu. (ut diximus in dubio pręposito) ipsi existimant Aristotelem inter principia pręcognita maiorem, & minorem cū dignitatibus, annumerasse; nunc uero inter has duas pręcognitiones ordinem assignare intendit, qui talis est, ac duplici propositione coniuentur, quarum altera, maior, multo tempore ante cognosci potest quàm conclusio, potest enim quis ante scire omnem triangulum habere tres angulos, quam sciat hunc in particulari triangulum habere tres angulos: altera minor, simul tempore cum conclusione cognoscitur, non enim stat quenquam scire hunc esse triangulum, quę minor est, quem simul sciat habere tres angulos ęquales duo bus rectis, quæ erat conclusio. Notant tamen, licet simul tempore minor cum conclusione cognoscatur, prius tamen natura ipsa minorem cognosci, cum sit causa conclusionis.

Ex qua expositione sumunt commune dictum tanquam hic traditum; Cognita maiori, & minori, simul tempore cognosci tur conclusio, & hoc dictum limitant, docentes esse intelligendum supposita cognitione consequentię bonę, nisi enim bonā esse consequētiam cognoscamus nō opus est simul cognoscere conclusionem; & ita interprętantur Aristotelem, cum dicit, singularia cognoscimus inducentes: i. illa singularia quæ in minori cognoscuntur, quę sunt ultima, i. minores extremitates, absque altero medio, sed simul inducentes, & inferentes conclusionem cognoscimus. ita exponunt. S. Thom. Ægid. Lieon. Paul. Appolli. & alij cum his.

Improbat. 1. Expo. Hęc quidem doctrina uera est, sed (pace eorum dicam) extra mentem & textum Aristotelis. nam id quod de maiori dicunt etiam de minori dici potest, ut enim minor cum maiori cognita statim cognoscitur conclusio; ita maiori cum minori posita cognoscitur conclusio: quod si dicas, maiori per se absque minori cognitanon cognoscitur conclusio, ita etiam dicā, minori absque maiori cognita non cognoscitur conclusio, & utranque per se prius tēpore cognoscere possumus, quam ipsam conclu-

cōclusionem. Præterea ista doctrina est generalis omnibus minoribus, vt quid ergo Aristoteles limitauit ad singularia, quæ nō dicuntur de subiecto? præterea quia verba textus nō admittunt expositionē hanc, vt considerandi patere potest.

1. *exposi.* *Philop.* Philoponus aliter locum interpretatur vt Arist. velit in hoc textu ostendere inuentionem etiam fieri ex præexistenti cognitione, cum superius probatum fuerit de doctrina & disciplina, quātum autem ex ipso Pilopon. coniici potest. per doctrinam intelligit ipse cognitionem conclusionis, quę per aliud medium habetur, siue à nobis inuentum, siue ab alio acceptum, per inuentionem autem intelligit cognitionem singularium, quam per nos acquirimus ex aliquo vniuersali prius cognito, vt qui sciuit omnem triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, perspecto aliquo triangulo per sensum statim eum tres angulos duobus rectis æquales habere cognoscit; Et talis cognitio inuentio dicitur, & de hac dicit Aristoteles in pręsenti quod fit ex præexistenti cognitione, nempe ex ipso vniuersali prius cognito, & non per medium aliquod, sed ex ipso sensu illud singulare esse ostendente: at quia est alius modus, qui videtur esse in præexistenti cognitione, nempe eum prius aliquid cognouimus, & rursus illud obliuione intercedente cognoscimus, quæ recordatio dicitur, hunc modum Aristoteles in principio textus posuit, vt ēi explicaret oēs modos cognoscēdi ex pexistenti: tamen vt vult Philopo. ista non est cognitio, sed recordatio.

Imp̄bat. 1. exposi. Ista est sententia Philop. 1. quāuis admodū obscure ipse loquaẗ, nec videtur admodū litterę cōsona, nā Arist. non loquitur de cognitione illa, qua cognoscimus hūc triāgulum habere tres angulos ęquales duobus rectis, quā ipse Philopo. inuentionem vocat. sed de hac cognitione sensus, qua hūc triangulū esse ab̄sq; medio percipitur.

Themistius vero quem sequitur Auer. multo aliter exponere videtur; interpretatur enim Aristotelem vere excipere duas cognitiones, quæ videntur ex pręexistenti cognitione fieri, & non fiunt, altera est quæ est per recordationem seu reminiscentiam, cum idem eodem modo quo ante cognouimus, obliti tamen fuimus, rursus cognoscimus; atque hęc non propriè fit ex pręcedenti, cum sit eadem cum pręcedenti. i. eiusdem rei, eodem modo cognitę: & hoc est, quod dicit Arist. est quędam cognoscere prius cognoscentem, idest quędam cognoscimus, quę ante cognouimus. altera cognitio est singularium, quorum uniuersale cognouimus, hęc enim videntur ex pręexistenti fieri cognitione, sed non fiunt; nam qui scit omnem triangulum habere tres angulos ęquales duobus rectis, si postea videat triangulum hunc, tunc cognoscit eum habere tres angulos ęquales duobus rectis, sed non totum ex pręexistenti cognitione vniuersali, sed hunc triangulum esse absque pręcedenti cognitione solo sensu percipit, sed habere tres angulos ęquales duobus rectis, id mente & ex pręcedenti cognoscit. proinde statim docet Aristoteles quo pacto etiam illam conclusionem singularem partim ante cognoscamus, in verbis, quę in textu sequuntur. Ista est expositio Them. quam obscure satis tradit Auer. nec mihi displicet, maximè enim videtur textui, & sensui congruere, quamuis illa priora verba non sint exacte declarata, vt inferius videbim⁹.

Albertus, cap. quarto aliter videtur exponere, dicit enim hic Aristotelem velle ostendere quo modo conclusiones vniuersales & singulares cognoscamus: ac de vniuersalibus primo dicit; eas cognosci alia prius cognoscendo. i. earum cognitio procedit per pręmissas quę habeant medium proprium ipsarum, sicut quando hominem risibilem per animal rationale, aut per medium propriū hominis probamus: at singulares non possunt per medium proprium probari, sed solùm per applicationem communis & uniuersalis, quod sensu fit: ut probamus hunc triangulum habere tres angulos ęquales duobus rectis, non proprio medio, sed solum applicando uniuersale, i. cognoscendo illum esse triangulum: & hoc est quod Arist. dicit absque medio cognosci. i. sine medio demonstratiuo, sicut conclusio uniuersalis, Hęc sentit Albertus. *4. exposi. Alb.*

His propositis existimo Aristotelem sic esse exponendum, ut uelit ostendere ea quę in doctrina aliqua discursiua continentur dupliciter cognosci. docuerat enim ante ipsam demonstrationem pręcedere cognitionem dignitatum, dati, & quęsiti: superest *5. Auct. exposi.*

restat vt ostendat quomodo assentiamus his, quæ in ipsa demonstratione, seu doctrina discursiua continentur, ac docet aliqua esse quibus non assentimus nisi per aliquã rationem præcedentem, vt quando præmissas sumimus uniuersales, & quæ præcedente indigent probatione, qualis est maior in hoc discursu, omnis triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis: iste est triangulus, ergo iste habet tres angulos æquales duobus rectis: & est quod dicit, est cognoscere, i. aliqua cognoscimus in discursu alia cognoscentes i. propter præcedentium alium discursum. At vero aliqua sunt in discursu, quæ non alias cognouimus, nec discursu præcedenti; sed solum in illo eodem discursu inducentes cognouimus, & hæc sunt singularia; quia sub vniuersali maiori subsumimus, non enim sicut ipsa maior per discursum cognoscuntur, sed sine medio, solo sensu, vt quòd iste sit triangulus: non enim loquitur de conclusione, sed de minoribus sub vniuersali sumptis: & ista expositio iudicio meo est valde notanda, maxime enim Aristotelem explicat, quod si hęc non placet, placeat expositio Them. posita.

5 Antequam autem sit inducere.

Cum præmissæ quomodo cognoscantur in discursu proximè docuerit, nunc de ipsa conclusione loquitur, ac docet ipsam conclusionem antequam inducta & illata sit, & quodammodo esse cognitam, & quodammodo non, Verba textus sunt notanda, dicit; antequam sit inductum, aut acceptus syllogismus: nam cum iam minor est adhibita, siue particularis, siue singularis, quod vocat inductum, vt quando sub illa vniuersali additur iste est triangulus: siue vniuersalis, quod uocat acceptus sit syllogismus, vt in vera demonstratione, nullo modo ignoratur conclusio, imò perfecte scitur: antequam minor addatur, & syllogismus perficiatur, sed tamẽ vniuersales ac maiores propositiones constitutę sunt, tũc partim scimus, & etiam partim, & aliquo modo ignoramus.

6 Quod enim nesciuit si est simpliciter.

Incipit declarare quomodo talem conclusionem aliquo modo sciamus, & aliquo modo ignoremus, idque docet in illa singulari dicens; ignoramus illam singularem in particulari; cum nesciamus illum esse triangulum, at scimus vniuersaliter, dum scimus in illa maiori vniuersali, illum habere tres angulos. similiter de alijs conclusionibus, quas in præmissis scimus in virtute, non autem in propria forma, & actu, quousque inferantur. Hæc est explicatio iuxta textum quæ communiter habetur; & profecto auderẽ dicere ista uerba sub interrogatione legenda, sic: Quod enim nesciuit si est simpliciter, hoc quomodo sciuit quòd duos habeat rectos simpliciter? ac si dicat, nos in illo vniuersali simpliciter & particulariter non scire illam cõclusionem singularem, nam de quo ignoramus, an sit, quomodo perfecte scire poterimus, habere tres angulos æquales duobus rectis? at si dicat, non scimus perfecte, hunc triangulum habere tres angulos quousque illum triangulum esse sciamus; ac ob id, concludit in illa uniuersali maiori conclusionem non actu, & in propria forma cognosci, sed uniuersaliter & in potentia, & hic locus est notandus, quem docte quidem Bura. sub interrogatione interpretatus est.

Si uero non Memnonis ambiguitas. 7

Ex modo quo partim sciamus conclusionem antequam sit inducta, & partim nesciamus, soluit duos cauillos, ut declarat Themist. & communiter omnes, alter est Memnonis apud Platon. in dialogo sic in scripto: hic enim probabat non posse cuiquam contingere scientiam per inuentionem, tali argumento, nam qui inuestigat, I. scit id quod inuestigat, & tunc non est inuenire nec discere, cum iam id cognoscat, si uero non scit, frustra quærit cum etiam si illi occurrat, non deprehensurus.

Ad hoc autem respondendum est, non quærere & inuenire ea, quæ sciueramus & cognoueramus, in uniuersali tamen & in uirtute, ignorabamus autem in particulari, ac propterea id discimus. nec est absurdum nec impossibile, quemquam

discere

discere id quod cognoscebat, sed cognoscebat in uniuersali, discit autem in particulari; inconueniens esset, si eo modo quo sciuit, postea disceret.

Nota .1. Vbi aduerte discrimen esse inter Platonem & Aristotelem. Plato enim dicebat nō sciri quicquam de nouo, sed scire esse reminisci. Aristoteles uero etiam docet prorsus conclusionem non sciri de nouo, sed eius cognitio in uirtute praecessit, est autē inter haec duo magnum discrimen, nam reminiscentia est cognitio illius quod ante eodem modo, & sub eadem forma cognouimus, obliuio tamen intercessit, & sic Plato existimabat nos scire de nouo: at illa cognitio vniuersalis, seu virtualis quae praecessit, secundum Aristotelem non est quae postea redit, sed primo rem in suo principio, & in vniuersali sciuimus, postea eā in particulari discimus.

8 Non enim sicut quidam conantur.

Hic est alter caullus, vt supra diximus. secundum Themist. qui est Sophistarum volentium probare nos non scire, quia si sciremus, tunc esset scientia huius, omnis dualitas est numerus par, quod concedendum est: tum autem faciebant sophisma: tu scis omnem dualitatem esse parem, haec quae est abscondita, & quam tu non cognoscis, est dualitas, ergo tu scis illam esse parem, quod est falsum, nam cum nescias esse dualitatem, non scies esse parem: reijcit solutionem quorundam, aliqui enim conuicti sophismate respondebant se non scire omnem dualitatem esse parem, sed omnem eam quam scirent esse dualitatem: Aristoteles hoc reprehendit, ac dicit absque vlla limitatione fatendum esse omnem dualitatem sciri esse numerū parem; cuius ratio est pulchra, nam quando demonstratio illius fit, absque vlla limitatione fit, nec praemissę quibus demōstratur limitantur ad has l. illas dualitates, sed ad omnes; oportet igitur respondere, non scire nos hanc dualitatem distinctè, & particulariter esse parem, quousque sciamus illam esse dualitatem, scimus tamen eam in communi, & uniuersali.

Alij fere omnes hunc cauillum Posteriorem cum eo qui Menonis est coniungunt, ac vnum faciunt, & tunc sic debet continuati; nam aliquid respondebant ad prius argumentum, nos scire ea quae ignorabamus. aduersus, quos erat argumentum probans nos scire antequam inducta sit conclusio: nam si scis omnem dualitatem esse parem, etiam scies hanc quae est in manu mea esse parem, quae est conclusio, & tunc respondebant aliqui qđ superius diximus. Hęc circa capitis expositionem.

QVAESTIO I.

De ijs quae in expositione textus dicta sunt.

Vt magis quae dicta sunt elucidentur, vt moris est nostri, aliquantulum oportebit disputare: & hoc est argum. primum. Multae sunt scientiae ac doctrinae, quę non ex pręexistenti fiunt cognitione. ergo illa prima propositio est falsa. probatur antecedens; angelorum scientia est doctrina, & tamen non est ex praeexistenti cognitione, nam a Deo simul cum omnibus scientijs naturalibus creati sunt: praeterea multa homines discunt quae ignorabant, & non ex praeexistenti cognitione & iudicio. *1. Argu.*

Secundo contra id quod dicitur oportere de subiecto, seu dato praecognoscere quid est, aut intelligitur de quid est rei, aut de quid est nominis: si dicas de quid est rei, videtur expresse contra textum, in quo sermo est de definitione nominis: si uero dicas intelligi de definitione nominis, tunc est diminutus Aristo. nam in demonstratione propter quid oportet praecognoscere definitionem substantialem subiecti, nam per eam demonstramus passionem de ipso. *2. Argu.*

Tertio contra id, qđ dicitur de quaesito seu passione, supponimus quid significet, non tñ quia est, videtur hoc falsum, nā cognoscentes passiones conuenire & esse in suis subiectis, mouemur ad quaerendas causas, & demonstrandum: Philosophi ex admiratione effectuum, & passionū quas experiebantur cęperunt philosophari, ergo ante demonstrationem oportet praecognoscere passionem esse, sicut de subiecto. *3. Argu.*

Quarto non est idem quia est. subiectū, & quia est dignitas, nam alterum est incomple- *4. Agu.*

complexum, alterum complexum, ergo sunt diuersę præcognitiones, & ita sunt plures quam duæ: imo quæstio an sit, seu quia est, solum est de simplici, de cõplexio enim est qualis res sit.

5. Arg. Quinto nõ existente subiecto est de eo demonstratio, & scientia, ergo non dēt de eo præcognosci an sit: probatur antecedēs nam propositiones, quarũ est scientia sunt sempiternæ veritatis, quæ semper sunt ueræ, etiam si extrema non supponant.

6. Arg. Sexto non potest intellectus simul plura cognoscere, cum sit potentia finita: ergo nõ cognoscit simul maiorem, & minorem cum conclusione, nã si dicãs posse intellectum simul illa tria cognoscere, saltē non poterit centum: tunc demus q. intelligat simul omnia, quæ potest demptis duobus, tunc fiat syllogismus, clarum est, q̃ assentiet maiori, & minori quia potest, sed non conclusioni, quia ultra iam non potest.

7. Arg. Septimo nullus est defectus illius syllogismi sophistarum, ergo responsio Aristo. nulla est. probatur antecedens, nam bene sequitur, scio omnem dualitatem esse parem, ista occulta est dualitas, ergo illã scio esse parem etiam in particulari: non apparet quis sit huius defectus. Hæc uidentur magis examinanda in præsenti.

Ad primum. Pro solutione primi notãdum superiorem esse cognitionem doctrina, ac disciplina discursiua, nam doctrina discursiua solum significat cognitionem, & iudicium rei quod aliquo discursu habetur, vnde nõ omne iudicium intellectus doctrina discursiua dicitur, cum iudicium principiorum per se notorum non sit doctrina, non enim per discursum habetur, sed ipso lumine naturali, absque ratiocinio illis assentimur; at, cognitio significat quodcunque iudicium siue fine discursu, siue cum discursu habeatur, siue sit in intellectu, siue sit in sensu, quale est iudicium singularium, & tunc est sensus: omne iudicium ex discursu aliquo procedens sit ex pręexistenti cognitione, idest iudicio altero, siue hoc sit altero discursu habitum, siue absque ullo discursu, siue sit in intellectu, siue in sensu: nam multorum uniuersalium iudicium intellectus sit ex pręexistenti iudicio singularis quod est in sensu: ex his soluitur argumentum primum, scientia enim angelorum non ex discursu aliquo habita, sed a Deo solo infusa est præterea etiam ipsi absque discursu res intuentur: propterea non dicitur doctrina discursiua, de qua solum dictum est, ex præexistenti fieri cognitione.

Hoc idē dicimus de illis ueritatib. alijs & iudiciis quæ absque discursu fiunt, quãuis multoties latet occultus discursus, & pręexistens iudicium. Cum enim credo alterius dicto latet iudiciũ antecedens viris cordatis esse credendum, & hoc freqnenter accidit in his quæ authoritate dicentis ratione alia non interueniente recipiunt.

Ad Secũdũ primæ solut. Ad secundum Caietanus contendit per quid est, intelligendã esse definitionē substantialē subiecti, hanc enim oportet præcognoscere, quod per eam demonstranda sit passio de ipso subiecto in demonstratione propter quid, quę procedit p câm, nam in demonstratione, quia, quæ per effectum rem demonstramus non est opus definitione subiecti, ac ob id non opus est p cognoscere, Hæc sententia Caietani est cõtra omnes fere expositores Græcos, & Latinos, & contra ipsum textum Arist. vbi expresse loquitur de definitione nominis.

Nota differentiã inter definitionem nõis, & rei. Oportet in hac re aduerte multum interesse inter definitionem nominis, & definitionem substantialem rei, nam definitio rei explicat rei ipsius naturam, resoluendo in omnes partes essentiæ: unde per talem definitionem rem cognoscimus cognitione, & conceptu distincto, quo conceptu cognoscitur res, & omnes partes essentiæ eius: at definitio nominis solum applicat significationem nominis ad rem significatam, indicãdo quæ res sit quam significat, non autem rem ipsam ita explicat, vt naturam, & essentiam distincte manifestet, sed solum confuse eam dicit, quatenus intelligatur esse quædã res ab aliis distincta, & separata, quomodo ad eas recipiunt res ipsas vocabulis expressas.

Primum Exquo fit primum discrimen, quòd vnius uocis possunt esse plures definitiones nominis modis uarijs explicantes rem vnam, quam uox significat: at definitio rei vna est, cum unicum sit genus próximũ, & differentia per quæ res definitur.

Secundũ Est secundum discrimen: accidentia non habent perfectas definitiones rei, cum eorum essentia sit imperfecta, & à

 substantia

ſubſtantia dependens. non definiuntur abſque ſubſtantia: quam definitionem Ariſt 7. Metaph.c.5. vocat per additamentum: ſubſtantia eſt quæ perfectam definitionem habet, cum non definiatur per aliquid extra genus ſuum: definitio uero nominis tam ſubſtantiæ, quam accidentis, perfecta eſt, cum nominum accidentis & ſubſtantiæ ſignificatio perfecta ſit, & propria,

Tertiũ. Tertio differunt, nam uoces ſignificantes res ueras, & naturales definiuntur definitione etiam rei: at definitio nominis ineſt uocibus ſignificantibus rerum figmenta, & impoſſibilia, ut Chimera, infinitum, vacuum.

Quartũ Poſtremó differunt, nam complexa nō definiuntur definitione rei, ut homo albus, cum non faciant vnam eſſentiam per ſe, at definiuntur definitione nominis: nam ſi veſtis ſignificaret id quod hoc totū homo albus, poſſet definiri, ut dicitur 7. Metaph.c.4.

2. Solutio autoris. His ſuppoſitis, circa harum definitionum declarationem, dico primo, in omni demonſtratione, quæcunque ſit, oportere præcognoſcere de ſubiecto quid ſignificet, & hæc eſt mens Ariſt. in præſenti, vbi generaliter loquebatur. Dico ſecundo cōtra Caietanū, multę ſunt demōſtrationes, potiſſimum propter quid, in quibus non opus eſt præcognoſcere quid ſit ſubiectū: & hoc profecto patet, nam Aſtrologi demonſtrant Lunam eclipſari per ſuam cauſam, & neſciunt quæ ſit natura cœlorum & lunæ: demonſtrant multa Mathematici de figuris, de numeris, ignorantes naturas eorum, non ergo oportet præcognoſcere naturam ſubiecti, ſed rem ſignificatam percipere. Dico tertio, neque in ipſa demonſtratione, quæ ſit aliquando per definitionem ſubiecti, ipſa definitio eſt præcognoſcenda, nam quamuis ante concluſionem præcognoſcenda ſit, non tamē ante totam demōſtrationem, imo in ipſa cognoſcitur demonſtratione, cum ſit medium: Ariſtoteles autem loquitur de his, quæ extra demonſtrationem præcognoſcūtur, ex quibus infertur hic de definitione nominis, non de definitione rei Ariſt. loqui.

Ad ter. Ad tertium oportet diſtinguere ſcien-

1. Fun. tiam, ſeu doctrinam eſſe in duplici differentia, quędam eſt quam intentione conſequimur, cum nimirum per nos ipſos ſpeculantes ex aliquibus notionibus ad ea, quæ erant incognita nobis peruenimus, quo modo ſcientiarū inuentores ſunt adepti ſciētiam, & cognitionem rerum; quædam eſt ſcientia, quæ acquiſitione habetur quando ab alterius dictis, vel ſcriptis eorum, quæ ignorabat, aliquis cognitionem conſequitur: hæ duæ ſcientiæ, nempe inuenta, & acquiſita non differunt ex parte obiectorum, & eorū quæ ſciuntur, ſed ex parte modi inueſtigandi & acquirendi; nam ſcientia quam habuit primus inuentor huius, triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, eadem eſt ſpecie cum ea quam nos habemus, cum ſit eiuſdem rei, & per eandem cauſam, ſed ille per ſe cauſam inueſtigauit, nos a magiſtro recipimus: ſicut eadem eſt via, quam duo peragunt, alter ignorans, ſed ducem habens, alter etiam ignorans, ſed per ſe peragere intendens, vnde ſicut hoc eſt difficilius illo, quia mens vagatur, & laborat ſtudio certam viam conſequendi, ita inuenire eſt difficillimum, & multis expoſitum erroribus.

Eſt præterea aduertendum aliam uiam obſeruare eum qui inuenit, aliā eum qui diſcit: qui inuenit ſemper a ſibi notioribus incipit, nec ab eis ad reliqua procedit ignorat, ſiue illa ſint priora ſiue poſteriora: at qui addiſcit incipit frequenter etiam a notioribus natura, & prioribus, licet ei ſint ignota, cum ſit doctor qui ea ſibi manifeſta faciat, neuter tamen dicitur ſcire quouſque effectum per cauſam, & poſteriora natura per priora cognoſcat, hoc enim ſcire eſt rem per cauſam cognoſcere. *2. Fun.*

Eſt præterea aduertendum diſcrimen eſſe inter res Mathematicas, & res Phyſicas, ſeu Metaphyſicas, in Mathematicis enim cauſæ ſunt nobis notiores effectibus, notius enim nobis eſt lineas omnes a centris æqualium circulorum eſſe æquales, quam ſuper datam lineam æquilaterum triangulum conſtituere, illud tamē eſt huius cauſa; at in naturalibus effectus ſunt nobis notiores cauſis, quippe ſenſibiles fere ſunt; ſimiliter in Mathematicis quę partim ſunt Phyſicæ, ut in Aſtrologia, notius enim eſt eclypſim eſſe, quam interpoſitionem *3. Fun.*

nem terræ, quæ illius est causa. Ex his fit vt quamuis in addiscendo semper causæ præcedant effectus, & passiones, in inueniendo autem aliquando præcedant effectus, ut in Naturalibus, aliquando causę vt in Mathematicis.

3. *Solu.* His suppositis dico primo, in scientia acquisita, cum causam primo cognoscamus, ac per eam probemus effectum, seu passionem inesse subiecto, non opus esse præcognoscere effectum esse: dico secundo in inuentione Mathematica non etiam opus esse effectum esse præcognoscere, cum is per causam, quæ primo cognoscitur demonstretur: dico tertio in inuentione naturali effectum esse præcognosci, cum per eum indagemus causam: dico ultimo hoc nō esse contra Aristotelem, qui docuit ad demostrandum uniuersaliter non esse opus præcognoscere passionem esse, quod si aliquando præcognoscitur, idest in uia innentiua; non autem in uia demōstratiua, de qua loquimur. Præterea non ita perfecte, & vniuersaliter præcognoscitur illum effectum, seu passionem esse, sicut post demōstrationem, quód probatur ex eo quod postquam cognouimus illum esse per inuentionem, iterum per causam eundem demonstramus.

Ad quartum. Ad quartum respondetur, non dubium esse, non eandem esse præcognitionem re subiecti, & dignitatis, nam sicut aliud est ens existens, aliud ens verum, vt dicitur 6. Meta. cap. 2. nec aliter quam analogice conueniunt, ita alia quæstio. & præcognitio vnius, alia alterius: at quia unicum est ens in utrumque diuisum, licet analogum vox tamen vna & conceptus idem, unica est præcognitio, quia est vtriusque: sicut quamuis substantia & accidens analogice sub ente contineantur, tamen una cēletur quæstio, an sit, de substantia & accidenti, nec instantia ualet, nam quando de aliquo subiecto accidēs petimus, dicitur quæstio qualis sit, at quādo de toto complexo per modum unius sumpto quærimus est quæstio simplex an sit: dices, quare ergo non petimus de dignitate, quid sit? Respondet Caietanus dupliciter. primo quia non habent complexā definitionem rei, secundo quia nec habēt secundum se definitionem nominis, nam significatio complexi est significatio partium, non suā sed neutra solutio placet: non prior, quia ut diximus, hic non de definitione rei sermo est, sed de definitione nominis: non posterior, quia licet significatio complexi pendeat a partibus, tamen modo alio significat complexum: propositio enim modo compositionis, & diuisionis rem significat, & hoc poterit explicari nominis definitione. Propterea dico significationem dignitatum esse notissimam cuilibet etiam addiscenri scientiam, cum uocabulorum illorum significatio sit communis, & uulgaris: Propterea non curat Aristoteles explicare per se hanc præcognitionem, sed cum ea quæ est, an sit, coniunxit: at significationes subiectorum, & passionum non ita patent, cum sint particularia, & propterea in his separatur qō, & præcognitio, an sit, & quid sit.

Ad quintum. Ad quintum respondetur præcognoscere subiectum esse, est præcognoscere subiectum existere non quód in præsenti modo existat, sed temporibus à natura statutis, quo pacto scientia ex fulgure, uento, eclypsi, quæ dicuntur esse, quod suis tēporibus existant, quamuis aliqua alia omni tempore existant, sed an propositiones essent uere, etiam si nullo tempore existat alibi dicemus.

Ad sextum. Ad sextum respondent sensum illius, maiori, & minori cognitis simul cognoscitur conclusio, esse, si quis assentit maiori, & minori, tales assensus, necessario efficient assensum conclusionis absque ulla mora. Quod si petas, an quando aduenit assensus conclusionis maneant alij assensus, respondeo pro pręsenti manere, neć est inconueniens aliquibus simul uarijs assensibus assentiri, cum sint per modum vnius: Ad instantiam dico in illo casu, si quis essentit maiori, & minori, etiam assentiet conclusioni, sed propter necessitatem huius assensus intellectus perdet aliquem assensum ex allis octo quos habebat.

Ad septimum. Ad septimum. Respondetur Aristotelem non assignasse defectum illius syllogismi, sed concedit conclusionem de scientia in uniuersali loquendo: at si inferatur de scientia particulari, & in propria forma, tunc dicendum est variari appellationē uerbi, cū modo uniuersali, modo significationem particulari & singulari applicet

X 2

eet. Alii dicunt maiorem esse modalem compta m, sub qua non licet singularia subsumere, cum per suam de inesse regulanda sit immediate. Sed hęc de hoc capite sufficiant.

Quid sit Scire, quid Demonstratio, & quæ conditiones ad eius propositiones requirantur. Quid sit propositio, Immediatum principium, ac eorum species. Propositiones magis quam conclusionem credendas esse.
CAP. II.

1 Scire autem arbitramur vnumquodque simpliciter, sed non sophystico modo, qui est secundum accidens, cum causam existimamus cognoscere, propter quam res est, quod illius causa est, & non contingere hoc aliter se habere.

2 Planum igitur, quod tale aliquid
al. Lipsiū. scire est: nanque, & non scientes, & scientes: illi quidem existimant* ipsi sic se habere, scientes uero & habent.

3 Quare cuius simpliciter est scientia, hoc impossibile aliter se habere. Si igitur & alter est sciendi modus, posterius dicemus.

Dicimus autem, & per demonstrationem cognoscere. demonstrationem vero dico syllogismum sciētialem. scientialem autem dico, secundu m quem eo quod ipsum habeamus, scimus.

4 Si itaque est ipsum scire, quale posuimus, necesse & demonstratiuam scientiam ex uerisque esse, & primis, & immediatis, & notioribus. & prioribus, & causis conclusionis.

Sic enim erunt & principia pro 5
pria eius quod demonstratur. syllogismus enim erit & sine his, demonstratio autem non erit. non enim faciet scientiam.

Vera quidem igitur oportet esse: 6
quoniam non est non ens scire, ut ꝙ diameter commensurabilis.

Ex primis autem indemonstra- 7
bilibus, quoniam non sciet non habens demonstrationem ipsorum: scire enim quorum demonstratio est, non secundum accidens, habere demonstrationem est.

Causas quoque, & notitia opor- 8
tet esse, & priora, causas quidem quoniam tunc scimus, quando causam cognoscimus: & priora, siquidem causæ: & præcognita, non solū, altero modo, eo quod intelligantur. sed & eo quod cognoscatur quod sunt.

Priora vero sunt. & notiora bifariam. non enim idem prius natura, & ad nos prius, neque notius, & nobis notius, Dico autem ad nos quidem priora, & notiora, quæ sunt propinquiora sensui: simpliciter autem priora, & notiora, quę longius*. Sunt autem longissime quidem ipsa maxime vniuersalia, proxime uero ipsa singularia: & opponuntur hæc sibi inuicem.

Ex primis autem est, quod ex prin 9
cipijs proprijs. idem* enim dico pri al. idem aut est.
mum & principium.

Principium autem est demonstra- 10
tionis propositio immediata. Immediata vero, qua non est alia prior.

Propositio autem est enunciatio- 11
nis altera particula, vno de uno.

Dialectica

12 Dialectica quidem, quæ similiter accipit utramuis: Demonstratiua uero, quæ determinate alterā quoniam uerā.

13 Enunciatio autem contradictionis utrauis particula. Contradictio uero oppositio, cuius non est medium secundum seipsam. Particula autem contradictionis, quæ quidem aliquid de aliquo affirmatio: quæ uero aliquid ab aliquo, negatio.

14 Immediati uero principij syllogistici, positionem quidem dico,
2 quam non est monstrare, neque necesse habere docendum quempiam: quam autem necesse est habere docendum quempiam, dignitatem. sunt enim quædam talia,* hoc enim maxime in talibus consueuimus nomen dicere. Positionis uero, quæ quidem accipit utramlibet particularum enunciationis, ut dico esse aliquid, aut non esse aliquid, suppositio: quæ uero sine hoc, definitio. definitio enim positio quidem est: ponit enim Arithmeticus unitatem indiuisibilē esse secundum quantum: suppositio autem non est: nam quid est unitas, & esse unitatem, non idem.

* *Aliqui cod. etiā antiq. addunt hæc uerba: q̄ à domo discens & mis secūdū unāquāque scientiā: & ita uidentur legere Themist. & Io. Grā.*

15 Quoniam autem oportet credere, & scire rem, eo quòd talem habemus syllogismum, quem uocamus demonstrationem: est autem hic eo quòd hęc sunt, ex quibus est syllogismus: necesse est non solum præcognoscere prima, aut omnia, aut quædam, sed magis, semper enim propter quod est unumquodque, illud magis est, ut propter quod amamus, illud amicum magis. Quare siquidem scimus per prima & credimus, & illa, scimusque, & credimus magis, quoniam per illa posteriora.

Vide 2. Metaph. tex. 4.

Fieri autem non potest ut credat, magis ijs quæ scit, qui non est, neque sciens, neque melius dispositus, quam si esset sciens. Accidet autem hoc, nisi aliquis præcognoscet per demonstrationem* credentium, magis enim necesse est credere principijs, aut omnibus, aut quibusdam, quam conclusioni. 16

* *Alexā exponit cred ētiū pro credi. totum.* *Nota.*

Habiturum autem scientiam, quæ est per demonstrationem, non solum oportet principia magis cognoscere, & magis ipsis credere, quam ei quod monstratur: sed neque aliud ipsi credibilius esse, neque notius his quæ sunt opposita principijs, ex quibus erit syllogismus, qui est contrariæ deceptionis: siquidem oportet scientem simpliciter a credulitate impermutabilem esse. 17

Scire autem opinamur unumquodque simpliciter, sed non sophystico modo. 1

Scopus & finis huius capitis est in generali describere ea ex quibus demonstratio conficitur, & in quæ resoluenda sit; postquam in capite precedēti statuit esse demonstrationem, cum doctrina ex pręcedenti cognitione fiat: caput autem diuiditur in quinque partes; secundum numerum eorum quæ ad demonstrationem sunt necessaria.

Ante omnia uero, quid scire sit explicat, & merito; cum enim optima via construendi, & cognoscendi instrumenta sit ipsum finem in quem ordinatur cognoscere, iuxta finem namque media sumuntur: finis autem demonstrationis sit scire, oportuit primo explicare quid ipsum sit, ut rectius demonstratio, quæ instrumē

tum est quo scimus,manifesta fieret,

Differunt enim demonstratio, & scire, ut notat Philopo. tripliciter, primo sciẽtia est ipsius demõstrationis effectus & finis: demonstratio instrumẽtum est,& modus quo scientiam rei consequimur: secundo notius est quid scire sit; cum omnes fere id intelligant, quam demonstrare,quod non omnes quid sit percipiunt: tertio scire est uniuersalius,cum etiam sine demonstratione sciamus: est enim sciẽtia immediatorum,principiorum.est etiã scientia per definitionem.

Describit igitur in pricipio Aristoteles ipsum scire,nempe scire est rei cognoscere causam per quam est, & quod illius est causa,& quod non potest aliter se habere tria secundum Auerroem hic petũtur ut scire dicamur,primo ut rei causam cognoscamus,talem autem causam ut sit causa in esse & non solum causa cognitionis. quomodo fumus, posset dici causa ignis, quia per eum ignem cognoscimus: hæc autẽ causa quæ necessaria est ad sciẽtiã debet esse causa etiam esse rei, ac ob id dicitur, propter quam res est: secundo ut talem causam effectui applicemus, idest sciamus huiusmodi causam illius rei esse causam: si enim causam rei cognosceremus, & non illam causam esse rei illius intelligeremus, non diceremur scire. tertio quod non contingit aliter se habere.

Hoc tertiũ aliqui exponũt,ut res quæ scitur aliter se habere nõ possit: nam sciẽtia nõ est propositionum contingentium, sed necessariorum. Alij uero aliter,& bene, inter quos est Albertus, dicunt hoc cadere supra necessitatem illationis,ut sit sensus,non cõtingit aliter se habere,quin posita causa ponatur effectus tunc enim scimus, cum per talem causam scimus. Philop. melius exponit, nempe non contingere aliter se habere,idest non potest res absque tali causa esse,nec similiter poni causa quin talis sit effectus: Hæc igitur necessaria sunt ut scientiam cõsequi dicamur.

Nota. Aduerte autem hoc dici similiter, id est proprie & perfecte scire, & non modo sophystico. Notat Philop. & Themist. aliud esse scire sophisticum, aliud modo sophistico: scire sophisticum est cognitio procedens ex argumẽto fallaci & decepto rio, quæ fallacia uocatur accidentis, quia ipsa est præcipua qua utuntur sophistæ, & ad quã reliquæ reduci possunt, & ita scire ipsum dicitur secundum accidens: est autem hæc accidẽtis fallacia propter uicinitatem accidẽtis cum subiecto, tribuere, uni quod non nisi alteri inest, ut si dicas omne album est color, nix est alba, ergo nix est color: hoc est scire sophisticum: at scire sophistico modo est, non per causam, sed per aliquod accidens procedere, etiam si ratio sit probabilis, & non sophistica: unde per scire modo sophistico secundum accidens. intelligit quamcũque cognitionem discursiuam, quæ non est per causam.

Manifestũ igitur est quoniã &c. 2

Probat prædictã descriptionem ex cõmuni modo loquendi omnium, sic enim nominis definitiones & discriptiones, qualis hæc est, probari debent: omnes enim tam ignari quam sapientes, tunc opinantur se scire, cum rei causam se habere existimant, nec in rei cognitione quiescunt, quousque causam teneant, licẽt differant ignari a sapientibus, ignari enim non ueras causas habent, sed quas solum opinantur esse causas: at sapientes habẽt causas quas opinantur esse causas, & uere sunt, uterque tamen se scire opinatur, cum est enim commune scienti, & nescienti: quia uterque opinatur se scire, cũ causam habet; licet per opinionem sapiens etiam uere sciat, rusticus uero non.

Quare cuius simpliciter est sciẽtia, & hoc impossibile aliter &c. 3

Si expositionem Latinorum obseruamus. Aristoteles ipsum scibile obiectum scientiæ definit, ut sit sensus: illud scitur quod aliter se habere nõ potest, id est quod simpliciter est necessarium, & omni tempore, ut homo est risibilis, triangulus habet tres angulos, uel quod est necessariũ ex suppositione causæ, ut posita terræ interpositione necessaria est eclypsis, & tũc illud, quare, non illatiuum, sed continuatiuum sermonis legunt. At mihi magis placet expositio Auerrois, ut ex probatione præcedẽti uelit Aristoteles inferre non posse alio modo sciẽtiam alicuius haberi,

beri, quam prædicto, nempe per causa m: & huic subnectit, si aliquis alius est sciendi modus posterius dicetur, qui nempe modus non sit per causam. Auerroes per hũc modum intelligit definitionem, secundũ quam rem incomplexè scimus, de qua tractaturus est lib. 2. Posteriorum, sed me lius mihi uidentur exponere Themist. & Pihilop. ut per hunc sciẽdi modum intelligat cognitionem principiorũ immediatorum, quæ, non fit per causam, sed ex se ipsis cognoscuntur ipsa, qnamuis non præter mentem Aristotelis possemus etiã exponere per hunc modum intelligi demonstrationem quia, nempe scientiam quæ ab effectu sumitur. de qua t. Poster. c. to. agitur.

3 Dicimus autem scire & per demonstrationem &c.

Aliqui Latini hanc uersionem cõsiderantes existimarunt hanc esse aliã descriptionem ipsius scientiæ, nempe scire est per demonstrationẽ intelligere: at iste sẽsus est præter sensum Aristotelis, græce enim non habetur, nisi per demonstrationem cognoscimus, ac si uellet Aristoteles dicere postquã quid sit ipsum scire explicui, uolo te intelligere demonstratione non scire, & ipsam esse scientiæ instrumẽtum & modum: oportebat enim ut ipsam demonstrationem coniungeret cum suo fine, cum demonstrationis declarãdæ causa ipsum scire definierit. Posses autem dubitare quæ est ista demonstratio per quã cognoscimus; respondet esse syllogismũ scientificum, idest quem habentes, scimus Nota causam finalem, & per talẽ causam definitionem, scilicet demõstratio est syllogismus faciens scire, idest per quem habemus causam rei uerã, ut exponit Auerro. non causam cognitionis solam, aut causam fictam, ut per reliquos syllogismos fieri solet.

4 Si igitur est scire, ut posuimus.

Hæc est secũda capitis particula, i qua Arist. ex ipso scire colligit qualis sit demõstratiua scientia, quæ demonstratione habetur, ac subinde quid sit ipsa demonstratio, dicit igitur, si tale est scire quale dictũ est; profecto demonstratiua sciẽtia est ex veris. primis, & immediatis, prioribus notioribus, & causis conclusionis: vnde sumitur definitio materialis demõstrationis a fine demonstrata: demonstratio est syllogismus procedens ex ueris, primis, & immediatis, prioribus, notioribus, & causis conclusionis. Aduerte autem hic per scientiam demonstratiuam intelligi posse ipsum scire, quod est effectus demõstrationis; idem nota Alber. tract. 2. c. 2. & Lincõ. dicentes. ex, posse sumi pro causa materiali, & etiam effectiua, secũdum quod per demõstrationem scientiam possumus intelligere, aut demonstrationem, aut scientiam demoustratione acquisitã, melius autẽ interpretabimur, ut per eam intelligatur ipsa demonstratio, quę scientiam efficit, & ipsius est uia & modus: singulas huius partes postea Aristo. discutere incipit.

5 Sic enim principia erunt propria eius &c.

Græci & Latini exponũt hic Arist. satisfacere cuidam obiectioni: nã ut sit scientia alicuius debet ex causis propriis, non ex generalibus & cõmunibus procedere; non enim scit nisi, qui causam propriam tenet: vnde non scit hominem respirare qui ob id scit, quia animal est nisi sciat, quia pulmonem habet; hæc enim est propria causa: oportebat igitur dicere demõstrationem procedere ex proprijs: ad hoc uelut respondens dicit, si demõstratio ex his quæ dicta sunt procedit, etiam ex propriis procedet, vera enim prima & cætera erunt etiam propria. Auerroes aliter exponit, & melius, ut dicat Arist. sic erunt propria eius quod demonstrandum est, id est si uera sunt principia, & propositionẽ similiter primæ, priores, notiores, & causæ, erunt propriæ idest accomodatæ, & aptæ ad demonstrandum: quasi dicat, si aliter se se habuerint, non per ea quicquam monstrabitur, quamuis syllogizari possit ac propterea subiunxit. syllogismus quidem erit, etiam si non ex his procedat, nõ tamen demonstratio. Nota ex Themist. posse syllogismum procedere ex falsis, & ex his uerũ inferre, sequitur enim omnis lapis est animal, omnis homo est lapis, ergo omnis homo est animal, non tamẽ demonstratio: præterea posse syllogismum procedere ex effectibus, nõ tamen demõ-

X 4 strationem,

strationem, ut omne risibile est animal rationale; omnis homo est risibilis, ergo omnis homo est animal rationale. praeterea potest syllogismus ex causis non proprijs procedere, non tamen demõstratio, vt si Chirurgus ꝓbaret uulnus circulare difficilius curari, quia figura rotunda habet latera distantia, cum sit capacissima, non esset hoc demonstrare, quia causa est geometrica, non ipsius propria, potest igitur syllogismus esse, licet ex his non procedat.

6 Vera quidem igitur oportet esse.

Incipit singulas definitionis partes discutere, ac primo quod ꝓcedat ex ueris ratio est, quia quod non est, non scitur, idest ut dicit Philop. falsi non est scientia, ut diametrum esse commensurabilem costae. quia id falsum est. dices, unde sequitur? quia scientia est verorum, propterea demonstrationem ex veris procedere. nonne ex falso etiam infertur verum, ut superius diximus? dico, uerum quidẽ ex praemissis falsis sequi quantum ad uim illatiuam, & propter syllogismi dispositionem, sed non sequitur quantum ad uim probatiuam, & tanquam ex causa: quia quod non est quomodo potest esse causa, aut probare id quod est: cùm igitur in demonstratione non solum insit uis ꝓbatiua quaecunque praeter illatiuam, sed etiam probatiua per causam rei: non poterit in ea uerum nisi ex uero procedere & ita docet Arist. lib. 2. Priorum. c. 2. vbi haec ipsemet fatetur de demonstratione,

7 Ex primis autem & indemonstrabilibus.

Partem aliam definitionis explicat, nẽpe quod procedat ex indemonstrabilibus sensus est quoties aliquid demonstrandũ proponitur tales propositiones adducendae sunt, ut ipsae iã alia demõstratione nõ egeant: quod si aliquando accideret per propositiones demonstrabiles demonstrare. non erit perfecta demonstratio, quousque hae per indemonstrabilia tandem demonstrentur, & hoc est, quod dicit, quod non sciet, qui ipsorum demonstrationem non habet; sensus est, non quod ipsa demonstrentur, sed qui ipsorum demonstrationem non habet. i. qui per ea non demõstrat. Vbi aduerte, hic non negare Arist. eam esse demonstrationem, quae per demonstrabilia, ut male putauit Auer. probat, est enim ista demonstratio, animum esse impassibilis substantiae, quia est immortalis, licet demõstretur etiam esse immortalis, sed non erit ista perfecta demõstratio, quousque, illae per ultimas demõstrentur, quae iam amplius nõ ualeant demonstrari quae expositio est D. Thom. & Philopon. & hoc patet ex Arist. 1. Topi. c. 1. ubi dicit, demonstrationem ꝓcedere ex primis, & veris, aut ex his quae per prima & uera, fidem sumpserunt. quo in loco illam esse demonstrationem fatetur, quae ex demonstrabilibus procedit, cognitis tamen, & per indemonstrabilia demonstratis: probat autem Arist quod opus sit per indemonstrabilia tandem demõstrare, uirtualiter autem est hic supplendus discursus: non scitur conclusio nisi sciantur praemissae, sed praemissae cum demonstrabiles sunt, non sciuntur nisi demonstrentur, nec illae nisi per prima, & immediata, ergo non contingit sine his demonstrare ꝑfecte: minorem probat, quia scire demonstrabilia est ipsorum habere demõstrationem, ergo propositiones demonstrabiles sine demonstratione non sciuntur: dixit autem scire quae demonstrationẽ habent nam quae non demonstrari possunt, sicut ipsa prima absq; demõstratione sciuntur. *Dubium 1.*

Dubitabis, quare dixit prima & indemonstrabilia? Philop. duas adfert solutiones, quas possumus ad vnã reuocare, quia nempe sunt aliqua prima, sed non indemonstrabilia, ut animum esse immortalẽ est prius quam esse impassibilem, sed non est illud indemonstrabile. Praeterea aliqd est indemonstrabile, sed non est primum nam uestem esse candidam, indemonstrabile est, cum sit per accidens, & non est primum: propterea Arist. utrumque coniunxit; melius tamen est si dicamus per primum intelligi principiũ, ut ipse Arist. *Dubium* paulo inferius dicit, & tunc cum Buran. *2.* oportet legere absque coniunctione. s. ex primis indemonstrabilibus.

Dubitabis quid per ista prima indemõstrabilia oportet intelligere. Themist. Alber. & Philop. intelligunt dignitates ipsas, quae proloquia, & profata dicũtur, haec enim sunt prima, ex quibus demonstrationes

nes

nes procedunt. & in quibus sistũt, & finiũtur: at quamuis hoc probabile sit, possumus melius cum Auerroe intelligere ipsas propositiones, quæ in ipsa demonstratione sumuntur, quæ primæ sunt, cũ iam amplius non ualeant demonstrari: & profecto uidetur esse hæc mens Arist. qui loquens de primis, dixit, non scire, nisi quæ per hæc demõstrat, sed per dignitates nõ fit demonstratio, sunt enim principia extrinseca, ergo nõ de his oportet intelligere; pterea quia paulo post explicãs quid p prima intelligat, dicit, pricipia ppria; sed dignitates sunt cões plurib⁹ demõstrationibus: ergo nõ de his loquit̃ ĩ hoc verbo.

Causas quoque & notiora oportet esse, &c.

Prosequitur pbare reliquas definitionis partes; quia duæ sequentes ex ultima pendebant: incipit eam probare; nempe quòd procedat ex causis: cum enim demonstratio faciat scire, & scire sit rem per causam cognoscere, sequitur eam procedere ex causis: & ex hoc patet, quòd etiã procedat ex prioribus, nam causæ priores sunt effectu. subdit debere esse notiores non solum altero modò, idest quãtum ad quid significant, sed etiam quantum ad quia sunt, ut exponũt Philop. & Themist. non enim solũ propositiones oportet cognoscere, & apprehẽdere quid significẽt, sed etiã quòd sunt ueræ iudicare, in quo loco apparet id quod supra diximus contra Caietanũ, complexa habere nominis definitionem; apparet etiam contra Themist. non hoc esse intelligendum de dignitatibus, nam de his solum quia sunt oportet intelligere, ut superius dictum est.

Dubium. Dubitabitur, cum dictum fuerit demõstrationẽ procedere ex primis, superfluũ uidetur addere ex prioribus. Phil. Resp. per priora hic intelligenda esse proxima, eæ enim sunt causæ priores quæ pximæ sunt, & propinquæ effectui. at hoc non uidetur correspondere menti Arist. nam in textu per hoc quòd ppositiones sunt causæ, probat debere esse priores, quæ probatio esset nulla, si per priores proximas intelligeret: non enim sequitur si est causa, quod si proxima. Alb. Resp. & secundũ expositionem Them. etiam oportet dicere, quòd non de eodem dicũtur illa duo. s. prima, & priora, sed prima dicuntur dignitates, & prolequia ex quibus procedit demonstratio: at dicuntur priores, propositiones ex quibus tanquam præmissis demonstratio conficitur, & est bona solutio tñ sm expositionem nostrã dubiũ nõ est, nã per primum intelligabamus principiũ.

Priora autem, & notiora dupliciter sunt.

Cũ propositiones priores, & notiores ostendisset, quia id multipliciter euenire potest, nẽpe vt aliquid sit prius, & notius distinguit; sunt enim quædam notiora & priora natura, quædam notiora & priora nobis, non enim hæc eadem sunt, sed opponuntur: priora, & notiora natura sunt vniuersalia, quæ a sensu remota sunt, priora vero. & nobis notiora sunt singularia. Hic textus est obscurus satis, occurrũt enim aliquot circa ipsum dubia.

Primum, quomodo hic uniuersalia notiora natura asserit, cum 1. Physi. c. 1. uniuersalia nobis notiora doceat? Dubiũ. 1.

Prẹterea, quomodo hic opponi notiora nobis, & natura dicitur, cum 1. Physi. c. 7. eadem esse tradat? Dubiũ. 2.

Prẹterea, qua ratione ista distinctio assignatur, non enim uidetur quid ex ea colligi possit. Multæ sunt sententiæ, tamen duæ mihi uidẽtur dignæ ut proponãtur, ut una aut altera eligi possit; prius tamẽ terminos priores nobis, & natura intelligere oportebit. Dubium 3.

Aduerte igitur, quemadmodum natura non simul producit omnia, nec simul omnibus dat esse, sed ordinem quẽdam obseruat, ut quibusdam prius, quibusdam posterius det esse, atque hic ordo naturæ dicitur; ita noster intellectus non simul per se omnia cognoscit, sed quædã prius, quædam posterius cognoscit: atque cum non eundem obseruet semper ordinem, quem natura, fit ut aliud sit prius natura, aliud nobis: priora natura scit quæ prius esse sortita sunt, qualia immaterialia respectu corruptibilium, causæ respectu effectum, partes respectu totius, simplicia respectu compositorum ex eis: priora uero nobis sunt quę occurunt prius nostræ cognitioni, sicut sensibila priora immaterialibus, composita simplicibus, totũ partibus, & aliquando effectus causis: Hinc est 1 fund.

quod

quòd illa dicuntur notiora natura.i.ex se prius cognoscibilitatem sortita, cũ enim prius habuerint esse, inde cognoscibilitatem, si non esset defectus ex parte nostra, q alligati sensibus magis natura posteriora cognoscimus.

1. Expo. Hoc igitur supposito est prima expositio Auerr. per singularia oportere hic intelligere composita sensibilia, & quæ eis proxima sunt, at per uniuersalia ipsas causas, & causas causarum, quæ ob id uniuersales dicuntur, quia multos effectus ꝓducunt, sicut materia forma, primum ens, & ita interpretatur uniuersalia longinqua à sensu, nam causæ occultæ sunt, composita uero sensibilia proxima sensui propter eorum accidentia, quæ sensu percipiuntur; nec hic locus contradicit alteri. 1. Physi. hic enim est sermo de uniuersalibus ĩ prædicãdo, quæ nobis notiora sunt. Hæc expositio probabilis est, possumus etiam secundum ipsius doctrinam respõdere ad secundum dubium: quõ. 1. Physi. dicit, eadem aliquando esse nobis nota, & natura: id enim intelligendum est de causis mathematicis, quæ notiores sunt effectibus: hic uero locus est de causis sensibiliũ, quæ ignotiores sunt nobis effectibus, quæ oia capite præcedenti explicuimus:

2. Expo. D. Tho. uerior. At S. Thomas, & Aegid. cui uidetur cõsonare etiam Themistius, aliter exponũt, Propterea aduerte ꝑ uniuersalia hic uniuersalia in prædicãdo intelligi, per singularia uero indiuidua sensibilia: possunt autem uniuersalia dupliciter comparari, aut ad ipsa singularia indiuidua, aut inter se, secundum quod unum est magis uniuersale altero: tũc dicitur primo, si uniuersalia ad indiuidua comparentur, & loquamur de cognitione nostra in communi, siue sit intellectiua, siue sensitiua, indiuidua & singularia nobis sunt notiora: patet, qa prima cognitio nostra est sensus, qui incipit à singulari, uniuersalia namq; ab intellectu post sensum percipiuntur: & hoc est quod hoc loco Arist. uoluit, ut uerba manifestãt. dr̃ secũdo si uniuersalia inter se comparentur, tũc uniuersaliora nobis sunt nõ tiora, & hoc docet 1. Phisi.

ad 1. dub. & 2. dub. Ex hac expositione soluitur secundum dubium, & pariter primum, Respondetur enim. 1. Physic. dici aliquando eadem nobis, & natura esse notiora simul propter mathematicas causas, ut diximus: hic autem dicuntur opponi relatiue, nempe singularia, & uniuersalia, aut per opponi possumus inteligere diuersa esse, & nõ eadẽ.

Ad tertiũ dicitur, ad hoc Aristot. hæc distinxisse, ut ostenderet demonstrationẽ non ex singularibus, quæ nobis notiora sunt, procedere, sed ex notioribus natura; nempe ex uniuersalibus, nec hoc impedit quo minus ex nobis, & natura notius possit demõstratio procedere, cum & uniuersalium quædam nobis nota sint. Hæc expositio mihi magis placet. ad. 3.

Ex primis autem est, quod ex propriis. 9

Regreditur Aristoteles, ut uerbũ illud primis, explicet ac declaret, diciturque ꝑ prima intellig principia, ubi nota, adinnxisse, propterea, ut indicaret non quæcũ que prima se dixisse, sed quæ propria & particularia sint conclusioni demonstrandæ, quales sunt immediatæ præmissæ, ut diximus. At si per prima dignitates intelligamus tunc, propterea, additum ut intelligamus dignitates esse cõmunes multis demonstrationibus, & non esse usui singulis nisi limitentur se cũdum terminos particularium demõstrationum ut dicitur 11. Meta. c. 3. & nos dicemus inferius: quam expositionem tetigit Auerroes.

Est autem principium demonstrationis. 10

Hæc est tertia capitis, pars, in qua describit fere omnia demonstrationis principia: & quia primum idest principium interpretabatur, definit quid principium sit dicens, principium est demonstrationis ꝓpositio immediata; & iterum immediata est qua non est altera prior: Alb. distinguit immediatam propositionẽ, & respectu conclusionis, & respectu propositionum, illa est immediata respectu conclusionis, quæ proximam causam continet illius, ita ut non sit alia propinquior, sicut immortalem esse animum est proxima causa, quòd sit impossibilis. Ea autem immediata respectu propositionum, quæ causam dicit, quæ ulterius per aliam antecedentem non potest demonstrari, sicut dignitates, & propositiones quibus definitio de definito prædicatur. Dubitat uero

Albertus,

Albertus,quomodo hic sumatur,sed dubium non est quin modo posteriori, nempe pro ea quæ indemõstrabilis est hæc enim principium dicitur. Aduerte ex Themistio,non sat fuisse dixisse est propositio immediata,sed addere oportuit demonstrationis : nam sunt immediatæ aliæ , ut vestis est candida.quæ principium nõ est; quia ad demonstrationem non est apta, quod contingens sit,& sensu uidetur.

11 Propositionis est enunciationis altera pars.

Quid principium per propositionẽ descripserat,nunc propositionem describit: est autem propositio enũciationis altera pars, unum de uno,Notat Auetr.& Philop.discrimen inter hæc tria,enunciationem, quæstionem , & propositionem, & addere possumus conclusionem:enunciatio dicitur oratio rem uere , aut falso significans,nec alteri quàm rebus comparatur,at quæstio est enunciatio per modum interrogationis proposita, quæ iam probata dicitur cõclusio:propositio uero dicitur,ut est præmissa,seu principium,ex quo aliquid probatur ; unde enunciatio superior est his , omnes enim uerum ac falsum significãt,ac propterea hic dicitur propositio una pars i.una species enunciationis,additur uuum de uno.s. significans propter eas,quæ ex æquiuocis conficiuntur,quæ plures enũciationes potius quã enunciatio dicuntur , ut diximus in libro Periherm.

12 Dielectica quidem est similiter accipiens.

Duas propositionis species constituit, dialecticam.i.topicam, & demostratiuam dialectica est accipiẽs similiter quamlibet. s.partem enunciationis: ac si dicat est propositio, siue vera, siue falsa, siue affirmatiua, siue negatiua: dicit accipiens quia dialecticus cum probabiliter procedat, ac ex probabilibus syllogizet,petit à respondente propositiones aliquas, ex quibus procedat: ac propterea dicitur accipiens: dicitur similiter,quia Dialecticus nõ magis vnã partem,quàm alteram elegit,dũmodo probabiles sint. Hinc apparet natura syllogismi dialectici, procedit enim ex quibuscunque propositionibus tã veris, quàm falsis , dummodo probabiles sint: præterea probat quamcũque partem quæstionis, dummodo sit probabilis. statim definitur propositio demonstratiua,nempe enunciatio quæ ad unum est determinata,nempe ad uerum: ac si dicat, demõstratiua propositio non est quælibet, siue vera: siue falsa,sed quæ uera est & necessaria, unde colligitur natura demonstrationis,nõ enim ex quibuscunq; procedit, sed ex ueris , & necessariis, nec probat quamcũque quæstionis partem , sed ueram,& necessariam.

Enunciatio autem contradictionis quælibet. 13

Describit enunciationem,quam in descriptione propositionis sumpserat, est autem enunciatio contradictionis utraque pars,idest oratio,tam affirmatiua , quam negatiua , non quòd simul utraque pars dicatur oratio, ut vult Paulus Venetus, sed quælibet per se:explicat auté singulas partes,primum cõtradictio est oppositio cuius non est medium secundum se ; dicitur oppositio , quia in contradictione, sunt duo extrema repugnantia ; sicut in aliis oppositis dicitur, cuius nullum est medium,nam alia opposita habent mediũ in proprio subiecto,ut album nigrum habent fuscum,aut in extraneo subiecto,nã lapis non est cæcus,nec uidens,nec sanus, nec eger:at contradictoria:nullũ medium habent,nam de quolibet est verum , aut affirmare,aut negare. Vide caput de oppositis,in quo diximus multa de his.dicitur,secundum se , quia reliqua opposita fundantur in contradictione , nam unum oppositum dicit uirtualiter alterius negationem,& ex hac parte medium non habent : at id non secundum se sed ut ad cõtradictoria reducũtur:at ipsa cõtradictoria secundum se medio vacant:statim partes contradictionis explicat, nempe affirmatio,quia aliquid de aliquo enũciat, negatio uero quæ aliquid ab aliquo diuidit.

Immediati autem principij syllogistici. 14

Hæc est quarta pars capitis, qua immediata principia demonstrationis, quæ hactenus in tertia parte descripserat, diuidit est enim duplex principium,& quod non

est

est demõstrare. nec est necesse præhabere docendũ & hoc positio dicitur, & ét, quid non est demóstrare, tamen est necesse pręhabere docendum. in cuius gratiam aduerte, in demonstratione nõ contineri ea omnia, quæ ad generãdam sciẽtiam sunt necessaria, sed opus est ut animus dispositus sit aliis ex principijs, ut demonstratio in eo scientiã faciat: sunt autem hæc principia in duplici differentia; quædam quæ absque vlla demonstratione cognoscuntur, sed solũ lumẽ naturale ea docet esse vera, adeo vt si semel q̃d significent apprehẽdimus, statim illis acquiescamus, & hæc dignitates dicuntur, & communes animi conceptiones, sine his enim non fit demonstratio, ipsæ tamen absque demõstratione cognoscuntur.

Dubiũ. Dices, quare necesse est ut hæc cognoscantur antequam scientiam doceamus? Respon. cũ Philop. quia sunt per se notæ, & non opus est arte, aut magistro exteriori, vt eis assentiamur, sed lumen intellectus nostri solum est magister, ac ob id cũ tali cognitione ad artes discendas accedimus: & est optima responsio, possumus tamẽ respõdere aliter; propter quod aduertère oportet has dignitates, vt plurimũ cũ fici in materia vniuersaliori, q̃ sit ea, quæ artes particulares tractant: nam omne totum est maius parte, & similia, non solũ rebus geometricis, sed etiam aliis insunt, ꝓpterea nõ est illius artis hæc docere, dices cuius igitur erunt artis? Resp. Arist. 11. Meta. c. 3. & 4. Meta. c. 3. id esse Metaphysici, qui communia tradit.

Dices, ergo nõ poterimus accedere ad artes alias, quæ his indigẽt principijs sine Metaphysica? dico, & nota, nullæ artes habent res ita sibi proprias, quin aliquibus earum absque vlla arte possimus assentiri hoc tamen non obstat, ut illius artis sint ita se habent hæc principia, quæ ad Metaphysicam pertinent, licet sine Metaphysico habitu cognoscatur perfecte.

Ex his fit manifesta definitio dignitatum, nempe principium, quod non est demõstrare, sed est necesse præhabere docẽdum. Alia sunt principia ex quibus demõstrationes procedunt, sunt tamẽ magis peculiaria, quæ positiones dicuntur, ut a puncto in punctum linea duci potest, in quodlibet centro circulũ describere. Hæc autem principia in tribus differunt a dignitatibus; dignitates enim nũquam demonstrari possunt, at positiones non demonstrãtur in illa scienti a cuius sunt, possunt tamen in alia scientia demonstrari, præterea dignitates sunt cõmunes pluribus artibus, at positiones sunt ex materia peculiari illius artis: ac ꝓpter hæc duo definit eas Arist. esse principia, quæ non demõstrantur, nec necesse est præhabere docendum: nam propria ars quælibet declarat. præterea dignitates nulla uia oportet probare; at positiones probantur, licet nõ demonstratione, inductione tamẽ aliqua & exemplo manifestãtur, cum non statim ex terminorũ apprehensione cognoscantur, sicut dignitates. Hæc igitur principia hic Arist. manifestat, ex quibus demonstratio procedit.

Statim positionem subdiuidit in eam, quæ propositio est, & rem esse, aut non esse significat, & hæc suppositio dicitur, & eam quæ non significat rem esse, aut non esse; & hæc definitio est. definitio enim nõ est propositio, est tamen positio, nam in scientiis ponũtur definitiones subiectorũ, & eorum de quibus tractant tãquã principia: nam in Geometria ponuntur definitiones lineæ, puncti, superficiei, & aliorũ; in Arithmetica ponitur definitio unitatis s. quod est indiuisibile secundum quãtitatem. Hic aduerte, inter suppositiones esse præmissas demõstrationis cuiuslibet, quæ supponuntur ad scientiam conclusionis, sicut suppositiones aliquæ communes in scientijs supponuntur ad scientiam multarum demonstrationum.

Dubiũ. Hic est dubium, quomodo Arist. definitionem uocat positionem, cum positio, sit principium, & principium propositio; at definitio non sit propositio. Themist. dubium hũc proposuit, sed aliis discutiendum reliquit, forsan quia existimauit Arist. in hoc dormitasse. Albertus respondet docendo, non omnem positionem esse propositionem, sed non respondet ad Arist. qui positionem principium dixit, pricipium uero per propositionem definiuit. S. Thomas respondet definitionem quidem secundum se non esse propositionem, sed ea cognita facile esse propositionem constituere. Philopon. respondet suam dam definitionem applicatam. cum definitio

definito, quod in propositione fit, ac ob id definitio propositio dicitur: at quia Aristo. dixit, non significare esse, aut non esse, explicat talē propositionem definitionis non prædicare aliud esse prædicari de subiecto, sed idem prorsus, ac ob id dicitur non significare esse vel non esse. Auerroes eandem admittit definitionē sumendam cum definito, quod in propositione fit. sed dicitur non significare hanc propositionē esse, aut non esse idest existere, quia re vera istæ definitiones, quæ positiones dicunt sunt nominis, definitiones vero nominū, etiam si cum definito propositionem faciant non ponunt rem esse aut non esse, sed significationē manifestant: hoc intellige, frequētius ita eē, nā ēt definitiones rei positiones dicuntur: quælibet enim sciētia definitionem sui subiecti non demonstrat sed supponit: & ita tollitur oīs cōtradictio.

15 Quoniam autē oportet credere.

Hæc est ultima capitis pars. in qua Aristo. probat id quod superius dixit, nēpe ꝓpositiones esse notiores cōclusione, & probat primo cognosci; postea cognosci magis, & eandem cognitionem propositionū aut esse scientiam, aut aliud genus cognitionis melius quam scientiam: argumentū autem huiusmodi est; quia demonstrationem tenemus & cognoscimus. scimus rē, sed demonstratio est propositiones ipsæ, ergo quia tales propositiones cognoscimus, & rem & conclusionem scimus. secundo; his propter quæ alijs credimus, magis credimus: sed ꝑpter propositiones, vt probatum est, conclusioni credimus, ergo pręmissis magis credimus: maior patet, propter quod enim unū quodque tale est. & illud magis est. Hic aduerte Arist. dixisse, ꝙ oportet omnibus, aut quibusdam propositionib⁹ magis assentire, quia ut notat Philop. aliquando accidit propositiones esse demōstrabiles iterū, & tuc est scia illarū, sicut, & cōclusionis, cū per aliud cognoscantur: quāuis vt bene dixit Albertus, quatenus pillas propositiones ēt si demonstrabiles aliis assentimur, magis eis assētimur.

16 Non potest autem credere magis quæ non scit.

Hic Arist. probat propositionum cognitionem aut esse scientiam, aut alium meliorem cognitione m quam scientiam & hæc litera est corrupta, cum non sit ita græce: oportet enim sic legere; fieri non potest vt credat magis quæ scit: sensus est, nō potest quis magis assentire propositionibus quas nec scit, nec earum habet aliā meliorem cognitionem, quàm cōclusioni, quàm scit: cum igitur magis propositionibus assentiatur, quàm conclusioni quā scit, præmissarum profecto habebit aut scientiam, aut aliam meliorem cognitionem, & hoc intellige de dignitatibus, & aliis principiis.

Aduerte tunc principiorum haberi sciētiam, cum demonstrabilia sunt, & per causam cognoscūtur: cū vero indemōstrabilia sunt, illorū cognitio vocat intellectus, qui est præstantior quàm scientia.

Postea subdit illud absurdum, nempe assentire magis ijs, quæ nescimus, quam ijs quæ scimus sequi, nisi quis propositionum ipsarum habet talem cognitionem, quam diximus. sunt autem verba. [nisi aliquis præcognouerit per demonstrationem credentium] idest nisi quis ex illis, quæ per demonstrationem credunt, præcognouerit idest propositiones sic cognouerit: at melior est sensus, si sic interpretemur; nisi aliquis cognoscat ea per quæ in demonstratione credimus, nempe propositiones, nam licet ille genitiuus, credentium, sit græce, tamen significat fidem facere, nempe πιστευόντων.

Debent ē autem habere sciētiam. 17

Concludit eum qui scit non solū propositiones habere notiores conclusione, sed ꝑter ꝓpositiones nihil debere habere notius, quā oppositas ꝓpositiones (ex quibus fit syllogismus cōtrarius demōstrationi, ꝙ dr̄ syllogismus ignorātiæ) eē falsas, nā qui sciētiā hēt n̄ pt mutari aliqua rōne opposita demōstrōni, & hęc circa capitis expōnē.

QVÆSTIO I.

Circa ea quæ secundo capite continentur.

Aduersus ea quę i textu docemur occurrūt aliquæ difficultates, & argumēta, primo contra definitionē ipsius scire: nam cū definito per genus & differentiam rei debeat assignari, nullum genus, nulla differentia in eiusmodi definitione apparet; ac ob id non uidetur esse bona. 1. argu.

Secundo tunc inquit, scimus, cum causas cognoscimus, & ex causis ad effectus procedimus, angeli perfecte sciunt, & ta- 2. argu.

mcn

men non per causas cognoscunt, cum non sint discursiui, nec ex cognitione causarũ ad effectuum cognitionem procedant; sed simul utrunque cognoscant.

3. arg. Tertio contra id quod dicitur per demonstrationem nos scire; demõstratio nõ ostendit medium esse causam conclusionis, sed solum procedit ex causa ad scientiam at non sat est cognoscere causam, sed quòd illius est causa, ergo per demonstrationem non scimus.

4. arg. Quarto multæ sunt demõstrationes potissimæ, quæ ex causis non procedunt, ergo videtur diminuta definitio; probatur antecedens, nam de Deo demonstramus esse infinitum: quia est actus purus, & vnũ attributũ per aliud, & tamẽ in ipso Deo non est aliquid quod sit causa, aut effectus

5. arg. Quinto si demonstratio semper ex causis procederet, semper ex notioribus natura esset, sed notiora natura sunt sæpe ignota nobis ergo ex ignotis nobis, procedet: non ergo esset instrumentum scientiæ nostræ; non enim quis ex ignoto ad ignotius procedit.

6. arg. Sexto non uidetur esse ulla propositio immediata, ergo nõ bene per immediatã propositionẽ definit principiũ. probatur antecedens; si enim aliqua esset, maxime ea in qua definitio de suo definito prædicatur, sed hæc non est, cũ possit demonstrari per aliam definitionem, finalem enim ꝑ materialem demonstramus, & è contra.

7. arg. Septimo assensus præmissarum est causa necessaria assensus conclusionis, sed causa necessaria non impedita producit effectum sibi æqualem, ignis enim ignẽ æqualem producit, ergo assensus conclusionis erit æqualis assensui præmissarum.

8. arg. Octauo illa maxima, propter quod unũquodque tale, & illud magis, est falsa, ergo ex ea nihil probatur, patet antecedens, nõ enim sequitur, ego deambulo propter sanitatem, ergo sanitas magis deambulat: & homo inebriatur propter vinum; ergo vinum magis inebriatur. Hæc sunt præcipua dubia.

Primũ sun. scire. dup. sumitur Circa primum est notandum, scire dupliciter sumi, uno modo communissime, pro quacunque cognitione, siue clara, siue dubia, siue certa, siue incerta: quo modo quicquid cognoscimus; dicimur scire: altero modo sumitur strictius, pro cognitione clara & euidenti rei, quæ dicitur compræhensio.

4. ar. et prehensionis. Huius secundæ scientiæ quatuor sunt gradus, ut notat Albert. tract. 2. cap. 1. & Lincon. super hoc caput; primus est scientiæ impropriе dictę, pro quacunque clara, & euidenti cognitione rerum contingentium: dicimus enim, scio hominem currere, dum uideo; scio etiam, quæ sensu dignosco: sed ista, licèt euidens sit propriè tamen non est scientia, cum nec sit per causam, nec res sint stabiles.

2 Secundus gradus scientiæ est proprius pro cognitione rerum quæ plerumque sunt per suam causam; vt scimus in hyeme pluuias esse, tonitrua in autumno, licèt id aliquando deficiat ac propterea non est eorum perfectissima scientia.

3 Tertius gradus est magis propriæ scientiæ pro cognitione rerum simpliciter necessariarũ quæ semper ita se habent, qualia sunt principia immediata, & per se nota: non tamen hæc scientia est per causam cum illa non habeant causam.

4 Vltimus gradus est scientiæ proprijssimę, pro cognitione rei simpliciter necessariæ per suã causam: & hoc scire est quod præsertim hic consideratur & describitur: quamuis etiam latius definiri possimus dicere, pro cognitione rei simpliciter necessariæ, aut quæ plerumque est per suam causam.

2. Fund. Est secundo aduertendum ex Aegid. tres esse rationes per quas scientia perfecta rei debeat esse per causam, quando talis res causas habet; prima est ex parte rerum quæ sciuntur, cum enim scientia sit perfecta cognitio esse ipsarum rerum, esse autem rerum à suis causis pendeat & procedat, ob id scientia causas rerum cognoscimus, aliter enim esse aurum perfecte non cognosceretur. Secunda est ex parte intellectus qui sumit cognitionem ab ipsis rebus; at res à suis dependẽt causis, ideo & intellectus n ster in sua perfecta cognitione à causis dependet; & ad causas cognoscendas inclinatur. tertia est parte obiecti intellectus, quod est verum ipsum transcendentale, sed rei veritas consistit in adæquatione & similitudine ad suas causas, ergo intellectus hoc verum perfecte non cognoscet nisi ex causis.

1. ratio. 2. ratio. 3. ratio.

Est

3. fund. Est tertio aduertendum hanc scientiæ definitionem esse nominis, ut omnes fatē tur, non tamen adeo est nominis, quin per eam ipsam etiam rem possimus intellige re, definitio enim rei hæc est, scientia est cognitio vera, certa, & euidens, ex proprijs causis rei genita. cognitio loco gene ris est, vera, ad excludeudos errores, certa, ad excludendam opinionem, quæ est in certa, euidens, ad excludendam fidem, quę cum sit vera, & certa, est obscura, ex causis, ad excludendam cognitionem principiorum, quæ vera, certa, & euidens est, sed non per causam. Hæc omnia in illa definitione Arist. sunt; nam dicitur cognoscere, & per causam, & quod res est, in quo manifestatur veritas: & non est aliter se habere certitudo; & quod illius est causa, claritas & euidentia: Ex his respondetur ad primum, non esse in definitionibus nominum genera & differentias, talis autem est hæc definitio; at quia simul explicat rem, ideo virtualiter genus habet, & differentiam, ut diximus.

Ex dictis soluitur primum.

Ad secūcund. Ad secundum respondetur, & est maxime notanda solutio, aliud esse scire, aliud per demonstrationem scire. Scire solū dicit hoc, vt rē & causam rei cognoscamus applicando; at scire per demonstrationem, est, non solum rem & causam cognoscere, sed ita vt per cognitionem causæ veniamus in cognitionem effectus: unde scire per demonstrationem superaddit modum sciendi, qui est per discursum, & demonstrationem, qui modus est instrumentum sciendi: ipsa tamē oratio scientiæ in cognitione rei & causæ consistit; & hæc est in angelis, licet non per talem modum, nempe discurrendi, ob idque angeli habent perfecte scientias, & sciunt, licet non per cognitionem causarum in effectuum cognitionem deuenerint sicut nos, nam hic est modus sciendi, non scire, nempe ipsum discurrere: & sic soluitur argumentum secundū, & nota solutionem.

Aliud scire, aliud per demonstrationem scire.

Ad tertium solutio aliorum. Ad tertium aliqui voluerunt particulā causalem addendam in maiori & conclusione, ut dicamus, omne animal rationale est risibile, quia est animal rationale, ois homo est animal rationale, ergo omnis homo est risibilis, quia est animal rationale. sed ista opinio non consonat Aristote. nullus enim in scientijs talium demonstrationum est vsus, & talis opinio procedit ex eo quod demonstrationes paucas habemus potissimas, in quibus experiremur non esse opus tali additione: propterea dico demonstrationem ostendere causam, & ipsum effectum, ex ipsa tamen cognitione causæ statim cognoscimus illam esse illius effectus, & non posse aliter habere: habet enim hóc causa vt ipsius cognitio perfecta simul etiam claudat applicationem ad effectum: non ergo opus est addere, cum in ipsa cognitione principiorum comprehendatur, & per hoc soluitur argumentum.

Solutio uerior.

Ad quartum. Ad quartum respondetur admittendo illas esse demōstrationes, & eiusmodi sæpe fiunt in Metaphysica, tamen per causam non solum oportet intelligere causas illas quatuor physicas, sed rationes & conceptus quosdam obiectiuos, qui se habent per modum causarum: ex quo soluitur argumentum.

Ad quintum ex Them. Ad quintum Themist. hoc 1. c. 4. dicit demōstrationem procedere ex notioribus natura, nec se submittere ad mensuram ingenij nostri, sed rectam tenere naturæ viam: sed ista sententia non uidetur soluere dubium: propterea dico semper demōstrationem procedere ex notioribus natura, cum ex causis procedat: similiter procedit ex notioribus nobis, nam in Philosophia, in qua causæ sunt ignotæ nobis, effectus uero notiores, non demostramus effectus per causas, nisi cum causæ notiores sunt effectibus: sunt enim effectus quidam, per se noti, alij vero occulti; per se notis causas indagamus, per quas indagatas & notos alios effectus nobis occultos demonstramus: & hoc est valde notādum: vnde semper etiam ex notioribus nobis procedimus, vel quia ipsa sunt simul natura, & nobis nota, uel quia aliqua via prius ea nobis nota fecimus.

Reijcitur solus Themi. Solutio vera.

Notādū valde.

Dub. cōtra locutiones. Dices, quid cum per eosdem effectus indagamus causas, quos iterum per causam indagamus & demonstramus, uidetur. n. inutilis regressus, quod causa non sit notior, cum ab eodē effectu sumpserit cognitionem. Auerroes has demostrationes dicebat ostendere propter quid ipsius effectus, sed nō esse ipsius, cū primo sit cognitus esse. 2. cœli. com. 35. & 8. Phy. cō. 65,

Soluti. Auer.

Soluitur melius. At tu aduerte admodum, licet effectu

inda-

t.

indagemus causam, tamen per causam illum eūdem effectum multo perfectius cognoscimus; ante enim experientia aliqua particulari, non per causam vniuersaliter, & immutabiliter illum cognoscimus, propterea non est inutilis iste regressus. Praeterea licèt ab effectu inceperimus causam indagare, tamen illi inuentae firmius adhęremus, & illius cognitio multo maiorem claritatem in nobis facit ex ipsius speculatione prouenientem: vnde notior est effectus, non enim illius cognitio tota ex effectu prouenit, quamuis ex eo sit orta: vnde tres sunt hic cognitiones, prima imperfecta effectus, per quam ad secundam causae cognitionem perfectam deuenimus, & per hanc ad tertiam eius effectus perfectam cognitionem regressi sumus. & hoc nota.

Ad 6. Ad sextum Respon. duplicem esse propositionem immediatam, alteram simpliciter, quae nullo modo potest demonstrari quales sunt dignitates, & per se nota, alteram secundum quid, quae in aliquo genere demonstrari non potest, licet in alio demonstretur: tales sunt definitiones, quę per causas assignantur. nam licèt propositiones earum per diuersum genus causae demonstrentur, tamen secundum idem genus non demonstrantur.

Ad 7. Ad septimū Respon. semper verum esse magis assentiri praemissis, quam conclusioni; cum conclusio non nisi ex pręmissis cognoscatur, nam si conclusionem non solum ex praemissis, sed etiam alia via, experientia nempe, aut fide teneremus, magis conclusioni quam praemissis, assentiremus cum vero propter solas praemissas credimus, clarior est assensus praemissarum, quāuis non possit semper distingui iste claritatis excessus, nec argumentum conuincit, nam quādo causa est vniuoca, & eiusdem speciei effectum aequalem producit, at quando est diuersae speciei, non producit aequalem, sicut sol non producit solem: cum igitur cognitio principiorum sit alterius speciei, est enim sine medio absque causa, cognitio vero conclusionis per medium, & causam, praemissae similem effectum non producunt in aequalitatem.

Ad 8. Ad octauum omissis aliorum sentētijs ista ꝓpositio, propter vnūquodque tale, & illud magis, quadrupliciter est limitāda: primo, quando idem praedicatum inest vtrique vni propter alterum: vnde nō valet, deambulo propter sanitatem, ergo sanitas magis deambulat, non enim vtrique deambulare inest, & ita declarat Philop. secundo, ut tale praedicatum suscipiat magis, & minus, aliter enim non valebit, vnde nō sequitur. Ego sum risibilis, quia homo est risibilis, ergo homo est magis risibilis; nec Valet Petrus est homo propter patrem suum, ergo pater est magis homo: & ita limitat Albertus. tertio ut sit i reb⁹ positiuis, nam in effectibus priuatiuis non valet, nō enim sequitur Petrus est paruus propter patrem, ergo pater est magis paruus; propter Deum non diligo mundum, ergo magis non diligo Deum. ita limitant Doctores Louanienses. quarto. vt sint diuersa praedicata, aliter non valet, vt video propter oculos, ergo oculi magis vident non sequitur, nam non aliud est uidere meum. & oculorum. *Limitatur ꝓpter quid vnum qtque &c.* 11

At profectò si rectè perpendamus, sub prima limitatione reliquae claudūtur. quādo enim aliquod praedicatum inest multis, vni propter alterum, tunc magis, aut perfectius inest alteri: cum igitur credamus praemissis, & conclusioni, huic autē propter praemissas, magis credimus praemissis, & per hoc soluitur argumentum. Est autem aduertendum cognitionem cōclusionis dici scientiam, praemissarum vero immediatarū, & dignitatum intellectū, non vt potentiam significat, sed vt cognitionem quandam talium principiorum, & habitum significat. 6. Ethicorum. cap. 6. at cognitio conclusionis simul & praemissarum sapientia, vt dicitur lib. 1. mag. mor. cap. 35. quamuis sapientia in alia significatione etiam scientiam rerum altissimarum significat, qualis Theologia supernaturalis, & Metaphysica inter naturales, vt dicitur. 1. Meta. c. 2. & haec pro capitis disputatione sufficiant.

Opinionum

Opinionum confutatio, & eorum qui omnino demonstrationem tollunt, & eorum qui omnium demonstrationem esse ponunt. Cap. III.

1 NOnnullis quidem igitur, eo quod oportet prima scire, non videtur scientia esse: quibusdam vero esse quidem, uerum omnium demonstrationes esse. quorum neutrum, neque uerum, neque necessarium.

2 Qui quidem enim supponunt nō esse omnino scire, hi in infinitū existimant reduci, tanquam non scientes posteriora per propria, quorum non sunt prima: recte dicentes: impossibile nanq; infinita pertransire. Si uero stant, ac sunt principia, hæc esse ignota: cum demonstratio de ipsis non sit, quod dicunt esse scire solum. si uero non est prima scire, neque quæ ex his esse scire simpliciter, neque proprie, sed ex suppositione, si illa sunt.

3 Alij āt ipsum quidem scire confitentur, per demonstrationem enim esse solum, sed omnium esse demonstrationem nihil prohibere, contingere enim circulo fieri demonstrationem, & ex ijs quæ ad se inuicem.

4 Nos uero dicimus, neque omnē scientiam demonstratiuam esse, sed eam, quæ immediatorum est, indemonstrabilem. Quòdque hoc sit necessarium, manifestum. s. n. necesse quidem scire priora, & ex quib demonstratio, stant autem aliquando immediata, hæc indemonstrabilia necesse est esse.

5 Hæc igitur ita dicimus, & non solum scientiam, sed & principium scientiæ esse quoddam dicimus, quo terminos cognoscimus.

Circuloque quòd impossibile demonstrare, simpliciter planum: siquidem ex prioribus oportet demonstrationem esse, & notioribus, impossibile enim est eadem eiusdem simul priora, & posteriora esse. Nisi altero modo, ut alia quidem ad nos, alia uero simpliciter, quomodo inductio facit notum. Si uero sic, non esset utiq; simpliciter scire bene definitum, sed duplex: aut non simpliciter altera demonstratio, quæ fit ex nobis notioribus. 6

Accidit autem dicentibus circulo demonstrationem esse, non solum quod nunc dictum est, sed nihil aliud dicere, quam quod hoc est, si hoc est: sic aūt omnia facile monstrare. Manifestum āt, quòd hoc contingit tribus terminis positis, per multos nanque aut paucos reflectere dicere, nihil differt: per paucos autem aut duos. Quando enim A. existente, ex necessitate sit B hoc autem ipsum C. A existente, erit C. si itaque A. existente, necesse est B. esse: hoc autem existente, ipsum A. hoc enim erat circulo. Ponatur A. in quo. C. dicere igitur, B. existente, A. esse, est ipsum C. esse dicere, hoc autem, quoniam A. existente, ipsum C. est: C. autem ipsi A. idem. Quare contingit dicere circulo asserentes esse demonstrationem, nihil alterum, quam quod A. existente, A. est. sic autem facile est omnia monstrare. 7

Verum neque hoc possibile, præterquam in ijs, quæcunque se inuicem consequuntur: quéadmodum propria. 8

propria. Vno quidem igitur posito, quod nunquam necesse est aliquid esse alterum, monstratum est. Dico autem uno, quod neque termino uno, neque positione una posita: ex duabus autem positionibus primis & minimis contingit, siquidem & syllogizare. Si igitur & A. sequatur ex ipso B. & C. & hæc ex inuicem, & ex ipso A. sic quidem contingit ex se inuicem monstrare omnia petita in prima figura: quemadmodum monstratum fuit in ijs, quæ de syllogismo monstratum autem est & quod in aliis figuris, aut non fit syllogismus, aut non de acceptis. Quæ uero non contra prædicantur, nullo modo est monstrare circulo. quare, quoniam pauca talia in demonstrationibus, manifestum quòd uanumque, & impossibile est dicere ex ijs, quæ ad se inuicem demonstratio nem esse, & propter hoc omnium contingere esse demonstrationem.

Quibusdam autem igitur &c.

1 *Intentio Arist.*

ARisto. in hoc capite euellit duos errores quorundã, procedentes ex his, quæ dixerat in ultima parte capitis, nempe principia, & præmissas sciri, & earum scientiam esse, cum per eas conclusioni assentiamur. Ex hoc autem aliqui existimantes nihil sciri, nisi per demonstrationem; asserebant non posse scientiam esse. Alij idem arbitrantes, esse quidem existimabãt scientiam, sed circulum esse in demonstrationibus, nempe per conclusionem præmissas, & per præmissas conclusionem demonstrari. utrunque autem inquit Aristo. scilicet scientiam non esse, aut circulum fieri, nec est uerum, nec necessarium .i. non est vera sententia, nec rationes aut probationes habet necessarias, vt Latini
2 exponunt: at melius possemus dicere, non est necessarium .i. non necessario sequitur ex eo quòd principia sciamus.

Dubium Philoponi

Dubitat Philop. cum quæstio, Quid sit post ponenda sit, quæstioni, An sit, qui fiat, 5 vt Aristo. definita demonstratione, modo disputet, an sit, nempe contra priores, qui scientiam, & demonstrationem de medio auferebant.

1. Responsio quærendum.

Respondet quæstionem quid nomen significet anteponendam quæstioni an sit, quando nomen obscurum est, quod fecit Aristo. 4. Physi. vbi primo quid uacuum, idest quid significet, postea an sit, disputauit: secus esset de definitione, quid res sit hæc est enim postponenda. Hæc sententia mihi non placet, supponit enim definitionem nominis esse eam, quæ data est de demonstratione, quod tamen est falsum; est enim definitio rei, & per materiam, & etiã altera, quæ datur per finẽ, cum præsertim nullibi aliam demonstrationis definitionem habeamus.

Reiicit. 1 responsio.

2. Respõ. Lincõnis.

Lincon. Respon. hoc caput non esse de necessitate huius libri, quia non pertinet necessario de artem errores repellere, est tñ id de artis perfectione: sed hoc dictum non tollit difficultatem.

Tertia sol. aliorũ

Alij, & bene, dicunt quæstionem an sit, sed per accidens, nempe cum dubia; an sit res, oriuntur ex ipsa defintione rei, ut accidit in præsenti: nam isti auferebant demonstrationem, propterea quod ex præmissis notioribus deberet procedere; & mihi responsionis doctrina placet, licet hoc dubiũ alienum uideatur ab instituto ipso Aristo. nam hic non de demonstratione uidetur tractari, sed de scientia, quam isti auferebant de medio, quamuis crediderint non esse scientiam sine demonstratione, ideoque simul demonstrationem auferent: de scientia tamẽ sermo est, quæ in capite præcedenti definitione nominis definita est, vt diximus. & forsan hoc uoluit significare philop.

4. sententia auctor.

Ponentes autem non esse &c. 2

Incipit in particulari utrunque errorem explicare: illi enim, qui scientiam negabant. sic argumentabantur, non scimus conclusionem, nisi sciamus præmissas, sed scire non possimus præmissas nisi alia demonstratione, ergo non scitur conclusio nisi demõstratis præmissis. Iterum hę pręmissæ non sciuntur, nisi sciantur aliæ præmissæ, per quas demonstratur, hæ autem iterum per demonstrationem sciuntur, sic

con

consequēter procedimus in infinitum,nec ad vltimas peruenire est,quæ sing.lir, cum iterum demonstratione opus sit,ergo non erit scientia posteriorum conclusionum. nisi tantum ex suppositione,nempe suppo sito,quòd præmissæ sciantur: tamen re ve
3. Solu. ra non est absoluta scientia, cum in processu infinito non detur ultimum, in quo bene profectò dicunt,nempe quòd in processu non sit ultimum, & quod nisi sciantur priora,non scientur posteriora.

3 Hic autem de eo, quod est scire.

Alij scire esse fatebantur, tamen eundē errorem tenentes, nihil sciri nisi demonstratione,affirmabant contingere circulum in demonstratione, nempe quod sit perue nire ad ultimas præmissas, & non in infinitum procedere: hæ tamen ultimæ iterū circolo per priores conclusiones demonstrabantur, & sic erat scientia, & per demonstrationem,sed circularem.

4 Nos autem dicemus neque omnem scientiam.

Reiicit Arist.communem illorum errorem,existimantium,nihil sciri, nisi demonstratione, ac dicit, non omnem scientiam esse per demonstrationem,sed esse scientiā indemonstrabilem:ac si diceret, non omnia,quæ scimus, per demonstrationem scimus,sed peruenimus ad aliqua prima,quæ scimus, quidem sed non alia demonstratione. & hoc patet, nam in discursibus conclusionem cognoscimus, præmissis cognitis,sed dantur præmissæ, & principia, quæ prorsus immediata sunt, nec demonstrari valent,ut patet de dignitatibus, & multis alijs propositionibus, ergo talium cognitio, & scientia erit, & non per demonstrationem vllam aliam.

5 Et hoc igitur sic dicimus.

quomodo explicent pleriq; latini philoso. Repetit suam in hoc sententiā, dicens, hoc sic dicimus, idest, de hoc nos ita sentimus, non solum esse scientiam, sed esse quoddam principium scientiæ, quo terminos cognoscimus: sensus horum uer borum secundum plerosque Latinos est, esse quendam habitum, & cognitionem in nobis ipsorum principiorum, & dignitatum quæ cognoscuntur ex sola terminorum appræhensione, absque vlla demonstratione: atque tales dignitates uocantur principiū scientiæ. Philop. per hoc principiū intelligit Deū,cui' lumine intellectus noster illustratus,cognoscit terminos, idest intelligentias, quæ sunt ultima in cognitione. *quomodo philop.* At melius mihi uidetur locum intelligere Themestius, qui per principium intelligit intellectum nostrum, per terminos, subiectum & prædicatum propositionum,ut sit sensus, non solum est scientia, sed est intellectus, & potentia, principium scientiæ, quo solo intellectu absque demonstratione, quid extrema significent, intelligimus, & ex tali sola appræhensione tales propositiones scimus absque vllo alio discursu. *quomodo Themist. quem sequūtur ambor.*

Nota tamē ex Alberto tract,2.c.6.quē- admodum uisibilia sunt in duplici differentia,quædam, quæ non propositio lumine, nō uidentur,sed extremo indigent,sicut colores corporum opacorum, quæ non nisi solis,aut alterius luminosi extrinseci uidētur,quædam uero alia proprio lumine uidentur,sicut luminosa ipsa, & aliqui vermes, & lapides: ita propositiones sunt duplices,quædam quæ non statim cognoscū tur veræ quantuncunque quid subiectum, quid prædicatum sit,appræhendatur, sicut multæ propositiones, quæ probatione indigent: quædam uero sunt, quæ statim simul,atque subiectum, & prædicatum appræhendimus,eas absque vllo alio discursu cognoscimus,quales sunt dignitates, & hæ dicuntur propositiones per se notæ, & scientiarum principia, & de his loquitur Arist.dum dicit,intellectu solo appræhen dente terminos cognosci, cum primum enim,quid totum, quid pars significet appræhensum est, statim totum maius esse parte dignoscitur. *Notādū.*

S.Thom.distinguit duplicem propositionem per se notam, existimat enim idē esse immediatam propositionem, & per se notam: Est autem quædam immediata quæ caret medio, quo demonstretur. & termini illius sunt omnibus noti, ut omne totum est maius parte, & similes, & has uocat per se notas secundum naturam,& secundum nos:quædam uero sunt quidem immediatæ, non tamen res illæ *Duplex propositio per se nota secundum D. Tō.*

sunt omnibus notæ, sicut propositiones, in quibus definitiones de definitis, seu passiones de suis proximis causis prædicantur, & hæ dicuntur per se notæ secũdum naturã tantum, utraque tamen propositio est per se nota, & de his est sermo in præsenti.

Mihi magis uidetur Aristo. sensisse de principiis per se notis secũdũ nos, & naturam in præsenti textu, ut Græci, exponũt, ita ut non omnis immediata sit per se nota, sunt enim immediatæ aliquæ, nempe multæ demõstrationũ propositiones, quæ inductione colligũtur, ut docet 2. Poster. c. vltimo, & dicuntur principia scientiarũ, vt dicitur 1. Meta. c. 1. quæ tamen non per se ex ipsis terminis cognoscimus,

6 Circulo autem quod impossibile sit. &c.

Dupliciter prob. nõ eẽ circulum in demõstrãdo.

Triplici argumento probat. Arist. circulum non posse fieri in demonstrationibus, primum est, ex eo, quòd demonstratio ex prioribus, & notioribus procedit: si autem esset circulus, sequeretur, quòd idem esset prius, & posterius, notius & ignotius, quod fieri non potest: & patet nam præmissę hę sunt priores, & notiores conclusione, si iterum per conclusionem eandem præmissas demonstras, ergo iam cõclusio erit prior, & notior, cum facta sit præmissa demõstrationis: erunt igitur præmissæ notiores, & ignotiores, priores, & posteriores illa conclusione: Quòd si dicas, non est absurdũ, fieri enim potest ut aliquid sit prius natura, & notius, tamen posterius & ignotius nobis, quod fit in inductione, nam singularia nobis notiora, & priora sunt, per quæ probamus uniuersale: quod notius est, & prius natura. Aduersus hoc instat Arist. nam si in circulo procedimus ex notioribus solum nobis, iam non est demonstratio, nec facit scientiam: uera enim demõstratio ex notioribus natura procedit, quod si isti, qui circulo demonstrant, solum asserant in regressu procedere ad probandas præmissas ex nobis tantum notioribus, hęc demonstratio non est, nec scientiam facit simpliciter, nisi uelint, alium modum scientiæ ponere, qui non est per causam, & per priora natura, quod falsum est: quæ enim demonstratio ex nobis tantum notioribus est, non est simpliciter demonstratio: & quamuis per modum interrogationis h[illegible] uerba Aristo. referãtur, sunt tamen assertiue intelligenda.

Accidit vero dicentibus. &c, 7

Hæc est secunda ratio, qua Aristo. eundem repellit errorem, nempe si circulo cõtingeret uti, fieret, ut idem per idem demonstraremus, quod falsum est, esset autem tunc satis leue, cuncta demonstrare, s. hoc est, quia hoc est: Hoc autem probatur sumendo tres terminos, nihil enim referi in tribus, aut pluribus, aut paucioribus loqui: idem enim sequitur inconueniens ex circulo, sint termini; A. B. C. tunc supponit Arist. istum esse bonum argumentandi modum, quia A est, B est, & quia B. est, C. est ergo de primo ad vltimum, quia A. est, C. est. nam si, B. sequitur ex A, quicquid sequitur ex B, sequitur ex A, & cuius est causa B, eius etiam est causa A. quod enim sequitur ex consequẽti, sequitur etiã ex antecedẽti, & cuius est causa consequens, etiam est causa antecedens, quod est causa consequentis. tunc sumamus circulum in duobus terminis, quia A est B. est, per circulum valet regressus, quia B. est, A. est. argumentor igitur, quia A. est. B. est, & quia B. est. A. est ergo de primo ad ultimum, quia A. est, A. est. Hoc significat illud, quod Aristo. dicit, ponatur A. loco ipsius C. i. quemadmodum ex ipso. B. inferebatur. C. ita etiã infertur A. ergo sicut C. inferabatur ex A. quia ex eo inferabatur B. ita & A. quod infertur ex B. inferetur ex eodem A. ex quo ipsum B. infertur: unde ex se ipso in feretur, & tantum demonstrare continget idem per idẽ quod falsum & absurdum est.

At uero neque hoc possibile. 8

Hoc est tertium argumentum, quo circulum in demonstrationibus reiicit. supponit unum, quod dicit ostensum esse, primo Prior. ca. 22. ex uno termino, aut vna posita propositione nihil inferri necessario, sed opus est tribus terminis, & duabus propositionibus minimis, idest non paucioribus: Ex his autem necessario sequitur alterum, & probat, siquidem contingit syllogizare, idest, ex his fit syllogismus, qui necessario infert, ergo ex duabus propositionibus, alterum potest

potest inferri necessario . modo est argumentum, si circulus est in demonstrando, cum demonstratio sit syllogismus , opus est tribus terminis , & duabus propositionibus , nempe , A.B.C.sed circulus in his non potest esse,nisi sint omnia conuertibilia,conuerti igitur debent',A. B. C. adinuicē, tunc sic;ex tribus terminis conuertibilibus nō fit syllogismus,nisi in primo modo primæ figuræ, ergo omnes demonstrationes debent fieri in illo primo modo, aliter non esset circulus.Præterea essent in terminis conuertibilibus,aliàs non posset circulariter syllogizari : fit enim circulus, quando cum conclusione, & conuertente maioris inferimus minorem,uel cum eadē conclusione, & conuertente minoris inferimus maiorem:vniuersales autem propositiones affirmatiuæ non possunt vniuersaliter conuerti , nisi quando termini sunt æquales,& conuertibiles.Ex his concludit argumentum uanum esse asserere , omnis esse demonstrationes, & circulum in omnibus contingere , cum non id sit, nisi in uno mō primæ figuræ, & id in conuertibilib.multo uero plura sint,q̄ demōstrantur.

Hinc oportet notare uerba illa, quod in secunda, &tertia figura non est circulus, aut non de acceptis:explicant D.Tho.& fere omnes , ob id in his duabus figuris , non esse circulum , quia cum in secunda , una præmissa sit negatiua, altera affirmatiua , cōclusio uero negatiua ,si uolumus circulo sollygizare affirmatiuam, fiet syllogismus ex puris negatiuis. qui inutilis est. In tertia uero cum conclusio sit particularis,præmissæ uero, aut uniuersales ambæ,aut una particularis, non poterit syllogizare circulo nisi particularis, non uniuersalis , aliàs enim esset argumentari ex puris particularibus, aut inferre conclusionem uniuersalem ex præmissa particulari : propterea in his figuris non est circulus : at quia aliqua præmissa syllogizatur nempe negatiua in secunda figura , particularis uero in tertia,propterea addit Arist. si circulus fit, non de acceptis fit . Exponunt ergo , non de acceptis omnibus , idest licēt circulus dat, non tamen ambæ præmissæ syllogizantur circulariter . Quamuis possimus exponere,licet in secunda aliquando, utraque circulariter syllogizetur , hoc fit,mutanda negatiuam in propositionē hypoteticam,ut dixit libro secundo Prior.ca.6. & illic declarauimus; sed hic circulus non est, cum non sit in eisdem propositionibus sed mutatis,propterea dixit,si circulus fit,non de acceptis fit . Hæc est huius capitis expositio.

QVÆSTIO I.

De regressu demonstratiuo.

Explicat titulus.

Dubitatur. An sit regressus in demonstratione. circa quod oportet aduertere, regressum uocari illum syllogismum, quo probamus cōclusionem,quia añ ipsius præmissas probaueramus , ut si quis per interpositionem terræ probet Eclypsim, per q̄ cognouimus ipsam interpositionem: talis regressus etiam dicitur syllogismus circularis: difficultas autem non est , an in eo præmissæ sint talis causa cōclusionis,quia is est conclusio præmissarum , hoc enim fieri non potest, & hoc impugnat Aristoteles,nec est difficultas,an in diuersis generibus causarum possit esse circulus , & regressus syllogizando , cum id manifestum sit:nam demonstrationem ex ueris , & primis &c.esse probamus , quia facit scire , & econtra facere scire,quia ex ueris &c. constat, ostendimus syllogizando. nec etiam est difficultas, an syllogismi circulus fiat inter causam,& effectum : cum sit etiam manifestum , causam per effectum , & iterum eundem effectum per causam eādem sollygizari aliquando posse:sed difficultas est,an cum talis regressus sit syllogisticus, sit aliqua probario,& per talem regressum probemus,& cognoscamus.

Ratio dubitandi. Ratio dubitandi potissima hæc est, quia cum præmissæ huius regressus sint probatæ prius per talē conclusionē,non possunt esse ipsa notiores,& tunc syllogismus inutilis erit,cū nō ex notioribus procedit.

Respon. Auctorum. Ad hanc difficultatem respondēt iuniores . distinguentes duplicem demonstrationem propter quid , ex Auerroe 2. cæli.comm.31. & 8. Physi. com.65. alteram, quæ est causa & esse ,idest per quam ostēdimus causam effectus, & simul probamus,effectum esse:ut pote cum a causis notioribus nobis ad effectus occultos procedimus & hæc est potissima demonstratio , alterā,

quæ solum ostendit effectus causam, sed non ipsum esse & talis est demonstratio tantum causæ, quæ fit, cum effectum primo cognouimus, ac per eum indagauimus causam, & sic admittitur regressum fieri a causa ad effectum cognitum prius quantum ad esse, sed regressus ostendit causam secundum quam ignotus erat effectus.

Refellit sententia Auer. & preponitur vera sententia Rheto & aliorum.

At quamuis ista sententia non sit spernenda, aliter mihi uidetur posse respondere, & magis ad mentem Arist. ex sententia potissimum D. Tho. 4. celi. 59. ubi elegantissime etiam defendit Alexandrum aduersus Simpl. & explicat totam uim regressus demonstratiui. Dico, igitur, omnẽ demonstrationem probare effectum esse, & simul illius ostendere causam, quod absque ulla distinctione concessit. Themist. 2. Poster, c. 2. propterea aduerte, quod supra diximus, quamuis existentia effectus cognoscatur ante causam, id fit imperfecte & particulariter, at postquam demonstratio accedit eum vniuersaliter cognoscimus, & certius, ac clarius, quod docuit expresse Arist 1. Post. c. 24. vbi dicit, etiam, si uiderimus, triangulum habere tres angulos, adhuc demonstrationem quæreremus, quia id non cognosceremus vniuersaliter nisi demonstratione propterea semper demonstratio effectum esse probat, licet cum discrimine nam aliquando præcesit aliqua cognitio imperfecta effectus. dices si illa. cognitio effectus fuit imperfecta, & particularis, cũ per eam peruenerimus in causam, etiam cognitio causæ erit imperfecta, dico, non ita esse, nam illa cognitio effectus fuit via ad causam inueniendam: tamen ex ipsa cã inuẽta, & aliis intellectus speculationibus perfectius cognoscimus causam, adeo vt per eam regrediamur ad effectum vniuersaliter cognoscendum quod ignotum erat ante causam. & hoc de gressu sentio.

Demonstrationis propositiones veras esse, ueritate necessaria. Quid sit id, quod dicimus, De omni, quid per se, quid uniuersale. Cap. IIII.

1 Quoniam autem impossibile aliter se habere, cuius est scientia simpliciter, necessarium utique fuerit scibile, quod est secundum demonstratiuam scientiam: demonstratiua autem est, quam habemus, eo quod habemus demonstrationem: ex necessarijs igitur syllogismus est demonstratio. Accipiendum igitur ex quibus, & qualium demonstrationes sunt.

Primo autem determinemus, quid dicimus de omni, & quid per se, & quid uniuersale. 2

De omni quidem igitur hoc dico, quod sit utique, non in aliquo quidem, in aliquo autem non: neque aliquando quidem, aliquando autem non. ut si de omni homine animal, si uerum hunc dicere hominem, uerum & animal, & si nunc alterum, & alterum, si in omni linea punctum consimiliter. Signum autem, etenim instantias ita ferimus, tanquam de omni interrogati, aut si in aliquo non, aut si aliquando non. 3

Per se autem, quæcunque & insunt in eo quod quid est: ut triangulo linea & lineæ punctum. substantia nanque ipsorum ex his est, & in oratione dicente quid est, insunt 4

Et quibuscunque inexistentium ipsis, ipsa sunt in oratione, quid est declarante: quemadmodum rectum inest lineæ & circulare, & impar & par numero, & primum & compositum, & æquillaterum & altera parte longius; & omnibus his insunt in oratione quid est dicente; ibi quidem linea, hic autem numerus. Consimiliter autem & in alijs, talibus singulis per se dico.

Quæcunque autem neutro modo insunt, accidentia: ut musicum aut album animal. 5

Amplius, quod non de subiecto 6
dicitur

dicitur alio aliquo, vt ambulans alterum quid existens, ambulans, et & album. substantia vero, & quæcumque hoc aliquid significant: non alterum quid existentia sunt, quod sunt. quæ quidem igitur non de subiecto, per se dico: quæ autem de subiecto, accidentia.

7 Amplius autem alio modo, quod quidem propter ipsum inest vnicuique, per se: quod vero non propter ipsum, accidens. quemadmodum si ambulante fulgurauit, accidens: non enim propter ambulare fulgurauit, sed contingit, dicimus, hoc. si autem propter ipsum per se. vt si quid iugulatum interiit, & secundum iugulationem, quoniam propter iugulari, sed non accidit iugulatum interire.

8 Quæ igitur dicuntur in simpliciter scibilibus per se sic, vt insint prædicatis, aut illa insint subiectis, & per ipsa sunt, & ex necessitate. non enim contingit non inesse, aut simpliciter, aut opposita. vt lineæ rectum aut curuum, & numero impar aut par. est enim contrarium, aut priuatio, aut contradictio in eodem genere, vt par, quod non impar in numeris, inquantum sequitur. quare si necesse asserere, aut negare, necesse & per se inesse. Quid igitur de omni, & per se, determinatum sit hunc in modum.

9 Vniuersale autem dico, quod vtique & de omni sit, & per se, & secundum quòd ipsum. Manifestum igitur quòd quæcunque vniuersalia ex necessitate insunt rebus.

10 Per se autem & secundum quòd ipsum, idem. vt per se lineæ inest punctum, & rectum: etenim secundum quod linea. & triangulo secundum quòd triangulum, duo recti: etenim per se triangulum, duobus rectis æquale.

Vniuersale autem est tunc, quando in quolibet, & primo monstretur. ut duos rectos habere, neque figuræ est uniuersale, quamuis est monstrare de figura. quòd duos rectos habet, sed non de qualibet figura, neq; utitur qualibet figura monstrans. quadrangulum enim figura quidem est, non habet autem duobus rectis æquales. æquicrus uero habet quidem quodcunq; duobus rectis æquales. sed non primo, sed triangulum prius. Quod igitur quoduis primum monstratur duos rectos habens, aut quodcunq; aliud, huic primo inest uniuersale, & demonstratio per se de hoc uniuersaliter est, de aliis uero quodammodo non per se: neque de æquicrure non est uniuersaliter, sed in plus.

Quoniam autem impossibile est, & cęt. 1

Cum demonstrationem ex ueris docuisset esse, nunc ut dixit Themi. ex quibus ueris procedat, explicare intendit, non enim ex quibuscunque, sed ex necessariis demonstratio est: at quia adhuc necessarium multiplex est, quale debeat esse, hoc capite explicat, ideoque explicat quid sit dici de omni, quid p se, quid uniuersaliter: hæc enim ad necessarij cognitionem opus sunt; probat autem ante omnia demonstrationem esse ex propositionibus necessariis, quia id quod demonstratur, & demonstratione scitur, est necessarium: at necessarium non demonstratur nisi ex necessariis, quamuis syllogizare possit, ut dicitur 2. Prio. capi. 2.

Argumentatur igitur Arist. hoc pacto, quod scitur, aliter se habere non potest, ergo quod demonstratiue scitur, est necessarium, nam id necessarium est, quod aliter

se habere non potest, & argumentum est a superiori ad inferius ex parte subiecti, nam sciri superius est ad sciri per demonstrationem: ex parte uero prædicati,a definitione ad definitum, nam non posse aliter se habere est definitio. necessarii. tunc ulterius procedit argumentum, quod scitur demonstratiue est necessarium, & tale est,quod p demonstratione fit, ergo tale monstratio est ex necessariis,infert oportere accipere, ex quibus,& qualibus sint demonstrationes, dicit ex quibus, propter propositiones: dicit ex qualibus, propter quæstionem,circa quam est demonstratio, nam omnia necessaria sunt, primo tamen se tria illa,quæ diximus,proponit explicaturum.

2 De omni quidem igitur hoc dico.

Quid sit pdicatū de omni.

Explicat, id prædicatum dici de omni, quod omnibus inest inferioribus subiecti, & homine, quia omnibus inest indiuiduis, & omni tempore, & hoc negatiue explicat dicendo,quando prædicatum nō sic inest, ut quibusdam subiecti inferioribus insit, quibusdam non: uel aliquando insit, ali quando non, sed omnibus debet inesse, & omni tempore. Exempla ponit in his propositionibus, omnis homo est animal, & omni lineæ inest punctum: probat autem tale esse dici de omni,nam cum instantias ferimus,idest cum redarguere uolumus propositiones non de omni dici, dupliciter instamus,aut si non de omnibus dicitur prędicatum.aut si non omni tempore; signum igitur, est utrunque esse necessarium ad propositionem de omni.

Dici de omni; duplex, prio risticum, & posteriorsticum.

Nota Themist. cap. 9. & D. Thom. Aliud esse dici de omni in libris Priorum quod ad syllogizandum requiritur, quod vocant,aliqui, prioristicum, aliud dici de omni in libris Posteriorum, quod ad demonstrationem quærit, quod uocant posterioristicum: in illo enim solum uniuersalitas in inferioribus subiecti sat est, in hoc uero ulterius opus est uniuersalitate temporis: sed profecto declaratione indiget Themist. nam ad solligizandum tantum, non opus est quod prædicatum insit omnibus inferioribus subiecti, cum etiam ex falsis syllogizetur, sed sat est quod vniuersaliter enūcietur: unde tale dici de omni consistet in eo, quod vniuersaliter prædicatum denotat inesse subiecto: at in libro isto,quod enuncietur opus est, & etiā quod vere insit, & omni tempore, sicut in libro Topicorum requiritur, quod probabiliter insint, in libro uero Elenchorum quod appetenter: & hoc nota. Dices non ne etiam est dici de nullo in hoc libro? dico esse quidem, nempe quod de nullo inferiori subiecti dicitur omni tempore, tamen quia ex affirmatione facile constat, & vel quia affirmatum est præcipuum, & frequentius,illud prætermissum est.

Per se autem sunt, quæcunque sunt in eo. 3

Quid sit pdicatū p se. Pri. mus modus prędicandi p se.

Explicat modo, quid per se dicatur, ac in quatuor modos distinguit, primus est, prædicata quæ sunt, de definitione quidditatiua subiectorum per se prædicantur de ipsis, ut linea per se de triangulo dicitur, nam est de ipsius definitione, triangulus enim est figura plana tribus lineis terminata: similiter punctum est de definitione lineæ, est enim linea magnitudo, cuius extrema sunt duo puncta: itaque ad istum modum pertinent omnia prædicata, quæ suntaut definitiones subiectorum aut partes definitionum, ut genera, differētiæ, & horum partes, Nota autem Themist. quæ dicuntur per se hoc modo includere de omni, ut sit sensus, illa dicuntur per se, quæ cum sint de omni, sunt etiam de quidditate subiecti, nec oportet hic sentire cum Paulo Veneto, qui non solum propositiones has, sed earum conuertentes ad hunc modum reducit, ut animal est homo, rationale est homo. Alii etiam idētitas, & disparatas reducunt. quæ omnia sunt præter mētem Aristotelis qui solum de propriis propositionibus & naturalibus prædicationibus,quales ad demonstrationem sunt aptæ, loquitur.

Et quibuscunque eorum, quæ insunt. 4

Secūdus modus p dicēdi p se.

Secundus modus est eorum, quæ sic insunt subiectis,ut de eorum definitione sint ipsa subiecta, quales sunt passiones pprio rum subiectorum, quæ per se inesse dicuntur. Notāt hic Philopo. & Themist. & bene,

se, quòd primus modus est prædicandi per se iste inhærendi per se propterea dicunt ista, quæ per se inesse dicuntur, esse accidentia. Norant etiam iidem authores hunc modum non includere necessario dici de omni, nam potest accidens dici per se, quamuis nō omni insit, ut simum idest naso, & grammaticum homini. Huiusmodi Aristo. ponit quatuor exempla, primum de curuo. & recto, hæc enim per se insunt lineæ, ac per eam definiuntur, nam rectum est linea, cuius extrema non egrediuntur a medio, curuum est linea, cuius extrema egrediuntur a medio: alterum exemplum est de pari, & impari, quæ per numerum definiuntur, vt notum est; tertiam de primo, & composito, hæc. n. insunt & numero.

Dubiū. Exposi. Philop. & Alber.

Sed dubitatis, quid per hæc intelligere oportet? Philop. & Albertus. per numerū primum intelligunt eum, qui non est ex alio numero compositus, qualis est solus binarius, per compositum uero intelligunt quencunque alium numerum: at melius cum Alex. quem hic refellit Philop. & cū D. Tho. dicamus numerus primus est, qui sola unitate mensuratur, quales sunt binarius, ternarius, quinarius, & alij, compositus uero est, qui alio numero mensuratur, vt nouenarius, qui ternario mensuratur, & similes alij multi.

Exposi. uerior Alexan. D. Th.

Explicat Quartū exemplū Aristo. secundum Philo.

Quartum exemplum est æquilaterum, & altera parte longius. Hæc Alexan. dicit esse passiones figuræ. Philop. uero melius attendens Arist. in his exemplis, non alia subiecta ponere, quàm lineam, & numerū, hæc duo posteriora etiam numeris attribuit, nam & numeri aliqui sunt æquilateri, aliqui altera parte longiores, vt docent Arithmetici: quāuis possimus pro Alexādro dicere, quòd ista sunt quidem in numeris. sed vt numeri faciunt figuras; uel quod non ascribantur numero, sed lineæ, nā hæc per lineam definiuntur, æquilaterum enim est habens lineas æquales omnes, altera parte longius habens inæquales lineas, & ita figuræ cōpetunt, q̄ ex lineis fit. Auer. sumens ista duo in uniuersali dicit, esse passiones habentis latera, sed constat Aristotelē non hæc duo in uniuersali, sed ut numeris insunt, cōsiderasse, & bene dicit Philop.

Reiicit explicat. Auerr.

Exempl. Themistij.

Quæcunque uero neutraliter sunt.

Themist. asserit hunc esse modum tertium per se, secundum quem accidentia dicuntur immediate inesse alicui subiecto, vt color per se, idest immediate inest superficiei, mediate uero, & per accidens substantiæ, quem modum Arist. assignauit 5. Met. c. 18. sed profecto ista expositio non quadrat textui, ut satis clare indicant exēpla, album nempe, & musicum insunt animali, hæc autem non immediatæ inhærent: propterea cum Philop. D. Tho. & reliquis dicamus, ut velit Arist. docere reliqua prædicata, quæ nec sunt de subiecti definitione, nec subiecta de eorum definitione, non esse per se, sed per accidens dici, quo pacto album, & musicum per accidens animali insunt, non enim de eius definitione sunt, nec animal de eorum definitione: & non sumpsit hominem, nam iam musicum per se illi inesset, cum homo sit de definitione musici.

Reiicit expositio Themistij

Explica secundū Philop. & D. Tho.

Amplius quòd non de subiecto, & cęt. 6

Tertius modus, ut explicant Themist. D. Tho. & Philop. quos cęteri sequuntur est per se existendi, ut illa dicantur per se, quæ per se existunt, quod Themist. Philop. putant solum cōuenire primis substantijs, hæc enim per se existunt, secūdæ enim & accidentia in primis existunt, licet cū discrimine, nam secundæ substantiæ sunt de natura primatum, non autem accidentia.

Tertius modus per se.

Aliter etiam exponit Philop. ut secūdæ substantiæ dicantur etiā per se hoc modo tertio, quia non dicuntur de subiecto, id est non sunt in subiecto, vult enim, ut per dici de subiecto, intelligamus esse in subiecto. Sed sine dubio dicendum est hic, illa dici per se, quæ substantiæ sunt, siue primæ siue secundæ, cū neutra inhæreat, nec oportet mutare verbum Aristo. nam non dixit quæcunque de subiecto dicuntur, sed quæ de subiecto alio, idest diuerso dicuntur, & quod verū subiectū sit, quod etiā secundis inest substantiis, quæ non de subiecto alio quodam dicuntur, sicut accidentia, album, ambulans, ac propterea per se dicuntur. Et hoc notauit, & bene Alber. Mag. hoc tracta. 2. c. 9. & sic notus est tertius modus.

Dub. an id tantū cōueniat primis uel tantū secundis substantijs.

Item alio modo quod quidem propter ipsum &c. 7

Quartus modus per se.

Quartus modus, ut bene notant Græci & D.

& D.Tho.cum cæteris, non est prædicandi, sed est inter causam potius & effectum, licet etiam fiant prædicationes. primus enim modus fuit per se prædicandi secundus per se inhærendi, tertius, per se essendi, quartus, per se causandi: ut accurarius cæteris explicat D.Tho. ille enim effectus est per se alicuius causæ, quando propter ipsum est, ut interire secundum iugulationem est per se effectus iugulati: dicit interire secundum iugulationem, ut uerbum sumatur pro morte illa quæ ex tali causa sequitur: similiter, domificium est per se effectus domificatoris: at quando effectus non propter illud est, per accidens ei dicitur, vt ambulanti accidit corruscatio, non enim quia ambulauit, corruscauit, similiter accidit fodienti uineam inuenire thesaurum: hoc igitur est per se quarto modo, quod proprie ad causam, & effectum refertur: & hoc est de modis per se, in quo nota cum Philop. & Themist. & D. Tho. ad initium lectionis. 9. non omne de omni esse per se, nam cignus est albus, coruus est niger, de omni quidem sunt, non tamé prædicata per se prædicátur primo modo, nec per se insunt subiectis, cum nec de eorum definitione, nec ipsa de accidentium talium definitione sint, ut patet, omni tamé & semper insunt. Aduerte etiam alios esse modos dicendi per se, ut pater ex 5. Meta. c. 18. tamen isti uidentur magis pertinere ad negotium præsens, quamuis nó omnes ad demonstrationem apti sint, tertius enim non est prædicandi, propterea non est ad demonstrationem.

8 Quæ ergo dicuntur in simpliciter scibilibus.

Expositio D.Thö. Secundum ferè omnium séntétiam, hic Arist. explicat, qui modi sint ad demonstrationem apti, quamuis nó omnes æqualiter exponant. S. Tho. & alii ex Latinis de secundo intelligunt, hęc enim est conclusio, quæ scitur simpliciter, nempe in quo de suo subiecto passio prædicatur, & ad hanc utimur quarto modo, nempe in quo passionem de definitione, quæ causa est, prædicamus; ut ad demonstrandum hominem esse risibilem, sumimus animal rationale esse risibile. Aliter exponũt alij; & si ea colligamus in quibus pene omnes alij conueniunt) ut interim omittamus peculiaria dissidia, Them. Philo. & Auer.) hæc illorum est séntia. velle Arist. duos modos enarrare, primum, & secundum; horum enim est usus ad demonstrandum, & litera istis uidetur fauere, quam aliqui sic uertunt: quæ igitur dicuntur in simpliciter scibilibus per se sic, ut insint prædicatis, aut illa insint subiectis; idest hæc sunt, quæ ad simpliciter scientiam opus sunt: quamuis hæc verba nó sint ita expressa in Græco sermone. Boet. uertit ad literam sic: sicut esse prędicatis aut inesse, illi enim duo infinitiui, esse, & inesse, sunt Græce eiusdem uerbi, sed alter est actiuus, alter passiuus: ac si diceret, quæ sic sunt ꝑ se vt existant in prædicatis, idest sint de eorum definitione, qui modus est secundus, & hoc est esse in prædicatis, vel quæ sic sunt, vt ita loquar, ut existãt a prædicatis, idest præ dicata sint de eorum definitione, qui modus est secundus, & hoc est prædicatis inesse: est enim infinitiuus passiuus. Ex hoc patet hos duos modos esse ad demonstrationem aptos.

Dub. an quartus modus ꝑ se inseruiat demonst. Dubitabis forte de quarto, nam utimur eo in demonstratione, ut si dicas, appetẽti vindictam sanguis ebullit circa cor, iratus vindictam appetit, ergo irato ebullit sanguis: maior enim est in quarto modo, nã effectus prædicatur de causa propria. Respondet Philopo. modum quartum non esse ad prædicationem, sed ad causalitaté, propterea utilis est demõstrationi, quæ ex causa procedit, sed non componit ipsam, *Sententia Philop.* Quód si dicas, fiunt prædicationes secundum ipsum, ergo demonstrationem componit: posset dici illas prædicationes esse iam in primo, aut secundo modo, nam ille non est prædicandi.

Expositio Auct. At quamuis ista sit expositio communis, & non spernenda, possemus Arist. interpretari, ut uelit hic ostédere, quando hi duo modi, nempe primus, & secundus ad demonstrationem simpliciter apti sint, id autem fieri, quando sunt propter ipsum, & sunt ex necessitate, non enim semper primus est propter ipsum, ut quando genus, & differentia remota prædicantur, ut homo est sensibilis. homo est substantia, non enim his ad simpliciter demonstrandum, utimur; similiter non semper secundus est ex necessitate, ut nasus est simus, linea

nea est curua, tunc autem ad demonstrationem apta hæc sunt, cum & secundum se, seu propter ipsa, & ex necessitate sunt: at quia dubium uidebatur, quando secundus modus ex necessitate fit, id explicat di cendo, quando tales passiones cum opposi tione prædicamus, vt linea est recta, uel cur ua, numerus est par, uel impar: sic enim hæc ex necessitate sunt: & probat, nam ista simul iuncta sunt, sicut priuationes, ant cõ traria, aut contradictoria respectu proprii, subiecti, quæ necessario sub disiunctione affirmantur. Nota literam par, aut impar in numeris secundum quod sequitur, Græce enim est par, quod non impar, ut sit sensus, in numeris idem est dicere, quantum ad consecutionem, par, & impar, seu non impar, & impar, ut ergo impar, uel non im par necessario de numero prædicantur, ita etiam par, & impar: sic igitur explicatũ

9 est quid de omni, quid per se sit.

Quid sit prædicatũ uniuersale. Vniuersale autem dico &c

Explicat tertium nempe uniuersale I. tũc autem est uniuersale, cum non solum de omni, & de per se, sed etiam secundum quod ipsum est: id autem inest alicui secũ dum quod ipsum est, cum illi primo inest, & immediate, ut risibile inest homini, & ha bere duos rectos triangulo: est enim per se, homo est sensibilis, sed non secundũ quod ipsum, quia non ut homo, sed ut animal, est sensibilis: tale igitur uniuersale est necessarium, id est hoc est necessariũ, quo in demonstratione utimur, non enim quodcunque necessarium ad demonstrationem aptum est, sed quod est uniuersale.

10 Per se autem & secundum quod ipsum &c.

Soluitur contra dictio in Arist. Modo id quod per se est, secũdum quod ipsum asserit esse, in quo apparet contra: dictio quia uidetur discrimen inter ista assignasse, imo differunt. ut notat Theoph. aliquid enim est per se, quod non secundũ quod ipsum & uniuersale, ut diximus, & ita est. sed respõdet Philop. nõ idem pror sus esse per se, & secundum quod ipsum: habent se, ut superius & inferius, ut notat S. Tho. omne enim secũdum quod ipsum est per se, & non econtra. hic autem uoluit Arist. docere in aliquibus idem esse per se, & secundum quod ipsum: quamuis pos simus dicere idem prorsus esse per se, & secundum quod ipsum, & quod ad uniuersale requiratur aliud, nempe qđ insit primo, quod postea subiungit.

Vniuersale autem est tunc. &c.

Explicat quid uniuersale sit exacte, nem pe cum aliquid primo inest, ut habere tres angulos, inest quidem figuræ, sed non secundum quod ipsum, cum non omni inest: similiter inest Isocheli, sed non primo, cum non soli triangulo autem inest primo, & uniuersaliter, & huius est demonstra tio. tanquam uniuersalis, quæ potissima est demonstratio, inqua passio cum subiecto conuertitur, ut notat Philop. reliquæ non sunt potissimæ demõstrationes, in quibus passio cum subiecto non conuertitur. Hæc de interpretatione huius capitis quarti.

QVÆSTIO.
Quomodo accidentia definiantur per subiectum.

VNum oportet hic adnotare circa modum secundum, quo accidentia per sua subiecta definiuntur: accidentia sunt in duplici differentia, quædam quæ consequuntur aliquod subiectum specificum, nec ad aliud se extendunt, intra unam speciem semper conclusa, sicut risibile, grammaticum, quæ soli insunt homini: quædã alia subiectum commune consequuntur, & genericum, ac multis speciebus insunt, ut color, quantitas, albedo, omnia autẽ accidentia a subiecto, aut uno, aut altero mo do dependent: ut enim nunquam per se existunt nisi in subiecto, ita neque eorum natura est absque dependentia a subiecto: illa, quæ a subiecto peculiari dependent, habent se in duplici differentia, quædam ipsam naturam specificam secundum se consequuntur, vt risibile, disciplinabile, hominis naturam secũdum se respiciunt, quædam naturam illam quidem specificã consequuntur, sed non absolute, nisi in dispositione aliqua determinatur ut si mitas sequitur nasum, non absolute, sed cum quadam dispositione.

Hinc oritur latum discrimen inter ista quæ enim sequuntur naturam secundum, se uniuersaliter ei insunt, ut risibile homini: quæ uero naturam cum dispositione, non semper vniuersaliter, nisi in his, in qui bus natura sic est disposita, ut simitas, cæcitas,

citas, crispitudo. Praeterea quae sequuntur naturam secundum se simplices passiones sunt, ut risibile, disciplinabile, quae uero naturam dispositam multae sunt, & sub disiũctione de natura uniuersaliter praedicatur, quia uariae sunt dispositiones, ut nasi passiones, sunt simitas, aquilinitas, & reliquae, quarum singulae non uniuersaliter de naso praedicantur, nisi simul cum disiunctione: tamen, re uera, singulae habent suam determinatam dispositionem in subiecto illo distinctam ab aliis, quae simul cum illa specie posset dici adaequatum subiectum illius: cum tamen non inueniatur nomen, sumimus pro ꝓprio subiecto speciem communem: & hoc docet Auerr. hic dicens, par per numerum definire non per subiectum proprium, sed per genus subiecti; similiter impar, nam adequatum subiectum est ille numerus, qui solum pares, aut solum impares continet, quod non est nominatum: hoc autem, quod dictum est de his, quae cõsequuntur speciem, dicendum prorsus de his, quae genus consequuntur: quaedã enim naturam ipsius communem respiciunt, & haec uniuersaliter insunt, & simplicia sunt, ut quantitas corpus ipsum sequitur, color mixtum, & reliqua: quaedam non genus absolute, sed cum dispositione, & haec uaria sunt, secũdum uarias dispositiones, ut albedo sequitur quidem corpus taliter dispositum, nigredo, & reliqua similia, quamuis autem multa sint, dispositiones tamen habent proximas determinatas singula.

Nota discrimen. Est autem discrimen inter haec communia, & illa ꝓpria, & particularia, hec enim cum uni tantum insint speciei, semper propria dicuntur: illa uero quamuis re uera, respectu suorum subiectorum etiam propria sint, tamen quia multis insunt communia dicuntur: Ex quibus fit unum notandũ, quoties haec tã propria quam communia de suo subiecto praedicamus, dicuntur per se: per se enim dicitur, corpus est quantum, mixtum est coloratum, sicut homo est risibilis, & corpus est album, sicut nasus est simus: at cõmunia respectu aliorum subiectorum non per se dicuntur, nõ enim per se dicitur nix est alba, coruus est niger. Sequitur etiam praeterea, ut si exacte uelimus utraque accidentia definire, ꝑ sua subiecta definienda sint; ut enim simũ per nasum, ita & album per corpus: licet hic sit notandum discrimen: cum enim in concreto ista definiuntur, per subiectum in concreto loco generis definiuntur, ut simus est nasus curuus, cum uero in abstracto, per subiectum in obliquo loco differentiae definiri oportet, ut simitas est nasi curuitas, quod qua ratione id fiat, alibi est discutiendum.

Quot modis circa praedicatum uniuersale primum errare contingat: quoque modo ipsum uere cognoscatur.

CAP. V.

OPortet autem nõ latere, quòd plerunque contingit peccare, & non esse, quod monstratur primum uniuersale, secundum quod uidetur monstrari uniuersale primum. Decipimur autem hac deceptione, quando uel nihil sit accipere superius praeter*singulare. 1

** Aliqui co.le singulare, aut singularia, sed forte ea uerba, aut singularia, ad addita fuere.*

2 Vel sit quidem, sed inominatum sit in rebus specie differentibus. *Secũdus error.*

3 Vel contingat esse, ut in parte totum, in quo monstratur. ijs enim quae sunt in parte inerit quidem demonstratio, & erit de omni, sed tamen non erit huius primi uniuersaliter demonstratio, dico autem huius primi secundum quòd huius demonstrationem, quando sit primi uniuersaliter. *Tertius error.*

Exemplũ tertij erroris. 4

Si quis igitur monstrauerit, ꝙ recte non coincidunt, uidebitur utiq; huius esse demonstratio, *eo quod in omnibus est rectis. non est autem: si quidem non est quoniam sic aequales, sit hoc: sed secũdum quòd quomodocunque aequales.

** Aliqui ꝓprie.*

5 *Exemplũ primi erroris.*

Et si triangulum non esset aliud, quam aequicrus, secundum quod

aequicrus,

Exemplū ſecūdi erroris. ęquicrus uideretur utique ineſſe. Et proportionale, quod * & alternatim, ſecundum quòd numeri, & ** Multi codi. non haben illud &c.* ſecundum quod lineæ, & ſecundum quòd ſolida, & ſecundũ quod tempora: quemadmodum & monſtrabatur aliquando ſeorſum; contingens vtique de omnibus unica demonſtratione monſtrari. ſed quia non ſunt nominatum quiddam omnia hæc unum, numeri, longitudines, tempora, ſolida, & ſpecie differunt a ſe inuicem, ſeorſum accipiebatur. nunc autem uniuerſaliter monſtratur. non enim ſecundum quod lineæ, aut ſecundum quod numeri inerat: ſed ſecundũ quod hoc, quod uniuerſale ſupponunt eſſe.

6 Propter hoc neque ſi aliquis mõſtrauerit ſingulum triangulum demonſtratione, aut vna, aut altera, quod duos rectos habet vnũquodque æquilaterum ſeorſum, & gradatum, & æquicrus: nondum nouit triangulũ, quod duobus rectis, niſi ſophiſtico modo, neq; uniuerſaliter triangulum, neque ſi nullum eſt pręter hæc triangulum alterum. non n. ſecundum quod triangulum nouit, neq; omne triangulum, niſi ſecundum numerum, ſecundum ſpeciem autem non omne: & ſi nullum eſt, quod non nouit.

7 Quando igitur non nouit uniuerſaliter, & quando nouit ſimpliciter? *Quo pacto cognoſcatur p̄dicatum uniuerſale.* Manifeſtũ, quòd ſi idẽ eſſet triangulo eſſe, & æquilatero, aut unicuiq;, aut omnibus ſi ãt non idem, ſed alterum, ineſt autem ſecundum quòd triangulum, non nouit.

8 Vtrum autem ſecundum quòd triangulum, aut ſecundum quòd æquicrus ineſt, & quando ſecundum hoc eſt in primo, & uniuerſaliter cuius eſt demonſtratio? Planũ quod quando ablatis inerit primo: quemadmodum æquicruri, æneo, triangulo inerunt duo recti. ſed & quod ſit æneum, ablato, & quòd æquicrus. ſed non figura, aut termino: ſed non primis. Quo igitur primo? ſi quidẽ triangulo, ſecundum hoc ineſt & alijs, & huius uniuerſaliter eſt demonſtratio.

Oportet autem non latere &c. 1

Cum potiſſimam demõſtrationem vniuerſalis eſſe oſtendiſſet, nempe cum paſſionem de primo ſubiecto demonſtramus, non quando in hoc erremus, oſtendit, nã accidit aliquando exiſtimare nos demonſtraſſe uniuerſale, & tamen non demõſtrauimus; quòd tripliciter docet accidere, primo quando eſt aliqua paſſio alicuius ſpeciei, cuius non eſt niſi unum, aut alterum indiuiduũ, tunc de tali indiuiduo demonſtrantes exiſtimamus vniuerſaliter demonſtraſſe, & non demoſtramus, verbi gratia ſi quis demõſtraret, lunam eclypſari, nempe hanc, quæ una eſt, exiſtimans hanc eſſe primum ſubiectum, cum unica ſit deciperetur, cum id illi, non ut hæc eſt, ſed ut luna eſt, & ſecundum ſpeciem inſit.

Aut ſi ſit quidem ſed innominatum ſit &c 2

Hic eſt ſecundus error, cum nempe aliqua paſſio ineſt multis ſpeciebus propter aliquid commune, quod ramen innominatum eſt; tunc demonſtrantes, de illis, uniuerſaliter credimus demonſtraſſe, ſed non ita eſt, niſi de illo primo demõſtretur. v. g. progredi ineſt equo homini, & multis, nõ ꝓpter ſpecificas rationes, nec quia animalia ſunt, cũ non omne aĩal progrediatur: ineſt tamen propter aliquid cõmune innominatum, tunc ſi de his aliquis, tanquam de primis demonſtraret, deciperetur. *2. error.*

Aut cuntingat eſſe ſicut in parte. 3

Tertius error eſt, cum demonſtramus de aliquo toto, quod vere eſt, ut in parte, *3. error.*

te idest, quod est inferius illo, de quo demonstrandum est existimantes uniuersaliter demonstrasse, quia omnibus inferioribus illius inest. v.g. si quis de uiuenti sensibili demonstraret, quod augetur, crederet, se uniuersaliter demõstrasse, quia omni uiuenti sensibili id inest, sed nõ demonstrat, nam id, nempe uiuens sensibile est pars. s. in modo, respectu eius, de quo primo demonstratur, nempe uiuentis, cui primo inest augeri: & nota admodum hanc esse deceptionem, quando totum sumimus cum parte, quæ uocatur pars in modo, & demõstrantes de illa parte existimamus demonstrasse primo.

Exempla errorũ. 4 Si ergo aliquis monstrabit &c.

& err. tertij. Exempla eorum quæ dixit, proponit: incipit autem a tertio errore; si quis demonstraret nunquam concurrere de lineis rectis æque distãtibus, crederet uniuersaliter demonstrasse, sed non demonstrat: nam licèt omnibus rectis æque distantibus insit, non tamen quia rectæ sunt, sed simpliciter, quia æque distantes, siue rectæ, siue obliquæ, ut notat Philop. siue etiam tortuosę sint: & nota istum errorem, est enim declaratio nostra, licèt exemplum Philop. etiam partim declaret. Circa literam nota illud verbum, Nisi quidem, esse legendum pro, si quidem nõ, ut sit litera absq; parenthesi huiusmodi. Si quidem non quoniam sic æquales, fiat hoc, sed quia quomodolibet æquales. & sic est sensus manifestus.

Exempl. 1. errori 5 Et si triangulus non esset alius.

Exemplũ primi erroris ponit, si nullus esset triangulus, nisi Isocheles, tunc de illo demõstrãtes habere tres angulos æquales duobus rectis, existimaremus uniuersa-

Exemplũ 2. erroris. liter demonstrasse, & non idest, cum non ut Isocheles est talis passio ei insit, sed ut triangulus est. Secundi autem erroris exẽplum est, si quis demonstret proportionatim commutari de numeris seorsum, aut de lineis, aut de tẽpore, vniuersaliter videtur demonstrasse, quia non est nominatũ illud commune, propter quod talis passio eis accidat, tamen re uera non est demonstratio vniuersalis, nõ enim lineæ, ut linea est, nec numero, ut numerus est id eis inest: hic aduerte commutatam proportionẽ eam dici, quia sicut se habet primum ad secũdum, ita tertium ad quartum, & ita se habet primum ad tertium, sicut secundum ad quartum. v.g. sicut se habẽt duo ad qutor, ita sex ad duodecim, ergo sicut se habent duo ad sex, ita quatuor ad duodecim. Aduerte illa verba. Nunc autem uniuersale monstratur, non mutanda esse, ut pro, Nunc, legamus, non, sed sic debent legi, & tunc notat Philop. quod nunc. non dicit tempus, sed sensus, nunc, idest, quando de illo superiori demonstramus, uniuersaliser demonstramus, quamuis possimus dicere, sensum esse, nunc quando illud uniuersale non apparet, tanquam uniuersale demonstramus, licet non ita sit.

Propter hoc nec si aliquis &c, 6

Nota hic, quòd quamuis de omnibus inferioribus nullo dempto, demõstremus passionem, adhuc uniuersaliter non cognoscimus, quousque de primo demõstremus: vt si de omnibus speciebus trianguli seorsum demonstraremus illam passionem ad huc secundum speciem non cognosceremus, omnem. i. nondum ipsam rationem trianguli communem cognosceremus, & sic non esset demonstratio uniuersalis.

Quando ergo non nouit uniuersaliter. 7

Philop. vult, Arist. hic exponere quando demonstrantes de omnibus inferioribus demonstremus uniuersaliter, & quando non, & dicit, quando superius non est aliud prorsus quam inferiora, tunc demonstrantes de inferioribus uniuersaliter demõstramus, quod in æquinocis accidit, quãdo uero superius est aliud quid ut in uniuocis, non sufficit demonstrare de inferioribus. sed mihi uidetur Aristo. probare, quod ille non sciat vniuersaliter, qui per inferiora, scit sed sophistico modo, quia si idẽ esset triangulum esse, & Isochelem, & reliquos esse, tunc quæ de omnibus inferioribus demonstrat vniuersaliter demonstrat: at cum id non sit, alia est enim ratio superioris & inferiorum, ob id non demonstrat simpliciter, & uniuersaliter, quod idem, quæ de inferioribus demonstrat.

Vtrum autem secundum quod est triangulus. 8

Ponit

Regula ad cogn. Predic. primum.

Ponit regulam cognoscendi quando est subiectum, primum, & duas partes habet, Alteram, quando semotis aliquibus a re, adhuc passio illi inest, talia semota nõ erãt illius passionis subiecta prima, ut si triangulo æreo inest habere tres angulos, semoto æreo, adhuc manet passio, etiã semoto æquicrure, non ergo erant hæc subiecta prima: Alteram, quãdo semotis aliquibus, passio aufertur, tunc illud, quo primo semoto proxime aufertur passio, est subiectũ primum, v.g. ablato animali, & etiam ablato homine, aufertur risibile, sed ablato animali, non aufertur primo risibile, sed ablato homine, homo igitur est subiectum primum; similiter ablata figura, aufertur habere tres angulos, sed non primo, sed quia aufertur triangulus: triangulus igitur subiectum illius primum, & uniuersaliter, id est primum subiectũ, & uniuersale, quo primum ablato aufertur passio.

Quõ sit ĩtellig. illa ablatio.

Hãc ablationem oportet intelligere p intellectũ, intellectione enim separamus. Nota pulchrã: regulam ad res examinãdas qua vsus est capite de ad aliquid. nota literã; quo igitur primo .i. quo ablato, aufertur primo habere tres angulos? Resp. si triãgulo nẽpe ablato aufertur illa passio. Est .i. triangulus est primum, & secundum cũ inest talis passio aliis inferioribus ipsi⁹.

Dubiũ. An omne uniuersale q demonst. sit de omni.

Dubitatur hoc loco nã sæpe demõstramus uniuersale, & illud nõ est de omni cũ non omni tempore sit, luna enim eclypsatur, in hyeme sunt pluuiæ, & similes demõstrantur, non tamen sunt de omni, cum nõ omni tempore sint; Aliqui illas, ut aptitudinem dicunt, sumẽdas esse docent, quod falsum est, cũ non secundum aptitudines demonstrentur, sed q secũdũ actum: propterea dicẽdũ aliqua semper esse & euenire, tripliciter cotingit, quædã dicũtur semper esse, quia incessanter sunt, & continuo ut hominem esse risibilem; quædã, quia tẽporibus a natura determinatis nunquã deficiunt, ut lunã eclypsari, solem oriri; & occidere: quædam, quæ temporibus certis & statutis plerunq; eueniunt, ut pluuias esse in hyeme, & similia: horum omnium est scientia & demonstratio, ut docet Arist. 1. Post. cap. 7. & 24. licẽt non in æquali gradu, & similiter sunt de omni .i. semper eueniunt, aut sunt modo tamen, quo diximus & hoc est ad mentem Peripaticorum.

Demonstrationem esse ex ijs, quæ sunt per se, ac Necessarijs,

CAP. VI.

1 SI igitur est demonstratiua scientia ex necessariis pricipiis: quòd enim scitur, non potest aliter se habere? per se uero inexistentia necessaria sunt rebus: alia quidem enim in eo quod est quid insunt: alijs autem, quæ de ipsis prædicantur, ipsa insunt in eo quod est quid, quorum alterum oppositorum necesse est inesse. manifestum quod est talibus quibusdam sit utique demonstratiuus syllogismus. omne enim aut sic inest, aut secundum accidens: accidentia vero non sunt necessaria.

2 Aut igitur sic dicendum, aut principium ponendum, quod demonstratio est, non potest aliter se habere. Ex necessariis igitus oportet esse syllogismum. ex veris quidem enim est & non demonstrantem syllogizare: ex necessariis uero non est, nisi demonstrantem. hoc enim iam proprium demonstrationis est,

3 Signum autem, quòd demonstratio ex necessariis: quoniam & instãtias ita ferimus ad eos, qui existimãt demonstrare, quod non necesse, si existimemus, aut omnino contingere aliter, aut sermonis utique gratia.

4 Planum autem ex his, & quod fatui sunt, qui se existimãt recte principia accipere, si probabilis sit propositio, & uera: ueluti Sophistæ, quod scire est scientiam habere non enim* quod probabile, aut non, principium est: sed * primum ipsius generis, circa quod monstratur. & uerum non omne proprium;

**a.l. quoniam.*
**a.l. eo q*
**a.l. eo q primum.*

Quod

norem primo loco ponit & probat, quia demonstratiua scientia non potest aliter se habere, ergo procedit ex necessarijs, & ita demõstratio est ex necessariis, maiorẽ probat, quia quæ sunt per se, aut sunt de definitione subiectorum, aut subiecta de definitione ipsorũ, sed hæc utraque sunt necessaria, quamuis enim aliquæ passiones per se non prædicentur necessario, tamen si cum oppositis sumãtur; necessario ꝑdicãtur, ut diximus. At posse t quis obiicere, ut notat Themist. illum syllogismũ esse nullum, cum in secunda figura ex puris affirmatiuis procedat: ostendit illam maiorem esse exclusiuam, nempe tantum per se sunt necessaria, & tunc est bona cõsequentia, nam æquiualet huic, omnia necessaria sunt per se, & tunc syllogismus est in prima figura probat autem sic; quę dicuntur, aut per se, aut per accidens dicũt; at q̃ per accidens sunt necessaria non sunt sola ergo ꝑ se, necessaria sunt, quod supe rius dixit, quæ numero modo insunt, accidentia sunt, & sic est clarus contextus.

Alb. c. 5. mouet dubiũ & resp. in terminis conuerti bilib. licere quod idem est

Dubium

Dubitat Themist. c. 14. nam aliquod ꝑ accidens necessarium uidetur, ut cygnus est albus, coruus est niger. Resp. Themist, duplex necessarium alterum simpliciter, quod omnibus quibus inest, necessario inest, qualia sunt per se, alterum secundum quid quod non omnibus, quibus inest, necessario inest, qualis albedo, multis n. inest, quibus non necessario inest: ob id igitur talia non sunt necessaria, cum solũ secundum, quid necessaria sint.

Nota.

Aduerte S. Thõ. Ægid. Caiet. & alios aliter rationem hãc inducere: nempe ut uelit Arist. probare demonstrationem ꝑcedere ex necessariis, & sumere ꝑ medio quod procedat ex his quę sunt per se: tñ melius est ut sequamur, expositionem ꝑdictam Grecorũ, quamuis Philop. rationem non sub illa forma componat, sed existimet rationem esse hypotheticam, & necessariam, quãuis nõ reducatur ad formã syllogisticam, nõ n. ut inquit ipse, oĩs consequentia necessaria ad syllogismũ reduci põt. At aptior uř expositio Themist. quã prius propo uimus, licet & possimus. interpretari secũdũ expositione m Philo

Probas 2 Aut igitur sic dicendum &c.

Incipit probare demonstrationẽ ex necessariis procedere, & inquit, aut id sic dicendum. i. aut id simpliciter absque ulla ratione alia fatẽdũ est, aut ad eius probationem supponendum, esse principiũ hoc. i. demonstrationem. i. conclusionem demõstrationis esse necessariam, & quod demonstratur nõ posse aliter se habere: ex quo habetur primum argumentum, conclusio est necessaria, ergo procedit ex necessariis, & probatur consequentia ex differentia, quę est intra demonstrantem, & non demonstrantem, qui. n. non demonstrat ex veris non necessariis potest colligere, vt si dicas: omne ambulans est animal. omnis homo ambulat. ergo oĩs homo est animal: at q̃ demõstrat, ex necessariis procedit, imo hoc demonstrationi est propriũ, & nota illud uerbum literæ, sed aut, quo frequẽtius Boetius utitur pro dictione exceptiua, nisi, uel, pręter

Arist. demonst. ꝑcedere ex necess. 1.

Signum autem est, quòd demonstratio. 3

2. ratio.

Hoc est secundum ãrgumẽtũ ex signõ oẽs enim qui contra aliquam demonstrationẽ istant, & non esse demonstrationẽ probare contendunt, sic procedũt, probãtes quoniam nõ sit necesse, idest quod nõ ex necessariis sit. siue re uera ita esse opinentur, siue gratia orationis tantum & disputationis id uelint probare, hoc mediũ ãsumunt, quod non sit ex necessariis.

Manifestum autem ex his est. 4

Infert eos esse stultos qui existimant demonstrasse, dum ex ueris & probabilibus procedant cum non probabilia sint demõstrationis principia, sed propria, & prima generi. subiecto de quo demonstratur, & hæc necessaria sunt: non autem omne uerum, aut probabile est proprium huiusmodi & necessarium.

Circa literam aduerte primo, illa uerba, quoniam scire scientiam est habere, nõ eodem modo exponi, nam S. Tho. Aegid. & alii ea accipiunt, & ita ut sint ratio stultitiæ illorũ qui ex probabilibus procedẽtes demõstrasse se existimãt, ut sit sensus quoniam scire scientiam est habere, idest sciẽtia autem est eorum, quæ aliter se habere non possunt.

Expositio Phi. & Lincon.

At Philop. Auer. & Lincon. illa intelligunt, ita ut sint, quędam ꝑpositiones, vulgatæ

gatæ demonstrationis, quam Protagoras se facere existimabat, ea enim erat, scire est scientiã habere, qui habet aliquid scit quid illud sit, ergo qui scit, scit quid sciẽtia sit: hæc enim, demonstratio non est, tãtum.n. ꝓbabile illud est, qui habet aliqd scit quid illud sit, non est autem necessarium m. hæc expositio est magis literalis.

Nota. Aduerte præterea ad aliquam cõclusionẽ posse adduci rationes in duplici differentia, quædam communes sunt, quædam propriæ, communes sunt, quæ nõ per particularia principia subiecti illius ꝓcedũt, sed per communia, etiã aliis subiectis conuenientia. ut si uelis probare hominem esse risibilem per cõmunia, sic dices, omne proprium inest suo subiecto, risibile est ꝓprium hominis, ergo risibile inest homini: est ratio communis, quæ multis subiectis inest, per eam enim quælibet propria possent probari: similiter si uelis ꝓbare iustitiam esse bonam, sic, a quo remouetur unum contrarium immediatum, inest alterum, a iustitia remouetur malum, ergo est bona. ratio communis ista est, qua multa alia subiecta probantur. Propriæ rationes sunt quæ ex peculiaribus subiecti principiis procedunt, ut si hominem esse risibilẽ probes, quia est animal rationale, & iustitiam esse bonam, qui est habitus tribuens cuique quod suum est.

Nota. Attende igitur demonstrationes sempꝛ ex propriis procedere, ob id dicitur, non omne uerum proprium est, nec demõstrationi aptum, sunt n. communia uera, probabilia, & aliquando necessaria, non tamẽ ex eis demonstratio fit, sed ex propriis.

5 Quod autem ex necessariis, &c.

3. ratio. Tertium argumentum huiusmodi est, syllogismus, quo existẽte non scimus, nõ est demõstratio, sed per eum qui ex necessariis non procedit non scimus, ergo non est demõstratio: probatur minor, quia nõ cognoscimus propter quid, & causam conclusionis, necessariæ & ostenditur. sit conclusio, omne C. est A. necessariæ sint præmissæ, omne B. est, A. omne C, est B. cõtingens, poterit medium corrumpi manente conclusione, cum sit necessaria, & medium contingens, non est igitur illud causa, nam si causa esset, illo ablato auferretur conclusio, at conclusio est nõ illud, nõ ergo tale medium est propter quid cõclusionis: unde concluditur, quod non est demonstratio conclusionis necessariæ, medio existente non necessario.

Amplius si aliquis nescit. 6

4. ratio Quartum argumentum est, supponatur, quod uerum est, quatuor esse causas propter quarum singulas ignoramus conclusionem aliquam quam sciuimus, prima ipse homo moritur, & amittit scientiã illam, saltem eo modo quo sciebat; altera quando res ipsa mutatur, & non se habet sicut se hẽbat: tertia quãdo obliuiscimur illius: quarta quando perit ratio qua illã cognoscebamus, at quando hæc quatuor sunt, absque dubio rem scimus, & non scire, est argumentum aliquid ex his deesse: tunc argumentor, habeat aliquis demonstrationẽ quod homo sit animal per medium contingens, quia omnis homo ambulet, tunc pete an sciat, clarum est, quod non cum non sit medium: tunc est argumẽtum manet iste uiuus, manet res eadẽ s. homo est risibilis, neque ẽ oblitus, & rõ perseuerat, quia syllogismus adhuc est, & nõ scit cũm his, ergo profecto ratio deest quæ cum sit eadem, sicut per eam modo non scit, nec per eam ante sciebat, etiã medio non destructo: si enim illa esset ratio, semper ꝑ eam sciret, cum eadem rõ maneat, quod si dicas medium non esse corruptum quãdo scit: potest tamen corrũpi sine dubio, quod accidit, & conclusio etiam erit contingens, sicut medium hoc autem non est scire.

Cum igitur conclusio quidem, & cęt. 7

Explicat qualiter syllogizando necessarium se habeat, ac tria principia statuit: primum est: Nihil prohibet cõclusionem esse necessariam, & medium contingens, per quod monstrata. i. syllogizata est, & probat, ut. n. uerum ex non ueris, ita & necessarium ex nõ necessariis inferri potest: hoc intellige non de demonstratione, sed de syllogismo, quo ad illationem. Secũdũ principium, Si præmissæ necessariæ sunt conclusio necessaria erit, probat ex principio dici de omni: si enim omne B. necessario est A. & omne C. necessario est B. etiã omne C. necessario erit A. Tertium, cum con-

conclusio non est necessaria, præmissæ nō erunt necessariæ, hoc probat ex secundo principio, detur enim conclusio non necessaria C. est A. p̄missæ uero B. est A. C. est B. necessariæ, tunc per secundum principium, si præmissæ sunt necessariæ cōclusio erit necessaria, & per se erat non necessaria, erit ergo necessaria, & non necessaria quod est impossibile.

8 Quoniam igitur si scit demōstratiue, &c.

Cōcludit iam, ut notat Philop. nempe demonstrationem esse ex necessariis, dicitque, cum id quod demōstratiue scitur sit necessarium, oportet ut sit ex necessariis demonstratio, & per medium necessariū: aliter enim nec quia, nec propter quid. i. nulla demōstratione cognoscet quare cōclusio sit necessaria, nisi sciat nempe per propositiones necessarias: sed si existimat propositiones esse necessarias, & non sunt tunc opinatur se scire, & demonstrare, & re uera nesciet, quia nō sunt necessariæ, si uero nō sunt necessariæ, nec existimat esse necessarias. tunc nec sciet, nec similiter opinabitur se scire; ac si in his dicat, adeo uerum est demōstrationem ex necessariis p̄cedere, ut nullus opinetur se demōstrare, & scire, nisi simul ex necessariis opinetur se demonstrare, quod si non opinetur ex necessarijs procedere, non opinabitur se scire, quòd si opinatur esse necessaria, & nō sunt, opinabitur se scire sed nō sciet & hoc, siue procedat per media, i. mediata siue per immediata & propter quid. Aduerte per demonstrationem quia, intelligere demonstrationem quæ ab effectu p̄cedit, per demōstrationem propter quid, quæ a causa de quibus inferius dicemus.

9 Accidentium autem, &c.

Quia accidentia aliqua necessaria uideantur, qualia sunt inseparabilia, quorum non est scientia nec demonstratio, ne erremus, ut no. The. Philo. docet solius accidētis illius esse demonstrationem, quòd per se est eo modo qui definitus est c.4. ac p̄pterea dicit nō esse scientiam illius quod contingit non inesse sub quo uerbo etiā inseparabilia comprehendit, ad differētiā propriorum: & probat horum non esse scientiam, quia non sunt necessaria, quod postea discutiemus in fine capitis.

Et tamen ambiget fortasse, &c. 10

Obiicit his quæ dixit de accidentibus, si enim necessaria nō sunt, nihil ex eis necessarium concludetur, ut quid igitur ex istis syllogizamus, & de istis respondenti interrogationes facimus, cum nihil magis ex interrogatis necessariū sequatur, quā si quaslibet propositiones ad libitum sumeremus? & hoc significāt illa verba: differt enim nihil, si aliquis interrogatus cōtingentia. i. quæuis, postea dicat cōclusionē. vt bene interpretatur Philo. hic enim est sermo de Dialectico, qui ex p̄babilib. & contingentibus procedit, ac de eis suas facit interrogationes, quæ uidentur superflua, si nihil necessarium ex datis cōcludēdum sit. circa literā nota illud cuius causa hæc oportet interrogare de his. i. quare hæc accidentia petimus ut per ea cōcludamus, & nostras faciamus conclusiones de his. i. de accidentibus eisdem, cum nō sint necessaria. Obiect.

Oportet autem interrogare. 11

Respondet circa accidentia nos uti interrogatione, nō vt quicquam necessariū concludatur, sed ut necessario concludamus, & ex datis & concessis a respondēte ipsum ad cōcedendam conclusionem cōuincamus, & si concessa sunt uera, etiam ad cōclusionem ueram admittendā compellamus, ac propterea non est inutile interrogare: in quo duplex necessitas, ut notat Philopo. insinuatur & illationis, seu secundum consequentiam, & similiter cōsequentis, seu secundum rei naturam. Est. n. aliud cōclusionem esse necessariam: aliud inferri necessario, ut alibi diximus. Vult autē Aristo. in hoc docere necessitatē demonstratiuam non solam esse secundum illationem, hæc enim in accidentib. etiam inuenitur, sed etiam absolutam quæ dicitur necessitas consequentis. Hæc de capite sexto.

QVÆSTIO.

Circa caput sextum.

1. *Arg.* Aduersus ea quæ in textu cõtinentur est argumentum primum, dicit enim proprium esse demonstrationis ex necessariis procedere: contra hoc argumentor, nam sunt syllogismi ex necessariis procedẽtes qui tamen demonstrationes non sunt, ut patet in his quæ ex effectibus procedunt, ut cum animalia corruptibilia esse, ex eo quod senescant probamus, & ignem esse, quia cineres sunt similiter quãdo ex signis certis procedimus, ut lac habere, probat peperisse, & esse fructus, arborem floruisse conuincit: hæc omnia necessaria sunt, tamen demonstrationes non sunt, cũ non ex causis procedant, nõ ergo hoc demonstrationis est proprium.

2. *Arg.* Secundo cõtra rationem tertiam argumentor, probat enim cõclusionem necessariam nõ sciri propter quid per medium contingens, quia cum hoc possit non esse non erit causa eius, quod necessarium est, hoc uidetur falsum, nam contingens põt esse causa necessarii, ut patet, si uulnus aliquod letale infligatur equo, est causa, & contingens, quod equus nũquã amplius uiuat, hoc autem necessarium est, ergo cõtingens est causa necessarii.

3. *Arg.* Tertio ex illis quatuor quæ ad sciẽtiã sunt necessaria, uidetur ut nõ sit obliuio, necessarium non esse, nàm si quis rationẽ habet, oblitus nõ est, nõ ergo oportet addere, ꝙ rationem habeat, & obliuio non sit: imo ulterius uidetur falsum quod sciẽtia destruatur per mortem, cũ maneat anima immortalis quæ scire possit.

4. *Arg.* Quarto uidetur contradictio expressa in dictis Aristo. hic enim dicit, quod nec quia, nec propter quid per cõtingens possumus cognoscere necessariũ, at 2. Prior c. 2. dicit, per falsum, uerum colligi quia, sed non propter quid.

5. *Arg.* Quinto sunt accidentia, quæ non sunt per se tamen non contingunt separari, ergo falsum docet, quæ non sunt per se, contingere non inesse: probatur antecedens, de albedine quæ inseparabiliter inest cygno, ut nigredo coruo.

1. *Fund.* Circa primũ oportet aduertere rationes quæ inferunt conclusionem necessariam se habere in duplici differẽtia, quædam simul probant necessariam conclusionem, & causam ostendunt propter quã est necessaria & istæ sunt potissime demõstrationes, de quibus præcipuus sermo in præsenti est, quæ per proprias causas procedunt: quædam sunt quę conclusionem necessariam probãt, sed non dãt causam quare necessaria sit: huiusmodi sunt illæ quæ per causas remotas procedũt, ut omne animal rationale est uegetatiuum, omnis homo est animal rationale, ergo omnis hõ est uegetatiuus. Similiter sunt illæ quæ ab inferioribus ad superiora procedunt, ut omne animal est substãtia, omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia. Similiter sunt illæ, quę ab effectu procedunt, ut omne risibile est animal rationale, omnis homo est risibilis, ergo omnis homo est animal rationale. Itẽ sunt illæ quæ a signo sunt, ut omne quod orbiculariter illuminat, est rotundum, luna orbiculariter illuminat, ergo est rotunda.

No. signũ & effectum diff erunt. Nec existimes idem esse signum & effectum, superius enim est signum, nam & causa signum dicitur aliquãdo, ut iris est signum pluuiæ, & causa materialis simi ter aliqua signa sunt quæ nec causa, nec effectus sunt proprie, ut lac habere, signũ est quod peperit & fructus habere, quod arbor floruit, quæ nec causa, nec effectus, unum alterius dicitur.

2. fund. duplex signum. Aduerte secundo ex Arist. 1. Rheto. ad Theod. c. 2. duplex esse signum, quoddam necessarium, & insolubile, quod græce dicitur τεκμήριον quoddam probabile, & solubile, quod dicitur non habere proprium nomen; illud insolubile & necessarium est, quod semper infert signatum, nec deficere contingit, ut cineres, & fumus sunt signa necessaria ignis, & arteriam moueri inordinatę, signum aduersę ualetudinis, & hoc dicit pulcherrimum signum esse, & scientiam efficere in Rheth. Ad Alexan. ca. de signo, Illud necessariũ non est, sed probabile, quod non indicat necessario rem, ut esse palidum, & signũ probabile, quod aliquis fuerit timore perterritus, non necessarium, & hoc dicit inducere opinionẽ in Rhetho. ad Alex. Ex hoc signo clarũ ẽst fieri Topica argumenta: at ex illo signo necessario, quod aliqui signum necessarium, uestigium, & indicium

cium vocant, argumenta trahimus dupliter, uno modo, probantes rem contingentem, necessario tamen, quoties sub tali signo contingentia sub sumimus, v.g. is hēt febrim cui arteria inordinate mouet, sed mouetur Socrati, ergo habet febrim. conclusionem contingentem necessario ex signo probamus, quia cum minori non necessaria coniungimus, quomodo Rhetorici utuntur ēt necessariis licet Quintilian. lib. 5. talia signa necessaria ab arte probabilium sine rōe reiecerit, & talia argumenta Topica sunt, nec ex necessariis procedunt, cum nō omnes propositiones necessariæ sint. Altero modo conclusionem necessariā probamus, cum etiam sub eis subsumimus necessarium, ut quod spicularitér illuminatur, rotundum est, luna orbiculariter illum natur, ergo est rotunda, totū est necessariū & de tali syllogismo a signo loquimur dicentes probare conclusionem necessariam, sed nō dare causam, quare sit necessaria.

3. Fund. Aduerte tertio dubium esse, an hi syllogismi, qui non per causam propriā conclusionem necessariam probant, demōstrationes sint: si enim nō sunt quō ex necessariis procedunt, si aūt demōstrationes, quomodo nō ex propriis causis probant? Philop. 1. Poster. c. 3. cō. 15. vocat eos syllogismos qui ex huiusmodi signis necessariis, & effectibus procedunt, demonstrationes coniecturales, quasi non perfectæ demonstrationes. Alex. 1. Topi. c. 1. dicit, tales syllogismos posse dici demōstrationes, cum ex necessarijs sint, posse autem dici topicos, quatenus dialecticus ex his, aut ex probabilib. procedit; sunt enim loca dialectica etiam necessaria, ut a definitione, a definito, a proprio, genere, &c. sed his dialecticus tanquā probabilibus utitur.

Soluitur 1. Arg. Mihi in hoc uidetur dicēdum oēs illos syllogismos, præter eum qui a propria causa procedit, esse imperfectas demonstrationes, quas oēs uocat Aristo. quia, seu quod est, quasi declarantes & probātes rem esse necessariam, non ostensa propria causa: & in hoc loco, cum dicit demonstrationi esse proprium ex necessariis procedere, cōprændit utramque, tam quia quam propter quid; & hoc patet, nam paulo inferius dicet, medium contingens non posse esse cōclusionis necessariæ, nec in ratione quia nec propter quid. & sic soluitur argumentum primum.

Ad 2. solu. Aegi. Ad secundū laborat Aegidius & respondēdo, adducit tres solutiones, prima, quòd vulnus est causa solius mutationis & corruptionis equi, quæ non est necessaria, cū iam transierit. dicit secundo, quòd vulnus per accidens ēst causa mortis, quia non intendit corruptionem, sed generare formā cadaueris, & hæc non est necessaria. tertio dicit quòd non est necessariū, quod equus sit semper mortuus, quia pōt redire, non idem numero, sed idem specie, cum ex illius materia Possit alius generari, equus.

Solutio auctoris. Sed profecto in re facili non opus erat cumulare tot solutiones. dico igitur, aliud esse causam rei, quæ est necessaria, aliud esse causam, quod sit necessaria, contingens facit rem, quæ est necessaria: uulnus enim fecit equum esse mortuum, quod necessarium est postquam factum est, sed non est causa quod sit necessarium, nam ab aliis causis ꝓuenit quod id necessariū sit, nempe quia idem numero corruptum non pōt materiam eandem informare, uel quia idē tempus nō potest restitui: per accidens ergo est contingens causa necessarii, non per se: cum ergo in demonstratione, non per accidens causas, sed per se indagemus, nunquam contingens necessarium demōstrat: & sic soluitur argumeutum secundum.

Ad 3. ex Philop. Ad tertium respondet Philop solū tria annumerasse, nempe, rationē, quod res sit, & subiectum sit, illud aliud sub his includitur, & est probabile. At alij illud, nempe non esse oblirum, distinguunt ab aliis, & tunc respondet Aegidius, quòd potest quis habere rationem conclusionis, & oblitus esse conclusionis, cum non illam rationē applicat conclusioni, licēt uerum sit, si rationem applicatam habet, non posse oblitum esse. vtraq; expositio est bona, & textui quadrat.

Ex Aegi. Ad aliā partem arg. Ad aliam partem dico, nō esse colligendum ex hoc textu, secūdum mentem Aristotelis animam rationalem esse mortalē, quod falsum est, ut euidēter ex aliis locis Aristo. suo loco deducemus, utque docēt Theoph. Themist. Simp. Philop. Amm. & præstātissimi quique Arist. interpretes: solum. n. uoluit dicere, quòd qn homo moritur, licēt maneat eadē scientia in aīa, tamen iam est alius modus cognoscēdi, quia

non intelligit abſtrahendo a phantaſmate, ſicut quando erat in corpore, uel quod iam illa ſcia non eſt hominis, cum hõ ſit compoſitum, quod moritur. ſcientia uero quantum ad ſubſtantiam & cognitionem manet in aĩa, modo cognoſcendi mutato.

Ad quartum. Ad quartũ dicitur, ꝙ dupliciter ſe hẽt per, quia ſyllogizamus, uno modo, quantũ ad illationem, & ſic ex falſo uerum inferimus, quod dicitur 2. Prior. altero modo quantum ad probationem, & ſic nullũ falſum uerum probat, nec contingens neceſſarium, & hoc eſt, quod hic dicitur.

Ad 5. ex Philop. Ad quintum Philopo. in præſenti duas adhibet ſolutiones, altera ẽ, quod coruus põt ſeparari a nigredine per intellectum, non autem homo a riſibilitate: ſed hæc ſolutio non eſt exacta, nam ſicut de natura corui nõ eſt nigredo, ita nec de natura hohominis riſibilitas: utrumq; ergo ſubiectũ poteſt ab accidenti ſeparari.

Ex Thẽ. Altera ſolutio ẽ ẽt Themi. c. 14. ꝙ albedo de ſe non eſt neceſſaria, & dicitur poſſe ſeparari, qa nõ oĩbus, quib. ineſt, neceſſario ineſt, & inſeparabiliter, ſed adhuc dubia ẽ ſolutio, quia ſaltẽ reſpectu corui ẽ neceſſaria, & de illo nigredo mõſtrari poſſet.

Ex Aegidio. Aegidus dicit, aliter ſe habere paſſionẽ, aliter ipſum accidens inſeparabile, nã ſubiectũ accidentis huius põt abſq; eo intelligi, & cũ oppoſito coniungi ſine implicatione, poſſumus. n. coruũ albũ imaginari, nec erit repugnantia deſtruẽs naturam: at hominẽ abſq; riſibilitate poſſumus intelligere, & cum oppoſito riſibilitatis minime, quia eſſet implicatio & ita interpretatur, qũo tale accidens contingat nõ eſſe, & nos ſupra Porphyrium ita ſenſimus.

Ex Alber. At ad mentẽ pręſentẽ Ariſtotelis exiſtimo eſſe dicendum, cum Alberto tract. 2. cap. 15. illa dici neceſſaria, quę uel ſunt de eſſentia ſubiectorum, uel ſubiecta ſunt de natura ipſorum, qualia non ſunt iſta inſeparabilia. quod ſi petas rationem horum dicam, quia aliter non poſſunt de ſubiecto demonſtrari, nã ſi albedinẽ de Cigno demonſtras, non niſi per aliquid albedinis demonſtrabis, tunc, cum hoc ẽt ſit in Cigno, & non ſit eius natura, qũo de Cigno demonſtrabitur, niſi ipſa natura ſit cauſa? nota ergo, quare non ſit demonſtratio eorum quæ inſeparabiliter inſunt, niſi ꝑ ſe inſint; atque hæc de quæſtione hac ſatis ſint.

Demonſtrationem ex proprijs conſtare oportere, quia eſt ex ijs & de ijs, quæ ſunt per ſe. neque, licere ex alio genere tranſcendente monſtrare. 1

Cap. VII.

Auer. in media expoſitione in examinatiõe horũ textuũ uſque ad 66 ſeriẽ Ariſto. uariat ſ[..]ẽ an ſam ꝑbet dubitandi.

QVniam autem ex neceſſitate inſunt circa unumquodque genus quæcunque per ſe inſunt, & ſecundum quod unumquodque manifeſtum quod de ijs quæ per ſe ſunt ſunt ſcientiales demonſtrationes, & ex talibus ſunt.

Accidentia enim non ſunt neceſſaria. Quare non neceſſe eſt conclu
ſionem ſcire propter quid eſt, neque
ſi ſemper eſſet. non per ſe autem: ue- 2
luti per ſigna ſyllogiſmi. quod enim per ſe, non per ſe ſciet, neque propter quid, propter quid autem ſcire eſt per cauſam ſcire. Propter ipſum igitur oportet & medium tertio, & primum medium ineſſe.

Non igitur eſt ex alio genere tran
ſcendentem monſtrare, ut geome- 3
tricum arithmetica. Tria enim ſunt, quæ ſunt in demonſtrationibus: vnum quidem, quæ demonſtrantur, ipſa concluſio: hoc autem eſt, quod ineſt generi alicui per ſe. unum autem, dignitates. dignitates autẽ ſunt ea, ex quibus. tertium, genus ipſum ſubiectum, cuius paſſiones & per ſe accidentia declarat demonſtratio. Ex quibus quidem igitur demonſtratio, contingit eadem eſſe: quorum autem genus alterum, quemadmodum Arithmeticæ & Geometriæ, non eſt aritmeticã demonſtrationem coaptare ad accidentia magnitudinibus. niſi magnitudines nu

meri

meri sint. Hoc autē vt contingit in quibusdā, posterius dicetur. Arithmetica vero demonstratio semper habet genus, circa quod demonstratio, & aliæ consimiliter.

4 Quare aut simpliciter necesse est idem esse genus, aut aliquo modo, si debet demonstratio transcēdere: aliter vero, quòd impossibile, manifestum, ex eodem.n. genere necesse est extrema, & media esse: namq; si non per se, accidentia erunt.

5 Propter hoc Geometræ non licet monstrare, quòd contrariorum vna est scientia, sed neque quòd duo cubi cubus: neque alij scientię, quod alterius.

6 Nisi quæcunque ita se habent inter se, vt sit alterum sub altero; vt perspectiua ad Geometriam, & Harmonica ad Arithmeticen.

7 Neque si quid inest lineis, non secundum quòd lineæ, & secundum quòd ex principiis propriis. vt si recta pulcherrima linearum: aut si in contrarium se habet ipsi circunferentiæ: non enim secundū quòd proprium genus ipsorum est, sed secundum quòd commune aliquod.

8 Manifestum autem, & si fuerint propositiones vniuersaliter, ex quibus est syllogismus, quòd necesse & conclusionem perpetuam esse huiuscemodi demonstrationis, & vt simpliciter dicam demonstrationis.

Caput hoc exponit Themist. post octauū in c suis. 18 & 19. q& non nihil reddit ābiguitatis

9 Non est igitur demonstratio corruptibilium, neque scientia simpliciter, sed ita, sicut secundum accidens: quoniam non * vniuersalis ipsius est, sed aliquando, & quodammodo.

**a.l. uniuersaliter.*

10 Quando autem sit, * necesse est alterā non vniuersalem esse propositionē, & corruptibilē. corruptibilē quidem, quoniam & conclusio, existente * non uniuersalē aūt, quoniam hoc quidē erit, illud uero non erit, in quibus. quare non est syllogizare uniuersaliter, sed quod nunc.

**Ali. co. ad. talis.*

**Ali ad propositiones.*

Consimiliter autem se habet & 11
circa definitiones: quoniam definitio est, aut principium demonstrationis, aut demonstratio positione differens, aut conclusio quædam demonstrationis.

Eorum vero, quę sæpe fiunt, de- 12
monstrationes. & scientiæ, ut lunæ defectus, manifestum, quòd secundū quod quidē tales sunt, semper sunt: secundum quòd uero non semper, secundum partem sunt. * quemadmodum autem defectus, consimiliter alijs,

**4 Co. Argy nō habet hæc. uerba.*

Quoniam autē manifestum, quòd 13
vnumquodque demonstrare non est, nisi ex uniuscuiusque principijs, si quod monstratur insit secundum quod illud, non est scire hoc. Et si ex ueris, & indemonstrabilibus monstratum sit, & immediatis. Est.enim sic monstrare, quemadmodum Bryso quadraturam. secūdum communem enim monstrant tales rationes, quod & alteri inerit. quocirca & alijs coaptabuntur rationes non cognatis. igitur non secundum quod illud scit. sed secundum accidens. neque enim coaptari posset demonstratio & in aliud genus.

Vnumquodque autem scimus 14
non secundum accidens, quando secundum illud cognoscamus, secundum quòd inest ex principijs illius secundum quod illud ut duobus rectis æquales habere, cui inest per se, quod dictum est, ex prin-

cipiis huius.

15 Quare si per se & illud inest, cui inest, necesse est medium in eadem cognatione esse. si uero non, sed queadmodũ Harmonica per Arithmeticam. Talia autem monstratur quidem, similiter differunt uero, ipsum.n.quòd, alterius scientiæ, subiectum namque genus alterum: ipsum uero propter quid, superioris, cuius per se passiones sunt.

16 Quare & ex his manifestum, quòd non est demonstare unumquodque simpliciter, nisi ex uniuscuiusque principiis.

17 Sed horum principia habent cōe. Si uero manifestum est hoc, manifestum & quod non est uniuscuiusque propria principia demostrare: erunt enim illa omnium principia, & scientia illorum domina omnium.

18 Et namque magis scit, qui ex superioribus causis scit: ex prioribus enim sciuit, cum ex non causatis sciat causis. quare si magis sciuit, & maxime: & si scientia illa esset, & magis, & maxime.

19 Demonstratio autem non coaptatur in aliud genus: nisi ut dictum est, geometricæ in perspectiuas, aut mechanicas, & arithmeticę in harmonicas.

20 Difficile autem est cognoscere, si sciuit, aut non. difficile est enim cognoscere, si ex uniuscuiusq; principijs scimus, aut non. quod est scire. existimamus autem, si habeamus ex ueris quibusdam syllogismum. & primis scire. hoc autem non est, sed oportet primis cognata esse.

21 Quoniam autem ex necessarijs, & cęt.

Hoc capite duo præcepta demonstrationis traduntur; alterum. demonstrationem ex propriis principiis subiecti procedere, alterum, esse incorruptibilium, & eorum, quæ mutari non possunt. Repetitur igitur initio capitis demonstrationem esse ex his quæ per se sunt, vel quia id interruptũ erat probando ex necessariis esse, uel quia, ut notat Philop.adiũgit aliud, quod prius non dixerat, nempe demonstrationem esse ex necessariis, propriis, & pecularibus cuique subiecto, de quo sit demonstratio: unde Enthimema facit: quæ sunt per se, insunt ex necessitate cuique subiecto, & secundum quod tale est, idest proprie & peculariter, ergo demōstratio est ex his, quæ per se sunt, addenda est maior; ex talibus enim necessariis demoustratio fit, sicut superius dixerat.

Accidentia enim non necessaria sunt &c. 2

Infert, qui per accidentia procedit, non scire propter quid, cum nō sint necessaria, hoc autem iam superius declaretum est, imò, inquit, etiam si per ea quæ semper insunt procedat, nisi sint per se, non demonstrat, nec scit causam & propter quid, sed quod est per se, idest conclusionem necessariam non scit per se, idest per causam, quales sunt illi syllogismi, qui per signa procedunt, hi enim non sunt per causam, nec demonstrant, quia non ex per se procedunt. Dices, quomodo fit hoc? nonne iste est a signo, & effectu, omne risibile est animal rationale, omnis homo est risibilis, ergo omnis homo est animal rationale? tamen ex his quæ per se sunt, procedit, hic enim de signis necessariis oportet intelligere, ut superius declarauimus. dico Aristotel. loqui generaliter, & de eo quod euenit communiter, ut talia signa necessario inferant, sed non per propositiones utrasque necessarias, & per se, plurimum enim minores nō sunt per se, ut si dicas, cui inordinate mouetur pulsus, is febri laborat: Socrati inordinate mouetur: ergo laborat; ac propterea dicit Aristo. non ex per se procedere, quod ad demonstrationem est necessarium, nempe vt vtraque propositio sit per se, & ob id optime concludit, oportet primum medio, & medium extremo propter ipsum, idest per se inesse, ac si dicat:

dicat: utraque propositio debet esse per se in demonstratione, quod si aliquando id in signo accidit, id ratiò, & per accidens est, nec talis est propria demonstratio: cum nō ex causis procedat.

Preceptū notandū qḋ nō sit trāsiēdum de genere in genus.

3 Non ergo est ex alio genere &c.

Proponit primum præceptum, nempe non licet demonstranti, transire genera & subiecta, idest nō possimus passiones, uni⁹ generis de alio demonstrare, nec demonstratione vnius scientiæ conclusionem alterius scientiæ demonstrare, sed ex propriis cuiusque principijs proprias passiones probare. Sunt autem tria in demonstrationibus, dignitates, & principia, quæ sunt fundamenta demonstrationum; est subiectum genus, de quo demonstramus; est passio quā uocant conclusionem, tanquam conclusam, & probatam de genere: inter hæc tria nihil prohibet dignitates esse easdem in diuersis scientiis, nam illa vulgata principia per se nota communia sunt Geometris, Arithmeticis, & reliquis: at passiones particulares sunt cuique scientię, sicut & subiecta: ut enim numerus, & magnitudo diuersa sunt, etiam, & quæ eis accidunt, si enim eadem essent, similiter numerus, & magnitudo eadem essent: hinc fit, vt Arithmeticam demonstrationem non sit conuenire, id est applicare in accidentia magnitudinibus, idest ad probandas passiones magnitudinum, ut fit ratio hæc: scientiæ quæ habent diuersa subiecta, diuersas habent passiones, non ergo passiones unius subiecti per principia alterius scientiæ: quæ circa aliud subiectū est, probari possunt: at quia id aliquandò licet, nempe cum scientiæ sunt subalternans & subalternata, dicit se posterius hoc traditurum.

Dubium Dices, quare in demonstratione non annumerauit præmissas? dico hic per ipsam demōstrationem intelligere ipsas propositiones, & solum numerat ea, quæ extra demonstrationes sunt, nempe subiectum, passionem in conclusione, & dignitates, quæ omnia demonstrationem non componunt, ut talia sunt, sicut fecit in capite primo.

4 Quare autem simpliciter necesse est &c.

Ostendit scientiam unam non demonstrare passiones alterius, nisi sit idem prorsus subiectum, aut aliquo modo idem, dicit hoc, quia quando subiectum unum sub alio continetur, passiones superioris poterimus demonstrare de inferiori, ut passiones trianguli de Isochele, passiones de homine, quæ sunt animalis; quando uero subiecta sunt prorsus diuersa, id non quæ per se sunt procedat, medium, subiectum, & passio debent adinuicem conuerti & propria esse, aliter p se nō essent: non ergo per medium alterius subiecti possumus passionem de alio subiecto monstrare, non enim essent tunc per se.

Propter hoc Geometræ non est demonstrare &c. 5

Exemplo manifestat unam scientiam, quæ sunt alterius non demonstrare, Geometra enim non demonstrat, contrariorum eandem esse disciplinam; non enim talis conclusio ex his quæ Geometra docet, conficitur est enim propria Metaphysico, & etiam Dialectico, qui, ut notat Philop. circa omnia uagantur, intellige tamen non demonstrando, sed probabiliter disputando. Alterum exemplum est, Geometra etiam non demonstrat, quòd duo cubi faciant cubum, quia cubus non est materia Geometriæ; quæ plana; & superficialia considerat, sed est Stereometriæ, quę corpora, & solida speculatur, cubus autem corpus est, & ita exponit Philop. & notat; quòd Aristo. intelligit per hoc quod duo cubi sint unus cubus, id quod est duplare cubum, ut sit sensus Geometria non demonstrat duplare cubum, sed Stereometria. Est autem cubus corpus omnium laterum æqualium, qualis tessera, seu taxillus; duplare uero cubum, est dare cubum, alium in dupla proportione ad primum, & hoc est, quod Stereometria docet: & Philo. ponit demonstrationem Apollonii, circa huiusmodi duplationē: at pace dicam, aliud est sensus Aristo. quem egregie, docet Alber. c. 16.

Quod ut intelligas aduerte, quod sicut Geometræ habent corpora cubica, ita & Arithmetici habent numeros cubicos, qui ex bina multiplicatione super numerum quemlibet p se ipsum resultāt, ut ter tria ter, *Not. de solidis numerorū.*

cet, quæ sunt viginti septem, est numerus cubus: bis duo bis, quæ sunt octo, & similes: est autem discrimen inter hos, & illos cubos, quòd cubus Geometricus non facit cubum alteri adiunctū, ut si taxillus supra taxillum ponatur, non fit cubus, sed trabs: at si cubus vnus numerus multiplicet alterum, resultat cubus, ut octies viginti septem faciunt ducenta sedecim, quę etiam sunt cubus: hinc patet, quòd subtiliter posuit Arist. exemplum in eo; quod propriū est Arithmetico, in quo insinuat, non solum quando prorsus non attinent res vnius scientiæ ad alteram, non esse probandas ab illa, ut in priori exempo, sed etiam quando videntur eadem, sed non est eadem ueritas, Geometra enim de cubo etiam tractat, sed non ei inest id quod cubo Arithmetico inest.

6 Sed aut quæcunque se habent adiuuicem.

Ostendit aliquando licere uni scientiæ probare quæ sunt alterius, quando nimirum unius obiectum sub alterius obiecto est, quas uocant scientias subalternas, sicut se habet Geometria ad Perspectiuam, & Arithmetica ad Musicam. Nota circa literam, particulam sed aut, loco exceptiuæ, nisi.

Dubium. Quid requiratur ad sub alternationem. Aduerte ex doctrina communi tria requiri ut duæ scientiæ sint subalternæ, primum est, quod subiectum unius sit sub subiecto alterius, unde Geometria nō sub alternatur Arithmeticæ, quia earum subiecta non sic se habent, ut unum sub altero sit est enim una de numero, altera de magnitudine.

1. Cōclu. Alterum est, quod unum subiectum sic sit inferius altero, ut non sit inferius quidditatiue, sicut species respectu generis, tūc enim non essent duæ scientiæ, nam eadem est scientia generis, & speciei, ut animalis, & hominis. 4. Meta. tex. 4. sed debet esse inferius accidētaliter per aliquam differentiam materialem, ut se habet linea visualis, de qua est Perspectiua, & linea in communi, de qua Geometria est: & numerus sonorus de quo est musica, & numerus, de quo Arithmetica, sunt enim inferior a accidentaliter.

2. Cōclu. Tertium, quòd scientia quæ est de uniuersali, quæ dicitur subalternans, probet principia particularis sciētiæ, quæ dicitur subalternata: ita ut cōclusiones vniuersalis sint principia particularis sciētiæ, ut patet, nā musicus dicit sextam esse consonantiā imperfectā, non probat, Arithmeticus id probat, quia est proportio superpartiens, Chirurgus dicit, uulnera circularia difficilius curari, nō probat, sed Geometra, quia latera magis distant in circulo. In his igitur scientiis docet Aristor. posse fieri transitum: sed hæc latius infine expositionis capitis examinabuntur.

Neque si aliquid inest lineis &c. 7

Docet non solum scientiam unam probare non posse conclusiones alterius, sed quamq; scientiam limitem habere ex eo, quòd tales passiones considerare debeat, quæ suo subiecto insunt secundum eius principia propria: quæ vero insunt, sed non secundum principia priora, aliis scientiis relinquenda sunt, uerbi gratia scientia de homine cōsiderabit ea quæ homini insunt secundum principia priora ut homo est; vt quòd sit discursiuus, admiratiuus, risibilis: quæ vero communiter insunt, relinquet, ut quod coloratus, quòd quantus: similiter de lineis speculabitur Geometra, quòd figuras componant, quòd faciant angulos, quòd vero recta sit pulcherrima, aut contraria circulari, relinquet, quæ communia sunt, & nō lineis, ut lineæ sunt, insunt. quæ doctrina est Arist. 4. Metaph. c. 1 & libr. 11. c. 6. ex his habes sciētias de suis subiectis, quæ eis insunt per se, & proprie considerare, & per media, & rationes eis peculiares: hoc enim est ex propriis ꝓcedere.

Manifestum autem est, si fuerint, &c. 8

Demonstratio ex perpetuis esse debet. Hic continetur alterū pręceptum principale demonstrationis, nempe demonstrationem esse ex perpetuis, & incorruptibilibus propositionibus, quod patet, quia ex uniuersalibus procedit, vniuersalia autem insunt omni, semper, & per se, & secundum quòd ipsum. Nota literam, cum dixisset huiusmodi demōstrationem, nempe quæ procedit ex uniuersalibus, esse ex perpetuis, uidebatur indicare aliam esse demonstrationem, propterea corri-

git

git dicendo, ut melius dicam simpliciter demonstrationis, quasi nulla sit alia vera demonstratio, nisi quę ex uniuersalibus procedit. Aduerte nō esse aliud dicere demonstrationem esse perpetuorum, quàm quòd ueritates, quæ i demōstratione sunt, non mutãtur, nec mutari possunt, semper enim triãgulus habet tres angulos, nec ullo tempore succedet, & accidet quòd non habeat, similiter de aliis veritatib. quæ sub scientia sunt, & demonstratione.

9 Non ergo demonstratio corruptibilium &c.

Docet non solum propositiones esse incorruptibiles, sed quod nec cōclusiones cōtingat corruptibiles esse, quarum scientia & demonstratio sunt, nam corruptibilium non est scientia nec demōstratio nisi sicut secundum accidens, & nō uniuersalis: hoc dixit, ut notat Philop. & Themist. propter singularia, horum enim est demonstratio mediata, quatenus sub uniuersali continẽtur, ac idcirco dixit, ut notat Philopo. sicut secundum accidens, sed talis non est demonstratio propria, & per se, cum non sit uniuersalis, sed aliquando, & sic, idest pro tempore certo; dum enim iste triangulus est, habet tres angulos, sed non semper est, sed nunc. Similiter Petrus est animal, non semper est: talium igitur non est simpliciter demonstratio & scientia.

10 Cum autem ita sit.

Ostendit, cum conclusio corruptibilis est, unam saltem præmissam esse corruptibilem, nã si utraq; necessaria, cōclusio nō esset corruptibilis: similiter nō erit uniuersalis, nam si corruptibilis, hoc quidẽ erit, hoc nō erit, ex quibus est, ac si dicat, si propositio corruptibilis est, nō erit uniuersalis, qa singularia, in quibus verificatur, quędam, erunt, quędam non erunt ut patet in hac, homo est ambulans, uel unum singulare, uel multa, ex quibus est illa demonstratio, aliquo tempore erunt, aliquo tẽpore non erunt, nō erunt ergo uniuersalia, hęc enim omni tempore sunt.

11 Similiter se habet de definitione &c.

Idem quod de demōstratione dixerat, nempe non esse corruptibilium, & de definitione tradit, non enim est definitio nisi perpetuorum, & probat, demonstratio est ex perpetuis, sed definitio non est extra demonstrationem, cum aut sit conclusio, aut principium demonstrationis, aut sit ipsa demonstratio positione differens, ergo & definitio est perpetuorum. Nota usum definitionis in arte Posteriorum non esse extra demonstrationẽ, ut superius diximus.

Hæc verba dupliciter exponunt, uno modo ab Auerroë 1. animæ, com. 12. dicit triplicem esse definitionem, altera est passionis, ut risibile est aptum ad risum, altera subiecti, ut homo est animal rationale, tertia est ex utroque congregata, ut animal rationale, aptum ad risum. illa quæ est passionis, dicitur cōclusio, quia demonstratur per definitionẽ subiecti, quę ob id dicitur principium, ut omne animal rationale est aptum ad risum, oīs homo est aial rōnale, ergo oīs hō est aptus ad risum, tota vero ex vtraque agreggatio dicitur demō stratio differẽs positione, quare uera oīa, ex quibus demonstratio conficitur, continet solum deest figura, & modus. *Prima expositio Auer.*

Ista expositio est bona, sed altera est melior Philop. Themist. B. Thomæ. est enim triplex definitio vt docet Arist. 1. animę c. 1. altera materialis, ut quæ irã sanguinis est feruescentiam circa cor definit, altera formalis, ad quã finalis etiã reducitur, ut ira est appetitus uindictæ, tertia ex vtroq; cōposita, vt ira est effetuescẽtia sanguinis circa cor ob appetitum vindictæ: dicũt igitur q cũ materia sit infima causa, potius demō stratur per formalem, uel finalem, & ita cō clusionis locũ obtinet, illa uero principii: at utraque est demōstratio positione differens, non solum quia deest figura syllogismi, sed ut notant Græci, quia quod erat in conclusione, & ultimum in demonstratione, scilicet materia est primum In definitione, dicitur enim, ira est efferuescentia sanguinis in corde ob appetitum uindictæ: & ista est expositio melior priori. *2. Expositio melior Themi. & d. Thom.*

Eorũ autem, quæ sæpe fiunt &c. 12

Vt Themist. Philop. & alii dicunt, & bene, respondet Arist. euidam obiectioni, non enim demonstratio perpetuorum uidetur esse, cum demonstremus lunam eclypsari, & similia, quæ non semper sunt, respondet

respondet hæc eo modo, quo ad demõstrationem pertinẽt, semper esse, demonstrãt enim ad causas relata: & sic nunquam deficiunt, ut exponunt Græci, & Albertus quamuis ista, uel illa in singulari non sint semper sed secundum partem, nempe singularia, quæ transeunt, & talium singularium non est per se demonstratio, ut notat Philop. est enim demonstratio per se ipsius uniuersalis.

13 Quoniam autem manifestum est &c.

Regreditur, ut ostendat ex propriis uniuscuiusque principiis esse demonstrandũ, eo quòd ex per se oporteat demonstrare, adeo ut quamuis ex ueris indemonstrabilibusque procedamus, si non ex propriis, sed ex communibus procedimus, non fit scire per se & simpliciter, sed secũdum accidens, quomodo Brison procedebat demonstrando circuli quadraturam: argumentabatur enim, cuicunque datur & maius & minus ei datur æquale, sed circulo datur quadratum maius, & datur etiam minus, ut patet de his, quorum vnum intra circulum, alterum extra descriptum est: ergo datur scire, sed per accidens, nam medium maius & minus, est quid commune multis, debebat autem probare ex principiis propriis quadrati.

Nota de syllogismo Brisonis. Ita interpretes declarãt Brisonis rationẽ. cuius nihil dixit Arist. propterea mihi dubium est, an illa fuerit, cum non solum ex communibus, sed ex falsis procedat: at Arist ex veris & immediate uidetur dicere processisse: dico ex falsis, nam illud principium, quo datur maius & minus, datur ei æquale, est falsum, ut docet Campanus, nam augulo semicirculi datur recti lineus maior nempe rectus, & obtusus, & datur minor. s. acutus, nunquam tamen datur æqualis: similiter ternario datur numerus alius maior, alius minor, non tamen æqualis: sed satis nobis sit Brisonem ex communibus processisse principiis, propterea non demonstrasse, siue sit hæc, siue ulla alia ipsius ratio, impertinens enim hoc est.

14 Vnum quod autem scimus non secundum accidens.

Explicat quando non secundum accidẽs scimus, & dicit tunc id esse, cum scimus passionem ex principiis propriis, & proximis, per quæ illi subiecto, de quo demõstratur, inest, ut tunc scimus risibilem hominem, cum per illa principia scimus, per quæ proxime inest homini ut per animal rationale: similiter triangulum habere res angulos scimus, non per accidens, cum ex propriis principiis trianguli propter quæ ei inest, scimus. unde tũc per accidẽs scimus, cum per aliquod accidens extraneum, uel per aliquod intrinsecum, commune tamẽ; & non per proprium cognoscimus.

Quare si per se & illud inest. 15

Iste locus est magnæ obscuritatis, quamuis uarie ab interpretibus exponatur; adducam tamen expositionem nostram, quæ mihi magis ad mentem Arist. & secũdum ueritatem consona uidetur.

Aduerte igitur primo duplices passiones posse probari de aliquo subiecto, quasdam proprias, quæ soli insunt & secũdum quod ipsum, ut de homine risibile, disciplinabile; quasdam communes, quæ ratione superiorũ ei insunt, ut quòd homo sit sensitiuus, quòd uegetatiuus, quod corruptibilis, quãuis harum passionum non sit demõstratio uniuersalis, sicut primarum: quando passiones priores demonstramus, oportet pro medio sumere principium proprium, & soli intrinsecũ subiecto cuius est passio, ut. n. passio soli inest, ita & illius principiũ soli inerit: cum uero demonstramus passiones superiores, etiam principium, superius sumemus, nam sicut passio non soli inest, ita nec principium, sunt enim syngenea: unde demonstramus de homine risibile, per animal rationale, demonstramus uero uegetatiuũ, per corpus animatum. *Nota. 1.*

Aduerte secũdo maxime, multas passiones subiecti subalternantis considerari de subiecto subalternatæ, ut de diatessarõ, dicit Musicus est ꝓportio sex ꝙ tertia, & hoc prædicatum arithmeticũ est. Perspectiuus similiter dicit, conum uisiuum esse angulũ minorem recto, & tamẽ prædicatum geometricum est, & huiusmodi sunt multa. ex quo fit cum istæ passiones non insint inferiori subiecto, nisi per superius, ut ꝑ id debeant demonstrari: unde medium superioris erit sicut & passio, quamuis ueritas conclusionis sit subalternatæ; quod Arist. uocat *Nota. 2.*

cat

cat,quia pertinere ab ſubalternatam, pro
pter quid uero ſubalternantem.

Expoſitio textus.

Hoc ſuppoſito, ueniamus ad literam,
docet adeo uerũ eſſe, ut per ea principia
per quæ ineſt paſſio ſubiecto, debeat pro
bari,ut ſi illud,nempe paſſio, per ſe ineſt,
cui ineſt.i. proxime & ſoli ſubiecto ſuo in
eſt,per medium et in eadem proximitate
debeat demonſtrari:ſi uero non ita per ſe
in ſit,ſed ſicut muſica ad Arithmeticã.i.
tanquam paſſio ſuperioris inferiori inhæ
ret,tunc per principiũ ſuperius paſſionis
illius debet demonſtrari:quãuis differant
demonſtrationes hæc cõmunes a propriis
proprie enim ad eandem ſcientiam perti-
nent integre,at hæ cõmunes non ſic, ſed
propter quid ſeu medium, eſt ſuperioris
ſcientiæ,cuius eſt paſſio:at ipſum quia.i.
concluſionis ueritas remota cauſa erit,in
ferioris,& ſubalternatæ.

16 Quare ex his manifeſtũ eſt, &c,

Concludit, ſimpliciter demõſtrare nõ
contingere aliter quam ex propriis princi
piis:non enim paſſionem particularem,&
propriam ſubiecto probabis per cõmune
medium.ſed propriam proprio, cõem cõ
muni, illius tamen proprio principio paſ
ſionẽ demõſtrabis, quamuis ut diximus,
non fit demõſtratio uniuerſalis illa, quæ
paſſionem communem etiam per ſuum
principiũ concludit: eſt tamen demonſtra
tio,& ea licet uti in ſubalternatis ſæpe.

17 Sed horum principia habẽt com-
mune &c.

Philo. D.Tho. Auer.& alii,hæc uerba
in hũc ſenſum exponunt,ut cũ dixiſſet de
monſtrationem perfectam ex propriis ꝓ
cedere principiis,uelit docere hæc princi
pia,propria habere cõia alia principia,per
quæ nulla ſcientiarum particularium de
m onſtrat,cuius ratio eſt,quia ex commu
nibus nõ ex propriis ꝓcedere quod fieri
non poteſt:hæc aũt cõmunia ſunt alterius
ſcientiæ dominæ,& reginæ omniũ aliarũ:

Dubiũ. Quæ ſint principia proxima quæ communia.

Dubitabis,quæ ſunt iſta principia pro
pria,quæ ſunt iſta communia, quæ eſt iſta
ſcientia domina omnium? dico, duplicia
principia diſtingui poſſe,quædã eſſendi q̃
dã eſſendi q̃dã cognoſcẽdi:eſſendi ſũt illa
quę dãt eẽ rei,ut materia,& forma,& aliæ
cauſæ dant eſſe corpori: cognoſcẽdi ſunt
dignitates,& axiomata, & propoſitiones,
quibus res cognoſcimus: Hęc autem utra
quæ ſunt in duplici differentia,quædã ꝓ-
pria,quædam communia:propria eſſendi
ſunt principia proxima,quæ dant eſſe rei,
ut anima rationalis,& corpus tale,ſunt ꝓ
xima principia hominis & in Philoſophia
naturali, materia & forma principia cor-
poris naturalis:pricipia uero cognitionis
propria ſunt dignitates cuilibet ſcientiæ
ap,ppriatę, dicit enim gec metra:ſi ab ę-
qualibus lineis æquales lineas demas &c.
& ſimiliter de aliis principijs:ſimiliter A-
rithmeticus habet eadẽ determinata ad
numerum; communia uero principia eſ-
ſendi ſunt,partes eſſentiales, & cauſæ cõ-
munes;ut eſſe actus,ſubſtãtia, forma, po-
tentia,quæ ſunt in eſſentia multarũ rerũ,
& ab his dependent particularia,cognitio
nis autem communia ſunt illæ dignitates
nulli materiæ peculari contractæ,ut ſi ab
æqualibus æqualia demas &c.omne totũ
eſt maius parte,quodlibet eſt, uel nõ eſt,
quorum ueritati innititur ueritas particu
larium,ſicut eſſe propriorum principiorũ
eſſendi dependet ex communib. ꝓpterea
igitur Ariſt.dixit,principia ꝓpria habere
cõmunia principia, itellige de principijs
eſſendi cũ Auerroe,& ſimul de principiis
cognoſcẽdi cum Philo. nam de omnibus
his principiis id dictum ueritatem habet;
hæc autem ſciẽtia,quæ communia omnia
conſiderat,tam eſſendi, quam cognoſcen
di Meta.ẽ.ut docet Ariſt.4. Metaph.c.3.
& lib.11.c.3.

Et namque ſit magis ex ſuperio- 18
ribus,&c.

Probat,ſciẽtiã hãc eſſe dominã, ſciẽtia
eſt.quæ ex prioribus cauſis procedit,ergo
magis ſcientia,quę adhuc ex ſuperioribus
& minus cauſatis eſt,ergo & maxime ſciẽ
tia,quæ ex ſupremis,& non cauſatis prin
cipiis eſt,talis eſt iſta Metap. quæ omniũ
communia principia conſiderat, ergo do
mina eſt,& maxime ſcientia.

Sed demõſtratio nõ cõuenit &c. 19

Reijcitur expoſitio Auer.

Auerroes hic docet Ariſt. epilogare,
ſed melius uidetur dicendũ, quod reſpõ-
deat dubitationi, poſſet enim quis dice-
re & petere, num hæc ſcientia domina
per cõmunia demonſtret propria ſciẽtia
rum,reſpondet,id non eſſe:nunquã enim
eſt

est transitus ab una sciētia in alteram, nisi per modum subalternationis, ut paulo superius dixit, & illic declarauimus, quod nō est in his principiis, cum sint eadem, contracta tamen ut postea declarabitur.

10 Difficile, autē est cognoscere, &c.

Difficultatem in indagandis propriis cuiusq; principiis proponit, quod quidem scire est, cum nō nisi per propria sciamus, nos autem ex veris, & primis procedentes existimamus demonstrasse, cum hæc non sufficiant, sed debeāt esse principia ꝓpria & syngenea. Notat Philop: difficile esse propria inuenire principia, quia particulares rerū naturæ sunt admodū occultæ, ac idcirco earum principia propria per quæ demōstrare oportet, difficile cognoscūtur, atque hæc de capitis expositione.

QVÆSTIO. 4.

Circa Cap. 7.

1. Dub. circa subalternationem. Oportet ut ea, quæ hoc capite dicta sunt illustremus: ac primum dubiū sit de illis tribus conditionibus, quas secundum cōmunem opinionem ad subalternationem scientiarū necessarias assignauimus, prima enim, quod subiectum unius sit sub subiecto alterius, uidetur cōtra Arist. c. 10. huius libri, ubi docet, sciētiam unam tradere ꝓpter quid alicuius, ac perinde erit subalternans, & tamen non est subiectum ipsius superius, ut patet de geometria, quæ reddit ꝓpter quid medico, quare vulnera circularia difficilius curentur, & tamen Medicinæ subiectum, nempe corpus humanum, non est sub geometriæ obiecto puta magnitudine.

2. Arg. Præterea contra secundum, quod sit inferius accidentaliter, est argumentum, si esset inferius accidentaliter, esset pars in modo, & totum per accidens, sed de toto per accidens non est scientia, 6. Meta. c. 2. nec definitio 7. Meta. ca. 4. non igitur erit de eo scientia subalternata.

3. Arg. Contra tertiam est argumentum: si cōclusio subalternantis est principium subalternatæ, tunc peto, uel talis cōclusio est ex terminis ipsius subalternatæ, uel non, si non, igitur non erit principium illius, si uero est, ergo non poterit probari per medium superioris scientiæ, nam tunc esset superius, & passio non posset de eo uniuersaliter prædicari. v. g. dicit Medicus uulnus circulare difficilius curatur, si medium est geometricū, nempe circuli partes maxime distant, non poteris demonstrationem facere, nam dices, cuius circuli partes maxime distant difficilius sanatur, circularis vulneris partes maxime distant tunc illa maior est falsa, quia difficilius sanari non inest circulo in communi, quem solum sumit geometra.

Ad 1. Ad hanc difficultatem dico primo: si scientia aliqua debet subalternari alteri, & ab ea accipere propter q d, debet aliquo mō eius subiectū sub subiecto alteri contineri contra Conciliat. differentia tertia. dico autem aliquo modo, quia simpliciter non est opus v. g. simpliciter obiectum Medicinæ non est sub geometria, ut dicit Aristo. tamen illud obiectum, cuius propter quid dat geometra ē aliquo modo sub geometria, nēpe vulnus circulare, similiter Astrologia accipit a geometria, propter quid: propterea cœlum, de quo Astrologia est, aliquo modo sub geometria est, ut habet figuram, & dimēsionem & vniuersaliter nulla scientia reddit propter quid alterius subiecti, nisi sit aliquo modo sub suo subiecto, cum autem subalternata de suo subiecto totali accipiat ꝓpter quid, erit illud sub subiecto alterius non enim scientia est simpliciter subalterna alteri ex eo, quod alicuius particularis subiecti conclusionis aliquando ab ea accipiat propter quid, cum subiectum commune & totale non sit sub altero, & hoc docuit illic Arist. nempe posse scientiam, propter quid tradere alicuius conclusionis alterius, quando huius commune subiectum sit sub altero, tamen illud particulare sub eo erit, a quo sumit propter quid.

Ad 2. 1. Fund. Dico secundo merito scientiam subalternatā habere subiectum cum illa differentia materiali, & accidentali: pro cuius declaratione aduerte. scientias in communi primo distingui penes diuersum modum cognoscendi intellectus, modus aūt cognoscendi intellectus est per abstractionem a materia, res enim abstrahendo intelligimus.

Triplex materia signata sensibilis intelligibilis. Materia vero triplex est, quædam, quæ dicitur singularis & signata, hæc autem sunt proprietates, & conditiones indiui-

duorum

duorum ſingularium; quædam eſt materia, quæ dicitur ſenſibilis, hæc auté eſt ſubiectum, cum accidentibus ſenſibilibus, & cum motu, & mutatione, in quibus verſantur hæ inferiores ſubſtantiæ, nõ enim ſunt niſi cũ his inuolutæ diſpoſitionibus tertia materia eſt, quæ dicitur intelligibilis quæ ſunt quantitates, & dimenſiones.

Ex triplici materia triplex modus intelligendi, uel triplex abſtractio.

Secundo nota. cum triplex ſit materia triplex eſt etiam intellectus abſtratio, & triplex inlligendi modus: quędam eñ intellectus intelligit abſtrahendo a materia ſingulari non tamẽ a materia ſenſibili, ut quando ſubſtantias has corruptibiles cõſideramus, in cõmuni quidem, ſed quatenus his ſubſtãt mutationibns, & qualitatibus ſenſibilibus, conſideramus eñ, hominem, leonem, animal, non pnram ſubſtantiam, ſed motib us, & mutationibus ſubiectam: qnædam alia intelligimus non ſolũ a ſingulari, ſed etiam a materia ſenſibili, abſtrahentes, ut res mathematicas, triãgulum enim co nſideramus abſtractũ a materia ſenſibili, non enim in ære, aut ferro, aut ligno conſideramus, ſed in communi abſtractum ab his cmnibus ſubiectis, quæ dicuntur materia ſenſibilis. quædam alia intelligimus ab omni materia abſtrahentes, ut quando ens ſubſtantiam, intelligentiam, ac dum conſideramus.

3. Fund. A triplici abſtr. triplex ſcientia ſpeculatiua.

Tertio nota iuxta tres abſtractiones, tria eſſe ſcientiarum ſpeculatiuarum genera, primũ eſt Philoſophia naturalis, quæ cõſiderat res abſtractas a materia, ſingulari, ſed non a materia ſenſibili. alterũ eſt Mathematica pura, ideſt geometria & Arithmetica, quæ res tractãt abſtractas a materia ſenſibili, ſed non ab intelligibili: nam triangulos, & figura in quantitate, quæ materia intelligibilis eſt, cõtemplatur, tertium genus eſt Metaphyſica, quæ res ab omni materia ſeparatas ſpeculatur, uide igitur tria genera ſcientiarũ ſecundum diuerſum intelligendi & abſtrahendi modũ ſumptum, ſunt præter hæc quædam ſcientiæ, quæ cum de re quæ abſtrahi poterãt a materia ſenſibili tractent, nõ abſtrahunt ab ea, ut Perſpectiua de linea uiſiua, Muſica de numero ſonoro, hæc enim utraque & ſimiles de quantitate tractant, & non abſtracta a materia: ſenſibili, ſed limitata ad uiſum, uel ſonum; cum tamen lineæ & numeri abſtrahi ab his poſſent: tales dicuntur ſcientiæ mediæ inter Philoſophiã ac puram Mathematicam, ac ſubalternari utrique, quamuis præcipue Mathematicę.

4. Fund.

Quid addat ſubiectum ſubalternata ſubiecto ſubalternatis.

Ex quo elicere potes cuius gratia hæc dicta ſint, nimirũ ut intelligeremus quare ſcientiæ ſubalternatæ addant in ſubiecto differentiam materialem, hoc autem eſt, quia ſcientiæ inter ſe genere nõ diſtinguũtur, niſi uarius ſit modus abſtrahẽdi a materia: cum igitur ſubalternans ſit abſtractior, oporter ut ſubalternata ſit de ſubiecto contractiori: & hoc diligenter nota.

Hic ſolutio 2. ar.

Per qnod reſpondetur ad ſecundũ, nõ enim Perſpectiuus habet pro obiecto totũ hoc lineã uiſualem, eſſet enim totũ per accidens, ſed lineam ut eſt in uiſnali materia, ac ſi dicas, non ſpeculatur quaſcũque lineas ſed eas quæ in tali materia sũt: idẽ de aliis huiuſmodi.

Ad 3.

Duo genera paſſionum in ſciẽtia ſubalternata.

Dico circa tertiũ, paſſiones in duplici differentia reperiri in ſcientia ſubalternata, quaſdam communes, quæ inſunt ſubiecto, illius non primo, ſed a ſuperiori deriuatæ, ut dum dicimus, conus eſt minor recto diateſſaron eſt proportio ſeſquitertia hæc enim prædicata ſuperioris ſcientiæ ſunt, quædã aliæ paſſiones ſunt propriæ ſubiecto inferiotis, tamen non poteſt per medium propriũ ſuum probare, ut dicit Medicus uulnera circularia difficilius ſanari, tota concluſio medica eſt, ſed mediũ eſt geometræ. quãdo ergo paſſiones ſunt communes, tunc per medium ſuperioris ſcientiæ probãtur nt diximus in textu: at cum ſunt peculiares, tunc per medium ſuperioris probantur, contractum tamẽ ad illud ſubiectum, ut medicus nõ ſumet medium cõmune, latera, circuli maxime diſtant, ſed latera uulneris circularis, & dicet, vulnus, cuius latera maxime diſtant, difficile ſanatur, uulnus circulare eſt uulnus laterum maxime diſtãtium ergo tale uulnus difficilius ſanatur. p hæc poſſunt intelligi reliqua, & ſic patet ſolutio argumenti tertii. & eſt notanda doctrina, non eñ intelligere oportet, quod omnia principia ſubalternata debeant demõſtrari in ſubalternante, cum oppoſitum experientia doceat, ſed ad ſenſum expoſitum.

2. Dub. principale circa totum. c.

Alterum dubium eſt circa caput, uidetur enim quod una ſcientia etiam non ſubalterna demonſtret cõcluſionem alte

rius,

rius, nam Philosophus demonstrat rotundū cælum, similiter Astrologus: & diametrum esse asymmetrū probat Arithmeticus, quia aliter numerus par esset æqualis numero impari. dico qđ sicut una res uariis rationibus ad diuersa prædicaméta & ad diuersas scientias spectare potest, ita etiam eadem conclusio, & quæque sciétia suis mediis eam demóstrabit. unde Philosophus ostédit rotunditaté cœli per motum, Mathematicus uero per æqui distantiam a centro. Ad illud de diametro dico, cum res Arithmeticæ, & geometricę ex parte conueniant, cum arithmeticus figuras etiam in numeris speculetur, aliquando propter communionem subiectorum, & rerum quas tractant, etiam media sibi communicant nec hoc est cótra id, quod Arist. docet.

3. Dub. quomodo se habeat Metaphysica ad principia sciētiarū.

Tertiū dubium est de Metaphisica an probet scientiarum principia, ex hoc.n. loco sumitur illud vulgare dictū, nulla sciétia particularis sua probat principia, sed metaphysici hoc munus est. dico pro præsenti, multę scientiæ particulares sumuntur a metaphysica, ex parte enim subiectorum indigent metaphysica stabiliéte ens, substantiam, accidens, quæ nisi essent, subiecta reliqua ruerent. Secundo indigent illius passionib. sæpe enim de uno, de multis, de idétitate, de diuersitate, de toto, de parte, & similibus scientiæ tractant, quæ metaphysica sunt, Tertio indigét, qa nullæ propositiones vllam uim probatiuam haberent, nisi in uirtute principii, quodlibet est, uel nó est, ut alibi diximus. Quarto indigent, quia ueritates dignitatū peculiarium in uirtute uniuersalium nituntur, ut diximus in textu: & hoc sensu: metaphysica dicitur probare principia aliarū scientiarum, quæ dum sua probat, simul alia probat: vt qui omne animal sensibile probat, simul etiam hominem sensibilem ostendit non in propria forma: ita dū metaphysicus stabilit suas communes dignitates & principia, stabilit inferiora, sed nó in ꝓpria forma particulari ea demóstrat imo nec sua semper demonstrat, nempe quæ per se nota sunt, sed a cau illis aliorū defendit, & cótra negantes ea dialecticè, & ad impossibile reducendo inuehitur vt dicit simpli. 1. Physic. Atque satis de quæstione hac.

Demonstratiuarum scientiarum principia, nonnulla esse communia, nonnulla propria: quæque ea sint, & quo pacto præcognoscantur: pariter & reliqua demonstrationem ingredientia.

CAP. VIII.

Dico auté principia in unoquoque genere hęc, quę quod sunt non contingit monstrare. 1

Quid igitur significant & prima & quæ ex his accipitur, quod auté sunt, principia quidē necesse est accipere, alia uero monstrare, ut quid unitas, aut quid rectum, aut triāgulū, esse autem unitatem accipere, & magnitudinē, altera uero mōstrare. 2

Sunt autem, quibus utuntur in demōstratiuis scientijs alia quidem propria uniuscuiusq; scientiæ, alia uero communia: communia autem secundum proportionem: quoniam utile utiq; quantum in eo, quod sub scientia est, genere propria quidem quemadmodum lineam esse talem, & rectum: communia uero, vt si ab æqualibus æqualia auferātur, quod æqualia sunt reliqua. sufficiens auté est unumquodque horum, quantum est in genere: idem enim faciet, & si non de omnibus acceperit, sed in magnitudinibus solum, Arithmetico autem in numeris. 3

Sunt autem propria quidem, & quæ accipiūtur esse circa quæ scientia speculatur inexistentia per se, ueluti unitates Arithmetica: Geometria uero puncta, & lineas; hæc.n. accipiunt esse, & hoc esse, horum auté passiones p se, quod quidē significat una quæq; accipiunt; ueluti Arith- 4

metica

metica quidem, quid impar, aut par, aut quadrangulum, aut cubus: Geometria vero, quid* irrationale, aut refrangi, aut concurrere. quòd autem ſunt, monſtrant & per communia, & ex demonſtratis. & Aſtrologia conſimiliter.

5 Omnis enim demonſtratiua ſcientia circa tria eſt, & quæcunque eſſe ponuntur. hæc autẽ ſunt, genus, cuius per ſe paſſionum eſt ſpeculatiua & communia, quę dicimus dignitates, ex quibus primo demonſtant: & tertium, Paſſiones, quarum quid ſignificat vnaquæque accipit.

6 Nonnullas tamen ſcientias nihil prohibet quædam horum deſpicere, vt genus non ſupponerere eſſe, ſi ſit manifeſtum, quod eſt: non enim ſimiliter planum, quòd numerus eſt, & quòd frigidum & calidum. & paſſiones non accipere, quid ſignificant, ſi ſint planæ: quemadmodum neque communia non accipit, quid ſignificant: hoc quod eſt, æqualia ab æqualibus demere, quoniam notum. ſed nihil minus natura tria hæc ſint, circa quod monſtrat, & qua moſtrat, & ex quibus.

7 Non eſt autem ſuppoſitio, neque petito. quòd neceſſe eſt eſſe propter ipſum, & uideri neceſſe. non enim ad extrinſecam rationem demonſtratio, ſed ad eam. quæ in anima: quoniam neque ſyllogiſmus ſemper enim eſt inſtare ad extrinſecam rationem, ſed ad intrinſecam rationem non ſemper.

8 Quæcunque igitur monſtrabilia exiſtentia accipit ipſe non monſtrãs hæc quidem, ſi apparentia diſcenti accipiat, ſupponit, & ſunt non ſimpliciter ſuppoſitio, ſed ad illum ſolum. ſi uero, aut nulla inexiſtente opinione, aut & contraria inexiſtente, accipiat idem, petit. Et hoc diſferunt ſuppoſitio & petito. eſt enim petitio, quod ſubcontrarium eſt ad diſcentis opinioni: aut quod aliquis demõſtrabile exiſtens accipiat, & utantur non monſtrans.

Termini quidem igitur non ſunt 9
ſuppoſitiones. neque enim eſſe aut non eſſe dicunt, ſed in propoſitionibus ſuppoſitiones, terminos autẽ ſolum intelligere oportet. hoc autẽ non eſt ſuppoſitio: niſi & ipſum audire ſuppoſitionem aliquis eſſe dicat. ſed quibuſcunque exiſtentibus, eo quòd illa ſunt, fit concluſio.

Neque Geometra falſa ſupponit, 10
quemadmodum quidam aſſeruere dicentes, quòd non oportet falſo vti. Geometram uero mentiri, dicẽtem pedalem non pedalem, aut rectã deſcriptam, non rectam exiſtentem. Geometra uero nihil concludit, eò quòd hæc eſt linea, quam ipſe locutus eſt, ſed quæ per hæc oſtendũtur.

Præterea petitio & ſuppoſitio 11
omnis: aut ut totum, aut ut in parte: definitiones uero neutrum horũ.

Formas quidem igitur eſſe, aut 12
unum aliquid præter multa, non neceſſe, ſi demonſtratio erit. eſſe quidem igitur unum de multis uerum dicere neceſſe eſt, non. n. erit uniuerſale, niſi hoc ſit, ſi autem uniuerſale non ſit medium non erit: quare neque demonſtratio. oportet igitur aliquid vnum & idem in pluribus eſſe; non æquiuoce.

Non contingere autem ſimul aſ- 13
ſerere & negare, nulla accipit demõ

ſtratio niſi oporteat monſtrare & concluſionem ſic. Monſtratur autem accipientibus primum de medio, quod uerum, negare autem non uerum. Medium autem nihil differt eſſe, & non eſſe accipere : conſimiliter autem & tertium. ſi enim datum eſt, de quo hominem uerum dicere, ſi & non hominem uerum, ſed ſi ſolum hominem animal eſſe, totum, non animal autem non erit enim uerum dicere Calliam, ſi & non Calliam, tamen animal, non animal autem non. Cauſa autem, quoniam primum non ſolum de medio dicitur, ſed & de alio, eo quòd eſt in pluribus.quare neque ſi medium & idem eſt, & non idem, ad concluſionem nihil differt.

14 Omne autem aſſerere, aut negare demonſtratio ad impoſibile accipit: & hæc neque ſemper uniuerſaliter, ſed quantum ſufficiens eſt. ſufficiens autem eſt in genere. dico autem in genere, ut circa quod genus demonſtrationes fert, quemadmodum dictum eſt & prius.

15 Communicant autem omnes ſcientiæ ſibi inuicem ſecundum cô-
1 munia. communia autem dico, qui bus utuntur, tanquam ex his demôſtrantes,ſed non de quibus monſtrãt neque quod monſtrant.

16 Et dialectica omnibus, & ſi aliqua uniuerſaliter tentet monſtrare communia: vt quod omne aſſere, aut negare: aut quod æqualia ab æqualibus aut taliũ nonnulla.

17 Dialectica uero non eſt ita deter minato rum quorundam, neque generis alicuius unius.non enim interrogaret.demonſtrantem enim nõ eſt interrogare, eo quod oppoſitis exiſtentibus non monſtrauit idem. monſtratum eſt autem hoc in ijs, quæ de ſyllogiſmo.

Dico autem principia in vtro que genere &c. 1

De principiis demonſtrationum, quæ neceſſaria per ſe,aut propria docuerat eſſe,ſermo eſt in hoc capite,quod ĩ tres partes diuiditur,ĩ prima principia ipſa diſtinguit,ac quo conueniant, quo ue differãt. & inter ſe,& a principiatis oſtẽdit:in ſecunda communia principia ab alijs quibuſdã ſeparat principiis in particulari : in tertia quomodo quodam communi principio vtamur in demonſtratione monſtrat:repetit autem aliqua quæ in procemio dixerat quia illic ænigmatice,ut inquit Philop. loquutus fuerat,uel quia illic non per ſe,ſed ut doctrinã ex pexiſtẽti fieri cognitione ꝓbaret,illa dixerat:nũc uero ꝑ ſe hæc docet.

Quæ ſint principia i ſciẽtijs.

Proponit igitur,quæ principia dicãtur ĩ ſciẽtia aliqua,illa nẽpe,quæ nõ demõſtrãtur eſſe:vbi aduerte,nõ eſſe legẽdũ ſicut aliq legũt,ſcilicet principia ſunt,quæ cum ſint,nõ demõſtrãtur eſſe,ideſt ſunt uera,& indemõſtrabilia: iſte.n. nõ eſt Ariſtotelis ſenſus,legẽdũ enim eſt,qđ ſunt nõ demonſtratu,ideſt principia sũt in ſciẽtia aliquã ea,quæ nõ demõſtrañ eſſe:Eſt aũt hæc pulchra regula,principia dignoſcẽdi,& in ſciẽtia qualibet,& demonſtratione,ea ſcilicet quæ talis ſciẽtia,ſeu talis demõſtratio nõ ꝓbat eẽ,ſed ſupponit:uerbi gratia ſupponit Geometria eſſe lineas,ſigna ideſt pũcta Arithmeticus unitates,numeros, hæc dicuntur principia; ſimiliter in qualibet peculiari demõſtratione nõ demõſtramus ſubiectũ eſſe,nec mediũ,dicuntur principia: hoc aũt nõ ſolũ de ſimplicibus principijs, ſed ẽt de cõplexis, quales ſunt ꝓpoſitiones,dignitates,& præmiſſæ in demõſtrationibus ſingulis:hæc enim oĩa, ut nõ demõſtrãtur in ſciẽtia illa,uera eſſe dicũtur principia ſciẽtiæ,ut uero præmiſſæ ĩ illa demõſtratione cuius ſunt,nõ demõſtrãtur,illius principia dicuntur : & uniuerſaliter, ꝙ in ſcientia, aut demonſtratione, quod illic non

lic non demonstretur esse, sed supponatur id est principium, siue simplex, siue complexum sit.

2 Quid quidē igitur significēt &c.

Assignat id in quo principia, & ea quorum principia sunt, conueniant. oportet autem per principia hic non solum complexa, sed etiam simplicia, uti diximus, intelligere, per ea vero, quæ ex principiis sunt, seu per principiata, etiam complexa, quæ conclusiones sunt, & in complexa, seu simplicia, quæ sūt passiones, & quæsita, est ergo conuenientia inter hæc, quòd de omnibus oportet in demōstrōnibus, & in sciētiis, supponere, quid significent: hæc enim non demonstratur in scientiis, nec de principijs, nec de principiatis: at discrimen est, quod de principiis omnibus propter id oportet supponere, quòd sint, si simplicia, quòd existant, si complexa, quod uera sint; at de principiatis id demōstramus; nam conclusionem ueram esse demonstramus, similiter ipsam passionem inesse demonstramus, non autem supponimus. Aristoteles ponit exempla in simplicibus principijs, & principiatis solum, nempe in subiectis, vt vnitate, & magnitudine; in passionibus, ut in recto, & triangulo.

3 Sunt autem quibus vtuntur in demonstratiuis &c.

Principia præsertim complexa hic diuidit in communia & propria, communia sunt, quæ scientiam illam transcendunt, ut si ab æqualibus æqualia demas, restant æqualia. hoc enim pluribus inest scientijs: propria uero, quæ ex his, quæ in scientia tali sunt, constant, ut linea est magnitudo indiuisibilis secundum latitudinem; rectum est cuius extrema non exeunt a medio, hæc enim geometrica sunt. Posses dubitare, cum scientia ex proprijs procedat, quomodo principia habet communia? Respondetur non uti scientias his communibus, ut communia sunt, sed vnaquæque scientia & demonstratio ea limitat ad suam materiam ad quam eis indiget, vt Geometra dicit, si ab æqualibus magnitudinibus æquales demas, Arithmeticus ad numeros contrahit, & singulæ demonstrationes ex suis terminis adaptant, nec propter hoc minor est uis illorum principiorum, cum semper sit vera & necessaria, & immediata: & propterea dicuntur communia secundum anologiā, quia ex eis unaquæque scientia accipit pro sua materia.

Sūt aūt propria quidē & hæc &c. 4

Præter propria complexa, quæ assignauerat, incomplexum principium assignat nempe subiectū de quo accipimus quod sit, & quid significet, & hoc est quod dicit; Esse & esse hoc. atque de tali subiecto demonstramus passiones, quæ ei per se insunt, & de his, quid significent, supponimus. Posses dubitare, quare modo separate de simplici & incōplexo principio loquatur? Dico & hoc est aduertendum, hoc esse discrimen inter complexum & simplex principium, complexum enim in communne, & proprium distinguitur, at simplicia omnia propria sunt, ob id primo propria complexa cum simplicibus nō coniunxit, sed cum communibus, postea simplicia adiunxit: exempla ponit horum, quæ nota sunt: irrationalis dicitur quantitas, quæ alteri non communicat in parte aliquota, ut diameter costæ, quæ passio geometrica est: inflecti uero dicitur eadem linea, quādo ab uno puncto resilit, sicut pila: concurrere dicuntur duæ lineæ, quæ coniunguntur in puncto.

Omnis enim demonstratiua sciētia &c. 5

Ostendit sufficiēter de istis determinasse, cum non sit aliud in demonstratione præter passionem, & subiectum, quæ principium est simplex, & dignitates principia complexa. Dices, quid de conclusione? dico, sub subiecto & passione comprehenditur. dices, quid de præmissis? dico, sub dignitatibus esse, nam dignitates licet sub communi forma demonstrationem non componant, tamen limitatæ, & contractæ, propositiones, & præmissæ fiunt, ex quibus demonstramus.

Dices, nōne ēt ex propositionibus q̄ dignitates nō sunt demonstramus? nō enim sēper Euclides ad dignitates recurrit, sed p̄ ea quæ demonstrata sūt, demōstrat alia. Dico, ita esse, & hoc est, quod ī præcedētibus uerbis dixerat Arist. demōstrāt p̄ cōia, & p̄ ea, quæ demōstrata sūt at quia nullus *Dubium*

Aa 2 perfectam

perfectam habet demonstrationem, nisi ad illa indemonstrabilia perueniat: propterea dixit ex dignitatibus esse demóstrationem, sed addidit hoc, tanquam ex primis, quia etiam ex demonstrabilibus sunt demonstrationes sed non tanquam ex primis, hæc enim dignitates sunt.

6 Quasdam tamen scientias nihil prohibet &c.

Soluitur dubium ab Ari. Posset quis dubitare, an semper illa supponere necesse sit. respondet Arist. non opus esse semper, nam quando subiectũ esse notum est, ut calidum esse, frigidum esse, non opus est supponere, sicut quando obscurum est, ut numerum esse: similiter de passione, cum enim nota est significatio, non opus est supponere, sicut nec de principiis illis, quæ dignitates sunt, supponimus quid significent, hoc enim notum est: quæ uero nota non sunt, supponuntur, quod supra etiã nos diximus de principiis, & dignitatibus. concludit; siue supponantur ista, siue non semper illa tria in demonstratione esse, dignitates, passionem, subiectum.

7 Non est autem suppositio.

Nota discrimen inter quatuor genera principiorũ. Hæc est capitis secunda pars, in qua discrimen inter ista quatuor principia ponitur, dignitatem, suppositionem, petitionem, definitionem: dignitas est principium necessariũ, nõ solum in se, sed quòd etiam omnibus uidetur, & cognoscitur necessarium, vt quodlibet est vel non est, & similia. hæc. n. lumine naturali ab oibus cognoscũtur per se absque alio medio. posses obiicere, nõ est oibus manifestum, quãquidem negari potest, respondet Arist. verbo & voce posse negari, sed nõ intellectu, secundum quẽ demõstrationes & syllogismos mẽsurare oportet, nã rationes exteriores põt quis pro libito negare uoce, sed interiores non pro libito negamus: sunt igitur hæc principia nota, & ab omnibus interius necessario concessa, quæ Albertus in præsenti iterum comparat visibilib. quæ suo lumine uidentur, vt superius eiã diximus ex ipsomet.

8 Quæcũque ergo demonstrabilia.

Suppositiones, & petitiones declarat hæc enim sunt demonstrabilia principia, quæ cum demonstrari possint, non demõstrãtur ab aliquo, sed sine demõstratione accipiũtur esse vera: differũt tñ, si enim ista discẽti, id est ei, cui fit demõstratio, nota sunt, ac si essent demonstrata, dicuntur respectu illius suppositiones, quod sępe accidit in argumẽtando recipit enim qui respõdet propositiones, aliquas absque probatione, quæ ꝓbari poterant, quia illi notæ sunt: si uero discenti nõ sunt, nota, uel quia nõ est unius opinionis. i. quia non scit illa, uel quia contrarie opinatur, & illa existimat non esse, tũc dicũtur petitiones, seu postulationes, quia demonstrator petit, vt modo admittat ea, ut demõstratio procedat, & postea probabuntur: in quo apparet dña horũ duorum, a dignitatibus, & inter se: a dignitatib. quidẽ, quia sunt dignitates indemõstrabiles, & omnib. ꝑ se notæ, hæc uero demõstrabilia, & non omnibus nota: inter se uero, nã suppositiones videtur discẽti, petiones uero non uidẽtur, utraque tamen recipiuntur esse absque demonstratione, cum demonstrari queant.

Termini igitur non sunt suppositiones &c. 9

Definitio aliud est principiũ in demonstratione; quod quid sit notũ est, ob id, quid non sit potius explicat, nõ est igitur suppositio, nec petitio, quod duplici ratione ꝓbat, altera est, qa suppositiones significãt esse, vel nõ esse, non aũt definitiones; cui9 ratio, est nã suppositiones in ꝓpositionibus sũt. suppositiones sũt ꝓpositiones, termini uero & definitiones solum intelligũtur, cũ in simplici intellect9 operatione sint, in qua non est ꝓpositio, sicut nec videre, vel audire sunt ꝓpositiones, quia simplices cognitiones sunt. Philop. illa verba suppositiones in ꝓpositionibus sunt, exponit in hũc sensum, quòd definitiones sumptæ ĩ ꝓpositionibus, nẽpe de definitis enũciatæ, sũt suppositiones, ut hõ est aĩal rõnale, triãgul9 est figura trib9 lineis terminata & expositio ẽt bona, mihi tñ videt prior melior. concludit Aristo. suppositiones esse, ex quibus existentibus sequitur conclusio, eo quòd ipsæ sunt. i. sunt ꝓpositiones per quas conclusio infertur & probatur.

Quædam

Quædam Notatu digna.

1. *Nota.* Sunt hic aliquot notanda, primum est, ista tria, suppositionem, petitionem, definitionē, sub unico gn̄e comprehendi, nempe sub positione, cuius meminit c.2. superiori, nunc tamē numerās ipsas spēs reliqt genus ipsum, nec hoc absurdū uideri dēt.

2. *Nota.* Est etiam notandum, suppositiones, & petitiones esse in duplici differentia, quædam sunt demonstratiuæ quædam dialecticæ, demonstratiuæ omnes sunt necessariæ, & de his est sermo in pręsenti, unde male docuit Philopo. petitiones posse esse falsas, cum hic dicat Arist. esse demonstrabiles: quædam uero dialecticæ, petunt.n. & supponunt etiam hi qui probabiliter disputant, atque hæ possunt esse falsæ, sunt enim probabiles.

3. *Nota.* Tertio notādum est, esse suppositiones in scientia, similiter petitiones, & in demonstratione peculiari in scientia suppositiones, & petitiones sunt propositiones, q̄ cū demonstrabiles sint, saltē in alia sciētia, supponūtur, uel ut notæ discenti, uel ut petitæ, deseruiunt tamen pro multis conclusionibus illius scientiæ; sicut a puncto in punctum lineam ducere, & similes: in demōstratione uero qualibet præmissæ, quæ in ea non demonstrantur dicuntur suppositiones, aut petitiones in illa demōstratione: si enim sunt notæ respondenti, suppositiones, si uero non, petitiones.

4. *Nota.* Tandem notandum est, cum Aristo. dicit, suppositiones, & petitiones esse demōstrabiles, non intelligi, sp esse demonstrabiles demōstratione propter quid, sunt.n. aliquæ suppositiones immediatæ, ut quando definitiones de definitis sumimus, sed dicūtur demōstrabiles, uel quia demōstrari possunt, uel non sūnt ita notæ, quin aliqua rōne saltē aposteriori indigeāt: & tamē absque tali probatione proponuntur.

10 Neque autem Geometra falsa supponit, &c.

Posset, quis dubitare, an supponere liceat falsa, ut quidam existimant Geometras falsa supponere in suis demonstrationibus, supponunt enim lineam bipedalē, quæ forsan est tripedalis, & lineam rectā, quæ curua est, & similia. respondetur non licere, nam Geometræ nō utūtur illis suppositionib. ut ex illis demōstrēt, sed ut ostēdant, ueras lineas, & ueras rectas; & ueras quantitates, per quas demonstrant, non ergo utuntur suppositionibus falsis, per quas demonstrant.

Amplius petitio & suppositio &c. 11

Hoc est alterū argm̄, quo suppositionē non esse ipsam definitionē pbat, suppositio.n. & petitio est uniuersalis, & i parte, i. particularis: at definitio nec uniuersalis nec particularis dr̄, nō.n. est propositio, cuius propriū est, uniuersalem, uel particularē esse, non ergo est suppositio, aut petitio.

Species quidem igitur esse &c. 12

Cum multa de uniuersalib. locutus sit, dubiū esse posset, an cum demōstrationes & definitiones sint uniuersaliū, opus sit, species, idest ideas ipsas uniuersales separatas ponerere, unū.n. motiuū Platonis ideas constituentis hoc fuit, nempe quia sciētiæ & definitiones, quæ uniuersalium sunt, nō aliter essent. respōdet Aristoteles nō opus esse ob demonstrationes, & scientias ideas separatas ponere, sufficit enim naturam in ipsis singularibus constituere, quæ ualeat de multis uniuoce prædicari, non autem separatam, nisi per operationem intellectus. Multa de uniuersalib. alibi diximus, ob id hic his supersedebimus. uide quæstionem proœmij super Porphyrium.

Non cōtingere aūt idē simul &c. 13

Locus hic summe obscuritatis est ob defectum uerborum Arist. propterea rem & sensum potius, quā orationē, omnes Græci, Latini & Arabes explanant, in sensu autē non plene oēs conueniunt, quorū expositiones & sensus enarrare, prolixū, & inutile esset: sumam ex his omnibus, quæ mihi magis ueritati uidentur conformia, & literæ Aris. consonantia; addam autem, quæ uidentur singulis deesse, ac ipsum integrum contextum conabor exponere.

Duo igitur sunt principia uniuersalissima, quorum ueritati innituntur reliqua, alterum negatiuum, scilicet de nullo est uerum affirmare, & negare; alterum

affirmatiuum, scilicet de quolibet affirmare, uel negare uerum est his duobus, sicut & reliquis, demõstrationibus utuntur limitatis, & coarctatis, ad peculiarem materiã, quod quidem quando, & quomodo fiat, in præsenti docet Arist. quę est tertia pars capitis, de his enim magis uidetur dubium cum generalissima sint, quam de aliis: incipit autem a negatiuo, & dicit, tunc tale principium in demonstrationem ingredi cum talis est conclusio, quæ illo sic ingredienti indigeat, quando nempe de subiecto conclusionis enuntiamus aliquod prædicatum affirmando ipsum, & remouendo oppositum, ut si dicas, Callias est animal, & non est non animal.

Ad huiusmodi conclusionem demonstrandam oportet in demonstratione etiã sumi tale principium contractum: sumimus autem sic sumendo duos terminos cõtradictorios: altero affirmato, altero negato & remoto, ut in illa conclusione eadem apparet: sic autem in demonstratione sumi debet. ecce quãdo liceat tale principium in demõstratione sumere, sed quo modo, & quo loco in demonstratione eo vtendum, docet: sunt enim tres termini in demonstratione, maius extremum nempe prædicatum maioris, minus extremum subiectum minoris. medium scilicet subiectum maioris, & prædicatum minoris: tale principium non in medio, non in minori extremo, quod dicitur tertium, sed in primo, idest maiori extremo constituendum est, & dices, omnis homo est animal & non est non animal, Callias est homo, ergo Callias est animal, & non est non animal.

Dubiũ. Dices quare non in medio, & tertio sumi debet? huic respondet Arist. quia est inutile prorsus ad talem conclusionem inferendam, nam etiam si oppositum medii sumeres absque negatione ipsius, adhuc sequitur conclusio: similiter de tertio, nam etiam si dicas, omnis homo; & non homo est animal, & non est nõ animal, dummodo Callias sit homo tantum, sequitur Callias est animal: & non est non animal, similiter de tertio, etiam si enim non Callias sit homo, dummodo Callias sit homo, sequitur eadem conclusio.

Dubiũ. Dices tu quare & de medio & opposito medii enuntiamus maius extremum, non de medio autem enuntiamus primum & oppositum primi, dicit enim homo, & nõ homo animal, at homo nõ dicitur animal & non animal. Respond. quia maius extremum est superius medio, non intelligas semper id esse in demonstratione, nempe quòd sit superius, sed hoc est argumentũ non posse tale principium esse necessariũ in medio, quia si necessarium esset, semper esset, at cum primũ est superius non licet; argumentum igitur est, non esse necessarium, idem dicendum de tertio: hunc crediderim esse integrum sensum Arist. & valde notandum.

Expositio textus. Literam igitur ipsam exponamus, non contingere autem simul, id est illud principium; de nullo est verum affirmare, & negare, nullam demonstrationem ingreditur, nisi cum opus est demonstrare cõclusionem, sic, idest per illud principiũ, quod sit cum id in conclusione est, tunc autem in demonstratione accipit sic debet, accipientibus primum, id est maius extremum de medio in maiori quod verum, negare autem non verum, id est affirmãdo ipsum primum & negando negationem primi; quæ falsa erat, non enim dicebatur homo est animal, & non animal, hoc enim falsum est: dicemus, ergo, homo est animal & non animal, & remouere contradictorium primi; est dicere, quod negare primum, non est uerum.

Nil differt. Hic probat non posse in medio illud esse, quia in medio, & minori extremo possumus oppositum medii sumere, etiam oppositum minoris extremi, dicitur, enim homo, & non homo est animal, Callias & non Callias est homo; non igitur principium est necessariũ, cum oppositum uere liceat sumere.

Nam si datum est. Ostendit id exemplo quomodo sit inutile cum medio oppositũ medii sumere ad conclusionem inferendam, dicens, si datum est de quo hominem verum est dicere; id est si detur quòd Callias sit homo & non hominem, uerum, id est licet uerum sit quòd non homo est animal, & non non animal, dummodo detur sed si solum hominem. totum nempe hoc, homo est animal, & non non animal, erit enim uerum, id est sequitur conclusio, Callias est animal, & non non animal, vt sit sensus, dummodo homo sit animal,

mal,& non non animal, & Callias sit homo, sequitur, quod Callias sit animal, & non non animal, siue etiam non homo sit animal,& non Callias homo.

Causa autem est. Reddit rationem cur id liceat in medio, nempe sumere ipsum & oppositum, quia nempe maius extremum superius est, & contingit esse, cum enim conuertibile est id non licet: at maius extremum, & oppositum in nullo casu licet uere sumere, sed semper negãdo oppositum, uti diximus. postea concludit, nihil differre ad conclusionem duo opposita in medio sumere,& in tertio, non ergo est ibi tale principium necessarium. Hæc circiter am.

Quædam Notatu digna.

1. *Nota.* Sunt aliqua notanda pro perfecta intelligentia huius, primum, quando dicit Aristo. oppositum medii posse sumi, ut homo & non homo est animal, non intelligas, quod in utraque propositione id liceat, nam minor erit falsa, ut notat Auer. s. Callias est homo & non homo, sed sensus est, si in medio tale principium sumendum esset, nunquam medium,& oppositum sumere liceret: at in maiori id fit, non ergo in medio est ponendum id principium.

2. *Nota.* Aduerte secundo, non solum in maiori oppositum medii sumi posse, imo, ut notat Philop. aliter sumi est impossib ile, cũ primum est superius; est enim falsum dicere, homo & non non homo est animal, & non est non animal, cum multa, quæ sunt non homo, licet non omnia, sint animalia.

3. *Nota.* Aduerte maxime tertio, quare Arist. nõ ponat principium hoc in subiecto conclusionis, sed solum in prædicato, dicimus. n. etiam homo, & non non homo est risibilis, dico cum in subiecto est, non potest poni in demonstratione, nam esset consequẽtia mala, nec esset bona forma, cum detur antecedens uerum & consequens falsum, ut patet in hac, omne animal rationale est sensitiuum, omnis homo & non non homo est animal rationale, non ualet, ergo homo & non non homo est sensitiuus.

4. *Nota.* Aduerte quarto cum Philop. tales demonstrationes, quæ cum hoc principio sumuntur nõ esse inutiles, quamuis id ui deatur sancto Thomæ. sunt enim, ut dicit Philop. multa, quæ apparent secundum opposita prædicari, ut elemẽta esse corruptibilia, & non corruptibilia, quia corrumpuntur secundum partem, non corrumpuntur secundum totum; similiter cœlum esse in loco, & non esse in loco, quia secundum partes locum habet, non secundum totum, & alia huiusmodi, ex quibus quis posset existimare posse hæc opposita affirmari, aduersus quos possumus & debemus sic oppositas monstrare conclusiones.

Aduerte quinto, quamuis istud exemplum Arist non sit demonstratio propria; quia est de singulari, puta Callia, tamen possunt fieri multæ huiusmodi demonstrationes, ut si dicas, omnis actus habens esse in se est immortalis, & non non immortalis, anima rationalis est talis actus, ergo anima est immortalis & non non immortalis. & sic etiam in aliis fit. 5. *Nota.*

Aduerte sexto cum Philop. cum audis contradictionem inter terminos, puta homo non homo, animal non animal, non intelligas contradictioné perfectam, hæc. n. non nisi in propositionib. est sed est quædam imperfecta contradictio, quæ dicitur secundum finitos, infinitos terminos. 6. *Nota.*

Commune autem aut affirmare, &c, 14.

Themistius & Philop. uoluit, ut postq̃ Arist. probauit demonstrationi ostensiuæ deseruire illud principium, modo probet etiam deseruire demonstrationi ad impossibile. D. Tho. uero, & alii hoc ad principium affirmatiuum referunt, uti diximus in principio: & quamuis utrumque sit uerum,& probab ile, magis uidetur consonare literæ sententia D. Th. est ergo sensus, quod hoc principium, de quolibet est uerum affirmare, aut negare, deseruit demonstrationi ad impossibile, sed debet contrahi ad materiam illius demõstrationis, sicut ẽt dictum est de aliis principiis cõmunibus. *Expositio Themi. & Philop.* *Expositio uerior D. Thoma*

Propter quod aduerte ex li. 1. Prio. c. 22. & 23. esse duplicem syllogismũ, ostensiuum, & ad impossibile, probamus enim aliquã conclusionem dupliciter, uno modo illam *Nota de syllogismo ostẽsiuo, & ad impossibile.*

veram ex ueris concludendo, ut qui hominem esse risibilem probaret sic, omne rationale est risibile, omnis homo est rationalis, ergo omnis homo est risibilis: talis syllogismus, & probatio dicitur ostensiua. altero modo eandem conclusionem probamus ostendendo suum contradictorium esse falsum; cum enim contradictoriorum hoc aut aliud sit uerum, si falsum ostenditur unum, probatur alterum uerum, talis syllogismus & probatio dicitur ad impossibile demonstratio.

Fit autem hoc modo, sumendo primũ contradictorium conclusionis probandæ, puta, nullus homo est risibilis, si probanda est, homo est risibilis: secundo ex eo, cum alia propositione uera, inferendo conclusionem falsam in bona consequentia, ut cum sit illa bona consequentia, & conclusio falsa, necessarium sit aliquam præmissam esse falsam, quæ erit illius primæ cõtradictoria, nam altera coassumpta erat uera sumitur enim sic, nullus homo est risibilis, omne rationalis. in Cæsare, conclusio est falsa, ergo altera præmissa; non minor, quia est manifesta, ergo maior est contradictoria prioris: tunc tertio utatur principio contracto sic; aut omnem hominẽ non esse risibilem aut aliquem esse risibilem uerum est, sed nullum hominem esse risibilem non est uerũ, ergo hominem risibilem esse, uerum est: in quo tertio processu utor hoc principio affirmatiuo contracto. & hæc est mens Arist.

Communicant autẽ omnes scientiæ &c.

Concludit scientias omnes communicare in istis principiis communibus, ut dictum est, non tamen in his ex quibus demonstrant, nec quod demonstrant. i. non in subiectis, nec in passionibus, nec similiter in propositionibus ex quibus ꝓxime demonstrant, nec in conclusione quam demonstrant.

15 Vbi aduerte communia principia esse in triplici differentia, quædam sunt communissima omnibus scientiis & omnibus demonstrationibus, qualia sunt illa duo prædicta: in his uis omnis probatiua & illa tiua nititur, ut dictum est: quædam sunt communia multis quidem scientiis, sed nõ

Tria genera communia principiorum.

omnibus, nec uniuersis demõstrationibus, qualia sunt illa Mathematica, omne totũ est maius parte, & similia quædã uni scientię propria, sed communia multis illius scientiæ demonstrationibus; ut in Philosophia naturali, motus est, in morali omnes appetũt bonum huiusmodi sunt multa in singulis artibus Mathematicis: in præsenti sermo est de communissimis, in his enim solum omnes scientiæ conueniunt, in reliquis multæ, aut unius scientiæ uariæ demonstrationes, sed non omnes.

Aduerte prætetea hæc principia cõmunia non per se conclusionem probare aliquam, nisi vel limitentur, uel cum aliis sumantur propositionibus, non enim sem per formaliter sunt in demõstratione, sed uirtualiter: ut non semper illa priora duo & reliqua in demonstratione sunt secundum se licet uirtus saltem priorum sit semper. Est enim similitudo, ut enim causæ naturales quædam sunt uniuersales, uariis effectibus procreandis promptæ, ut sol, cœli, intelligentiæ, nihil tamen producũt eorum, nisi adiunctæ particularibus causis, sol enim cum leone producit leonẽ, & cũ quo equum: ita similiter illa principia commuuia, non enim ipsa sola, nec particularia sola sed simul utraque probant, ac ob id dicuntur communia secundum analogiam & proportionem, quia sicut in hac scientia cum principiis huius producunt hanc conclusionem. ita etiam in alia scientia & demõstratione producunt cum aliis particularibus principiis aliam conclusionem, ob id dicuntur principia analoga & proportionalia respectu uariarum cõclusionum particularium, quæ in uarijs scientiis & demõstrationibus sunt. & hoc est maxime notandum.

Quomodo principia communia ꝓbēt aliquã conclusionẽ.

Et dialectica quidẽ de oĩbus &c. 16

Duas scientias, ex communibus procedere docet, Dialecticã & Metaphysicã, sed discrimẽ est inter utrãque, Metaphy. cõia ꝑ cõia probat, ac propterea demõstratione utitur, nã multa ꝓbat de ente ꝑ causas etiam cões, & sic ex communibus procedere non est contra id ꝙ dictum est, solum hoc est traditum, quod propria non licet per communia procedendo demonstrare, & sic Dialectica procedit, ac ob id non demonstrat, sed probabiliter ratiocinatur.

Aduerte discrimen inter Dialecticum & Metaphysicum.

natur, hic enim de Dialectica pro topica sermo est. ut Dialecticus probat amorem esse in concupiscibili per commune, quia vbi est unum contrarium, ibi est alterum, odium uerò est in coucupiscibili, ergo & amor; sic igitur procedit ex communibus, sed non demonstrat.

Dubiū. Dices, quomodo dicit quod Metaphysicus communia illa principia demõstret, cum sint immediata? Resp. S. Th. quem sequitur Aegid. quòd non a priori demonstret, sed contra negantes conatur ostendere, & declarare. & aliqua uia probare. *Soluitur ex D. Thom.* Praeterea quia de illis demonstrat passiones. s. quòd sint immediatá, quod sint per se nota; & alia. unum fateor, quod mihi uidẽtur, multa principia p se nota habere causam, quis enim negare poterit non esse causam quòd totũ sit maius parte, & multorum aliorum, sed quia sunt per se lumine naturali cognita, & non p causam propterea immediata dicuntur: Metaphysici tamen est per tales causas, si quando occurrerit probare: & hoc est quod dixit sub forma dubitandi (si qua tentat monstrare cõmunia) quia non id facit, nisi contra negãtes ea, quod raro occurũt, sed hæc in secundum librum Metaphysicæ reseruentur.

17 Sed dialectica non est sic definitorum &c.

Discrimen est dialecticæ ab alijs scientijs, quod non est unius generis definiti, sicut aliæ scientiæ sunt. aliqui dicunt, quòd quia est de argũmetatione, quæ aptatur omnibus rebus, sed melius est, quòd non sit generis unius, id est topica non habet rem certam & materiam circa quam probabiliter disputet, sed circa quãcunque materiam & rem probabiliter disputando uagatur. Præterea differt ab aliis sciẽtijs ẽt a Metaphysica, quòd scientiæ unam partem determinent contradictionis, quã demonstrant, non enim contradictoria simul demonstrari ualent, at Dialectica utitur utraque parte contradictionis, & utrãque probat topicé, ac ob id interrogatione utitur, quæ fit de parte contradictionis utraque, quia utramque expositus est probare de qua interrogatione dictum est in libro de syllogismo. 1. Prior. c. 1. atque hæc de capite octauo.

Demonstratiuarum scientiarum esse interrogationes & responsiones proprias &c.

CAP. IX.

Si vero idẽ est interrogatio syllogistica, & propositio cõtradictionis: propositiones autem secundum vnamquanque scientiã, ex quibus syllogismus secundum vnamquanque sciantiam: erit vtique aliqua interrogatio scientialis. ex quibus, qui secũdum vnamquanque, proprius fit syllogismus. 1

Planum igitur, quod non omnis interrogatio geometrica fuerit, neq; medicinalis: similiter autem & in aliis: sed ex quibus, aut monstratur aliquid, de quibus Geometria est aut ex eisdem monstratur Geometria, quemadmodum Perspectiua. consimiliter autem & in alijs. & de his quidem & rationem subiicendum ex geometricis principiis, & conclusionibus. 2

De principiis vero non geometricis, & conclusionibus, rationem non subiiciendum Geometriæ, inquantum Geometra. consimiliter autem & in aliis scientiis. 3

Neque igitur omnẽ interogationem vnusquisq; scientificus interrogare debet: neque omne interrogatum respondere de vnoquoque: sed quæ secundum scientiam determinata sunt. Si autem disputabit cum Geometra, inquantum Geometra, sic manifestũ quod bene, & si ex his aliquid monstret: si aũt non, non bene. Planum aũt, quod neque redarguit Geometrã, nisi secundum accidens. 4

Quare non erit in non geometricis de 5

cis de Geometria disputandum: latebit .n. praue disputans. consimiliter autẽ & in alijs scientijs se habet.

6 Quoniam autem sunt geometricæ interrogationes, sunt ne igitur & non geometricæ?& iuxta ʋnamquãque scientiam, quæ secundum ignorantiam qualem nam Geometricæ sunt; Et ʋtrum secundum ignorantiam syllogismus, qui ex oppositis syllogismus, aut paralogismus;

*al. aliq̃ Geometricę sũt ἀν ἀριθμῶν absq; rhytmo & forma.

Secundum Geometriam ʋero, aut ex alia arte, ʋt musica est interrogatio non Geometrica de Geometria.

7 coalternas ʋero coincidere existimare, Geometrica quodammodo, &non Geometrica alio modo.

8 Duplex enim hoc, quemadmodum irrhythmicum: & alterum quidem non Geometricum, eo quòd non habet, quemadmodum irrhythmicum; alterum, ʋero eo quod, male habet. & ignorantia hæc, & quæ ex talibus principijs contraria..

9 In Mathematicis ʋero non est similiter paralogismus, quoniam medium est semper, quod duplex de hoc enim omni, & hoc rursus de alio dicitur omni: quod autem prædicatur non dicitur omne.

10 Hæc autem sunt, ac si intellectione ʋideretur. In rationib⁹ ʋero latet. nunquid omnis circulus figura; si uero descripserit, planum, quid autem, carmina circulus; manifestum, quod non sunt.

Vide primo Elẽchorũ. cap. 9.

11 Non oportet autem instantiã in ipsum ferre, si sit propositio inductiua, quemadmodum enim neque propositio est, quæ non est in pluribus, non enim erit in omnibus: ex uniuersalibus autẽ syllogismus: planum quod neque instantia, eædem enim propositiones, & instantiæ. quam enim fert instantiã, hæc fieri potest propositio, aut demõstratiua, aut dialectica.

Vide pro hoc ʋ ristõ. 2. to. pi. nõ lõgeà a prĩcipio. ibi Amplius problema propositioni facientem sibi ipsi instare.

12 Contingit autem quosdam non syllogistice dicere, eo quod ex utrisque consequentia accipiunt. quemadmodum & Cænus facit. quod ignis in multiplicata proportione, etenim ignis celeriter gignitur, ut ait: & hæc est proportio. sic autem non est syllogismus, nisi cellerimam proportionem sequatur multiplex: & ignem celerrima in motu proportionem..

13 Aliquando quidem igitur non contingit syllogizare ex acceptis: nonnunquam uero contingit, sed non uidetur.

14 Si autem impossibile esset ex falso uerum monstrare. facile utique esset resoluere. conuerteretur enim ex necessitate. Sit enim A. ens. hoc autem existente, hæc sunt, quæ noui, quod sunt, ut B. Ex his itaque monstrabo quod illud est Conuertuntur autem magis quę sunt in Mathematicis: quoniam nullum accidens accipiunt, (sed & hoc differunt ab ijs, quæ sunt in dispositionibus) sed definitiones.

15 Augentur autem non per media, sed eo quod assumunt. Vt A. de B. hoc autem de C. rursus hoc de D. & hoc in infinitum. Et latius: *ut A. & de C. & de E. ut est numerus quantus, uel & infinitus, hoc in quo A. impar numerus quantus, in quo B. numerus impar, in quo

*. Cod. mul. leg. ut A. de B. sed male. & iõ Ioã. Gr. dicit legẽdũ esse ut A. de. B. & de D.

quo C. est igitur A. de C. & est par quantus numerus, in quo D. par vero numerus, in quo E. est igitur A. de E.

1 Si autem idem est interrogatio syllogistica, &c.

Cum & conclusiones, & propositiones & principia propria esse in demonstratione qualibet, scientia docuisset, nūc etiā interrogationes, & responsiones, ac alia propria esse docet: atque in tres partes caput est diuisum: in prima interrogationes, responsiones, disputationes proprias esse in scientiis traditur: in secunda esse etiam proprias interrogationes secundum ignorantiam: in tertio uerò de defectibus in syllogismis scientiarum differit: proponit igitur hanc conclusionem, interrogationes sunt propriæ in scientia qualibet: & affert hanc probationem: propositiones ex quibus syllogismi scientiarum fiūt, sunt proprii in qualibet scientia, sed interrogationes syllogisticæ sunt propositiones, ergo interrogationes sunt propriæ in qualibet scientia, minorem in principio, suo more, ponit.

Circa hæc dubitabis primo, quomodo hic interrogationes in scientia & demonstrationes ponat, cum in fine capitis præcedentis hoc Dialecticæ proprium esse, dixerit. Resp. S. Tho. quē sequuntur Aegid. & alii Philosophi Demonstratorem & Dialecticum demonstrare, sed cum magna differentia, nam Dialecticus interrogat conclusionem, & propositiones, ex quibus syllogizat, Demonstrator vero solam interrogat conclusionem, propositiones accipit, cuius rationem dat Aegid: Dialecticus. n. cum ex communibus procedat, potest nō solum conclusionem, sed etiam propositiones negatas probare: at Demonstrator conclusionem, quidem negatam demonstrabit, sed non propositiones, ideo eas nō interrogat, sicut Dialecticus. est etiam altera differentia, nam Dialecticus. conclusionem interrogat, paratus quamcunque contradictionis partem probare, at Demonstrator partem ueram, & necessariam probat, sic ergo ad dubium Respondeat, quia hæc solutio non uidetur cōsona. Arist. (nā hic loquitur de interrogationibus demonstratiuis, quæ sunt propositiones, & nō de conclusionibus) respondet etiam esse interrogationes propositionū, sed demonstrabilium, quæ sunt conclusiones, & postea sumunt ad alias probandas tanquam propositiones, hæc solutio non mihi placet, cum absolute Aristo. interrogationes vocet propositiones, propterea dico etiam Demonstratorem interrogare propositiones, non ut indifferenter sumat cōsensum respondentis, sed ut euidentiam, & certitudinem etiam a respondente uenetur, sæpe enim interrogamus etiam necessaria, ut simul aquiescere respondentem faciamus qua uia sæpe utitur Plato. quòd si acciderit respondentem non concedere, licèt non demonstremus eas, tamen declaramus exemplo, inductione, aut ad incōmodum ducentes de his igitur interrogationibus demonstrationis est hic sermo, quæ uariæ sunt a Dialecticis, & sic soluitur dubium, Dialecticus enim de utraque parte contradictionis petit, quia utraque utitur non demonstrator sic facit.

1. dubiū Soluiť ex D. Th.

Dubitatis præterea, quid per interrogationem syllogisticam intelligatur dico, nō intelligi syllogisticam. i. Dialecticā. ut vult Philop. sed intelligitur ea interrogatio, q̄ propositionem petit cui respōdere possumus, ita esse uel non esse: sunt enim multæ aliæ interrogationes, ut unde uenis? cur ferrum trahitur a magnete: hæc enim nō sunt syllogisticæ, etiam dicitur interrogatio syllohistica. i. ex quibus syllogismus componitur, ad excludendam quæstionē, quæ est interrogatio conclusionis. Dubitatur præterea, quomodo interrogationes propositiones dicantur, non enim ex eis syllogismus conficitur. Resp. S. Th. & Alb. trac. 3. c. 4. dici propositiones secundum substantiam, eadem enim est res, propositio, & interrogatio, modo solo differunt. Tandē dubitabis, quid per propositionem contradictionis intelligere oporteat, dico, propositionem, quæ est una pars contradictionis, qualis est demonstratiua.

2. dubium.

3. dubium.

2 Manifestum itaque, quod non omnis, &c.

Infert, non omnē interrogationem esse geometricam, aut medicinalem, i. non omnes

omnes interrogationes, quæ inparticularibus scientiis sunt, sunt illarum propriæ sed hæ duæ sunt propriæ Geometriæ. altera, quæ sit ꝓpositionum ex quibus cõclusiones geometricæ probãtur:altera ꝓpositionũ,ex quibus in Perspectiua cõclusiones probantur: & uniuersaliter duæ sunt interrogationes scientiæ cuilibet familiares,ex exquibus ipsius conclusiones probantur,& ex ex quibus quæ in subalternata sunt etiam probantur, nota literã, aut quod ex eisdem monstratur &c.i.aut ex interrogationes ẽt sunt geometricæ, ex quibus eiusdẽ mõstratur aliquid, ut uisibilia,i.monstrantur quæ sunt perspectiua.

3 Et de ijs quidem & rationem ponere,&c.

Hæc sunt verba continua præcedentib. sensus est,de his etiam.s.perspectiuis principiis reddenda est ratio Geometriæ,ac iõ taliũ ꝓpositionũ interrogationes, p quas pspectiua probant, sunt geometricæ: idẽ ẽt in aliis subalternis dicẽdũ est:at suamet principia nulla sciẽtia probat, nec ipsorũ ꝓpter q d reddit,nõ.n.Geometra,ut Geometra sua principia probat, sicut probat subalternatæ principia.dico,vt Geometra quia ſm aliã artem accidere põt principia alicuius scientiæ probare,ut notum est.

4 Neque omne est utique unũ, &c.

Infert secundo, cum sint propriæ interrogationes in qualibet scientia,non esse interrogandum quemlibet scientem quamcunque,rẽ,non n.Geomatrã omnia interrogabis,nec Arithmeticũ,sed quæ propria illius sint nec similiter quilibet artifex tenetur,nec debet cuilibet interrogationi respondere,imo in disputatione nullus aliquẽ artificẽ redarguit,nisi ex principiis illius artis redarguat, q.n. Geometrã de re physica conuincit, per accidens , non ut Geometram conuincit.oportet ergo & ex propriis disputare,& redarguere, non ex extraneis illius artis.

5 Quare non utique erit in non geometricis,&c.

Concludit,non esse disputandum in Geometria de nõ geometricis principiis & rebus, latebit.n. praue disputans,i. in illa arte nõ poterit cognosci an praue disputet, cũ non ex illius principiis procedat.uel secundum Themist. in non geometricis.i. cũ ignaris Geometriæ,non est geometrice disputandum,quia non poterit ab illis percipi,quãdo praue disputetur. uel aliter,ne disputetur in Geometria non geometrice qa si sic disputat,ẽ praua disputatio, & nõ apparet, cũ disputatio in Geometria fiat.

Quoniam autem sunt geometricæ,&c. 6

Hæc est secũda pars capitis, in qua tres quæstiones proponit,prima est, utrũ sicut sunt in sciẽtia,puta in Geometria interrogationes geometricæ.ita ẽt sint ageometricæ.Altera quæstio est,qa ut postea dicturus est,sunt duæ interrogationes ageometricæ,seu amusicæ,ut ita dicã,& ſm q̃libet scientiã:una est ſm ignorantiã negationis:altera est secundum ignorantiã malæ & prauæ dispositionis)dubitat,secundũ quã harum ignorantiam, interrogationes factæ in sciẽtia,magis uicinæ sint & proximæ illi scientiæ: unde sic lege literã Boetij;ex his interrogationib. quæ secundum ignorantiã fiunt in Geometria, qualis est geometrica,& secundũ unãquãq; scientiã id est ita petitur in illis sciẽtiis. Tertia qõ. est,cũ duplex sit uitiũ in syllogismo facto in scientiis,& secundũ formam: qualis est paralogismus:& secundũ materiã, qualis est is q ex oppositis sciẽtiæ ꝓcedit,uter ex his magis dicatur syllogismus ignorãtiæ ĩ illa scientia & arte.Hæ sunt qõnes tres. 1. Quæst. 2. Quæst. 3. Quæst.

Secundum geometriam,&c. 7

Soluit duas priores quæstiones, distinguendo duas ageometricas qõnes, seu potius interrogationes,altera est,q̃ fit ĩ Geometria de re musica,si.n.Geometrã iterroges ea q̃ aliarũ sunt scientiarũ, interrogationes ageometricæ sunt:altera est q̃ fit in Geometria de opposito eius qđ ĩ Geometria est.ut si interroges,an parallelæ cõcurrãt,hæc ageometrica est ĩterrogatio,nõ sicut prior,nã prior de materia extranea a Geometria erat,hæc de eadẽ materia, sed de opposito pricipio.idẽ poteris cuilibet sciẽtiæ adaptare,ĩ oĩ.n.hę duę fiũt ĩterrogationes a sciẽtia alienæ, & in hoc respõdetur Solutio duarum primarũ quæstionum.

detur ad primam quæstionem; sunt.n. a geometrice quæstiones. postea has duas comparat, & eam quæ ex oppositis est, magis ad geometriã accedere docet, cum fere ex materia eadem sit, quamuis non sit prorsus geometrica, cum ex oppositis sit: & ex hoc soluitur secunda quæstio. Nota literam textus sic legendam. interrogatio nõ geometrica, id est ageometrica est aut secundum Geometriam, puta quæ ex eadem materia, sed opposito modo, aut ex alia arte, ut ex Musica est, uti diximus.

8 Dupliciter autẽ hoc est ut Arithmetici &c.

Ex vocabulo, ageometricum nempe, sumit rationem distinctionis prædictæ, nã ageometricum vno modo dicitur pure negatiue, quod nullo modo ad Geometram pertinet, quales sunt illę interrogationes aliarũ scientiarũ quæ in Geometria fiunt: altero modo priuatiue; quod aliquo modo ad Geometriam pertinet, sed opposito modo sumptum; & ponit exemplum, arrhithmicum seu inconsonans duobus his modis dici potest, sicut ageometricum; & quod non habet prorsus consonantiam, quod uocat in non habendo, & quod malã habet consonantiam, quod uocat in praue habendo: ubi nota duplicem ignorãtiam altera est puræ negationis, quæ est in non habẽdo prorsus illam scientiam altera est prauæ dispositionis, quæ est oppositum scientiæ existimare. illæ interrogationes ageometricæ, quæ sunt ex aliis scientiis, dicuntur secundum ignorãtiam negationis, quæ vero sunt ex oppositis, sunt prauæ dispositionis, ut petebamus in secunda quæstione. Ignorantia quæ est ex talibus principiis.i. ignorantia prauæ dispositionis ista est contraria sciẽtiæ; ex quo patet solutio tertiæ qõnis, magis.n. ignorat sciẽtiã, qui i materia, q̃ qui ĩ forma syllogismi deficit. *Solutio 3. Quæst.*

9 In doctrinis autem non est similiter &c.

Tertia capitis pars hæc est, quamuis autem Caietanus & alii velint hic tertiæ quęstionis respõderi, melius est cũ Philop. dicere iã respõsum esse, ut diximus, hic autẽ vult Arist. discrimẽ inter syllogismos scientiarũ, presertim Mathematicarũ quas doctrinas uocat & inter syllogismos dialecticos assignare: ac primum circa defectus qui in syllogismi forma accidunt, quorum primus eorũ qui in dictione sunt, est æquiuocatio, hãc in scientiarũ rõnibus nõ euenire ostendit, quia medium, inquit, est duplex, dicitur enim de omni in minori, & de ipso omni in maiori aliud dicitur: ut autem explicaret quòd vniuersalitas non est prædicato, sed subiecto addenda, non.n homo est omne animal, propterea adiunxit, quòd prædicatur, non dicitur omne, quod idem dixerat lib. de interpret. *Expositio Auerr.*

Dices, qđ uocat mediũ duplex? Auer. respõdet per mediũ duplex, intelligi, quod mediũ sit unũ, & uoce, & re significata, in æquiuocatione.n. medium simpliciter est unum, nempe uoce sola.

Sed melius Philop. per mediũ duplex intelligit, quòd idem mediũ bis sumatur, & in maiori, & in minori, & de omni, quod in æquiuoco non est, cum pro uno in maiori, pro altero in minori sumatur. hoc aũt frequẽtius accidit in dialecticis, quã in demonstratiuis, cui⁹ rõnem assignat Philop. nam quælibet sciẽtia determinatas res cõtinet, & determinata uocabula ad illas res ideo animus scientis minus est uagus in rerum appræhẽsione, quàm Dialecticus qui circa omnia uagatur: propterea ei æquiuocationes accidunt, cum plura sub uno uocabulo coniungit, uerbi gratia Geometra per circulum quandam figuram concipit, quia eam considerat, Poeta uero quoddã carminis genus, quia id tractat: propterea neutri accidit æquiuocatio; Dialecticus vero, qui circa utrumque disputat, utrumque appræhẽdit, & exponitur errori æquiuocationis. Hæc est mens Philop. *Expositio Philop*

Quamuis possemus etiã dicere, per medium duplex voluisse dicere.s. quod in maiori & in minori, bis de omni sumatur: raro autem hoc in æquiuocatione accidit, in qua sæpe altera præmissa particularis est. *3. Alia expositio.*

Hæc autem sunt, ut est uidere. 10

Potest dici postquam Arist. proposuit medium dupliciter sumi de omni in demonstratione, hic prosequi rationem explicando differentiam a syllogismo dialectico, ut totum sit una ratio, quod mihi magis placet, uel quòd sit noua ratio, scilicet quæ sunt in scientiis sunt perspicua & præsentia intellectui, sicut quæ uidentur:

videtur: at Dialectica, cum orationes, & sermones consideret, non ita perspicuas res habet, ob id magis in ea fit æquiuocatio, nam æquiuocatio magis ad nomen fit, quã ad rem & intellectum: uerbi gratia si circulus describeretur, clarum est, quod nõ esset æquiuocatio, nullus enim carmen circulum talẽ concederet, sic Mathematicus res uelut descriptas tractat, at in nomine quo Dialecticus utitur, ęquiuocatio est: ob id igitur minus in scientiis fit æquiuocatio. vide de hoc eodem ipsum Aristo. 1. Elench. c. 9. vbi id ipsum latius docet, & eodem exemplo usus est.

11 Non oportet autem instantiam.

Hunc locum adeo difficilem existimauit Philop. vt alios interpretes expectaret, adducit tamen quandam expositionem; quæ illi non placet, illam tamen recipit S. Thom. & alii, ut uelit Arist. docere modũ quo demonstrationibus instamus, diuersum ab eo, quo in dialecticis instamus: instantia enim debet in scientiis esse uniuersalis, ut si fiat ille paralogismus, omnis circulus est figura, carmen est circulus, ergo carmen est figura: si volumus instare minori, per uniuersalem instantia fiet, probando nullum carmen esse circulum, non p singularia, sic, omnis circulus est figura, nullum carmẽ est figura, ergo nullum carmen est circulus. quod autem instantia debeat esse uniuersalis, probat Arist. quia instantia fit propositio postea, siue dialectica siue demõstratiua, ad faciendum syllogismum, sed si instantia esset ex singularibus non esset in pluribus nec uniuersalis, ideo nec apta ad syllogismũ ex uniuersalibus.

Hoc est, quod Philo. displicet, nam instantia semper est conclusio illata, contra respõdentis dicta, non ergo est propositio. ad hoc tamen uidetur tacite respondere S. Thom. quod licet instantia sit prima cõclusio, tamen sumitur postea tanquam propositio ad inferendum aliud oppositũ respondenti, & hoc idem dicebãt illi, quos citat Philop. & ponit eorum exemplum: verbi gratia sumatur illa instantia præcedens, nullum carmen est circulus, quæ erat conclusio, & si dicatur, nullum carmen est circulus, circulus est figura, ergo nullũ carmen est figura: ecce enim intuli oppositum cõclusionis prioris paralogismi: sed profecto hoc exemplum est repræhendendum, & miror cur Philop. dissimulauerit, est enim in prima figura ex minori negatiua. possent quidem alia exempla poni, sed dubium est, nam cap. 4. instantias particulares contra propositiones de omni posuit unde uidetur posse instari particulariter in scientiis.

Ob id dico, saluo meliori iudicio, duplíciter nos instare in scientijs, aut ad destruendum tantum falsam demonstrationem, aut non solum ad destruendum, sed etiam ad construendã oppositam demonstrationem, & tunc instantias uniuersales ponimus, quippe cum ex eis futura sit demonstratio, quod nõ opus est etiam in dialecticis constructionibus oppositorum: & hoc est quod hic docet, aliter instantias tales esse in sciẽtijs aliter i dialecticis: uerbi gratia dicat quis, nulla uirt⁹ est qualitas oĩs iustitia est uirtus, ergo nulla iustitia est qualitas, sic insto maiori, oĩs habitus est qualitas, omnis uirtus est habitus, ergo oĩs uirtus est qualitas iterũ per hãc demõstro oppositũ alterius conclusionis. sic, omnis virtus est qualitas, omnis iustitia est uirtus ergo omnis iustitia est qualitas, hoc autem sæpe accidit. 2. *Expositio*

Contingit autem quosdam. 12

Defectum tradit qui aliquando accidit in scientijs, nempe sumere medium consequẽs, & superius utraque extremitate; tũc n est uitium in secunda figura ex puris affirmatiuis, quomodo argumentabatur Cæneus Philosophus uolens demõstrare ignẽ in multiplicata analogia fieri, & sumebat pro medio quid superius, nẽpe celeriter generari, & dicebat, quod in multiplicata analogia fit, celeriter generatur, ignis celeriter generatur, ergo ignis in multiplicata proportione fit. aduerte circa hanc rationem, ignem in multiplicata analogia fieri, esse, quòd semp maior fiat ignis, quã erat materia, ex qua factus erat, ut experiẽtia monstrat, ex parua enim stuppa fit magna flamma; quod uero celeriter generetur, est, quod paruo tempore eius productio fiat, vt notum est.

Sed quid per multiplicatam analogiam intelligat exponit Philoponus cum Proclo, intelligi proportionem multiplicem in quo reprærhendit Alex. qui super parti *Quid multiplicata analogia.*

cularem intelligebat. Dices, quare multiplex proportio cito generatur? respondet Philop. quia statim per numeri duplationem fit, ut patet. 1. 2. 4. 8. 16. 32. quilibet enim numerus ex his est duplus suo dimidio, & multiplex ad priores, sed pace Philop. citius fit multiplex quam sic, non solum enim per duplationem, sed per generationem cuiusque numeri, sunt. n: multiplices ad unitatem; ut patet, 1. 2. 3. 4. 5. 6. Cæneus igitur medium communi sumebat, oportebat enim conuersa maiori dicere, quod celeriter generatur, in multiplicata proportione fit, ignis celeriter generatur, ergo &c. Sed tūc maior, esset falsa, nā aliqua celeriter generātur, & nō in multiplicata analogia, vt cū aer cito fit aqua, qa erat aliàs maxime dispositus. & tamē aqua in minori proportione fit, quia est densior aere, nō igitur bene demōstrauit Cænius.

13 Aliquando quidem igitur non contingit &c.

Quādo liceat argumētari ex duabus affirmatiuis i secunda figura. Docet aliquando ex acceptis, puta affirmatiuis, in secunda figura licere argumentari, intellige cum sunt termini conuertibiles, aliquando non licere, cum non sunt conuertibiles, quamuis talis syllogismus in conuertibilibus non uid eatur, id est fit imperfectus, quousque per conuersionem in primam figuram restituatur: ut omne risibile est animal rationale, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est risibilis: conuersa uniuersaliter maiori, fit prima figura. i hoc uult ostēdere Arist. ut D. Tho. & alii dicunt, hunc defectū raro committi in demōstrationibus præcipuis, in quibus semp fere termini sunt cōuertibiles, non. n. syllogismus qui ex puris affirmatiuis in secūda figura fit vitiosus est, cū termini conuertibiles sumuntur.

Si autem esset impossibile.

14 *Quid resolutio.* Aliam differentiam, ut omnes fatentur, Arist. assignat inter demonstrationem, & syllogismum dialecticum, nempe faciliorem esse resolutionem in demonstratione quam in syllogismo dialectico. est autem resolutio, ut notat Themist. c. 26. & Philo. vera conclusione proposita, propositionū ex quibus confecta & collecta est exquisitio & inuentio: Est autem discrimen inter conclusionem ueram dialecticam, & demonstratiuam, quod dialectica, cum ex probabilibus sit syllogizata, probabilia autem sint multa, & uera, & falsa, talis conclusio ex multis, tum ueris, tum falsis syllogizari potest, ob id nō habet determinata principia, ex quibus syllogizetur: propterea est difficilis resolutio. at conclusio demonstratiua ex ueris tantum, non quibuscunque, sed necessariis colligitur, hæc autem determinata sunt, propterea est facilior resolutio in demonstratione.

Hoc igitur est quod dicit Arist. si uerū non posset ex falso colligi, sed semper ex vero, facile esse resoluere, nam tunc conuerterentur conclusio & propositiones: intellige, quoad ueritatem, ita ut si propositiones ueræ. etiam conclusio uera, & si conclusio uera, etiam propositiones essent ut si A. est, nempe conclusio, B. nempe præmissæ etiam sunt, & econtra quòd si 4 conuertuntur, facile erit per cōclusionem præmissas indagare & resoluere: at cū non ita sit, imo uerum ex falso sequi possit, nō erit talis conuersio, quod in dialecticis fit: ideo resolutio cōclusionum in propositiones ueras est difficilis. In mathematicis vero demonstrationibus, cum non per accidentia fiant ꝓpositiones, sed per definitiones & ea quæ per se sunt, non est resolutio difficilis; verbi gratia, quòd homo sit animal, potest dialectics probari, quia loquitur, quia currit, quia legit, & per alia multa: & sic quia conclusio est vera, & ob id illæ propositiones ueræ essent, ad huc facilius esset talem conclusionem resoluere: at potest conclusio esse vera, & illa omnia ex quibus syllogizari potest falsa, propterea difficile est eam in propositiones suas probatiuas resoluere: at in demonstratione, cum ex ueritate conclusionis sequatur etiam ueritas propositionum, non est ea difficultas in resolutione circa propositiones. cum determinatæ sint & ueræ.

Augentur aūt non per media &c. 15

Cōfirmat indeterminationē ꝓpositionū in Dialectica, ex diuerso augmēto demōstrationū. est. n. triplex augmētū, primū in post sumēdo; cū ꝑ cōclusionē ꝓbatā iterū aliam, & per hanc aliam probamus, & hoc augmentum etiam est in demonstratione, ut patet in Euclide; ꝑ unā enim probatam

batã aliam demonstramus: alterum augmentum est in sumendo ad latus, cum aliquam superiorem passionem de uarijs inferioribus per media uaria demonstramus, vt sensibile de homine per rationale, & de equo per hinnibile: exemplum Arist. est numerus infinitus, i. in communi qui uocetur A. demonstretur de impari. i. de ternario: qui dicitur C. per imparem quantum. i. imparem in communi. qui sit B. dices igitur, omnis impar est numerus, ternarius est impar; ergo tenarius est numerus: iterum idem A. nempe numerus demonstretur de pari nempe quaternario, qui sit. E. per parem quantum. i. in communi qui sit D. dices, omnis par, est numerus, quaterniarus est par, ergo est numerus: & sic etiam augentur demonstrationes. tertium argumentum est per media varia demõstrando cãdem conclusionem, & hoc non fit in demonstrationibus, nam vnius effectus unum est principale mediũ, in dialectica id fit, ut diximus, ideo difficilis est resolutio.

Dubiũ. Dices, nonne etiam per varias causas augentur demonstrationes, cum vnum multis causis demonstrari possit? dico, uerum esse, at in eodem genere non multiplicantur demonstrationes: cum autem Mathematicæ scientiæ fere per vnicum genus causæ demonstrent, non cõtingit in talibus demõstrationibus multiplicari media: & hoc tantum intendit in præsenti.

De demonstrationum Quod, & Propter quid, speciebus ac differentijs.

CAPVT. X.

1 QVod vero differt, & propter quid scire, primum quidem, in eadem scientia, & in hac dupliciter. Vno quidem modo, si non par immediata efficiatur syllogismus: non enim accipitur prima causa: scientia uero ipsius propter quid secundum primam causam.

Alio autem, si per immediata quidem, sed non per causam, sed per notius eorũ, quæ conuertuntur. nihil enim prohibet eorum, quę conuersim prædicantur, notius aliquando esse, quod est non causa. quare erit per hoc demonstratio.

2 Vt quod planetæ prope, per id quod non scintillant: sit in quo C. planetæ: in quo B. non scintillare; in quo A. prope esse. uerum itaque B. de C. dicere: planetæ enim non scintillant. sed & A de B. quod enim non scintillat prope est. hoc autem acceptum sit per inductionem, aut per sensum. necesse igitur A. inesse ipsi C. quare demonstratũ fuit, quòd planetæ prope sunt. Hic igitur syllogismus non ipsius propter quid, sed ipsius quod est, non enim propter non scintillare, prope sunt: sed propterea quia prope sunt, non scintillant. Euenit autem & per alterum monstrari alterum: & erit ipsius propter quid demonstratio. Vt sit C. planetæ: in quo B. prope esse: A. non scintillare. inest itaque & B. ipsi C. * quare & ipsi C. A. & A. ipsi B. non scintillare. & est syllogismus ipsius propter quid: accepta enim est prima causa.

** al. l. & A ipsi B. non scintillare. quare & ipsi C. A.*

3 Rursus quemadmodum lunam monstrat, quod sphærica, per augmenta. si enim quod ita augetur est sphæricum: augetur autem luna: planum quod sphærica. sic igitur ipsius quod, factus fuit syllogismus. E conuerso autem posito medio ipsius propter quid, non enim propter augumenta est sphærica: sed quia est sphærica, accipit augumenta talia, Luna, in quo C. sphærica in quo B. augumentum in quo A.

4 In quibus autem media non conuertuntur, & est notius, quod nõ est

causa,

causa, ipsum quidem quod, monstratur, ipsum aũt propter quid, non.

5 Amplius in quibus medium extra ponitur. etenim in his ipsius qđ, & non ipsius propter quid, est demonstratio. non enim dicitur causa. Vt propter quid non respirat paries: quoniam non animal. si enim hoc non respirandi causa est, oporteret animal esse causam respirandi. ut si negatio causa est ipsius non esse, affirmatio causa est ipsius esse. quemadmodum si hoc, quod est incommensurabilia esse calida & frigida, eius, quid est non sanum esse, hoc quod est commensurabilia esse, eius quod est sanum esse, consimiliter autem & si affirmatio ipsius esse, negatio ipsius non esse. In ijs autem, quæ sic assignata sunt, non contingit, quod dictum est. non enim omne respirat animal.

6 Sillogismus autem fit talis causæ in media figura. ut sit A. animal: in quo B. respirare: in quo C. paries. A. igitur inest omni B. omne enim respirans est animal: ipsi autem C. nulli: quare neque B. C. nulli. non itaque respirat paries.

7 Assimilantur autem tales causæ ijs, quæ secundum excessum dicuntur hoc autem est plus distans dicere medium.

8 Vt illud Anacharsidis, quod in Scythis non sunt tibicines: neque enim uites.

9 Secundum quidem igitur eãdem scientiam, & secundum mediorum positionem istæ differẽtiæ sunt eius, qui est ipsius quod, ad eum, qui est ipsius propter quid syllogismum.

10 Alio autem modo differt ipsum propter quid, ab ipso quod, eo quod per aliam scientiam utrumque speculatur. talia autem sunt, quæcunque sic se habent inuicem, ut sit alterum subaltero: ut perspectiua ad Geometriam, & Mechanica ad Stereometriam, & Harmonica ad Arithmeticam, & Apparentia ad Astrologicam.

11 Fere autem uniuocæ sunt non nullæ istarum scientiarum, Astrologia, & quæ Mathematica, & quæ Nautica, atque Harmonica, & quæ Mathematica, & quæ secundum auditum.

12 Hic enim ipsum quidem quod sensitiuorum est scire; ipsum uero propter quid, Mathematicorum, hi nanque habent causarum demonstrationes, plerunque non sciunt ipsum quod: quemadmodum qui uniuersale speculantur, multoties nonnulla singularium nesciunt, quia non aduertunt.

13 Sunt autem hæc, quæcunq; cum alterum quid sint secundum substantiam, utuntur formis: disciplinæ nanque circa formas sunt: non enim de subiecto aliquo geometrica sunt, si enim de subiecto aliquo geometrica sunt. sed non inquantum geometrica, de subiecto.

14 Se habet autẽ & ad Perspectiuã, ut hæc ad Geometriã, alia ad hanc ut quod est de Iride, ipsum enim quod, Naturalis est scire, ipsum uero propter quid, Perspectiui, aut simpliciter, aut secundum* Mathema.

*disciplinam.

15 Multæ autem & non sub se inuicem scientiarum, ita se habent ut Medicina ad Geometriam. quod enim ulcera orbicularia tardius sa-

nantur, Medici est scire : propter quid uero, Geometræ.

Sed quia differt & propter quid.

1 Duplex genus demonstrationis distinguit, quæ sunt instrumenta duarum scientiarum, altera enim demonstratio quia est, quæ facit scientiam quæ dicitur quia est, altera demõstratio propter quid quæ sciẽtiam potissimam facit per causam. Est autẽ caput in duas diuisum partes, in priori ostendit quomodo hæ duæ demonstrationes se habeant in eadem scientia, in posteriori quomodo sint in diuersis. Proponit igitur differe scire quia, & ꝓpter quid, ac proinde ipsas demõstrationes, scire enim propter quid, est per causam, primam cognoscere, at scire quia, dupliciter contingit, nno modo, cum propter causam, sed non primam, cognoscimus, altero modo, cum immediatum effectum non per causam cognoscimus: fieri enim potest ut effectus, licet cum causa conuertatur, sit notior nobis, & tunc per illum demonstrantes facimus demonstrationes quia.

Demonstratio quia, & ꝓpter qd

2 Vt quod prope sint planetæ &c.

Ponit duo exempla, alterum est, stellæ non scintillantes sunt prope nos, planetæ non scintillant, ergo sunt prope nos, Sic syllogismus ab effectu procedit, quia effectus notior est, cum sensu & inductione percipiatur sensu, quia ipsos planetas non scintillare uisu dignoscimus; inductione, quia in his omnibus, puta argento, auro, plumbo, quæ prope nos sunt, non scintillare comperimus: poterit talis quia, fieri propter quid, maius extremum mutando in medium, sic; quæ sunt prope nos, non scintillant, planetæ sunt prope nos, ergo planetæ non scintillant. hic est per causã demõstratio. Nota per A. maius extremũ per B. medium, per C. minus extremum intelligi in præsenti loco.

3 Iterum sic lunam demonstrant.

Ponit secundum exemplum; quicquid circulariter illuminatur, est rotondum. luna sic illuminatur, ergo est rotunda. est etiam ab effectu, & poterit eodem modo fieri propter quid, sumẽdo causam ꝓ medio; quod est rotundum sic illuminatur, luna est rotunda, ergo sic illuminatur.

In quibus autem media non conuertuntur &c. 4

Docet non semper demonstrationem quia, fieri propter quid, cum enim effectus notior est, sed cum causa non conuertitur fit solum quia, non propterquid; ut omne progressiuum est animal, omnis leo progressiuus est, ergo omnis leo est animal. nõ dices tamen omne animal progressiuum est, sunt enim multa animalia quæ non sunt progressiua, in his tamen est demonstratio quia, non propter quid.

Amplius in quibus medium &c. 5

Assignat exemplum secundi generis demonstrationis quia est, nempe cum fit per causam mediatam, & dicit (in quibus medium extra ponitur.) per medium extra poni intelligit Alexan. quod fit in secũda figura, in qua medium dicitur extra poni ut dicitur 1. Priorum. c. 5. quia sit superius, & prædicatum de utraque extremitate. quia uero hæ demõstrationes quæ fiũt per causam remotam, fiunt in secunda figura, ideo dicit, in quibus mediũ extra ponitur. etiam aliter exponit quod medium extra poni, sit causam esse remotã, & distãtẽ ab effectu, quasi alia causa sit ante ipsã.

Vtraq; expositio bona est, prior partim est Alber. cap. 6. tract. 3. exemplum autem est hoc, si quis probaret parietẽ nõ respirare, quia non est animal, assignaret quidẽ causam, sed remotam. propria enim causa non respirandi est, non habere pulmonẽ, remota uero non esse animal; nam si non est animal non habebit pulmonem, nõ tamen est causa proxima. & probat Aristoteles illam non esse causam proximam, nã si non animal esset proxima causa non respirandi, in proximis enim causis, si affirmatio est causa affirmationis, & negatio est causa negationis, ut nõ temperies qualitatum est causa proxima non sanandi, etiam temperies est causa sanandi, & econtra non sic autem est de aoimali, nõ enim animal est causa proxima, & immediata respirandi, cum multa sint animalia quæ nõ respirent, ut pisces; ob id etiam nõ animal nõ est causa non respirãdi. Nota exẽ-

plum

plum Arist. qui non sumpsit contrarium, nempe male habendi, sed non sanandi, nã in causis etiam proximis non ualet a negatione causæ ad effectum contrarium, sed ad negationem eiusdem effectus: nõ enim dices, si animal rationale est causa risibilis nõ animal rationale est causa flebilis, sed non risibilis.

Dub. ex Philop. Dubitat Philop. nam Arist. uidetur procedere ab opposito antecedentis ad oppositum consequentis, quod non licet. dicit enim, si non animal est causa non respirandi, animal est causa respirandi. respondet hic Arist. nõ facere propositiones, aut argumentationes, sed dicere de causis immediatis & proximis, quod sit est causa ꝓxima alicuius effectus, eius negatio erit causa negationis illius effectus, & contra, si negatio est causa negationis, affirmatio etiam erit causa affirmationis. Dices, quid est causa proxima? Dico illam esse proximam, ex qua omni & sola procedit effectus: unde animal non est causa proxima progressiui motus, quia non omni animali inest, nec similiter non respirare nõ est ab eo quòd est non esse animal, quia non soli non animali inest, multa enim animalia non respirant. causa uero proxima, sola & omnis effectum producit, & in huiusmodi causis est uera illa propositio Arist. Nec impedit quòd effectus possit ab alia causa procedere, quando hæc est illi proxime subordinata; unde animal rationale causa censetur non remota risibilis, licèt risibile ab admiratione proueniat, admiratiuum enim subordinatur animali rationali, tanquam causæ principali à qua reliquæ procedunt.

6 Sillogismus autem fit talis &c.

Ostendit in qua figura similes sint demonstrationes faciendæ, ac in secunda docet constitui debere. dices enim, omne respirans est animal, nullus paries est animal, ergo nullus paries respirat. per A. medium intelligit, per B. maius extremũ, per C. minus.

Dub. ex Philop. Dubitat Philop. an possit in secunda figura fieri demonstratio propter quid. Respondet, & bene, posse fieri, & ponit exemplum obscurum: clarius erit si sic dicatur, omne respirans habet pulmonem, paries non habet pulmonem, ergo non respirat.

Dubitat præterea an in prima figura possint hæ demonstrationes negatiuæ fieri. Respondet subtiliter quòd non, quia cum maius extremum concludatur negatiue de minori propter medium negatiuũ deberet medium negari de minori extremo, & fieret in prima figura minor negatiua, quod non licet, non enim dices, omne pulmonem habens respirat, paries non habet pulmonem, ergo non respirat, dico hoc non esse dicendum: est enim falsum, possumus enim optime in prima figura demõstrationes facere per causas negatiuas, sumendo pro medio totam causæ negationem, sic, nullum non habens pulmonem respirat, omnis paries est non habẽs pulmonẽ, ergo nullus paries respirat.

Comparantur autem huiusmodi &c. 7

Philop. & Themist. dicunt hic Aristot. comparare has causas remotas his quæ dicuntur secundum excessum, explicãt autẽ ea dici secundum excessum, quæ non sunt necessaria, sed superflua: ac si dicat, istæ causæ remotæ sunt superfluæ, cum sine his demonstrare possumus. sed re uera melius exponit S. Thom. nempe superiora & communiora dici secundum excessum: & est sensus, has remotas causas dici, ut prædicata superiora, excedunt enim & separãt effectus. dices, qua ratione id docetur? dico, quia reddit rationem quare tales demonstrationes, quia, sint in secunda figura, nempe cum media, scilicet causæ remotæ, sint superiores effectibus, ac de illis prædicentur, cum autem medium superius est, secundam facit figuram.

Sicut enim illud est, quod Anacharsides &c. 8

Vtitur alio exemplo eiusdem ex Anacharside, qui cum Scytha esset, & degeret Athenis, occurentibus fœminis præ uino nimio saltantib. quas uocat Arist. auletrides, suit interrogatus, an in Scythia essent similes, respondit, non esse uites, hæc causa est remota, proxima enim erat ebrietas ex uino, est autem demonstratio sic facienda; ubi sunt auletrides, sunt uites, in Schythia non sunt uites, ergo in Scythia non

sunt auletrides:demonstratio est quia;non enim est proxima causa,non esse uites, cũ esse uites non sit causa quòd sint,cum etiã vbi uites non sunt reperiantur tales, uinũ enim potest deferri:utitur similibus literis sicut in priori exemplo.

9 Secundum igitur eandem scientiam,&c.

Concludit se dixisse de demonstratione quia, & propter quid,secundum eandem scientiam, & secundum mediorum positionem, id est quomodo differant in medíis,& per quod media demõstratio, quia procedat,quæ est prior pars capitis.

Dubiũ. Dubitatur,an demonstratio, quia sit di

An demonstratio, quia sit dicenda demonstratio, cenda demonstratio,dico non esse potissimam demonstrationem, qualis est definita superius,ac de qua locuti sumus hactenus,hæc enim soli,propter quid,insunt:est tamen quædam demõstratio imperfecta, distincta specie ab ea quæ est per causam primam; harum enim distinctio secũdum media sumi debet, hæc autem differunt specie in his demonstrationibus.

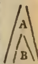
Dubiũ 2. Dubitatur secundo, nam uidetur esse aliud genus demonstrationis, puta a signo similiter demonstratio propter quid causæ & propter quid simpliciter,ut superius diximus ex Auerroe.præterea ẽ ad impossibile demonstratio,ut si ignis non esset attractiuus, nõ esset calidus, consequens est falsum, ergo & antecedens. Dico sub demonstratione quia,non solum compræhẽdi demonstrationem ab effectu, sed quancunque,quæ per causam primam non procedit,siue sit ab effectu, siue a signo,siue ã causa remota,siue quę sit inter superiora, & inferiora quidditatiue;inferiora enim superiorum & superiora inferiorum sunt re-

8 mota causa, cum ex negatione inferioris non sit negatio superioris,nec ex affirmatione superioris sequatur affirmatio inferioris, quæ sunt opus ad causam primam, ut diximus.Dico secundo,non opus esse illam demonstrationem,propter quid distinguere,quia omnis demõstratio causæ ostẽdit causam & conclusionem esse,ut late diximus superius.Dico tertio, illas demonstrationes reduci, uel ad quia, uel ad propter quid:unde illa reducitur ad hanc propter quid,omne calidum est attractiuum, ignis est calidus,ergo est attractiuus.

Alio aũt modo differt ipsum, &c. 10

In secunda parte docet,quia,& propter quid,differre in diuersis scientiis.Non. intelligas hic esse aliud genus demonstrationis quia,sed quòd sit aliqua demonstratio potissima propter quid,cuius causa & propositiones sint unius sciẽtiæ, conclusionis uero cognitio,quę dicitur quia,sit alterius scientiæ,quod accidit in subalternatis; ut diximus late superius ponit exemplũ Philop.Perspectiuus enim dicit res ad maiorem distantiam minores apparere, quia sub minori uidentur angulo, puta A. ad minorem uero distantiam,maiores apparere,quia sub maiori angulo uidentur,puta B.at quare angulus B.sit maior A.geometræ est scire propter quid, Perspectiui uero,quia:ponit Arist.multa exempla sub alternarum.Nota per apparẽtiam, ut uult Philop.intelligi Nauticam,quæ sub Astrologia est.

Vide de subalternatione Albert. tract.hoc 13.c.7.

Fere quidem uniuocæ sunt nonnullæ,&c. 11

Philo.subalternantes & subalternatas scientias uult dici fere uniuocas:uniuocas, quia utraque sunt eiusdem rationis, fere quia nõ absolute & simpliciter. Sed crediderim mẽtem Arist.esse quod aliquæ subalternantes & subalternatæ idem habent commune nomen,ut Musica dicitur ipsa Mathematica.& speculatiua,etiam Musica dicitur hęc practica ei subalternata,quã uocat secundum auditum.Similiter Nautica dicitur astrologia, sicut sua subalternans,hoc tamen non in omnib.est inuenire.Nota subalternantes uocari Mathematicas,quarũ est cognoscere propter quid, subalternas uero sensibiles,q̃ppe quæ magis sensui accedant,cũ materiales sint, quarum est cognoscere quia & conclusiones.

Hi enim habent demonstrationes causarum,&c. 12

Ostendit subalternantes ipsas causas cognoscere, non tamen quia, accidit enim frequenter quòd quis teneat causam, & effectum ignoret, cum causam non applicat:& ponit exemplum, sæpe enim cõtingit propositionem aliquam uniuersalem cognoscere,puta omnem mulam esse sterilẽ,& ignorare hãc uel illam mulam esse sterilem,

sterilē,quia non aduertit.nec occurrit cognitioni: ita fit in causis & effectibus: potest ergo in subalternante cognosci propter quid,ut non cognoscatur effectus.

13 Sunt autem hæc, quæcunque alterum &c.

Expositio Philop. Philop. uult uerba hæc dicta esse de subalternantibus & superioribus scientiis Mathematicis,ut sit sensus;hæ scientiæ ,cum substantiam ab aliis diuersam habeant,cuius species,id est figuras,lineas, quātitates considerent,tamen solis speciebus cōtētæ sūt, abstrahūt.n. a materia omni sensibili. quod si ista quę Geometria & Mathematicæ puræ considerant, in substātia & subiecto sunt, non sic ad Mathematicam spectāt,sed abstracta ab eo. ē bona expositio.

Melior expositio D.Thomæ. At S. Th. aliter exponit;& bene,vt priora uerba sint pro inferioribus scientijs, hæ enim cū aliud quid sint a superioribus secūdū substantiā & materiā, speciebus tamē, & figuris utunt, sicut superiores, sed cōtractis ad illā materiā,reliquæ uero eas a materia separant,licet in materia sint, ꝑpter quod uult has differre penes maiorē, uel minorem a materia abstractionem.

14 Habet autē se ad perspectiuā &c.

Docet sicut perspectiua ad Geometriā se habet,ita se habere scientiā de Iride ad Perspectiuā,cui subalterna est,scire enim, quia est scientia de Iride quæ physica dicitur,quia est i materia sensibili, uel quia sit pars physicæ,ut aliqui uolunt at scire propter quid est Perspectiui simpliciter,ut secundum disciplinam, id est uel Geometricæ, cui perspectiua subiicitur, ut bene explicat Ægidius, nam aliquando aliqua de Iride ex Geometria probantur.

15 Multæ autem & non sub se inuicem.

Concludit aliquando cōclusionē unius scientiæ probari in alia,quamuis tales sciētiæ non sint subalternæ ,ut patet: Medicus enim dicit, uulnera circularia difficilius sanari, Geometra dat causam, quia latera circuli maxime distant, non tamen medicina subijcitur Geometræ:huiusmodi sunt multa alia. Late diximus de subalternatione capite septimo superiori;similiter de aliis difficultatibus quæ hic poterant occurrere, in aliis capitibus disputatum est,ideo supersedebimus.

Primam figuram maxime scientię esse accommodatam.

CAP. XI.

Figurarum autem maxime scientialis est prima .Mathematicæ namq; scientiæ per hanc demonstrationes ferūt,vt Arithmetica,& Geometria,& Perspectiua, & fere vt dixerim,quęcunq, ipsius propter quid considerationem faciunt. aut enim omnino,aut vt plurimum, & in plurimis per hanc figurā ipsius propter quid fit syllogismus. quare & propter hoc erit utiq; maxime scientialis, maxime namque proprium ipsius scire est propter quid speculari. 1

Postea & ipsius quid est scientiam per solam hanc venari possibile. in media enim figura non fit prædicatiuus syllogismus, ipsius vero quid est scientia affirmationis. in ultima autem fit quidem, sed non uniuersaliter: ipsum autem quid est, uni uersalium est. non enim homo aliquo modo est animal bipes. 2

Amplius hæc quidem illarum nihil indiget, illæ uero per hanc condensantur & augentur , quousque ad immediata uenerint. Manifestū itaque, quòd ad sciendum maxime proprie est prima figura. 3

Quemadmodum uero continge bat A. inesse B.indiuidue, ita & non inesse accidit. dico autem indiuidue inesse aut non inesse, eo quod nō est ipsorum medium : sic enim non erit secundum aliud inesse aut non inesse. Quando igitur A. aut B. in toto aliquo sit, aut & ambo, non contingit A. ipsi B. primo non inesse. 4

5 Sit enim A. in toto C. si igitur B. non est in toto C. (contingit enim ipsum quidem A. esse in aliquo toto: ipsum uero B. non esse in hoc) syllogismus erit, quod A. ipsi B. nõ insit: si enim C. A. quidem omni: ipsi uero B. nulli: A. nulli eorum, quæ B.

6 Consimiliter autem & si B. in toto aliquo est, ut in D. ipsum nanque D. omni B. inest: ipsi autem A. nulli ipsum B. quare ipsum A. nulli eorũ, quæ B. inerit per syllogismum.

7 Eodem pacto monstrabitur & si ambo in toto aliquo sint.

8 Quod autem contingit ipsum B. non esse in quo toto est A. aut rursus A. in quo toto est B. manifestum ex coordinationibus, quæcunque non commutantur ad se inuicem. Si enim nullum eorum, quæ sunt in A. C. D. coordinatione, de nullo prędicatur eorum, quæ sunt in B. F. ipsum uero A. in toto est H. coordinato existenti: planum, quod B. nõ erit in H. commutarentur enim coordinationes consimiliter autem & si B. in toto aliquo est.

9 Si uero neutrum sit in toto nullo: non insit autem A. ipsi B. necesse est indiuidue nõ inesse. Si enim erit aliquod medium, necesse alterum ipsorum in toto aliquo esse.

10 Aut enim in prima figura, aut in media erit syllogismus, si quidem igitur in prima, B. erit in toto aliquo: affirmatiuam namque oportet, quæ ad hoc, propositionem fieri.

11 Sin autem in media utrum contigerit, ad utraque enim accepto priuatiuo, efficitur syllogismus. ambabus uero negatiuis existentibus, non erit. Planum itaque, quod contingit aliud alii non esse indiuidue: & quando contingit, & quomodo diximus.

Figurarum autem faciens scire maximé, &c.

Intentio. Arist. & continuatio textus

Cum principia materialia demonstrationis hucusque tradiderit, nempe propositiones, nunc de principio formali, hoc est de figura per quam præcipue demonstrationes fiunt, sermonem facit. atque hæc cã est cõis huius continuationis textus; quamuis possemus forsan magis ad rem dicere, quod est paulo ante demõstrationes, quia in secunda figura fieri dixisset, nunc demõstrationes propter quid præcipue in prima fieri uelit ostendere.

Diuisio capitis.

Caput aũt in duas partes diuisum est, in priori probat primã figurã maxime seruire demonstrationib. in posteriori loquitur de ĩmediatis propositionib, negatiuis.

Conclusio capitis, & rationes conclusionis.

Proponit igitur conclusionem hanc in principio, figura quæ maxime ante alias ad scientiã est apta, est prima. quam tribus rationib. ostendit, prima est quasi quædam inductio, omnes .n. Mathematicæ, ut Geometria, Aritmetica, Perspectiua, similiter reliquæ scientię quæ per causas demonstrant, aut omnino; aut ut plurimum per primam figuram demonstrant; cum igitur demonstratio quæ per causam procedit fit nobilissima, & maxime scire faciat, atque ista per primam figuram procedat, colligitur primam figurã facere præcipue scire. Nota quod dicit, ut plurimum, quia non semper in prima figura fiunt.

Dubium ex Ægi.

Dubitat Aegidius quare demonstratio, quæ per propter quid est, fiat magis in prima figura. Respondet, distinguendo: aut enim per ipsum propter quid probamus aliquid inesse, aut non inesse; si inesse, cum sit affirmatio, & uniuersalis, non põt colligi in secunda, nec in tertia; si nõ inesse, põt colligi in secunda, ẽt & in prima, ut nullũ animal rõnale est brutũ; omnis homo est animal rõnale; ergo nullus hõ est brutum. fit etiam in secũda, nullum brutum est animal rationale, omnis homo est animal rationale, ergo nullus homo est brutum. cũ igitur quæ fiunt per secũdam, fiant per primam, non autem econtra, ut plurimum prima aptior est demonstrationi.

Postea

Postea ipsius quod quid est.

2. *Ratio* Hæc est secunda ratio pro eadem cõclusione: maxime definitio utilis est demonstrationi, sed hanc non nisi per primam cõsequimur, ergo figura prima ante alias demonstrationi concludit. probat minorem, nã definitio de definito affirmatiue & uniuersaliter prędicari dēt, si uniuersaliter, nõ poterit in tertia concludi, si affirmatiue, non in secunda, quæ negatiue concludit, Dices, quomodo definitio de definito demonstratur? non enim definitionis est demonstratio. Philop. respõdet definitionem non demonstrari, tamen partes definitionis demonstrari, ostendimus. n. differentiam diuidendo genus: dicit secundo quòd etiam probamus definitionem per ipsius definitionem; sic omnis oratio explicans quid sit homo, est ipsius definitio, sed animal rationale explicat quid sit homo, ergo ipsius est definitio. Alii aliter respondent. mihi uidetur dicendum, non quidem hic dicere Arist. quòd demonstretur, sed quod ostendatur, uel ab effectu, uel a signo, uel alio modo à posteriori, & sic ad talem probationem utimur prima figura.

3 Amplius hæc quidem illis, &c.

3. *Ratio* Tertia ratio est, quia ista est figura nobilissima. non indiget aliis, at aliæ indigēt ipsa, nam per eam densantur & augmẽtãtur, donec ad immediata perueniant.

Dubium Soluitur ex Philop. Dices, quomodo reliquæ duæ dẽsantur & augmentantur per primam? Respondet Philop. quod densatio inest propriè materiæ, augmẽtum formæ, & cum prædicatũ sit forma, subiectum materia, quoties prædicatum fit subiectum, est dẽsatio; quoties uero subiectum prædicatum, est augmẽtatio. cum secunda figura ad primã reducitur, prædicatum unius præmissæ fit subiectum nam medium erat in utraq; prædicatum, ob id per densationẽ secunda tendit in primam: at in tertia mediũ, quod erat subiectũ in utraq; fit in una prædicatum, propterea per augmentationem reducitur ad primam ita etiam exponit, Aegidius.

Aliter ex Themist. Ad Themist. aliter exponit; dicit enim densari & augmentari esse prosyllogizari præmissas syllogismi & demonstrationis, cum sunt mediatæ, talis autem prosyllogizatio dr̃ densatio, quiã magis accedit ad immediatas propositiones, est. n. ut quædã coarctatio. dicitur et augmentatio ꝑpter multitudinem mediorũ, nõ. n. per unũ, postea hoc ꝑ aliud immediatius probamus, Est aũt in prosyllogizatione hoc notãdũ, ꝙ secunda figura nõ potest prosyllogizare suas utrasque præmissas, cum altera fit affirmatiua, & non possit concludi in secunda; similiter nec tertia, cũ altera sit uniuersalis: debent ergo a primo prosyllogizari, hæc enim & suas, & aliarum propositiones prosyllogizat, quia quocumque modo concludit: propterea dicit Aristo. reliquas dẽsari & augmentari, quousque ad immediatas suas propositiones reducantur.

Tertia adhuc exposi. Hæc expositio est bona, quamuis possemus ẽt dicere, ꝙ per densari intelligat reductionem modorum aliarũ figurarũ ad primam, quatenus plures modi ad unum primæ reducuntur, ut diximus olim: & hoc ẽt idem fit augmentari, nam dum modos aliarum ad primam reducimus, augentur modi, nempe qui erant in aliis figuris, & similiter ij ad quos reducũt: ipsa uero prima immediata dicitur cũ non sit opus ad alias reducere nec p eas cõfirmare ipsam.

Si autem A. esse in B. 4

Cum de immediatis propositionib. modo sermonem fecisset, ut uolunt Themist. & Philo. nunc de immediatis tractat. ac primo docet esse immediatas, non solum affirmatiuas, sed etiam negatiuas propositiones, sicut etiam mediatas. uocat autem affirmatiuas immediatas, cum prædicatũ subiecto indiuisibiliter, idest non per medium aliquod inest, negatiuas uero immediatas, cum prædicatum subiecto nõ inest, & hoc nulla media causa probari potest. Et nota per A. intelligi prædicatum, per B. uero subiectum.

Quatuor genera pro positionũ negatiuarum. Vt autem discursum perfectum Aristo. intelligas, aduerte ipsum distinguere propositiones negatiuas in quatuor genera, hoc ordine; primum, cum prædicatum puta A. est sub aliquo toto. i. continetur sub aliquo genere, uel aliquo quod de illo uniuersaliter prædicet essentialiter, subiectũ uero puta B. nõ est sub aliquo toto, ut qualitas non est hõ. alterũ, cum econtra subiectum est sub aliquo toto, nõ autẽ prædi-

 catum

catum, ut nullus homo est qualitas. tertiũ cum utrũque est sub toto, uel diuerso, ut homo non est albedo; uel eodem, ut homo non est equus, sub animali. quartũ, cũ neutrum est sub toto, ut nulla substãtia est quantitas: intendit ergo Arist. tres priores esse mediatas propositiones, & demonstrabiles, quartam uero demonstrabilem & aduerte hic loqui de negatiuis necessariis & per se singulas ergo explicemus.

5 Sit enim A. in toto C.

1. Genus. Agit de primo genere, cum prædicatũ est sub toto, non autẽ subiectũ, & intendit talem propositionem posse demonstrari p tale totum, quod dicatur D. affirmatũ de prædicato, & negatum de ipso subiecto, nam potest esse quod totum prædicati sit alienum a subiecto, & tunc faciam syllogismum in Camestres ad illã conclusionẽ, nulla qualitas est homo, sic sumendo animal; omnis homo est animal, nulla qualitas ẽ aĩal, ergo nulla qualitas est homo.

6 Similiter autem etsi B. in aliquo &c.

2. Genus. Ostendit secundũ genus, cum subiectũ est in toto, non autem prædicatũ; ut nullus homo est qualitas, tũc per illud totum subiecti quod sit D. puta animal, negatum de prædicato, affirmatum de subiecto, fiet demonstratio in Cesare, sic, nulla qualitas est animal, omnis homo est animal, ergo nullus homo est qualitas.

7 Eodem autem modo &c.

3. Genus. Tertium genus eodem modo potest demonstrari, sed dupliciter; aut enim per totum subiecti, aut per totũ prędicati, ut nullus homo est albedo; per totum prædicati sic, omnis albedo est color, nullus homo est color, ergo nullus homo est albedo; per totum subiecti sic, nulla albedo est animal, omnis homo est animal, ergo nullus homo est albedo. cum uero extrema sub vno proximo genere sunt, ut homo non est equus, per ipsorum definitiones tunc demonstrari poterunt.

Quod autem contingit B. non esse &c.

Cũ supposuisset in probatione in toto prædicati non esse subiectum, & econtra, ostendit id posse fieri ex prædicamentis quæ adinuicem non commutantur .i. non prædicantur; vt sit unũ prædicamẽtum subiecti A. C. D. sit aliud prædicati B. E. F. clarũ est quod si A. sit in C. i. in quodã genere sui prædicamenti, quod in illo non erit B. cum sit alterius coordinationis; per tres literas unum prædicamentum intelligit, plura. n. in eo prædicata ordinantur.

Si uero neutrum sit in toto &c. 9

4. Genus. Quartum genus, cum nec prædicatum, nec subiectum in aliquo sunt, docet esse immediatum, ut nulla substantia est qualitas & uniuersaliter quoties unum generalissimum de altero negatur, tunc non est medium illud demonstrandi, cum nõ habeãt superiora, nec proprias definitiones. & pbat, nam si aliquod sit medium, oportet vt vniuersaliter prædicetur de subiecto aut prædicato, sed extrema sunt suprema, non ergo habent superius essentiale. ens enim est analogum, & de omnibus prædicatur, vnde non est medium ad concludendum negatiue, etiam si esset vniuocum, vt patet, nam de vno deberet negari.

Aut enim ĩ prima, aut media &c. 10

Ostendit quod tale medium deberet de altero extremo uniuersaliter prædicari affirmatiue, nam aut talis demõstratio fieret in prima figura, uel in secunda. omittit tertiam, quæ cum non concludat uniuersaliter, non est apta demonstrationi de qua est sermo: si igitur fiat in prima; minor est affirmatiua, in qua medium de conclusionis subiecto affirmatur, non ergo fiet ĩ prima, nam subiectũ illud nõ habet superius.

Si uero in media &c.

Nec in secunda fieri docet, nam licet in ea minor non sit semper affirmatiua, tamen ad utrumque contingit, idest aut maior, aut minor, erit affirmatiua, cum ex vtraque negatiua non fiat syllogismus: cũ medium uero sit in utraque prædicatum, prædicabitur affirmatiue de uno extremo illius, quod fieri non potest, cõcludit ergo esse mediatas & immediatas propositiones negatiuas, & quando sint, se iã docuisse atque hæc de hoc capite undecimo, quod absoluit præcipuam partem horum librorum. 11

Quot

Quot, quibus modis syllogisticis tum in immediatis, tum in mediatis propositionibus ignorantia dispositionis, & quomodo ignorantia negationis exoriatur.

CAPVT XII.

1 IGnorantia uero, quæ non secundum negationem, sed secundum dispositionem dicitur, est quidem deceptio, quæ per syllogismum fit. Hæc autem in primo quidem inexistentibus aut non existentibus contingit dupliciter. aut enim quando simpliciter existimet inesse, aut non inesse: aut quando per syllogismum accipiat suspicionem. Simplicis quidem igitur suspicionis simplex est deceptio, eius uero quæ est per syllogismum, plures.

2 Non insit enim A. nulli eorum quæ B. indiuidue, si igitur syllogizet A. inesse ipsi B, medium accipiens C. deceptus erit p syllogismũ.

3 Contingit quidem igitur utrasq; propositiones esse falsas, contingit autem alteram solum. Si enim neq; A. nulli eorum quæ C. insit: neque C. nulli eorum quæ B. assumpta uero fuerit utraque econuerso, ambæ falsæ erunt.

4 Euenit autem ita se habere C. ad A. & B. ut neque sub A. sit, neque uniuersaliter in B. impossibile namque B. esse in toto aliquo. dicebatur enim A. primo ipsi non inesse: A. uero non necesse omnibus entibus inesse uniuersaliter: quare ambæ falsæ,

5 Sed & alteram contingit ueram accipere, non tamen utram uoleris. sed A. C. C. B. namque propositio semper falsa erit: eo quod ipsum B. in nullo sit: A. C. uero euenit.

6 Quemadmodum si A. & ipsi C. & ipsi B. insit indiuidue, quando enim idem primo prædicetur de pluribus, neutrum in neutro erit.

7 Differt autem nihil, neque si non indiuidue insit. Deceptio quidem igitur inexistendi & per hæc, & ita fit solum: non enim erat in alia figura inexistendi syllogismus. Quæ uero est non existendi, & in prima fit, & in media figura. Primum itaque dicamus quot modis in prima fit, & quomodo se habentibus propositionibus.

8 Contingit quidem igitur utriusque falsis existentibus, quemadmodum si A. & ipsi C. & ipsi B. insit indiuidue. Si enim acceptum fuerit A. quidem nulli C. C. uero omni B. falsæ erunt propositiones.

9 Contingit autem & altera falsa existente, & hac utrauis. Euenit.n. A. C. quidem ueram esse, C. B. uero falsam. A. C. quidem ueram: quoniam non omnibus entibus inest A.

10 C. B. uero falsam: quoniam impossibile est C. inesse ipsi B. cui nulli inest A. non enim amplius uera erit A. C. propositio. simul autem si & ambæ sunt ueræ, & conclusio erit uera.

11 Sed & C. B. contingit ueram esse, altera existente falsa. quemadmodum si B. & in C. & in A. est, necesse enim alterum subaltero esse. quare si acceperit A. nulli eorum, quæ C. inesse, falsa erit propositio. Planum igitur, quòd altera falsa existen-

sten-

stente, & vtriusque, erit falsus syllogismus.

12 In media autem figura, totas quidem esse propositiones ambas falsas, non contingit. quando enim A. omni B. insit. nihil erit accipere, quod alteri quidē omni, alteri vero nulli inest. Oportet. autem sic accipere propositiones; vt huic quidem insit illi uero non insit. siquidem erit syllogismus. si igitur sic acceptæ falsæ, planum, quod econtrario econuerso se habebunt. hoc autem impossibile.

13 In aliquo vero utramque nihil prohibet falsam esse, quemadmodum si C. & A. & C. alicui insit. Si enim A. quidem omni acceptum fuerit inesse: C. uero nulli: falsæ quidem ambæ propositiones, non tamen totæ, sed in aliquo. Et econuerso quoque posito priuatiuo, con similiter.

14 Alteram uero falsam esse, & utramuis, contingit. quod enim inest A. omni, & B. inest. Si igitur acceptum fuerit ipsum C. inesse quidem toti A. toti uero B. non inesse: C. A. quidem uera erit, B. C. autem falsa.

15 Rursus quod B. quidem nulli inest, neque A. omni inerit, si enim ipsi A. & ipsi B. sed non inerat. Si igitur acceptum fuerit C. A. quidem toti inesse, B. uero nulli B. C. quidem propositio uera; altera autem falsa. Consimiliter uero & transposito priuatiuo. quod enim nulli inest A. neque B. nulli inerit. Si igitur acceptum fuerit C. A. quidem toti non inesse: A. C. quidem propositio uera erit, altera autem falsa.

Et rursus quod omni B. inest, accipere inesse nulli A. Falsum. necesse enim, si B. omni, & A. alicui inesse. Si igitur acceptum fuerit, C. inesse quidem omni B. nulli uero A. C. B. quidem uera erit, C. A. autem falsa. Planum igitur quod & ambabus existentibus falsis, & altera solum, erit syllogismus deceptorius in indiuiduis. 16

Ignorantia autem non secundum negationem, &c.

Conuenit, ut dicit Philop. scienti non solum scientiæ cognitionem tradere, sed quæ scientiæ opponatur ignorantia, exponere. cum igitur Arist. de scientia & modis quibus eam consequimur tractauerit, nūc de ignorantia scientiæ opposita, ac quibus uiis eam inbibamus differit: & quia sicut scientia erat de immediatis & mediatis ꝓpositionibus, ita etiam ignorantia, de utraque ignorantia differit, & quæ fit secundū propositiones immediatas, & hoc in capite præsenti, & quę fit secundum mediatas & id in capite sequenti cum autem immediatæ sint in duplici differentia, affirmatiuæ, & negatiuæ, prius de negatiuarum ignorantia, quæ solum fit in prima figura, postea de affirmatiuarum etiam ignorantia quæ fit in prima, & tandem de earundem affirmatiuarum ignorantia quæ fit in secunda differit: tertia enim figura cū non concludat uniuersaliter excluditur, hic.n. de uniuersalibus & per se est sermo, & eadem ratione excluduntur modi particulares aliarum duarum, & tantum est sermo de uniuersalibus. *Intentio Aris. ex Philop.*

Proponit igitur duplicem esse ignorantiam, & secundum negationem, & secundum dispositionem: illa est secundum negationem quæ est simplex negatio & carentia scientiæ, quam ignorātiam rustici, pueri & ñ qui nihil didicerunt habent, q̄ non aliud est quam non habere rei cognitionem, illa uero dicitur ignorantia secundum dispositionem, cū opinamur oppositum ueritatis, ut qui opinaretur hominem non esse risibilem, plantas non hr̄e uitam, talis haberet ignorantiam dispositionis. *Duplex ignorantia.*

Adhuc,

Adhuc ista ignorantia dupliciter cōtingit,uno modo sine syllogismo, cum nimirum uel auctoritate aliqua,uel uana experientia,aut exemplo,aut consuetudine aliquis deceptus opinatur oppositum ueritati,ut qui solem paruæ quantitatis propter uisum indicaret, aut qui triangulum non æquiualere duobus rectis,cum tres angulos uideat,existimaret, aut qui aliquod falsum acciperet sine cōsideratione rationis, hi haberent ignorātiam dispositionis simplicē & sine syllogismo.altero modo talis ignorantia euenit per syllogismum, cū nimirum aliquo syllogismo decepti opinamur oppositū ueritatis præsertim necessariæ,nam de hac est sermo, & talis definitur ab Arist.sic syllogismum facta deceptio.

Assignat autem discrimen inter utramque,nā ignorātia sine syllogismo simplex est,idest qui sine syllogismo in aliquo decipitur,tantum in illo decipitur, at qui in aliquo per syllogismum decipitur, in multis decipitur, nam syllogismus probās falsum,aut [illegible] aut utramq. præmissam habet falsam.hic n.loquimur de syllogismo ignorantiæ opposito scientiæ præcedenti tm̄ in materia,q ex falsis probare intēdit oppositū ueritatis necessariæ & sciētificæ,

2 Non sit enim A.in nullo B.&c.

Incipit docere quid sit decipi in negatiuis immediatis,quod quidem est cum opinamur oppositas uniuersales affirmatiuas ueras per aliquod principium & medium falsum,quod in Barbara fit: nam solum in modo hoc uniuersaliter affirmatiue concludimus.dicit igitur,non sit A.in B.id est sit aliqua negatiua immediata, puta nulla substantia est quantitas;si aliquis p aliquid mediū C.puta numerū, existimet omnem substantiam esse quantitatē ,sic oīs numerus est quantitas, omnis substantia est numerus,ergo omnis substantia est quātitas decipitur in negatiuis immediatis.

3 Contingit igitur utrasque propositiones.

Ostendit primo quoties in negatiua immediata decipimur inferentes oppositam affirmatiuam falsam,posse utramque præmissam esse falsam,& similiter posse unam esse ueram,& alteram falsam:quod autem utraque possit esse falsa,patet sumatur ista propositio cuius sit ignorātia.omne B. est A.nempe omnis substantia est quantitas, si pro medio sumamus aliquid de quo non sit . A.supple. quantitas,& ipsum nō sit de B.nempe de substantia,& sit C. nempe color,tunc contrarie sumendo,id est affirmādo quantitatem de illo de quo negabatur & ipsum affirmando de substātia de qua negabatur,utraq; præmissa erit falsa, sic, oīs color est quantitas, oīs substātia est color ergo omnis substātia est quātitas: sensus est quod si illam probemus p medium de quo uniuersaliter prædicatum nō affirmetur,& quod de subiecto conclusionis et uniuersaliter non affirmetur,tunc utraque propositio erit falsa,sicut conclusio.

Potest autem sic se habere &c. 4

Quod autem tale medium sic ad conclusionis extrema se habere possit probat primum, quia illud medium C.non prædicatur uniuersaliter de subiecto cōclusionis in minori, quia illud subiectum est generalissimum, de quo nihil uniuersaliter prædicatur & de ipso prædicatum nō prædicatur uniuersaliter in maiori, prædicatū enim erat unum generalissimum , quod non de omnibus entibus affirmatur , ob id possem sub eo sumere aliquid de quo ipsum non affirmetur uere.

Sed alteram contingit ueram &c. 5

Probat etiam posse in similī ignorātia unam propositionem esse ueram,sed hanc impossibile est esse minorem,quæ semper erit falsa,quam uocat B.C.maior pōt esse uera,quam uocat A.C.ꝙ minor non possit esse uera declarat,quia in minori subijcitur subiectum conclusionis uniuersaliter affirmatiuæ subiecto maioris,est.n. minor primæ figuræ semper affirmatiua , at cum subiectū conclusionis sit generalissimū,nihil uere de eo uniuersaliter affirmabitur, manebit igitur uera,minor uero falsa.

Vt si A. & in C.& in B. indiuisibiliter est &c. 6

Probat maiorem posse uerā esse, & minorem falsam,ꝙ.n.minor semper sit falsa probatū est, & notarōnem , quæ obscura est,

est; demus illam conclusionē immediatā, nulla quantitas est substātia, nullum B. est A. tunc A. nempe substantia immediate & indiuisibiliter negatur de B. quātitate: sub substantia iterum sumamus subiectum de quo immediate affirmetur, puta corpus, dicatur C. hoc stante impossibile est ꝙ corpus C. affirmetur de quantitate B. nam ut egregie dixit Philop. cum unū prædicatū de duobus prædicatur primo & immediate, siue de utroque negatiue, siue de altero affirmatiue, de altero negatiue, siue ꝗ utro que affirmatiue, impossibile est ꝙ illa duo affirmentur adinuicē, ut ipse bene probat.

Cū igitur substantia de quantitate immediate negetur, de aliquo uero, affirmetur immediate, puta corpore, si quis ad ꝓbandam affirmatiuam falsam, omnē quantitatem esse substātiam, sumat pro medio in prima figura illud immediatū affirmatiuum substantiæ, faciet maiorem ueram, sed minorem falsam, nam minor erit affirmatiua ex duobus immediatis eiusdē prædicati, quod esse non potest.

Nota autem sensum literæ secundum Alex. cum A. puta prædicatum est indiuisibiliter in B. & in C. & mediate de utroq; prædicatur, sed cum discrimine, nam de B. negatur immediate, quod est subiectum conclusionis, de C. uero affirmatur, quod est subiectum maioris.

7 Differt autem nihil, &c.

Docet quamuis sub conclusionis prædicato sumamus aliquid mediatum, contingere maiorem ueram, minorem falsam esse; vt si dicas omnis homo est substantia, omnis quantitas est homo, ergo omnis quantitas est substantia. Nota illam priorē probationē esse necessariam, nempe quādo est necessarium quòd minor falsa, maior sit uera ex ratione immediatæ prædicationis; modo hæc probatio est duplex, nam maior probatur uera, quia est de inferiori affirmatiua, minor falsa, quia nihil de generalissimo affirmatur uniuersaliter.

Concludit se dixisse de ignorātia negatiuæ, quæ fit per primam hæc enim sola cōcludit uniuersaliter affirmatiue; oportet ut de ignorātia affirmatiuę īmediatæ agat, quæ fit cū oppositā negatiuā vniuersalem existimamus ueram per syllogismū cum autem talis syllogismus inferens negatiuam fiat in prima & secunda figura, prius de eo qui in prima fit tractat.

Contingit igitur utrisq; falsis, &c. 8

Tractat modo de ignorantia immediatæ affirmatiuæ in prima figura, quæ est, cū negatiuam oppositam inferimus uniuersaliter, quod fit in Celarent, & tunc ex utraque falsa procedere possumus, & id modo probat. sit affirmatiua immediata, omnis homo est animal, scilicet omne B. est A. ignorātia sit opposita, nullus homo est animal: tunc si pro medio sumamus aliquid de quo ēt immediate affirmatur animal, puta C. leo, utraque erit falsa, maior qa est negatiua, & negamus prædicatum de eo de quo immediate affirmatur, minor ēt est falsa. quia affirmamus duo īmediata eiusdē prædicati, quæ, ut diximus, affirmari nequeunt, ut si dicas, nullus leo est animal, omnis homo est leo, ergo nullus homo est animal.

Contingit aūt & alterā falsa, &c. 9

Probat ēt in eadē figura posse unā tm̄ propositionē esse falsam, siue hæc sit maior, siue sit minor, sed primo ostendit cur maior, puta A. C. est uera, & minor B. C. falsa: rō aūt ꝑꝑ quā maior possit esse vera, est, quia cū prædicatū conclusionis ignoratæ nō prædicet de oīb. si pro medio sumatur aliquid eorū quib. nō inest, erit maior uera, in qua negamus prædicatum de tali medio, ut si ad eandem conclusionem, nullus homo est animal, sumatur ab animali lapis, & dicatur nullus lapis est animal, oīs homo est lapis, ergo nullus hō est animal.

Sed quæ est C.B. falsa, &c. 10

Quòd uero minor sit falsa; post quam maior est uera, probat, quia cum aliquod prædicatum de aliquo uniuersaliter affirmatur, & de altero negatur etiam uniuersaliter, est impossibile quòd illa duo affirmentur, uerbi gratia si animal de homine uniuersaliter affirmatur, & de lapide uniuersaliter uere negatur, non poterit lapis affirmari de homine, nam si affirmetur, sequetur cōtradictoria alterius uniuersalis, aut affirmatiuę, aut negatiuę: ut si dices, nullus lapis est aīal, & ad das, homo est lapis aut lapis est homo, sequetur homo nō est animal, aut in Ferio, aut in Felapton. similiter

liter si dices, oīs homo est aīal, & homo est lapis, sequitur, lapis est animal, in Datisi.

Hoc est igitur quod dicit: si detur maior negatiua uera, nullum C. est A. s. nullus lapis est animal, cum animal de omni homine prædicetur, puta A. de omni B. nō poterit C. de B. i. lapis de homine affirmari uniuersaliter, aliter inferet oppositū maioris negatiuæ, dicēdo, oīs homo est aīal, lapis est homo, ergo lapis est animal, contra eam maiorem, nullus lapis est animal.

Addit rationem alteram propter quam oportet esse minorem falsam, qa cum maior fuerit uera, si minor etiam esset uera, iā conclusio non esset falsa nam ex utraque uera non fit conclusio falsa, at conclusio est falsa, cum sit negatiua opposita affirmatiuæ immediatæ, ergo stante maiore uera, necessario minor est falsa, forma enim syllogismi bona esse supponitur.

11 Sed & eam quę est C.B. contingit ueram esse &c.

Probat modo minorem C.B. posse esse ueram maiori falsa existente, quod fiet cū medius terminus, puta C. fuerit sub prædicato & superius subiecto, tunc enim de ipso prædicatum negare in maiori, falsum erit; ipsum uero de subiecto affirmare in minori, erit uerū; uerbi gratia, si per syllogismū ignoretur ista, nullum animal est uiuens, per hoc mediū, corpus, tunc maior falsa, minor uera erit; ut nullum corpus est animal, omne uiuens est corpus, ergo nullum uiuens est animal: quando dicit, si B. sit in C. & in A. sensus est, si subiectū conclusionis sit in C. i. in medio, & in A. i. prædicato cōclusionis tūc uniuersaliter negare in maiori, A. de C. falsum erit, sed uerū affirmare in minori C. de B. Ecce cū decipi cōtingit in prima figura circa affirmatiuas immediatas, & ex utraq; propositione falsa, & ex una falsa, altera uera existente.

12 Sed in media figura, &c.

Transit ad ostendendum in secunda figura quando in affirmatiuis decipiamur inferendo negatiuas oppositas: & primo docet non posse utrasq; propositiones esse in totum falsas. Vocat uniuersales, tam affirmatiuas, quam negatiuas in totum falsas quæ secundum nullum singulare ueritatem habent, ut nullus homo est animal, omnis homo est lapis: in parte uero falsæ dicuntur, quæ secundum aliqua singularia ueræ sunt, ut omne animal est gressibile, nullum animal est bipes.

Dicit ergo, in secunda figura cū cōclusio est falsa opposita immediatæ affirmatiuæ, nō posse utrasq; propositiones esse falsas in totum, cuius probatio difficilis est.

Propterea aduerte quod in secūda figura medium fit in utraq; præmissa pdicatū, ac ob id de uno extremo conclusionis debet affirmari in una, de altero uero negari: aliquando tamen maior est affirmatiua ut in Camestres, aliquando uero minor, ut in Cesare. Loquamur ergo de priori; ut utraque huius propositio sit in totum falsa, medium debet nulli prædicato conclusionis inesse, & omni subiecto competere, sic enim fiet ut maior affirmatiua sit falsa, in qua medium de conclusionis prædicato affirmamus, & minor falsa, in qua medium de subiecto conclusionis negamus: oppositum fit in Cesare, nam mediū debet omni prædicato, & nulli subiecto inesse, sic enim erit utraque in totum falsa.

Dicit igitur Arist. fieri non posse ut tale medium detur, quando conclusio est affirmatiua uniuersalis immediata, ut omnis homo est animal, nam tunc cōtraria negatiua esset uera, ut patet; si des. n. in Camestres aliquid quod de nullo animali, & de omni homine prædicatur, argumentabor sic ex ipsis, nullum aīal est puta D. oīs hō est D. ergo nullus hō est aīal: propositiones per se ueræ, ergo conclusio. similiter, si des in Cesare aliquid quod de omni aīali & nullo homine uere dicatur, argumentabor in Camestres ex datis, oē aīal est D. nullus homo est D. ergo nullus homo est animal: non igitur cum infertur negatiua opposita immediatæ affirmatiuæ, potest utraque præmissa in totum esse falsa.

Probat modo id Arist. nam si utraque est falsa in totum in Camestres, ex contrariis quæ erunt ueræ inferā in Cesare conclusionem eandem falsam esse ueram, & ex utraque etiam falsa in Cesare inferam ex contrariis utriusque ueris in Camestres conclusionem illam falsam esse ueram v.g. fiat syllogismus, omne animal est D. nullus homo est D. ergo nullus homo est animal. si das propositiones vtrasq; falsas in totum, ergo cōtrariæ erunt ueræ,

veræ; sumam illas in Cesare, & probabo veram conclusionem falsam, sic nullũ animal est D. omnis homo est D. ergo nullus homo est animal. Si propositiones ueræ, conclusio erit uera. idem de Cesare. nõ ergo decipi possumus ex utraque propositione in toto falsa in secunda figura.

13 In aliquo autem utranque &c.

Ostendit posse aliquando esse utranq; propositionẽ in parte falsam, ut si sumas medium particulariter competens utriq; extremo, tunc negare de altero uniuersaliter de altero uero affirmare, erit in parte falsum: ut si ignoraretur, nullum animal esse uiuens, per brutum, sic; omne uiuens est brutum. nullum animal est brutum, ergo nullum animal est uiuens, esset in parte utraque falsa. idem fit ecõuerso, posito priuatiuo, idest priori negatiua, & minori affirmatiua, scilicet in Cesare, sicut in Camestres.

14 Alteram autem falsam, &c.

Cum probasset ex utraque falsa in parte, non tamen in tota, posse aliquem decipi in secunda figura circa immediatas affirmatiuas nunc ex altera etiam tantum falsa decipi posse docet, quæcunque sit; at quia sunt duo modi, Camestres, & Cesare ostendit quando in Camestres ex una uera, altera falsa decipiamur, postea in Cesare. ac primum, quando in Camestres maiori uera, minor falsa, deinde econtra. dicit igitur, sume superius prædicato, quod dicitur A. nam hoc etiam superius erit subiecto B. & pone pro medio, & sit C. tunc fiet maior uera, & minor falsa. ut si ignorãtia est huius, nullus homo est animal, per uiuens sic; omne animal est viuens, nullus homo est uiuens. ergo nullus homo est animal.

15 Iterum quod in B. nullo est &c.

Quod si medium nulli insit subiecto, tunc non omni prædicato inerit, & fiet maiori affirmatiua falsa, minor uera, & sic; omne animal est brutũ, nullus homo est brutum, ergo nullus homo est animal.

16 Similiter autem fit transposito priuatiuo.

Hoc etiã fieri in Cesare docet, sed prius quod maior uera; ut si medium sumas extraneum utrique extremo, sic; nullum animal est insensibile, omnis homo est insensibilis, ergo nullus homo est animal, quod si medium omni subiecto insit, tunc alicui inerit prædicato, & fiet maior falsa, & minor uera; ut si dicas, nullum animal est rationale, omnis homo est rationalis, ergo nullus homo est animal. aduerte has literas in hoc capite, per C. medium per B. minus per A. maius extremũ intelligi. per A. C. maiorem, per. C. B. uero minorem, Concludit in immediatis decipi posse, & ex vtraque falsa, & ex altera tantum.

De ignorantia in immediatis propositionibus.
CAPVT XIII.

IN his uero, quæ insunt non indiuidue, aut non insunt, quando quidem per proprium medium efficiatur falsi syllogismus, nõ possunt ambæ falsæ esse propositiones, sed ea solum, quæ est ad maius extremum. Dico autem proprium medium, per quod fit contradictionis syllogismus. 1

Insit enim A. ipsi B. per medium C. quoniam igitur necesse est C.B. affirmatiuam accipi, cum sit syllogismus: planum, quod semper hæc erit uera, non enim conuertitur: A. C. uero falsa, hac enim conuersa contrarius fit syllogismus.

Consimiliter autem & si ex alia coordinatione acceptum fuerit medium, ut D. licet in toto A. sit, & de B. omni prædicetur: necesse enim D. B. quidem propositionem manere, alteram uero conuerti quare hæc quidem semper uera, illa autem semper falsa. & quasi talis deceptio eadem est ei, quæ est per proprium medium. 2

Si uero non per proprium medium efficiatur syllogismus: quando 3

do sub A. quidem sit medium: ipsi vero B. nulli insit: necesse est falsas esse ambas. accipiendæ namque sunt econtrario, quam se habēt propositiones, si debet syllogismus fieri.sic autem acceptis,ambæ efficiuntur falsæ quemadmodum si A. quidem toto D.inest: D. vero nulli eorum, quę B. his enim conuersus
3 syllogismus erit, & propositiones ambæ falsæ.

4 Quando vero medium non sit sub A. vt D.A.D.quidem vera erit, D. B. autem falsa, nam A. D. quidem vera,quoniam non erant in A. ipsum D.D.B. autem falsa, quoniam si esset vera,& conclusio vera esset. sed erat falsa.

5 Sed cum per mediam figuram efficitur deceptio, ambas quidem non contingit falsas esse propositiones totas. Cum enim sit B. sub A.nihil contingit, huic quidem omni, illi uero nulli inesse, quemadmodum dictum est & prius.

6 Alteram autem euenit, & utramlibet. Si enim C.& A.& B. insit, si acceptum fuerit, ipsi quidem A. inesse, ipsi uero B. non inesse: A.C. quidem uera erit, altera autem falsa. Rursus, si acceptum fuerit C. ipsi quidem B. inesse, A. vero nulli: B. C. quidem vera erit, altera autem falsa.

Si igitur priuatiuus sit deceptionis syllogismus, dictum est, quando, & per quæ erit deceptio.

7 Sin autem affirmatiuus, quando quidem per proprium medium, impossibile ambas esse falsas: necesse est enim C. B. manere, siquidem erit syllogismus, quemadmodum dictum est & prius. quare C.A.semper erit falsa: hæc enim est que conuertitur.

Consimiliter autem & si ex alia coordinarione accipiatur medium, quemadmodum dictum est, & in priuatiua deceptione. necesse enim D. B.quidem manere, A. D. autem conuerti, & deceptio, eadem est ei quæ prius.

Quando autem non per propriū: 8
si D. quidem sit sub A.hæc quidem erit uera, altera aurem falsa: euenit enim A. pluribus inesse,quæ nō sunt sub se inuicem.

Si uero non sit D. sub. A. planum 9
quidem, quod hæc semper erit falsa, affirmatiua nanque accipitur, D. B. vero contingit, & ueram esse,& falsam: nihil enim prohibet, A. quidem nulli D. inesse, D. uero ipsi B. omni: ut animal scientiæ, scientiam autem Musicæ. Neque rursus si neque A. nulli eorum, quæ D. neque D.nulli eorum, quæ B. Manifestum igitur,quod non existēte medio sub A. & ambas euenit falsas esse, & utram uolueris.

Quot igitur modis & per quæ euenit fieri deceptiones. quæ secundum syllogismum,& in immediatis, & in ijs quæ per demonstrationem, manifestum.

In ijs autem, quæ non indiuisi- 1
biliter.

Postquam de immediatorum ignorantia tradidit, nunc de mediatis dixerit, ac primo de ignorantia affirmatiuarum in prima figura, quæ contingit cum oppositas negatiuas opinamur per syllogismum possumus autem ignorare has dupliciter aut per proprium medium, aut per medium non proprium: uocatur medium proprium,a quo talis affirmatiua uera demonstratur, ut animal rationale demonstrat *Intentio. Arist. in hoc ca.* 2

strat hominem esse risibilem, cum igitur per tale medium decipimur, idest illud assumimus ad probandam oppositam negatiuam, est ignorãtia per propriuin mediũ; ut si dicat quis, nullum animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale, ergo nullus homo est risibilis.

Idem contingit in negatiuis mediatis, est enim proprium medium quod demonstramus non esse: ut per animal rationale demonstramus nullũ hominem esse hinnibilem, cum igitur de illo probamus oppositum, sic, omne aial rationale est hinnibile, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est hinnibilis, est similiter ignorantia per medium propriũ. tale medium dicit Arist. esse id per quod fit syllogismus cõtradictionis, i. syllogismus probans oppositam conclusionem ueram; cũ uero non per tale mediũ cõtingit in ignorantia, dicitur per mediũ non proprium.

Dicit igitur Arist, quod quoties in mediatis decipimur per medium proprium, non contingit propositionem utramque falsam esse, sed minor est uera; quæ autem est uersus maius extremum, id est maior, falsa; ratio autem hæc est, quia est eadem minor in syllogismo ignorantiæ, & in syllogismo contradictionis & ueritatis: in vtroque enim est affirmatiua, cum sit in prima figura, maior uero non est eadem sed conuersa, idest mutata in cõtrariam negatiuam sicut conclusio, ut patet, si dicas, omne animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est risibilis, est syllogismus ueritatis: iste uero ignorantiæ, nullum animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale, ergo nullus homo est risibilis. hoc literis explicat solum in affirmatiuis per A. maius extremum, per B. minus, per C. medium, intelligit; conuerti uero vocat mutari ex affirmatiua contraria in oppositam negatiuam: & quod minor sit uera, probat, nam mutata & cõuersa maiori syllogismi ignorãtiæ, manente minori fit contrarius syllogismus uerus.

2 Similiter autẽ est & si ex alia &c.

Ostendit quòd quãuis non sit medium proprium per quod demonstretur conclusio, sed sit ex alia coordinatione, nẽpe sit medium quo quocunque modo conclusio nis illius ueritas probetur, si per illud decipi contingat; minor futura sit uera, quia est eadem quę erat in syllogismo uero: sed maior falsa. quia est mutata in negatiuam, ut si per risibile decipiamur, opinantes hominem non esse animal rationale, quãuis risibile non sit medium demonstratiuum, tamẽ quia per id probatur uere hominem esse animal rationale, censetur proprium medium. idem de aliis mediis ueritatis.

Si uero non per proprium medium &c. 3

Manifestat quãdo non est medium proprium posse utrasque ꝓpositiones esse falsas, ut si medium sit de quo omni prædicatum dicitur, & quod de nullo subiecto dicatur, tunc enim cum contrario modo sumendæ sint propositiones, erunt falsæ, nã in maiori prædicatum conclusionis negari debet de medio, de quo uere affirmabat & in minori affirmari de quo uere negabatur. fit enim syllogismus primæ figuræ. Celarent. v. g. sit conclusio, nullus homo est sensibilis, nullum B. est A. sumatur mediũ D. irrationale, fiat syllogismus talis; nullũ irrationale est sensibile, omnis homo est irrationalis, ergo nullus homo est sensibilis, tunc utraque est propositio falsa.

Cum uero non sit sub A. medium 4

Probat etiam posse maiorem esse uerã, & minorem falsam, ut si sub maiori extremo sumamus mediũ cui non inest ipsum, tunc maior erit uera A. D. quia est negatiua, minor uero D. B. falsa, quia cum conclusio sit falsa, & maior uera, necessario minor erit falsa, ut si sub sensibili sumatur planta, sic; nulla planta est sensibilis, omnis homo est planta, ergo nullus homo est sensibilis. prætermisit non absque ratione posse etiam maiorem falsam, minorem ueram esse; ut si sub sensibili sumatur, cui ipsum inest, & quod etiam inest homini, & subiecto, ut animal; sic, nullum animal est sensibile, omnis homo est animal, ergo nullus homo est sensibilis; quia istud medium est proprium, fieri autem non potest quòd cum medium nõ est proprium, posit minor esse uera, est enim affirmatiua, medium autem non proprium nequit uere affirmari de subiecto, esset enim simile proprio, ut diximus.

Sed

5 Sed per mediam figuram, &c.

Nunc de ignorantia earundem mediatarum affirmatiuarum in ſecunda figura tractat, ac dicit idē prorſus quod ſuperius dixit de immediatis, non poſſe utrāq; propoſitionem in totum falſam eſſe, quia cū prædicatum uere inſit ſubiecto, nō poterit medium inueniri quod de uno uniuerſaliter affirmetur; de altero uniuerſaliter negetur, & neceſſarium eſt utraque ſit falſa. relege ſuperiorem locum de immediatis, illic late declaratum & probatum eſt hoc,

6 Altera vero poteſt eſſe falſa &c.

Sed unam falſam; alteram ueram, ſiue maior, ſiue minor ſit, eſſe poſſe oſtēdit; nā ſi ſumatur medium competens utriq; extremo: tunc ſi maior ſit affirmatiua, & minor negatiua, ut in Cameſtres, erit prior uera, poſterior falſa, ſic; omne ſenſibile eſt animal, nullus homo eſt animal, ergo nullus homo eſt ſenſibilis. ſi uero idem econtra fiat in Cæſare, ut ſit maior negatiua, minor affirmatiua, prior falſa, poſterior erit uera, ſic; nullum ſenſibile eſt animal, omnis homo eſt animal, ergo nullus homo eſt ſenſibilis. concludit ſe iam de ignorantia affirmatiuarum quæ per ſyllogiſmum negatiuum fit dixiſſe, tam in prima quam in ſecunda figura.

7 Si vero ſit affirmatiuus, &c.

Nunc de ignorātia negatiuarū tractat, quæ fit per affirmatiuas oppoſitas in prima figura, ac docet id quod in principio de affirmatiuis; cum ſit ignorantia per medium propriū, minores ſemper ueras, maiores falſas eſſe, quia illæ ſunt eædem quę erant in ſyllogiſmo uero, hæ uero ſunt cōtrariæ: ut ſi hominem eſſe hinnibilem, per animal rationale ignoremus, ſic; omne animal; rationale eſt hinnibile, omnis homo eſt animal rationale, ergo omnis homo eſt hinnibilis; utitur eiſdem dictis literis idē docet cum mediū eſt ex alia coordinatione, quod declaratum eſt prius.

8 Cū uero ſit non per propriū, &c.

Oſtendit modo quando non per mediū proprium ſit, poſſe maiorē ueram, minorem uero falſam eſſe, ut ſi ſub maiori extremo ſumatur aliquid ipſum ineſt, poteſt enim unū de pluribus prædicari, de uno affirmatiue, de altero negatiue, ad id talia. duo non poterunt affirmari ad inuicē vere; ut ſi ſub. A. hinnibili ſumas. D. equum ſic; omnis equus eſt hinnibilis, omnis homo eſt equus, ergo omnis homo eſt hinnibilis, tunc maior uera, minor falſa erit.

Si uero non ſit D. ſub. A. &c. 9

Cum autem mediū puta D. non eſt ſub A. ideſt maiori extremo, ſemper ſic maior eſt falſa, cum ſit affirmatiua, nō enim iſta ignorantia prouenit niſi in Barbara; hic enim concluditur vniuerſalis affirmatiua at minor tali medio exiſtēti, poteſt aliquā do uera, aliquando falſa eſſe, quæ dicitur C. D. nam cum D. id eſt medium omni ſubiecto inerit minor erit uera, pōt enim eſſe quod illud maius extremum competat nulli medio, quod competit omni ſubiecto, ſicut animal nulli ſcientiæ competit, ſcientia uero omni Muſicæ ineſt: ſi uero tale medium nulli inſit ſubiecto. ſicut ipſi nulli ineſt prædicatum, utraque falſa erit ex quibus concludit ſe iam de ignorātiis tam mediatorum quam immediatorum tractaſſe.

De ignorantia pura negationis.

CAP. XIIII.

Planum autem eſt., & quod ſi quis ſenſus defecerit, neceſſe, & ſcientiam aliquam deficere, quam impoſſibile eſt accipere. 1

Si quidem addiſcimus, aut inductione, aut demonſtratione. Eſt autem demonſtratio ex uniuerſalibus, inductio uero ex ijs, quæ ſecundum partem: impoſſibile autem uniuerſalia ſpeculari niſi per inductionem. 2

Quoniam & quæ ex abſtractione dicuntur, erunt per inductionem; nota ſi quis uoluerit nota facere. 3

Quomodo inſunt unicuiq; generi nonnulla, & ſi nō ſeparabilia ſunt, ſecundū quod tale * hoc unūquodq; 4 *a.l.qualitates.

Inducere autem non habentes ſenſum. impoſſibile, ſingularium 5

nanque sensus est, non enim contingit accipere ipsorum scientiã; neque enim ex uniuersalibus sine inductione, neque per inductioné sine sensu.

1 Manifestum est autem, &c.

Intentio. Arist. De ignorantia puræ negationis tractat quę est non scire quod sciri poterat. docet autem quando necessaria sit talis ignorantia, & constituit conclusionem hanc de; deficiente aliquo sensu, necessario deerit aliqua scientia, quam non poterit ille cui sensus deest accipere.

Nota. Nota hic loqui de defectu a natiuitate, cum enim aliquis sensus usus est, quem postea amisit, poterit habere scientiam eorũ, quę tali sensu percipiuntur, potest enim factus cęcus, si primum uidit, scientiam de coloribus consequi; non tamen qui a natiuitate uisu priuatus est.

Nota. Nota similiter quod dicit, aliquam sciẽtiam defectutam, quia ex defectu unius sensus solum deerit scientia illorum quę tali sensu percipiuntur. cæcus enim scientia colorum, surdus scientia sonorum priuabitur, non aliis.

Nota. Non similiter quod dicit, quam impossibile est accipere, quia non priuabitur ille sciẽtia; quasi illam habuerit, & per sensus defectum amiserit, hoc enim est falsum, cũ enim scientiam habemus semel, licet postea sensus destruatur, non idcirco sciẽtia destruitur, sed priuatur scientia ad hũc sensum, quod nunquam illam acquiret, propterea dicit, quã impossibile est accipere.

2 Siquidem discimus, aut per inductionem, &c.

2. Conclusio. Prædictam cõclusionem probat tali ratione; scientia aut inductione, aut demonstratione accipitur, sed inductio & demonstratio pendent a sensu, ergo hoc deficiente perit inductio, demonstratio, ac perinde scientia. minor probatur, nam inductio fit ex particularibus, quę notum est sensu percipi, demonstratio uero ex uniuersalibus quidem primo, sed cum uniuersalia hæc non nisi inductione cognoscãtur, etiã dependet demonstratio a sensu.

Nota. Hic aduerte propositiones quę in scientia sunt esse in duplici differentia, quędam immediatę, quæ causam non habent, uel in illa scientia saltem causa earum non cõsideratur, & uia cognoscendi has est per sensum & inductionem, ut docet 2. Post. c. ultimo quædam sunt mediatę, quę causam habent, & earum cognitio est per demonstrationem: unde mediatas per immediatas demonstramus, immediatas uero inductione percipimus: ut experientia ostendit ignem esse calidum, tamen ex hac demonstramus esse leuem.

Aduerte etiam cum Auer. quod Aristo hic non loquitũ de uniuersalibus principiis illis quę sunt communissima, sed de principiis ex propositionibus quę sunt proprię subiectis peculiaribus sensu perceptis hæ enim sunt quę inductione colliguntur, per quas reliquas mediatas conclusiones demonstramus. *Nota.*

Quoniã & quæ ex abstratione &c. 3

Ostendit Arist. hæc uniuersalia propria sensibiliũ inductione, cognosci & est ꝓbatio a minori, uniuersalia enim mathematica, quæ minus uidẽtur indigere sensu & inductione, cum sint abstracta, indigent inductione, ergo & uniuersalia sensibilia, quę minus abstracta sunt, magisq; sensui proxima. antecedens patet, nam a puncto in punctum lineam ducere, super quodlibet cẽtrum quantuncunq; occupando spacium circulum describere, & similia, hęc singularium inductione nota fiunt. *Phil. & S. Tho. communes digni tates inductione colli guntur.*

Quia sunt in unoquoque genere. 4

Quamuis locus hic aliter ab aliis exponatur, existimo sensum esse, ut uelit ostendere tam in sensibilibus, quam in mathematicis esse uniuersalia quæ inductione cognoscantur, quãuis non omnia; sunt enim alia quæ demõstratione immediate cognoscuntur, sed hæc ex aliis pendent, quę inductione probantur, cum non sint realiter extra singularia, & separata, sicut in scientiis consideratur; uniuersalia enim mathematica realiter in sensibilius sunt, ob id dicit, in unoquoque genere, nempe sensibilium & mathematicorum esse quędã, quę nimirum inductione cognoscuntur, quamuis hęc non sint separabilia, id est, cum hæc non sint abstracta, secundum quod huiusmodi unumquodque est, idest sicut in scientiis talia considerantur.

Inducere

Inducere autem non habẽtes, &c.

Vera hæc copulantur illis; impossibile est uniuersalia speculari nisi per inductionem, inductio autem est ex singularibus, singularia autem non scientia, sed sensu percipiuntur, ergo sensu destructio singulare non percipitur, nec fit inductio, nec uniuersale cognoscitur, nec demonstratio procedit.

An deficiente sensu deficiat scientia illius subiecti.

Dubitatur primo, an sit in uniuersum uerum quod deficiente sensu deficiat scientia quæ est in intellectu. dico, nihil intellectum cognoscere quod aliquo modo non omnia sub sensu sunt, ideo etiam non eodem modo ab intellectu cognoscũtur, aliqua enim secundum suos effectus tantum sensui subduntur, & talia sunt entia realiter separata, Deus opt. max. & intelligentiæ, quæ nullo sensu percipiuntur, nisi per extrinsecos suos effectus. aliqua sensui substant secundum similia, ut cum uidimus unam urbem, per eam, quas non uidimus intelligimus alia secundum partes, ut cum uiso auro per se, & monte, statim montem aureum imaginantur. alia secũdum se; uel ea quæ sunt in se, ut accidentia sensibilia, & substantiæ quæ sub istis sunt. Impossibile igitur est ꝙ intellectus intelligat ea quorum nihil percepit aliquo sensu, unde si omnes sensus alicui deficerent a natiuitate, quod fieri non potest, nihil intellectus intelligeret. non tamen eodem modo, uti diximus, intellectus intelligit ea quæ sensu percipiuntur, nam quæ quarto aut tertio modo, & aliquando secundum cognoscitur in intellectione confusa & commutatiua, intelligi non dicitur, qualiter prima cognoscuntur, sed distincta & propria notiora, propterea res immateriales obscure in hac uita cognoscimus.

Alterũ Dubium Dubitatur an in præsenti ita amplius sit sensus Aristotelis. dico limitate magis hic loqui Aristotelem solum enim est sermo de his quæ secundum se uel aliquid sui sensu percipiuntur aliquo quorum est cognitio intellectus distincta, hæc enim illo sensu deficiente non scientur: nec loquitur de principiis communissimis, quã uis ista dependeant a sensu. non quod inductione probentur, sed quod sensu terminorum significationes, nempe res ipsas, necessarium sit apprehendere, de quibus dicemus 2. Post. c. 18.

Syllogismum omnem ex tribus constare terminis, maiori, minori, ac medio & hos in infinitum tam in propositionibus affirmatiuis, quam negatiuis abire non posse.

CAPVT XV.

Est autem omnis syllogismus per tres terminos, & qui quidem monstrare potest, quod A. inest ipsi C. eo quòd inest ipsi B. & hoc ipsi C. priuatiuus autem alteram quidẽ propositionem habens, quod aliud quid alii inest, alteram vero, quod non inest. Manifestum igitur quod principia, & quæ dicuntur suppositiones hæ sunt: accipientem enim hæc ita necesse est mõstrare, ut quod A. inest ipsi C. per B. Rursus uero quod A. ipsi B. per aliud medium, & quod B. ipsi C. consimiliter. 1

2 Secundum opinionem igitur syllogizantibus & solum dialectice, planum quod hoc solum considerãdum, si ex quibus contingit probabilissimis fiat syllogismus. quare & si est aliquid in ueritate eorum, quæ sunt A. B. medium, uedetur autem non esse, qui per hoc syllogizauit, syllogizatus est dialectice. Ad ueritatẽ autem ex iis. quæ insunt oportet cõsiderare, se habet autem sic.

3 Quoniam est quod ipsum quidã de alio prædicatur nõ secundum accidens, dico autem secundũ accidẽs ut album aliquando illud dicimus

eſſe homninē, nō ſimiliter dicentes & hominem album, hic quidem enim non alteram aliquid exiſtens albū eſt, album vero, quoniam accidit homini eſſe albo, ſunt itaq; nonnulla talia, vt per ſe prædicentur.

4 Sit igitur C. tale, quod ipſum quidem non amplius inſit alij, huic autē B. primo, & nō ſit aliud intermediū, & rurſus * E ipſi ipſum F. conſimiliter & hoc ipſi B. an igitur hoc neceſſe eſt ſtare, aut cōtingit in īfinitū ire?

* Argirop. legit D. ipſi D. & F. itidē ipſi cōpetat E.

5 Eſt rurſus ſi de A. quidē nihil prædicatur per ſe, A. vero ipſi H. ineſt primo, intermedio autem nulli priore, & H. ipſi G. & hoc ipſi B. an & hoc ſtare neceſſe eſt, aut & hoc contingit in infinitum ire? differt autem hoc a priori tantum, quoniam hoc quidem eſt, an contingit incipienti a tali, quòd nulli ineſt alteri, ſed aliud illi, ſurſum in infinitum ire: alterū vero incipientem a tali quod ipſum quidem de alio, de illo aūt nihil prædicatur, deorſum conſiderare, ſi contingit in infinitum ire.

6 Amplius media an contingit infinita eſſe determinatis extremis. dico autem vel uti, ſi A. ipſi C. ineſt, medium vero ipſorum B. ipſius vero B. &. altera: horum autem altera, an & hæc in infinitum contingit ire, aut impoſſibile; eſt autē hoc conſiderare idem, & ſi demonſtrationes in infinitum uadunt: & ſi eſt demonſtratio cuiuſcunque, aut ad ſe inuicem terminantur.

7 Conſimiliter autē dico & in priuatiuis ſyllogiſmis ac propoſitionibus, ut A. ineſt B. nulli, aut primo: aut erit aliquid medium, cui priori non ineſt, ueluti ſi ipſi G. quid B. ineſt omni: & rurſus alij ad huc priori hoc, ut ſi ipſi H. quod G. omni ineſt: in his etenim ut infinita, quibus non ineſt prioribus, aut ſtant.

In ijs uero, quæ conuertuntur, non ſimiliter ſe habet: non eſt enim in iis, quæ retrouerſum prædicantur, de quo primo prædicatur, aut ultimo: omnia enim ad omnia hæc conſimiliter ſe habent, ſiue ſunt infinita, quæ de ipſo prædicantur, ſiue utraque ſunt quæ dubitantur infinita, præterquam quod ſi non ſimiliter contingit conuerti: ſed hoc quidem, accidens, illud uero ut prædicamentum. 8

Eſt autem omnis ſyllogiſmus per tres terminos &c.

Ariſto. de immediatis propoſitionibus ſermonem facere intendit, ac in præſenti tres ſuppoſitiones proponit, ac poſtea tres quæſtiones. Prima ſuppoſitio eſt ex libris priorum; omnis ſyllogiſmus & proſyllogiſmus, affirmatiuus, uel negatiuus, ex tribus terminis ſolum conficitur, ex eo qui probatur, de quo probatur, per quam probatur, taleſq; propoſitiones ex his cōfectæ in illo ſyllogiſmo principia & ſuppoſitiones dicūtur. dicit ergo eſt omnis ſyllogiſmus per tres terminos, & qui probare poſſibilis eſt, quoniam A. eſt in C. ideſt affirmatiuus, qui poteſt probare quod A. maius extremum eſt in C. minori, per mediū B. de quo. A. prædicetur ī maiori, & ipſum prædicetur de B. in minori, quod eſt Barbara, uel Darii. & nota modum Ariſto. ſimul enim dicit affirmatiuum conſtare ex tribus terminis, & ipſum explicando probat. Poſtea ſubiungit negatiuū, quē ex una affirmatiua, & altera negatiua conſtare docet, & has propoſitiones ex his terminis dicit uocari ſuppoſitiones & principia in illo ſyllogiſmo, cū eas accipientes. i. non ꝓbātēs, ꝑ eas alias demōſtremus tādē addit iterum ꝙ A. ſit in B. & B. in C. manifeſtat proſyllogiſmus maioris & minoris, in quibus etiam ſolum tres eſſe, terminos cū ſtat, atque hæc eſt ſuppoſitio prima. 1

3. Suppoſitiones.

1. Suppoſi.

Secundum

Secundum igitur opinionem syllogizantibus &c.

2. Suppos. Altera suppositio est, Demonstratorem a Dialectico differre; Dialecticus enim solum ex probabilibus procedens, non curat an aliquæ ꝑpositiones sint re uera immediatæ, sed si recipiātur, ut immediatæ, licet mediatæ sint, eis ut maxime probabilibus utitur, non sic Demonstrator, quærit enim non solum immediatas in opinione, sed quæ sic sunt, & sic se re uera habent, hoc docet ut intelligas nos quæsituros immediatas propositiones secundum rem, & nō secundum opinionem solam, aliter enim non demonstratur.

Quoniam autem est eo quod ipsum quidem, &c.

3. Suppos. Tertia suppositio est, quædam prædicari secundum se, quædā secū dum accidēs; uocat secundum accidens, quando aliud non secūdū se prædicatur, sed secūdū alterum; ut quando dicimus, albū est lignum, non enim dicere uolumus quòd ipsum album secundum se sit lignum, sed id cui accidit album esse, lignum est, at quando dicimus lignum est album, ipsum lignū secundum se, non secundum alterum dicimus album. has uocat secundum se prædicationes, quando prædicatum inest subiecto secundum se idest non secundum alterum quod subiecto subset; illas uero secū dum accidens, cum prædicatum non secū dum se subiecto, sed secundum alterum inest, quod fit cum de accidenti subiectum prædicatur; & hoc multum conducit ad probandum postea non esse processum infinitum in his prædicationibus.

Nota. Nota non hic uocare secundum se prædicari, quod per se inest primo aut secūdo modo, sed quod non subiecto inest secundum aliud cui subiectum ipsum subsit. oppositum uocatur secundum accidens.

Nota uerba, aliter, inquit, dicimus album hominem, aliter hominē esse album, & secundum prædicationem declarat, cum enim non sit alterum aliquod, album est, idest cum homo dicitur albus, non est aliquid aliud cui insit homo quod sit album, sed ipse secundum se, id est non secundum aliud subiectum. primum uero declarat, album enim, dicitur homo, quia id quod substat albo homo est. concludit aliquas esse prædicationes secundum se.

Si igitur C. huiusmodi, &c. 4

1. Quæs. Quæstiones tres proponit. prima est, an dato aliquo subiecto vltimo quod non de alio prędicetur, possint de hoc infinita prędicata ordine prædicari, vt de ipso aliquid primo dicatur, de hoc aliud, & de hoc aliud superius, & possit sic in infinitum procedi, an sit finitus talium prædicatorum numerus. & nota istam literam, quæ corrupta est, est enim litera sic legenda, sicut legit Argirop. Sit itaque C. tale vt ipsum quidem nulli competat rei, B. autem huic competat primo, vt nō sit inter ipsum medium vllum, & rursum D. ipsi B. & E. ipsi D. & F. identidem ipsi cōpetat E. per has enim literas ordo prędicatorum significatur de illo subiecto vltimo C.

Et iterum si de A. quidem &c. 5

2. Quæs. Altera quæstio est, an dato aliquo supremò prædicato, de quo nihil superius prædicetur, possint sub illo infinita subiecta secūdum ordinem subiici, ut sit A. supremū prędicatum, at sub A. F. ita vt A. ipsi immediate competat & postea hoc in alio, & hoc in alio, & sit processus in infinitū. ponit aūt differentiam inter vtramq; q̄onem, prior enim est, an dato vltimo subiecti numerus prædicatorum sursum in infinitum ascendat; altera vero est, an dato supremo ꝑdicato, ab hoc incipiēdo numerus subiectorum deorsum in infinitum descendat.

Amplius media nunquid. 6

3. Quæs. Tertia quæstio est, an determinatis extremis, idest dato subiecto vltimo & prędicato supremo, possint inter hæc media infinita sumi. hoc clarius explicās dicit, hoc q̄rere, esse q̄rere an demōstrationes in infinitū ꝑcedāt, & oīum sit demonstratio, vel non sit, sed oīa adinuicē concludantur, id est sint finiti processus ex omni parte, tam extremorum, quam mediorum.

Similiter autem dico, &c.

Hoc idem ostendit in priuatiuis seu negatiuis, an sit processus in his talis, nempe quòd non sit in B. quia non inest alteri, & huic non sit, per aliud, & sic in infinitum. 7

1 Sed in conuertibilibus &c.

Hanc tertiã quæstionem nõ habere locũ in terminis cõuertibilibus ostẽdit, quia in his non datur ultimum & supremum, nam omnia adinuicẽ prædicantur, & quocunque dato prædicato, omnia reliqua de ipso, & ipsum de omnibus prædicatur, siue consideres ex parte prædicati processum, siue ex parte vtriusq; dubitati & extremi uerum est quod differunt tales prædicationes: nam directe passiones de subiecto, in directe uero subiectũ de passionibus prædicatur, unde quamuis ueræ, non tamen æquæ sunt tales in istis prædicationes.

Quod extremis finitis existentibus media non possint esse infinita.

CAPVT XVI.

1 QVòd igitur intermedia nõ contingit infinita esse, si deorsum & sursum stent prædicamenta, manifestum, dico autem sursum quod in magis uniuersale, deosum vero quod in id, quod secundum partem, si enim A. prædicatur de F. infinita sunt intermedia, in quibus est B. planum quòd contingere posset, ut & ab A. deorsum alterum de altero prædicaretur in infinitum: antequam enim in F. deueniatur, infinita sunt intermedia: & ab F. sursum infinita, antequam ad A. deueniatur: quare si hæc impossibilia, & ipsius A. & F. impossibile infinita esse media.

2 Neque enim si quis diceret, quod alia quidem sunt ipsum A. B. C. contigua inuicem, ut non sit medium, alia vero non est accipere, nihil differt: quodcunque enim accepeto eorum, quæ B. erit ad A. aut ad F. aut infinita media, aut non: a quo autem sint primum infinita, siue statim, siue non statim, nihil differt: quę enim sunt post hæc, infinita sunt.

Quod igitur intermedia non &c. 1

Tertiam quæstionem esse impossibilẽ ostendit, nempe quod extremis finitis existẽtibus media possint esse infinita primo autẽ explicat quid processum sursum quid deorsum sit: processum sursum uocat, cum ex particularibus ad uniuersalia progressus fit: deosum uero, cum econtra ab uniuersalibus ad particularia proceditur. sursum ergo est uniuersale, deorsum uero particulare. argumentatur autem sic, si ab A. prædicato deorsum usq; ad C. sunt media infinita, ergo nunquam peruenire poterit ad ipsum C. per B. idest p talia media, cũ infinitum pertransiri non possit, non ergo erit ultimum ipsum C. similiter si ab ipso C. subiecto usque ad A. media sunt infinita, ergo nunquam peruenietur eadem ratione ad ipsum A. non ergo erit supremũ, impossibile est ergo media infinita esse inter extrema determinata, esset enim, ut dicunt, Themist. & Philop. sicut qui diceret esse numerũ finitum ab unitate usq; ad denariũ, tamen esse infinitos numeros inter medios, q si obiicias in linea quadam finita dari duo extrema pũcta determinata, & tamen esse infinita intermedia puncta: respondet prædicti auctores non esse parem rationem, nam illa intermedia pũcta sunt i potẽtia, at uero prædicata debẽt esse actu, ob id infinita nõ sunt iter extrema determinata: emẽdã literã, utriq;, lege utiq;.

Philop. hoc loco con. 83. dicit nostrã cognitionẽ sursũ procedere ex particularibus ad uniuersaliora; non uero ecõtra ab uniuersalioribus ad particu.

Neque enim si aliquis &c.

2 Possit quis dicere q non omnia media erunt immediata, sed quædam erunt contingentia, idest cõtigua, inter quæ non est mediũ, quædã uero alia nõ esse immediata. dicit Arist. hoc nihil referre, nam cum infinita media sint accipienda inter A. & C. siue sint statim, idest immediata, siue non statim, idest mediata, nunquam ad extrema peruenietur, non ergo esse possunt infinita media inter extrema finita, puta homo est risibilis; inter hæc enim duo extrema nõ possunt media infinita esse, siue immediata sint, quorũ singula nõ habeãt medium siue mediata, sint, quæ per similia media debeant probari; nõ enim ab homine inrisibile, nec a risibili i hominẽ perueniri poterit, cũ hæc prius transeunda sint.

Quod

Quod si prædicationes affirmatiuæ sint finitę sursum & deorsum, impossibile sit demonstrationes negatiuas, in infinitum procedere.

CAPVT XVII.

1 Planum autem, & in priuatiua demonstratione, quod statibitur si quidem in prædicatiua statur ad utraque: sit enim non contingens neque sursum ab ultimo in infinitũ ire. (dico autem ultimum, quod ipsum quidem alij nulli inest, illi vero aliud, ut F.) neque a primo in ultimum. (dico autem primum, quod ipsum quidem de alio. de illo uero nihil aliud) si utique hæc sunt, & in negatione stabitur.

2 Tripliciter nanque monstratur non existens, aut enim cui quidẽ ipsum C. B. inest omni, cui uero ipsum B. ipsum A. nulli. Ipsius itaq; B. C. & semper alterius distantiæ, necesse est progredi ad immediata, prædicatiua nanque est hæc distantia, alterum vero manifestum, quod si alij non est in priori, ut ipsi D. hoc oportebit ipsi B. omni inesse: & si rursus alij priori, ut ipso D. non inest, illud oportebit ipsi D. omni inesse: quare quoniam,* quæ sursum est, uia stat, & quæ deorsũ stabit, & erit aliquid primo, cui non inest.

*al. l. quę deorsum est uia stat, & quę sursum stabit.

3 Rursus si B. quidem omni A. ipsi uero C. nulli: ipsum A eorũ, quæ C. nulli in est. Rursus hoc si oportet monstrare, planum, quod aut per superiorem modum mõstrabitur, aut per hunc, aut tertium. Primus igitur dictus fuit. secundus uero mõstrabitur. Sic autẽ utique monstraret, ut quod D. ipsi quidẽ B. omni inest, si vero C. nulli, si necesse est inesse aliquid ipsi B. Et rursus, si hoc ipsi C. non inerit, aliud ipsi D. inest, quod ipsi C. non inest: igitur quoniam inesse semper superiori stat, stabit & non inesse.

Tertius uero modus fuerat, si A. quidem B. omni inest, ipsum vero C. non inest, non omni inest C. cui A. Rursus uero hoc, aut per suprius dicta, aut similiter monstrabitur. Illo quidem itaque modo statur. sin autem sic, iterum accipietur B. inesse ipsi E. cui ipsum C. non omni inest, & hoc rursus consimiliter. Quoniã autem suppositum est stari, & deorsum, planum quod stabit, & C. non inexistens. 4

Manifestum autem quod & si nõ una via monstretur, sed omnibus, aliquando quidem ex prima figura, aliquãdo autẽ ex secunda, aut tertia, quod & sic stabitur finitæ enim sunt viæ; finita autẽ finities, necesse est, finita esse omnia. Quod igitur in priuatione si quidem & in eo quod est inesse, statur, manifestum. 5

Planum autem, & in priuatiua demonstratione &c 1

b Aristo. miro profecto ingenio in hoc capite probare intendit; q; si prædicationes affirmatiuæ sint finitæ sursum & deorsum quod erit impossibile demõstrationes negatiuas in infinitum procedere, & hoc per tres ipsas figuras ostendit. hoc est igitur quod dicitur, sit igitur cõtingens, id est supponatur ita esse, quod nec ab ultimo sursum in infinitum procedatur affirmando, nec a primo deorsum descendatur. explicat autem per ultimum intelligi subiectũ quod de nullo prędicatur, per primum uero prædicatum de quo nihil aliud affirmatur. hoc supposito etiam in negatiuis non erit demonstrationum infinitus processus quod ingeniosissime ostendet.

2 Tripliciter autem mõstratur nõ esse,&c.

In triplici figura potest negatiua demõstrari, sed de prima est argumentum primum, quod huiusmodi est: non potest demonstrari negatiua nisi per medium, de quo maius extremum negetur in maiori, & quod in minori de subiecto affirmetur, sed ex suppositione est finitus numerus prædicatorum affirmatorum, ergo erit numerus finitus mediorum, per quæ in prima figura negatiua demonstratur.

Verbi gratia sit demõstranda, homo nõ est qualitas, demõstrabitur per animal, de quo negetur qualitas, & quod affirmetur de homine, scilicet nullũ animal ẽ qualitas, omnis homo est animal, ergo nullus homo est qualitas. iterum si maior demonstranda erit per aliquod de quo negeť qualitas, & quod affirmetur de animali, ac per consequens hoc etiam competet homini, scilicet, uiuens; sic, nullum uiuens est qualitas, omne animal est uiuens, ergo nullũ animal est qualitas. iterum si maior demõstranda est, erit per superius uiuenti, ac perinde animali, & homini, de quo negetur qualitas, & hoc per aliud simile; sed est finitus numerus eorum quæ de homine affirmantur ex suppositione, ergo iam amplius negatiua demonstrari non poterit.

Dicit igitur Arist. & facit in prima figura syllogismum; nullum B. est A. omne C. est B. ergo nullum C. est A. minor est finita secundum prædicationem ex suppositione, ergo & maioris erunt finitæ demõstrationes, nam si maior negatiua est probanda erit per D. quod etiam sit in C. & illud per aliud simile; sed deorsum, idest in minoribus affirmatiuis stat numerus, ergo & sursum in maioribus negatiuis, erit enim ultima indemonstrabilis.

3 Item si B. quidẽ in omni A. &c.

In secunda figura.

Hoc idẽ in secunda figura probat, & ratio hæc est; in secunda figura non demonstratur negatiua nisi per medium quod de una extremitate affirmetur, quod si altera negatiua est demõstranda, erit per mediũ, quod etiam de altera extremitate affirmetur ascendendo, sed in his affirmatiuis prædicatis, numerus est finitus, ergo etiam numerus talium mediorum ad negatiuas ostendendas erit finitus.

Verbi gratia, si sit demonstranda, nulla qualitas est homo, in Camestres, erit per aliquid quod affirmetur de homine, sic; omnis homo est animal, nulla qualitas est animal, ergo nulla qualitas est homo. iterum si minor est demõstranda, erit per aliquid quod affirmetur de animali, & perinde de homine, uiuens, sic; omne animal est uiuẽs nulla qualitas est uiuens, ergo nulla qualitas est animal. idem de illa minori: sed finitus est numerus prædicatorum affirmatiuorũ de una extremitate, ergo & numerus mediorũ negatiuarũ demonstrandarũ.

Proponit igitur Arist. syllogismũ in Camestres; omne A. est B. nullum C. est B. ergo nullum C. est A. sumit minorẽ dicens; aut est demonstranda per primam figurã, & sic probatum est illas demonstrationes esse finitas, aut per tertiam, & idem postea probabitur, aut per secundam, & sic probatur, idem: si enim demõstrare, oportet nullum C. est B. erit per D. quod affirmetur de B. ac perinde de A. & negetur de C. & si iterum alia minor est probanda, nullum C. est D. erit per aliquid quod affirmetur de D. ac perinde de B. & A. & negetur de C. & sic consequenter, sed finitus est numerus superiorum quæ affirmantur de A. ergo etiam erit finitus demonstrationum eorum quæ negantur de C.

Tertius autem modus, &c. 4

In tertia figura.

Idẽ ostendit in tertia figura, in qua necessariũ est subiectum in utraque propositione & ratio hæc est; negatiua non demõstratur nisi sumendo medium de quo affirmetur una extremitas, sed finitus est numerus subiectorum affirmatiuorũ, ergo erit numerus demonstrationum finitus: hæc enim figura sunt medium deorsum id est sub extremis; illæ duæ sursum, idest extremum aliquod.

V.G. sit, substantia non est qualitas, concludenda in Felaptõ, sumendũ est aliquid de quo affirmetur substãtia, ut corpus, sic; nullum corpus est qualitas, omne corpus est substantia; ergo substantia non est qualitas. iterum si maior in eadẽ figura particulariter est concludẽda uel uniuersaliter quia est in materia necessaria, tunc sub corpore oportet sumere, ac perinde sub substantia, sed ex suppositione, finitus est numerus deorsum affirmatiuorum, ergo finiunt demonstrationes negatiuorum.

Proponit

Proponit ergo Arist. syllogismum in Felapton, nullum B. est C. omne B. est A. ergo nõ omne A. est C. Tunc si maior iterũ demonstratur, aut erit per primam, uel secũdam, uel tertiam figuram, sed in prima & secunda probatum est finiri numerum, erit ergo in tertia. sed probatur quod et in hac, oportebit enim sumere E. quod sit sub B. ac perinde sub A, sed iste numerus est finitus, ergo & negatiuus. omnes hæ rationes sub hãc cõtinent ur: nõ potest præmissa negatiua monstrari nisi per mediũ affirmatiuum de una præmissa extremitate, sed ex suppositione tam deorsum quã sursum affirmatiuæ prædicationes sunt finitæ, ergo ex tali etiã suppositione est finitus numerus negatiuarum demõstrationum.

Manifestum autem est, &c.

5

Nota 1. Vt sensus Arist. hic percipiatur, aduerte propositiones negatiuas mediatas esse quasdã ratione subiecti, idest quæ per medium superius subiecto ad immediatas reducũtur, ut nullus homo est qualitas, quasdam mediatas ex parte prædicati, quæ per superiora prædicati reducuntur, ut nulla qualitas est homo; quasdam ex parte utriusque, ut homo non est lapis, quæ mediatæ ex parte subiecti sunt, per primam figuram reducũtur, ut factum est superius; quæ uero ex parte pdicati per Camestres quæ uero ex parte utriusque per utrãmq; figuram, ut notum est, primo resoluitur in immediatas ex parte unius extremi, postea ex parte alterius.

Nota. 2. Aduerte propterea quasdam esse mediatas ex parte superiorum, & tales per duas figuras, primam & secundam reducuntur; quasdam ex parte inferiorũ, & hæ per tertiam; quasdam ex parte utriusque, & huiusmodi per plures figuras reduci debent. unde potest esse quod sit aliqua ppositio negatiua mediata ex parte subiecti & præ-
11 dicati sursum & deorsum, & hæc per omnes figuras ad omnes immediatas reduci debet, ut anima non est color.

Posset quis dubitare an talium sint infinitæ demonstrationes respondet Aristot. quamuis non sit una uia tales demonstrãdi, sed modo per primam, modo per secũdam, modo per tertiam figuram ostendantur, tamen sunt demonstrationes finitæ, quia figuræ sunt finitæ, & singulæ singularum demonstrationes finitæ; finita autem finite sæpius sumpta finitum faciunt. concludit manifestum esse statum: idest terminũ esse in negatiuis, si inesse, idest in affirmatiuis prædicationibus finis utrimq; est.

Quòd prædicationes affirmatiuæ non possunt in infinitum procedere.

CAPVT XVIII.

QVod autem in illis, logice quidem speculantibus ita manifestum. In iis quidem igitur quæ in eo, quod quid est predicantur, planum: si enim est definire; aut si cognoscibile ipsum quod quid erat esse, infinita uero non est pertransire, necesse est terminata esse, quæ in eo, quod quid est prædicantur. 1

Vniuersaliter autem sic dicimus: est enim dicere uere, album ambulare, & magnum illud lignum esse, & rursus lignum magnum esse, & hominem ambulare: sed alterum est ita dicere, & illo modo: quando enim album esse dixero lignum, tũc dico, quòd cui accidit ut sit album, lignum est, sed non tanquam subiectum ligno album est: neque etenim album existens, neque quod est albũ aliquid, factum fuit lignum: quare non est nisi secundum accidens quãdo autẽ lignum album esse dixero, non quod alterum quid est album, illi uero contingit lignum esse. uelu ti quando musicum album esse dixero: tunc enim quod homo albus est, cui contingit esse musicum, dico: sed lignum est subiectum, quod quidem & erat, non alterum quid existens, quam quod lignum, aut lignum quoddam. 2

3 Si itaque oportet nomina ponere, sit quidem ita dicere prædicare, illo uero modo, aut nequanquam prædicare, aut prædicare quidé non simpliciter, secundum accidens autem prædicare: est autem, ut quidem album quod prædicatur, ut uero lignum illud de quo prædicatur. supponatur itaque prędicatum prædicati semper de quo prædicatur simpliciter, sed non secundum accidens: sic enim demonstrationes demonstrant.

4 Quare aut in eo quod quid est, aut quod quale, aut quantum, aut ad aliquid, aut faciens, aut patiens, aut ubi, aut quando, cum unum de uno prædicatum fuerit.

5 Amplius substantiam quidem significantia, quod illud, aut quod illud aliquid significant, de quo prędicantur. quæcunque vero non substantiam significant, sed de alio subiecto dicuntur, quod non est, neque quod illud, neque quod illud aliquid, accidentia. quemadmodum de homine album, non enim est homo, neque quod album, neque quod album quid, se animal forsasse, quod quidem enim animal est, homo est. Quæcunque uero non substantiam significant: oportet de aliquo subiecto prædicari, & non esse aliquid album, quod non alterum quid existens album est;

6 Species enim ualeant, nanque & teretismata sunt: & si sunt, nihil ad sermonem sunt, demonstrationes enim de talibus sunt.

* Ioan. Gram. inquit, quod τερετισματα uocatur; [illegible] cātus cytharedorū, quos

7 Amplius si non est hoc huius qualitas, & illud huius, neque qualitatis qualitas, impossibile est mutuo prædicari, sic, sed verum

12

quidem dicere contingit, mutuo autem prædicari uere non contingit.

inarticulate cantus, ut ex [illegible] patiatur dissonantiã chordarum, si secũdum conuenientem melodiæ rationẽ extensa sunt uel alias pertrectationes citharæ dorum inarticulata. experientia gratia dissonantia chordarũ facile.

8 Aut enim ut substantia * prædicabitur, ueluti si genus existens; aut differentia prædicati. Hæc autem monstrata sunt, quod non erunt infinita, neque deorsum, neque sursum, ut homo bipes, hoc animal, hoc autem alterum, neque animal de homine, hoc autem de Calia in eo quod est quid. substantiam enim omnem est definire talem, infinita vero non est pertransire intelligentem. quare neque sursum, neque deorsum infinita. illam nanque non est definire, de qua infinita prædicantur.

9 Sic itaq; genera inter se non retrouersum prædicabuntur, erit enim ipsum quod ipsum aliquid est.

* Argirop. addit; aut ut accidens.

10 Neque utiq; qualis, aut aliorum nullum, si non secundum accidens prædicatum fuerit? omnia enim hęc accidunt, & de substantijs prædicantur: sed certe neque sursum infinita erunt, de unoquoque nanque prędicatur, quod utique significat, aut quale quid, aut quantum quid, aut de talibus, aut quæ in substantia: hæc autem determinata sunt, & genera prædicamentorum determinata sunt: aut enim quale, aut quantum, aut ad aliquid, aut faciens, aut patiens, aut ubi, aut quando.

Suppositum autem fuit unum de uno prædicari: ipsa vero de ipsis, quæcunque non quid sunt, non prædicari; accidentia nanque sunt omnia: sed hęc quidem per se, illa autem secundum alterum modum: hæc autem omnia de subiecto aliquo prædicari dicimus, accidens au- 11

tem

tem non esse subiectum aliquid, nihil enim talium ponimus esse, quod non alterum quid existens dicitur, sed ipsum alijs, & alia quædam de alio. Neque sursum itaque vnum de uno, neque deorsum inesse dicetur: de quibus enim dicuntur accidentia, quæcunque insunt in substantia uniuscuiusque, hæc infinita non sunt sursum autem & ipsa quoque accidentia utraque non infinita sunt. Necesse est igitur esse aliquid, de quo primum aliquid prædicatur, & de hoc aliud, & hoc stare, & esse aliquid, quod non amplius neque de alio priori, neque de illo aliud prius prædicatur. Vnus igitur modus dicitur demonstrationis hic.

12 Amplius autem alius est, si de quibus priora aliqua prædicantur, est horum demonstratio, quorum autem est demonstratio neque melius euenit se habere ad ipsa, quam scire, neque scire sine demonstratione: si autem hoc per hæc notum, hæc autem non nouimus, neque melius nos habemus ad ipsa quam scire, neque quod per hæc notum sciemus. Si igitur est aliquid scire per demonstrationem simpliciter & non ex quibusdam, neque ex suppositione, necesse est stare prædicationes intermedias? si enim non stant, sed est semper acceptio ad superius, omnium erit demonstratio: quare, si infinita non euenit pertransire, quorum est demonstratio, hæc non sciemus per demonstrationem. Si igitur neque melius nos habemus ad ipsa, quam scire, non erit aliquid scire per demonstrationem simpliciter, sed ex suppositione.

Logice igitur ex his quidem aliquis crederet de eo, quod dictũ est.

Resolutorie vero per hæc manifestum breuius, quod neque sursum, neque deorsum infinita prædicata contingit esse in demonstratiuis scientijs, de quibus consideratio est. demonstratio nanque eorum est, quæcunque per se insunt rebus. per se uero dupliciter sunt. quæcunque etenim in illis insunt in eo, quod quid est, & quibus ipsa in eo, quod quid est inexistentibus ipsis: ut in numero impar, quod inest quidem numero, inest autem ipsi numerus in ratione ipsius: & rursus multitudo, aut diuisibile in ratione numeri inest: horum autem neutra contingit infinita esse, neque vt impar numeri. 13

Iterum enim in impari aliud esset cui inerat existenti, hoc autem si sit primum numerus inerit inexistentibus ipsi. Si igitur non contingit infinita talia esse in uno, neque sursum erunt infinita; sed necesse vtique omnia inesse ipsi primo, ut numero, & illis numerum: quare conuertentia erunt, sed non supertendentia. 14

Neque etiam quæcunque in eo quod quid est insunt, neque hæc infinita sunt: neque enim esset vtique definire. Quare si prædicata quidem per se omnia dicuntur: hæc autem non infinita, starent utique quæ sursum: quare & deorsum. si autem sic, & quæ in medio * duobus terminis semper inerunt finita. 15

* a.l. duorum in terminorũ fuerint utique finita.

Si vero hoc, planum iam, quod necesse est demonstrationum principia 16

cipia esse, & non omnium esse demonstrationem: quod dicebamus quosdem dicere a principio. si enim sunt principia, neque omnia demonstrabilia, neque in infinitum iri potest: esse enim utrumuis horum, nihil aliud est, quam esse nullam distantiam immediatam, & indiuisibilem, sed omnes diuisibiles. intro nanque proiiciendo terminum, sed non assumendo demonstratur, quod demonstratur: quare si hoc in infinitum contingit ire, contingeret utiq; duorum terminorum infinita inter medio esse media: sed hoc impossibile, si stant prædicamenta sursum & deorsum. Quod autem stant monstratum fuit logice quidem prius, resolutiorie uero nunc.

Sed quod in illis, ijs quidem, &c.

Cum negatiuas demonstrationes sistere, si affirmatiuæ prædicationes finitæ sint ostenderit, nunc prædicationes hasce affirmatiuas non in infinitum posse procedere ostendit, ac primo præmittit tres suppositiones, secundo duas logicas rationes adducit ad id probandum, tertio ratione demonstratiua idem probat.

1 *Intentio Aristot.*

Proponit igitur in illis, nimirum in affirmatiuis prædicationibus terminũ esse: manifestum est ijs qui logice speculantur, idest per rationes logicas manifestum est. sunt enim hæc uerba continuata cum fine præcedentis capitis. ac primo unum argumentum facit pro prædicationibus substantialibus non posse procedere in infinitum si definitiones sunt, sicut re uera sunt, & si scientia est rerum, sicut re uera est; quod si prædicata substantialia infinita essent, nec definitiones, nec scientia rerũ essent, non enim infinitum cognosci, nec definiri valet, definitio autem per omnia prædicata essentialia danda est, aliter perfecta definitio non esset, Arist. non probat definitionem esse, quia est principium logicum, ob id pro petitione non neganda sumit, & per ipsum probat.

Vniuersaliter autem sic dicimus.

Quia particulariter loq uidebatur uniuersaliorem de omni prædicatione sermonem capit, ac suppositionem primam constituit: Triplex est prædicatio accidentalis, prima, cum accidens de accidente prædicamus, ut album ambulat: altera, cum de accidente subiectum prædicamus, ut magnum est lignum: tertia, cum de subiecto accidens, ut lignum est magnum, homo ambulat. 2

Sed diuersum esse docet sic aut illo modo dicere, nimirum cum de accidente subiectum, aut de subiecto accidẽs prædicatur, est autem discrimen, nam cum dico album esse lignum, dico quod id cui accidit esse album, est lignum, sed non quod ipsum album secundum se sit subiectum ipsi ligno. ac si dicat, lignum non de albo secundum se dicitur, sed secundum id quod albo substat: & hoc probat, nam si lignum diceretur de albo secundum se, tunc album diceretur factum esse lignum, sicut lignum quia secundum se album est, dicitur factum fuisse album, & subiectũ quodque dicitur factum esse tale. at non dicitur album factum est lignum, non ergo secundum se album subiicitur ligno.

Nota uerba, per quod album est, intelligitur uniuersaliter album: per quod aliquod album est, particulariter: ut sit sensus, nec album in communi, nec in particulari dicitur factum esse lignum, at cum dico lignum est album, non dico quod aliquid cui lignum insit sit album; sed ipsum secundum se; nempe secundum quod lignum, aut lignum aliquod album est, & album factum est. atque illo modo se habet prædicatio cum accidens de accidente prædicatur, non enim secundum se subiicitur, sed secundum aliud, ut qui dicit album musicum, dicit quod id cui album accidit, est musicum, non quod ipsum albũ secundum se sit musicum. Nota

Si igitur oportet nomina ponere, &c. 3

Vult Aristo. quod quæ prædicationes, nimirum cum accidens de accidente, aut subie-

subiectum de accidente prædicatur, aut non sint prædicationes, aut secundũ quid, id est secundum accidens sint prædicationes: reliquas uero esse secundum se, id est simpliciter prædicationes: ut cum album est prædicatum, lignum uero subiicitur. at quia nomen prædicationis omnes cõpræhendebat, dicit quod si licet nomina ponere, prædicatio dicatur sola. quæ est secundum se, aut saltem supponatur, quãdoqui dem sumus in materia demonstrationis, in qua non nisi secũdum se prædicationes sunt, atque hæc est prima suppositio.

4 Quare in eo, quod quid est, &c.

Altera suppositio est, prædicationes secundum se esse secundum decem prædicamenta solum, uidelicet secundum quantitatem, qualitatem, &c. cum unum de uno prædicamus; nam cum plura simul de uno prædicamus, tunc tale prædicatum non ad unum tantum prædicamentum spectat.

Hic aduerte, quod prædicamenta accidentium dupliciter possunt cõparari, uno modo ad substantiam, de qua inconcreto prædicantur, & sic faciunt prædicationes secundum se, sed accidentales, idest extra naturam subiecti: altero modo singula in se ipsis, ut cum genera & differentias accidẽtium de suis speciebus prædicamus, & sic faciunt prædicationes essentiales; sicut cum substantiam de substantia prædicamus. at uero cum inter se unum prædicamentum de altero accidens, aut substantia de accidenti prædicatur, tunc prædicationes fiunt secundum accidens, ut dictum est, non secundum se.

5 Amplius substantiam quidem significantia. &c.

Discrimen ponit inter prædicationes in quibus substantiam de substantia, ut accidens de substãtia prædicamus, ambæ enim sunt secundum se. est autem duplex discrimen; alterum, prædicata substantialia significare esse ipsius subiecti, sed differenter; quædam quod subiectum est, puta uniuersaliter, cum nempe conuertuntur cum subiecto, ut differentiæ; quædam quod aliquod esse est subiectum, idest particulariter, ut genus: non enim omne animal est ipse homo, sed aliquod; at uero accidẽtia nec quod subiectũ est, nec quod aliquod subiectum est, idest nec cõuertibiliter, nec inconuertibiliter sunt esse subiecti; ut album de homine.

Et nota quod dicit, album de homine, ut indicet accidentia inter se etiam naturales & essentiales prædicationes facere, sicut cum substantiam de substantia prædicamus. aduerte quod dicit, hominem esse quod animal est, homo enim est particulare animal. dicit, forsã, propter Ideas Platonis, quas nondum repræhendit. Alterũ discrimen est, accidentia enim non secundum se prædicantur, sed secundum ea quę ipsis substant, dictum est, at substãtiæ, cum nihil illis substet, non secundum aliud, sed secundum se prædicantur.

Species enim ualeant, & genera, &c. 6

Nota de ideis.

Posset quis existimare; ut notant Themist. & Philop. accidentia secundũ se prædicari, cum secundum se sint abstracta; nã album ipsam ideam albi, pulchrum ipsam pulchritudinem significat, respõdet Arist. has ideas esse quid fictitiũ & uanum, nec quicquam ad demonstrationem facere, ex illis enim quæ dictæ sunt prædicationibus fiunt. ob id dicit, species & genera, idest ideæ ualeant, recedant & abiiciantur, sunt enim monstra: & quamuis essent, inutiles ad demõstrationes & prædicationes essent græce dicitur τερετίσματα quod nomẽ alij qui præcantus musicorum, quo se ad musicam parant, significare dicunt, ob id alij qui fidium attrectationes uertunt. alii significare dicunt cantus cicadarum. Boet. uertit monstra, alii portenta, sensum potius attendentes quam uocabuli significationem; sensus enim est, esse quid fictum & uanum.

Amplius si non est hoc huius qualitas, &c. 7

Tertia suppositio est, in qua, secundum Philopo. uult ostendere, cum econtra prædicamus accidentia de substantia, esse inordinatas & innaturales prædicationes, & id peculiariter in uno prædicamento qualitatis ostendit. quamuis possemus dicere cum latinis, nomine qualitatis quodcunque accidens hic intelligi, dicit

dicit igitur Arist. cum impossibile sit duo adinuicem sic se habere, quod unum alterius sit qualitas & forma, & hoc uice uersa illius forma, non erunt æque prædicationes quæ fiunt accidentis de substantia, & substãtiæ fiũt de accidẽte, quoniã accidẽs est forma subiecti, nõ autem subiectũ accidentis; prædicationes quidem erunt ueræ, sed nõ æquales, nam illæ naturales hę uero innaturales & indirectæ sunt hoc ẽt intellige in aliis prædicatis essentialibus generum & differentiarum, non enim est æqua prædicatio ipsorum & subiectorum de ipsis, ob eandem rationem.

8 An etiam sicut substantia prædicabitur, &c.

Nota sũmã probationis Arist. Constitutis tribus suppositionibus proponit argumentum pluribus uerbis, quam forsan opus esset: breuiter autem hoc argumentum est, quo probat nec in prædicationibus per accidens esse processum in finitum: aut prædicationes istæ sunt secundum substantiam, in quibus subiectum est genus aut differentia prædicati, ut animal est homo, rationale est homo; aut sunt per accidens, in quibus substantia de accidentibus prædicatur, uel econtra; aut per accidens, in quibus accidens de accidenti prædicatur, sed omnes hæ sunt finitæ tam sursum quam deorsum: & probatur, nam primæ sunt finitæ, cum genera & differentiæ sint finita; ut enim prædicationes directæ generum & differentiarum finitæ sunt (cum alias non esset definitio) ita etiam sunt indirectæ eorundem prædicationes finitæ. similiter secundæ; nam accidentia quæ prædicantur de substantia sũt finita, cum sint nouem genera, & unumquodque finitas differentias & genera habeat, ergo erunt etiam finitæ prædicationes substantiæ de accidentibus. similiter tertiæ, nam accidentia ipsa diuersorum generum non prædicantur secundum se, sed secundum subiectum cui insunt, ut dictum est, sed subiectum infinitũ est, nempe substantia, cui infinita insunt accidẽtia, ergo tales prædicationes erunt finitæ, unde patet non solum per accidens, sed per se prædicationes finitas esse, cum tot sint, quot prædicamenta sunt, hæc autem omni ex parte sunt finita. hæc est ratio Arist. breuiter collecta, ipsius uerba explicemus.

Cum ostendisset non æque prædicari substantiam de accidenti, & accidens de substantia, dicit etiam, cum substantiæ inter se prædicantur, hoc idem euenire, ut non sit æqualis prædicatio: ut cum genus aut differentia subiiciuntur prædicato cuius genera sunt aut differentiæ. & quamuis interrogatoria sint uerba, sensus tamẽ est affirmatiuus. postea adiungit talia, cum sint in quid est, non esse infinita, alias nihil definiri aut intelligi posset, dicit autem non esse infinita sursum, ut dicamus homo est bipes; & hoc nẽpe bipes, est animal; & hoc, nempe animal, aliud quid: & sic consequenter. similiter non esse infinita deorsum, ut animal de homine, homo de Callia, & sic consequenter, finitum est enim utrumque extremum.

Sic igitur genera nõ aqualiter, &c. 9

Postquam ostendit in similibus prædicationibus non esse processum in infinitum, monstrat tales non esse æquales cum his in quibus genera de speciebus prædicantur, & hoc probat de genere, & sensus clarus est, uerba tamen obscurissima. sensus iste est: genus particulariter inest speciei, idest aliquod animal inest homini, non tamen omne animal; at species uniuersaliter substat generi, non ergo erit æqualis prædicatio, nisi uelis quod idẽ sit quod particulariter prædicatur, & quod uniuersaliter.

Dicit ergo, erit ipsum. idest, genus erit uniuersaliter species, cum dicitur animal est homo: quod quidem, idest quæ species, quod ipsum aliquod est, idest, est ipsum genus particulariter. speciem autem uniuersaliter de genere non intelligas prædicari, sed idẽ est dicere quod genus est uniuersaliter species, & quod genus uniuersaliter de specie prædicetur; similiter idẽ est quod species sit genus particulariter, & qđ species de genere particulariter prædicetur. Atque hæc est prima pars argumenti quod supra declaraui.

Neque tamen de qualitate, aut aliorum nullo, &c. 10 *Secunda pars rationis Arist.*

Secundam argumenti partem proponit, nempe quod in ꝓdicationibus secundum

dum accidens, quibus substantia de accidenti prædicatur, non sit processus infinitus;& primo ostendit esse secundum accidens,nam accidentia potius de substantia, quam de accidenti substantia prædicatur, quod uero hæ finitæ sint,patet, nam accidentia non sunt nisi finita, nempe nouem genera,& singula in unoquoque genere finitas habent differentias & genera, ut probatum est.

11 Suppositum autem fuit, &c.

Tertia pars rationis Aristo. Tertia argumenti pars hæc est, nempe cum accidentia adinuicem prædicantur quæ nō sunt ordinaria essentialiter(nā de his dictum est in prima parte)talia non prædicantur nisi quæ ad aliquid sunt, idest nisi in concreto cum subiecto accipiantur, non enim albedo dulcedo, sed album dulce dicitur: cum igitur hæc non nisi secundum subiectum prædicentur (sunt enim aliter accidentales quam cum accidens de substantia prædicatur, ut dictum est) subiectum autem nempe substantia, sit finitum, & accidentia quæ ei insunt finita sint, tales etiam prædicationes finitæ erunt. atque hæc est ratio prior qua probatur in affirmatiuis prædicationibus non esse infinitum processum.

12 Adhuc autem alius, si de quibus, &c.

Posterior ratio est ad idem ostendendum suppositis tribus. Primo cum aliquo conclusio est mediata, potest demōstrari. Secundo,talis cōclusio non scietur quousque demonstretur, non enim contingit scire mediata nisi per demonstrationem. Tertio,nunquam scitur conclusio quousque sciamus præmissas, uel aliarum melio rem dispositionem habeamus quam sit scientia, est enim intellectus principiorū ut dictum est. his suppositis est ratio Aristo. ista conclusio mediata potest sciri ac per demonstrationem cognosci; sed nisi principia stent, impossibile est talem conclusionem cognoscere, nō ergo est processus infinitus. minor patet, quia nunquam sciemus præmissas demonstrabiles,nisi per alias, si ergo non ad ultimas simpliciter perueniatur,solum erit scientia ex suppositione, & ita nunquam quod simpliciter demonstrabile est, per demonstrationem simpliciter cognoscemus,quod est impossibile. has utrasque rationes uocat Arist. logicas priorem quidem, quia communis est non solum propositionibus per se, sed omnibus; posteriorem uero,quia ut dicit Alexan. procedit ex suppositione, nempe supponit quod sit demonstratio,vel forsan quia non a priori & ex causis procedit.

Analytice autem manifestum 13 est, &c.

Hæc est tertia capitis pars,in qua Arist. analyticam, idest demonstratiuam rationem adducit ad idem probandum,qua se breuius id probaturum dicit. ratio autem hæc est; demonstratio conficitur ex propositionibus per se, sed in talibus non est processus infinitus, ergo nec in propositionibus demonstratiuis. minorem probat distinguendo per se in ea quorum prædicata sunt de subiectorum definitione & ea quorum subiecta sunt de definitione prædicatorum,nempe quæ sunt per se primo aut secundo modo,& ponit exempla. impar enim inest numero per se secundo modo,magnitudo uero & diuisibile insunt numero primo modo, sunt.n. ipsius genera. *Vltima ratio. Tertia pars capitis.*

Postea dicit: horum neutra contingit infinita esse.quę uerba dupliciter exponit Philop.primo ut sit sensus; horum neutra, nimirum nec diuisibile nec magnitudo, quæ genera sunt numeri, contingit in infinitum progredi, nam postea adiunxit neque ut impar numero, idest nec etiam per se secundo modo infinita sunt altero modo etiam exponit, ut sit sensus;horum neutra idest nec quæ per se primo modo, nec quę secūdo modo infinita sunt,& postea per repetitionem adiunxit, nec ut impar numero,quia de his quę sunt per se secundo modo incipiebat probare.

Iterum enim si impari aliud insit, &c. 14

Probat quæ sunt per se secundo modo non esse infinita, & aliquot interpretes volunt ut sic sit probatio; si huic subiecto insunt passiones per infinitū, sequitur,ut sicut prima immediate inest subiecto & per ipsum definitur,ita secunda inerit immediate primæ, & per ipsam definietur,& cōsequenter per subiectum,& pari modo tertia secūdæ,& quarta tertiæ,& sic erit processus *Prima expositio.*

cessus

cessus in infinitum in prædicatis definitiuis,quod impossibile est, ut probatum est semper enim superiora per omnia antecedentia definiri debent.

Hæc explicatio non placet Philo.& merito,nam cum non priora per posteriora, quæ in infinitum procedunt definiantur, sed econtra sequentes passiones per antecedẽtes,hæ autem semper finitæ sint a subiecto incipientes,nunquam dabitur passio cuius quiditatiua prædicata procedãt in infinitum.

Proinde aliter exponit, quod etiam modo exponit The. quod si passiones in infinitum procederent, cum actu sit passio in subiecto, erunt in subiecto uno infinitæ passiones, quo dato sequitur non esse sciẽtiam, cum scientia ex passionum subiecti cognitione oriatur, infinita autem cognosci non ualent. aduerte literam, inquit, (cum impar insit numero, si aliud etiam per se inest impari,cui existenti per se impari ipsũ impar inerat) idest, erat de definitione ipsius,ut sit sensus, si aliquid insit impari, de cuius definitione ipsum impar sit, tanquam eius quod ipsi per se inest, ut passio; primum, ut uult Philoponus concludit, quod erit etiam in numero, nam numero inest passio, & quæ insunt passioni insunt subiecto; ac propterea ista sunt in ipso numero, si ergo illa sunt infinita, erunt in uno infinita,quod impossibile est quamuis ista conuertibilia sint.

15 Neque tamen quæcunque sunt in eo,&c.

Quod uero quæ sunt per se primo modo infinita non sint,probat, quia non esset alias definire, ut superius ẽ dictũ; unde concluditur,quod nullo modo erunt infinita nec sursum,nec deorsum,nec inter extrema determinata continget infinita intermedia sumere.

16 Si vero hoc manifestum &c.

Ex his omnibus concludit duo Aristo. alterum esse principia demonstrationum ultima & immediata; alterum quod non omnium est demonstratio, quod in principio, nempe cap. 3. aliquos asserere dictum est. asserere autem omnium esse demonstrationem est asserere nihil esse sine medio, sed omnia mediata, & hoc ostendit, nam non demonstramus assumendo, idest per mediũ superius extremitatibus, sed intus mittendo, idest, per medium intra ipsas extremitates, ut homo est risibilis demõstratur ꝑ animal rationale mediũ inter hominem & risibile, & sic ostẽditur omnis affirmatiua, si igitur omnia media ta monstrabilia sunt nihil est immediatum, & ita inter duo extrema, subiectum nempe & prædicatum media sunt infinita, quod impossibile est, cum prædicationes terminentur superius,& inferius, ut hactenus probatum est.

Quo pacto mediatæ propositiones ad immediatas deduci possint.

CAP. XIX.

MOnstratis autem his manifestum, quod si aliquid idem duobus insit, ut A. & ipsi C. & ipsi D. cum non prædicetur alterum de altero aut nullo modo, aut non de omni quod non semper secundum commune aliquid inerit, ut æquicruri, & gradato hoc, quod est duobus rectis æquales habere secũdum commune aliquod inest, secundum quod enim figura quædam inest, & non secundum quod alterum. hoc autem non semper ita se habet: sit enim B. secundum quod A. ipsi C. D. idest,planum igitur erit, quod & B. ipsi C.& D.secundum aliud commune, & illud secundum alterum: quare inter duos terminos infiniti utique inciderent termini:sed impossibile. secundum igitur commune aliquid inesse non necessarium est semper idem pluribus,si quidẽ erũt* immediata interualla. *a.l. immediata.

In eodem tamen genere, & ex ijsdem indiuiduis necesse est terminos esse: si quidem ipsum commune erit ex ijs, quæ per se insunt. non enim erat ex alio genere in aliud tran- *a.l. infinita. Tex. 38.

transcendere, quæ monstrantur.

1 Manifestum autem, & quod quã do A. insit B. si quidem est aliquid medium, est monstrare quod A. inest B. & elementa huius sunt hæc, & tot, quot media sunt: immediatæ nanque propositiones elementa sunt, aut omnes, aut uniuersales: si autem non est aliquod medium, non amplius est demonstratio: sed in principio via est hæc.

Consimiliter autem & si A. ipsi B. non inest. siquidem est aut medium, aut prius, cui non inest, est demonstratio: si autem non, non est: sed principia & elementa tot sunt, quod termini. Horum nanque propositiones principia demonstrationis sunt: & quemadmodum non nulla principia sunt indemonstrabilia, quod ẽ istud hoc, & inest istud huic, ita & quod non est istud hoc, neq; inest istud huic: quare hæc quidem esse aliquid illa autem non esse aliquid, erunt principia.

4 Quando autem opus sit monstrare, accipiendum est, quod de B. prædicatur primo, sit C. & de hoc consimiliter A. & ita semper procedenti nunquam extra ipsum propositio, neque existens accipiatur ipsius A. in demonstrando, sed semper medium condensatur; quousq; indiuisibilia fiant & unum. Est autem unum, quando immediatum factum fuerit, & vna propositio simpliciter, quæ immediata. Et quemadmodum in alijs principium simplex, hoc autem non idem ubique: sed in pondere quidẽ mina, in cantu vero* diesis, illud autem in alio: consimiliter in syllogismis ipsum unum est propositio immediata: in demonstratione uero ac scientia intellectus.

*diesis idest primus sensibilis sonus.

In monstratiuis igitur syllogismis ipsius inexistentis, nihil extra cadit. 5

In priuatiuis vero, ubi quidem quod oportet inesse. nihil extra hoc cadit: ut si A. ipsi B. per C. non inest: si enim omni quidem B. C. inest. A. uero ipsum C. nulli rursus si opus fuerit, quod A. C. nulli inest, medium accipiendum est ipsius A. & C. & ita semper progreditur. 6

Si autem oportuerit monstrare, quod D. ipsi E. non inest, eo quod C. D. quidem omni inest, E. uero nulli, aut non omni, nunquam cadet extra E. hoc autem est, cui non oportet inesse. In tertio autem modo, neque a quo oportet, neq; quod oportet priuare, nunquam extra ibit.

Monstratis autem his, &c. 1

Ex his quæ hactenus discussa sunt, Arist. capite isto aliquot infert dicta, quorum primum est, cum aliquod commune inest duobus uel pluribus quorum alterum de altero non prædicatur, aut saltem non uniuersaliter prædicatur, non semper per aliud commune medium ei inest.

Primum dictum.

Verbi gratia, habere tres angulos æquales duobus rectis inest quidem Isosceli, & Isopleuro per aliud commune, nempe ut figura quædam, scilicet triangulus, sunt & triangulus sine alio medio idest illis. id probat ex his quæ dicta sunt, nam insit A. commune in C. & D. per aliud commune B. si hoc per aliud illis inest, & iterum hoc per aliud in infinitum, inter duo extrema puta A. & C. D. erunt infinita media, quod impossibile esse probatum est, dabitur igitur aliquid commune, quod insit immediate pluribus.

In eodem genere, & eisdem. 2

Ne quis existimaret mediate commune omne inesse, quia nunquam deest mediũ propositionem syllogizandi quamcunque dicit se de mediis ueris & propriis loqui quæ

quæ sunt eiusdem generis cum athomis.i. extremis, nam demonstratio non transcendit genera, sed ex propriis procedit, ut dictum est, non autem commune semper per medium proprium inest, huius enim est sermo.

3 Manifestum est autem,&c.

Secūdum dictum. Ponit secundum dictum, cum aliqua propositio medium habet, erit quidem demonstratio,& etiam quot sunt media sursum,tot erunt propositiones per quas fiēt demonstrationes, nam ex singulis mediis compositis cum extremitatibus fiunt propositiones ad demonstrandum binæ, atq; tales propositiones immediate dicuntur principia & elementa demonstrationum, dicit autem quòd non omnes immediatæ dicūtur elementa,sed uniuersales,nam singulares,quib.inductione immediatas propositiones ꝓbamus, licèt immediatę etiā sint,non dicuntur elementa demonstrationum. uel forsan dixit hoc quod non quæcunque præmissę dicuntur elementa & immediatæ,sed uniuersales, idest dignitates communes in quas ultima fit demonstrationum reductio, hoc idem in negatiuis docet esse. cum uero propositio mediū non habet,iam amplius non fit demōstratio,unde concludit tot esse principia, & elementa alicuius, quot sunt media.& tot sunt propositiones, nam ex illis fiunt propositiones,quæ principia sunt,& sicut in affirmatiuis datur ultima & immediata propositio, ita & in negatiuis & sic erit principium negatiuum ultimum, sicut ēt est affirmatiuum.

4 Cum igitur indigeat monstrare aliquid,&c.

Tertium dictum. Tertium dictum est, cum aliquid affirmatiuum in prima figura concludi debet oportet mediū sumere quod sit super minus extremum, & inferius maiori,nunquā tamen superius erit maiori extremo, dico autem quod sit super minus extremū immediate,& sic oportet procedere,quousq; ad immediata perueniatur, quod uocatur densari,ut superius dictum est.

Verbi gratia,si debet ꝓbari omnis homo est substantia,sumatur proximum homini,animal, & iterum si debet probari animal est substantia, sumatur uiuens proximum animali, & sic consequenter, non aūt sumatur aliqd extra,idest superius,maiori extremo,nec remotum a minori, non enim ꝑ corpus ꝓbabitur, omnis homo est substātia,sed per proxima,donec deścendo perueniamus ad corpꝰ immediatū substātiæ.

Hoc est igitur, quod dicit (cum monstrandum est aliud, sumatur primum) idest, proximum B.idest subiecto, (non autem quid extra) idest superius maior uel remotū minori(quāuis esse ipsius A.demōstretur) idest quamuis prædicatum de subiecto demonstretur, oportet proximū subiecto sumere ad id demonstrandū, donec perueniatur ad immediatum & primum, quod est propositio immediata, nā in uno quoq; genere semper datur unū, quod sit primū & summū eorū quæ sunt in illo genere, nā semper quæ sub aliquo cōi sunt genere ab uno debent depēdere primo, siue in suo esse,siue in sui cognitione, siue in ordine suæ pfectionis,unde sicut in mēsuris ad vnam vltimam peruenitur, puta Mina & in Musica ad Diesim,idest semitonium minus,& nō est vlterior progressus, sic in demōstratiua sciētia ad intellectum, quæ est cognitio principiorum,& in syllogistico discursu demonstrationem ad ultimas propositiones secundum se immediatas peruenire necessarium est, unde cōcludit(quod in coostensiuis)idest affirmatiuis syllogismis; eius quod est, idest conclusionis affirmatiuæ (nam ostensiuus syllogismus etiam est negatiuus, ob id addit eius quod est, vt limitet ad affirmatiuos)nihil cadit extra, idest medium non superius utraque extremitate,ut dictum est.

Sed in priuatiuis, vbi,&c. 5

Quartū dictum. Quartum dictum est,in negatiuis syllogismis tam primæ,quam secundæ figuræ, in propositione affirmatiua extremum non esse extra medium, idest superius ipso,nam medium debet affirmari uniuersaliter de extremo in una propositione, ut si A.negari de B.probandum est per C.tunc B.non erit superius C. nam affirmatur C. de B.in minori in prima figura,de C.uero negatur A.

Iterum si indigeat,quod,&c. 6

Hoc idem docet fieri in prosyllogizāda maiori,nullū C.est A.sumēdum.n.est medium

dis superius C. in minori ꝓsyllogismi, & sic ĩ aliis ꝓsyllogismis negatiuis fieri dét.

Si uero indigeat monstrare, &c.

Hoc idem ostendit in secunda figura, ut si monstrare oportet nullum E. esse D. in Camestres nel Baroco, tunc sumere oportet medium, quod de omni D. prædicetur affirmatiue in maiori, ac ob id erit superius illo; de nullo uero E. si fuerit in Camestres, uel de aliquo non, si in Baroco minor enim unius est uniuersalis, alterius uero particularis, sed utraque negatiua, cui medium oportet non inesse. semper ergo in affirmatiua primæ & secundæ figuræ ꝓpositione nunquam extremum erit extra medium, at in tertia figura medium non erit superius ulla extremitate, nam debet utrique subiici. in prima ergo mediũ non erit extra maius extremum, in secunda unum extremum non erit extra medium puta in affirmatiua propositione, in tertia uero medium non erit extra extremum utrumque, cum utrique subiiciatur.

Demonstrationem uniuersalem particulari esse prestantiorem.

CAPVT XX.

1 CVm uero [illegible] quidem u[illegible] ro secundum pa[illegible]in prædicatiua, ill[illegible]atiua, dubitatur utra melior [illegible] consimiliter autem & de ea, quæ demonstrare dicitur, & deducente ad impossibile demonstratione:

Primum igitur considerabimus de uniuersali & particulari, hoc autem cũ declarauerimus & de ea quę monstrare dicitur, & ea, quæ ad impossibile, dicemus.

2 Videtur igitur fortasse aliquibus ita considerantibus, eam secundum partem esse meliorem: si enim secundum quam magis scimus demostrationem, melior est demonstratio (hæc enim est virtus demonstrationis:) magis autem scimus vnumquodque, cum ipsum sciamus secundum se, quam quando secundum aliud, vt musicum Coriscum, quando quod Coriscus musicus est, quam quando quod homo musicus est: similiter autem & in alijs. Vniuersalis autem, quod aliud non, quod ipsum contingit, monstrat: vt quod æquicrus, non quod ęquicrus, sed quod triangulus: quę vero secundum partem, quod ipsum, monstrat. si igitur melior quidem, quę secundum ipsum, talis autem, quę secundum partem uniuersali magis, & melior vtique, quę secundum partem est, demonstratio erit.

3 Amplius, si vniuersale quidem non est aliquid pręter singularia: demonstratio vero opinionem facit esse aliquid hoc, secundum quod demonstrat, & quandam naturam esse in entibus talem: vt trianguli pręter quosdam, & figurę pręter quasdam, & numeri pręter quosdam numeros: melior autem, quę est de ente: quam quæ de non ente.

Et propter quam non decipietur, quam propter quã decipietur: uniuersalis aũt est talis, (procedentes enim monstrant, quẽadmodũ de proportionato, ut quod utique sit aliquid tale, erit proportionatũ) quod neq; linea, neque numerus, neq; solidum, neque Planum, sed pręter hęc aliquid.

5 Si igitur uniuersalis quidẽ magis hęc, de ente autem minus, quã particularis, & facit opinionem falsam: peior utique esse illis, quam particularis.

Sed in conuertibilibus &c.

Hanc tertiã quæstionem nõ habere locũ in terminis cõuertibilibus ostẽdit, quia in his non datur ultimum & supremum, nam omnia adinuicẽ prædicantur, & quocunque dato prædicato, omnia reliqua de ipso, & ipsum de omnibus prædicatur, siue consideres ex parte prædicati processum, siue ex parte vtriusq; dubitati & extremi uerum est quod differunt tales prædicationes: nam directe passiones de subiecto, indirecte uero subiectũ de passionibus prædicatur, unde quamuis ueræ, non tamen æquæ sunt tales in istis prædicationes.

Quod extremis finitis existentibus media non possint esse infinita.

CAPVT XVI.

1 QVòd igitur intermedia nõ contingit infinita esse, si deorsum & sursum stent prædicamenta, manifestum, dico autem sursum quod in magis uniuersale, deorsum vero quod in id, quod secundum partem. si enim A. prædicatur de F. infinita sunt intermedia, in quibus est B. planum quòd contingere posset, ut & ab A. deorsum alterum de altero prædicaretur in infinitum: antequam enim in F. deueniatur, infinita sunt intermedia: & ab F. sursum infinita, antequam ad A. deueniatur: quare si hæc impossibilia, & ipsius A. & F. impossibile infinita esse media.

2 Neque enim si quis diceret, quod alia quidem sunt ipsum A. B. C. contigua inuicem, ut non sit medium, alia vero non est accipere, nihil differt: quodcunque enim accepero eorum, quæ B. erit ad A. aut ad F. aut infinita media, aut non: a quo autem sint primum infinita, siue statim, siue non statim, nihil differt: quę enim sunt post hæc, infinita sunt.

Quod igitur intermedia non &c. 1

Tertiam quæstionem esse impossibilẽ ostendit, nempe quod extremis finitis existentibus media possint esse infinita primo autẽ explicat quid processum sursum quid deorsum sit: processum sursum uocat. cum ex particularibus ad uniuersalia progressus fit: deorsum uero, cum econtra ab uniuersalibus ad particularia proceditur. sursum ergo est uniuersale, deorsum uero particulare. argumentatur autem sic; si ab A. prædicato deorsum usq; ad C. sunt media infinita, ergo nunquam peruenire poterit ad ipsum C. per B. idest p talia media, cũ infinitum pertransiri non possit, non ergo erit ultimum ipsum C. similiter si ab ipso C. subiecto usque ad A. media sunt infinita, ergo nunquam peruenietur eadem ratione ad ipsum A. non ergo erit supremũ, impossibile est ergo media infinita esse inter extrema determinata, esset enim, ut dicunt, Themist. & Philop. sicut qui diceret esse numerũ finitum ab unitate usq; ad denariũ, tamen esse infinitos numeros inter medios, q si obiicias in linea quadam finita dari duo extrema pũcta determinata, & tamen esse infinita intermedia puncta: respondẽt prædicti auctores non esse parem rationem, nam illa intermedia pũcta sunt ĩ potẽtia, at uero prædicata debẽt esse actu, ob id infinita nõ sunt ĩter extrema determinata: emẽdã literã, utriq; lege utiq;.

Philop. hoc loco con. 83. dicit nostrã cognitionẽ sursũ procedere ex particularibus ad uniuersaliora; non uero ecõtra ab uniuersalioribus ad particu.

Neque enim si aliquis &c.

Posset quis dicere q non omnia media erunt immediata, sed quædam erunt contingentia, idest cõtigua, inter quæ non est medium, quædã uero alia nõ esse immediata. dicit Arist. hoc nihil referre, nam cum infinita media sint accipienda inter A. & C. siue sint statim, idest immediata, siue non statim, idest mediata, nunquam ad extrema peruenietur, non ergo esse possunt infinita media inter extrema finita, puta homo est risibilis; inter hæc enim duo extrema nõ possunt media infinita esse, siue immediata sint, quorũ singula nõ habeãt medium siue mediata sint, quæ per similia media debeant probari; nõ enim ab homine in risibile, nec a risibili ĩ hominẽ perueniri poterit, cũ hæc prius transeunda sint. 2

Quod

Quod si prædicationes affirmatiuæ sint finitæ sursum & deorsum, impossibile sit demonstrationes negatiuas, in infinitum procedere.

CAPVT XVII.

1 Planum autem, & in priuatiua demonstratione, quod stabitur, si quidem in prædicatiua statur ad utraque: sit enim non contingens neque sursum ab ultimo in infinitũ ire. (dico autem ultimum, quod ipsum quidem alij nulli inest, illi vero aliud, ut F.) neque a primo in ultimum: (dico autem primum, quod ipsum quidem de alio: de illo uero nihil aliud) si utique hæc sunt, & in negatione stabitur.

2 Tripliciter nanque monstratur non existens, aut enim cui quidẽ ipsum C. B. inest omni, cui uero ipsum B. ipsum A. nulli. Ipsius itaq; B. C. & semper alterius distantiæ, necesse 4 est progredi ad immediata, prædicatiua nanque est hæc distantia, alterum vero manifestum, quod si alij non est in priori, ut ipsi D. hoc oportebit ipsi B. omni inesse: & si rursus alij priori, ut ipso D. non inest, illud oportebit ipsi D. omni inesse: quare quoniam,* quæ sursum est, uia stat, & quæ deorsũ stabit, & erit aliquid primo, cui non inest.

*al. l. quę deorsum est uia stat, & quæ sursum stabit.

3 Rursus si B. quidem omni A. ipsi uero C. nulli: ipsum A. eorũ, quæ C. nulli inest. Rursus hoc si oportet monstrare, planum, quod aut per superiorem modum mõstrabitur, aut per hunc, aut tertium. Primus igitur dictus fuit: secundus uero mõstrabitur. Sic autẽ utique monstraret, ut quod D. ipsi quidẽ B. omni inest, si vero C. nulli, si necesse est inesse aliquid ipsi B. Et rursus, si hoc ipsi C. non inerit, aliud ipsi D. inest, quod ipsi C. non inest: igitur quoniam inesse semper superiori stat, stabit & non inesse.

Tertius uero modus fuerat, si A. quidem B. omni inest, ipsum vero C. non inest, non omni inest C. cui A. Rursus uero hoc, aut per suppetius dicta, aut similiter monstrabitur. Illo quidem itaque modo statur sin autem sic, iterum accipietur B. inesse ipsi E. cui ipsum C. non omni inest, & hoc rursus consimiliter. Quoniã autem suppositum est stari, & deorsum, planum quod stabit, & C. non inexistens. 4

Manifestum autem quod & si nõ una via monstretur, sed omnibus, aliquando quidem ex prima figura, aliquãdo autẽ ex secunda, aut tertia, quod & sic stabitur finitæ enim sunt viæ; finita autẽ finities, necesse est, finita esse omnia. Quod igitur in priuatione si quidem & in eo quod est inesse, statur, manifestum. 5

Planum autem, & in priuatiua demonstratione &c

1 Aristo. miro profecto ingenio in hoc capite probare intendit; q̃ si prædicationes affirmatiuæ sint finitæ sursum & deorsum quod erit impossibile demõstrationes negatiuas in infinitum procedere, & hoc per tres ipsas figuras ostendit. hoc est igitur quod dicitur, sit igitur cõtingens, id est supponatur ita esse, quod nec ab ultimo sursum in infinitum procedatur affirmando, nec a primo deorsum descendatur. explicat autem per ultimum intelligi subiectũ quod de nullo prędicatur, per primum uero prædicatum de quo nihil aliud affirmatur. hoc supposito etiam in negatiuis non erit demonstrationum infinitus processus quod ingeniosissime ostendet.

2 Tripliciter autem mõstratur nõ esse,&c.

In triplici figura potest negatiua demõstrari, sed de prima est argumentum primum, quod huiusmodi est: non potest demonstrari negatiua nisi per medium, de quo maius extremum negetur in maiori, & quod in minori de subiecto affirmetur, sed ex suppositione est finitus numerus prædicatorum affirmatorum, ergo erit numerus finitus mediorum, per quæ in prima figura negatiua demonstratur.

Verbi gratia sit demõstranda, homo nõ est qualitas, demõstrabitur per animal, de quo negetur qualitas, & quod affirmetur de homine, scilicet nullũ animal ẽ qualitas, omnis homo est animal, ergo nullus homo est qualitas. iterum si maior demonstranda erit per aliquod de quo negeť qualitas, & quod affirmetur de animali, ac per consequens hoc etiam competet homini, scilicet, uiuens; sic, nullum uiuens est qualitas, omne animal est uiuens, ergo nullũ animal est qualitas. iterum si maior demõstranda est, erit per superius uiuenti, ac pinde animali, & homini, de quo negetur qualitas, & hoc per aliud simile; sed est finitus numerus eorum quæ de homine affirmantur ex suppositione, ergo iam amplius negatiua demonstrari non poterit.

Dicit igitur Arist. & facit in prima figura syllogismum; nullum B. est A. omne C. est B. ergo nullum C. est A. minor est finita secundum prædicationem ex suppositione, ergo & maioris erunt finitæ demõstrationes, nam si maior negatiua est probanda, erit per D. quod etiam fit in C. & illud per aliud simile; sed deorsum, idest in minoribus affirmatiuis stat numerus, ergo & sursum in maioribus negatiuis, erit enim ultima indemonstrabilis.

3 Item si B. quidẽ in omni A. &c.

In secunda figura. Hoc idẽ in secunda figura probat, & ratio hæc est; in secunda figura non demonstratur negatiua nisi per medium quod de una extremitate affirmetur, quod si altera negatiua est demõstranda, erit per mediũ, quod etiam de altera extremitate affirmetur ascendendo, sed in his affirmatiuis prædicatis, numerus est finitus, ergo etiam numerus talium mediorum ad negatiuas ostendendas erit finitus.

Verbi gratia, si sit demonstranda, nulla qualitas est homo, in Camestres, erit p aliquid quod affirmetur de homine, sic; omnis homo est animal, nulla qualitas est animal, ergo nulla qualitas est homo. iterum si minor est demõstranda, erit per aliquid quod affirmetur de animali, & perinde de homine, uiuens, sic; omne animal est uiuẽs nulla qualitas est uiuens, ergo nulla qualitas est animal. idem de illa minori; sed finitus est numerus prædicatorum affirmatiuorũ de una extremitate, ergo & numerus mediorũ negatiuorũ demonstrandarũ.

Proponit igitur Arist. syllogismũ in Camestres; omne A. est B. nullum C. est B. ergo nullum C. est A. sumit minorẽ dicens; aut est demonstranda per primam figurã, & sic probatum est illas demonstrationes esse finitas, aut per tertiam, & idem postea probabitur, aut per secundam, & sic probatur, idem: si enim demõstrate, oportet nullum C. est B. erit p D. quod affirmetur de B. ac perinde de A. & negetur de C. & si iterum alia minor est probanda, nullum C. est D. erit per aliquid quod affirmetur de D. ac perinde de B. & A. & negetur de C. & sic consequenter, sed finitus est numerus superiorum quæ affirmantur de A. ergo etiam erit finitus demonstratiuorum eorum quæ negantur de C.

4 Tertius autem modus, &c.

In tertia figura. Idẽ ostendit in tertia figura, in qua necessariũ est subiectum in utraque propositione & ratio hæc est; negatiua non demõstratur nisi sumendo medium de quo affirmetur una extremitas, sed finitus est numerus subiectorum affirmatiuorũ, ergo erit numerus demonstrationum finitus: hæc enim figura sunt medium deorsum id est sub extremis; illæ duæ sursum, idest extremum aliquod.

V. G. sit, substantia non est qualitas, concludenda in Felaptõ, sumendũ est aliquid de quo affirmetur substãtia, ut corpus, sic; nullum corpus est qualitas, omne corpus est substantia; ergo substantia non est qualitas. iterum si maior in eadẽ figura particulariter est concludẽda uel uniuersaliter quia est in materia necessaria, tunc sub corpore oportet sumere, ac perinde sub substantia, sed ex suppositione, finitus est numerus deorsum affirmatiuorum, ergo finiunt demonstrationes negatiuorum.

Proponit

Proponit ergo Arist. syllogismum in Felapton, nullum B est C, omne B. est A. ergo nõ omne A. est C. Tunc si maior iterũ demonstratur, aut erit per primam, uel secũdam, uel tertiam figuram, sed in prima & secunda probatum est finiri numerum, erit ergo in tertia. sed probatur quod et in hac, oportebit enim sumere E. quod sit sub B. ac perinde sub A. sed iste numerus est finitus, ergo & negatiuus. omnes hæ rationes sub hac cõtinentur: nõ potest præmissa negatiua monstrari nisi per mediũ affirmatiuum de una præmissa extremitate, sed ex suppositione tam deórsum quã sursum affirmatiuæ prædicationes sunt finitæ, ergo ex tali etiã suppositione est finitus numerus negatiuarum demõstrationum.

Manifestum autem est, &c.

5

Nota 1. Vt sensus Arist. hic percipiatur, aduerte propositiones negatiuas mediatas esse quasdã ratione subiecti, idest quæ per medium superius subiecto ad immediatas reducũtur, ut nullus homo est qualitas, quasdam mediatas ex parte prædicati, quæ per superiora prædicati reducuntur, ut nulla qualitas est homo; quasdam ex parte utriusque, ut homo non est lapis, quæ mediatæ ex parte subiecti sunt, per primam figuram reducũtur, ut factum est superius; quæ uero ex parte pdicati per Camestres quæ uero ex parte utriusque per utramq; figuram, ut notum est, primo resoluitur in immediatas ex parte unius extremi, postea ex parte alterius.

Nota. 2. Aduerte propterea quasdam esse mediatas ex parte superiorum, & tales per duas figuras, primam & secundam reducuntur; quasdam ex parte inferiorũ, & hæ per tertiam; quasdam ex parte utriusque, & huiusmodi per plures figuras reduci debent. unde potest esse quod sit aliqua ppositio negatiua mediata ex parte subiecti & prædicati sursum & deorsum, & hæc per omnes figuras ad omnes immediatas reduci debet, ut anima non est color.

Posset quis dubitare an talium sint infinitæ demonstrationes respondet Aristot. quamuis non sit una uia tales demonstrãdi, sed modo per primam, modo per secũdam, modo per tertiam figuram ostendantur, tamen sunt demonstrationes finitæ, quia figuræ sunt finitæ, & singulæ singularum demonstrationes finitæ; finita autem finite sæpius sumpta finitum faciunt, concludit manifestum esse statum. idest terminũ esse in negatiuis; si inesse, idest in affirmatiuis prædicationibus finis utrimq; est.

Quòd prædicationes affirmatiuæ non possunt in infinitum procedere.

CAPVT XVIII.

QVod autem in illis, logice quidem speculantibus ita manifestum. In iis quidem igitur quæ in eo, quod quid est predicantur, planum: si enim est definire; aut si cognoscibile ipsum quod quid erat esse, infinita uero non est pertransire, necesse est terminata esse, quæ in eo, quod quid est prædicantur. 1

Vniuersaliter autem sic dicimus: est enim dicere uere, album ambulare, & magnum illud lignum esse, & rursus lignum magnum esse, & hominem ambulare: sed alterum est ita dicere, & illo modo: quando enim album esse dixero lignum, tũc dico, quòd cui accidit ut sit album, lignum est, sed non tanquam subiectum ligno album est: neque etenim album existens, neque quod est albũ aliquid, factum fuit lignum: quare non est nisi secundum accidens quãdo autẽ lignum album esse dixero, non quod alterum quid est album, illi uero contingit lignum esse. ueluti quando musicum album esse dixero: tunc enim quod homo albus est, cui contingit esse musicum, dico: sed lignum est subiectum, quod quidem & erat, non alterum quid existens, quam quod lignum, aut lignum quoddam. 2

3 Si itaque oportet nomina ponere, sit quidem ita dicere prædicare, illo uero modo, aut nequanquam prædicare, aut prædicare quidé non simpliciter, secundum accidens autem prædicare: est autem, ut quidem album: quod prædicatur, ut uero lignum illud de quo prædicatur. supponatur itaque prædicatum prædicari semper de quo prædicatur simpliciter, sed non secundum accidens: sic enim demonstrationes demonstrant.

4 Quare aut in eo quod quid est, aut quod quale, aut quantum, aut ad aliquid, aut faciens, aut patiens, aut ubi, aut quando, cum unum de uno prædicatum fuerit,

5 Amplius substantiam quidem significantia, quod illud, aut quod illud aliquid significant, de quo prędicantur. quæcunque uero non substantiam significant, sed de alio subiecto dicuntur, quod non est, neque quod illud, neque quod illud aliquid, accidentia. quemadmodum de homine album, non enim est homo, neque quod album, neque quod album quid, sed animal fortasse, quod quidem enim animal est, homo est. Quæcunque uero non substantiam significant: oportet de aliquo subiecto prædicari, & non esse aliquid album, quod non alterum quid existens album est;

6 Species enim ualeant, nanque & teretisimata sunt: & si sunt, nihil ad sermonem sunt, demonstrationes enim de talibus sunt.

Amplius si non est hoc huius qualitas, & illud huius, neque qualitatis qualitas, impossibile est mutuo prædicari, sic, sed uerum quidem dicere contingit, mutuo autem prædicari uere non contingit.

8 Aut enim ut substantia *, prædicabitur, ueluti si genus existens; aut differentia prædicati. Hæc autem monstrata sunt, quod non erunt infinita, neque deorsum, neque sursum, ut homo bipes, hoc animal, hoc autem alterum, neque animal de homine, hoc autem de Calia in eo quod est quid. substantiam enim omnem est definire talem, infinita uero non est pertransire intelligentem. quare neque sursum, neque deorsum infinita. illam nanque non est definire, de qua infinita prædicantur.

9 Sic itaq; genera inter se non retrouersim prædicabuntur, erit enim ipsum quod ipsum aliquid est.

10 Neque utiq; qualis, aut aliorum nullum, si non secundum accidens prædicatum fuerit: omnia enim hęc accidunt, & de substantijs prædicantur; sed certe neque sursum infinita erunt, de unoquoque nanque prędicatur, quod utique significat, aut quale quid, aut quantum quid, aut de talibus, aut quæ in substantia; hæc autem determinata sunt, & genera prædicamentorum determinata sunt: aut enim quale, aut quantum, aut ad aliquid, aut faciens, aut patiens, aut ubi, aut quando.

Suppositum autem fuit unum 11 de uno prædicari; ipsa uero de ipsis, quæcunque non quid sunt, non prædicari; accidentia nanque sunt omnia: sed hęc quidem per se, illa autem secundum alterum modum; hæc autem omnia de subiecto aliquo prædicari dicimus, accidens autem

* Ioan. Gram. inquit, qd τερετίσματα uocatur, est cătus cytharædorum, quos inarticulate canunt, ut experiatur dissonantiă chordarum, si secundum conuenientem melodia ratione extensa sunt uel alias pertrectationes citharædorum inarticulata, experientia gratia dissonantia chordarum factę.

* Argirop. addit; aut ut accidens.

i2

tem

tem non esse subiectum aliquid, nihil enim talium ponimus esse, quod non alterum quid existens dicitur, sed ipsum alijs, & alia quædam de alio. Neque sursum itaque vnum de uno, neque deorsum inesse dicetur. de quibus enim dicuntur accidentia, quæcunque insunt in substantia uniuscuiusque, hæc infinita non sunt sursum autem & ipsa quoque accidentia utraque non infinita sunt. Necesse est igitur esse aliquid, de quo primum aliquid prædicatur, & de hoc aliud, & hoc stare, & esse aliquid, quod non amplius neque de alio priori, neque de illo aliud prius prædicatur. Vnus igitur modus dicitur demonstrationis hic.

12 Amplius autem alius est, si de quibus priora aliqua prædicantur, est horum demonstratio, quorum autem est demonstratio neque melius euenit se habere ad ipsa, quam scire, neque scire sine demonstratione: si autem hoc per hæc notum, hæc autem non nouimus, neque melius nos habemus ad ipsa quam scire, neque quod per hæc notum sciemus. Si igitur est aliquid scire per demonstrationem simpliciter & non ex quibusdam, neque ex suppositione, necesse est stare prædicationes intermedias? si enim non stant, sed est semper acceptio ad superius, omnium erit demonstratio: quare, si infinita non euenit pertransire, quorum est demonstratio, hæc non sciemus per demonstrationem. si igitur neque melius nos habemus ad ipsa, quam scire, non erit aliquid scire per demonstrationem simpliciter, sed ex suppositione.

Logice igitur ex his quidem aliquis crederet de eo, quod dictũ est.

Resolutorie vero per hæc manifestum breuius, quod neque sursum, neque deorsum infinita prædicata contingit esse in demonstratiuis scientijs, de quibus consideratio est. demonstratio nanque eorum est, quæcunque per se insunt rebus: per se uero dupliciter sunt. quæcunque etenim in illis insunt in eo, quod quid est, & quibus ipsa in eo, quod quid est inexistentibus ipsis. ut in numero impar, quod inest quidem numero, inest autem ipsi numerus in ratione ipsius: & rursus multitudo, aut diuisibile in ratione numeri inest: horum autem neutra contingit infinita esse, neque vt impar numeri. 13

Iterum enim in impari aliud esset cui inerat existenti, hoc autem si sit primum numerus inerit inexistentibus ipsi. Si igitur non contingit infinita talia esse in uno, neque sursum erunt infinita: sed necesse vtique omnia inesse ipsi primo, ut numero, & illis numerum: quare conuertentia erunt, sed non supertendentia. 14

Neque etiam quæcunque in eo quod quid est insunt, neque hæc infinita sunt: neque enim esset vtique definire. Quare si prædicata quidem per se omnia dicuntur: hæc autem non infinita, starent utique quæ sursum: quare & deorsum. si autem sic, & quæ in medio* duobus terminis semper inerunt finita. 15

* a.l. duorum in terminorũ fuerint utique finita.

Si vero hoc, planum iam, quod necesse est demonstrationum principia 16

principia

cipia esse, & non omnium esse demonstrationem: quod dicebamus quosdem dicere a principio. si enim sunt principia, neque omnia demon strabilia, neque in infinitum iri po test: esse enim utrumuis horum, ni hil aliud est, quam esse nullam di stantiam immediatam, & indiuisibi lem, sed omnes diuisibiles. intro nan que proiiciendo terminum, sed non assumendo demonstratur, quod de monstratur: quare si hoc in infini tum contingit ire, contingeret uriq; duorum terminorum infinita inter medio esse media: sed hoc impossi bile, si stant prædicamenta sursum & deorsum. Quod antem stant monstra tum fuit logice quidem prius, resolu tiorie uero nunc.

Sed quod in illis, ijs quidem, &c.

1 Cum negatiuas demonstrationes sistere, si affirmatiuæ prædicationes finitæ sint ostenderit, nunc prædicationes hasce affirmatiuas non in infinitum posse procedere ostendit, ac primo præmittit tres suppositiones, secundo duas logicas rationes adducit ad id probandum, tertio ratione demonstratiua idem probat.

Intentio Arist.

Proponit igitur in illis, nimirum in affirmatiuis prædicationibus termini esse: manifestum est ijs qui logice speculantur, idest per rationes logicas. manifestum est. sunt enim hæc uerba continuata cum fine præcedentis capitis. ac primo unum argumentum facit pro prædicationibus substantialibus. non posse procedere in infinitum si definitiones sunt, sicut re uera sunt, & si scientia est rerum, sicut re uera est; quod si prædicata substantialia infinita essent, nec definitiones, nec scientia reru essent, non enim infinitum cognosci, nec definiri valet, definitio autem per omnia prædicata essentialia danda est, aliter perfecta definitio non esset, Arist. non probat definitionem esse, quia est principium logicum, ob id pro petitione non neganda sumit, & per ipsum probat.

Vniuersaliter autem sic dicimus.

Quia particulariter loq uidebatur uni 2 uersaliorem de omni prædicatione sermonem capit, ac suppositionem primam constituit: Triplex est prædicatio accidentalis, prima, cum accidens de accidente prædicamus, ut album ambulat: altera, cum de accidente subiectum prædicamus, ut magnum est lignum: tertia, cum de subiecto accidens, ut lignum est magnum, homo ambulat.

Sed diuersum esse docet sic aut illo modo dicere, nimirum cum de accidente subiectum, aut de subiecto accidés prædicatur, est autem discrimen, nam cum dico album esse lignum, dico quod id cui accidit esse album, est lignum, sed non quod ipsum album secundum se sit subiectum ipsi ligno. ac si dicat, lignum non de albo secundum se dicitur, sed secundum id quod albo substat: & hoc probat, nam si lignum diceretur de albo secundum se, tunc album diceretur factum esse lignum, sicut lignum quia secundum se album est, dicitur factum fuisse album, & subiectū quod que dicitur factum esse tale. at non dicitur album factum est lignum, non ergo secundum se album subijcitur ligno.

Nota uerba; per quod album est, intelligitur uniuersaliter album: per quod album aliquod est, particulariter: ut sit sensus, nec album in communi, nec in particulari dicitur factum esse lignum, at cum dico lignum est album, non dico quod aliquid cui lignum insit sit album, sed ipsum secundum se; nempe secundum quod lignum, aut lignum aliquod album est, & album factum est. atque illo modo se habet prædicatio cum accidens de accidente prædicatur, non enim secundum se subiicitur, sed secundum aliud, ut qui dicit album musicum, dicit quod id cui album accidit, est musicum, non quod ipsum albū secundum se sit musicum. *Nota*

Si igitur oportet nomina ponere, &c. 3

Vult Aristo. quod quæ prædicationes, nimirum cum accidens de accidente, aut subie-

subiectum de accidente prædicatur, aut non sint prædicationes, aut secundū quid, id est secundum accidens sint prædicationes: reliquas uero esse secundum se, id est simpliciter prædicationes: ut cum album est prædicatum, lignum uero subiicitur. at quia nomen prædicationis omnes cōpræhendebat, dicit quod si licet nomina ponere, prædicatio dicatur sola. quæ est secundum se, aut saltem supponatur, quādoquidem sumus in materia demonstrationis, in qua non nisi secūdum se prædicationes sunt, atque hæc est prima suppositio.

4 Quare in eo, quod quid est, &c.

Altera suppositio est, prædicationes se cundum se esse secundum decem prædicamenta solum, uidelicet secundum quantitatem, qualitatem, &c. cum unum de uno prædicamus; nam cum plura simul de uno prædicamus, tunc tale prædicatum non ad unum tantum prædicamentum spectat.

Hic aduerte, quod prædicamenta accidentium dupliciter possunt cōparari, uno modo ad substantiam, de qua inconcreto prædicantur, & sic faciunt prædicationes secundum se, sed accidentales, idest extra naturam subiecti: altero modo singula in se ipsis, ut cum genera & differentias accidētium de suis speciebus prædicamus, & sic faciunt prædicationes essentiales; sicut cum substantiam de substantia prædicamus. at uero cum inter se unum prædicamentum de altero accidens, aut substantia de accidenti prædicatur, tunc prædicationes fiunt secundum accidens, ut dictum est, non secundum se.

5 Amplius substantiam quidem significantia, &c.

Discrimen ponit inter prædicationes in quibus substantiam de substantia, ut accidens de substātia prædicamus, ambæ eñ sunt secundum se. est autem duplex discrimen; alterum, prædicata substantialia significare esse ipsius subiecti, sed differenter; quædam quod subiectum est, puta uniuersaliter, cum nempe conuertuntur cum subiecto, ut differentiæ; quædam quod aliquod esse est subiectum, idest particulariter, ut genus: non enim omne animal est ipse homo, sed aliquod; at uero accidētia nec quod subiectū est, nec quod aliquod subiectum est, idest nec cōuertibiliter, nec inconuertibiliter sunt esse subiecti; ut album de homine.

Et nota quod dicit, album de homine, ut indicet accidentia inter se etiam naturales & essentiales prædicationes facere, sicut cum substantiam de substantia prædicamus. aduerte quod dicit, hominem esse quod animal est, homo enim est particulare animal. dicit, forsā, propter Ideas Platonis, quas nondum reprehendit. Alterū discrimen est, accidentia enim non secundum se prædicantur, sed secundum ea quę ipsis substant, dictum est, at substātiæ, cum nihil illis substet, non secundum aliud, sed secundum se prædicantur.

Species enim ualeant, & genera, &c. 6 *Nota de ideis.*

Posset quis existimare, ut notant Themist. & Philop. accidentia secundū se prædicari, cum secundum se sint abstracta; nā album ipsam ideam albi, pulchrum ipsam pulchritudinem significat, respōdet Arist. has ideas esse quid fictitiū & uanum, nec quicquam ad demonstrationem facere, ex illis enim quæ dictæ sunt prædicationibus fiunt. ob id dicit, species & genera, idest ideæ ualeant, recedant & abiiciantur, sunt enim monstra: & quamuis essent, inutiles ad demōstrationes & prædicationes essent græce dicitur τερετίσματα quod nomē aliqui ptæcantus musicorum, quo se ad musicam parant, significare dicunt, ob id aliqui fidium attrectationes uertunt. alii significare dicunt cantus cicadarum. Boet. uertit monstra, alii portenta, sensum potius attendentes quam uocabuli significationem; sensus enim est, esse quid fictum & uanum.

Amplius si non est hoc huius qualitas, &c. 7

Tertia suppositio est, in qua, secundum Philopo. uult ostendere, cum econtra prædicamus accidentia de substantia, esse inordinatas & innaturales prædicationes, & id peculiariter in uno prædicamento qualitatis ostendit. quamuis possemus dicere cum latinis, nomine qualitatis quodcunque accidens hic intelligi, dicit

dicit igitur Arist. cum impossibile sit duo adinuicem sic se habere, quod unum alterius sit qualitas & forma, & hoc uice uersa illius forma, non erunt æque prædicationes quæ fiunt accidentis de substantia, & substātiæ fiūt de accidēte, quoniā accidēs est forma subiecti, nō autem subiectū accidentis; prædicationes quidem erunt ueræ, sed nō æquales, nam illæ naturales hę vero innaturales & indirectæ sunt hoc ēt intellige in aliis prædicatis essentialibus generum & differentiarum, non enim est æqua prædicatio ipsorum & subiectorum de ipsis, ob eandem rationem.

8 An etiam sicut substantia prædicabitur, &c.

Nota sūmā probationis Arist. Constitutis tribus suppositionibus pro ponit argumentum pluribus uerbis, quam forsan opus esset: breuiter autem hoc argumentum est, quo probat nec in prædicationibus per accidens esse processum in finitum: aut prædicationes illæ sunt secundum substantiam, in quibus subiectum est genus aut differentia prædicati, ut animal est homo, rationale est homo; aut sunt per accidens, in quibus substantia de accidentibus prædicatur, uel econtra; aut per accidens, in quibus accidens de accidenti prædicatur, sed omnes hæ sunt finitæ tam sursum quam deorsum: & probatur, nam primæ sunt finitæ, cum genera & differentiæ sint finita; ut enim prædicationes directæ generum & differentiarum finitæ sunt (cum alias non esset definitio) ita etiam sunt indirectæ eorundem prædicationes finitæ. similiter secundæ; nam accidentia quæ prædicantur de substantia sūt finita, cum sint nouem genera, & unumquodque finitas differentias & genera habeat, ergo erunt etiam finitæ prædicationes substantiæ de accidentibus. similiter tertiæ, nam accidentia ipsa diuersorum generum non prædicantur secundum se, sed secundum subiectum cui insunt, ut dictum est, sed subiectum infinitū est, nempe substantia, cui infinita insunt accidētia, ergo tales prædicationes erunt finitæ, unde patet non solum per accidens, sed per se prædicationes finitas esse, cum tot sint, quot prædicamenta sunt, hæc autem omni ex parte sunt finita. hæc est ratio Arist. breuiter collecta, ipsius uerba explicemus.

Cum ostendisset non æque prædicari substantiam de accidenti, & accidens de substantia, dicit etiam, cum substantiæ inter se prædicantur, hoc idem euenire, ut non sit æqualis prædicatio: ut cum genus aut differentia subiiciuntur prædicato cuius genera sunt aut differentiæ. & quamuis interrogatoria sint uerba, sensus tamē est affirmatiuus. postea adiungit talia, cum sint in quid est, non esse infinita, alias ninihil definiri aut intelligi posset, dicit autem non esse infinita sursum, ut dicamus homo est bipes; & hoc nēpe bipes, est animal; & hoc, nempe animal, aliud quid: & sic consequenter. similiter non esse infinita deorsum, ut animal de homine, homo de Callia, & sic consequenter, finitum est enim utrumque extremum.

Sic igitur genera nō æqualiter, &c. 9

Postquam ostendit in similibus prædicationibus non esse processum in infinitum, monstrat tales non esse æquales cum his in quibus genera de speciebus prædicantur, & hoc probat de genere, & sensus clarus est, uerba tamen obscurissima. sensus iste est: genus particulariter inest speciei, idest aliquod animal inest homini, non tamen omne animal; at species uniuersaliter substat generi, non ergo erit æqualis prædicatio, nisi uelis quod idē sit quod particulariter prædicatur, & quod uniuersaliter.

Dicit ergo, erit ipsum. idest, genus erit uniuersaliter species, cum dicitur animal est homo: quod quidem, idest quæ species, quod ipsum aliquod est, idest, est ipsum genus particulariter. speciem autem uniuersaliter de genere non intelligas prædicari, sed idē est dicere quod genus est uniuersaliter species, & quod genus uniuersaliter de specie prædicetur; similiter idē est quod species sit genus particulariter, & qđ species de genere particulariter prædicetur. Atque hæc est prima pars argumenti quod supra declaraui.

Neque tamen de qualitate, aut aliorum nullo, &c. 10

Secundam argumenti partem proponit, nempe quod in pdicationibus secundum *Secunda pars rationis Arist.*

dum

dum accidens, quibus substantia de accidenti prædicatur, non sit processus infinitus;& primo ostendit esse secundum accidens,nam accidentia potius de substantia, quam de accidenti substantia prædicatur, quod uero hæ finitæ sint,patet, nam accidentia non sunt nisi finita, nempe nouem genera,& singula in unoquoque genere finitas habent differentias & genera, ut probatum est.

11 Suppositum autem fuit, &c.

Tertia pars rationis Aristo. Tertia argumenti pars hæc est, nempe cum accidentia adinuicem prædicantur quæ nō sunt ordinaria essentialiter(nā de his dictum est in prima parte)talia non prædicantur nisi quæ ad aliquid sunt, idest nisi in concreto cum subiecto accipiantur, non enim albedo dulcedo, sed album dulce dicitur: cum igitur hæc non nisi secundum subiectum prædicentur (sunt enim aliter accidentales quam cum accidens de substantia prædicatur, ut dictum est)subiectum autem nempe substantia, sit finitum, & accidentia quæ ei insunt finita sint, tales etiam prædicationes finitæ erunt. atque hæc est ratio prior qua probatur in affirmatiuis prædicationibus non esse infinitum processum.

12 Adhuc autem alius, si de quibus, &c.

Posterior ratio est ad idem ostendendum suppositis tribus. Primo cum aliquo conclusio est mediata, potest demōstrari. Secundo,talis cōclusio non scietur quousque demonstretur, non enim contingit scire mediata nisi per demonstrationem. Tertio,nunquam scitur conclusio quousque sciamus præmissas, uel aliarum melio rem dispositionem habeamus quam sit scientia, est enim intellectus principiorū ut dictum est. his suppositis est ratio Aristo. ista conclusio mediata potest sciri ac per demonstrationem cognosci ; sed nisi principia stent, impossibile est talem conclusionem cognoscere,nō ergo est processus infinitus. minor patet, quia nunquam sciemus præmissas demonstrabiles,nisi per alias, si ergo non ad ultimas simpliciter perueniatur,solum erit scientia ex suppositione, & ita nunquam quod simpliciter demonstrabile est, per demonstrationem simpliciter cognoscemus,quod est impossibile. has utrasque rationes uocat Arist. logicas priorem quidem, quia communis est non solum propositionibus per se,sed omnibus ; posteriorem uero,quia ut dicit Alexan.procedit ex suppositione, nempe supponit quod sit demonstratio,vel forsan quia non a priori & ex causis procedit.

Analytice autem manifestum est, &c. 13

Hæc est tertia capitis pars,in qua Arist. analyticam, idest demonstratiuam rationem adducit ad idem probandum,qua se breuius id probaturum dicit. ratio autem hæc est; demonstratio conficitur ex propositionibus per se, sed in talibus non est processus infinitus, ergo nec in propositionibus demonstratiuis. minorem probat distinguendo per se in ea quorum prædicata sunt de subiectorum definitione & ea quorum subiecta sunt de definitione prædicatorum,nempe quæ sunt per se primo aut secundo modo,& ponit exempla. impar enim inest numero per se secundo modo,magnitudo uero & diuisibile insunt numero primo modo, sunt.n. ipsius genera. *Vltima ratio. Tertia pars capitis.*

Postea dicit: horum neutra contingit infinita esse.quę uerba dupliciter exponit Philop.primo ut sit sensus; horum neutra, nimirum nec diuisibile nec magnitudo, quæ genera sunt numeri, contingit in infinitum progredi, nam postea adiunxit neque ut impar numero, idest nec etiam per se secundo modo infinita sunt altero modo etiam exponit, ut sit sensus;horum neutra idest nec quæ per se primo modo, nec quę secūdo modo infinita sunt,& postea per repetitionem adiunxit, nec ut impar numero,quia de his quę sunt per se secundo modo incipiebat probare.

Iterum enim si impari aliud insit, &c. 14

Probat quæ sunt per se secundo modo non esse infinita, & aliquot interpretes volunt ut sic sit probatio ; si huic subiecto insunt passiones per infinitū, sequitur,ut sicut prima immediate inest subiecto & per ipsum definitur,ita secunda inerit immediate primæ, & per ipsam definietur,& cōsequenter per subiectum,& pari modo tertia secūdæ,& quarta tertiæ,& sic erit processus *Prima expositio.*

cessus in infinitum in prædicatis definitiuis, quod impossibile est, ut probatum est semper enim superiora per omnia antecedentia definiri debent.

Hæc explicatio non placet Philo. & merito, nam cum non priora per posteriora, quæ in infinitum procedunt definiantur, sed econtra sequentes passiones per antecedêtes, hæ autem semper finitæ sint a subiecto incipientes, nunquam dabitur passio cuius quiditatiua prædicata procedât in infinitum.

26 Proinde aliter exponit, quod etiam modo exponit The. quod si passiones in infinitum procederent, cum actu sit passio in subiecto, erunt in subiecto uno infinitæ passiones, quo dato sequitur non esse sciêtiam, cum scientia ex passionum subiecti cognitione oriatur, infinita autem cognosci non ualent. aduerte literam, inquit, (cum impar insit numero, si aliud etiam per se inest impari, cui existenti per se impari ipsũ impar inerat) idest, erat de definitione ipsius, ut sit sensus, si aliquid insit impari, de cuius definitione ipsum impar sit, tanquam eius quod ipsi per se inest, ut passio; primum, ut uult Philoponus concludit, quod erit etiam in numero, nam numero inest passio, & quæ insunt passioni insunt subiecto; ac propterea ista sunt in ipso numero, si ergo illa sunt infinita, erunt in uno infinita, quod impossibile est quamuis ista conuertibilia sint.

15 Neque tamen quæcunque sunt in eo, &c.

Quod uero quæ sunt per se primo modo infinita non sint, probat, quia non esset alias definire, ut superius ẽ dictũ; unde concluditur, quod nullo modo erunt infinita nec sursum, nec deorsum, nec inter extrema determinata continget infinita intermedia sumere.

16 Si vero hoc manifestum &c.

Ex his omnibus concludit duo Aristo. alterum esse principia demonstrationum ultima & immediata; alterum quod non omnium est demonstratio, quod in principio, nempe cap. 3. aliquos asserere dictum est. asserere autem omnium esse demonstrationem est asserere nihil esse sine medio, sed omnia mediata, & hoc ostendit, nam non demonstramus assumendo, idest per mediũ superius extremitatibus, sed intus mittendo, idest, per medium intra ipsas extremitates, ut homo est risibilis demõstratur p animal rationale mediũ inter hominem & risibile, & sic ostêditur omnis affirmatiua, si igitur omnia media ta monstrabilia sunt nihil est immediatum, & ita inter duo extrema, subiectum nempe & prædicatum media sunt infinita, quod impossibile est, cum prædicationes terminentur superius, & inferius, ut hactenus probatum est.

Quo pacto mediatæ propositiones ad immediatas deduci possint.
CAP. XIX.

Monstratis autem his manifestum, quod si aliquid idem duobus insit, ut A. & ipsi C. & ipsi D. cum non prædicetur alterum de altero aut nullo modo, aut non de omni quod non semper secundum commune aliquid inerit, ut æquicruri, & gradato hoc, quo d est duobus rectis æquales habere secũdum commune aliquod inest, secundum quod enim figura quædam inest, & non secundum quod alterum. hoc autem non semper ita se habet: sit enim B. secundum quod A. ipsi C. D. idest, planum igitur erit, quod & B. ipsi C. & D. secundum aliud commune, & illud secundum alterum: quare inter duos terminos infiniti utique inciderent termini: sed impossibile. secundum igitur commune aliquid inesse non necessarium est semper idem pluribus, si quidẽ erũt* mediata interualla. 1

*a.l. immediata.

In eodem tamen genere, & ex *iisdem indiuiduis necesse est terminos esse: si quidem ipsum commune erit ex ijs, quæ per se insunt. non enim erat ex alio genere in aliud tran-

*a.l. infinita.

Tex. 38.

transcendere, quæ monstrantur.

5 Manifestum autem, & quod quãdo A. insit B. siquidem est aliquid medium, est monstrare quod A. in est B. & elementa huius sunt hæc, & tot, quot media sunt: immediatæ nanque propositiones elementa sunt, aut omnes, aut uniuersales: si autem non est aliquod medium, non amplius est demonstratio: sed in principio via est hæc.

Consimiliter autem & si A. ipsi B. non inest. siquidem est aut medium, aut prius, cui non inest, est demonstratio: si autem non, non est: sed principia & elementa tot sunt, quod termini. Horum nanque propositiones principia demonstrationis sunt: & quemadmodum non nulla principia sunt indemonstrabilia, quod ẽ istud hoc, & inest istud huic, ita & quod non est istud hoc, neq; inest istud huic: quare hæc qui dem esse aliquid illa autem non esse aliquid, erunt principia.

4 Quando autem opus sit monstrare, accipiendum est, quod de B. prædicatur primo, sit C. & de hoc consimiliter A. & ita semper procedenti nunquam extra ipsum propositio, neque existens accipiatur ipsius A. in demonstrando, sed semper medium condensatur; quousq; indiuisibilia fiant & unum. Est autem unum, quando immediatum factum fuerit, & vna propositio simpliciter, quæ immediata. Et quemadmodum in alijs principium simplex, hoc autem non idem ubique: sed in pondere quidé mina, in cantu vero* diesis, illud autem in alio: consimiliter in syllogismis ipsum unum est propositio immediata: in demonstratione uero ac scientia intellectus.

*diesis idest primus sensibilis sonus.

In monstratiuis igitur syllogismis ipsius inexistentis, nihil extra cadit. 5

In priuatiuis vero, ubi quidem quod oportet inesse. nihil extra hoc cadit: ut si A. ipsi B. per C. non inest: si enim omni quidem B. C. inest. A. uero ipsum C. nulli rursus si opus fuerit, quod A. C. nulli inest, medium accipiendum est ipsius A. & C. & ita semper progreditur. 6

Si autem oportuerit monstrare, quod D. ipsi E. non inest, eo quod C. D. quidem omni inest, E. uero nulli, aut non omni, nunquam cadet extra E. hoc autem est, cui non oportet inesse. In tertio autem modo, neque a quo oportet, neq; quod oportet priuare, nunquam extra ibit.

Monstratis autem his, &c. 1

Ex his quæ hactenus discussa sunt, Aris. capite isto aliquot infert dicta, quorum primum est, cum aliquod commune inest duobus uel pluribus quorum alterum de altero non prædicatur, aut saltem non uniuersaliter prædicatur, non semper per aliud commune medium ei inest.

Primum dictum.

Verbi gratia, habere tres angulos æquales duobus rectis inest quidem Isocheli, & Isopleuro per aliud commune, nempe ut figura quædam, scilicet triangulus, sunt & triangulus sine alio medio idest illis. id probat ex his quæ dicta sunt, nam insit A. commune in C. & D. per aliud commune B. si hoc per aliud illis inest, & iterum hoc per aliud in infinitum, inter duo extrema puta A. & C. D. erunt infinita media, quod impossibile esse probatum est, dabitur igitur aliquid commune, quod in sit immediate pluribus.

In eodem genere, & eisdem. 2

Ne quis existimaret mediate commune omne inesse, quia nunquam deest mediũ propositionem syllogizandi quamcunque dicit se de mediis ueris & propriis loqui quæ

quæ sunt eiusdem generis cum athomis.i. extremis, nam demonstratio non transcendit genera, sed ex propriis procedit, ut dictum est, non autem commune semper per medium proprium inest, huius enim est sermo.

3 Manifestum est autem,&c.

Secūdum dictum. Ponit secundum dictum, cum aliqua propositio medium habet, erit quidem demonstratio,& etiam quot sunt media sursum,tot erunt propositiones per quas fiēt demonstrationes, nam ex singulis mediis compositis cum extremitatibus fiunt propositiones ad demonstrandum binæ, atq; tales propositiones immediate dicuntur principia & elementa demonstrationum, dicit autem quòd non omnes immediatæ dicūtur elementa,sed uniuersales,nam singulares,quib.inductione immediatas propositiones ꝓbamus, licèt immediatę etiā sint,non dicuntur elementa demonstrationum. uel forsan dixit hoc quod non quæcunque præmissę dicuntur elementa & immediatæ,sed uniuersales, idest dignitates communes in quas ultima fit demonstrationum reductio, hoc idem in negatiuis docet esse. cum uero propositio mediū non habet,iam amplius non fit demōstratio,unde concludit tot esse principia, & elementa alicuius, quot sunt media.& tot sunt propositiones, nam ex illis fiunt propositiones,quæ principia sunt, & sicut in affirmatiuis datur ultima & immediata propositio, ita & in negatiuis & sic erit principium negatiuum ultimum, sicut ēt est affirmatiuum.

4 Cum igitur indigeat monstrare aliquid,&c.

Tertium dictum. Tertium dictum est, cum aliquid affirmatiuum in prima figura concludi debet oportet mediū sumere quod sit super minus extremum, & inferius maiori,nunquā tamen superius erit maiori extremo, dico autem quod sit super minus extremū immediate,& sic oportet procedere,quousq; ad immediata perueniatur, quod uocatur densari,ut superius dictum est.

Verbi gratia,sit debet ꝓbari omnis homo est substantia,sumatur proximum homini,animal, & iterum si debet probari animal est substantia, sumatur uiuens proximum animali, & sic consequenter, non aūt sumatur aliqd extra,idest superius,maiori extremo,nec remotum a minori, non enim ꝑ corpus ꝓbabitur, omnis homo est substātia,sed per proxima,donec dēsando perueniamus ad corpꝰ imediatū substātiæ.

Hoc est igitur, quod dicit (cum monstrandum est aliud, sumatur primum) idest, proximum B.idest subiecto, (non autem quid extra) idest superius maior uel remotū minori(quāuis esse ipsius A.demōstretur) idest quamuis prædicatum de subiecto demonstretur, oportet proximū subiecto sumere ad id demonstrandū, donec perueniatur ad immediatum & primum, quod est propositio immediata, nā in uno quoq; genere semper datur unū, quod sit primū & summū eorū quæ sunt in illo genere, nā semper quæ sub aliquo cōi sunt genere ab uno debent depēdere primo, si ue in suo esse,siue in sui cognitione, siue in ordine suæ pfectionis,unde sicut in mēsuris ad vnam vltimam peruenitur, putā Mina & in Musica ad Diesim,idest semitonium minus,& nō est vlterior progressus, sic in demōstratiua sciētia ad intellectum, quæ est cognitio principiorum,& in syllogistico discursu demonstrationem ad ultimas propositiones secundum se immediatas peruenire necessarium est, unde cōcludit(quod in coostensiuis)idest affirmatiuis syllogismis; eius quod est, idest conclusionis affirmatiuæ (nam ostensiuus syllogismus etiam est negatiuus, ob id addit eius quod est, vt limitet ad affirmatiuos)nihil cadit extra, idest medium non superius utraque extremitate,ut dictum est.

Sed in priuatiuis, vbi,&c. 5

Quartū dictum. Quartum dictum est,in negatiuis syllogismis tam primæ,quam secundæ figuræ, in propositione affirmatiua extremum non esse extra medium, idest superius ipso,nam medium debet affirmari uniuersaliter de extremo in una propositione, ut si A.negari de B.probandum est per C.tunc B.non erit superius C. nam affirmatur C. de B.in minori in prima figura,de C.uero negatur A.

Iterum si indigeat, quod,&c. 6

Hoc idem docet fieri in prosyllogizāda maiori,nullū C.est A.sumēdum.n.est medium

diū superius C. in minori ꝓsyllogismi, & sic ī aliis ꝓsyllogismis negatiuis fieri dēt.

Si uero indigeat monstrare, &c.

Hoc idem ostendit in secunda figura, ut si monstrare oportet nullum E. esse D. in Camestres uel Baroco, tunc sumere oportet medium, quod de omni D. prædicetur affirmatiue in maiori, ac ob id erit superius illo; de nullo uero E. si fuerit in Camestres, uel de aliquo non, si in Baroco minor enim unius est uniuersalis, alterius uero particularis, sed utraque negatiua, cui medium oportet non inesse. semper ergo in affirmatiua primæ & secundæ figuræ ꝓpositione nunquam extremum erit extra medium, at in tertia figura medium non erit superius ulla extremitate, nam debet utrique subiici. in prima ergo mediū non erit extra maius extremum, in secunda vnum extremum non erit extra medium puta in affirmatiua propositione, in tertia uero medium non erit extra extremum utrumque, cum utrique subiiciatur.

Demonstrationem uniuersalem particulari esse præstantiorem.

CAPVT XX.

1 CVm uero sit demonstratio, hæc quidem uniuersaliter, illa uero secundum partem, & hæc quidem prædicatiua, illa uero priuatiua, dubitatur utra melior sit: consimiliter autem & de ea, quæ demonstrare dicitur, & deducente ad impossibile demonstratione.

Primum igitur considerabimus de uniuersali & particulari, hoc autem cū declarauerimus & de ea quę monstrare dicitur, & ea, quæ ad impossibile, dicemus.

2 Videtur igitur fortasse aliquibus ita considerantibus, eam secundum partem esse meliorem: si enim secundum quam magis scimus demostrationem, melior est demonstratio (hæc enim est virtus demonstrationis:) magis autem scimus vnumquodque, cum ipsum sciamus secundum se, quam quando secundum aliud, vt musicum Coriscum, quando quod Coriscus musicus est, quam quando quod homo musicus est: similiter autem & in alijs. Vniuersalis autem, quod aliud non, quod ipsum contingit, monstrat: vt quod æquicrus, non quod ęquicrus, sed quod triangulus: quę vero secundum partem, quod ipsum, monstrat. si igitur melior quidem, quę secundum ipsum, talis autem, quę secundum partem uniuersali magis, & melior vtique, quę secundum partem est, demonstratio erit.

Amplius, si vniuersale quidem non est aliquid prҽter singularia: demonstratio vero opinionem facit esse aliquid hoc, secundum quod demonstrat, & quandam naturam esse in entibus talem: vt trianguli prҽter quosdam, & figurę prҽter quasdam, & numeri prҽter quosdam numeros: melior autem, quę est de ente: quam quæ de non ente. 3

Et propter quam non decipietur, quam propter quā decipietur: uniuersalis aūt est talis, (procedentes enim monstrant, quēadmodū de proportionato, ut quod utique sit aliquid tale, erit proportionatū) quod neq; linea, neque numerus, neq; solidum, neque Planum, sed prҽter hęc aliquid. 4

Si igitur uniuersalis quidē magis hęc, de ente autem minus, quā particularis, & facit opinionem falsam: peior utique esse ūris, quam particularis. 5

Dd 2 Et pri-

6 Et primum quidem nihil magis in vniuersali, quam in particulari, altera ratio est: si enim quod duobus rectis inest, non in quantum æquicrus, sed in quantum triangulus, noscens, quid æquicrus minus nouit inquantum ipsum, quam qui nouit, quod triangulus: & omnino si non quidem secundum quod sit triangulus postea monstrat; non erit vtique demonstratio: sin autem nouit unumquodque, inquantum unumquodque inest, magis nouit: si itaque triangulus in plus est, & eadem ratio, & non secundum æquiuocationem triangulus, & inest omni triangulo hoc, quod est duos, non triangulus inquantum æquicrus, sed æquicrus inquantum triangulus habet tales angulos: quare qui vniuersaliter scit, magis nouit secundum quod inest, quam qui secundũ partem: melior itaque uniuersalis, quàm particularis.

7 Amplius si quidem esset aliqua ratio, & non æquiuocatio, uniuersale utique nihil minus esset quibusdam particularibus: sed & magis quanto incorruptibilia in illis sunt, quæ uere particularia corruptibilia magis.

8 Præterea nulla necessitas est suspicari aliquid esse hoc præter hæc, quod unum significat nihil magis, quam in alijs. quæcunque non aliquid significant, sed aut quale, aut ad aliquid, aut facere: si igitur est, non demonstratio causa, sed qui audit.

9 Amplius si demonstratio quidem est syllogismus mõstratiuus causæ, & ipsius propter quid, uniuersale autem magis est causa: cui enim per se inest aliquid, hoc idem ipsi causa est: uniuersale autem primum causa, igitur uniuersale est. quare & demõstratio melior: magis enim causę, & ipsius propter quid est.

10 Præterea usque ad hoc quærimus propter quid, & tunc opinamur scire, quando non sit aliquid aliud quã hoc aut factum, aut existens: finis enim & terminus ipsum extremum iam sic est. Vt cuius gratia uenit? ut accipiat argentum: hoc autem? ut reddat, cui debet: hoc autem? ne in iustitiam committat, & ita procedentes, quando non amplius est propter aliud, neque alterius causa, propter hoc, sicut finem dicimus venisse, & esse, & fieri, & tunc cognoscere maxime propter quid venit, si autem similiter se habet in omnibus causis, & ijs, quæ sunt propter quid, in ijs uero quæcunque sunt causa: sic: sicut cuius causa, sic nouimus maxime, & in alijs: igitur tunc maxime scimus, quando non amplius inest hoc quoniam est aliud. quando igitur cognoscimus: quod quatuor exteriores sunt æquales, quoniam æquicrus, adhuc deficit, propter quid æquicrus? quoniam triangulus. & hoc, quoniam, figura recti linea. si autem hoc non amplius propter aliud erit, tunc maxime scimus & uniuersale est tunc, vniuersalis igitur melior est.

11 Amplius quæcunque magis particularia sunt, in infinita incidunt, vniuersalis uero in simplex & terminum: sunt autem in quantum infinita quidem non scibilia, in quantum autem finiuntur scibilia: inquantum igitur uniuersalia ma-

gis

gis scibilia, quam inquantum particularia, demonstrabilia igitur magis, quę vniuersalia sunt, demonstrabilium vero magis, magis est demonstratio, simul enim magis quæ ad aliquod existunt: melior itaque est vniuersalis, quoniam & magis est demonstratio.

12 Amplius si eligibilior sit illa, secundum quam hoc & aliud, quam illa, secundum quam hoc solum nouit. qui uero vniuersalem habet, nouit & quod secundum partem: hic autem uniuersale non nouit: quare & sic utique eligibilior erit.

13 Amplius autem sic: uniuersale enim magis scire est eo quod monstratur per medium quod est proximius principio, ualde autem proximum est immediatum, hoc uero principium. Si igitur quæ ex principio est ea, quæ non ex principio, aut quæ magis ex principio est ea, quæ minus certior est demonstratio, est autem talis, quæ uniuersalior, melior utique esse uniuersalis: uelui si opotteret demonstrare A. de D. per media, in qubus B. C. superius itaque B. est. quare quæ per hoc uniuersalior est. Sed ex ijs. quæ dicta sunt, nonnulla logica sunt.

14 Maxime autem manifestum, quod uniuersalis est potior: quoniam propositionum priorem quidem habentes, nouimus quodammodo & posteriorem, & habemus potentia, ut si quis nouit, quod omnis triãgulus habet tres duobus rectis æquales, nouit quodammodo & æquicrurem quod duobus rectis est potentia & si non nouit æquicrurem, quod triangulus sit: qui uero hanc habet propositionem uniuersalem nullo modo nouit, neque potentia, neque actu.

Et uniuersalis quidem intelligibilis est, sed particularis in sensum desinit. Quod igitur uniuersalis melior ea, quæ secundum partem, tot nobis dicta sint. 15

Cum autem sit omnis demonstratio, &c. 1

Demõstratione & ipsius principiis pertractatis, modo ipsas demonstrationes inter se comparat, ac tres quæstiones circa hoc proponit examinandas. Prima est an Demonstratio uniuersalis pręstantior sit particulari. Altera an demonstratio affirmatiua, quæ uocatur cathegorica seu prædicatiua sit etiam præstantior negatiua. Tertia an ostensiua Demonstratio præstet ei, quæ ad impossibile demonstrat. Prima quæstio hoc uigesimo capite discutitur, quod in duas partes diuiditur, in priori sunt tres rationes dialecticæ pro parte negatiua quæstionis, & earum responsionum dissolutiones, in posteriori sunt rationes partem affirmatiuam ueram determinantes. Aliæ quæstiones frequentibus capitibus determinantur.

Comparatio Demonstrat. Quid in toto hoc ca. tractet Arist.

Videbitur igitur forta ssis utique quibusdam. &c. 2

Hæc est prima ratio dialectica, qua probat potiorem esse demonstrationem particularem uniuersali. Demonstratio, secundum quam magis scimus, est potior demonstratione, secundum quam minus scimus, sed secundum particularem magis scimus, quam secundum uniuersalẽ, ergo particularis est potior. maior probatur, quia hæc est virtus demonstratiõnis. idest hæc est uis & natura demonstrationis, ut per eam sciamus, erit ergo illa potior, secundum quam magis scimus, minor probatur, unumquodque magis scitur, cum secundum se quam secundum aliud scitur, sed quæ quis per uniuersalem demonstrationem cognoscit, secundum aliud, quæ uero per particularem, secundum se unumquodque scit, ergo per particularem magis scitur. maior explicatur & probatur exemplo. si ista pro-

Prima ratio. dialectica.

positio Coriscus est musicus, clarum est, quod per talem magis cognoscimus musi cum Coriscum, quia per se & immediate cognoscimus, q̃ p hanc homo est musicus.

Minor probatur, fiat demonstratio uniuersalis de Isochele, qui habet tres angulos æquales duobus rectis, talis erit de triã gulo in communi, cui talis passio primo inest; fiat altera particularis de ipso Isochele; q habet similes tres angulos duob᷒ rectis æquales, tũc erit per ipsum Isochelem, magis ergo cognoscet & sciet ipsum Isochelem habere tales angulos, cum de ipso in particulari scit, quam cum de ipso in uniuersali scit, ergo magis scimus per demonstrationem particularem.

Quid sit demonstratio uniuersalis.

Hic aduerte, ut dicit Alber. hoc tracta. cap. primo. per uniuersalem demonstrationem intelligi eam, in qua de aliquo subiecto uniuersali & communi demõstramus: per particularem uero eam, in qua de aliquo subiecto singulari ue l minus communi demonstramus idem: non enim uocatur particularis, quasi conclusio particulariter sumatur, uniuersalis uero, quia uniuersaliter, sed secundum subiectũ uniuersale, aut singulare uel minus commune. Nota præterea, quod ista ratio procedit sumendo rem particularem aliquam, & probando eam melius cognosci, cum p proprium conceptum particularẽ cognoscitur, quam cum per uniuersalem, & ex hoc probabiliter infert, particularem demonstrationem esse potiorem, & ita textus indicat, & bene aduertit Them. c. 40.

Et in hoc decipitur Philo. miror enim quantum aberret a sensu Arist. & qui eum sequuntur, atque isto ex errore asseruit exemplum Arist. de triangulo esse falsum, nec potuisse aliter fieri, sed in his non est audiendus, expositio enim data est & purus Arist. sensus.

Amplius, si uniuersale quidem

3 non est, &c.

Secunda & tertia ratio.

Hic secundam, & tertiam rationem cõnectit, quarum uis hæc est, quod demõstratio uniuersalis fit de subiecto, quod minus esse habet, quam particulare, cum uniuersalia non per se existant, ob id igitur erit potior particularis demõstratio. præterea demonstratio uniuersalis magis facit errare, quam particularis, nam qui de uniuer sali aliqua demonstrat, de eo separatim à singularibus demonstrat, quod cum non sit, faciet opinionem falsam. hanc utramque rationem copulauit, quia ex eo quod uniuersale non est per se, ut dicitur in prima ratione, inde prouenit error, quod existimetur separatũ, ut bene aduertit Phil.

In textu uero rationes sic sunt ordinandæ, prior est hæc; potior est demonstratio; quæ est de subiecto, quod est, quam de subiecto quod non est, minor ponitur inferius, scilicet (uniuersalis est huiusmodi) ut sit istã. demonstratio uniuersalis est de eo quod non est, particularis de eo quod est, cõcluditur in fine, ergo potior est particularis. maior probatur, quia omnis demonstratio opinionem conficit, idest probat circa aliquod, quod sit & circa naturam in rebus existentem: minor uero prior in principio textus; uniuersale non est præter singularia, quod exemplo manifestat, ut triangulus, figura, numerus, non est præter singularia ipsa. loquitur conditionaliter, quia supponit, & non probat.

Et propter quam non errabitur. 4

Ratio posterior est potior illa est demõstratio, secundum quam non contingit errare & decipi, quam ea secundum quam decipi euenit, sed uniuersalis est huiusmodi, secundum quam decipimur, non autem particularis, ergo hæc est potior. minorẽ probat, nam qui de proportionali aliquid demonstrat, de illo abstracto a lineis numeris, solidis, idest, corporibus, plano, id est superficie demonstrat, ut patet, & tamẽ re uera non est separatum, hoc exemplum declarauimus cap. 5. est enim idẽ illic, & potest poni quodcunque aliud exemplum cum enim de homine demonstramus, nõ de Petro, non de Ioanne, sed separatim ab his demonstratio fit.

Si igitur uniuersalis magis hæc 5 est, &c.

Hic cõclusionem ex utraque ratione simul infert, dicens; si uniuersalis est huiusmodi nimirum secundum quam magis erratur, & si uniuersalis est de eo, quod minus est, magis quam particularis, profecto indignior erit uniuersalis, & potior particularis. nota ualde has rationes sic ordinatas, quia textus est obscurus & perplexus

xus, nec interpretes rationes in forma ponunt.

6 Et primum quidem nihil magis.

Solu. ratione. Ad primum.

Soluit prædictas rationes, & primo ad primam respondet, & sensus iste est, & notandus, quem non attigit Philopo. pace ipsius. ratio prior probabat de Isochele magis cognosci habere tres angulos æquales duobus rectis, quando de eo demonstratur quam cum de triangulo, quia per triangulum confuse, & per aliud cognoscitur Isocheles. dicit modo, quod minus cognoscit, qui de Isochele secundum se demonstrat habere tres angulos, quã qui de triangulo demonstrat habere tres angulos, minus inquam cognoscit de ipso Isochele, quia qui de Isochele secundum se cognoscit habere tres angulos, non secundum ipsum cognoscit, nam hæc quæstio ipsi primo non inest, qui uero de triangulo cognoscit, secundum se ipsum cognoscit: unde melius est cognoscere & demonstrare de eo cui secundum se inest passio, cum uero hoc sit uniuersale, erit potior demõstratio uniuersalis.

Solutio igitur breuiter est; sicut qui de triangulo cognoscit habere tres angulos, non cognoscit de Isochele secundum se, ut ratio probat, ita profecto qui de Isochele habere tres cognoscit, minus secundum se cognoscit, cum id non illi secundum se insit, cum autem potior demonstratio sit quæ id quod inest secundum se alicui, de eo demonstret, erit talis demonstratio uniuersalis.

Atque hoc est quod dicit litera, nempe prima ratio non magis est pro demonstratione uniuersali, quam particulari, idest, sicut qui per uniuersale non secundum se cognoscit particulare, ita nec qui de particulari passionem uniuersalis cognoscit, secundum se cognoscit, unde nihil probat ratio. quod demonstratio particularis faciat secundum se cognoscere.

Litera quæ sequitur est sic emendanda (si enim quod duobus rectis inest, non est secundum quod Isocheles, sed secundum quod triangulus, cognoscens quod Isocheles habet tres angulos, minus in quantum ipsum cognoscit, quam cognoscemus, quod triangulus (sensus est prædictus), minus cognoscere secundum se particularem qui de ipso demõstrationem passionis uniuersalis facit, quam qui ipsum particulare per uniuersale cognoscit. & hoc probat dicẽs, aut omnino talis passio non inest triangulo ut talis est, idest, uniuersali, ut uniuersale, & tunc de eo non potest demonstrari: aut illi inest, & tunc potior erit de eo demonstratio, quia secundum se illi inest, & tunc melius demonstramus, cum secundũ se subiecto inhærentiũ demonstramus.

Postea concludit, cum illud cui primo talis passio inest, nempe triangulus, sit uniuersalior & superior Isochele, & non superior secundum nomen. sed secundum rationem & uniuocationem, & hoc patet, nam non solum Isocheli illa passio inest, sed aliis triangulis, ac ideo si primo triangulo secundum se inest, erit potior demõstratio ipsius uniuersalis, quã particularis

Amplius siquidem sit quædam. 7

Soluitur secunda ratio.

Respondet secundæ rationi nõ propterea minus esse uniuersale, quia non sit extra singularia, imo magis esse, cum singularia corruptibilia sint, non autem uniuersalia, & ita dicit, si detur una ratio communis a multis participata: non sicut in æquiuocis, in quibus nihil, nisi nomen commune est, in uniuocis uero ratio communis ultra nomen datur, talis ratio magis erit, quam ipsa singularia, & eo magis, quo incorruptibiliora sunt ipsis. aduerte uniuersalia non corrumpi nisi per accidens, quod est dicere, quamuis Petrus, Ioannes, Cæsar corrumpantur, semper manet homo, & animal, & naturę hæc communes in aliis, & aliis indiuiduis conseruatæ sicut manet idem Tiberis, licet aquæ aquis accedant, corrumpuntur per accidens. quia talia singularia corrupta desinunt participare naturas communes. sed hoc ex professo examinare metaphysicum est, ergo solutio; quamuis illæ rationes communes non per se existent extra singularia, non idcirco minus sunt.

Vide Philop. dubitantem de corruptibilitate horũ uniuersaliũ.

Amplius nulla necessitas est, &c. 8

Soluitur tertia ratio.

Respondet tertiæ rationi, nõ propterea quod de ipso uniuersali secundum se aliquid demonstratur, esse necessarium existimare illa esse separata, sicut cum de accidentibus secundum se demõstramus, nõ ob id extra substantiã esse opus est cognoscere;

scere; quod si aliquis id opinatur, ipse potius est causa suæ deceptionis quam demõstratio, non enim quæ in scientiis separata considerantur, necesse est in re separata existere, nec id opinari.

9 Amplius si demonstratio est syllogismus, &c.

Vniuersalis demonstratio particulari præferenda. Hæc est capitis posterior pars, in qua multis argementis probat uniuersalem demonstrationem particulari esse præferendam, quorũ primum est, demonstratio est syllogismus per causam, & propter quid rei ꝓbatiuus, sed uniuersale magis est causa quam particulare, ergo demonstratio uniuersalis est potior. minorem probat, il-*Prima ratio.* lud cui aliquid, puta passio per se & primo inest, ipsius passionis est magis causa, sed uniuersali per se primo inest passio, ut habere tres angulos triangulo uniuersali, risibile homini, ergo ipsius demonstratio erit magis per causam & potior.

10 Amplius usque ad hoc quærimus propter quid, &c.

Secunda ratio. Hoc est secundum argumentum, tunc maxime scimus cum ad primam causam peruenimus, cuius iam non est causa alia; sed uniuersale est causa prima, ergo magis scimus per uniuersale, & sic est potior demonstratio. maioré explicat exemplo causæ finalis, ut si quis mercator uenerit pro argẽto, & pecunia aliqua, ut soluat debitũ tunc aduentus causa est, ut recipiat argentum, huius uero, ut soluat debitum, huius ut iuste agat, quæ est prima causa, cuius non est alia, & qui per causam talem scit, maxime aduentum scit. ita se habere in aliis causarum generibus docet.

Nota. Et nota literam, dicit (eius quod sit, aut factum est) idest siue sit causa alicuius operationis, uel alicuius rei existentis.

Nota. Nota etiã quod dicit hoc esse in causis, quæ habent causas, nam in aliis tunc maxime scimus, cum non est amplius quod quæramus, primum enim dicit propter finales causas, posterius uero ꝑpter alia genera causarum, ut explicat Philop. quod uero uniuersale sit prima causa, quæ erat minor, probat exemplo, habere angulos extrinsecos æquales quatuor rectis inest Isocheli, sed quia triangulo, & triangulo quia figura rectilinea, huic uero non secundum aliud, at illud est uniuersale, figura enim rectilinea communis est, cui primo inest angulos externos habere æquales quatuor rectis.

Esse simile exemplũ, sensibile inest Petro, sed quia homo est, homini uero, quia animal est, huic uero ultimo. dices nonne inest per definitionem? non ergo immediate. dico Arist. loqui immediatione subiectorum, & sic non est aliud superius ratione cuius insit, definitio enim est eadem natura subiecti.

Amplius quantocunque utique magis &c. 11

Tertia ratio. Tertium argumentum est, de magis demõstrabili & magis scibili potior est demonstratio, sed uniuersale est magis demõstrabile, & scibile quam particulare, ergo illius potior est demonstratio. maiorem probat, nam quæ ad aliud sunt, sic comparantur, ut cuius obiectum præcipuum & illud sit præcipuum. minorem probat, infinitum non est scibile, ergo quo aliqua magis accedunt ad infinitũ, minus scibilia sunt, sed particularia magis accedũt ad infinitum, uniuersale uero recedit, nã uniuersale unum est, particularia multa, quod supra dicebat Porph. uniuersale esse magis collectiuũ, quia quæ in multis inueniũtur dispersa sub unam colligit naturam, particularia uero diuisa; quia in singulis natura separatur, erit ergo magis scibile uniuersale, multitudo enim cognitionem impedit, ac consequẽter erit magis demõstrabile, & ipsius demonstratio potior.

Amplius si magis eligenda, &c. 12

Quarta ratio. Quartum argumentum proponit, illa est demonstratio melior, qua plura cognoscimus, sed demonstratione uniuersali cognoscimus plura quam particulari, ergo illa est potior. minor probatur, nam qui uniuersale cognoscit, cognoscit etiam singularia: non autem qui particulare cognoscit uniuersale cognoscit, uniuersale enim omnia singularia comprehendit, at singula inferiora non ipsum uniuersale totum continent hic fit comparatio inter cognitionem uniuersalis & singulorum inferiorum, nam demonstratio particularis non fit de omnibus simul singularibus, sed de singulis per se.

Amplius

13 Amplius autem sic, uniuersale enim magis &c.

Quinta ratio.

Quintum argumentum est, potissima demonstratio est, quæ est per primū principium, ergo illa erit potior quę magis accedit ad primum principium, sed uniuersalius magis accedit minus uniuersali, ergo illius demonstratio est potior prior minor sit demonstranda, homo est substantia, puta D.& A. sunt in hac multa mediata, quædam minus uniuersalia C. animal, uiuens, quædam magis uniuersalia B. ut corpus, tunc clarum est, quod magis uniuersalia accedunt proprius ipsi immediato, ut magis uiuens, ergo potior est demōstratio uniuersalis, quippe quæ magis accedit immediato.

Nota. duas rationes logicas & quę ex probabilibus & q̃ ex communibus licet necessarijs.

Ex his argumentis dicit aliquot esse logica, non quod suasibilia tantum sint, ut notat Philoponus & Sanctus Thomas, sed quod ex communibus procedant, & non ex his quæ demonstrationi insunt, quales sunt tertia & quarta ratio: sunt enim ex locis communibus comparatis, & ex loco, plura bona sunt eligibiliora paucioribus, ut habetū r tertio Eticorum ac proinde logica dicuntur, idest communia.

Maxime autē manifestum est, &c.

Sexta ratio.

Sextum argumentum est, qui propositionem uniuersalem cognoscit, etiam par-
14 ticulares illius scit, potentia tamen, ut superius dictum est, ut qui triangulum scit habere tres angulos, potentia etiam scit Isoschelem habere tres angulos, licet nō aduertat hunc esse Isoschelem, at qui particularem cognoscit nec potētia, nec actu cognoscit uniuersalem, cum particularis contineat uniuersalem, ergo potior est demonstratio uniuersalis, dices, nonne hæc ratio erat quarta? dico non esse hanc & illam eandem, nam quarta erat de ipso uniuersali simplici, qui enim ipsum cognoscit inferiora cognoscit: hæc uero est de uniuersali complexo puta de uniuersali propositione.

15

Et uniuersalis quidem intelligibilis est, &c.

Septima ratio.

Septimum & ultimum argumētum est, uniuersalis intellectu, singularis sensu perficitur, ergo potior est uniuersalis, cum cognitio intellectus sit præstantior.

Nota.

Attende hic quod dicit, particularis demonstratio sensu perficitur, idest in sensum desinit; nam sensus non percipit semper totam propositionem singularem, nēpe cum prædicatum non est sensibile, ut iste triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, ratione enim prædicatū cognoscitur; sed sensus subiectum singulare discernit; at uniuersalis propositio secundum utrumque extremum, cum uniuersale sit, intellectu cognoscitur: propterea singularis desinit in sensum, quia a prædicato ratione percepto in subiectū sensu cognitum; tanquam in ultimum tenditur.

Attende prętera rationes has procedere, cum passionem communem de subiecto communi uel de singulis per se inferiorib. demōstramus, hæc enim erat quæstio, utra ex his demonstratio potior esset.

Demonstrationem affirmatiuam negatiua digniorem esse, at quæ ad scientiam magis idoneam.

CAPVT XXI.

QVòd autem monstratiua sit dignior priuatiua hinc māni festum. sit enim hæc demonstratio melior (aliis eisdem existentibus) quæ est ex paucioribus petitionibus aut suppositionibus, aut propositionibus. si enim notæ similiter sunt, celerius cognoscere per has inerit: hoc autem eligibilius est, 1

Ratio autem propositionis, quod melior, quæ ex notioribus, uniuersaliter hæc est: si enim consimiliter esset hoc, quod est, nota esse media, priora notiora essent. Sit demonstratio quidem per media B.C.D. quod A. ipsi E. inest: quæ uero per * F. G. quod A: ipsi D. Consimiliter itaq; se habet, quod A, ipsi

*al.1.1.c.

ipsi D. inest & A. ipsi E. quod A. inest ipsi D. prius & notius ast, quam quod A. ipsi E. per hoc enim illud demonstratur: credibilius autem est id, quod est per quod. igitur demonstratio, quæ per pauciora, est melior aliis eisdem existentibus.

3 Ambæ igitur & per terminos tres & propositiones duas monstrant: sed hæc quidem esse aliquid accipit, illa vero & esse & non esse aliquid, per plura igitur, quare. & peior est.

4 Preterea quoniam monstratum fuit quod impossibile est, vt utrisq; existentibus priuatiuis propositionibus fiat syllogismus, sed hanc quidē oportet talem esse, illam vero, quod inest.

Amplius ad hoc oportet hoc accipere, prædicatiuas .n. (aucta demonstratione) necessarium est fieri plures, priuatiuas vero impossibile est plures esse vna in omni syllogismo. Si .n. nulli inexistens ipsum A. in quot ipsum B. C. vero omni inexistens ipsum B. si uero oportet rursus augere utrasque propositiones, medium iniiciendum, ipsius quidem A. B. sit D. ipsius uero B. C. E. E. quidem igitur maifestum, quod est prædicatiuum, D. uero de B. quidem prædicatiuum, ad A. uero ut priuatiuum ponitur: D. enim de omni B. A. autem nulli oportet eorum, quæ D. inesse: fit igitur una priuatiua propositio, quæ est A. D. Idem uero modus & in alijs syllogismis. semper enim medium predicatiuorum terminorum, prædicatiuum ad utraque, priuatiui autem in altera priuatiuum necessarium est esse: quare hęc una talis sit propositio, aliæ uero prædicatiuæ. 5

Si igitur notius per quod monstratur & credibilius: monstratur autem priuatiua quidem per prędicatiuam: hoc autem per illam non monstratur: prior igitur & notior existens & credibilior melior utique erit. 6

Amplius, si principium syllogismi est uniuersalis propositio imme diata: est autem in monstratiua quidem affirmatiua, in priuatiua uero negatiua uniuersalis propositio, affirmatiua autem negatiua prior & notior, propter namque affirmatio nem negatio nota. Et prior affirmatio, quemadmodum & ipsum esse ipsum non esse: quare melius principium monstratiuæ quam priuatiuæ, quæ uero melioribus principijs utitur, melior est. Amplius principalior, sine enim monstrante non priuatiua.

Quod autem monstratiua sit dignior, &c.

AB soluit modo secundam quæstionē, nimirum affirmatiuam demonstrationem esse digniorem priuatiua, & facit primum argumentum tale. Demonstratio quæ paucioribus mediis indiget, ut ad immediata reducatur principia, dignior est ea, quæ pluribus; cæteris tamen omnibus paribus, sed affirmatiua indiget paucioribus, quam negatiua; ergo illa est dignior. Nota, quod dicit cæteris paribus. nempe quod utraque sit ex ueris, & necessariis, & per se, nam si quæ procedit ex paucioribus non sit ex his, aut sit ex causis remotis, aut effectibus, non erit dignior; similiter quod utraque sumat æquales terminos, nam si negatiua sumit terminos superiores, affirmatiua inferiores, paucioribus mediis indigebit negatiua, debet igitur esse sors

Comparat. affirmatiuę demonstrat. cū negat. prima ratio.

ęqualis proportionaliter utriusque in reliquis omnibus. & hoc aduerte.

Probatio maioris. Probat maiorem dupliciter. primo in particulari cum sunt æque notæ utræq; ꝓpositiones uel nobis, uel natura, uel simpliciter, ut dicit Alber. uocat autem has positiones, uel suppositiones, uel ꝓpositiones, idest, dignitates, ut ostendat ueritatem demonstrationum. non enim omnes eisdem utuntur principiis.

Probat igitur: dignius est citius cognoscere, quam tardius, sed cũ propositiones, omnes sunt ęque notę citius cognoscimus cum pauciora sunt media, quam cum plura, ergo dignius est cognoscere p eas quæ paucioribus indigent mediis. nam, ut dicit Philopo. cum actus potissimus intellectus sit simplex, quo rẽ easque discursu cognoscit, quo magis ad ipsum acceditur, actus est perfectior, cuius adhuc rationem addu cit Lyncon. illud enim est optimum, quod nullo indiget, ut De⁹ est, reliqua, quo pau cioribus indigent perfectiora, & meliora sunt, unde Arist. 2. cœli. cap. 12. dicit elegã ter: quanto res perfectiores sunt, tãto paucioribus actionibus suum bonum consequuntur, unde (inquit) Deo absque ulla actione bonum inest, est enim ipsum bonum, & fœlicitas illis uero, qui propinqui sunt ipsi, per unam, aliis remotis p plures. uidemus etiam hoc in natura euenire, sem per enim natura res in suã perfectionẽ inclinat per pauciores actiones inquãtũ potest; unde elementa recte in sua loca tendunt. quia linea recta est breuissima. hæc intellige semper cæteris paribus, est enim melius per plures actiones maius cõsequi bonum, quam paucioribus minus. colligitur ergo perfectius esse paucioribus mediis indigere, quam pluribus, cum cætera paria sunt, & propositionibus æque notæ.

2 Ratio autem propositionis, quod melior sit, &c.

Alia probatio uniuersalis eiusdẽ maioris. Vniuersaliter probat modo illam maiorem, nõ limitãdo, quod propositiones sint similiter notæ, immo ꝓbat notiores ẽẽ & priores, quæ ex paucioribus sunt, & locus iste non parum est obscurus. ratio autem hæc est, sumatur propositio, homo est substantia, quæ demonstratur per tria media, primo per animal est substantia, secundo ista, per uiuens est substantia, tertio hac. per corpus est substantia: tunc clarum est quod potior est secunda demonstratio, scilicet, omne uiuens est substantia, oẽ animal est uiuens, ergo omne animal est substantia, quam prima, scilicet omne animal est substantia, omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia, quia secunda certior est prima: cum enim præmissæ secundæ sint certiores & priores conclusione, erunt etiam certiores principiis primæ, nam conclusio secundæ præmissa est primæ; ob eandem rationem, tertia melior est secunda, ut notum est.

Sumatur præterea alia propositio, numerus est diuisibilis, quæ duo media habet s. quãtitas discreta est diuisibilis, & quantitas est diuisibilis, tunc peto, ista assimilatur tertiæ, an secundæ? notum est, quod secundæ; cum duobus indigeat mediis, sed illa est certior & præstantior? ergo & hæc; est igitur præstantior quæ paucioribus indiget mediis. hæc ratio est valde notanda, quam attigit Philopo. sed non plene. Arist. uero solum unam partem priorem posuit.

Dicit ergo, si similiter media cognita sint, idest ex eadẽ coordinatione, tũc priorã notiora sunt, & probat exẽplo, sic, omne E. est A. scilicet omnis homo est substãtia per tria media, B. C. D. nempe, animal, uiuens, corpus, sit iterum secũda propositio, omne D. est A. nempe omne animal est substantia, per B. C. nempe per uiuẽs, corpus, quæ propositio similiter se habet, idest ex eadem coordinatione est.

Quãuis aliqui textus habeãt F/G. media, ut sit diuersa propositio, ut supra diximus, sed melius est sequi nostrum textum.

Tunc, inquit, melior erit & prior demõstratio D. A. quam A. E. quia illa per illã probatur, hic est addenda altera pars argumenti, ut diximus, ex quo cõcludit, uniuersaliter demonstrationẽ ex paucioribus certiorem & digniorem esse cæteris paribus, ut diximus. & præterea ne illa quæ ex pluribus mediis est, sit experiẽtiã etiam cognita, uel aliunde certitudo & dignitas adueniat, puta ex materia uel alia uia.

Ex his habes primo, quod demõstrationes passionum quæ magis accedũt subiecto, sunt potiores illis, quę magis recedũt: nam posteriores præsupponũt priores. habes etiam demonstrationes subalternãtiũ

scientia

ſcientiarum eſſe potiores illis ſubalternatis, quarum principia per illas probantur, ob eandem rationem & tandem potiores eas eſſe quæ magis ad per ſe nota & immediata principia accedunt.

3 Vtraque quidem per terminos tres, &c.

Probatio minoris primi ſyllogiſmi. Hactenus maiorem illius primi ſyllogiſmi probauit, nunc uero probat minorem, quod negatiua demonſtratio pluribus indigeat mediis quam affirmatiua; quia negatiua indiget propoſitionibus affirmatiuis & negatiuis ut demonſtretur, at affirmatiua ſolis affirmatiuis, quamuis non plures termini ſint in una quam in alia, in omni enim demonſtratione ſunt tres. notant Philopo. & Albert. & fere alii omnes non eſſe intelligendum quod plura media numero habeat negatiua, quam affirmatiua, cum utraque æquales habere poſſit, ſed plura ſpecie: nam aliud eſt ad concludendam affirmatiuam præmiſſam, aliud ſpecie ad negatiuam; at in affirmatiua media ſunt eiuſdem rationis, nempe ad concludendas utraſque præmiſſas, quæ affirmatiuæ ſunt.

Dubiū. Dices, Maiori non uidetur correſponde re minor, cū maior ſit de pluralitate mediorum & numero, ut probatū eſt in affirmatiuis illis omnibus. dubium uero hoc eſt magnū, & ego miror interpretes, quo modo locum hunc confuſum reliquerint.

Solutio Appollin. mouet dubium, ſed non ſoluit, dico, ſequens expoſitionem Alber. iſto cap. 3. eſſe aduertendum, quod negatiua propoſitio pluribus mediis etiam numero indiget quam affirmatiuam; ut patet ſi ſumamus ſimiliter propoſitiones; ſit affirmatiua diſtans a generaliſſimo per duo media, ſcilicet omne animal eſt ſubſtātia per uiuens, & corpus, ſumamus eandem negatiuam de alio generaliſſimo, ſcilicet nullū animal eſt qualitas, tunc inuenies tria media. uiuens, corpus, ſubſtātia, minus enim diſtat omne ſubiectum a ſuo affirmatiuo immediato, quam à ſuo negatiuo, cuius ratio eſt pulchra, quia ab affirmatiuo diſtat per intermedia ſubſumpta ſub maiori extremo, at a negatiuo diſtat per intermedia eadem, & per omnia ſua prædicata ſuperiora, à quibus tale negatiuū prædicatū remouet, & iſta huius loci declaratio eſt.

Amplius quoniam oſtenſum eſt, &c. 4

Altera ratione Nouum aliud argumentum hic poſſumus componere, ſicut cōponit Themiſt. cap. 41. quod tale ſit. priuatiua demonſtratio indiget affirmatiua affirmatiua autem non indiget negatiua, ergo illa eſt potior. antecedens patet, nam impoſſibile eſt quod negatiua ſit utraque præmiſſa, ſed una ſaltem debet eſſe affirmatiua, at utraque propoſitio poteſt eſſe affirmatiua tunc ulterius in augmētata demonſtratione, ideſt in proſyllogizatione demonſtratiua. demonſtrantes negatiuam præmiſſam ex una tantum negatiua propoſitione, altera uero affirmatiua demonſtrabimus, at præmiſſam affirmatiuam ex utraque affirmatiua, ergo indiget negatiua affirmatione.

Et iſte eſt ſenſus illius: priuatiuas in omni ſyllogiſmo plures una eſſe non poſſe. oportet enim alteram præmiſſam affirmatiuā, at affirmatiuas plures eſſe cōtigit.

Exemplo comprobat; ſit demonſtratio, nullum B. eſt A. omne C. eſt B. ergo nullū C. eſt A. ſi proſyllogizare oportet maiorem, oportet ſumere medium D. de quo negetur A. ſed quod affirmetur de B. ſic; nullum D. eſt A. omne B. eſt D. ergo nullum B. eſt A. at ſi oportet minorem demonſtrare, ſumendum eſt medium affirmatium de utroque. puta E. omne E. eſt B. omne C. eſt E. ergo omne C. eſt B. & ſic ſit in aliis ſyllogiſmis, unde concluditur præmiſſam negatiuam ex una, affirmatiuam uero ex utraque affirmatiua demōſtrari, indiget ergo negatiua demonſtratio affirmatiua, non econtra, ergo hæc eſt potior.

Si igitur notius eſt per quod demonſtratur, &c. 5

Cōcluſio totius argumēti. Hæc eſt concluſio totius argumenti, unde patet non bene expoſuiſſe Philop. qui non rationem, ſed corrolarium præcedentia uerba eſſe affirmauit, imo aliter interpretatur, quam dictum eſt, ſed quæ diximus certiora ſunt.

Amplius ſi principiū ſyllogiſmi. 6

3. *ratio.* Tertium argumentum ad idem probandum hoc eſt, quarum principia immediata ſunt priora, & demonſtrationes ſunt potiores,

tiores, sed principia affirmatiuæ demonstrationis sunt potior a principiis negatiuę, ergo illa potior est. minor probatur, principium affirmatiuę est immediata affirmatiua, principiū negatiuæ est immediata negatiua, affirmatio uero prior est negatione, sicut esse prius est, quā nō esse, unde concludit repetendo secundum rationem, esse affirmatiuam dignorem:

Obiectio. Dissolutio. Dices, quomodo esse prius est non esse, cum prius res non fuerit quàm sit? dico in particulari sumēdo, prius est hanc rem non esse, quam esse, tamen communiter & à toto genere seu per ens prȩcessit natura non ens, nam si nihil esset, nihil fieri posset, propterea Deus ab æterno est.

Alia obiectio. Vide solutionem in lib. de interpre. Dices, quō affirmatio dicitur prior negatione? cum utraque sit species. hoc soluimus lib. de interpretatione, ubi etiam hūc locum explicuimus, illic uide late.

Demonstrationem ostensiuam, illa quæ ducit ad incommodum potiorem esse.

CAPUT XXII.

1 Quoniam uero prædicatiua priuatiua melior est, planū, quod & ad impossibile ducente. oportet aūt scire, quæ est differentia ipsarū.

2 Si itaque A. inexistens nulli B. ipsi vero C. omni ipsum B. necesse utique eorū, quę C. nulli inesse ipsum A. Si igitur acceptis, ostensiua vtique priuatiua esset demonstratio, quod A. ipsi C. non inest: quæ uero ad impossibile ita se habet, si oporteat monstrare, quod A. ipsi B. non inest, accipiendum A. inesse ipsi B. & B. ipsi C. quare contingit A. ipsi C. inesse. Hoc autem sit notum & confessum, quod impossibile. non igitur potest A. ipsi B. inesse, si igitur B. ipsi C. confessum est inesse, A. ipsi B. impossibile est inesse.

3 Termini igitur consimiliter ordinantur. Differt autem utra sit notior propositio priuatiua, utrum quod A. ipsi B. non inest, an quod A, ipsi C. cum igitur conclusio est notior, quòd non est quæ ad impossibile, sit demonstratio, cùm autē in syllogismo sit demonstratiua est.

4 Natura autem prior est, quod A. ipsi B. quam quod A: ipsi C. inest: priora enim sunt conclusione, ex quibus est conclusio, est autem A. ipsi C. non inesse, conclusio.

5 Non enim si contingit ablatum esse aliquid, hoc est conclusio, illa vero ex quibus sunt, hoc quidem est, ex quo syllogismus est, quique sic se habet. vt aut totius ad partem, aut partis ad totum habeat rationē: sed A. C. & A. B. propositiones non se habent ita inter se.

6 Si igitur quæ ex notioribus & prioribus melior: sunt autem ambæ ex eo, quod non sit aliquid, credibiles, sed hæc quidem ex priori, illa vero ex posteriori: melior simpliciter utique erit priuatiua demonstratio ea, quæ est ad impossibile, quare & quæ hac melior prædicatiua, est manifestum, quod & ea, quæ ad impossibile est melior.

1 Et ad impossibile ducente: oportet autem scire, &c.

Comparatio demonstrationis ostēsiuæ, & ad impossibile. Determinat quęstionem tertiam, nempe ostensiuam esse priorem ea quę ad impossibile ducit, sunt autem hæc uerba continua cum illis capitis præcedentis ut oratio sit) quod quidem prædicatiua dignior priuatiua manifestum est, & ad impossibile ducente) sensus est, cum prædicatiua sit potior negatiua; hæc uero sit potior ducente ad impossibile, etiam prędicatiua erit potior ista, & ita omnis ostensiua tam prædicatiua quam negatiua erit potior ducente ad impossibile ante th̄, q̄ probet, differentiam utriusque constituit.

Diximus

Quid demonstratio ostensiua. Diximus autem late 2. prior. cap. 14. ostensiuam demonstrationē, esse, cum aliquam propositionem siue affirmatiuam, siue negatiuam demonstramus, per sua principia ipsam inferendo.

Quid demonstratio ad impossibile. At demonstratio ad impossibile est, cū propositionem aliquam non per se, ad suam oppositam falsam ostendendo, uerā esse probamus. modus autem probandi est, sumendo oppositam probandæ cum aliqua præmissa alia manifeste uera, & inferendo conclusionē falsam in bona cōsequentia, vt inde colligatur talis præmissa falsa, cum falsum ex falsa sequatur, ac tandem illa prima propositio uera Verbi gratia, sit ista probanda ad impossibile; nullus homo est irrationalis, sumitur eius oppositam cum præmissa clare uera, sic; omnis homo est irrationalis, omne animal rationale est homo, infero, ergo omne animal rationale est irrationale: consequētia est bona, conclusio falsa, ergo & aliqua præmissa, non minor, ergo maior, ergo eius opposita negatiua erat uera: cum non contingat in materia necessaria contrarias simul esse falsas, aut simul ueras. Sicut negatiuam propositionem demonstramus, ita affirmatiuam, sumendo oppositam negatiuam, demonstrare poterimus.

Aristotel. uero vtitur negatiua tantum, quia vult solum probare modo negatiuā ostensiuam esse priorem ducenti ad impossibile, nam inde probatur quod etiam affirmatiua sit ea potior, cum sit potior quam negatiua.

2 Si igitur A. in nullo B. &c.

Exemplum ponit ostensiuæ negatiuæ tale, nullum B. est A. omne C. est B. ergo nullum C. est A. At uero non sic est ad impossibile, ut patet hoc exemplo, si uelit aliquis demonstrare illam propositionem quæ erat maior syllogismi ostensiui, nempe nullum B. est A. ad impossibile, sic demonstrabit, sumendo oppositam, omne B est A. & aliam clare ueram, scilicet omne C. est B. inferatur, ergo omne C. est A. quę sit falsa; nam cum hæc sit falsa, aliqua erit præmissa falsa, non minor, quia nota, ergo maior, omne B. est A. erat ergo opposita uera nullum B. est A.

Vbi aduerte, quod oportet illam propositionem. quæ coassumitur cum opposita probandæ esse notam, uel quia manifeste vera, uel quia data á respondente; alias nō demonstrabitur ad impossibile, nam respondens dicet nō oppositam probandæ, sed coassumptam esse falsam aduerte etiā quod hic non sumit contradictoriam oppositam, quamuis id uelit Philo. non enim esset dici de omni, sed sumit cōtrariam, quia in materia necessaria particularis uel inde finita æquiualet uniuersali, & si una est uera, altera falsa, sicut in contradictoriis, & contra si una falsa, altera uera est.

Termini igitur similiter ordinantur, &c. 3

Similitudinem inter utramque demonstrationem assignat, nempe in ordinatione terminorum: sicut enim tres termini secundum figuram in ostensiua ordinātur ita in demonstratione ad impossibile sunt tres termini secundum figuram aliquam dispositi, quāuis non eodem modo utrāq; cōclusionem probet, ut dictum est, sed differunt hæ demōstrationes in negatiua propositione, in quo termino, & qualis sit.

Nota. Propter quod aduerte quod in syllogismo illo ostensiuo est una præmissa negatiua, puta maior. nullum B. est A. in quā maius extremum de medio prædicatur in syllogismo uero ad impossibile est etiam una negatiua, puta opposita conclusionis falsæ illatæ, ex cuius ueritate colligimus conclusionem falsam; ut si dicas, omnis homo est irrationalis, omne rationale est homo, ergo rationale est irrationale, at nullum rationale est irrationale, ergo conclusio est falsa, & per consequens aliqua præmissa. Vide igitur quomodo in hac demonstratione est illa negatiua, nullum rationale est irrationale, quæ est ex maiori extremo de minori negato, quod dicitur nullum C. est A.

Dicit modo Aris. cum talis negatiua est notior quā negatiua maior ostēsiui, possumus per hāc probare ad impossibile illā maiorē; at cum maior est notior, manebit demōstratio ostensiua, nō ad impossibile. verbi gratia, si quis uelit probare ad impossibile, nullus homo est irrationalis, sic dicet; omnis homo est irrationalis omne animal rationale est homo, ergo oē, animal rationale est irrationale, sed nullum animal

animal rationale est irrationale, ergo conclusio falsa, & aliqua præmissa. ista est bona demonstratio, quia notius est nullum animal rationale esse irrationale, quã nullum hominem esse irrationalem, propter expressam repugnantiam: quod si non esset notior hæc negatiua, non possemus aliam probare, quia utranque admittere noller quis. sed falsum concederet.

Sensus clarus est, sicut in syllogismo ad impossibile propositio coassumpta cũ opposita probandæ debet esse clare uera, ne ei falsitas conclusionis attribuatur, ita & conclusio clare falsa, & eius opposita manifeste uera, ne aliquis eã eam conclusionẽ dicat esse ueram & oppositam falsam. in probatione ergo ad impossibile negatiua est clarior quam negatiua præmissa demõstrationis ostensiuę. Aduerte igitur literã dicit enim quòd differt, in quo, & qualis sit notior priuatiua, idest utra negatiua sit notior an quæ est syllogismi ostensiui maior, puta illa, nullum B. est A. an quæ est opposita conclusioni ex qua est syllogismus ad impossibile; puta nullum C. est A. si hæc enim quę conclusio dicitur notior est fiet syllogismus ad impossibile, cum uero ea quæ in syllogismo ostensiuo erat notior est, fit tantum ille ostensiuus & non ad impossibile, propter rationem quam dedimus.

4 Natura autem prior est, &c.

At quamuis negatiua syllogismi ad impossibile sit notior, natura tamen prior est illa maior ostensiui, nẽpe prior est, nullum B. est A. quæ erat maior, quam nullum C. est A. quæ erat in syllogismo ad impossibile; quod probat. quia hęc est conclusio syllogismi illius ostensiui cuius maior probatur, puta nullum B. est A. omne C. est B. ergo nullum C. est A. conclusio autem posterior est natura propositionib. in uera demonstratione.

Nota. Et nota artificium Aristot. quod aliqui non intelligentes uitio dederunt, ut meminit Philop. hi enim eũ reprehendebant quia in syllogismo ad impossibile nõ probatur maior ostensiui, sed eadem conclusio; & non aduertunt quòd Arist. non probat illam ut maiorem, sed ut quãdam propositionem, ut alia sit quæ probatur ostensiue, alia quæ ad impossibile; sed illam in syllogismo & demonstratione sumpsit, ut melius ostenderet negatiuam in syllogismo. ad impossibile esse illa posteriorem natura, cum ex illa ostensiue propter quid demonstretur.

Nec oportet te intelligere semp demõstrationẽ ad impossibile procedere ex negatiua posteriori natura, nisi cũ illa ex qua syllogismus ostensiuus fit, est in demonstratione propter quid.

Dices, nonne si illa non esset in demonstratione propter quid, tunc negatiua demonstrationis ad impossibile esset prior? dico, esset quidem, sed hic de demõstratione potissima, quæ p causam est loquimur.

Non enim si contingit remoueri &c. 5

Dubiũ. Posset quis dubitare, quomodo si per illam conclusionem negatiuam ad impossibile probamus maiorẽ illã negatiuã, possit esse quod ista sit prior, ex qua enim probamus, posterior erit. respondet, nõ idcirco quod ex illa conclusione negatiua remoueamus oppositam prædictæ maioris maior habebit rationem conclusionis illatæ ex illis tanquam ex causis & præmissis hoc enim fieret si talis maior esset sub illa negatiua sumpta sicut pars sub toto, idest sicut particulare sub uniuersali; at non sic sumitur, nullum B. est A. sub illa, nullũ C. est A. sed potius contra, ut dictum est.

Si igitur ex dignioribus, &c. 6

Probat conclu. Argumentũ colligit quo intentam conclusionem probat; potior est demõstratio quæ ex prioribus & certioribus natura p cedit quam ea quæ non sic se habet, at negatiua ostensiua est ex prioribus & credibilioribus natura, quam quæ ducit ad impossibile, ut notum est, ergo erit præstantior illa, affirmatiua uero est potior negatiua; ergo erit ẽt potior ducenti ad impossibile, est ergo omnis ostensiua potior.

Quę scientia certior ac prior sit: quę una quæue diuersę inter se scientię sint. Et quod eiusdem plures esse demonstrationes possint.

CAPVT XXIII.

Scientia autẽ est certior & prior 1 sciẽtia, quę ipsius quod, & pter quid

quid eſt eadem, ſed non ea, quæ ſe orſum ipſius quod ab ea, quæ propter quid: & quæ non de ſubiecto eſt ea, quę de ſubiecto, ut Arithmetica Harmonica: & quæ ex paucioribus ea, quæ eſt ex appoſitione, ut Arithmetica Geometria.

2 Dico autem ex appoſitione, ut unitas eſt ſubſtantia ſine poſitione, punctus uero ſubſtantia cum poſitione, hoc autem ex appoſitione.

3 Vna autem ſcientia eſt, quæ eſt unius generis, quęcunque ex primis componũtur, & partes ſunt, aut paſſiones horum per ſe.

4 Altera uero ſcientia eſt ab altera, quarumcunque principia, neque ex iiſdem. neque alteræ ex alteris ſunt. huius aũt ſignum, cum ad indemonſtrabilia uenerit. oportet enim ipſa in eodem genere eſſe cum his, quæ demonſtratur: ſignum autem & huius, cum ea, quę monſtrantur per ipſa, in eodem genere ſint, & cognata.

5 Plures autem demonſtrationes eſſe eiuſdem euenit, non ſolum ex eadem coordinatione accipienti non continuum medium, (ut eorum, quę A.B.C.& D.& E.) ſed & ex altera, ut
6 ſit A. tranſmutari in quo autem D. moueri, ipſum uero B. lætari, & rurſus E. quieſcere. Verum eſt igitur & D. de B. & A. de D. prædicari: nam quod lætatur mouetur, & quod mouetur tranſmutatur: rurſus A. de E. & E. de B. uerum prædicari: quare per altera media, & nõ ex eadem coordinatione ſyllogiſmus eſt, non ta-
7 men, ut neutrum de neutro dicatur mediorum: neceſſe eſt eidem alicui ambo ineſſe. Conſiderandum autem eſt & per alias figuras, quot modis contingit eiuſdem fieri ſyllogiſmum.

Certior autem eſt ſcientia, &c. 1

Primum the. Tripliciter una ſcientia certior & prior alia.

NVnc tandem de ipſo effectu demonſtrationis, nempe de ſciẽtia diſſerit, ac tria theoremata in capite præſenti ponit notatu digna, quorum primũ eſt, Vna ſcientia dicitur certior & prior alia tripliciter primo illa certior eſt quæ quia & propter quid ſimul docet, ideſt, quæ ueritatẽ, & eius cauſam docet, quàm ea quæ ſolum quia, ideſt ueritatem docet, ſed extra propter quid, ideſt ſine cauſa; uel ab effectu, uel à ſigno, uel à cauſa remotà.

Secunda, ſcientia certior eſt quæ non eſt de ſubiecto, quam quæ eſt de ſubiecto notat philop. non debere uocari ſcientiã quæ non eſt de ſubiecto, ſingularem, ſicut in capite de ſubſtãtia; ſed uocat ſcientiã nã eſſe de ſubiecto quæ tractat de re abſtracta à ſubiecto. ſubiectum uocat materiam ſenſibilem, ut notant S. Th. Alber. Aegid. & Auerro. unde ſcientia quæ abſtrahit a materia ſenſibili certior eſt illa quæ conſiderat res in materia ſenſibili, ut Geometria quam perſpectiua, & Arithmetica quam Muſica notior eſt; nam Geometria, & Arithmetica ſunt magis abſtractæ. ſimiliter Metaphyſica ſunt, quippe quæ à materia ſenſibili abſtrahant huius certitudinis Auerro. reddit rationem: nam quanto res eſt materialior, tanto magis oppoſita eſt prædicatis per accidens, quæ impediunt ſcientiã, ut triangulus in materia ſenſibili ideſt æneus, uel terreus; eſt albus, calidus, & ſimilia per accidens, a quibus liberatur abſtrahens à materia huiuſmodi.

Tertio, ſcientia quæ ex additione eſt, minus eſt certa quã ea quæ non ex additione, ut Arithmetica certior eſt quã Geometria, nã principiũ Arithmeticæ, puta unitas, eſt ſine poſitione, at principiũ Geometriæ, nempe punctum, dicit poſitionẽ, poſitio aũt eſt ordo partium in ordine ad locum, quã poſitionem habet continuum permanens, de quo agit Geometria, non autem diſcretum, de quo eſt Arithmetica: quare iſta certior; nõ enim exponitur prædicatis per accidens, quæ ex ſitu & loco oriuntur. Dices, nonne iſte modus certitudinis eſt idem qui præcedens? reſpondet Aegid.

Ægid & bene non esse eundem, nam illic consideratur abstracto à materia sensibili hic alia abstracto, à cótinuo & positione.

2 Dico autem ex additione, ut unitas,&c.

Geometria est ex additione ad Arithmeticam. Explicat & probat quòd Geometria, sit ex additione ad Arithmeticam, per principia ipsarum, nam principium Geometriæ est punctum, hoc autem est substantia posita, idest habens positionem. non intelligas quod punctum secundum se positioné habeat, cum non secundum se sit in loco, sed secundum corpus, quod superficiebus lineis, & punctis terminatur: unitas uero est substantia sine positione, ergo propter ea abstractior est & minus ex additione.

Dubitat Philop. nam uidetur quod unitas sit ex additione, nam illud quod dicitur sine additione, additum est. respondet nō esse id adiunctum aliquod, sed tantum dicere negationem positionis, negatio autem non est additio realis.

Dubitabis; quomodo punctū & unitas dicantur substantia, cum accidentia sint; respondet Philop, id secūdum Pythagoricos dictum esse; existimabant enim lineas, puncta, superficies, & cætera esse rerū substantias, de quo disputat 3. Metaph. c. 5. & Meta. c. 8. At S. Th. id secundum Platonicos dictum esse censet. Vtraq; opinio & S. Th. & Philop. uera est, nam tam Platonici quam Pythagorici fuerūt huius sententiæ, ut habetur 1. Metaph. tex. 24.

3. *Albe.* 4. *Auer.* Aliter alii exponunt, ut per substātiam intelligamus naturam tā substantiæ quam accidentis, ut sumitur 1. c. antepræ dic. & exponit Alber.

Alii per substantiam idem quod indiuisibile intelligūt, inter hos est Auerro. Alii per substantiam intelligunt uetam substātiam, sed hæc dicuntur substantia, quia eis ablatis substantia destruitur, ita exponit Ægid. quælibet ex his est congrua expositio, prima mihi maxime placet.

Nota. Circa has certitudines tres, aduerte ex Alber. & S. Thó. quod dupliciter potest fumi certitudo in scientia, uno modo ex parte rei, altero modo ex parte modi cognitionis. ex parte rei, quando res est immaterialior & simplicior, tanto eius cognitio est certior, ut dicit Auerr. materia enim obstat cognitioni, cum materialibus multi per accidens insit: ex parte uero modi, cū res per causam cognoscitur, eius est certior cognitio, potior tamen est hæc priori nec decipiaris existimans idem esse dignitatem & certitudinem, nam dignitas potius a rei nobilitate, quam ab immaterialitate, uel a modo cognoscendi sumitur, cū igitur hæc duplex sit certitudo prior duobus ultimis modis continetur, posterior uero in primo, ut explicatum est.

Vna autem scientia est, quæ est, unius generis, &c. 3

De unitate scientiarum secūdū Theorema. Secundum Theorema constituit, de unitate & diuersitate scientiarum: loquitur autem non de scientia peculiari alicuius conclusionis, sed de generali habitu scientiæ. Alber. autem, S. Tho Ægid & alii nonnulli, sic exponere uidētur, ut Arist. uelit quatuor ostendere, quæ sub una scientia continentur, quorum primum est, unicum commune obiectum comprehendens omnia quæ sub tali scientia sunt sicut, est corpus naturale in Physica, ens in Metaphysica, & tale uocant genus sciētiæ. hoc autē dēt esse unum, uel uniuocū, uel saltem analogum: anologia enim non impedit scientiam, ut expresse docet Aristot. 4. Metaph. cap. 2. alterum est principia scientiæ; sunt enim in qualibet scientia propositiones per se notæ & indemonstrabiles in illa, ex quibus procedunt eius demōstrationes, ut superius est dictum tertium est, partes illius subiecti, per partes intelligunt species inferiores subiecto, ut Physicus non solum corpus naturale, sed etiam ipsius species, puta animalia, plantas, & reliqua mixta, & horum species considerat, ut docet, Aristotel. 4. Metaph. cap. 2. species, inquit, & species specierum unius scientiæ genere est considerare. per partes etiam intelligunt partes essentiales & integrales subiecti, & inferiorum subiecti, quas omnes una scientia considerat. Physici enim est considerare partes corporis naturalis, materiam, & formam, partes animalium, & plantarum, & reliquorum corporum naturalium similiter. quarum est passiones subiecti inferiorum subiecti, & partium eorum, ut notum est in qualibet scientia sic illi exponunt, & sine dubio doctrina

Prima ex posito D. Thom. Albe. & aliorum.

est uerissima, maximeque notanda, quamuis non ita uideatur textui respondere.

Secunda expositio Philop. Philop. aliter literam hanc interpretatur, ut sit sensus: una scientia dicitur, quæ uersatur circa unum genus theorematũ, id est cõclusionum demonstrabiliũ; sunt aũt theoremata unius generis, quæ cõstant ex eisdem principiis illius generis, sicut geometrica theoremata omnia fiunt ex lineis ex triãgulis, ex figuris; uel ex aliis quæ sub Genere Geometriæ continentur, puta cõtinuo: similiter omnia sunt ex eisdem principiis & dignitatibus illius subiecti: præterea sunt unius generis partes & passiones horum nempe principiorum, uel theorematum; partes principium sunt partes integrantes uel essentiales subiectorum, ut partes circulorum, quadratorum, corporũ passiones principiorum, ut passiones linearum, quæ sunt principia figuratum, scilicet frangi, concurrere, & similia.

Intelligere. etiã possumus partes theorematum, aliquãdo enim multæ ueritates simul demonstrantur, quarum singulæ dicuntur partes theorematis illius; ut demõstrat Euclid. angulos æquicruris qui sunt ad basim esse æquales, & qui sunt extra basim esse æquales etiam, sunt ista duo quarum singula dicuntur partes. etiam intelligere possumus passiones theorematum, quæ sunt illæ quæ ad ueritatem demõstratam cõsequuntur, quale illud est quod ex dicto theoremate sequitur, nẽpe angulos extra basim æquicruris esse maiores ijs q sunt intra basim sunt etiam alia multa quę ex veris theorematis demonstratis sequuntur.

Ita exponit Philop. & bene, quamuis breuius forsan possimus Aris. interpretari, ut sit sensus; scientia una est quę est unius generis, idest quæ de iis quæ sunt eiusdem generis tractat: explicat autem quæ dicantur eiusdem generis, & dicit ea esse quæ ex eisdem principijs fiunt, ut homo, leo, planta, & mixta, at elementa eiusdem generis dicuntur, cum ex eisdem principiis fiant, sunt enim ex materia & forma subdit passiones horum, quæ ex eisdem principiis fiunt, nẽpe ex principiis subiecti sciẽtiæ, esse eiusdem etiam generis ut in una sciẽtia sit subiectum, eius principia, & passiones, & ea quæ eisdem principiis constant. per partes autem idẽ quod per passiones intelligit, & sic patet sensus literæ.

Altera aũt, sciẽtia ẽ ab altera, &c. 4

De diuersitate scientiarum. Diuersitatem scientiarum modo constituit dicens scientias esse diuersas, quæ tractant de rebus quæ non fiunt ex eisdẽ principiis nec principia unius fiunt ex principiis alterius, sicut Physica, & Mathematica, habent enim principia diuersa: illa enim quæ tractat de iis quorum principia sunt ex eisdem, sicut principia hominis, leonis, & equi sunt ex eisdem principiis ut ex materia & forma, non faciunt diuersas scientias; similiter ea quorum principia unius fiunt ex aliis, ut hominis principia ex principiis generis animalis, non faciunt diuersam scientiam; quamuis ista possemus intelligere de principiis complexis, & cognitionis, sed idem est sensus.

Ponit autem duo signa, alterum ut resoluamus res in ultima principia sua, & sic cognoscemus an ex eisdem principiis res fiant, ut equum in materiam, & formam, figuram in lineas; quæ cũ diuersa sint principia, ad diuersas pertinebunt scientias, alterum signum est ad cognoscẽdum ipsum principium an sit diuersum, nempe cum non fuerit eiusdem generis, & proximum & cognatum cum ipso principiato; sunt enim principia, & ea quæ ex principiis fiunt eiusdem generis. hæc etiam intellige de principiis complexis & conclusionibus.

Plures autem demonstrationes eiusdem, &c: 5

Tertium theorema. Hoc est tertium theorema, in quo quãtum mihi uidetur, rationem reddere uidetur quare per principia assignauerit scientiatum diuersitatem, docetq; unius rei plures posse esse demonstrationes, non solum ex uno ordine, sed etiam ex diuerso; in quo manifestat posse de eadem re uarias esse scientias, ac proinde melius per principia diuersitatem earum assignari.

Dicit ergo: Plures possunt esse demonstrationes unius, non solum accipiẽdo medium non continuum ex eodem ordine, sed etiam accipiendo ex diuerso. In primis per eundem ordinem intelligit eãdem generis coordinatioem, ut omne B. est A. potest demonstrari per C. & per D. & per E. nempe homo est substãtia, per animal, uiuens, corpus, per media diuersi ordinis intelligit media non inuicem ordinata, sicut

eut Themist. dicit, bipes,& rationales, per quæ demonstratur animal.

Sed dices, quid per medium non continuum intelligit? aliqui intelligunt mediũ mediatum, sicut uiuens est homo id aliqui medium in diuerso syllogismo, non continuum dicunt: at cum in eodẽ syllogismo plura media disponuntur, sicut fit in conglobato syllogismo, dicuntur continua, ut omne corpus est substantia, & omne niuẽs corpus, & oẽ animal uiuẽs, & omnis homo animal, ergo ois homo est substantia.

Sed iudicio meo per non continuũ medio in eodem ordine intelligit mediatum supremo in affirmando, ut sit sensus, ad probandum omnem hominem esse substãtiã plura media ordinata inueniemus, sed mediata, unicum est enim immediatum, nempe corpus ipsum.

6 Vt sit A. transmutari, in quo autem D. moueri, &c.

Ponit exemplum demonstrationis per plura media diuersi ordinis sit conclusio, omne lætans transmutatur, omne B. est A. sint duo media, mouens D. & quiescens E. tunc dicet omne D. est A. omne B. est D. ergo omne B. est A. idest, omne quod mouetur transmutatur, omne lætans mouetur, ergo omne lætans transmutatur; similiter etiã dicetur, omne E. est A. omne B. est E. ergo omne B. est A. idest omne quiescens transmutatur.

Dubiũ. Dubitatur quomodo quiescẽs transmutatur, & quomodo lætans dicetur quiescere & transmutari, sunt ad hoc innumeræ *Solutio.* solutiones, tamen quæ mihi magis ad rem facere uidentur, est, ut hic sumãtur aptitudinaliter ista, ut sit sensus, quod lætans aptum est moueri & quiescere, licet non simul quescat ac moueatur, ac ob eam causam est mutabile, loquimur enim de lætitia sensibili, similiter iste est sẽsus illius maioris, quiescens mutatur, idest est mutabile nulli enim quies in est cui non insit, & motus & mutatio aptitudine, est enim idem oppositorum subiectum.

7 Non tamen est neutrum de neutro, &c.

Cum media diuersi odinis eiusdem esse docuisset; ostendit non esse adeo diuersa media, quin prædicentur inuicem, nam eidem alicui insunt, inter se ergo prædicantur, quamuis non essentialiter, ut quiescẽs mouetur, idest, cui quies inest, motus inest, aliqui legunt, quod non prædicentur, sed existimo melius legi, sicut expositum est. tandem concludit posse etiam in aliis figurarum modis per plura unum demõstrari.

QVÆSTIO I.

circa cap. 23.

Occurrunt aliquæ difficultates in hoc capite, est autem argumentum primum, si una scientia esset, quæ unius est generis, sequeretur quod unica esset sciẽtia de substantia, quæ unum genus est. consequens autem est falsum, nam alia scientia est Medicina, alia Physica, alia Astrologia, alia de angelis, quæ tamen omnia sub uno substantiæ genere continentur. *Primum Argumẽtum.*

Secundo, si eiusdem scientiæ esset considerare genus & ipsius species, sequeretur quod Metaphysica quæ de substantia tractat, & de aliis generibus omnes species rerum considraret nullaque scientia reliqua esset, quod falsum est. *Secundũ Argumẽtum.*

Tertio, si scientiæ diuersæ diuersa hẽnt principia, ergo nõ essent eadem principia communia multis scientiis, hoc uero falsum est, nam sunt dignitates multis, & aliquæ omnibus scientiis communes. *Tertium Argumẽtum.*

Quarto, si una conclusio potest multa habere media, ergo augentur demonstrationes ex parte mediorum, cuius oppositũ docuit Aristoteles capite nono superiori, ut dictum est, hæc sunt quæ præcipue explicare oportet in capite isto. *Quartũ Argumẽtum.*

Circa argumentum primũ oportet aliquot præmittere fundamenta, & cõclusiones, primum sit, triplicem esse unitatem in scientiis, sicut in aliis accidentibus, est enim unitas numerica, specifica, & generica scientiæ distinguuntur numero penes subiecta quibus inhærent, ut enim alia est albedo tua, alia illius, propter diuersitatẽ subiectorum, ita alia Dialectica huius alia illius similiter de aliis scientiis, de hac autẽ unitate non est sermo in præsenti, sed de unitate specifica & generica, & hæc ab obiectis, idest a rebus, de quibus scientiæ tractant, sumitur: sunt enim diuersæ scientiæ secũdũ diuersitatem rerum de quibus *Primum fundamentũ.* *Triplex unitas, numerica speciaca, generica.*

sunt, cuius rationem dat sanctus Thomas: scire enim est quædam operatio animæ in res, ut igitur motus sumunt speciem a terminis ad quos sunt ita scientię ab obiectis.

Secundũ fundamẽtum. Sit secundum fundamẽtum, aliter se habet res seu obiectum, quod scitur, ad intellectum, aliter res quæ sentitur ad sensum, res enim sentitur secundum quod est nempe singularis, in loco, præsens, & cum aliis conditionibus, at res non intelligitur sicut est, sed abstracta in uniuersali a conditionibus materialibus, unde ut scientia fit opus est, ut si aliqua res; quæ cognoscatur, & fit quædam necessaria conditio, nempe quod sit abstracta a materia, sicut ignis non comburit, nisi sit aliqua materia, & proxima, ex quo fit, ut qui dicit aliquid esse scibile, dicat non solum rem cuius scientia est quam Caie. uocat rationem formalem sub qua: non est igitur diuersitas scientiarum tantum in diuersitate rerum secundum se, sed simul cum diuersa abstractione, & hoc est quod dicunt Metaphysici, scientias, distingui secundum diuersitatem rerum formalem in ratione scibili, idest, secundum abstrationem uariã, res enim constituitur in genere scibili per abstrationem, potestque esse ut sit unum genus entis, & diuersa genera scibilia, sicut corpus, & angelus unius generis sunt in genere rei, tamen duo in genere scibili, quia magis abstractus est angelus, quam corpus, similiter potest esse quod sint duo genera secundum rem, & unum in genere scibili, quia nimirum habent eandem abstractionem, ut planta, & animal differentia ergo uarians, & constituens scientias est abstractio.

Abstractio est differentia constituens scientias

Tertium fundamẽtum Triplex materia singularis sensibilis intelligibilis. Sit tertium fundamentum, materiã esse triplicem, quandam singularem, nempe cõditiones indiuiduantes, in quibus naturæ specificæ sunt extra intellectum, quãdã sensibilem; scilicet qualitates elementares & quæ ex his proueniunt cum quibus substantiæ corporeæ commixtæ inueniuntur, tertia est materia intelligibilis, nempe magnitudo, in qua figuræ geometricæ fiunt,

Quinque gradus abstractionum primus. Secũdũ hãc materiã triplicẽ quinq; gradus abstractionum sumi possunt, primus a materia singulari sed non sensibili rerum q̃ abstrahi nõ possunt a materia sensibili quales no sũt substãtiæ illæ naturales. nõ n. absq; qualitatib⁹ sensibilibus pñt cõsistere, sm quã abstractionẽ sumitur Physica.

Secũdus. Secũdus est a materia singulari, sed nõ sensibili, earũ tñ rerum quæ a sensibili abstrahi poterant, ut Perspectiua & Musica, & similes, hæ eñ nõ abstrahũt a sensibili materia, nõ sicut Physica, nã illę sunt de re b⁹. q̃ possũt a sẽsibili abstrahi, hæc uero nõ.

Tertius. Tertius est a materia sensibili, sed nõ intelligibili, qualis Geometria, cõsiderat eñ figuras nõ subiectas qualitatibus, tamẽ in magnitudine, q̃ est materia intelligibilis.

Quartus Quartus est ut ait Ægid ab intelligibili secundũ rationẽ, sed non realiter, talis est Arithmetica, quæ tractat de numero abstrahendo a magnitudine secũdũ rationẽ quãuis realiter numerus sit i corporibus.

Quintus Quintus est a materia intelligibili secũdum rem, sicut Metaphysica, quæ agit de his quæ realiter non habent quantitatem, nempe de intelligentiis & de Deo. quamuis non secũdum omnẽ partem Metaphysica realiter abstrahat, cũ tractet de cõmunibus ẽt rebus sensibilibus. hi igitur sunt uarii abstractionum gradus notandi, secundũ quos scientiarũ diuersitas sumenda est.

Prima cõclusio. Et igit prior cõclusio: diuersitas generica scientiarũ sumitur ex diuersitate rerũ, & simul diuersitate abstractionũ, ut sciẽtiæ dicantur diuersæ, q̃ cũ de diuersis rebus sint, uarias hẽt abstractiones. unde Perspectiua & Geometria dñr nõ diuersę genere, licet uaria sit abstratio, q a sunt de eadẽ rẽ i parte, at Metaphysica, Mathematica, Physica, genere distinguũtur, uarie eñ abstrahũt.

Secunda cõclusio. Posterior conclusio scientiæ distinguũtur specie, quæ de diuersis rebus sunt cum eadem abstractione, uel de eadem re sub diuersa abstractione, sicut scientia de plantis, & de animalibus sunt uariæ specie, q a sunt res distinctæ sub eadem abstratione: similiter Perspectiua, & Geometria differunt specie, quia uarie eandem rem abstrahunt, nec in hoc assentior Caie. qui credit scientiam de triangulo tantum numero differre a scientia quadranguli. immo differunt scientiæ illarum specie, sicut demonstrationes, si enim multę de illis essent, sicut sunt de plãtis, & animalibus, ita essent duo habitus specifici, & scientiæ, sicut sunt scientia plantæ, & scientia animalis.

Ad primum. Per ista est facilis solutio argumenti primi, non enim sciẽtiarum distinctio uel unitas à genere secundum rem tantum sumẽda

da est, sed a genere scibili, quod est secũdum abstractionem, in substantia autem uariæ ab stractiones continentur, & ob id uaria scibi lium genera. & hæc sunt obseruanda.

Ad secũdum. Ad secundum dr̃ scientiam generis considerare species illius & inferiora, quæ tamen sunt sub eadem abractione; quãdo uero mutatur abstractio, cessat iam scientia, species ergo secundum genus scibile, non secundũ genus rei solum considerandæ sunt.

Ad tertium. Ad tertium facilis est, respõsio non .n. hic de illis communissimis principijs sermo est, sed de communib. quæ tamen sunt in materia propria illius sciẽtiæ, uariæ autem res scibiles uaria habent principia propria.

Ad quartum. Ad quartum dico in diuersis generibus causarum posse unius plures esse demonstrationes, ut notum est, similiter in eodem genere causæ, sed mediatę, ut hominem esse substantiam, & per animal, & per uiuens demonstramus, & hoc dicitur in præsenti. sed in eodem genere causæ per plura media immediata impossibile est idem demonstrare, & hoc dicitur capit. 9. nec est contradictio. hic tamen considerare unum est, eandem rem ad uarias scientias pertinere sed non sub eadem abstractione, unde Physicus de figura tractat sicut Geometer sed ille in corpore naturali, hic abstrahendo a sensibili, propterea unus per principia motus, alter per principia magnitudinis probat: unde re uera formaliter de eodem non sunt plures scientię. sed naturaliter tamen clarius percipitur distinctio in ipsis principijs. idcirco Aristot. scientiarum diuersitatem ab illis sumpsit. hæc de præsenti quęstione.

Eorum quæ fortuna eueniunt, quæque in sensuum functione sunt, non esse scientiam.

CAPVT XXXIIII.

1 Eius uero quod a fortuna, non est scientia per demonstrationem: neque enim ut necessarium, neq; tãquam ut plurimum est, quam est a fortuna, sed quod præter hæc fit. Demonstratio autem est alterius horum: omnis enim syllogismus, aut per necessarias, aut per eas quæ ut plurimum propositiones conficitur: & si propositiones quidem sunt necessariæ, & conclusio erit necessario, si uero ut plurimum & conclusio talis. Quare si id quod est a fortuna, neque ut plurimum est, neque necessarium, non esset utique ipsius demonstratio.

Neq; per sensum est scire. si enim est sensus huius, & non huius cuiusdam, sed sentire necessarium est hoc aliquid, & alicubi, & nunc: uniuersale uero, quod est in omnibus, impossibile est sentire: non enim est hoc, neque nunc, neque enim esset utiq; uniuersale: quod enim semper & ubique, uniuersale esse dicimus. Quoniam igitur demonstrationes quidẽ uniuersales sunt, hæc autem non est sentire, manifestum est, quod neq; scire per sensum est. 2

Sed planum quod & si esset sentire triangulum, quod duobus rectis æquales habet angulos, quæreremus utique demonstrationem, & non quemadmodum dicunt nonnulli, sciremus: sentire quidem enim necesse est singulare, scientia uero est in cognoscendo uniuersale. 3

Quare & si supra lunam essemus, & uideremus obiectam terram, non utique sciremus causam defectus, sentiremus enim nunc quod deficit, & non propter quid omnino non enim erat sensus ipsius uniuersalis, sed ex eo quod speculamur hoc plerunque contingere, uniuersale utique uenari demonstrationem habemur: ex singularibus enim pluribus uniuersale manifestum est. Vniuersale autem honoratum est, quoniam significat cau- 4

sā, quare de talibus vniuersalis notitia honoratior est sensibus & intellectione quorumcunque altera est causa: sed de primis est alia ratio. Manifestum igitur est, quod impossibile est sentiendo aliquid scire demonstratiuorum, nisi quispiam sentire hoc dicat, scientiam habere per demonstrationem.

5 Sunt tamen nonnulla quæ referuntur in sensus defectum in problematibus, quędam enim, si videremus, non vtique quæreremus, sed non tanquam scientes, eo, quod videmus, sed vt habentes uniuersale ex eo quod videmus: quemadmodum si uitrum perforatum uideremus, & lumen permeans, planum utique esset, & propter quid* comburit, & ex eo plane, quia uideremus fieri deorsum in unoquoque, intelligeremus simul, quod in omnibus sic est.

*a l. illuminat.

1 Sed eius, quod est a fortuna, &c.

Duo documēta. Primū.

HOc capite duo præcepta continentur, quorum alterum est, rerum quę fortuito & casu contingunt non esse scientiam, huius ratio est, qm̄ non sunt necessariæ, nec plerunq ue eueniunt sed raro, ut qđ fodiens vineam inueniat thesaurum. demōstratio enim quæ scientiam facit, non est nisi necessariorum quæ semper sunt, aut eorum quæ plerunque sunt, cum non nisi ex propositionib. necessarijs, aut plerunq; procedat ac talis debeat esse conclusio, quales præmissæ & propositiones fiunt.

2 Neq; per sensum est scire. si enim est sensus huius, &c.

Secundū documentum.

Alterum documentum est, per sensum non esse scientiam, idest non dicitur scientia per sensum cognitio, ratio est, quia sciētia est vniuersalium, at sentire est singularium, quæ sunt hic & nunc, & secundum locum & tempus variantur, vniuersale vero vbiq; & semper est. idest non aliter se habet in vno loco & tempore, quam in alio.

Nota quod dicit, sensus est talis, & non huius talis, at sentire non est, nisi hoc aliquid. sensus & intelligentia horum notanda est, nempe sensus ipse, qui potentia est, vt visus, auditus, & reliqui habēt pro obiecto ipsum vniuersale, puta colorem visus, non hunc, non illum, sed in communi, sonum auditus, & sic alij, at vero actus & operatio sensus non est nisi circa singulare, non enim nisi hunc vel illum colorem in singulari videmus, at intellectus non solum pro obiecto habet vniuersale, sed etiam vniuersale intelligit, ideoque eius cognitio scientia est.

Dicit ergo, quod quamuis sensus, nēpe ipsa potentia tale aliquod, idest aliquid in communi respiciat, non hoc in singulari, tamen eius actio, sentire nempe, est circa hoc aliquid, idest singulare, scientia autem in operatione etiam consistit circa vniuersale, quare cognitio sensus nō est scientia.

Sed manifestum est, quoniam si esset, &c. 3

Remouetur obiectio.

Posset quis Arist. respondere si per sensum cognoscimus effectum seu rei pasionem, forsan erit scientia, vt si triangulum habere triangulos ęquales duobus rectis videremus. respondet, nullo modo sic esse scientiam. sed adhuc quæreremus demonstrationem, nam non cognoscit sensus id vniuersaliter esse in omni triangulo, quod necessarium est ad scientiam, cum sciētia vniuersalium sit.

Vnde est si super lunam essemus, &c. 4

Remouetur altera obiectio.

Posset iterum quis dicere forsan si causam & effectum sentiremus, esse per sensum scientiam, vt si super lunam existentes terrā obiectā, & eclypsim videremus. respondet, nec sic per sensum sciri, non enim vniuersaliter cognoscimus, cum sensus hanc eclypsim tantum percipiat, non autem quod vniuersaliter ex tali causa sequatur, quod scire est. vnde concludit hāc cognitionem vniuersalis esse honorabiliorem cognitione sensus, cū sit cognitio per causam, similiter honorabiliorem cognitione etiam intellectus quæ non est per causā, dummodo sit de re quæ habet causam, nam cum res est sine causa, sicut prima

ma principia, horum cognitio nobilior est, etiam si per causam non fit. vnde concludit per sensum nō contingere scire, nisi quis dicat sentire scientiam habere per demonstrationem, idest nisi quis per vocem hanc sentire velit significare idem, quod habere scientiam per demōstrationem, & huius non est disputatio, sed vt significat actionem sensus.

5 Sunt tamen quædā reducta, &c.

Ostendit in scientijs esse necessarium aliquando sensum, nempe in quibusdam problematibus, quę si viderentur, sine dubio scirentur, nō quod ipse sensus sit scientia, aut in eo sit scienta, sed quod per eum sæpe singularis percipientes vniuersale intellectu venamur, de quo est scientia. ostendit exemplo antiquorum existimantium lumen esse corpus, cum autem eis obijceretur, quomodo ingreditur per vitrum, cum duo corpora se penetrare non possint, respondebant, quia vitrum habet minutissima foramina dicit modo Aristo. huius non est scientia, ꝙ ꝙ ingreditur lumen quia sunt foramina, & tamen si viderētur talia foramina, esset sciētia, sed non ex sensu tantum, sed ꝙ vniuersale ex eo colligeremus cuius est scientia, nempe omne vitrum habere foramina minutissima. hoc exemplum secundum vulgarem opinionem est.

Non omnium syllogismorum eadem esse principia posse.

CAPVT XXV.

1 EAdem uero principia omnium esse syllogismorum impossibile, primum quidem logice considerantibus: hi quidem enim ueri sunt syllogismorum, illi autem falsi: quanquam enim liceat uerum ex falsis syllogizare; sed semel hoc fit: ueluti si A. de C. uerum, medium autem B. falsum: neque enim A. ipsi B. inest, neque B. ipsi C. sed si harum media accepta fuerint propositionum, falsæ erunt propositiones, eo quod omnis conclusio falsa ex falsis est, uera autem ex ueris, altera autem sunt falsa & uera.

2 Postea neq; falsa ex eisdem sibiipsis: sunt. n. falsa adinuicem & contraria & impossibilia simul esse, ueluti iustitiam esse iniustitiam, aut timorem,* & hominē equum, aut bouem, & æquale, aut maius, aut minus.

*al. l. addit audaciam.

Expositis uero sic, neque enim uerorum eadem principia omnium, altera enim multorū genere sunt principia, & neque conuenientia, quemadmodum unitates punctis non conueniunt, illæ enim non habent positionem, hæc autem habent. 3

Necesse autem est, aut in media cōuenire, aut sursum, aut deorsum aut hos quidem intro habere, illos autem extra terminorum. 4

Sed neque communium principiorum possunt esse aliqua, ex quibus omnia monstrabuntur: (dico autem communia, ueluti omne affirmare, aut negare) genera enim entium altera sunt, & hæc quidem quantitatibus, illa uero qualitatibus insunt solis, cum quibus monstrantur per communia. 5

Amplius principia nō multo pauciora sunt conclusionib. principia. n. ꝓpositiones sunt, propositiones uero aut ipsius assumpti termini, aut iniecti sunt. 6

Amplius conclusiones sunt infinitæ, termini uero finiti. 7

Amplius principia hæc quidē ex necessitate: illa uero cōtingentia. Sic igitur considerantibus impossibile eadem esse, aut finita, infinitis existētibus conclusionibus. 8

Si uero aliter quodammodo dicat aliquis, ut quod hęc quidē Geometriæ, illa uero *ratiociniorum, illa autem Medicinæ: quid utique esset, 9

*al. l. numerorū

quod dicitur aliud, præterquā quod sunt principia scientiarum; dicere autem eadem esse, ridiculū est, quoniam hæc sibi ipsis eadem essent. de eodem enim omnia fiunt eadem.

10 Sed neque ex omnibus monstrari quodlibet idem est quærere omnia esse eadē principia, ualde enim fatuum est; neque enim in manifestis doctrinis hoc fit, neque in resolutione possibile est: immediatæ nanque propositiones principia sunt, altera autem cōclusio assumpta fit pro positione immediata. Si uero quispiā diceret primas immediatas propositiones eadem esse principia, una in unoquoque genere est.

11 Si uero neque ex omnibus, tāquā ita altero. tanquam fit unaquæque sciētia, altera derelinquitur, quod cognata sunt principia omnium, sed ex his quidem hæc, ex illis autem illa. Manifestum autem & hoc est, quod nō contingit, monstratum nanque fuit, quod alia principia genere sunt differētium genere. Principia enim duplicia sunt, ex quibus; & circa quod; quæ quidem igitur, ex quibus, communia sunt, quæ autem circa quod, propria, ut numerus *magnitudinis. *al. l. magnitudo.

1 Eadem autem esse principia omnium syllogismorum, &c.

Intentio Aristo. Cum scientiarum diuersitatem ex principiorum diuersitate prouenire docuisset, nunc principia diuersa esse scientiarū & demōstrationum probat, ac communius procedit, ab ipso syllogismo incipiens, ac ob id logice tractare se docet, ut ait Philop. rationem reddit, cum non de proprijs sed de cōmunibus primo dicat. Sunt autem tres conclusiones in capite, *Prima conclu. c.* Prima est, impossibile est omnium syllogismorū esse eadem principia probat, syllogismi quidam sunt veri nempe quorum conclusiones sunt veræ, quidem falsi, quorum conclusiones sunt falsæ, ergo non possunt esse ex eisdem principijs, cum conclusio vera ex veris, falsa vero ex falsis sequatur, posset autem quis dicere nonne etiam verum ex falsis sequitur? respondet verum id esse, sed non fit nisi semel: hoc est in syllogizando verum quidem ex falsis infertur, ut omne B. est A, omne C. est B. ergo omne C. est A. idest omnis lapis est animal, omnis homo est lapis ergo omnis homo est animal, tamen si iterum velimus prosyllogizare præmissas iam totum erit falsum, tam præmissæ illæ quæ iterum assumuntur, quam conclusio quæ infertur, nempe prēmissę falsæ prioris syllogizatur & prosyllogizatur simul, sicut cōtingit cum ex veris procedit, tunc enim tā syllogismus quam prosyllogismus ex veris sunt, non igitur omnium syllogismorum eadem sunt principia. *Obiectio. Dilutio.*

Postea neq; falsa ex eisdē sunt, &c. 2

Secunda conclu. c. Secunda conclusio est, non omnium syllogismorum, etiam falsorum eadem principia sunt, probatur, falsarum conclusionum multiplex est modus, quædam tantum falsę, quædam impossibiles, & impossibilium, quędam quia relatiuum de correlatiuo prędicatur, quædam quia contrarium de contrario, uel disparatum dę disparato, vel negat necessarium, ergo sunt & varia principia falsa, pro uarietate conclusionum, cum proinde sint falsę, quia principia sint falsa.

Expositis autem sic est, &c. 3

Tertia conclusio. Tertia conclusio, quam magis ad rē propositam, nempe de demonstratione dicit, est, syllogismorum verorum impossibile est esse eadem principia. quam multipliciter ꝓbat primo sunt principia aliquorum prorsus diuersa in nullo conuenientia, ergo nō sunt eadē principia; antecedens patet, vnitas n. est discreti, punctum continui principium quę diuersa sunt, hoc enim positionē habet, illud vero non habet, ut dictum est.

Necesse est autem aut in media conuenire, &c. 4

Verior expositio. Philo. & D. Tho. Quamuis nouam rationem hanc aliqui esse velint melius est secundum Philop.

lopon.& S.Tho.quod sit confirmatio precedentis, & probet illa principia non conuenire, quod Phylop.uocat unum de altero prędicari, quę autem conueniunt, uno ex tribus modis conueniunt, aut tanquam in medio, aut tãquam in maiori extremo, quod dicitur sursum, aut minori, quod dicitur deorsum, aut inferius in prima figura, aut exterius in secunda & tertia, sensus est, quod si conueniunt illa principia, punctum,& linea, aut ex eo, quod utrunque potest esse alicuius conclusionis probandæ, aut maius extremum, uel minus, uel medium in aliqua figura, sed hoc esse non potest, cum non eadem per illa probentur, nõ ergo eadem sunt.

5 Sed neque communium principiorum,&c.

Secundũ Argum. Secundum argumẽtum est, si ex eisdem omnia procederent, maxime ex illis generalissimis, quodlibet est vel non est,& de nullo est verum affirmare simul & negare; sed ex his non possũt, nam hæc per se sola nõ sufficiunt aliquid demonstrare, nisi mediãtibus proprijs cuiusque generis, vt dictum est, ergo non sunt omnium eadem principia.

Amplius principia non multo, &c.

6 *Tertium Argum.* Tertium argumentum est; tot sunt fere principia quot conclusiones, sed conclusiones sunt multę & varię, ergo & principia. antecedens patet, nam principia sunt propositiones, propositiones autẽ sunt & fiũt assumpto termino medio, aut immisso. dicit assumptum propter secundam & tertiã figuram, in quibus medium est extra extremitates. dicit immissum propter primam in qua medium inter extremitates est.

Obiectio. *Dilutio.* Dices, quomodo dicit quod propositiones non sunt multo pauciores conclusionibus, immo videntur plures. Dico, vocat propositiones non omnes præmissas, sed immediatas, quæ iam conclusiones esse non possunt, hoc autem verum est, quod si sumamus vnam mediatam propositionem plures in ea conclusiones quam principia inueniemus, vt patet in hac; omnis homo est substãtia, sunt enim sex quæ demonstrari possunt, nempe homo est substantia, homo est corpus, homo est viuens, animal est substãtia, animal est corpus, viuens est substantia. sunt uero tantum quatuor quę non possunt demonstrari, s. homo est animal, animal est viuens, viuẽs est corpus, corpus est substantia.

Adhuc conclusiones sunt infinitæ,&c. 7

Quintũ argumẽ. Quartum argumentum est, conclusiones sunt infinitæ, i. innumeræ, nõ tot quin plures, termini vero finiti, ergo principia non possunt esse eadem, vim huius argumẽti exemplo intelliges, literæ finitę sunt nempe viginti quatuor, tamen infinitæ dictiones ex illis fiunt varie & distinctæ, quod ex eo est, quia varijs modis tales literę inter se connectuntur, aliter impossibile esse tot esse dictiones; similiter elementa sunt quatuor, tamen mixta ex eis sunt multiplicia, quia varie miscentur, ita similiter termini sunt finiti, cum finita sint prędicamentorũ genera, conclusiones vero absque limite, ergo varie termini ordinantur & disponuntur, & ita fiunt distinctæ premissę & propositiones, quæ principia dicuntur.

Amplius principia hęc quidem ex necessitate,&c. 8

Quintũ Argum. Hoc est quintum argumentum, sunt. n. principia varia inter se, quædam. n. sunt nẽcessaria, quædam contingentia, non. n. omne verũ est eiusdem rationis, ergo nõ sunt eadem omnium principia, vnde concludit non solum non esse eadem omnium principia, sed infinita, i. indeterminata, sicut ẽt conclusiones sunt indefinitæ, & indeterminatæ, vt dictum est.

Si vero aliter quodammodo dicat quis,&c. 9

Remotio. Excludit modum, quo aliquis posset asserere eadem esse principia, posset. n. quis dicere principia quidem alia esse in Geometria, alia in Musica, alia in Dialectica, alia in qualibet arte sed hęc dici eadem, quia singula eodem modo se habent, & sunt eadẽ suis conclusionibus: respondet hoc asserere, esse diuersa principia ponere, nullus enim duo vocat idem, quia vnumquodque sit idẽ alicui, qa enim rationale est idem cum homine, & hinnibile cum equo, non propterea rationale, & hinnibile dicenda sunt idem, aliter enim omnia possent dici eadẽ, nihilque esse diuersum.

At ve-

10 At uero neq; quod est omnib.&c.

Remouetur alia electio.

Excludit alium modum quo quis posset eadem principia dicere, nam quia ex omnibus principijs quodlibet infertur, ita vt quamuis multa sint principia, tamẽ ex singulis quælibet infertur conclusio. hoc dicit insipienter dictum esse. probat in doctrinis, idest Mathematicis secundum Philopon in quibus experimur non omnes conclusiones resolui in eadem principia, similiter in reliquis scientiarum demonstrationibus. & probatur ratione, nam ex propositione immediata sequitur conclusio; ergo altera conclusio ex altera immediata & alio principio, vt notum est, si igitur quis principia immediatas vocet propositiones, vt verum est, erunt principia diuersa secundum diuersitatem generum, in quorum singulis sunt sua immediata.

11 Si uero neque ex omnibus, &c.

Resumit duos prædictos modos identitatis principiorum, & excludit alium, idicit ex omnibus non demonstrari quodlibet, vt dictũ est, nec ex altero, idest nec ex vno omnia, cum sint in vnaquaque scientia sua principia. relinquitur vnus modus identitatis, nempe quod dicant eadem, quia proxima, & cognata, & eiusdem generis, sed hoc esse non potest, nam diuersorum generum principia sunt etiam genere diuersa, sunt enim principia in duplici differentia, quædam circa quæ, idest subiecta de quibus demonstramus, quædam ex quibus nempe dignitates: quæ sunt circa quæ, semper sunt propria in quoq; genere scientiæ: quæ sunt ex quibus, communia esse possunt, sed secundum analogiam, vt diximus, & eorum non est vsus in scientia, nisi limitentur ad particularem illius scientiæ materiam, sicut supra explicatum est.

Quod scientia & scibile ab opinione & opinabili discrepent: & quid sit Solertia. Cap. XXVI.

1 Scibile autem & scientia differũt ab opinabili & opinione quoniam scientia quidem vniuersalis & per necessaria: (necessarium vero non contingit aliter se habere) sunt autem nonnulla vera quidem, & quæ contingit aliter se habere planum igitur, quod circa hęc quidem scientia non est, essent enim impossibilia aliter se habere, possibilia aliter se habere. Verum enim vero neque intellectus (dico enim intellectum principium scientiæ) neque scientia indemonstrabilis : hoc autem est acceptio immediatæ propositionis : Verus autem est intellectus, & scientia, & opinio, & quod per hæc dicitur. quare derelinquitur opinionem esse circa verum quidem, vt falsum, contingens autem, & aliter se habere.

Hoc autem est acceptio immediatæ propositionis, & non necessariæ. Et confessum autem est sic apparentibus, & nanque & opinio incertum est, & natura talis. 2

Ad hæc autem nemo putat opinari, quando existimet impossibile aliter se habere, sed scire, sed quando esse quidem sic, sed tamen & aliter, nihil prohibet tunc opinari, tanquam quod talis opinio sit. Necessarij uero scientia, est. 3

* Quomodo igitur est idem opinari & scire ? & propter quid nõ erit opinio scientia, si quis ponet, omne, quod nouit, contingere opinari? 4 *a. l quo igitur nõ est.* cõsequenter enim hic quidem sciẽs, ille uero opinans per media, quousque ad immediata uenerit. quare, quidem ille nouit. & qui opinatur nouit, queadmodum enim & quod opinari est, & propter quid, hoc autem ipsum medium.

Aut si quidem ita suspicabitur non contingentia aliter se habere, 5

quem-

quemadmodum se habent definitiones, per quas sunt demonstrationes, non opinabitur, sed sciet. si autē uera quidem esse, non tamen hæc utique ipsis inesse secundum substantiam, & secundum formam, opinabitur, & non sciet uere ipsum qđ, & ipsum propter quid, si quidem per immediata opinabitur, si autem non per immediata, ipsum quod solum opinabitur.

6 Eiusdem uero opinio, & scientia non omnino est, sed quemadmodum & falsa & uera eiusdem quodā modo sunt, ita & scientia & opinio eiusdem: etenim opinionem ueram, & falsam (ut nonnulli quidem dicunt) eiusdem esse, absurda contingit erigi, & alia, & nō opinari, quod opinatur falso.

7 Quoniam uero idem pluribus modis dicitur, est quidem ut cōtingit, est autem ut non: commensurabilem nanque esse diametrum uere opinari absurdum est, sed quod diameter, circa quam opinionē, idem, ita eiusdem est: quod quid autem erat esse utique secundum rationē non est idem.

8 Consimiliter autem & scientia & opinio est eiusdem, hæc quidem enim sic animalis, ut non contingat non esse animal, illa uero ut contingat, ueluti si hæc quidem quod hominis est, illa uero hominis quidem, non autem quod hominis: idē enim est, quoniam homo, hoc autem sic non idem.

9 Manifestum autem est ex his, quod neque opinari, simul idem & scire contingit, simul enim habere posset suspicionem, quod aliter se habere, & non aliter, idem esset, quod non contingit, in alio quidē enim utrunque esse contingit eiusdem, ut dictum est, in eodem autē non sic possibile est. habebit enim suscipionem simul ut quod homo, esset, secundum quod animal: hoc enim esset non contingere esse non animal, & non secundum quod animal, hoc enim esset sic contingere. Reliqua uero quomodo oporteat distribuere & in discursu, & intellectu, & scientia, & arte, & prudentia, & sapientia, illa quidem naturalis, hæc autē moralis speculationis magis sunt.

Scibile autem & scientia differunt ab opinabili, &c. 1

Scientiam ab alijs habitibus tandem secernit, sed præsertim ab opinione, hęc. n. dialectici opus est. Discrimen autem scientiæ & opinionis ex duplici parte sumitur ex parte eorum quorum est scientia quorum est opinio quæ, dicuntur scibilia & opinabilia, & ex parte ipsarum credulitatum quæ per ipsos habitus aduenium, quorum enim est scientia semper necesse est ita se habere, quorum est opinio non semper necesse est ita se habere, præterea per scientiam cognoscimus rem quæ non potest aliter se habere, & simul scimus quod nō potest aliter se habere, per opinionem uero cognoscimus posse aliter se rem habere. Aduerte autem ex Themist. & Philop. quod hic loquitur de opinione uera, nam falsa nullam habet cum scientia similitudinem. *Cōparatio scientia cum alijs habitibus.*

Proponit igitur hanc conclusionem, scientia & opinio, scibile & opinabile differunt. & probat prius discrimen ex parte scibilium & opinabilium, scientia quæuis est vniuersalium per necessaria principia, at vero opinio non est per necessaria & necessariorum, ergo non est scientia. maior est nota, minor probatur, sunt quædam vera quidem, non tamen necessaria, cum aliter se possunt habere, hæc non cognoscuntur scientia, non intellectu, non scientia *Conclus.*

inde-

indemonſtrabili, quamuis iſtæ cognitiones veræ ſint, & quę per eas cognoſcuntur, vera ſint, ergo illa cognoſcuntur opinione, cum non ſit alius habitus vniuerſalium; opinio igitur eſt eorum quæ aliter ſe habere poſſunt & non neceſſaria ſunt.

Explicat quid per intellectum intelligat, principium inquit ſcientiæ, per ſcientiam vero indemôſtrabilem dicit intelligi cognitionem immediatarum propoſitionum & quã uis aliqui vtrumque idem eſſe affirment, tamen id non conſonat literæ: propterea dico per intellectum ſignificari cognitionem principiorum communium quæ per ſe nota ſunt, quæ ianuæ ſcientiarum dicuntur 2. Metaph. per ſcientiam vero indemonſtrabilem, cognitionem propriarum propoſitionum immediatarum quæ non per ſe notæ ſunt, quæ omnia ſuperius lat: expoſita & declarata ſunt.

Nota, quod inſerens Ariſto. opinione cognoſci vera contingentia, addidit etiam opinione falſum cognoſci, non quia hic de opinione ~~falſum cognoſci, non quia hic de opinione falſa~~ dicere intenderet, ſed nequis erraret exiſtimando opinionem eſſe tantum verorum, cum tamen etiam falſorum ſit.

2 Hoc autem eſt acceptio immediatæ propoſitionis & non neceſſariæ, &c.

Prima ratio diſcriminis inter ſciẽtiã et opinionem. Sicut in ſcientia propoſitiones neceſſariæ inueniuntur quæ mediatæ ſunt, & per alias probantur, & ſimiliter propoſitiones immediatæ, quę iam amplius demonſtrari non poſſunt, ita inter probabiles, quarum eſt opinio, quędam mediatę ſunt, quæ ex alijs probantur, quędam immediatæ quæ ſunt probabiliſſimæ, nec iam amplius probabiliter probantur, vt diximus 1. Topic. de mente Alexan. eſt igitur opinio non neceſſariorum, ſiue mediata, ſiue immediata ſint, quamuis Ariſt. tantum de opinione immediatorum in his verbis loquitur; quia de mediatis clarum erat. probat autem quod opinio ſit contingentium, atque hoc dicit eſſe certum ex his quæ communiter dicuntur, vocant enim opinionem incertam, & quæ tali opinione cognoſcuntur, res incertas, quæ non firmam ac ſtabilem habent veritatem. eſt igitur opinio contingentium, quocirca non eſt ſcientia, nec ipſum opinabile eſt ſcibile.

Adhuc autẽ nullus arbitratur, &c. 3

Secunda ratio. Alteram rationẽ ex parte credulitatis ponit ad diſtinguendam ſcientiam ab opinione. ratio eſt ſumpta ex vſu communi ſicut c. 2. ſumpſerat, quid eſſet ſcire. inquit, omnes cum aliquid cognoſcunt, & ſimul aliter ſe habere non poſſe intelligunt. ſe ſcire exiſtimant; cũ vero aliter ſe poſſe habere credunt, ſe opinari confitentur, ergo hæc eſt natura opinionis & ſcientię, & ſic ex parte credulitatis differunt, vt manifeſtum eſt.

Quomodo eſt igitur non idem opinari, & ſcire, &c. 4

Duo dubia. Duo ex præcedentibus ſuborientia dubia proponit, quib. magis opinionis naturã manifeſtat. Alterum, an eiuſdem ſit opinio & ſcientia, vt videtur, quæ .n. quis ſcit poteſt alius opinari; Alterum ſuppoſito quod eiuſdẽ ſit opinio & ſcientia, videntur eſſe idem, cum habeant idem obiectum. ꝙ ſi dicas non eſſe idem, quia qui opinatur, non cognoſcit per cauſam, hoc reijcit Ariſt. dicens etiam opinantem reſoluere vſque ad immediatas cauſas, ſicut .n. per ſcientiam ſcimus effectũ per cauſam, cum cauſam effectus illius eſſe ſcimus, & non poſſe aliter ſe habere, ita per cauſam opinamur cum cauſam aliter ſe habere exiſtimamus, videntur igitur eadem ſcientia & opinio. nota verbum conſequitur ſignificare reſoluere vt notat Philop.

An ſi quis ſic arbitrabitur non cõtingentia, &c. 5

Soluitur. 2. Satisfacit poſteriori dubitationi tãquam breuiori, & interrogando affirmat, dicitque ſi quis procedens per definitiones & demonſtrationes veras, exiſtimauerit illa non poſſe aliter ſe habere, non habebit opinionem, ſed ſcientiam, ſi quis uero tantum uera eſſe non tamen neceſſaria, & propoſitiones illas per ſe non eſſe exiſtimauerit, tunc non ſcientiam ſed opinionem habebit. ſi tales propoſitiones fuerint per cauſam & immediatę, erit opinio & effectus cauſæ, ſi uero non ita fuerint, erit opinio effectus, & quia tantum. ex quibus habes differentiam ex parte credulitatis & exiſtimationis, quamuis circa idem ſint ſcientia, & opinio.

Eiuſdem

6 Eiusdem autem opinio.&c.

Priorem quæstionem soluit. explicans *Soluit.* 1. quo opinio dicatur eiusdem cuius est sciẽtia inquit autem opinionem, & scientiam ita esse eiusdem, sicut opinio uera & falsa dicũtur eiusdem, docet aũt opinionẽ verã & falsam nõ esse eiusdem simpliciter, sed aliquo modo, aliq.n. ut refert 4. Metaph. tex.21. opinionem ueram & falsam eiusdem rei oĩno uolebant esse, dicebant enim ueritatem esse in opinione nostra, ut si cibus m.hi uidetur amarus, uere est amarus, licet si dulcis, & unũquodq; tale uere esse, quale uidetur. hi eandem opinionem faciebant illius, quod erat, & quod non erat, ꝑ pterea istis multa accidunt inconuenientia, & præter alia multa hoc unum accidit nempe quod non erit opinio falsa, cum id uerum sit quod uidetur secundum eos.

7 Quoniam autem idem multipliciter dicitur, &c.

Dum dixisset ita esse eiusdem sciẽtiam & opinionem, sicut opinionem ueram, & opinionem falsam, explicat quo modo uera & falsa sint eiusdem, & dicit multipliciter dici idem, & uno modo est uerum opinionem ueram & falsam esse eiusdem, & altero modo non est uerum. v.g. ꝙ diameter sit commensurabilis non est uerũ opinari, sed opinio est falsa ꝙ uero non sit cõmensurabilis, est uera opinio: opinio igitur uera & falsa est eiusdem, nempe subiecti, ut puta de eodem diametro; non tamẽ est prorsus eiusdem rationis, i. secundum idem prædicatum, nam uera dicit non esse commensurabilem, falsa uero dicit esse cõmensurabilẽ, nõ igitũ sunt prorsus eiusdẽ.

8 Similiter autem est scientia, & opinio eiusdem est, &c.

Applicat similitudinem, opinio enim & scientia eiusdem sunt, sed eiusdem subiecti, non tamen eiusdem rationis, ut de animali eodem est opinio & scientia, sed sciẽtia dicit quod non possit aliter se habere, opinio uero quod aliter se habere contingat, ut si de homine scientia dicat aliquid nempe esse risibilem, opinio uero esse album de quo utraque dicit, idem esse puta homo, quod utraque dicit, non idem est, sunt ergo de eodem subiecto, sed non secũdum idem.

Manifestum autem ex his est, &c. 9

Infert nullum posse simul opinari, & scire idem omnino, idest eandem propositionem, nam tunc existimaret simul idem posse aliter se habere, & non posse aliter se habere, quod impossibile est. in diuersis hominibus poterit id esse, uel secundum diuersa prædicata, tñ in eodem impossibile est eiusdem omnino, simul enim existimaret hominem esse animal, & esse non animal, esse animal per scientiam, quia nõ contingit non esse animal, esse nõ animal per opinionem, quæ dicit posse esse non animal, unde simul essent non posse esse non animal, & posse esse non animal. literam sic lege(opinionem haberet, i. assensum ꝙ homo esset secundum quod est animal, & secundum ꝙ nõ est animal, i. quod esset animal, & non animal.) hoc n. fuerit non contingere esse non animal per scientiam, hoc quidem contingere, scilicet esse non animal per opinionem. & nota ualde hanc expositionem nostram.

Tandem excusat se a tractandis aliis habitibus, quæ potius ad Physicam, & Moralem spectant, quales sunt intellectus, quę est cognitio mediorum per discursum, sub qua sunt scientia sapientia ars, & prudentia scientia cognitio per causam, sapiẽtia cognitio per causas supremas. prudentia recta ratio agibilium, ars recta ratio factibilium. de quibus uide 6. Ethic. capi.3.

Dubia quędam. circa hoc caput 26.

Circa hoc caput dubia tria sunt, primũ est an opinabile sit scibile. alterum an cuius sit scientia possit esse opinio uera. tertium an eiusdem possint in eodem simul esse scientia & opinio. *Tria dubia.*

Circa primum aduerte, scientiam hæc, duo intrinsece habere, & quod sit clarus assensus, nempe ex rei notitiis propriis genitus, & quod non possit aliter se haberẽ, sed sit necessaria, hoc autem, non posse aliter se habere, est triplex, primum ex parte rei quæ scitur, hæc enim non potest aliter se habere quam sicut scitur. secundum ex parte cognoscentis, quod qui scit, existimet rem aliter se habere nõ posse. tertiũ ex parte medii & uiæ sciendi, quod sit talis, ut secũdũ eam deceptio fieri nõ possit, ut *Circa primum*

ut cum per demonstrationē procedimus.

Hoc triplex necessarium inest essentiali ter scientiæ, ita ut si aliquod desit non sit scientia.

Fidei etiam nostræ Christianę triplex hoc necessarium inest, cum res non possit aliter se habere,& nos ita credamus & me dium sit firmissimũ,nempe diuina authoritas hoc deficit à scientia, quia obscura est fides,nec rem ipsam in se uidemus.

Sed opinio erit si aliquid horum desit, unde si res non est necessaria, eius est opinio dummodo sit obscura cognitio: cum enim res contingentes sensu percipimus. non fit opinio. Secundo si res quidem est necessaria,sed non existimatur necessaria, sed posse aliter se habere, eius est opinio. Tertio quamuis res sit necessaria,existime tur necessaria, sed tamen uia cognoscendi non est certa ut cum id authoritate humana uel medio topico habemus.

Triplex est opinabile. Vnde triplex est opinabile, opinabile se cundum se,nempe quod aliter in se potest esse,& de hoc loquitur in principio, & fine capitis, quod scilicet nō est necessariũ. Aliud est opinabile secundum existimationem,nempe quod cum sit necessarium,existimatur,aliter se habere posse. Tertium ratione medii,quod cum sit necessarium, & existimetur necessarium, uia cognoscendi non est necessaria.de secundo opinabili loquitur i solutione posterioris dubii Arist.

Hoc supposito, dico opinabile primo modo non esse scibile, quia ut in fine capitis dicitur,unum est necessarium,alterum non necessarium, loquimur autem hic nō de subiectis tantum, quorum est opinio & scientia,nam dictum est idem esse scibile, & opinabile,sed de propositionibus, quarum proxime est opinio & scientia.

Dico secundo, opinabile secundo modo,& tertio posse esse scibile:pōt enim esse quod id, quod in nostra existimatione non est necessarium uel,ratione medii, sit necessarium,& ab alio scitum.

Opinio.n.aliquādo fit ex principiis necessariis, cum non est nota consequentia nobis,tunc.n.rem necessariam, non tāquā necessariam existimamus: aliquando ex principiis probabilibus procedit, aliquando inmediate ex terminis. ut omnis mater diligit filium suum.

Circa secundum dubium. Circa secūdum dubium notum est opinionem primo modo, & sciētiam nō posse esse eiusdem, quia opinio primo modo est de contingenti,similiter notum est opinionem tertio modo ueram,& sciētiam esse posse eiusdem propositionis,quod enim quis uere scit,hoc alius medio topico uere opinari, pōt, at de opinione tertio mō est dubium, propterea dico, quod opinio secundo modo potest esse duplex, quædā qua rem opinamur positiue, existimantes non esse necessariam, & aliter se habere posse,& hæc impossibile est quod sit uera de re scibili,nam si res est scibilis, est necessaria, erit igitur falsa opinio qua aliter se habere posse existimatur, & de hac loqtur Arist.in solutione posteriori. quædam alia est,qua rem necessariam. & per rationem necessariam cognoscimus, nō tamen existimantes nō posse aliter se habere, sed solum cognoscentes ut ueram,& hæc opinio uera potest esse eiusdem conclusionis, cuius est scientia, & de tali opinione non loquitur Aristotel. sed de priori.& hæc cō templare.

Circa tertium dubium. Circa tertium dubium, dico scientiam & opinionem illo modo quo diximus, nimirum secundum quam existimamus rem posse aliter se habere,non posse esse eiusdem in eodem homine, sicut nec opinio uera & falsa simul sunt, in diuersis tamen possunt esse,ut dicit Arist.dico secundo opinionem alteram secundum quam tantũ rem ueram existimamus, nō esse cum sciē tia in eodem, nam per scientiam oportet existimare rem aliter se habere non posse. dico tertio opinionē tertio modo non ma nere cum scientia, nam illa est obscura, scientia uero clara notitia, unde quādo ad conclusionem scitam media topica adducuntur,nō generant illius opinionem, sed scientiam confirmant & corroborant. atq; hæc de capite uigesimo sexto.

De Solertia.

CAP. XXVII.

Solertia uero est bona quædam coniectatio in non perspecto tē pore medij, ueluti si quispiā uidens, quod luna splendorem semper habet

bet ad Solem, celeriter excogitauit propter quid hoc, quoniam propter id, quod splendescit a sole: aut * disputantem cum diuite nouit, quoniã fœneratur, aut propter quid amici sunt? quoniam inimici eiusdem.

* Argy. l. si uiso paupere diuitem adeunte hoc illũ propterea facere q̃ mutuo argẽtum accipit intellexerit.

2 Omnes enim causas medias videns summas cognouit. splendidum esse ad Solem sit in quo A. splendere a Sole, in quo B. Luna, C. inest itaque, Lunæ quidem ipsi C. ipsum B. splendere a Sole, ipsi autem B. ipsum A. ad hoc esse splendidum, a quo splẽdet: quare & ipsi C. inest ipsum A. per B.

Solertia autem est, & c.

1 A Solertia scientiam distinguit, explicãdo quid ipsa sit, solertia est promptitudo seu subtilitas inueniendi medium & causam non perspecto tempore, idest citissime, quoties enim aliquid offertur, cito inuenire medium & causam illius cognoscendi uel faciendi, solertiæ est, unde tam in practicis, quam speculatiuis inuenitur. ponit huius tria exempla: primum si aliquis uidens lunam quando uersus solẽ est magis splendidam esse, statim cõiiciat lunam illuminari a sole, solertia est, qua causa inuenitur.

Secundum exemplum nõ ab omnibus eodem modo exponitur, quãuis omnis sensus sit uerus. aliqui sic dicunt, si aliquis uiso paupere diuitem adeunte, coniiciat id esse, ut accipiat mutuo pecunias, ut exponit Argiro. alii sic, si aliquis uiso paupere cum diuite disputante, & altercante, coniiciat id esse, quia debet diuiti aliquid, quod diues exigit, ita uidetur Boet. exponere, & S. Thom. at melius est cum Them. sic exponere, si uiso paupere cũ numulario colloquente coniiciat, quod diues ei fœneratur, parum autem refert sic uel aliter exponere, cum sermo Græcus has omnes expositiones admittat.

Tertium exemplum, si quis uisis aliquibus simul amicis, coniicit alicuius esse inimicos, cum amicus sit inimicus amici inimico.

Omnes enim causas medias, &c 2

Aliter à multis hic textus exponitur q̃ sit Aristo. sensus, dicunt enim quod solers cognoscit ultimas causas intermediis uisis. qui sensus est ualde obscurus, & nescio an falsus

Propterea dico cum Philopo. hunc esse sensum: quod solẽs per ultima. i. per passiones; & effectus, & subiecta, cognoscit causam. quæ medium demonstrationis est quod exemplo ostendit: nam per splendorẽ uersus solem, quod est posterius, cognouit illuminari a sole, quod est medium, & reducit ad syllogismum, in quo id pateat, sic; omne quod illuminatur à sole, splẽdet uersus solem. Hæc demonstratio est, & describitur literis, omne B. est A. omne C. est B. ergo omne C. est A.

Per B. illuminare à sole, quod medium est intelligitur, per A. splendere uersus solem, quod est maius extremum, lunam per C. quod est minus, sunt enim hæc duo extrema inter quæ est illud medium,

Finis primi libri Posteriorum.

SECVNDI LIBRI POSTERIORVM ANALYTICORVM ENARRATIO.

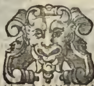
Quod Aristo- institu- tum in hoc li- bro.

QVOD in hoc secũdo libro Aristotelis instituitum sit, non omnes eodem modo exponũt Ale. enim sequẽs Theophastrum dicit hic agi de altero modo sciendi, qui definitio est: cum enim duo sint modi sciendi, demonstratio & definitio, & hucusque de priori satis dictum sit, nunc de definitione differitur. quam etiam sententiam sequitur Auerr. & Lincon. & aliqui moderni, ut diximus in principio primi libri.

At Simplic. Philop. Eustrat. & Alb. hic de medio demonstrationis tractari asserit cum enim ut dicitur 2. Prior. c. 28. non satis sit structuram syllogismorum cognoscere sed habere oporteat potestatem eos faciendi, quæ contingit per medii inuentionem. ac demonstratio quidam syllogismus sit, oportuit ut non tantum demonstrationis cõpositionem traderet Aristo. sed facultatem componendi, quod fit per medii demonstratiui inuentionem, hocq; in hoc secundo libro fit. Quia uero definitio est unum ex mediis & potissimum, de definitione hic differitur, sed per accidẽs ut medium est. Atque hæc sententia est quam nos superius secuti sumus, & eandem modo confirmamus.

Sanctus Thomas non de medio tãtum sed de principio demõstrationis tam complexo, quam incomplexo hic disputari affirmat, motus propter caput ultimum, in quo de complexis est sermo, sed ista sentẽtia non placet nobis, nam de principiis complexis satis dictum est, nec illud caput huic libro continuatur, ut uidere est in fine antecedentis, quamuis hæc sententia probabilis sit.

ARISTOTELIS
POSTERIORVM
RESOLVTORIORVM
LIBER SECVNDVS.

SVMMARIA LIBRI.

De quatuor medijs quæsitis, si est, quid est, quod seu quia est, & propter quid. Quomodo quid est monstretur, ac ad demonstrationē se habeat. Definitionem esse per causam. De diuisione causarum, & quæ mutuo concurrant, & quę non; & quomodo illarum possit esse demonstratio. De cōpositione definitionis ex suis partibus, & quando sunt ignotæ quo pacto uenentur. Pariter quomodo causæ uenentur. Postremo de cognitione, differentia principiorum indemonstrabilium.

In disciplinis quatuor quæri solent, & hæc omnia medij quæsita sunt: Et quid sit huius libri propositum.

CAPVT I.

1 QVAE quæruntur sunt æqualia numero ijs, quæcunque scimus.

2 Quærimus autē quatuor, quod propter quid, si est, quid est. cum enim vtrum hoc, aut hoc insit, quærimus in numerum ponentes: uelut utrum deficit Sol, aut non ipsum quod quærimus. Signum autem huius, cum enim inuenimus quod deficit, cessauimus, & si a principio sciremus quod deficit, non quæreremus vtrum. cum autem scimus ipsum quod, tunc ipsum propter quid quærimus ut scientes quod deficit, & quod mouetur terra, ꝓpter quid deficit, aut propter quid mouetur, quærimus, hęc quidem sic. Nonnul- 3
la uero alio modo quęrimus, ut si est, aut non est centaurus, aut Deus. Si autem est aut non simpliciter dico, sed non si albus est, aut non. Cū uero cognouerimus quod est, quid est quærimuus, & ut quid igitur est Deus, aut quid est homo? Quę quidē igitur quęrimus, & quę cum inuenimus scimus, & hæc tot sunt.

Quęstiones æquales sunt nume- 1
ro, &c.

ARistoteles de medio disputaturus probare intendit oēm quæstionem quæ sit, alicuius esse medij, hoc est mediū petere, vt inde innotescat magnā sciētiæ partem consistere, in medij cognitione, cum quælibet quæstio medij responsione absoluatur. præmittit tñ in hoc capite breuissimo quęstionum numerū & distinctionē, ac statuit conclusionē, tot esse numero quæstiones, quot sunt ea quæ scimus & cognoscimus: non.n. hic de scientia propria loquitur, sed large, pro cognitione intellectus uera ꝑsertim necessitatum; siue sit cognitio simplex siue composita per causam, uel siue causa.

1. *Nota.* Aduerte autem, quod græcè non habetur vocabulum quæstiones sed ζητούμενα. idest quæsita, nec est multum discriminis, quæsita enim dicuntur res ipsæ quas quærimus & de quibus dubitamus, quæstiones vero dicuntur res eædem, secundum formã dubitationis & interrogationis, voce aut conceptu significatæ & ordinatæ. talia quæsita, postquàm iam cognita sunt, dicuntur uel scita uel inuenta, inuẽta quidem si proprio ingenio comperta; scita uero siue proprio ingenio siue doctrĩ. alterius comperta sint.

2. *Nota.* Aduerte præterea ex Philippon. quod licet omnia quæsita sint scita, non tamẽ omnia quæ sciuntur quæruntur, sed solũ quæ naturaliter non sunt nota principia enim per se nota & dignitates non quæruntur, at vero sciuntur, ac ideo dicit Auerro. hic esse sermonem de scientia earũ rerum, quæ non sunt nobis naturaliter notæ.

3. *Nota.* Aduerte etiam ex Philo. cum audis, tot esse quæ quæruntur quot ea quæ sciuntur, non existimes, simul quæri & simul sciri, sed sensus est, tot esse ea quæ quærunt quot ea quæ post quæstionem sciuntur, immo idem re est quod quæritur & scitur, quamuis ratione discrepent, quæro enim an luna deficiat, & idem postea scio.

2

Quærimus autem quatuor, &c.

Quis sit qõnũ numerus. Cum posuisset quæstiones tot esse quot scientias, nunc clarius numerum quæstionum ponit, docetque quatuor esset quæstio-

Quæs. 1. nes quas exemplis explicat.

Prima est, quia est in numerum ponens, idest cum qualis res sit petimus, ut an luna deficiat, an terra moueatur; dicitur hæc in numerum ponens, quia est de duplici extremo, subiecto nẽpe, & prædicato per verbum. Est; ut an luna sit deficiens. addit autem hoc, nempe quod in numerum ponat, ad differentiam illius quæ petit esse rei tantum, ut dicemus.

Nota. 1. Adducit autem quoddam signũ ad manifestãdum talem quæstionem petere qualis res sit, si enim uis cognoscere ꝙ qui petit an luna deficiat, talem rem petat, utere signo hoc, nempe si postquam responsum sibi fuerit, quæstio illa cesset; hoc autem ita est, si enim cognoscit lunam deficere, iam id non interrogat, & si prius sciret, non interrogaret: & aduerte hoc signum est applicandum reliquis quæstionibus, illa enim quæstiones petunt, quibus scitis & cognitis pausant, idest cessant & absoluuntur.

In quo etiam signo nota, quomodo sciẽtia absoluit quæstionem, & varia scientia uariam quæstionem, cum tot sint quæstiones genere, quot ipsæ scientiæ. *Nota.* 2.

Altera est quæstio, ꝓpter quid, hæc enim sequitur primam, postquam. n. qualis sit q̃rimus, ut propter quid luna deficit? propter quid terra non mouetur? *Quæs.* 2.

Quærimus aũt hæc quidẽ sic, &c. 3

Duabus quæstionibus quæ de cõplexis erant, & in numerum ponebant explicatis inquit, alias duas esse aliter se habentes, sunt enim de re & quæsito simili; quarum altera est, an sit res; non dico an sit aliquid, vt an homo sit albus, vel calidus, sed an sit simpliciter, idest tantum an sit, vt an Deus sit. an Centaurus sit; similiter negatiue an non sit. post hanc altera est, quid sit, vt qd sit Deus. concludit tot esse quæsitã quot scita, & inuenta, loquitur de inuentiua scientia; quæ nobilior est quamuis id verum sit de scitis per doctrinam. *Quæs.* 3. *Quæs.* 4.

Primum Dubium de ordine quæstionum.

Circa hæc dubitabis primo de ordine harũ quæstionũ, nã prima omniũ videtur an sit, postea q̃d sit; scientiæ enim sic ordinantur, nõ enim q̃d sit cognoscimus, nisi cognouerimus ꝙ sit postea reliqua duo petimus. Simpli. respõdet id esse factum qa a nobis notioribus ꝓcessit, notiora autem nobis sunt cõpositiora, est autẽ magis composita quæstio, qualis res sit, quã an sit. sed hæc ratio nõ videtur admodũ conueniens, nam ob hanc causam sequeretur quòd a propter quid debebat incipere.

Propterea dico, & est hoc notandum, quod non de omnibus petimus an sit, sed de rebus quæ sensibus non subduntur, quæ enim sensu percipiuntur, nullus petit an sint, vt dicitur. 1. Poster. cap. 8. quæstio igitur quæ prima occurrit in sensibilibus fere est qualis sit, & propter quid, cum autem sensibilia primo a nobis cognoscantur, notior enim est nobis res sensu percepta, fit vt quæstio prima non sit an sit, sed qualis sit, de illis. n. non est quæstio an sit. *Nota pro solutione dubij.*

Ari-

Aristoteles ergo uoluit incipere a quæstionibus quæ nobis occurrunt primo, de his enim quę a sensu remota sunt petimus an sint, & hæc posterius cognoscuntur, & hoc indicat Arist. dicens, quædam alio modo cognoscuntur, & assignat exempla de remotis a sensu.

Dubiũ. Solut. Dices nonne quæstio quid est, fit de sensibilibus? Dico fieri quidem, tamen quia est simplex, & coniuncta cum an sit, postposita est, sicut an sit. hinc habes quod si de eadem re istæ quæstiones fiant, ordine hoc procedere debent, ut prima an sit, secunda quid sit, tertia qualis, quarta propter quid sit.

Ordo quæstionum quãdo de eadẽ re fiunt.

Secundum Dubium de numero quęstionum.

Dubitabis secundo de numero quæstionum, nam uidentur esse plures, cum sint quatuor genera problematum. 1. Topic. Simpli. tradidit hanc sufficientiam harum quæstionum: omnis quæstio aut fit essentiæ, aut causæ: si essentiæ, aut essentiæ simplicis, & est an sit, aut conpositæ, & est qualis res sit. causæ, aut simplicis, & est quid est, aut compositę rei, & est propter quid.

Possumus nos etiam aliter dicere nam in scientiis hęc sunt, aut subiecta, aut passiones, aut causæ: de subiecto, est quid, de passione, quale, de causa propter quid, & quia subiectum non habet quid, nec reliqua faciunt quale aut propter quid nisi entia sint, ante omnia petitur, an sit.

Et aduerte quòd hic de quæstionibus rerum est sermo, nam ante omnia supponenda est uocabulorum significatio.

Soluitur dubium. Ad dubium igitur respondetur, tantum has esse quæstiones, nam quamuis illa sint quatuor problematum genera, idest secundum formam logicam considerando, secundum quam aliud prædicatum est genus aliud proprium, tamen secundum rem sub prima quæstione sunt. & ita respondet Themist. hoc secundo capite, & idem D. Thom. & Auerr. & Philop.

Tertium dubium de diuersitate quęstionum.

Dubitabis de diuersitate harum, dico esse duplex discrimen: alterum, duæ ultimæ sunt simplices, duæ priores compositę. alterum duæ, scilicet an est, & qualis est, sunt præsuppositę, & antecedens, nam an est, est ante quid est, qualis est, ante propter quid, reliquę duę consequentes, & præsupponentes, propter quid præsuponit quale, & quid præsupponit an est. quamuis in eadem res tres præsupponant an est, & compositę simplices.

Quòd omnis quęstio sit medij.
CAP. II.

QVærimus autem, cum quærimus quod, aut si est simpliciter, an est medium ipsius, aut non est? quando autem cognoscentes aut quod, aut si est, aut quod in parte, aut simpliciter, rursus ipsum propter quid quærimus, aut quid est, & tũc quærimus, quid est medium. 1

Dico autem quod, aut si est in parte, & simpliciter, in parte quidem, an deficit Luna, aut augetur? si enim est aliquid, aut non est aliquid in talibus quærimus, simpliciter uero si est aut non est Luna, aut mox. 2

Contingit itaque in omnib. quæstionibus quærere, aut si est mediũ. aut quid est medium, causa enim est medium: in omnibus nanque hoc q̃ritur, an ne deficit? an ne est aliqua causa, aut non? post hæc, cum cognouerimus quod est aliqua, quid igitur est hęc, quærimus. 3

Causa enim est quod sit nõ hoc, aut, illud; sed simpliciter substantia, aut non simpliciter, sed aliquid eorum, quæ per se, aut secundum accidens sunt, medium est. dico autem simpliciter quidem subiectũ, ut Lunam, aut Terram, aut Solem, aut triãgulum, ipsum uero quid defectum, ęqualitatem, inęqualitatem, si in medio, aut non: in omnibus nanque his manifestum est, quod idem est quid est, & propter quid est. 5

4 Quid est defectus? priuatio luminis a Luna propter terræ obstructionem, propter quid est defectus? aut propter quid deficit Luna? eo quod deficit lumen terra obstructa. Quid est consonantia? ratio numerorum in acuto & graui, propter quid consonat acutum graui? eo quod rationem habent numerorum acutum & graue, nunquid est consonare acutum & graue, nunquid est in numeris ratio ipsorum? cum autem acceperimus, quod est, quæ igitur est ratio, quærimus.

5 Quod autem est medij quæstio, significant quorumcunque medium est sensibile: quęrimus enim cum nō sensimus, ueluti de eclipsi si est, aut non: si uero essemus supra Lunam, non vtique quæreremus neq: si sit: manifestum esset: ex eo.n. quod sentitur, & vniuersale nobis factum est scire, sensus nanque est, quod nunc obstruitur manifestum enim est, qđ nunc deficit: ex hoc autem factum utique fuit uniuersale.

6 Quemadmodum igitur dicimus, quid est scire, idē est, & propter quid est, hoc uero simpliciter & non existentium alicui, aut existentium, vt quod duo recti sunt, aut quod maius, aut minus est. Quod igitur omnia, quæ quæruntur, est medij quæstio, planum.

Quærimus autem, cum quęrimus quia est, &c.

1 Numero quęstionum exposito, omnem quæstionem medij esse contendit, idq; tripliciter ostendit, primo inductione quadam per ipsas quæstiones, vt notat Simpl. nam in quæstione qualis res sit, ibi quæ causa sit petimus, in quæstione vero an simpliciter, causam etiam petimus, in reliquis duabus notum id est.

Circa hoc aduerte, medium vocari causam, per quam aliquid alteri competere, vel non competere probatur, hæc autem in omni quæstione petitur, sed non eodem modo, nam in quæstione quid sit, peto causam, idest naturam rei, quæ est in potentia medium, vt notat bene Eustra. qui enim petit naturam rei, petit medium in potentia ad probandum aliquid de ipsa re. vt per definitionem hominis probamus de ipso risibile: vel ad probandam ipsam rem de alio, vt per definitionem eclipsis ipsam de Luna probamus, dicitur autem medium in potentia, quia id quod petimus non assumitur pro medio ad probandum ipsam rē esse non enim vt dicit Eustrat. per animal rationale demonstratur hominem esse, cū non sit demonstratio, animal rationale est homo est animal rationale, ergo homo est, sed dicitur definitio medium, quia potest assumi ad probandum aliquid de ipsa re, vel ipsam de aliquo. *Quid n[...] cet Ar[...] medium prin. no[...]*

In quæstione vero propter quid, peto causam, quæ est medium actu, nempe quæ assumitur ad probandum id de quo petitur, tamen in vtraque tam, quid est, quam propter quid est quæstione, petitur distincte & formaliter causa, non sic in alijs quęstionibus duabus, nam an sit confuse petit causam, & similiter qualis res sit

Pro quo aduerte secundo, quod cum petitur an res sit, non petitur aliud re, quàm per quid est, nam dicere an sit, & quòd sit res, est asserere esse aliquam naturam vnam ex his quæ in prædicamentis sunt, sed confuse & vniuersaliter, cū vero petitur, quid est, est petere quæ res sit illa in particulari & distincte, vnde non differunt in quæsito quantum ad rem, sed quantum ad rationē & modum, an sit, & quid sit. *2. Not.*

Idem dicendum de alijs duabus: petere enim, qualis sit, idest an sol deficiat, est petere an sit aliquod medium, sed hoc virtualiter & in confuso petitur, postea in particulari petitur propter quod medium sit. nā re vera qui quærit, medium petit. quo cognoscat, cum quæsitum sit dubitabile, & dubitabile sine medio non cognoscatur.

Ex quibus fit, cum an sit, & quia sit realiter idem petant, quod quid est, & an est, atque hæ duę petant causam & medium,

quòd

quòd omnis quęstio est medij, & causæ, virtualiter, aut formaliter.

Dico autē quia est, aut si est, &c.

Præcedentes terminos explicat, qui sunt isti, an sit in parte, an sit simpliciter, quia est in parte, quia est simpliciter. Per an sit in parte, vel quia est in parte intelligit quęstionem compositam ex prædicato tertio adiacēte, vt an Luna deficiat. Per an sit simpliciter, vel qu a est simpliciter intelligit simplicem quæstionem de secundo adiacēte, vt an Luna sit, an nox sit, ex quibus omnibus concludit intentum, omnem scilicet quæstionem esse medij.

3 Causa enim est medium, &c.

Iuxta Eustrat. & Simpli. & alios idē iterum probat ratione syllogistica, quæ talis est causa, quæritur in omni quæstione, medium est causa, medium ergo quæritur in omni quęstione maiorem probat exemplo in quæstione qualis res est, qui enim dicit an Luna deficiat, petit, virtualiter tamē, an sit huius aliqua causa, quam postea distinctam petit, cum propter quid quærit. minorem probat, nam causa quæ est ipsius esse non huius aut illius, sed simpliciter substātiæ; aut causa eorum quę sunt per se vel secundum accidens, medium est: sensus est, vt quidam volunt, causa esse non hoc vel hoc, sed simpliciter, idest causa esse simpliciter, & esse aliquid eorum quæ sunt per se, idest causa esse compositi vt dictum est, ita exponit Aegid. & Philo. At vero Eustr. sic exponit; causa subiecti, quod vocat substantiam, aut causa ipsius prædicati medium est, quod postea exemplis explicat, quorum aliqua sunt subiecta, aliqua prædicata.

Ista est cōis loci explicatio, quamuis, iudicio meo, videatur magis forsan ad rem dicendum, non solum Arist. intendere idē quod in ratione præcedenti, sed ostendere, ꝙ omnis quæstio est ipsius quid est hoc autem probat mōstrādo propter quid, quod in quæstione composita petitur esse idem quod quid est, nam quid est passionis aut subiecti est ipsum propter quid & mediū.

Vnde quando quid, & propter quid vocat idē, intellige, vt dicit Eustra. esse idem subiecto nō ratione, nam eadem definitio subiecti, vel passionis, quę dicitur quid, est etiam propter quid sed est quid respectu solius ipsius cuius definitio est, est propter quid, vt id cuius est definitio, sic ipsam de alio probamus, vel per eā de ipso aliquid probatur atque ita dicit Philop.

Vt quid est defectus? priuatio luminis, &c. 4

Exemplis explicat re idem esse, & quid, & propter quid cū id, quod est quid vnius extremi, sit propter quid etiam in demonstratione. primū exemplum, si petas, quid est eclipsis? dicitur. est priuatio luminis ex obiectione terræ, si vero petas, propter qd Luna patiatur eclipsim, idem respondebitur propter obiectionem terræ priuantem lumen ipsius.

Alterum exemplum quid est consonantia? dicetur proportio rationalis, seu numerica acuti & grauis. si rursus petas, propter quid acutum & graue consonant? respondebitur per idem, quia rationem habent proportionem. postea subiungit, cum quærimus verum graue & acutum consonent, ibi verum proportionem numerorū habeant quærimus, virtualiter tamen, nam concesso quod consonent, statim distincte quæ nam sit illa ratio & proportio quærimus, cum quærimus propter quid consonent, vt dictum est superius.

Quod aūt sit medij quæstio, &c. 5

Tertio probat omnem quæstionem esse medii ex sensu ipso, cū res sensibiles sunt ratio autem ista est, viso medio cessat omnis quæstio, ergo signum est omnem quęstionem esse medii. antecedens patet, si aliquis non videt eclipsim, dubitat an sit, q̄d sit, & reliqua; at si super Lunam cōstitueretur, & videret terræ obiectionem omnia ista cognosceret, ergo cognitione medii cessat omnis quęstio, tunc enim videret priuationem luminis lunę ex obiectione terrę, & sic quid eclipsis, & quod lunę insit, & propter quid cognosceret, At posses obiicere Aristo nam sentire non est scire vt dictum est lib. 1. cap. 24. respondet huic verum esse, quod sentire non est scire, sed ex sensu sumimus scientiam abstrahendo vniuersale a singulari, & ita talis sensatio non esset scientia, sed ex illa fieret scientia in intellectu. *Obiectio.* *Dilui͞t.*

Sicut igitur diximus, &c. 6

Concludit idem esse quid, & propter quid

quid siue sit in quæstione simplici, siue in composita, vt aliqui exponunt illa verba (at secundum Eustra.) sensus est, idem esse quid, & propter quid, siue subiecti, quod vocat esse simpliciter, siue passionis cuius exempla ponit. tandem concludit ex his omnibus omnem quæstionem esse medij, vt explicatum est.

Primum dubium de quæstione an est.

Dubitatur, quomodo demonstretur rem esse, vt Deum esse, Angelum esse naturali via. ratio dubij est, nam demonstratio supponit suum subiectum esse, non ergo demonstrare poterit rem esse. præterea quia cum tale subiectum debeat in minori poni, petetur principium, dum supponimus esse quod probandum erat esse. In primis aduerte quum petimus an res sit non petimus actualem rei essentiam, sed aptitudinem ita, vt res dicatur esse, quę in suis causis existit, & sunt in rerum natura principia illius productiua. Circa dubium uero Philop. dicit hic per definitionem probari rem esse, quam etiam opinionem sectantur doctores Parisienses dicentes sic hominem esse demonstrari, omne animal rationale est, homo est animal rationale, ergo homo est. Eustra. vero docet hanc rationem positam nullam esse, cum principium petat.

Primum fund.

At vero diligenter aduerte quatuor esse genera mediorum ad probandum rem esse, primum effectus, sicut per visibiles effectus indagamus ea quæ non videmus. Alterum est causa finalis, per finem enim probamus ea esse, quæ sunt ad finem vt probamus cibum esse vbique animalibus, quia viuunt. tertium est materialis causa. quartum efficiens, vt probamus pluuias esse, quia vapores ascendentes sunt, quę sunt earum materia: probamus tonitrua esse, quia extinctio ignis in nube est, quæ ipsorum efficiens. at per formam rei non demonstratur, quia cum sit eadem cum natura rei, & simul existat, petitur principium dum eam sumimus ad probandum, dum igitur a singulis causarum generibus singula sumantur definitionem genera, poterit medium demonstrandæ rei esse definitio aliqua, sed non formalis, qualis est illa quæ per genus & differentiam datur, quam aliqui identicam vocant, & in hoc bene dixit Eustra.

Quatuor genera mediorū ad probādum rem esse.

Obiectio. Dices, quo syllogismo rem esse demonstrabitur? dico, & aduerte, quod sicut quæstio quid est, præsupponit an est, ita an est, præsupponit quid nomen significat, ut dicit Lincon. *solutio.*

Ante omnia igitur, & antequam mediū aliquod petatur, est sumenda significatio vocabuli, quam tenetur dare qui negat rem esse, & tunc poterimus syllogismo hypotetico probare sic; si ignis extinctio in nube est, tonitrua sunt, sed extinctio est, ergo tonitrua sunt, est enim primo petenda nominis significatio illius, quam illam esse constet. similiter qui petit an Deus sit, interrogetur quid per Deum intelligat, dicet substantiam primam mouentem & gubernantem omnia, tunc, si motus est, Deus est, sed est motus, ergo est Deus. similiter negatiue, quid intelligitur per vacuum, dicet locus carens corpore, tunc, si locus careret corpore, motus esset in instanti, sed hoc non est, ergo vacuum non est, & sic per omnia media supradicta procedet demonstratio. potest etiam fieri demonstratio ostensiua, scilicet: fiunt ex vaporibus pluuiæ, sed sunt vapores, ergo & pluuiæ. *No. pri.*

Quod si aliud in hoc præter hæc desideras, aduerte in qualibet quæstione an sit, esse uirtualiter unam complexam de uno concesso & de altero quæsito, ut si dicas, an Angelus sit, sensus est an substantia immaterialis sit: datur substantia, & dubitatur an ei insit immateriale, an vacuum sit, idest an locus carens corpore sit: datur locus petitur an careat corpore, & uniuersaliter in quocunque semper est vnum datum, alterum non concessum sed quæsitum. Quoties ergo talis quæsitio affirmatiua uel negatiua simplex proponitur, reducatur ad complexam, & illam demonstrantes, demō strabimus rem esse, & sic omnis demonstratio supponit subiectum esse, nam in quæstione an sit demonstratio supponit illud subiectum esse quod virtualiter datum est absque petitione principij, hæc multum obserua. *Not. sec.*

Quod demonstratio & definitio nō sit eiusdem. Cap. III.

Quomodo autem quod quid est monstratur, & quis modus reductionis, & quid est definitio, & quorum, dicamus, cum dubitaue-

rimus

rimus primo de ipsis.

Principium vero sit futurorum, quod est conuenientissimum habitis sermonibus.

2 Dubitare enim quispiam posset, an ne est idem & secūdum idem de finitione scire & demōstratione An impossibile: defintio nanque ipsius quid est esse videtur, quid est autem omne, vniuersale & prædicatiuum: syllogismi uero sunt, hi quidem priuatiui, illi autem nō uniuersales ueluti qui quidem in secunda figura, priuatiui omnes qui vero in tertia, non uniuersales.

3 Postea neque prædicatiuorum omnium, qui sunt in prima figura, est definitio, vt quod omnis triangulus duobus rectis æquales habet. Huius autem ratio, quoniam scire, est demonstratiue demonstrationem habere: quare, si in talibus est demonstratio, planum quod nō esset utique ipsorum & definitio, scire enim posset aliquis & secundum definitionem non habens demonstrationem, nihil enim prohibet non simul habere.

4 Sufficiens autem est fides & ex inductione, nihil enim vnquam definientes nouimus, neque eorum quæ per se insunt, neque accidentium.

5 Amplius si definitio substantiæ quidem cognitio est: talia manifestum quod non sunt substātiæ. Quid igitur non est definitio omnis, cuius & demonstratio, planum.

6 Quid autem cuius est definitio, an ne omnis est demonstratio, aut non? Vna quidem ratio, & de hoc eadem: vnius enim inquantū unum, una est scientia: quare si quidem scire demonstratiuum est demonstrationem habere, continget aliquid impossibile, definitionem nāque habens sine demonstratione sciet.

Amplius principia demonstrationum sunt definitiones, quorum non esse demonstrationes mōstratum est prius, aut erunt principia demonstrabilia, & principiorum principia, & hoc in infinitum prodibit, aūt primæ definitiones erunt indemonstrabiles. 7

Sed an ne non omnis eiusdem, sed alicuius eiusdem est definitio & demonstratio, an impossibile sit? nō enim est demonstratio cuius defini tio, definitio nanque ipsius quid est & substantiæ, definitiones uero apparent omnes supponentes & accipiētes ipsum quid est, ut mathematicæ, quid vnitas & impar, & aliæ, consimiliter. 8

Amplius omnis demonstratio aliquid de aliquo monstrat, ut quod est, aut non est, in definitione vero nihil alterum de altero prædicatur: quemadmodum, neque animal de bipede, neque hoc de animali, neque utique de plano figura, non enim est planum figura, neque figura planum.

Amplius alterum est quid est, & quod est monstrare, definitio nāq; quid est significat, demōstratio aūt, quod aut est hoc de hoc, aut nō est.

Alterius uero altera demonstratio, nisi tanquam pars sit aliqua totius (hoc autem dico, quoniam monstratum est æquicius duobus rectis æquales habere, si omnis triangulus monstratus fuit) pars enim hoc, illud uero totum est: hæc autem ad 9

inuicem non habēt sic ipsum quod est, & quid est, nō enim est alterius alterum pars.

Manifestum igitur quod neq; cuius definitio, huius omnis demonstratio: neque cuius demonstratio, huius omnis definitio: quare omnino eiusdem nullius contingit ambo habere. Manifestum igitur est, quod neque definitio, & demonstratio, neque idem esse possunt, neque alterum in altero, subiecta etenim consimiliter utique se haberent. Hęc itaque hucusque dubitata sint.

1 Quomodo autē quod quid est, &c.

Quæ intētio Aristo. & de quibus agit.

Cum idem quid, & propter quid esse docuisset, posset quid idem esse definibile, cuius est quid, & demonstrabile, cuius est propter quid; ob id ad hoc dissuadendum hoc capite id non esse probat, atque sic simpli. huius capitis reddit rationem.

Quatuor igitur ꝓponit tractanda in sequentibus. Primum quomodo quod quid est, idest ipsa rei natura ostendatur de re cuius est. Alterum, quid modus inductionis, idest reductionis definitionis ad demōstrationem Tertium quid definitio, an sit demonstratio, an aliud quid. Vltimum quorum sit definitio.

Dicit autem sumendum esse principiū, quod sit accōmodatum rationibus habitis. exponit Philop. & Auerr. per rationes habitas, ea quæ proxime dicentur de difinitione, nempe tria prima ex his quatuor, nam incipit a quarto, vt dicit Simpl. per habitas etiam rationes intelligit Philop. ea quæ dicta sunt, nempe quod, & propter quid esse eadem.

Dubitabit autem aliquis, &c.

2

Prima quæstio.

Circa quartum propositum tres mouet quæstiones, quarum prima est, vtrum idem, & secundū idem, quod demonstratione cognoscitur etiam definitione cognoscatur, id est an omne demonstrabile sit definibile & dicit secundum idem, nam, vt notant Temist. & Philop. de eodem subiecto pōt esse definitio & demonstratio, nam de homine, qui definiē demonstratur risibile, sed non secundum idē. nam homo secundum se definitur, at de eo passiones demonstrātur.

Primum argumē.

Incipit igitur argumentari probando non esse idem, sic, difinibile est vniuersale & affirmatiuum, at quod syllogizatur nō omne est vniuersale & affirmatiuum, nā in secūda figura non affirmatiuū, in tertia nō vniuersale, concluditur ergo non omne quod est syllogizabile, est definibile. Aduerte, ꝙ quod quid est vocat vniuersale affirmatiuū non quod sit propositio secundum se, sed quod cum eo cuius est quod quid, faciat vniuersalem & affirmatiuam propositionē.

Postea neq; eorum quę in prima.

3

Obiectio.

Posset quis obijcere saltem demōstrabile affirmatiuum in prima figura, erit definibile, ut quod omnis triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis: contra hoc replicat, nam demonstrabile scire est eius habere scientiam, si ergo per definitionem sciri etiam potest, cum definitio possit esse sine demonstratione, erit scientia demonstrabilis ipsius, & non per demonstrationē quod est inconneniens.

Sufficit autem fides, &c.

4

Secundū argumē.

Argumentum secundum est ex inductione, ea. n. quæ alteri insunt, siue per se, siue per accidens non cognoscimus definitione, sed demonstratione & syllogismo, vt inducendo patet, vocat autem ea quę per se, aut per accidens sunt propositiones ipsas, in quibus vnum alteri inest, propositionum autem non est definitio, sed simplicium.

Amplius si definitio substantię est.

5

Tertium argumē.

Tertio idem probat, definitio est substantiæ, non autem demonstratio, ergo demonstrabile non est definibile, per substantiam non solum intelligas id, quod non est accidens, sed quamcūque simplicē essentiam & naturam siue sit substantia, siue accidens, ut notat Philop. essentiam enim rei definitione, eius uero passiones demōnstratione de ipsa cognoscimus.

Quid aūt cuius est definitio; &c.

6

Secunda quæstio.

Proponit alterum quęstionem, an omne definibile sit demonstrabile, dato etiā quod non omne demonstrabile est definibile, & probat non omne definibile esse damonstrabile, atque dicit unam rationem præcedentem esse et pro hac quæstione, nempe si

defi-

definibile est demonstrabile, accideret quod sine demonstratione haberemus scientiam demonstrabilis, hoc autem impossibile est cum vnius secundum quod vnum est, vna sit scientia, nempe aut per definitionē, aut per demonstrationem. dicit vnius secundū vnum, quia vti diximus, de vno possunt esse definitio & demonstratio, & variæ scientiæ secundum diuersa de illo considerata, sed secundum idem fieri non potest.

7 Amplius principia demonstrationum, &c.

Altera ratio est talis, quæ in sensu causali debet intelligi, vt bene exponit Them. sic, principiorum sunt definitiones, sed nō demonstrationes, ergo non omne definibile est demonstrabile, sed aliquod erit primum & immediatum. antecedēs, pro priori parte patet, nam subiectorum sunt definitiones, non tamen omnium demonstrationes, sunt autem subiecta demonstrationum principia, ut dicitur 1. Poster, capit. 25. pro posteriore parte probatur, nam alioqn demonstrationes in infinitum procederēt, si semper principia demonstrabilia essent.

8 Sed vtrum sit non omnium, &c.

Tertia quæst. Quæstio tertia est, an saltem alicuius definibilis sit demonstratio, & argumentatur quod non primo omnis definitio est substantiæ, ac demōstrationes supponūt quid est & passiones demonstrant, non ergo vllum definibile est demonstrabile secundo, demonstratio demonstrat aliquid esse, vel non esse, quod in prædicatione fit, at definitio hoc non ostendit, non enim definitio vnam partem de altera prædicat, ut rationale de animali, nec de plano figura. Hic attende, nec decipiaris, non negatur quod partes definitionis ad inuicem possint prędicari, sed quod in definitione non prædicentur, non enim contingit prædicari, nisi in propositione, at definitio non est propositio. tertio idem probat ex diuersitate quæstionum, ex quibus colligitur diuersitas scibilium, est autem alia quęstio quid. altera quia est, illa definitione, hęc demonstratione terminatur.

9 Alterius autem altera, &c.

Posset quis dicere quamuis quid & quia non sint idem, poterit tamen esse demonstratio vna vtriusque & non ostendendi via sicut una est demonstratio trianguli quod habet tres angulos, similiter est Isochelis: ita pariter de composito quia, & de simplici quid est. respondet id esse, cum se habent sicut species & genus, quæ vocat partem totum, non autem sic se habent id cuius est definitio, & id cuius est demonstratio.

Manifestum itaque, &c. 10

Concludit tandem quęstiones quas disputauit epilogando, & similiter docet consequenter nec definitionem esse demōstrationem, nec unam alterius speciem. cum non sic se habeant definibilia, & demonstrabilia.

Syllogismo duplicante, similiter & per diuisionem confecto, non demonstrari quid est de eo cuius est.

CAPVT IIII.

IPsius vero quid est, est ne syllo- 1
gismus & demonstratio, aut non
est, quēadmodū nūc ratio supposuit?
Syllogismus enim aliquid de ali-
quo mōstrat per medium, ipsum ue- 2
ro quid est, & proprium est, & in eo quod quid est prædicatur, hæc autē necesse est cōuerti. Si enim A. ipsi C. proprium est planum, quod & ipsi B. & hoc ipsi C. quare omnia ad inuicem. uerū enimuero & si A. in eo quod quid est inest omni B. & uniuersaliter B. de oī C in eo quod quid est dr̄, necesse & A. in eo quod quid est de C. dici. si uero non sic aliquis accipiet duplicans, non necesse erit A. de C. prædicari in eo, quod quid est: sed si A. quidem de B. in eo quid quid est, ipsum uero B. non de quibuscunque in eo quod quid est, ipsum āt quid est ambo eadē habebūt erit igitur & B. de C. quod quid est.

Si

3 Si itaq; ipsum quid est & ipsum quid erat esse ambo habent, in medio termino erit prius ipsum quid erat esse. Et omnino, si est monstrare, quid est homo, sit C. homo, A. uero quid est, siue animal bipes, siue aliud quid : si itaque syllogizabitur, necesse est A. de B. omni prędicari, huius autem erit alia ratio media, quare & hoc erit, quid est homo: accipit igitur quod oportet monstrare, nanque & B. est quid est homo. Oportet autem in duabus propositionibus, & in primis & immediatis cōsiderare, maxime enim manifestum, quod dicitur fit.

Secundo Priorum cap. 21.

4 Qui igitur mōstrant per id quod conuertitur, quid est anima. aut quid est homo, aut aliud quodcunque entium, quod ex principio est petunt. quemadmodum, si aliquis existimaret & animam esse idē sibijpsi causam viuendi, hoc autem numerum ipsum seipsum mouentem. necesse est enim petere animam, quod numerum esse ipsum seipsum mouentem sic, ut idem existere.

5 Non enim si A. sequitur B. & hoc C. erit A. quod quid erat esse ipsius. C. sed verum erat dicere, erit* solum, neque si est A. quod quid est, & de B. prędicatur omni, hoc enim quod est animali esse, prędicatur de eo, quod est homini esse : verum enim est omne homini esse : animali esse, quemadmodum & omnem hominem animal esse, sed non sic ut vnum sit. Si igitur non sic acceperit, non syllogizabitur, quod A. & ipsi C. quod quid erat esse, & substantia : si vero ita acceperit, prius erit acceptum C. quod quid erat esse ipsius B. quare non demonstratum fuit, hoc enim in principio accepit.

**Al. l. solum.*

Ipsius autem quid est, &c. 1

In hoc capite incipit quæstionem primam ex quatuor præcedentibus discutere quomodo nempe quid est possit ostendi de eo, cuius est quid est intelligit autem per quid est naturam & essentiam rei, quæ de finitione essentiali explicatur. & dubitatur qua via hoc quid est ostendamus esse quid est talis rei, inquit autem, quód rationes præcedentis capitis videntur supposuisse hoc non posse ostendi, quia dictum est definibile nullum esse demonstrabile.

Syllogismus enim aliquid, &c. 2

Incipit probare quod syllogismo non possit monstrari, ac supponit primo syllogismum omnem probare aliquid de aliquo per medium.

Supponit secundo, quid est esse propriū rei, & eiusdem prædicatum prędicatiuum proprium ad differentiam generis, quiddatiuū ad differentiam accidentis proprij, hæc enim duo insunt definitioni.

Tertio supponit, quod cum quid cōuertatur cum eo cuius est quid, debet syllogizari per medium etiam conuertibile, ita ut omnes tres termini sint conuertibiles, cum enim conclusio vniuersalis est ex conuertibilibus, & medium erit pariter conuertibile, vt in literis explicat Arist.

Supponit quarto si debet concludi, aliquid tanquam quid est de re, oportere vt vtraque præmissa sit secundum quid est, vt si A. probādum est esse quid de C oportet vt A. de B & de C. sit in quid est. & dat huius rationem, nam nisi sic præmissæ sumantur, non erit necesse conclusionem esse in quid est quasi dicat poterimus quidē concludere quid est per præmissas, quę nō sint secundum quid est, sed tales non ostēdent necessario conclusionem esse secundum quid est, nisi sic etiam sumantur.

Circa hoc suppositum est dubium, an hoc sit intelligendum quod expresse ponatur illa reduplicatio in quid dicendo. omne. B. est A. in quod quid est, omne C. est B. etiam in quod quid, ergo omne C. est A. in quod quid. ita voluit multi, inter quos est Alber. Ægidius. & talem vocant syllogismum

Dubiū.

gismum duplantem. & quidem est probabilis opinio, mihi tamen magis placet in hoc Caie. sententia, qui dicit non fieri hanc duplicationem addendo illam particulam, sed re ipsa sumendo tales propositiones, nam sicut demonstratio debet procedere ex causis, & ex necessarijs immediatis & reliquis, tamen non est addenda particula, quæ hoc dicat, ita similiter est hic intelligendus Arist. nempe vt tales propositiones sumantur, quæ sint in quod quid est.

Nota literam sic(sed si A. de B. in eo qđ quid est, non autem B. in quocunque in eo quod quid est) idest si maior in quid non autem minor addetu, non sequetur conclusio in eo quod quid est. (ipsum autem quid est vtraque) idest si vtraque est in eo quod quid est, non solum maior, sed C. B. minor, tunc conclusio erit in quid.

3 Si igitur quod quid est, & quid erat esse, &c.

Concludit ex suppositis in tali syllogismo peti principium in medio termino, idestin minori, vt dicit Them. in qua medium de subiecto conclusionis prædicatur, quod medium cum sit quid est ipsius subiecti, petitur principium, vnum enim est quid & essentia rei vnius, licet varijs possit vocibus explicari ob id talis essentia, quæ erat probādā, petitur in minori, quod fit manifestum si sumamus duas propositiones immediatas, idest in quibus quid est semper pdicetur, & in minori & in maiori.

Hic aduerte, quod non loquimur de definitione quę per causas externas datur, hę enim nō dicunt quid, sed propter quid rei tantum. sermo autem est quid est, & de definitione explicante tale quid, & in his procedendo principium petitur, vt dictum est, & hoc nota.

4 Per conuersionem igitur, &c.

Reijcit opinionem eorum, qui per duas definitiones quid est dicentes existimabant se demonstrare posse quid est, nempe vnam per alteram, vt de anima sumebant esse id quod a se vitam habet similiter esse numerum se ipsum mouentem, quæ conuertuntur inter se, & quid animæ dicunt, & per vnam alteram probabant Contra hos Ari. dicit sic etiam peti principium, nam vnam illarum oportere petere in præmissis de subiecto, non enim sufficit quod præmissæ sint essentiales, nam etiam genus essentiale est subiecto, sed debent esse sicut definitio & definitum, quæ vnum esse sunt, si vero non sic sint, non concludetur quid, si autē sint sic, petetur iam in præmissis quid vnū ipsius animæ, nota similiter hic agi de definitionibus quæ dicunt quid.

Quod via diuisionis non possit demonstrari quid est.
CAPVT V.

Verumenim uero neque per diuisiones uia syllogizat, quemadmodum in resolutione circa figuras dictum est: nusquam enim necessarium fit rem illam esse, cum hęc sint sed quemadmodum neque inducēs demonstrat, non enim oportet conclusionem interrogare, neque in eo quod datur esse, sed necesse est esse illis existentibus 1

Etenim si dixerit respondens, An ne homo animal, aut inanimatum, postea accipiat animal, non syllogizatum fuit rursus omne animal, aut pedestre, aut aquaticum, accipiat pedestre, & hominem esse totū animal pedestre, non necesse est ex dictis, sed accipit &. hoc: differt autem nihil in multis aut paucis ita facere, idem enim est: 2

Non syllogisticus igitur vsus fit ita progredientibus, & ad ea quæ contingit syllogizari: quid enim prohibet hoc uerum quidem esse omne de homine, non tamen quid est, neq; quod quid erat esse significās? 3

Amplius quid prohibet aut addere aliquid, aut auferre, aut super gredi substantias: hæc igitur pręmit tantur quidem. 4

Contingit autem soluere, si quis 5
accipiat

accipiat ea, quę sunt in ipso quid est, omnia, & consequens diuisione faciat petens primum, & nihil derelinquat: hoc autem necessarium, est si omne in diuisionem cadit, & nihil deficit, hoc autem necessarium, indiuiduum enim iam oportet esse. Sed
c syllogismus tamen non est, sed siqui dē alio modo cognoscere facit, hoc quidem nihil absurdum fuit: neque enim inducēs forte demonstrat, sed tamen ostendit aliquid.

6 Syllogismum uero non dicit ex diuisione dicens definitionē, quemadmodum enim in conclusionibus, quæ sunt sine medijs, si quis dicat, quod his existētibus necesse est hoc esse, contingit interrogare propter quid, ita & in diuisibilis definitionibus, quid est homo? animal mortale, habens pedes, bipes, sine pennis propter quid iuxta unamquamque appositionem? dicet enim, & mōstrabit diuisione, sicut opinatur, quod omne aut mortale, aut immortale est: talis autē oratio tota non est definitio: quare & si demōstraretur diuisione, non tamen ~~tamen~~ hæc definitio syllogismus efficitur.

1 At uero neq; per diuisionem, &c.

Probat uia diuisionis non posse probari quid est, de quo etiam dictum est li. 1. Prior. cap. 32. quem librum uocat resolutionem circa figuras, eo quod illic syllogismos in tres figuras reducere doceamur. Probat autem primo quod per diuisionem quid est non ostendatur sic in diuisione non sequitur necessario conclusio ex præmissis positis, sed adhuc oportet petere a respondente præter pręmissas, ergo non est uia necessaria, qualis debet esse ad probandum quid est, conclusio enim debet sequi ex pręmissis necessario, & non debet solū habere ueritatem ex concessione, sed ex pręmissis, quamuis respondens nihil det.

Hic aduerte in diuisione, de qua hic est sermo, esse duplicem processum; alter est syllogisticus, in quo subditur diuisum tanquam medium, & cōiunctum ex partibus est maius extremum & vna species minus.

Verbi gratia, omne animal est rationale, vel irrationale, omnis homo est animal, ergo est rationalis, uel irrationalis. Alter processus est enthimematicus, in quo ob vnius vel plurium partium exclusione proceditur ad alterius affirmationem, nempe ex conclusione illata omnis homo est rationalis, uel irrationalis, non irrationalis ergo rationalis: & vterque iste processus diuisio vocatur in præsenti. a

Vtrum homo est animal, aut inanimatum, &c. 2

Probat in tali conclusionem intentam non sequi. & aduerte quod sunt duę cōclusiones, altera est ex pędicato complexo, scilicet omnis homo est rationalis vel irrationalis, & hæc quidē necessario sequitur ex præmissis, altera est, homo est rationalis, & hæc est intentata, & quę est in quid est sed talis non sequitur ex præmissis nisi accedente vlterius concessione respondētis, quod homo non sit irrationalis. Probat igitur Arist. quod petat principium in tribus. primo in genere, cum enim genus sit pars ipsius quid est probandi, petitur interrogando an homo sit animal, nec necnam saltem supremum genus est petendum, cum per diuisionem colligi nequeat. secundo petit in differentia, quia pręter illa præmissas petit sibi dari hominem non esse irrationalem, similiter supponit non esse plures differentias alias, & in hoc similatur inducenti, ut notat S. Thom. qui supponit sic esse in reliquis singularibus quæ non inducit, uel illa inducta esse omnia, ac ob id non demonstrat tertio petit sibi dari hominem esse totam hoc, animal gressibile, bipes, absque vlla coniunctione interposita, hoc enim non probat, quamuis singulæ partes per se probarentur quia vero exempla posuerat in bimembri diuisione, dicit parum hoc referre, cū id loquatur in multis, sicut in paucis. Nota

Dubitabis, quare definitio debet esse continua & non interpolata? nota eodem modo se habere compositum metaphysicum quod constituitur ex genere & differentia, Dubiū

ferentia, & compositum physicum quod componitur ex materia & forma, nam differentia est sicut forma, genus vt materia. forma autem vnitur materiæ sine aliquo intermedio, quia materia est quoddam ens imperfectum & inconsummatum, perficiendum & consumandum per formam. vnde sicut medietas literæ alteri meditati absque medio copulatur, ita forma materiæ, & consequenter differentia generi: ex quo fit vt non dicamus homo est animal & rationale, sed simul animal rationale quod totum tale diuisione nullo modo probatur, sed petitur.

3 Non syllogisticus quidem igitur, & cæt.

Concludit diuisionẽ non concludere q̃d est syllogizando, imo, inquit nec ea quæ alias syllogizari possent, per diuisionem syllogizantur, vt quando aliquid accidentale concluditur, cum semper petatur principium circa numerum partium diuisi, & in petendo negationem aliarum partium, vt dictum est, quod idem etiam docuit primo Prior. cap. 32.

4 Amplius quid prohibet, &c.

Altero argumento conatur infringere idem, nempe diuisione concludi quid est. argumentum tale est, diuisioni accidunt aliqua ex quibus non potest constare quid est, ergo non est uia certa & necessaria ad probandum quid est: quia fit diuisio generis aliquando per accidentia, quæ non pertinent ad quid est, aliquando per ultimas differentias prætermittendo intermedias, & tunc ex tali genere & differentia non fit definitio, non enim dices homo est uiuens rationale, ut dictum est sexto Topicorum, quia ablatum est aliquid hominis substantiæ, nempe sensibile. aliquando fit non per ueniendo vsque ad vltimas differentias, & sic definitio non fiet propria definito, vt si dicas homo est uiuens sensibile, non ergo est uia apta diuisio ad quid est ostendendum. Vis argumenti hæc est, diuisio ipsa non ostendit an differentiæ sint accidentales an adæquatæ, an ultimæ, nisi aliunde ista probentur, quæ tamen sunt necessaria ut ostendatur quid est, non ergo est uia apta ad id ostendendum & probandum.

Contingit autem soluere, &c. 5

Posset aliquis dicere argumentum hoc solui, si sumamus diuisionem per membra essentialia & consequenter se habentia, idest adæquata, & descendendo vsque ad ultimam speciem, in tali diuisione quia est ostendetur, hoc excludit Arist. dicens, adhuc non syllogizari quid est, propter id quod dictum est in argumento primo, est tamen uia quædam bona pro manifestando quid est, sed non via syllogistica, sicut inductio manifestat aliquid nempe vniuersale, sed non syllogizandi uia.

Syllogismo autem non dicere ex diuisione, &c. 6

Docet per diuisionem venantem diffinitionem non syllogizare, & probat sic, illud de quo post rationem factam contingit petere propter quid non est syllogizatum, sed de definitione post factam diuisionem contingit petere propter quid, & propter quid homo est animal rationale, bipes, ergo non est syllogizata. minor patet in conclusionibus, quæ necessariæ afferunt. sine aliquo medio probante, qua rum contingit petere propter quid. minor probatur, nam quamuis demus singulas definitionis partes, sut opinio illorum existimat, diuisione ostendi tamen oratio illa tota ex singulis partibus non probatur esse definitio, non ergo definitionis est syllogismus.

Potest esse etiam alius sensus, quòd diuisio demonstrat quidem primam conclusionem, nempe hominem esse rationalem aut irrationalem, animal mortale aut immortale, sed hoc totum non est definitio, sed animal rationale soluo, non uero irrationale, hoc uero petitur, non probatur, cũ adhuc possit quæri, quare homo tantum rationalis est.

Disceptatio quod ipsum quid est non monstretur definitione, neque definitione contrarij, neq; alio quouis modo.

CAPVT VI.

SEd an ne est demonstrare ipsum quid est secundum substantiam? ex suppositione autem accipientem ipsum quidem quod quid erat esse, hoc, 1

hoc, quod est ex proprijs in eo quod quid est, hec autem in eo quod quid est sola, & proprium omne: hoc.n. est esse illi. An rursus accepit quod quid erat esse, & in hoc? necesse.n. est per medium monstrare.

2 Amplius quemadmodum neque in syllogismo accipitur quid est ipsum syllogizare, semper enim tota aut pars est propositio, ex quibus syllogismus, ita neq; ipsum quod quid erat esse oportet inesse in syllogismo sed seorsum hoc a positis esse, & ad dubitantem, si syllogizatum est, aut non hoc, occurrẽdum est quod, hoc enim erat syllogismus, & ad illum, quod, non ipsum quid erat esse syllogizatum est, quod certe, hoc enim positũ fuit nobis ipsum quod quid erat esse: quare necesse est & sine quid est syllogismus, aut ipsius quod quid erat esse syllogizatum fuisse aliquid.

3 Et si ex suppositione mõstret, ueluti si malo inest diuisibile esse, contrario autem hoc, quod est contrarium inesse quibuscunque est aliquid contrarium: bonum autem malo est contrarium, & indiuisibile diuisibili: est igitur bono inesse indiuisibile esse.

Hinc etenim accipiens ipsum quid erat esse monstrat: accipit autẽ ad monstrandum ipsum quod quid erat esse, alterum tamẽ sit: in demõstrationibus nanque quod est hoc de hoc, sed non ipsum, neque cuius eadem est ratio, & conuertitur.

4 Ad utrosque uero, & ad mõstrantem secundum diuisionem, & ad sic syllogizantem, eadem est dubitatio, propter quid homo est animal, bipes, pedestre, sed non animal & pedestre. ex ijs enim, quæ accipiũtur, nulla necessitas est unum fieri quod prædicatur, sed quemadmodum homo idem esset & musicus & grammaticus.

Sed utrum sit demonstrare, &c. 1

Pergit adhuc probare, quid est ostendi non posse, & in præsenti duos excludit ostendẽdi modos, alter est per definitionem definitionis, alter est per definitionem contrarij, quos vocat modos probandi ex conditione & suppositione, quia per vnius definitionem probent alterius definitionem.

Proponit igitur an quid est substantiale probetur, accipiendo quid est ipsius definitionis, nempe oratio quæ soli inest, & in quid prædicatur, & fiat talis discursus, omnis oratio quæ soli inest, & in quid prædicatur, definitio est, animal rationale est huiusmodi. ergo animal rationale est hois definitio dicit sic non demonstrari, nã hoc modo etiam petitur principium: nam pro medio sumere oportet definitionem de definito absque probatione. Aliqui dicunt principium peti in maiori, sumentes definitionem de ipsa definitione, & non probantes, aliqui dicunt, quòd in minori, quia petere; quòd animal rationale insit homini soli. & in quid, est petere probandum, quòd sit, definitio, melius dicamus, quod in vtraque petitur principium. *Nota.*

Amplius sicut, nec in syllogismo, &c. 2

Idem etiam probat alio argumento, sicut enim probantes aliquam conclusionẽ nempe, homo est risibilis, propositiones sumimus vniuersales, quæ dicuntur tota, aut aliquas particulares, quæ dicuntur partes, ex quibus illud probamus, non autem sumimus pro præmissa definitionem syllogismi, sed si aliquis syllogizatam cõclusionem illam esse negat, tunc definitione syllogismi probamus, ita nec definitione definitionis oportet probare animal rationale tanquã quid de homine, sed alio principio, quòd si negetur definitum esse, tunc definitione definitionis id probare contendimus. argumentum hoc est a simili.

Et

3 Et si ex conditione monstret;&c.

2 Alterum modum quid est probandi reijcit, nempe per definitionem unius contrarij, vt bonum & malum sunt contraria, mali natura & quid, est diuisibile, ergo boni natura & quid est indiuisibile, contrarius enim contraria insunt, sed hic petitur principium, nam ad probandum unum quid, petit sibi aliud dari. Dices, nonne etiam in syllogismo quouis petimus propositiones ex quibus syllogizanda est conclusio? ad hoc respondet, in syllogismo peti conclusioni probandæ propositiones, sed non est æqua sors & æqualis scientia ac cognitio p̃missarum, & conclusionis, nec per illam conclusionem iterum præmissæ eodem modo probari possunt: at contrariorum æqua est scientia & cognitio, & conuertuntur, nam eodem prorsus modo quo vnum per alterum etiam alterum per alterum cõtrarium probatur, ob id in his petitur principium, tanquam in simili & pari, non autem in syllogismo.

Obiect.
Solut. 2

4 Ad vtrosque autem, & secundum, &c.

Concludit argumento communi & uia diuisionis, & his vtrisque modis, non posse quid est syllogizari, quia nulla uia ostendit quód homo sit animal gressibile bipes & non gressibile & bipes, sicut dicitur grammaticus & musicus, cum autem hoc supponatur in his omnibus probandi modis nullus eorum quid est syllogizat absque principij petitione. Capite superiori declarata est ratio huius continuationis.

Epilogo ostendit quid sit non posse mostrari.

CAPVT VII.

1 QVomodo igitur definiens monstrabit substantiam, aut ipsum quid est? neque enim sicut demonstrans ex confessis esse manifestum faciet, quod necesse est illis existentibus alterum quid esse, demonstratio enim hoc est, neque sicut inducens per singularia cum manifesta sint, quod omne sic est, eo quod nihil aliter est: nõ enim quid est demõstrat, sed quod aut est, aut non est: quis igitur alius modus reliquus? non enim monstrabit utique sensu aut digito.

Amplius quomodo monstrabit quod quid est homo? necesse est enim scientem quod quid est homo, aut aliud quodcunque, scire, & quod est: nõ ens enim nullus nouit oratio, est, sed quid quidẽ significat oratio, aut nomẽ, cum dixero hircoceruus, quid autem est hircoceruus impossibile est scire. Verumenimuero, si mõstrabit quid est, & quod est, & quomodo eadem ratione monstrabit: definitio enim unum quid significat, & demonstratio, quid autem est homo, & esse hominem, aliud est. Postea & per demonstrationem dicimus necessarium esse monstrari omne, quod est, nisi substantia sit, ipsum uero esse nulli est substantia. nõ enim genus est ipsum ens: demonstratio igitur erit quod est, quod & nunc faciunt scientię. Quid enim significat triangulum, accepit Geometra, quod autem est monstrat: igitur monstrabit definiens quid est, aut triangulum? sciens igitur aliquis definitione quid est, si est non sciet, sed impossibile est. 2

Manifestum autem & secundum modo definitionum, qui nunc sunt, quod non monstrant definientes, quod est: nã & si est ex medio ęquale, sed propter quid est ipsum definitum, & propter quid hoc est circulus quæritur. esset enim & definitionem orichalci dicere esse ipsum, 3

neque

neque enim, quod possibile est esse quod dicitur, assignat definitiones, neque quod illud est, cuius dicunt esse definitionem, sed semper licet dicere propter quid.

4 Si igitur definiens monstrat aut quid est, aut quid significat nomen (si non est nullo modo ipsius quid est) esset utique definitio oratio idẽ quod nomen significans: sed absurdum. Primum quidem enim & non stantiarum esset utique & nõ entiũ, significare enim licet & non entia Amplius omnes orationes definitiones utique essent: esset enim nomen ponere cuicunque orationi: quare definitiones utiq; disputaremus omnes, & Ilias definitio utique esset. Amplius nulla scientia demonstraret utique, quod hoc nomẽ quid significat, neque definitiones igitur hoc assignat. Ex his igitur neque definitio & syllogismus uidetur idẽ ens, neque eiusdem syllogismus, & definitio. Ad hęc autem, quod definitio nihil demonstrat, neque monstrat, neque ipsum quid est, neq; definitione, neque demonstratione est cognoscere.

Qualiter igitur definiens, &c.

1 *Intentio Aristote. hoc cap.* Velut epilogum quendam praecedentium faciens, probat adhuc quid est non posse ullo modo mostrari. posset enim quis diecre quid est ostendi per definitionem ut animal rationale indicat quid hominis, hoc intendit modo reprobare ostendendo quòd ipsa definitio, quamuis dicat quid, non tamen ostendit cuius sit illud quid, & hoc est institutum capitis praesentis. Probat igitur primo sic, si definiens quid est de re ostendit, aut id fit ex quibusdam principiis positis aliquid necessario inferendo, & sic non, cum iste probandi modus sit syllogisticus & demonstratiuus, aut ex singularibus inferendo totum & vniuersale, eo quod nullum singulare aliter se habet, sicut inductio; & sic non, quia tali via probatur tam affirmatio, quam negatio: at definitio negatio non est, imo nec affirmatio, cum non sit propositio. aut demonstrat sensu, nempe opponendo & obijciẽdo sensibus ipsam rem, aut digito monstrando; & sic non, hoc enim singularium sensibilium est, nullus vero superest modus, ergo definitio non ostendit quid est de re ipsa.

Amplius quomodo monstrabit. 2

Secundo idem probat; quid est non potest cognosci quin cognoscatur quod res est, sed definitio non potest ostendere de re quòd sit, ergo nec quid sit, aliter enim posset quia cognoscere quid est res, nõ cognoscendo quod esset; quod impossibile est. Maiorem explicat docendo quid nomen significet posse cognosci, antequam rem esse cognoscamus, at quid sit, siue an sit praesupposito inquit cognosci.

Minorem probat primo definitio, sicut & demonstratio vnum demonstrat, at qui rei, & esse rei non vnum sunt, aliud enim est homo, aliud hominis esse, non ergo definitione vtrumque simul innotescit.

Secũdo probat minorem, definitio rei explicat substantiam demonstratio vero, quae substantiã consequuntur, at esse rei non est eius substantia, cum nõ sit genus, nec sit differentia, nõ ergo diffinitione ostẽdi potest.

Tertio idem exemplo probat, nam demonstratio accipit quid est pro medio, & rem esse probat. vt quid sit triangulus supposito, quod sit demonstrat, non ergo definitio id ostendit.

Nota. Nota hic triãgulum sumi, ut est passio, & quaesitũ. & aduerte istud argumẽtum, nam ob id cõcluderẽ, nunquã cognosci definitionem, quid est rei dicere, nisi in demonstratione, vbi talis res esse probatur per definitionem talem mediam, ut dicemus.

Dubium primum. Dubitabis, quid sibi vult aliud est homo, aliud hominis esse quod etiam dicitur 3. animę c. 4. & 7. Meth. cap. 5. ex hoc loco Thomistae colligunt essentiã, & existentiã realiter distingui, nã dicũt per hominẽ substantiã per esse existentiã intelligi, sed hanc quaestionẽ determinare non est huius loci; sensus Arist. hic forsan est, aliud est essentia rei, quę definitur, aliud id quod per talẽ essentiam

sentiam

sentiam est, ut homo est, id quod per essentiam eius est, hominis uero esse, quod existit. forsan hic est uerissimus Arist. sensus, & tunc per esse hominis debemus intelligere naturam in abstracto, puta humanitatem, per ipsum uero hominem naturam in concreto.

Dubiū. secūdum Dices tu, in quo distinguuntur homo, & humanitas; Dico quod secundum rem homo & humanitas idem dicunt, nam sicut homo dicit substantiam ex materia tali, & rationali anima compositam, ita etiā humanitas differunt tamē in modo significandi, nam humanitas dicit naturam per modum formæ abstractæ, sicut albedo, at homo naturam eandem per modum existentis per se, sicut album albedinem dicit ut in aliquo receptam.

Hinc est quod homo propter significandi modum includit supposita, & cum accidentia insint suppositis, homo ut homo, quamuis non includat accidens ullum, cum sit substantia, tamen non excludit accidentia, ob hæc dicitur Petrus est homo, & homo est albus, homo ambulat: at humanitas cum sit secundum modum formæ excludit supposita & accidentia, ob id non dicitur Petrus est humanitas, nec humanitas est alba.

Vnde etiam fit, quod cum homo non excludat accidentia nec existentiam actualem, humanitas uero excludat, compositius dicatur homo, quia habet hoc. nempe non excludere accidentia & existentiā actualem, ac propterea dicitur aliquo modo est, aliud hominis esse, puta humanitas, non quod alia sit substantia, sed quod homini multa ex modo significandi dentur, quæ non conceduntur huiusmodi tanquam excludente ea a se. sed de his hactenus pro isto loco.

3 Manifestum est & secundum nūc modos, &c.

Tertio idem inductione per ipsos definitionum modos probat, quod definitio non ostendat quid de re, & sumit definitionem aliquam concisis uerbis nempe figura. in cuius medio est punctum, a quo lineæ usque ad circū ferentiā ductæ omnes sunt æquales hæc est definitio circuli, sed non ostendit an circulus sit, siue esse possit, nec ipsa ostēdit cuius sit, an sit circuli, an sit alterius cuiuslibet, ut montis aurei, cū adhuc de circulo possit quis petere an sit, & quid sit, nō enim statim definitionib. propositis, quorum sint scimus, ergo definitio non ostendit quid est de ipsa re cuius est.

Si ergo definiens monstrabit, &c. 4

Quarto probat definitionem adhuc nō ostendere quid est, si enim ostendit, aut ostendit quid rei, aut quid nominis, non quid rei, ut probatum est, ergo quid nominis, sed hoc dici non potest, si enim definitiones non nisi quod nominis ostendunt, sequitur quod definitiones essent non entium; similiter quod omnes orationes essent definitiones, & quod orationibus loquentes, definitionibus loqueremur. patet, nam singulis orationibus unicum posset imponi nomen, sicut opus Homeri dicitur Ilias: & tunc orationes definitiones illius essēt, cum quid significet explicarēt præterea sequitur, quod nulla sciētia facere definitiones, nam non est scientia uocabulorum significationes explicare, cum ad placitum sint, scientiæ uero sint necessariorum.

Ex quibus uniuersalem epilogum colligit, nempe definitionem & demōstrationem, nec esse eiusdē, nec esse idē, & quid est nullo modo ostendi, nec per ipsam met definitionē. hæc enim oia disputata sunt.

Dissolutio disceptationis propositæ, quod ipsum quid est monstretur per aliud quid est & quo pacto ipsius Quid est sit demonstratio & definitio

CAPUT VIII.

Iterum autem considerandum quid horum dicitur bene, & quid non bene, & quid est definitio, & ipsius quid est nunquid quodam modo est demonstratio & definitio, aut nullo modo. Quoniam autem est (ut diximus) idem scire quid est, & scire causam ipsius 1

ipſius ſi eſt. Ratio autem huius quod eſt aliqua cauſa, & hæc aut eadem aut alia, & ſi ſit alia, aut demonſtrabilis, aut indemõſtrabilis: ſi igitur eſt alia, & contingit demonſtrare, neceſſe eſt medium eſſe cauſam & in prima figura monſtrari: vniuerſale nanque eſt & prædicatiuum quod monſtratur. Vnus igitur modus eſſet utique, qui nunc exquiſitus eſt, per aliud ipſum quid eſt mõſtrari, ipſorum nanque quid eſt neceſſe eſt medium eſſe quid eſt, & pro priorum proprium: quare hoc quidem monſtrabit, illud uero non monſtrabit ipſorum quid erat eſſe eidem rei. Hic igitur modus, quod non ſit utique demõſtratio dictum eſt prius, ſed eſt logicus ſyllogiſmus ipſius quid eſt.

1 Iterum autẽ ſpeculandum eſt, &c.

Intentio Ariſt. hoc c. CVm hactenus diſputãdo proceſſerit & nihil reſoluerit, nunc ad determinanda hæc accedit, ac primo quid definitio, & an quid eſt, aliquo modo oſtendi poſſit, docet.

Nota. Intendit ergo in hoc capite unum modum tradere, quo ipſum quid eſt poſſit ſyllogyzari, nempe per cauſam ipſius quid eſt, & aduerte quod dictũ eſt, per quid eſt, re naturam intrinſecam intelligimus. per cauſam uero aliam à natura, efficientem, finalem, & materialem, per has autem ipſum quid oſtendimus, ſed talis oſtẽſio logica dicitur, non quod non ſit demonſtratio, cum per unam cauſam aliam monſtramus; ſed quod non ſit demonſtratio oſtẽdens & probans eſſe quid eſt.

Dicit igitur; cum ſcire rem eſſe ſit ſcire cauſam illius eſſe, ſequitur quod ratio rei & definitio ſit aliqua cauſa, hęc poteſt eẽ duplex, aut eadem cum ipſa rei eſſentia & natura, aut alia, qualis eſt quæ ſit per aliquam ex prædictis trib. cauſis, aut omnes eas, aut aliquas nam multiplex eſt cauſalis definitio. quod ſi fuerit alia, aut erit demonſtrabilis, ineſt apta ad demonſtrandum. nempe quia eſt per ſe & neceſſaria, aut in demonſtrabilis, ideſt ideſt inepta monſtrandum, ut ſi non ſit per ſe, aut non neceſſaria; tunc ſi fuerit demonſtrationi apta, in prima figura demonſtrabitur per talem cauſam quid eſt, & tunc omnia erũt propria, & in quid ipſius rei, cum ſint cauſæ ſi uero non fuerit apta cauſa, per eam nihil demonſtrabitur. ſubdit tamen, quod iſte eſt unus modus oſtẽdẽdi quid eſt, ſed logicus, quia quod ſit quid rei non oſtendit, uti diximus.

CAPVT IX.

QVo autem modo contingit dicamus aggredientes rurſus a principio. Quemadmodum enim propter quid quærimus habentes quod, nonnunquam vero & ſimul manifeſta fiunt, ſed non prius utique propter quid poſſibile eſt cognoſcere, quam quod; manifeſtum eſt, quod cõſimiliter & ipſum quid erat eſſe non ſine ipſo quod eſt. impoſſibile eſt n. ſcire quid eſt, ignorantes, ſi eſt. 1

Ipſum vero ſi eſt, aliquando quidem ſecundum accidens habemus, 2 aliquando autem habentes aliquid ipſius rei, ut tonitrum, quod ſonus eſt quidam nubium, & defectum, quod eſt priuatio quædam luminis, & hominem, quod animal quoddam eſt, & animam, quod eſt ipſum ſe ipſum mouens: quæcunque igitur ſecundum accidens nouimus quod ſunt, neceſſarium eſt nullo modo ſe habere ad ipſum quid eſt neque enim quod eſt ſcimus: quærere autem quid eſt, non habentes quod eſt, nihil quærere eſt. De quibuſcunque autem habemus aliquid, facilius; quare vt habemus quod eſt, ita nos habemus

& ad ipſum quid eſt: quorum habemus aliquid ipſius quid eſt.

3 Sit primum quidem ſic, defectus in quo A. Luna in quo C. obſtructio terræ in quo B. utrum igitur deficit, aut non? quærere eſt, an B. ſit an non? hoc autem nihil differt quærere, quam ſi eſt ratio ipſius, & ſi ſit hoc, & illud dicimus eſſe. Aut utrius contradictionis eſt ratio, utrum habendi duos rectos, aut non habendi? quando autẽ inuenerimus ſimul ipſum quod, & ipſum propter quid nouimus, ſi per media ſit: ſit autem non ipſum quod nouimus, propter quid uero non.

4 Si igitur Luna C. defectus A. in plenilunio umbram non poſſe facere, nullo inter nos exiſtente manifeſto, in quo B. ſi igitur ipſi C. ineſt B. quod eſt, non poſſe umbram facere cum nullus noſtrum in medio ſit, huic autem ipſum A. quod eſt deficere, quod quidem deficit planum, propter quid autem, nondum, & quod quidem defectus eſt, nouimus, quid uero eſt non nouimus.

5 Cum autem planum fuerit, quod A. ipſi C. ineſt, ſed propter quid in eſt, quęrere ipſum B. quid eſt, utrum obſtructio aut conuerſio Lunæ, aut extinctio luminis: hoc autem eſt ratio alterius extremi, ut in his ipſius A. eſt enim defectus* obiectio terræ, quid eſt tonitrus? ignis extinctio in nube, propter quid tonat? eo quod extinguitur ignis in nube: ſit nubes C. tonitrus A. extinctio ignis B. ipſi utique C. nubi ineſt B, extinguitur enim in ipſa ignis, huic autem A. ſonus, & eſt

*al.l. obſtructio luminis.

B. utique ratio ipſius A. primi extremi: ſi uero rurſus huius aliud medium ſit, ex reliquis erit rationibus. Qualiter igitur accipitur ipſum quid eſt, & fit notum, dictum eſt.

6 Quare ſyllogiſmus quidem ipſius quid eſt non fit, neque demonſtratio: planum eſt tamen per ſyllogiſmum & per demonſtrationem: quare neque ſine demonſtratione, eſt cognoſcere ipſum quid eſt, cuius eſt cauſa alia, neque eſt demonſtratio ipſius, quemamodum & in dubitationibus diximus.

Quo autem modo contingat, dicemus, &c. 1

Antequam ad textus expoſitionem accedamus intentionem Ariſto. in hoc capite explicemus.

De intentione Ariſt.

Pro quo aduerte primo, quid & ꝓpter quid idem eſſe re, ratione tamen diuerſa nam definitio, quæ eſt quid unius extremi, eſt medium & propter quid ad probandum ipſum de aliquo, uel aliquid de ipſo, ac propterea differre ratione dicitur, nam definitio & quid eſt dicitur reſpectu ipſius rei ſecundum ſe, propter quid uero dicitur reſpectu eiuſdem rei in compoſitione & ꝑdicatione ſumptæ, ex quo fit ut quod quid eſt rei terminet & abſoluat duas quæſtiones, & quid ſit, & quia ſit; nam definitio eclipſis eſt ipſius, & propter quid lunæ inſit.

Primum fundamẽtum.

Aduerte ſecundo, aliter ſe habere paſſionem quæ demonſtratur ineſſe, & ſubiectum de quo demonſtratur, paſſio enim cum nõ aliud eſſe habeat, quam ſubiecto ineſſe (accidentis enim eſſe eſt ineſſe) fit ut nõ cognoſcatur eſſe, quin cognoſcatur ineſſe quod ſit, ut cum quid eſt nõ poſſit cognoſci niſi res cognoſcatur eſſe, non cognoſcatur quid paſſionis, niſi ſimul cognoſcendo ipſius eſſe, hoc autem eſt in demõſtratione, nõ ergo cõtingit paſſio-

2. Fund.

 nis &

nis & quæsiti quid est cognosci, nisi in demonstratione, & hoc est quod Aristo. hic intendit docere, quod non cognoscitur quid ipsius passionis, nisi in ipsa demonstratione, ac ob id dicit quid, & propter quid esse idem, ut quemadmodum propter quid non cognoscimus, nisi simul cum quia est, quod in demonstratione fit, ita ipsum quid, quod idem est cum propter quid.

3. Fund. Tertio aduerte de subiecto aliam esse rationem, nã potest quidem cognosci esse absque passione, propter ea quod eius quid est supponit tantum, ꝙ sit, non auté quale sit, sicut i passione, ideo extra demõstrationem cognoscitur. non enim eius qd est pp quid nisi respectu passionis, ac propterea tale quid est ex suppositione cognoscitur, cum non pendeat a passione.

Quamuis etiam possimus dicere, quod in ipsa demonstratione cognoscitur esse quid est dum per ipsum quid est, eius probamus passiones de eo, nõ enim alibi manifestatur & ostenditur definitio quod sit quid, nisi cum medium in demonstratione sumitur: extra demõstrationem enim tantum definitio quid de re ostẽdit ex suppositione. nota igitur Arist. scopũ in capite.

Ad textum accedamus. uolens alterum modum tradere ostendendi quid est, similitudinẽ inter quid, & propter quid, ut talia sunt supponit: similitudo autem in his consistit, sicut propter quid sine quia est haberi non potest, ita nec quid est sine an sit; & sicut quia est sine propter quid aliquando habetur, ita & an sit; & sicut propter quid, & quia simul, ita etiam quid sit, & an sit simul consequimur, hoc ergo fundamentum proponit, ut cũ quid non possit cognosci, nisi cognito quod res sit, non cognoscatur quid. nisi simul cum an sit, quod in demonstratione fit.

Hoc autem si est aliquando quidem, &c.

Supponit etiam alterum, an sit, absque quid sit, dupliciter cognosci posse, uno modo sub cõceptu aliquo accidẽtali, cognoscẽdo rẽ, ut q. scit musicos esse, scit homines esse p accidẽs altero modo scimus rẽ esse per aliquid ipsius rei essentiale cognoscẽtes, ut qui scit esse priuationẽ quãdã luminis, scit eclipsim esse, & qui scit esse aliquid se ipsum mouens, scit animam esse,

Hos modos comparat, dicens qui scit se cũdũ accidẽs rẽ esse, non est dispositus ad cognoscẽdũ quid sit, quia nondum cognouit an res illa sit, at qui cognouit p ipsum quid, est magis dispositus ad cognitionem perfectam ipsius quid rei, nam quo magis accedimus cognitioni an sit, eo magis cognoscimus quid sit, & tũc perfecte scimus esse, cum ipsius quid cognoscimus.

Ex quo supposito intendit colligere tũc cognosci quid passionis, cum esse cognoscimus ipsius, hoc autem fit in demonstratione, ob id in demonstratione cognoscitur quid, sicut & esse hoc item fundamẽtum ostendit cognosci optime rem esse per ipsum quid, & melius quam per aliud ut exemplis ostendit & ex his duobus fundamentis intẽtum concludit. & nota hæc.

Quorum igitur habemus aliquid, &c. 3

Ostendit modo, quod scire rem esse tunc scit, cũ quid cognoscimus, & hoc exẽplo deducit, fiat demonstratio, interpositio terræ est eclipsis, lunæ terra interponitur, ergo luna eclipsatur. quærere an luna eclipsetur, est quærere an eclipsis sit, & illud quærere, est rationem & causam, & quid petere, quib. positis ponitur eclipsis, ergo scire eclipsim esse, est scire quid ipsius, quod in demonstratione fit.

Alterum exemplum ponit, cuius sensus est, quamuis uarie exponatur, cum quærimus an habeat angulos rectos, uel non habeat, quæ sunt partes contradictionis, idẽ fit: in his enim rationem & quid quærimus, ex quo infertur quod cum rem esse p eius quid cognouimus, quod est scire uere rem esse, tũc propter quid simul scimus quod in demonstratione fit, at cum per aliquod accidẽns, non per causam mediam cognoscimus, nõ scimus propter qd, nec quid, sed tantum quia, idest per accidens, quod imperfecte est scire rem esse, ut dictum. est huius ponit sequens exemplum.

Sit ergo luna C. defectus A. &c. 4

Exemplum est cum eclypsim per medium accidens cognoscimus.

Verbi gratia, si quis eclipsim esse cognoscat quia luna plena non facit umbram nostri corporis, cum nullum sit obstaculum

stat ul summedium, tunc per accidens, & per effectum cognoscit esse; & si secundũ tale medium disponatur syllogismus, nec quid, nec propter quid, ostendit, sed rem esse tantum.

Aduerte eclipsim Lunæ fieri hoc pacto ipsa enim recipit lumẽ a sole, unde illa ex parte illuminatur, secũdum quam est opposita soli, eclipsatur autem, cũ terra est directe inter solem & ipsam, tũc enim umbra terræ, quæ orbẽ Lunæ attingit impedit quo minus illuminetur, ac ideo eclipsim patitur, Luna autem sic eclipsata non facit umbram ad præsentiam corporum inferiorum, quamuis cœlum totum serenum sit, quia non habet lumen, quod umbræ est causa, ac propterea est effectus eclipsis umbram non facere, & si per hoc medium eclipsis cognoscatur, per accidẽs & non per quid esse cognoscitur.

5 Cum autem manifestum est, &c.

Concludit quando aliquid alicui inesse cognoscitur, ut eclipsim ipsi lunæ, nihil aliud esse quærere propter quid insit, quã quid, & rationem eius petere, ut propter quid sit eclipsis, est petere quid sit; an sit extinctio luminis ipsius, ut aliqui putabãt existimantes a uaporibus uel magno uento extingui: uel sit conuersio, ut alii credebant, putantes mediam partem lucidam esse, & aliquando conuerti ad partem supernam & fieri eclipsim; uel sit interpositio, ut dictum est quicquid sit, quid petit semper, cum cur sit quæritur. Similiter cũ propter quid sit tonitru quæritur, quid sit quæritur, ut q a sit extinctio ignis in nube ut arbitratur Empedo. uel cõclusio exaltationis in nube, ut docet Arist.

Ex quibus est notum quid esse propter quid, unde sicut propter quid in demonstratione cognoscimus, cognoscentes qualis est res, ita & ipsum quid in demonstratione cognoscimus, cognoscentes simul rem esse: nam ob id supponit quid nõ cognosci. nisi cognito simul quod res est, hoc autem in demonstratione fit.

At quia definitionem passionem semper sumebat, posset quis dicere illam non esse ultimam & immediatum medium respondet postea tale mediũ posse per alias præcedentes rationes probari. Sanctus Thom. explicat per has rationes definitionem subiecti, quæ est præcipuum mediũ. Philo. explicat alias causas earundem passionum: sed hoc inferius examinabitur.

Quare syllogismus ipsius quod quid est, &c. 6

Infert quid est in demõstratione cognosci, non tamen per demonstrationem, cognoscitur quidem in demõstratione, cum sumitur pro medio quo rẽ esse probamus quando res habet cãm sui esse. alias enim suppositione cognoscitur per demonstrationem, eo quod non concluditur & probatur sicut propter quid in demonstratione ipsa cognoscitur, sed non per demonstrationem, uide igitur modum notificandi ipsum quid est, hoc enim fit in demonstratione, & non per demonstrationem. Atque hoc de capitis declaratione.

QVÆSTIO I.

De medio demonstrationis potissimæ.

Est communis & non facilis difficultas, quod sit mediũ in potissima demonstratione, cum enim sint in quæstione duæ partes, datum, nempe subiectum, & quæsitum, nempe prædicatum & passio: dubium est an potissima demonstratio sumat ut medium definitionem subiecti, an passionis, nec est dubium de quacunque demonstratione, constat enim aliquando per definitionem passionum fieri demonstrationem, sed est sermo de potissima, id est de ea quæ ex primis, immediatis, & quæ iam resolui nequeũt procedit: in qua difficultate duæ sunt præcipuæ sententiæ oppositæ.

Prior est Alber. Aegid. & aliorum, qui definitionem passionis esse potissimũ medium dicũt, quod uidetur esse Aristo. placitum, qui his capitibus pro medio, passionis definitionem sumpsit, quod expresse docet Themist. 2. Poster. cap. 30. & uidetur sententia Græcorum. rationes huius sententiæ præcipuæ sunt hæ. *1. Sententia Alberti & aliorũ.*

Prima, illa est potissima demonstratio quæ magis ex immediatis procedit, sed q̃ sit per definitionem passionis est ex immediatis magis, ergo est potissima. maior est certa, minor probatur quia passio magis *2. ratio.*

immediate prędicatur de sua definitione, dicendo aptum ad risum est risibile quam de definitione sui subiecti, d. cêdo animal rationale est risibile.

2. ratio. Secunda, si definitio subiecti esset medium potissimum, ultima demôstrationis resolutio esset in definitionẽ illius subiecti, & non in principia per se nota, & cōmunia, hoc autem falsum est, nam perfectior demonstratio terminatur in principiis per se notis, non ergo definitio subiecti potest esse medium potissimum.

3. ratio. Tertia definitio subiecti est idem re cū subiecto, ut animal rationale cum homine; ergo nō potest esse medium, nam alias esset probare idẽ per idem. at quia posset hoc idem eis obiici qui definitionem passionis medium ponunt, respondet definitionem puram passionis nō esse medium sed simul cum ea extrinseca coniungẽdo. non enim per priuationem luminis tantum eclypsim probamus, sed per priuationem luminis ex terræ interpositione, & hoc notat Aegid.

2. Sententia D. Tho. Posterior sententia est S. Tho. Caiet. & communis, nempe in potissima demonstratione medium esse definitionẽ subiecti, & non passionis, pro qua sunt duæ præcipuæ rationes.

1. ratio. Prior, illa est potissima demonstratio, quæ ex his quæ iam causam non habent pcedit, sed talis est quæ medio utitur definitione subiecti, ergo hęc est potissima probatur minor, nam definitio passionis cum insit subiecto, uel inest immediate & essentialiter, & hoc non; uel inest mediate & non essentialiter, & tunc erit demonstrabilis de ipso subiecto per ipsius definitionem, & hæc est potissima ratio S. Tho. qua dicit demonstrationem per definitionem passionis adhuc resoluendam in demôstrationem per definitionem subiecti, ut patet super c. 2 lib. 2. Poster.

2. ratio. Posterior ratio, quia demonstratio passionum superiorum de inferiori subiecto, ut habere tres angulos de Isochele, fit per ipsum subiectum medium, ergo illud est causa, adde quod Aristo. 1. Poster. cap. 20. ipsum uniuersalem causam uocat, ubi habere angulos externos æquales quatuor rectis dicit inesse Isocheli, q a est figura, & hæc est ultima causa nō ergo definitio passionis, sed figuræ & subiecti est potissimum medium. hęc sunt, quæ circa hoc dicunt Doctores.

At in hac difficultate mihi sic respondẽdū uidetur, quæ alicui competūt subiecto, in duplici differentia se habere; quædam habent aliam causam extra subiectū secundum quam ei insunt, sicut eclipsis in est lunę propter terræ interpositionem, & tonitrua aeri ex concussione exhalationis cum nube; quædam aliæ insunt subiecto non per causam extrinsecam, sed quia subiecti naturam cōsequuntur, sicut multæ passiones, & proprietates herbarum, animalium, & aliorum. Nota passiones esse in duplici differentia.

Prima conclusio. Qua supposita distinctione sit prima conclusio: potissima demôstratio est, quæ per causam supremam propriã procedit. & hæc est conclusio recepta ab omnibus.

Secunda conclusio. Secunda, cum proprietas subiectis insunt modo priori, crediderim potissimam earum demonstrationem esse per causam illarum, sicut Astrologus per interpositionem terræ probat eclipsim, & non per definitionem lunæ, & per concussionem exhalationis, Physicus probat tonitruum, & hoc probant ista capita Arist.

Tertia conclusio. Tertia, passionū posteriori modo præcipuum medium est definitio subiecti, & hoc côuincunt argumẽta S. Tho. & prior ex 4. Phys. cap. 4. ubi docet per definitionem rei notificari omnes passiones illius rei, & 1. animæ. tex. 11.

Quarta conclusio. Quarta conclusio, non semper expresse probamus etiã in his passionibus p definitionem subiecti uirtualiter tamẽ probamus semper explico. & est notãdū hoc. Geometra nō probat expresse per definitionẽ triãguli quod habeat tres angulos æquales duobus rectis, sed per principia quædam quib. manifestat talem naturam trianguli, ut id ei insit, nempe per angulū extrinsecum. & per lineas æquidistantes, qbus non aliud facit, quam talium linearum compositionem exprimere ex qua colligitur talis passio, & hoc modo Geometra ducit ad principia per se nota.

Soluitur 2. arg. Ex quo soluitur argumentum secundū propositū pro Aegid. & hæc est causa quare uariis modis aliquãdo fit demonstratio eiusdem hoc autem nō est nisi quia natura alicuius figuræ uariis principiis notificari potest. atque hæc sunt, quæ mihi in præsenti uidentur dicenda esse.

Ad

Ad primum. Ad primum Aegid. & aliorum. respondeo, quod propositio non dicitur immediata, quæ fit per causam effectui pximā, sed quæ non habet aliam causam per quā demōstrari de subiecto possit ex huiusmodi enim immediatis procedit demonstratio potissima, talis autem non est cum definitio passionis sumitur, cum adhuc ipsa passionis definitio fit aliquando de subiecto demonstrabilis, nēpe cum ipsum subiectū causa est sola illius, ut dictum est.

Ad secundam. Ad secundum iam responsum est in cōclusione quarta.

Ad tertiam. Ad tertium dico cum Estra. & Philo. c. 2 huius 2. libri, q definitio differt à definito, nam definitio, animal rationale, formam dicit secundum hos, homo uero cōpositum ex materia & forma, ut dictū est superius. & si sustineamus, quod etiā animal rationale continet materiam, quæ sit de essentia rei, adhuc est distinctio rationis, nā definitio substātiæ dicit naturam definitum dicit naturam cum supposito; & hæc distinguuntur. quid quod non sem, per subiectum demonstrationis est substātia, sed accidens aliquando; & tunc non est definitio prorsus eadem cum definito, & præterea quia aliquando prædicatum est substantia, & tunc est idem argumentū contra eos; & hæc de quæstione.

Quæ definitiones demonstrari possint, quæ non.

CAPVT X.

1 EST autem horum quidem altera quædam causa, illorum uero non est: quare planum quod & ipsorum quid est alia quidem immediata & principia sunt quæ & esse & quid est supponi oportet. aut alio modo manifesta facere, quod Arithmeticus facit, etenim quid est unitatem supponit, & quod est.

Habentium autem medium, & quorum est aliqua altera causa substantiæ, est per demonstrationem, quemadmodum diximus, ostendere non ipsum quid est demonstrantes.

Definitio autem quoniam est oratio ipsius quid est manifestum est, quod aliquo quidem erit oratio quid significat nomen, aut oratio altera nominalis, ut quid significat quid est secundum quod triangulus, cuius habentes quod est, quærimus propter quid est, dificile est autem ita accipere, quæ non nouimus quod sunt, causa uero dicta est prius difficultatis, quoniam neque si sunt, aut non, nouimus, nisi secundum accidens. 2

Oratio autem una dupliciter est, hæc quidem coniunctione, ut Ilias, illa uero cum. de uno significans non secundum accidens. Vna quidem definitio est definitionis, quæ dicta fuit. 3

Alia autem est definitio oratio significans propter quid est, quare prior quidem significat quid est, monstrat autem non, posterior uero, manifestū est quod erit tanquam demonstratio ipsius quid est positione differens a demonstratione. 4

Differt enim dicere, propter quid tonat? & quid est tonitrus? dicet enim hic quidem, quoniam extinguitur ignis in nubibus. quid autem est tonitrus? sonus ignis qui extinguitur in nubibus; quare eadem oratio alio modo dicitur, & sic quidem demonstratio continua, sic autem definitio. 5

Amplius definitio tonitrus est, sonus in nubibus, hoc autem est ipsius quid demonstrationis conclusio, immediatarum autē definitio positio est ipsius quid est indemonstrabilis. Et igitur definitio, una 6

quidem oratio ipsius quid est indemonstrabilis, una uero syllogismus ipsius quid est casu differens a demonstratione, tertia autem demonstrationis ipsius quid est conclusio. Manifestum igitur ex dictis, & quo modo est ipsius quid est demonstratio, & quomodo non est, & quorum est, & quorum non est Amplius autem definitio quot modis dicitur, & quomodo ipsum quid est monstratur, & quomodo non, & quorum est, & quorum non. Amplius autem ad demonstrationem quomodo se habet, & quomodo contingit eiusdem esse, & quomodo non contingit.

1 Est autem quorundam quædam causa, &c.

Intentio Arist. Cum definitionem in demonstratione non per demonstrationem ostẽdi docuisset, modo tractat quæ definitiones sic ostẽdantur, quæ uero non.

Nota. 1. *Quatuor sunt genera causarũ* Pro cuius exactiori intelligentia aduerte quatuor esse causarum genera, materia ex qua res est. forma secundum quam est efficiens a qua est, finis cuius gratia res est. circa has causas nota primo, quod non omnes res habent omnes quatuor causas, immaterialia enim materia uacant; res mathematicæ formam habent solam.

Nota. 2. Nota secundo quod etiam in illis reb. quæ has quatuor causas habent, non omnes sunt de illarum rerum essentia, nam efficiens & finis de essentia nullo modo sunt, nec materia est multum de rerum essentia, sed sola forma.

Nota. 3. Nota tertio, has causas hoc ordine se habere, ut omnium primum locum teneat finis, secundum efficiens, tertium materia, ultimum forma, hæc enim est quę ultimo producitur & habet esse, unde aliarum est effectus. idem dico de materia respectu aliarum, & de efficienti respectu finis, forma dicitur quid rei, & definitio, quæ secundum talẽ formam datur dicitur definitio quid reliquæ causæ, & quæ per eas definitiones dantur dicuntur propter quid.

Ex his fit quod cum ipsum quid sit effectus aliarum causarum, possit ostẽdi & cõcludi per eas, & talis est definitio p̃ solam formam, & hæc non in demonstratione innotescit, sed per demonstrationem probatur licet nõ probet̃ quod sit quid, ut dictũ est reliquæ in demonstratione ostenduntur & quatenus per eas cognoscimus quid rei probantes dicuntur habere rationem formæ, ex his nota est Arist. intentio.

Expositio literæ. Accedamus ad literæ explicationẽ. constituit distinctionẽ rerũ, ut appareat quarũ quid est probetur, quarum uero nõ inquit quædã habẽt causam, quędam nõ habẽt. uel absolute, uel ĩ illa scientia ut. notat S. Th. quæ habent causam illorum quid est, & essentia habet causam nempe aut materiam, aut finalem, aut efficientem; loquitur enim de his quæ causam habent extra essentiam & formam & per talem causam ostendi possunt, quamuis non demonstret̃ esse quid est: quæ uero non habẽt causam, quid est nõ potest ostendi, de supponi, qualia sunt subiecta in scientiis & principia, eorum enim definitiones supponuntur nõ demonstrantur, ut quid unitas, quid punctum.

Definitio autẽ quoniã quidẽ, &c. 2

Illaturus ex p̃dicto fundamento esse aliquot definitiones quę probantur, aliquot supponuntur, definitionem diuidit in generali definiendo, definitio inquit, est ratio ipsius quid, quædam est quæ quid nomen significet explicat, siue quædam est definitio nomina ponens, idest definiens, quod idẽ est, ut q̃d significet triãgulus, uel aliud quoduis nomen, & hanc habẽtes quid rei quærimus, & uocat propter quid quia uti diximus quid & p̃pter quid re idem sunt at quia post nominis definitionem ipsum quid rei quærendum dixit, addit difficile hoc esse statim habere quid, cum nondum habeamus an sit, nisi per accidentia quæ importantur in definitione nominis.

Oratio autem una est dupliciter, &c. 3

Quia hanc unam esse definitionem dicturus erat, docet quod modis oratio dicatur

tur unā asserens dupliciter unam dici, primo coniunctione, ut Petrus & Paulus, uel orationes alię secundum quas loquimur, secundo quia unum de uno explicat, non per accidens, idest quia dicit aliquam naturā alicuius, sicut definitio una est, quia unam dicit alicuius naturam. Philop. & alii uolunt definitionem nominis dici unā per coniunctionem, quia detur per accidētia rei, at uidetur mihi posse dici quod sit etiam una per se, quia re uera unius nominis explicat significationem.

4 Alius uero terminus est, &c.

Alteram definitionem ponit, quæ rei est, nempe oratio ostendens propter quid res est, quam comparat priori definitioni, nempe quæ dicit solum quid, nam definitio quid, idest per solam forman significat ipsum quid, sed non ostendit, cum non sit ipsa medium, sed potius ostendatur. at definitio propter quid ostēdit ipsum quid & non differt a demonstratione, nisi sola terminorum dispositione quod declarauimus satis in primo libro.

5 Differt enim dicere propter quid &cæt.

Cum definitionem propter quid demōstrationem positione differentem uocauerit, quam modo uocat continuam, non autem definitionem quid, hoc explicat, nam differt dicere, propter quid tonat, & quid est tonitrus, cū enim dicitur propter quid tonat, respōdetur, quia extinguitur ignis in nube, quæ uidetur demonstratio continua, idest non distincta illatione media: at si dicitur, quid est tonitru, quamuis idē dicatur, nō eodem modo scilicet est sonus extinctionis ignis in nubibus.

6 Amplius est termin⁹ tonitrui, &c.

Definitionem solā formalem tonitrus, ponit nempe est sonus nubis, quā definitionem dicit esse conclusionem demonstrationis ut supra declarauimus ex quibus colligit triplex definitionum genus, & quæ principium tantum sunt demonstrationis, ut sunt definitiones eorum quæ nō habent causam, & quæ est conclusio demonstrationum qualis est passionis definitio formalis, & quæ est demōstratio positione differens, qualis quæ quid rei cum sua causa complectitur. ex quibus uniuersalem epilogum colligit eorum quæ dubitata sunt cap. 3. & nota epilogum eorum quæ hactenus dicta sunt in textu.

De causarum distinctione, & quæ mutuo concurrant. & quæ non, & quomodo illarum possit esse demonstratio.

CAPUT XI.

QVoniam autem scire putamus, quando sciamus causam, causæ vero quatuor sunt, vna quidem, quod quid erat esse, una autem, quibus existentibus necesse est hoc esse, altera uero quę aliquid primum mouit, quarta autem cuius causa omnes istæ per medium monstrantur, & hoc enim quod cum sit hoc, necesse est esse, vna quidem accepta propositione non est, duabus autem ad minimum, hoc uero est quando vnum medium habeant: hoc igitur uno accepto, conclusionem necesse est esse. 1

Manifestum autem & sic, propter quid est rectus in semicirculo; aut quo existente rectus est; sit utique rectus, in quo A. dimidium duorum rectorum, in quo B. qui est in semicirculo, in quo C. quod igitur A. rectus insit ipsi C. ei qui est in semicirculo, causa est ipsum B. hoc enim ipsi A. æquale est, hoc autem C. ipsi B. duorum namque rectorum dimidium est: cum igitur B. sit dimidum duorum rectorum, A. ipsi C. inest, hoc autem 2

erat,

erat, in semicirculo rectum esse.

3 Hoc uero idem est ipsi quid erat esse, eo quod hoc significat oratio, uerum enimuero & ipsius quid erat esse, causa monstrata est media.

4 Propter quid autem Medorum bellum factum est Atheniensibus; quæ causa bellum inferendi Atheniensibus, quoniam Sardes cum Erettiensibus irruerunt, hoc enim primo mouit. sit bellum, in quo A. priores irruisse B. Athenienses C. inest itaque B. ipsi C. quod est prius irruisse Atheniensibus: A. vero ipsi B. bellum inferūt enim ijs, que prius iniuria affecere: inest igitur ipsi quidem B. A. quod est bellū inferre iis qui prius incepere, hoc autem ipsi C. Atheniensibus, prius enim cœpere, mediū igitur & hic causa est, que primo mouit.

Quorumcunque autem causa, ipsum gratia cuius, ut propter quid ambulat; ut sanus fiat, propter quid domus est; vt conseruetur suppellex, illud quidem gratia conualescendi, hoc autem gratia conseruandi, propter quid a prandio oportet deambulare, & gratia cuius nihil differt.

5 Sit deambulatio a prandio C. non

6 supernatare cibaria, in quo B. sanari in quo A. insit igitur a prandio deambulare ei, quod est facere non supernatare cibaria ad os uētris, & hoc salubre, videtur enim inesse ipsi deābulare, quod est C. ipsū B. quod est non supernatare cibaria: huic autem inest ipsum A. salubre, quæ igitur est causa ipsi C. quod ipsum A. insit ipsum cuius gratia B. quod est non supernatare, hoc autē est ueluti illius ratio: A. enim ita assignabitur: propter quid autem B. ipsi C. inest, quoniam hoc est sanari, ita se habere. Oportet autem trassumere orationes, & ita magis singula apparebūt.

Generationes uero ecōuerso hic 7 & in causis secūdum motum: ibi n. medium oportet fieri primum, hic autem ipsum C. extremum, ultimū vero ipsum cuius gratia.

Contingit autem idem, & cuius 8 gratia esse & ex necessitate, ut per lucernam egredi lumen: ex necessitate etenim progreditur, quod minores habet partes, per maiores poros, si quidem lumen fit eo quod pertransit, & gratia cuius, ut nō offendamus. An ne ergo si esse contingit & fieri contingit? quemadmodum si tonat cum extinguitur ignis necesse est* stridere & strepere, ut Pythagoræi dicunt minarum gratia iis, qui sunt in tartaro, ut timeant,

* Proprie est sonare. ut cū in aqua candens ferrū extinguitur.

Plurima uero talia sunt, & maxime in ijs, quæ secundum naturam constituuntur & consistunt, hæc enī alicuius gratia facit ipsa natura, illa 9 vero ex necessitate, necessitas autem duplex, hæc quidem enim secūdum naturam & appetitum, illa autem ui, quæ præter appetitum est, quemadmodum lapis ex necessitate, & sursum & deorsum fertur, sed non propter eandem necessitatem.

In iis uero quæ a discursu, nō nulli quidem nunquam a casu sunt, ut 10 domus, aut statua, neque ex necessitate, sed alicuius gratia, quędam uero & a fortuna, ut sanitas & sanus: maxime autem in quibuscunque contingit & sic, & aliter quando non a fortuna generatio fit: quare finis, quod est bonum, gratia alicuius, & fit, aut

natura,

natura, aut arte: a fortuna uero nihil gratia alicuius fit.

11 Eadem autem causa est iis, quæ fiunt, & factis, & futuris, quæ est & iis quæ sunt: medium enim est causa præterquam quod iis, quidem quæ sunt, quæ est iis uero, quæ fiunt, quæ fit, factis autem facta, & futuris futura, ut propter quid factus fuit defectus? quoniam facta fuit terra in medio, fit autem quoniam fit; erit uero quoniam erit in medio, est autem, quoniam est. Quid est crystallus? accipiatur utique, quod est aqua congelata. aqua in quo C. congelatum, in quo A. causa media in quo B. defectus calidi omnino: inest itaque B, ipsi C. huic autem congelatum esse, quod est in quo A. fit autem crystallus, cum fit B factum est autem facto, erit autem futuro: sic igitur & causa, & cuius causæ simul fiunt, quando fiunt, & sunt quando sunt, & in eo quod factum fuit, & in futuro consimiliter,

1 Quoniam autem scire opinamur, &c.

Primum theorema. Tria Theoremata in hoc capite constituit, quorum primũ est, per qua tuor causarum genera licet monstrare. Primo autem explicat singulas, sunt enim formalis, materialis, efficiens, & finalis, formalem uocat quod quid, quæ ipsa est essentiæ præcipua pars materialem uero qua posita necesse est aliquid esse quãuis autem hoc possit dici de aliis causis, tamẽ in Physica, pxima causa necessitatis qua talis est effectus, est materia, ut alias declarabitur. efficiens est quæ mouet primo, & a quo primo incipit operatio. finalis é cuius gratia res fit. hæc sunt quatuor causarum genera per quę demonstrare licet.

At q nihil sequitur necessario ex uno solo, nisi secundum dispositionem syllogisticam disponatur, in qua medium bis sumere idem oportet, quoties per causas hac sce aliquid demonstrandum fuerit, debet medium bis repeti, quod in syllogistica argumentatione fiet, alias per causam non demonstrabimus necessario.

Manifestum est autem & sic, &c. 2

Exempla causarum tradit, atque ab ipsa materia incipit. exemplum est huiusmodi, si quis uelit demonstrare angulũ trianguli supra semicirculum descripti esse rectum sumatque p medio quia est medietas duorum rectorum, per materiam mõstrabit, nam medietas & partes habent rationem materiæ, fiet igitur sic demonstratio omnis angulus qui est mediatas duorum rectorum uel æquiualentium duobus rectis, est rectus, omnis angulus in circumferentia trianguli supra semicirculum descripti est medietas rectorũ duorum, aut æquiualentium duobus rectis, ergo talis angulus est rectus. Vide Euclid. lib. tertio. Theorem. tertio hic nota nõ esse proprie materiam in geometricis, sed est materia intelligibilis, & materia metaphysica, quales sunt partes respectu totius.

Hoc autem idem est ei, &c. 3

Quantum possum coniicere, sensus huius loci est, ut uelit per idem medium cõcludi quid, & formam rei per quam monstratur res, cum non sit aliud res ipsa: ac propterea nõ ponit exemplum causæ formalis, quia potius ipsa cum re monstratur quam demonstret rem. literam attende, cum dixisset per illud medium concludi illum angulum esse rectum, dicit rectũ, & ipsius quod quid idem esse, cum definitio & nomen idem significet, causa autem recti assignata, ipsa etiam erit causa ipsius, quod quid Potest etiam sic exponi, quod tale medium est quod quid rei, nam hoc significat illa definitio, medietas duorum rectorum, nimirum ipsum rectum talis autem definitio sumpta est p medio, ut patet in demonstratione posita.

Hoc

4 Hoc autem propter quid Medorum bellum,&c.

Ponit exemplum in efficienti causa,ut quare Atheniẽses bello uexãtur a Medis quia ipsi Atheniẽses primo iniusti fuerũt & inuaserũt cum Eretriis ipsorum Medorum amicos:nempe Sardes.fiet igitur syllogismus,qui primo Medos inuadunt bello,à Medis bello uexãtur,Atheniẽses primo Medos inuadunt,ergo Athenienses à Medis bello uexantur, hæc demonstratio est a causa efficienti.

5 Quorumcunque uero causa, &c.

Exempla causæ finalis assignat duo,alterum est sanare:est finis deambulationis sic qui uult sanari deambulat, qui male habet uult sanari,ergo qui male habet deambulat.Alterum est,domus finis est supellectilia conseruari,si supellectilia conseruari debent,oportet domos esse,sed supellectilia conseruari debẽt,ergo oportet, domos esse.Statim explicat duos modos quibus causa finalis notatur,nempe propter qd deambulemus,& cuius gratia deambulemus,utrumque enim finem petit.

Sit ambulare post cænam, &c.

6 Ingeniose uult Aristoteles ostẽdere efficientem, & finem causam adinuicem se demonstrare ac exemplum de efficiente ponit,sumit,enim pro maiori extremo sanum,pro minori deambulare, ꝑ medio cibos,non manere in ore uentriculi, hoc est digestos esse,& facit rationem per tale medium,quod est efficiens sanitatis;sic,cibos digeri sanum est, deambulare facit cibos digeri, ergo deambulare sanum est, hæc demonstratio ab efficienti.

Statim dubitat, nonne sanum esse est causa finalis,ut qui deambulet cibos digerat,& eius ratio respõdet ita esse, & si terminos conuertas,maius extremum in medium,fiet demonstratio a fine,ut si probetur deambulans cibos digere propter sanitatem.literæ textus per ista facile intelligetur.

7 Generationes autem e contrario, &c.

Ostendit in generatione causam efficiẽtem & finalem aliter se habere; nam causa efficiens fit primum & habet esse quam effectus probandus,at in finali ipsum extremum C.nempe deambulare fit primũ & finis,nempe sanitas,ultimo habet esse. sensus est,efficiens primo fit ante effectũ, at finis est ultimo productus, nam prius est deambulare & cibos digeri , quam fit sanitas, quãuis sanitas & finis sit primus in intentione.

Contingit autem idem & gratia.&c. 8

Hoc est secundum Theorema . potest idem effectus prouenire duplici ex causa, & finali,& materiali, non solum quãtum ad esse,sed etiam quantum ad fieri.ponit duo exempla,utraque secundum opinionem aliorum,alterum huius effectus himirum lumen diffundi per lanternæ pellem est causa finalis ne offendamus pedes,causa uero materialis est quia lumen est corpus partibilius in minutiores partes quã sint foramina & priori illius pellis, sic enĩ censebant aliqui lumen per pellem transfundi,at possumus aliquid exemplũ ponere ex Themist.dẽtes enim anteriores sunt acuti,propterea quod sunt ad scindẽdum tãquam propter finẽ , similiter quia sunt ex materia subtiliori,quam ea, ex quã sunt molares obtusi ad conterendũ cibũ. *Secundũ theorema.*

Alterum exemplum ponit,sonus tonitrui fit ex extinctione ignis in nube.necessario enim ignis extinctus in aqua fizit, id est sonitum facit finis autem tonitrui secundum Pythagoram est, ut paueant qui sunt in inferno , fit ergo unus effectus ex pluribus causis.

Plurima autem huiusmodi sunt, &cæt. 9

Cum idem & a fine,& ex necessitate id est materia,ut Philop.dicit fieri docuisset inquit plurima esse huiusmodi, ꝑsertim quæ natura constant,idest entia naturalia dicuntur autem entia naturalia,quæ principium in se alicuius motus habent, qualia sunt plantæ,animalia, elementa , & ex his mixta,in quibus est duplex hæc causa, & finis,& necessitas,scilicet materia.

Nota literam,illa duo uerba(hæc,illa) sunt nominatiui casus cum natura , ut sit sensus, in his quæ natura constant, hæc

hæc natura est propter hoc, illa ex necessitate, idest est quædam causa finis, est etiã causa materia.

At quia est necessitas multiplex, distinguit, est enim quædam necessitas extrinseca, quæ prouenit a causa efficienti, ut sagitta emissa sursum tendit necessario; & alia necessitas intrinseca, quæ est a principio interno rei, & hæc est secundum rei inclinationem & appetitum, ut cum lapis deorsum descendit, & ignis sursum ascendit, & per talem necessitatem, causam probamus ipsius effectus, cum sit necessitas per se.

10 Sed in his quæ sunt ab intelligentia, &c.

Postquam docuit causas illas reperiri in naturalibus, docet non id semper in his esse quæ ab intelligentia & intellectu fiunt, idest in artificialibus. artificialia enim quædam nec ex necessitate fiunt, nec a fortuna, sed tantum propter finem, ut domus, effigies: hæc enim solum fiunt pro arbitrio agentis, non ex materia ipsa necessario proueniunt, sed tantum propter finem: & hinc est, quod non a fortuna proueniant, cum non nisi ex intentione agentis fiant.

Illud autem dicitur a fortuna prouenire, quod præter intentionem agentis particularis prouenit, ut si quis domo egressus negotiandi causa, & liberatus est a morte, nempe quia domus ruinam fecit, hoc illi fortuna euenit. dico autem agentis particularis, quia illud non euenit præter intentionem agentis uniuersalis, nempe. Dei, qui omnia præscit, & nihil ei a fortuna euenit, domus igitur & similia nunquã a fortuna eueniunt, quia non sunt nisi ex agentium intentione.

Quædam alia artificiata a fortuna eueniunt, ut sanitas, nauigationis exitus, cuius rationem Aristot. reddit; nempe quia ab alia causa prouenire possunt, quam ab arte sanitas enim etiam a natura nauigatio etiam a uentis prouenit, cum autem illa a tali causa præter artem eueniat, possunt a fortuna euenire; nempe cum accidunt præter intentionem, non quod a fortuna sit generatio rei, sed cum ab illo principio præter intentionem uenit a fortuna dicitur.

In arte igitur finis est; qua parte ab arte res proueniunt. & in hoc cum natura cõuenit, utraque enim est propter finem, quæ enim sunt a fortuna, nõ sunt propter finem, cum non sint secundum causatum particularium intentionem.

Eadem autem causa est, & in his, &c. 11

Tertium theorema est, in causis & effectibus quæ simul sunt eodem modo uariari causam, quo effectus, quantum ad temporum ueritatem, ut; quare est eclipsis? quia est interpositio, quare fuit eclipsis? quia fuit interpositio, quare futura est? quia futura est, interpositio. ponit exẽplum aliud præteriti, quare glacies est? reducas ad complexum sumpta significatione nominis, ut supra diximus, & nota hunc locum. reduces sic, quare aqua est congelata? quia est exhalata, puta quia partes calidæ prorsus euaporatæ sunt, & calor recessit, & hoc idem potest uariari secundum quamlibet temporis differentiam.

CAPVT XII.

IN iis uero quæ non simul sunt, an ne sunt in continuo tempore? quemadmodum uidetur nobis alias aliarum causas esse; ipsius quidem facti factam alteram, & futuri alteram futuram, & ipsius fieri, si quid prius factum fuit. 1

Est utique a posterius facto syllogismus, principium autem & horum ipsa facta, quare & in iis quæ fiunt consimiliter: a priori vero non est, ut quoniam hoc factum fuit, quia hoc posterius factum fuit, & in futurum consimiliter: neque enim indefiniti, neque definiti erit temporis. quare quoniã hoc uerum est dicere factum fuisse, hoc autem est uerum dicere factum fuisse, posterius, in intermedio 2

dio nanque falsum erit dicere hoc iam altero facto. Eadem autem ratio & in futuro.

3 Neque quoniam hoc factum fuit, hoc erit: medium enim congenitum oportet esse, factorum factum, & futurorum futurum, eorum quę fiunt quod fit, entium ens: id vero quod fuit, & id quod erit non contingit esse congenitum. Amplius neque indefinitum contingit esse tempus intermedium, neque definitum, falsum enim erit dicere in intermedio.

4 Considerandum autem quid est ipsum continuum, vt post ipsum factum esse, ipsum fieri sit in rebus, an manifestum est, quod non est contiguum facto, qnod fit, neque enim factum facto: termini nanque sunt & indiuidui. quemadmodum igi-
5 tur neque puncta sunt sibiinnicem contigua, neque facta, ambo enim indiuidua sunt, neque vtique quod fit facto propter idem, nam quod fit, diuisibile est, factum autem indiuisibile: quemadmodum igitur linea ad punctum se habet, ita quod fit ad factum: insunt enim infinita facta in eo quod fit: magis autem manifeste in vniuersalibus de motu oportet dici de his.

6 De eo igitur quod est, quomodo, cum generatio consequenter sit, se habeat medium, quod est causa, in tantum acceptum sit: necesse est enim & in his medium & primum immediata esse, vt A. factum fuit, quoniam C. factum fuit, posterius autem C. factum fuit: prius autem A. principium autem G. eo quod proximius ipsius tunc est, quod est principium temporis, C. vero factum est, si D. factum est: cum igitur D. fit, necesse est A. factum esse, causa autem est C. cum enim D. factum est, necesse est C. factum esse, C. autem facto necesse est prius A. factum fuisse. Ita uero accipienti medium, stabitur alicubi in immediatum, an semper extra cadet propter infinitum? non enim est contiguum factum facto, quemadmodum dictum fuit, sed incipere tamen necesse est a medio & ab ipso nunc primo: Similiter autem & in ipso erit. si enim uerum est dicere, quod erit D, necesse prius uerum dicere, quod A. erit, huius autem causa ipsum C. si enim D. erit, prius ipsum C. erit, si vero C. erit, prius ipsum A. erit: similiter autem infinita est sectio & in his: non enim sunt futura contigua inter se. principium uero & in his immediatum accipiędum est.

Quinto Physicorum c. de continuo & contiguo, & alibi.

7 Se habet autem sic in operibus, si facta est domus, necesse est incisos fuisse lapides, & factum fuisse hoc * propter quid: quoniam necesse est fundamentum factum fuisse, si quidem & domus facta fuit: si uero fundamentum est, prius lapides factos fuisse necesse est. Rursus, si erit domus, consimiliter prius erunt lapides (monstratur autem per medium similiter) erit enim fundamentum prius.

** Nonnulli codices non habēt illud, propter quid.*

1 In his autem quæ non simul sunt, &c.

CVm in tertio theoremate pcedentis de causis & effectibus q̄ simul sunt locutus esset, nunc de causis & effectibus quæ

quæ non simul sunt, sed successione procedunt quærit, an talia, licet simul non sint, saltem in continuo sint tempore, ut cum fundamen ta, & muri, & domus fiunt, an fiat cõtinuo tempore, sicut uidetur no bis communiter, ita ut effectus facti sit al tera causa prius facta continuo tempore, & futuri futura, & eius quod fit aliqua præ cedens, licet simul non sint omnia.

2 Est igitur a posterius facto syllogismus, &c.

Antequam quæstionẽ determinet, statuit modũ demonstrandi in similibus causis, docens in his quæ facta sunt procedendum a posteriori ad prius factum, & similiter in his quæ futura sunt a posterius futuro ad prius; sic, facta est domus, ergo facta sunt fundamenta, futura est domus, ergo futura sunt fundamen ta; non licet autẽ a prioribus procedere ac propterea uocat syllogismum, non autem demonstrationem.

3 Neque enim infinito, aut finito erit tempore, &c.

Probat, quod non sit uerũ dicere, quia prius est factum posterius esse factum, nec signando tempus certum & finitum, nem pe quia hoc est factum, illud tali die est factum, nec non signando tempus ullum, sed infinite & indeterminate, neutro enim modo est uerum dicere, quia prius factum est, nempe fundamenta factum est posterius putà domus, quia sumendo tale tem pus intermedium, erit quidem uerũ dice re factum est prius, non autem posterius. Idem dicendum est de futuro.

4 Neque quoniam hoc factum est hoc erit, &c.

Non solum a priori a posterius non ua lere contendit in facto uel futuro esse, sed nec a facto ad futurum ualere probat, non enim licet dicere, quia fundamenta facta sunt. domus erit, primo quia medium & quod per mediũ probatur debent esse con temporanea & congenita, ut utrumque fu turũ, aut utrũque præteritũ, aut utrumq; in esse aut in fieri, at factum esse & futurũ non sunt simul congenita: præterea quia siue sit certum tempus, siue incertum in quo futuram esse domũ dicatur, in medio tempore falsum erit dicere quod erit, cum impediri possit, & si fundamẽta posita sint.

Speculandum ergo quid est continuum, &c. 5

Conatur modo respondere ad propositam quæstionem de continuitate temporis effectus & causæ quæ simul nõ sunt, ac dicit quod oportet speculari quid sit continuum, erit enim manifestum quod factũ esse nec cum fieri, nec cum alio factum esse sit continuum, nam facta esse sunt sicut puncta in linea, fieri uero sicut ipsa linea; ut igitur punctum non est continuum pũcto, cum indiuisibilia sunt nec linea pũcto, quia posito aliquo puncto nõ dabitur pars lineæ ita immediata puncto illi, quin detur alia minor uersus illud punctum, ita nec factum esse cũ facto esse, nec cũ fieri continuum est. at quia hoc excedebat li mites logicos, remittit se ad libros. Physicorũ in quib[9] de motu i uniuersali tractat.

De eo igitur quõ cum eo, &c. 6

Ostendit hæc solum dicta esse ut ostendatur quomodo in his quæ consequenter & successiue fiunt sit causa media accipiẽda, nam cum causa media debeat esse immediata extremo maiori, oportuit cognoscere, quõ ista immediata sint, licet aliquid ex Philosophia misceatur. Quo aũt mõ sint ĩmediata docet, primo repetẽdo princi piũ quod sit, hoc aũt est ultimũ factũ esse, ꝑ hoc enim ꝓbamus prius, ut A esse, nem pẽ fundamẽta, quia C. est nẽpe quia muri facti sunt, & muros factos, quia D. nẽpe domus est, semper aũt ultimum dicitur principium quia proximum est ipsi nunc præsenti, quod dicitur principium temporis.

Hic nota quod sicut in linea datur prin cipium incipiendo extrinsece, nempe a puncto primo uersus lineam, nõ autem da tur principium a linea uersus punctum, ita datur principium a facto esse incipiendo, quod nunc, uersus, antecedentia, non tamen a prioribus factis esse incipiendo, ac ob id principium primum debet esse quod ultimum est, ac ob hoc ad priora procedendum in prioribus autem non est dare primum factum esse, sicut datur ulti mum factum esse, ac ob id a posteriori sumendum Nota.

mendum est principium eadem est ratio in futuro, ab eo enim quod posterius est, principium sumi debet.

1 Hoc autem se sic in operibus &c.

Docet quamuis in tempore non detur ista immediatio unius facti esse cum altero facto esse, uel cum fieri, tamē ea quæ facta sunt, habere hanc immediationem, & in his non esse processum in infinitum uersus priora: nam domus facta est, ergo lapides decisi sunt quia fundaméta sunt, quod est medium, datur igitur immediatio in rebus, licet non in tempore. hæc pro capite sufficiant, sunt enim ista philosophica.

CAPVT XIII.

Primo Poster. cap. 3. Quoniam autem videmus in ijs quę fiunt, circulo generationem quādam esse, contingit hoc esse, si quidem sequantur se inuicem medium & extra: in his enim ipsum conuertere est: monstratum vero est hoc in primis, quod conuertuntur conclusiones, quod autem circulo hoc est, in operibus autem apparet sic; madefacta terra, necesse est vaporem fieri, hoc autem facto nubem, hoc autem facto aquam, hoc autem facto, necesse est madefactam esse terram, hoc autem erat, quod a principio, quare circulo circuiuit, vno enim ipsorum quocunque existente, alterum est, & illo aliud, & hoc primum.

2 Sunt autem nonnulla quidem quæ fiunt vniuersaliter, nanque & semper & in omni, aut sic se habent, aut fiunt, alia vero semper quidem, non vt plurimū autem, vt non omnis homo masculus barbam emittit, sed vt plurimum.

Talium itaque necesse est & medium ut plurimum esse, si enim A. de B. uniuersaliter prædicatur, & hoc de C. uniuersaliter, necesse est A. de C. semper, & in omni prędicari, hoc enim est uniuersale & in omni & semper, sed supponebatur ut plurimum: necesse est igitur & medium ut plurimum esse, quod est, in quo B. erunt igitur & eorum quæ ut plurimum, principia immediata, quæcunque ut plurimum ita sunt, aut fiunt.

Quoniam autem uidemus in ijs, &c. 1

Cum in his quæ simul non sunt causis & effectibus a posteriori argumentum sumendum esse docuisset, nunc docet in quibusdam etiam quæ non simul sunt, nihil referre a posteriori uel a priori incipere, hæc autē sunt quæ mutuo & circulo quodam non in indiuiduo, sed specie generātur admuicem: & in his conclusionis præmissas, & præmissæ conuersim conclusiones ostendunt, ut prius dictum est, nempe secundo Priorum cap. 5.

Verbi gratia, si terra madefacta est, uapores erunt si uapores; erunt nubes, si nubes, pluuia, si pluuia, terra erit madefacta, unde est circulus; & in his per uapores futuras pluuias, & per pluuias uapores etiā futuros probare possumus, neutrum enim in specie habet rationem ueram prioris aut posterioris.

Sunt autem quædam, quæ fiunt uniuersaliter, &c. 2

Theorema quoddam constituit, tale esse medium oportere, quale id quod probatur, sunt enim quædam quæ semper fiunt aut fiunt sine defectu, quod triangulus habeat tres angulos, quod sol oriatur, quod occidat, quædam quæ frequēter eueniunt, licet aliquando deficiant, ut quod uir barbā habeat, quod pluuiæ sint in hyeme. eorum igitur quæ semper sunt aut fiunt, & medium debet esse semper in his uero quæ plerūque & mediū est plerunque & probat secundum, nam si A. dicitur de B. semper, & B. de C. semper, & A. dicetur de C.

de C. semper, non ergo plerunque, vt dicebatur, vnde per principium de omni, medium semper non erit ipsius plerunque erit ergo quod est plerunque sine medio, aut medium debet esse etiam plerunque, vt dictum est.

De compositione definitionis ex suis, partibus, & quando sunt ignotę quo pacto venentur.

CAPVT XIIII.

1 QVomodo igitur ipsum quid est in definitione assignat, & quomodo demonstratio, aut definitio est ipsius, aut non est, dictum est prius. Quomodo autem oportet uenari, quæ in eo quod quid est prædicantur, nunc dicamus. Eorum igitur, quæ insunt semper vnicuique nonnulla extenduntur in plus, non tamen extra genus. dico autem in plus inesse, quæcunque insunt quidem vnicuique uniuersaliter, at uero & alij ueluti est impar, quod omni inest trinitati, sed & non trinitati, quemadmodum ens inest trinitati, sed & non *numero: sed & impar inest omni trinitati, & in plus inest, nam & quinario inest, sed nō extra genus: quinarius enim est numerus nihil autem extra numerum, & impar.

*a.l. trinitati.

2 Talia itaque accipienda sunt vsque ad hoc, quousque tot accepta fuerint primum, quorum vnumquodque quidem in plus inerit, omnia vero non in plus sunt: hanc enim necesse est esse substantiam rei: vt trinitati inest omnis numerus, impar, primus vtroque modo, & vt non mensuretur numero, & ut non componatur ex numeris: hoc igitur iam est trinitas, numerus impar, primus, & ita primus horum enim vnumquodque, alia quidem imparibus omnibus insunt, vltimum vero & dualitati, omnia autem *nulli.

3 Quoniam vero declaratum est a nobis in superioribus, quod necessaria quidē sunt, quę in eo quod quid est prædicantur, vniuersalia uero necessaria sunt, triniati autem, & cuilibet alij sic accipiuntur in eo qđ quid est, quæ accipiuntur sic, ex necessitate quidem essent utique trinitas hęc. quod autem substantia sit, ex his planū est: necesse enim est, si non hoc esset trinitatis esse, ut genus aliquid esse hoc, aut nominatum, aut innominatum: erit igitur in plus quam trinitati in existens. supponatur enim tale esse genus, ut insit secundum potentiam in plus. si igitur nulli inest alii quam indiuiduis trinitatibus, hoc utique esset trinitati esse, supponatur enim, & hoc substantia uniuscuiusque esse, quæ est in indiuiduis ultima talis prædicatio: quare consimiliter & alij cuicunque ita monstratorum eidem esse erit.

*a.l. nulli, nisi tria.

4 Oportet autem, quando totum aliud negotietur quispiam, diuidere genus in indiuidua specie prima, ut numerum in trinitatem & dualitatem: postea sic illorum definitiones tentare accipere, ut rectæ lineæ de circuli, & recti triāguli, post hęc autem accipientem quid est genus, ueluti utrum quantorum, aut qualiū proprias passiones speculari per communia prima accidentia.

5 Nanque ijs, quæ componuntur ex indiuiduis, ex definitionibus erūt

plana, eo quod principium est omnium* definitionum ipsum simplex & simplicibus solis per se insunt accidentia, alijs vero secundum illa.

*a. l. definitio, & ipsum simplex.

6 Diuisiones autem quæ sunt secundum differentias, vtiles sunt ad ita per transeundum, vt tamē mōstrāt, dictum est in p̄cedentibus: vtiles vero essent ita solum ad syllogizandum ipsum quid est. Atqui videretur vtiq; nihil, sed statim accipere omnia, ac si quispiam à principio acciperet absque diuisione.

Differt autem aliquid primum & posterius eorum quæ prædicantur p̄dicari, vt dicere, animal mansuetum bipes, aut bipes animal mansuetum: si enim omni ex duobus est, & vnū quiddam est animal mansuetum, & rursus ex hoc & differentia, homo, aut quodcunque est, quod vnum sit, necessarium est diuidentē petere.

7 Amplius vt nihil derelinquatur in eo quod quid est, ita solum contingit, quando enim primum acceptum sit genus, si inferiorū quidem aliquam diuisionum accipiat, non incidet omne in hoc: vt non omne animal aut integris aut scissis pēnis est, sed pennatum animal omne, huius enim differentia hæc, prima vero differentia est animalis, in quā oē animal incidit: similiter autē & aliorum vniuscuiusque, & extrinsecorum, & generum eorum quæ sub ipso, vt auis, in quam omnis auis, & piscis, in quam omnis piscis: ita igitur procedenti est scire, quoniam nihil derelictum fuit, aliter autem & derelinquere necessarium est, & nō scire.

8 Nihil autem oportet definientem; & diuidentem omnia scire entia, quamuis impossibile dicunt esse aliqui, differentias scire, quæ sunt ad unumquodque non scientem unumquodque, sine autem differentijs non esse unumquodque scire: a quo enim non differt, idem esse huic, a quo autem differt, alterum ab hoc. Primum quidem igitur hoc falsum est. non enim secundum omnem differentiam alterum ex: multæ enim differentiæ insunt eisdem specie, sed non secundum substantiam, neque per se.

9 Postea, quando acceperit opposita & differentiam, & quod omne incidit hinc aut inde, & acceperit in altero quod quæritur esse, & hoc cognoscat, nihil differt scire, aut non scire, in quibuscunque prædicā tur alijs differentiæ; manifestum enim est, quoniam si ita procedens uenerit in hæc quorum, non amplius est differentia, habebit rationem substantiæ, omne autem incidere in diuisionē, si sint opposita, quorum non est medium, non est petitio: necesse est enim omne in altero ipsorum esse, si quidem illius differē tia erit.

10 Ad construendam uero definitionem per diuisiones, tria oportet coniectare, ut accipiantur quæ prædicantur in eo quod quid est: & hæc ordinare quid primum, aut quid secundum est, & quod hæc omnia sint.

11 Est autem horum unum primum per id, quod possumus, quemadmodum ad accidens, syllogizare, quod inest, & per genus construere: ordinare autem, ut oportet, erit, si primū acce-

acceperit, hoc autem erit, cum acceptum fuerit, quod omnibus sequitur, illi autem non omnia, necesse est enim esse aliquid tale: hoc tamē accepto iam in inferioribus idem modus est, secundo nanque aliorum primum erit, & tertium consequentium, ablato enim superiori, quod consequitur aliorum primum erit: cōsimiliter uero & in alijs. Qđ autem omnia hæc sint, manifestum est ex eo quod accepit: & primum secundum diuisionem, quoniam omne, aut hoc animal est: inest autem hoc, & rursus huius totius differentiam, ultimi uero non amplius esse differentiam, aut & statim cum ultima differentia a toto non differre specie hoc: manifestum enim quod neque plus adiacet.

12 Omnia enim in eo quod quid est accepta sunt horum, neque deficit ullum: aut enim genus, aut differentia utique esset, genus quidem igitur & primum, & hoc quod cum differentijs assumitur: differentiæ uero omnes habentur, non enim amplius sunt posteriora specie: nanque differret utique ipsum ultimum, hoc autem dictum est non differre.

13 Quærere uero oportet, inspicientem ad similia & indifferentia: primum quid omne idem habent, postea rursus in alteris, quæ in eodem quidem genere sunt cum illis; sunt autem ipsis quidem eadem specie, ab illis autem altera: quando autem in his acceptum fuerit aliquid omnino idem, & alijs consimiliter in acceptis omnino considerare, si idē, quousque ad unam deuenerit rationem, hæc enim erit rei definitio: si uero nō processerit in unam, sed in duas, aut plures, planum quod non esset utique unum aliquid quod quæritur, sed prima.

Vt dico, si quid est magnanimitas quæreremus, considerandum in quibusdam magnanimis, quos scimus, quid habent unum omnes in quantum tales, ut si Alciades magnanimus, aut Achilles, & Aiax, quid unum omnes habent? non tolerare iniuria affecti, ille enim bellauit, iste autem iratus est hic uero interemit seipsum. Rursus in alteris, ut Lysandro, aut Socrate, si utique indifferētes sunt & bona & mala fortuna affecti: hæc duo capiens considero, quid idē habent, & nō impassibilitas circa fortunas, & non tolerantia cū iniuriantur, si uero, nihil duæ utique species essent magnanimitatis. 14

Semper autem est omnis definitio uniuersalis: non enim alicui oculo dicit salubre Medicus, sed aut omni, aut specie determinans. 15

Quomodo quidem sit quod quid est, &c. 1

a Postquam quomodo quod quid est definiatur, & qualiter in demonstratione ostēdatur ostensum est, proponit se dicturum qua via definitionem venari possimus. definitio autem, aut est alicuius speciei specialissimæ, aut alicuius generis subalterni. incipit autem a methodo definiendæ speciei, vt vult Themist. & Philopon.

b Ante omnia vero diuisionem prædicatorum essentialium statuit: quædam, inquid, essentialiter prædicantur de specie, ita tamen ut excedant genus illius speciei, sicut ens prædicatur de ternario, excedit tamen genus ipsius, nempe numerum, similiter prædicatur quantitas, exce-

dit tamen, quædam vero essentialiter prædicantur, in plus tamen, ita vt excedant speciem illam non tamen genus, sicut impar, primum, insunt ternario in plus, quia alijs etiam numeris insunt, non soli ternario, sed non excedunt numerum, cum non nisi numeris insint. ita fit etiam in alijs specicbus.

2 Huiusmodi igitur accipienda sunt, &c.

Distinctione prædicatorum essentialium de specie proposita, methodus consistit in hoc, vt circa speciem definiendam tot prędicata essentialia sub illo genere sumam, quousq; oïa simul iuncta soli illi insint speciei, licet singula separata excedant spēm. Verbi gratia est definiendus ternarius, cuius genus est numerus, sumam de ternario essentialia omnia, nempe quod est impar, quod est primus vtrobique, & quamuis ista singula sint communia per se. (nam impar inest etiam quinario, primus vtrobique binario) tamen totum simul soli ternario inest.

Nota. Aduerte dupliciter dici numerum primum, vno modo quia sola vnitate mensuratur & nō numero aliquo, sicut ternarius, quinarius, septenarius, & alij: altero modo quia non componitur ex numeris, quomodo soli binarius, & ternarius primi dicuntur: vnde vterque dicitur primus vtrobiq; idest quia nec mensuratur numero, nec cōponitur numeris. si igitur primus, consideretur per se, inest binario, impar per se, inest alijs, totum vero ternario soli, atque hæc est via definiendi speciem, quæ magis deseruit pro indaganda differentia, quæ difficilius cognoscitur.

3 Quoniam autem ostensum a nobis, &c.

Probat prædictam orationem esse definitionem ipsius ternarii, & primo probat esse necessarium prædicatum, sic, in quid prædicata prædicatur necessario, illa talia prædicatur in quid, ut notum est, ergo necessaria sunt: maior patet, quia in quid prædicata uniuersaliter prædicatur, vniuersalia autem necessaria sunt. idem dicendum in aliis omnibus a ternario, sed quod sit substantia & definitio probatur, illa oratio pdicatur in quid de ternario, ergo uel est genus uel definitio: non genus, quia cōpeteret alijs a ternario, genus enim superius est, ergo est definitio, cum definitio sit oratio quæ in quid, & soli inest. Dices, quomodo illæ differentiæ prædicantur in qd? respondet Philopo. defferentiam per se in quale quid pdicari, at in definitione simul cum ipso genere prędicatur in quid, definitio, enim in quid prædicatur.

Hic est vna difficultas notāda, an vnius speciei specialissimæ vna sit ultima differētia conuertibilis cum specie eadem. Sanctus Thomas hoc loco lect. 13. respondet quamlibet speciem specialissimam habere unicam vltimam differentiam conuertibilem cum ipsa, at quia tales differentiæ sunt ignotæ, circumscribimus illam per varia accidentia communia simul iniuncta, quæ dicuntur essentialia? quia formam rei essentialem circumscribunt: non autē circumscribimus per accidentia propria, quia per talem definitionem oportet demōstrare ipsa propria de specie. *Quæstio. an sit ultima differentia simplex specierũ specialissimarũ. 1. opin. D. Tho.*

Ratio Sancti Thomæ est, quia cum differentia sumatur a forma, sit autem vnica forma ultima in specie, erit etiam & differentia vltima hoc idem, Alber. tractat. de differentia. c. 5. & in præsenti capite, & videtur hoc idem docere Aristoteles septimo Metaphysicæ, capite duodecimo, text. 43. ubi differentias vltimas cum specie cōuerti docet, & primo de partibus animali capite primo, esse species, inquit, quæ vnica indigent differentia. Simplicius capite tertio ante prædic. docet Porphyrium differentias, ut in plurimum definisse, hæ autem communes sunt: ubi insinuat non deesse vltimas differentias. at Porphyrius differentiam vltimam specificam nullam videtur facere, sed solum illud aggregatum ex multis communibus, quem alij quoque sequuntur. *Ratio D. Thom.* *2. Ratio Porph.*

Pro hac opinione esse uidetur, quod potest fieri ut omnes gradus qui sunt alicuius formæ rei, inueniantur sorsum in uariis rebus, licet simul iuncti non, nisi in illa re. & profecto hoc in homine constat nam forma ipsi est principium uitæ, quem gradum in formis plantarum inuenimus, est etiam principium sentiendi, qui gradus est in brutis, est etiam principium intelligendi, *1. Ratio.*

telligendi, qui gradus est in Angelis; at simul intelligendo, non est nisi in homine. nam si tu dicas, intelligere homini esse cum discursu, ac ob id non inueniri in angelis, dicent hi, nihil aliud esse intelligere cum discursu, quam intelligere coniunctũ sensitiuo; vnde qui dicit rationale, dicit duo, nempe intellectiuum cum sensitiuo, vnde iuxta istorum sentẽtiam ista erat exacta hominis definitio, substantia intellectiua sensitiua.

Et quamuis hæc opinio nõ careat probabilitate, tamen non est negandum posse esse differentias vltimas simplices vltimarum specierum, cum possint multis inesse simplices gradus formæ solis speciebus competentes, quamuis hoc forte non sit demonstrabile, est tamen probabilius quã contrarium.

4 Congruum autem est cum totam,&c.

Alteram constituit methodum pro genere subalterno definiendo, generalissima enim non habent definitionem, methodus autem consistit in tribus; primum est, vt tali genere proposito fiat eius diuisio in suas vltimas species. secundum, vt singulę definiantur, & sumatur id quod in eis inuentum fuerit commune, hoc enim erit differentia illius. tertium, vt prædicamentum illius inquiratur, in quo ipsius est genus, hoc autem fiet considerando proprietates ipsorum prædicamentorum, quę in singulis prædicamentis superius expositæ sunt, & sic perfectam habemus definitionem.

Verbi gratia, volo definire lineam, diuidam eam in suas species, rectam, & circularem; postea singulas definiam, recta est longitudo sine latitudine, cuius medium non exit ab extremis. circularis est longitudo sine latitudine, cuius medio inest punctum, a quo lineæ omnes ductæ vsque ad ipsam sunt æquales: sumam ab vtraque illud commune, nempe longitudinem sine latitudine. postea per proprietates quantitatis comperiam lineam esse quantitatem, & continuam, quia secundum eam est æquale vnum alteri, & eius partes terminum habent communem, dicam igitur linea est quantitas continua, longa sine latitudine. atque hæc methodus est pro genere.

5 Compositis.n. ex athomis, &c.

Vult Aristot. ostendere merito ad methodum definitionis generis vtendum esse definitionibus specierum, nam cum genera non sint nisi ex speciebus collecta, merito per ea quæ speciebus insunt ad genus ascendimus. cum in speciebus primo inueniantur & cognoscantur.

Litera autem sic est exponenda, secundum Themist. & Philopo. quamuis aliter S. Thom. exponat. conuenientia compositis ex athomis, idest quæ insunt generibus, quæ ex vltimis & indiuisibilibus speciebus componũtur, ex ipsarum specierũ definitione erunt manifesta, propterea quod omnium principium est definitio, & quod simplex, idest generum & vniuersalium definitio simplicis speciei principium, & quæ insunt simplicibus speciebus, per se illis competere cognoscuntur, alijs uero, nempe generibus non nisi per species inesse illa percipiuntur.

6 Sed diuisiones, quæ sunt secundũ differentiam, &c.

Philopo. dicit duas utilitates ex diuisione ad has methodos definiendi proponit, præmittit tamen non demonstrari definitionem per diuisionẽ, ut dictũ est prius.

Prior utilitas est ad ordinem inter partes definitionis, refert enim multum dicere, homo est animal mansuetum bipes, vel bipes mansuetum.

Cuius rationem dat, nam semper partes præcedentes faciunt vnum genus, quod per bipes contrahitur, propterea multum refert unam partem, aut alteram præponere, quamuis ut dicit Aristo. hoc non demõstretur ex diuisione, sed accipiatur, tamen utilis est ad hoc diuisio, nam si recta sit, partes ipsius priores præponi debent, posteriores vero postponi.

7 Amplius nihil relinquẽdum, &c.

Altera vtilitas diuisionis est, vt nihil relinquatur in definitione, relinquatur autem,

tem, cum prætermittitur differentia proxime diuidens genus. signum autem cognoscendi quando differentiæ non sint generi adequatæ, hoc est, cum enim ipsæ differentiæ non adæquant ipsum genus vniuersaliter sumptum, non sunt proximæ, vt habere scissas pennas, & habere non scissas, sicut habent vespæ, muscæ, & vespertiliones, non sunt differentiæ proximæ animalis, cum non omne animal habeat pennas scissas, aut non scissas, hæ enim differentiæ auis sunt, atque hoc signum est pro cognoscendis proximis differentijs generi alicuius, & aliorum generum, quæ extra illud sunt, nempe superiorum, & eorum quę sub illo sunt, atque ex hoc colligitur prædicta vtilitas ad definiones.

8 Nihil tamen oportet definientem, &c.

Excludit errorem quendam, quem Themist. & Philop. tribuunt Pseusippo nepoti Platonis? hic enim dicebat non posse cognosci differentiam alicuius, nisi cognoscantur omnia a quibus differt, siue differentia vero non cognosci quicquam, nam a quo non differt, est idem cum eo, a quo vero differt, est aliud ab eo, si igitur non cognoscitur res sine differentia, nec differentia nisi alijs omnibus cognitis, non contingit diffinire, aut diuidere nisi omnibus cognitis.

Hoc reijcit Arist. ac primo illud fundamentum refutat, nempe quod differt ab alio alterum est ab eo. hoc docet esse falsum, nam indiuidua vnius speciei differunt ab inuicem, non tamen vnum dicitur alterum, idest diuersum in substantia ab alio cum non omnis differentia sit essentialis ex quo fit vt ad cognoscendum quid res sit, non sit opus omnia cognoscere, cum saltem indiuidua illius speciei non sit opus cognita habere.

9 Postea cũ accipiantur omnia, &c.

Respondet modo non opus esse cognoscere omnia in particulari, a quibus res differt, sed si genus diuidatur per duas differentias, in quibus non sit medium, aut per plures, & diffinitum accipiatur in vna, satis erit vt cognoscatur differre ab omnibus alijs, quibus inest opposita differentia licet non cognoscantur illa omnia in particulari, vt satis est scire omne animal esse aut rationale, aut irrationale, & hominem esse rationalem, vt cognoscatur ab aliis omnibus animalibus differre, quamuis in particulari non cognoscantur, sed vniuersaliter nempe esse irrationalia.

Quod si dicas, vnde sciam omne animal esse rationale, aut irrationale? forsan erit aliud. respondet Arist. non posse esse aliud quia differentiæ sunt immediate oppositæ ob id non petitur principium, quando nulla alia statuitur, quod si per huiusmodi diuisiones procedamus, non oportebit omnia imparticulari cognoscere, sed tãtũ rem definiendam esse sub oppositis differentiis.

Ad probandum autẽ terminum per diuisiones, &c. 10

Post methodos definiendi traditas, vult docere diuisionem esse vtilem ad definitionem probandam, non quidem demonstratiue, vt dictum est, sed alio probationis genere. ad hoc autem oportet tria in diuisione obseruare, primum est, ut non accipiantur in diuisione nisi tantum essentialia, & non accidentia aliqua. alterum, ut ordinate accipiantur talia prędicata, ut primum sit loco primo, secundum loco secundo, & sic consequenter. tertium, vt sumantur omnia membra diuisionis vsque ad vltimam speciem, vel vsque ad illud quod definiri debet.

Est autem unum horum, &c. 11

Ostendit modum quo ista in diuisione obseruari possunt, primum quidem obseruabitur examinando talia prædicata per problemata generis, sicut examinatur accidens per sua problemata, idest per præcepta quæ dantur ad determinanda problemata accidentis vel generis.

Obseruabitur secundum, si primum prædicatum fuerit primo loco, illud autem est primum, quod sequitur omniaalia, non tamen omnia alia sequuntur & inferũtur ex ipso, vt viuens est primum quam animal, nam omne aũimal est viuens, non econtra omne viuens animal, & idem obseruabitur in sequẽtibus, nam semp respectu sequentium antecedentia dicuntur prima, & eodem modo sunt examinanda.

Obser-

Obseruabitur vero tertium duplici signo, primo ne intermedia prætermittantur, sumendo differentias adæquatas, quod cognoscitur, quando genus vniuersaliter non continetur sub illis, nam cum adæquatæ sunt, exacte diuidunt genus vniuersaliter sumptum, vt diximus paulo superius in hoc capite. secundo, vt diuisio procedat vsque ad vltimum, quod cognoscetur, quãdo iam amplius sub illo toto nõ possumus differentiã sumere, vel si sumamus, est idẽ cum ipso, toto vnde quando peruentum est ad hominem, scimus absolutam esse diuisionem, quia sub hominem non licet differentiam sumere, vel si differentia sit, puta rationale est conuertibilis & idem cum homine, diuisiua vero differentia debet esse inferior.

12 Omnia enim in eo, quod quid est, &c.

Probat modo per talem diuisionem recte colligi & probari definitionem, nã omnia prædicata ista sunt essentialia, non ergo est quid superfluum, similiter nihil erit diminutum, nam non deest genus, cum acceptum sit primum genus, nõ deest differentia, quia omnia intermedia vsque ad vltima accepta sunt, erit ergo bona per talem diuisionem accepta definitio.

13 Quærere autem oportet intendẽtem, &c.

Intentio Aristo. Non conuenit inter omnes expositores quid Arist. hic intendat. Sanctus Thomas enim vult, vt hic tradatur alia methodus definiendi speciem per resolutionem, Alber. vero & Aegid. vt tradatur hic methodus definiendæ passionis ipsius speciei, at potius mihi videtur dicendum cum Themist. & Philop. quod Arist. doceat modum separandi æquiuocum a genere, quia sæpe accidit, vt videantur genera, quæ tamen sunt æquiuoca, traditur autem hic via hoc dignoscendi.

Via autem hęc consistit in his. primo vt illius propositi generis sumamus illa singularia quæ censentur vnius speciei, & consideremus ea in quibus sunt similia & indifferentia. secundo, vt sumamus alia singularia, quæ censentur vnius esse speciei inter se, diuersa tamen a priori sub illo genere, & pari ratione consideremus similia in his & indifferentia. tertio, vt vtraque comparemus, & videamus an in aliquo communi conueniant in illis similitudinibus reperto, si enim hoc est erit huius communis definitio, si vero ratio non est vna communis est æquiuocum tale propositum, & non est definiendum.

Verbi gratia, volo definire animal, diuidam in singularia hominis, & quæram an habeant aliquid commune, quo dicuntur animal, & inueniam esse sensibilia rationalia. postea sumam indiuidua leonis, & inueniam esse sensibilia rugibilia, quod si vtraque comparem, commune inueniam, nempe sensibile, ob id igitur animal vniuocum & genus erit.

Vt dico, quid est magnanimitas, &c. 14

Exemplum proponit Arist. si velis quid sit magnanimitas definire, prius considera eos qui magnanimi dicuntur vnius speciei magnanimitatis, vt Achilem, Aiacem, Alcibiadem, hi magnanimi dicuntur quia noluerunt pati iniuriam, Aiax enim occidit se propterea quod arma Achillis fuerunt sibi denegata, Achiles vero abstinuit se a bello propter Briseidem raptam ab Agamemnone, Alcibiades pugnauit contra suos, quia propter accusationem a bello fuit reuocatus omnes hij conueniunt in hoc quod vindictam sumebant illatæ iniuriæ.

Postea considera alios magnanimos alterius speciei, scilicet Socratem, & Lysandrum, hi enim magnanimi dicti sunt, quia æquo animo se habent, tam in aduersis, quam in prosperis.

Si vero fiat comparatio inter has magnanimitates, nihil inuenietur commune, vt volunt græci, propterea non erit vnica magnanimitatis definitio. Sanctus Thomas vult, quod sit aliquid commune, nempe quod omnes se dignos magnis existimabant, ac inde procedebat vel uindicare iniuriam, uel nihili facere. & utraque expositio conuenit textui.

Semper est enim omnis definitio uniuersalis, &c. 15

Ne quis cum singula considerata sint, ea definiri existimaret, docet definitiones

non esse singularium, sed vniuersalium solum & communium, vt Medicus non considerat sanitatem huius vel illius oculi, sed sed in communi, nempe oculi in vniuersali, aut in specie, puta oculi colerici, sanguinei, uel alterius, itaque definit.

Nota. Aduerte Medicum habere speculationē & praxim, quantum ad speculationem respicit vniuersale, quantum ad proxim, & operationem respicit singulare. Sunt autē in singulari tria consideranda, & naturam illius, & singularitas, & in totum simul suppositum, nam est principium quo actionis uel passionis, quia per quam fit actio vel passio. singularitas est conditio necessaria actionis, uel passionis, quia nō est actio physica, quæ non fit in singulari, similiter passio. dico physicam, quia intellectus operatio fertur in vniuersale, ac totum suppositum est, quod agit vel patitur, agere enim vel suppositum est.

CAPVT XV.

1 FAcilius autem est singulare definire, quam uniuersale. quapropter oportet a singularibus ad vniuersalia transire: ęquiuocationes etenim latent magis in uniuersalibus quam in indifferentibus. Quem admodum autem in demonstrationibus oportet esse ipsum syllogizatum fuisset, ita & in definitionibus manifestum est: hoc autem erit, si per ea quæ singulariter dicuntur, sit in unoquoque genere definire seorsum, ut simile non omne, sed quod in coloribus, & figuris; & acutum, quod in uoce, & ita in cōmune progredi obseruantem, ne æquiuocatio incidat. Si uero neque disputare oportet translationibus, planum quod neque definire, neque translationibus, neque quæcunque dicuntur translationibus: disputare enim necesse erit in translationibus.

1 Facile autem est magis definire singularia, &c.

Ex præcedenti doctrina infert vnum, facilius esse definire singularia, idest minus uniuersalia, quam communia, vnde oportet ex definitione inferiorum ascendere ad superiora. *Intentio Aristo.*

Probat primo, quia æquiuocatio impedit definitiones; hæc autem est frequentior in uniuersaliori, propter amplitudinem eorum, quam in minus uniuersalibus quæ non habēt similitudinem cum ęquiuocis.

Probat secundo, sicut demonstratio debet syllogizare, ita definitio declarare, sed clarior est definitio, quę incipit a particularibus, vt si velis definire simile, acutum, quæ communia multis sunt, melius erit, vnumquodque per se definire, nempe simile in coloribus, simile in figuris, similiter acutum in voce, acutum in sono, & sic paulatim procedere attendendo, ne æquinocum definiamus. 11

Ex quo reijcit modum definiendi metaphoricum, qui obscurus est, vt enim non est disputandum per metaphoras, ita nec definiendum, si enim definitiones essent, essent etiam disputationes.

Hic attende, quod hic non intendit docere speciem prius definiri quā genus, sed a toto genere loquendo facilius est & securius definire particularia, quam communia, de quibus non constat esse genus. hoc non prohibet, quin incipientes a genere, ipsum prius definiamus. *Nota.*

Quo pacto problemata venentur tum diuisione, tum etiam proportione.

CAPVT XVI.

AD hoc autem quod habeamus problemata, eligere oportet & decisiones, & diuisiones, ita uero eligere supponentē genus cōe omniū, ut si animalia essent, quæ speculata sunt, qualia omni animali insunt: his autem acceptis rursus reliquorum primo, qualia omne sequantur: ut si hoc est auis, qualia omnem sequantur auem, & ita semper proxima: planum enim quod habebimus iā dicere, propter quid insunt conse- 1

quentia

quentia ijs, quæ sunt sub communi, ut propter quid homini aut equo insunt. sit autem animal, in quo A. B. uero consequentia omne animal: in quibus autem C. D. E. aliqua animalia: planum igitur propter quid B. inest ipsi D. nanque per A. consimiliter autem & aliis. Et semper in aliis eadem est ratio, nunc quidem igitur secundum tradita cõmunia nomina dicimus.

2 Oportet autem non solum in his considerare, sed & si aliud quid uisum fuerit inexistens commune excipiẽtem, postea quæ hoc sequitur, & qualia hoc sequuntur, ut cornua habentia habere erinaceum, & non utrinque dentata esse: rursus cornua habere, quæ sequitur, planum enim propter quid illis inerit, quod dictum est, propter enim cornua habere inerit.

3 Amplius autem alius modus est, secũdũ proportionale eligere: unum enim accipere nõ est idẽ, quod oportet uocare sæpiũ, & spinam, & os, erunt aũt cõsequẽtia & his, tanquam una quadam natura tali existente.

4 Eadem uero problemata sunt, hæc quidem eo quod idem medium habent, ut quoniam omnia * contra resistentia. horum autem quædam genere eadem sunt, quęcunque habent differentias eo quod aliorum, aut aliter sunt. ut propter quid resonat? aut propter quid apparet? & propter quid iris? omnia enim hæc idem problemata sunt genere, omnia enim sunt refractio, sed specie altera. Aliqua uero eo quod medium sub altero mediũ est, differunt problemata, ut propter quid Nilus decrescente mense magis fluit? quoniam hybernior decrescens est & propter quid hybernior decrescẽs est? quoniam Luna deficit, hęc enim ita se habent inter se.

*ἀντιπερίστασις græce dicitur hoc est cõtrarij status.

Vt habeamus proposita eligere oportet, &c. 1

Intentio. Arist.

Hoc capite ostendit diuisionem & decisionem, nempe considerationem communis & uniuersalis abstracti a particularibus, conducere ad determinanda & multiplicanda problemata, & ponit tria theoremata circa hoc, quorum primum est, ut separatim consideremus uniuersalia & cõmune poterimus illa omnia de particularibus probare & demonstrare.

Pri. theo.

Vt sumamus animal, & quæ ei insunt secundum se consideremus, nempe somnum, uigiliam, sensum, motum localem, & alia postea de singulis animalibus eadẽ per animal medium demonstrabimus, & & sic faciendum est in quolibet alio uniuersali unde fit abstractio & decisio illius communis, & considerantur quæ ei insunt, postea fit decisio, ut eadem de inferioribus demonstremus.

Oportet autem non solum in his considera, &c. 2

Sec. theor.

Secundum Theorema est, non solum oportere seligere ista communia, quæ nomina habent posita, sed quæcunque alia communia etiam si nominata non sint, & considerare ea quæ eis insunt, postea de illorum inferioribus demonstrare.

Vt cõsiderare hoc cõe, nẽpe habere cornua, & quid sequatur ex hoc, nẽpe non habere dẽtes superiores, & habere multos uẽtres, nã animalia quæ cornua habẽt, materiã dẽtiũ superiorũ in cornua conuertũt, & ob id multos habẽt uentres, ut cibos postea ruminare possint, & ab uno in alium uentrem transferre, nã cum dẽtes non habeant, nõ ita facile possunt cibos cõterere.

Per cornigerũ igitur illa de animalibus habẽtib. cornua in particulari demonstrabuntur. Themist. per hoc cõe intelligit genus innominatum, Alber. uero passionem aliquã communem, etiam si nõ sit genus.

3 Amplius alius modus est,&c.

Ter. Theorema. Tertium theorema est, ut non solum commune uniuocum sumamus,sed etiam analogum, cum ea quæ probāda sunt ana loga etiam sunt,ut seipsum,spina,& os nihil habent commune uniuocum,sed analogum, ut enim se habet os in terrestribus ita spina in aquatilibus, & sepium in quo dam pisce qui sepia dicitur,tale proportio nale est sumendum, & quæ communiter insunt inuestiganda,posterius enim per ta le commune de singulis illa probantur.

4 Eadem autem proposita,&c.

Merito cum multa problemata unico medio docuerit determinari,ostendit illa omnia dici eadem problemata,quæ unico medio determinantur, sicut omnes quæstiones quæ per antiperistasim probantur eædē dicūtur, ut quare fontes subterranei sint frigidi in æstate, calidi in hieme; quare lucernæ uiuaciores sint uigente frigore; quare fiant grandes in autumno;& similia problemata dicunt eadē, quia eadē est cau sa,nēpe antiperistasis,idestobiecto cōtrarii.

Si medium fuerit idem specie,erūt pro blemata eadem specie, si genere similiter & problemata, ut quare sic appareat iris; quare fiat imago in speculo, quare echo in aere; omniū horum idem est medium genere,scilicet repercussio,licet diuersa sit repercussio in illis tribus.

Dicūtur etiam eadem problemata,quæ vnicum habent medium, sed subordinatione quadam,nam illud est unius. mediū & hoc postea est alterius medium:ut quare Nilus magis crescit in fine mensis lunaris.quia est tempus hyemalius finis mensis, iterum quare est tempus hyemalius tunc? quia luna deficit, illa duo dicuntur eadem,quia ab unico medio pendent, ordine tamen quodam.

Quomodo causæ & effectus se habeant inter se,& quo pacto causę uenentur,& an unius effectus plures sint causę.

CAPVT XVII.

1 De causa uero & cuius causa dubitaret utique aliquis, an quando est causatum & causa est, quemadmodum si fluunt folia, aut deficit,& causa fluendi folia, aut deficiendi erit, ueluti, si huius est lata folia habere; ipsius uero deficere, est terram in medio esse: si.n. non est, alia quædam erit causa ipsorū, siue causa est simul & causatum, ut si in medio terra ē,deficit,aut si latifolium est fluunt folia.

Si uero sic simul utique essent, & monstrarentur per se inuicem. sit enim folio fluere, in quo A. latifolium uero in quo B. uitis autem in quo C. si itaque ipsi B. inest A. omne enim latifolium fluit folio, ipsi uero C. inest B. omnis enim uitis est latifolia, ipsi C. inest A. & omnis uitis fluit folio,causa uero B.medium, sed & quoniam latifolio est uitis, est per folio fluere demonstrare. sit enim D.quidem latifolium, E. uero folio fluere, uitis autem in quo F.ipsi itaque E. inest E. folio fluit enim omnis uitis, ipsi autem E. D. omne enim folio fluens est latifolium, omnis igitur uitis est latifolia: causa autem est folio fluere. Si uero non contingit causas esse sibi inuicem, causa enim prior est eo cu ius est causa, & deficiendi. quidem causa est in medio terram esse: quod autem in medio terra sit, non est causa ipsum deficere. si igitur per causam quidem demonstratio est propter quid, quæ uero non per causam ipsius quod, quod terra qui dem in medio est nouit, propter quid autem non: quoniam ipsum deficere non est causa, quod sit in medio, sed hoc ipsius deficere manifestum est, in ratione namque

ipsius

ipſius deficere ineſt eſſe in medio: quare planum quod per hoc, illud cognoſcitur, ſed non hæc per illud.

3 An cõtingit unius plures eſſe cauſas? ſi enim eſt idem de pluribus primum prædicari: ſit A ipſi B. primo inexiſtẽs,& ipſi C alii primo, & hæc ipſis D. E. inerit igitur A. ipſis D.E. cauſa uero eſt ipſi quidẽ D.B. ipſi uero E. C. quare cauſa quidem exiſtente, neceſſe eſt rem eſſe, re autem exiſtente, nõ neceſſe eſt oẽ eſſe, quodcũque ſit cauſa, ſed cauſa quidem, non tamen omnis.

4 Aut ſi ſemper uniuerſale problema eſt,& cauſa totum quiddam, & cuius cauſa uniuerſale, ut folio fluere toto aliquo determinato, licet ſpecies ipſius ſint, & his uniuerſaliter, aut plantis, aut his plantis: quare & medium æquale oportet eſſe in his, & cuius cauſa. & cõuerti. ut propter quid arbores folio fluunt, ſi itaque propter congelationem humidi,& ſi folio fluit arbor, oportet eſſe congelationem, & ſi congelatio ineſt non cuicunque, ſed arbori, eſt folio fluere.

Vtrum autem contingit non eandem

5 dem cauſam eſſe eiuſdem omnibus, ſed alteram, aut non? at ſi quidem per ſe demonſtretur & nõ per ſe ſignum aut accidens? non poteſt fieri: nanque ratio extremi medium eſt, ſi uero non ita contingit.

Eſt autem & cuius cauſa, & cui conſiderare ſecundum accidens, non tamen uidentur problemata eſſe. ſi uero non, ſimiliter habebunt mediũ ſiquidem ſunt æquiuoca, æquiuocorum medium eſt: ſi uero ut in genere ſimiliter habebunt, ut propter quid & per mutatim proportionale? alia enim cã eſt in lineis, & numeris, & eadem utique, inquantum quidem linea, alia inquantum uero habens augmentum tale, eadem, ita & in oĩbus: huius autem ſimiliter eſſe colorem colori, & figuram figuræ, aliam alii: æquiuocũ enim eſt ſimile in his hic quidem fortaſſe proportionabiliter habere latera,& æquales angulos in coloribus uero ſenſum unum eſſe aut aliud aliquid tale: quę uero ſecundum analogiam, eadem & medium habebunt ſecundum analogiam. 6

Se habet autem ſic conſequi, cauſa ſibiinuicem,& cuius cauſa, & cui cauſa: ſingulum quidem accipienti cuius cauſa in plus eſt, ut extrinſecos æquales eſse quatuor in plus eſt, quã triangulum, aut quadrangulum, omnibus uero æqualiter: quæcunque enim quatuor rectis æquales eſse extrinſecos,& medium ſimiliter: eſt autem medium ratio primi extremi: quocirca omnes ſcientiæ per definitionem fiunt, ut folio fluere ſimul ſequitur uitem & excedit, & ficum & excedit, ſed non omnes, ſed æquale eſt: ſi igitur acceperis primum, medium ratio folio fluẽdi eſt: erit enim primum quidem in altera medium, quoniam talia omnia ſunt poſtea huius medium, quoniam ſuccus congelatur, aut aliud aliquid tale, quid autem eſt folio fluere, congelari ſuccum in contractu ſeminis.

In figuris uero in aſſignabit, quæ 7 rentibus aſsecutionem cauſæ & cuius cauſa, ſit A. inexiſtens B. omni: B. uero unicuique eorum, quæ D. in plus autem: B. utique uniuerſale eſſet ijs, quæ ſunt D. hoc enim dico uniuer-

vniuersale, quod non conuertitur, primum vero vniuersale, cum quo unumquodque quidem non conuertitur, omnia autem conuertuntur, & non excedunt: ipsis itaque D. causa est ipsius A. ipsum B. oportet igitur A. in plus quam B. extendi: si uero non quid magis causa erit hoc illius si itaque omnibus E. inest ipsum A. erunt aliquid illa unum omnia aliud a B. si enim non, quomodo erit dicere, quod cui inest E. ipsum A. omni inest: cui uero A. non omni ipsum E. propter quid enim non erit aliqua causa, ut insit omnibus D.* sed nunquid & quæ sunt E. erunt aliquid unum; Considerare oportet hoc, & sit C.

*Al. l. sed nunquid & ipsis E. si quidem erunt aliquid unum.

8 Contingit itaque eiusdem plures causas esse, sed non iisdem specie. ut quod longæua sint, quadrupedia quædam, eo quia non habent bilem uolatilia uero eo, quod sicca sunt, aut alterum quid. Si uero ad indiuiduum non statim ueniunt, non solum unum est medium, sed & plura, & causæ plures: utrum uero causa mediorum, quod uniuersale primũ, aut quod ad singulare, singularibus planum itaque ea esse quæ proxima sunt unicuique, cui sunt causa, primum enim sub uniuersali esse, hæc est causa *ut ipsi D. inesse ipsum C. ipsum * A. inesse, causa: ipsi igitur D. ipsum C. causa ipsius est A. ipsi uero C. ipsum B. huic autem idem

*al. B.
*Argy. le. ueluti. ut A. cõpetat ipsi D. cã est ipsum. C. ut igitur A. cõpetat, ipsi D cã. est ipsum C.

De syllogismo igitur ac demonstratione, & quid utrunque est, & quomodo sit, manifestum est simul uero & de scientia demonstratiua, idem enim est.

De causa autem, & cuius causa est, &c.

ut autem cõpetat ipsi C. cã est ipsum B.

Hoc caput nescio an a multis sit intellectum, propter obscurum procedendi modum dicam quæ mihi uidentur textui maxime quadrare. dubium proponit Aristot. nũquid cum effectus sit, causa sit, ita ut liceat ab effectu causam colligere, ut si eclipsis sit terra sit in medio, & si arbor defrõ descit, lata habeat folia, quod est causa, argumentatur a parte affirmatiua, nam si effectus est absque illa causa, ergo habebit aliam causam, non enim contingit effectum esse sine ulla causa. 1

Si uero causa sit & causatum &c. 2

Argumenta pro parte negatiua, quod non sint simul effectus & causa, aliter.n. esset circulus a causa ad effectum, & econtra, ut probare uitem defrondescere, quia lata habet, folia, & econtra, lata habere folia, quia defrondescit.. hoc argumentum soluit dicendo, quod iste circulus non est in causis, sed una est demonstratio a causa altera est ab effectu, & quia, & hoc non est ullum inconueniens, ut superius diximus. textus est apertus.

An coningit unius plures esse causas, &c. 3

Argumentatur secundo ad probandum quod non ualet ab effectu ad causam, potest idem effectus a pluribus causis primis puenire, ut uituperabile a superbia, & ab intemperantia, ergo iam non ab effectu licebit colligere causam, non enim licet dicere, est uituperabile, ergo propter supbiã, quia potest esse propter intemperantiam nec licet dicere propter intemperantiam, nec licet dicere propter superbiam.

Ista argumenta Arist. proponit dubitatiue, quia non probat antecedentia, quia sunt dubia & opinabilia, solum tangit difficultatem hoc ergo argumento, probat, q ex effectu non licet inferre causam omnẽ sed disiunctiue aliquam ipse hoc literis explicat, ut A. puta uituperabile habet duas causas totales, B. superbiã, & C. intemperantiam, & prædicatur uituperabile de D

nempe

nempe superbo, & de E. nempe intemperato, de illo per medium B. superbiam, de hoc per C. intemperantiam. igitur ex singulis mediis colliges effectum, non ex effectu singulas causas, quia est superior effectus, causa vero inferior.

4 An si semper uniuersale, &c.

Rursus contra hanc secundam rationē instat, quia videtur quod quādo problema, seu propositio probanda est vniuersalis posterioristice, causa est vniuersalis, & eius est causa, idest passio est etiam vniuersalis & ita omnes tres termini erunt conuertibiles, sensus est, si sumatur proprium subiectum & uniuersale passionis, causa erit æqualis, & conuertetur cum eis.

Verbi gratia, si defrondescere sumatur de proprio subiecto, nempe non de hac vel illa planta, sed de illo communi omnibus his quæ defrondescunt, tunc medium etiā erit æquale, nempe quia humidūm densatur & congelatur, non quodcunque, sed illarum plantarum talium, & tunc ista erūnt conuertibile, & nota hic, quòd vera causa defrondescendi est humidum congelati, non quòd lata sint folia, hoc enim signum quoddam est. nec opus est hæc declarare, cum philosophica sint, satis est vt exempla intelligantur prout sufficiūt pñti instituto.

5 Vtrum autem contingat, &c.

Replicat contra hoc etiam dubitando, videtur enim quòd possit esse quòd eiusdem effectus sint plures causæ in diuersis subiectis, & non vna, v. g. longæuum inest ceruo, & cornici, sed illi quia caret felle, huic quia siccum animal est.

Iterū contra hoc dubitat, quia vr̄ q̄ quādo passio demonstratur per se, & non per signa, vel per accidentia (hæc.n. vnius possunt esse plura) tunc nō possit esse quod vnius effectus plures sint causæ, & ꝓbat, nā medium est definitio passionis & maioris extremi, erit igitur ipsi æquale, si extremum vniuocum & medium similiter, si vnum genus, & alterum etiam, si vnum analogū, etiam & alterū, vt commutari proportionaliter, & lineis, & numeris & alijs simul analogice inest, quia alia rōne inest lineæ, alia inest singulis, quamuis inter se similitudinem habeat, si quis igitur velit dare medium huius, erit etiam analogum.

Similiter simile inest coloribus, & figuris, est.n. color colori, & figura figuræ similis, sed analogice, nam colores alia ratione dicuntur similes, quia eodē modo mouēt visum, alia ratione figuræ, quia latera habent æqualia, mediū igit̄ huius similitudinis probandæ erit analogū, sicut & extremū ipm.

Se habent aūt, sic consequi, &c. 6

Ex hac præcedenti doctrina determinat modo, cum medium tale sumendū sit, nempe definitio extremi (vt oēs sciētię sumūt) tunc omnia futura conuertibilia, nēpe cuius est causa, idest maius extremum, & cui est causa, idest subiectum, & ipsa causa, idest medium, quòd si sub subiectum sumuntur inferiora, singula non conuertentur, tamen omnia, simul, vel subiectum cōplectēs illa conuertetur cū extremo.

Verbi gratia, habere extrinsecos angulos æquales quatuor rectis, non conuertitur cum triangulo, aut cum singulis aliis, tamen cum omnibus conuertitur simul, & cū subiecto illa continente, similiter defrōdescere, & humidū seminis densari, conuertuntur cum omnibus simul inferioribus. vocat suctū seminis, quia ex eodem humido ex quo nutriuntur folia etiam nutriuntur fructus & semina arborum.

Ex quo habes, quòd quando sumitur definitio passionis, licèt id non semper fit, & proprium subiectum, conuertuntur oēs termini demonstrationis, & causa cum effectu, quando vero non sumitur subiectum propriū, sed inferius, non conuertitur extremū cum inferioribus singulis, cum omnibus tamen simul conuertitur. Nota.

In figuris autē sic assignabit, &c. 7

Vult consecutionem causæ & effectus petentibus, per ipsas figuras syllogisticas hoc declarare, & ostendere quod potest aliquando fieri vt eiusdem effectus plures sint causæ, nec repugnate hoc modo syllogizand. Nota.

Aduerte duos terminos in hoc textu vle & vle primū: vle dicitur id quod non cum alijs cōuertitur, ut animal indiuiduis hoīs vle est, cum oībus enim simul non cōuertitur, vniuersale primum dicitur quod licet cū alio non conuertatur, tū simul cū omnibus illis conuertitur, vt homo suis singulis indiuiduis vniuersale primum est.

Hoc

Hoc supposito sumit, sit A. puta viuens in omni B. puta animali, & animal sit in D. puta in omnibus speciebus suis, singulis aût in plus, tunc A. erit in plus quam B. nempe animal, quia erat vniuersale ipsi, viuens enim non conuertitur cũ animali, alias esset illius cã, idest inferret animal, quod non est: sumit autem hic causam in inferendo. vt vult Philop. si igitur A. est in B. & B. in D. A. erit in D. per ipsum B puta viuens in speciebus animalis, per ipsũ animal. vlterius, si A. viuens est superius animali, erit in alijs, puta plãtis E. nempe alius ficubus, populis, & reliquis, si enim non esset in his, non esset superius A. inest ergo in istis, quæ sunt distincta ab ipso B. puta ab animali, quod si ista sunt distincta a B. erit ergo A. in eis per medium aliquod, sicut inerat D. per B. si ergo inest his plantis, puta E. per medium aliud C. puta arborem, iam vnius effectus plures sunt. vnde in consequentia syllogistica vnum per multa concludi potest.

8 Contingit igitur eiusdem, &c.

Concludit posse vnum effectum per plures causas eiusdem generis intelligi posse demonstrari, sed nõ de eadem specie, vel de eodem subiecto, sed de diuersis, vt longæuum de ceruo, quia caret colera, de cornice, quia est animal siccum.

Si enim definitionem effectus proximã sumimus, effectus vniuersalis vnica est causa, vt longæui esse bene proportionatos humores.

At præter hanc causam communem, in singulis speciebus multiplicantur causæ, & quo magis species multiplicantur, etiam causæ, nam alia rõne est ceruus longæuus alia cornix, & alia aliæ species, non tamen semper nam aliquot species eandem causam possunt participare.

Dices, vtra melior causa, ea quæ est vniuersalis passionis, an ea quæ est proxima subiectis singulis? respondet Arist. eam esse, quæ est proxima cuique subiecto.

Nota. Vide clare demonstrationem non siste re in definitione passionum, sed in definitione & causa proxima subiectorum, vt cã quare ceruus sit longæuus, idest D. sit A. est per C. quia est bene tẽperatus, cã quare est bene tẽperatus, est B. quia nõ hẽt colera, hæc iam non habet vlterius causam.

Si iste textus econtra legatur incipiendo a particulari causa vsque ad vniuersalem, vt quare ceruus longæuus? quia non habet coleram, vlterius quare non habens coleram est longæuum? quia est bene temperatum, tunc fauet opinioni Ægid. Rom. de medio passionis, sed nihil contra nos, qui aliquando definitionem passionis medium constituimus.

Tandem epilogum facit Arist. ex libro Priorum & Posteriorũ simul, nẽpe dictum esse iam de syllogismo in communi, & de demonstratione, & de scientia ipsa demõstratiua quod idem est. hæc de capite.

Quomodo principia cognoscantur, & quis principiorum sit habitus.

CAPVT XVIII.

DE principijs vero & quomodo fiunt nota, & quis cognoscens habitus, hinc est planum addubitantibus primum: quod quidem igitur, non contingit scire per demonstrationem non cognoscẽti prima principia immediata, dictum est prius. Immediatorum uero cognitio utrũ eadem sit, aut non eadem dubitare posset aliquis: & vtrum scientia utriusque, aut non, aut huius quidem scientia, illius vero alterum quid genus, & vtrum non inexistentes habitus innascantur, aut inexistentes latuere. 1

Si itaque habemus ipsos, absurdum est: contingit enim certiores habentes cognitiones demonstratione latere: si uero accipimus, non habentes prius, quomodo vtique cognosceremus, & disceremus ex nõ præexistente cognitione? impossibile nanque, quemadmodum & in demonstratione dicebamus. Manifestum igitur, quoniam neque habere 2

re possibile est, neque ignorantibus,
& nullum habentibus habitum in-
nasci.

3 Necesse igitur habere quidem
aliquam potentiam, non talem au-
tem habere, quæ est his honorabi-
lior secundum certitudinem. Appa
ret autem hoc utique omnibus ine-
xistens animalibus: habent enim cō
genitam potentiam iudicariuam,
quam uocant sensum.

Inexistente autem sensu, in alijs
4 quidem animalium fit permansio
sensati, in alijs uero non fit, in quot-
cunque igitur non fit, aut omnino,
aut circa quæ non fit, non est his co
gnitio extra ipsum sentire.

In quibus ⁓vero inest sentienti-
5 bus habere unum quiddam in ani-
ma cum multa talia fiant. iam diffe-
rentia quædam fit: ⁓vt his quidē fiat
ratio ex talium permansione, his ue
ro non. Ex sensu quidem igitur fit
memoria, quemadmodum dicimus,
ex memoria ⁓vero, quæ plerunque
eiusdem fit, experientia. multę nan-
que memoriæ numero experientia
⁓vna est, experientia autem, aut ex
omni quiescente ⁓vniuersali in ani-
ma, aut ⁓vno præter multa, quod
⁓vtique in omnibus unum sit illis
idem, est artis principium & scien
tiæ: si circa generationem qui-
dem, artis, si ⁓vere circa ens, scien-
tiæ.

Idem in proœm. metap.

6 Neque itaque insunt determina-
ti habitus, neque ab alijs habitibus
fiunt notioribus, sed a sensu, ut in
pugna uersione facta uno stante, al-
ter, stetit, postea alter, quousque ad
principium uenit, anima ⁓vero est,
talis, ut possit pati hoc. Quod autē
dictum quidem fuit pridem, nō ma
nifeste uero dictum fuit, rursus di-
camus.

Cum enim steterit indifferentiū
unum, primum quidem in anima
uniuersale est, sentitur etenim singu
lare, sensus uero ipsius uniuersalis
est, ut hominis, sed non Calliæ ho-
minis. Rursus in his statur, quousq;
ad impartibilia steterint, & uniuer-
salia, ut tale hoc animal quousque
animal, & in hoc consimiliter: pla-
num itaque, quod nobis prima in-
ductione cognoscere necessariū est,
sensus etenim sic uniuersale facit.

Quoniam uero habitum, qui cir 7
ca discursum sunt, quibus uerifica-
mus, aliqui semper ueri sunt, alii
uero suscipiunt falsum, ut opinio,
& ratiocinatio, uera autem sem-
per sunt scientia & intellectus &
nullum scientia genus aliud certius
est, quam intellectus: principia ue-
ro demonstrationum notiora sunt,
scientia autem omnis cum ratione,
est, principiorum quidem scien-
tia utique non erit: quoniam uero
nihil contingit esse uerius scien-
tia, quam intellectum, intellectus
utique erit principiorum, & ex his
considerantibus, & quoniam de-
monstrationis principium non est
demonstratio: quare neque scientię
est scientia. Si igitur nullum aliud
præter scientiam genus habemus
uerum, intellectus utique erit scien
tiæ principium, & principium qui-
dem principij utique erit * si au-
tem omnis, consimiliter se habent
ad omnem rem.

** Arg. l. scientia autē ad omnē rē sese hēt similiter. Alia lit. quæ aūt omnis.*

POSTERIORUM
Analiticorum.
FINIS.

DE

DE PRINCIPIIS autem qualiter fiunt cognita, &c.

Intentio. Aristot. Postquã Arist. de his, quæ ad ipsam demonstrationẽ, & eius structurã ptinent
1 hactenus disseruerit, ac de eius medio qđ sit & quomodo cognoscatur tractauit, nũc tandẽ de modo quo ipsa principia complexa acquirantur disputat.

Dictũ iam est non esse demonstratiuam scientiam absque horum immediatorum principiorũ cognitione, poterit tamen aliquis tria dubitare, primo, an cognitio mediatorũ, & immediatorũ sit eadem, idest eiusdẽ rationis, secundo an cognitio principiorum immediatorum sit scientia, sicut mediatorum, vel aliquod aliud altius scientiæ & cognitionis genus, tertio an isti habitus, & cognitiones principiorũ acquirantur de nouo, an sint naturales, sed latentes a principio, & post notificati.

Siquidem igitur habemus ipsos.

2 Incipit disputare circa tertiã qõnem ad vtranque ipsius partẽ, nã si habemus tales habitus a natura, latent tñ multo tempore vt dicebat Plato, absurdum est profecto dicere quòd habeamus a natura cognitiones, & habitus qui sint certiores demõstratione, & tamen non cognoscamus per ipsos, cũ nullus possit demonstrationẽ habere quin cognoscat statim.

Quòd si dicatur tales habitus esse acquisitos, videtur aliud inconueniens maius, nam cum cognitio acquisita fiat ex præexistenti cognitione, vt dictũ est, oporteret ante illo habitus alias priores cognitiones & habitus ponere, quæ tamẽ nõ sunt.

Concluditur ergo non esse dicendum tales habitus inesse a natura, nec quòd ex cognitione præcedenti non fiant, cum omnis cognitio acquisita ex præcedenti fiat, atq; cognitione sit ista ex aliqua cognitione, q̄ principiorũ cognitio fiat, explicat modo.

3 Necesse est itaque habere quandã potentiam, &c.

Intendit docere sensum inesse hominibus a natura, & ex hoc sensũ ꝓuenire memoriam, & ex memoria experentiã, & ex hac colligi ꝑ intellectũ vniuersalis cognitionem, atque hoc esse principiũ scientiæ, vnde non inesse cognitiones principiorũ a natura, nec fieri ex alijs præexistentibus in intellectu, sed a sensu originem ducere, qui quidem inest nobis a natura, quod etiã docet. 1. meta. cap. 1.

Dicit ergo primũ necessariũ, esse ante principiorũ cognitionẽ, præcedere in nobis quandã cognoscitiuam potẽtiam, hæc autem non est alius habitus, vel cognitio certior. & honorabilior principiorũ cognitione, sicut ipsa principiorum cognitio est certior, & honorabilior cognitione conclusionis; non sic inquam est ista potentia sensitiua, sed est quoddam principium quo indiget intellectus ad suas intellectiones.

At ne quis putaret hanc potentiã hominibus esse propriam, dicit omnib. animalibus inesse, quæ dicitũ sensus, animal enim eo animal est quo sensum habet, hanc potentiã vocat cõnaturalẽ, q̇a aĩalia sensum ꝑ gñationẽ simul cũ esse suo accipiunt.

Cum insit autem sensus, &c. 4

Non vniformiter sensum hũc aĩalib. reliquis, & hoĩb. inesse ostẽdit, ne quis decipiatur dicens, sicut ex sensu non fit in animali principiorũ cognitio, ita nec in homine Duas autẽ diuisiones facit: prior est, q̄dã aĩalia præter sensum memoriã hñt, quedã autem præter sensum memoriã non habẽt, memoriam habent illa, in quibus species, & imagines rerũ sensatarum manent etiã post præsentiam illarum rerum: nam hoc pacto fit memoria, illa vero non hñt, in quibus non manent tales imagines, ac ꝓpterea extra rei præsentiam non sentiunt.

Nota. Nota ꝙ dicit ista aĩalia non sentire nisi in præsentia obiecti illa quæ sentiunt, loquitur autem disiunctiue, omnino non sentiunt in absentia, aut non sentiunt illã quorum imagines nõ manent, nam animalia quæ memoriam non habent, aliquando recordantur quando aliquod sensibile vehemens perceperunt, & quę memoriã etiam habent, non recordantur, quando debiliter speciẽ receperunt, nec manet. hoc autẽ est, ut intelligas memoriam fieri ex permanẽtia imaginum sensatarum rerum in parte interiori capitis.

In quibus aũt idẽ sentiẽtibus, &c. 5

Posterior diuisio est, ex his memoriam haben-

habentibus, quędam habent virtutem qua ex multis memorijs vnum colligant & inferant, quædam non habent illam vt vnum colligere possint, atque ex his quę tale unũ colligunt, fit quædam animalium differentia distincta ab omnibus aliis, quæ vnum ratione & intellectu vtatur, atq; hic est homo, qui ex memoriis multis vnum vniuersale colligit, & ratione vtitur, reliquis vero id non est concessum.

Ex quo infert ordinem cognitionum in homine, ex sensibus enim exterioribus fit memoria manentibus imaginibus rerum sensatarum, ex multis autem memoriis similibus experimentum, est enim experimentum collatio multorum singularium sensibilium: ex hoc autem experimento, & ex toto vniuersali collecto iam, & abstracto, & facto vno propter multa, fit principium artis & scientiæ, artis, si fuerit in rebus factibilibus, scientiæ si fuerit in speculabilibus, vnde principium artis & scientiæ est propositio vniuersalis collecta per intellectum ex experientia & ex memoria, & vltimo ex sensu.

Circa literam, aut, copulatiue est legendum, vt notat Philopo. hæc omnia clarius explicantur in prohoe. mee.

6 Neq; igitur insunt determinati; &c.

Infert ex prædictis responsionem tertię quęstionis, nempe cognitionem principiorum non inesse nobis a natura, nec fieri ex alia notiori intellectiua cognitione, sed a sensu modo, qui dictus est produci, & exemplum ponit, sicut aliquando pugna existente accidit milites hinc inde dispersos fugere, ac exercitum destituere, tunc vnus stat quo stante alius etiam stat, & post hos alius, donec pluribus stantibus fit iterum exercitus, sic fit vniuersale ex hoc, & illo, & alio, & multis singularibus conseruatis in memoria, quæ quidem dispersa erant, sed adunantur, & colliguntur intellectu cõprehendente similitudinem omnium per abstractionem.

Quod si dicas, quomodo anima potest recipere has species & singularia in se de nouo? respondent animam esse talem, vt possit pati ista, nam intellectus secundum Arist. 3. animæ tex. 32. est vt tabula rasa qui potest rerum similitudines in se recipere.

Vnde repetit clarius modũ quo uniuersale fiat, dicens, quando est aliqua natura secundum se vna, & indifferens multis, vt homo animal, albũ, & hoc per intellectum non est separata natura cõis, cum igitur talis natura sic est facta vna & communis, est vniuersale, vt Petrus est homo, & cęteri etiam sunt homines, at qñ sumitur homo p se qui in illis est sic separatus, iã est vniuersale, ante non erat, fit aũt hoc p intellectũ.

Dices, nonne sensus circa vniuersalia feruntur? nam visus hĩc pro obiecto ipsum colorem, non hunc vel illum, respondet potentiam sensitiuam habere ipsam naturã cõem pro obiecto, tamen actus & sensationes non fiunt, nisi circa singularia, intellectus vero actus est q in vniuersalia fertur.

Huius loci declarationem vide superius lib. 1 super c. 24. unde sequit, q intellectus collecte & adunate intelligit naturã, quam sensus sparsim in multis percipiunt singularibus, ac ideo per inductionem, quæ sensu fit, cognoscere seu intelligere incipimus.

Quoniam autem circa, &c. 7

Secundam & tertiam soluit quæstionem ostendens cognitionem principiorum non esse scientiam, sed alium habitum scientia certiorem, nempe intellectum; ex quo fit, ut non sint eiusdem rationis cognitio principiorum, & eorum quę ex principiis deriuantur.

Supponit autem duo, alterum est habitus intellectiuos ueros speculatiuos esse tres, primus q̃ potest recipere falsum, ut opinio & ratio, idest syllogismus topicus qui est causa opinionis. alter est scientia, quæ est cognitio necessariorũ per causam, tertius est intellectus, qui est cognitio necessariorum immediatorum, atque hi duo semper sunt ueri.

Supponit secundo, quòd nulla cognitio est certior quam sciẽtia, nisi habitus hic qui dicitur intellectus, quæ duo colliguntur ex 6. Ethi. cap. 3. tunc argumentum est horum principiorum non est opinio, quia semper sunt uera, non est scientia, quia non habent causam, nec per discursum cognoscuntur, & præterea quia sunt certiora his quorum est scientia, ergo eorum erit intellectus, non enim restat alius habitus: intellectiuus certior scientia. præterea quia sciẽ

non

non est scientia, aliàs enim esset processus in infinitum, deuenire est ergo ad aliquam cognitionem, quæ non sit scientia, & hæc est intellectus.

Ex quo colligit hanc cognitionem, quæ intellectus dicitur, esse principium, & principium principij, idest cognitionem qua cognoscimus ipsas propositiones primas quæ sunt principia.

Sicautem se habet omnis sciẽtia ad omnem conclusionem, vt enim est scientia cognitio procedens ex alia. & qua cognoscimus id quod ex alio sequitur, ita & intellectus est cognitio, sed non ex alia intellectiua cognitione, ac ideo est principium.

Similiter est cognitio qua propositiones primæ, quę ex aliis non sunt, cognoscũtur, ac propterea est principium principij. ex quibus omnibus tres propositæ quęstiones solutæ sunt.

QVÆSTIO I.

An principia per se nota inductione cognoscantur.

Primum Not. De sensu q̃stionis. Vt sensus quæstionis sit manifestum, aduerte primo duo esse genera principiorum, quædam sunt rei, quædã cognitionis principia, rei principia sunt, a quibus res suum esse accipit, sicut materia, forma, et reliquę causæ dicuntur rei principia, cognitionis vero principia sunt, a quibus cognitio rei procedit, sicut propositiones sunt principia cognitionis ipsius cõclusionis. non aũt existimes ꝙ semper differant re ista principia cum enim a posterioribus procedimus ad cognitionem priorum, tunc differunt re principia cognitionis & rei, at cum a prioribus est processus tunc eadẽ re sunt principia cognitionis & rei, semper tñ differũt ratione, nam rei principia sunt secundum suum esse, cognitionis vero secundum ꝙ per intellectum sumuntur, & ipsorum cognitio aliorum est causa cognitionis.

Secundũ notan. Aduerte secundo, ꝙ intellectus noster duplicem habet operationem, & appræhendendi, & iudicandi: per appræhensionem enim res ipsas concipit in se, per iudicium vero earum veritatem vel falsitatem compræhendit, assentiendo vel dissentiendo. has autem operationes esse diuersas experientia ostendit, multa enim appræhendimus, de quorum veritate dubitamus; in hac utraque operatione intellectus est dependens, nam in appræhensione indiget obiecto, quod percipiat, & hoc a sensibus accipit, in iudicio etiam dependet ab appræhensione, non enim iudicium fit, nisi de rebus appræhensis, & præterea indiget iudicium præter appræhensionem alio iudicio adiuuante, nam iudicium conclusionis pendet ex iudicio præmissarum, & quã do intellectu iam non est aliud iudicium, quo præmissas cognoscamus, fit recursus ad iudicium sensus per inductionem. an vero semper omne iudiciũ intellectus dependeat ex alio iudicio siue sensus. siue intellectus, hoc dubitatur modo, & difficultas est popter illas propositiones per se notas communissimas, nempe quodlibet est, vel non est omne totum est maius parte, & similes. de his enim est quæstio, an notæ sint per inductionem singularium, ita ut absque inductione non cognoscantur.

Est quorundam opinio, quòd hæ communissimę ꝓpositiones inductione cognoscãtur, nec intellectus eis acquiesceret; nisi præcedente iudicio sensus per singularia. rationes autem huius sententiæ hæ sunt. *1. opi.*

Prima, causa uniuersalis, non producit effectus, nisi mediantibus causis particularibus, ut patet de cęlo, & Sole, & glorioso Deo, quando naturaliter operatur, semper enim cum his causis particularibus operatur, at intellectus est causa uniuersalis omnium assensuum intellectiuorum, ergo ad particulares assensus opus est, ꝙ sint alii assensus, vt. n. ad assensum huius conclusiõnis nititur assensu harum præmissarum & principiorũ, ita ad assensum principiorum nitetur assensu & iudicio sensus, ut si fiat inductio quędam ex singularibus illorum principiorum, nempe hoc totũ est maius sua parte, & hoc totũ est maius sua parte, & sic de cęteris, ergo omne totum est maius parte, tunc singularia illa sensu, uniuersale intellectu comprehenditur. *1. ratio.*

Secundo, si ista principia non cognoscerentur inductione, solo lumine intellectus fierent nota, sed hoc est falsum, nam hoc habent causam, nec per discursum cognoscuntur, & præterea quia sunt certiora his quorum est scientia, ergo eorum erit intellectus, non enim restat alius habitus intellectiuus certior scientia. præterea quia sciæ non *Secunda ratio.*

1. *fund.* Circa hoc aduerte non esse dubium de principiis immediatis vnius scientiæ, sunt enim multa ex his, quę inductione coguo sci debent, sed de communibus multarum scientiarum, & communissimis omnium, vt superius diximus.

Prima cõclusio. Et de his est prima conclusio. solum lumen intellectus facta prius apprehensione sufficit ad certo assentiendum istis dignitatibus. patet conclusio. 1. post. c. 3. ubi ex terminis cognosci has propositiones dicit Aristo. sufficit, inquit, quid per totum, quid per partem intelligatur cognoscere, ut statim nullo iudicio præcedenti cognoscatur omne totum esse maius parte. ubi Alb. vti diximus comparabat has propositiones uisibilibus luminosis, quæ suo proprio videntur lumine absq; ullo alio extrinseco & Aegi. hoc loco dicit. sicut oculus informatus specie uidet colorem, ita intellectus appræhensione facta assentit istis. Et Linc. 1. poste. c. 9. præterea Aris. 2. met. c. 1. uocat has ianuas scientiarum, in quibus non contingit error. præterea quia ęque notum est, singulare hoc totũ est maius parte, sicut omne totum est maius parte, præsertim cum per sensum non percipiamus aliqua singularia harum propositionum, non enim sensu cognoscitur, si ab his æqualibus hæc demas æqualia, remanebunt æqualia.

Secunda cõclusio. Secunda conclusio. licet ista principia possint syllogizari, & induci, tñ non fiunt nota ex tali inductione & syllogismo, cum in seipsis clarissima sint, & per se fidem habeant.

Ad primum. Vnde ad primum argumentum respondeo, quòd satis est determinatio ex parte speciei obiecti, per quam speciem fit apprehensio, & pręterea quia sicut lumen solis est causa vniuersalis, tamen se solo calefacit, ita & lumen intellectus se solo inducit assensum illorum principiorum, absque alio particulari iudicio, cum ille assensus principiorum sit quid vniuersale & commune, ex quo deriuantur multi assensus particulares conclusionum aliarum.

Ad secundum. Ad secundum dico quòd negare aliquid multipliciter contingat, aut ore exterius aut corde interius, non loquimur de exteriori negatione, quia quilibet potest negare omnia, sed de interiori hæc est triplex, aut virtualis, aut formalis, & hęc directa, vel indirecta: virtualis, cum negamus aliquid in alio, vt qui dicit nullum corpus esse album, virtualiter negat nullam niuem esse album: formalis, cum aliquid in se ipso negatur: hoc vero si negatur quia rationes faciunt apparere aliter. tunc est negatio directa: si uero negatur, quia licet in se verum appareat semper, tamen nescire ea quæ sequuntur ex illo, facit de illo dubitare, est negatio indirecta, quo pacto Zeno negabat motum & sensum, quia nesciebat intelligere quomodo si mouetur, aliquid possit pertransire infinitas partes quæ sunt in spatio.

Dico, negare principia virtualiter non arguit illa per se cognita non esse, imo quoties in bona consequentia aliquis concedit pręmissas, & negat conclusionem, virtualiter negat quodlibet est vel non est.

Dico secundo, nullus negat directe illas dignitates, cum non sit ratio directa contra eas apparens.

Dico tertio, indirecte negantur, sed hoc non arguit eas non esse per se notas, nam etiam hunc motum esse, est per se cognitum sensu, & tamen Zeno negabat.

Obiect. Dices, Aristo. dicit has pendere a sensu
Solu. dico primo, quod loquitur de intrinsecis propositionibus & particularibus demonstrationum immediatarum. Dico secundo quod etiam istæ communissimæ a sensu pendent, quia est necessaria apprehensio terminorum, quæ non fit sine sensu.

Hæc de quæstione breuiter, quæ latius examinari debet lib. 2. metap. atque de tota enarratione in libros Posteriorum. Sit laus Deo optimo maximo, qui ad finem nos perduxit. Amen.

Finis secundi libri Posteriorum.

LAVS DEO.

Venetijs, Apud Iuntas. M D LXXXVII.

